

St. Albert's College Library

RR. PATRUM SOCIETATIS JESU

THEOLOGIA

DOGMATICA

POLITICA, SCHOLASTICA ET MORALIS.

ADUSUMMAM JONATHAN

IN HANC UNIVERSITATEM VIRGINIÆ ADIT.

IN ANNO 1797.

THEOLOGIA

WIRCEBURGENSIS.

EDITIONIS PRINCIPIS

ADUSUMMAM VIRGINIÆ ADIT.

IN ANNO 1797.

LETTRE'S PARISIENNE.

ACQUIESCENCE JAMES LAMER ET SOCIUM

A. M. 1797. DE JESU

1797

UNIVERSITY OF VIRGINIA LIBRARY

THEOLOGIA

WIRCESTERENSIS

EXCUDERANT JULIEN, LANIER ET SOCIJ CENOMANI.

RR. PATRUM SOCIETATIS JESU

THEOLOGIA

DOGMATICA

POLEMICA, SCHOLASTICA ET MORALIS,

PRÆLECTIONIBUS PUBLICIS

IN ALMA UNIVERSITATE WIRCEBURGENSI

ACCOMMODATA.

St. Albert's College Library

EDITIO ALTERA

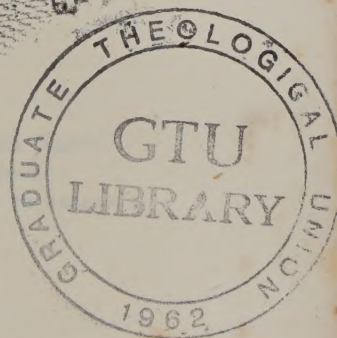
OPERA ET STUDIO PATRUM EJUSDEM SOCIETATIS.

TOMUS PRIMUS.

DE PRINCIPIIS THEOLOGICIS.

DE RELIGIONE.

LUTETIÆ PARISIORUM,

SUMPTIBUS JULIEN, LANIER ET SOCIORUM.

4. VIA DICTA DE BUSSY.

1852.

BX
1751
A1
T49
v. 1
1852

DE PATRUM SOCIETATIS IESI

THEOLOGIA

DOGMATICA

POTEMICA SCHOLASTICA ET MORALIS

PROFESSORIS PUBLICI

IN ALIA UNIVERSITATE WURTEMBERGENSI

ACCOMMODATA

St. Albert's College Library

EDITIO ALTERA

PEREAT ET STUDIO PATRUM SOCIETATIS

TOMUS PRIMUS

DE PRINCIPALIIS DOCTRINIS
IN THEOLOGIA

LETTETUS PARSIGRUM

SCIENTIIS WELLES LAYNER ET SOCIORUM

IN VIA REGIA DE ROMA

1852

PRINCIPIA THEOLOGICA

AUCTORE R. P. HENRICO KILBER S. J.

SS. THEOLOGIÆ DOCTORE EJUSDEMQUE

ET SACRARUM SCRIPTURARUM IN ALMA UNIVERSITATE

WIRCEBURGENSI

PROFESSORE PUBLICO ET ORDINARIO.

DE SCRIPTURA SACRA. DE TRADITIONE DIVINA. DE ECCLESIA CHRISTI.

DE CONCILIIS. DE ROMANO PONTIFICE. DE SS. PATRIBUS.

DE THEOLOGIA ET JURISPRUDENTIA. DE RATIONE ET HISTORIA. DE HERESIBUS.

DE PROPOSITIONIBUS DAMNATIS.

112511

THEOLOGY PRINCIPLES

AUTHOR: A. P. HENDRICKS, D.D.

NEW YORK: THE UNITED METHODIST BOOK CONCERN

1880

NEW YORK: THE UNITED METHODIST BOOK CONCERN

1880

THE UNITED METHODIST BOOK CONCERN
NEW YORK
1880

BIBLIOPOLA AD LECTOREM.

Inter varia quæ circumferuntur Theologiæ catholicæ compendia, vix ullum aliud ita Doctorum suffragio comprobari et adeo multorum votis expeti nobis visum est ac Wirceburgensium Societatis Jesu Patrum illa, quam iterum typis mandamus, Theologia. Sive enim eruditionis copiam testimoniorumque delectum, sive rationum pondus, sive methodum et integritatem desideres, opus nulli secundum et numeris omnibus absolutum fatearis necesse est. Cujus non infima etiam commendatio esse debet, quod in illa florentissima olim Universitate ortum et famam habuerit, quæ validissima Fidei propugnatrix in Germania, præter hos quos recudimus Dogmaticæ Theologiæ scriptores, paucorum annorum decursu, suos inter professores, PP. Edmundum Voigt, Adrianum Daude, Xaverium Widenhofer, aliosque protulit viros, omnium judicio, in moralibus, historicis ac scripturisticis doctrinis exercitatissimos, quos nominare laudare est.

Porro in hac altera editione pauca innovavimus, quæ genuinam operi integritatem relinquunt, solum immutato nonnihil ordine. Præterquam enim quod singula volumina, olim prout vario tempore perfecta fuerant, in publicum emissa, nunc juxta theologiæ cursus ordinem proferemus, et alia quædam levissima, subjectis notis indicata, addidimus, consultius esse visum est suarum singulis propositionibus objectionum seriem nectere, quæ, in priori

editione, ad calcem uniuscujusque capitis aut articuli rejecta procul aberant.

Quod si in hac sacrarum disciplinarum instauratione, quam tanto promovent studio plerique hodie in Gallia Illustrissimi Præsules, ac novissima magis magisque commendavere Concilia, labor iste noster benigne exceptus fuerit, cætera, quibus Theologica ἐγκυκλο-
παιδεία conficitur, Wirceburgensium Patrum opera, postmodum, in gratiam Cleri, simili cura nec interrupta serie, Deo favente, vulgabimus.

INSTITUTIONES THEOLOGICÆ

DE

PRINCIPIIS THEOLOGICIS.

Visum est inscribere hasce institutiones de principiis Theologicis; tum quia decebat id quam minime distinguere per epigraphen, quod alias velut pars commentationibus prioris Tractatus inseri consuevit, tum quia hac inscriptione planum erat complecti omnia, quæ per fidei regulas et Theologiæ fontes seu locos theologicos ab aliis designantur. Cum enim a D. Thoma p. 1. q. 33. a. 1. *Omne, a quo aliquid procedit quomodocumque, dicatur esse principium*, licebit Principiorum Theologicorum etiam nomine significare non tantum ea, quæ veritates a Deo revelatas continent aut infallibiliter proponunt, indeque fidei regula nuncupantur; sed et quæcumque sedes sunt et promptuaria, unde disciplina sacra de Deo rebusque ad Deum pertinentibus tractans, id est, Theologia sua argumenta desumit, quæ est locorum theologicorum descriptio. Quare sicut in horum censum communius referuntur Scriptura sacra, Traditio, Ecclesia, Concilia, Sedes Apostolica, seu Summus Pontifex, Patres, Scholæ Theologicæ, Juriscentia, Historia et Ratio humana; sic et illa eadem sub ampliore hac Principiorum theologicorum acceptione comprehenduntur. Quoniam vero non una istorum omnium vis est et efficacia, sed alia quidem veritates revelatas complectendo, objectum fidei ac disciplinæ theologiæ constituunt; alia autem veritates illas ostendendo subiectum utriusque facultatis dirigunt; alia demum easdem veritates vel custo-

diendo vel illustrando vel firmando utilitatis quidpiam sive objecto sive sub-
jecto memorato conferunt : fas erit, secundum diversitatem hanc triplicem,
universam quoque materiam in tres Disputationes distinguere. Itaque earum
prima aget *de Principiis Constitutivis*, quorum nomine Scripturam Sacram
et Traditionem intelligimus : secunda *de Principiis Directivis*, quorsum
Ecclesiam, Concilia et Summum Pontificem referimus; tertia *de Principiis*
Adjuvantibus, ad quorum ordinem reliqua superius recensita reducimus.

DISPUTATIO I.

DE PRINCIPIIS CONSTITUTIVIS.

CAPUT I.

DE SCRIPTURA SACRÂ.

Opus amplitudine sua præfixos scriptionis limites longissime excedens suscipiendum foret, et Scriptura Universa polemicè explicanda, si quæ de ea controversiæ moveri possunt aut solent, plerasque hic examinare aut ad singularia descendere mens esset. Relictis itaque, quæ officii et curæ alterius sunt, agemus duntaxat de iis, quæ ad cognitionem Scripturæ Sacræ et auctoritatem universim quid faciunt; ideoque de ejus notione et existentia, inspiratione et authentia, intelligentia et lectione, quantum fieri potest, breviter tractabimus.

ARTICULUS I.

Quid ea sint quæ ad Scripturæ Sacræ notionem faciunt?

1. *Nota.* Notitia seu notio Sacræ Scripturæ potissimum ex ejusdem descriptione, divisione, canone, lingua, versione ac sensu desumitur. Ea proinde ad solvendam quæstionem hanc prolegomenam opus est exponere.

2. *Dico I.* Scriptura Sacra *in genere* est verbum Dei scriptum, seu litteris exaratum; vel ab ipso Deo, vel a scriba alio, Deo tamen afflante. Dicitur 1. *Verbum Dei*; quo convenit Scriptura Sacra cum Traditionibus divinis; de quibus infra: 2. *Scriptum*; quo distinguitur ab illis, voce duntaxat editis: 3. *vel ab ipso Deo*; quo comprehenditur etiam illa, quam quidam factam statuunt in Decalogi tabulis, ab Angelo Dei personam gerente signatis: 4. *vel ab alio scriba*; quo communis et certior verbi divini perscripti modus designatur: 5. *Deo tamen afflante*; quo Scriptura Sacra discernitur a Canonibus et definitionibus Ecclesiæ; cum illa fiat Deo non utcumque, sed ut verbum suum scribendum inspirante. Scriptura Sacra *in specie* est verbum Dei ipso afflante scriptum, et in Bibliis, h. e. voluminibus seu libris sacris contentum. Sub hac acceptione præsertim a nobis in præsens Scriptura Sacra conside-

ratur, quæ etiam ab Hebræis *Berith*, a Græcis *Διαθήκη*, a Latinis *Testamentum* dicitur; eo quod fœdus Deum inter et homines initum complectatur.

3. *Dico II.* Dividitur Scriptura Sacra tripliciter : 1° ratione temporis, in Libros Veteris ac Novi Testamenti, ut insinuat Lactant. L. 4. Divin. Instit. C. 20. ita scribens : *Scriptura omnis in duo Testamenta divisa est. Illud, quod adventum Domini passionemque antecessit, Vetus dicitur : ea vero, quæ post Resurrectionem scripta sunt, N. Testam. nominantur*, etc. 2° ratione materiæ, in libros legales, historicos, sapientiales seu morales, et propheticos. *Legales* nominantur, qui vel leges divinas vel doctrinam a Christo promulgatam complectuntur : *Historici*, qui rerum gestarum enarrationem faciunt : *Sapientiales* seu *Morales*, qui veræ sapientiæ ac bene vivendi monita, præcepta vel rationem proponunt : *Prophetici*, qui vaticinia et futurorum præsagia continent. 3° ratione auctoritatis, in canonicos et apocryphos. *Canonici* dicuntur illi, qui non tantum quoad se sunt, sed etiam quoad nos habentur sacri et Deo afflante scripti, ideoque in Canone Ecclesiæ recensentur : *Apocryphi* hic non intelliguntur illi, qui a Deo minime sunt inspirati, ideoque ab Ecclesia positive reprobati et ex sacris Bibliis absunt ; sed ii, qui auctoritatis sunt dubiæ vel obscuræ, ab Ecclesia saltem negative reprobati, ideoque, licet in Bibliis sacris nonnunquam permixti, tamen a reliquis libris distincti vel ad calcem voluminis rejecti conspiciuntur. Hujusmodi sunt Oratio Manasse, Liber 3 et 4 Esdræ, Appendix continens Genealogiam Jobi, Psalmus 151, Prologus Ecclesiastici, Præfatiuncula Threnorum, Liber 3 et 4 Machabæorum, etc. *Canonici* autem numerantur septuaginta duo, 45. nempe ad Vetus, et 27. ad Novum Testamentum spectantes (1).

(1) Librorum canonicorum nomina, numerum et ordinem versibus memorialibus ita subjicimus.

LIBRI VETERIS TESTAMENTI.

Genesis, Exo., Levit., Numerorum, Deuteronomi,
Josue, Judicii que liber, Ruth, bis duo Regum,
Bis Paralip., Esdræ duo, Tobias, Judith, Esther,
Job, Psalmique David, Proverbia, et Ecclesiastes,
Cantica, tum Sapiens, tum Ecclesiasticus adsit.
Isaias, Jeremi, cum Baruch, Ezechielque,
Daniel, Osee, Joel, Amos, atque Abedias,
Jonas, Michæasque, Nahum, Habacuc, Sophonias,
Aggæus, Zachari., Malachi, bini Machabæi.

LIBRI NOVI TESTAMENTI.

Matthæus, Marcus, Lucas, Sanctusque Joannes.
Actus, Roma, Corinth. duplex, Galatis, Ephesisque,
Nec non Philippis, et Colossensibus una.
Thessalonica duas accepit, Timotheusque.
Tito, Philemoni, Hebræis datur una cuique.
Jacobi una, Petri binæ, ternæque Joannis,
Una Judæ. Finem Canonis facit Apocalypsis.

4. *Dico III.* Ex variis significationibus, quæ voci græcæ *Canon* pro diversitate disciplinarum illam usurpantium tribuuntur, ea potissimum huc pertinet, qua Canon a SS. Patribus et Conciliis pro numero, indice vel catalogo accipitur : atque hinc libros sacros Canonis insertos diximus nuper vocari Canonicos, sicut etiamnum Clerici in cœtum alicui Ecclesiæ ministrantium adoptati appellantur Canonici, et relati in Album Sanctorum dicuntur Canonizati, Præcipua Canonis divisio est in Canonem Hebræorum, et in Canonem Christianorum seu Ecclesiæ Christianæ.

Canon Hebræorum probabilius est unicus, isque ab Esdra, sive simul cum magno Gentis consilio, sive solo tanquam præcipuo illius doctore confectus ; certe nec Judæi nec Christiani antiqui ullum præter Esdrinam agnoverunt. Viginti duo volumina VET. TESTAMENTI in eo Flav. Josephus L. 1. cont. Appion. cum Judæis hodiernis, Origenes apud Euseb. L. 6. Hist. c. 23. Hilar. Præf. in Psal., et Hier. in Prologo Galeat. enumerat ; quorum triplicem ordinem, nomina et partes postremus l. c. exhibet, ut in Editione Vulgata sive in fronte sive ad finem Bibliorum videre licet. Hunc quidem numerum Melito Sardensis apud Euseb. L. 4. hist. C. 26. cum Rabbinis quibusdam ad 24., Epiphanius L. 1. Hæret. 8. cum aliis ad 27., nonnulli ad 28. libros augent ; reipsa tamen nihil amplius addunt, sed discernunt duntaxat libros in proprios sibi titulos, quos sub una et communi appellatione Hebræorum Canon concluserat : quemadmodum id Hieronymus proxime laudatus ostendit. Ab eodem autem absunt Baruch, Tobias, Judith, Sapientia, Ecclesiasticus, Machabæorum primus et secundus, Estheris septem capita postrema, et Danielis illa capita, quæ Hymnum trium puerorum, et historiam Susannæ ac draconis a Daniele interfecti sistunt ; vel quia hebræo idiomate non erant scripti, vel quia post Esdræ tempora primum litteris exarati.

Canon Christianorum genuinus ac integer ille est, quem sedes Apostolica testantibus Innocentio I. in ep. ad Exuper. c. ult. et Gelasio in Conc. Rom. semper tradidit, Ecclesia Africana tum definiente Conc. Carthaginensi III. et IV. tum prædicante S. Augustino L. 2. de Doctr. Christ. C. 3. adoptavit, tandem Catholica Ecclesia per Conc. Florent. in Decr. Eugen., ad Armenos et Tridentinum Sess. 4. in Decr. de Canonicis Scripturis confirmavit et declaravit. Continentur eo libri omnes VET. et NOV. TESTAMENTI superius enumerati septuaginta duo : a quo numero non discrepant Gelasius aut Patres Africani illum non nihil imminuentes ; cum Baruch a Jeremia non distinxerint tanquam hujus amanuensem, et librum unum duntaxat Esdræ ac Machabæorum recensentes, non pluralitatem horum librorum, sed Apocryphos tantum ejusdem nominis libros excluserint. Quoniam vero non eadem semper et ubique librorum istorum ratio fuit habita, invaluit eorum distinctio in protocanonicos et deuterocanonicos.

Protocanonicæ, seu primi ordinis aut primi canonici, dicuntur illi, de quorum divinitate nullum unquam inter Catholicos fuit dubium, et hinc statim ab initio nascentis Ecclesiæ communi orthodoxorum Patrum consensu fuerunt recepti ; quales in Vet. Testamento sunt quinque libri Mosis, et in Novo quatuor Evangelia, ac alii similes. *Deuterocanonicæ*, seu secundi ordinis, sunt illi, de quorum divinitate aliquando etiam inter orthodoxos dubitabatur, vel negans etiam ferebatur sententia, ut ex Melitone apud Euseb., Hilar. in præf. ad Psal., Gregor. Naz. Carmine de veris Scriptur., Cyril. Hier. Catech. 3.,

Synops. Athanas., Hier. in Prol. Gal., Damasc. L. 4. de fid. C. 18., Canon. Apost. 85., Conc. Laodicen. Can. 59. etc., constat. Hujusmodi ex Vet. Test. sunt ii, quos supra abesse diximus a Canone Hebræorum, quem plures Patrum sequebantur; cum tamen juxta celebre Card. Hosii, desumptum ex Aug. L. 18. de Civ. C. 36., essatum non Canon Hebræorum, sed Ecclesiæ, canonicas faciat scripturas. Ex novo testamento sunt Marci cap. ultimum, Lucæ C. 18. historia de agone Christi, Joannis C. 8. historia adulteræ, ep. ad Hebræos, ep. Jacobi, 2 ep. Petri, 2 etc. 3 ep. Joannis, ep. Judæ, Apocalypsis.

5. *Dico IV. Lingua seu idioma primigenium, quo codices Scripturæ Sacræ autographi et originales conscripti fuerunt, universim fere solum est Hebraica et Græca; tum quia, licet lingua Chaldaica et Syriaca a pure Hebraica differant, tamen illæ ab hac originem trahunt, et post captivitatem Babylo-nicam ac prope finem Synagogæ fuerunt Hebræis vulgares ac velut maternæ; tum quia unum duntaxat Marci Evangelium juxta aliquos primo fuit latine exaratum, quod tamen communius ab aliis tam ex conjecturis quam ex auctoritate negatur. Hebraica lingua propria fuit Testamento veteri, exceptis libris Tobiae, Judith, Esdræ et Danielis, qui Chaldaice, et libro Sapientiae ac secundo Machabæorum qui græce primitus dati censentur: Græca lingua nativa erat Testamento novo, si Evangelium Matthæi et epistolam ad Hebræos excipias, quorum illud communis consensus, hanc Hieronymus et Theodoretus contra Origenem et Clem. Alexandrinum Hebraica, id est, Syriaca lingua primum prodiisse docent. Cæterum Scripturæ Sacræ autographa sive originalia hodie habemus nulla, sed solum apographa sive exemplaria, quorum editiones variæ prostant. In his vero maxime notanda est diversitas editionis Hebraicæ, utpote quæ vel punctis vocalibus et accentibus caret, vel illis consignata est; cum hujusmodi notæ nec ab Auctoribus ipsis Sacrarum Scripturarum nec ab earundem editoribus antiquis fuerint usurpatae, sed primum post Hieronymi tempora circa an. Christi 600, aut etiam serius inventæ et additæ a Judæis Masoretis, sic dictis a masora, quæ Critica quædam sacra est, qua variæ in tota Scriptura notantur lectiones simulque determinatur, quoties, quo loco, et qua forma quælibet dictio in textu hebraico occurrat.*

6. *Dico V. Versio seu translatio Scripturæ Sacræ ex lingua primigenia in alienam a nonnullis dividitur universum in Hebraicam, Græcam, Latinam et Vernaculam: divisio tamen ista minime vera est et propria, nisi sub Hebraica intelligantur illæ versiones, quæ ad illam linguam aliquomodo reducuntur, aut Græca versio respiciat Vetus Testamentum; cum utraque lingua ex dictis sit Scripturæ originaria.*

Ad editionem *Hebraicam* reducuntur versio Samaritana, Chaldaica, Syriaca. *Samaritana* sermone Syro-Chaldaico et characteribus antiquis Hebraicis scripta est ante Christum ab Auctore incerto, et maxime libros Mosis complectitur; unde et Pentateuchus Samaritanus appellatur. *Chaldaica*, non tam verbum verbo quam sensum sensu paraphrastice reddens, unde et Judæis *Targum* seu interpretatio dicitur, non ante seculum a Christo quintum concinnata est secundum diversas Vet. Testamenti partes ab Onkeloso,

Jonatham et Josepho cæco; scætet nugis Judaicis et fabulis Thalmudistarum. *Syriaca* versio Vet. Testamenti post Christi ortum elaborata est ab Auctore incerto, quod idem dicendum videtur de Nov. Test. versione, quam Syri a S. Marco Evangelista confectam putant.

Græca Vet. Test. versio est multiplex. Novem præcipuas aut saltem certas secundum chronologiæ seriem hic subjicimus. 1^a est, quæ dicitur 70 *Interpretum*. reipsa autem a septuaginta duobus viris ante Christum natum seculo 3 ut Eusebius in Chronico, vel 7 ut Epiph. L. de Ponder, et mensur. scribit, confecta narratur. 2^a. *Aquilæ*, qui natione Ponticus. religione primum gentilis, deinde Christianus, postea, dum ob Astrologiæ judiciaræ studium ab Ecclesia pulsus, Judæus factus versionem an. æræ Christianæ 128. condidit. 3^a. *Theodotionis*, qui ex hæretico Marcionita mutatus in Judæorum proselytum sacros libros an. 186. transtulit. 4^a. *Symmachi*, natione Samaritani primum Judæi, tum Christiani, demum Ebionitæ hæretici, an. 203. perfecta. 5^a, *Hierichuntina*, sic dicta non ab Auctore, qui ignoratur, sed ab urbe Hiericho, apud quam an. 217. fuit inventa : 6^a. *Nicopolitana*, similiter a loco inventionis sic appellata, quæ in an. 228. incidit. 7^a. *Origenis*, seu potius 70 Interpretum versio correctæ; quam correctionem circa medium sec. 3. Origenes ita instituit, ut quæ in illa versione non legebantur in textu Hebræo et aliis versionibus, vel expungeret textu ex his substituto, vel quidem relinqueret, sed tamen notaret; pro signo substitutionis asteriscum, qui formam stellæ radiantis vel hanc (X) referebat, pro signo relictionis obelum hujus (: —) formæ usurpans et addens. 8^a *Luciani* Martyris in persecutione Diocletiana passi, circa finem sec. 3 adornata, 9^a *Hesychii*, Episcopi in Ægypto et Martyris, qui sec. 4 non tam versionem novam, quam 70 seniorum versionis emendationem accuratiorem edidit. Priores 4 versiones collegit Origenes in unum volumen, qualibet pagina in quatuor columnas distincta, quarum 1^a versionem Aquilæ, 2^a Symmachi, 3^a Septuaginta interpretum, 4^a Theodotionis, ordine hoc a majore cum textu hebraico conformitate desumpto, contineret, et *Tetrapla* nuncupavit : his columnis dum postea præfigeret in singulis paginis duas alias, quarum prior exhiberet textum Hebraicum litteris hebraicis, altera eundem litteris græcis exaratum, hanc editionem *Hexapla* inscripsit : demum ubi sex illis columnis subjungeret duas alias columnas Hierichuntinam et Nicopolitanam continentes, hoc opus *Octapla* vocavit. De versionibus reliquis tribus S. Hier. præf. in Libr. Paralip. adnotavit, Hesychianam Alexandriæ et in Ægypto, Lucianam Constantinopoli usque ad Antiochiam, Origenianam autem mediis inter illas provinciis vulgatam maxime fuisse, et posteriorem audisse *κοινήν* seu communem.

Latina utriusque testamenti versio sub finem seculi 4 multiplex adeo erat et variabat, ut S. Hier. præf. in Josue diceret ejus tot esse exemplaria, quot codices, eaque S. Aug. L. 2. de doctr. Christ. C. 11. numerari posse negaret. Inter has præ reliquis celebrabatur una incerti auctoris ad ductum 70 Interpretum Vet. Testamentum latine exhibens, quæ a S. Augustino l. c. *Italia*, a S. Hier. in C. Isa. 14. *Communis et vulgata*, a S. Greg. in præf. ad Lib. Mor. C. 5. *vetus* seu antiqua appellatur. Altera post hanc memoranda venit, quæ a S. Hieronymo adornata, relate ad priorem *Nova* vocatur. Ea in V. T. est duplex : prior, qua secundum versionem 70 Interpretum Jobum

Psalterium, Proverbia et Ecclesiasten e græco transtulit in latinum, alios autem antiquæ versionis latinæ libros duntaxat emendavit : posterior, quam tam libros Canone Hebræorum contentos, exceptis tamen Ecclesiastico, Sapientia et Baruch, quam absentes ab eo Canone Tobiam et Judith ex hebraico textu latine convertit. In N. T. non tam versionem novam, quam emendationem tantum versionis antiquæ ad textum græcum S. Doctor confecit. Atque hæc N. T. emendatio summo statim plausu suscepta fuit a plerisque, cum e contra Vet. Testamenti ex hebraico in latinum translatio adversarios ab initio haberet plurimos; licet postmodum, ut de suo ævo Greg. I. c. testatur, non minus ac antiqua usurpari cœperit. Ex versionibus his duabus coaluit tertia, quæ hodie dum *vulgata* dicitur. Sectatur enim ea quoad V. T. antiquam versionem in libris Psalmorum, Sapientiæ, Ecclesiastici, Baruch et Machabæorum; novam vero ex hebraico translationem in libris reliquis: quoad N. T. demum habetur pro emendatiore Hieronymiana. Recentiores versiones latinas, posterioribus seculis sive a Catholicis sive ab Hæreticis factas, recensendo proseguì, nostri non videtur instituti.

Vernacula seu vulgaris versio dicitur, quæ lingua cuilibet regioni propria et patria concinnata habetur: adeoque pro tanta idiomatum varietate oppido varia et multiplex facile intelligitur. Inter has ab antiquitate celebrantur, *Gothica*, quæ circa Conc. Nicæni tempora perhibetur facta ab Ulphila Gothorum Episcopo, ut Socrates et Sozomenus innuunt: *Coptica* sive *Ægyptiaca*, quam circa idem tempus elaboratam Kircherus conjicit: *Æthiopica*, cujus jam S. Chrysostomus hom. 1. in Joan. meminit: *Armena et Persica*, quarum mentionem facit Theodoretus; licet posterior, ut nunc extat, videatur esse recentior.

7. *Dico VI.* *Sensus* Sacræ Scripturæ est veritas verbis sacris scripto exaratis a Deo significata; sumendo scilicet sensum passive, et Scripturam ut est verbum Dei. Dividitur in litteralem seu historicum, et spirituales seu mysticum. *Litteralis* est, qui immediate significatur per verba sive proprie sive metaphorice accepta; quo etiam reducitur sensus propheticus, in quo visiones saltem divisim non significant ut quod (1). *Spiritualis* est, qui immediate significatur per res verbis indicatas, mediate autem per verba. Hic postremus subdividitur in allegoricum, anagogicum et tropologicum seu morale. *Allegoricus*, qui est de re pertinente ad fidem aut Ecclesiam militantem: *Anagogicus*, qui est de re pertinente ad vitam æternam aut Ecclesiam triumphantem: *Tropologicus*, qui est de re ad mores pertinente. Exemplum quadruplicis sensus occurrit in hac voce *Hierusalem*, quæ litteraliter urbem Palæstinæ, allegorice Ecclesiam Christi in terris, anagogice patriam coelestem, tropologice animam hominis in sacra Scriptura significat.

Præter hos sensus a Deo intentos superest alius, *accommodatitius* appella-

(1) In hujusmodi visionibus, non significatur *immediate* et *ut quod* imago objectiva v. g. *hircus* (Dan. c. 8) aut *flos* (Isa. c. 41), sed res per ipsam objectivam imaginem significata, nempe *Christus* vel *Rex Græcorum*, quatenus imago objectiva cum cognitione constituit unum signum *Christi* vel *Regis Græci*, ut fit in locutionibus metaphoriceis. (P. Franc. Xav. Widenhofer S. J. *Sacra Scriptura dogmatice ac polemice explicata*. Wirceburgi, 1753.)

tus, estque is, qui nec mediate nec immediate significatur a Deo, sed ab alio quocumque propter analogiam quamdam et similitudinem tribuitur et verbis applicatur. Ut is licite usurpetur, requiritur 1° ut verba Scripturæ ad res pias et religiosas accommodentur; unde Conc. Trid. Sess. 4. in decr. de Can. Scripturis translationem ad vitia, spureitias, facetias, profana et alia hujusmodi damnat: 2° ut sensus accommodatitius sit verus; cum nefas sit, sacris verbis etiam tantum per accommodationem falsum attribuere: 3° ut sensus accommodatitius non proferatur tanquam litteralis aut mysticus, nec vicissim litteralis aut mysticus traducatur ut accommodatitius; cum ex S. Hier. in ep. ad Paulin. hoc sit depravare sententias, et vitiosissimum dicendi genus.

QUÆRES : *Quid de historia Versionis LXX Interpretum sit censendum?*

8. *Nota.* Synopsis hujus historiæ, prout ab Aristæa in epistola ad Philocraten fratrem suum data in Bibliotheca Patrum relata narratur, sequentibus absolvitur. PTOLOMÆUS Ægypti Rex, cum libris undequaque corrasis bibliothecam construeret amplissimam, suggerente DEMETRIO PHALERÆO intellexit, apud Judæos inveniri libros, qui huic collectioni esse possent præcipuo ornamento, dummodo in linguam græcam converterentur. Hunc in finem Rex datis litteris, et legatis Aristæa cujus epistolarem epitomen damus et Andrea in Judæam missis, petiit ad se mitti e tribus Judæorum viros seniores, græce et hebraice doctos, qui libros Judæis sacros secum allatos in græcum verterent. Delatum est votis regiis, veneruntque delecti ex qualibet tribu viri sex requisitis donis conspicui, universim quidem septuaginta duo, brevitatis tamen et in numerando facilitatis causa septuaginta dicti, una cum voluminibus sacris et litteris commendatitiis. Alexandriam, quæ Ægypti metropolis est, appulos Rex honorificentissime excepit, et post tertium ab Adventu diem in Insula Pharo, hoc est, in arce ab Alexandria septem stadiis distante collocavit; ubi septuaginta duorum dierum spatio iidem translationem græco sermone absolverunt. Interpretationem hanc DEMETRIUS coram Judæis in Ægypto commorantibus legit, qui summis eam celebrarunt laudibus, diras imprecati his, qui versioni huic addere quidpiam vel demere, aut in ea imutare præsumerent.

9. *Respondeo I.* Historia hæc quoad substantiam non videtur esse commendatitia et rejicienda ad fabulas. *Ratio* est, quia quoad puncta principalia synoptice proposita conveniunt Scriptores cœvi, ætate propinqui, et posteriores pietate et doctrina conspicui: cujusmodi sunt Aristæas ipse, legati munere functus; Aristobulus Judæus Philosophia Aristotelica clarus, 2. Machab. 1. laudatus; Hecatæus et Clearcus, Scriptores Ethnici: Philo L. 2. de vita Mosis, et Flav. Josephus L. 12. Antiq. C. 2. et L. 2. contra Appionem, Scriptores Judæi: Justinus M. in Admonit. ad gentes et Apolog. 2; Irenæus L. 3. C. 23. contra hæreses; Tertullianus in Apologetico C. 18.; Clem. Alexandrinus L. 1. stromatum; Eusebius L. 8. C. 1. Præpar. Evangelicæ; Cyrill. Hierosolymitanus Catech. 4; Epiphanius L. de Mens. et Ponderibus; Hieronymus in Præf. ad Pentateuch. et alibi; Augustinus L. 8. de Civ. C. 11. et L. 2. C. 13. de doctrina Christiana et alii Scriptores Christiani; quorum

plures cum illa historia usi fuerint contra gentiles et Judæos, nec tamen commentum ab his sint accusati, omnino vera narrasse censendi sunt.

10. *Respondeo. II.* Quoad circumstantias ipsam versionem contingentes, ob conspirantia Auctorum nominatorum testimonia, probabilius videtur. 1° Regem Ægypti fuisse PTOLOMÆUM PHILADELPHUM; cum illius patrem Ptolomæum Lagi nominent soli Irenæus et Clem. Alexandrinus: alii vero recentiores, qui bibliothecæ erectionem ad tempora Ptolomæi Evergetis aut Epiphanis vel etiam posteriora remouent, suam chronotaxin non admodum probent. 2° ELEAZARUM Pontificem fuisse eum, qui ad preces Ptolomæi misit Interpretes; adeoque vel manifesto anachronismo errasse vel memoria lapsum Justinum, qui Herodis auctoritate missos Interpretes in Apolog. scripsit: Epiphanius autem Synedrion missionis auctorem faciens facile conciliari potest. 3° Non solum Pentateuchum, sed omnes Hebræi canonis libros ab Interpretibus fuisse translato; quamvis enim Aristæas, Philo et Josephus Scripturarum Legis solum mentionem faciant, Legis tamen nomine acceptam a Judeis fuisse omnem Vet. Testamenti Scripturam Sacram ex Joan. 10. ac 15. et 1. ad Cor. 14. constat. Nec adversatur reipsa HIERONYMUS, utpote qui in commentariis Prophetarum passim versionis hujus mentionem facit: unde dum nonnunquam contrarium dicere videtur, id non asserendo sed subdubitando aut ex aliorum sensu fecisse dicendus est. 4° Translationem ab Interpretibus esse ex puris fontibus et rite factam; quia rursus præter majorem circa hoc Auctorum consensum, id probat hujus versionis usus inter Apostolos, sanctos Patres et priorum seculorum Christianos vulgaris: unde discrepantia ejus a textu hebraico ad exemplaria corrupta, non vero ad autographum referenda est, ut ipse HIERONYMUS in Præf. 1 et 2 ad Lib. Paralip. facit; qua ratione idem alibi aliud dicens est explicandus.

11. *Respondeo. III.* Quoad modum versionis factæ (an singuli Interpretes scilicet in singulis cellulis inclusi fuerint, sicque seorsim totam Scripturam iisdem plane verbis converterint, an collatis invicem studiis interpretationem fecerint) non satis exploratum sed adhuc sub iudice lis est. Cellularum mentionem primus fecit Justinus in admonit. ad gent., quem Irenæus, Clemens Alex. Cyrillus Hieros. sunt secuti; nec dissensit Epiphanius, nisi quod voluerit binos singulis cellulis fuisse inclusos. Eidem sententiæ adhæret AUGUSTINUS L. 8. de Civ., et favet Philo, dum ita scribit: *In eo secessu cum consedissent solitarii, nemine interveniente arbitro, tanquam numine correpti prophetabant, non alia alii, sed omnes ad verbum eadem, quasi quopiam dictante singulis invisibiliter.* Contrarium tuetur HIERONYMUS in præf. ad Pentateuch., ubi sic loquitur: *Nescio quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandriæ mendacio suo extruxerit, quibus divisi eadem scriptitarent; cum Aristæas et multo post tempore Josephus nihil tale retulerint, sed in una basilica congregatos contulisse scribant.* Et ARISTÆAS quidem ita rem narrat: *Viri singula inter se disserendo consonum quod edebant: rursusque ex iis, in quibus omnium consensus accesserat, illa Demetrio habenda serrabant, quæ digniora et elegantiora videbantur. Extendebatur vero consensus hujusmodi et disceptatio ad nonam usque diei horam; soluto vero hujusmodi*

consilio ad curanda corpora disceditur. JOSEPHUS autem sic refert : *Illi vero non parcentes labori, quam poterant accuratissime interpretabantur usque horam nonam assidentes operi... Mane autem regiam ingressi, salutato Rege, in eundem locum ad institutum negotium se referebant.* Accedit, quod juxta eosdem fuerit unicus codex Hebraicus, ex quo versio erat facienda; et quod ea absoluta Judæi Alexandrini fuerint convocati, ad audiendam examinandamque interpretationem : id quod de communiter facta rectius intelligitur; cum, si a singulis facta fuisset, plures inter se translationes fuissent conferendæ, et unica coram Judæis prælegi non potuisset. Eadem dissensio regnat inter Recentiores eruditos.

Cum posteriore hac opinione conciliari nihilominus potest sententia statuens Interpretes hos fuisse divinitus inspiratos, ut non solum Patres prioris opinione laudati, sed et ipse Hieronymus in præf. ad Paralip. senserunt; cum etiam ex mente Bellarmini revera miraculum sit, tot homines simul conferendo tam brevi tempore in singulis sententiis transferendis convenisse; ac singularis Spiritus Sancti assistentia proinde necessaria fuerit.

ARTICULUS II.

An existat Scriptura Sacra.

12. *Nota. I.* Existere reipsa aliquam Scripturam Sacram facile deducitur ex sequentibus propositionibus, quarum veritatem vel per se certam vel alibi jam probatam hic supponere licet. 1. Existit Deus, seu ens, quo nullum majus aut melius excogitari potest. 2. Deo ab hominibus debetur cultus, seu officia honoris. 3. Norma hujus cultus est Dignitas Dei et ejus beneplacitum. 4. Modus colendi, qui Deo placeat, ex ejus revelatione est addiscendus. 5. Revelatio hæc per rationis lumen communicari potest, et sic est naturalis; vel illud superare potest, et hinc est supernaturalis. 6. Cum experientia constet, rationis lumen in multis circa Deum deficere; consequens est revelationem supernaturalem fuisse necessariam, et Religionem supernaturalem existere. 7. Inter modos revelationem custodiendi convenientior est Scriptura : inter religiones autem sola Christiana est vera et saltem evidenter credibilis. 8. Religio Christiana dirigitur et utitur revelatione scripta, ergo cum hæc religio sit vera, debet existere et dari revelatio scripta seu aliqua Scriptura Sacra.

Quamvis vero ex iisdem principiis colligi queat, Scripturam Sacram in specie et sensu vulgari acceptam existere; nihilominus de ejus existentia aliunde etiam probanda in præsens agitur. Ad quod præstabit inquirere, 1. An libri, qui dicuntur sacri sint veri ac genuini, et non supposititii seu Auctoribus falso attributi : 2. An sint integri, seu non depravati : 3. An sint divini, seu Deum pro auctore principali habeant ?

13. *Nota. II.* Circa 1um conveniunt plerique, auctorem Pentateuchi fuisse Mozen, exceptis paucis de morte Mosis aliisque post illam eventis, quæ vel Josue vel Esdras addidisse creduntur : Libri Josue eundem Ducem cognominem, rursus exceptis paucis similibus ab Esdra aut alio Propheta additis : Libri Judicum et Ruth vel Samuelem vel scriptorem incertum, Davide tamen

antiquiorem : Librorum Regum quoad initium Samuelem , quoad sequentia Prophetas alios narratis cœvos : Paralipomenon Esdram et quoad aliqua Prophetas posteriores : Librorum Esdræ primi Esdram ipsum , secundi Nehemiam : Libri Tobiae utrumque Tobiam , exceptis duobus ultimis versibus , quos Auctor incertus de morte junioris adjecit : Libri Judith Eliachim Pontificem aut ipsam Judith : Libri Esther Mardochæum et ipsam Estherem : Libri Job Mosen , juxta alios ipsum Jobum : Psalterii totius Davidem : Proverbiorum , Ecclesiastæ , Canticorum et Sapientiæ Salomonem : Ecclesiastici Jesum filium Sirach : Prophetiarum tam majorum quam minorum Prophetas , quorum nomina libris sunt præfixa : Machabæorum scriptorem ignotum ; quamvis primi Joannem Hircanum , secundi Judam Essæum auctorem quidam faciant. Novi Testamenti auctores vel ex ipsis inscriptionibus vel ex initio scriptionis cognoscuntur et sunt pervulgati. Præterea vero , licet veritati libri non obsit , cum aliquando periisse , postea tamen integre esse restitutum ; tamen si quis vel e memoria vel ex inspiratione hanc restitutionem faciat , vel libri ita restituti auctoritas vacillat , vel novum quasi auctorem nanciscitur : hinc pertinet huc illa quæstio ab aliquibus asserta : An Vet. Test. libri aliquando perierint ?

Circa 2um observa questionem hic non esse : an libri Scripturæ Sacræ sint liberi a mendis vel incuria exscribentium vel oscitantia librariorum inspersis ? sed ista : an malitia hominum non fuerint quoad partes substantiales depravati et corrupti , quod non nulli tribuunt Judæis quantum ad Vetus , et Hæreticis quantum ad Novum Testamentum .

Circa 3um adverte , quæstionem hic generalem duntaxat proponi necdum descendendo ad singularem divini afflatus modum , de quo in seq. art. agetur .

14. *Dico I.* Libri Scripturæ Sacræ non sunt suppositi , sed omnino veri. *Prob.* Libri illi non sunt suppositi sed omnino veri , qui scripti sunt ab iis auctoribus , quibus tribuuntur , et iis temporibus , quibus exarati feruntur ; quia ex his notis alia scripta v. g. Commentarii CÆSARIS , opera CICERONIS aut AUGUSTINI ab omnibus Criticis nominantur vera et non supposita : sed libri Sacræ Scripturæ omnino scripti fuerunt tum ab iis Auctoribus , quibus tribuuntur ; tum iis temporibus , quibus exarati perhibentur ; ut constat ex perpetua Judæorum et Christianorum traditione , quam et ipsi Ethnici Scriptores circa non paucos libros confirmant , nec ulla solida ratio destruit : ergo .

15. *Dico II.* Nunquam perierunt exemplaria omnia librorum Sacræ Scripturæ. *Prob.* Tempora , circa quæ cum aliquo fundamento asseri posset , exemplaria omnia librorum sacrorum veteris duntaxat Testamenti periisse , sunt tantum duo , nempe captivitatis Babylonicæ et persecutionis Antiochi Regis ; quia priori tempore excisa sunt urbs et templum Hierosolymæ , posteriori autem Rex Legis libros scindi et comburi jussit ; sed neutro tempore exemplaria omnia perierunt .

Quod enim *primum* attinet , 1. nec Scriptura , nec JEREMIAS in Threnis , quantumvis alia damna minutatim recensens , jacturæ hujus mentionem facit : 2. Certum est non in sola urbe aut templo Hierosolymitano fuisse

exemplaria librorum sacrorum : incredibile autem videtur a nullo Judæorum etiam pientissimorum, in triplici translatione abductorum, transportatum fuisse exemplar sacrorum voluminum : quin nec a Jeremia, qui arcam et tabernaculum incendio subduxit, ereptos fuisse libros, qui tamen Deut. 31. v. 25. jubebantur reponi in latere arcæ fœderis : 3. Populus e captivitate redux L. 2. Esd. c. 8. petiit afferri librum legis Mosi, quem et Esdras scriba ibi dem attulisse et prælegisse scribitur. Unde consequitur, nec ex sola memoria humana, nec ex revelatione divina Esdras libros sacros penitus deperditos restituisse, sed eorum exemplaria extitisse etiam infra et post captivitatem Babylonicam, quorum postremum Lib. 4. Esd. c. 14., sed apocryphus insinuat : quamvis illius et Nehemiæ opera et speciali Spiritus Sancti assistentia purgatum a mendis Scripturam concedamus, quod L. 2. Mach. c. 2. indicari videtur.

Quoad *secundum* patet 1° quia persecutio ANTIOCHI Regis Syriæ pertinebat solum ad duas tribus Israel et terras dominatui suo subjectas, non autem ad reliquas Orientis partes, in quas et plures alias Judæi dispersi erant : 2° quia teste S. Jacobo Act. 15. v. 21. ab antiquis temporibus libri Mosi singulis Sabbatis in qualibet Synagoga civitatum legebantur et explicabantur ; unde constat nec in ipsa Palæstina funditus deletam esse omnem Scripturam Sacram, præsertim cum nulla ullibi habeatur mentio de restauratione sacrorum librorum post Antiochi tempora : 3° quia L. 1 Mach. c. 3. ubi mentio fit impii illius mandati, legitur post excidium Hierosolymæ convenisse Judæos, jejunasse, et expandisse libros legis : quin et Jonathas ad Spartiatas ibid. c. 12. scribens dicit, Judæis solatio fuisse sanctos libros, qui sunt in manibus eorum.

16. *Dico III.* Libri Scripturæ Sacræ nunquam fuerunt ex malitia seu de industria universim depravati aut corrupti. *Prob.* de Vet. Testamento. *Imprimis* non fuerunt depravati ante conditam Religionem Christianam ; 1. quia hujus depravationis nullus finis assignari potest ; neque erat opportunitas, Prophetis plurimis et viris sanctis se alias huic consilio opposituris, aut Samaritanis saltem oblocuturis, qui suum Pentateuchum custodiebant : 2. quia mirabilis erat Judæorum zelus ac veneratio erga sacros libros, quorum testimonia extant tum in ipsis Scripturis Sacris, tum apud Josephum L. 1. cont. Appion. et Philonem apud Euseb. L. 8. Præp. Evang. c. 2. loquentem : 3. quia nec Christus aut Apostoli hoc Judæorum crimen non reprehensum reliquissent, nec Judæos ad legendos sacros Codices et scribas audiendos fuissent hortati : 4. quia depravatio hujusmodi videtur contraria divinæ providentiæ, quæ teste S. Augustino et aliis Patribus Judæos constituit Librarios, Capsarios et Scriniarios Christianorum, qui illos ex vaticiniis servatis convincerent de Christo.

Deinde nec fuerunt depravati post Religionem Christianam. 1. quia ob religionem Judæorum erga sacros libros, subinde quoque superstitiosam, videtur incredibile ausos fuisse eos temerare, et sibi ipsis eripere veritatem : 2. quia odium in Christianos, quod tanquam motivum depravationis Judaicæ assignari potest, impulisset eos ad rem moraliter impossibilem ; cum nec Judæi per totum orbem dispersi conspirare uno tempore potuerint, nec si ipsi conspirassent, depravare potuerint libros sacros a Christianis

custoditos : 3. quia depravatio, si quæ in odium Christianorum facta foret, maxime concernere debebat vaticinia de Christo et ejus Ecclesia; circa quæ tamen tum satis fortia testimonia supersunt, tum exigua est dissonantia inter textum hebraicum et græcum aut latinum : quin textus hebræus non raro Judæos magis urget, quam versio græca aut latina ; 4. quia Patrum nemo de ejusmodi corruptione unquam fuit conquestus; cum querebatur Justinus et Origenis ad versionem 70 Interpretum, Chrysostomi et Hieronymi ad versiones Aquilæ, Symmachi ac Theodotionis pertineant.

Prob. de Nov. Test. similibus fere argumentis. Nam 1. universalem textus græci depravationem impossibilem fuisse, constat tum ex dispersis per omnem terram exemplaribus, tum ex perpetua contentione Catholicos inter et hæreticos; quorum illi si corrupissent, id hi mox exprobrassent; aut illi vicissim, si res ab his foret tentata : 2. nec tempus, nec modus, nec auctores depravationis hujusmodi proferri possunt : 3. neque ante Photii schisma Græci originarium textum corruerant; cum probabile hujus criminis motivum fingi queat nullum : neque post illud exortum; cum in Conciliis Lateranensi 4°, Lugdunensi et Florentino, ubi tamen plura dissensionum capita proferebantur, Latini nunquam hanc Græcis depravationem objecerint : Scriptores, Episcopi, imo et Sacerdotes alique ad Scripturam Sacram in horis canonicis legendam adstricti, nihil unquam de hoc crimine sunt suspicati; quod tamen vix videtur credibile, si quæ corruptio foret in vecta.

17. *Dico IV.* Libri Scripturæ Sacræ Deum habent principalem auctorem, et sunt auctoritatis divinæ. *Prob.* Libri Sacræ Scripturæ legales conditi sunt ab hominibus sanctissimis, auctoritate patratorum miraculorum munitis, ac divinitus missis ad promulgandam legem Dei ac Evangelium Christi : prophetici continent prædictiones ignotissimarum rerum eventu ipso accurate comprobatas : sapientiales sanctitatem, puritatem et sublimitatem doctrinæ proponunt humanæ sapientiæ passim inimicam et sæpe superiorem : historici easdem prærogativas vel omnes vel aliquas participant : ergo Deum habere auctorem debent. *Conf.* ex summa auctorum diversissimis temporibus, locis ac conditionibus scribentium consensione et concordia; ex mirabili sacrorum librorum a tanto tempore ac inter tot vicissitudines conservatione; ex religiosissima veneratione, qua tot ac tanti homines libros hos omni tempore sunt persecuti adeo ut pro veritate in iis contenta fortunas ac sanguinem profundere non dubitaverint : ex miraculorum multitudine et insolentia, quibus eadem veritas fuit confirmata etc.

18. *Observe.* Cum Scripturæ Sacræ existentia fundamentale ac pragmaticum Religionis Catholicæ dogma sit, quod proinde et a Deo revelatum et infallibili auctoritate nobis applicatum esse oportet; allata hactenus pro veritate, integritate ac divinitate existentis Scripturæ Sacræ argumenta rem omnem conficere minime possunt, utpote quæ forsitan moralem certitudinem non superant, nec revelationem divinam produunt. Quare præcipuum pro stabilitis assertionibus argumentum ex Traditionibus atque Ecclesiæ definitione necessum est desumi; ut satis declaravit Augustinus, dum L. 15 de Civ. c. 23. scripsit : *Libri apocryphi vocantur, eoquod eorum occulta origo non claruit Patribus, a quibus usque ad nos auctoritas veracium scripturarum*

certissima et notissima successione pervenit; et ubi L. cont. epist. fundam. C. 4. ait: Evangelio non crederem, nisi Ecclesie Catholicae me moveret auctoritas. Hæc tamen hic indicasse duntaxat sufficiet; cum de isto argumentorum genere infra sit uberius tractandum. Quæ contra ipsam thesium positarum veritatem obmoveri possunt, quoniam per universam Scripturam diffunduntur, methodo compendiaria perstringere non licet; adeoque repetenda sunt ex SCRIPTURA SACRA dogmaticæ et polemice explicata, quam hic loci impressam consulere datur.

ARTICULUS III.

Sub qua ratione et extensione Scriptura Sacra Deum habeat auctorem?

19. *Nota.* Triplex concipi potest modus, quo Deus mentem scriptoris aliqujus afficiat. 1us est *specialis assistentia*, stans in peculiari auxilio, quo Deus ita adest scriptori, ut ne inter scribendum erret aut mentiundo, aut falsum proferendo, aut defectum quemcumque committendo, qui impediatur, ne scriptio ad Dei directionem referri queat: 2us est *inspiratio*, quæ præter specialem assistentiam dicit incitationem quamdam interiorem motumque insolitum, quo quis ad scribendum impellitur, sine rationis tamen et libertatis periculo: 3us est *revelatio*, quæ memoratæ inspirationi superaddit veritatis antea ignotæ factam divinitus manifestationem. Potest autem trifarius hic modus spectari et pertinere vel ad libri sacri generale tantum argumentum et scriptionem universim, vel ad singulas etiam ejus sententias et veritates earumque ordinem, vel ad singula quoque verba eorumque compositionem seu phrasin et stilum.

Porro ex superiori articulo non tantum contra Atheos et infideles constat, aliquo ex recensitis modo Deum affecisse Scriptores sacros; sed et specialem illis Dei assistentiam esse asserendam, contra ac senserunt olim Anomæi aliique Hæretici a S. Hieronymo refutati, et proximis seculis Erasmus, Grotius, Episcopus, Spinosa, nonnullique Batavi, qui Scriptores canonicos in rebus levioribus, fidem ac mores non spectantibus, sibi fuisse relictos errorique obnoxios docuerunt: quandoquidem hoc casu libri sacri nomen ac essentiam Scripturæ divinæ minime retinerent, neque ex illis argumentum ullum firmum depromi posset; cum instrumentum ex parte falsum reputetur falsum simpliciter, ut Legistæ, l. si ex falsis C. de Transact., docent. Accedunt præter communem Theologorum Orthodoxorum consensum testimonia Patrum, qui Sacram Scripturam non tantum a mendacio et falso, sed etiam ab otioso et superfluo liberam declararunt; qualia sunt S. Clementis in ep. ad Cor. S. Justin. in 2. Apolog. S. Irén. L. 1. adv. hæ. c. 46. et 47. Clem. Alex. in exhort. ad Gent. Ambros. in ep. ad Justum, Hieron. in comment. ep. ad Philem. Chrys. hom. 1. ad pop. Antioch. Augustin. L. 2. de cons. Evang. c. 12. et ep. 8. et 29. Epiphan. hæ. 76. et aliorum.

Præterea etiam facile ab omnibus tribuendum videtur, non omnia in Scripturis Sacris contenta a Deo esse revelata, siquidem revelatio in sensu proprio nuper exposito accipiatur. Quæ enim Scriptores sacri vel oculis viderant, vel ex alienis scriptis didicerant, nequeunt sub manifestatione divina veritatis antea ignotæ comprehendere: Atqui tamen MOSES Ægyptiorum

plagas, JOSUE Israelitarum praelia, JOANNES Christum in cruce morientem et alii alia propriis oculis usurparant; Lucas vero c. 1. v. 2. sui Evangelii testatur historiam ex traditione et sermone aliorum ab se haustam; Scriptor tandem Machabæorum L. 2. c. 2. v. 24. profitetur a se breviari uno volumine, quæ a Jasone Cirenæo quinque libris sunt comprehensa. Vicissim vero negari non posse videtur, plura ex revelatione divina, qualia maxime sunt Prophetiæ et mandata divina, esse conscripta. Atque huc potissimum pertinet illud Psal. 44. v. 2. *Lingua mea calamus scribe velociter scribentis*, et illud Jerem. 36. v. 18. *Ex ore suo loquebatur quasi legens ad me omnes sermones istos; et ego scribebam in volumine atramento*: Item Luc. 1. v. 70. Act. 1. v. 16. et 3. v. 18. ad Hebr. 1. v. 1. etc.

Tandem inter Catholicos quoque convenit, non solum specialem assistentiam, sed et quamdam Spiritus Sancti inspirationem Canonicis Scriptoribus esse vindicandam; tum quia 2. ad Tim. 3. v. 16. dicitur *omnis Scriptura esse divinitus inspirata et utilis*, ut ex textu græco et præcedentibus verbis manifestum est: tum quia alias Scriptura Canonica non magis divina foret præ canonibus Ecclesiæ, in quibus condendis specialem Dei assistentiam locum habere, infra ostendetur. Unum itaque, quod hic examinandum assumimus, est inspiratio magis particularis et revelatio minus propria, quæ stat in expressa et immediata propositione vel designatione divina rerum, sententiarum et verborum singulorum; et versatur etiam circa ea, quæ scriptor sacer sive naturaliter sive supernaturaliter jam comperta habet. Hujusmodi inspirationem Scripturæ Sacræ necessariam et Scriptoribus sacris omnibus concessam negarunt LESSIUS, HAMELIUS, BONFRERIUS aliique nonnulli: affirmarunt vero præter plures alios Facultates Theologicæ Lovaniensis et Duacena, quæ et priorem sententiam an. 1587. et 1588. censuris theologicis notarunt.

20 *Dico I.* Deus res saltem seu veritates et sententias, in libris sacris expressas, Scriptoribus sacris specialiter inspiravit.

Prob. I. Auctoritate. Imprimis enim Patres testimonium Pauli nuper laudatum de inspiratione magis particulari accipiunt; nam Basilius præcæmium in Psalmos sic orditur: *Scriptura omnis divinitus inspirata et utilis hac una ratione a Spiritu Sancto conscripta asseritur* etc. Greg. Nyssen. Or. 6. cont. Eunom. ait: *Quæcumque Sacra Scriptura dixit, Spiritus Sancti sunt effata... ergo numine afflati sancti vates virtute Spiritus Sancti inspirantur, et ideo omnis Scriptura divinitus inspirata dicitur.* Joan. Damasc. L. 4. Orth. fid. C. 18. *Per Spiritum Sanctum et Lex et Prophetæ et Evangelistæ et Apostoli et Pastores et Doctores verba fecerunt; ex quo fit, ut tota divinitus inspirata Scriptura procul dubio utilis sit.* Deinde idem aliunde aperte enuntiant; Sic Iren. L. 2. cont. hæc. c. 47. scribit: *Scripturæ quidem perfectæ sunt, quippe a verbo Dei et Spiritu ejus dictatæ.* Scriptor antiquus contra hæresin Artemonis apud Euseb. L. 5. hist. Eccles. C. 28. ita loquitur: *Aut etiam Sacras Scripturas a Spiritu Sancto dictatas esse non credunt, ac proinde infideles sunt; aut semetipsos Spiritu Sancto sapientiores esse existimant,* Chrysost. hom. 21. in C. 5. Genes. inquit: *Nihil hic scriptum est, quod non multas habeat sensuum divitias; quandoquidem divino Spiritu afflati sunt locuti.* Greg. Neocæs. Serm. 2. in Annunt. B. V. hæc habet: *Per sanctorum Prophe-*

tarum et Apostolorum linguam Dominus noster loquitur... quando porro Evangelium legitur vel Apostolicum, non libro attendas aut lectori, sed Deo e cœlis loquenti. etc.

Prob. II. Ratione. Ac 1° quidem Scriptura Sacra est *Verbum Dei et non hominum*, ut ex ep. 1. ad Thess. 2. v. 13. liquet : sed si Deus moveret Scriptores tantum ad scribendum et assisteret illis, ne falsum scriberent, non autem res saltem et sententias proponeret, vel menti designaret, foret verbum hominum et non Dei, ut patet ex exemplo hominis duntaxat incitantis et alteri assistentis : ergo. 2° Scriptura Sacra secundum Trid. Sess. 4. in decret. de Canonicis Scripturis est *a Spiritu Sancto dictata* : sed si nequidem res et sententias Spiritus Sanctus suggereret, aut conceptus inspirando, aut ad hunc præ illo determinando, nulla ratione Scriptura diceretur dictata a Spiritu Sancto : ergo. 3°. Quidquid potest credi fide divina, debet esse revelatum a Deo ; cum fidei motivum sit auctoritas Dei revelantis seu loquentis : sed omnes veritates, seu res ac sententiæ in Scriptura contentæ, possunt credi fide divina : ergo.

Objectiones.

21. *Objic.* Scriptores sacri aliunde, quam inspiratione divina, interdum excitati ad scribendum fuerunt ; nam MARCUM a fidelibus ad Evangelicam scriptionem impulsum testatur HIERON. L. de Script. Eccl. his verbis : *Marcus discipulus et interpret Petri, juxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romæ a fratribus, breve scripsit Evangelium*; quod idem Clem. Alex. et Euseb. asserunt. JOANNEM vero ad scribendum ab Asiæ Episcopis incitatum, Beda in Comm. ad C. 1. Joan. commemorat : ergo ne ad sententias quidem admittenda est inspiratio specialis.

R. ad Arg. N. A. et Conseq. Divinæ enim inspirationi non obest pia fidelium postulatio ; tum quia utraque stare simul et ad excitandum scriptorem concurrere potest : tum quia Deus in cordibus fidelium excitare poterat bona illa desideria, quorum occasione et ipse intus afflabat Scriptores sacros, ut fidelium precibus victi ad scribendum manus darent. Reipsa id contigisse, CLEM. ALEX. apud Euseb. L. 2. hist. Eccl. C. 15. ita narrat : *Quod cum Petrus per revelationem sancti Spiritus cognovisset, delectatus ardenti hominum studio, librum illum auctoritate sua comprobasse dicitur, ut deinceps in Ecclesiis legeretur* ; Ibidem vero L. 6. C. 14. refertur sic enuntians : *At Joannes omnium postremus, cum videret in aliorum Evangeliiis ea, quæ ad corpus Christi pertinent, tradita esse, ipse divino Spiritu afflatus, spiritale Evangelium familiarium suorum rogatu conscripsit*. BEDA tandem l. c. hæc de S. Joanne addit : *se non aliter facturum respondit, nisi indicto jejunio omnes in commune precarentur, ut illo donante digna scribere posset ; et hoc ita patrato, instructus revelatione cœlesti ac Spiritus sancti gratia inebriatus, omnes hæreticorum tenebras patefacta veritatis luce dispulit.*

Inst. 1. Ipsi Scriptores sacri auctoritatem dictorum suorum repetunt vel a propria experientia, ut JOANNES C. 19. v. 35. vel a testimonio fide dignorum, ut Lucas C. 1. v. 2. facit : ergo eam gratis tribuimus inspirationi.

R. D. A. Ipsi Scriptores sacri advertenter et quasi reflexe inspirati repetunt etc. N. inadvertenter et exercite tantum inspirati, *subd.* repetunt auctoritatem dictorum suorum humanam ab experientia vel testimonio, C. divi-

nam, N. Duplex est inspiratorum classis; alii revelationem Dei et inspirationem advertunt et experimento quasi cognitam habent: alii, quamvis inspirati dicant vel scribant, muneris tamen divini experimentale criterium non habent. Duplici etiam Scriptura Sacra munitur auctoritate; altera humana, quæ pendet a fide et diligentia scriptorum aut testium; altera divina, quæ per Dei revelationem conciliatur. Ad 1^{am} inspiratorum classem Prophetæ spectant; qui proinde, ad conciliandam suis scriptis auctoritatem divinam usurpabant frequenter huiusmodi formulas: *Hæc dicit Dominus; Factum est verbum vel sermo Domini ad me dicens* etc. ad 2^{am} classem refertur Caiphas Joan. 11. v. 50. et pertinent sacri Scriptores alii, qui dum evidentiam de inspiratione sua non habebant, ad comparandam scriptis suis auctoritatem humanam, ad experientiam propriam vel aliorum testimonium, vel rationem aut historiam provocabant, quin tamen inde divina auctoritas eorum scriptis negari queat; cum hæc ab ipsa inspiratione aliunde nobis probata, non vero ab inspirationis conscientia scriptori data oriatur.

Inst. 2. Idem testantur et traduntur, aliqua ex se ipsis, non vero a Deo inspirati, dicere et afferre; nam PAULUS 1. ad Cor. 7. v. 12. ait: *Cæteris ego dico, non Dominus*; et 2. ad Cor. 11. v. 17. *Quod loquor, non loquor secundum Deum*: CHRYSOST. autem hom. 49. in C. 23. Act. Apost. de Paulo ait: *Iterum humano modo disserit, et non semper gratia fruitor, sed etiam permittitur a seipso afferre, quod sane et facit*; BASIL. L. 5. cont. Eunom. C. penult. inquit: *Prophetæ aliquando a Deo, aliquando a se ipsis loquuntur*; cujus exemplum Origen. hom. 16. in C. 23. Num. in Propheta Gad producit. Ergo.

R. D. A. Scriptores sacri testantur et traduntur quædam ex seipsis dixisse et attulisse, si præcise consideretur objectum Scripturæ, C. si ipsa scriptio attendatur, N. Damus equidem in Scriptura commemorari nonnulla a Prophetis et Apostolis dicta vel facta, quorum auctor non fuit Spiritus Sanctus: contendimus vero scriptionis, qua res etiam huiusmodi ab illis exarantur, nihilominus divinum Spiritum fuisse auctorem. Verba PAULI in 1^a ep. juxta sinceram interpretationem referuntur ad dicta ibidem v. 8. *Dico autem non nuptis et viduis: bonum est illis si sic permaneant, sicut et ego*; adeoque sensum habent eundem cum his v. 25. *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do*. Quamvis autem his verbis consilium duntaxat Apostolus proponat; tamen et hoc consilium habebat a Deo, ut testatur v. 40. *Beatior autem erit, si sic permanserit secundum meum consilium: puto autem, quod et ego Spiritum Dei habeam*; et ut id scriberet, a Deo fuit inspiratus, ut AUG. L. 1. de adult. conjug. C. 18. docet. In 2^a ep. autem de inspiratione non agitur, sed verborum sensus est huiusmodi: Dum loqui intendo et incipio de meis laudibus, si res spectetur secundum se, non erit hoc, nec videbor agere secundum Deum et principia actionum divina: si tamen charitas et necessitas spectetur, ne videlicet, me contempto, pseudo-Apostolos glorificetis; apparebit me recte agere et secundum christiana virtutum principia. CHRYSOSTOMI sermo non agit de scriptis quibusdam a Paulo canonice exaratis, sed de verbis illis, quæ is pro sui defensione Act. 23. coram Principe Sacerdotum protulerat: hæc vero tametsi a Paulo non inspirato dicta fuerint, sunt tamen a Luca inspirato litteris custodita. Similiter ORIGENES et BASILIUS non loquuntur de ipsa scriptione sacrarum litterarum, sed de dictis quibusdam aut gestis, quæ in Scriptura divinitus inspirata referuntur.

Inst. 3. Si Scriptores sacri fuerunt divinitus inspirati, non indiguerunt diligentia, inquisitione, meditatione ac labore; quia, ut Chrys. hom. 32. in 1. ad Cor. scribit: *Qui Spiritu omnia loquitur, non laborat*: sed contrarium accidit quibusdam Scriptoribus sacris, ut ex Luc. 1. v. 3. et 2. Machab. 2. v. 27. et 31. patet: ergo.

R. D. M. Si Scriptores sacri fuerunt reflexe inspirati, et quidem per revelationem proprie dictam, non indiguerunt meditatione et labore, C. Si tantum exercite inspirati fuerunt, et per revelationem duntaxat minus propriam, N. Dari in inspiratione ac revelatione diversitatem ex prioribus responsionibus et num. 19. dictis liquet, ubi et diversam scriptorum conditionem exposuimus: CHRYSOSTOMI verba ad priorem inspiratorum classem pertinere, probat discrimen hic loci a S. Doctore Prophetas inter et Doctores statutum, quorum illos nihil laborare dicit, quia spiritu suggerente futura prædicunt, hos autem laborare, quia multa quoque ex se ipsis disserunt.

22. *Dico II.* Deus non videtur specialiter inspirasse semper sacros Scriptores quoad singula etiam verba et phrasin.

Prob. I. AUCTORITATE. Patres imprimis æqualem verborum ac sententiarum curam habendam negant; ut HIER. in ep. ad Panmach. scribit: *Alii Syllabas aucupentur, tu quære sententias... obtrectatores mei quærant et intelligant, non verba in Scripturis consideranda, sed sensus*; et AUG. L. 2. de Cons. Evang. C. 66. *Quod nosse, utile est et ipsi fidei, ne putemus, quasi consecratis sonis ita muniri veritatem, tanquam Deus nobis quemadmodum ipsam rem, sic verba commendet.* Deinde inspirationem verborum rejiciunt, quod ORIGENES satis declarat, dum ab Euseb. L. 6. hist. Eccl. c. 18. inducitur de epistola ad Hebræos ita loquens: *Sed ego dico, sicut a majoribus mihi traditum est, quia manifestissime Pauli est, et semper omnes majores nostri eam ut Pauli epistolam susceperunt. Si vero requiras a me, per quem sit ejus sermo compositus, pro certo quidem, Deus viderit: opinio tamen, quæ ad nos usque pervenit, hujusmodi est. A quibusdam dicebatur, quod Clemens Apostolorum discipulus et Episcopus urbis Romæ græco eam sermone non tamen sensibus expoliverit: alii quod Lucas etc.* AGOARDUS Lugd. Ep. autem in L. cont. Fregedis. sic enuntiat: *Apparet etiam in his verbis vestris, quod ita sentiatís de Prophetis et Apostolis, ut non solum sensum prædicationis et modos vel argumenta dictionum Spiritus sanctus eis inspiraverit, sed etiam ipsa corporalia verba ipse formaverit: quod si ita sentitis, quanta absurditas sequetur, quis dinumerare poterit?*

Demum phrasin stylique compositionem tribuunt proprie Scriptorum sacrorum industriæ aut imperitiæ; cujus quidem exemplum præbet Scriptor sacer Libri 2 Machabæorum, qui C. 2. v. 27. de se sic loquitur: *Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breviandi causa suscepimus, non facilem laborem imo vero negotium plenum vigiliarum et sudoris assumpsimus; sub finem vero operis, nempe C. 15. v. 39. ita scribit: In his faciam finem sermonis: et si quidem bene et ut historie competit, hoc et ipse velim: sin autem minus digne, concedendum est mihi.* Simile testimonium de S. Paulo tradit HIER. in ep. ad Algas. q. 10. sic disserens: *Illud quod crebro diximus (etsi imperitus sermone, non tamen scientia) nequaquam Paulum de humilitate sed de conscientie veritate dixisse, etiam nunc approbamus: profundos enim et recon-*

ditos sensus lingua non explicat, in alienas aures puro non potest transferre sermone; quem cum in vernacula lingua habeant disertissimum, se ipsum interpretari cupiens involvitur. Idem in comment. epist. ad Ephes. C. 3. Origen. in Philocalia a Greg. Nazianzeno et Basilio collecta c. 4. Arnobius L. 1. cont. gent. alique non pauci docent in sacris litteris reperiri inconcinnas phrases, solœcismos etiam et barbarismos, qui Scriptoribus sacris exciderint, Deo autem inspiranti tribuendi non videntur.

Prob. II. RATIONE. Et quidem 1°. Ut Scriptura Sacra dicatur vere ac proprie verbum Dei, adeoque summam et divinam habeat auctoritatem, sufficit res omnes et singulas sententias esse inspiratas, verba autem saltem confuse a Spiritu Sancto fuisse simul subministrata; tum quia ratio verbi divini plus non exigit, ut patet in traditionibus divinis, quæ commune genus verbi divini cum Scriptura Sacra participant: tum quia infallibilitas loquentis Dei non tam ex vocibus aut verborum figuris, quam ex veritate ac sensu dependet: ergo specialis inspiratio etiam verborum ac phraseos necessaria non est: ergo cum aliunde ostendi nequeat actualis inspiratio verborum facta, ut ex solutione objectionum constabit, Deus non videtur sacros scriptores semper inspirasse quoad singula verba eorumque phrasin. *Conf.* Si Princeps aut Rex Amanuensi generatim duntaxat declarat, quid epistola continere debeat, quo stilo eam velit exarari, humiliori scilicet aut sublimiori, sine aut cum testificatione honoris et observantiæ erga eum, ad quem dirigitur; sic exaratæ litteræ habentur et leguntur ut principis litteræ et epistola regia, in iisque solus Rex aut Princeps et nullatenus Amanuensis loquitur: ergo cum in Scripturis Sacris exarandis non tantum idem sed plus etiam a nobis asseratur, hæc licet quoad verba singula specialiter non inspiratæ, erunt nihilominus vere ac proprie verbum Dei.

2°. Moses præcepta Decalogi, Evangelistæ vocem Domini post Christi baptismum de cœlo factam, iidem et Paulus institutionem Eucharistiæ diversis vocabulis et vocabulorum constructione referunt: sed nisi dicamus sententias tantum esse inspiratas, sacri Scriptores ab errore et falsitate, aut Spiritus Sanctus a mendacio excusari nequeunt: ergo. *Conf.* In primo Moses Exod. 20. v. 1. sic profatur: *Locutusque est Dominus cunctos sermones hos:* Deut. 5. autem v. 5. et 6. ita loquitur: *Facie ad faciem locutus est nobis in monte de medio ignis.* . . et ait. In secundo autem Matth. 3. v. 17. hæc habentur: *Et ecce vox de cœlis dicens;* Marc. 1. v. 11. *Et vox facta est de cœlis;* Luc. 3. v. 22. *Vox de cœlo facta est.* In tertio denique Matthæus 26. v. 27., Marc. 14. v. 24., Luc. 22. v. 19. et 20., Paulus 1. ad Cor. 11. v. 24. præmittunt consecrationis formulæ has voces: *dicens, ait, dixit:* ergo cum his vocibus exprimantur verba Dei aut Christi vere et proprie talia, et tamen in ipso sermone relato habeatur diversitas vocabulorum et phrascos, sequitur ad veritatem et proprietatem verbi divini sufficere inspirationem sententiarum, nec illam vocabulorum esse necessariam.

3°. TRIDENTIN. Sess. 4. in Decr. de Canonicis Scripturis, Vulgatæ editioni latinæ tribuit auctoritatem divinam et rationem verbi Dei, dum ita inquit: *si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata latina editione habentur pro sacris et canonicis non susceperit.* . . . ; *anathema sit:* sed omnino certum est, editionis nostræ vocabula et phrasin dici non posse divinitus

inspirata; et Hieron. in Præf. l. Judith, de translatione a se facta testatur, *magis sensum e sensu, quam ex verbo verbum fuisse translatum*: ergo. Conf. Idem Conc. Sess. eadem in decr. de editione et usu sacr. libr. *statuit et declarat, ut hæc ipsa vetus et vulgata editio, quæ longo tot seculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus et expositionibus pro authentica habeatur; et ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat vel præsumat*: sed nisi sufficeret inspiratio sententiarum, versio vulgata non foret habenda tanquam authentica, possetque rejici ex hac maxime causa, quod etiam in rebus ad fidem et mores pertinentibus vocabulorum et constructionis diversitas hic occurrat: ergo.

23. *Objic.* Scriptura Sacra loquentibus et prædicantibus hominibus sacris tribuit inspirationem verborum et vocabulorum; ut constat ex Isa. 51. v. 16. *Posui verba mea in ore tuo*; ex MATTH. 10. v. 19. *nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini*; ex Joan. 14. v. 26. *Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia et suggeret vobis omnia, quæcumque dixerero vobis*: ergo id etiam est concedendum Scriptoribus sacris.

R. ad Arg. Si sermo sit de quibusdam duntaxat oratoribus et scriptoribus aut specialibus elocutionis et scriptionis materiis, C. *totum*; cum plerique nostræ sententiæ Patroni dent verba etiam illa fuisse inspirata, quibus exprimuntur prophetiæ, mysteria, et alia graviora vel altiora ab humanis sensibus remota: si vero de omnibus tam auctoribus quam argumentis et universim fiat enuntiatio, N. *Ant.*

Ad prob. 1. R. Inde nihil confici; tum quia hoc testimonium ad unum duntaxat et quidem Prophetam pertinet: tum quia *verbum* non tantum pro vocabulo quocumque et parte orationis sed etiam pro integra propositione ac sensu accipitur, ut patet ex Scriptura Sacra Ezech. 3. v. 17. *Audies de ore meo verbum et annuntiabis ex me*; et ex profana apud Terent. *Verum illud verbum est, quod vulgo dici solet*; ubi verbum loco proverbii Comædus usurpat.

Ad prob. 2. R. Sicut ex hoc textu minime probatur, vetitum fuisse Apostolis in iudicio comparituris, ne prudentem responsionem præmeditarentur; nec ita semper fuisse locutos, ut in hujusmodi responsionibus nihil de suo addiderint; cum contrarium ex Patribus num. 21. laudatis constet: sic multo minus colligi inde potest, quod omnia et singula verba illis fuerint inspirata, aut, sicut in asina Baalam loquebatur Angelus Dei, sic etiam locutum semper Spiritum sanctum in Apostolis et martyribus quæstioni subiectis.

Ad prob. 3. R. Præterquam quod instructio et refectio memoriæ hic promissa non exigit vocabulorum omnium et phrasis determinatæ inspirationem, sed sententiarum ac rerum duntaxat propositionem; textus hic maxime pertinet ad stabiliendum verbum Dei traditum circa sensum Scriptorum et œconomiam Ecclesiæ; pro hoc autem inspirata esse Scriptoribus Ecclesiasticis etiam verba, nemo facile asseruerit.

Inst. 1. Patres aperte videntur fuisse in sententia affirmante singulorum etiam verborum inspirationem. Nam. 1. GREG. Neocæs. (num. 20.) laudatus monet attendendum legenti Evangelium, *ut Deo loquenti*; et AUG. L. 1. de

Cons. Evang. C. 35. docet non aliter legendum Evangelium, *quam si ipsam manum Domini, quam in proprio corpore gestabat, scribentem conspexerit.*
 2. BAS. L. de Sp. S. ait : *nullam vocem in Scriptura oportere indiscussam relinquere.* ORIGEN. L. 4. Periarch. C. 2. docet : *per singula verba latentes investigandos sensus*; CHRYS. hom. 22. in Genes. dicit : *Neque vel syllaba vel apiculus est in sacris litteris, in cujus profundo non sit grandis thesaurus*; HIERON. in com. ad C. 6. Matth. et ad C. 3. Ephes. scribit : *Singuli sermones, syllabæ, apices, puncta, in divinis Scripturis plena sunt sensibus.*
 3. AUG. Tr. 120. in Joan. ait : *Evangelistam vigilanti verbo esse usum, ut non diceret, latus ejus percussit, aut vulneravit, aut aliud quid; sed aperuit* : similem observationem de verbo *aspirat* dies, BERN. Serm. 72. sup. Cantic. facit. 4. AUG. ep. 14. asserit, *se nullius hominis libris tantum deferre, quantum divinis litteris; non ob veritatem, quæ par est in utrisque, sed ob verba phrasique dictantis, qui est Spiritus Sanctus. Ergo.*

R. N. Assert. Ad prob. 1. R. Gregorii et Augustini testimoniis recte probari summam Evangelio habendam reverentiam, non autem omnium vocum inspirationem factam; cum idem moneri possit circa legem a præcone promulgatam et epistolam a scriba regio exaratam, ubi tamen Rex non omnia omnino verba sed sententias duntaxat dictavit, ut in probatione thesis est ostensum.

Ad prob. 2. R. Patrum verba non accipienda esse in sensu universali absoluto, sed accommodo, non in rigore mathematico, sed in acceptione morali, probant ipsa eorum effata; cum HIER. ep. 103. ad Paulin. scribat : *Singulæ pene syllabæ spirant cælestia Sacramenta.* Et CHRYS. l. c. hanc rationem addat : *Nihil enim temere vel fortuito loquitur scriptura divina.* Unde illorum scopus et sensus hic est : Omnia scripturæ verba diligenter sunt expendenda; quia multa sunt divinitus inspirata, nulla otiosa ac inutilia, omnia aut habere possunt aut habent sensum reconditum; ad quæ duo postrema sufficit adfuisse scriptori assistentiam divinam et subministrationem vocabulorum saltem confusam.

Ad prob. 3. R. Cum solum negemus, omnia et singula verba divinitus esse inspirata, adeo nobis non obest duarum vocum hic asserta inspiratio, ut potius alias etiam multas inspiratas facile concedamus. Cæterum nequidem hoc, quod liberaliter damus, probatur ex allatis testimoniis. AUGUSTINUS enim asserens, Evangelistam verbo vigilanti esse usum, diligentiam scriptoris et industriam, non vero inspirationem divinam laudat; maxime cum ad usurpationem vocabuli *aperuit* suffecerit notitia mysterii per apertum Christi latus significati, minime autem scriptori sacro fuerit necessaria vocis inspiratio. Quod vero ex voce *aspirat* BERNARDUS colligat, *in sacri eloquii textu nec modicam vacare particulam*, ostendit quidem nihil temere ac fortuito nec otiose aliquid aut inutiliter insertum esse scripturæ, sed omnia esse scripta Deo invigilante et providente, ne voces superflue aut ad sensus inspirati expressionem minus idoneæ adhiberentur; voces autem omnes infusas non probat.

Ad prob. 4. R. Priorem hujus sententiæ partem legi quidem ep. 19 et 111 ac in locis aliis nonnullis: posteriorem vero nec ep. 14. cit. nec aliis in epistolis aut scriptis a nobis repertam. Si tamen verba postrema, in quibus vis statuitur, alicubi apud Aug. extant, verba et phrasis scripturæ tribui etiam

potest spiritui sancto, non quidem ut immediato, sed ut mediato auctori, et ut verba confuse subministranti.

Inst. 2. Accedit auctoritas humana; quæ desumitur 1. a masora Judæorum, quæ procul dubio fundatur in traditione à Synagogæ veteris temporibus propagata et satis aperte confirmata a Christo illis apud Matth. 5. v. 18. verbis : *Iota unum aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant* : 2. A Theologorum Scholasticorum multitudine, qui paucis exceptis olim contrarium docuerunt; inter quos etiam referendi sunt sex viri a CLAUDIO AQUAVIVA deputati in Tractatu de opinionum delectu seu libro de ratione studiorum pro Societate Jesu : 3. Ab auctoritate Facultatum Theologicarum Lovaniensis et Duacenæ, quæ oppositam Lessu doctrinam tanquam periculosam et hæresi Anomæorum accedentem proscripserunt.

R. N. Auctoritatem humanam esse tantam, cui cedere sit necesse. Quod enim *primo* ex masora affertur, ad Rabbinicam et cabbalisticam superstitionem pertinet : gratis etiam fundatur in traditione veteris Synagogæ, ad quam minus apte verba quædam Philonis ac Josephi proferuntur a quibusdam : denique parum feliciter fundatur in Christi verbis, quæ non agunt de accentibus et punctis longe post Christum adinventis, sed ex genuina interpretatione, maxime Chrysostomi et Hilarii, hunc sensum habent : omnia vaticinia, figuræ omnes et cæremoniæ ac minima etiam vestigia, quæ in lege ac Prophetis Messiam indicabant, in Jesu Christi persona penitus expressa et impleta inveniuntur.

Quod *secundo* de numero Scholasticorum asseritur, verum forsân est de Antiquioribus, falsum de Recentioribus; unde Ludov. Habert nostram sententiam in Theologiæ Prolegomenis *probabiliorem et communiorem* appellat. Quid sex illi Theologi deputati senserint, litteris expressum non legimus : id scimus, qualiscumque eorum opinio fuerit, privatam illorum fuisse sententiam, non item publicam et communem Societatis; cum volumen illud Patrum deputatorum an. 1586. et 91. non fuerit typis excusum « ut tanquam res jam plane constituta induceretur in mœurs, sed quo expeditius multa suppeterent exemplaria, quæ in omnem Societatem demissa a provinciarum Doctoribus recognoscantur » ut in Præfatione Lectores monentur. Quin hujus rei mentionem Congreg. Gen. V. nullam postea fecit, et potius in Decreto de Ratione studiorum majorem libertatem relinquit quoad certum auctorem sectandum in iis, quæ pertinent ad Scripturas, quam in aliis.

Quod *tertio* additur de Lovaniensi et Duacena censura, hanc sacra Facultas Parisiensis, licet sollicitata, non approbavit, reprobavit etiam Romana, Moguntina, Trevirensis et Ingolstadiana.

Utut autem vera etiam sit, ea minime nos ferit, qui a LESSIO in plerisque distinguimur. Negamus enim 1. librum aliquem humana industria, sine Spiritus sancti assistentia scriptum, si postea Spiritus sanctus testetur nihil ibi esse falsum, effici Scripturam sacram seu verbum Dei scriptum : 2. inficiamur, singulas veritates et sententias sacræ Scripturæ non esse a Spiritu sancto specialiter et immediate, alterutro saltem modo a nobis proposito, inspiratas : 3. quamvis asseramus, non esse necessariam singulorum verborum inspirationem specialem, exigimus nihilominus et universalem inspirationem et subministrationem vocabulorum confuse saltem a Spiritu sancto

præstitam; ex quibus tamen duo priora Lessius aperte asseruit, posterius autem silendo dissimulavit.

Inst. 3. Tota Scriptura sacra est vere ac proprie verbum Dei: ergo de essentia Scripturæ sacræ est, quod Spiritus sanctus omnia et singula verba dixerit et dictaverit; quia juxta S. THOM. in 1. Dist. 27. q. 2. a. 2. *De ratione verbi est, quod dicat relationem originis ad dicentem.* Sed si non omnia verba Scripturæ sint specialiter inspirata, illa nec dicunt relationem originis ad dicentem Deum, nec a Spiritu sancto sunt dictata: ergo.

R. Ad Arg. D. A. Tota Scriptura sacra quoad res et sententias est vere ac proprie verbum Dei, C. quoad singula verba ac voces, *subd.* est vere ac proprie verbum Dei moraliter tale, C. physice tale, N. Ad rationem verbi veri ac proprie talis non requiri physicam omnium et singularum vocum propositionem ad determinatam declarationem, sed sufficere manifestationem sententiæ et generalem verborum subministrationem, ostendimus in multiplici thesæos nostræ probatione; ex qua sequitur Scripturam totam habere relationem ad Deum dicentem, et dictatam esse a Spiritu sancto; et *N. Cons.*; præsertim quia D. Thomas l. c. non tantum de verbo physico et formali, sed etiam de personali loquitur.

Inst. 4. Si sententiæ duntaxat inspiratæ essent et non singula verba, ergo 1 non foret discrimen Scripturas sacras inter et definitiones Conciliorum in materia fidei et morum; quia et in his admittenda est inspiratio sententiarum, juxta illud Act. 15. v. 28. *Visum est Spiritui sancto et nobis*: 2 una pars Scripturæ esset alia perfectior; eum alia admittatur inspirata secundum sententias et verba, alia tantum secundum sententias: 3 posset impune verbum unum alteri substitui, imo etiam negari. Atqui hæc plane absona sunt a debita Scripturis sacris reverentia et Ecclesiæ ac Doctorum sententia: ergo.

R. Quoad primum, N. seq. Ratio addita est falsa; cum in definitionibus Conciliorum sicut non admittitur revelatio nova, sic nec inspiratio sententiarum, sed duntaxat infallibilis ac specialis assistentia Spiritus sancti, quam unam textus Actorum evincit et communis sententia asserit. *Quoad secundum, D. seq.* Una pars Scripturæ est altera perfectior ratione auctoritatis divinæ, N. ratione verbi Divini *subd.* secundum veritatem ac proprietatem, N. secundum physicam et materialem notionem, C. ab hoc postremo tamen repeti non posse prælationem unius partis supra aliam, ostendunt argumenta in 2^a et 3^a probatione thesæos adducta. *Quoad tertium, N. seq.* Priori enim contrarium recte decrevit Ecclesia, tum ad conservandam Scripturæ integritatem, tum ad cavendum errorem, tum ob certitudinem immunitatis ab errore scriptori sacro per Spiritus sancti assistentiam etiam in deligendis vocabulis concessæ. Unde patet posterius penitus rejiciendum.

Inst. 5. Inter notiones seu ideas rerum et ipsa verba, quæ illæ exprimuntur, tanta intercedit connexio, ut, quamdiu animus noster corpori est alligatus, dum de rebus cogitamus, non abstrahamus a verbis, quibus res usitato sermone exprimuntur: ergo dum Deus inspiravit ipsas res et sententias, etiam verba inspiravit; nisi gratis dicamus, hanc verborum et rerum naturalem connexionem in mente sacrorum scriptorum a Deo fuisse sublatam; et præterea etiam admittamus, obvia Scripturæ verba non esse divina sed humana.

R. D, A. Intercedit hæc connexio inter notiones seu ideas rerum et verba

sententiarum substantiam exprimentia, C. ad earum elocutionem, phrasin ac constructionem spectantia, *subd.* generatim et confuse, T. speciatim et determinate, N. Contrarium objectionis non tantum ex regulis de inventionem, dispositionem ac elocutionem Rhetoricis liquet, sed et ex quotidiano memoriæ et reliquarum intellectus potentiarum experimento.

Ad probationes Conseq. Imprimis nego gratis aliquid a nobis hic asseri; deinde ex dictis nego connexionem naturalem a Deo subverti; denique quamvis concedam verba Scripturæ plura secundum rationem physicam esse humana, quod de omnibus in versione vulgata admitti debet a Catholicis omnibus; scriptoribus tamen sacris non neganda est ratio organi Spiritus sancti, neque verbis aliquid Divini, quatenus illi scripserunt sub Spiritu sancto impellente ad scribendum, inspirante sensus omnes conscribendos, suggerente quandoque ipsa vocabula, sæpius autem illorum delectum et compositionem relinquente, simul tamen generatim ac confuse verba subministrante, ac præterea specialiter invigilante, ne circa delectum illum aut eam compositionem, sensus inspiratos minus recte exprimendo, delinquerent.

24. *Observa.* Divinæ auctoritati Scripturæ et inspirationi scriptorum non obstat 1º relatio blasphemiarum, mendaciorum, aut scelerum perpetratorum; quia aliud est hæc dicta vel facta fuisse Deo inspirante, quod negamus; aliud hæc dicta vel facta scelerata fuisse scripta ex Dei inspiratione, quod unum affirmamus: nec 2º effusio sacrorum scriptorum in maledicta et imprecationes, qualia in Psalmis et Libris Job et Prophetarum occurrunt, quia huiusmodi vel continent prophetias, vel ex zelo sancto contra peccata prodierunt, vel si etiam ex odio aut alia prava affectione ortum duxerunt nihilominus a Spiritu sancto inspirari poterant, ut ex nota Joan. 11. v. 51, ad sententiam Caiphæ adjecta manifestum est: nec 3º sive narratio sive propositio rerum levissimarum, qualis illa de cane Tobiae, de penula Pauli, de modici vini usu Timotheo præscripto est; non enim hæc tam levia sunt, cum gravia morum documenta contineant, ut videre est apud Interpretes: aut si etiam levia esse concedantur secundum humanum captum, ea tamen non sunt secundum inscrutabile Dei consilium considerata, prout S. Hier. in præf. ad ep. Philem. et alii Patres ostendunt.

ARTICULUS IV.

An et quo sensu Vulgata versio sit authentica?

25. *Nota I.* *Authenticum* a græco ἀθεντία, quod auctoritatem denotat, nomen habet; ideoque idem sonat, ac auctoritate munitum. Vocem hanc Theologi mutuati sunt a Jurisperitis, quibus scriptum authenticum dicitur scriptum supremæ auctoritatis, quod adeo fidem facit in iudicio, ut rejici a nullo aut vocari in dubium debeat. Scripta quæ rationem authenticæ participant, vel sunt autographa seu originaria; et hæc per se, magis proprie ac stricte sunt authentica: vel sunt apographa seu exemplaria; et hæc proprie quidem, sed minus stricte authentica sunt; cum talia non sint per se, sed quatenus cum autographis conveniunt: vel sunt translata seu aliam in linguam versa; et hæc latiore adhuc significatione dicuntur authentica;

quatenus nempe cum textu scripti authentici primitivo concordant, ex quo seu fonte fuerunt traducta.

Authentia altera est intrinseca, altera extrinseca. *Intrinseca* in autographis ea est, quæ scriptis hujusmodi convenit ratione sui et auctoris; in apographis autem et translatis, quæ a convenientia cum autographo habetur: *Extrinseca* est, quæ ex aliis rationibus fidem facientibus accedit, qualia sunt sigilla, testimonia etc. Hæc si declarata est per sententiam Magistratus legitimi, dicitur *Judicialis et explicita*; si non, sed usu tamen confirmata aut aliunde admissa, *vulgaris et implicita* vocatur. Prior, scilicet intrinseca, potest esse sine posteriori seu extrinseca; facitque scriptum præcise authenticum quoad se: posterior nequit esse sine priori, facitque authenticum etiam quoad nos.

Utraque subdividitur in absolutam seu omnimodam, et respectivam seu partialem. *Absoluta* in translatis exigit convenientiam versionis cum autographo tum quoad substantiam seu partes principales scripti et res alicujus momenti, tum quoad accidentia seu partes minus principales et res levioris momenti; imo et quoad claritatem, vim et elegantiam textui originali propriam: *Respectiva* vero non extenditur ad hæc omnia, sed in uno aut altero deficit.

26. *Nota II.* Pars prima quæstionis propositæ controvertitur Catholicos inter et A catholicos, atque ad dogma pertinet. Quamvis enim posteriorum non pauci sint, qui vulgatam nostram a fide, judicio et auctoritatis subsidio commendunt; id quod Theod. Beza in præf. ad N. T., Comr. Pellicanus in præf. ad Psalm., Paul. Fagius Paraphr. Chald. C. 4., Lud. de Dieu in præf. Notar. ad Evang., Hug. Grotius in præf. Annot. V. T., Brian. Waltonus in Prolegom. 10., alique liberaliter fecerunt: omnes tamen eam negant authenticam. Altera quæstionis pars *salva fide* etiam inter Catholicos agitur. Consensu quidem communi una ex parte illi statuunt, versionem vulgatam neque per malitiam interpretis ullibi, neque per oscitantiam ejusdem in partibus saltem principalibus a veritate Scripturæ originalis deflectere; et altera ex parte negant, claritatem omnem, vim et elegantiam originario textui propriam, semper et ubique a vulgata exprimi: differunt tamen, dum alii hanc translationem ne in minimis quidem circumstantiis et partibus accidentalibus ac rebus levissimis ab autographo discedere contendunt; alii autem id negant, et authenticam versionis respectivam ad substantiam tantum et partes principales restringunt.

27. *Nota III.* Porro substantiæ et partium principalium nomine potissimum hic intelligitur doctrina fidei et morum: quorsum tamen referuntur etiam historiæ, facta et dicta quæcumque, sive quæ credere, agere aut scire jubemur, sive quæ ab omnibus ob concordiam versionis cum textu primigenio comprobantur. Cæterum via probandi in hac controversia sententiam duplex est; altera longior, comparando scilicet textus vulgatæ cum textibus fontium, quam hic a nobis suscipi nemo exigit ob ea, quæ in præloquio insinuavimus: alia compendiaria, afferendo scilicet argumenta generalia, quam nunc ingredimur.

28. *Dico I.* Vulgata versio Latina est authentica. *Prob.* Versio illa Scripturæ est tam intrinsece quam extrinsece authentica, quam Ecclesia Dei ut authenticam et usu ipso probavit, et aperto decreto declaravit; si enim in re tanti momenti falleretur aut falleret Ecclesia, illi nec promissio CHRISTI Matth. 16. v. 18., nec Elogium PAULI 1. ad Tim. 3. v. 15. congrueret: sed versionem vulgatam Ecclesia Dei et usu et decreto probavit ut authenticam: *primum* enim disertis verbis testantur Greg. M. in præf. ad Lib. Mor. C. 5., Isidor. L. de Offic. C. 12., Hug. Victorin. L. de Script. C. 9. et Patres Tridentini in decreto proxime laudando; facto autem confirmarunt tum Beda, Aleuinus, Fortunatus, Rabanus, Petrus Damiani, Anselmus, Bernardus, D. Thomas et alii in hanc versionem commentati, tum Patres, Doctores et fideles reliqui in Conciliis, Ecclesiis, Scholis, domi ac foris eidem per plura secula assueti; *secundum* constat ex TRIDENTINO Sess. 4. in Decreto de Edit. et usu sacr. librorum ita statuente: *Insuper eadem synodus considerans, non parum utilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei, si ex omnibus latinis editionibus, quæ circumferuntur, sacrorum librorum, quænam pro authentica habenda sit, innotescat; statuit et declarat, ut hæc ipsa velus et vulgata editio, quæ longo tot seculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus et expositionibus pro authentica habeatur; et ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat vel præsumat.* Ergo.

Confirm. I. Ex testimonio PATRUM. De Vet. quidem Testamento HIERONYMUS in ep. 11. inter Augustinianas, in Prologo Galeato et Præfationibus ad Pentateuchum, libros Regum et Paralip., Esdram et Estherem, magna confidentia provocat ad Hebræorum iudicium; quod etiam huic versioni ac emendationi omnino fuisse, Aug. L. 18. de Civ. C. 43. testatur. De N. T. AUG. sic ep. 10. scribit: *Proinde non parvas Deo gratias agimus de opere tuo, quod Evangelium ex græco interpretatus es, cum scripturam græcam contulerimus. Unde si quispiam veteri falsitati contentiosius faverit, prolatis collatisque codicibus vel docetur facillime, vel refellitur.* De utriusque tandem versione nova GREG. M. L. 20. Mor. C. 3. ait: *Cuncta verius transfudisse perhibetur; et credendum est quidquid in ea dicitur.*

II. Ex dotibus ipsius versionis. Differentiæ, quæ in V. T. sunt inter Hebraicum Græcum et Latinum, vel sensum non mutant, vel ad doctrinam fidei et morum non pertinent; ut in Scriptura dogmaticæ et polemice explicata et typis hujatibus exscripta ostenditur: in N. T. autem vel nullæ sunt differentiæ, cum lectiones vulgatæ in controversiam adductæ nunquam careant consentientibus secum codicibus græcis, vel rursus in sensu aut fidei morumque doctrina non est discrepantia; ut ex Novo Testamento græco cum variantibus lectionibus nuper Moguntiæ edito manifestum est.

III. Ex dotibus S. HIERONYMI, e cujus vel interpretatione vel emendatione nata est versio vulgata. Is enim imprimis præter latinam expertissimus erat linguarum Orientalium, et ingenio præstantissimus et scientiis instructissimus; quas illi dotes vel ipse Erasmus in sua ad Gulielmum Cantuariensem nuncupatoria epistola tribuit: dein exemplaria tum hebræa tum græca habuit emendatissima; ut ex Augustini L. 2. de Doctr. Chr. C. 15. et ex ep. Hieronymi ad Suniam et Fretel. facile colligitur: denique quanta in hoc negotio desiderari potuit, fidelitate et industria est usus;

ut ex illius moribus, vitæ sanctitate, aliorumque de eo æstimatione recte inferitur.

IV. Ex absurdo. Cum alias Ecclesia Latina, toto diffusa orbe, pluribus seculis Scriptura caruisset authentica,

29. *Obje.* Versionem Scripturæ declarare authenticam est eam declarare divinam : sed Ecclesia non potuit declarare Vulgatam esse divinam; cum facta sit ab homine, nec inspirata divinitus dici queat : ergo.

R. D. M. Versionem scripturæ declarare authenticam est eam declarare divinam quoad argumentum et rem significatam, C. quoad idioma et modum significandi, *subd.* est eam declarare divinam formaliter, seu divinitus inspiratam, N. æquivalenter, seu divinitus inspiratæ conformem, C. Quæ (num. 23.) de authenticia translatorum diximus, multo magis intelligenda sunt de divinitate eorumdem, secundum immediatos auctores spectatorum.

Inst. 1. TRIDENTINI decretum, authenticam præ versionibus aliis Vulgatæ tribuens, nullius videtur auctoritatis : quia 1. est inutile versionem unam præferre alteri : 2. quia est imprudens, cum nulla fuerit ratio hujus præferentiæ : 3. quia est indignum, cum probando Vulgatam probaret simul mendas in ea cubantes. Ergo et authenticia Vulgatæ, quæ decreti auctoritate nititur, etiam nulla est.

R. N. A. et prob. Falsitatem primæ fatentur ipsi Heterodoxi, qui versionum multitudinem improbant, et ab ea fidei periculum imminere agnoscunt, ideoque tanquam rem utilem et necessariam optant, ut una aliqua versio auctoritate publica gaudeat, cui omnes acquiescere teneantur. Quod cum Theod. Beza in præf. N. T. exposuisset, monet Reges ac Principes, *nihil habere antiquius, quam ut utriusque Testamenti interpretatio semel ederet, cujus quoad fieri posset, sacra et inviolata esset auctoritas.* Falsitatem secundæ, præter dotes ipsi versioni intrinsecas demonstrat ratio a Tridentino his allata verbis : *quæ longo tot seculorum usu in ipsa Ecclesia probata est.* Falsitatem tertiæ refutat præceptum Concilii de emendata vulgatæ impressione eidem decreto adjectum : qui enim emendatam impressionem imperat, adeo mendas non probat, ut potius positive reprobet.

Inst. 2. S. HIERONYM. imprimis non est partim auctor Vulgatæ; quia in libris, quos ex Hebræo vertisse dicitur, Vulgata non exhibet illa, quæ ab eodem in QQ. Hebraicis, lib. de opt. interpr. genere, et Commentariis ad Prophetas et Ecclesiasten notata fuerunt : deinde nec est partim emendator; quia in aliis, quos idem emendasse perhibetur, nulli apparent obeli aut asterisci, quos tamen editioni suæ additos ipse testatur; denique licet utroque titulo vere gauderet; non erat tamen *theopneustos*, adeoque more hominum falli aut fallere poterat. Ergo versio illius authentica esse nequit.

R. Ad primum N. Ass., quod ratio adjecta minime probat; cum idem auctor ob multiplicem significandi vim in variis scriptis variam eidem vocabulo significationem dare possit : quod dum in Hieronymi versionibus accidit, Ecclesia censuit retinendam expositionem Scripturæ ab illo vulgatæ versioni insertam, quantumvis ab alia in aliis operibus abeuntem.

Similiter ad secundum N. Ass. Nec id addita probatio evincit; tum quia in translatis ex Hebræo nullam HIERONYMUS facit mentionem asteriscorum, ut ejus in Jobum præfatio ostendit; tum quia asterisci et obeli, versis ex græco

adjecti, vel librarium incuria perierunt, vel studio forsàn abjecti sunt, ad lectionem scilicet planiorem reddendam.

Ad tertium. T. A. cum nòn desint, qui Hieronymo, ne erraret, speciale Spiritus sancti auxilium datum affirmant.

D. Cons. Versio non est authentica, ut est privati interpretis, C. ut est approbata usu et decreto Ecclesiastico; N.

30. *Dico II.* Tridentinum duntaxat declaravit, vulgatam esse respective authenticam, scilicet in his, quæ ad fidem et mores pertinent.

Prob. I. Ex verbis decreti. Tridentinum declarat versionem illam esse authenticam, quæ longo usu in Ecclesia probata tum temporis circumferebatur: sed hæc non absolute, sed dicto tantum modo respective, authentica erat; ut ex ejus correctione jussu Sixti V. et Clementis VIII perfecta, manifeste constat: ergo non declaravit authenticam, nisi respective ad doctrinam fidei et morum.

II. *Ex objecto decreti.* Idem est objectum decreti declarantis authenticam Vulgatæ, quod erat objectum decretorum de canonicis scripturis earumque usu et interpretatione; quia propter ista vulgatam editionem auctoritate munivit: sed omnium istorum objectum unice pertinebat ad fidem et mores; nam primum decretum sic inchoatur: *Sacrosancta Synodus hoc sibi perpetuo ante oculos proponens, ut sublatis erroribus puritas ipsa Evangelii in Ecclesia conservetur, quod D. N. J.-C. proprio ore primum promulgavit, deinde per Apostolos tanquam fontem omnis salutaris veritatis et morum discipline omni creaturæ prædicari jussit; perspicuensque hanc veritatem et disciplinam contineri in libris scriptis, etc.* Idem hac finitur clausula: *Omnes itaque intelligant, quo ordine et via ipsa synodus post jactum fidei confessionis fundamentum sit progressura, et quibus potissimum testimoniis ac præsidis in confirmandis dogmatibus et instaurandis in Ecclesia moribus sit usura.* In secundo autem decreto post declaratam Vulgatæ authenticam hæc adduntur: *Præterea ad coercenda petulantia ingenia decernit, ut nemo sue prudentiæ innixus, in rebus fidei et morum ad ædificationem doctrinæ christianæ pertinentium sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra sensum, quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, aut contra unanimum consensum Patrum Scripturam sacram interpretari audeat.* Ergo.

III. *Ex scopo decreti.* Scopus Tridentini vulgatam decernentis authenticam erat, habere regulam certam pro dogmatibus definiendis et instaurandis moribus, reprimere hæreticorum audaciam ad alias versiones recurrentium, et cohibere Catholicorum nimiam corrigendi licentiam; ut tum ex clausula nuper laudata, tum ex Pallavicini Hist. L. 6. C. 12. perspicitur: sed ad hunc scopum sufficiebat, vulgatam declarari authenticam in iis, quæ ad fidem et mores pertinent: ergo.

IV. *Ex acceptione decreti.* Auctoritatem a Concilio Vulgatæ adscriptam non esse accipiendam infinite, sed definiri limitibus doctrinæ fidei et morum, docent 1º Theologi huic Concilio præsentés; inter quos And. Vega L. 2. de Conc. Trid. C. 9. scribit, Vulgatam tantum declaratam authenticam, quatenus nullo sit deformata errore, ex quo perniciosum aliquod dogma in fide aut moribus colligi queat; testemque laudat Card. Cervinum Pontificis tunc in Concilio legatum, postea P. M. Marcellum II. appellatum, qui id

sibi, tum pridie quam ederetur decretum, tum posthac sæpius asseveravit, poteratque scribenti hæc Vegæ superstes ad retractationem eum compellere, si quid falsi allegasset. His similia docent Meleh. Canus L. 2. de Loc. Theol. C. 13., et Didac. Payva ab Andrada L. 4. Defens. Vulgatæ : idem de Jac. Laynez refert in Proleg. C. 19. Serarius. 2º Theologi Concilio eidem *coævi*, nempe Sixtus Senens. Lib. 8. Bibl. sanctæ, Gilb. Genebrardus in præf. ad op. Origenis, Jodoc. Tiletanus in apol. Conc. Trid., Bellarm. L. 2. de Verb. Dei C. 11., et in singulari dissertatione de editione latina vulgata, nuper ex autographo typis hujatibus excusa. 3º Theologi Tridentino *posteriores* plurimi, quos inter celebriores sunt Simeon de Muis L. de auctorit. textus hebr., Joan. Mariana Tr. de Vulg. edit., Nicol. Serarius loco nuper laudato, Bonfrerius et Joan. de la Raye in Proleg., Nat. Alexander Sec. 4. Diss. 39., Benign. Bossuet. in tentamine unionis etc.

Conf. 1. Emendatio Bibliorum post Tridentinum etiam iterata Vulgatam necdum liberavit penitus ab omnibus mendis, sive eas Interpretis sive Librariorum dixeris. *Fatetur enim id auctor Præfationis Bibliorum auctoritate Clementis VIII. editorum, dum scribit : Quamvis in hac Bibliorum recognitione in codicibus manuscriptis, hebræis græcisque fontibus, et ipsis veterum Patrum commentariis conferendis non mediocre studium adhibitum fuerit ; in hac tamen pervulgata Lectione, sicut nonnulla consulto mutata, ita etiam alia, quæ mutanda videbantur, consulto immutata relicta sunt.* Idem confirmat BELLARMINUS correctionis Clementinæ particeps in ep. ad Lucam Brugensem ita scribens : *Scias velim Biblia vulgata non esse a nobis accuratissime castigata : multa enim de industria justis de causis pertransivimus, quæ correctione indigere videbantur.* Idipsum apertius probat Index variorum mendorum ex annotationibus Lucæ Brugensis et aliarum a Nat. Alexandro l. c. collectus et contra Frassenium vindicatus.

II. Ratio authenticæ immunitatem hujusmodi in Vulgata non exigit ; tum quia nemo quasi non authenticam in judicio rejicit instrumenti translationem, ob leves atque ad substantiam minime pertinentes errores in ea forsancubantes : tum quia vulgata versio in Conciliis Tridentinum et correctionem præcedentibus fidem fecit et publicam auctoritatem habuit, quantumlibet erroribus pluribus non careret.

III. Tridentinum Vulgatam declarando authenticam nec voluit nec potuit præstare dictam immunitatem : *primum* quidem, quia Pontifici Legati ipsi testantur. « Tridenti quoque animadversa fuisse Vulgate menda ; se tamen noluisse idcirco illam universe pronuntiare mendosam : arbitratos et honorificentius et conducibilius esse, si reipsa remedium adhiberetur exemplo ad exequendum decretum mendis purgato in lucem edito, et a Pontifice ac Synodo comprobato ; » ut Pallav. Hist. Conc. Trid. L. 6. C. 17. ex litteris eorum Romam missis enarrat : *Secundum* vero, quia Concilia non solent divinare more Prophetarum, sed ex verbo Dei Scripto vel tradito, aut certe ex aliis principiis conclusiones suas, novis erroribus contrarias, derivare. Cum vero TRIDENTINUM authenticam Vulgatæ nec potuerit colligere, nec reipsa collegerit ex alio principio, quam longo Ecclesie usu ; hic autem usus nequeat probare Vulgatam ab omnibus omnino erroribus, etiam levioribus, immunem : sequitur Tridentinum non potuisse hanc immunitatem præstare ; maxime cum et Patres plures, Hilar. nempe in Psal. 118., Mar. Victor

L. 2. cont. Arian., Aug. ep. 19. ad Paulin., Hier. in psalmis et alibi passim errores latini Interpretis in Vulgata nostra etiamnum toleratos notarint; ut Bellarm. in dissertatione memorata contendit.

31. *Objic.* Vulgatam esse absolute authenticam, colligitur ex TRIDENTINO: *Prob.* Concilium in decreto de edit. et usu sac. lib. declarat 1. eam authenticam, sine addito diminvente aut restringente, ut ex verbis (num. 28.) relatis patet: ergo. 2. Ibidem statuit, ut Vulgata in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus etc. pro authentica habeatur: ergo authenticam declarat secundum omnes partes, secundum quas potest et solet citari in illis publicis actionibus: sed in his secundum omnes omnino partes, etiam ad fidem et morum doctrinam non pertinentes, potest et solet citari: ergo. 3. Item prohibet, ne quis Vulgatam rejicere quovis prætextu audeat vel præsumat: ergo vel Vulgata est absolute et quoad omnes partes authentica; vel rejici potest legitime quoad eam partem, secundum quam non asseritur authentica. 4. Idem in decreto de canon. script. ait: *Si quis autem libros ipsos integros, cum omnibus suis partibus, prout in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis non susceperit; anathema sit:* ergo Vulgata secundum omnes partes, et sic absolute, est authentica.

R. Ad Arg. N. Ass. Ad hujus prob. 1. *D.* Declarat vulgatam authenticam sine diminvente aut restringente expresse addito, C. sine tacite addito ac subintellecto, N. Modificationem nempe sat loquitur scopus, objectum et comparatio decreti, ut ostensum est. 2. *D. Cons.* Declarat authenticam secundum omnes partes, secundum quas in lectionibus, disputationibus etc. potest et solet citari pro confirmandis dogmatibus et informandis moribus, C. pro et in quacumque materia et argumento, ab his duobus objectis diverso, N. 3. *N. utr. p. Cons.* Neque enim ex eo, quod Vulgata nequeat aut universim aut secundum spectantia ad fidem et mores rejici, sequitur eam absolute et secundum omnes omnino partes esse immunem ab erratis et authenticam: neque ex eo, quod levia quædam errata adsint, authentici negari potest, aut respui audacter aliquid, aut privata auctoritate, nec expectato Ecclesiæ judicio, corrigi licet. Non prohibet tamen decretum hujusmodi, quominus liceat, debita cum modestia et servata erga Vulgatam veneratione, usurpare nonnunquam in rebus minus principalibus interpretationem aliam, pro more scilicet ipsius Ecclesiæ, quæ in Martyrologio Romano chronologiam 70 Interpretum adoptat, et in officio divino nonnunquam versione Italâ utitur. 4. *D. A.* et hic canon agit de partibus Biblia Sacra integrantibus, nempe de libris, capitibus et versibus, C. de partibus sententiis conflantibus, nempe de verbis aut voculis, N. Agit enim vero hic loci Concilium contra Hæreticos, qui certas Scripturæ partes principales, ut libros Tobiae, Judith et Machabæorum, aut certa Estheris et Danielis capita, aut quosdam Matthæi et Joannis versus inter apocrypha rejecerant.

Inst. 1º PATRES et Præsides Concilii solas descriptorum, nullas interpretis mendas in Vulgata agnoverunt. Hinc 1. Patres non jusserunt Vulgatam recognosci et emendari, sed tantum quam emendatissime imprimi. 2. Romanis Aulicis contrarium sentientibus, et postulantiibus in Decreto denuntiandum, de necessaria Vulgatæ recognitione et emendatione, apud Pallav. L. 6. Hist. Trid. C. 17. responderunt primo aliam rem esse exemplarium depræ-

vationem, aliam codicis in se ipso : secundo concesserunt quidem Vulgatam in aliquo loco videri ab Hebraica locutione discrepare, humilique serpere stilo, nec extra barbarismum aliquem aut solæcismum; cæterum tanquam *tutissimam* laudant : tertio putarunt sufficere ad exequendum decretum, si reipsa remedium adhiberetur, exemplo mendis purgato, edito in lucem. Ergo.

R. Quoniam non de privata et personali, sed de manifestata et litterali sententia loquimur, *N. A. et ad prob. N. Cons.* Imprimis enim cum vulgata interpretatio probaretur, recognosci et emendari non debuerat; ne aut nova aliqua editio cuderetur, aut antiquus Interpres corrigeretur: poterat tamen emendata impressio curari; cum hæc cura Amanuensium sphalmata, non item Interpretis lapsus attingeret. Deinde Aulicis Romanis errata Interpretis accusantibus, primo quidem recte opposuerunt Præsides Concilii discrimen inter depravationem exemplarium et codicis in seipso corruptionem, ad ostendendum nempe, errata omnia non profluxisse ab Interprete: subjunctis tamen verbis: *utcumque se res haberet*, declararunt, se non esse ausos, Interpretem ab omni culpa liberare. Fatentur præterea secundo Interpretem in nonnullis ab Hebræa locutione discrepare, cæterum versionem laudant tutissimam, sed inde duntaxat, quod *tam diuturno tempore illi nunquam hæreseos nota fuerit inusta*; quod idem est, ac authenticam tantum quoad fidei dogmata asserere. Denique tertio iisdem Romanis postulantibus mentionem fieri debere correctionis faciendæ, potius censuerunt, exemplum mendis purgatum in lucem edere, non quod vitia Amanuensium sola adessent, sed, ut Bellocastrensis in cœtu peculiari monuit, ne ansa præberetur hæreticis cavillandi, perinde quasi dum reciperetur simul Vulgata et simul etiam declararentur ipsius exemplaria tanquam corrupta, liber idem comprobaretur eadem opera, simulque improbaretur, apud Pallav. L. 6. C. 15.

Inst. 2°. Congregatio interpretum Tridentini, Clemens VIII. Bibliorum ad mentem Tridentini editorum auctor, et Historicus hujus Concilii adversatur. *Prob. 1.* Decretum ab ea Congregatione an. 1576. die 17. Jan. sic habet: *Congregatio generalis censuit, nihil posse asseverari, quod repugnet vulgatæ editioni; etiamsi esset sola periodus, sola clausula, vel membrum, sive vox, sive dictio sola vel syllaba, iotave unum.* 2. Præfatio in Bibliis jussu CLEMENTIS editis ita loquitur: *In hac editione, nihil non canonicum, nihil adscititium, nihil extraneum apponere visum est.* 3. Pallav. L. 6. pluribus in Capitibus Vulgatam docet absolute authenticam esse declaratam.

R. N. Ass. Ad ejus prob. 1^{am} R. 1. Hanc declarationem a Serario in Proleg. et Petitdidier in Script. jure haberi suspectam et non authenticam; tum quia SIXTUS V. et CLEM. VIII. jubentes Biblia sacra recognosci, ipso facto illam repudiarunt: tum quia nunquam authentica forma fuit producta; quia ab auctoribus, qui eam referunt, desumpta est ex editione Marzillæ, cujus collectionem declarationum memoratæ Congregationis ALEXANDER VII in Indicem librorum prohibitorum conjecit. R. 2. D. Congregatio prohibet asseverari vel unum iota, quod repugnet Vulgatæ quoad doctrinam fidei et morum, C. quoad alia, *subd.* ne quis privata auctoritate id faciat, audacter et præsumptuose mutando impressionem, C. ne quis errata discutiat summoque Pontifici proponat, aut servata Vulgatæ veneratione modeste exponat. N.

Ad 2^{am} R. 1. Præfatio Bibliis præfixa nec nomen CLEMENTIS, nec Sacri

Collegii, nec singularis Doctoris præfert, sed anonyma est; adeoque juxta Serarium non aliam, quam qualiscumque docti et pii prolocutoris, auctoritatem habet. *R. 2. D.* In hac editione nihil non canonicum, adscititium et extraneum esse appositum asseritur ad excludenda errata etiam leviora et mendas quascumque, *N.* ad excludendos libros, textus et versus apocryphos, notas item aliaque adjuncta, *G.* Hinc enim statim subjicitur: *Atque ea causa fuit, cur liber 3 et 4 Esdræ inscripti, quos inter Canonicos libros sacra Tridentina synodus non annumeravit, ipsa etiam Manassæ oratio... extra Scripturæ seriem posita sint, et nullæ ad marginem concordantiæ... , nullæ notæ, nullæ varice lectiones, nullæ denique præfationes, nulla argumenta ad librorum initia conspiciantur: quamvis hæc apponi, sed alio characteris genere, postea non prohibeat.*

Ad 3^{am}. D. PALLAVICINUS ut Theologus admittit Vulgatam absolute authenticam, *T.* ut Historicus, *N.* Nullum enim ab eo monumentum allatum est, quo id probetur. Quin ipse *L. 6. c. 17. n. 9.* sic loquitur: « ostendam, quicumque impugnat arctiorem et absolutissimam conformationem expositionis Vulgatæ cum locutione diviua, impugnari ab eo peculiarem Theologorum classem, non Ecclesiam Catholicam universam, in qua interdictum non est cum altera classe sentire, minus arcte decretum interpretante, utpote nixa ipsius verbis, quæ simpliciter authenticam illam versionem appellant, simulque præcipiunt, ne illa in concionibus, neve in prælectionibus aut in commentationibus rejiciatur. Quod sane statuit, ipsi errores non inesse ad fidem moresque pertinentes; ac præterea in eadem nec fraudem, nec apertam discrepantiam, ne minimam quidem a divina scripture, nec ullam secum ipsa repugnantiam contineri; in quibus illa si deficeret, nec authentica esset, nec digna, quæ ab Ecclesia reciperetur. » Subjungit postea num. 10. « Quod autem Vulgata translatio exemplari primævo per omnes leviores minutasque particulas conformetur, nec ab illo declinaverit, vel in certa arbore, vel in certo animante, pro aliis alias exponendo, pia est aliquorum sententia; quam quidem qui respuat, non damnatur ab Ecclesia. »

Inst. 3°. Si Vulgata non foret absolute authentica, evenirent multa absurda. Sequeretur enim 1. eam nihil amplius habere, quam opera Divi Thomæ; cum illa etiam a variis Pontificibus declarentur sine ullo in fide errore conscripta. 2. Eandem non posse dici simpliciter authenticam; quia, ut sit authentica copia, eam cum originali in omnibus convenire oportet. 3. Vel Ecclesiam, dum Vulgatam versionem quantumlibet mendis levibus aspersam, proponit ut authenticam, nos inducere in errores saltem innoxios: vel non omnia Vulgatæ inserta debere credi, licet communis fidelium, imo et Theologorum, sensus sit pertinere ad fidem omnia in Scripturis sacris revelata et ab Ecclesia proposita. 4. Posse sine hæresis labe negari pleraque *V.* et *N. Testamenti historica*, cum ad fidem illa non pertineant.

R. ad Arg. N. Ass. Ad ejus prob. 1^{am}. *N. seq.* Faciunt ipsi Pontifices distinctionem, cum Innoc. VI. de D. Thoma dicat: *Hujus doctrina præ cæteris, excepta Canonica, habet etc.*; suaque approbatione generali faciunt quidem prudentem credibilitatem, non autem fidei objectum: unde et transmissa D. Thomæ auctoritate, Doctores nonnunquam recedunt ab ejus sententia; præsertim quia de doctrina D. Bonaventuræ, qui tamen ab Angelico in multis discrepat, æque magnificum judicium in Bullis Pontificum legitur.

Ad 2^{am}. N. seq. Additam rationem *D.* ut copia sit authentica, debet convenire cum originali in omnibus, siquidem sit merum apographum et in eadem lingua transumptum, *T.* si sit translatum et aliud in idioma versum, *subd.* debet convenire in omnibus etiam minimis, *N.* in substantialibus, et pro indole versionis ac linguæ, *C.* Quantumvis vero authenticæ vocabulum alibi intelligatur arctius, et omnimodam conformitatem per se exigeret, liberalior tamen ejusdem usurpatio et in usu etiam est, et a Conc. Tridentino hic est adhibita, ut nuper ostendimus.

Ad 3^{am}. N. seq. primam; Cum Ecclesia declarat Vulgatam duntaxat authenticam in his quæ ad fidem et mores pertinent, et facta etiam Bibliorum emendatione, innotuerit consulto immutata esse relicta nonnulla, quæ mutanda videbantur; per hujusmodi declarationem fideles nec inducuntur in errores noxios, utpote quorum nullus in Vulgata est, nec in non noxios utpote quos authenticæ non attingit, et monitio data etiam excludit. *secundam D.* sequitur non omnia ad fidei et morum doctrinam spectantia debere credi, *N.* alia illa, de quibus (num. 27.) diximus, *C.*; sed Nego, hæc aut esse revelata, aut ab Ecclesia tanquam authentica fuisse proposita.

Ad 4^{am}. N. seq. tum quia historiæ sepe sunt libri integri, aut insigniores partes Scripturæ, quæ ex decreto Ecclesiæ aperte pro canonicis habentur: tum quia in his plurima sunt, quæ spectant divinæ voluntatis pietatem et mores. Quin ne nomina etiam quædam locorum, urbium, fluminum, plantarum, aut similia negari facile aut temere possint, prohibet decreti periodus de non rejicienda Vulgata superius exposita.

Inst. 3°. In Scriptura sacrâ, prout a Deo dictata, nec levissimus error admitti potest: ergo nec in translatione ejus authentica; præsertim cum, sicut providentiæ Dei est servare ipsam Scripturam puram et integram, sic erit et authenticam ejus versionem præstare immunem.

R. N. Cons. Error, si quis in Scriptura prout a Spiritu sancto dictata foret, reduceretur in Spiritum sanctum, tanquam primarium auctorem; unde nullus hæc ex parte admitti potest: error autem versioni insertus nec in Spiritum sanctum reducitur, cum translationis non sit aut dicatur auctor; nec in Ecclesiam, quæ licet versionem statuatur authenticam, hanc tamen declarationem non extendit ad omnia, monetque nonnulla immutata esse relicta, quæ mutanda videbantur; adeoque errores hos non approbat, sed mere permittit. Atque hæc eadem ratio est diversæ providentiæ circa Scripturam autographam et ejus versionem; nam in apographis æque non repugnat inveniri errores, qui tribui debent ex scriptoribus, sicut in translatione librariis vel interpreti.

Inst. 5°. S. Hieron. Scripturam aut interpretando aut interpretationem emendando non magis dici potest errasse in levissimis, quam nunquam errasse in magnis, ad fidem et mores pertinentibus; cum dotes et adjumenta, quæ præstabant immunitatem posteriorem, aut priorem etiam, aut neutram præstitisse dicenda sunt.

R. Quæcumque *S. Hieronymus* dotes neutram quidem immunitatem certo, et utramque probabiliter tantum præstabant: probabilius tamen id fecerunt in substantialibus, ad fidei scilicet et morum doctrinam pertinentibus, cum pro rei gravitate acuat etiam industria, in levioribus facilius dormitatio quædam obrepit. Quantumvis vero facultas pro utraque in Vulgatæ auctore

adfuert; voluntatem tamen omnia ad litteram vertendi nonnunquam defuisse, et assuetudini hominum aliisque causis aliquid esse tributum, et quædam mutanda permansisse immutata, compertum habemus.

32. *Observe I.* Cum in decreto TRID. hactenus examinato Vulgata solum cum aliis latinis editionibus comparata declaratur authentica; aperte colligitur, per hanc declarationem nihil derogari authenticæ, quam Græcis Hebræisque fontibus præter Protestantes multi Catholici, et versioni 70 Interpretum contra priores plerique postremi tribuunt. Quare hodiernis etiam horum exemplarium editionibus auctoritatis possessio facile a nobis permittitur, quam certam iis adfuisse (num. 11. et 16.) innuimus, et *Scriptura polemicè explicata* pluribus vindicavit. Hanc tamen authenticam imprimis esse duntaxat respectivam, et ultra errores in fidei morumque materia non excludere leviores quascumque mendas, fatentur eruditi plerique omnes, probant lectiones variantes plurimæ, testantur litteræ Tridenti an. 1546. die 24. et 26. Apr. Romam datæ, quibus Præsides Concilii emendationem etiam Hebræicæ et Græcæ editionis desiderarunt: deinde eandem implicitam tantum et vulgarem esse, non autem judicalem et explicitam, patet ex defectu facti, quo legitimus magistratus de illis aliquid publice edixerit.

33. II. *Nec jurat dicere*, declarationem hujusmodi haud necessariam esse exemplaribus Hebræis et Græcis olim jam probatis: tum quia non constat de antiquissimorum etiam exemplarium probatione et sinceritate; tum quia, etsi constaret, illa a solo usu habetur, adeoque tacitum tantum magistratus legitimi consensum supponit: nec pro versione 70 Interpretum provocare licet ad decretum SIXTI V. Romanæ editioni an. 1586 præfixum, quia id quidem editionem hanc jubet *ab omnibus recipi et retineri ut utilem ad latinæ vulgatæ editionis et Patrum intelligentiam*, non autem ut authenticam. Nisi itaque occurrente editionum discordia error argumentis certis tribui debeat Vulgatæ, hujus lectionem et sensum tueri omnino oportet; utpote quæ et antiquitate, qua punctationem Hebræi codicis præcedit, et judiciali Ecclesiæ auctoritate, qua solitarie gaudet, majorem fidem mereatur, quam aut ars critica aut hominis privati eruditio conciliare queat.

ARTICULUS V.

An et quo interprete indigeat Scriptura?

34. *Nota.* Scripturam sacram esse fidei regulam, tum ex probata ejus existentia ac divinitate sponte sua sequitur, tum Catholicos inter et Novatores convenit. Hæc porro regula quia rationalis est, non aliter quam per cognitionem seu intelligentiam humano intellectui applicari potest; et quia est fidei divinæ, intelligentia hujusmodi dubia aut falsa esse nequit: adeoque vel ipsa Scriptura sacra clare et perspicue proponere debet credenda; vel interpretes requiruntur ab errore et fallacia immunes, qui in proponendis obscuritatem dissipet, dubiumque dissolvat.

Hic vero discrepant a Catholicis Novatores; et 1º quidem aliqui Scripturam sacram universim clarissimam et maxime perspicuam affirmant: alii

2º obscuritatem admittunt, sed circa Scripturam tantum, et externam, ab ignorantia scilicet linguæ originalis, phraseon et stili scriptorum, rationis temporum, locorum, et antiquorum usum proveniente; non autem internam aut sensui Scripturæ et argumento inhaerentem: rursus et alii 3º internam quidem Scripturæ obscuritatem fateri non repugnant; sed vel topicam duntaxat et quibusdam in locis, simulque talem, quæ comparatione cum clarioribus aliis facta per ipsam Scripturam elucidetur; vel respectivam solum pro infidelibus, superbis, aut curiosis, minime vero pro fidelibus, humilibus, et lucem divinam postulantibus, utpote quos Spiritus, cuilibet desuper concessus, quem vulgo privatum dicimus, interius illuminet, vel Princeps etiam secularis, præscripta credendi formula, exterius erudiat: alii denique 4º omnia de obscuritate quæstione, sufficere putant, si quis, quantum ipse ex Scriptura discendo capere possit, credendum sibi decerpatur, reliquorum, quæ ipse perspicere nequit, non admodum curiosus aut sollicitus.

Catholici e contra, tametsi Scripturam in nonnullis claram concedant, et fateantur etiam obscuritatem tum topicam per ipsam Scripturam, tum respectivam per magisterium sive internum sive externum, adhibitis maxime sua ex parte dispositionibus, nonnunquam dissipari; statuunt tamen unanimiter Scripturam in multis intrinsece et absolute obscuram, adeoque præter Scripturam, interpretem memoratis dotibus pollentem esse necessarium, qualem esse spiritum privatum aut magistratum secularem pernegant. Cum his:

35. *Dico I. Scriptura sacra in multis est intrinsece et absolute obscura. Prob. Illud intrinsece et absolute obscurum est quod vel studio occultatur, vel per se difficile est intellectu aut caliginosum, et ad quod intelligendum etiam fidelibus, piis et humilibus, quantumvis linguæ aliarumque rerum gnaris, necessaria est illustratio superna: sed multa hujusmodi sunt in Scriptura sacra; ut testatur CHRISTUS de suis sermonibus Luc. 8. v. 10. Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, ut videntes non videant, et audientes non intelligant; PETRUS de PAULI epistolis, ep. 2. C. 3. v. 16. In quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti et instabiles depravant; Idem de historia Christi baptizati; Ibid. C. 1. v. 19. Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco; donec dies elucescat et lucifer oriatur in cordibus vestris: Item DAVID de lege divina Psal. 118. v. 34. Da mihi intellectum et scrutabor legem tuam, et v. 135. Faciem tuam illumina super servum tuum, et doce me justificationes tuas; Discipuli Christi de Scripturis, de quibus dicitur Luc. 24. v. 45. Tunc aperuit Christus illis sensum, ut intelligerent Scripturas; Eunuchus de Prophetia Isaïæ, quem cum Philippus interrogasset: Putasne intelligis, quæ legis? respondit Act. 8. v. 31. Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Ergo.*

Conf. I. Eandem Scripturæ obscuritatem apud Bellarminum et Coccium affirmant Patres plures, ex quibus duos duntaxat proferre juvat, et quidem in iis tantum locis, ubi causas etiam obscuritatis produnt. Primus est S. AUG.; qui L. 2. de Doctr. Chr. C. 6. ait: « Multis et multiplicibus obscuritatibus et ambiguitatibus decipiuntur, qui temere legunt: quibusdam autem

locis, quid vel falso suspicentur, non inveniunt; ita obscure quædam dicta densissimam caliginem obducunt: quod totum divinitus provisum esse non dubito, *ad edomandam labore superbiam* » Ibidem Deo providente Scripturas obscuras asserit, *ad intellectum a fastidio revocandum, cui facile investigata plerumque vilescunt*. Idem in Psal. 146. v. 6. « Noli accusare aut obscuritatem aut quasi perversitatem Scripturæ. Perversum hic nihil est, obscurum autem aliquid est: non ut tibi negetur, sed ut exerceat accepturum. Ergo quando obscurum est, *medicus illud fecit, ut pulses: voluit, ut exercereris in pulsando; voluit, ut pulsanti aperiret. Pulsando exerceberis, exercitatus latior efficeris: latior factus capies quod donatur.* » Ibid. in v. 8.

« Ad hoc ergo ille cooperit cælum nubibus, ut paret terræ pluviam: ad hoc obscura esse voluit dicta Prophetarum, *ut haberent postea servi Dei, quod interpretando influerent super aures et corda hominum*, excipientium de nubibus Dei saginam lætitiæ spiritualis. » Et L. cont. mendac. C. 10. « Quæ propterea figuratis veluti amictibus obteguntur, *ut sensum pie quærentis exerceant, ac ne nuda et prompta vilescant*: quamvis, quæ aliis locis aperte ac manifeste didicimus, cum ea ipsa de abditis eruuntur, *in nostra quodammodo cognitione renorantur, et renovata dulcescunt*: nec invidentur discentibus, quod his modis obscurentur, sed commendantur magis, *ut quasi subtracta desiderentur ardentius, et inveniantur desiderata jucundius.* »

Alter est S. JOAN. CHRYSOSTOMUS, qui in C. 23. Matth. hom. 44. inquit: « Ratio obscuritatis multiplex est... Primum, *quia Deus alios voluit esse Doctores, alios discipulos...* Deinde obscurata est notitia veritatis, *ut non tam utilis inveniatur, quam non contemptibilis*: contemptibilis enim est, si ab illis intelligatur, a quibus nec amatur nec custoditur. Non ergo abscondita est in Scripturis veritas, sed obscura: *non ut non invenient eam, qui quærent eam; sed ut non invenient, qui quærere eam nolunt*: ut ad illorum quidem gloriam pertineat, qui inveniunt eam; quia desiderarunt eam et quæsierunt et invenerunt: *ad illorum autem condemnationem, qui non inveniunt eam; quia nec desideraverunt eam, nec quæsierunt, nec invenerunt.* »

Conf. II. In Scripturis duo considerari possunt, res scilicet, quæ dicuntur, et *modus*, quo dicuntur: sed ex utroque nascitur obscuritas. Quæ enim sub *rebus* continentur, obscura sunt: 1. mysteria altissima de Deo ejusque operatione, de Trinitate, Incarnatione Verbi, Prædestinatione, Sacramentis, Peccato originali, etc. 2. Prophetiæ de rebus etiamnum futuris, et vaticinia per eventus quidem, sed nobis penitus non perspectos, jam completa; 3. credendorum et agendorum leges et dictamina; de quorum sensu, extensione, obligatione et usu tanta adhuc inter eruditos etiam dissensio: 4. historiæ; quarum vel materia vel adjuncta vel tempus incerta et dubia manent: quibus accedunt sensuum usurpandorum incertitudo, diversitas scopi, et figurarum multiplicitas.

Quæ autem ad *modum* pertinent difficultates plurimæ oriuntur præter phrases et idiotismos linguis originariis proprios: 1. ex defectu et incertitudine signorum; 2. ex notione varia, ambiguitate et æquivocatione verborum; 3. ex redundantia aut imperfectione vel præpostero ordine sententiarum; 4. ex frequentia troporum et figurarum; 5. ex antilogiis in speciem occurrentibus; 6. ex comparationibus, distinctionibus et interpretationibus per diversimode sentientium notas adjectis. Unde et ipse LUTHERUS coactus

est dicere in præf. ad Psalmos: « scio esse impudentissimæ temeritatis eum, qui audeat profiteri, unum Scripturæ librum a se in omnibus partibus esse intellectum. » Et apud Amrīfabrum in Sympos. « Scripturas sacras sciat se nemo degustasse, nisi centum annis cum Elia, Elisæo, Joanne Baptista, cum Christo et Apostolis Ecclesiam gubernarit. »

36. *Objic.* Scriptura tribuit verbo Dei claritatem absolute, obscuritatem tantum respective: primum quidem, quia Apostoli Matth. 5. v. 14. dicuntur *lux mundi*; Præceptum Domini Ps. 18. v. 9. *lucidum, illuminans oculos*; Verbum Dei Ps. 118. v. 105. *lucerna pedibus, et lumen semitis*; Mandatum Domini Deuter. 30. v. 11. *non supra nos neque procul positum*: secundum vero, quia in 2. ad Cor. 4. v. 3. scribitur: *Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum; in iis, qui pereunt, est opertum.* Ergo.

R. Ad Arg. D. Ass. Scriptura tribuit verbo Dei claritatem absolute, et obscuritatem tantum respective in aliquibus, C. in omnibus N. vel *subd.* supposita revelatione divina et præmissa declaratione Ecclesiastica, C. sine his, N. Textus allati vel ad rem non faciunt, vel sub hac modificatione sunt intelligendi. Nam 1. textus apud Matth. accipiendus est de luce exemplorum et probitatis, ut explicat v. 11. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona*; non autem de luce doctrinæ, quasi nihil ab Apostolis aut scriptum aut traditum sit obscurum. 2. Verba Psalmorum non esse accipienda sine illis conditionibus declarant Ps. 118. v. 18. *Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua*, et v. 130. *Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis*. 3. Locus Deuteronomii vel agit de facilitate implendæ legis divinæ, ut, præter Patrum apud Bellarm. expositionem, manifeste indicat v. 4. *Juxta te est sermo valde in ore tuo et in corde tuo, ut facias illum*: vel agit de facili cognitione solius Decalogi, cujus præcepta tanquam naturalia ante omnem Scripturam a Judæis jam intelligebantur, et per Moysen explicata magis innotuerant. 4. Paulus verbis citatis non indicat nullum post Evangelii prædicationem latere mysterium; sed rationem reddit cur multi Judæorum adhuc non credant: nempe quia, ut prosequitur, *Deus hujus seculi excæcavit mentes infidelium*, etc.

Inst. 1. PATRES asserunt Scripturam cuique apertam, nec indigam Interpretis. S. AUG. quidem L. 2. de Doct. Chr. C. 9. scribit: *In iis, quæ aperte in Scripturis posita sunt, inveniuntur illa omnia, quæ continent fidem moresque vivendi, spem scilicet et charitatem*: S. CHRYS. autem hom. 3. de Lazar. *Cui enim non manifesta, quæcumque in Evangelio scripta sunt? quis autem audiens beatos esse mites, beatos misericordes, beatos mundos corde, cæteraque hujusmodi, desiderabit præceptorem, ut aliquid eorum discat quæ dicuntur? quin et signa, miracula, historię, nonne cuius nota manifesta que sunt?* Et hom. 3. in 2^{am} ad Thess. *Quam ob rem opus est concionatore? omnia clara et plana sunt ex Scripturis divinis.* Ergo.

R. Superiorem distinctionem hic repetendam docent tum testimonia eorundem Patrum superius laudata, tum contextus. AUG. enim l. c. præmittit: *Prima observatio est nosse illos libros, et si nondum ad intellectum, tamen vel mandare memoriæ, vel omnino non incognitos habere*; et subjungit: *Tum vero in ea, quæ obscura sunt, aperienda et discutienda pergendum.* Similiter CHRYSOST. subdit primo loco: *Quod si non poteris assiduitate lectionis invenire,*

quod dicitur, accede ad sapientiozem, vade ad doctorem; et loco secundo; Nosti, quæ clara sunt; quid de obscuris rogas? mille historiæ sunt in Scripturis, dic mihi unam ex illis. Sed non dices. Prætextus sunt ista et inania verba; nempe quibus multi torporem suum in lectione sacra excusare contendebant, ad quem excutiendum S. Doctor his amplificationibus utitur.

Inst. 2. Argumentum, distinctio et usus Scripturæ probant ejus claritatem, Nam 1. summa Scripturæ continetur in præceptis Decalogi, Symbolo, Oratione Dominica, et Sacramentis: sed hæc omnia illustrantur apertis Scripturæ testimoniis: ergo Scriptura etiam debet esse aperta. 2. In eo differunt vetus et novum Testamentum, quod vetus teste Isaia C. 29. fuerit liber signatus, novum vero sit apertus; cum Apoc. 5. Agnus, qui occisus est, librum aperuerit et solverit signacula: ergo saltem novum Testamentum est clarum. 3. Non probatur notius per minus notum, sed contrarium fit juxta axioma Philosophicum: sed omnes dogmata fidei probant per Scripturam: ergo hæc debet esse notior, adeoque clara.

R. N. Ass. Ad ejus *prob. 1^{am}. T. M.* imprimis *N. min.* cum alias nullæ jam circa hæc capita restarent cum Hæreticis controversiæ. Deinde *N. Cons.* quia permissa quantumvis illa Scripturæ summa, hujusque claritate, nihilominus in mysteriis, prophetiis, canticis canticorum, aliisque tenebræ remanent. *Ad 2^{am} N. A. vel D.* In eo differunt, quod Vetus Testamentum sit liber signatus tam quoad sententias quam quoad figuras; et novum sit liber apertus quoad figuras quidem, non autem quoad sententias, C. opposite quoad omnia, N. Quamvis umbræ figurarum in V. T. obscurantes, per N. T. lucem et complementa rerum sint discussæ; utrumque tamen Testamentum retinuit suum velamen quoad multas sententias. *Ad. 3^{am}. D. M.* Non probatur notius per minus notum notitia verborum, quæ stat in perspicuitate sententiæ, N. notitia veritatis, quæ in certitudine dictorum consistit, C. Hoc sensu dogmata fidei probantur demonstratione Theologica ex Scripturis; quia notius est, verum esse, quod habetur in verbo Dei, quam quod asseritur a Patribus vel Doctoribus, licet obscuriora sint Scripturæ verba, quam Patrum et Doctorum sententiæ, suis illa commentariis illustrantium.

37. *Dico II.* In dubiis Scripturæ solvendis sola Scriptura non sufficit; sed datur vivi interpretis et judicis necessitas. *Prob.* Multa in Scripturis sunt obscura, ut probatum est (num. 35.): multa etiam sunt controversa, ut constat experientia, tam circa ipsum Scripturarum canonem, quam circa textum Scripturæ intelligentiam. Sed neque pro illis obscuritatibus exponendis, neque pro his controversiis decidendis Scriptura sola sufficit. Quoad *primum* enim vel textus clariores adsunt, qui obscuros illustrare queunt; ut circa obscuritatem ex *rebus* ortam manifestum est; vel si clariores adsunt, eorum tamen collatio factu est difficilis; et facta etiam omnem obscuritatem non tollit, ut Patrum sententiæ supra relatæ, et orthodoxorum cum Hæreticis ac Hæreticorum inter se vigentes controversiæ loquuntur. Quoad *secundum* autem, imprimis de canone sacrorum librorum Scriptura nihil edicit, neque signum aliquod externum prodit pro uno potius libro a Novatoribus admissio, quam pro altero ab iis rejecto: si quis autem liber divinitatem suam enuntiat, nisi aliunde constet divinitus cum inspiratum, tam parum probat se divinum, quam parum id præstat Alcoranus Mahometis,

qui se missum de cœlo dicit : ad canonem autem Judæorum vel Christianorum prioris ætatis qui provocat, jam a solius Scripturæ criterio discedit.

Deinde verò pro intelligentia controversi textus, nec Scriptura sensum determinat, nec comparatio textuum causam decidit, nec regulæ hermeneuticæ qualescumque controversiam finiunt ; cum Hæretici suum sibi errorem in Scripturis perspicere affirmant, et adjumentis illis omnibus adhibitis repugnare veritati pergant. Ergo in Scripturæ dubiis sufficere Scriptura sola nequit, sed datur vivi interpretis ac judicis necessitas, sicut nempe lis de hæreditate cernenda ex solo testamento obscuro et a litigantibus ad suæ causæ patrocinium adducto, sine interpretis et judicis sententia, finire non potest.

Conf. Ortis de lege ac fide atque ex Scriptura quæstionibus, Scriptura jubet et exemplis docet, ad vivum interpretem ac judicem esse recurrendum. Alterum liquet ex Deuter. 17. v. 8. *Si difficile atque ambiguum apud te judicium esse perspexeris inter causam et causam, lepram et lepram, et Judicium videris verba variare, surge et ascende ad locum quem elegerit Dominus, veniesque ad sacerdotem et judicem qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis etc.* Et ex 2. Paralip. 19 v. 10. *Ubicumque quæstio est de lege, de mandato, de cærimoniis, de justificationibus, ostendite eis.* Alterum ex Matth. 2. v. 4. ubi HERODES congregans omnes principes Sacerdotum et scribas populi sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur; et ex Act. 13. v. 6. et 7. ubi quibusdamulantibus, ut gentiles ad fidem Christi conversi subjicerentur circumcisioni et legi Mosaicæ, convenerunt Apostoli et Seniores videre de verbo hoc ; cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit etc. Item ex historia ecclesiastica ; unde constat nullam hæresin per solam Scripturam fuisse damnatam, nullamque causam absque vivorum judicium sententia terminatam fuisse.

38. *Objic.* Scriptura jussu et factis docet in dubiis esse recurrendum ad Scripturam : Sic Isa. 8. v. 20. jubet ire Dominus *ad legem magis et testimonium*; Joan. 5. v. 39. Christus Judæis ait : *Scrutamini Scripturas*; de Beeroensibus autem Act. 17. v. 11. narratur, quod ad prædicationem Pauli *susceperint verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent.* Ergo.

R. ad Arg. D. Scriptura jussu et factis docet recurrendum esse ad Scripturam aliquando et alicubi, sc. ubi est clara, C. semper et in omnibus, *subd.* illam vel ut medium licitum præferendo illicitis, vel ut utile adjungendo aliis, C. illam statuendo ut medium unicum aut sufficiens, N. Aliud testimonia allata non evincunt. Secundum priorem enim comparisonem 1um esse accipiendum docet versus præcedens : *Cum dixerint ad vos; quærite a pytho-nibus et a divinis, qui strident in incantationibus suis : numquid non populus a Deo suo requirer?* Præterea ex contextu hic sensus solus sequitur : relinquitte insanas illorum superstitiones, Deo solo contenti ; qui plane huc est impertinens.

2um est potius contrarium, siquidem *scrutamini* sumatur in Indicativo, ut græca latinaque dictio permittit, versus sequens innuit, et cum CYRILLO apud MALDON. plures sentiunt; cum hunc faciat sensum : Vos quidem scrutamini Scripturas; sed quia non recipitis testimonium Joannis, nec creditis

miraculis Christi, nec auditis verbum Patris, obcæcati estis et non creditis. Si vero sumatur in Imperativo, utile quidem non autem sufficiens medium est Scriptura; cum hic non ad eam solam, sed simul v. 33. 36. 37. ad tria proxime memorata et neglecta Judæi remittantur.

3um sistit nobis Beroenses vel ante, vel post susceptam jam fidem Christi? si 1um, ut Lorinus sentit, scrutando Scripturas motiva credibilitatis de divinitate Christi ad trutinam revocarunt; quod catechumeno necessarium est, quin fidelis jam ad idem teneatur: si 2um, ut textus ipse indicat, scrutatores Scripturarum non hic egerunt judicio definitionis, sed judicio discussionis, ad proficiendum scilicet in declaratæ jam a Paulo veritatis cognitione; ad quem scopum non inutilem concedimus Scripturam.

Inst. 1. Eadem non admittit interpretationem hominum; sed ipsa se, instituta textuum collatione, satis declarat: hinc CHRISTUS Joan. 5. v. 34. ait: *Ego autem non ab homine testimonium accipio*; et sequeretur alias fidem nostram pendere ab intelligentia humana, cum tamen ad Ephes. 2. v. 20. dicatur: *superædificati supra fundamentum Apostolorum et Prophetarum*; Aug. autem L. 2. de Doctr. Chr. C. 6. scribit: *Nihil fere de illis obscuritibus eruitur, quod non planissime dictum alibi reperitur*. Ergo.

R. N. Ass. Ad ejus prob. 1^{am}. *N. Cons.* Allatus textus excludit tantum necessitatem testimonii humani, et quidem in materia singulari de divinitate Christi, quam Prophetarum oracula, Christi prodigia et Patris vox apud Jordanem abunde probaverat; non item ejus consortium et utilitatem, cum constet, Joannem Bapt. et Apostolos divinitus constitutos fuisse hujusmodi testes.

Ad 2^{am} D. seq. Fides nostra quoad substantiam penderet ab intelligentia humana, N. quoad explicationem modum, *subd.* ab intelligentia mere humana, N. simul divina, C. Nihil equidem credimus, nisi verbum Dei scriptum aut traditum; ideoque fides nostra stat superædificata fundamento Apostolorum et Prophetarum: sed hoc verbum nec certo cognoscimus, nec intelligimus, nisi proponente Ecclesia, cujus auctoritas non est mere humana; cum illi perpetuo adfuturus sit promissus Spiritus sanctus, et qui eam audierit, auditurus Christum dicatur.

Ad. 3^{am} R. Aug. sententiam tum ex allatis nuper testimoniis, tum ex particula *fere* hic inserta, non pertinere ad universam Scripturam.

Inst. 2. Deus promisit et testatur intelligentiam Scripturarum sine magisterio humano; siquidem Isa. 54. v. 13. habetur: *Dabo omnes filios doctos a Domino*; et JEREM. 31. v. 34. *Non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum... omnes enim cognoscent me a minimo usque ad maximum*; ac. 1. Joan. 2. v. 27. *Non necesse habetis, ut aliquis doceat vos: sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus: manete in eo*. Ergo.

R. N. Ass. Textus ISAIÆ si cum Cyrillo intelligatur de doctrina Evangelii, indicat hanc non jam per Prophetas sed per ipsum Filium Dei proponendam Judæis; Si cum Aug. exponatur de gratia divina, significat Spiritum sanctum interius persuasurum id, quod magister exterius proposuerit faciendum; quem postremum sensum ipse Dominus Joan. 6. v. 45. declarat: *Est scriptum in Prophetis: Et erunt omnes docibiles Dei: et omnis, qui audit a Patre et didicit, venit ad me*. Textus JEREMIÆ per hyperbolen docet cognitionem Dei in N. T. fore familiarem, et clariorem uberiolemque, quam in V. T. fuerat; instructionem autem humanam sive de hoc sive de aliis fidei

objectis non excludit penitus; cum Matth. 28. v. 20., ad Eph. 4. v. 11. et alibi doctores a Deo constituti habeantur. Similiter textus JOANNIS non negat absolute, instructionem esse necessariam, aut ad fideles confirmandos; cum hoc ipsum hic Apostolus revera præstet: sed certum duntaxat modum; quem nimirum vel in rudibus et ignavis tironibus imbuendis, vel in reductis ad pristina revocandis usurpare oportet. Præterea locutio hæc est vel sperantis, Parthos ita in rebus fidei fuisse instructos, ut doctore amplius non egeant, vel commendantis tum suam doctrinam illorum institutioni conformem; tum eorum diligentiam.

39. *Dico III.* Necessary ejusmodi interpret ac judex non est spiritus privatus. *Prob.* Spiritus privatus haberi posset pro legitimo hujusmodi interprete ac giudice, vel quia ad salutem sufficit credere illa quæ quis ex Scriptura pro sua capacitate addiscit credenda, vel quia interior fidelis cujuslibet persuasio est idonea credendi regula: neutrum dici potest: ergo.

Prob. Min. 1° Opinio prior caret omni fundamento, sive ex Scriptura et traditione, sive ex ratione et moribus Ecclesiæ: inimica est integritati fidei; et Trinitatis, Incarnationis, aliorumque dogmatum ignorantiam facit innoxiam, quorum scilicet mysteria captum humanum superant: contraria est œconomiae divinæ, juxta quam ex 1^a ad Cor. 12. v. 8. et seqq. *alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ; alii autem sermo scientiæ;.... alii Interpretatio Scripturarum;* non autem omnibus: *Numquid omnes doctores? Numquid omnes interpretantur?* aliena est ab institutione CHRISTI, Apostolis Matth. 28. v. 19. imperantis: *Euntes docete omnes gentes.... docentes eos servare omnia, quaecumque mandavi vobis;* repugnat disciplinæ Apostolicæ 1^a ad Cor. 14. v. 33. præscribenti mulieribus, *Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent:* frustrat Ecclesiæ docentis sollicitudinem, Conciliorum definientium auctoritatem, Hierarchiæ ordinem, aliæque salutis media.

Prob. 2° Legitima Scripturæ interpretatio debet fieri Spiritu divino; tum quia, quo Spiritu scriptum est verbum Dei, eodem est exponendum: tum quia ex 2^a PET. 1. v. 20. *Omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit.* Sed spiritus privatus, si consideratur ut communis et omnibus inest, divinus esse non potest; cum diversis diversa dictet, Spiritus autem Dei contrarius sibi esse nequeat; si autem consideratur ut est alicui specialis, sine revelatione alia incertum est an sit divinus; tum quia dari pseudoprophetas, et qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident, docemur ab Ezech. 13. v. 3. et Christo Matth. 24. v. 11. et seqq.; tum quia ab Apostolo monemur 1. JOAN. 4. v. 1. *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint:* Etsi autem et habenti veritatis spiritum hoc certum foret; is tamen ad fidem aliis faciendam non est idoneus, nisi accedat Ecclesiæ auctoritas, ut ex communicato cum Apostolis Evangelio suo Paulus ad Gal. 2. v. 2. ostendit, et AUG. L. 28. cont. Faust. C. 4. arguit: *Quis est ergo tam demens, ut credat nescio cui ex transverso de Perside post ducentos et amplius annos venienti... cum ipse Apostolus Paulus post ascensionem Domini de cælo vocatus, si non inveniret in carne Apostolos, quibus communicando et cum quibus conferendo Evangelium, ejusdem societatis esse appareret, Ecclesia illi omnino non crederet.*

40. *Objic.* Jubemur ipsi examinare omnia: et probis promittitur veritatis revelatio. *Primum* patet ex 1^a ad Thess. 5. v. 21. *Omnia probate: quod bonum est, tenete;* ex 1^a Joan. 4. v. 1. *Probate spiritus, si ex Deo sint:* item secundum ex Luc. 11. v. 13. *Pater vester de cælo dabit Spiritum bonum petentibus se;* et Joan. 7. v. 17. *Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit.* Ergo.

R. ad Arg. 1° *D.* Jubemur ipsi (sc. qui sensus exercitatos, ut ad Hebr. 5. v. 12. indicatur, aut donum discretionis spirituum habent,) examinare omnia, C. omnes et quicumque N. vel *Subd.* secundum criterium nostrum, N. secundum regulam fidei, C. Alterutrum distinctionis membrum pertinet ad testimonia laudata, maxime postremum, de quo ipsum JOANNIS cap. allatum pro regula fidei assignat Apostolorum et Ecclesiæ doctrinam. 2° *D.* Promittitur veritatis revelatio mere interna, et excludendo magisterium externum, N. hoc non excludendo, nec modum cognoscendi determinando. T. Siquidem textus prior de doctrina specialim haud loquitur; posterior autem de Christi suam doctrinam aliunde probantis eloquio duntaxat agit.

Inst. 1. Fidelibus et spiritualibus asseritur facultas discernendi sensum Scripturarum. Scribitur enim ad Rom. 12. v. 6. *Habentes autem donationes secundum gratiam quæ data est nobis differentes, sive prophetiam secundum rationem fidei, sive etc.* Item 1. ad Cor. 2. v. 15. *Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei: spiritualis autem judicat omnia, et ipse a nemine judicatur.* Ergo.

R. D. Fidelibus et spiritualibus omnibus, et sine muneris donique discrimine asseritur facultas discernendi sensum Scripturarum, N. aliquibus, et pro singulari personarum qualitate, T. Præterquam enim, quod non omnes tantam fidem habeant et spirituales in memorato sensu sint; textus *primus* non significat prophetiam (sive ea dicatur vaticinandi sive Scripturam interpretandi donum) distribui pro magnitudine fidei, quam quisvis habet, ut objectio contendit; cum multi magna fide præditi careant penitus hac gratia gratis data: sed agit de usu hujus doni, et præscribit canonem, secundum quem nemo sive vates, sive interpres haberi aut suscipi possit, nisi cum fide fideique regulis congruat; contra ac pseudoprophetae et hæretici faciunt. *Secundus* etiam soli quidem spirituali illam facultatem tribuit, sed non omni; docetque nihil valere carnis prudentiam in judicanda pietatis doctrina, eamque censuram ac jus illud residere penes unum Dei Spiritum: verum hunc spiritum dari omnibus neque hic neque alibi declaratur.

Inst. 2. Deus solus docet, et quilibet intelligit vocem Dei, juxta Matth. 23. v. 8. *Vos autem nolite vocari Rabbi; unus est enim magister vester, sc. Christus, omnes autem vos fratres estis;* et Joan. 10. v. 27, *Oves meæ vocem meam audiunt; et ego cognosco eas, et sequuntur me.* Ergo.

R. N. A. ad quod probandum allati textus non faciunt. Nam *primus* CHRISTUM quidem solum declarat magistrum ejusmodi, qui sit fidei auctor et religionis fundator, prohibetque Judæorum more Apostolos fieri sectarum et dogmatum fabricatores: adeo tamen non vetat esse communis dogmatis nuntios et uniús religionis propagatores, ut potius apertis mandatis ad id officii eos designarit: quin et Doctoris nomen in Ecclesia Dei Apostolis, Prophetis ac Pastoribus semper proprium et usu commune fuit; distincti autem ab his etiam Doctores, Act. 13. ad Eph. 4. et 1. ad Cor. 12. alibique cele-

brantur. *Secundus* de prædestinatorum divino ductu et obedientia, non autem de Scripturarum intelligentia loquitur : si tamen de hoc forsitan accipiat, modum loquendi specialem sicut non exprimit, sic nec excludit : quare cum ille modus a Deo institutus sit et familiaris, qui per os Ecclesiæ, vicarios Christi et Apostolorum successores perficitur, objectionis scopo obest potius, quam prosit.

41. *Dico IV.* Neque interpres aut iudex ille est magistratus politicus, sed Ecclesia. *Prob.* Dubia circa Scripturam solvenda habent pro materia Verbum Dei seu legem superioris ; pro fine divinam fidem seu assensum certissimum ; adeoque ut interpres et iudex agat valide, debet esse auctoritate divina munitus, aut saltem divinitus ad hanc causam deputatus : ut agat licite et utiliter, immunem eum ab errore et fallacia esse oportet. Sed neutra conditio convenit magistratui politico ; ut in Tr. de Legibus ostenditur ; utraque autem propria est Ecclesiæ Catholicæ ; ut in Disputatione sequente probabitur ; ergo. Vide ibidem probationes ampliores una cum vindictis.

42. *Observa.* Locuti hactenus sumus de interpretatione Scripturæ authenticæ, eamque auctoritatem tribuimus, non descendendo ad subjectum immediatum, penes quod in Ecclesia illa facultas resideat : prius quidem, quia hæc solum interpretatio objectum fidei constituit posterius ; quia, ad fidem hoc interim sufficit. Sicut vero præter *authenticam* interpretationem legum datur alia quæ, quod a Doctoribus vel rerum gnaris fiat, *doctrinalis* vocatur ; sic eadem circa Scripturam in usu est, et ut a nobis breviter attingatur, meretur. Quoniam vero in *Scriptura polemica explicata* tum canones quidam generales pro genuino Scripturæ sensu dati sunt, tum varia adjumenta sunt allata ; ita scriptionem moderabimur, ut non repetamus, quæ de notitia chronologiæ, monetarum, mensurarum, ac ponderum, aut de tropis et figuris aut de linguæ hebraicæ et græcæ idiotismis dicta sunt : quæ vero in canonibus nimis adstricta videntur, amplius explicemus, et quorundam aliorum notitiam adjiciamus.

QUÆRES. *Quænam ad doctrinalem Scripturæ sacre interpretationem faciant?*

43. *Nota.* Ad rite intelligendam Scripturam sacram et exponendam, sicut in disciplinis omnibus, ars continetur in regulis, exemplum datur ab Interpretibus : utrumque juvant dispositio legentis et methodus lectionis. De singulis pro instituto breviter.

44. *Respondeo I.* Dispositiones animi pro legendis et exponendis Scripturis requisitæ, aliæ sunt remotæ, aliæ proximæ. *Remotæ* sunt 1. Puritas cordis ; in malevolam enim animam aut corpus subditum peccatis sapientia non introibit : 2. Oratio ; quia nonnisi postulantis et orantibus sapientia promittitur : 3. Intentio recta ; cum eo, quo Spiritu facta est Scriptura (ad manifestandam scilicet Dei, ejusque voluntatis ac veritatis cognitionem) perscrutanda sit. *Proximæ* sunt 1. Humilitas ; qua ratio subjiciatur fidei, opinandique libido et philautia frænatur : 2. Simplicitas ; qua excludatur curiositas aut noxia aut inutilis : 3. Sedulitas ; qua vincatur torpor ac tedium,

excitetur attentio et meditatio : 4. Moderatio, qua tum festinatio tum morositas nimia debite coerceatur.

43. *Respondeo II.* Methodus legendi sacram Scripturam stat in triplici ordine. 1us ordo est librorum : secundum quem universim ante vetus Testamentum est legendum novum, tanquam scopus et interpretis veteris : speciatim autem tanquam faciliores præmittendi sunt historici, tum subji- ciendi legales, his addendi sapientiales, postremo sequuntur prophetici. 2us est lectionis, quæ facienda est primum ad notitiam, necdum inhæ- rendo difficultatibus sive litteræ sive mysterii : deinde repetenda est ad pleniorum cognitionem, litteralem sensum omni ex parte versando, tum mysticum indagando. 3us est adjumentorum, quæ sub initium capienda sunt ex synopsis et concordiiis; dein augenda notis grammaticis, chronolo- gicis et geographicis; tandem amplificanda commentariis et disquisitionibus particularibus.

46. *Respondeo III.* Regulæ pro interpretandis Scripturis aliæ communes sunt libris sacris omnibus, aliæ speciales, seu his illisve libris propriæ. Ex communibus distinguimus regulas pro sensu litterali ab aliis pro sensu mys- tico : speciales ad Prophetias, Psalmos et Evangelia restringimus.

Regulæ pro sensu litterali. I. Omnis locutio propria proprie, figurata figu- rate accipitur. II. Vox omnis et locutio accipienda est proprie, nisi necessi- tas aliqua cogat accipere eam improprie. III. Necessitas est accipiendi vocem aut locutionem improprie, si proprie accepta vel asserat aliquid repugnans aut fidei, aut Dei hominumve charitati, aut honestati morum; vel contextui et circumstantiis non congruat. IV. Ob repugnantiam cum fide accipiendus im- proprie est sermo : 1. qui Deo tribuit humana sive membra, sive officia, sive affectiones; 2. qui de Christo vel Ecclesia enuntiat prædicata ex rebus inani- matis vel irrationalibus desumpta; vel statum, negotia aut actiones ad seculi normam describit; 3. qui felicitatem, potestatem, ornatum, victum aliaque justorum sub rebus corporalibus proponit. V. Ob repugnantiam cum chari- tate aut honestate improprie accipiendus est sermo : 1. qui sævum quid et asperum sive contra se sive contra proximum jubere videtur; 2. qui molle quid aut carnale videtur præcipere aut commendare; 3. qui alterutrum a viris sanctis factum laudare vel imitandum proponere videtur.

Regulæ pro sensu mystico. I. Neque nimis vaga et libera sit sacrarum litte- rarum interpretatio mystica, neque nimium restricta : certa est, quam Chris- tus ipse et Apostoli fecerunt; probabilis saltem, quam usurparunt Patres. II. Res visibiles sic creavit Deus, ut non solum humanis usibus servirent, sed suis etiam proprietatibus adumbrarent res spirituales et cælestes; unde ple- risque præter litteralem unus vel plures sensus mystici convenire possunt. III. Deus per vetus Testamentum aliud nos docere voluit quam meras histo- rias. IV. Omnia antiqui fœderis contingebant quidem in figuris; in omnibus tamen omnino circumstantiis aut partibus scrutari mysteria vanum est aut noxium. V. Personæ vet. Test. celebres multæ significabant allegorice Chris- tum, Israeliticus populus in multis Ecclesiam. VI. Historiæ, Ceremoniæ, Sa- crificia, Ritus, Judicia V. T. præceptaque de iisdem præter sensum allegori- cum sæpe habent etiam moralem et anagogicum.

Regulæ pro Prophetiis. I. Non omnia Prophetarum dicta et facta sic ad futura referri debent, ut sui temporis historiam et populi salutem eos neglexisse putemus. II. Prophetæ historiam præteritam vel præsentem recitantes, aut futuram prænuntiantes, sæpe subjungunt prophetiam de Christo et Ecclesia, facto transitu de littera ad spiritum. III. Hic transitus certo adest, ubi dicta superant modum, qualitatem et ordinem personarum ac rerum quæ tractantur: si non superent, de utroque, figura et figurato, eadem verba intelligi possunt. IV. Sub eodem contextu transeunt Prophetæ de verbis præteriti temporis ad verba futuri et præsentis, aut e contrario, quin de diverso tempore loquantur: euntque ac redeunt ad res promiscue mixtimque traditas, absque servato ordine. V. Prophetiæ eadem sententiarum serie conscriptæ non semper totæ eodem tempore complentur, sed paulatim et secundum temporum successiones.

Regulæ pro Psalmis. I. Frequentes sunt in Psalmis repetitiones, sive iisdem sive aliis verbis: e contrario nec raræ sunt mutationes personarum, sive quæ loquuntur, sive de quibus et ad quas fit sermo. II. David in psalmis loquens plerumque gerit figuram Christi aut Ecclesiæ. III. Cum Christus loquitur, vel intelligendus est totus ac plenus, hoc est, et ipse tanquam caput, et ejus corpus quod est Ecclesia; vel ex persona solius capitis aut solius corporis. IV. Corpus Christi rursus vel sumitur plenum ac integrum, pro omnibus scilicet membris, h. e. justis et peccatoribus, perfectis et imperfectis, fortibus et infirmis, tribulatione afflictis et solatio recreatis etc.; vel pro uno aut altero membro. V. Personæ Christi et Ecclesiæ opponitur dæmon et perversorum turba; qui ad rationem priorum varie accipiuntur, dum David de vi et persecutione, bellis et periculis hostium loquitur.

Regulæ pro Evangeliiis. I. Evangelistæ tum testimonia vel. Testamenti, tum gesta et dicta suæ historiæ nonnunquam referunt diversis verbis, quam ab antiquis et cœvis scriptoribus sacris fuerint relata; quia ad res et sententias præcipue attenderunt. II. Evangelistarum quisque aliqua prætermittit, quæ alius recitat: et unus has, alter illas circumstantias narrat; pro ratione scilicet cuius propria, et absque contradictione. III. Ubi quidpiam ab uno Evangelista narratur, cui simile etiam refertur ab altero, sed ita ut in uno alterove puncto appareat contradictio quæ conciliari nequeat, utrumque factum reipsa esse, et aliud ab alio commemoratum, teneatur. IV. Dum Evangelistæ in sermonis continuatione utuntur verbis, *in illo tempore, tunc, postea*, aut similibus, indicant quidem, quæ narrantur facta fuisse consequenter, non autem continuo; si nulla temporis consequentis differentia exprimatur, de re tantum facta, non item de serie factorum, certi reddimur: cum Evangelistæ non raro rerum, quas gestas narrant, ordinem negligant, prius factum referendo posterius, aut e contra. V. In parabolis præcipue attendatur ad scopum et intentionem, propter quam illæ proferuntur: reliqua earum adjuncta ornatum narrationis faciunt, mysterium autem sensus non habent, nec explicationis necessitatem imponunt.

47. *Respondeo IV.* Interpretes, qui in enarrandis et exponendis Scripturis sacris operam posuerunt, in varias classes distinguere possunt. 1º quidem secundum sensum quem sectantur, in Litterales et Morales: 2º secundum methodum quam tenent, in Abbreviatores, Annotatores, Disputatores, Com-

mentatores, Rapsodos seu Collectores etc. 3º secundum materiam quam tractant, in Universales et Particulares, prout nempe vel totam Scripturam, vel partem ejus aut unum pluresve tantum libros exposuerunt : 4º secundum tempus, in Antiquos, Medii ævi, et Recentiores. Syllabum eorundem aliquem daturi, omnium harum classium rationem aliqualem habebimus : ita tamen ut celebriores duntaxat referamus, et quidem qui vel in universam Scripturam, vel saltem in totum Vetus aut Novum Testamentum scripserunt : quod postremum litteris initialibus indicabimus. Placuit autem ob conformitatem cum posterioribus ordinem chronologicum sectari, et ad periculum avertendum Interpretes Heterodoxos litteris majoribus distinguere, dum Catholici et Judæi minoribus notabuntur.

SECULUM I. ET II. Jonathan filius Uzielis, Onkelos et Joseph cæcus scripserunt Targum, h. e. Translationem et Paraphrasim Chaldaeo sermone in V. T. Philo Libros continuæ Explicationis, Quæstionum et Propositionum in V. T. Flavius Josephus in Libris de Antiquitatibus Judaicis continuam velut Paraphrasin in V. T.

SEC. III. T. Flavius Clemens Alexandrinus in Libris Hypotyposeon seu informationum compendiarum Expositionem. Ammonius Alexandrinus Consonantiam Moysis et Jesu ac Harmoniam Evangelicorum in N. T. Adamantius Origenes Scholia, Homilias et Tomos.

SEC. IV. Diodorus Ep. Tarsensis Volumina. Dorotheus Ep. Tyri Synopsis. Athanasius Ep. Alexandrinus Synopsis, Commentarios, Sermones. Eusebius Ep. Cæsariensis Collectiones, Expositiones, Canones. Asterius Scythopolitanus Commentarios in N. T. Ambrosius Ep. Mediolanensis Sermones, Homilias, Libros. Didymus Alexandrinus Opera allegorica.

SEC. V. Joannes Chrysostomus Ep. Constantinopolitanus Commentarios et Homilias. Hieronymus Presbyter Translationes, Annotationes, Commentarios et Epistolas. Oresius Monachus Ægyptus Dissertationes. Aurelius Augustinus Ep. Hipponensis Annotationes, Quæstiones, Disputationes, et Expositiones. Cyrillus Ep. Alexandrinus Homilias, Epistolas, Commentarios et Disputationes. Eucherius Ep. Lugdunensis Quæstiones. Isidorus Pelusiota Expositiones epistolares. Theodoretus Ep. Cyri Isagogen et Commentarios.

SEC. VI. Fulgentius Ep. Ruspensis Volumen sermonum. Aurelius Cassiodorus Memoriale, h. e. Compendium Scripturæ, Commentarios et Annotationes. Maximus Confessor Quæstiones, Expositiones, Sermones.

SEC. VII. Gregorius Magnus P. M. Commentarios et Homilias. Paterius Expositiones ex LL. Gregorii M. excerptas. Isidorus Ep. Hispalensis Compendium Allegorarum et Explanationes.

SEC. VIII. Beda Presbyter, cognom. Venerabilis, Rapsodias, Quæstiones, Homilias, Commentarios. Flaccus Albinus sive Alcuinus Commentariolum, Libros et Homilias. Athanasius junior Quæstiones.

SEC. IX. Walafridus Strabo O. S. B. Commentarios perpetuos, qui Glossa ordinaria vocantur. Haymo Ep. Halberstadianus Commentarios et Homilias. Rabanus Maurus Archiep. Moguntinus Commentarios.

SEC. X. Olympiodorus Commentarios in V. T. OEcumenius Catenam, h. e. explanationes ex Patrum sententiis collectas in N. T. Alfricus Anglus, cogn. Grammaticus Tractatus et Sermones.

SEC. XI. Moyses Maimonides et Salomon Jarchi Commentarios in V. T. Theophylactus Archiep. Bulgariae Commentarios ex Joan. Chrysostomo compilatos in N. T. Anselmus Archiep. Cantuariensis Commentarios et Homilias in plerosque V. T. libros. Alulfus O. S. B. Commentarios e Gregorio M. collectos in N. T.

SEC. XII. Anselmus Laudunensis Explicationes, quas Glossam interlinearem vocant. Hugo Victorinus Annotationes, Quæstiones, Homilias, Commentarios et Miscellanea.

Rupertus Abbas Tuitiensis Commentarios maxime allegoricos. Richardus Victorinus Epitomen. Petrus Cantor Commentarios, quos Glossam scholasticam dicunt.

SEC. XIII. Aben Ezra Commentarios in V. T. Alexander Hallensis Postillam scholasticam. Hugo de S. Charo Card. Commentarios et Concordantias Biblicas. Petrus Berthorius O. S. B. Reductorium, Repertorium, Inductorium et Breviarium Biblicum. Thomas Aquinas Catenam Auream et Lectiones in N. T. Ægidius Archiep. Bituricensis Explanationes.

SEC. XIV. Alanus Insulensis Oculum h. e. Compendium sacræ Scripturæ. Petrus Verberius Card. Breviarium Bibl. Nicolaus de Lyra O. S. F. Commentarios breves, quos Postillas vocant. Franciscus Maronius Postillas Annotationum. Augustinus Ancoras O. Erem. Libros Postillares. Petrus Paludanus Postillam. David Kimchi et Levi Gersonides Commentarios in V. T. Joannes Bacco Commentarios in N. T. Sertorius Fontanerus Archiep. Ravennatensis Explanationes. Joannes O. S. B. Breviarium Bibl. Nicolaus Gorranus O. Præd. Commentarios breves.

SEC. XV. Jacobus Magnus O. Erem. Annotationes. Petrus Joannis O. S. F. Postillas. Bartholomæus Urbinas O. Erem. Explanationes ex sententiis S. Augustini decerptas. Dionysius Carthusianus Commentarios. Bernardinus Abbas Camaldulensis Opus Annotationum.

SEC. XVI. Felix Pratensis Biblia Rabbinica, h. e. cum Commentariis Rabbinorum in V. T. Augustinus Ep. Nebiensis Annotationes in Octaplis ad V. T. Franciscus Titelmanus Elucidationes Paraphrasticas in N. T. SEBASTIANUS MUNSTERUS Annotationes. CONRADUS PELLICANUS Commentarios. Nicolaus Tacitus O. S. F. Castigationes et Scholia in N. T. Isidorus Clarius Ep. Fulginatensis Scholia. MICHAEL VILLANOVANUS, h. e. SERVETUS Annotationes. Joannes Gagnæus Scholia in N. T. Nephtali Ben-Aser Commentarios in V. T. Joannes Benedictus Scholia. Sixtus Senensis O. Præd. Bibliothecam sacram, Quæstiones et Homilias. Lovanienses Doctores Annotationes in Bibliis Antuerpiensibus. Franciscus Vatablus Annotationes Salmanticæ impressas. Emmanuel Sa. S. J. Annotationes. Alphonsus Salmeron S. J. Commentarios.

SEC. XVII. JOANNES DRUSIUS Observationes, Lectiones, Commentarios et Animadversiones. JOANNES PISCATOR Commentarios. Nicolaus Serarius S. J. Prolegomena et Commentarios. Franciscus Lucas, cogn. Brugensis, Annotationes, Commentarios, Notas. Joannes Mariana S. J. Scholia seu Notas breves. Franciscus Haræus Scholia et Catenam. Jacobus Gordonus S. J., Jacobus Tirinus S. J., et Cornelius a Lapide S. J. Commentarios. LUDOVICUS DE DIEU Commentarium et Animadversiones. Joannes Menochius S. J. Explicationem brevem sensus litteralis. JOANNES LIGHTFOOT Harmoniam, Animadversiones et Commentarios. Antonius Vitré Notas. Antonius Escobar de Mendoza S. J. Commentarios. HUGO GROTIUS Notas. MATTHÆUS POLUS Synopsis Criticorum, Interpretum et Commentatorum sacræ Scripturæ. Joannes de Silveira Carm. Commentarios in N. T.

SEC. XVIII. Joannes Baptista du Hamel Notas. JOANNES CLERICUS Commentarios et animadversiones. Michael Mauduit, Presb. Orat. Analysis in N. T. Augustinus Calmet O. S. B. Commentarium Litteralem, Dissertationes et Dictionarium Biblicum. Natalis Alexander O. Præd. Commentarium in N. T. Petr. Lallemant S. J. Observationes et Notas in N. T. Caesar Calinus S. J. Tractatum Historicum, Chronologicum V. et N. Testamenti. Præsides Sodalitatis Bambergensis Libellis Xenialibus Explicationem et Paraphrasin.

48. *Observa.* Quæ hactenus de adjunctis ad sacram Scripturam intelligendam et interpretandam adduximus, confirmata et amplius deducta invenire licet partim in S. Augustini libris de Christiana Doctrina et Consensu Evangelistarum, atque Psalmorum explanationibus; partim in Bibliotheca sacra Sixti Senensis, Prolegomenis Serarii, ac de la Raye et Waltoni in Scripturam, nec non Tractatu Mabillonii de Studiis Monasticis, et Calmeti præmissa Dictionario Bibliotheca: in qua postrema, qui Interpretes singulares in singulos Scripturæ libros desiderat, adornatum eorum catalogum habet.

ARTICULUS VI.

An lectio sacræ Scripturæ in lingua vulgari omnibus passim sit licita?

49. *Nota.* Catholicorum nemo est qui neget Scripturam sacram esse librum cujus lectio in sese sancta sit et utilis; quæque omnibus proinde hominibus, cujuscunque ætatis, sexus et conditionis, per se loquendo, non tantum permitti, sed etiam suaderi proponique possit. Ex quo factum est, ut multiplex Bibliorum in linguas vernaculas versio præstantissimis Episcopis ipsis vel auctoribus vel suffragatoribus primum susceperetur. Posterioribus tamen seculis abusus rem quantumvis optimam in vitium et noxam vertit; eo quod vel hæretici ad tuendos suos errores, corruptas versiones vulgares per malitiam legentibus obtruderent, vel lectores minus aut prave dispositi sive per ignorantiam, sive per temeritatem, sive per superbiam, ex traductionibus quantumlibet integris errores tum fidei tum morum haurirent.

Occursuri huic malo Patres a TRIDENTINO Sess. 18. an. 1562. die 26. febr. celebrata, ad Indicem librorum prohibitorum concinnandum deputati, inter regulas quas adjunxerant huic operi sibi mandato, et teste decreto Sess. 25 an. 1563. die 3. et 4. decembr. celebratæ, Concilio obtulerant, scripserunt hanc ordine quartam : *Cum experimento manifestum sit, si sacræ Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti quam utilitatis oriri; hac in parte judicio Episcopi aut Inquisitoris stetur, ut cum consilio Parochi vel Confessorii, Bibliorum a Catholicis Auctoribus versorum lectionem vulgari lingua eis concedere possint, quos intellexerint ex hujusmodi lectione non damnum, sed fidei atque pietatis augmentum capere posse : quam facultatem in scriptis habeant. Qui autem absque tali facultate ea legere seu habere præsumpserit, nisi prius Bibliis Ordinario redditis, peccatorum absolutionem percipere non possit. Bibliopole vero, qui prædictam facultatem non habentes, Biblia idiomate vulgari conscripta vendiderint, vel alio quovis modo concesserint, librorum pretium, in usus pios ab Episcopo convertendum, amittant; aliisque pænis pro delicti qualitate, ejusdem Episcopi arbitrio, subjaceant. Regulares vero, nonnisi facultate a Prælatiis suis habita, ea legere aut emere possint.*

Hæc constitutio quam contrarie opponebatur hæreticorum tum temporis doctrinæ, praxi ac intentioni, tam acerbas et atroces eorum oppugnationes concitavit : quarum exempla videre licet in CALVINI Commentariis ad Isa. C. 48. et ad ep. I. Petri, in Brentii Confess. Wittenberg. de S. Script., in Kemnitii Examine Conc. Trid., in Gomari, Chamierii, aliorumque operibus. QUESNELUS sicut eosdem in obtrudenda lectoribus versione corrupta est imitatus, sic et eorum armis sua sociavit in propositionibus, quarum in Bulla *Unigenitus* damnatarum hic ordo est et tenor. Prop. 79. *Utile et necessarium est omni tempore, omni loco, et omni personarum generi, studere et cognoscere spiritum, pietatem et mysteria sacræ Scripturæ.* 80. *Lectio sacræ Scripturæ est pro omnibus.* 81. *Obscuritas sancta verbi Dei non est laicis ratio dispensandi seipso ab ejus lectione.* 82. *Dies dominicus a christianis debet sanctificari lectionibus pietatis, et super omnia, sanctarum Scripturarum. Damnosum est, velle christianum ab hac lectione retrahere.* 83. *Est illusio sibi persuadere,*

quod notitia mysteriorum Religionis non debeat communicari fœminis lectione sacrorum librorum. Non ex fœminarum simplicitate, sed ex superba virorum scientia, ortus est Scripturarum abusus, et natæ sunt hæreses. 84. Abripere e christianorum manibus Novum Testamentum, seu illud illis clausum tenere, auferendo eis modum illud intelligendi, est illis Christi os obturare.

Ex hisce apparet, dogma Novatorum circa lectionem sacræ Scripturæ in lingua vulgari his tribus contineri: 1. Lectionem sacræ Scripturæ ad salutem fidelibus esse necessariam. 2. Non dari rationes justas et prudentes, quæ impediant, quominus lectio Scripturæ omnibus, sine ulla aut personarum legentium aut librorum legendorum exceptione, passim concedatur. 3. Prohibitionem ab Ecclesia factam circa lectionem Scripturæ in lingua vulgari non esse legitimam, nec ullam proinde inducere obligationem. Ad normam harum propositionum theses nostras asserendo, quid circa quæstionem articuli sentiamus, exponemus.

50. *Dico I.* Lectio Scripturæ sacræ non est omnibus, ac proin nec in vulgari lingua, ad salutem necessaria. *Prob.* Quod est necessarium ad salutem, vel ad electionem agendorum, vel ad rationem suscipiendorum, scilicet Sacramentorum, requiritur: sed ad istorum nullum lectio sacræ Scripturæ absolute requiritur; tum quia hæc omnia haberi possunt ex concionibus, catechesibus, aliisque institutionibus, sive voce, sive scripto communicatis: tum quia universim Apostolis Matth. 28. v. 19. et 20. mandatur horum prædicatio, non scriptio; cui auditio, non lectio, respondet: tum quia singillatim ad Rom. 10. v. 17. scribitur: *ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* Ergo.

Conf. I. Quod fuit et est pluribus impossibile, non potest passim omnibus esse necessarium ad salutem; sed lectio sacræ Scripturæ fuit omnibus et est pluribus impossibilis. Fuit enim impossibilis omnibus a mundi exordio usque ad tempora Mosis, qui initium scribendi libros divinos fecit: fuit impossibilis gentibus præter Judæos reliquis usque ad tempora Ptolomæi, quibus versio Scripturæ græca prodiit: fuit impossibilis ipsis etiam Judæis tum ob exemplarium raritatem, tum ob linguæ post captivitatem vulgaris differentiam ab idiomate sacro originario: fuit impossibilis Christianæ Ecclesiæ, quæ primis temporibus aut caruit Evangelio, aut pluribus in regionibus vernacula illius versione: fuit et est etiamnum impossibilis tum cæcis, tum legendi ignaris, tum libros vel comparandi facultate, vel legendi otio, vel intelligendi copia destitutis. Ergo.

Conf. II. Ubi nullum extat præceptum, nec adest naturæ debitum, nec urget observantia et usus, ibi nulla potest esse necessitas: sed imprimis præceptum sive naturale sive positivum, legendæ Scripturæ necessitatem imponens tam parum assignari potest, quam parum viget obligatio aut traducendi Scripturam, aut illam emendi vel habendi, aut litteras discendi: quæ triplex tamen obligatio ad illud quaecumque præceptum sequeretur. Dein debitum ex natura rei proveniens nullum esse tum probat ratio primo allata, tum auctoritas AUGUSTINI L. 1. de doctr. Christ. C. 39. scribentis: *Homo itaque fide, spe, et charitate subnixus, eaque inconcusse retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos: Usum denique nihil urgere demonstrat tum idem ibidem pergens: Itaque multi per hæc tria in solitudine sine codi-*

eibus videntur; tunc IRENÆUS L. III. adv. hæres. C. 4. scribens: *Quid autem, si neque Apostoli Scripturas quidem reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderant iis quibus committebant Ecclesias? cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorum eorum, qui in Christum credunt, sine caractere vel atramento scriptam habentes in cordibus suis per spiritum salutem, et veterem traditionem custodientes.* Idem etiamnum obtinet in regionibus Americanis, ubi fideles et neophyti sancte vivunt, sine facta Bibliorum in idioma patrum versione: etiam in plurimis Europæ provinciis, Italia maxime, Hispania et Germania; quibus quamvis versiones vulgares non desint, pluribus tamen earum incolis aut nullus aut rarus usus est lectionis Scripturæ: quin et Novatorum lectio ad Novum Testamentum vel unice vel præcipue refertur; non item ad Vetus, quantumlibet veritates etiam divinas complectens.

54. *Dico II.* Dantur rationes justæ et prudentes, cur lectio Scripturæ sacræ non permittatur passim omnibus. *Prob.* Inutilitas, insolentia et periculum in usu rei sunt rationes justæ et prudentes, ne permittatur rei usus passim omnibus: sed tria hæc occurrunt in lectione Scripturæ, si passim omnibus permittantur: ergo.

Prob. min. quoad primum. Lectio Scripturæ est illis inutilis, qui aut non perspiciunt sensum, aut distrahuntur in sensus oppositos, aut nudo verborum cortici adhærent, nucleo mysterii aut doctrinæ neglecto; sed si passim lectio Scripturæ permittatur omnibus, hoc evenit pluribus, fœminis nempe, rudibus, aliisque scientiarum altiorum ignavis, partim ob Scripturæ obscuritatem, antilogias et difficultatem, partim ob defectum facultatis intelligendi, componendi et discernendi in legentibus: ergo.

Quoad secundum. Insolens est quod aut in nulla disciplina alia et vitæ genere fit, aut contrariatur ordini recte constituto; sed si lectio Scripturæ passim permittatur omnibus, imprimis conceditur profanis et inexpertis tractare sacra, quod tamen negatum est huiusmodi a gentilibus, et in nulla alia disciplina aut vitæ genere usu venit, ut testatur HIER. in ep. ad Paulinum: *Quæ sunt medicorum, promittunt medici; tractant fabrilia fabri: solu Scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vindicant. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi præsumunt, lacerant, docent, antequam discant*: deinde turbatur discendi ordo qui 1 ad Cor. 14. v. 34. pro fœminis, ad Hebr. 5. v. 12; et seqq. pro rudibus, Malach. 2. v. 7. pro omnibus, non per lectionem sed doctrinæ auditionem divinitus est constitutus: ergo.

Quoad tertium. Ubi ex parte legentium præter imperitiam est curiositas, temeritas, aut superbia; ex parte libri legendi autem, præter ambiguam, figuratam et peregrinæ grammaticæ propriam scriptionem, argumentum habet vel altissima mysteria, vel recondita maxime vaticinia, vel principia et exempla mala æque ac bona; ibi periculum est præsens vel errandi in materia fidei et morum, vel impugnandi veritatem et honestatem, vel contemnendi res sacras aut ad profana convertendi: sed si passim omnibus permittatur lectio Scripturæ, habentur pleraque memorata tam ex parte legentium, quam illa omnia adsunt ex parte librorum legendorum: ergo non abest periculum.

Conf. Frequens abusus rei, aut usus cum eventu malo, rationabile fundamentum præbet, cur res illa, licet ex se bona et alias utilis, non permittatur saltem passim omnibus; cum ex Scriptura, de serpente æneo, et ex historia Ecclesiastica, de Agape aliisque ritibus olim familiaribus constet, ob similem causam usum plane fuisse sublatum: sed lectionis Scripturæ imperitis concessæ frequens fuit abusus aut usus cum eventu malo; ut patet experientia tum primorum temporum, de qua testatur S. PETRUS ep. II. C. 3. v. 16: *In quibus, PAULI epistolis, sunt quedam difficilia intellectu; quæ indocti et instabiles depravant, sicut et cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem*; tum sequentium, quibus Anthropomorphitarum, Millenariorum, Circumcellionum, Euchitarum, aliorumque hæreses ortæ sunt ex imperitia sensus et littera occidente; tum posteriorum, quibus Albigeneses, Waldenses, Beguardi, Wicleffistæ, Hussitæ, Lutherani, Calvinistæ in sectas et errores absurdissimos, impellente spiritu privato ex lectione Scripturæ omnibus permissa hausto, abierunt: unde Hilarius L. ult. de Synodis, ex Scriptura non intellecta omnes hæreses prognatas dixit, et Lutherus ipse in Symp. de Sectar. Scripturam vocavit librum hæreticorum: ergo extat rationabile fundamentum ne lectio Scripturæ passim permittatur omnibus.

§2. *Dico III.* Regula quarta Indicis, lectionem sacræ Scripturæ, non quidem absolute prohibens, sed nonnisi sub certis conditionibus permittens, est lex legitime lata, qua stante, non est omnibus promiscue licitum legere Scripturam in lingua vulgari.

Pars I^a prob. Regula hæc habet omnes legis legitime latæ conditiones, cum de subjecto, forma et fine non sit controversia; de materia autem, causa et auctore ex dictis pateat. Nam materia seu lectio Scripturæ non est necessaria omnibus, ut (num. 50.) probatum est: causæ etiam justæ et prudentes adsunt, ut (num. 51.) est ostensum, atque in ipsa regula declaratum: auctor vel est Concilium Tridentinum, ut multi cum diversis Episcopis, editoribus Indicis, et Sorbona an. 1567. versionem Renati Benedicti gallicam censurante, asserunt; vel Pius IV. Summus Pontifex; uterque autem est supremus magistratus et legislator: ergo.

Conf. I. Regula a pluribus Summis Pontificibus et Episcoporum Conciliis tum præformata tum confirmata est lex legitime lata; sed imprimis hæc regula ab illis est præformata: nam GREGOR. VII. in ep. ad ducem Bohemorum rationem reddens cur nollet divina officia Sclavonice celebrari, scribit: *Ex hoc sæpe volentibus liquet, non immerito sacram Scripturam omnipotenti Deo placuisse quibusdam locis esse occultam, ne, si ad liquidum cunctis pateret, forte vilesceret et pateret despectui, aut prave intellecta a mediocribus, in errorem induceret.* INNOCENTIUS III. in ep. ad Metenses qui Scripturam gallice verti curaverant data, aliquas quidem ejus partes minus difficiles legendas illis permittit, de aliis autem sic enuntiat: *Arcana fidei sacramenta non sunt passim omnibus exponenda, cum non possint passim ab omnibus intelligi, sed eis tantum qui ea possint fidei concipere intellectu.* Propter quod simplicioribus inquit Apostolus, quasi parvulis in Christo lac potum dedi vobis, non escam: *majorum enim est solidus cibus, sicut aliis ipse dicebat: sapientiam loquimur inter perfectos; inter vos autem nihil judicavi me scire nisi J. C. et hunc crucifixum.* Tanta est enim scripturæ profunditas, ut non solum

simplices et illitterati, sed etiam prudentes et docti, non plene sufficiant ad illius intelligentiam indagandam. Propter quod dicit Scriptura: quia multi defecerunt scrutantes scrutinio. Unde recte fuit olimin lege divina statutum, ut bestia, quæ montem teligisset, lapidaretur; ne videlicet simplex aliquis et indoctus præsumat ad sublimitatem sacræ Scripturæ pertingere. CONC. TOLOSANUM tum an. 1129. can. 12., tum an. 1229. celebratum can. 14. præscribit: *Prohibemus autem ne libros veteris Testamenti aut novi permittantur laici habere; nisi forte Psalterium vel Breviarium pro divinis officiis, aut Horas beatæ Mariæ aliquis ex devotione habere velit. Sed ne præmissos libros habeant in vulgari translato, acutissime inhibemus.* OXONIENSE an. 1408. celebratum cap. 7. sic ait: *Statuimus et ordinamus, ut nemo deinceps aliquem textum Scripturæ sacræ auctoritate sua in linguam anglicam vel aliam transferat, per viam libri, libelli aut tractatus; nec legatur aliquis hujusmodi liber, libellus aut tractatus, jam noviter tempore Joannis Wicleff, sive citra compositus, aut in posterum componendus, in parte vel in toto, publice vel occulte, sub majoris excommunicationis pœna.*

Dein eandem regulam confirmarunt tum Summi Pontifices SIXTUS V et CLEMENS VIII, addita circa regulam 4^{am} observatione; et succedentes ex ordine Pontifices fere omnes, qui Indicem cum suis regulis recudi augerique jusserunt; tum frequentia in Italia, Belgio et Gallia concilia, quorum specimen ex qualibet regione unum subijcio. MEDIOLANENSE III. sub S. Carolo Borromæo an. 1573. hæc habet: *De Bibliis autem vulgariter redditis et de Testamento novo in vulgarem etiam linguam converso... ea diligens cautio adhibeatur, ut illius usus iis tantum concedatur, quibus Episcopus permittendum judicaverit.* CAMERACENSE an. 1586. habitum Tit. I. c. 4. statuit: *Non permittantur cuivis de populo libri sacræ Scripturæ lingua vernacula, nisi de licentia Episcoporum aut deputatorum ab eis.* NARBONENSE an. 1609. celebratum cap. 8. decernit: *Biblia vero sacra idiomate gallico conscripta legere aut domi retinere nemini liceat, nisi ab Episcopo aut ejus vicario generali in scriptis obtenta licentia.* His accesserunt comitia generalia Cleri Gallicani an. 1661. congregata, quorum jussu edita etiam hoc anno fuit *Collectio quorundam gravium auctorum, qui ex professo vel ex occasione, sacræ Scripturæ aut divinorum officiorum in vulgarem linguam translationem damnarunt, una cum decretis Summi Pontificis et Cleri Gallicani, ejus epistolis, Sorbonæ censuris ac supremi Parisiensis senatus placitis: ergo.*

Conf. II. Circa quod datur lex naturalis vetans, verbum Dei improbens, et auctoritas Patrum adversa, circa id œconomia legis Ecclesiasticæ certas condiciones præscribens est justa et legitima: sed circa Scripturam imprimis datur lex naturalis vetans, ne scilicet eam legat minus aut male dispositus, aut quilibet quamlibet Scripturæ partem, ut ipsi Quesnellistæ tribuunt: tum extat verbum divinum improbens, scilicet Matth. 7. v. 6. *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos;* et I. ad Tim. 1. v. 7. *Quidam volentes esse legis doctores, non intelligentes, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant;* ac 2. Petr. 3. v. 16. (num. 51.) recitatus.

Demum auctoritas adversatur PATRUM, vel negantium necessariam Scripturæ lectionem, quales sunt Tertull. L. 2. de Præscript. c. 14. Clem. Alex. L. 3. Pædag. c. 11., Hieron. L. 1. cont. Pelag., Aug. ep. 102. ad Evodium, cum aliis (num. 50.) laudatis; vel notantium lectionem minus convenire omni-

bus, quales sunt Clem. Alex. L. 2. Strom., Origen. hom. 27. in Num., Basil. ap. Theodoret. L. 4. hist. Eccl. c. 17., Greg. Naz. Sermon. 1. de Theol., Hier. in Com. ad c. 3. Nahum., Chrys. hom. 16. ad Genes., Aug. L. de util. cred. c. 2.; vel assurgentium lectionem quibusdam nocere, quales sunt: Orig. in prol. ad Cantic., Basil. in Reg. brev. q. 96., Ambros. L. 4. in Ev. Luc. Hier., in prol. ad Ezech., Aug. L. 2. de doct. Christ. c. 6. et 13., Greg. M. præf. in Cant.; vel exigentium singulares ad lectionem conditiones, quales sunt: Athan. L. de Incarn. circa fin., Chrys. ad c. 1. Matth., Aug. cont. Adamant. c. 3. et L. 1. cont. advers. leg. c. 13., Bernard. Sermon. 1. in Cantica. Ergo.

Pars. 2^a. Sequitur ex notione legis prohibentis, quæ libertatem agendi ligat, et omittendi necessitatem imponit. Dixi autem: *qua stante*; quia pluribus videtur, multis in provinciis hanc regulam vel ab initio nequidem receptam vel consuetudine contraria penitus abrogatam, aut saltem quoad poenas et modum concessionis derogatam. An et quidnam hujus rei singulis provinciis conveniat, ex eorum practicis et scriptoribus intelligendum est. Quod Germaniam attinet SERARIUS in proleg. Bibl. c. 20. q. 3. prop. 3. sic loquitur: *Id in nostra Germania videmus, ubi non modo non improbant Episcopi, Parochi, Confessarii, si quis Eckii aut Dietsbergii, nulla diserte petita facultate, legat; sed probant et laudant maxime, quasi jam facultas ea communis sit, neque poenam infligunt ullam; prout quotidiana docet experientia, et satis significat Bellarmini propugnator.* Layman in Compend. L. 2. Tr. 1, c. 15. notat: *Regula 4^a prohibetur Biblia vulgari idiomate: sed non est recepta in Germania; cujus ratio in Theol. Mor. ibidem num. 8. datur hæc: cum nemo sit, qui cum auctoritate deducat in observationem.*

Ad hos et Tannerum provocant Gobat in clyp. num. 317. La Croix L. 7. num. 374., Sporer Tr. 2. in 1. præc. Dec. c. 3. append. §. 4. legentesque versionem catholicam a peccato contra Ecclesiasticam legem absolvunt. Num vero consuetudo hujusmodi omnino sit munita debitis conditionibus, an habenda pro corruptela, illis judicandum relinquimus, quorum interest ac curæ demandatum pro animabus rationem reddere. Certe consuetudini huic minime favet tum observatio a CLEMENTE VIII regulæ quartæ adjecta, quam legere est in libro Indicis librorum prohibitorum; tum Breve INNOCENTII XII responsionis loco ad Episcopos Belgas de usu legendi Scripturam lingua vulgari editam invalescente questos, cujus an. 1696. die 28. nov. dati hæc verba leguntur: *Quod attinet ad libros sacræ Scripturæ idiomate vulgari tractos et alias prohibitos, patent Constitutiones Prædecessorum nostrorum, et potissimum felic. record. Pii IV. a quibus satis superque abusibus providetur.*

Objectiones.

33. *Objec.* Lectionem Scripturæ omnibus esse concedendam, ipsa Scriptura declarat: ergo. *Prob. Ant.* 1° enim fert mandatum legendi Scripturam, Jos. 1. v. 8. *Non recedat volumen legis hujus ab ore tuo; sed mediteris in eo diebus et noctibus,* Deuter. 17. v. 18. *Describet sibi Deuteronomium legis hujus in volumine... et habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitæ suæ.* Deuter. 31. v. 10. et seq. *Præcepitque ei dicens... Leges verba legis hujus coram omni Israel audientibus eis, et in unum omni populo congregato, tam viris quam mulieribus etc,* Deuter. 32. v. 46. *Ponite corda vestra in omnia verba,*

quæ ego testificor vobis hodie, ut mandetis ea filiis vestris custodire et facere et implere universa, quæ scripta sunt legis hujus.

2° Refert consuetudinem legendi Scripturam, Act. 13. v. 27. *Voces Prophetarum, quæ per omne sabbatum leguntur; et c. 15. v. 21. Moses a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus, qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur. Item Esdr. 2. c. 8. v. 1. Legerunt in libro legis Dei distincte et aperte ad intelligendum, et intellexerunt, cum legeretur.*

3° Laudat usum lectionis exercitatum in Esdra, L. 1. Esdr. 7. v. 10. *Esdras paravit cor suum, ut investigaret legem Domini; in Eunucho, de quo Act. 8. v. 28. legitur: Revertebatur sedens super currum suum, legensque Isaiam Prophetam; in Timotheo, de quo 2^a ad Tim. 3. v. 15. scribitur: Quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem. Ergo.*

R. ad Arg. N. A. Ad prob. 1. D. Fert mandatum pro legenda Scriptura omni et in idioma vulgare versa, N. pro Scripturæ in lingua originaria parte aliqua planiore, ad mores et officia propria pertinente, *Subd.* fert mandatum speciale pro personis singularibus et capacibus, C. promiscue pro omnibus, N. Patet distinctio ex textibus allatis. Eorum duo priores agunt de rebus ad regendam rempublicam pertinentibus, et 1us ad Josue Judicem, 2us ad reges Hebræorum dirigitur: duo posteriores pertinent quidem ad populum; non tamen agunt de mysteriis captum vulgi superantibus, sed de præceptis moralibus communi vitæ accommodatis; neque etiam legi a populo Scripturam, sed prælegi a Levitis jubent: aliud autem est ab ipso populo privatin legi, et temere propria industria explicari; aliud a Doctore prælegi, et si quid minus perspicuum occurrat, apta interpretatione exponi.

Ad 2. D. Refert consuetudinem legendi Scripturam coram populo præsentem, a Sacerdotibus eam interpretantibus usurpatam, C. ab ipso populo Scripturam legente exercitam, N. Quod in Actis refertur, idem fere fit nostris temporibus, ubi lecta a concionatore Scripturæ parte, interpretatio cum exhortatione subjicitur; quin tamen ullus inde colligat, legi a singulis Scripturam. Idem de Esdræ loco testatur contextus; ubi et Esdras Levitis et Levitæ populo interpretati verba legis leguntur; nullibi autem scribitur, populum ipsum manibus versasse Scripturas et legisse.

Ad 3. D. Laudat usum lectionis usurpatum a quibusdam peritis, capacibus et bene dispositis, C. A quibuscumque, imperitis etiam et minus aut male dispositis, N. Ab Esdra autem, magno legis Doctore et a Timotheo, quem Christus ipse in Apocalypsi Angelum Ephesi vocavit, et Paulus adhuc adolescentem creavit Episcopum aut potius Archiepiscopum, collectio ad quemlibet de vulgo fieri sanc non potest. Quin nec argumentum ab Eunucho Candacis ad cæteros omnes valet, utpote cujus maximas dotes S. Hieron. in ep. 103. ad Paulinum celebrat.

Inst. 1. Pleraque Evangelia et Epistolæ Canonice scripta sunt in lingua tunc vulgari, nempe græca: Item sunt scripta ad omnes promiscue fideles; unde epistolæ inscribuntur vel *Ecclesiis* vel *omnibus sanctis et fidelibus*, aut *duodecim tribubus*, aut *electis advenis*. Actus autem Apostolorum *Theophilo*, h. e. cuilibet amanti Deum. Demum aliquando jubentur prælegi omnibus, ut habetur 1. ad Thes. 5. v. 17. *Cum lecta fuerit apud vos epistola hæc, facite ut et in Laodicensium Ecclesia legatur; et eam, quæ Laodicensium est, vos legatis.* Ergo omnibus concessa, usitata et præcepta fuit lectio Scripturæ.

R. Quoad *primum*. N. A. Est enim manifeste falsum, græcam linguam aut Hebræis sive Palestinæ incolis sive per regiones alias dispersis, aut Romanis aliisque extra Græciam nationibus fuisse vulgarem. Quoad *secundum*. D. Scripta sunt ad omnes promiscue fideles, etiam legenda a singulis. N. legenda a litteratis et peritis, audienda ab illitteratis ac imperitis, T. Exemplarium solitudo aut saltem raritas prius faciebat impossibile, posterius difficile; inscriptio autem universalis neutrum exigebat. Quoad *tertium*. N. Cons. Nihil enim præter publicam epistolæ prælectionem hic imperatur diversum ab eo quod nunc vel intra vel post missam ex Tridentini Sess. 24. c. 4. præscripto circa lectionem explicationemque Evangelii et Epistolæ fieri solet: quod sane non est legi a singulis et manibus teneri Scripturam.

Inst. 2. Scriptura tum utilis est omnibus, tum ejus lectio omnibus commendatur, 1um patet ex ep. ad Rom. 15. v. 4. *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem spem habeamus*, et 2. ad Tim. 3. v. 16. *Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia*: 2um ex Psal. 118. v. 2. *Beati, qui scrutantur testimonia ejus*; et 2. Pet. 1. v. 19. *Habemus firmiorem propheticum sermonem cui benefacitis attendentes*: ergo et omnibus est concedenda.

R. D. 1^{am}. p. Scriptura aut considerata per se, aut spectata cum debitis legentium dispositionibus est utilis, C. considerata relative et cum ordinaria legentium conditione, N. Quin ad capiendam hanc utilitatem non requiritur determinate lectio; et aptior est cum adjuncta explicatione auditio. 2^{am} p. N. quam textus allati minime probant. Nam *scrutatio* in priori non significat scientiam speculativam, sed practicam, ut contextus loquitur; et indicat lingua Hebræa, Chaldaica et Syriaca, quæ habet, *Beati qui custodiunt*: neque *attentio* in posteriori significat lectionem, sed potius auditionem, quæ dictioni sermonis prophetici et vocis de cælo lapsæ correspondet.

Inst. 3. PATRES declararunt omnibus suæ ætatis fidelibus licitam fuisse lectionem Scripturæ: ergo et ea nunc illis passim concedenda. Prob. Ant. Docent 1° tum ipsam Scripturæ doctrinam convenire, tum illius modum docendi accomodatum esse omnibus: alterum patet ex Clem. Alex. L. 3. Pædag. c. 8. Ambr. in Ps. 48. v. 2. et Basil. in præem. ad Psalmos: alterum ex verbis Origen. L. 7. cont. Cels. *Scriptura providens non solis eruditis, sed etiam reliquis, descendit ad idioticum captum multitudinis*; quibus consonant Aug. L. 6. Conf. C. 5. et ep. 3. ad Volusian. ac Greg. M. in præf. ad L. 20. Moral.

2° Monent et adhortantur omnes ad legendas Scripturas, maxime Aug. L. de vera relig. c. 51. et L. 7. Conf. c. 20. Chrys. Hom. 2. in Matth. H. 10. in Joan. H. 9. in c. 3. ad Coloss., etc.; Greg. M. hom. 15. in Ezech. et L. 4. ep. 40.

3° Declarant lectionem Scripturæ esse originem omnis virtutis, ejus negligentiam vero causam malorum; sic enim in Psal. 118. Ambrosius: *Nunquam negligamus verbum Domini, ex quo omnium origo virtutum est, universorumque operum processus*; Chrysost. autem hom. 9. in ep. ad Coloss. *Hoc est omnium malorum causa, nescire Scripturas*: idem habet in præem. ep. ad Rom., et Cæsarius Arel. Sermon. 40.

4° Declarant lectionem Scripturæ esse necessariam ad salutem, En verba

Basili in reg. brev. q. 95. *Quæ ad usum pertinentia sunt, ea ut unusquisque ex divinis litteris ediscat, et rectum est et necessarium*: Chrys. hom. de Lazaro hæc sunt: *Non potest fieri ut quisquam salutem assequatur, nisi perpetuo versetur in lectione spirituali, etc.*

5° Extendunt pleraque etiam ad feminas, tum eas ob lectionem Scripturæ laudando, ut Hier. ep. 46. 27. 30. Marcellam, Paulam et Fabiolam, ac Greg. Naz. Or. 11. suam sororem laudarunt; tum easdem ad lectionem adhortando, ut Basil. ep. 285. Eleutheram, Paulinus ep. 50. Celantiam, Hier. ep. 7. 8. et 155. Lætam, Demetriadem et Paulam excitarunt; tum iisdem quotidianum pensum sive legendæ Scripturæ præscribendo, ut Hier. ep. 42. pro educanda Pacatula. Ambr. in exhort. ad virg. pro virginibus, et Conc. Aquisgranense l. 2. c. 3. et 22. pro Monialibus præscripserunt. Ergo.

R. 1. *ad Arg. T. A. N. Cons.* Ætate PATRUM præter latinam vix ulla erat versio vulgaris; nec erat frequentia exemplarium, nec copia eorundem apud plebem et laicos; ut ex historia de sacrorum librorum Traditoribus constat: adeoque dicta Patrum, quantumvis generalia, ad omnes pertinere haud poterant, ut modo exigitur ab adversariis. Præterea dispositio fidelium primis temporibus reipsa erat melior, major scilicet docilitas, Sacerdotii reverentia, et erga Præpositos submissio; aut saltem a Patribus supponi poterat; cum legentes Scripturam loca difficiliora cum simplicitate præterirent, ut AUGUSTINUS adhuc Catechumenus fecit; vel sub directione egregii doctoris lectionem instituerent, ut HIERONYMUS de feminis a se laudatis commemorat; vel imprimendum memoriæ et exequendum opere, quod in expositionibus Ecclesiasticis auditum fuerat, id mōente PAULO facerent fideles viri, pro uxoribus et familia instruendis: dum e contra in iis, qui nostra ætate Scripturam sibi eripi non patiuntur, notatur frequentissime inutilis curiositas, temeritas, et pruritus sciendi omnia, maxime obscura et altiora potius, quam necessaria et utilia; sæpius audacia, superbia et impudentia, qua antiquorum Patrum expositiones contemnuntur, et novitatem venditibus creditur; non raro philautia, spiritus privati studium, et pertinacia qua docentis Ecclesiæ manductio, definitio et auctoritas violatur.

Demum prioribus seculis necdum tanta experientia comperti habebantur tot abusus ex lectione orti, tot hæreses per eam latissime sparse, tot circumventæ cum viris rudibus feminae, tot denique versiones infidæ in linguas vernaculas a sacris fontibus discrepantes, atque a novatoribus ad suas hæreses disseminandas excogitate: quæ mutatio circumstantiarum mutationem disciplinæ, ipsis etiam Patribus probantibus, si viverent, introduceret.

R. 2. *N. A. ad prob. 1. D.* PATRES docent Scripturæ doctrinam convenire, et stilum accommodari omnibus, sumendo omnes pro singulis generum, N. pro generibus singulorum, C. Volebant iisdem unice, non esse hominum conditionem, cui dogmata quædam convenientia, nec ingenium, cujus captui accommodatam scriptionem alicubi non suppeditet Scriptura; minime vero contendebant, quod quælibet convenient singulis, aut omnis phrasis accommodetur cujuslibet perceptioni; cum iisdem in locis fateantur abscondita mysteria et obscuritatem sermonis, ac præterea sufficere dicant, auditu verbum Dei hauriri.

Ad prob. 2. D. Ad legendas Scripturas monent omnes in sensu accommodo, capaces scilicet et dispositos, C. omnes in sensu absoluto, *Subd.* præferendo

lectionem Scripturæ lectioni profanæ aut perniciosæ, C. urgendo eam universim et absque comparatione, N. *Omissis*, inquit Aug. loc. citato, *et repudiatis nugis theatralibus et poeticis, divinæ Scripturarum consideratione pascamus animum*; quibus similia Chrys. loc. secundo et Greg. loc. ult. laudatis enuntiant. Præterea contextus aperte ostendit, reprehendi potius neglectum Scripturæ et contemptum illa ætate a capacibus usurpatum, quam urgeri lectionem promiscuam.

Ad prob. 3. R. 1. N. Ass. Neuter enim textus de lectione Scripturæ agit; et utriusque veritas salvatur per scientiam aut ignorantiam doctrinæ sacræ, quacumque ratione perceptæ. *R. 2. D.* Lectio Scripturæ vel ejus neglectus dicuntur a Patribus causa virtutum aut vitiorum omnium per figuram exaggerationis et sensu oratorio, C. per rigorem proprietatis et sensu philosophico, N. Similes virtutum aut vitiorum ad alias radices reductiones, rhetoribus nec minus familiares, nec magis certas, alibi reperire licet.

Ad prob. 4. D. PATRES declarant Scripturæ lectionem esse necessariam, necessitate utilitatis, C. necessitate absoluta N. vel *Subd.* loquendo secundum hyperbolen, C. secundum proprietatem, N. exemplum simile præbet CHRYS. hom. 15. in Genes. ubi inquit : *Neque in re justa neque injusta jurare licet*; et hom. 17. in Matth. *Quid igitur, si aliquis juramentum exigit, et necessitatem jurationis imponat? Sit tibi timor Dei omni necessitate violentior*; quæ locutio, juramentum nullo in casu permittens, ut vera sit, re significare debet minus quam verba expriment.

Ad prob. 5. D. Extendunt pleraque ad feminas quascumque ac sine discrimine, N. ad feminas capaces et dispositas, *Subd.* ex œconomia tum temporis adhuc utili et prospera, C. ex necessitate aut præcepto mutationis impatiēte, N. Laudatæ a Patribus feminae erant ingenio ac genere nobilissimæ, eruditæ linguis, meditationibus assuetæ; præterea humilitatis studiosæ, promptæque captivare intellectum in obsequium fidei, et sequi directionem magistrorum; quod ipsi Patres inter laudes earum commemorant : reliquæ saltem virgines erant separatæ a mundo, dicatæ Deo, et virtutum studio exercitatæ; neque triste adhuc fidei fluxæ, superbiæ ac contumaciæ experimentum dederant. Quid simili apud nos viso exemplo ordinaturi fuissent Patres, suspicari licet ex HIERONYMO. L. 1. cont. Pelag. scribente : *Verum tu tantæ es liberalitatis, ut favorem tibi apud Amazonas tuas concilies, ut in alio loco scripseris, scientiam legis etiam feminas habere debere; cum Apostolus doceat esse tacendum mulieribus in Ecclesia, et si quid ignorant, domi viros suos debere consulere.*

Inst. 4. Rationes adductæ superius, cur lex circa Scripturæ lectionem juste ferri potuerit, aut nihil, aut nimium probant : ergo lex ipsa irrationabilis et injusta est. *Prob. Ant.* Nam 1. Lectio Scripturæ sacræ in vulgari lingua æque utilis est ac in latina : 2. etiam ex obscuritate et littera occidente periculum errandi est doctis et linguarum peritis; quin tamen prohibeatur illis lectio in lingua sacra : 3. fit abusus in Eucharistia, vino et aliis pluribus, non minus quam in lectione Scripturæ; propterea tamen illa non prohibentur : 4. Non ex feminarum simplicitate, sed ex superba virorum scientia natæ sunt hæreses : ergo.

R. ad Arg. N. A. Ad hujus prob. 1. N. Ex parte libri versio quæcumque

vulgaris non ita fidelis nec certe authentica est, ac latina : ex parte legentium autem, linguæ latinæ periti communiter doctiores sunt, facileque possunt recurrere ad interpretes probatos.

Ad prob. 2. R. Argumentum est simile huic : Etiam videntibus periculum est ne in foveam cadant ; ergo si illorum causa non obstruitur fovea, etiam pro cæcis non est claudenda. Cæterum minori doctorum periculo provisum est a lege naturali ; majori autem rudium discrimini providere amplius curavit accedens lex Ecclesiastica.

Ad prob. 3. R. 1. N. Supp. quod lectio Scripturæ prohibeatur absolute ; cum Ecclesia certas tantum condiciones pro lectoribus exigat, et iudicium de his sibi reservet. 2. Etiam simile quid Ecclesia circa Eucharistiam agit, quæ ob dispositionis defectum in fidelibus nostræ ætatis non probat tam frequentem Eucharistiæ usum, ut in primitiva Ecclesia. 3. *Disparitas* est quod de sumenda Eucharistia habeatur præceptum Domini, et generalior sit vini convenientia ; neutrum autem reperiatur circa Scripturæ lectionem.

Ad prob. 4. T. A. N. Cons. Quamvis feminae, ut sunt ingenii tenuioris, non passim primæ excogitent hæresin, eam tamen conceptam retinent pertinacius, studiosius adjuvant, et latius propagant : cujus rei exempla refert Hier. in ep. ad Ctesiph., Sever. Sulpit. L. 2. hist. Sac., Epiphan. hæ. 26. ; atque præter Thiotam Constantiæ an. 847., mulieres Manichæas Aureliæ, et Atrebatum an. 1022. et 25. Tanchelini Socias Antverpiæ an. 1123. præsertim nupero et præsentī seculo moniales Portus Regii et aliæ in Gallia noxium experimentum præbuerunt.

Inst. 5. Lex maxime ob circumstantias extrinsecas prohibens rem per se bonam et utilem, cessat intrinsece et obligare desinit, si rationes legis, et consequenter finis cessat et negative seu contradictorie, et contrarie : sed regula 4^a Indicis est lex ejusmodi, ut omnes concedunt : et ejus finis cessat imprimis *negative*, qui erat damnum non simpliciter aliquod et dubium, sed auctum et certum, ortum partim ex lectionibus hæreticis sine discrimine cum catholicis lectis, partim ex temerario animo ac præsumptione spiritu privato intelligendi legentium, ut ratio decreti loquitur : « cum experimento manifestum sit, si sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti quam utilitatis oriri : » quia *quoad effectum*, hæresin scilicet vel errorem, nullum jam damnum inter catholicos ex lectione Scripturæ experimur ; *quoad originem* autem inter eosdem nec versio hæretica usurpatur, nec ullus est, qui in Scriptura intelligenda audire Ecclesiam ejusque traditionem nolit.

Deinde etiam *contrarie* cessat ; quia observatio hujus regulæ noxia est, cum fideles priventur bonis omnibus, et exponantur malis, ob quæ consequenda vel vitanda Patres solliciti adeo adhortati sunt fideles ad Scripturæ lectionem. Ergo.

R. N. min. Non enim imprimis finis legis illius cessat *negative* ; partim quia rō *sine discrimine* non appellat tam Biblia, et sic versionem hæreticam, quam legentes et lectionem ; et temeritas non adeo fundatur in intelligentia secundum spiritum privatum, quam in incapacitate et defectu dispositionis : partim quia duplex hæc origo damni non est adæquata ratio legis, quam Ecclesia illis duobus necdum natis jam præformaverat, et sublatis confirmavit, ut supra ostendimus : partim quia non cessat adæquate generaliter

et constanter, cum damnum adhuc aperte sentiatur in Gallia, idque ex gemina radice ab adversariis assignata. et facile intelligi possit alibi ex du-biis et turbationibus legentium.

Deinde non cessat *contrarie*, cum alia detur ratio illa bona capiendi et avertendi mala, nempe auditio verbi divini explicati et lectio librorum spir-ritualium; de qua Petrus Soto in defens. Cath. Conf. c. 23. ita disserit : « Quod si quis causetur, non esse æquum, omni lectione Scripturæ privare populum : huic respondemus, non hoc nos agere ut nihil legant, nihil habeant simplices Scripturæ sacræ : integram quidem illam cibum dicimus solidiorem quam captui populi conveniat : sed sunt in ea quam plurima, quæ sufficiant ad pietatem et scientiam christianam et servandam et au-gendam in fidelium animis. Hæc doctorum diligentia excerpta saluberrime credimus omnibus tradi posse. Initemur antiquorum Patrum exempla : AUGUSTINUS ex omnibus Scripturæ sacræ libris, quæ ad mores pertinent, in unum librum collegit, quem Speculum appellari voluit, ut Possidius testis est in vita ejus, et liber ipse ostendit, in quo vix ullus liber Scripturæ omissus est, unde non aliquid sit excerptum. BASILIUS etiam simile ferme argumentum habet in octoginta moralibus regulis, in quarum singulis per-multa capita, quæ ad mores pertinent, ex novo duntaxat Testamento magna certe dexteritate collegit. CYPRIANUS etiam tribus illis libris ad Quirinum hoc ipsum agit, ut ex Scriptura capita quædam ad formandam fidem in pri-mis duobus, ad disciplinam christianam docendam in tertio ex Scriptura colligens. »

54. *Observe.* BENEDICTUS XIV. P. M. cætera inter capita, quibus suum de Synodo Diœcesana opus an. 1755. altera editione auctum amplificavit, exa-minatæ hactenus quæstionis argumentum Lib. 6. cap. 10. etiam inseruit, et erudita pro more expositione veritatem et sententiam nostram confirmavit. Quoad statutum autem circa hanc materiam a conventu diœcesano, ita sub finem præscripsit : *Itaque ut rem conficiamus, ubi nullus quoad vernaculam sacrarum Scripturarum lectionem abusus irrepsit, aut sileant Episcopi, aut solum quartæ Indicis regulæ urgeant complementum : ubi vero abusus semel innotuit, etiam synodali decreto radicitus evellatur.*

QUÆRES : Quinam sit usus Theologicus sacræ Scripturæ?

55. *Nota.* Multiplicem Scripturæ sacræ usum ostendit ipsa Scriptura tum ad Rom. 15. v. 4. *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus*: tum 2 ad Tim. 3. v. 16. *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docen-dum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia*: nos ad Theologicum duntaxat usum hic attendimus, qui in legitima argumen-tatione ad probandam in fidei materia veritatem et oppositam falsitatem refu-tandam consistit. Usus itaque hic dependet tum a regulis, quas pro lectione et interpretatione Scripturæ (num. 46.) dedimus, tum ab argumentationis sacræ canonibus, quos proxime subjiciemus.

56. *Respondeo,* Canones argumentationis sacræ, seu usum Theologicum

Scripturæ sacræ declarantes, duplicis classis sunt, et alii Scripturam ipsam, alii sensum Scripturæ afficiunt.

Prioris Classis Canon I. Argumentum ex sacræ Scripturæ verbis depromptum est decisivum et irrefragabile; quia Scriptura est infallibile verbum Dei infallibilis.

II. Ut argumentatio sit efficax, depromendum est argumentum ex solis Scripturæ libris, quos Ecclesia Catholica pro Canonicis indubitato admittit; quia sine Ecclesiæ judicio certi non sumus, quænam sint Scripturæ divinitus inspiratæ: Argumentum e contra ex libris Scripturæ apocryphis, v. g. ex tertio vel quarto Esdræ desumptum, incertum; ex supposititiis, v. g. ex epistola Pauli ad Laodicenses, nullum est; cum hos Ecclesia positive reprobaverit, illis certitudinem non tribuerit: quamvis divinæ originis nonnulla indicia et a Patribus quibusdam testimonia postremis suffragentur.

III. Ad eundem effectum requiritur, ut argumentum ex editione vulgata depromatur; quia hæc una habet authenticam judicalem et explicitam: moderni autem fontes, græci et hebræi, vulgarem tantum et implicitam; vernaculæ editiones vel nullam vel dubiam.

IV. Valet tamen argumentum ad hominem contra Novatores, sive ex fontibus, sive ex eorum versionibus; quia ad illos ipsi identidem provocant, has vero tanquam sinceras venerantur.

V. Textus Scripturæ, ex quo arguitur, probandum contineat clare, aut liquido cum eodem connectatur oportet.

VI. Ubi textus Scripturæ ejusve sensus obscurus est, si adsit Ecclesiæ expositio vel unanimes Patrum interpretatio, conformiter ad alterutram assumptus, firmum et efficax facit argumentum: si illa desit, aut hæc variet, probabile solum argumentum præbet; ut partim ex dictis partim ex dicendis constat.

Posterioris Classis Canon I. Eadem Scriptura potest habere plures sensus *litterales* sub verbis iisdem, acceptis tam proprie quam improprie seu figurate. Docent id Hieron. ep. 103. ad Paulin., Augustin. L. 1. de Genes. ad lit. c. 19. L. 3. de Doctr. Christ. c. 27. L. 12. Conf. c. 26. et 31. ac D. Thom. de Potent. q. 4. a. 1. et p. 1. q. 1. a. 10. Probat ratio deducta ex dignitate, excellentia et majestate, quam Scripturæ multiplex ille sensus conciliat: confirmant exempla tum Psalmorum et Prophetiarum, tum singularium sententiarum, partim a Scriptura ipsa, partim a Patribus in diverso sensu acceptarum; quales sunt Genes. 1. v. 1., Exod. 12. v. 46., Psalm. 2. v. 7., Psalm. 8. v. 3., Dan. 9. v. 27., Isa. 53. v. 8., etc.

II. Etiam in Nov. Testam. præter litteralem invenitur sensus *mysticus*. Id rursus docet D. Thomas p. 1. sup. cit. et Quodl. 7. a. 15 ad 5um: probat eadem ratio, et confirmant exempla tum Apocalypseos, tum variorum textuum apud Patres ac Interpretes passim occurrentium.

III. Textus acceptus in sensu *litterali* efficaciter et certo probat veritatem in se clare contentam, vel secum liquido connexionem; quia hic sensus, sicut in simili casu ab homine, sic etiam hic a Spiritu sancto intelligitur intentus.

IV. Ut ex sensu *mystico* formetur argumentum efficax, debet vel ex alio Scripturæ textu, vel ex Ecclesiæ definitione aut traditione, vel ex consensu Patrum constare, sensum illum a Spiritu sancto esse intentum; quia sensus

hic, cum mediate tantum significetur, ob res immediate significatas varius, anceps et obscurus est, nec cuivis obviis, nec connexionem necessariam habet cum loquentis intentione; unde sine accessione unius ex memoratis incertum relinquitur, an a Spiritu sancto fuerit intentus; quæ tamen incertitudo tollitur illarum conditionum ope.

V. Sensus *accommodatitius* Theologo ad veritates fidei probandas aut defendendas non præbet argumentum certum et efficax; quia non est intentus a Spiritu sancto, sed pro arbitrio, quantumvis pio et rationabili, ad res et personas, de quibus Scriptura haud loquitur, accommodatus: utilitatem tamen ad illustrandam vel moralem vel aliam doctrinam habet eo maiorem, quo major est auctoritas accommodantis, scilicet aut Ecclesiæ, aut Interpretis.

57. *Observa.* Pro utraque classe attendendum est, an Scripturæ locus ad probandum assumptus, sit dictum Scriptoris sacri proprium, an vero alienum, et a Scriptore sacro duntaxat relatum. In priore casu Scripturæ locus auctoritatem divinam habet, facitque argumentum efficax; quia res et sententias huiusmodi Scriptoribus sacris specialiter esse inspiratas (num. 20.) est ostensum: in casu posteriore distinguere oportet inter dictionem ipsam et dictum seu dicti veritatem. Quod enim reipsa sit dictum, quod ut tale refert Scriptor sacer, eadem auctoritate certum est ex data proxime ratione: an vero dictum hoc a Scriptore sacro relatum etiam sit verum, si ex ipsa rei natura non constat, desumi debet ex auctoritate loquentis, quæ pro varietate personæ varia est. Sic dum affertur Dei ipsius oraculum, aut Prophætæ vaticinium, aut angeli vel hominis divinitus inspirati effatum, auctoritas divina habetur et veritas certa est: dum autem refertur alterius personæ sibi relictæ assertio, v. g. Judæorum Joan. 2. v. 20. *Quadraginta sex annis ædificatum est templum hoc*, vel illa cæci nati Joan. c. 9. v. 31. *Scimus, quia peccatores Deus non audit*, aut illa insipientis Psal. 52. v. 2. *Non est Deus*, aut illa Satan. Job. 2. v. 5. *Tunc videbis, quod in faciem benedicat tibi* etc.; auctoritas tantum est humana et veritas fallibilis aut etiam nulla.

CAPUT II.

DE TRADITIONIBUS SACRIS.

Controversia, quæ Catholicos inter et Aetholicos de TRADITIONIBUS olim suscitata, et seculis superioribus renovata fuit, duas quæstiones complectitur, alteram quasi *juris* et conditionatam, qua de Traditionis notione, divisione et auctoritate inquiritur; alteram velut *facti* et absolutam; qua de ejusdem necessitate, existentia et certitudine sive ad cognitionem sive ad usum disputatur: utramque uno hoc capite resolvemus.

ARTICULUS I.

Quenam sit notio, divisio et auctoritas Traditionis sacrae?

58. *Nota.* De TRADITIONIS notione et divisione non tam controversia est quam varia acceptio et multiplex respectus; de auctoritate autem fuit heterodoxorum sive in diversis locis contradictio, sive error proprius, quo Lutherus apud Pet. Suavem L. 2. dixerat, *Sacrilegium esse, traditiones non scriptas parvis auctoritatis credere cum Scripturis novi veterisque Testamenti*; et Kemnitius apud Bellarm. L. 4. c. 3. scripsit, *insignem esse audaciam, majestati et auctoritati Scripturae aliquid aequare*. Fuerunt etiam, teste Pallavicino Hist. Trid. L. 6. c. 14. nonnulli ex Tridentinis Patribus, qui visi sunt versari in ea dubitatione, num Deus voluerit tantam impertiri traditionibus firmitatem ac venerationem, quantam sacris Litteris. Ad ambiguitates illas et has dissensiones tollendas.

59. *Dico I.* Traditionis notio pro ampliori vel strictiori acceptione varia est.

Latissime sumpta traditio est notitia, sive doctrina sive institutio qualiscumque quocumque modo cum altero communicata : hoc sensu sumpsit traditionis nomen Apostolus 2. ad Thess. 2. v. 14. *Tenete Traditiones, quas didicistis sive per sermonem sive per epistolam nostram*; et Philosophus L. 3. Polit. c. 11. *Civitates partim optimis legibus, partim arbitriis longa serie communicatis reguntur*.

Late sumpta rursus est notitia qualiscumque oretenus primum aliis communicata : hoc sensu traditionem accepit Tertull. L. de Coron. c. 4. *Harum disciplinarum si legem expostules scripturarum, nullam inventes : Traditio tibi praetenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, et fides observatrix*. Utroque significato hactenus exposito continetur traditio tum sacra tum profana, tam vera quam falsa, sive pia sive impia seu pharisaica, et germana et popularis etc.

Stricte et Theologice sumpta est notitia sacra, h. e. ad religionem perti- nens, oretenus primum aliis communicata, h. e. non contenta saltem expres- sis verbis in sacra Scriptura, sed viva voce primitus ab auctore suo proposita, ac deinceps quasi de aure in aurem ad posteros successive perducta ; sive post- modum aut in Conciliorum actis, aut in Patrum scriptis, aut in Historicorum libris fuerit authentice consignata, sive non. Atque hoc sensu traditio a nobis in praesens accipitur.

60. *Dico II.* Divisio traditionis est multiplex, habito scilicet respectu ad principium, ad doctrinam, ad materiam, ad subjectum, ad tempus, ad obli- gationem. Et quidem

Respectu *Principii* universim vel est divina vel humana, prout nempe traditionis primus et immediatus auctor est vel Deus vel homo viva voce locu- tus. Quoniam vero haec acceptio vel descriptio, contra usum communem in Tridentinae Professionis formula etiam usurpatum, Apostolicas traditiones omnes rejicit ad humanas, neque inter enuntiata Apostolica discrimen illud facit, quod tamen Paulus ipse 1. ad Cor. 7. v. 10. et 12. manifestat : hinc traditionem dicimus *divinam*, quae divinitus est revelata, sive a divino sive ab

humano ore promulgatio ejusdem primitus promanarit; *humanam* autem quæ non est divinitus revelata, sed ab humana auctoritate profluxit.

Divina subdividitur in Dominicam et Apostolicam, fundamentum præbente Conc. Trid., quod Sess. 4. in decr. de Canon. Scriptur. ait, *omnem salutarem veritatem et disciplinam contineri in libris scriptis et sine scripto traditionibus, quæ ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab Apostolis, Spiritu sancto dictante, quasi per manus traditæ, ad nos usque pervenerunt.* Unde *Dominica* est, quæ ipsius Christi ore proposita fuit: qualis est traditio de Sacramentorum materia et forma determinata; *Divino-Apostolica*, quæ Spiritu sancto dictante fuit ab Apostolis prolata; qualis est Symbolum fidei Apostolicum. *Humana* subdividi quidem solet in civilem et Ecclesiasticam; sed quia de sacris duntaxat traditionibus hic agimus, et Apostoli inter Ecclesiarum pastores specialem classem merentur, generaliore hac divisione ommissa humanam traditionem in Ecclesiasticam et rursus in Apostolicam distinguimus. *Humano-Apostolica* est, quæ est prodita ab Apostolis, nomine suo, et Spiritu quidem sancto assistente, non tamen nomine Dei et Spiritu sancto dictante, loquentibus; qualis est illud Pauli dictum 1. c. *Cæteris ego dico, non Dominus: si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* *Ecclesiastica* est quæ sive ab aliis Ecclesiarum præsidibus, sive his consentientibus a fidelibus fuit introducta; qualis est solemnitas et observatio certorum festorum, post Apostolorum obitum celebrari cæptorum.

Respectu *Doctrinæ* alia est inhæsiua, alia declarativa, alia mere oralis. *Inhæsiua* est, quæ voce idipsum tradit, quod clare in sacra Scriptura est expressum; qualis illa de nativitate, miraculis, morte et resurrectione Christi: *Declarativa* est, quæ pari modo exponit, quod in Scriptura sacra obscure tantum extat; qualis est illa quæ loca Scripturæ, Christum esse filium Dei enuntiantia, exponit de filio naturali et consubstantiali Patri: *Oralis*, quæ id proponit, quod ne implicite quidem in sacra Scriptura continetur; qualis est de existentia et numero sacrorum librorum.

Respectu *Materiæ* dividitur in dogmaticam et moralem. *Dogmatica* est quæ doctrinam continet, *Moralis*, quæ institutionem aut præceptum habet. *Dogmatica* alia est *fidei*, quæ continet doctrinam, ad Religionis substantiam vel objectum fide divina credendum pertinentem; qualis est de existentia sacræ Scripturæ: alia *credulitatis*, quæ continet doctrinam non pertinentem ad Religionis substantiam, aut necdum propositam ad credendum fide divina; qualis est de assumptione corporis Beatæ Virginis in cælum. *Moralis* alia est *morum*, quæ pertinet præcise ad faciendum bonum vel fugiendum malum; qualis est de observantia jejunii: alia *disciplinæ*, quæ pertinet ad externum Ecclesiæ aut fidelium regimen; qualis est de Pœnitentia publica: alia *rituum* et *cæremoniarum*, quæ ad cultum Dei exteriorem pertinet; qualis est de rubricis Missæ.

Respectu *Subjecti* seu Ecclesiæ, ad quam pertinet vel in qua viget, alia est *universalis*, si nempe respiciat universam Ecclesiam ac fideles ubique dispersos; qualis est de authentia quatuor Evangeliorum, et de jejunio quadragesimali: alia *particularis*, si unam vel paucas duntaxat Ecclesias particulares et congregatos in iis fideles respiciat; qualis fuit de authentia epistolæ ad Hebræos et de jejunio sabbatino.

Respectu *Temporis*, ad quod scilicet traditio protenditur, alia est *perpetua* quæ ab initio fuit edita, ut duraret in Ecclesia constanter, atque hinc mutationi non est obnoxia; quales sunt omnes traditiones fidei et morum: alia *temporanea*, quæ ad certum duntaxat tempus erat duratura, et proinde colligitur tanquam a posteriori ex mutatione facta; quales multæ sunt traditiones disciplinæ et rituum, uti agape, abstinentia a suffocato, trina immersio in fontem baptismatis, communio sub utraque specie etc.

Respectu *obligationis* observandi, alia est *necessaria* quæ scilicet per modum præcepti est instituta; uti rursus traditiones fidei, et certa etiam classis piarum credulitatum sub præcepto propositarum, qualis est de Immaculata B. V. Conceptione, præter illas, quæ præceptum sive divinum, sive apostolicum, sive ecclesiasticum continent: alia *libera*, quæ ex sua institutione fidelibus quidem fuit commendata, adeoque contemni non debet; sed libero tamen eorum arbitrio relicta; qualis est aspersio aquæ lustralis, formatio crucis, et altera piæ credulitatis classis, in qua illa est de domo Lauretana, sudario Christi etc.

61. *Dico III.* Traditio universim auctoritatem habet suo auctori seu origini correspondentem; divina speciatim, si qua existit, æqualem tenet cum Scriptura sacra 1. *Pars prima* patet; quia Traditio ex dictis est verbum auctoris; verbi autem auctoritas tanta est, quanta loquentis vel originis; cum in ordine ad faciendam fidem non pertineat verbum qualecumque aut secundum se sumptum, sed ut a loquentis scientia et veracitate informatum. Unde Traditionis Divinæ auctoritas est Divina, Apostolicæ Apostolica, Ecclesiasticæ Ecclesiastica. Ex eadem ratione *Pars secunda* colligitur; quandoquidem Scriptura sacra auctoritatem non obtinet a membrana, calamo vel atramento, aut quia scriptum est; sed unice quia est verbum Dei: ergo si Traditio vere divina sit et verbum Dei, æquali cum Scriptura auctoritate eam gaudere oportet: quod disputare non a Christiani modo, sed etiam à cujuscunque hominis ingenio penitus alienum esse, et incredibilem contendendi pruriginem sapere, Muratorius L. 1. de Ingenior. Moder. c. 11. cum aliis pluribus declarat.

Conf. PAULUS etiam verbis rationem divini depositi tribuit, et pro sermone æque ac epistola fidem et obedientiam postulat. Ita enim 2. ad Tim. 1. v. 13. scribit: *Formam fidei sanorum verborum, quæ a me audisti in fide et dilectione in Christo Jesu: bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis.* Et 2. ad Thess. 2. v. 14. *Fratres state, et tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem sive per epistolam nostram.* Patres idem de Traditione enuntiant, inter quos IREN. L. 3. cont. hæ. c. 4. scribit: *Quid si neque Apostoli quidem scripturas nobis reliquissent; nonne oportebat ordinem sequi traditionis?* BASIL. L. de Spir. S. c. 27. *Si consuetudines quæ scripto proditæ non sunt, tanquam haud multum habentes momenti conemur rejicere, imprudentes gravissimum Evangelio detrimentum inferemus; imo potius ipsam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus.* CHRYS. hom. 4. in 2. ad Thess. *Quamobrem Ecclesiæ quoque traditionem censeamus esse fide dignam. Est traditio; nihil quæras amplius, non codices Prophetarum, non epistolas Apostolorum, non libros Evangeliorum. Traditio est; nihil quæras amplius, hoc est, ipsa per seipsam tibi sufficiat: ut quod ipsa docet, credas tenendum.* Concilia denique rem aperte definiunt. NICENUM II. Act. 7. in

fine ait : *Si quis traditionem Ecclesiæ sive scripto sive consuetudinè valentem non curaverit, anathema sit.* CONSTANTINOPOLITANUM IV. Act. 10. Can. 1. *Quapropter sanctiones Ecclesiæ Catholicæ et Apostolicæ per traditionem acceptas, servandas custodiendasque profitemur.* TRIDENTINUM Sess. 4. in Decr. de C. S. pergit : *Synodus orthodoxorum Patrum exempla secuta, omnes libros tam veteris quam novi Testamenti..., nec non traditiones ipsas tum ad fidem tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus a Christo vel a Spiritu sancto dictatas, et continua successione in Ecclesia Catholica conservatas, pari pietatis affectu et reverentia suscipit et veneratur.*

62. *Observe.* Uti notione, ita et nomine inter se distinguendas esse Traditiones Divinas, Apostolicas et Ecclesiasticas, patet ex superioribus : easdem tamen quandoque a patribus confundi, ex eorum scriptis intelligitur. Quasunque enim Apostolicas imo et Ecclesiasticas subinde nomine *Divinarum* compellant, vel quia Apostoli aut Ecclesiæ Prælati easdem instituerunt Spiritu sancto impellente; vel quia eas, auctoritate a Deo accepta, instituerunt; vel quia ad Christi exemplum eas instituerunt : e contra Divinas interdum vocant *Apostolicas* et *Ecclesiasticas*, quia Dominicæ etiam Traditiones Apostoli promulgarunt, et Ecclesia ac Patres ad nos transmiserunt. Cæterum quænam secundum rem ipsam ac proprie sint, ex argumento et doctrina traditionum, secundum regulas inferius dandas examinatis, facile dignosci potest.

ARTICULUS II.

An Sacræ Traditiones sint necessario admittendæ, et re ipsa existant?

63. *Nota. I.* Quam sunt diversi a veritate ac divina fide Hæretici omnium ætatum omnes, tam alienos se a sacris Traditionibus admittendis præbuerunt eorum plerique. Hunc de Sadduceis errorem testatur Josephus L. 13. Antiq. c. 18.; de Valentinianis, Marcionitis et similibus Iren. L. 3. c. 2. et Tertul. L. de Præscript.; de Anabaptistis et Donatistis Aug. ep. 48. ad Vincent. et L. de Unit. Eccl. c. 19.; de Arianis Hilar. L. cont. Constant. Aug. ep. 178. ad Pascent. et L. 1. cont. Maximin. in princ., Epiphan. hæres. 69. et 73.; de Macedonianis et Eunomianis Basil. L. de Spir. Sanct. c. 27. et 29.; de Pelagianis Aug. L. de nat. et gr. c. 39.; de Nestorianis et Eutychianis Basil. Ancyran. in Confess. Cath. et Conc. Chalced. Act. 1., de Apostolicis sui temporis Bernard. hom. 66. in Cantica; de Wicleffitibus Thomas Waldens. L. 2. de Doctr. fid. c. 19. In hoc, sicut in reliquis, antiquos imitati sunt Novatores Lutherus in Comm. ep. ad Galat. et scripto adversus Angliæ Regem et Calvin. L. 4. Inst. c. 8. §. 8., habueruntque Sectatores Kennitium, Brentium, Dallæum, Georg. Callixtum, Basnagium, aliosque omnes suos Tribules.

64. *II.* Quamvis vero commune istud dogma hoc itidem communi fundetur principio, quod sola Scriptura res fide divina credendas complectatur; diversitas tamen quædam tum in principio tum in dogmate statuendo inter patronos erroris intercedit, orta ex duplici sensu, quo utrumque aut largius aut strictius

accipi potest et intelligitur. Eorum aliqui enim solam Scripturam complecti ita res fidei dicunt, ut necessaria omnino sit Scriptura, et traditio nunquam sufficiat; alii ita tantum, ut Scriptura sit sufficiens fidei regula, et traditio aut inutilis aut certe minus necessaria. Item aliqui negant universim ac in thesi, præter verbum Dei scriptum existere ullum aliud, quod dici possit traditum seu traditio: alii autem id inficiantur tantum speciatim ac in hypothesis, scilicet traditiones illas, quas Ecclesia Catholica præter Scripturas admittit, revera esse verbum Dei non scriptum. Unde sicut multiplicem controversæ quæstionis statum esse apparet, ita non minus patet, disputari hic præcipue de *Traditionibus divinis*, declarativis et oralibus, tum dogmaticis, tum moralibus, universalibus et necessariis; propterea etiam quod ipsi Hæretici traditiones inhæsivas facile amplectantur, reliquas omnes, quæ profuerunt, pro humanis venditent, disciplinares speciatim et rituales tanquam adiaphoras non curent, particulares vero et liberas despiciant.

65. *Dico I.* Scriptura sacra ad fidem non erat absolute necessaria, sed poterat sufficere Traditio. *Prob.* Ad fidem sufficit verbum Dei, sicut ad obedientiam lex: sed ut sit verbum Dei, non est necessaria Scriptura, sed sufficit traditio, sicut ut sit lex; cum detur etiam lex non scripta: ergo ad fidem non est necessaria Scriptura, sed sufficit traditio. *Conf.* Ab Adam usque ad Mosen erat vera Ecclesia Dei in mundo; a Mose ad Christum usque, eadem etiam extra Synagogam extendebatur ad gentes, aut aliquos saltem homines non Judæos; ut Aug. L. 11. et seqq. de Civit. Dei, L. de pec. orig. c. 24. et L. de prædest. Sanct. c. 9. demonstrat; a Christi demum et prima Apostolorum prædicatione stabat Ecclesia Christi: sed in prima ætate nulla penitus extabat Scriptura, in secunda lex quidem erat scripta, sed aut non communicata aut non observata a fidelibus extra Synagogam, in tertia litteris necdum mandatum erat Evangelium: aderat tamen doctrina sacra et revelatio tradita ab Adamo, Patriarchis et aliis majoribus, vel prædicata ab Apostolis: ergo ad Ecclesiam et consequenter ad fidem non erat necessaria Scriptura sacra, sed sufficebat traditio.

67. *Objic.* Scriptura sacra est fundamentum fidei; præter Scripturam non est fundamentum fidei; sine Scriptura nullum est fundamentum fidei: ergo Scriptura est necessaria ad fidem nec sufficit traditio mere oralis.

Prob. 1^a p. Ant. ex Joan. 20. v. 31. *Hæc autem scripta sunt ut credatis, quia Jesus est Christus Filius Dei;* ad quem locum Aug. L. 1. de Consen. Evang. c. 35. ait: *Quidquid Christus de suis factis et dictis nos legere voluit, hoc scribendum Apostolis suis manibus imperavit.* Ergo.

2^a p. patet ex ep. ad Gal. 1. v. 8. *Licet nos aut angelus de cælo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus, anathema sit;* in quod ita commentatur Theophylactus: *Non dixit: si contraria prædicent; cæterum si parum quiddam annuntient præter id, quod annuntiavimus.*

Denique 3^a p. constat ex Patribus, inter quos ORIG. hom. 1. in Jerem. inquit: *Necesse est nobis Scripturas sanctas in testimonium vocare: sensus quippe nostri et enarrationes sine his testibus non habent fidem;* Similia habet Tr. 25. in Matthæum; ATHAN. in ep. 39. de libris canon. scribit: *Hi sunt fontes salutare, ex quibus sitiens haurire possit eloquia; in his solis pietatis schola beate annuntiatur;* CHRYS. hom. in Psal. 95. ait: *Neque oportet quid-*

quam dicere sine testibus, solaque animi cogitatione: nam si quid dicitur absque Scriptura, auditorum cogitatio claudicat, nunc annuens, nunc hæsitans; CYRIL. HIROS. in Catech. 4. ait: *Divinorum Sanctorumque fidei Sacramentorum nihil, ne minimum quidem, absque Scripturis tradi debet*; AUG. L. 2. de pec. mer. c. 32. *Ubi de re obscurissima disputatur, non adjuvantibus divinarum Scripturarum certis clarisque documentis, cohibere se debet humana præsumptio, nihil faciens in partem alteram declinando.*

R. ad Arg. 1. D. Scriptura sacra est fundamentum fidei unicum et totale, N. aliquod et parziale, C. Neque plus evincit probatio; cum Scripturæ textus fidem quidem divinitatis Christi simpliciter in Scriptura fundet, non autem fundamentum aliud aut possibile aut actuale excludat; Patris autem testimonium nequidem de fide, sed de locutione tantum, loquatur.

Ad 2. D. Quod est præter Scripturam, h. e. contrarium Scripturæ, C. extraneum aut superadditum Scripturæ, N. Verba sacra intelligi posse de sensu contrario, patet non tantum ex usurpatione particulae præter apud Latinos, qua præter spem, morem, legem et dignitatem accipitur pro contra; sed etiam ex acceptione particulae *παρὰ* apud Græcos, quæ Act. 18. v. 13. et ad Rom. 1. v. 26., 4. v. 18. 11., v. 24 occurrens contra significat: eadem vero contrarie exponi debere, contextus, versio, et interpretatio ostendunt. Contextus quidem; quia Paulus ob datum a pseudoapostolis scandalum, plura hic et uberius scribit, quam antea prædicatione proposuerat; adeoque diversitatem, non autem continuationem aut extensionem doctrinæ damna-
bat: versio autem; quia Arabica et Æthiopica legit, *si nos aut angelus de cælo annuntiet vobis quidquam diversum*: interpretatio denique; quia AUG. L. 17. cont. Faust. c. 3. ait: *Non est credendum Manicheo, quia de Christo contra Christi discipulos loquitur, et contra Evangelium illorum auctoritate firmatum: habemus enim Apostoli vocem, qui tales venturos esse cernebat, unde fidelibus dicebat: si quis evangelizaverit, præterquam quod accepistis, anathema sit; et Tract. 98. in Joan. Propterea admonitio Apostoli de cordibus vestris non recedat: si quis evangelizaverit, præterquam quod accepistis etc. Non ait, plusquam accepistis; nam si illud diceret, sibi ipsi præjudicaret, quia cupiebat venire ad Thessalonicenses, ut suppleret quæ eorum fidei defuerunt. Sed qui supplet, quod minus erat, addit; non quod inerat tollit: qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in viam, sed recedit de via.* AUGUSTINO consentiunt Ambr. et Hier. ad hunc locum: neque dissentit Theophylactus, qui contrarium in alia significatione hic sumit, ut constat ex Chrysostomo, cujus verba aut recitare aut in compendio referre solet. Is enim in hom. 1. ad Gal. ait: *Neque dixit, si contraria annuntiaverint aut totum subverterint Evangelium; verum si vel paululum evangelizaverint præter quod accepistis, etiam si quidvis labefactaverint, anathema sint.* Et Galatarum conturbatores hoc paululum facientes notans addit: *Atqui unum aut alterum duntaxat præscriptum induxerant, circumcisionem et dierum observationem innocentes. Verum ut ostenderet, quod pusillum quiddam perperam admixtum corrumpit totum, dixit subverti Evangelium.* Unde contrarium non pro quocumque repugnante aut corruptente, sed pro totali destruyente ab utroque Patre usurpatur.

Ad. 3. N. Ass. quod laudata Patrum testimonia haud probant. Origenes enim non de quocumque dogmate, sed de singulari figura V. T. Christo appli-

canda loquitur, quam ex Scripturæ consensu exponendam assumit, unde ibidem subjungit : *ut firmem verbum intellectus mei, accipiam duos testes de veteri Testamento; accipiam tres de Evangelio, de Propheta, de Apostolo: sic enim stabit omne verbum.*

ATHANASIUS in solis libris canonicis pietatis scholam collocat, non excludendo traditiones, sed libros apocryphos ab Hæreticis obtrusos; ut ex fragmento epistolæ hujus superstitie constat, cujus initium est : *Quandoquidem aggressi sunt aliqui describere sibi apocrypha, et cum inspirata divinitus Scriptura confundere.*

CHRYSOSTOMUS similiter Scripturam non opponit traditioni, sed soli *dicentis cogitationi*; prætereaque de morali tantum doctrina in Scripturis perspicue tradita, a prædicatore testimoniis sacris auditori persuadenda loquitur, ideo subjungens : *Quis igitur sermo nobis attestabitur, quod afflictiones et flagella hominibus illata imputantur ad peccatorum remissionem? audi beatum Paulum etc.*

CYRILLUS loquitur quidem de omni dogmate, sed comprehenso in fidei Symbolo; nec negat ad Scripturas sive dignoscendas sive exponendas necessariam esse traditionem, sed potius contrarium asserit, et libros solum apocryphos excludit, ibidem addens : *disce quoque studiose ab Ecclesia, quinam sint vet. Testamenti libri, qui vero novi: neque mihi legas quidquam apocryphorum.*

AUGUSTINUS de quæstione loquitur, quæ nec ex Scriptura, nec ex traditione decerni poterat, nempe de animæ origine; in qua et ipse anceps et dubius mansit. In ea autem quæstione cujus parti alteri aperte favet traditio, sicut quæstio desinit esse obscurissima, sic mutatur Augustini hypothesis, atque hæc proinde ad nostram controversiam non pertinet.

68. *Dico II.* Scriptura sacra ad fidem non sufficit, sed Traditio est necessaria.

Prob. Si Scriptura sacra sufficeret, ergo vel secundum singulos seorsim libros sacros, vel secundum omnes simul, aut qui unquam fuerunt scripti, aut qui ex scriptis restant et habentur in canone sed nihil istorum dici potest. Non *primum*; cum liber singularis sufficiens nec designari possit, nec ullus etiam omnia credenda contineat: non *secundum*; quia multi libri, qui vere sacri fuerant, tam novi quam veteris Testamenti, perierunt, et tamen sufficiens adhuc propositio credendorum affirmatur; ut adeo sufficientia nequeat constitui in collectione librorum quorumcumque sacrorum unquam scriptorum; non *tertium*; quia Scripturam sacram nec sufficere ad libros ipsos canonicos determinandos, nec ac sensum librorum obscurum declarandum, Cap. 1. ostensum est: Ergo cum fides requirat verbum Dei, aliud autem extra Scripturam non sit, nisi traditum; necessaria est Traditio.

Conf. Plures ex adversariis admittunt nobiscum in Lege Naturæ cultum Religionis supernaturalis revelatum, in lege Mosis remedium contra originale peccatum pro fæminis, aut certe fidem in Christum mediatorem per sacrificia cruenta indicatam, in lege gratiæ descensum Christi ad inferos, perpetuam Deiparæ virginitatem, baptismum ab Hæreticis collatum et infantium, aliaque plura: sed eorum nihil discimus ex sacris litteris: ergo ut ea credi et admitti possint, necessario recurrendum est ad Traditionem.

69. *Obje.* In ordine ad credendum Scriptura nihil patitur sibi addi; omnia complectitur; satisfacit et abundat; ergo Scriptura sufficit, nec traditio necessaria est ad fidem.

1^a p. *Ant.* Patet ex Deut. 4. v. 2. *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo.* Ibid. 12. v. 32. *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito; nec addas quidquam, nec minuas.* Apoc. 22. v. 18 et 19. *Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas; et si quis diminuerit, auferet Deus partem ejus de libro vitæ.* Unde TERTUL. L. adv. Hermog. c. 22. ait: *Scriptum esse doceat Hermogenis officina: si non est Scriptum, timeat vae illud adjicientibus aut detrahentibus destinatum, etc.*

2^a p. Lique tum ex 2. ad Tim. 3. v. 16 et 17. *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum..... ut perfectus sit homo Dei et ad omne opus bonum instructus;* tum ex Joan. 20. nuper laudato: *multa quidem et alia signa fecit Jesus, quæ non sunt scripta in libro hoc; hæc autem scripta sunt, ut credatis; in quem locum* Aug. Tr. 49. *Electa sunt, quæ scriberentur, quæ saluti credentium sufficere videbantur;* et Cyr. L. 12. in Joan. c. ult. *Non omnia conscripta sunt; sed quæ scribentes tam ad mores quam ad dogmata putarunt sufficere, ut recta fide et operibus rutilantes ad regnum cælorum perveniamus.*

Denique 3^a p. Ostenditur ex dictis Patrum. Nam IREN. L. 2. adv. hæc. c. 47. dicit *Scripturas esse perfectas;* CHRYS. hom. 13. in 2. ad Cor. easdem vocat *exactam rerum omnium lancem et normam;* Tert. cont. Herm. c. 22. ait: *adoro Scripturæ plenitudinem;* ATHAN. in Or. cont. gent. *sufficiunt per se sacræ Scripturæ ad veritatis indicationem;* et in ep. ad Serap. *Ne igitur interroges, sed solum ex sacris litteris discas: sufficiunt enim, quæ in illis reperias, documenta;* Aug. L. de bono viduit. c. 1. *Quid igitur amplius te doceam, quam id quod apud Apostolum legimus; sancta enim Scriptura nostræ doctrinæ regulam figit.*

R. ad Arg. N. A. Ad ejus prob. *primam p. R.* primum et secundum textum huc nihil facere, tum quia non agunt de credendo, sed operando; nec de verbo scripto, sed dicto: tum quia sensus verborum est: quod jubeo, integre et prout jubeo, facietis; non autem hic: non facietis aliud quam id quod nunc jubeo cum Judæorum posteri novas festivitates tempore Judith, Estheris et Machabæorum institutas recte observarint. Tertius autem prohibet apocalypseos corruptionem, et per verba *ad hæc* additionem ipsi libro faciendam; non autem ne alii libri scribantur aut dogmata tradantur; cum is ipse Apostolus Evangelium et epistolas addiderit. TERTULLIANUS vero loquitur de additione ab Hæreticis conficta et scripturæ contraria; cui utique vae illud timendum est; cum eodem Auctore L. de Præscr. c. 17. *Tantum veritati obstrepat adulter sensus, quantum corruptus stilus.*

Ad 2^{am} p. R. sufficientiam Scripturæ ex primo textu haud sequi, quo præcise laudatur utilitas; sicut dum in ead. ep. 4. v. 11. Marcus dicitur *utilis in ministerium,* non declarantur supervacanei Lucas, Titus et reliqui adjutores Pauli; præsertim cum hic sermo sit de Scriptura Vet. Test. quam scilicet Timotheus ab infantia didicit, quamque non sufficere superadditum Evangelium demonstravit. Neque id ex secundo textu sequitur, qui non agit de sufficientia doctrinæ, sed miraculorum et signorum, ad Christi divinitatem hominibus persuadendam; quod ipsum etiam Augustinus in verbis

objectionem antecedentibus et consequentibus, Cyrillus autem in integra testimonii serie declarant. Quin acceptus de doctrina probaret reliqua Evangelia, Apostolicas epistolas et Apocalypsim, esse superflua : quod concedere etiam adversarii nefas putant.

Ad 3^m p. R. IRENÆUS Scripturam dicit perfectam circa Dei unitatem, et excludendo Valentinianorum commenta Scripturis repugnantia. CHRYSOSTOMUS legum divinarum sententiam, non vero Scripturam, vocat agendorum exactam lancem et normam; quod ad præsentem quæstionem nihil pertinet. TERTULLIANUS Scripturæ plenitudinem non ponit in complexu omnium dogmatum, sed in historica relatione de mundi exordio sine præjacente materia. ATHANASIUS similiter primo loco de quibusdam tantum dogmatibus, vanitate scilicet idolorum et Christi divinitate loquitur, et ibidem Traditionibus aperte favet, cum textus integer sic habeat : *Sufficiunt quidem per se tum sacræ Scripturæ ad veritatis indicationem, tum plurimi de ea re libri a sanctissimis magistris conscripti, quos si quis evolvat, intelliget aliquo modo Scripturarum mentem, et fortasse eam, quam cupit, cognitionem adipiscetur.* Secundo autem loco rejicit tantum Arianorum et Pneumatomachorum interrogationes de nominibus Filio aut Spiritui sancto tribuendis, docetque de his sufficere id quod Scriptura nos docet; adeo autem Traditiones non rejicit, ut potius ad easdem provocet, post probatam ex Scripturis divinitatem Spiritus sancti ita pergens : *Videamus tamen adhuc illam ipsam ab initio traditionem et doctrinam ad fidem Ecclesiæ Catholicæ, quam Christus quidem dedit, Apostoli vero prædicarunt.* Haud aliter Augustinus de unica tantum viduitatis professione loquitur; et Scripturam quidem fixam regulam statuit, qua doctrina verbo Dei contraria repellatur, non tamen omnis doctrina vera aperiatur.

70. Dico III. Admittendum est in thesi verbum Dei non scriptum, et existit aliqua Traditio divina. Prob. Traditionum generatim mentio occurrit in lege antiqua; Genes. 18. v. 19. *Scio enim, quod Abraham præcepturus sit filiis suis et domui suæ post se, ut custodiant viam Domini et faciant iudicium et justitiam;* et Job 8. v. 8. et 10. *Interroga generationem pristinam, et diligenter investiga patrum memoriam : et ipsi docebunt te, loquentur tibi et de corde suo proferent eloquia :* Item in lege scripta; Psal. 77. v. 5. et seqq. *Quanta mandavit Patribus nostris nota facere ea filiis suis, ut cognoscat generatio altera, filii qui nascentur, et exsurgent, et narrabunt filiis suis;* et Eccl. 8. v. 11. et 12. *Non te prætereant narratio seniorum : ipsi enim didicerunt a patribus suis : quoniam ab ipsis disces intellectum, et in tempore necessitatis dare responsum :* Tandem in lege nova; 1. ad Cor. 11. v. 2. et 23. *Laudo vos Fratres, quod per omnia mei memores estis, et sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis;* et 2. ad Thess. 2. v. 14. *Itaque fratres state, et tenete Traditiones, quas didicistis sive per sermonem sive per epistolam nostram.* Atqui prima et secunda classis continet Traditiones divinas, ut ex textu vel contextu liquet; de tertia Chrys. et Theoph. in Comment. ad eos textus, Epiph. hæ. 61. Basil. L. de Spir. S. c. 29. et Damasc. Orth. Fid. L. 4. c. 17. idem enuntiant : ergo.

Conf. Universim existere Traditionem divinam declarant Concilia; nempe Generale V. suas definitiones sic concludit : *Cum igitur hæc ita recte confessi*

sumus, quæ tradita nobis sunt tam a divinis Scripturis, quam a sanctorum Patrum doctrina, et ab his, quæ definita sunt de una eademque fide a prædictis quatuor Conciliis etc. Generale VII. in definitione fidei: Regiam viam incedentes, et sanctorum nostrorum ac divinorum Patrum doctrinæ insistentes, et Catholicæ Ecclesiæ, in qua Sanctus Spiritus inhabitat, traditionem observantes definimus etc.; quibus adde Gen. VIII. et Trident. (num. 63.) laudatum. Idem pronuntiant Summi Pontifices, præter Stephanum, qui in causa cum Cypriano unum opposuit: Nihil innovetur, nisi quod traditum est; nempe INNOC. I. in ep. 1. ad Decent. Si instituta Ecclesiastica, ut sunt a beatis Apostolis tradita integra, vellent servare Domini Sacerdotes, nulla varietas in ipsis ordinibus et consecrationibus haberetur; SIXTUS III. in ep. ad Joan. Antiochenum: Ergo quia una fides, dicenda credamus et tenenda dicamus: nihil ultra liceat novitati, quia nihil adjici convenit vetustati: dilucida et perspicua majorum credulitas nulla cæni permixtione turbetur; LEO M. Serm. 2. de jejun. Pentec. Dubitandum non est, omnem observantiam Christianam eruditionis esse divinæ, et quidquid ab Ecclesia in consuetudinem devotionis est receptum, de Traditione Apostolica, et de Spiritus sancti prodire doctrina.

Consentiunt PATRES plerique ex omnibus seculis, e quorum prioribus quinque cœvi Patris unius verba referre sufficiat. De IGNATIO M. hæc L. 3. hist. Eccl. c. 37. refert Eusebius: *Cum per Asiam sub custodia duceretur, singularum nihilominus civitatum, quas ingrederetur, Ecclesias sermonibus et cohortationibus suis confirmandis... hortatus est, ut Apostolorum Traditionibus tenaciter inhaererent, quas quidem ad certiorum posteritatis notitiam testimonio suo confirmatas, scriptis mandare necessarium duxit.* IRENÆUS L. 3. adv. Hær. Valentinianos et Gnosticos oppugnaturus, ostendit eorum vafritiem qua, dum premebantur Scripturis, confugerent ad Traditiones; dum vero Traditionibus constringebantur, ad Scripturas redirent; unde utrisque eos armis successive aggreditur: qua occasione c. 3. sic scribit: *Traditionem itaque Apostolorum in toto mundo manifestatam in omni Ecclesia adest respicere omnibus qui recta velint videre; tum c. 4. Cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorum, qui Christum credunt, sine charta et atramento scriptam habentes per Spiritum sanctum in cordibus salutem, et veterem Traditionem diligenter custodientes; et c. 5. Traditione igitur, quæ est ex Apostolis, sic se habente in Ecclesia et permanente apud nos, revertamur ad eam, quæ est ex Scripturis, ostensionem.* TERTULLIANUS L. de Præscriptionibus, quem pro Traditionibus admittendis totum impendit, c. 19. scribit: *Non ad Scripturas provocandum est, nec in his constituendum certamen, in quibus aut nulla aut incerta victoria est, aut par incertæ. Nam et si non ita evaderet collatio Scripturarum, ut utramque partem parem sisteret; ordo rerum desiderabat illud prius proponi, quod nunc solum disputandum est: quibus competat fides ipsa? cujus sint Scripturæ? a quo, et per quos, et quando, et quibus sit tradita disciplina, qua fiunt Christiani? ubi enim apparuerit esse veritatem et disciplinæ et fidei Christianæ, illic erit et veritas Scripturarum et expositionum et omnium Traditionum Christianarum: denique c. 37. ita concludit: Si hæc ita se habent, ut veritas nobis adjudicetur, quicumque in ea regula incedimus, quam Ecclesia ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo tradidit; constat ratio propositi nostri definientis, non esse admit-*

tendos hæreticos ad ineundam de Scripturis provocationem, quos sine Scripturis probamus ad Scripturas non pertinere.

ATHANASIUS docens, Patres Nicænos non tantum Scripturis sed et Traditione fretos hominibus Symbolo addidisse, L. de decr. Nic. ait: *Hoc igitur intellectu Patres, qui Nicææ convenerunt, istas voces usurpare voluerunt: ipsos porro non ex se, quod adversarii objiciunt, hæc vocabula finxisse, sed ab aliis olim accepisse, age in præsentia declaremus.* Quod cum fecisset, subiungit: *Ecce nos demonstramus istiusmodi sententiam a Patribus ad Patres quasi per manus traditam esse. Vos autem novi Iudei et discipuli Caiphæ, quos verborum vestrorum patres ac majores monstrabit, quorum ne unum quidem ex prudentibus aut doctis in auctorem citare possitis?* HIERON. in Dial. adv. Lucif. c. 4. *Etiamsi Scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam et alia multa, quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurparunt.* AUGUSTIN. ep. 118. ad Januar. *Illæ autem, quæ non scripta sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe observantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri.*

His addi possunt ex Sec. primo, Papias L. 4. Polycarp. apud Euseb. L. 5. hist. Eccl. c. 20. Dionys. L. de hierar. Eccl. c. 1. Ex secundo, Iren. L. 4. c. 43. Clem. Alex. L. 1. 6. et 7. Strom. Tertull. L. de Coron. c. 3. et 4. de carn. Chr. c. 2. Ex tertio, Serapion apud Euseb. L. 6. hist. Eccl. c. 12. Origen. in præf. L. 1. Periar. Tract. 29. in Matth. et L. 5. in ep. ad Rom. Cyprian. ep. 63. Ex quarto, Euseb. L. 1. Demonstr. Evang. c. 8. et L. 4. cont. Marcell. c. 1. Athanas. in ep. ad Afros; Basil. in ep. 61. ad Episc. Occid. L. de Sp. S. c. 27 et 29. hom. 27. cont. Sabell. Epiphan. L. de hæc. cit. Greg. Nyss. L. 3. cont. Eunom. Naz. Or. 1. in Julian. Ex quinto, Chrysost. hom. 69. ad pop. et 3. in ep. ad Philip. Hieron. in ep. ad Marcel. Augustin. loc. inf. citandis; Lirin. in Commonit. c. 3. 4. et 9., etc.

71. *Objic. Scriptura universim damnat Traditiones; ut patet ex verbis Christi Matth. 15. v. 6. Irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram; et v. 9. ex Isa. Sine causa colunt me, docentes doctrinas et mandata hominum.* Item ex 1. Pet. 1. v. 18. *Redempti estis de vana conversatione paternæ traditionis; et ex Pauli ep. ad Coloss. 2. v. 8. Videte, ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam secundum traditionem hominum.* Ergo.

R. ad Arg. D. Scriptura damnat Traditiones mere humanas, et quidem Pharisaicas, Judaicas et gentiles, vel verbo Dei contrarias, vel perniciosas aut saltem inutiles, C. Divinas, Apostolicas, vel Ecclesiasticas, N. Ad prioris generis traditiones pertinent comprehensæ in textibus allatis. Christus enim aperte loquitur de Pharisaicis, non illis a Mosis et Prophetarum disciplina derivatis, sed a Sammai et Hillel inductis, quas Hieron. L. 3. comment. in Isa. et ep. ad Algas., item Aug. L. 2. cont. advers. leg. c. 1. et alii exponunt ac vituperant. Petrus vel de iisdem agit, vel de Judaicis ea ætate jam inutilibus, quin et mortiferis: PAULUS autem per traditionem hominum intelligit vel instituta et corruptelas Philosophorum Platoniorum et Pythagoricorum, vel superstitiosas Gentilium observationes in sacrificiis, nuptiis, exequiis

et cæteris actionibus, vel imperfectas, vanas aut fabulosas doctrinas, sive Judaizantium, sive hæreticorum, maxime Simoniacorum et Gnosticorum.

Inst. I. Idem est sensus Patrum. Nam 1º nihil recipiunt extra Scripturam : Sic TERTUL. de carn. Chr. Marcionem alloquitur : *Non recipio, quod extra Scripturam de tuo infers*; HIER. in c. 23. Matth. *Quod de Scriptura non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur*; et in c. 1. ad Tit. *Sine Scripturarum auctoritate garrulitas non habet fidem*. 2º Traditiones non scriptas reprobant : Sic BASIL. in Ascet. de ver. fide scribit : *Manifestissimum hoc infidelitatis argumentum fuerit et signum superbie certissimum, si quis eorum, quæ scripta sunt, aliquid velit rejicere; aut eorum, quæ non scripta, introducere; et THEOPHIL. ALEX. ep. 2. Paschali : Diabolici spiritus est, aliquid extra Scripturarum auctoritatem putare divinum*. 3º Usus traditionis hujusmodi vituperant : Sic IREN. L. 3. c. 2. de hæreticis inquit : *Cum ex Scripturis arguantur, in accusationem Scripturarum convertuntur, quasi ex his non possit inveniri veritas ab his qui nesciunt traditionem*; CYR. HIEROS. Catech. 11. ait : *Cur igitur curiose inquiris ea quæ Spiritus non scripsit in Scripturis, qui ea quæ scripta sunt non nosti : in his quæ scripta non sunt non sis curiosus*; et Catech. 16. *Dicemus de Spiritu sancto ea tantum quæ scripta sunt : si quid autem scriptum non est, non scrutabimur curiose*. Ergo.

R. N. Ass. Ad ejus prob. 1. D. Nihil recipiunt extra Scripturam rejiciendo traditiones Scripturæ contrarias et apocryphas, C. respuendo veras et authenticas, N. Primi generis traditiones intelligit Tertullianus, qui Marcionem dicit, *originalia Christi instrumenta delere ausum, et de suo inferre*. Eundem sensum habet primum HIERONYMI testimonium, cui hæc præmittuntur : *Alii Zachariam patrem Joannis intelligi volunt ex quibusdam apocryphorum somniis approbantes, quod propterea occisus sit, quia Salvatoris prædicavit adventum : quod quia de Scripturis non habet auctoritatem etc.* Secundum huc non pertinet; cum solum perstringat eos qui Scripturæ testimoniis abutuntur, eaque in suorum errorum patrocinium contorquent, ut ex loco integro patet : *Et quidem sine Scripturæ auctoritate garrulitas non haberet fidem, nisi viderentur per veram doctrinam in divinis testimoniis roborare. Hi sunt de circumcissione Judæi, qui tunc temporis nascentem Christi Ecclesiam subvertere nitebantur, et introducere præcepta legalia etc.*

Idem respondetur ad prob. 2. Nam transmissa auctoritate Asceticorum, quorum auctorem Sozomenus. L. 3. c. 15. facit Eustathium Sebastenum; Basilius hic tantum rejicit hæreticorum, ut Scripturam corruptentium sic traditiones confingentium, doctrinam a Dominica alienam, et a pio sanctisque litteris consentaneo sensu abhorrentem. THEOPHILUS autem impugnat Origenem, tanta confingentem, suum errorem sequentem, ausum nocitura proferre in medium, et in fabulas quasdam et deliramenta procedentem; ut in eadem ep. prosequitur.

Ad prob. 3. D. Vituperant traditionis spurie usum, C. authenticæ, subd. usum illegitimum, C. legitimum, N. Valentiniani apud Irenæum provocabant ad traditiones suas explosis Apostolicis; unde sequitur : *cum autem ad eam iterum traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones Presbyterorum in Ecclesiis custoditur, provocamus eos, adversantur traditioni dicentes se non solum presbyteris sed etiam Apostolis existentes sapientiores, sin-*

ceram invenisse veritatem. CYRILLUS autem inutiles duntaxat questiones, sive circa divinæ generationis modum, sive circa Spiritus sancti nomina, hic loci rejicit; utilem autem traditionis usum non item; cum ibidem multa de utroque mysterio libris divinis haud expressa ipse proferat.

Inst. 2. RATIO id ipsum persuadet. Nam. 1. Traditiones maximam partem ab Hæreticis sunt usurpatæ; ut Tertul. L. de Præscr. docet universim, Iren. autem L. 1. c. 23. et 24. de Basilidianis et Carpocratianis speciatim: 2. Sunt erroris et fabularum in Ecclesiam introducendarum occasio; ut patet ex regno millenariorum a Papia, Justino, Lactantio, et aliis Patribus invento: 3. Sunt obnoxie tum mutationi, ut patet in multis, vi traditionis olim vigentibus, nunc vero antiquatis; tum omnimodæ desitioni, quale fatum attulit traditio dogmatibus Lycurgi, Pythagoræ et similium.

R. N. Ass. cum prob. 1. Quia modus confingendi traditiones, easque Scripturis præferendi, ab hæreticis usurpatus, est abusus traditionum, quem Tert. et Iren. laudati carpunt, et in quo juxta Cyprianum in ep. ad Jubaian. hæretici se probant simios Catholicorum; quorum traditiones veræ sunt et per Christum vel Apostolos communicatæ, dum eorum sunt falsæ et ab auctoribus nullius fidei prolatae.

Ad prob. 2. D. Sunt erroris et fabularum occasio per se, N. per accidens, C. sed ob hanc causam æque parum ac Scriptura, quantumvis per similem abusum detorta, est rejicienda. Porro Millenariorum dogma ex Scriptura male intellecta potius quam ex traditione ortum habuit; et si quidem habuerit etiam ex hac, defectus stabat in eo, quod solum ad antiquitatem, non vero ad universalitatem, consensionem, aliasque traditionis qualitates, attendebatur.

Ad prob. 3. D. quoad prius: Traditiones circa disciplinam, ritus et cæremonias sunt obnoxie mutationi, C. circa dogmata et mores, N. Primi generis exempla scimus in prægustatione mellis et lactis, immersione trina, poenitentia publica, communione sub utraque specie etc. secundi nulla extant.

Quoad posterius N. Ass. Contrarium docuit experientia in traditionibus sacris ab exordio mundi ad Christum usque conservatis: disparem autem rationem facit tum verbi divini reverentia et fidei necessitas, tum providentia utrique addicta, quæ sacræ traditioni, præ illa Philosophorum profana, debita est ac convenit.

72. *Dico IV.* Admittendum etiam est in *hypothesi* verbum Dei non scriptum, et existunt Traditiones divinæ circa plura dogmata quæ admittit Ecclesia Catholica. *Prob.* Nullum est dogma, quod Ecclesia Catholica admittit ut fide credendum, quod non exigit et habeat pro fundamento verbum Dei vel scriptum vel traditum; quia 1um postulat notio divinæ fidei, 2um autem evincit Ecclesiæ infallibilitas infra probanda: sed aliqua sunt dogmata ab Ecclesia Catholica admissa ut fide credenda, pro quibus verbum scriptum extat vel nullum, vel saltem non clarum et convincens; ut adversarii ipsi contendunt: ergo pro ejusmodi dogmatibus debet extare verbum Dei traditum: ergo existunt Traditiones quædam divinæ. *Conf.* Patres et Concilia in asserendis dogmatibus, ab Ecclesia Catholica admissis, provocant ad divinas Traditiones de hujusmodi dogmatibus; cum præ his custodes et testes Traditionum meliores alii assignari nequeant.

Antecedens probatur.

I. Ex dogmate de extantia et numero librorum canonicorum; de quo Serapion obtrusum sibi Marcionis Evangelium respiciens apud Euseb. L. 6. hist. Eccl. c. 12. ait : *Nos et Petrum et reliquos Apostolos perinde ac Christum ipsum suscipimus : sed quæ nomen illorum falso inscriptum præferunt, ea nos utpote gnari ac periti repudiamus; quippe qui compertum habeamus, ea nos a majoribus minime accepisse; Origenes ibid. c. 25. sic scribens refertur : Sicut Traditione accepi de quatuor Evangelis, quæ sola in universa Dei Ecclesia citra controversiam admittuntur; et Aug. L. cont. ep. fundam. c. 5. Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ commoveret auctoritas.*

II. Ex dogmate de sensu librorum canonicorum; de quo Orig. Tr. 29. in Matth. inquit : *Quoties autem canonicas proferunt Scripturas, in quibus omnis Christianus consentit et credit, videntur dicere : Ecce in domibus verbum est veritatis : sed nos illis credere non debemus, nec exire a prima et Ecclesiastica Traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis; et Clem. Alex. L. 7. Strom. Qui verbis non recte sed perverse utuntur, neque eos, quos deceperunt, sinunt assequi veritatem. Sed nec ipsi introitus clavem habentes, sed falsam quandam et adversam clavem, per quam non relaxato velo, ut nos ingredimur per Domini Traditionem, sed exciso ostio et muro Ecclesiæ perfosso, veritatem transgredientes, efficiuntur principes et duces mysteriorum.*

III. Ex dogmate de S^{ma} Trinitate de quo Basil. L. de Spir. S. c. 29. scribit : *Sane contra id quod dicunt, glorificationem cum Spiritu carere testimonio, nec in Scripturis extare, illud dicimus : Si nihil aliud est receptum absque Scripturis, ne hoc quidem recipiatur : sin plura arcana citra Scripturam recepta sunt nobis, cum aliis pluribus et hoc recipiamus. Arbitror autem Apostolicum esse, etiam non scriptis Traditionibus inherere, quarum maxime una est et hæc, de qua nunc agimus; quam qui ab initio præscripserunt, per longam consuetudinem Ecclesiis irradiarunt; Epiph. Hær. 69. Respondete nobis Arii discipuli : Ingenitum dicimus omnes simul Patrem et increatum; et admirabilis est dictio scilicet; ubi itaque est dictio hæc scripta, ostendite : neque enim Lex, neque Prophetæ, neque Apostoli etc.; Augustin. L. 3. cont. Maximin. c. 3. Da testimonia, ubi adoratus Spiritus sanctus; quasi non eis, quæ legimus, aliqua etiam, quæ non legimus, intelligamus. Sed ne querere multa compellar : tu ubi legisti Patrem Deum ingenitum vel innatum? et tamen verum est.*

IV. Ex dogmate de baptismo, sive parvulorum, sive ab hæreticis collato; de primo Origen. in cap. 6. ep. ad Rom. inquit : *Ecclesia ab Apostolis traditione accepit, etiam parvulis baptismum dare; et Aug. L. 10. de Gen. ad lit. c. 25. Consuetudo matris Ecclesiæ in baptizandis parvulis nequaquam spernenda est, neque ullo modo superflua deputanda, nec omnino credenda nisi Apostolica esset traditio. De secundo Idem L. 5. de Baptis. c. 23. Si non habent baptismum, qui de Deo prava sentiunt, hoc posse et intus accidere, jam satis disputatum est. Apostoli autem nihil quidem exinde præceperunt; sed consuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab eorum traditione exordium sumpsisse credenda est, sicut sunt multa, quæ universa tenet Ecclesia, et ob hoc ab Apostolis præcepta bene creduntur, quanquam scripta non reperiantur.*

Et L. de unitat. Eccles. c. 19. *Hic forte dicis : lege mihi, quemadmodum Christus suscipi jusserit eos, qui ab Hæreticis transire ad Ecclesiam volunt. Hoc aperte atque evidenter neque ego lego, neque tu.... Cum hoc nusquam legatur; credendum est testimonio Ecclesiæ, quam veracem esse Christus testatus est.*

V. Ex dogmatibus contra Novatores definitis a TRIDENTINO; pro qua decisione ad Traditionem provocavit Concilium Sess. 6. c. 3. circa justificationem per fidem; Sess. 13. c. 8. circa communionis sacramentalis sumptionem a Sacerdotibus et laicis; Sess. 14. c. 1. circa potestatem remittendi et retinendi peccata fidelium, Apostolis et eorum successoribus communicatam; Sess. ead. de Sacr. extremæ unct. c. 1. circa materiam et formam hujus sacramenti; Sess. 22. c. 4. circa Missæ canonem, et c. 9. circa fidem de sacrosancto Missæ sacrificio; Sess. 24. circa matrimonium; Sess. 25. c. 1. circa purgatorium et c. 2. circa invocationem et intercessionem Sanctorum, Reliquiarum honorem, legitimum Imaginum usum et venerationem; de quo postremo dogmate etiam Conc. Generale VII in definitione fidei ita loquitur : *Fatemur unanimiter nos Ecclesiasticas Traditiones, sive scripto sive consuetudine valentes et decretas, retinere velle; quarum de numero est imaginum effiguratio... Traditionem observantes, definimus cum omni diligentia et cura venerandas et sanctas imagines, ad modum et formam venerande et vivificantis crucis, e coloribus et tessellis aut alia quavis materia commode paratas, dedicandas, et in templis sanctis Dei collocandas habendasque.*

VI. Ex doctrinis, sive dogmaticis sive moralibus, conglobatis apud Patres; inter quos TERTULL. L. de Corona c. 3. et 4. inquit : *Denique ut a baptis- mate ingrediar, aquam adituri ibidem; sed et aliquando prius, in Ecclesia sub Antistitis manu contestamur nos renuntiare diabolo et pompæ et angelis ejus : dehinc ter mergitamar, amplius aliquid respondentes quam Dominus in Evangelio determinavit : inde suscepti lactis et mellis concordiam prægustamus, exque ea die lavacro quotidiano per totam hebdomadam abstinemus. Eucharistiæ Sacramentum et in tempore victus, et omnibus mandatum a Domino, etiam antelucanis cætibz, nec de aliorum manu quam præsentium sumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis, annua die facimus. Die dominico jejunium nefas ducimus, vel de geniculis orare. Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram anxie patimur. Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum et exitum, ad vestitum, ad calceatum, ad lavandam, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcumque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus. Harum et aliarum hujusmodi disciplinarum, si legem expostules scripturarum, nullam invenies. Traditio tibi prætenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, et fides observatrix. Rationem Traditioni et consuetudini et fidei patrocinatorum aut ipse perspicies, aut ab aliquo qui perspexerit discies.*

BASILII L. de Spir. Sancto c. 27. *Ut signo crucis eos, qui spem collocarunt in Christum, signemus, quis scripto docuit? ut ad orientem versi precemur, quæ nos docuit Scriptura? Invocationis verba, cum conficitur panis Eucharistiæ et poculum benedictionis, quis sanctorum in scripto nobis reliquit? Nec enim his contenti sumus, quæ commemorat Apostolus aut Evangelium, verum alia quoque et ante et post dicimus, tanquam multum habentia momenti ad mysterium, quæ ex Traditione citra scriptum accepimus. Consecramus*

autem aquam baptismatis et oleum unctionis; præterea ipsum qui baptismum accepit: Ex quibus scriptis? nonne a tacita secretaque Traditione? ipsam porro olei unctionem quis sermo scripto proditus docuit? jam ter immergi hominem, unde ex Scriptura habemus? nonne ex doctrina, quam Patres nostri silentio quieto minimeque curioso servarunt?

AUGUSTINUS demum ep. 118. ad Januar. scribit: *Quæ non scripta sed tradita custodimus... Sicut quod Domini Passio et Resurrectio et Ascensio in cælum et adventus de cælo Spiritus sancti, anniversaria solemnitate celebrantur; et si quid aliud tale occurrerit, quod servatur ab universa, quacumque se diffundit, Ecclesia. Alia vero quæ per loca terrarum regionesque variantur, sicuti est, quod alii jejulent sabbato, alii vero non: alii quotidie communicant corpori et sanguini Dominico, alii certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur quo non offeratur, alibi tantum Dominico: et si quid aliud hujusmodi animadverti potest, totum hoc genus rerum liberas habet observationes, etc.*

Objectiones contra hanc partem sicut contra singularia dogmata pugnant, sic propriis singulæ locis habentur.

73. *Observe.* Traditiones sacras depositas esse apud Ecclesiam, ostendunt sacræ litteræ 1. ad Tim. 6. v. 20. *O Timothee depositum custodi*; 2. ad eund. c. 1. v. 13. et 14. *Formam habe sanorum verborum, quæ a me audisti... bonum depositum custodi.* Et ibid. 2. v. 2. *Quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere: confirmant Patres, maxime Irenæus L. 3. c. 3. scribens: Non oportet adhuc apud alios quærere veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere; cum Apostoli, quasi in depositarium dives, plenissime in eam contulerint omnia, quæ sunt veritatis; ut omnis, quicumque velit,umat ex ea potum vitæ... Quid enim? et si de aliqua modica questione disceptatio esset, nonne oporteret in antiquissimas recurrere Ecclesias, in quibus Apostoli conversati sunt, et ab eis de præsentī questione sumere, quod certum et re liquidum est?* Et Tertull. L. de Præscrip. c. 21. *Quid autem prædicaverint Apostoli, id est, quid illis Christus revelaverit, et hic præscribam non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt, ipsi eis prædicando tam viva, quod aiunt, voce, quam per epistolas postea:*

Comprobat denique Ratio; quia supposito, quod parte prima diximus, nullam post Apostolos revelationem novam fieri Ecclesiæ, debuit ab Apostolis apud Ecclesiam deponi doctrina omnis, quæ ipsi usque ad seculi consumptionem necessaria erat; tum ut ex ea fidem moresque formaret fidelium, tum ut ex ea damnaret errores, quibus fidei morumque puritatem corrumpere studerent hæretici. Si autem omnis illa doctrina apud Ecclesiam deposita fuit, sequitur etiam depositas fuisse traditiones divinas, verbo Dei scripto non expressas, cum sine his memorati fines obtineri nequeant.

Adminicula porro traditionem depositam conservandi, præter singularem divinæ providentiæ curam, præcipua sunt imprimis Conciliorum canones, Patrum scripta, Historiarum libri, quibus traditiones primum ore tenus prolatae nec sacris litteris comprehensæ, postmodum vel ad fideles docendos, vel ad hæreticos refellendos, vel ad fidem illustrandam consignatæ fuerunt: tum monumenta sive stabilia et permanentia, ut sunt templa, altaria, sacri fontes,

crucēs, imagines; libri Ecclesiastici, et similia; sive transeuntia quidem sua in actione, sed tamen continuata per usum, observantiam et mores, qualia sunt ritus Sacramentorum, celebratio festorum, jejuniorum observatio, oblatio missarum diversarum, supplicationes, orationes etc. : demum successio continuata Episcoporum, et frequens hæresum sive nativitas sive resuscitatio; quorum illi doctrina sua sana, hæ autem perversa et damnata non sinunt traditiones antiquas obliterari.

ARTICULUS III.

Quenam sint Regulæ dignoscendi et usurpandi Traditiones sacras?

74. *Nota.* Quanquam heterodoxorum plerique, teste CANO L. 3. de Loc. Theol. c. 1., non sint adeo stupidi, ut verba Christi et Apostolorum, quæ modo eorum esse constat, infirmare, atque sic quæstionem Juris negare pergant : in quæstione tamen facti contra Catholicorum argumenta tanto obstinatius suos errores propugnant, quo minus nosse nos putant quid Christus quidve Apostoli fuerint locuti, et quo magis ex hac ignorantia usum Traditionis ac vim argumentationis nostræ inde depromptæ vacillare contendunt. Utrique exceptioni opponimus regulas, quarum priores ostendant certas notas, quibus divinæ ab humanis et Apostolicæ ab Ecclesiasticis Traditiones dignoscantur; posteriores autem doceant methodum legitimam, qua argumentatio ex Traditione desumpta energiam habeat.

75. *Dico I.* Regula generalis dignoscendi an sit genuina, et qualis, Traditio sacra, stat in judicio Ecclesiæ. *Ratio* patet *tum ex dictis* (num. 73) quia Traditiones a Christo et Apostolis apud Ecclesiam sunt depositæ, et fideliter ab eadem custodiuntur : ergo si de aliqua Traditione oritur quæstio, sicut ad Ecclesiam spectat de illa testimonium dare et sententiam, sic ejus enuntiatio indubia est, certoque veritatem determinat : *tum ex dicendis* de Ecclesia tanquam judice controversiarum; quia vi hujus characteris, sicut Ecclesia rite judicare potest de authentia sensuque Scripturæ, sic de Traditionis sacræ veritate et qualitate judicandi auctoritate pollere debet.

Conf. Facultas indubie judicandi de authentia et proprio caractere Traditionis, 1. necessaria est Ecclesiæ, cum dari veras traditiones probatum sit, et spurias a fraude aut simplicitate tam hæreticorum quam fidelium profectas plures constet experientia, adeoque vis utrasque discernendi necessaria appareat : 2. hæc facultas reipsa data est Ecclesiæ, ut satis ostendunt tum suavis Dei providentia, quæ non deficit in necessariis, tum promissa Spiritus sancti assistentia usque ad Seculi consummationem : 3. eadem jam sæpius usurpata est ab Ecclesia, quemadmodum id enuntiant plura Concilia Generalia et Patrum testimonia de multis dogmatibus et institutis per Disputationem præsentem adducta : ergo.

76. *Dico II.* Regulæ speciales pro dignoscendis traditionibus stant in principiis certis, ex quibus origo Traditionis legitime deducitur.

Ejusmodi sunt pro asserenda *Traditione divina*.

I. Si traditio sit doctrina quam universa Ecclesia tenet tanquam dogma fidei; quia cum Ecclesia errare non possit in fide, quidquid tanquam fide

credendum proponit vel amplectitur, id certissime a Deo revelatum est. Colligitur hæc regula ex Iren. L. 3. adv. hæer. c. 2. Tertull. L. de Præscript. c. 28. Cyr. L. 3. ep. 13. Hier. ep. 75. adv. Vigilant. et Aug. L. 2. de Bapt. c. 2. Exempla habentur in dogmatibus de perpetua Deiparæ virginitate, valore baptismi infantium vel ab hæreticis collati, et aliis pluribus.

II. Si sit praxis, quæ a nulla potestate humana, sed a solo Deo constitui potest, servaturque ab Ecclesia universa; quia tam parum Ecclesia potest errare circa Dei instituta, quam circa ipsam fidem, et quod humanam instituendi potestatem superat, a Deo originem habere debet. Colligitur ex Aug. L. 10. de Genes. ad lit. c. 23. et L. 2. de baptism. c. 7. Exempla habentur in materiis et formis Sacramentorum, Confessione Sacramentali præmittenda sumptioni Eucharistiæ, et similibus.

III. Si sit doctrina vel praxis, quam simili modo tenuit et servavit universa Ecclesia quovis seculo; quia sicut tota præsentis seculi Ecclesia admittere nequit tanquam divinum, quod humanum est; ita nec præcedentium seculorum Ecclesia id potuit, cum una et eadem sit Christi sponsa, licet diversis ætatibus distincta. Colligitur ex testimoniis et exemplis ad regulam primam allatis, et amplius ex Iren. L. 3. c. 2. et 3. ac Vincent. Lirinensis Commonit. c. 2. declaratur.

IV. Si sit ejusmodi, quod omnes vel saltem plerique Patres vel Ecclesiæ Doctores ac Pastores, sive in Concilio Œcumenico congregati sive seorsim scribentes, cæteris scientibus et non contradicentibus doceant ex divina traditione provenire, aut doctrinam contrariam tanquam hæreticam rejiciant, aut praxin tanquam medium ad salutem necessarium exigant; quia Patres et Pastores omnes Ecclesiam docentem constituunt, quam oves et Ecclesia discens sequi tenentur, adeoque illi errare non possunt, sicut Ecclesia nequit errare; ac præterea dum adhæremus Ecclesiasticis Doctoribus et sejungimur ab hæreticis, spiritum veritatis sequimur, et pseudoprophetas hominesque mendaces rejicimus. Colligitur ex Hier. ep. ad Pammach. Leon. ep. 13. ad Augustam et Patribus Conc. 7. act. 6. ubi et exemplum de cultu imaginum habetur, sicut et alia ex Tridentino num. 69. §. 5. attulimus.

V. Si sit traditio, quam tanquam divinam custodiunt et tenent Ecclesiæ etiam particulares, in quibus perseverat haud interrupta Episcoporum ab Apostolis, a quibus fundatæ fuerunt, successio, qualis jam una est Ecclesia Romana; quia apud eas depositas traditiones divinas supra ostensum est. Colligitur ex Iren. L. 3. c. 3. Tertul. L. de Præscr. c. 21. Theodosio apud Soer. L. 5. c. 10. et Soz. L. 7. c. 12. Exempla prostant in libris Deuterocanonicis, baptismo Hæreticorum, admissione justorum ad gloriam etc.

Regulæ pro asserenda *Traditione Apostolica* sunt.

I. Si quod Ecclesiastica quidem potestate institui poterat, non tamen ostenditur aut a Pontifice institutum, nihilominus in Ecclesia universa et omnibus retro temporibus servatum est; quia vetusta consuetudo, cujus initium non invenitur, sicut ad Apostolorum tempora referri debet, sic et eorum institutioni tribuendum est, cum pro divina non adsit necessitas, et cum mere Ecclesiastica non concilietur antiquitas et universalitas. Colligitur ex Aug. L. 3. de Baptism. c. 7. et L. 4. c. 24. et verificatur in jejunio quadragesimali, die Dominica Sabbato substituta etc.

II. Si Patres Apostolis proximi, jam suis temporibus usum antiquum et

communem rituum aut caeremoniarum similium referant, aut Apostolicam institutionem declarent; quia, præter modo dicta, id auctoritas horum virorum satis probat. Colligitur ex Tertul. L. de Coron. c. 3. et 4., Basil. L. de Sp. S. c. 27. et patet in exemplis num. 69. §. 6. conglobatis.

Regulæ pro asserenda *Traditione mere Ecclesiastica* sunt. I. Si ipsa rei ratio tardiozem epocham exigat, qualis est in festis et vigiliis Sanctorum: II. Si institutionis origo designari possit: III. Si vigeat in aliqua tantum Ecclesia particulari: IV. Si a paucis, licet antiquis scriptoribus, commemoretur, sed contradicant alii numero et auctoritate pares aut præcipui: V. Si viri Ecclesiastici et Apostolica præsertim Ecclesia traditionem tanquam novellam repudient. Vide de his Vincent. Lirin. in Commonit. c. 20. 21. 22. et 28.

77. *Dico III.* Regulæ pro usu theologico Traditionum sacrarum sunt. I. Ut Traditio sacra in sua specie efficaciter probet, eam certam esse oportet; cum principium dubium non sit legitima argumentandi sedes. II. Traditio divina firmum et efficax præbet theologo argumentum tum ad fidei morumque dogmata, tum ad oppositos his contradictores redarguendos et convellendos; quia æqualem cum verbo Dei scripto ex dictis (num. 63.) auctoritatem tenet. III. Traditio Apostolica, imo mere Ecclesiastica universalis et perpetua dat idoneum firmumque argumentum ad varia Religionis capita tum stabilienda tum defendenda; quia auctoritas principii, consuetudinis vis, et usus Ecclesiæ id juste desiderant. IV. Nec Traditio particularis, nec temporanea, licet Apostolica aut universalis, præbent legitimum argumentum, ad extendendam priorem ad Ecclesias alias particulares, aut posteriorem ad omnia tempora, etiam moderna; quia utraque potest esse libera et mutationi obnoxia; ut patet in jejunio sabbatino, immersione baptismali, poenitentia publica aliisque supra recensitis.

78. *Observa.* Sicut aliquorum duntaxat Patrum assertum non facit traditionem aliquam, maxime particularem, certam, ut patet in exemplo S. CYPRIANI et FIRMILIANI ad anabaptismi traditionem in Asia et Africa provocantium; sic nec complurium etiam Patrum, aliquam traditionem olim negantium, eam spuriam reddit, ut in libris deuterocanonicis universim, et speciatim in epistola ad Hebræos exemplum est manifestum: fuit enim aliquando etiam de Divinis et Apostolicis Traditionibus inter ipsos orthodoxos Patres et Doctores litigatum, donec plenario orbis concilio, ut S. Aug. loquitur, etiam remotis dubitationibus, firmaretur, ut eliquatissima perspectione res discussæ, crescente paulatim luce, omnino patescerent. Neutrum tamen vim hujusmodi traditionis, aut argumentum ex ea depromptum infringit, ubi postmodum Ecclesiæ judicio declaratum fuerit, traditionem adulterinam non esse, sed genuinam.

DISPUTATIO II.

DE PRINCIPIIS DIRECTIVIS.

CAPUT I.

DE ECCLESIA CHRISTI.

Ordiri altius oporteret, nec quæstionem ad unam Christi Ecclesiam constringere, si ad religionem universim omnemque ejus diversitatem excurrere liberet. Ne autem amplissima illa spatia hic perlustranda sint, faciunt dogmata de unitate Dei, adventu Messiae, et Christi divinitate, aliis in tractatibus stabilita, quibus Atheorum insania, Polytheorum superstitio, Judæorum pertinacia, et Mahometanorum aliorumque Christimachorum vanitas exponitur et expugnatur. His velut jam certis suppositis et demonstrandis, sequitur veram Ecclesiam esse Ecclesiam Christi : ut adeo de hoc asserendo laborandum nunc minime sit ; sed de hujus duntaxat Ecclesiæ notione, membris, notis, ac proprietatibus disquirendum, et cuinam e cœtibus, qui se Christianos dicunt ac Christum profitentur, nomen et axioma ejusdem vere jureque tribuendum ; ut inde auctoritas principii directivi seu vivæ regulæ fidei et vindicari Ecclesiæ, et determinato subjecto adscribi possit : quod omne præsentis capitis erit argumentum.

ARTICULUS I.

Quænam sit notio Ecclesiæ Christi.

79. *Nota.* Ecclesia non minus ac Synagoga voces græcæ sunt, quarum illa evocationem, ista congregationem latine sonant, significatione activa sensum passivum faciente. Utraque usurpatur vel tropice pro loco, ubi ejusmodi evocatio vel congregatio sit, ut accipitur 1. ad Cor. 11. v. 18. *Convenientibus vobis in Ecclesiam, audio esse scissuras*, et Luc. 7. v. 5. *Synagogam ipse ædificavit nobis* ; vel proprie pro cœtu ac multitudine evocatorum aut congregatorum. Ecclesia proprie usurpata accipitur vel in bonam partem, ut Psal. 149. v. 1. *Laus ejus in Ecclesia Sanctorum* ; vel in malam, ut Psal. 25. v. 5. *Odivi Ecclesiam malignantium* ; vel indifferenter, ut Psal. 106. v. 32. *Exaltent eum in Ecclesia plebis.*

Ecclesia in bonam partem accepta sumitur vel late pro cœtu colentium Deum ; et sic complectitur Ecclesiam tum triumphantem seu beatos, etiam

angelos in cœlis, tum patientem seu animas in purgatorio, tum militantem seu viatores homines in terris : vel stricte pro cœtu fidelium; quæ denominatio proprie convenit viatoribus seu Ecclesiæ militanti. Ecclesia stricte sumpta accipitur vel communius pro cœtu credentium præcise Deum; unde et Ecclesia Dei dicitur, continetque fideles in omni statu, Naturæ scilicet, Legis et Gratiæ; vel singulariter et antonomastice pro cœtu credentium explicite Christum; unde Ecclesia Christi vocatur, et complectitur præcise Christianos vel saltem baptizatos. Posterior etiam simpliciter dicitur Ecclesia, cum prior appelletur Synagoga, captato ex etymologia discrimine; quia juxta S. AUGUSTINI commentarium in epistolam ad Romanos, Judæi, *quod carnales essent, pecorum more congregari dicebantur*; Christiani vero, *quod spirituales sint, more creaturarum ratione præditarum, evocari debeant*.

Porro cum Ecclesia hæc simpliciter dicta et antonomastice talis juxta S. AUG. in Breviculo Collationis, Coll. 3. habeat se instar totius constantis ex anima et corpore, atque hinc vel inadæquate secundum alterutram, vel adæquate secundum utramque partem spectari possit; Ecclesiæ notionem diversis hujusmodi considerationibus respondentem asseremus, subjecturi postea positiones aliquot, quibus hodierni quorundam errores circa naturam Ecclesiæ secundum corpus consideratæ breviter et velut transeundo profligantur.

80. *Dico I.* Ecclesia Christi *inadæquate secundum animam* considerata est cœtus vocatorum ad Christi fidem, supernaturalibus dotibus cum Christo conjunctus. *Prob.* Ecclesia in hac consideratione spectatur secundum internam conjunctionem membrorum cum capite per media et vincula proportionata : sed vocati ad fidem sunt membra Ecclesiæ, ex ep. ad Ephes. c. 4. v. 22. *Et ipsum, Christum, dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius et plenitudo ejus*, et c. 5. v. 23. *Vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ*; aliisque locis : supernaturales dotes, hoc est, Fides, Spes et Charitas cum reliquis virtutibus et Spiritus sancti donis sunt vincula et media proportionata hujus conjunctionis, ut ex eorum natura et officio patet : ergo.

81. *Dico II.* Ecclesia Christi *inadæquate secundum corpus* considerata est cœtus baptizatorum, ejusdem fidei christianæ professione et eorundem sacramentorum communione, sub uno Christi in terris vicario adunatus. *Prob.* Ecclesia in hac consideratione spectatur secundum externam conjunctionem membrorum Ecclesiæ visibilis cum capite per media itidem sensibilia et proportionata : sed soli baptizati juxta Florentinum et Tridentinum Sess. 14. c. 2. sunt membra hujus Ecclesiæ : Christus statuit in terris sui vicarium, eumque voluit Ecclesiæ caput esse, cum dixit Matth. 16. v. 18. *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, et Joan. 21. v. 15. et seqq. *Jesus dicit Petro : pasce agnos meos, pasce oves meas*; quod infra uberius de unitate Ecclesiæ et Summo Pontifice ostendetur : media autem tum sensibilia tum proportionata habentur ad hunc finem in professione fidei, sacramentorum participatione, cultuque ac subiectione uniformi : ergo.

82. *Dico III.* Ecclesia Christi *adæquate* sumpta est cœtus fidelium baptizatorum, quos interius quidem animat fides, spes et charitas, exterius autem

fidei ejusdem Christianæ professio et eorumdem sacramentorum communio adunat sub uno capite Christo in cœlis, et ejus in terris vicario, Summo nempe Pontifice. Sequitur hæc thesis et descriptio ex duabus considerationibus prioribus in unam collectis; quod additur de Pontifice, sequitur itidem ex præmissis; quia Vicarius Christi in terris constitutus, et quidem unicus ad unitatem Ecclesiæ servandam admittendus, alius præter Pontificem Summum designari nequit. Sed de hoc infra uberius.

83. *Dico IV.* Ecclesia Christi est cœtus auctore Christo institutus; non autem vel mutuo fidelium consensu coalitus, vel humana potestate politica coordinatus. *Prob.* Ex Litteris, quas Christiani sacras agnoscunt, et ex profanis æque ac Ecclesiasticis scriptis cœvis, et ætatum ex ordine sequentium, conspirantibus certum est 1. ante secula 17 vixisse in Judæa JESUM compellatum Christum: 2. Eundem promulgata religionis novæ doctrina adscivisse sibi discipulos, et habuisse sectatores: 3. Eosdem tum ante tum post Christi mortem persuasisse pluribus eandem doctrinam a se divulgatam: 4. in ejusdem tum prædicatione tum receptione doctrinæ illis successisse alios ad nostra usque tempora et per universum terrarum orbem. Atqui hæc multitudo tum prædicantium tum recipientium illam doctrinam est imprimis Ecclesia Christi, saltem secundum corpus spectata, ut ex conditionibus ad hanc requisitis et in illa patentibus dignoscitur; deinde Christum habet auctorem ducem et institutorem ut ex præmissis apertum est: ergo Ecclesia Christi est cœtus auctore Christo institutus.

Conf. Iste cœtus neque mutuo fidelium consensu aut politica hominum ordinatione revera coaluit, neque coalescere potuit. Non *primum*; quia religionem Christi et doctrinam nec fideles proprio ingenio excogitarunt, aut suo nomine promulgarunt, aut temere vel tanquam a se inventam acceptarunt; nec magistratus quispiam humano-politicus ordinavit; cum judæicus et gentilis institutioni omni ex parte obstiterit, christianus autem postea huic cœtui conjunctus institutionem factam et ordinatam jam invenerit. Non *secundum*; quia Ecclesia et religio Christi, quoad fidem credendorum, cognitionem et capum, quoad obligationem maxime internam agendorum, potestatem et imperium, quoad efficaciam mediorum, vires et energiam hominum penitus excedit.

84. *Dico V.* Ecclesia Christi ex institutione sua est cœtus hierarchicus; non vero collegium æqualium. *Prob.* Ecclesia Christi ab et ex institutione sua continet in se majores et minores, Matth. 22. v. 26. *Qui major est in vobis, fiat sicut minor; et qui præcessor est, sicut ministrator;* præpositos et subditos, ep. ad Hebr. 13. v. 17. *Obedite Præpositis vestris et subjacete eis;* præcipientes et obsequentes, Act. 15. v. 28. *Pertransiens civitates præcipiebat eis custodire præcepta Apostolorum et Seniorum;* rectores et regendos, Act. 20. v. 28. *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei;* Item docentes et discentes, Matth. 28. v. 19. *Euntes ergo docete omnes... docentes eos servare omnia, quaecumque mandavi vobis;* judices et judicandos, Joan. 20. v. 23. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt;* ministros, dispensatores, mediatores, legatos, cum aliis quorum causa hæc officia exhiben-

tur, 1. ad Cor. 4. v. 1. *Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei*, et 2. ad Cor. 5. v. 18. et seqq. *Dedit nobis ministerium reconciliationis : pro Christo ergo legatione fungimur*. Ergo.

Conf. Ecclesia Christi comparatur in Scriptura regno, civitati, domui, familiæ, ovili et corpori, ibidemque maxime 1. ad Cor. 12. diversis diversa officia et potestates assignantur : ergo ad horum similitudinem Ecclesia Christi est cœtus hierarchicus, seu certis superiorum et inferiorum gradibus distinctus ; non autem æqualium collegium.

85. *Dico VI.* Ecclesia Christi est cœtus legibus propriis, non conventionalibus solum, constitutus. *Prob.* Leges propriæ et non conventionales sunt, quæ promanant a superiore, sanciantur sine interventu et rogatione populi, necessitatem obedienti imponunt, non relinquunt intercedendi aut omit-tendi libertatem : ejusmodi leges sunt, quibus constituta est Ecclesia Christi. Nam CHRISTUS imprimis legitimus est Ecclesiæ superior, ut per se patet ; et Episcopi veram superiorum potestatem a Christo acceperunt, ut ex num. 84. et Tr. de Legibus manifestum est : nullam dein rogationem populi intervenisse sive in legibus institutionis Christi, sive in præceptis et ordinationibus tum Apostolorum tum successorum ipsis datorum circa reli-quam Ecclesiæ constitutionem, liquet tam ex sacris litteris, quam ex historia Ecclesiastica : denique necessitatem obediendi inductam, libertatem intercedendi ademptam probat auctoritas non tantum Christi, sed etiam Ecclesiastici magistratus præceptiva et coactiva in Tr. de LL. asserta et vindicata : ergo.

Conf. Leges conventionales locum duntaxat habent in cœtu mutuo paciscentium consensu coalito, aut collegio æqualium : sed Ecclesia Dei nec ejusmodi cœtus est, nec collegium, ex thesibus proxime superioribus : ergo.

86. *Observe.* Ecclesia hactenus descripta dicitur *particularis*, si sumatur pro certo et determinato cœtu hujusmodi restricto vel intra domum aliquam aut familiam, ut fit in ep. ad Rom. 16. v. 3. et 5., vel in una civitate ac diœcesi, ut fit 1. ad Cor. 1. v. 1. et 2., vel in integra provincia, natione aut regno, ut fit ad Tit. 1. v. 5. ; indeque Ecclesia domestica, diœcesana, metropolitana, provincialis, nationalis, orientalis vel occidentalis appellatur. *Universalis* dicitur, si pro tota christianorum gente quaquaversum diffusa ac distributa capitur. Utrique Ecclesiæ data notiō convenit, quantumvis particulares Ecclesiæ proprios pastores habeant ; cum et hi sub uno capite Christo in cœlis et ejus in terris vicario adunentur.

Sumitur autem *Ecclesia universalis* vel substantialiter et complete pro omnibus nempe partibus, tam subditis quam præpositis, tam discente quam docente Ecclesia ; vel formaliter et representative pro parte docente et Episcopis, maxime in concilio œcumenico confluentibus, vel denique materialiter et subjective pro parte discente et plebe fidelium ; quarum acceptionum prima et forte ultima ad præsens caput, media autem ad bina sequentia pertinet,

ARTICULUS II.

Quinam sint de vera Christi Ecclesia.

87. *Nota.* Ecclesiam non tantum adæquate sumptam sed et inadæquate acceptam secundum corpus, simpliciter dici veram Christi Ecclesiam, patet tum ex parabolis, sub quibus scriptura Matth. c. 3. v. 12. c. 13. v. 47. c. 22. v. 2. c. 23. v. 1. et alibi Ecclesiam exhibet; tum ex hominum diversitate, qua Cypr. L. 3., ep. 3. Aug. in Brevic. Coll. 3. c. 9., Naz. in Or. 1. apol., Chrys. in Ps. 39. v. 13., Hier. in Dial. cont. Lucif. ult. med., Fulg. L. de Fid. c. 43., Greg. hom. 11. et 38. in Evang. aliique constare docent Ecclesiam; necnon ex vulgari loquendi modo juxta quem de rebus loqui secundum externa, et subditos, milites, ministros, Reges et Catholicum et Christianissimum dicere solemus, qui se tales exterius profitentur. De hac Christi Ecclesia simpliciter dicta quæstio præsens versatur, facile quidem decidenda, si ad descriptionem (num. 82.) datam, et ad singula ejus prædicata attendatur: cum ratione primi, non baptizati licet aliena religione carentes; ratione secundi, præter Judæos, Turcas et Paganos, Apostatæ ac Hæretici; ratione tertii, Cathecumeni et Excommunicati; ratione quarti, Schismatici ab Ecclesia excludantur: reliqui vero, quantumvis reprobi aut impii, modo nulla horum conditione destituti, includantur.

Difficultatem tamen nonnullam movet duplex Ecclesiæ systema ab hæreticis posteriorum temporum recens adoptatum aut inventum. Alterum coarctat Ecclesiam aut ad solos prædestinatos; cujus auctor fuit Wicleffus secundum propositiones in Conc. Constantiensi Sess. 15. damnatas, sectator vero CALVINUS juxta suæ de justificatione doctrinæ sequelam, et Quesnellus in prop. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. per Bullam *Unigenitus* damnatis: aut ad solos perfectos; ut apud Aug. L. de Hæres. c. 88. docuerunt Pelagiani, et nuper Anabaptistæ: aut ad solos justos, vel ab infidelitatis saltem crimine immunes; quod voluerunt Novatiani apud Cypr. L. 4. ep. 2., Cathari apud Epiph. L. de Hæres., Donatistæ apud Aug. L. 3. cont. Parmen. c. 2. itemque Lutherani in Conf. August. Art. 7. et apud Lutherum L. de Conc. et Ecclesia. Alterum colligit ad Ecclesiam omnes etiam sectas hæreticorum et schismaticorum, modo illi fundamentales, ut vocant, Christianæ Religionis articulos credant. Hujus artifex priori seculo fuit PETRUS JURIEU, famosus apud Calvinistas præco, in libro, verum Ecclesiæ systema, inscripto; illudque nunc Calvinii sectatores plures, ad Ecclesiam suam a gravissimis oppositionibus vindicandam, amplectuntur.

88. *Dico I.* De Ecclesia nec sunt soli prædestinati, sed et reprobi; nec soli perfecti, sed et imperfecti: nec soli justi, sed et peccatores.

Prob. 1^a p. Ecclesia Matth. II. cc. comparatur aræ triticum et paleam habenti, sagenæ pisces bonos et malos complectenti, convivio hospites ornatos et veste nuptiali destitutos excipienti, decadi virginum tot fatuas quot prudentes numeranti; in ep. 2. ad Tim. 2. domui vasa aurea, lignea et lutea, honorifica item et turpia continenti: Eisdem parabolis etiam de reprobis una cum prædestinatis in Ecclesia comprehensis Cypr. L. 3. ep. 3. et L. 4.

ep. 2., Aug. Tr. 43. in Joan. et L. 2. cont. Crescon. c. 34., Chrys. hom. 6, in ep. 2. ad Tim. explicant. Ergo.

Conf. Sequeretur 1° invisibilem et incertam esse Ecclesiam; adeoque nec fideles agnoscendos a Pastoribus, et vicissim; nec infideles, nisi forte temere perventuros ad veram Christi Ecclesiam; 2° nec infantes baptizatos, nec adultos peccato adhuc immunes, sed non prædestinatos, esse in Ecclesia; e contrario autem plures adhuc idololatrias, Judæos, Hæreticos, et Schismaticos olim tamen convertendos et salvandos, jam nunc intra Ecclesiam contineri: quæ omnia plane absurda sunt.

Prob. 2^a p. Excepto Christo et Beatissima Virgine, nec sanctissimi omnino perfecti sunt, aut vacant peccato quocumque veniali; ut patet ex 3. Reg. 8. v. 46., Prov. 24. v. 16., Jac. 3. v. 2. et 1. Joan. 1. v. 8.; Item ex Cypr. serm. de Eleemos., Greg. Naz. Orat. 2. in Julian., Ambr. serm. 16. in Ps. 118. Ergo cum Christus et Beatissima Virgo soli non faciant Ecclesiam; nulla fuit, est, aut erit Ecclesia, si ex solis perfectis illa constitueretur. *Conf.* S. Aug. L. de perf. Justitiæ, Hier. L. 3. Dial. et Chrys. in Ps. 39. ex professo oppugnant errorem Pelagianorum: ergo.

Prob. 3^a p. In V. et N. Testamento narrantur peccata populi Dei; Matth. 23., Apoc. 2. et 3., item 1. ad Cor. 1. fit mentio fidelium tum præpositorum, tum subditorum, qui peccaverunt; Matth. 18. et 1. ad Cor. 5. propter peccata designantur ejiciendi ex Ecclesia: similia commemorant, et speciatim contra Novatianos ac Donatistas probant, peccatores in Ecclesia Dei haberi, Cypr. L. 3. ep. 3., Naz. Or. 4. apol., Chrys. in Ps. 39., Hier. in Dial. cont. Lucif., Aug. in Brev. Coll. 3, et L. de unit. Eccl. c. 43., Fulg. L. de fid. c. 43., Greg. hom. 11. et 38. etc. Ergo. *Conf.* Sequeretur 1° Ecclesiæ membra reddi incerta et dubia, neminemque scire, quinam sint de Ecclesia; adeoque frustranea in Ecclesia esse sacramenta; 2° Prælatos Ecclesiæ in peccatum lapsos, cum extra Ecclesiam fierent, nihil jam prodesse, nec suæ potestatis actum exercere posse; quod in prop. Joannis Huss a Conc. Constantiensi Sess. 15. damnatum est; 3° etiam subditos, si peccarint, desinere esse de grege; adeoque nec hos obedire Prælati, nec Prælatos horum gerere curam aut posse aut oportere.

89. *Objic.* Ex rebus, quibuscum comparatur Ecclesia, constat eam conflari ex solis prædestinatis. Nam 1. secundum Aug. L. 5. de bapt. c. 48. comparatur cum *arca Noe*: sed in hac non erant nisi salvandi ex aquis diluvii: ergo, 2. Eadem, tanquam vera Christi sponsa Cant. 4. dicitur *hortus conclusus, fons signatus et puteus* aquarum viventium: sed hæc omnia, juxta Aug. L. 5. de bapt. c. 27. congruunt propter prædestinatos: ergo, 3. A Christo ipso Joan. 10. confertur cum *ovili*: sed hujus oves sunt soli prædestinati, ut Aug. Tr. 43. in Joan. docet: ergo.

R. ad Arg. Transmisso supposito, quod a pluribus, duas saltem priores comparationes alio mystice transferentibus, negatur. N. *Ass.* Ad ejus *prob.* 1. D. M. Ecclesia comparatur cum arca Noe, quoad omnia, N. quoad aliqua, C. Similitudo juxta Aug. l. c., Cypr. de unit., Hier. in ep. ad Damas. de trib. symb. stat maxime in duobus: 1. quod Ecclesia complectatur reprobos et electos, bonos et malos; sicut arca ferebat animalia immunda æque ac munda; 2. quod extra Ecclesiam salvetur nemo, sicut nullus extra arcam e

diluvii aquis evasit salvus: Neque extendendam ad assertum esse comparationem, patet ex collatione baptismi cum eadem arca 1. Pet. 3. v. 21. facta; quia exinde sequeretur omnes baptizatos esse prædestinatos et salvandos.

Ad. 2. D. M. Hæc omnia congruunt Ecclesiæ triumphanti, C. militanti, *Subd.* propter prædestinatos in sensu vel tropico vel restricto, C. in sensu proprio et illimitato, N. Responsio constat ex Aug. L. 2. Retr. c. 18. declarante, dotes singulares et eximias in Scripturis sub vario schemate relatas accipi plerumque de Ecclesia *gloriosa* seu triumphante. Adstipulamur tamen Ecclesiæ militanti toti per synecdochen, alias etiam in sacris litteris usurpatam, tribui, quod ejus duntaxat parti, sc. prædestinatis, proprium est; vel attributa ejusmodi hoc sensu accipi, ut per ea solum excludantur ab Ecclesia, qui conditionibus debitis caruerint.

Ad. 3. N. M. Contrarium siquidem ex Psal. 73. v. 1. et Joan. 21. v. 18. manifeste patet. Ad auctoritatem Augustini, R. S. Doctor, sicut priores comparationes a Rebaptizantibus perperam usurpatas locis cit. ad sensum catholicum restrinxit; sic et hic aperte declarat, etiam *oves esse foris, et lupos intus*: unde dum postea solos prædestinatos appellat oves, ovium quidem nomine intelligit eos duntaxat, qui perseveraturi sunt in finem, qui sensus Joan. 10. v. 27. et 28. habetur; non tamen usurpationem vocis ampliorem in Scriptura passim obviam, sensumque alium excludit.

Inst. 1. Ecclesia congregatur ex veris *filiis Dei* juxta Joan. 11. v. 52; aut ex iis, qui a Joanne ep. 1. c. 2. v. 19. dicuntur esse *ex nobis*: sed soli prædestinati dicuntur esse filii Dei et ex nobis, ut Aug. L. de correptione et gratia. c. 9. laudata verba tractans ostendit; ergo.

R. D. M. Ecclesia tantum congregatur ex filiis Dei *aut ex nobis*, his præcise secundum prædestinationem ac permanentiam, seu secundum veritatem finis sic compellatis, N. etiam talibus secundum justificationem, communionem, seu veritatem essentiae, C. Posteriores sensum indicat ipse S. Doctor, dum l. c. negans probos haud prædestinatos esse vere filios, ita pergit: *Non quia justitiam simulaverunt, sed quia in ea non manserunt*; quod repetit L. 4. de bapt. c. 2. et L. 2. cont. Cresc. c. 21.; ubi negat reprobos quidem nobiscum permansisse, minime autem, eos fuisse in societate et corpore Ecclesiæ.

Inst. 2. Ecclesia est solum illud corpus, quod Christus tanquam caput salvabit; qui enim non salvantur, ab Aug. L. 3. de doctr. Chr. c. 32. dicuntur *simulatum*, non verum Christi *corpus*: sed solum corpus prædestinatorum salvabit Christus: ergo.

R. D. M. Ecclesia est solum illud corpus, quod Christus tanquam caput salvat vel efficienter vel sufficienter, C. necessario efficienter, N. Ratio corporis et capitis in Ecclesia, ut ex dictis liquet, non desumitur a salute: sicubi tamen, uti hic fit ab Augustino, inde derivetur, Ecclesia accipitur secundum suam finem, non secundum materiam. Cæterum aliunde patet, Christum reprobis abunde providisse de sufficientibus ad salutem mediis.

Inst. 3. Propria Ecclesiæ excellentia in sacris litteris contestata excludit ab ea impios et imperfectos. Nam. 1. dicitur Cant. 4. v. 7. *tota pulchra et sine macula*, atque ad Ephes. 5. v. 27 *non habens maculam aut rugam, aut aliquid ejusmodi*. 2. Ibidem declaratur *sancta et immaculata*; quorum primum a

symbolo, secundum a Conc. Tolet. VI. c. 1. tribuitur Ecclesiæ etiam militanti. 3. Sub schemate Sionis Isa. 35. v. 9. in ea *nec leo, nec mala bestia*, c. 52. v. 1. *nec incircumcisis, nec immundis* inveniri scribuntur.

R. ad. Arg. N. Ass. Ad ejus prob. 1. *D.* Ecclesia triumphans, *C.* Ecclesia militans, *Subd.* est tota pulchra, sine macula et ruga, vel comparative ad Synagoga aut alias societates, vel positive sive ratione sacramentorum, sive ratione membrorum nobiliorum, *C.* simpliciter, et absolute, ac respectu præcise membrorum, eorumque omnium, *N.* Primam acceptionem probat Aug. L. 1. Retr. c. 29. et toto Lib. de Perf. Justit., sequiturque D. Thom. p. 3. q. 8. a. 2.; alteram sub datis duntaxat limitibus permittit rei veritas. *Ad 2.* reddit eadem distinctio: præsertim cum symbolum universim loquatur, concilium autem interpretationem aliam non excludat. *Ad 3.* *D.* Hæc dicuntur de Ecclesia in sensu litterali et historico, *N.* in sensu mystico, *Subd.* ad excludendos infideles, quorsum et Paulus 2. ad Cor. 6. hoc schemate est usus, *C.* ad excludendos quoscumque malos, *N.*

Inst. 4. Patres docent, malos neutiquam pertinere ad Ecclesiam. Et quidem 1º CYPR. ep. ad Magnum, HIER. in Com. ad Ephes. 5., Aug. L. 1. cont. lit. Petil. c. 108. et L. 2. cont. Crescon. diserte id enuntiant. 2º Aug. Tr. 6. in Joan. 1. L. de unit. Eccles. c. 21. et 22., L. 5. de bapt. c. 3. parem supponit esse conditionem tum hæreticorum tum malorum: priores autem non pertinere ad Ecclesiam ex dictis constat. 3º Idem L. 3. de bapt. c. 18. et L. 7. c. 51. ac alibi docet solos sanctos esse illam Ecclesiam, *quæ supra Petram fundata est, et habet claves regni cælorum, atque audienda dicitur*, h. e. militantem. 4º Ex Aug. doctrina sequitur saltem duas distingui Ecclesias, alteram ex bonis et malis mixtam, ex solis justis constantem alteram.

R. N. Ass. Ad ejus prob. 1. *D.* Et Patres hic vel accipiunt Ecclesiam secundum animam, et in sensu restricto, pro societate eorum qui vinculo charitatis inter se et cum Christo uniuntur; vel malorum nomine intelligunt infideles; vel membra designant non qualiacumque, sed perfecta, viva et spiritu charitatis animata, *C.* loquuntur pro statu nostræ quæstionis, *N.*

Ad 2. D. Aug. parem supponit hæreticorum et malorum conditionem quoad potestatem valide baptizandi, et quidem in principiis Donatistarum, *C.* quoad inclusionem aut exclusionem ab Ecclesia, *Subd.* ab Ecclesia inadæquate sumpta secundum animam, *C.* adæquate aut secundum corpus sumpta, *N.* Docebant Donatistæ, Ecclesiam constare ex solis justis et sanctis; in ea sola et a solis ejus membris dari Spiritum sanctum, valideque conferri sacramenta: consequenter baptismum ab hæreticis datum rejiciebant et iterabant. Cum vero iidem tamen collatum ab impiis et peccatoribus baptismum tanquam validum admitterent, Aug. ll. cc. maxime L. de unit. Eccl. c. 22. et L. 4. de bapt. c. 4. inconstantiam doctrinæ impugnavit et Donatistas pressit argumento ad hominem, arguendo, in eorum principiis, non magis improbum pertinere ad Ecclesiam et Spiritum sanctum dare, quam hæreticum; adeoque vel utriusque vel neutrius baptismum esse rejiciendum.

Ad 3. D. Docet solos sanctos esse illam Ecclesiam in genere finis hoc sensu, quod privilegia Ecclesiæ concessa sint data in sanctorum utilitatem, salutem et consecutionem vitæ æternæ, *C.* in quocumque alio genere, quasi Ecclesia sic sit instituta, ut solis constet sanctis, et per solos sanctos administrentur

sacramenta, N. Hunc sensum S. Doctoris contextus et L. 2. cont. Petil. c. 10. et 11. produunt.

Ad 4. N. seq. Refutavit hanc imposturam Aug. in Brev. Coll. ad. d. 3. c. 9. ubi tradit quidem distingui Ecclesiam posse tum secundum partes, in bonos quasi animam et interiorem, in malos quasi in corpus et exteriorem partem; tum secundum tempora in militantem, quæ solos bonos contineat: minime tamen asserit duas esse Ecclesias; sicut nempe nec duo homines sunt, dum exterior et interior sumitur; nec duo Christi, licet semel mortuus fuerit, nunc vero non moriturus.

Inst. 5. Dogma idem suadetur ratione multiplici. Nam 1. Qui Deum non habet patrem, Ecclesiam nequit habere matrem, nec ad eam pertinere: mali patrem non habent Deum, sed diabolum, ex Joan. 8. v. 44. ergo. 2. Qui non pertinet ad Christum, nec ad Ecclesiam pertinet, cum unum ex utroque corpus fiat: sed impii, utpote carentes Spiritu Christi, non pertinent ad Christum, ex ep. ad Rom. 8. v. 9. *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*: ergo. 3. Qui ab Babylonem pertinet, non spectat ad mysticam Jerusalem sive Ecclesiam; quia civitates oppositæ sunt, et alia pacis, confusionis alia: mali pertinent ad Babylonem, ut Aug. L. 14. de Civ. c. 28. designat: ergo.

R. N. Ass. Ad ejus prob. 1. *D. M.* Qui Deum non habet patrem ullo modo, non habet Ecclesiam matrem, C. qui non habet omni modo, N. Deum habere patrem et filius Dei quis esse potest vel per institutionem et doctrinam, vel per regenerationem et adoptionem sive constantem sive temporariam, vel per imitationem. Quamvis ergo peccatores a Christo dicantur esse ex patre diabolo, et sic secundum imitationem et adoptionem constantem Deum non habeant patrem; possunt tamen eundem tanquam patrem respicere prioribus modis, ut ipse Deus significavit, Isa. 1. dicens: *Filios enutrivit et exaltavit: ipsi autem spreverunt me.*

Ad 2. D. M. Qui non pertinet ad Christum, ut præcise caput est et constituit Ecclesiam, C. qui non pertinet ad Christum, ut vivificavit et per charitatem agit, *subd.* non pertinet ad Ecclesiam secundum esse formale et secundum animam, C. secundum esse materiale, et secundum corpus, N. Quin et peccatores, quamvis sint membra hujus corporis mortificata, arida et imperfecta, tamen ob continuitatem externam et capiti subsunt, et motu externo simul cum aliis moventur, et motu etiam interno per fidei et spei habitus adhuc relictos cientur.

Ad 3. D. M. Qui pertinet ad Babylonem, sub eadem ratione non pertinet ad Jerusalem, C. Sub diversa nequit pertinere, N. Sicut enim ratione civitatis potest quis esse hujus, et ratione domicilii civis alterius urbis; sic et peccator ratione baptismi et professionis pertinet etiamnum ad mysticam Jerusalem, quamvis mala vivendi ratione Babylonem inhabitet.

90. *Dico II.* Neque de Ecclesia sunt aut hæretici manifesti, aut schismatici publici, aut excommunicati denunciati, quantumvis fundamentalia non destruere dicantur.

Prob. 1^a p. Scriptura hæreticos dicit 1. ad Tim. 1. v. 19. *circa fidem naufragasse*, h. e. fracta parte navis Ecclesiæ ex ea in mare decidisse; 1. Joan. 2. v. 19. *ex nobis prodixisse, nec nobiscum permansisse*, h. e. extra fidelium

congregationem fuisse factos; ad Tit. 3. v. 10. *de vitandos*, et v. 11. *proprio iudicio condemnatos*, h. e. sua sponte a communione digressos: Inter Patres Hier. in Dial. adv. Lucif. asserit hæreticos, nempe *Marcionitas, Valentinianos Montenses non Ecclesiam Christi, sed antichristi esse Synagogam*; Aug. L. de unit. Eccl. c. 4. scribit eosdem *non utique esse in Ecclesia*, et L. cont. Petil. c. 3. *extra Ecclesiam baptismum tradere*: denique ipsa hæresis notio, et diversitas non tantum fidei et possessionis externæ sectarios ejusmodi segregatos et divisos a corpore Ecclesiæ demonstrat.

Prob. 2^a p. Schisma vel facit plures Ecclesias, quod est contra unitatem Ecclesiæ sub schemate unius *ovilis* Joan. 10. unius *corporis* ad Rom. 12. unius *sponsæ, amicæ, et columbæ* Cant. 6. propositam; vel a vera Ecclesia emittit fideles, sicut Luc. 5. scissura ex rupto reti pisces antea captos: adeoque schismaticus est *ab Ecclesiæ visceribus* sen *ab universali Ecclesia divisus*, ut Caus. 24. Quæst. 1. Can. 33. et 34. probat Pelagius P. M.; *est extra veritatem*, ut L. 4. c. 64. ait IRENÆUS; *in Ecclesia non est*, ut ep. 9. ad Flor. scribit CYPRIANUS; *est in altera Ecclesia*, ut hom. 11. in ep. ad Ephes. docet CHRYSOSTOMUS; *est ab Ecclesia Dei separatus*, ut in c. 1. Amos et c. 3. ep. ad Tit. loquitur HIERONYMUS; *non pertinet ad Ecclesiam*, ut L. de fid. et Symb. c. 10. ostendit AUGUSTINUS: *deserit matrem, se separat, a radice Ecclesiæ amputatur, rebellis discedit*, ut L. 1. cont. Parmen. decernit OPTATUS.

Prob. 3^a p. Per excommunicationem reus juxta Matth. c. 18. v. 17. habetur *sicut Ethnicus et Publicanus*; juxta 1. ad Cor. 5. v. 5. *traditur Satanæ*, et v. 13. *fit foris*: juxta Cypr. ep. 62. ad Pomp. *spirituali gladio necatur, et de Ecclesia ejicitur*; juxta Aug. L. de unit. Eccl. c. ult. *præciditur a corpore Ecclesiæ*; juxta Hier. in c. 3. ep. ad Tit. *de Ecclesia propellitur*; juxta Tertul. in Apol. c. 39. *a communione orationis et conventus et omnis sacri commercii relegatur*: ergo.

Conf. Ass. I. Ecclesia nunquam attendit ad illam inter errores *fundamentales et non fundamentales* distinctionem; tum quia baptismum ab Ebionitis, Marcionitis, Arianis, Macedonianis, Apollinaristis, aliisque circa fundamentalia errantibus, modo cum debita materia et forma collatum, iterari noluit, ut Hier. in Dial. cont. Lucif., Aug. L. 3. de Bapt. c. 15. et L. 4. c. 16. declarant, tum quia etiam Novatianos, Donatistas, Quartodecimanos, Sabbatianos, Pelagianos, Origenistas, aliosque in fundamentalibus sic dictis haud errantes anathematizavit: tum quia indiscriminatim et quoscumque a communione aut doctrina Ecclesiæ Catholicæ diversos damnavit, sive apud Patres, Iren. L. 1. adv. hæ. c. 3. et L. 3. c. 4., Tertul. de Præscript. c. 4. et 30., Clem. Alex. L. 7. Strom., Hilar. L. 7. de Trin. c. 12.; sive in Conciliis Laodic. c. 9. et 10., Carthag. IV. Can. 71., General. II. Can. 6., Gen. V. act. 3. et circa finem condemnationis, Gen. VI. Sess. 18.

Conf. II. PATRES diserte docent Ecclesiam esse societatem unam, cujus omnia membra inter se communione unita sunt, et a qua hæretici, schismatici, excommunicati excluduntur; nempe Ignat. in Ep. ad Philadeph., Justin. in Dial. cum Tryph., Tertul. L. de Præscript. c. 20. et 21., Cypr. ep. 40. et 93., Ambr. de Pœnit. L. 1. c. 6. et L. 2. c. 4. ac 5., Aug. L. de unic. Bapt. c. 16. et de Agon. Christ. c. 12. item ep. 152. et 209. etc.

Conf. III. Societates hæreticorum, schismaticorum, et excommunicatorum, nec sunt Ecclesia universalis; cum neque ab initio neque postea ubique

fuerint diffusæ : nec sunt pars Ecclesiæ universalis ; cum ab illis societatibus vel ipsæ discesserint, vel expulsæ maneant : nec sunt alia qualiscumque Ecclesia ; cum hæc, ex illis se mutuo anathematizantibus conflata, nunquam congregetur, nunquam loquatur, judicet nunquam, nihilque definiat aut præcipiat : quæ tamen omnia præstari a vera Christi Ecclesia oportet.

91. *Objic.* Hæreticos esse intra Ecclesiam, docemur a sacris Scripturis juxta quas 1° in parabola Matth. 13 de *seminante* proposita ex CYPR. L. 3. ep. 3. et Aug. L. 2. cont. Cresc. c. 34. *ager* Ecclesiam, et ex HIER. ac CHRYS. in h. l. et Aug. q. 11. super Matth. *grana* Catholicos bonos, *paleæ* Catholicos malos, *zizania* hæreticos significant. 2° In ep. 2. ad Tim. 2. v. 20. ex CYPR. l. c. AMBR. in h. l. et Aug. L. 4. de bapt. c. 12. per *magnum domum* Ecclesia, et v. 16. ac 17. per *vasa lignea et fictilia* hæretici intelliguntur. 3° In ep. 1. ad Cor. 3. v. 11. et seqq. per *fundamentum*, quod est Christus, articuli fundamentales de Christo, per *superædificatores* pastores et doctores, per res impositas doctrinæ, per *aurum, argentum et lapides pretiosos* dogmata vera, per *ligna, fenum et stipulas* errores et doctrinæ falsæ designantur ; quæ tamen, si fundamentum non destruatur, ipsæ quidem damnantur, earum tamen assertores ibid. v. 13. salvari poterunt ; adeoque et membra Ecclesiæ esse possunt.

R. ad Arg. N. Ass. Ad ejus *prob. 1.* CHRISTUS ipse ibid. v. 37. parabolam hanc, in qua nulla *palearum* mentio fit, sic exponit : *Qui seminat bonum semen, est filius hominis : ager autem est mundus : bonum vero semen, hi sunt filii Dei : zizania autem filii sunt nequam.* Alia aliorum expositio ad summum probat, hæreticos ob baptismum et quorundam sacramentorum usum aliqua ratione pertinere ad Ecclesiam ; non tamen, quod JURIEU contendit, salutis in ea ad modum reliquorum participes fore : cum parabola discrete enuntiet *zizania* colligenda in fasciculos ad comburendum.

Ad 2. D. Per domum Ecclesia et per vasa lignea hæretici intelliguntur, sensu ubique proprio et stricto, N. vel improprio vel lato, T. Patres Græci, Chrys. et Theoph. vel per domum accipiunt mundum, vel per vasa illa peccatores : inter Latinos CYPR. quidem per domum Ecclesiam, sed per vasa intelligit fideles infirmos : cujus mentem AUG. dum de hæreticis interpretatur, non videtur assecutus ; cum ille l. c. Novatianum extra Ecclesiam esse censeat, et Iræreticorum baptismum repudiarit. Quod AMBR. laudatum attinet ; non is, sed Pelagianus quidam aut Hilarius Luciferianus hos commentarios scripsit.

Ad 3. N. Ass. Quia hæc interpretatio, præterquam quod nova sit et ab omni retro antiquitate inaudita, gratis designat errores præ humanis opinionibus, et distinctionem articulorum in fundamentales et non fundamentales alibi rejectam improbabiler reducit et huc applicat.

Inst. 1. Idem asserunt PAULUS et PATRES : ille quidem 1. ad Cor. 13. v. 12. *Si autem Christus prædicatur, quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est ?* Inter hos autem HIER. in dial. adv. Lucif. ubi admittit intra Ecclesiam peccatores, horum nomine comprehendit hæreticos : quia ex valido peccatorum baptismo, etiam hæreticorum baptismum validum probat : Item AUG. L. 1. de bapt. dicit *partem Donati esse conjunctam cum Ecclesia, et generare Christo filios ;* unde et Christi sponsam dici oportet.

R. N. Ass. ejusque *prob. 1.* nam *quidam in vobis* vel intelligitur de Sad-

ducaëis aut Cerinthianis aut aliis a fide alienis, inter et contra Christianos hanc hæresin spargentibus; et sic textus rem nostram non attingit: vel de quibusdam fidelium Corinthiorum; hi vero cum aut dubitantes, aut errantes, aut etiam hæretici, sed occulti, esse poterant; nec inde contrarium thesi infertur. *Ad 2. R. Hier.* nomine peccatorum minime designasse hæreticos, sed eodem usum argumento ad hominem contra Luciferianos, quo contra Donatistas usum esse Augustinum supra diximus. *Ad 3. D. Aug.* docet partem Donati esse conjunctam cum Ecclesia in sacramentorum et rituum quorundam usu; generare item filios ipsam tanquam ancillam veræ Ecclesiæ velut matrifamilias, C. Esse conjunctam vera membrorum additione et unione; item generare filios sibi tanquam matrifamilias et sponsæ Christi, N. seipsum S. Doctor sic exponit:

Et quidem dum quoad primum ibid. c. 10. ait: *Quasi vero ex hoc generet, unde separata est; et non ex hoc, unde conjuncta est: sed adjuncta est in uno baptismo.* Item in enar. Ps. 54. *Quare dixit: quia in multis erant mecum? baptismum habebamus utrique; et in eo erant mecum: Evangelium utrique legebamus; erant in eo mecum: Paschæ solemnitatem frequentabamus; erant ibi mecum. In multis mecum: in paucis non mecum: sed in his paucis, in quibus non erant mecum; non eis prosunt multa, in quibus mecum.* Quoad secundum autem L. 1. de bapt. c. 13. scribit: *Ecclesia quippe omnes per baptismum parit, sive apud se, id est, ex utero suo; sive extra se de semine viri sui; sive de se, sive de ancilla.* Quod cum declarasset exemplis natorum ex ancillis Abrahæ et Jacob, subjungit: *sicut apud istos Ecclesiæ jure, quod est in baptismo, nascuntur, quicumque nascuntur: sed si concordant cum fratribus, per unitatem pacis ad terram veniunt promissionis, non de materno utero rursus ejiciendi; sed in paterno semine agnoscendi; si autem in discordia perseverant, ad Ismaelis funiculum pertinent.*

Inst. 2. Ratio idem demonstrat. Nam 1. Ecclesia juxta 1. ad Cor. 5. v. 17. jus tantum habet in eos, qui sunt intus: sed Ecclesia jus habet in hæreticos, utpote quos ligat et punit: ergo. 2. Hæretici per baptismum ingrediuntur in Ecclesiam, et per characterem uniuntur cum Christo: ergo sunt membra Ecclesiæ. 3. Nisi Christiani omnes, saltem in fundamentalibus convenientes, pertineant ad Ecclesiam, hæc non erit ubique diffusa, quæ tamen conditio una est ex notis Ecclesiæ: ergo.

R. N. Ass. Ad ejus prob. 1. *D. M.* Ecclesia potestatem habet tantum in eos, qui sunt intus sive actu sive debito, C. solum actu, N. Sicut ovis exerrans ad ovile, servus fugitivus ad dominum, et transfuga ad ducem pertinet, non quidem actu sed debito; sic et post baptismum desciscens a fide aut hæreticus ad Ecclesiam spectat. Cæterum Apostolus de iis, qui ita foris sunt, ut nunquam fuerint intus, loquitur. *Ad 2. T. A. N. Cons.* Imprimis enim ad membrum Ecclesiæ non sufficit fuisse, sed requiritur esse in Ecclesia. Deinde character non est unio ipsa, sed signum duntaxat unionis, sive præsentis sive præterite; quod ab alieno et extraneo etiam ferri potest, ut in damnatis manifestum est. *Ad 3. N. seq.* Sine admissis ad sui constitutionem hæreticis et schismaticis manet Ecclesia moraliter ubique diffusa, quantum ad veræ Ecclesiæ notam requiritur; cum et inter hæreticos ac schismaticos Catholici non desint, et regenerati ab iis per baptismum, antequam hæresi aut schismati consensum præbeant, pertineant ad Ecclesiam, de quo infra.

Inst. 3. Auctoritas Scripturæ et Patrum stat pro schismaticis et excommunicatis ad Ecclesiam accensendis. Nam 1º PAULUS in 1. ad Cor. 11. v. 18. notat schismata fidelium convenientium in Ecclesia. 2º BASIL. in ep. ad Amphil. scribit: Visum est antiquis hæreticos quidem omnino rejicere: qui se autem absciderunt, qui Schismatici dicuntur, ut qui adhuc sint Ecclesiæ, admittere. 3º AUG. L. 4. de bapt. c. 1. ait: Si ergo, qui recessit ab unitate, aliquid aliud agere voluerit, quam quod in unitate perceperit, in eo recedit et disjungitur: quod autem ita vult agere, sicut in unitate agitur, in eo manet atque conjungitur. Idem. L. cont. Donat. post Coll. c. 20. ait: Neque enim a populo Dei separamus, quos vel degradando vel excommunicando ad humiliorem pœnitentiæ locum redigimus: ergo.

R. ad Arg. N. Ass. Ad ejus prob. 1. D. Apostolus in Ecclesia Corinthiorum notat schismata latius dicta et animorum, C. Stricte dicta et opinionum, N. Dissensiones Corinthiorum hic erant circa mensas, locum et tempus, ac socios sive convivas cœnæ Eucharisticæ et Agaparum, quæ tamen non facerent separationem ab Ecclesiæ unitate, aut contemptum auctoritatis Ecclesiasticæ adferrent.

Ad 2. R. BASILIUS vel dicit schismaticos non reipsa, sed specie et nomine tenus tantum, esse in Ecclesia; quia ibid. asserit, eos post pœnitentiam recipiendos rursus in Ecclesiam: vel correctus est a Conc. Constantinopolitano I. quod Can. 6. Schismaticos æque ac hæreticos abjicit. Neutiquam vero erroneo Jurii sensui adstipulatur; cum aperte neget, habere amplius in se gratiam Spiritus eos, qui se ab Ecclesia sejuxerunt.

Ad 3. R. Textus AUG. prior non prodest, quod dicat in aliquibus haberi conjunctionem; quia ex supra dictis in his paucis, in quibus non erant mecum, non eis prosunt multa, in quibus mecum: obest autem, quod dicat, qui recessit ab unitate; quia L. de fid. et Symb. c. 10. ait, eos, qui a charitate fraterna dissentiant, non pertinere ad Ecclesiam quæ diligit proximum, sicut hæretici non spectant ad eam quæ diligit Deum. Posterior textus recte videtur BELLARMINO corruptus ob contextum, qui exigit, ut legatur cum duplici negatione sic: Neque enim a populo Dei non separamus. Permissa autem integritate textus, vel accipi potest separatio perpetua, sine spe reditus et salutis; vel populus Dei pro numero salvandorum, non autem pro Ecclesia militante; vel textus totus non loquitur de excommunicatione, sed pœnitentiæ impositione.

Inst. 4. Facta omnis ætatis ecclesiastica idem ostendunt. In Synagoga enim 1º decem Tribus a tempore Jeroboam erant schismate disjunctæ a reliquis duabus; 2º Pharisei et Sadducæi sub finem Legis erant hæresi et secta sejuncti a Judæis cæteris: et tamen omnes pertinebant ad veterem Ecclesiam.

In Ecclesia Christi nascente 1º Paulus et Cephas ad Galat. 2. item Paulus et Barnabas Act. 15. discrepabant: 2º Judæi et Gentiles conversi sciendebantur ritibus et vitæ usu: nihilominus iidem in eadem Ecclesia erant.

In Ecclesia adolescente schisma erat 1º Antiochiæ Meletium inter et Paulinum; 2º tempore Acacii Constantinopolitani et successorum, orientales inter et occidentales; quin tamen Episcopi illi aut populi fuerint extra Ecclesiam.

In Ecclesia adulta 1º Sec. 14. pars fidelium Urbano VI. pars Clementi VII. et utriusque successoribus adhærebant; 2º omnes sectæ orientales, præsertim

Ecclesia Græca, his temporibus sunt schismatica; nec tamen extra Ecclesiam fuisse omnes aut esse a quopiam asseruntur.

R. N. Ass. Quoad Synagogam R. ad 1. Decem tribus universim tanquam schismaticas et idololatrias non pertinuisse ad Synagogam, ex historia Regum patet. Sicut tamen Prophetæ aliique Israelitæ Deum timentes nec schismatis nec idololatriæ participes erant; sic nec excluderentur ab Ecclesia. Hos communicasse saltem animo et affectu cum Tribubus fidelibus, colligitur ex verbis Elisæi 4. Reg. c. 3. v. 14. Eisdem veræ religionis exercitia obiisse, intelligitur ex 4. Reg. c. 4. v. 23. Quod autem adorationem in templo Hierosolymitano et stata ibidem sacrificia omiserint, excusari forsân poterant ob gravissimum timorem a regibus idololatriæ incussum.

Ad 2. Aliam fuisse sectarum apud Judæos conditionem, quam earum sit apud Christianos, ex eo maxime demonstrat CALMETUS, quod omnes corpori Synagogæ jungerentur, summis Religionis et Reipublicæ muneribus potiti, quamvis moribus et opinionibus a cæteris discreparent. SERARIUS Pharisæos ab hæresi excusat, non item Sadducæos, quos proin toleratos duntaxat existimat, sive mali majoris metu, sive timiditate et negligentia.

Quoad Ecclesiam nascentem R. ad 1. Divisio Pauli et Cephæ circa errorem facti et exempli malignitatem; Barnabæ et ejusdem Pauli circa assumendum in peregrinatione et prædicatione socium versabatur: neutra unitatem animorum et doctrinæ solvebat.

Ad 2. R. Judæorum conversorum classis altera, observans quidem legalia, non tamen necessaria autumans, nec schismatica erat, nec gentilium aspernatrix, maxime post declarationem Concilii Hierosolymitani: altera legalium necessitatem et usum urgens, erat schismatica, et tanquam Evangelii hostis atque a Christo aliena traducitur a Paulo, præsertim in ep. ad Galatas.

Quoad Ecclesiam adolescentem R. ad 1. MELETIUM, post pactum de successionis superstitis ad fata alterius cum Paulino initum, non mediatam tantum sed immediatam cum DAMASO communionem habuisse, docent tum acta Concilii Aquileiensis an. 381. habiti, quibus pactum confirmatur et communio paciscentibus datur; tum Damasi ad orientales epistola, qua perhibetur Antiochenæ Synodi Patres, inter quos, primus Meletius, expositæ a Pontifice doctrinæ subscripsisse. Unde quamvis antea schismaticus fuerit (quod ipsum tamen alii inficiantur), non perstitisse tamen cum in schismate, non tantum modo dicta, sed et ipsius Meletii apud Hieronymum protestatio, atque Ecclesiæ eum inter sanctos colentis testimonium persuadent.

Ad 2. R. Sententiæ FELICIS contra ACACIUM, dum is adhuc viveret, præter Dardaniæ Episcopos quidem non detulerunt reliqui orientales, sive ad valorem anathematis exigentes condemnationem Patriarchæ Constantinopolitani in Concilio generali faciendam, sive Zenonis et Anastasii Acacio patrocinantium furorem metuentes: unde cum nullo alio ex capite schismatis se reos facerent, gravius nihil contra eosdem a Pontificibus statutum fuit; præsertim cum sub Justini imperio et Hormisdæ Pontificatu ab omnibus Pontificio decreto subscriptum fuerit. Euphemium autem et Macedonium Acacii successores nec hæreticos nec schismaticos fuisse, communis eruditorum sententia, plurimis apud Natal. Alexandrum rationibus firmata, tenet. Eorum nomen diptychis expunctum, quod minoris etiam pœnæ genus est, ut

restitueretur, supplicatio populi Constantinopolitani temporibus Hormisdæ obtinuit.

Quoad *Ecclesiam adultam R. ad 1.* Neutra pars obedientiæ erat schismatica; quia utraque adhærebat bona fide ei, quem pro legitimo Pontifice habebat: eoque in dubio tum expectabat universalis Ecclesiæ iudicium circa verum Pontificem; tum nec quoad jus capitis nec quoad unitatem corporis, animo saltem et affectu, errabat. Quod excommunicationes utrinque jactatas attinet; inutiles illæ erant ac vanæ; quia non constabat de legitima auctoritate, qua ferebantur.

Ad 2. R. Plures in Oriente ac inter Græcos revereri summum Pontificem et Ecclesiæ Romanæ uniri, quotidianis experimentis constat: neque omnes, qui hæc unitatis documenta aperta haud præbent, formales schismaticos esse habendos, evincitur ex paritate cum hæreticis materialibus. Reliqui si sine spe salutis dicantur esse extra Ecclesiam, nihil dicitur a veritate hactenus demonstrata, aut a charitate prudenti alienum.

Inst. 5. Nec deest ratio theologica pro eodem. Nam 1º Excommunicatio est medicina quædam spiritualis, instituta ad excommunicatorum utilitatem; ut ex 2. Thess. 3. v. 14. constat: sed non esset in utilitatem, si ejicerentur extra Ecclesiam: ergo. 2º Si quis injuste est excommunicatus, potest saltem acta jam pœnitentia esse in Ecclesia ante absolutionem. 3º Excommunicatus ab Episcopo particulari potest subesse Christo et communicare cum Ecclesia universali: ergo hic saltem non erit extra Ecclesiam.

R. N. Ass. Ad ejus prob. 1. *D. m.* Si ejicerentur extra Ecclesiam sine potestate ac spe redeundi ad Ecclesiam, C. Si ejicerentur cum hac potestate ac spe, N. Immo finis severitatis hujus est ut confusione hujusmodi humiliati, deposita rebellione et contumacia, redeant ad Ecclesiæ sinum.

Ad 2. D. prius membr. Si quis injuste simul et invalide ac nulliter est excommunicatus, C. Si quis injuste quidem, sed tamen valide est excommunicatus, *subd.* potest habere omnia ad membrum Ecclesiæ quoad animam tale requisita, C. quoad corpus tale, N. Ad salutem quidem sufficit animo esse in Ecclesia, secundum hanc Augustini. L. de ver. relig. c. 6. sententiam: sæpe etiam sinit divina providentia expelli de congregatione Christiana etiam bonos viros: quam contumeliam vel injuriam cum patientissime pro Ecclesiæ pace tulerint, neque ulla novitates vel schismatis vel hæresis moliti fuerint, docebunt homines quam vero affectu et quanta sinceritate charitatis Deo serviendum sit. Hos coronat in occulto Pater in occulto videns. Nihilominus hujusmodi de corpore Ecclesiæ, seu de Ecclesia, ut hactenus sumpsimus, non esse, confirmatur ex damnatione Quesnellianæ propositionis 91: Nunquam eximus ab Ecclesia, etiam quando hominum nequitia videmur ab ea expulsi, quando Deo, Jesu Christo, atque ipsi Ecclesiæ per charitatem affixi sumus. Ex his sequitur Resp. ad poster. membr.; nempe excommunicatum pœnitentem etiam ante absolutionem esse animo et affectu, non autem actu et re, in Ecclesia quoad corpus spectata.

Ad 3. N. A. Nisi forte excommunicatio sit invalida, aut saltem impropria; quales in historia subinde occurrunt, ubi Episcopus Episcopo non subdito negabat vel litteras, vel consessum, vel etiam communionem. Falsitatem prioris declarat Aug. L. de Unit. Eccl. c. 4. scribens: Quicumque de ipso capite Scripturis sanctis consentiunt, sed unitati Ecclesiæ non communicant,

non sunt in Ecclesia: quia de Christi corpore, quod est Ecclesia, dissentiunt: Posterioris autem CYPR. L. 4. ep. 9. Frustra sibi blandiuntur ii, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt et latenter apud quosdam communicare se credunt; cum Ecclesia, quæ Catholica una est, scissa non sit neque divisa, sed sit utique connexa et coherentium sibi invicem sacerdotum glutino copulata.

92. *Observa. I.* Hisdem fere argumentis, quæ pro reprobis et peccatoribus in Ecclesia retinendis supra pugnâvimus, probatur etiam hæreticos et schismaticos occultos atque excommunicatos non denunciâtos referri posse ad Ecclesiam. Unde quamvis etiam Catholicorum quidam, sed forsân quoad modum loquendi duntaxat, aliter enuntient, eodem proxima assertione tacite exceptos volumus, et facile inter Ecclesiæ membra numeramus; præsertim cum in hoc sequamur idioma Patrum, apud Bellar. L. 3. de Eccl. milit. c. 10. uberrime laudatorum.

93. *Observa. II.* Quod de fide ad membrum Ecclesiæ requisita, ex Scripturis, Conc. Lateranensi et definitione NICOLAI in contrarium assertur, intelligendum est, non de interna, sed externa, seu professione fidei: sicut et dicta quædam Patrum contraria opposita de hæreticis manifestis, non occultis, accipiuntur. Haud absimili ex capite etiam non baptizatos adnumeramus Ecclesiæ membris, modo putentur baptizati, et Christianos se profiteantur, secuti in hac re iudicium Dionysii Alex. ap. Euseb. L. 7. Hist. Eccl. c. 8. et Innoc. III. Cap. Apostolicam. de Presb. non baptizato. Quamvis enim baptismus sit janua ad Ecclesiam, nullusque nisi per eam sinatur ingredi; tamen sicut si quis via alia irreperit in domum, in eadem reipsa est, sic et non baptizatus aliunde ingressus in Ecclesiam, inesse in ea censendus est. Exinde tamen Ecclesia compellari nequit cœtus hæreticorum et infidelium hypocritarum; cum denominationes a potiori sumendas constet, et corpus humanum etiamnum vivum dicatur, licet unum aut alterum membrum mortuum aut aridum habeat. Ex ratione contraria Catechumenos voto duntaxat ac spe, non vero re et actu in Ecclesia esse tenemus; et siquidem aliter aliquando loquatur Patrum non nemo, distinctione memorata est exponendus.

ARTICULUS III.

An et per quas notas discerni possit vera Christi Ecclesia?

94. *Nota I.* Non esse visibilem Ecclesiam, ac proin nec dari signa, notas et characteres sensibiles, quibus illa discernatur a cœtibus, qui se falso Ecclesiam Christi dicunt, ex desperatione producendæ communitalis secum in dogmatibus conspirantis, docuerunt LUTHERUS in L. de abrog. Missa p. 1. et CALVIN. tum in Præf. ad Inst. tum L. 4. Inst. c. 1. §. 7. A seipsis prior in L. de Conc. et alter. loc. post. citato, aut a Magistris saltem eorum discipuli Melancthon in Conf. et Apol. Brentius, Molinæus, et alii dissentiunt; ubi vel duas vel plures, ad has tamen facile reducendas afferunt notas pro probanda vera Christi Ecclesia, veritatem scilicet doctrinæ, seu sinceram verbi Dei prædicationem, et legitimam sacramentorum administrationem ac

usum. In neutro capite conveniunt cum Orthodoxis, qui et Ecclesiam sensibus corporeis, cum iudicio et certa persuasione quod sit vera Christi Ecclesia, perceptibilem asserunt; et pro hac perceptione distinctas ab illis nominatis notas constituunt.

Quamvis autem has non requirant tales, ut Ecclesiam in se evidentem, sed tantum evidenter credibilem, faciant; itemque nunc alias esse permittant, quam quæ fuerant ab exordio Ecclesiæ, ubi S. Spiritus sensibilibiter descendebat in fideles et confirmatos, diffusio autem per universum orbem et successio Pastorum continuata haberi non poterat, quarum nunc priore absente altera præsto est; dotes tamen, non quascumque sed singulares et certis conditionibus vestitas admittunt. Exigunt enim primo ut notiores sint re quam significant, et a qua distinguuntur; deinde ut sint quodammodo sensibiles, omnibus obviæ et cognitu faciles; denique ut sint propriæ et non communes pluribus, saltem simul sumptæ.

95. *Nota II.* Præterea vero licet in earum numero describendo nec antiquiores nec recentiores omnino consonent; cum S. Hier. in Dial. cont. Lucif. duas, Vincent. Lirinensis in Commonit. tres, Aug. in L. cont. ep. fundam. c. 4. sex, et alii postea pauciores, alii plures, inter quos Bellarm. quindecim, enumerent: facile tamen apparet, in paucioribus contineri et in pluribus præcipue efferri illas quatuor, communiter a Theologis usurpatas, nempe unitatem, sanctitatem, catholicitatem, et Apostolicitatem. Porro cum et harum possit esse multiplex sensus, diversa significandi vis, et ad varios terminos relatio, hujus diversitatis ratione habita, sub ea duntaxat acceptione has quatuor huc proferunt, sub qua enumeratas nuper conditiones possident. Cum quibus

96. *Dico I.* Vera Christi Ecclesia visibilis est, et discerni potest.

Prob. auctoritate 1º *PROPHETARUM.* Isa. c. 2. v. 2. ait: *Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes: per quem montem Hier. in h. l. intelligit Ecclesiam: Ibid. 61. v. 8. Germen eorum in medio populorum: omnes, qui viderint eos, cognoscent illos; quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus;* caput hoc, cujus initium Luc. 4. Christus sibi attribuit, totum est de Christi Ecclesia: Dan. 2. v. 44. dicitur: *In diebus regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, et regnum ejus alteri populo non tradetur: comminuet autem et consumet universa regna hæc; et ipsum stabit in æternum;* consentiunt autem Interpretes, hoc regno significari Ecclesiam Christi: Ps. 18. v. 6. *In sole posuit tabernaculum suum;* Aug. Tr. 2. in ep. Joan. et Tr. de Cant. nov. c. 5. per solem et tabernaculum intelligit in manifesto positam Ecclesiam.

2º *CHRISTI,* qui juxta Aug. L. 2. cont. Cresc. c. 36., Ecclesiam, Matth. 3. v. 15. comparat civitati supra montem positæ, et Matth. 16. v. 18. *arci supra petram ædificatæ, adversus quam portæ inferi non prævalebunt;* Matth. 18. v. 17. fratrem incorrigibilem jubet denuntiari *Ecclesiæ, istamque audiri.*

3º *APOSTOLORUM;* inter quos Paulus Act. 20. v. 28. dicit *positos esse Episcopos, ut regant Ecclesiam Dei,* et ad Eph. 4. v. 12. *datos esse pastores et doctores ad consummationem sanctorum in ædificationem corporis Christi;*

monetque 1. ad Tim. 3. v. 15. Timotheum, *ut sciat, quomodo oporteat in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi* :

4° Patrum; ex quibus Origen. hom. 30. in Matth. inquit : *Ecclesia plena est fulgore ab oriente usque ad occidentem*; Cypr. L. de unit. Eccl. *Ecclesia Domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit*; Aug. Tr. in ep. Joan. *Numquid digito ostendimus Ecclesiam? nonne aperta est?* etc.

Prob. Ratione. 1° Ecclesiæ nomine intelligitur cœtus hominum visibilis, non minus quam nomine exercitus, civitatis et regni : atque sub eadem acceptione usurparunt Ecclesiæ nomen tum Scripturæ sacræ, sive vetus, Num. 20. v. 4., 1. Reg. 17. v. 47., Eccli. 3. v. 1. etc. sive nova, Act. 15. v. 3. et 4. ad Rom. 16. v. 4. et 5., Apoc. 3. v. 6. et seqq. alibique : tum sancti Patres plerique omnes. 2° In Ecclesia prædicatur et auditur verbum Dei; administrantur et capiuntur sacramenta; exercetur jurisdictio per superiores et inferiores; congregantur concilia, eduntur definitiones fidei, conduntur leges; etc. quæ omnia sunt sensibilia : ergo. 3° Ecclesiam, extra quam fatentibus etiam hæreticis non est salus, debent omnes accedere; ad eandem, si per schisma aut hæresin secesserint, redire; in eadem juxta ep. ad Rom. 10. v. 10. exterius fidem profiteri; ergo.

97. *Objic.* Ecclesia Christi est spiritualis : ergo invisibilis. *Prob. Ant.* 1° ex 1. Pet. 2. v. 5. *Et ipsi tanquam lapides vivi superædificamini domus spiritualis, Sacerdotium sanctum offerre spirituales hostias.* 2° Ex ep. ad Hebr. 12. v. 18. *Non enim accessistis ad montem tractabilem, et v. 22. Sed ad Sion montem et civitatem Dei viventis.* 3° Ex Joan. 4. v. 23. *Venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate.* Ergo.

R. ad Arg. D. A. Ecclesia est spiritualis secundum quid, scilicet respectu vel formæ, vel auctoris, vel effectuum ac finis, C. simpliciter et absolute, N. Quod prioribus modis tantum spirituale est, posse esse nihilominus corporeum et visibile, patet in sacramentis et homine.

Ad prob. 1. Vel redit eadem distinctio; quia Ecclesia, utpote capite et membris corporeis constans, non est simpliciter invisibilis, sed tantum secundum quid et respectu memoratorum : Vel *D.* aliter : Ecclesia est domus spiritualis secundum substantiam, h. e. occulta et invisibilis, N. Secundum relationem vel oppositionis cum domo ex ligno et lapide composita, vel ordinationis ad finem, ac bona et opera spiritibus et hominibus convenientia, C.

Ad 2. R. Per Sion montem et civitatem Dei vel intelligitur tantum Ecclesia triumphans, ut cum Theophyl. OEcumen. et aliis docet D. THOMAS, indicantque verba subjuncta : « Jerusalem cœlestem, et multorum millium angelorum frequentiam, et Ecclesiam primitivorum, qui sunt conscripti in cœlis » ad quam scilicet non quidem re sed tamen spe jam accesserunt fideles; et sic textus nihil probat : vel intelligitur Ecclesia secundum generalem rationem accepta, ut videtur exigere antithesis facta; et tum *D.* Ecclesia etiam generaliter sumpta, qua triumphans, est Sion mons, civitas Dei, Jerusalem cœlestis etc., C. qua militans, N.

Ad 3. N. Cons. Per *in spiritu* nec loca sacrificii materialia, nequidem Jerusalem aut Garizim, nec adoratores visibiles excluduntur, sed sacrificia duntaxat carnalia et cæremoniæ prorsus corporales et externæ Judæorum;

sicut per *in veritate* oppositio fiebat ad cultum falsum et erroneum Samaritanorum.

Inst. 1. Ecclesia est quid insensibile, internum et mysticum: 1° patet ex Luc. 17. v. 21. *Non venit regnum Dei cum observatione; neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic;* 2° ex ibidem subjuncto: *Ecce enim regnum Dei intra vos est,* et ex Jerem. 31. v. 33. *Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam.* 3° ex ep. ad Rom. 12. v. 5., et 1. ad Cor. 12. v. 27. ubi Ecclesia dicitur *corpus Christi*, utique mysticum: ergo est invisibilis.

R. N. Ant. Textus primus non agit de Ecclesia, sed de Christo; cujus adventus prior dicitur *sine observatione*, id est, sine pompa et signis; posterior autem non temere credendus, Antichristis eundem *hic aut illic* enuntiantibus: quidem secundum præsentiam corporalem in consortio ac medio Judæorum, secundum gratiam in eorum cordibus, et hoc sensu *intra eos* fuerat. Neque secundus de Ecclesia, sed de virtute et de præcepto charitatis, in Novo Testamento prævalente loquitur. Tertius de Ecclesia quidem agit, quæ etiam corpus Christi morale vocatur; non autem mysticum eo sensu, quod vel ex solis prædestinatis constet, vel secundum omnes sui partes invisibile sit, ut objectio innuit: cum prior sensus superius sit rejectus, posterioris autem falsitas ex partibus Ecclesiæ sensibilibus constet.

Inst. 2. Variæ considerationes Ecclesiam ostendunt invisibilem. Nam 1. *objective* spectata est objectum fidei, cum articulum in symbolo constituat: hoc autem conspici non potest, sed creditur: ergo. 2. *Formaliter* sumpta seu pro forma dicit fidem, spem, et charitatem: sed hæ visibles non sunt: ergo. 3. Saltem tempore persecutionis aut prævalentis hæresis ita nunquam afflicta fuit, ut videri desierit: ergo.

R. N. Ass. Ad ejus *prob. 1. D. m.* Objectum fidei conspici non potest sub ea ratione, sub qua creditur. T. (de quo vid. Tr. propr.) sub alia ratione, N. Objectum aliquod sub una ratione credi, sub altera conspici posse, patet in Apostolis humanitatem Christi videntibus, ejusque divinitatem credentibus: item in baptismo, in quo aspersionem aquæ et verborum prolationem sensibus percipimus, sacramenti autem rationem credimus, non sentimus. Similiter in casu nostro cætum hominum ex et cum professione, communionem et subjectionem sensibilibus cognoscimus; hunc vero cætum veram esse Christi Ecclesiam non videmus, sed credimus.

Ad 2. R. 1. Si inferatur, Ecclesiam formaliter sumptam seu secundum formam non videri, T.; si inferatur, Ecclesiam simpliciter non videri, N. *Cons.* Scilicet sicut, quamvis concedatur hominem secundum formam seu animam esse invisibilem, hominem tamen simpliciter invisibilem nemo dixerit. *R. 2. D. m.* Hæ non sunt sensibiles in se et secundum subjectum, *Subd.* Si hoc sumatur divisim pro his aut illis particularibus hominibus, N. Vera Christi Ecclesia est, quæ interius per virtutes cum Christo conjungitur: has virtutes et conjunctionem non videmus in se ipsis; spectamus tamen in earum signis, nempe professione fidei, participatione sacramenti, etc., et hujus subjectis, scilicet hominibus; de quorum singulis individuis licet rursus certum non sit, hunc vel illum habere fidem et unionem intus, qui eam exterius profitetur, de toto tamen eorum cœtu per notas characteristicas distincto, cer-

tum ex ordinatione divina habemus, quod vera Christi Ecclesia sit, et illa interiora habeat.

Ad 3. N. Ant. cuius falsitas in art. seq. singulari assertionem ostendetur.

98. *Dico II.* Nec doctrinae veritas nec usus Sacramentorum legitimus sunt verae notae et characteres Ecclesiae Christi. *Prob.* Hae dotes, quamvis conveniant verae Ecclesiae, tamen non habent debitas notarum conditiones. Imprimis enim non sunt *notiores* Ecclesiae; quia veritas doctrinae et legitima ratio usus sacramentalis, juxta suos patronos desumitur a conformitate cum verbo Dei scripto: difficilius autem cognoscere est verbi hujus extantiam, apographorum authenticam, versionum fidelitatem, sensus et interpretationis proprietatem, quam Ecclesiam. Deinde non sunt *sensibiles* et *passim obviae* omnibus; quia ob Scripturae obscuritatem et incapacitatem hominum nec ipsa doctrinae et rei sacramentariae cognitio vera cuilibet obvia, multo minus sensibilis est: neque discussio et examen harum faciendum facilis et cuicumque accommodati est operis. Denique non sunt *propriae*; tum quia quaelibet secta teste Lactant. L. 4. Inst. c. 29., Cypr. ep. ad Jubaian, et Aug. L. de unit. Eccl. c. 2. geminam hanc dotem sibi arrogat: tum quia apud schismaticos puros utraque nota emicare potest, et apud Luciferianos, Donatistas aliosque sub initium schismatis retinebatur.

Conf. Ad Ecclesiam Christi pertinet determinare, quænam sit vera doctrina, quinam sacramentorum usus legitimus; ut patet ex assertis IRENÆI L. 3. adv. hæ. c. 4., TERT. L. de præscript. c. 21., AUG. L. cont. ep. fundam. c. 5. atque ex decretis et canonibus conciliorum: ergo per Ecclesiam constat de veritate doctrinae et legitimo sacramentorum usu; non autem per hæc de Ecclesia.

99. *Objic.* Scriptura stat pro veritate doctrinae tanquam nota Ecclesiae, tum quia oves cognoscuntur ex doctrina, Joan. 10. v. 27. *Oves meae vocem meam audiunt*: tum quia munditia tanquam proprietas Ecclesiae ex Dei verbo habetur, juxta Joan. 15. v. 3. *Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis*; et ad Ephes. 5. v. 27. *Mundans eam lavacro aquae in verbo vite*: tum quia doctrinae examen præmittendum est accessioni ad Ecclesiam, juxta illud Joan. 5. v. 39. *Scrutamini Scripturas: illae sunt quae testimonium perhibent de me*; Sicut instructio præmittitur receptioni in Ecclesiam, juxta illud Matth. 28. v. 19. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos*, etc. Unde AMBR. in Luc. L. 6. ait: *Fides Ecclesiae imprimis quærenda mandatur, in qua si Christus habitator est, haud dubie est legenda*; et AUG. L. de unit. Eccl. c. 3. *Sunt certe libri Domini, quorum auctoritati utrique cedimus: ibi quæramus Ecclesiam*: ergo.

R. ad Arg. N. Ass. Ad ejus *prob.* 1. D. Oves cognoscuntur ex doctrina præcise prædicata, N. ex doctrina corde percepta et custodita, *Subd.* in ordine ad cognitionem sive certam sive conjecturalem electorum singularem, C. in ordine ad cognitionem Ecclesiae, N. Secta nulla est quæ non gloriatur audiri a se vocem Christi: hujus autem vocis intima perceptio et custodia est occulta, nec nisi cuilibet forsitan conjecturaliter tantum cognita; unde nota Ecclesiam manifestans esse nequit.

Ad 2. D. Munditia manifesta habetur ex verbo Dei, N. interna et occulta,

Subd. per verbum Dei prædicatum, et sic doctrinam, N. per verbum Dei consecratorium, et sic ad doctrinam impertinens, C. ut autem munditia posset esse nota, deberet esse manifesta.

Ad 3. D. Examen doctrinæ præmittendum est accessioni ad Ecclesiam, sicut instructio præcedit receptionem, utrobique tanquam dispositio in adultis necessaria ad fidei sacramenta percipienda, T. tanquam propria Ecclesiæ nota, N. Nec alius sensus est Patrum laudatorum, quam notas et characteres veræ Ecclesiæ ex Scripturis disci ab harum receptoribus posse; qui præterea alibi docent, veram doctrinam, non ex privato ejuscuinque, sed ex publico Ecclesiæ sensu ac judicio æstimandam retinendamque esse.

Inst. 1. SS. CHRYS. et AUG. pluribus in locis docent, non aliter cognosci et probari Ecclesiam, quam per verbum Dei, adeoque per veritatem doctrinæ. Prior quidem hom. 49. in c. 24. Matth. Antea multis modis ostendebatur, quæ sit vera Ecclesia Christi: nunc autem nullo modo cognoscitur volentibus cognoscere, quæ sit vera Ecclesia Christi, nisi tantummodo per Scripturas: ibidem hanc rationem subdit; quia scilicet, quæ olim veram religionem distinguebant ab hæretica, sunt jam utrique communia, ut Episcopi, ordines Clericorum, Baptismus, Eucharistia, Scriptura, miracula, numerus Christianorum, Christus ipse: demum concludit: Qui vult ergo cognoscere, quæ sit vera Christi Ecclesia, unde cognoscat, nisi tantummodo per Scripturas? Posterior autem contra Donatistas agens, sic scribit ep. 166. In Scripturis discimus Christum, in Scripturis discimus Ecclesiam; et L. de unit. Eccl. c. 19. Utrum ipsi Ecclesiam teneant, non nisi de Scripturarum divinarum canonicis libris ostendant. Contra Manichæos etiam in L. cont. ep. fund. c. 4. inquit, Veritatem, si manifesta monstratur, præponendam omnibus iis, quibus antea dixerat, se teneri in Ecclesia Catholica.

R. D. M. Sancti hi PATRES docent non aliter cognosci et probari Ecclesiam absolute et simpliciter, N. facile et ordinarie, *Subd.* in certa hypothesi et respectu eorum, qui ad Scripturas provocant, C. in thesi et respectu quorumcumque, N. Ecclesiam ex motivis credibilitatis pluribus splendescere juxta hos et alios PATRES demonstratum est; notas has nullibi facilius inveniri, quam in Scripturis, itidem ex dictis constat: ad Scripturas autem evocari non posse nisi eos, qui illas tanquam divinas venerantur, rursus ex methodo probandi liquet. Jam vero Patres memoratos agere cum hominibus hujusmodi, manifestum est; de AUG. quidem, qui Donatistas et Manichæos alloquitur, et postremos etiam ex hypothesi duntaxat, ut contextus aperte docet: de CHRYS. autem aut potius alio scriptore (nam vulgata versio, libri apocryphi, et dogmata falsa hic inspersa non sinunt opus imperfectum in Matthæum sancto Patri adscribi) contextus idem edocet.

Inst. 2. Nulla res cognosci potest absque cognitione eorum, quæ ad ejus essentiam pertinent: sed doctrinæ veritas pertinet ad essentiam Ecclesiæ; quia ut HIER. in Ps. 133. ait: Ecclesia non in parietibus consistit, sed in dogmatum veritate: Ecclesia ibi est, ubi fides vera est: ergo. 2. Vera Ecclesiæ nota est, quæ semper fuit usurpata, ut Ecclesia vera secerneretur a falsa, et ipsa forsân deficiens resumeret Ecclesiæ proprietates: sed ad utrumque fuit semper usurpata doctrinæ veritas; ad primum quidem inter Ecclesiam Judaicam et Samaritanam: ad secundum vero in Synagoga tempore Josiæ, Esdræ et Nehemiæ; ergo. 3. Per quod probatur alterum, id altero debet esse

notius : Ecclesia probatur per verbum Dei ; ergo hæc debet illa esse notius et hinc dici nota.

R. quoad 1. D. M. Si quæstio sit de cognitione perfecta et quoad quid est, C. si sit de cognitione imperfecta et quoad an et ubi est, N. Vera autem doctrina pertinet quidem ad quidditatem et constitutionem Ecclesiæ ; non tamen penetrari debet ab omnibus Ecclesiam adire cupientibus.

Quoad 2. N. m. cujus veritatem nec quoad prius ostendit exemplum allatum, in quo Judaicæ Ecclesiæ veritas ex legitima sacerdotii successione, Samaritanæ falsitas ex illius defectu constabat : neque quoad posterius aliquid probat iterata restitutio doctrinæ ; utpote quæ effectus quidem renovatæ Ecclesiæ, non vero nota distinctiva fuerat : cum eadem nunquam Hierosolymæ defecisse dicatur, e Garizim autem non penitus ac perpetuo exularit.

Quoad 3. D. M. Per quod alterum probatur absolute et sine facto supposito, C. per quod tantum ex hypothesi probatur, *subd.* debet altero esse notius simpliciter, N. secundum quid, C. Admissa Scripturæ auctoritate et supposita ejus intelligentia, ad notas Ecclesiæ et ipsam Ecclesiam cognitio inde progreditur ; adeoque Scriptura ex hypothesi et secundum quid notior dici potest ; non tamen simpliciter et absolute : propterea quod Ecclesiæ datum sit Scripturam tradere et exponere ; faciliusque Ecclesia dignosci, quam Scriptura ubivis intelligi queat.

100. *Dico III.* Notæ et characteres veræ Christi Ecclesiæ sunt, quod illa sit una, sancta, catholica seu universalis, et Apostolica. *Prob.* Has dotes ad designandam veram Christi Ecclesiam synodus œcumenica II, Constantino-politana I, inseruit symbolo : desideravit easdem tum Scriptura vel in sola epist. ad Ephesios, 1^{am} quidem c. 4. v. 4. et seq., 2^{am} ibidem v. 16. et c. 5. v. 24., 3^{am} c. 2. v. 14. et seq., 4^{am} ibid v. 20. ; tum Traditio inferius proferenda : probat denique necessitas ; cum Ecclesia suo capiti sine Unitate subjecta, sine Sanctitate digna, sine Catholicitate proportionata, sine Apostolicitate propria esse nequeat.

Conf. Hæ dotes sunt *notiores* Ecclesia ; cum facilius sit cognitu, num quæ Ecclesia has dotes habeat, ac an societas hominum quædam sit vera Christi Ecclesia. Sunt etiam cuilibet obviæ et quodammodo *sensibiles* ; cum nemo sit, qui vel ipse examinando dispicere, vel capta passim informatione doceri easdem facile non possit : demum sunt *proprie*, cum nulli præter veram Ecclesiam queant congruere saltem omnes ; quandoquidem si falsæ Ecclesiæ convenirent, vera discerni ab aliis sectis, ullusque ad eam amplectendam adstringi nequiret. Ergo habent conditiones omnes ad veram notam requisitas adeoque sunt legitimæ.

101. *Dico IV.* Notarum Ecclesiæ relatarum proprietas præsertim stat in his ; quod sit Unitas corporis sub Christo capite, ejusque in terris vicario et D. Petri successore ; Sanctitas membrorum vel manifeste excellens vel confirmata miraculis ; Catholicitas seu universalitas quoad doctrinam, tempus et locum ; Apostolicitas per foundationem ab Apostolis, et continuatam Episcoporum Apostolis surrogatorum successionem.

Prob. 1^a p. Inter Patres hanc Unitatem maxime urgent, IREN. L. 3 cont. hæres. c. 3. scribens : *Ad hanc Ecclesiam Romanam propter potentiorum*

principalitatem necesse est convenire omnem Ecclesiam, h. e. eos, qui sunt undique fideles; CYPR. L. de unit. Ut Unitatem manifestaret, Unam cathedram constituit, et Unitatis ejusdem originem ab Uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique et cæteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi et honoris et potestatis : sed exordium ab Unitate proficiscitur et primatus Petro datur, ut Una Christi Ecclesia et cathedra Una monstretur : OPTAT. MILEV. L. 2. cont. Parmen. Negare non potes Petro cathedram Episcopalem primo collatam, in qua Una cathedra Unitas ab omnibus servaretur, ne cæteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent. Similia refert. HIER. L. 1. cont. Jovinian. et ep. 57. ad Damas. atque AUG. passim. Conf. Reliquæ unitates, scilicet corporis præcise, Spiritus, Spei, Fidei, Domini, Patris ac Dei, in ep. ad Ephes. sup. cit. relatæ, vel non sunt notiores Ecclesia, vel cognitu difficiles, vel communes pluribus; nostra autem unitas conditionibus omnibus oppositis gaudet : ergo hæc præ illis est nota Ecclesiæ statuenda.

Prob. 2^a p. Non desunt sectæ schismaticæ, quæ tribuant sibi sanctitatem vel a consecratione, vel a professione, vel a Christo capite, vel a Spiritu S. inhabitante, vel a doctrina, vel ab actione ex variis Scripturæ locis desumptam; quibuscum si de eorum singulis contendere volueris, nihil plerumque efficies, quam ut æquo cum illis Marte certasse videaris : ergo tanquam notam oportet designare Sanctitatem non tantum propriam, sed eam, quam manifestum est esse in Ecclesia vera, in societatibus autem alienis non esse. Atqui hæc est membrorum Sanctitas vel manifeste excellens, vel miraculis confirmata : quia prior nec ab extraneis ignoratur aut negatur; posterior autem falsa et deceptrix esse nequit : ergo.

Conf. Quamvis Sanctitas doctrinæ soli Ecclesiæ veræ conveniat; cum nulla sit secta, quæ non doceat aliquid aut falsum circa credenda, aut malum circa agenda : nisi tamen aut per manifestos fructus aut per Dei testimonia prodatur, occulta est, aut mendax esse potest : ergo ut vera nota sit, debet, quod Chrysost. de Apostolis testatur, non minus candore morum, quam miraculorum splendore elucescere ac prodi; præsertim quia Christus exigit primum, Matth. c. 5. v. 16. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra, et glorificent Patrem, qui in cælis est : secundum autem statuit, Marc. 16. v. 17. Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur : In nomine meo dæmonia ejicient. etc.

Prob. 3^a p. Patres adeo stant pro Catholicitate, ut vel ex hoc vocabulo discerni Ecclesiam consentiant. PACIAN. enim in ep. 1. ad Sempronian. scribit : Christianus nomen meum, Catholicus cognomen : illud me nuncupat, istud ostendit : hoc prodor, inde significor. CYRIL. HIEROS. Catech. 18. Quod si forte veneris in civitates, non quæras simpliciter, ubi sit Ecclesia, sed ubi Catholica Ecclesia? hoc enim nomen proprium est sanctæ hujus et matris omnium nostrum, quæ est sponsa Domini Nostri Jesu Christi. AUG. L. de util. cred. c. 7. Quod autem quærentibus satis est, una est Catholica, cui aliæ hæreses diversa nomina imponunt, cum ipsæ singulæ propriis vocabulis, quod negare non audent, appellantur; quod idem uberius L. de ver. relig. c. 7. enuntiat.

Conf. Speciatim universalitatem doctrinæ, qua damnantur errores aliquando ab Ecclesia damnati, et veritates ab eadem aliquando definitæ tenentur, CYRIL. HIEROSOL. l. c. laudat, et exigit fidei veritas : universalitatem loci, quæ accepta pro diffusionem simultanea et permanente est moralis tantum

et respectiva, sumpta autem pro diffusionem tantum successiva est rigorosa et absoluta, tum Matth. 28. v. 19. et Marc. 16. v. 15., tum ep. ad Rom. 1. v. 8. et ad Coloss. 1. v. 6., Patresque passim designant, et postulat fidei necessitas: universalitatem temporis, quæ initium a prædicatione Apostolica; propagationem ad nostra tempora, et futuram durationem complectitur, tradunt, Matth. 28. v. 20. et Patres novitatem sectis exprobrantes, exigique fidei constantia: ergo.

Prob. 4^a p. Characterem hunc exigunt Patres; et quidem conjunctim quoad utramque partem: Iren. L. 3. cont. hæ. c. 3. *Traditionem Apostolorum in toto mundo manifestatam in omni Ecclesia adest respicere omnibus, qui vera velint videre: et habemus annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesiis et successores eorum usque ad nos: Tertul. L. de Præscript. c. 32. Edant origines Ecclesiarum suarum; evolvant ordinem Episcoporum suorum, ita per successionem ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseverarint, habuerit auctoritatem; Aug. L. cont. ep. fund. c. 4. Tenet me in Ecclesia... ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas Dominus commendavit, usque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum: Singillatim autem et quoad unam subinde partem, tum iidem Patres, tum Cyprianus, Optatus Milevitanus, Hieronymus et alii a Bellarmino hic relati similia loquuntur.*

Conf. Veram Ecclesiam intrinsece constituit et distinguit doctrina Apostolica; doctrinam hanc custodit traditio; traditionem istam inchoat et prodit fundatio Apostolica; foundationem hanc demonstrat producta ab Apostolis Episcoporum suorum successio; ergo Apostolica fundatio et successio Episcopalis ad Apostolos terminata distinguit veram Ecclesiam, ejusque est nota.

102. *Objic. 1° Contra Unitatem.* 1. Nec in Ecclesia V. T. ista unitas requirebatur: nec in Ecclesia N. T. erat Apostolorum tempore; quorum quilibet parem cum Petro dignitatem habebat. Ergo. 2. S. CYPRIANUS a STEPHANO fuit excommunicatus et tamen sanctus erat: injuste excommunicatus ex AUG. supra laudato potest fieri salvus: ergo cum non detur extra Ecclesiam vera sanctitas et salus, etiam rescissi a capite pertinent ad Ecclesiam, adeoque unitas a nobis explicata nequit esse nota. 3. Sedes PETRI, quæ centrum unitatis dicitur, vacare potest vel per mortem, vel per absentiam Pontificis Roma alio migrantis, vel per schisma multorum de Pontificatu contententium: in nullo horum casu servatur unitas corporis cum capite et Christi vicario: ergo.

R. ad Arg. cont. Unitatem. Ad 1. quoad prius *N. Cons.*, quoad posterius *N. Ass.* Disparitas in illo liquet primum ex institutione, qua Deus constituit Synagogam pro unica gente, Christus Ecclesiam pro toto hominum genere: dein ex necessitate, quæ nulla fuit pro lege scripta, est autem pro lege gratiæ: denique ex perfectione, quæ minor fuit in antiqua, ac nunc est in nova Ecclesia. Falsitas posterioris patet ex supra dictis de unitatis principio.

Ad 2. R. 1. N. primam partem. *Ant.* quia excommunicationem minatus quidem est Stephanus in Cyprianum, sed intra minas hæsit, nec tulit sententiam; ut suo loco, ubi de sacramentis agitur, ex Augustino patet. *R. 2. D. suppos. Cons.* Non datur salus extra Ecclesiam adæquate sumptam tam

quoad animam quam quoad corpus, C. extra Ecclesiam inadæquate quoad corpus, *subd.* si quis extra illam sit culpabiliter, C. si inculpabiliter, et voto vel affectu sit intra; N.

Ad 3. N. min. quia Pontifice mortuo sedes seu cathedra Petri remanet; eoque migrante eadem est, ubicumque legitimus Pontifex degit: adeoque cum ista servari unitas potest ac debet. Pontifice autem dubio et incerto, opus est et sufficit principali cathedræ inhærere ea animi comparatione, ut paratus sis futuro legitimo Pontifici obtemperare.

IP^a Contra Sanctitatem. 1. Vindicant etiam sibi sanctitatem manifestam gentiles in Stoicis, hæretici in Catharis; miraculis confirmatam illi in Vespasiano apud Suetonium, isti in Paulo Episcopo Novatiano L. 7. hist. Eccl. c. 17. apud Socratem. 2. A paucis, si qui etiam sancti sunt, Ecclesia nequit dici sancta; cum a parte una vel altera non denominetur totum, præsertim ubi partes plures adsunt pro prædicato opposito, ut respectu Ecclesiæ sunt peccatores. 3. CHRYS. hom. 49. in Matth. asserit, suo tempore sublatam miraculorum operationem: AUG. autem L. de unit. Eccl. c. 19. negat manifestari Ecclesiam ex miraculis, cum miracula probanda sint ab Ecclesia.

R. ad 1. D. Vindicant sibi sanctitatem vere ac certo manifestam, N. falso aut ambigue apparentem, C. Stoicorum superbiam, ferociam et pertinaciam, Catharorum hypoëresin, vanitatem et sordes coævi scriptores diffamant: Vespasiani miraculum curantis cæcum Tacitus L. 4. hist. ipse elevat; Episcopi Novatiani prodigium ad testandam sacramentalis Baptismi virtutem, non ad confirmandam hæresin factum auctor laudatus exhibet.

Ad 2. N. Ass. ad ejus *prob. D.* Denominatio non sumitur ab una vel altera parte qualicumque et semper, C. a potiore et aliquando, N. Contrarium certe patet, dum scholam nobilem, exercitum fortem, civitatem divitem etiam a paucis appellari audimus.

Ad 3. R. CHRYSOSTOMI auctoritatem opponi falso; cum opus citatum sit pseudepigraphum, falsamque assertionem referri historia Ecclesiastica illius temporis edoceat. AUGUST. autem eo loci, cum Donatistæ opponerent sua miracula, Concilia et Sanctos illis quæ Catholici pro se adferebant, a mutuo controversis ad utrinque certum, sacram scilicet Scripturam, provocavit; ex qua primum Ecclesiam probat, tum vero per eam iudicium de Donatistarum miraculis, interim omissis, ferendum ostendit. Ubi vero contra Manichæos agit, qui Scripturæ partem repudiabant, in L. cont. ep. fund. ex miraculis veram Ecclesiam, tum ex Ecclesia Scripturas demonstrat: universim vero miraculis plurimum alibi, præsertim L. 22. de Civ. Dei, utitur ad veram religionem ostendendam et declarandam.

III^a Contra Catholicitatem. 1. Tempore Arianorum paucissimi erant orthodoxi, et Ecclesia arctissime circumscripta; cum teste HILARIO L. de Synod. in decem Asiæ Provinciis, præter ELEUSIUM Episcopum et cum eo paucos, Deum cognosceret nemo: teste autem HIERON. in Dial. adv. Lucif. post Ariminense Concilium ingemuerit totus orbis, et se Arianum miratus sit. 2. Nostra ætate Ecclesia Romana, quam veram dicimus, non est in Britannia, Belgio foederato, Dania, Suecia, magna Germaniæ parte, Russico et Ottomanico imperio, reliquisque Asiæ et Africæ, multis præterea Americæ partibus: ergo. 3. Nec in fine seculi Ecclesia toto orbe diffusa erit, CHRISTO Luc. 18. v. 8. dicente: *Filius hominis veniens putas inveniet fidem in terra?* Ergo.

R. ad 1 N. Ass. Ad HILARIUM a Donatistis laudatum olim Aug. ep. 48. respondit, hunc Patrem arguisse decem provinciarum zizania, non triticum : plures obscuris Arianorum verbis delusos, voce, non sensu, dissensisse : paucos quidem comparative, sed tamen absolute multos perstitisse integros. De Hieron. in Tr. de Trin. (num. 37. et seq.) ostendetur dictum ejus habere hyperbolem, Patresque Ariminenses nullatenus reipsa fuisse hæreticos. Cæterum apertius evanescit objectio ex triplici Arianismi statu. 1^{mus} sub CONSTANTINO fuit ab hæresis ortu usque ad an. 337, quo tempore triumphavit vera fides in Conc. Nicæno : et quamvis postea Athanasius, sed ob personalia tantum, relegaretur, factioque Ariana artibus politicis ac dissimulatione erroris caperet incrementum; Oriens tamen maximam partem fidelis stetit, Occidens totus felici pace fruebatur. 2us sub CONSTANTIO ad an. 361 prolatus, nihil turbarum, dum CONSTANS viveret, in Occidentem tulit; sed potius Ecclesiam in Conciliis Romano, Mediolanensi et Sardicensi egregie defensam conspexit. Post illius quidem mortem Occidens una et Oriens motu æquali est concussus, tum LIBERII exilio, tum Conc. Ariminensis et Seleuciensis sive facto sive prætensione : nihil tamen effectum aliud, quam ut Ecclesia e violentiarum et fraudum nubibus illustrior emergeret. 3us sub successoribus variis et diviso Imperio vidit in Occidente victricem semper Ecclesiam; in Oriente quidem afflictam, sed præcipuorum Episcoporum, Athanasii, Basilii, Gregorii Nazianzeni virtute, aliorumque plurium cum Occidentalibus communione identidem erectam et perdurantem.

Ad 2. D. Cons. Ecclesia hodierna, non est diffusa per totum orbem diffusionem successiva; cum in memoratis regionibus omnibus Ecclesia olim floruerit, N. diffusionem simultanea, *Subd.* Ecclesia dominans, C. vel illa, vel tolerata aut patiens, N. Ecclesia *dominatur*, ubi rerum potiuntur Principes fideles, qui publicum Religionis exercitium præcipiunt aut tuentur : *toleratur* ubi dominantur Principes infideles aut Aetholici, qui privatum saltem exercitium impune tolerant aut dissimulant : *patitur*, ubi nemo sive palam sive privatus catholicus esse impune sinitur. Dictum autem est supra universalitatem successivam sufficere; simultaneam, si qua admittitur, non esse metaphysice sed moraliter talem; atque hanc postremam etiamnum Ecclesiæ secundum aliquam de expositis acceptionem tribui posse, patet ex superioribus; præsertim cum Ecclesia sæpe sit magis conspicua, ubi patitur quam ubi dominatur, ut in primis Ecclesiæ seculis manifestum fuit.

Ad 3. Respondet L. de unit. Eccl. c. 15. Aug. Donatistis idem objicientibus, id intelligi dictum vel propter ipsam fidei perfectionem, vel propter iniquorum abundantiam et paucitatem bonorum : neque interrogatione in textu usurpata fidem omnem aut penitus negari.

IV°. Contra Apostolicitatem. 1. Apostolicitas ex fundatione videtur rejecta a PAULO 1. ad Cor. 1. v. 12. improbante quod unusquisque dicat : « Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ : » ex eadem et successione constans non cognoscitur; cum ea cognitio ex historiis derivanda, rudibus sit impervia, eruditis controversa : ergo. 2. Successio ab Apostolis ad nos perducta vel est ratione loci, vel ratione personarum, vel ratione doctrinæ : nulla ex his quadrat pro nota Ecclesiæ : ergo. 3. Memorata successio colligitur ex missione ministrorum vel ordinaria vel extraordinaria : saltem alterutra convenire potest etiam Ecclesiæ a Romana sejunctæ; ergo.

R. ad 1. N. utr. p. In priori disparitas est, quod provocatio ad Apostolos a Corinthiis fieret, scindendo unitatem et negligendo Christum tanquam principium: a nobis autem ea fit, tendendo ad unitatem, et primam foundationem in Christo. In posteriori, rudibus sufficit ignorantia initii post Apostolorum tempora facti: eruditis deesse notitia nequit de antiquitate Ecclesiæ et novitate Sectarum.

Ad 2. N. m. Neque enim successio localis deest in Ecclesiâ verâ; siquidem illa non repetatur a residentia in loco, sed a jurê in sedem, quo modo apelatio Rômani Imperatoris etiamnum usurpatur: neque deficit successio personalis saltem Episcoporum universalium, ut ex Pontificum historia liquet: neque desideratur doctrinalis, quamvis rationem notæ non habeat; cum priorum duarum comes sit, et ex universalitate doctrinæ sequatur.

Ad 3. N. min. Auctor enim vel sectator Ecclesiæ falsæ vel ordinariam missionem ex defectu ordinationis legitimæ non accepit; vel amissa per hæresin aut schisma jurisdictione eandem non retinuit: pro extraordinaria autem nemo extra Ecclesiam probantia signa adducet unquam; aut si adferat, nec tamen ordinariæ missioni se submittat, ministerium contra divinum ordinem usurpat.

103. *Observe.* Plerasque notas ab aliis assignatas reduci ad quatuor a nobis propositas, ex ipsa earum expositione data constat. Sicut huc referri nequeunt postremæ duæ a BELLARMINO deductæ, felicitas nempe temporalis defensorum, et infelix exitus hostium Ecclesiæ veræ, sic nec easdem in notarum numerum admittimus. Quamvis enim contingat aliquando, persecutores Ecclesiæ hac in vita a Deo flagellari, et e contrario ejus defensores præmiis cumulari et bonis, ut exemplis insignibus Cardinalis dictus amplissime illustrat: contrarios tamen eventus historiæ etiam tum veteris tum novæ Ecclesiæ produnt; ut adeo illa tanquam propria nequidem sanctitati conveniant, ideoque careant conditione ad notam Ecclesiæ omnino requisita.

ARTICULUS IV.

An vera Christi Ecclesia deficere possit?

104. *Nota.* Ecclesia visibilis, qualem hactenus probavimus veram Christi, deficere dupliciter concipi potest; vel per desitionem, si nempe nulla aliquando reipsa existat, aut visibilis sit congregatio fidelium sub Christi vicario eandem fidem profitentium et sacramenta eadem participantium: vel per mutationem, si nempe congregatio ista aut non unlatur amplius cum capite, aut profiteatur fidem erroneam, aut falsa sacramenta participet. De utraque defectibilitate hic quæritur; et quidem 1° an Ecclesia possit deficere per desitionem, seu perire penitus aut disparere? 2° an possit deficere per mutationem? quæ postrema questio quamvis plures secundum expositionem proxime datam partes habeat, sistit tamen in puncto magis controverso, facitque hunc sensum: an Ecclesia falli aut errare possit in rebus fidei?

Quæsitum utrumque LUTHER. L. de servo arbit. et CALVIN. L. 4. Inst. c. 1. facta distinctione in Ecclesiam invisibilem et visibilem, de illa quidem negant, de hac autem affirmant: quin adjuncta alia divisione rerum fidei in necessa-

rias, seu necessario credendas, et non necessarias, alicubi tribuunt Ecclesiam non falli in necessariis, quod tamen fieri posse in non necessariis contendunt. Orthodoxi contra, utroque discrimine exploso, Ecclesiam etiam externam ac visibilem negant desinere aut falli posse, asseruntque perpetuam ac infallibilem in rebus fidei etiam non necessariis : quam quidem infallibilitatem etiam extendunt ad res morum, communem omnium fidelium salutem spectantium; cum ad fidem etiam pertineat approbare, quod bonum et honestum est, et reprobare omne vitiosum ac turpe; Sanctitas præterea Ecclesiæ et recta pascendi ratio exigat, prohibere saluti communi noxia, et e contrario necessaria præcipere:

105. *Dico I. Vera Christi Ecclesia deficere non potest per desitionem, sed perpetua est et perpetuo visibilis. Prob. Auctoritate 1º PROPHETARUM, nempe Isa. 61. v. 8. Fædus perpetuum feriam eis; Dan. 2. v. 44. In diebus regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur; Psal. 47. v. 9. Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Dei nostri : Deus fundavit eam in æternum.*

2º CHRISTI, qui Matth. 16. v. 18. inquit : *super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam; c. 24. v. 14. Prædicabitur hoc Evangelium in universo orbe in testimonium omnibus gentibus : et tunc veniet finis; c. 28. v. 20. Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.*

3º APOSTOLORUM, ex quibus Paulus in ep. ad Ephes. 4. v. 11. ait : *Ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores et Doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi; donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis filii Dei; et 1. ad Tim. 6. v. 14. Præcipio tibi, ut serves mandatum sine macula, irreprehensibile, usque in adventum Domini Nostri Jesu Christi.*

4º PATRUM, inter quos Ambr. L. 4. Hexam. c. 4. scribit : *Videtur Ecclesia deficere, sed non deficit : obumbrari potest, deficere non potest; Chrys. in c. 7. Isaïæ : Facilius est solem extinguere, quam Ecclesiam deleri; Aug. contra Paganos in Psal. 71. inquit : Putant Religionem nominis Christiani usque ad certum tempus in hoc sæculo victuram, et postea non futuram : permanebit ergo cum sole, quamdiu sol oritur et occidit; hoc est, quamdiu tempora ista voluntur, non deerit Ecclesia Dei, id est, Corpus Christi in terris; et in Psal. 77. Quis vero fidelium dubitet Ecclesiam, etiamsi aliis abeuntibus, aliis venientibus ex hac vita mortaliter transit, tamen in æternum esse fundatam : contra Donatistas autem L. 2. cont. Petil. c. 78. Cum de frumentis et zizaniis dixisset, sinite utraque crescere usque ad messem, tu laboras verbis tuis, ut frumenta jam per totum agrum defecisse, et ad exiguum particulam vestram remansisse credantur; dum vis, ut habeatur Christus mendax, tu autem verax; et L. de unit. Eccl. c. 12. Quomodo ceptum sit ab Jerusalem, et deinde processum in Judæam et Samariam, ac inde in totam terram, ubi adhuc crescit Ecclesia, donec usque in finem etiam reliquas gentes, ubi adhuc non est, obtineat, Scripturis sanctis ostenditur. Quisquis aliud evangelizaverit, anathema sit : aliud autem evangelizat, qui periisse dicit de cætero mundo Ecclesiam, et in parte Donati in sola Africa remansisse. Ergo.*

Prob. Ratione 1. Argumentum GAMALIELIS Act. 5. Judæos a conjuratione contra Christi Ecclesiam avocantis hoc erat : *Quoniam si est ex hominibus consilium hoc aut opus, dissolvetur : si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere* ; atqui Ecclesia Christi ex Deo est : ergo dissolvi non poterit. 2. Si aliquando desineret aut non maneret Ecclesia in mundo visibilis, sicut ingressus in Ecclesiam, sic salus iis, qui sunt extra eam, foret impossibilis : consequens conciliari nequit cum voluntate Dei cupientis salvari omnes, et ad Ecclesiam adeundam urgentis : ergo. 3. Ecclesia Christi nec perire in se, nec disparere potest.

Non *primum*, quia nec instituta est pro certo duntaxat tempore, nec substituenda illi est altera, nec interitus comminatio facta est, nec deest conservatoris potentia, neque ex dictis voluntas. Non *secundum*, quia interna Ecclesia permanente manere etiam debet externa, et esse visibilis ; cum homines justi, internam Ecclesiam constituentes, si profiteantur veram fidem, hoc ipso reddunt Ecclesiam visibilem : si non profiteantur aut negent, nec fideles sunt, nec salvari possunt, dicente Apostolo : *Ore autem confessio fit ad salutem* ; quo casu nulla jam esset Ecclesia, utpote in qua nemo fidelis esset, nemo posset salvari.

106. *Objic.* Prædicta est Ecclesiæ desitio : 2. Paralip. 15. v. 3. *Transibunt multi dies in Israel absque Deo vero, et absque Sacerdote, et absque Lege* ; Dan. 9. v. 27. *Deficiet hostia et sacrificium : et erit in templo abominatio desolationis, et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio* ; 2. ad Thesalon. 2. v. 3. *Nisi venerit discessio primum, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, monemur non terreri* : ergo.

R. Ad. Arg. N. A. Nullibi est sermo de Ecclesia Christi ; sed textus 1us agit de religione in solo Israelis regno : 2us de Synagoga, ipso Christo, Matth. 24. v. 15. prophetiam sic exponente, et Patribus plerisque hanc expositionem sequentibus : 3us de defectione a Romano Imperio, aut de Antichristo per metonymiam *discessio* dicto intelligi potest, alterutrum sensum usurpantibus Patribus. Si quis discessionem pro defectione a fide accipiat, particularem quidem et multorum dici permittimus, non item generalem et omnium.

Inst. 1. Tota Synagoga sæpius fuit invisibilis, et tandem desiit penitus : 1um accidit tempore Mosis, populo vitulum aureum adorante ; tempore Judicum c. 2. v. 10. et 11. Israele idololatriæ adhærente ; tempore Eliæ 3. Reg. 19. v. 10. illo solo derelicto ; tempore Prophetarum, Isa. 1. v. 3. et Jerem. 2. v. 29. defectionem a Deo testantibus ; tempore Achab et Manasses, factis Israelitarum, 3. Reg. 22. v. 8. et 2. Paralip. 33. v. 9. idem probantibus : 2um eventu manifesto constat : ergo et Ecclesia Christi disparere et perire potest.

R. 1. T. A. N. Cons. Disp. est, quod Synagoga fuerit Ecclesia particularis, non necessaria ad salutem, constituta ad tempus certum, carens promissione indefectibilitatis : plane opposita conveniunt Ecclesiæ Christi.

R. 2. N. 1. p. Ant. Tempore Mosis non omnes adorasse vitulum, ostendit notatus Exod. 32. v. 29. vel solus numerus Levitarum, cum Mose vindictam de hoc scelere sumentium : tempore Judicum Israelem, tantum per synecdochen, scilicet partem pro toto accipiendo, fuisse idololatram, patet tum ex phrasi simili Exod. 9. v. 6., Isa. 2. v. 2., ad Philip. 2. v. 21. et alibi usur-

pata; tum ex historia postremis quinque capitibus libri Judicium relata, quam Cap. 2. prævie et generaliter indicatam Interpretes plerique censent: tempore ELIÆ et in Juda floruisse religionem ex gestis Josaphat certum est; et in Israele non omnino defecisse apparet ex eo, quod ibidem septem millia virorum ab idololatria inintunium superfuisse 3. Reg. 19. v. 18. legantur; unde Elias non *solus* ex Dei cultoribus, sed ex Prophetis, relictus fuerat, ut ipse etiam textus enuntiat. Prophetarum citata locutio rursus habet figuram synecdoches jam memoratam.

Ætas ACHAB cum Eliæ tempore congruens probationem ex factis reddit inanem et falsam: Manasses autem impietas adeo cultum omnem veri Dei in Juda non extinxit, ut ne quidem consueta sacrificia e templo relegarit; cum altaria falsis numinibus erecta templi atria tantum occuparent.

Inst. 2. Etiam Ecclesiam Christi deficere posse, facta et ratio probant: 1um quidem; quia moriente Christo, Apostolis dispersis, disparuit; de sua ætate CHRYS. hom. 49. in Matth., BASIL. ep. 69. et 70. et BERN. serm. 33. in Cant. id fatentur, vel scribentes abesse signum, quo dignoscatur Ecclesia, vel deplorantes Prælatorum corruptionem; de extremis temporibus EPHREM serm. de Antichristo scribit, *communi voto illum ab omnibus constituendum regem*; AUG. ep. 80 prædictis *signis apparentibus Ecclesiam non apparituram* enuntiat: 2um probat tum constitutio Ecclesiæ, quæ moriente Pontifice perit, sicut homo revulso capite: tum ejusdem comparatio cum luna, quæ sic deficit, ut non appareat: demum propecta jam ætas et senium Ecclesiæ interitum prænuntians: ergo.

R. N. utr. p. Ant. Ad prob. priores R. Exploratum est, Apostolis defuisse constantiam et fortitudinem, non fidem; cujus unius defectus perpetuitati Ecclesiæ nocet. Accedit, ortum Ecclesiæ non a die mortis Christi, sed a Pentecoste numerari; atque hinc inepte constantiam Ecclesiæ ante ejus formationem impugnari: quod utrumque vitium inest etiam argumento ex Protoparentum culpa a quibusdam formari solito. Quod Patres attinet, imprimis abusio fit nominis CHRYSOSTOMI; cum laudatum opus ex s. d. sit pseudepigraphum: BASILIUS cit. epp. Arianam, non Catholicam Ecclesiam perstringit: Bernardus vitia morum reprehendit, doctrinæ non meminit; quin serm. 66. aperte negat ex his vitiis Ecclesiæ ruinam imminere. Ephremi vaticinium non ad omnes absolute, sed ad sectatores Antichristi omnes pertinet: AUGUSTINI negatio tollit conspiciatatem Ecclesiæ accidentalem in externo apparatu religionis, ministrorum frequentia, prædicationis et exercitii libertate ac magnificentia sitam; minime autem substantialem, in veræ fidei professione, sacramentorum usu et præceptorum observatione positam.

Ad prob. posteriores. R. Diversam esse rationem capitis moralis, ac quæ est physici, videre est in aliis compositis moralibus exercitus, civitatis et regni; quæ nec desinunt nec statum mutant, sublato licet capite, si modo facultas substituendi aliud simile adsit. Comparatio lunæ cum Ecclesia non est quoad omnia, sed aliqua; nempe sicut illa a sole, sic hæc a Christo lucem accipit, utraque successive et paulatim crescit, patiturque mutationes; ut AUG. in Psal. 10. et 103 enarrat. Senium Ecclesiæ ab annis quidem, non autem a virium defectu et declinatione ad interitum admittitur; cum potius ætas Ecclesiæ propecta virtutibus etiam et rerum gloria augeatur, testante id S. AUG. serm. 3. in Psal. 36.

107. *Dico II.* Vera Christi Ecclesia deficere non potest per mutationem, sed infallibilis est in rebus fidei et morum. *Prob. I.* EX SCRIPTURA. Hæc infallibilitas Ecclesiæ prædicta fuit ab Isa. c. 59. v. 20. et seq. *Cum venerit Sion redemptor... hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus : Spiritus meus, qui est in te, et verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo et de ore seminis tui amodo et usque in sempiternum; et ab Osee 2. v. 19. Sponsabo te mihi in sempiternum; et sponsabo te mihi in justitia et in judicio : sponsabo te mihi in fide :* fuit promissa a CHRISTO, tum locis Matthæi extremis (num. 103.) citatis; tum Joan. 14. v. 16. *Ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere... vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit;* fuit prædicata ab APOSTOLIS, maxime Paulo 1. ad Tim. 3. v. 15. scribente : *Ut scias quomodo oporteat te conversari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis.*

II. EX TRADITIONE. EX PATRIBUS Chrys. Serm. de Pentecoste, Hier. ad c. 4. Isaïæ, et Ambr. L. de Salomone c. 4., ex textu Matth. 16. recitato, Ecclesiæ infallibilitatem probant et aperte ostendunt. Aug. autem L. 1. cont. Crescon. c. 33. sic inquit : *Scripturarum a nobis tenetur veritas, cum id facimus, quod universæ jam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum Scripturarum commendat auctoritas; ut quoniam Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit hujus obscuritate questionis, Ecclesiam ille consulat, quam sine ulla ambiguitate Scriptura demonstrat.* Idem L. 7. de baptis. c. 53. Nobis, ait, tutum est fiducia securæ vocis asserere, quod in gubernatione D. N. J. C. universalis Ecclesiæ consensione roboratum est, et ep. 118. *Disputare contra id, quod universa Ecclesia sentit, insolentissimæ insanix est.*

III. EX RATIONE sufficiat argumentum, quod Aug. toto libro de utilitate credendi amplissime tractavit; Cap. autem 13. in hanc collectionem contraxit : Species et pulchritudo rerum creatarum exterior publice, interior autem conscientia privatim meliores quosque animos hortatur, Deum quærendum esse et Deo serviendum : providentia autem et bonitas Dei non sinit ut homini, quem hortatur, non providerit de viis, quibus ad veram religionem veramque sapientiam, qua Deus colitur quaque illi servitur, perveniat. Via hujusmodi est duplex; altera per *rationem*, per *auctoritatem* altera : sed ratio humana cæca nimium et infirma est, quam ut per illam eo perveniat : igitur a Deo auctoritas aliqua constituta est, ad quam sit recurrendum. Porro ratio docet, inter auctoritates eam præ cæteris audiendam esse, quæ cæteris præeminet; cæteris autem præeminere auctoritatem Ecclesiæ Catholicæ ex motivis credibilitatis manifestum est : ergo auctoritas Ecclesiæ a Deo constituta est, ut per illam ad veram religionem veramque sapientiam perveniat. Proinde infallibilem oportet esse Ecclesiam, in vera Religione et Sapientia demonstranda : quia alioquin falleret nos Deus, qui illam constituit, ut ab ea veram Religionem veramque Sapientiam discamus.

Conf. I. Ecclesia gubernatur a Christo tanquam corpus a capite et tanquam sponsa a sponso, juxta illud ad Ephes. 1. v. 22. *Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius;* et 2. ad Cor. 11. v. 2. *Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo : eadem jubetur sub pœna anathematis audiri ab omnibus, dicente Christo Matth. 18. v. 17. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus et Publicanus.* Ergo, nisi

Ecclesia sit infallibilis, tum falli potest Christus, tum gravissime obligamur ad firmissimum assensum incertis ac subinde falsis præstandum : quo utroque nihil absurdius.

II. Dogma, hoc ipso quod sit oppositum consensui Ecclesiæ, judicatur hæresis; ut patet tum ex historia trium priorum seculorum, in quibus exortæ hæreses, non aliter ut hæreses damnatæ fuerunt, quam consensu Ecclesiæ opposito : tum ex testimonio IRENÆI et TERTULLIANI, quorum ille L. 3. adv. hæ. c. 2. tradit hæreticos bifariam convinci, vel Scripturis, vel Traditione : *cum ad eam iterum Traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successionem Presbyterorum in Ecclesiis custoditur, provocamus eos* : Unde et Florino hæretico nil aliud opponit præter hoc : *Hæc dogmata dissentiunt ab Ecclesia*. Iste autem, L. de Præscr. c. 21. *Constat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis, matricibus, et originalibus fidei, conspiret, veritati deputandam, sine dubio tenentem quod Ecclesia ab Apostolis, Apostoli a Christo Christus a Deo accepit : omnem vero doctrinam de mendacio præjudicandam, quæ sapiat contra veritatem Ecclesiarum*. Atqui dogma istud damnari non posset ut hæresis, nisi consensus ille Ecclesiæ esset infallibilis : ergo.

III. Si Ecclesia errare posset in rebus fidei et morum, ergo errando non haberet Christi fidem, et sic desineret esse Christi Ecclesia : neque profiteretur fidem veram, et sic Ecclesia desineret esse visibilis : neque ullus haberet certitudinem de fide, fideique fundamento, objecto et adminiculis ; et sic Ecclesia desineret esse congregatio fidelium. Sed hæc omnia vel sunt contra supposita vel contra demonstrata : ergo.

108. *Objic.* Ecclesia Christi obnoxia est ignorantiae, deceptioni, et errori, ut patet ex Isa. 56. v. 10. *Speculatores ejus cæci omnes, nescierunt universi*; et v. 11. *Ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam, omnes in viam suam declinaverunt*; ex Matth. 24. v. 11. *Multi Pseudoprophetae surgent et seducent multos*; et 2. ad Thess. 2. v. 10. *Mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio* : Ergo.

R. ad Arg. N. A. Textus enim 1us intelligendus est vel de pastoribus Synagogæ, cui inerrantiam ita, ut Ecclesiæ Christi, promissam haud legimus : vel de omnibus, in sensu duntaxat accommodo ; quem sensum phrasidis Scripturæ sæpius tolerat, hic autem admittendum esse rationes thescos demonstrant. 2us et 3us aperte de singularibus tantum, nec iis omnibus, enuntiant, adeoque ad Ecclesiam non pertinent.

Inst. 1. Ecclesia est cœtus hominum : sed homines sunt fallibiles, et totus etiam cœtus in credendo ac definiendo est liber ; nec promissa illi est assistentia Spiritus sancti nisi conditionate, si nempe fidelis permanserit : ergo.

R. N. min. Quoad prob. 1. *D.* Homines singuli sunt fallibiles, *C.* collecti in cœtum et sub capite, *Subd.* sunt fallibiles, si spectentur soli, ac sibi relictī, *C.* Si accipiantur cum assistentia Spiritus sancti, cujus promissionem habent, *N.* Hoc ipsum ostendit nequiquam fieri posse argumentum a sensu distributivo ad collectivum ; cum fidelibus collective sumptis, h. e. Ecclesiæ tantum, non item singulis seorsim facta sit promissio. *Ad 2. D.* Totus cœtus in credendo et definiendo est liber libertate contradictionis, *C.* libertate contrarietatis, *N.* vel *Subd.* physice, *C.* moraliter, *N.* Tot enim gratiis Christus adest Ecclesiæ, ut quamvis singuli errare possint, nunquam tamen omnes

simul errēt. *Ad 3. N. Ass.* Qui enim ad id probandum Joan. 8. versus 31. et 32. afferuntur; non sunt thesco nostræ fundamentum, ut ex rationibus nostris a nullâ conditione pendulis liquet.

Inst. 2. Ecclesia ipsa infallibilitatem in se nullam agnoscit; quia nec illam sibi ullo decreto aut canone asserit; nec hæreticos ad eam provocando, sed discutiendo et ratiocinando ex Scriptura et Traditione convincit; nec audet definire controversias theologicas de Gratia, Prædestinatione et aliis: ergo.

R. N. A. Ad ejus *prob. 1. R.* exercite et implicite id satis asserere Ecclesiam, dum anathemate percellit, quotquot suis decretis oblectantur: neque ampliorem auctoritatis suæ declarationem requiri, patet ex paritate cujuslibet judicis, usu ipso et praxi, non autem speciali decreto litigantibus suam auctoritatem probantis.

Ad 2. R. Neque id fieri semper; neque, si fiat, fallibilitatis causa fieri: sed quoniam Ecclesia *parata est semper ad omnem satisfactionem omni poscenti rationem* de sua fide; intentaque ad fidem, non tantum imperio et auctoritate, sed suasionem et doctrinam, contumaces adducere. Cæterum cum nova fidei dogmata non faciat, sed declaret, quæ in verbo Dei continentur, præmisso examine et ratiocinio hanc continentiam explicante, decretorie demum ex sua auctoritate suprema pronuntiat.

Ad 3. R. Ne fidei objectum sine necessitate et fructu increseat, Ecclesia jam a prima ætate consuevit non damnare nisi quod aut apertum errorem præ se fert, aut scandalum parit, aut de quo fideles inquirunt sensum Ecclesiæ, tanquam de re cujus oppositum ab aliis obtruditur pro verbo Dei et articulo fidei: quod in suis controversiis non faciunt doctores Catholici.

Inst. 3. Rationes adductæ pro infallibilitate pugnant tantum pro rebus fidei: si vero trahantur ad res morum, veritates omnes morales ab Ecclesia propositæ forent de fide: sed 1um facit thesin nostram gratuitam et inermem; 2um ridiculam et absurdam: ergo.

R. ad Arg. quoad 1. *p. T. M. N. min.* Præter argumenta enim ex ratione deprompta, quæ pro infallibilitate in rebus morum pleraque pugnant, singularia quædam in fine num. 105. protulimus. *Ad. 2. N. seq. M.* Ut aliquid dicatur esse de fide, debet esse revelatum formaliter vel implicite, quemadmodum in Tr. pr. dicendum est; infallibilitas autem Ecclesiæ non facit, sed supponit, applicat, et ostendit revelationem; adeoque ex infallibilitate hac non sequitur, quodlibet pertinens ad mores, ab Ecclesia propositum, esse fidei objectum. Plura tamen ex hoc genere reperire est, quæ utpote in Scripturis aut Traditione revelata fidem faciendorum constituent: prætereaque ad fidem divinam pertinet assertio, quod Ecclesia in rebus morum descriptis errare nequeat.

Inst. 4. Ecclesia aliquando mutat suas leges, variat disciplinam, et diverso ritu utitur: ergo in rebus morum non est infallibilis.

R. D. A. Ecclesia mutat leges in his, quæ sunt intrinsece mala vel bona; variat disciplinam in necessariis, diverso ritu ad substantiam fidei aut sacramentorum pertinente utitur, N. In aliis, quæ talia non sunt, et ubi alio tempore, alio loco, aliis circumstantiis expedire aut nocere saluti possunt; quæ alibi et alias oppositum præstabant, C. Quæcumque autem est mutatio posterioris generis, non tollit, sed potius probat Ecclesiæ infallibilitatem in rebus morum.

Inst. 5. Potest Ecclesia errare in canonizatione Sanctorum : de facto erravit in religiosorum quorundam ordinum institutione aut approbatione, utpote quos postea extinxit : item in propositione Breviarii seu officii Ecclesiastici, in quo scilicet multa falsâ continentur : sed cultus Sanctorum, Ordinum Religiosorum inductio, et recitatio Breviarii pertinent ad mores : ergo.

R. N. M. Et quidem 1. *p.* quia Ecclesiam universalem esse infallibilem in canonizatione Sanctorum, si de fide non teneat, asserit tamen communior et probabilior Theologorum sententia cum D. THOMA. quodlib. 9. art. 16 ; fundatque in Ecclesiæ infallibilitate circa res morum, ejusque sanctitate et honore, cui Dei providentia et assistentia S. Spiritus non desit. Horum fundamentum 1um facit, ut firmissimum sit judicium speculativum, quod in cultu Sanctorum judicio practico præluet : adeoque hoc prorsus distinguit ab aliis, adorationem hostiæ, honorationem parentum, et alias actiones morales præcurrentibus : 2um impedit fallibilitatem testimonii humani, ad negotium istud ordinarie concurrentis. Porro sicut cultus Sanctorum a reliquiarum cultu distinguitur ex objecto, quod in hoc respectivum, in illo autem absolutum et directum est ; ita disparem rationem præbet, cur hic fallibilis esse possit, illic autem infallibilis debeat esse propositio.

Deinde 2. *p.* quia ex eo quod extinctus sit *Ordo Religiosus*, non sequitur illum erronee institutum fuisse aut approbatum ; cum extingui eum contingat, vel ob Religiosorum declinationem a sanctitate regulæ, vel ob mutatam necessitatem aut utilitatem ipsius Religionis. Cæterum quamvis institutio ordinum religiosorum passim et ab omnibus non numeretur inter ea, in quibus Ecclesia errare nequeat, id tamen iisdem omnino certum est, universam Ecclesiam probare non posse alicujus Instituti regulam, quæ aut errorem contra fidem, aut vitium contra mores complectatur.

Denique 3. *p.* quia si qua falsitas inest, pertinens aut ad fidem aut ad mores, Ecclesia certe universalis *Breviaria* hujusmodi non proposuit : si autem historias illa inficiat, eadem Ecclesiæ infallibilitatem haud lædit ; utpote quæ historiis in Breviario propositis auctoritatem humana majorem tribuere non intendit. Cæterum probata pluribus experimentis tum artis criticæ fallibilitas, tum criticorum intemperantia, sufficere possunt ne qualicumque conjectura aut dubitatione opposita fidem Breviarii etiam historicam continuo aut facile convelli patiamur.

109. *Observe I.* Quæ de infallibilitate diximus, quamvis secundum præsentis capitis institutum ad Ecclesiam complete spectatam pertineant, non minus tamen, quin et principalius, intelligenda sunt de Ecclesia formaliter et representative accepta, seu pro Episcopis capiti suo supremo adherentibus : tum quia Episcopis impositum est munus Act. 20. v. 28. *regendi Ecclesiam Dei* ; 1. Pet. 5. v. 2. *pascendi gregem Dei* ; Matth. 28. v. 20. *baptizatos docendi omnia mandata Christi* ; 2. ad Tim. 4. v. 14. *custodiendi depositum fidei* ; ad Ephes. 4. v. 11. *ministrandi in consummationem sanctorum et ædificationem corporis Christi* : tum quia illud Matth. 18. v. 17. *Dic Ecclesiæ*, communis interpretatio cum Chrysostomo, Theophyl. Euthym. et aliis, de Prasule Ecclesiæ accipit ; præterea vero juxta Cypr. ep. 69. *Ecclesia est in Episcopo, et Episcopus in Ecclesia ; ut, si qui cum Episcopo non sunt, in Ecclesia non sint* ; juxta Hieron. in Dial. adv. Lucif. *Ecclesia non est,*

quæ Sacerdotes non habet; juxta Cyril. Alex. in ep. Synod. ad Nestorium universorum Episcoporum consensus est Catholicæ Ecclesiæ fides. Accedit tum quod Episcopis speciatim promissa sit infallibilitas, Matth. 28. v. 20, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi; et Joan. 16. v. 13. Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: tum quod iisdem obedientia sit præstanda, ex Luc. 10. v. 16. Qui vos audit, me audit, et Matth. 23. v. 2. Omnia quæcumque dixerint vobis, servate et facite.

Demum nec pertinet ad populum, tanquam gregem et oves, regere, pascere et docere: nec decet mulierum, (quas Apostolus in Ecclesia tacere jubet), aliorumque, maximam partem controversiarum ignarorum, inquirere mentem: nec factu possibile est, seu fidelium singulorum colligere sententias, seu universos in concilium cogere.

110. II. Neque tamen ad universalem Ecclesiam repræsentandam, et Ecclesiæ repræsentative acceptæ infallibilitatem tuendam, requiruntur omnes omnino Episcopi, ita ut major Episcoporum numerus summo Pontifici adunatus promissam Ecclesiæ infallibilitatem non habeat, si pauci ex adverso Episcopi illorum doctrinæ circa fidem aut mores repugnent. Patet id, tum ex recepta in omni tribunali lege, quæ ex plurali suffragiorum numero sententiam totius senatus nomine enuntiari decernit: tum ex praxi Ecclesiæ perpetua in causis ARII, DONATI, PELAGI et aliorum spectata: tum ex veræ Ecclesiæ notis, quæ descriptæ Episcoporum multitudini perapte congruunt, paucitati autem repugnantium adversantur; quod argumentum Euseb. L. 5. hist. contra Montanistas, Pacianus ep. 2. ad Sempron. contra Novatianos, Athanas. ep. Synod. ad Jovian., Liberius ep. ad Constantium et Basil. ep. 75. ad Cæsariens. contra Arianos, Hieron. in Dial. contra Luciferianos, cum Patribus Conc. Ephesini Act. 5. et Constantinop. II. Collat. 6., pluribus prosequuntur.

Unde patet, requisitam a nonnullis ad infallibile *definitionis dogmaticæ* robur unanimi Episcoporum etiam consequentem (qua saltem post judicium Ecclesiæ latum prorsus omnes consentire debeant) imprimis esse gratis confictam, cum ratio dari nulla possit, cur paucitas resistentium non impediat moralem unanimi tatem antecedentem nec ferendum Ecclesiæ judicium, rescindat tamen unanimi tatem consequentem et latum jam judicium: deinde absurdam et ridiculam, cum ex paucorum rebellium arbitrio penderet Ecclesiæ auctoritas, et hæc salvari nequiret, nisi sæviendo in rebelles; quos præterea sceleris quidem reos decernere, ipsius tamen sceleris notionem certam statuere nequeant judices: amicam denique hæresibus fere omnibus et inimicam judiciis Ecclesiasticis, cum nulla fere secta caruerit patronis etiam Episcopis, adeoque nulla definitio Episcoporum opposita polluerit infallibilitate, sine cujus adminiculo nec certitudo fidei, nec erroris oppositio determinari potest.

111. III. Via et modus, quo Ecclesia suam in rebus fidei et morum auctoritatem infallibilem exerceat, universim est triplex, decernendo nempe vel per summum Pontificem solum, vel per Episcopos in concilio œcumenico congregatos, vel per eosdem extra concilium tale suis sedibus affixos, seu dispersos, utrobique tamen summo Pontifici adunatos. De gemino priori modo

agetur capitibus sequentibus : de posteriori hic addimus, consensum dispersorum Præsulum esse vel expressum vel tacitum. *Expressus* est, dum legatis, aut litteris, sive synodicis, sive singularibus, definitionem Pontificiam vel præveniunt et sollicitant, ut circa tria Capitula factum; vel sequuntur et adoptant, ut circa epistolam tractoriam contra Pelagianos, et circa Bullam *Unigenitus* contra Quesnellianos evenit. *Tacitus* est, dum dispersi per orbem Episcopi adversus constitutionem aliquam non reclamant, et hac sua non reclamazione, seu suo silentio illam approbare censentur.

Notæ autem et indicia hujus præsumptionis habentur, si materia constitutionis fidem, mores vel disciplinam generalem attingat; si forma constitutionis normam et regulam fidelibus omnibus observandam præ se ferat; si causa constitutionis legitima auctoritate polleat; si tempus constitutionis tantum sit, ut res ad Episcoporum notitiam pervenire potuerit. Fundamentum porro præsumptionis hujusmodi est, tum unitas et communio Episcoporum et inter se et cum suo capite, in qua IREN. L. 3. adv. hæ. et TERTULL. L. de præscrip. certissimam veræ doctrinæ regulam collocabant : tum summa grassantibus erroribus ac vitiis contradicendi obligatio, Episcopis imposita; quam declarat AUG. ep. 119. c. 19. scribendo : *Ecclesia Dei ea quæ sunt contra fidem vel bonam vitam non approbat, nec tacet, nec facit*; et L. de dono persever. c. 16. monendo : *Dicatur ergo verum, maxime ubi aliqua quæstio ut dicatur impellit* : Item COELESTIN. I. in ep. ad Epp. Galliæ statuendo : *Timeo ne connivere sit hoc tacere... In talibus autem causis non caret suspitione taciturnitas; quia occurreret veritas, si falsitas displiceret: merita namque causa non respicit, si silentio faveamus errori.*

QUÆRES : *An et quale judicium competat Ecclesiæ circa libros vel propositiones?*

412. *Nota I.* Ex variis doctrinæ rebus, de quarum judicio ad Ecclesiam pertinente generatim diximus, speciatim hic materiam judicandorum librorum et propositionum adducimus, tanquam argumentum multis posteriori ætate controversiis agitatam. Sicut tum libri, tum propositiones sive ex illis extractæ, sive alias prolatae, spectari dupliciter possunt, nimirum vel nude, simpliciter, absolute et in se ipsis, seu independenter ab omni auctore aut libro, vel relative ad sensum quidem auctoris pro utroque, et ad sensum etiam libri pro propositione inde extracta : sic recentiora de iis judicii Ecclesiastici exempla, quantum ad prius, dederunt Alexander VII, VIII et Innocentius XI plures propositiones, nulla facta auctorum vel librorum mentione, configentes; quantum ad posterius, Leo X, Innocentius X et Clemens XI libros et propositiones inde excerptas ad Auctorum, Lutheri, Jansenii et Quesnelli mentem ac sensum damnantes.

Porro judicii hujus quæstio, seu causa, alia dicitur *juris* seu *dogmatis*, qua scilicet quæritur, qualis, hoc est, an vera aut falsa, an orthodoxa aut heterodoxa sit in se doctrina hujus propositionis aut libri; alia dicitur *facti*, qua quæritur, quænam sit doctrina propositionis ut in libro, aut libri ut ab auctore prolata : subdividitur autem hæc quæstio in quæstionem *facti personalis*, ubi vel de auctore libri, vel de scripto propositionem continente solo quæritur, nulla facta dogmatis complexione; et in quæstionem *facti doctrinalis* seu *dogmatici*, ubi et de qualitate doctrinæ, et de talis doctrinæ attributione ad

hunc auctorem vel scriptum quaeritur. Exempla harum quaestionum suppledat causa Janseniana alibi tractanda. Nempe, an quinque famosae propositiones haeresin contineant et merito damnatae sint? est quaestio juris: an haec propositiones extent in libro Augustinus inscripto, aut libri hujus et istarum propositionum auctor sit Jansenius? est quaestio facti personalis: an propositiones memoratae jure merito proscriptae sint in sensu, quem praese ferunt in libro Jansenii? est quaestio facti dogmatici.

Materia judicii non sunt nuda verba, sed sensus: sensus vero alius est *grammaticalis*, quem verba et constructio orationis praecise produunt; alius *philosophicus*, quem meus proferentis intendit: item alius *naturalis*, *proprius et obviu*s; alius *extraneus*, *improprius et alienus*; prior in propositionibus absolute in se spectatis constituitur per sensum grammaticalem, in propositionibus autem relative ad sensum auctoris vel libri spectatis per sensum philosophicum; posterior ex quocumque alterutrius defectu oritur. Subdividitur porro sensus philosophicus in sensum *internum et personalem*, quem nempe auctor interius et in animo habet; et in *externum seu litteralem*, qui quidem praeter verba ex consilio, instituto, textura et conformatione libri, ac tota doctrinae ipsius serie colligitur, et posterioris classis propositionum sensus naturalis, proprius, et obvius habetur ac dicitur.

Forma denique et sententia judicii est vel *practica* vel *speculativa*. Practica est, dum approbat aut permittit, prohibet aut suspendit, sine aut sub certis conditionibus, lectionem libri vel assertionem propositionis: speculativa est, dum doctrinam declarat velut sanam seu immunem ab omni naevo, vel dum aliqua censura theologica notat, vel dum censurari prohibet.

113. *Nota II.* Facile convenit 1°. non esse faciendum discrimen inter textum brevem et longum, adeoque inter librum et propositionem in ordine ad judicium. Quantumvis enim Janseniani inter illa distinxerint; tamen id damnatum est a Clemente XI in Bulla *Vineam Domini*, an. 1705. edita, nec solida discriminis ratio ulla afferri potest. 2°. Ecclesiam directe non judicare de sensu interno ac personali; quia ad auctorem etiam declarandum tanquam haereticum, h. e. cum animi pertinacia errantem, sufficit hanc internam comparisonem aut praesumi ex qualicumque scientia et veracitate auctoris, aut supponi aliunde posse; cum haec declaratio sit externa et judicialis infamatio, qualis etiam aliis in tribunalibus simili modo ex jure fieri consuevit. 3°. similiter Ecclesiam non judicare, saltem infallibiliter, infallibilitate divinitus promissa, de factis personalibus particularibus, et ad doctrinam fidei vel morum aut ad totam Ecclesiam non pertinentibus; *prius* quidem, quia Ecclesiae nihil interest, scripseritne reipsa v. g. hic aut alius auctor hunc librum; alterum, quia sicut aliarum rerum particularium certa et evidens cognitio haberi potest, sic et certae propositionis in determinato libro continentia cognosci potest certissimis argumentis: *posterius*, quia infallibilitas illa provenit tantum ex argumentis physicis, non autem ex Spiritus sancti assistentia, quae in necessariis duntaxat et pro bono Ecclesiae communi fuit promissa. 4°. Ecclesiam sine erroris periculo judicare circa librum aut propositionem simpliciter et absolute in se spectata; quia nemo unus, nisi Ecclesiae refractarius, id negat; contra hujusmodi autem, artic. pr. abunde actum est.

Itaque de quæstione duntaxat *facti dogmatici*, ac de iudicio circa librum vel propositionem, relative ad sensum auctoris externum, seu naturalem et obvium sumpta, agendum restat. In qua pertractatione ambarum quæsitæ partium resolutioni inseretur responsio ad corollarium, quo aliqui docent satis esse, si iudicium Ecclesiæ externo et, ut vocant, religioso silentio excipiatur, seu nihil illi contrarium dicatur, scribatur, aut doceatur; non autem requiri internum mentis et iudicii proprii assensum.

114. *Resp. I.* Ecclesiæ competit jus ferendi iudicium circa libros et propositiones, relative etiam ad sensum auctoris. *Prob.* Ecclesiæ competit hoc jus : ratione EPISCOPORUM : hi enim sunt pastores juxta illud Joan. 21. v. 17. *Pasce oves meas*; et 1. Pet. 5. v. 8. *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei* : sed pastorum munus est, non modo ovibus monstrare et præbere pascua salutaria, sed et a noxiis pabulis eas arcere; adeoque tum inter herbam et herbam, tum inter pratum et pratum discernere, et venenatum ac noxium a sano et salubri distinguere : præterea vero per herbas propositiones, per prata libros, per pascua doctrinas et auctorum sensum intelligere licet : ergo. 2. Ratione FIDELIUM : istos siquidem in ambiguis et variantibus, maxime circa religionem et salutem, oportet decisionem et instructionem capere a Sacerdotibus præsertim majoribus; ut tum in Vet. Testamento, Deuter. 17. v. 1., 2. Paral. 19. v. 10. Malach. 2. v. 7; tum in Novo, Matth. 18. v. 17. et Cap. 23. v. 2. præscribitur : sed libri et propositiones circa religionem et salutem in sensu auctorum sunt sæpe ambigua, faciuntque iudicia variare : ergo. 3. Ratione AUCTORUM : qui, si fideles sunt, licet hæretici, vi jurisdictionis, quam Ecclesia fundatam habet, prohibitione librorum vel damnatione sententiarum possunt puniri; si infideles sunt, vi conservationis et tuitionis propriæ, possunt eodem modo vel directe arceri, vel indirecte, fidelibus nempe lectionem aut usum interdicens, impediri a nocumento inferendo. 4. Ratione DOCTRINÆ : cujus depositum sicut Ecclesia habet, sic et curam, non tantum dum ipsa loquitur, sed et dum alii id audent, ex officio gerit, juxta illud 2. ad Tim. 1. v. 13. *Formam habe sanorum verborum, quæ a me audisti in fide, et in dilectione in Christo Jesu : bonum depositum custodi*; et ib. 2. v. 16. *Profana autem et vaniloquia devita; multum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit; ex quibus est Hymenæus et Philetus*. Ergo.

Conf. Rectores, Patres, et Custodes Ecclesiæ, a primis seculis ad nostra usque, hanc potestatem exercuerunt; utique, quid juris competat Ecclesiæ, intelligentes et servantes. Et quidem Apostoli juxta Auctorem Constit. Apostol. L. 1. c. 7. fidelibus prohibuerunt libros gentilium et pseudoprophetarum, conformiter ad Act. 19. v. 19. *Multi ex iis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, et combusserunt coram omnibus* : ex PONTIFICIBUS autem, teste Prospero in Chronico, Leo M. libros Manichæorum, teste Anastasio Symmachus, Hormisdas et Gelasius libros hæreticorum suæ ætatis proscripserunt; quorum Pontificum postremus etiam indicem proposuit, quo libros probos a pravis discrevit, horum lectionem insuper fidelibus prohibens. Antecessorum formam secuti sunt successores, universim quidem, in Bulla Cœnæ a Martino V, an. 1420., et in Indice librorum prohibitorum a Pio IV an. 1564., primum solemniter editis, et posthac sæpius continuatis : speciatim vero

Leo X articulos Lutheri, Pius V propositiones Baii, Innocentius X librum et propositiones Jansenii, Innocentius XII scripta Molinosi, Clemens XI observationes et propositiones Quesnelli dammando et prohibendo. Patres itidem in conciliis congregati eadem potestate, severitate etiam majore, usi sunt contra hæreticorum lucubrationes.

Nam jussu Concilii Nicæni flammis absumpti sunt libri Arii : Synodus Constantinop. I. proscripsit epistolas Aetii : a Conc. Ephesino I. Act. 5. interdicta sunt scripta Nestorii : in Chalcedonensi, Eutychetis opera fuerunt damnata : idem statutum fuit in Constantinopolitano II contra epistolam Ibæ, et libros Anthymi ac Theodori : Constantinopolitanum III rogò addixit libros Monothelitarum : Nicænum II præter libros alios damnavit inscriptum Itinerarium Apostolorum : similia legere licet in actis conciliorum generalium sequentium et aliorum.

Tutores tandem Ecclesiæ IMPERATORES aliique magistratus, ad defensionem Religionis evocati, legibus ac pœnis haud mitiora in libros notatos statuerunt. Inter quos Constantinus M. rogum Arii scriptis, capitis pœnam eorum occultatoribus indixit. Eodem supplicii genere persecutus est Eunomii opera Theodosius senior, libros Nestorii et Porphyrii Theodosius junior, Eutychetis scripta Valentinianus et Marcianus, Severi commentationes Justinianus, et posterioribus seculis Joannis Huss et Lutheri opera Sigismundus et Carolus V ; ne quid dicam de Regum Franciæ Ludovici XIV et XV pluribus edictis contra novissimas factionis Jansenianæ lucubrationes. Quam quidem Ecclesiæ praxin pertinuisse ad auctorum sensum, tum frequens ipsorum auctorum una cum scriptis damnatio, tum alia indicia manifesta docent.

115. *Resp. II.* Lato Ecclesiæ judicio ejusmodi, debetur non solum silentium religiosum, sed internus mentis assensus fidelium. *Prob.* 1. Ratione præcepti, quo Ecclesia subscriptionem etiam cum juramento faciendam sæpe exigit. Subscriptio exterior, destituta interiore mentis adhæsione et consensu, verum est mendacium et perjurium : ergo. 2. Ratione doctrinæ, quæ per judicium hoc declaratur. Sicut enim veritas revelata corde creditur ad justitiam, ore autem ejus confessio fit ad salutem : sic et veritas per Ecclesiam proposita saltem corde suscipitur ad unitatem, ore autem aut manu fit ejus professio aut subscriptio ad obedientiam. 3. Ratione finis, qui stat in proscriptione erroris et confirmatione sani dogmatis : sed neuter obtineretur, si liceret animo dissentire ab Ecclesiæ judicio : ergo.

Conf. Ex Ecclesiæ praxi constat : 1°. subscriptiones concilii fieri consuevisse, mentione facta consensus : *consentiens subscripsi ; obtemperans sententiæ subscripsi ; statuens vel definiens vel approbans subscripsi* ; 2°. anathematismos fuisse faciendos *ex toto animo et tota cogitatione*, ut ait Justinianus in Tract. ad Mennam ; *corde et ore*, ut loquitur Beda L. 4. hist. c. 17 ; *anima et ore*, ut Lateran. IV Secret. 5. Can. 18. loquitur ; *fide* et persuasionem interiore, ut sub finem Constantiense jubet ; 3°. in subscriptionibus aut anathematismis admissa non fuisse præteritionem aut silentium, ut ex Hier. ep. ad Pammach., Leon. I ep. 6. ad ep. Aquileiens. patet ; nec suspensam e conditione assertionem, ut ex Cyril. ep. ad Donat. de Joannis Antiocheni anathematismo apparet ; nec indeterminatam aut vagam, ut ex Act. 8. Conc. Chalcedonensis circa Theodoretum liquet. His accedit Apostolica Cons-

titutio *Vineam Domini Sabaoth*, qua religiosi silentii sufficientia damnatur, velut injuriosa et contumeliosa Ecclesiae, superbiae et temeritatis plena, inobedientiae ac rebellionis adjumentum etc.

146. *Respondeo III.* Judicium Ecclesiae de libris et propositionibus in sensu auctorum est infallibile. *Prob.* Ecclesia ex resp. 1^a. habet jus ferendi hoc judicium; et ex resp. 2^a. hujusmodi iudicio debetur non tantum silentium obsequiosum, sed internus mentis assensus: ergo idem iudicium debet esse infallibile. *Cons. prob. 1.* Quia mentis assensus non debetur nisi auctoritati omnino certae ac infallibili, praesertim obligatorius sub poena anathematis; cum iniquum foret, ita obligare fideles ad assentiendum rebus fallibilibus et incertis. 2. Quia Ecclesia et in iudicio ferendo declarat id se facere cum assistentia Spiritus sancti, usurpando saepius illa verba, *Visum est Spiritui sancto et nobis*; et in assensu exigendo postulat nonnunquam fidem, ut in Conc. Constantiensi proposuit illam quaestionem: *utrum credant etc.*; ex utroque autem fluit infallibilitatis attributum. 3. Quia, cum ex prioribus assertis geminis facile elidantur appellationes et negentur reformationes, ne iudiciorum ejusmodi, si qui possibiles statuuntur, errores circa fidem et salutem fiant irreparabiles, Ecclesiae iudicandi infallibilitas est tribuenda.

Conf. I. Ecclesiae iudicium est infallibile in quaestionibus juris et libris ac propositionibus absolute secundum se spectatis, ut num. 107. et 140. probatum dedimus: ergo et in quaestionibus facti dogmatici, et libris ac propositionibus relative ad sensum auctorum spectatis. *Cons. prob. 1.* Quia, si Ecclesia erraret, iudicando v. g. Institutionem CALVINI continere doctrinam Catholicam et libros AUGUSTINI de gratia complecti doctrinam erroneam, Ecclesia discens, cum dogma hic non cognosceret nisi in facto ac libris relative sumptis, erraret etiam circa dogma, CALVINI propositiones haereticas amplectendo, et AUGUSTINI orthodoxas negando; Ecclesia autem docens, cum factum a jure non distingueret, male pasceret, regeret, et doceret fideles: adeoque neutra prerogativas divinitus promissas haberet. 2. Quia partim inseparabile est dogma a facto, saltem dum proponitur fidelibus aut vitandum aut tenendum: partim ut conjunctum iudicari debet, ad fidelium salutem et fidei custodiam, dum in hominum commercium et controversiam jam elatum est ab Auctoribus. 3. Quia alias nullum concilii decretum ad Patrum conditorum mentem adoptari, nullus error damnatorum ab Ecclesia auctorum anathematizari posset, quin de utriusque sensu dubitare aut aliter etiam sentire liceret.

Conf. II. Ecclesia est infallibilis in definiendo quis sit Scripturae sensus; cum exinde Conc. TRID. Sess. 4. Vulgatam declararit authenticam: est infallibilis in declarando sensu Traditionis a Patribus relatae; cum ex hac in plerisque conciliis definiverit fidei dogmata: est infallibilis in usurpando sensu symbolorum et decretorum; cum secundum ea fidei professionem concinnarit: ergo etiam infallibilis est in iudicando sensu librorum et propositionum relative spectatarum. *Cons. prob. 1.* Quia in Scriptura, Traditione, et Symbolis, sensus obviis aequae est sensus philosophicus, et non mere grammaticalis, aequae est factum dogmaticum ac sensus externus auctorum libros et propositiones edentium. 2. Quia cum relativorum eadem sit cognitio, et sensibus Scripturae, Traditionis, et Symbolorum, sensus alii vel conformes vel

difformes esse debeant; sicut infallibilis est Ecclesiae cognitio circa sensum Scripturae, Traditionis et Symboli, sic et ejusdem rationis debet esse cognitio circa sensum cujuscumque propositionis aut libri cum illo comparati. 3. Quia sensus librorum et propositionum formaliter vel includitur vel excluditur a sensu Scripturae, Traditionis aut Symboli; applicatur autem cognitioni Ecclesiae per evidentiam signorum et regularum de sensu obvio auctorum: ergo iudicium de sensu auctorum in libris aequalem certitudinem nanciscitur cum iudicio de sensu Scripturae, Traditionis et Symbolorum.

117. *Objic.* Ecclesia non est infallibilis, nisi in ijs quae ad fidei aut morum doctrinam pertinent: sed ad fidei aut morum doctrinam non pertinet quæstio, quis sit sensus libri aut propositionum, vel an liber aut propositiones in sensu auctoris contineant hæresin? ergo.

Prob. 1. Quia Christus Ecclesiae tantum promisit infallibilitatem, quæ sit necessaria, ne portæ inferi adversus eam prævaleant: salva autem fidei et morum doctrina, portæ inferi non prævalent contra Ecclesiam. 2. Juxta Patres, quidquid in conciliis etiam generalibus, excepta sola fide, definitur, *nullius est firmitatis*; ita LEO I ep. ad Maximum Antioch. scribit; *retractari potest, imo licenter reprehendi*, ut PELAG. II ep. 3. ad Epp. Istriæ declarat. 3. In quæstionibus facti errare posse Ecclesiam, D. THOM. Quodlib. 9. art. 16., Tostat. in Defensorio, Dionys. Carthus. L. 3. de Auctor. Papæ et Conc., Gerson L. de Eccles. unit., Melch. Canus de Loc. Theol. L. 5. c. 5. aliique enuntiant.

R. ad Arg. Ut objectio æqualiter decurrat, propositio materiam controversiæ exponens prior, sc. quis sit sensus libri, accipienda est de sensu theologico, seu in ordine ad qualitatem doctrinæ. Quantumvis enim quæstio *quis* discrepet ab illa *qualis* sit sensus, jam supra tamen notavimus Ecclesiam de quæstione priore solitarie accepta, et sensu mere grammaticali, haud ferre iudicium: præterea hic addimus distinctionem hanc frustra fuisse olim prolatam ab auctore Belga in libro Via pacis inscripto. Nam quod Ecclesiae praxin attinet, nisi propositio sit ambigua, et hinc (ut in art. 24. et 41. WICLEFFI Conc. Constantiense et in 5^a JANSENII Innocentius fecerunt) sensus per damnationem sit determinandus, illa propositiones censurat semper in sensu naturali et obvio: quod ad jus autem spectat, utrumque sensum a censura attingi oportet; ne scilicet Ecclesia frustretur fine suo superius exposito, ne res fidei et religionis recidat ad logomachias, ne damnatarum propositionum auctoribus perpetua excipiendi et altercandi materia relinquatur. Non minus porro infallibilis in hoc sensu discernendo Ecclesia haberi potest, ac ipsa est in sensu suarum enuntiationum, quibus aut dijudicat, aut interpretatur aliquam doctrinam, cum utrumque ex iisdem principiis profluat. Quin et infallibilitatem hanc velut grammaticalem, quantum ad Theologicum propositionum iudicium pertinet, divinam dicere licet; cum ea a Spiritu sancti assistentia proveniat, qui providens de aliquo fine, etiam de requisitis ad illum providet. Reducta sic ad unitatem objectione

R. D. M. Ecclesia non est infallibilis, nisi in iis, quæ sive formaliter et immediate, sive virtualiter et mediate, ad fidei et morum doctrinam pertinent, C. nisi in iis, quæ formaliter tantum et immediate ad doctrinam illam pertinent, N. Similiter *D. m.* Quæstio illa, quis sit libri sensus, aut illa,

an liber in sensu auctoris contineat hæresin, non pertinet ad doctrinam fidei formaliter et immediate, T. nequidem virtualiter et mediate, N. Conformiter ad dicta in Tr. pr. formaliter et immediate ad fidei doctrinam pertinere statuimus, quod vel est expressum fidei objectum materiale, aut in eo formaliter sive implicite sive explicite continetur: virtualiter autem et mediate ad illam spectare dicimus, quod ad objectum fidei materiale vel sequela, vel conformitate, vel oppositione, vel alio modo ita refertur, ut inde fidei aut veritas aut integritas notabiliter afficiatur. Posteriorem pertinentiæ speciem cum objecto, *in maiore*, subtrahere infallibilitati Ecclesiæ, et *in minore*, negare materiæ nostræ controversæ conetur, ad utriusque propositionis probationes respondere oportet. Hinc.

Ad Maj. prob. 1. D. m. Salva fidei doctrina, secundum omnia quæ tum formaliter et immediate, tum virtualiter et mediate ad eam pertinent, portæ inferi non prævalent adversus Ecclesiam, C. Salva fidei doctrina, secundum ea tantum quæ pertinent huc formaliter et immediate, læsa autem secundum ea quæ virtualiter et mediate illuc referuntur, N.

Ad 2. R. neutram auctoritatem huc facere; quia Leo *firmitatem*, h. e. ratihabitionem seu approbationem tantum negat actis legatorum suorum, ultra vel contra mandatum negotia tractantium; Pelagius autem concedit tantum *retractari* aut *reprehendi* iudicium circa personas, diserte scribens: « Licentia tribuitur, ut quidquid illic extra fidei causas de personis gestum est, retractetur. » Præterea vero neuter fidei causas ad sola formaliter et immediate afficientia fidem restringit.

Ad 3. R. plerosque omnes similiter loqui vel de personis, vel de factis particularibus. Verba Angelici Doctoris sunt: *In aliis vero sententiis, quæ ad facta particularia pertinent, ut cum agitur de possessionibus, vel de criminibus, vel de huiusmodi, possibile est Ecclesiam errare*; Cani autem: *In moribus non toti Ecclesiæ communibus, sed qui ad privatos homines, vel Ecclesias referuntur, errare per ignorantiam Ecclesia potest*. Tostatus et Gerson asserunt quidem Ecclesiæ infallibilitatem in necessariis, nihil autem præterea negant: Dion. Carthus. tandem Ecclesiam tenet fallibilem, sed *in facto et his quæ facti sunt*, scilicet particularibus et cum fide nullatenus connexis.

Inst. 1. Quod ad fidei et morum doctrinam pertinet, in verbo Dei vel scripto vel tradito revelatum continetur, ut TRID. Sess. 4. in dec. de Canon. script. asserit: hunc autem esse sensum libri, vel librum in sensu auctoris continere hæresin, in neutro Dei verbo continetur: ergo. 2. Doctrina fidei et morum ipsa potest teneri illibata, etsi per errorem facti existimetur quod ea hoc vel illo libro S. Patris non contineatur; et error doctrinæ oppositus damnari potest, etsi similiter putetur illum in hæretici libro non reperiri: quia ut Facundus Hermian. L. 3. c. 3. ait: *Aliud est, ideo hæreticum excusare, quod catholicus putetur; et aliud ipsam hæresin approbare atque defendere*: ergo. 3. Hæc v. g. enuntiatio: quinque propositiones hæresin continentés damnatæ sunt in sensu Jansenii, æquivaleret his duabus: quinque propositiones hæresin continent; et quinque hæ propositiones sunt in libro Jansenii: sed licet prior propositio pertineat ad dogma, posterior tamen complectitur purum factum: ergo.

R. Ad. 1. Redit prior distinctio de formaliter et immediate pertinentibus

ad fidem, quæ utique revelata esse oportet et Tridentinum dicit, quin idem requiratur ad aliter pertinentia, aut ab horum numero excludatur quæstio nostra controversa. *Ad 2. R.* hujus falsitatem in conf. 1. postremæ assertionis ostendimus. Quod dictum Facundi attinet, in thesi quidem id subsistere potest, in hypothesi autem docentis et discentis Ecclesiæ non tenet. *Ad 3. R.* Nec propositionem 2^{am} exponentem accipi debere seorsim ac divisim, ostendit conf. *prima* citata; nec, si solitarie accipiatur, penitus sejunctam esse a fidei doctrina, declarat conf. *secunda* ibidem : adeoque *N. Cons.*

Inst. 2. Ecclesia in pluribus casibus retractavit suum judicium circa facta dogmatica : ergo non agnovit se infallibilem. *Ant. prob.* quidem *circa propositiones* : 1. Hæc : Filius est consubstantialis Patri, damnata est in Conc. Antiocheno, probata in Nicæno : 2. Ista : Maria est Christipara, ante Conc. Ephesinum habebatur catholica, post illud hæretica : 3. Hanc : una in Christo natura est incarnata, Ecclesia probavit in Cyrillo, damnavit in Eutychete : 4. Istam : unus de Trinitate est crucifixus, Hormisdas reprobavit ut Eutychianam in monachis Scythis, Joannes II. ratam habuit in aliis.

Circa libros autem : 1. Marcelli Ancyranæ opera Julius cum Conc. Sardicensi censuit catholica, Basilius et Chrys. cum universa Ecclesia rejecit ut hæretica. 2. Libellum Professionis Celestii Zosimus orthodoxum primo habuit, postea heterodoxum cum Africana Ecclesia declaravit. 3. Tria Capitula probavit Synodus IV. Generalis ac Vigilius, damnavit Synodus V. idemque Vigilius.

R. N. A. Quæ ad ejus probationem afferuntur, si intelligantur de propositionibus et libris secundum se sumptis, contra ipsos adversarios pugnant : si autem de relative sumptis ad sensum auctoris, nullatenus retractationem, sed diversitatem judicii de diversis sensibus ostendunt. Hinc

Ad prioris classis prob. 1. D. Hæc propositio, *Filius est consubstantialis Patri*, a Conc. Antiocheno damnata est in sensu Sabellii et Pauli Samosatæni, per to consubstantialis intelligentium identitatem personæ ; et a Nicæno probata est in sensu Patrum, per eam vocem intelligentium identitatem naturæ contra Arium, C. utrinque in eodem sensu accepta, et sic damnata ac probata fuit, N.

Ad 2. D. Ista propositio. *Maria est Christipara*, in sensu catholico, non dividente personam Christi a persona Verbi, aut Conc. Ephesinum habebatur catholica ; et in sensu Nestorii, dividētis personas et negantis unionem hypostaticam, post illud habebatur hæretica, C. in sensu eodem, sive Nestorii sive Ecclesiæ, N.

Ad 3. D. Ecclesia probavit propositionem hanc, *una est in Christo natura incarnata*, significando unitatem assumptionis seu naturæ assumētis ; et damnavit eandem, significando unitatem confusionis naturarum tum assumētis tum assumptæ, C. Secus N.

Ad 4. D. Propositionem istam *unus de Trinitate est crucifixus* secundum naturam divinam vel saltem confusam, damnavit Hormisdas ; et unum de Trinitate esse crucifixum secundum naturam humanam probavit Joannes, T. aliter, N. Dixi : *Transeat* ; quia sicut a Nat. Alexandro et Norisio satis vindicata fuit fides Scytharum monachorum ; sic ostensum est, Hormisdam nullo decreto damnasse propositionis doctrinam, sed cohibuisse duntaxat

intempestivam et periculosam ejus prolationem, ac reprehendisse destitutum prudentia et auctoritate magisterium monachorum, qui, quotquot propositioni a se dictatæ subscribere nollent, Nestorianismi incusabant.

Ad posterioris classis prob. 1. R. falsum imprimis esse, quod universa Ecclesia opera MARCELLI rejecerit tanquam hæretica; cum nullum hujus judicii monumentum, sed opposita potius Papæ et concilii sententia extet. Deinde pro diversitate opinionum diversa est responsio. Qui MARCELLO favent, fidem potius habendam dicunt professioni a Marcello editæ, judicibus de ejus causa legitimis, et Athanasio cœvo, orthodoxiam ejus probantibus, quam historicis et Patribus, tum ob temporis et loci distantiam deceptioni expositis, tum ob Eusebii accusationem et fraudulentam Arianorum narrationes reipsa deceptis. Qui moderatius adversantur, librum Marcelli contra Asterium recte probatum dicunt a Julio et Conc. Sardicensi; tum quod articuli, quorum causa accusatio hæresis facta fuit, ibidem non asserendo, sed dubitando et quærendo tantum proponerentur; tum quod edita professione, ambiguitatem ac dubium Marcellus abstulisset: volunt tamen eundem librum nec immerito damnatum postea a Patribus aliis; propterea quod Marcellus editis deinceps scriptis aliis, dogmata olim sub dubitatione proposita jam assereret, et sic vel mutatam mentem, vel fraudem antea factam declararet; quorum posterius ad damnationem, prius ob fundatam fraudis suspicionem ad infamiam libri omnino jus tribuebat.

Ad 2. R. Zostmus nec solemnem nec privato judicio professionis Celestii dogmata probavit, sed fidem personalem, quam ille mendaci suorum dubiorum subjectione ad Ecclesiæ judicium præ se tulerat, laudavit: cognita vero postmodum contumaci errorum assertionem, quam Celestius Africana disputatione, et declinato per fugam judicio Romano, prodiderat, Pontifex damnata jam prius dogmata et ipse damnavit, et errorem facti mere personalis condemnatione personæ correxit.

Ad 3. R. falsum esse, quod Conc. Chalcedonense tria Capitula (quo nomine scripta et personalis fides Theodori Mopsuesteni, Theodreti Cyrensis et Ibæ Edesseni Episcoporum veniunt) approbarit. De Theodori enim jam mortui sive scriptis sive persona a Concilii Patribus nulla facta est mentio: de Theodreti et Ibæ personis actum quidem, et posterioris epistola ad Marin quoque lecta est; sed nullo de ea Concilii judicio lato, post data pœnitentiæ signa et dictum Nestorio anathema, uterque sedi suæ fuit restitutus. Cum vero Conc. Constantinopolitanum II damnarit scripta et personam Theodori, Theodreti autem et Ibæ scripta quidem, non item personas reprobarit, aperte constat nullam hic intervenisse judicii retractionem, nec Conciliorum contradictionem ullam.

VIGILI variatio has epochas et causas habuit: Primo quidem *Edicto* Justiniani, tria Capitula damnantis, Pontifex subscribere recusavit; tum quod in fidei controversias jus Imperatori nullum tribuere vellet; tum quod Occidentales, inter quos tum Romæ erat, persuasum haberent, hoc edicto, ab Accephalis fabricato, Conc. Chalcedonensis auctoritatem convelli aut tentari.

Deinde cum spes et promissa fierent, Accephalos, damnatis Capitulis, subscripturos Chalcedonensi, VIGILIUS, jam Constantinopolim profectus, edidit *Judicatum* Edicto conforme, addita hac clausula: *Salva in omnibus auctoritate Concilii Chalcedonensis*; ut scilicet scrupulum Occidentalibus adimcret:

quod tamen cum consequi non posset, Occidentaliumque suspicio et indignatio cresceret, jussit suspendi examen omne de Capitulis, donec generale concilium congregaretur, cujus pars altera ex Orientis, altera ex Occidentis Episcopis foret. Postea, ubi contra datam fidem concilium e solis Orientalibus coactum videret Pontifex, et interesse illi noluit, et *Constitutum* condidit, quo 1. damnantur tum excerptæ, tum forsan excerptæ doctrinæ hæreticæ ex scriptis trium Episcoporum; ad præcidendam scilicet Acephalis excusationem: 2. negatur damnari posse aut debere personas; quia Theodorus quidem in pace Ecclesiæ obierit, Theodoretus autem et Ibas reconciliati forent: 3. Idem negatur ex eadem ratione de scriptis *sub nomine* Theodreti aut Ibas damnandis; utrumque scilicet ad metum Occidentalibus tollendum: 4. Prohibetur fieri ulteriorem questionem et Concilii progressum; ut nempe satisfaceret Occidentalibus præteritis, et a Concilio non expectatis.

Demum posteaquam, absoluto jam Concilio, Imperator et Orientales damnationi tum scriptorum omnium tum personæ Theodori factæ pertinaciter inhærentes, schisma apertum, ni confirmaretur Concilium, minarentur; Pontifex tandem, priori œconomia usus, postulatam Concilio robur impertivit.

Inst. 3. Unanimis Patrum et Theologorum usque ad natam de sensu Janseii quæstionem consensus fuit, errare Ecclesiam posse in factis dogmaticis: ergo opposita doctrina tanquam nova est rejicienda. *Ant.* patet ex variis factis:

Nam 1. Origenem sæpius cum sua doctrina damnatum laudant Greg. Thaum. et Nazian., Athan. et Basilius; defendunt inter antiquos Didymus Alex., Pamphilus, Euseb., Rufin et Joan. Hierosolymitanus; inter recentiores Picus Mirandulanus, Joan. Merlinus, Sixtus Senens., Genebrardus, Huetius, Stephanus Binetius et Petrus Halloix, ambo Jesuitæ.

2. In causa trium Capitulorum errasse Synodum V aut saltem errare potuisse, crediderunt Ecclesiæ Hispana et Gallica, quin et Pelagius I ac. II et Gregorius Magnus: item Pallavicinus, Baronius, Binius, Sirmondus, Petavius, Petrus de Marca, Godæus et Aguirrius.

3. Idem tuentur in causa Honorii a Synodo VI cum epistolis damnata Turrecremata, Baronius, Anastasius Bibliot., Binius, Bellarminus, Didac. Payva, Gretserus, Sirmondus, Labbæus, Stapletonus, Petavius, Gonetus et alii.

4. Gilbertus Porretanus et Petrus Abailardus, a Conciliis Gallicanis damnati, quotidie per plures ab errore vindicantur.

5. In sensu libri Abbatis Joachimi damnato errasse Conc. Lateranense IV. censuit Gregorius Laudensis, et ejus Apologiam post examen permittens inquisitio Romana.

6. In sensu Scriptorum Augustini et Thomæ de gratia judicando errare posse Sedem Apostolicam, coram ipso summo Pontifice Paulo V professæ est Societas Jesu, ut Hist. Congr. de Auxiliis L. 4. c. 2. docetur: Ergo.

R. N. A. Cui facta variaque Scriptorum studia tanto minus prosunt; quanto major et factorum numerus pro nobis stat, illaque hic contrarium haud evincunt.

Et quidem non 1. quia Patrum laus vel spectabat ingenium et eruditio-

nem, non dogmâ et fidem ORIGENIS; vel ferebatur ante latam Ecclesiæ sententiam et declaratos errores. Defensio Scriptorum vel controvertit aut negat factam ab universa Ecclesia damnationem; qualis est Pici Mirand., Merlini et Halloixii: vel contendit Origenis scripta hæreticorum fraudibus corrupta et insertis erroribus vitata; qualis est Joannis Hieros. Sixti Senensis, Genebrardi, et aliorum: vel occupatur in singulari capite, fide nimirum Origenis circa SS. Trinitatem; qualis erat Dydimi, Pamphili, Rufini et plurium: vel excusat solam internam mentem auctoris; qualis est Bineti et quorundam. Horum autem agendi modorum nullus infallibilitati controversæ repugnat.

Non 2. Imprimis enim Ecclesia Hispana (de Gallica si quidem præter quædam obscurius dicta Chrodoberti Ep. Turonensis et S. Columbani in ep. ad Bonifacium IV., nihil habetur) *Concilium V.*, quod putabat Chalcedonensi contrarium, recusavit quidem; sed cum hoc ipso in judicio erraverit, et errorem facti mere personalis Ecclesiæ tantum tribuerit; sicut res illa ad tempus prudenter dissimulata est ab Ecclesia, sic nullum sententiæ nostræ præjudicium infert. Pontifices deinde laudati adeo Synodum V. errasse non putarunt, ut eandem singillatim omnes confirmariunt. Quod tamen scripserit PELAGIUS I. *licere cuilibet abundare in suo sensu*; PELAGIUS II. acta in Synodo V. vocavit *privata negotia, causas speciales et quæstiones superfluas*; GREGORIUS denique in ep. ad Theodelindam Longobardorum Reginam mentionem de Synodo V. deleverit; hoc, inquam, priores scripserunt de damnatione personarum et quidem in pace Ecclesiæ defunctarum, quæ meri facti quæstio est; non autem de damnatione doctrinæ sensusque litteralis et naturalis, quæ est quæstio facti dogmatici: posterior vero id fecit ex prudenti œconomia, illo præsertim tempore, quo necdum constabat inter omnes de certa Synodi auctoritate. Recentiorum denique Auctorum assertio pertinet maxime ad quæstionem illam in Constituto VIGILII, num. 2. et 3. propositam; atque hinc Pallav. Tom. II. L. 11. c. 18. mentionem facit *hominum, non dogmatum*; Baron. ad an. 553. *personarum et facti, non fidei*; Binius in not. ad Conc. V. *tantummodo personarum*; Sirmond. in vita Theodoretii et Petav. L. 6. de Incarn. c. 17. *sensus interni et personalis*; tandem Petr. de Marca in Diss. de Vigilio, Godæus in Hist. Eccles. et Aguir. ad Conc. Tolet. XI. *Solius facti vel personarum, non autem juris divini vel dogmatis* meminerunt.

Nec 3. quia ex universo Auctorum numero soli Anastasius Bibliothecarius et Turrecremata, cum paucis forsitan aliis, fatentur errasse Concilium sextum. Eorum tamen prior non agnoscit hoc Concilium œcumenicum ultra confectionem decreti et canonum: posterior damnationem HONORII non habet conciliarem, utpote ex falsa informatione ac rumoribus mendacibus, non autem ex epistolarum examine profectam. Reliqui vel acta Concilii dicunt corrupta, nomenque Honorii fraude Græcorum iisdem intrusum; ut Baron., Binius, Bellarmin. cum multis: vel damnatam quidem HONORII œconomiam, non item doctrinam et fidem; vel si quidem etiam fidem, Honorii certe non ut Pontificis sed ut Doctoris privati juste legitimeque damnatam; ut cæteri, alterutrum existimant.

Nec 4. tum quia Apologisti sensum tantum internum et personalem defendendum susceperunt; cuius tamen laboris suscepti Berengarium Pictaviensem et Othonem Frisingensem deinceps pœnituit: tum quia a par-

ficularibus tantum Conciliis, non vero ab universa Ecclesia, nec definiente Pontifice, damnationem decretam causabantur.

Nec 5. quia Gregorii Laudensis defensio versatur in unico puroque facto: cum ab aliena et malevola manu insertam velit *Joachimi* libro propositionem, quam jure damnatam ipse ostendit.

Non denique 6. quia ex tribus erroribus aut mendaciis id conflatum Theodor. Eleutherius L. 6. c. 1. Hist. de Aux. ostendit: inter quæ illud huc pertinet, quod ea propositio, non ex supplici Libello Societatis, sed alio ex scripto anonymo ignoti auctoris sit excerpta.

118. *Observe.* An definitiones Ecclesiæ de factis dogmaticis pertineant ad fidem ita, ut fide divina credi debeant; an vero eatenus duntaxat, ut necessarius sit et certus mentis assensus? ad controversiam pluribus difficultatibus innodandam quæri ab Adversariis et urgeri solet. Affirmant alii *primum*, eo quod de fide sit omnem textum, ab Ecclesia damnatum, esse vere damnabilem: sub qua enuntiatione universali cum quemlibet librum aut propositionem censuratam contineri facile et certo ostendatur, colligunt hujusmodi particularia, tanquam in illo universali implicite revelata, esse damnabilia etiam credi posse ac debere. Alii acquiescunt *secundo*, fidemque, qua credantur hujusmodi definitiones, non quidem exigunt divinam, nec tamen eam permittunt mere humanam, sed dicunt Ecclesiasticam; eamque certam et firmam exinde statuunt, quod Ecclesiæ infallibilitati a Spiritus sancti assistentia profectæ innitatur.

In hac sententiarum diversitate, ut congrue ad dicta in Tr. pr. loquamur, opus distinctione videtur. Et siquidem quæstio, ut nunquam sit, eo redeat: utrum Ecclesia in his definiendis sit infallibilis? affirmari potest; cum ea ex hac tenus dictis sufficienter probetur esse revelata, adeoque de fide: si vero in objecto definito sistat, ad formam judicii attendere oportet. Et quidem ubi propositio v. g. damnatur ut hæretica, aut declaratur ut de fide certa, assensus fidei est præstandus: ubi vero damnatur sub mitiore censura, aut asseritur cum prærogativa inferiore, minoris etiam qualitatis assensus locum habet: servata scilicet ubique relativa proportionem assensus ad judicium. Aliæ objectiones, quæ ex *Janseniano facto* huc afferri solent, examinandæ sunt in hujus historia, quam in Tr. de Gratia dabimus et vindicabimus.

ARTICULUS V.

Quænam sit vera Christi Ecclesia?

119. *Nota.* Ut designari vera Christi Ecclesia, certoque cœtui possit attribui, videtur necessario instituenda comparatio inter societates Religionis nomine conflatas, quæ reipsa existant ac durent, fidemque et nomen Christi profiteantur; atque ea facta sufficere: quandoquidem ex prioris defectu enuntiatio hic faciendæ foret de subjecto, ex defectu autem posterioris de prædicato non supponente. Unde non minus ab hac collatione excludimus Hæreticorum sectas, quæ olim exortæ jam interierunt, aut nondum exortæ forsân prævidentur futuræ; quam nuper jam in Capitis præmio Antichristianorum

factiones rejecimus. Neque tamen opus apparet, *Romane Ecclesie*, quam pro vera Ecclesia habemus, opponere sectas omnes etiam hodie vigentes; tum quia unicitate Religionis, fidei, et Ecclesie, alibi jam stabilita, si ostendatur cœtum unum legitimum esse ac genuinum, hoc ipso alii discrepantes reprobentur tanquam illegitimi et falsi; tum quia Protestantium Ecclesia repudiata, pleræque seclæ, nostris temporibus et regionibus propius cognitæ, tanquam illius aut sociæ aut proles, eodem iudicio abjectæ et spurie declaratæ haud obscure intelliguntur.

Est autem duplex *Romane Ecclesie* acceptio; una quidem secundum *diæcesin ac sedem*; et sub hac intelligitur societas fidelium seu Ecclesia illa particularis, quæ olim fuit ac est Romæ, et in Italia Episcopo Romano ut Ordinario locali subjecta: altera secundum *communione ac fidem*; quæ est multitudo fidelium seu Ecclesia per totum orbem diffusa, Romano Episcopo tanquam Capiti visibili et supremo Christi in terris Vicario, ac ejus Ecclesie particulari tanquam unitatis centro adhærens. Quamvis vero in præsens de Romana Ecclesia, posteriori modo usurpata loquamur; id tamen non impedit, quominus nonnullas enuntiationes, de Romana Ecclesia priori modo accepta dictas, ad illam transferamus; cum universalis hæc Ecclesia istam particularem, velut totum partem præcipuam, complectatur.

120. *Dico I.* Ecclesia Romana est vera Christi Ecclesia. *Prob.* Cui conveniunt notæ, insunt proprietates, et adjacent prærogativæ veræ Christi Ecclesie, est ac recte dicitur vera Christi Ecclesia: sed Romanæ Ecclesie conveniunt imprimis illæ notæ, scilicet Unitas, Sanctitas, Catholicitas et Apostolicitas; præterea insunt diætæ proprietates, nimirum Visibilitas, Perpetuitas et Infallibilitas; denique adjacent prærogativæ, quæ sub nomine motivorum credibilitatis veniunt, nempe Dogmatum, Testium ac Sigillorum: ergo. *Prob. min.* secundum omnes partes.

I. *De Notis.* Ecclesia Romana. 1. est *Una*; quia Ecclesie Romanæ particulari tribuitur a Patribus num. 101 laudatis, et infra addendis, principalitas cathedræ, principium unitatis ac centrum; et ejus Episcopo, ex dicendis Cap. 3, convenit ob PETRI successionem primatus, ratio capitis et vicaria Christi in terris auctoritas: omnes denique, qui et quamdiu fuerunt aut sunt in Ecclesia Romana universali, uniuntur huic Cathedræ, subjiciuntur huic Capiti, agnoscuntque et illam Cathedralam tanquam principium et centrum, et illum Episcopum tanquam primatem et vicarium Christi: quod qui renunt, Schismatici habentur; et vel ipsi se separant, vel rescinduntur.

2. Est *Sancta*; quia vel nulli post Christum et Apostolos fuerunt sancti; quod Christianæ Religionis honori ac sensui communi repugnat: vel quicumque sanctitate aut manifeste excellenti aut miraculis confirmata celebres fuerunt, membra Ecclesie Romanæ erant. Hunc characterem etiamnum vigere ostendunt canonizationes Sanctorum per intervalla celebratæ; quæ *apostolice* tanta talique iudicii rigore aguntur, ut nec evidentia sanctitatis nec miraculorum insolentia qualiscumque sufficiat, sed quantum humanitus haberi potest, probatissima requiratur.

3. Est *Catholica*; quia non tantum hujus nominis compellatio Ecclesie Romanæ; tanquam propria et singularis, aut sponte datur, aut ex conventionem dari debet; sed et ipsa res secundum omnes partes congruit. Habet enim illa

universalitatem doctrinae, ut vel ex sola fidei professione secundum TRIDENTINI formulam patet : habet universalitatem loci, successivam quidem; quia Ecclesiae per Asiam et Africam olim florentes sed nunc extinctae, per Americam recens exortae, per Europam usque huc perstantes, cum Romana sede communionem tenuerunt aut tenent; permanentem autem, quia Romanae communionis Ecclesia etiam in plerisque orbis regionibus vel dominatur, vel toleratur, vel patitur : habet universalitatem temporis; quia a Petro fundata, ad nos usque propagata etiamnum durat, quantumvis coeuvae omnes, aetate autem posteriores plures, jam perierint.

4. Est *Apostolica*; quia Apostolum PETRUM fuisse Romae, ibidemque constituisse Ecclesiam, et ad mortem usque rexisse, ostendetur inferius : ab eo autem usque ad hodiernum diem continua successione eidem Ecclesiae praesedis Episcopos, docet catalogus infra texendus : iisdem, tanquam supremis capitibus, reliquos omnes, qui pro Catholicis habebantur, Episcopos semper communionem junctos fuisse, contestatur historia universa.

II. De *Proprietatibus*. Ecclesia Romana 1. est *Visibilis*; quia et Romana particularis obvia sensibus est, et adiri potest; Et Ecclesiae ceterae cum hac Romana unitae designari conspicique possunt; adeoque Romana universalis visibilis emicat.

2. Est *Perpetua*; quia a quo tempore fundata est, vel habuit Episcopum certum ac indubium, vel interveniente nonnunquam Antipapae schismate, sedes tamen Romana in Clero populoque fidei durans et spectabilis, communionem cum reliquis retinuit.

3. Est *Infallibilis*; quia nec dispersa erravit universa unquam in fide; ut patet ex dictis : nec congregata in conciliis, aut per Pontificem ex cathedra loquentem audita, unquam defecit; ut ex sequentibus constabit.

III. De *Prærogativis*. Ecclesia Romana possidet 1. prærogativas *Dogmatum*, quae sunt veritas, sanctitas et unitas; quia fidei et morum doctrinam Ecclesiae Romanae veram esse, ex auctoritate et ratione per universam Theologiam certe ostenditur; nec ullus unquam error eidem vere adscribi potuit : quia omnis illius doctrina tendit ad vitiorum excidium, virtutum exercitium, conciliorum aestimationem et usum, salutem propriam et alienam, cultum Deo dignum divinamque gloriam; ad quam normam qui mores composuerit, veram vitae sanctimoniam plane consequitur : quia demum nec moderna Ecclesia fide aut doctrina differt ab antiqua; nec ex dogmatibus ullum, post Ecclesiae damnationem, amplectitur Ecclesia particularis aut qualiscumque fidelis, qui se pro Ecclesiae Romanae membro haberi cupiunt.

2. Possidet prærogativas *Testium*, quae sunt auctoritas, multitudo et integritas; quia inter Apostolos Paulus ad Rom. 1. v. 8.; inter Patres Irenaeus, Cyprianus, Athanasius, Augustinus laudati alias, alique laudandi; inter Doctores tum Episcopi Ecclesiarum fundatores magnam partem monachi, tum praedicatores a Romana Ecclesia undique ad fidei promulgationem delegati; inter Martyres tum olim pro fide catholica ubique terrarum, tum recentius pro Romanae fidei professione in Germania, Gallia, Anglia, Japonia, China et Tunquino, tormenta ac mortem perpassi; inter Confessores tot Religiosi et Seculares, praeter mandata Dei, etiam consilia Evangelica professi, et legum Ecclesiasticarum observantes, verbis et factis de eximia Ecclesiae Romanae excellentia luculentissime testantur.

3. Possidet praerogativas *Sigillorum*, quae sunt miracula, conversio gentium, et constantia fidelium; quia et signa, Marc. 16. promissa, et dona, 1. ad Cor. 12. enumerata, hodieum perseverant in Romana Ecclesia: quia haec etiamnum inferenda in gentilitatis tenebras luce Evangelica continuatis operis occupatur: quia eadem contra tyrannorum vim, haereticorum praelia, Schismaticorum rebellionem et Politicorum artes victrix hactenus stetit, stabitque inconcussa.

421. *Dico II.* Nulla Protestantium secta est vera Christi Ecclesia. *Prob.* Nec notae, nec proprietates, nec praerogativae verae Christi Ecclesiae congruunt ulli Protestantium sectae: ergo nulla horum secta est vera Christi Ecclesia.

Prob. min. per. p. Et quidem 1. *de notis*: constat apud Protestantes non esse unitatem ordinatae dispositionis sub uno capite, sed cum diversa regione etiam diversos planeque independentes religionis principes haberi: neque adesse principium unitatis aliud; cum iudicem vivum controversiarum saltem infallibilem agnoscant nullum, Scripturam autem, ad quam hic confugiunt, sive in se, sive in privato legentium iudicio, agnosci aut esse non posse, superius sit demonstratum.

Præterea *Sanctitatem* aut manifeste excellentem aut miraculis confirmatam neque auctores sectarum prodiderunt, ut ex eorum vita apertum est: neque in ullo membrorum repertam fuisse authentice doceri potest. Si quæ tamen in illis honeste vivendi ratio nonnunquam apparuit, ea certe non est tribuenda propriis sectarum principiis, sed aut indolis naturæque bonitati, aut politicis rationibus, aut forsitan providentiæ divinæ ad virtutis commendationem ista exempla ordinanti, uti inter medias gentilium tenebras huiusmodi lucis radios aliquando diffusus etiam legimus.

Universalitatem porro neque loci, sive successivam sive permanentem, neque temporis aut doctrinæ, convenire ulli Protestantium sectæ, satis ex eo liquet quod trium seculorum ætatem necdum numerent, certis regionum limitibus circumscribantur, doctrinamque ex damnatis hæresum antiquarum fragmentis consutam profiteantur.

Apostolicitatem denique quod attinet, certum est ex Reformationis historia, sectas omnes carere antiquitate et successione ad illam dotem requisita: deesse autem missionem extraordinariam, omnimodus signorum, quæ illam probari oportet, defectus demonstrat.

2. *De proprietatibus* sufficit universim notare, easdem ab ipsis sectariis negari Ecclesiae, quod desperent illas synagogæ suæ accommodari posse. Contra Jurii Systema, de prioribus saltem proprietatibus servandis solliciti, num. 90. est actum: posteriorem autem si quis vindicare contendat, facile ex dicendis de doctrina refutatur.

3. *De praerogativis* similiter manifestum est, doctrinæ deesse tum veritatem, si ad auctoritatis et rationis examen theologicum vocetur; tum sanctitatem, si singularia de mandatorum Dei impossibilitate, de libertatis amissione, de operum omnium corruptione, de justificationis per solam fidem acquisitione, aliaque dogmata notentur; tum unitatem, si ad perpetuas sectarum vicissitudines, et controversias sectariorum nullo iudicio terminandas, attendatur. Quod *testes* attinet; cum quælibet Protestantium secta ab ætate Apostolorum et Patrum longissime distet, habere ab illis testimonium non

potest, nisi forsā, quod pseudoprophētis prædixerunt. Coæva autem Ecclesia tum in Conciliis plurimis, tum in Pontificiis constitutionibus et Judiciis dogmaticis, non aliud nisi anathematis et damnationis tulit. Hæc ipsa autem causa facit, cur Martyres proferri nequeant, aut si qui obstinatius erroribus adhæserunt, eorum testimonium valeat : *sigilla* demum nulla faciunt miracula; cum etiamnum vigeat illud Erasmi, quod nullus sectariorum extiterit, qui vel equum claudum curaverit : nec gentilium conversio, quam suæ Ecclesiæ nec curam nec opus esse, propria sectariorum confessio et diuturna experientia docet : nec constantia fidelium, cum Princeps, illustrissima aut perillustris familia fere nulla sit, quæ olim Protestantium partibus adhæserit, et jam non tota aut secundum aliquam sui partem ad Romanæ Ecclesiæ gremium redierit.

Conf. Quæcumque in Ecclesia Christi natæ hactenus sunt *hæreses*, in his pleræque conveniunt; 1. quod, antequam formarentur, secundum primos suos sodales intra gremium Ecclesiæ Romanæ confinerentur; ipsius autem earum formationis initium quoad tempus, locum et causas determinari possit : 2. Quod auctores habeant homines fere moribus improbos, opinandi audacia immoderatos, auctoritate legitima destitutos : 3. Quod doctrinam protulerint a Patribus et Doctoribus Catholicis continuo oppugnatam, a summis Pontificibus aut Conciliis damnatam, ab Ecclesia universa reprobata : 4. Quod factione comparata, legitimos iudices et superiores Ecclesiasticos spreverint; unitatem et communionem sciderint; in singulares cœtus coierint : 5. Quod fidei formulas artificiose et ad fraudes concinnarint; synagogas suas obstinatione, seditione ac armis tuiti sint; utrasque mendaciis, furore ac persecutione sustinuerint, dilatarint. Ergo circumstantiarum istarum complexio non abs re pro nota characteristicâ hæreseos haberi potest.

Atqui his characteribus omnino insignitas esse Protestantium sectas historia Reformationis sic dictæ manifeste ostendit. Ante earum siquidem ortum Protestantes omnes Ecclesiæ Romanæ suberant; neque extra eam vigeat ulla Ecclesia, professione fidei cum illis eadem aut cognata. Præterea enuntiari annus, designari urbs, et enumerari causæ possunt, quando, ubi, et e quibus prima earum stamina processerint. Ad hæc LUTHERI et CALVINI mores adnotati sunt pessimi, opinandi licentia impotens et inaudita, auctoritas reformandi nulla, neque ordinaria neque extraordinaria. Deinde dogmata illorum nova non tantum disputationibus habitis, scriptis libris, et latis Catholicorum Doctorum ac Universitatum censuris oppugnata atque erroris convicta, sed et a LEONE X aliisque Pontificibus successoribus non minus quam a variis Conciliis Provincialibus ac Generali Tridentino damnata sunt; ac insuper ab Ecclesia universa constanter reprobantur.

Tandem factionis Protestanticæ genesis legum impatiens libertas cœpit, magistratus Ecclesiastici contemptus promovit, apertum et inexcusabile schisma complexit; nomen illi ac titulos seditiosa repugnantia contra Cæsarem ac Reges tribuit; vires, amplitudinem, et durationem, directionibus Ecclesiarum, oppressioni catholicorum, ac diuturnis bellis faventior, successus impertivit.

122. *Observa.* Quæ contra geminam positionem hactenus assertam proferuntur adversariorum argumenta, fere occupantur vel in substituendis aliis

Ecclesiæ Notis, vel in infirmanda Proprietatum attributione ad Ecclesiam Romanam facta, vel in obijciendo circulo vitioso probationum nostrarum, vel in avertenda a suis sectis infamia schismatis : sunt tamen hujusmodi omnia, quibus operosius enodandis haud visum est immorari. Quominus enim adferri aliæ Notæ possint, facit Articuli tertii 2^a et 3^a propositio : neque (si quidem substitutio permittatur) notas proferri solitas congruere Protestantium sectis patitur confirmatio, priori numero exposita. Dein vero quod ad eripiendas Romanæ Ecclesiæ proprietates genuinas valere potest, tum tertio tum quarto articulo, ut objectum, ita dissolutum fuit. Præterea circuli vitiosi exprobratio tanto minus huc pertinet, quanto liberalius ipsi adversarii Scripturæ existentiam supponunt, quantoque studiosius inter probationes adduximus sigilla seu motiva credibilitatis, quæ sine regressu ad Scripturam vim suam exerunt.

Denique cum a SS. CYPRIANO, OPTATO MILEV. et AUGUSTINO pluribus ostendatur, nec ob morum corruptelam, nec ob fidei difficultatem ipsamque idolatriam, schisma faciendum; ipsi etiam *Lutherani* et *Calvinistæ*, quantumvis dogmate discrepantes, mutuo passim communicent; in purganda schismatis macula Protestantium sectas præ Donatistis haud feliciores esse posse, aperto exemplo et proprio judicio demonstratur.

QUÆRES : Quænam Ecclesiæ cum Romana olim fuerint, aut nunc sint unitæ?

123. *Nota.* Sicut Ecclesiæ per Episcopos proprie constituuntur, sic et per diversos Episcoporum gradus distinguuntur. Deducitur autem gradualis Episcoporum differentia ex imperio quo illi gaudent. Si enim Episcopo competit imperium in universa Ecclesia, audit *Episcopus OEcumenicus*, seu *summus Pontifex* aut *Papa* : Si in parte Ecclesiæ, ita tamen ut plurimum regnorum Episcopos sibi habeat subjectos, *Patriarcha* : si totius regni Episcopos, *Primas* seu *Exarchus* ; Si Episcopos in parte regni, *Archiepiscopus* seu *Metropolita* : si nullum Episcopum sibi habeat subordinatum, nec tamen sit Archiepiscopo subjectus, *Exemptus* : si Archiepiscopo pareat, *Episcopus simplex*, item *Suffraganeus* appellatur. Hanc differentiam non minus quam ordinem in referendis Ecclesiarum Præsidibus servabimus ; sic tamen ut simplicium Episcoporum sedes (cum immensus sit eorum numerus) nominandas haud suscipiamus : in recensendis autem reliquis non omittamus Ecclesias jam a communione Romana vel schismate, vel hæresi, vel infidelitate abstractas ; quandoquidem has ad successivam saltem universalitatem pertinere, ex superioribus constat.

124. *Respondeo I.* Sedes *Patriarchales*, quas prima jam Ecclesia suspexit et a S. Petro fundatas docet Traditio, tres præcipuæ sunt, *Romana* scilicet, *Alexandrina* et *Antiochena*. His postmodum, et quidem ordine secunda, a Græcis in Concilio generali secundo inserta est *Constantinopolitana* : in Conc. gen. quarto autem postremo addita *Hierosolymitana*. *Majoribus* his ac veri nominis Patriarchis accesserunt deinceps alii *minores*, nec amplitudine imperii pares, vel inveterata consuetudine, aut summi Pontificis indulgentia, hunc titulum adepti, scilicet *Aquileiensis*, *Gradensis*, *Venetus*, *Indicus*, *Æthiopicus* et *Lusitanicus* ; vel ex ruinis Patriarcharum Orientalium exorti;

quales sunt *Armenorum, Coptorum, Ruthenorum*, etc., e quibus tamen Aquileiensis, nuper admodum in Archiepiscopatus Goritiensem et Utinensem dissectus, desiit. Porro.

ROMANO Patriarchatui suberant diœceses, antiqui nominis et divisionis, octo; Italiæ scilicet, Illyrici Occidentalis, Africæ, Galliarum, Hispaniarum, Britanniarum, et in Illyrico Orientali Macedoniæ et Daciæ. In *Italia* quidem numerabantur Provinciæ Suburbicariæ, Tuscia et Umbria, Picenum Suburbicarium, Campania, Valeria, Samnium, Apulia et Calabria, Lucania et Brutii, Sicilia, Sardinia, Corsica. Item Provinciæ aliæ, Flaminia, Æmilia, Liguria, Alpes Cotticæ, Venetia et Istria, Rhætia prima et secunda. In *Illyrico Occidentali*, Noricum Ripense et Mediterraneum, Pannonia prima et secunda, Savia et Dalmatia. In *Africa*, Proconsularis seu Africa proprie dicta, Numidia, Mauritania Sitifensis et Cæsarensis, Byzacena et Tripolitana. In *Galliis*, Lugdunensis prima, secunda, tertia et Senonia, Belgica prima et secunda, Germanica prima et secunda, Maxima Sequanorum, Alpes Graiæ et Penninæ, Viennensis, Narbonensis prima et secunda, Alpes maritimæ, Aquitania prima et secunda, Novempopulania. In *Hispaniis*, Tarraconensis, Carthaginensis, Gallæcia, Bætica, Lusitania, Mauritania Tingitana, Baleares Insulæ. In *Britanniis*, maxima Cæsarensis, Britannia prima et secunda, Flavia Cæsarensis, Valentia. In *Macedonia*, Achaia, Thessalia, Epirus vetus et nova, Creta insula. In *Daciæ* diœcesi, Dacia Mediterranea et Ripensis, Mœsia prima, Dardania, Prævalitana.

CONSTANTINOPOLITANO Diœceses tres, Thraciæ, Ponti et Asiæ. In diœcesi *Thraciæ* numerabantur Provinciæ, Europa, Rhodope, Thracia, Hæmus mons, Mœsia secunda, Scythia : in diœcesi *Ponti*, Bithynia, Honorias, Paphlagonia, Galatia prima et secunda, Cappadocia prima et secunda, Helenopontus, Pontus Palemoniacus, Armenia prima et secunda; nec non Armenia magna, regio Lazica, Bosphorus, et regio Zecchia : in diœcesi *Asiæ*, Asia, Hellespontus, Insulæ, Lydia, Caria, Phrygia Pacatina et Salutaris, Lycia, Pamphilia, Pisiidia, Lycaonia.

ALEXANDRINO subiacebant Provinciæ sex, Ægyptus, Augustamnica, Arcadia, Thebais, Lybia superior seu Pentapolis, et inferior seu Marmarica : ANTIOCHENO novem; Syria prima et secunda, Augusta Euphratesia, Phœnice Maritima et Libani, Cilicia prima et secunda, Isauria, Osrohoena, Mesopotamia, Arabia : HIÉROSOLYMITANO tres, Palæstina prima, secunda et tertia.

125. *Respondeo II.* Sedes *Primates* adeo constantes haud enumerari possunt, cum Primatis titulus sæpe varietur, vel pro varia, quam Pontifex subintribuebat, potestate; vel pro spontanea Præsulum arrogatione; dum qui Primati certo non erant obnoxii Archiepiscopi hunc sibi titulum arriperunt, aut tribui permiserunt : ut in Germania factum legimus. E celebrioribus et constantioribus, sedes Primatis in *Ægypto et Lybia* erat Alexandria; in *Africa* Carthago; in *Anglia* Cantuaria; in *Asia* Ephesus; in *Cypro*, Nicosia; in *Galliis* Arelatum, Bituricum, Lugdunum, Rhemi, Vienna; in *Germania* Magdeburgum, nunc Salisburgum; in *Hibernia* Armachanum; in *Hispaniis* Hispalis et Toletum; in *Hungaria* Strigonium; in *Illyrico Occidentali* Sirmium et Achrida; in *Orientali* Thessalonica et Corinthus; in *Italia* Roma; in *Lusitania* Bracara; in *Palæstina* Hierosolyma; in

Polonia Gnesna; in *Ponto* Cæsarea; in *Scotia* Andreæpolis; in *Syria* Antiochia; in *Thracia* Heraclea.

126. *Respondeo III.* Syllabum *Archiepiscoporum* quemdam daturi, seligimus præcipue eos, quorum suffraganei una indicari poterant: ordinem inter eos alphabeticum, tanquam usui commodiorem, statuimus: compellavimus omnes a sedibus, exceptis Afris; quorum, cum antiquior ordinatione Episcopus officium Metropolitæ gerere consuesset, provinciam duntaxat notavimus: addidimus tandem suffraganeorum numerum, cum nominare omnes instituti ratio nec exigit nec ferat.

Acherontanus, in Basilicata, Prov. Reg. Neap. numerat suffraganeos Episcopos 6.

Achridensis, in Macedonia, Epp. 9.

Africæ Proconsularis senior, Epp. 105.

Albiensis, in Gallia, Epp. 5.

Amalphitanus, in Principatu Citeriore Reg. Neap. Epp. 5.

Amasianus, in Hellesponto, Epp. 6.

Amidenus, in Mesopotamia, Epp. 5.

Amoriensis, in Phrygia, Epp. 29.

Ancyranus, in Galatia, Epp. 7.

Andreæpolitanus, in Scotia, Epp. 9.

Antibarensis, in Albania, Epp. 13.

Antinoes, in Thebaide, Epp. 9.

Antiochenus, in Pisidia, Epp. 19.

Apamensis, in Syria mediterranea, Epp. 7.

Aphrodisianus, in Caria, Epp. 25.

Aquensis, in Provincia, Epp. 5.

Arborensis, in Sardinia, Epp. 1.

Arelatensis, in Provincia, Epp. 4.

Armachanus, in Hibernia, Epp. 10.

Atheniensis, in Attica, Epp. 8.

Avenionensis, in Provincia, Epp. 3.

Auxitanus, in Vasconia, Epp. 10.

Barensis, in Basilicata, Epp. 10.

Bastiensis, in Corsica, Epp. 2.

Beneventanus, in Principatu ulteriore, Epp. 20.

Berenicenus, in Pentapoli, Epp. 14.

Bituricensis, in Gallia, Epp. 5.

Bononiensis, in ditione Ecclesiæ, Epp. 6.

Bostrensis, in Arabia, Epp. 18.

Bracarensis, in Lusitania, Epp. 4.

Bremensis, in Saxonia inferiore, Epp. 3.

Brundisius, in Prov. Hydruntina, Regni Neapolit. Epp. 3.

Burdigalensis, in Aquitania, Epp. 9.

Burgensis, in Castella vetere, Epp. 4.

Byzacenæ Prov. Africæ senior, Epp. 128.

Cæsaraugustanus, in Hispania, Epp. 6.

Cæsareensis, in Cappadocia, Epp. 8.

- Cæsareensis, in Palæstina, Epp. 25.
 Calaritanus, in Sardinia, Epp. 2.
 Cameracensis, in Belgio, Epp. 4.
 Cantuariensis, in Anglia, Epp. 23.
 Capuanus, in Regno Neapolitano, Epp. 9.
 Cassiliensis, in Momonia Prov. Hiberniæ, Epp. 8.
 Charcensis, in America Merid. Epp. 5.
 Claudiopolitanus, in Honoriade, Epp. 5.
 Colocensis, in Hungaria, Epp. 9.
 Coloniensis, in Germania, Epp. 4.
 Compostellanus, in Gallæcia, Epp. 12.
 Compsanus, in Princ. ulteriore, Epp. 6.
 Consentinus, in Calabria citeriore, Epp. 4.
 Corcyrensis, in Epiro, Epp. 2.
 Corinthius, in Peloponneso, Epp. 26.
 Cretensis, in Ins. Candia, Epp. 11.
 Cyzicenus, in Hellesponto, Epp. 19.
 Damascenus, in Phœnicia, Epp. 13.
 Darnidis, in Lybia Cyrenaica, Epp. 7.
 S. Dominici in Insula Americæ Borealis, Epp. 3.
 Dublinensis, in Hibernia, Epp. 4.
 Dyrrachinus, in Albania, Epp. 7.
 Eboracensis, in Anglia, Epp. 2.
 Eborensis, in Lusitania, Epp. 3.
 Ebredunensis, in Delphinatu, Epp. 6.
 Edessenus, in Osrhoena, Epp. 9.
 Ephesinus, in Asia Proconsulari, Epp. 12.
 S. Fidei, in America Australi, Epp. 3.
 Firminus, in Marchia Anconitana, Epp. 4.
 Florentinus, in Hetruria, Epp. 6.
 Gangrensis, in Paphlagonia, Epp. 5.
 Genuensis, in Liguria, Epp. 6.
 Glascoviensis, in Scotia, Epp. 3.
 Gnesnensis, in Polonia, Epp. 13.
 Gnossius, in Creta, Epp. 11.
 Goanus in India Orientali, Epp. 7.
 Goritiensis, in comitatu cognomine, Epp. sub Patriarcha Aquileiensi Austriacos.
 Granatensis, in Hispan. Epp. 2.
 Guatemalensis in America Septentr. Epp. 3.
 Hadrianopolitanus, in Thracia, Epp. 16.
 Haffniensis, in Dania, Epp. 7.
 Heracleensis, in Thracia, Epp. 4.
 Hieropolitanus in Euphratesia, Epp. 13.
 Hieropolitanus, in Phrygia salutari, Epp. 16.
 Hispalensis, in Bætica, Epp. 4.
 Hydruntinus, in Reg. Neapol. Epp. 3.
 S. Jacobi, in Chile Amer. Austral, Epp. 2.

- Jaderensis, in Dalmatia, Epp. 5.
 Iconiensis, in Lycaonia, Epp. 19.
 Lancianensis, in Aprutio, Epp. 10.
 Laodiceus, in Phrygia, Epp. 4.
 Larissenus, in Thessalia, Epp. 8.
 Lauriacensis, in Hungaria, Epp. 4.
 Leontopolitanus, in Augustamnica, Epp. 1.
 Leopolitanus, in Russia rubra, Epp. 4.
 Limensis, in Peruvio, Epp. 8.
 Lugdunensis, in Gallia, Epp. 4.
 Magdeburgensis, in Germania, Epp. 5.
 Manilensis, in Insulis Philippinis, Epp. 3.
 Marissensis, in Cappadocia, Epp. 5.
 Mauritaniæ duplicis senior, in Africa, Epp. 136.
 Mechliniensis, in Belgio, Epp. 6.
 Mediolanensis, in Ducatu cognomine, Epp. 15.
 Melitenus, in Armenia secunda, Epp. 10.
 Messanensis, in Sicilia, Epp. 3.
 Mexicanus, in America Boreali, Epp. 6.
 Møguntinus, in Germania, nunc Epp. 13.
 Montis regalis, in Sicilia, Epp. 2.
 Myrensis, in Lycia, Epp. 28.
 Narbonensis, in Gallia, Epp. 10.
 Naupactensis, in Livadia, Epp. 4.
 Naxiensis, in Mari Aegeo, Epp. 6.
 Nazarethanus, in Palestina, Epp. 10.
 Neapolitanus, in Regno cognomine, Epp. 5.
 Neocæsarensis, in Ponto, Epp. 6.
 Nicæus, in Bithynia secunda, Epp. 4.
 Nicomediensis, in Bithynia prima, Epp. 14.
 Nicopolitanus, in Epiro vetere, Epp. 10.
 Nicosiensis, in Insula Cypro, Epp. 9.
 Nidrosiensis, in Norwegia, Epp. 7.
 Nisibenus, in Mesopotamia, Epp. 8.
 Numidiæ Senior, in Africa, Epp. 142.
 Panormitanus, in Sicilia, Epp. 3.
 Parisiensis, in Gallia, Epp. 3.
 Patrensis, in Achaia, Epp. 6.
 Pelusius, in Augustamnica, Epp. 14.
 Pergensis, in Pamphilia secunda, Epp. 26.
 Pessinus, in Galatia, Epp. 4.
 Petranus, in Palestina tertia, Epp. 6.
 Phasidanus, in Lazica, Epp. 5.
 Philadelphius, in Lydia, Epp. 8.
 Philippensis, in Macedonia, Epp. 4.
 Philippopolitanus, in Thracia, Epp. 10.
 Pisanus, in Hetruria, Epp. 3.
 Pragensis, in Bohemia, Epp. 3.

- Ptolemaidis, in Thebaide secunda, Epp. 14.
 Ragusinus, in Dalmatia, Epp. 7.
 Ravennensis, in Romandiola, Epp. 12.
 Rhegiensis, in Calabria ulter. Epp. 9.
 Rhemensis, in Gallia, Epp. 8.
 Rhodius, in Insula cognomine, Epp. 12.
 Rigensis, in Livonia, Epp. 4.
 Romanus, in Italia, Epp. Provinciarum 12.
 Rossanensis, in Calabria citeriori, Epp. 1.
 Rothomagensis, in Gallia, Epp. 6.
 Salernitanus, in Princip. citer. Epp. 9.
 S. Salvatoris, in Brasilia, Epp. 2.
 Salisburgensis, in Germania, Epp. 6.
 Sardicensis, in Dacia mediterranea, Epp. 4.
 Sardiensis, in Lydia, Epp. 14.
 Scupensis, in Bulgaria, Epp. 4.
 Scythopolitanus, in Palestina 2^a, Epp. 5.
 Sebastenus, in Palestina 1ma, Epp. 3.
 Sebastiensis, in Armenia 1ma, Epp. 5.
 Seleuciensis, in Syria 1ma, Epp. 23.
 Senensis, in Etruria, Epp. 6.
 Senonensis, in Gallia, Epp. 3.
 Severiensis, in Calabria ulter. Epp. 5.
 Sidensis, in Pamphilia, Epp. 22.
 Sipontinus, in Capitanata Regni Neapolitani, Epp. 2.
 Smyrnensis, in Asia, Epp. 5.
 Spalatensis, in Dalmatia, Epp. 10.
 Stobonensis, in Macedonia 2^a, Epp. 7.
 Strigoniensis, in Hungaria, Epp. 6.
 Surrentinus, in terra Labor. Epp. 3.
 Synnadensis, in Phrygia salutari, Epp. 20.
 Tarantasiensis, in Sabaudia, Epp. 2.
 Tarentinus, in Regno Neapolit. Epp. 3.
 Tarraconensis, in Catalonia, Epp. 7.
 Tarsensis in Cilicia 1ma, Epp. 7.
 Taurinensis, in Pedemontio, Epp. 3.
 Theatinus, in Aprutio, Epp. 10.
 Thebanus, in Bæotia, Epp. 3.
 Thessalonicensis, in Macedonia, Epp. 16.
 Toletanus, in Castella nova, Epp. 9.
 Tolosanus, in Gallia, Epp. 7.
 Tomensis, in Scythia, Epp. 9.
 Trajanopolitanus, in Rhodope, Epp. 7.
 Trajectensis, in Belgio, Epp. 5.
 Tranensis, in Bario Regni Neapol. Epp. 3.
 Trapezuntinus, in Ponto Polemoniaco, Epp. 15.
 Trevirensis, in Germania, Epp. 3.
 Tripolitane senior et Regionarius Africæ, Epp. 156.

Tuamensis, in Hibernia, Epp. 4.
 Turonensis, in Gallia, Epp. 11.
 Turritanus, in Sardinia, Epp. 3.
 Tyannensis, in Cappadocia 2^a, Epp. 6.
 Tyrius, in Phœnicia maritima, Epp. 14.
 Valentinus, in Hispania, Epp. 3.
 Vesontinus, in Burgundia, Epp. 3.
 Viennensis, in Austria, Epp. 2.
 Viennensis, in Delphinatu, Epp. 5.
 Ulyssiponensis, in Lusitania, Epp. 7.
 Upsalensis, in Suecia, Epp. 6.
 Urbinas, in Ducatu cognomine, Epp. 6.
 Uscopiensis, in Dardania, Epp. 4.
 Utinensis, in Foro Julii, Epp. sub Patriarcha Aquileiensi Venetos.

127. *Respondeo IV.* Episcopos *Exemptos*, quos Græci *αυτοκεφάλους* dicunt, juxta præcedentem formam adjicimus, omissis plurimis Italiæ Episcopis, qui quamvis immediate subjecti sint summo Pontifici, ab ejus tamen Archiepiscopali potestate haud sunt immunes. Priores vero sunt :

Adriensis, in Aprutio.
 Aniciensis, in Velaunis.
 Aquilanus, in Regno Neapolitano.
 Aquinas, in Terra Laboris.
 Bambergensis, in Germania.
 Bisignianensis, in Calabria citeriore.
 Caminensis, in Pomerania.
 Cortonensis, in Hetruria.
 Eugubinus, in Ducatu Urbinato.
 Fundanus, in Terra Laboris.
 Labacensis, in Carniola.
 Legionensis, in Hispania.
 Lucensis, in Hetruria.
 Mantuanus, in Ducatu cognomine.
 Mauronius, in Rhodope.
 Melphiensis, in Apulia.
 Miletius, in Caria.
 Militensis, in Calabria.
 Misniensis, in Saxonia.
 Misthiensis, in Lycaonia.
 Monopolitanus, in Bario Regni Neapol.
 Montis Politiani, in Hetruria.
 Myxæus, in Rhodope.
 Odessius, in Moesia secunda.
 Ovietensis, in Hispania.
 Passaviensis, in Germania.
 Pientinus, in Hetruria.
 Pompeiopolitanus, in Paphlagonia.
 Rapollanus, in Basilicata Reg. Neap.

Ratisbonensis, in Germaniā.
 Ravellensis, in Principatu citeriōre.
 Salutianus, in Pedemontio.
 Sarzanensis, in Hetruria.
 Selganus, in Pamphylia.
 Selymbrianus, in Thracia Europæa.
 Soranus, in Terra Laboris.
 Tempsanus, in Calabria citeriori.
 Tergestinus, in Istria.
 Ticinensis, in Ducatu Mediolanensi.
 Tornobius, in Bulgaria.
 Tridentinus, in Tyroli.
 Triventinus in Principatu ulteriore.
 Trojanus, in Capitanata.
 Varmiensis, in Prussia Polonica.
 Volaterranus, in Hetruria.
 Vratislaviensis, in Silesia (1).

Observe. Præter Episcopos pro diversis Episcopatus gradibus imperio actuali in determinatam Ecclesiam fruentes, de quibus hactenus loquebamur, commemorandi veniunt *Titulares*, qui subditos proprios non habent, quamvis nomen ac titulum ab Ecclesia olim florente gerant; unde et Præsules in partibus infidelium audiunt. Sunt autem vel *Regionarii* et *Apostolici*, qui quaquaversum destinati, ubicumque se occasio præbuerit, exercendo Episcopali munere apud infideles occupantur; vel *Vicarii*, qui certæ fidei-
 lium Diœcesi addicti, si quidem præcise vices Episcopi impediti in Pontifi-
 calibus gerunt, jam *Suffraganei*; si præterea successores futuri sunt Episcopi
 viventis, *Coadjutores* appellantur. Quoniam vero, vel nullam vel necdum
 suam Ecclesiam possident, de illis præter hanc notitiam addere alia insti-
 tutum nostrum haud exigit.

CAPUT II.

DE CONCILIIS ECCLESIASTICIS.

128. Concilium latine, Synodus græce, idem est, ac plurium in unum locum, alicujus rei tractandæ gratia, conventus. A Personis tractantibus æque ac Rebus tractandis, aliud civile est ac politicum, aliud Ecclesiasticum. Posterior species præsentis capitis est argumentum; in quo præmissis, quæ ad Con-
 cilia universim spectant, de œcumenici concilli conditionibus agetur, adjecta
 simul brevi quadam celebratorum Conciliorum notitia.

¶ (1) Hic alias quasdam metropolitanas sedes adjiciemus quas novissime Pius VII, Gregorius XVI et Pius IX instituerunt, in Oceania Sydneyensem, in Russia Mobilo-
 viensem, in America Baltimoreensem, Cincinnatiensem, Neo-Aurelianensem, Neo-
 Eboracensem, Oregoniensem, Sancti-Ludovici, Quebecensem, ac tandem in Anglia
 Westmonasteriensem.

ARTICULUS I.

Quænam ea sint, quæ ad notionem Conciliorum Ecclesiasticorum universim faciunt.

Nota. Sicut sub regni aut provinciæ comitiis, non quilibet, sed optimum, conventus intelliguntur, sic et Conciliorum Ecclesiæ nomine accipi congregationem Prælatorum, jam Conc. Chalcedonense declaravit. Restricti ad hanc acceptionem Concilii quænam sit definitio, quæ divisio, quæ qualitas et alia adjuncta, quæritur in præsens, ut ex datis responsis notio Conciliorum Ecclesiasticorum cognoscatur.

129. *Dico I.* Concilium Ecclesiasticum definiri potest legitimus conventus Prælatorum Ecclesiæ, ad ordinandas rationes Ecclesiæ publicas institutus. Dicitur

I. Conventus legitimus; quia illegitimus conciliabulum aut conventiculum appellatur. *Legitimi* autem ratio habetur a debitis conditionibus convocationis, celebrationis et confirmationis.

II. Prælatorum Ecclesiæ; quo nomine, si proprietas attendatur, designantur soli Episcopi, utpote qui a Spiritu Sancto positi sunt regere Ecclesiam Dei: si ratio conciliaribus speciebus univoca postuletur, Ecclesiastici Episcopi etiam minores intelliguntur.

III. Ad rationes Ecclesiæ publicas; quæ scilicet pertinent ad fidem, vel ritus ac cæremonias Sacrorum, ad pacem et disciplinam Ecclesiæ, ad mores usumque fidelium.

IV. Ad ordinandas etc. institutus; quibus verbis agendi ratio exprimitur. Constat autem illa imprimis Concilii ipsius constitutione; dein materiæ ordinandæ selectu et propositione; tum momentorum ponderatione ac deliberatione; demum ipsa ordinatione, quæ si dogmatica est, nomine *symboli*, *decreti*, *definitionis*, *sententiæ* expressa legitur; si moralis, communiter *canon* appellatur. Tridentinum tamen, nec sine exemplo, res fidei *canonibus*, res disciplinæ *decretis*, utramque doctrinam *capitibus* ordinavit.

130. *Dico II.* Concilium Ecclesiasticum dividitur universim in generale et particulare. *Generale* representat universam Ecclesiam; atque hinc ex etymo nominis dicitur etiam *plenarium* et *universale* absolute, item *œcumenicum*: quæ tamen postrema appellatio, in sensu Canonum, iusuper legitimum, approbatum et receptum exprimit. *Particulare* partem duntaxat Ecclesiæ universalis representat. Utrumque subdividitur; et quidem

I. Generale aliud est generale actione, aliud generale acceptione. *Generale actione* pollere debet conditionibus tum conventui legitimo communibus; tum generali propriis. Hujusmodi sunt ex parte *convocationis*, ut illa sit facta a summo Pontifice, vel saltem ejusdem auctoritate aut consensu aut ratiificatione; ut directa sit ad omnes totius orbis Episcopos, qui in unione sunt cum Ecclesia; ut adepta sit effectum, et Episcopi vel per se vel per procuratores convenerint numero notabili nationum et provinciarum potius, quam personarum: ex parte *celebrationis*, ut congregatio non sit acephala, sed unita

capiti suo summo Pontifici, saltem per legatos præsidenti; ut deliberatio sit libera ac sine vi metuve, prudens item ac sine levitate aut tumultu; ut decisio sit conciliaris, et communi eorum, qui jus definiendi habent, suffragio: ex parte *confirmationis*, ut subscribant congregati, Episcopi quidem definientes, Theologi autem, Jurisconsulti ac Principes consentientes; ut summus Pontifex acta Concilii rata habeat, vel accedendo, vel sententiam ferendo; ut idem Concilii constitutiones tenendas observandas promulget.

Generale acceptance est, quod defectu quidem legitimæ convocationis, aut celebrationis, aut confirmationis, aliquo laborat, sed communi Ecclesiæ universalis consensu tanquam generale ac legitimum recipitur; sive demum consensus iste sit *expressus*, seu verbis discretis declaratus, sive *interpretativus*, seu facto aliquo aut indicio proditus: modo utrinque verus ac certus reipsa existat.

II. *Particulare* pro ratione partis Ecclesiæ repræsentatæ aliud est nationale, aliud provinciale, aliud diœcesanum. *Nationale* aut *Præmiale* a præsidibus nempe vel Patriarcha vel Primate: qualia sunt Africana, Hispanica, Gallicana etc. *Provinciale*, quod conflant plures Episcopi unius provinciæ, complectentis diœceses plures; vocaturque nonnunquam *metropolitico* vel *Archiepiscopale*, rursus a suo præside; qualia sunt Moguntina, Coloniensia etc.

Diœcesanum, quod unius tantum diœcesis Episcopus cum suo Clero celebrat; dicitur inde *Episcopale*, et a Canonibus speciatim, aut simpliciter *Synodus*. Sicut priora duo subinde plenarium et universale vocantur, sed respective tantum et determinatam nationem vel provinciam accipiendo: sic et posterius Concilii nomen retinet, sed ex dictis improprie; cum, dempto Præside, ordinarie nullus in eo polleat jure dicendi sententiam. Occurrunt tamen tum Diœcesana, tum Provincialia Concilia, quæ Episcopos plures aut ex aliena provincia adlectos numerabant; qualia a BENEDICTO XIV. L. 1, c. 1. de Syn. Diœcesana proferuntur, et hinc *mixta* compellantur.

131. *Dico III.* Qualitas Concilii Ecclesiastici auctoritatem, utilitatem et necessitatem complectitur. Ex his

1. *Auctoritas* Concilii *substantialis* tanta est, quanta est Ecclesiæ, quam Concilium repræsentat; ideoque generalis, sive ex actione sive ex acceptance talis Concilii auctoritas maxima est et irrefragabilis, ut infra pluribus ostendetur: *accidentalis* mensuratur a sanctitate et doctrina Patrum, prudentiaque et reliquis dotibus actionis; his vero paribus, a numero et dignitate Ecclesiarum crescit: unde Nationale præfertur Provinciali et hoc Diœcesano.

II. *Utilitas* ex usu dignoscitur: cum Concilia pleraque vel ad hæreses extirpandas, vel ad schismata tollenda, vel ad abusos eliminandos, vel ad disciplinam restituendam; vel ad ritus et cæremonias ordinandas sint adhibita; atque hos sæpius fines promptius, suavius et efficacius obtinuerint.

III. *Necessitas* Conciliorum, præsertim generalium, *absoluta* nulla est: cum Ecclesia etiam dispersa aut per summum Pontificem loquens sit infallibilis; præterea sine illis per tria priora secula rite gubernata fuerit, licet multe hæreses, schismata, vitia et abusos contra eam insurgerent. Est tamen aliquorum et *secundum quid*; tum quia conciliaris actio videtur medium ordinarium pro finiendis causis majoribus constitutum, nec sine illa Summus

Pontifex de his sententiam ferre; cum Romanæ Cardinalium et Episcoporum congregationes quamdam Conciliorum speciem referant: tum quia necessitatem aliquam ac moralem et utilitas memorata, et Apostolorum, quantumvis Deo plenorum, exemplum satis declarat.

132. *Dico IV.* Inter adjuncta Concilii Ecclesiastici adnotari merentur institutio, usus, acta, locus, tempus. Et quidem

I. *Institutionem* humana majorem probat tum Apostolorum factum, quo plura Hierosolymæ alibique Concilia celebrarunt, et in illius Act. 15. coacti definitione edixerunt: « Visum est Spiritui sancto et nobis »: tum argumentum a minori ad majus ex verbis Christi, Matth. 18. v. 20. deductum a Cœlestino I. in ep. ad Synod. Ephesinam, et a Conc. Chalcedonensi Act. 10. in relat. ad Leonem: tum Ecclesiæ Christi paritas cum Synagoga, in qua ex Num. 11. v. 16. et Deuter. 17. v. 8. ordinatione divina institutum Synedrion novimus.

II. *Usus* Conciliorum non tantum plurimis præceptis, Dist. 18. in Dec. Gratiani relatis, et in Trid. Sess. 24. c. 2. renovatis, est imperatus, sed per secula omnia celebratione sive generalium sive particularium observatus; olim quidem frequentior, nunc autem ob impedimenta varia rarior.

III. *Acta* Conciliorum, si stricte sumantur et ipsius congregationis gesta respiciant, legimus divisa subinde in *actiones*, aliquando in *collationes*, frequentius in *sessions*: si latius usurpentur, etiam instrumenta varii generis, ante vel post Concilii celebrationem facta, comprehendunt.

IV. *Locus* Conciliorum *mediatus*, a quo et compellationem pleraque nacta sunt, urbs plerumque fuerat Episcopalis: *immediatus* autem vel Ecclesia, vel palatium, sive Episcopale sive Principale, aut adhærens alterutri porticus; quarum aliæ a destinatione negotii *secretarium*, aliæ a lacunarî concameratione *Trullus* compellatæ notantur.

V. *Tempus* aliud erat *fixum* et definitum; pro Diœcesanis et Provincialibus olim quidem semestre, vel mense Martio et Octobri, vel æstivo et hiemali tempore; postmodum pro primis annum, pro secundis triennale; pro generali etiam quinquennale a Constantiensi determinatum: aliud ex *data occasione* captum, generalia omnia, ac bene multa provincialia Concilia protulit.

133. *Observa.* Restat Conciliorum divisio gemina; altera quæ sumitur ab auctoribus, unde alia Apostolorum, alia Patrum numerantur: altera a confirmatoribus, unde alia approbata et recepta, alia reprobata, alia partim approbata partim reprobata, alia neque approbata neque reprobata. Quoniam vero Apostolica recensentur nonnisi quinque, scilicet 1um pro electione Mathiæ, 2um pro electione Diaconorum, 3um pro missione Petri et Joannis Samaritam, 4um pro editione Symboli, 5um pro determinanda cessatione legalium, reliqua autem omnia sunt Patrum, hæc adnotasse sufficiet: divisionis alterius, ubi necesse fuerit, rationem habebimus, præsertim in enarratione Conciliorum generalium et recensione canonum.

QUÆRES I. *Quot et quænam Concilia Ecclesiastica fuerint celebrata?*

134. *Nota.* Præter summarias Conciliorum omnium collectiones Bartholomæi Carranzæ, Gasparis Contarini Card. Sagittarii, Francisci Longi a Coriolano, Ludovici Bail et Synopsin Philippi Labbæi ac tabulas Ludovici du Pin, ampliores adnotarunt Jacobus Merlinus, Petrus Grabbe, Franciscus Joverius, Laurentius Surius, Dominicus Nicolin, Severinus Binius, Anonymus tum Romanæ tum Luparensis editionis auctor, Philippus Labbæus et Petrus Cossartius; quorum postremam amplissimam locupletavit primum Joannes Harduinus, auxit dein Nicolaus Colletus, demum Joannes Dominicus Mansi sex tomis adjectis cumulavit, nunc vero in ordinanda collectione maxima prælo jam Florentiæ laborante occupatur. Ex his non quidem omnia, sed præcipua Concilia enumeraturi imprimis Chronologicum ordinem secundum HARDUINI tabulas in plerisque servabimus, causam indicabimus, decreta vel canones numerabimus, si reprobatum fuerit, distincto characterem notabimus, annum dënique addemus, pro aliqua scilicet notitia Conciliorum particularium; cum de generalibus quæstione sequente argumenta etiam actorum breviter enarrare mentis simus.

135. *Respondeo.* Concilia, quæ decreta vel canones ediderunt, celebrata fuerunt:

SEculo I.

Apostolicum de edendo symbolo; *Loco et anno incerto.*

Hierosolymitanum decernit cessationem legalium, edit Canones de sanguine, suffocato, et fornicatione; *anno incerto.*

SEculo II.

Hierapolitanum damnat Montanum.	An. 170.
Romanum de celebrando Paschate.	196.
<i>Ephesinum de eodem.</i>	196.
Palestinum, consentiens Romano.	196.
Romanum, contra Quartodecimanos.	197.
Cæsareense in Palestina, contra eosdem.	197.
Lugdunense, pro pace retinenda.	197.

SEculo III.

<i>Carthaginense I. sub Agrippino pro hæreticis rebaptizandis.</i>	215.
Carthaginense II. sub Agrippino, Can. ne Clericus sit tutor.	217.
Alexandrinum ob Origenis mutilationem.	231.
<i>Iconiense et Synnadense pro rebaptizandis hæreticis.</i>	235.
Romanum, in causa Origenis.	237.
Lambesitanum damnat Privatum hæreticum.	240.
Böstrenum contra Berylli errores.	243.
Romanum ejicit Novatianum.	251.
Carthaginense I. sub Cypriano contra Felicissimum Schismaticum.	251.

Antiochenum contra Novatianum.	An. 252.
Carthagin. II. sub Cypriano contra Privatum, Novatianum, Felicissimum.	252.
<i>Carthag. III. sub Cypriano de lapsis et baptismo infantum.</i>	253.
Carthag. IV. sub Cypriano contra Episcopos Libellaticos.	254.
<i>Carthag. V. VI. VII. sub Cypriano pro rebaptismo.</i>	254. 255.
Romanum contra rebaptismum.	256.
Antiochenum I. II. III. contra Paulum Samosatenum.	265. 268. 269.

SECCULO IV.

Sinuessanum de lapsu Marcellini <i>factum</i> .	303.
Cirtense recipit Traditores.	305.
Alexandrinum deponit Meletium.	306.
<i>Carthaginense deponit Cæcilianum, dat initium Schismati Donatistarum.</i>	311.
Carthaginense decernit oppositum priori.	312.
Romanum confirmat posterius.	313.
Eliberitanum, Can. 81. pœnitentiales.	313.
Arelatense judicat causam Cæciliani; Can. 22. edit.	314.
Ancyranum Can. 24. partim pœnitentiales.	315.
Neocæsareense Can. 14.	315.
Alexandrinum sub Alexandro damnat Arium.	321.
<i>Bithyniæ pro Ario.</i>	323.
Alexandrinum sub Alexandro damnat Arium.	324.
Nicænum I. in Bithynia, OECUMENICUM I.	325.
<i>Antiochenum Arianorum.</i>	329.
Gangrense, Can. 20. partim dogmaticos contra Eustathium, inter an. 325 et 341.	
Alexandrinum damnat Ischyratm.	330.
<i>Carthaginense Donatistarum pro Traditoribus.</i>	333.
<i>Cæsareense contra Athanasium.</i>	334.
<i>Tyrium deponit Athanasium.</i>	335.
<i>Constantinopolitanum Arianor. contra Marcellum Ancyrr.</i>	336.
Alexandrinum pro Athanasio.	340.
Antiochenum Symbola 3. Can. 25.	341.
Romanum recipit Athanasium et Marcellum Ancyrr.	342.
<i>Oriente Arianorum, Symbol. prolixius.</i>	344.
Coloniense damnat Euphratam hæc. <i>dubium</i> .	346.
Sardicense GENERALE.	347.
<i>Philippopolitanum Arian. e Sardicensi profugorum.</i>	<i>cod.</i>
Mediolanense, deponit Photinum.	<i>cod.</i>
Carthaginense reconciliat Donatistas, Can. 14.	348.
Hierosolymitanum restituit Athanasium.	<i>cod.</i>
Sirmiense, Occidentalium damnat Photinum.	349.
Alexandrina Athanasii restituti.	350.
<i>Sirmiense Orientalium contra Photinum.</i>	351.
<i>Arelatense contra defensores Athanasii.</i>	353.
<i>Mediolanense, causa exilii Liberii.</i>	355.
<i>Biterrense pellit S. Hilarium.</i>	356.
<i>Sirmiense Occidentalium Anomæorum edit formulam.</i>	357.
<i>Ancyranum Semiarian. illam damnat Anathem. 12.</i>	358.

<i>Sirmiense adoptat formulam Marci Arethusii.</i>	An. 359.
<i>Ariminense vi et fraude desinit in conciliabulum.</i>	359.
<i>Nicænum in Thracia rescindit bene gesta Arimini.</i>	359.
<i>Seleuciense Semiarian. damnat Acacianos.</i>	359.
<i>Constantinopolitanum Acacian. vices reddit Semiarianis.</i>	eod.
<i>Parisiense damnat formulam Ariminensis.</i>	360.
<i>Alexandrinum contra Pneumatomachos, Apollinaristas, et Meletianos.</i>	362.
<i>Alexandrinum offert Joviniano Symbol. Nicænum.</i>	363.
<i>Antiochenum idem præstat.</i>	eod.
<i>Romanum recipit resipiscentes.</i>	366.
<i>Siculum et Tyanense pro formula Nicæna.</i>	367.
<i>Romanum excommunicat Valentem et Ursacium.</i>	369.
<i>Alexandrinum probat factum.</i>	370.
<i>Laodiceum, Can. 60.</i>	eod.
<i>Romanum excommunicat Auxentium.</i>	372.
<i>Illyricianum profitetur Trinitatem consubstantialem.</i>	374.
<i>Antiochenum concipit præcedenti.</i>	eod.
<i>Valentinum, in Delphinatu, Can. 4.</i>	eod.
<i>Iconiense tuetur divinitatem Spiritus S.</i>	377.
<i>Romanum de Ursicino Antipapa.</i>	378.
<i>Romanum damnat hæreses diversas.</i>	379.
<i>Cæsaraugustanum, damnat Priscillianistas, Can. 8.</i>	380.
<i>Constantinopolitanum I. ŒCUMENICUM II.</i>	381.
<i>Aquileiense contra Palladium et Secundianum hæc.</i>	eod.
<i>Sidense damnat Messalianos.</i>	384.
<i>Burdigalense, contra Priscillianistas.</i>	385.
<i>Romanum damnat Jovinianum.</i>	390.
<i>Carthaginense, Can. 13.</i>	eod.
<i>Mediolanense contra Jovinian.</i>	eod.
<i>Hipponense sub Aurelio I., Can. 41.</i>	393.
<i>Taurinense, Can. 8.</i>	395.
<i>Carthaginense sub Aurelio III., Can. 50.</i>	397.
<i>Carthaginense sub Aurelio IV., Can. 104.</i>	398.
<i>Alexandrinum et Cyprium contra Origenem.</i>	399.
<i>Toletanum, decr. 18. contra Priscillianist., Can. 20.</i>	400.

SECCULO V.

<i>Carthaginense sub Aurelio VI., Can. 15.</i>	401.
<i>Milevitanum sub Aurelio VII., Can. 5.</i>	402.
<i>Ad Quercum in causa S. Chrysostomi.</i>	403.
<i>Carthaginensia sub Aurelio VIII. usque XIV., Can. plures.</i>	403. 410.
<i>Carthaginensis collatio inter Catholicos et Donatistas.</i>	411.
<i>Bracarense, professionem fidei.</i>	411.
<i>Carthaginense contra Celestium.</i>	412.
<i>Zertense contra calumnias Donatarum.</i>	eod.
<i>Hierosolymitanum in causa Pelagii.</i>	415.
<i>Diospolitanum in eadem causa.</i>	eod.
<i>Hierosolymitanum expellit Pelagium.</i>	416.

Carthaginense contra Pelagianos.	An. 416.
Milevitanum contra eosdem.	<i>eod.</i>
Carthaginense de Celestio respondet Zosimo.	417.
Carthaginense, Decr. 9. contra Pelagian., 10. contra Donatistas.	418.
Carthaginense in causa Appiarii.	419.
Ciliciense damnat Julianum Pelagianum.	423.
Carthaginense circa Appellationes transmarinas.	425.
Constantinopolitanum damnat Messalianos, de ordin. Sisianii.	426.
Alexandrinum in causa S. Cyrilli et Nestorii.	430.
Romanum in causa eadem.	<i>eod.</i>
Ephesinum OECUMENICUM III.	431.
Antiochenum pro pace inter Cyrillum et Joan. Antiochen.	432.
Arausicanum, Can. 30.	441.
Vasense, Can. 10.	442.
Arclatense, Can. 7.	<i>eod.</i>
Romanum in causa Chelidonii et contra Manichæos.	444.
Hispanum, anathem. 18. contra Priscil., decidit <i>Filioque</i> , Can. 20.	447.
Constantinopolitanum damnat et deponit Eutychem.	448.
Antiochenum, Tyrium, Berytense, in causa Ibæ.	<i>eod.</i>
<i>Ephesinum Latrocinium.</i>	449.
Romanum rescindit acta Ephesini.	<i>eod.</i>
Constantinopolitanum damnat eadem, profitetur fidem.	450.
Hiberna 2. sub S. Patricio, Can. 65.	<i>eod.</i>
Chalcedonense OECUMENICUM IV.	451.
Arclatense, Can. 56.	452.
Andegavense, Can. 12.	453.
Arclatense in causa Fausti Lirinensis.	455.
Constantinopolitanum contra Simoniacos	459.
Turonense, Can. 13.	461.
Venetium, Can. 16.	465.
Romanum, Can. 5.	<i>eod.</i>
Antiochenum deponit Petrum Fullonem.	472.
Arclatense contra Prædestinianos.	475.
Constantinopolitanum damnat Pet. Fullonem et Acacium.	478.
Carthaginense Generale dat Humerico rationem fidei.	481.
Romana contra Fullonem et Acacium.	484. 485.
Romanum de lapsis recipiendis.	487.
Lugdunense recipit Lucidi retractationem.	490.
Romanum, decretum Gelasii de libris.	494.
Romanum contra ambitum in electione Pontificis.	499.
Romanum mitigat Laurentium Antipapam.	500.

SECULO VI.

Romanum, <i>Palmare</i> , in causa Symmachi.	501.
Romanum de rebus Ecclesiæ conservandis.	502.
Romanum probat apolog. Symmachi et pr. acta.	503.
Romanum contra invasores rerum Ecclesiæ.	504.
Agathense, Can. 71.	506.

Aurelianense, Can. 31.	An. 511.
Tarraconense, Can. 15.	516.
Gerundense, Can. 10.	517.
Epaonense, Can. 40.	<i>eod.</i>
Lugdunense, Can. 6.	<i>eod.</i>
Constantinopolitanum, Tyr. Hierosol. recipit Chalcedonense.	518.
Romanum conciliatur cum Constantinopolitano.	<i>eod.</i>
Tornacense, contra Hæret. varios.	520.
Ilerdense, Can. 16.	524.
Valentinum in Hispania, Can. 6.	<i>eod.</i>
Arelatense, Can. 4.	<i>eod.</i>
Carthaginense renovat plures Canones.	525.
Carpentoratense, Can. 2.	527.
Arausicanum, Decr. 25. contra Semipelagian.	529.
Vasense, Can. 5.	<i>eod.</i>
Valentinum in Gallia contra Semipelagianos.	530.
Romanum de appellatione Illyrici Romam.	531.
Toletanum, Can. 5.	<i>eod.</i>
Constantinopolitanum, collation. Catholicos inter et Severianos.	532.
Romanum contra Acœmetas.	<i>eod.</i>
Aurelianense, Can. 21.	533.
Carthaginense, Can. de monasteriis.	534.
Claramontanum, Can. 16.	535.
Constantinopolitanum damnat Acephalos.	536.
Hierosolymitanum idem.	<i>eod.</i>
Aurelianense, Can. 38.	538.
Barcinonense, Can. 10.	540.
Aurelianense, Can. 38.	541.
Constantinopolitanum probat edictum Justiniani.	543.
Constantinopolitanum rumpitur per damnationem 3 Capitulorum.	546.
Constantinopolitanum, Vigilii Judicatum.	548.
Aurelianense, Can. 24.	549.
Arvernense, Can. 16.	<i>eod.</i>
Tullense, pro Nicetio Trevirensi.	550.
Mopsuestenum circa tria Capitula.	<i>eod.</i>
Constantinopolitanum II. OECUMENICUM V.	553.
Hierosolymitanum et Aquileiense recipit præcedens.	<i>eod.</i>
Arelatense, Can. 7.	554.
Parisiense, Can. 10.	557.
Landavensia 3. excommunicant illustres homicidas.	560.
Bracarense, Decr. 17., Can. 22.	561.
Lugdunense, Can. 6.	567.
Turonense, Can. 27.	<i>eod.</i>
Lucense in Hispania dividit diœceses.	569.
Bracarense, Can. 10.	572.
Antisiodorensis, diœcesanum, Can. 45.	578.
Matisconense, Can. 19.	581.
Lugdunense, Can. 6.	583.

Matisconense, Can. 20.	An. 583.
Toletanum, Decr. 23. contra Arianos, Can. 23.	589.
Narbonense, Can. 15.	<i>cod.</i>
Hispanum de receptione Generalis V.	590.
Hispalense, Can. 3.	590.
Cæsaraugustanum, Can. 3.	592.
Romanum, Can. 6.	595.
Toletanum, Can. 2.	597.
Barcinonense, Can. 6.	599.

SECCLO VII.

Wigornienne de Paschate, Baptismo et Prædicatione.	601.
Romanum pro Monachorum Sacerdotio.	610.
Egarense confirmat Can. 2. Toletani.	614.
Parisiense Gener., Can. 15.	615.
Hispalense, Can. 19.	619.
Matisconense probat regulam S. Columbani.	627.
Toletanum IV., Can. 75., in 1. c. <i>Filioque</i> .	633.
Hierosolymitanum, epist. Sophronii de 2. voluntatibus.	634.
Toletanum IX. pro auctoritate Regia.	636.
Toletanum, Can. 19.	638.
<i>Constantinopolitanum confirmat Ecchesin Heraclii.</i>	639.
Romanum damnat eandem.	640.
Cabillonense, Can. 20. cum profess. fidei.	644.
Africana aliquot contra Monothelitas.	646.
Toletanum, Can. 6.	<i>cod.</i>
Romanum damnat Paulum et Pyrrhum.	648.
Lateranense sub Martino damnat Monothelitas.	649.
Toletanum, Can. 12.	653.
Toletanum, Can. 17.	655.
Toletanum, Can. 7.	656.
Augustodunense, Can. 15.	663.
Pharensis collatio de Paschate et rebus Eccles.	664.
Emeritense, Can. 23.	666.
Herfordiense, Can. 10.	673.
Toletanum, Can. 16.	675.
Bracarense, Can. 2.	<i>cod.</i>
Hudfeldicum recipit 5 Concilia generalia.	679.
Romanum de rebus Ecclesiæ Britannicæ.	<i>cod.</i>
Mediolanense et Romanum contra Monothelitas.	680.
Constantinopolitanum III. OECUMENICUM VI.	680.
Toletanum, Can. 13.	681.
Toletanum, Can. totidem.	683.
Toletanum recipit Gener. VI. et Can. 12.	684.
Toletanum XV. explicat 3 substantias in Christo.	688.
Cæsaraugustanum, Can. 5.	691.
<i>Trullanum seu Quinisextum, Can. 102.</i>	692.
Toletanum, Can. 10.	693.
Becanceldense de immunitate Ecclesiæ,	694.

Toletanum, Can. 8.	An. 694.
Bergamstedense, Can. 28.	697.
<i>Aquileiense contra damnationem 3. Capitul.</i>	698.

SEculo VIII.

Romanum absolvit Wilfridum, non confirm. Can. Trullanos.	709.
Leodiense, Can. 10.	710.
Constantinopolitana pro et <i>contra</i> Generale VI.	712.
Romanum, Can. 17.	721.
Romana 3. in causa Imaginum.	726-730-731.
Germanicum, Can. 7.	742.
Liptinense, Can. 4. cum Indic. superstitionum.	743.
Romanum, Can. 15.	<i>eod.</i>
Suessionense, Can. 10.	744.
Germanicum damnat Aldebertum et Clementem.	745.
Romanum damnat eosdem et prioris scripta.	745.
Germanicum, statuta 35. S. Bonifacii.	747.
Cloveshoviense, Can. 30.	<i>eod.</i>
Vermeriense, Can. 21.	752.
Metense, Can. 8.	753.
<i>Constantinopolitanum contra cultum Imaginum.</i>	754.
Verniense, Can 25.	755.
Compendiense, Can. 17.	756.
Atiniacense, pactum precum pro defunctis.	765.
Gentiliacense de Processione Spir. S. et cultu Imag.	767.
Romanum contra Iconomachos et violatores Sedis Rom.	769.
Dingelfingense, Can. 17.	772.
Antiochenum pro cultu Imaginum.	781.
Calchutense, Can. 20.	787.
Nicænum II. OECUMENICUM VII.	787.
Constantinopolitanum ab Iconoclastis disruptum.	789.
Forojuliense, Symbolum., Can. 14.	791.
Narbonense pro filiatione Dei naturali.	<i>eod.</i>
Ratisbonense, pro eadem.	792.
Francofordiense pro eadem contra Felicem.	794.
Finchallense recipit CC. gen. 5., decr. de Paschate.	798.
Becanceldense, Can. de Ecclesiast. immunitate.	<i>eod.</i>
Romanum damnat Felicis hæresin et epistolas.	799.
Aquisgranense, Felicem resipiscentem recipit.	<i>eod.</i>
Cloveshoviense Profess. fidei, contra usurpatores.	800.
Plura pro capitularibus Franc. hoc et seq. seculo.	

SEculo IX.

Ratisbonense de Chorepiscopis.	803.
Cloveshoviense renovat anath. cont. usurpatores.	<i>eod.</i>
Salisburgense de decimis.	807.
Aquisgranense de Processione Spiritus S.	809.

Romanum de additione Symboli <i>Filioque</i> .	An. 809.
Arelatense, Can. 24.	813.
Remense, Can. 44.	<i>eod.</i>
Moguntinum, Can. 55.	<i>eod.</i>
Turonense, Can. 51.	<i>eod.</i>
Cabillonense, Can. 66.	<i>eod.</i>
Constantinopolitanum contra Antonium Iconomachum, Can. 17.	814.
<i>Constantinopolitanum Iconoclastarum.</i>	815.
Aquisgranense, Institut. Canonic. et Monialium.	816.
Celichytense, Can. 11.	<i>eod.</i>
Aquisgranense, Institut. Regularium.	817.
Theonisvillanum, Can. 4.	821.
Choveshoviense de Eccl. et vita regular.	822.
Compendiense contra abusum rerum sacrarum.	823.
Parisiense de Imaginibus.	824.
Ingelheimense contra raptores.	826.
Romanum, Can. 38.	<i>eod.</i>
Parisiense, Canonum LL. 3.	829.
Compendiense exauctorat Ludovicum Pium.	833.
S. Dionysianum restituit eundem.	834.
Aquisgranense, Canon. cap. 3.	836.
<i>Constantinopolitanum contra Nicolaum Pontificem.</i>	842.
Lauriacense, Can. 4.	843.
Theonisvillanum, Can. 6.	844.
Vernense, Can. 12.	<i>eod.</i>
Bellovacense, Can. 8.	845.
Meldense, Can. 80.	<i>eod.</i>
Parisiense præcedens complet.	847.
Moguntinum, Can. 31.	<i>eod.</i>
Britannicum et Romanum de ordin. Simoniaca.	848.
Moguntinum damnat Gotteschalculum.	<i>eod.</i>
Carisiacum, Decr. 4. damnat eundem.	849.
Ticinense, Can. 25.	850.
<i>Cordubense prohibet martyrium.</i>	852.
Suessionense, Can. 13.	853.
Romanum, Can. 42.	<i>eod.</i>
Valentinum in Gallia de Prædestinatione, Can. 23.	855.
Ticinense, Can. 19.	<i>eod.</i>
Carisiacum pro reformandis moribus.	857.
<i>Constantinopolitanum ejecto Ignatio inaugurat Photium.</i>	<i>eod.</i>
Carisiacum, Can. 15.	858.
Lingonense, Can. 16.	859.
Tullense apud Saponarias, Can. 13.	<i>eod.</i>
Aquisgranense duplex in causa Theutbergæ.	860.
Tullense apud Tusiolum, Can. 5.	<i>eod.</i>
<i>Constantinopolitanum confirmat gesta Photii.</i>	861.
Romanum, Decr. 2. contra Theopaschitas.	862.
<i>Aquisgranense probat conjugium Waldradæ.</i>	<i>eod.</i>

Sylvanectense, pro Hincmaro contra Rothadum.	An. 863.
<i>Metense probat conjugium Waldradæ.</i>	<i>eod.</i>
Romanum rescindit acta prioris.	863.
Romanum rescindit acta Sylvanectensis.	863.
Suessionense in causa Ufaldi.	866.
Tricassinum, in causa depositionis.	867.
Romanum damnat Photium et ejus volumen.	868.
Wormatiense, Profess. et Can. 80.	<i>eod.</i>
Constantinopolitanum IV. OECUMENICUM VIII.	869.
<i>Yvermeriense in causa Hincmari Laudunensis.</i>	<i>eod.</i>
<i>Attiniacense et Duziacense in eadem causa.</i>	870. 871.
Coloniense de Beneficiis Ecclesiasticis.	873.
Duziacense contra incestuosos et raptos.	<i>eod.</i>
Ravennense in causa Patriarchæ Aquileiensis.	874.
Ticinense, Can. 15.	876.
Pontigonense, Can. eosdem et alios.	877.
Ravennense, Can. 19.	<i>eod.</i>
Tricassinum, Can. 7.	878.
Rothomagensis, Can. 16.	<i>eod.</i>
Romanum pro restituendo Photio.	879.
Constantinopolitanum contra Conc. OEcum. VIII.	<i>eod.</i>
Coloniense, Can. 6.	887.
Moguntinum, Can. 28.	888.
Metense, Can. 13.	<i>eod.</i>
Viennense in Delphinatu, Can. 4.	892.
Triburiense, Can. 58.	895.
Nannetense, Can. 20.	896.
<i>Romanum contra Formosum.</i>	897.
Romanum rescindit acta contra Formosum.	898.
Ravennense repetit prius et Can. 12.	<i>eod.</i>

SECCULO X.

Trosleianum, Can. 15.	909.
Confluentinum, Can. 8.	922.
Grateleanum, Can. 9.	928.
Erfordienſe, Can. 5.	932.
Ingelheimense, Can. 7.	948.
Augustanum, Can. 11.	952.
<i>Romana Antipapæ.</i>	963. 964.
Romanum pro Papa.	964.
Anglicum promovet Monachatum.	969.
Calnense contra Monachos.	978.
Romanum contra Simoniacos.	983.
Karrofense, Can. 3.	989.
Romanum pro Canonizatione S. Udalrici.	993.
Pictaviense, Can. 3.	1000.

SECCULO XI.

Gallicana de Ritibus Eccles.	1002.
------------------------------	-------

Francofordiense erigit Episcopat. Bambergens.	An. 1006.
Anhamense, Can. 32.	1009.
Legionense, Can. 7.	1012.
Ticinense, Can. totidem.	<i>eod.</i>
Aurelianense damnat Lisoium et Heribertum.	1017.
Seligenstadianum, Can. 20.	1022.
Atrebatense contra Sacramentarios.	1025.
Karrofense contra Manichæorum hæresin.	1028.
Bituricense, Can. 25.	1031.
Lemovicense, de Apost. S. Martialis et disciplin.	<i>eod.</i>
Cæsenatense Diœces. Instit. Clericorum in communi vivent.	1042.
Romanum dat Ravennensi secundum locum.	1046.
Romanum contra Simoniacos.	1047.
Romanum contra eosdem.	1049.
Remense, Can. 12.	<i>eod.</i>
Moguntinum contra Simoniam et vitia Cleri.	<i>eod.</i>
Rhotomagense, Can. 19.	1050.
Romanum, Brionense, et Parisiense damnant doctr. Berengarii.	<i>eod.</i>
Vercellense damnat idem et Joannis Scoti librum.	<i>eod.</i>
Coyacense, Can. 13.	<i>eod.</i>
Turonense recipit Berengarium resipiscentem.	1055.
Tolosanum, Can. 13.	1056.
Compostellanum, Can. 4.	<i>eod.</i>
Romanum, Can. 13.	1059.
Turonense, Can. 10.	1060.
Viennense in Delphinatu, Can. 4.	<i>eod.</i>
Jâccetanum ritus Gothicos in Romanos mutat.	<i>eod.</i>
Osbörnienſe contra Cadolaum Antipapam.	1062.
Romanum, Can. 12., contra Simoniacos.	1063.
Mantuanum contra Cadolaum.	1064.
Romana 2. contra hæresin incestuosorum.	1065.
Hispanica plura pro mutatione ritus.	1068.
Gerundense, Can. 14.	<i>eod.</i>
Moguntinum de divortio Henrici IV.	1069.
Rothomagense, Can. 24.	<i>eod.</i>
Erfordiense dividit decimationes illicite.	1074.
Rothomagense, Can. 22.	<i>eod.</i>
Romanum, Can. 24.	1074.
Moguntinum contra Concubinarios impeditur.	1075.
Londinense Canones plures renovat.	<i>eod.</i>
Wormatiense deponere Greg. VII. tentat.	1076.
Romanum excom. Imperat. et Episc. Germaniæ.	<i>eod.</i>
Ticinense excommunicat Pontificem.	<i>eod.</i>
Pictaviense, Can. 10.	1078.
Romanum, Can. 12. exstantes.	<i>eod.</i>
Gerundense, Can. 13.	<i>eod.</i>
Romanum recipit Berengarium quarto red,	1079.
Romanum modificat Investituras.	1080.

<i>Moguntinum et Brixienne Guibertum Antipapam creant.</i>	An. 1080.
Julibonense, Can. 13.	1080.
Burgense confirmat mutationem rituum in Hispania.	<i>eod.</i>
Romanum excom. Antipapam et Imperatorem.	1084.
Quëdlinburgense contra Henricianos, et Can. 8.	1085.
Trojanum contra matrimonia consanguineorum.	1089.
Amalphitanum, Can. 16.	<i>eod.</i>
Tolosanum contra diversos abusos.	1090.
Beneventanum, Can. 4.	1091.
Suessionense contra Roscelinum.	1092.
Anglicanum jus Primatis et Metropolit. dirimit.	1093.
Constantiense, pro reform. disciplinæ.	1094.
Eduense contra Philippi Regis Franciæ incestum.	<i>eod.</i>
Placentinum, Can. 15.	1095.
Claromontanum, Can. 32.	<i>eod.</i>
Rothomagense, Can. 6.	1096.
Turonense pro Expeditione Hierosolymit.	<i>eod.</i>
Santonense, jejunium in vigilia Apostol.	<i>eod.</i>
Nemausense, Can. 16.	<i>eod.</i>
Barense pro conciliandis Græcis et Latinis.	1097.
Romanum, Can. 18. Expedit. Hieros. excom. Schism.	1099.
Audomarense, Can. 5.	<i>eod.</i>
Pictaviense, Can. 16.	1100.

SEculo XII.

Lateranense damnat Schisma Henricianum.	1101.
Londinense, Can. 29.	1102.
Florentinum contra opinionem de Adventu Antichristi.	1105.
Northusanum damn. hæc., ordinat jejuniâ.	<i>eod.</i>
Guastallense conciliat Schism., limitat Investit.	1106.
Londinense prohibet Investituras Laicorum.	1107.
Trecense contra Simoniam et Investituras.	1107.
Londjnense, Can. 10.	1108.
Beneventanum contra Investituras Laicorum.	<i>eod.</i>
Lateranense revoc. privil., excom. Henric. V.	1111.
Ansanum de fide et investituris.	1112.
Bellovacense, Can. varios renovat.	1114.
Remense, Suessan. Coloni. Catalaunum excom. Henric.	1115.
Lateranense confirmat acta Lateranensis, dat. Indulg.	1116.
Tolosanum de Exped. contra Saracen. in Hispani.	1118.
Capuanum, Coloniense, Fridslariense excom. Henricum.	<i>eod.</i>
Tolosanum, Can. 10.	1119.
Remense, Can. 5.	<i>eod.</i>
Rothomagense prohibet Clericis consortium fœmin.	<i>eod.</i>
Beneventanum contra prædonēs.	<i>eod.</i>
Samaritanum pro reformatione morum.	1120.
Suessionense damnat Petrum Abailardum.	1121.
Wormatiense de concord. Sacerd. et Imperii.	1122.

Lateranense I. ŒCUMENICUM IX.	An. 1123.
Londinense vel Westmonasteriense, Can. 17.	1125.
Nannetense de rebus discipl.	1127.
Londinense, Can. 12.	<i>eod.</i>
Trecense, Institut. Templariorum.	1128.
Londinense prohibet Sacerdotum focarias.	1129.
Tolosanum, Can. 17. de inquirendis hæreticis.	<i>eod.</i>
Palentinum, Can. 18.	<i>eod.</i>
Aniciense, Claromontanum Stampense contra Antip.	1130.
Remense contra eundem et Can. 17.	1131.
Placentinum et Pisanum contra eundem.	1132. 1134.
Hierosolymitanum de fide cum Armenis.	1136.
Londinense, Can. 17.	1138.
Lateranense II. ŒCUMENICUM X.	1139.
Wintoniense, pro immunit. Eccles.	<i>eod.</i>
Senonense, contra Petrum Abailardum.	1140.
Hierosolymitanum contra errores Armenorum.	1143.
Vizeliacum pro Expeditione contra Turcas.	1146.
Carnotense pro Expedit. Hierosol.	1146.
Parisiense contra Gilbertum Porretanum.	1147.
Remense, Symbol. contra asserta Gilberti, Can. 18.	1148.
Balgentiacense de divortio Ludovici et Eleonoræ.	1151.
Augustanum, Can. 11.	1152.
Agnaniense excom. Fredericum III.	1160.
<i>Ticinense pro Victore Antipapa.</i>	<i>eod.</i>
Bellovacense et Tolosanum pro Alexand. III. Papa.	1161.
Turonense excom. Victorem, Can. 10.	1163.
<i>Clarendonense, Can. 16.</i>	1164.
<i>Herbipolense pro Paschali Antipapa.</i>	1166.
Lateranense excom. et deponit Fridericum.	1168.
Parisiense damn. errorem Petri Lombardi.	1170.
Cassiliense, Can. 8.	1172.
Abrincatense, Can. 13.	1173.
Londinense, Can. 19.	1175.
Lumbariense contra hæret. boni homines, dictos.	1176.
Venetum reconcil. Pap. et Imp., depon. Antip.	1177.
Lateranense III. ŒCUMENICUM XI.	1179.
Veronense reconc. ordinatos ab Antipapa.	1184.
Aquileiense contra incendiarios et sacrilegos.	<i>eod.</i>
Parisiense pro Expeditione contra Turcas.	1185.
Gisortense signat cruce Reges.	1188.
Anglicum pro cruce capienda.	<i>eod.</i>
Parisiense et Lanciense, decimas pro Exped. Hierosol.	<i>eod.</i>
Eboracense, Can. 12.	1195.
Monspelienense contra Albigenes et de disciplina.	<i>eod.</i>
Parisiense de divortio Philippi et Ingelburgæ.	1196.
Lanciense de continentia Sacerdotum.	1197.
Senonense contra hæresin Popullicianam.	1198.

Dalmaticum, Can. 12.	An. 1199.
Divionense et Viennense contra matrim. Philippi.	1199.
Londinense, Can. 14.	1200.

SECCULO XIII.

Parisiense damnat Evraudum hæreticum.	1201.
Scoticum de observatione Dominicæ.	<i>eod.</i>
Lambethense, Can. 3.	1206.
Narbonense pro conversione Albigensium.	1208.
Avenionense, Can. 21.	1209.
Parisiense contra errores Amalrici, et libros varios.	<i>eod.</i>
Montispesulanum, Can. 46.	1215.
Lateranense IV. OECUMENICUM XII.	<i>eod.</i>
Melodunense, Can. 7.	1216.
Oxonienne, Can. 49.	1222.
Rothomagense, Can. 19.	1223.
Parisiense contra Albigenses.	1223. 1226.
Melodunense de jurisdictione Ecclesiastica.	1225.
Bituricense negat postulata de præbendis.	<i>eod.</i>
Germanicum, Can. 14.	<i>eod.</i>
Narbonense, Can. 20.	1227.
Romanum excommunicat Fridericum.	1227.
Tolosanum, Can. 45.	1229.
Tarraconense de divortio Jacobi et Eleonoræ.	<i>eod.</i>
Rothomagense, Can. 52.	1231.
Apud Castrum Gontherii, Can. 37.	<i>eod.</i>
Biterrense, Can. 26.	1233.
Nymphæanum de concord. Græcor. et Latinorum.	<i>eod.</i>
Arelatense, Can. 24.	1234.
<i>Moguntinum absolvit Stadingos Hæreticos.</i>	1235.
Narbonense, Can. 29.	<i>eod.</i>
Remense et Compendiense pro monendo Rege.	<i>eod.</i>
Turonense, Can. 14.	1236.
Londinense, Can. 31.	1237.
Campinacense, Can. 39.	1238.
Turonense, Can. 13.	1239.
Wigornienne, Can. 59.	1240.
Apud Vallem Guidonis, Can. 9.	1242.
Tarraconense contra Waldenses.	<i>eod.</i>
Othonienne contra hostes Eccles. et cærimon.	1245.
Lugdunense I. OECUMENICUM XIII.	<i>eod.</i>
Biterrense, Can. 46. et Cap. 37. de inquirend. hæretic.	1246.
Valentinum in Gallia, Can. 23.	1248.
Uratislaviense, dat 5 ^{am} partem reddituum.	<i>eod.</i>
Insulanum, Can. 13.	1251.
Salimuriense, Can. 32.	1253.
Albiense, Can. 71.	1254.
Burdigalense, Can. 30.	1255.

Biterrense de subsidio belli contra hæreticos.	An. 1258.
Danicum, Can. 4 pro securitate Episcop.	1257.
Roffiacense, Can. 10.	1258.
Monspeliense, Can. 8.	<i>eod.</i>
Ravennense defend. Religiosos cont. calumnias.	1259.
Arelatense, Can. 17.	1260.
Coloniense, Can. 14.	<i>eod.</i>
Lambethense plura pro disciplina Eccles.	1261.
Anglica et Germanica contra incursus Tartaror.	<i>eod.</i>
Copriniacense, Can. 7.	1262.
Parisiense dat centesimam pro Expedit. Hierosolym.	1263.
Nannetense, Can. 9.	1264.
Parisiense contra blasphemos.	<i>eod.</i>
Coloniense, Can. 45.	1266.
Audomarense contra negotiatores Clericos.	1267.
Viennensè in Austria, Can. 19.	1267.
Claromontanum, collection. Canonum.	1268.
Londinense, Can. 54.	<i>eod.</i>
Apud Castrum Gontherii, Can. 8.	<i>eod.</i>
Andegavense, Can. 2.	1269.
Senonense, Can. 6.	<i>eod.</i>
Compendiense contra usurpatores bonorum Eccl.	1270.
Avenionense, Can. 8.	<i>eod.</i>
Apud S. Quintinum, Can. 5.	1271.
Rhedonense, Can. 7.	1273.
Lugdunense II. OECUMENICUM XIV.	1274.
Salisburgense, Can. 24.	<i>eod.</i>
Arelatense, Can. 22.	1275.
Dunelmense, Can. 6.	1276.
Salmuriense, Can. 14.	<i>eod.</i>
Bituricense Can. 16.	<i>eod.</i>
Constantinopolitanum agnoscit Primatum Romani Pont.	1277.
Lanciciense, Can. 16.	1278.
Auscense et Biterrense pro libertate Eccles.	1279.
Audomarense, Can. 24.	<i>eod.</i>
Avenionense, Can. 15.	<i>eod.</i>
Redingense, Can. 5.	<i>eod.</i>
Budense, Can. 69.	<i>eod.</i>
Andegavense, Can. 5.	<i>eod.</i>
Coloniense, Can. 11.	1280.
Constantinopolitanum pro Process. Spiritus S. ex PP.	<i>eod.</i>
Santonense, Can. 15.	<i>eod.</i>
Pictaviense, Can. 11.	<i>eod.</i>
Salisburgense, Can. 18.	1281.
Lambethense, Can. 27.	<i>eod.</i>
Avenionense, Can. 11.	1282.
Santonense, Can. 5.	<i>eod.</i>
Turonense, Can. 13.	<i>eod.</i>

Nemausense, Can. librum.	An. 1284.
Pictaviense, Can. 5.	<i>eod.</i>
Ravennense, Can. 9.	1286.
Bituricense, Can. 35.	<i>eod.</i>
Exoniense, Can. 55.	1287.
Herbipolense, Can. 42.	<i>eod.</i>
Mediolanense, Can. 10.	<i>eod.</i>
Insulanum, Can. 18.	1288.
Cicestrense, Can. 41.	1289.
Nugaroliense, Can. 12.	1290.
Salisburgense de conjunctione ordin. Equestr.	1291.
Cicestrense, Can. 7.	1292.
Salmuriense, Can. 5.	1294.
Cantuariense, Can. 47.	1295.
Santonense, Can. 7.	1298.
Rothomagense, Can. 7.	1299.
Melodunense pro discipl. Eccl. reformanda.	1300.
Mertonense, Can. 7.	<i>eod.</i>
Coloniense, Can. 22.	<i>eod.</i>
Baiocense, Can. 113.	<i>eod.</i>
Auscitanum, Can. 13.	<i>eod.</i>

SECCLO XIV.

Compendiense, Can. 7.	1301.
Parisiense de lite inter Bonif. VIII. et Philip.	1302.
Romanum de eadem.	<i>eod.</i>
Apud Pennam fidelem, Can. 15.	<i>eod.</i>
Nugaroliense, Can. 19.	1303.
Compendiense, Can. 5.	1304.
Auscitanum, Can. 6.	1308.
Posoniense, Can. 9.	1209.
Salisburgense de decimis et Stat. poenalibus.	1310.
Coloniense, Can. 29.	<i>eod.</i>
Ravennense in 2. in causa Templariorum.	<i>eod.</i>
Salmanticense et Moguntinum in eadem causa.	<i>eod.</i>
Ravennense, Can. 32.	1311.
Viennense in Delphinatu OECUMENICUM XV.	1311. 1312.
Ravennense, Can. 20.	1314.
Salmuriense, Can. 4.	1315.
Nugaroliense, Can. 5.	<i>eod.</i>
Ravennense, Can. 24.	1317.
Senonense, Can. 4.	1320.
Londinense, Can. 8.	1321.
Apud Vallem Oleti, Can. 27.	1322.
Coloniense edit statuta an. 1266. facta.	<i>eod.</i>
Parisiense, Can. 4.	1323.
Toletanum, Can. 8.	1324.
Avenionense, Can. 59.	1326.

Marcianense, Can. 56.	An. 1326.
Sylvanectense, Can. 7.	1326.
Complutense et Roffiacense, utrinque Can. 2.	1327.
Avenionense contra Antipapam et ejus errorem.	1327.
Londinense, Can. 9.	1328.
Lompensiense, Can. 7.	1329.
Camethense, Can. 10.	1330.
Machfeldense de festis et disciplina.	1332.
Salmanticense, Can. 17.	1335.
Rhotomagensis, Can. 13.	<i>eod.</i>
Bituricense, Can. 14.	1336.
Apud Castrum Gontherii, Can. 12.	<i>eod.</i>
Avenionense, Can. 70.	1337.
Toletanum, Can. 5.	1339.
Nicosiense, Profession. et Can. 8.	1340.
<i>Constantinopolitanum pro hæresi Palamitarum.</i>	1341.
Anglicum contra captantes beneficia non vacantia.	<i>eod.</i>
Londinensia duo, alterum Can. 12. alterum Can. 17.	1342.
Noviomense, Can. 17.	1345.
Parisiense, Can. 13.	1346.
Toletanum, Can. 4.	1347.
<i>Palamitarum contra Barlaam et Acinduum.</i>	1350.
Biterrense, Can. 8.	1351.
Toletanum, Can. 2.	1355.
Machfeldense de Festis celebrandis.	1362.
Andegavense, Can. 34.	1365.
Eboracense, Can. 10.	1367.
Vaurense, Can. 13.	1368.
Narbonense, Can. 27.	1374.
Londinense damnat hæresin Wicleffi.	1382.
Salisburgense, Can. 17.	1386.
Palentinum, Can. 7.	1388.
Parisiense ad componendum Schisma.	1394.
Londinense contra errores Wicleffi.	1396.

SEculo XV.

Parisiense, Art. 8. pro exemptis temp. schismat.	1404.
Pragense contra schismaticos.	1405.
Parisiense de tollendo schismate.	1408.
Oxoniense, Can. 13.	<i>eod.</i>
Aquileiense pro tollendo schismate.	1409.
<i>Perpinianense pro Antipapa Benedicto.</i>	<i>eod.</i>
Pisanum GENERALE.	1409.
Romanum contra Hussitas.	1412.
Londinense contra Wicleffi sectatores.	1413.
Constantiense GENERALE.	1414.
Salisburgense, Dec. et Can. 34.	1420.

Coloniense, Can. 11.	An. 1421.
Ticinense et Senense pro unitate Græcorum.	1423.
Hafniense, pro reform. et disciplina.	1425.
Parisiense, Can. 41.	1429.
Dertusanum, Can. 20.	<i>eod.</i>
Basileense GENERALE.	1437.
Ferrariense continuat prius.	1438.
<i>Bituricense sanctionem pragmaticam.</i>	<i>eod.</i>
Francofordiense eligit neutras partes.	<i>eod.</i>
Florentinum ŒCUMENICUM XVI.	1439 1442.
Frisingense, Can. 26.	1440.
Rothomagensis, Can. 40.	1445.
Andegavense, Can. 17.	1448.
Lansanense agnoscit Nicol. V, tollit schisma.	1449.
<i>Constantinopolitanum rescindit unionem Florentiæ factam.</i>	1450.
Coloniense recipit statuta Legati Pontificii.	1452.
Successionense canones plures renovat.	1456.
Avenionense, præter alia, confirmat opinionem piam de Immaculata Conceptione.	1457.
Mantuanum pro bello contra Turcas.	1459.
Eboracense pro reformatione disciplinæ.	1467.
Toletanum, Can. 29.	1473.
Senonense Canones collectos renovat.	1485.

SECCLO XVI.

<i>Turonense pro Rege contra Pontificem.</i>	An. 1510.
<i>Pisanum et Mediolanense pro Imperatore contra eundem.</i>	1511.
Lateranense V ŒCUMENICUM XVII.	1512 1517.
Dublinense, Can. 10.	1518.
Bituricense Decr. 23 contra Lutherum Can. 7.	1528.
Parisiense, alias <i>Senonense</i> , contra eundem, Decr. 16. Can. 40.	<i>eod.</i>
Coloniense, Canon. Partes 14.	1536.
Augustanum, Decr. et Can. 33.	1548.
Trevirensis, Can. 10.	<i>eod.</i>
Coloniense, Canon. Titul. 7.	1549.
Moguntinum, Decr. 47. Can. 104.	<i>eod.</i>
Trevirensis, Decr. et Can. 20.	<i>eod.</i>
Narbonense, Decr. et Can. 66.	1551.
Piscianense, Professionem et Canones.	1561.
Tridentinum ŒCUMENICUM XVIII.	1545 1563.
Remense, Can. 19.	1564.
Cameracense, Decr. et Can. Titul. 22.	1565.
Mediolanense I sub S. Carolo Borromæo, Decr. et Can. Part. 3.	<i>eod.</i>
Toletanum Symbolum et Canones.	1566.
Mediolanense II Decr. et Can. Titul. 3.	1569.
Mechlinense, Decr. et Can. Titul. 22.	1570.
Mediolanense III Can. 21.	1573.
Mediolanense IV Decr. et Can. Part. 3.	1576.

Mediolanense V eorundem Part. 3.	An. 1579.
Rothomagense, Profess. et Can. Tit. 12.	1581.
Mediolanense VI Decr. et Can. 31.	1582.
Memphiticum pro conversione Cophthorum.	1582.
Remense, Professionem et Can. Tit. 29.	1583.
Burdigalense, Professionem et Can. Tit. 73.	<i>eod.</i>
Turonense, Professionem et Can. Tit. 18.	<i>eod.</i>
Bituricense, Professionem et Can. Tit. 45.	1584.
Aquense, Professionem et Can. Tit. 43.	1585.
Mexicanum, Decr. et Can. Libr. 5.	<i>eod.</i>
Cameracense, Decr. et Can. Tit. 24.	1586.
Tolosanum, Decr. et Can. Part. 4.	1590.
Avenionense, Decr. et Can. Tit. 64.	1595.
Aquileiense, Decr. et Can. Tit. 19.	1596.
Diamperienſe in Provincia Goana contra hæresin et abusus.	1599.

SEculo XVII.

Mechlinense, Decr. et Can. Tit. 26.	An. 1607.
Narbonense, Decr. et Can. Tit. 50.	1609.
Senonense damnat librum Richerii.	1612.
Aquense damnat eundem.	<i>eod.</i>
<i>Dordrechtanum Calvinistarum contra Arminianos.</i>	1618.
Burdigalense, Decr. et Can. Tit. 22.	1624.
Constantinopolitanum contra Calvinii dogmata.	1642.
Hierosolymitanum contra eadem.	1672.

SEculo XVIII.

Romanum exponit et auget jus sacrum.	An. 1725.
Avenionense Romani exemplar imitatur.	<i>eod.</i>
Ebredunense, suspendit Senecensem Episc. Decreta de Constitutionibus Apostolicis.	1727
Maronitarum pro reform. disciplinæ (1).	1738

QUÆRES II. *Quenam sint Concilia Generalia et in iis notatu digna?*

136. Nota. Universalium Conciliorum nomine in superiore catalogo inscripsimus, quæcumque sive actione sive acceptatione talia a Catholicis habentur: inter quæ Œcumenica a Generalibus distinguimus, uti regula num. 410. §. 2. data, secundum quam ad œcumenici nomen tribuendum satis sit auctoritas partis Ecclesiæ eum capite conspirantis. Enumeravimus autem octodecim; quorum octo priora in Oriente, decem posteriora in Occidente celebrata, jus quasi antiquum et novum Synodale constituunt. Ad generalia duntaxat rejecimus, quæ vel illa auctoritate carent, vel aliunde inter œcumenica numerari haud solent. De triplici hac Conciliorum classe tria in compendio referemus;

(1) A priori hujusce operis editione, Pseudosynodis accenseri debent *concilium Pistoriense*, an. 1786, reprobatum Bulla « Auctorem Fidei; » et *Parisiensia duo* schismaticorum, ann. 1797 et 1801. Legitimorum autem dudum interruptam seriem, præter Baltimorensia plurima, concilia Wirceburgense, Gallicana, et novissime Hibernicum feliciter instaurarunt.

1°. quidem adjuncta; quo nomine veniunt causæ et auctores convocationis, Patres et Presides congregationis, locus denique et tempus celebrationis : 2°. Gesta seu Acta Concilii cum numero Sessionum et enarratione : 3°. documenta sive ad fidei dogmata, sive ad disciplinam et mores pertinentia.

I. CONCILIA ŒCUMENICA ORIENTALIA.

137. Concilia Œcumenica Orientalia numerantur hæc serie : Nicænum I. Constantinopolitanum I. Ephesinum. Chalcedonense. Constantinopolitanum II. Constantinopolitanum III. Nicænum II. Constantinopolitanum IV. Circa hæc notari merentur.

ŒCUMENICUM I. NICÆNUM I.

I. Causa illius triplex ; 1^a Hæresis ARII negantis divinitatem Verbi; 2^a controversia de die celebrandi Paschatis cum Quartodecimanis; 3^a Schisma MELETHI Lycopolitani in Ægypto Episcopi. Convocavit Patres CONSTANTINUS Magnus Imp. consensu et auctoritate SYLVESTRI Summi Pontificis, ut ex Ruf. L. I. hist. c. I. et Conc. gen. 6. Act. 18. colligitur. Convenerunt 318 Episcopi, omnes Orientales, exceptis uno Hispano, altero Gallo, tertio Afro. Præ sederunt SYLVESTRI nomine OSIUS Cordubensis Episcopus, VIRUS et VINCENTIUS Presbyteri Romani, ut subscriptiones probant. Celebratum est NICÆE in Bithynia, in Palatio Imperatoris, Anno 325. Initium die 19 Junii, finem 25 Augusti dante.

II. Antequam Constantinus advenisset, velitatum est cum sophistis gentilibus : quo in certamine S. Spiridion simplici interrogatione argutum Philosophum compressit. Ubi Imperator 3^a Julii appulit, disputatio inter ARIUM et ATHANASIUM Alexandrinum tum Diaconum cœpit : hanc excepit altera inter EUSEBIUM Nicomediensem prioris, et MARCELLUM Ancyranum posterioris defensores. Subdola EUSEBII Cæsarensis formula a Patribus rejicitur, altera cum *homousios* voce auctore OSIO substituta, quæ symboli Nicæni nomen deinceps obtinuit. Huic subjuncta fuit condemnatio ARII, et libri ab eo *Thalia* inscripti. Fidei et damnationi subscripserunt omnes, primum tergiversantibus septemdecim, duobus exceptis qui cum ARIO mulcati sunt exilio. Interea, dum reluctantibus spatium resipiscendi datur, reliquæ causæ componuntur. Et quidem pro Paschatis festo statuitur dies dominica proxime sequens plenilunium, post æquinoctium verum primo occurrens : MELETHIO autem, relicto sua in urbe officii et dignitatis titulo, jurisdictio adimitur. adduntur tandem pro disciplina Ecclesiastica Canones, ex communiori sententia viginti : scripta denique epistola synodica et datis Litteris Imperialibus ad absentes, conventus solvitur.

III. Symboli Nicæni formulam dabimus infra una cum additamentis Constantinopolitanis : illi subjunctus erat hic anathematismus : *His autem, qui dicunt fuisse aliquando tempus, cum non esset, et ex iis, quæ non sunt, ortum, vel ex alia subsistentia aut substantia esse, vel creatum esse, vel converti aut mutari posse Filium Dei; istis catholica et apostolica Ecclesia anathema denuntiat.*

CANONUM summa est sequens 1. Non admittatur ad Clerum, qui seipsum abscidit. 2. Neophytus non ordinetur. 3. Clericus non habeat domi mulierem, præter matrem, sororem, materteram aut amitam. 4. Episcopus ordi-

netur ab omnibus compvincialibus, aut de eorum consensu a tribus, reservata Metropolitano confirmatione. 5. Excommunicatus ab Episcopo uno non recipiatur ab altero. 6. Patriarcha potestatem habeat in omnibus Patriarchatus sui Ecclesiis. 7. Episcopo Æliæ, h. e. Hierosolymæ, sit honor Patriarchalis, salvo jure Cæsarensis Metropolitæ. 8. Reversi ex Novatianis, si apud suos sint ordinati Clerici, maneant in Clero; si promittant servare leges Ecclesiæ catholicæ, et communicare bigamis et lapsis. 9. Criminosi aut sine examine promoti Presbyteri suspendantur. 10. Lapsi, per ignorantiam ordinati, deponantur. 11, 12, 14 Lapsi alii agant pœnitentiam. 13. Infirmis detur necessarium viaticum, h. e. absolutio sacramentalis, ut Conc. Araus. I, Can. 3 explicat. 15. Translationes Episcoporum, Presbyterorum et Diaconorum illicitæ sint ac irritæ. 16. Idem servetur circa omnes Clericos, nec alienos Episcopi ordinent. 17. Deponantur Clerici usurarii. 18. Diaconi Presbyteris se gerant inferiores, nec his Eucharistiam porrigant. 19. Paulianistæ, h. e. Pauli Samosateni sectatores, redeunt ad Ecclesiam, baptizentur. 20. Die Dominica oratio fiat a stantibus.

ŒCUMENICUM II. CONSTANTINOPOLITANUM I.

I. Concilium postulaverant dudum, præter varios Arianorum contra Nicænam fidem conatus, natæ interea multiplices, maxime autem MACEDONI Spiritui sancto divinitatem negantis, hæreses. Hujus habendi occasionem præbuit MAXIMUS Cynicus in Constantinopolitanam sedem intrusus. Indixit illud THEODOSIUS Senior Imp. solis Orientalibus, quorum 150 convenerunt, Pontifice summo nec per se nec per legatos præsidente. Habitu est Constantinopoli in Ecclesia, anno 381 a Calendis Maii ad finem Junii. Œcumenici prærogativam altero primum anno obtinuit, quo a congregata rursus Orientalium synodo Episcopi tres cum actis prioris missi sunt Romam ad DAMASUM, Occidentalium Concilium celebrantem; confirmationem dogmatum et conspirationem utriusque Ecclesiæ hinc referentes.

II. A principio quidem MAXIMUM sedis Constantinopolitanæ invasorem, GREGORIUM vero Nazianzenum jure meritoque eidem substitutum declararunt Patres. Displicuit postea TIMOTHEO Alexandrino hæc confirmatio, se suisque non expectatis facta; ab eoque dum variis ex titulis oppugnaretur, GREGORIO sponte Episcopatum abdicante, postremo electus est NECTARIUS. Has inter turbas pacate tamen agitata est causa fidei. Ac 1º quidem volumen Occidentalium de fide Antiochenorum circa Trinitatis personas probatur: 2º libellus fidei a GREGORIO Nysseno conscriptus, h. e. Symbolum Nicænum variis articulis contra natas tunc hæreses auctum, summa Patrum deliberatione examinatur probaturque: 3º Canones tres constituuntur, quorum prior et posterior PATRES, medius NECTARIUM præcipue auctores habet. Addunt Græci quidam alios quatuor, sed contra opinionem probabiliorum.

III. Symbolum hic subjectum, qua parte antiquis litteris exaratum est, Nicænos, qua parte Italicis constat, Constantinopolitanos Patres conditores habet. Est autem hujusmodi.

«Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem factorem *Cæli et terræ*, visibilium omnium et invisibilium. Et in unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, et ex Patre natum *ante omnia secula*, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero; genitum non

factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit *de cælis*, et incarnatus est *de Spiritu sancto, ex Maria Virgine*, et homo factus est. *Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato*, passus et sepultus est. Tertia die resurrexit *a mortuis secundum scripturas*. Ascendit in cælos, sedet ad dexteram Patris. Inde venturus est *cum gloria* judicare vivos et mortuos, *cujus regni non erit finis*. Credimus in Spiritum sanctum, *Dominum et vivificantem ex Patre procedentem, et cum Patre et Filio adorandum et conglorificandum. Qui locutus est per Prophetas. Et unam sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam. Censitemur unum baptisma in remissionem peccatorum. Exspectamus resurrectionem mortuorum, et vitam futuri seculi. Amen.* »

CANONES : 1. confirmat per omnia Conc. Nicænum, anathema autem dicit Eumonianis, Eudoxianis, Macedonianis, Sabellianis, Marcellianis, Photinianis et Apollinaristis. 2. tria statuit : primo confirmat potestatem Patriarcharum in provincias a Nicæno designatas ; secundo vetat, ne Episcopi nisi vocati ad ordinationes in alienis Ecclesiis accedant ; tertio Episcopo Constantinopolitano decernit primum locum et dignitatis gradum post Romanum Episcopum ; eo quod is sit Episcopus Romæ novæ. Hanc partem non accepit Ecclesia Romana usque ad tempora Innocentii tertii, qui bono pacis consulturus in Conc. Lateranensi quarto tandem cessit. 3. declarat Maximum perperam ordinatum, non esse habendum pro Episcopo, ejusque ordinationes et gesta rescindit.

ŒCUMENICUM III. EPHESINUM.

I. Causam dedit NESTORIUS, duas in Christo hypostases statuens, idemque Mariæ Virgini nomen Deiparæ negans : qui cum nec CYRILLI Alexandrini Episcopi anathematismis, nec COELESTINI Pontificis Romani Litteris judicialibus corrigi se pateretur ; THEODOSIUS junior Imp. a Cyrillo, juxta Evagr. L. 1. c. 3. rogatus convocavit Concilium, ad latam jam a Pontifice sententiam exequendam. Plures ultra ducentos convenisse Patres, plerosque Orientales, ex litteris Cyrilli et actis Concilii liquet. Exceptis Afris, Vandalarum irruptione turbatis, Occidentalium nomine aderant Legati Pontificis ARCUDIUS et PROJECTUS Episcopi, ac PHILIPPUS Presbyter ; qui et Pontificis loco præsederunt, una cum Cyrillo Alexandrino, sententiæ Pontificiæ executore non tantum ante, sed et intra concilium constituto ; prout præter Evagrium et Liberatum Actio 1^a et 3^a necnon Relatio ipsius Concilii testantur. Congregatum est Ephesi in Ecclesia S. Mariæ, anno 431, habuitque 22^a die Junii initium, 31 Julii finem, extremo Octobri complementum.

II. A 7^a Junii usque ad 22^{am} frustra expectato JOANNE Antiocheno cum Syris seu Orientalibus, Nestorioque post trinam evocationem necdum comparente :

Actione 1^a Legitur Symbolum Nicænum seu formula fidei : tum epistola secunda Cyrilli ad NESTORIUM et hujus responsoria ; quarum prior laudatur, posterior reprobat ad Patribus : dein producuntur viginti capita ex NESTORI sermonibus excerpta, quæ blasphemata agnoscuntur : demum recitantur Litteræ postremæ CYRILLI, et contenti in illis anathematismi, subin productis SS. Patrum testimoniis, quæ tanquam orthodoxa recipiuntur. Tandem auditis de doctrina ex ore ipsius NESTORII percepta testimoniis, pronuntiatur sententia, NESTORIUM velut novum Judam condemnans.

Rem ita confectam turbari aggressi sunt, NESTORIUS quidem provocatione, CANDIDIANUS Comes, tum missa ad Imperatorem mendaci expositione, tum litterarum Conciliarium interceptione, JOANNES vero Antiochenus interea advectus conflato ex suis et Nestorianis conciliabulo, quo Cyrillum Alex. et Memnonem Ep. Ephesinum seu Apollinaristas arguit, damnavit, deposuit. Atque hæc eo profuerunt, ut Theodosius, quantumvis per Cleri Constantinopolitani libellum melius instructus, quia tamen subsequa Irenæi Antiocheno addicti sinistra relatione in antiquum præjudicium retractus, depositionem ab utraque parte factam ratihaberet, et ad pacandum Synodi cursum Joannem Comitum ablegaret. Dum hæc fierent, impulsus et synodum ingressi

Act. 2^a et 3^a Legati Pontificis præelecti COELESTINI litteris, et gestis primæ actionis examinatis, omnia tanquam secundum Canones acta probant, damnantque NESTORIUM. 4^a et 5^a de JOANNE Antiocheno, qui a CYRILLO ob illatam injuriam accusatus, cum jam tertio evocatus non comparet, excommunicatur, addita comminatione damnationis, ni retractet. 6^a Damnato impio THEODORI Mopsuesteni symbolo, prohibetur novi symboli confectio et mutatio Nicæni. 7^a Tractatur de ordinationibus Insulæ Cypri, et statuuntur octo canones, præcipuam partem contra dissidentes a synodo; quos tamen alii actioni quintæ tribuunt.

Post hanc actionem appulit Joannes Comes, superiora THEODOSII mandata iurgens, Patresque acriter vexans; donec octo ex utraque parte Legatis Chalcædonem evocatis ibidemque auditis, Imperator ad Synodi partes inclinavit, CYRILLO et MEMNONE cum reliquis ad suos redire permissis, NESTORIO autem in monasterium Antiochiam amandato. Ejusdem etiam opera factum, ut pax Cyrillum inter et Joannem altero tandem anno redintegraretur, anathematismis illius salvis, subscripta ab isto Nestorii damnatione.

III. Anathematismorum h. e. sententiarum, quas CYRILLUS diversis Nestorianæ hæreseos capitibus affixo anathemate opponebat, summa hæc est. Dicitur anathema illi : 1. qui negat Beatissimam Virginem *θεοτόκον*, h. e. Deiparam; cum Verbum caro factum sit : 2. qui negat unum Christum esse Deum simul et hominem : 3. Qui inter Verbum et humanitatem asserit unionem duntaxat moralem, secundum dignitatem scilicet, auctoritatem et potestatem, non autem naturalem et secundum unitatem : 4. qui prædicata Christi, pro ratione humanitatis et divinitatis, distinctis in Christo personis tribuit : 5. qui Christum non veraciter Deum, sed *θεοφόρον* tantum, seu qui Deum ferat habeatque, confitetur : 6. qui Verbum statuit esse Dominum Christi. 7. qui Jesum dicit a Verbo adjutum et distinctam ab unigenito personam : 8. qui asserit Christum cum Verbo, tanquam alterum cum altero coadorandum, non autem una adoratione colendum Emmanuel : 9. qui non concedit Christum propria virtute, sed aliena tantum, patrasse miracula : 10. qui dicit Christum hominem, non autem Verbum incarnatum, semetipsum obtulisse; aut pro se et non potius pro nobis oblationem fecisse : 11. qui dicit carnem assumptam non esse Verbi divini, sed alterius cum Verbo conjuncti per dignitatem : 12. qui negat Dei Verbum esse passum, crucifixum, mortuum secundum humanitatem, et vivificatorem secundum divinitatem.

CANONUM compendium est : 1. Sentientes cum Celestio, h. e. Pelagiani (cujusmodi magna pars congregatorum cum Joanne Antiocheno erat) depopulantur et communione priventur : 2. a Concilio deficientibus adhærentes

deponantur a Sacerdotio : 3. a Nestorio depositi restituantur : 4. Nestorii et Celestii sectatores deponantur : 5. a synodo damnati non restituantur : 6. Synodi perturbatores deponantur : 7. Non proferatur Symbolum aliud, præter Nicenum : 8. Episcopus in aliena diœcesi non ordinet.

OECUMENICUM IV. CHALCEDONENSE.

I. Hæresis EUTYCHETIS duas in Christo naturas post incarnationem negantis, et unam duntaxat sive per confusionem sive per absorptionem statuentis, plures jam turbas excitarat. Quamvis enim ut nata, mox damnata fuerit an. 448 in Conc. Constantinopolitano sub FLAVIANO, et LEONIS Pontificis ac THEODOSII Imperatoris tutela implorata caruerit : DIOSCORI tamen Alexandrini ope, sequente anno, obtinuit synodum Ephesinam faventem, quæ ob omnia per vim, injuriam et impotentiam ibidem acta, synodus prædatoria aut latrocinium audiit. Ad hanc rescindendam, ex consensu et adhortatione Pontificis, a MARCIANO, in Imperatorem jam evecto, convocatum est Concilium, primo quidem Nicæam, dein Chalcedonem. Aduerere Patres ex aliquorum computo 636, plerique Orientales : Legati sanctæ Sedis et Præsides Paschasinus, Lucentius et Julianus Episcopi cum Bonifacio et Basilio Presbyteris. Conventus celebratus est Chalcedone in Ecclesia S. Euphemie Anno 451 ab 8^a Octobris ad 1^{am} Novembris.

II. In *Actione* 1^a statim ab initio a Legatis Pontificis denuntiatur DIOSCORUS, quod inconsulta Romana sede, et hinc contra jus et usum, generale Concilium convocare eique sit præesse ausus : proin non inter Patres iudex, sed in medio ut reus, sedere jubetur. Dein EUSEBIUS Dorilcei Episcopus, qui in Conc. sub FLAVIANO accusator, et hinc in Latrocinio Ephesino depositus fuerat, jam rursus accusat DIOSCORUM, et ad Acta Ephesina provocat. Hæc dum leguntur, Ægyptii primum THEODORETUM inter accusatores rejiciendum postulant : tum Syri factam olim sibi vim declarant : Patres FLAVIANI doctrinam et innocentiam ut probant, sic sententiam contra eum latam reprobant ; e contrario autem EUTYCHETIS doctrinam hujusque approbationem damnant, approbatores autem deponendos judicant.

Act. 2^a. Suscipitur de fide tractatio, et post lectum Nicænum ac Constantinopolitanum symbolum, recitatis geminis CYRILLI epistolis, illa scilicet ad Orientales et secunda ad NESTORIUM, unaque LEONIS ad FLAVIANUM, quæ duæ in Christo naturæ asseruntur et probantur, acclamatur ab omnibus. Illyricis et Palæstinis veniam iis dari postulantibus, qui prædatoriam synodum composuerant, Patres mentionem DIOSCORI fieri prohibent, quoad reliquos dissimulant.

Act. 3^a. Lecto EUSEBII contra DIOSCORUM libello, hic semel iterum ac tertio evocatur ad Concilium. Ubi comparere renuit, gravissimis insuper flagitiis accersitus ab Alexandrinis, ex LEONIS sententia a Præsidibus pronuntiatur depositus, acclamante Patrum choro, quod EUTYCHEN excommunicatum receperit, LEONIS epistolam legi prohibuerit, ipsumque excommunicarit.

Act. 4^a. JUVENALIS, THALASSIUS alique *Latrocinii* complices veniam precati, dicto EUTYCHETI anathemate et subscripta LEONIS epistola, ad Concilium et suas sedes admittuntur. Idem beneficium postulantibus pro Dioscoro Clericis non defertur ; quin anathema in illum repetitur. Ægyptiis, antequam subscriberent, postulata eligendi Patriarchæ facultas conceditur, Renovantur

demum Concilii Antiocheni canones contra Clericos ab Episcopo secedentes, et causa ordinationis inter PHOTIUM Tyrium et EUSTATHIUM Beritensem Episcopos acta componitur.

Act. 5^a. Cum fidei formula, a Deputatis concinnata, non satisfaceret; conventum est ejus loco sequi ex integro Epistolam LEONIS : additumque est Decretum amplissimum, quod præter *Nicænum et Constantinopolitanum* symbolum ac litteras CYRILLI geminas et unam LEONIS epistolam nominatas, compendium fidei de Incarnatione complectitur.

Act. 6^a MARCIANUS Imperat. habet orationem ad Patres, qua ad fidem roborandam, non ad aliquam potentiam ostendendam aut exercendam, se advenisse, inter alia declarat. Decretum superius dein legitur, et prius jam subscriptum acclamatione firmatur. Proponuntur post ab Imperatore tria disciplinæ capita, et a synodo probantur. Decreta tandem Chalcedoni dignitate Metropolitana honoraria, Patres discedendi facultatem postulant.

Petitio hæc postrema ostendit Concilium a Patribus habitum pro finito; simulque discrimen inter sex prævias et alias sequentes actiones manifestum declarat : unde et post hanc actionem, in antiquis Conciliorum exemplaribus, subjiciuntur 27 Canones hujus Concilii ab omnibus probati.

Act. 7^a. Compositio JUVENALEM Hierosolymitanum inter et MAXIMUM Antiochenum inita probatur. 8^a. THEODORETUS Cyri, 9^a et 10^a. IBAS Edessæ Episcopi, uterque a DioscORO depositus et ob impugnatos CYRILLI anathematisimos Nestorianismi suspectus, sed a LEONE in communionem jam receptus, dicto NESTORIO et EUTYCHETI anathemate, sedi suæ restituitur.

Act. 11^a et 12^a. BASSIANUS et STEPHANUS Ephesini Epp. ob vitium electionis exauctorantur, decreta in subsidium pensione annua. 13^a. EUNOMII Nicomediensis et ANASTASII Nicæni controversia circa jus Metropolitanæ deciditur. 14^a. Causa SABINIANI et ANASTASII de Perrhensi Episcopatu contententium, decernitur, statuta rursus posteriori pensione annua. 15^a. Absentibus Sedis Apostolicæ Legatis, editur canon de sedis Constantinopolitanæ præcellentia, qui est ordine 28 in recensione canonum. 16^a. Legati Pontificii se strenue opponunt postremo canoni : stant pro eodem Magistratus Cæsarei : cedunt et subscribunt Episcopi Asiæ primores. Vide can. 2. Conc. OEcum. II.

III. Pars fidei de Incarnatione principaliter est ista : *Sequentes igitur sanctos Patres, unum eundemque confiteri Filium, Dominum nostrum Jesum Christum, constanter omnes docemus, eundem perfectum in Deitate, eundem perfectum in humanitate, Deum verum et hominem, eundem ex anima rationali et corpore, consubstantiali Patri secundum divinitatem, consubstantiali nobis secundum humanitatem, per omnia nobis similem absque peccato. Ante secula quidem ex Patre genitum secundum Deitatem, in novissimis autem diebus eundem propter nos et propter nostram salutem ex Maria Virgine Dei genitrice secundum humanitatem, unum eundem Christum Filium, Dominum unigenitum, in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter, agnoscendum : nusquam sublata differentia naturarum propter unionem, magisque salva proprietate utriusque naturæ in unam Personam atque subsistentiam concurrentis : non in duas personas partitum atque divisum, sed unum eundemque Filium unigenitum Deum Verbum Jesum Christum ; sicut ante Prophetæ de eo, et ipse nos Jesus Christus erudit, et Patrum nobis symbolum tradidit,*

CANONES ab Imper. propositi : 1. Monachi præter Episcopi voluntatem monasterium non ædificent; nec recipiant servos sine Dominorum consensu. 2. Clerici ne possessiones conducant aut procuracionem suscipiant. 3. Idem e propria in alienam Ecclesiam non transeant.

CANONES PATRUM. 1. Canones priorum Conciliorum serventur. 2. Simoniaci ordinatores, ordinati et mediatores puniantur. 3. Clerici et Monachi abstineant a secularibus negotiis, excepta pupillorum causa. 4. Monachi honorentur, obediant Episcopo, non excedant monasterio, nisi ob necessitatem accepta facultate. 5. Nec Episcopi, nec Clerici de una in aliam migrent civitatem. 6. Clerici non ordinentur sine Titulo; sic ordinatis non permittatur exercitium. 7. Clerici sub anathemate militiam aut secularia munia ne suscipiant. 8. Dispensatores pauperibus præfecti subsint Episcopo. 9. Clericus contra Clericum coram Episcopo, contra Episcopum coram Concil. Provinciali agat. 10. Plura beneficia habere simul non liceat. 11. Pauperibus litteræ tantum pacificæ, dignioribus commendatitiæ dentur in itinere. 12. Unus dumtaxat in una Provincia sit Metropoli. 13. Peregrini Clerici non ministrent sine commendatitiis. 14. Lectoribus et Psalmistis ubi nubere licet, non liceat habere uxorem hæreticam aut infidelem. 15. Diaconissa non fiat ante annum 40um, nec nuptias contrahat. 16. Virgini Deo dicatæ aut Monacho nubere non liceat. 17. Parochianæ Ecclesiæ maneat sub eo Episcopo, qui eas per 30 annos quiete possedit. 18. Factio Clericorum contra Episcopum vel Clericos puniatur depositione. 19. Bis in anno habeatur Concil. Provinciale. 20. Episcopus alienum Clericum suscipiens, ipseque Clericus excommunicetur. 21. Non sine probatione admittatur accusator Clericorum. 22. Clerici defuncto Episcopo spolia facientes deponantur. 23. Clerici vel Monachi ad urbem regiam non facile accedant, vagi ad propria repellantur. 24. Monasteria Deo dicata non fiant secularium diversoria. 25. Episcoporum ordinatio fiat intra semestre. 26. In qualibet Ecclesia Episcopali statuatur OEconomus ex Clero. 27. Raptores mulierum et Cooperatores, si Clerici sint, deponantur; si laici, excommunicentur. 28. Ecclesia Constantinopolitana primum post Romanam locum obtineat.

OECUMENICUM V. CONSTANTINOPOLITANUM II.

I. Occasionem et causam huic Concilio dederant turbæ circa ORIGENIS dogmata et TRIA CAPITULA vigentes. ORIGENIS quidem scripta, eo etiamnum vivente a DEMETRIO Alexandrino, et sub seculi 4. finem a THEOPHILO itidem Alexandrino ac EPIPHANIO Constantiæ in Cypro Episcopo errorum accersita et damnata fuerant; sed ab ipso ORIGENE, errores in corruptionem librorum ab hæreticis factam transferente, excusata, a Joanne CHRYSOSTOMO ob multorum erga ORIGINEM venerationem dissimulari jussa. NONNO et LEONTIO Monachis seculo 6 illius dogmata per Palæstinam et Orientem operose spargentibus aucta est discordia, quam finire conatum est præsens Concilium, 15 Canonibus, quos eruit primo Lambecius, latine edidit Harduinus, actis aliis nullam de hac causa mentionem facientibus. Trium Capitulorum nomine hic veniunt scripta et personæ trium Episcoporum THEODORI sc. Mopsuesteni, THEODORETI Cyrensis et IBA Edesseni; quorum prior ante Ephesinam Synodum in pace Ecclesiæ mortuus, ita scripserat contra APOLLINAREM, ut duas in Christo Personas assereret, et Beatam Virginem Deiparam negaret: posterior uterque in Synodo Chalcedonensi receptus, THEODORI laudator fuerat;

et alter quidem scripsit opus, quo Anathematismos CYRILLI arguit hæreseos; alter epistolam ad MARIM, qua etiam in Concil. Chalcedonensi lecta, eosdem perstringit. Horum itaque scripta cum hæretica essent, neque tamen damnata, quin et personis pax concessa; Nestoriani quidem contendebant hæc scripta a Concil. Chalcedonensi approbata; Eutychediani, maxime Acephali, hinc inferebant nullam huic Concilio esse auctoritatem: Catholicis utramque sequelam negantibus, sed in duas partes scissis; aliis nempe scripta hæc damnare verentibus, ne auctoritas Concil. Chalcedonensis læderetur, aliis personas a doctrina secernentibus et hanc reprobantibus, illas venerantibus ex eadem ratione. Consentiente VIGILIO Pontifice indictum est Concilium ab JUSTINIANO Imperatore, et frequentatum a Patribus 165, omnibus, exceptis quinque Afris, Orientalibus. VIGILIUS, quantumvis præsens, nec per se nec per legatos præsedit, sed EUTYCHUS Constantinopolitanus Patriarcha: ut nempe Pontifex et a vi sibi caveret, et haberet integram decisionem in Concilio statutorum; cum non expectaretur numerus Occidentalium æqualis ab Imperat. promissus. Inchoatum est Constantinopoli in Secretario h. e. sacristia Cathedralis Ecclesiæ An. 553 die 4 Maii, absolutum 2 Junii.

II. Cum Synodi hujus progressus dependerit a principiis altioribus, et eventus non nisi post protractas longius dissensiones se penitus prodiderit, præter ordinariam Actionum enarrationem anteriora et sequentia adjungimus.

Qui damnati a Synodis, severa Canonum custodia, a MARCIANO continebantur Hæretici, maxime Eutychediani, ab illius funere erigere se et turbare cœperunt. Post primos Monachorum Alexandrinorum motus, gravissima tempestas orta est sub BASILISCO Tyranno, qui mandatum de abolenda Chalcedonensi Synodo dedit, et TIMOTHEUM Ælurum Alexandrinum hujus Concilii auctorem, PETRUM autem Cnaphæum seu Fullonem Antiochenum et ANASTASIAM Hierosolymitanum Patriarchas, præter quingentos plurimam partem ex Asiatica Diœcesi Episcopos obsequentes habuit. Componere hanc tempestatem, sed infeliciter studuit ZENO Imperator suo HENOTICO, quod dicente ACACIO Constantinopolitano et PETRO MONGO Alexandrino Patriarcha subscribente editum, Sectæ Acephalorum occasionem dedit, et imperato silentio auctoritatem Conc. Chalcedonensis tacite diminuit. Fallacem hanc quietem novus turbo sub ANASTASIO Imp. excepit, utpote qui committentibus ANTHIMO Constantinopolitano et SEVERO Antiocheno doctrinam et nomen Synodi Chalcedonensis rursus ita laceravit, ut accedentibus maxime Nestorianorum et Origenistarum motibus, religio a ruina prope abesset. Cohibuit hanc quidem procellam JUSTINIANUS Imp. edicto in Eutychedianos promulgato: sed dum ex THEODORI Ep. Cæsareensis suggestionem, qui ob tria solum Capitula abhorrere a Chalcedonensi Eutychedianos persuaserat, decretum alterum hæc capita condemnans edit; Catholicos etiam quietos hactenus turbis involvit: ex quibus scilicet plures, præsertim Orientales, huic sententiæ acquieverunt; Occidentales autem plerique, metuentes nempe Concilio Chalcedonensi, sunt refragati. A postremorum partibus primo steterat VIGILIUS Rom. Pontifex, ideoque Constantinopolim impulsus, priores etiam a sua communione suspendit; donec a JUSTINIANO permotus septuaginta Episcoporum suffragiis acceptis, decreto, quod *Judicatum* appellavit, ad MENNAM Constantinopolitanum dato et ipse tria Capitula proscripsit, adjecta tamen hac restrictione, *salva in omnibus*

Concilii Chalcedonensis auctoritate. Vulgata per Occidentem hujus sententiæ fama, accendentibus invidiam Diaconis Pontificiis mendacibus, Africani maxime et Illyrici exarserunt impotenter adeo, ut *Judicati* approbatores ipsumque *VIGILIUM* communione privarent. Rebus ita exasperatis mederi melius non posse censuerunt et *VIGILIUS* et *JUSTINIANUS*, quam convocato Concilio Generali; quod cum hic indiceret, ille recepto ex *MENNÆ* manibus *Judicato* omnem deinceps usque ad Concilium de tribus Capitulis quæstionem sub anathemate interdixit. Verum morarum prævisarum impatiens, et iterata *THEODORI* suasionem incitatus Imperator, Capitulorum damnationem dum renovat; *VIGILIUS*, quantumvis graviter diuque vexatus, constanti sua repugnantia tandem obtinuit, ut edicto novo sublato, Capitulorum cognitio Synodo permitteretur; cujus contra conventa acceleratæ, nunc collationes seu actiones subjicimus:

Collatione 1^a. Recitata sacra *JUSTINIANI* jussione, ad examen et sententiam de tribus Capitulis ferendum, lectisque *EUTYCHII* Patriarchæ Constantinopolitani ad *VIGILIUM* litteris hujusque responsoriis, decretum est solemnī legatione invitare Pontificem, ut Concilio interesse velit. 2^a. Relata per Legatos responsione *VIGILII* excusatoria, et de suo judicio speciatim dando promissoria, invitati Occidentales pauci, tum Constantinopoli præsentēs; eorumque tergiversatione audita, statutum est discussionem quæstionis haud differendam. 3^a. Congregati fidem quatuor Conciliorum generalium et SS. Patrum (speciatim *ATHANASIUM*, *HILARIUM*, *BASILIUM*, *GREGORIUM* Naz. et *NYSSENUM*, *AMBROSIUM*, *AUGUSTINUM*, *JOANNEM CHRYSOSTOMUM*, *CYRILLUM* et *LEONEM* nominabant) profitentur: omnesque Hæreticos ab his Conciliis damnatos damnant. 4^a. Trium Capitulorum examen cœptum. Excerpta et recitata 70 blasphemia *THEODORI* Mopsuesteni dogmata Patres diversis formulis execrantur. 5^a. Continuata est primo refutatio doctrinæ *THEODORI*: tum disceptatum, an liceat defunctos anathemate ferire; et pars affirmativa statuta: dein, post examinatum *THEODORETI* opus, anathema est pronuntiatum. 6^a. Epistola *IBÆ* discussa et damnata est, observantibus Patribus, *IBAM* in Chalcedonensi adactum ad anathema *NESTORIO* dicendum, ut ea convelleret, quæ in epistola scripserat. 7^a. Missa ab Imperatore et lecta sunt diversa monumenta a *VIGILIO* prodita, quæ etiam post *judicatum* damnarat tria Capitula: quin tamen inter ea esset *Constitutum* a *VIGILIO* 14^a Maii, altera scilicet post 5^{am} collationem die scriptum, et a 16 Episcopis signatum; sive Imperator illud necdum acceperit, sive cum Concilio communicatum noluerit, ne damnationem Capitulorum sufflaminaret. Summa autem *Constituti* hæc erat: Queritur ab initio Pontifex, contra pactas condiciones habitam Synodum: mox ad tria Capitula transiens, dogmata *THEODORO* Mopsuesteno attributa damnat et rejicit; ipsum tamen *THEODORUM* damnare non audet nec permittit: demum negat *THEODORETI* scripta et *IBÆ* epistolam speciatim et sub eorum nomine esse damnanda; quamvis, quæ in iis a fide forent aliena, omnino repudiet: prohibet denique et reprobatur omnia huic *Constituto* contraria. 8^a. Definitiva sententia adversus tria Capitula fertur, et 14 Anathematismi subjiciuntur; quorum prioribus undecim damnantur Hæretici varii, frequentius autem Nestoriani et Eutychiani; posterioribus tandem *THEODORI* opera et persona, *THEODORETI* vero et *IBÆ*, personis intactis, scripta duntaxat.

Ad Concilii jam absoluti robur et auctoritatem desiderabatur adhuc summi

Pontificis confirmatio ; quam post semestrem moram tandem VIGILIUS datis ad Eutychium et Synodum litteris addidit, ut totius Orientis schisma alias futurum impediret. Quo facto nec reus fuit violati Concilii Chalcedonensis ; cum id de THEODORO nihil, de THEODORETI autem et IBAE personis quidem, non item de scriptis, statuerit : nec fidei læsæ ; cum scriptis revera inessent errores, et auctores pro diversitate adhæSIONIS diversimode haberi possent : nec levitatis et inconstantiae ; cum œconomia prudens, pacis Ecclesiæ bono attenta, variationem hanc postularet. Quantumvis vero sequentes per integrum seculum ex ordine Pontifices approbationem non tantum renovarent, sed adjectis etiam expositionibus, apologiis editis, et pœnis intentatis muni-
rent, emicuit tamen Occidentalium multorum in hoc Concilio suscipiendo repugnantia, orta tum ex metu præjudicii Chalcedonensi inferendi, tum ex ignorantia sive linguae græcæ sive historiæ ad hanc causam hoc tempore necessariæ. Eorum autem, qui repugnabant, duplex classis erat : altera mitiorum, qui scilicet dissidebant, servata tamen Ecclesiæ pace et communione ; inter quos Galli, Afri et Illyrici sub PELAGII I tempora, Hispani serius et alterum post seculum accesserunt : altera ferociorum et per schisma discedentium, nempe Istriæ et Venetiarum Episcoporum. In his reducendis PELAGIUS uterque et GREGORIUS M. omnem doctrinæ et auctoritatis operam adhibuerunt, successu difficili ac sæpius interpolato, tandem sub SERGII I ætatem felici.

III. In definitiva Concilii sententia præcipuum est sequens fragmentum : *Condemnamus autem et anathematizamus una cum omnibus aliis hæreticis, qui condemnati et anathematizati sunt a prædictis quatuor Conciliis et a sancta Catholica et Apostolica Ecclesia, et Theodorum, qui Mopsuestiæ Episcopus fuit, et impia ejus conscripta : et quæ impie Theodoretus conscripsit contra rectam fidem et contra 12 Capitula sancti Cyrilli et contra Ephesinam Synodum, et quæ ad defensionem Theodori et Nestorii ab eo scripta sunt. Super hoc anathematizamus et impiam epistolam, quam dicitur Ibas ad Marim Persam scripsisse ; quæ negat Deum Verbum de sancta Dei genitrice et semper Virgine Maria incarnatum hominem factum esse, et sanctæ memoriæ Cyrillum, qui recte docuit, tanquam hæreticum et similiter Apollinario scribentem, calumniatur : et inculpat quidem Ephesinam Synodum, tanquam sine examinatione et quæstione Nestorio ab ea deposito ; et 12 S. Cyrilli Capitula impia et contraria rectæ fidei vocat : defendit autem Theodorum et Nestorium et impia eorum dogmata et conscripta. Prædicta igitur tria Capitula anathematizamus, id est, Theodorum impium Mopsuestenum cum nefandis ejus conscriptis ; et quæ impie Theodoretus conscripsit, et impiam epistolam, quæ dicitur Ibae, et defensores eorum.*

Summa anathematismorum indicata est Collat. 8^a; CANONUM contra ORIGENEM hæc est : Damnantur, qui asserunt : 1. præexistentiam animarum seu mentium ; 2. omnium rerum ex mentibus compositionem et unitatem ; 3. ex iisdem mentibus facta astra ; 4. tum homines et dæmones ; 5. Angelorum conversionem tum secum tum cum hominibus et dæmonibus reciprocantem ; 6. duplex dæmonum genus ; præexistentem Christum et ideam mundi ; mundum non creatum sed genitum ; 7. Christum per exinanitionem omnia factum ; 8. Verbum abusive Deum ; 9. mentem, non Verbum incarnatum ; 10. corpus Christi post resurrectionem, et Beatorum corpora, ætherea ac

sphærica; 11. in extremo iudicio abolendam omnem materiam seu corpus, solam nudamque mentem superfuturam; 12. uniendas omnium rerum mentes Deo, ut mens, qui Christus dicitur, est unita; 13. æqualitatem mentis hujus cum cæteris; 14. imo unitatem et identitatem; 15. vitam denique posteriorem præexistenti priori commensurandam.

OECUMENICUM VI. CONSTANTINOPOLITANUM III.

I. Quo anathemate in Conc. Chalcedonensi erant damnati MONOPHYSITÆ, seu unam in Christo naturam statuentes; eodem feriabantur MONOTHELITÆ, seu unam in eo voluntatem asserentes: cum æqualis sit argumentatio, et illatarum inter se connexio harum propositionum: In Christo est una Persona: ergo est una natura; ergo est una voluntas; ergo est una operatio. A jacto dudum fulmine posteriores tamen illæsos se credebant, propterea quod sequelam primam exterius saltem et verbis damnaurent; secundam fingerent ideo asseri quod contrariam divinæ humanam aut illam, quæ carnis est, voluntatem in Christo negarent; tertiam sub nomine operationis theandricæ purgarent primum, demum dissimulare et a voce unius æque ac duarum operationum abstinere vellent. Errorem hunc efformarunt primo THEODORUS Ep. Pharanitanus A. 607; SERGIUS Constantinopolitanus A. 616; CYRUS Ep. Phasidis A. 626; idem Patriarcha Alexandr. factus publice prodidit in Synodo A. 633 et SERGIUM approbatorem habuit. SERGIUS in sede Constantinopolitana successores omnes (nisi forsitan cum Concilio Thomam, Joannem et Constantinum excusaveris) PYRRHUS nempe, PAULUS, PETRUS, THEODORUS et GEORGIUS, cum plurimis Orientalibus, præsertim MACARIO Antiocheno, uti scriptis et doctrina, sic imperatores auctoritate et vi, HERACLIUS etiam *Ecthesi*, CONSTANS *Typo* editis eundem errorem propagarunt. E contrario autem hunc ipsum provinciali sua Synodo jam prædamnatum detulit ad Romanam sedem A. 634. SOPHRONIUS Patriarcha Hierosolymitanus: oppugnavit MAXIMUS Abbas et postea Martyr in Disputatione cum PYRRHO A. 645 in Africa, et in Collatione cum Judicibus Constantinopolitanis A. 655 Biziæ suscepta: omnes denique in PETRI cathedra Honorio suffecti Pontifices profligare studuerunt: inter quos MARTINUS I congregata A. 649 Romæ in Laterano frequentissima Synodo prædecessorum suorum singularia opera complevit, proscribendo MONOTHELITARUM hæresin ac personas una cum HERACLIO *Ecthesi* et *Typo* CONSTANTIS; quorum prior hæreticæ fidei formulam, posterior pacis sub silentii conditione conciliationem exhibebat. Sufflamen, quod CONSTANTIS impietas et credulitas his laboribus injecerat, sustulit tandem CONSTANTINI *Pogonati* religio, qui, quos Apostolicæ sedis auctoritas coercere non potuit, universalis Synodi pondere comprimendos decrevit. Scriptas hanc in rem A. 678 ad DOXUM Pontificem Imperatorias litteras ubi successor ejus AGATHO accepit, ad damnandam hæresin et in diversis provinciis Synodos indixit, et ipse A. 679 Concilium 125 Episcoporum Romæ collegit; unde altero demum anno tres quidem nomine suo, Theodorum et Georgium Presbyteros, Joannem autem Diaconum, tres itidem alios, Joannem Portuensem, Abundantium Paternensem et Joannem Rhegiranum Episcopos, Occidentalis Ecclesiæ nomine, Constantinopolin ablegavit, additis ad Imperatorem litteris geminis, quibus habende formulæ Synodi forma præscribebatur. Convenerunt Orientales Patres a principio ad actionem 9^{am} usque vix quadraginta; ad 15^{am} usque, ultra octoginta: sub actio-

nem postremam 150 numerantur in actis; ab auctoribus diversis jam 170, jam 289 exhibentur. Præsides erant soli nomine Pontificis missi, legatis Occidentis post Patriarchas Orientis locum habentibus. Celebratum est Concilium Constantinopoli in Palatii Imperialis aula, quæ *Trullus* dicebatur: coëptum 7^a Novembris A. 680, finitum 16 Septemb. A. 681.

II. *Actio 1^a*. Legati Pontificii, oratione ad Imperatorem præsentem directa, exponunt Monothelismi dogma a Patriarchis Constantinopolitanis per 40 fere annos adoptatum, a sede autem Apostolica damnatum esse; adeoque novi hujus dogmatis rationem ab ejus defensoribus reddendam. Ut hoc facerent jussi ab Imperatore GEORGIUS Constantinopolitanus et MACARIUS Antiochenus Patriarchæ, una cum quibusdam Episcopis, fatentur accusati hujus dogmatis se sectatores; sed una, ex Conciliis, Patribus et Viris illis, quos supra hæresis auctores aut defensores nominavimus, id accepisse respondent: inter quos dum numeraretur a MACARIO HONORIUS Papa, Legati intercesserunt. Patres ad responsionis hujus fundamenta conversi, acta Conc. Ephesini legi jubent, eaque Monothelitis neutiquam suffragari deprehendunt.

Act. 2^a. Dum hic leguntur acta Conc. Chalcedonens. et in ep. LEONIS perventum ad ea verba: *Agit utraque forma cum alterius communione quod proprium est: Verbo operante quod Verbi est, et carne exequente quod carnis est*; vellentque Monothelitæ ea exponere per actionem theandricam: de operatione hac interpellati ulterius non habuerunt quod responderent.

Act. 3^a. In lectione Conc. Constantinopolitani II. pro Monothelitis rursus repertum est nihil, detecta autem eorum fraus tum in præfatione tum in act. 7^a; quarum prior sermonem MENNÆ Constantinopolitano, posterior duos libellos VIGILIO suppositos continebat: unde transitus ad fundamenta ex Patribus est indictus.

Act. 4^a. Præter Synodi Romanæ epistolam ea legitur quam AGATHO per suos legatos miserat, quæque duas in Christo esse voluntates, nullumque ex Romanis Pontificibus unquam a vera fide aberrasse ostendebat.

Act. 5^a et 6^a. Nuper imperata facturus MACARIUS exhibet codices duos in-scriptos: *Testimonia SS. Patrum, unam D. N. J. C. voluntatem docentia*, et tertium, *sequentia testimoniorum de voluntate signatum*. Excipiunt contra Legati Apostolici ob textus truncatos et corruptos.

Act. 7^a et 8^a. Codice testimoniorum vero dogmati faventium ab AGATHONIS legatis prolato et post collationem factam fidei et probante ab adversariis agnito, GEORGIUS quidem cum 14 suæ Dioceseos Episcopis fidei catholicæ et Agathonis definitioni accedit; MACARIUS autem dum contumax repugnat, anathemati velut novus Dioscorus subicitur, et pallio nudatur, inde etiam a Sessionibus ad 14^{am} usque exclusus.

Act. 9^a et 10^a. Detegitur ulterior Codicum a MACARIO prolatorum corruptio: quibus dum Stephanus ejus discipulus uti vellet, anathemate percussus expellitur. Contra productorum ab AGATHONE testimoniorum fides examinatur et probatur.

Act. 11^a et 12^a. Leguntur litteræ Sophronii ad SERGIUM cum quibusdam MACARII et STEPHANI scriptis: item SERGII epistola ad HONORIUM I Pontificem cum hujus responsione ex iis codicibus, qui una continebant scripta supposititia superioribus actionibus rejecta, et ante annum Imperatori fuerant traditi.

Act. 13^a. Pronuntiatur hic sententia de litteris superiore actione lectis hæc

formula: *Has invenientes alienas omnino existere ab Apostolicis dogmatibus et a definitionibus SS. Conciliorum et cunctorum probabilium Patrum; sequi vero falsas doctrinas hæreticorum, eas omnino abjicimus et tanquam animæ noxias execramur. Quorum autem impia execramur dogmata, horum et nomina a sancta Dei Ecclesia projici judicavimus, id est Sergii, Cyri, Pyrrhi, Petri, Pauli atque Theodori... Cum his vero simul projici a sancta Dei Ecclesia Catholica simulque anathematizari prævidimus et Honorium, qui fuerat Papa antiquæ Romæ; eo quod invenimus per scripta, quæ ab eo facta ad Sergium, quia in omnibus ejus mentem secutus est et impia dogmata confirmavit. Post quam, ubi GEORGIUS Chartophylax, jussus scripta in hanc rem omnia asserre, simul attulisset alteram Honorii epistolam, ea cum aliis nominatorum scriptis hoc tulit judicium: Comperimus in unam eandemque impietatem concurrere: et prævidimus profana et animæ perniciosa continuo ob perfectum exterminium igne concremari: et combusta sunt.*

Act. 14^a. Post examen de corruptione Synodi 5^æ nuper detecta susceptum statuitur, *Libros eos obelis obduci in quibus depravati sunt, et cassari eos: illos autem qui falsaverunt, anathemati submitti; et nominatim cum eis anathematizari libellum qui dicitur Mennæ ad Vigilium, et duos libellos quasi a Vigilio ad Justinianum et Theodorum.* Quinam vero corruptores fuerint, non inquisitum fuit; innotuit tamen ex spontanea MACROBII Ep. Seleuciensis confessione, et secuto deinceps Georgii, Macario familiaris Monachi, ac Constantini Grammatici examine, VIGILII libellos a PAULO Constantinopolitano fabricatos, ab eoque et THEODORO Constantinopolitano et MACARIO Antiocheno diversis Synodi exemplaribus adjici jussos. Aliunde autem suspicio valet, MENNÆ libellum a SERGIO jam confectum.

Act. 15^a et 16^a. Polychronius Presbyter et Monachus tanquam Monothelita contumax et tentati frustrato miraculo Dei reus impostor deponitur et damnatur: *Constantinus* Presbyter ΤΥΡΙ innovationem postulans mulctatur anathemate: GEORGIUS Constantinopolitanus famæ prædecessorum suorum parci deprecans non auditur.

Act. 17^a et 18^a. In priore proponitur, in posteriore legitur et subscriptione firmatur definitio fidei, quæ compendium epistolæ ab AGATHONE scriptæ referebat, addito contra Monothelismi auctores et fautores, quæis HONORIUS iterum annumerabatur, anathemate. Inter eosdem refertur ab Imperatore in Edicto et a Patribus in epistola synodica fidei expositionem dantibus et confirmationem a Pontifice postulantibus: quin et in epistola LEONIS confirmatoria.

III. CANONES, qui ad mores aut ad disciplinam pertinent, ut proxima, sic hæc Synodus nullos condidit. Ad defectum hunc supplendum in eadem urbe et domo congregatum est anno post duodecimo Concilium orientale, ideo *Quinisextum* aut *Trullanum* appellatum. Centum et duo Canones in eodem editi: nonnullis demptis, merentur laudem; auctoritatem tamen regulæ universalis non habent ex supremæ potestatis et approbationis Pontificiæ defectu.

Quod damnationem HONORII in actis Concilii hujus iteratam attinet, communior est sententia, eum damnatum fuisse, non ut hæreticum, sed ut hæreticorum duntaxat fautorem, et reum negligentiae in iis coercendis. Æquiores adhuc se recens præbuit Joan. Bapt. Bartholi Ep. Feltrensis in sua pro Honorio apologia; qui ut hunc Pontificem etiam a negligentiore

œconomia absolveret, epistolas illi adscriptas ostendit supposititias; postremam quidem ex integro, priorem ea ex parte, qua de male consulto operationum silentio tractatur. Cæterum idem Episcoporum quidem orientalium conspiratione, non autem Synodi iudicio, HONORIUM damnatum contendit; negata eam in rem confirmatione Leonis, cujus litteris sive ad Constantinum, sive ad Hispanos inscriptis, fidem novis suppositionis indicibus detrahit : de qua opinione alibi dicendum.

ŒCUMENICUM VII: NICÆNUM II.

I. Ut cultus et usus sacrarum imaginum in Patriarchatu Constantinopolitano restauraretur, desiderata est hæc Synodus. Exulabat is ab anno 726, quo illum LEO *Isauricus*, in suo a Saracenis hausto errore a CONSTANTINO Nicosiæ in Phrygia Episcopo, confirmatus, Imperiali decreto proscripsit. Qui sacræ religionis tutelam susceperunt GERMANUS Patriarcha Constantinopolitanus et JOANNES DAMASCENUS editis litteris ac libris, GREGORIUS II et III iudiciali etiam sententia, nihil profecerunt. Exasperavit malum CONSTANTINUS *Copronymus* dirissima persecutione, et Hieryæ A. 754 convocato Episcoporum Constantinopoli subditorum conciliabulo, quod Concilii generalis septimi nomen usurpans hæresin ICONOCLASTARUM confirmare studuit, sed incassum : STEPHANO IV summo Pontifice scilicet acta ejus A. 769 in Synodo Romana rescindente. Post hujus filiique LEONIS similem, sed breviorē tyrannidem morte infausta finitam, et seriem impiorum Constantinopolis Patriarcharum spontanea PAULI abdicatione terminatam, IRENE Augusta cum CONSTANTINO decenni imperans et TARASII Patriarcha pacem Ecclesiæ reddiderunt : quam ut firmarent, Concilium a se cogendum petierunt ab HADRIANO I auctoritate missorum Legatorum muniri. His A. 786 Constantinopolim appulsis et Patribus collectis, coeptam jam congregationem rupit militum iconomachorum seditio; redintegravit tamen altero loco et anno Imperatricis et Patriarchæ conjuncta religioni prudentia. Hac procurante, confluerunt ex omnibus Orientis Patriarchiis Episcopi 350, præter Archimandritas et Monachos plurimos, præsidium advenientibus Legatis Pontificiis, Petro Archipresbytero Romano et Petro S. Sabæ Abbate. Ipsi Synodo locum præbuit Nicææ in Bithynia Ecclesia S. Sophiæ; durationem, quod a 24^a Sept. ad 23^{am} Octob. intercipitur tempus anni 787 definivit.

II. *Actio 1^a.* Post initialem TARASII, tanquam controversiæ gnari, orationem et lectas litteras Imperiales, Episcopi septem, Hieryensis conciliabuli complices, in Concilium ingressi, dicto ICONOCLASTIS anathemate veniam rogant : Patres perlectis Apostolorum et Nicænis, de receptione resipiscientium, Canonibus, tres illorum restituunt suas in sedes, cæteris in aliam sessionem dilatis. *Act. 2^a.* Etiam his receptis, differtur adhuc GREGOR. Neocæsarensis, memorati conciliabuli præses : leguntur HADRIANI Papæ litteræ fidem exponentes, ad Augustos altera, altera ad TARASII, ea parte tamen ommissa, qua hujus e statu laicali ad Patriarchalem immediata translatio et appellatio Patriarchæ universalis usurpata reprehenditur; lectis a Concilio honorifice acclamatur et consensus præstat. *Act. 3^a.* GREGORIUS Neocæsarensis, ubi professione et pœnitentia satisfecerat, recipitur : recitantur TARASII litteræ, tum ad Orientales, tum Orientalium nomine scriptæ, cum epistola THEODORI Hierosolymitani : omnes a Legatis Pontificiis probantur. *Act. 4^a.* Prolatis ex

Scriptura et Traditione pro cultu imaginum testimoniis damnantur Iconoclastæ, et fidei professio editur. *Act. 5^a*. TARASIVS ex Novatorum scriptis ostendit, eos secutos Gentilium, Judæorum et Hæreticorum idioma ac sensum; Patres, audita inter alia JOANNIS Thessalonicensis disputatione, decernunt sacras imagines pingi et in supplicatione pro more circumferri posse; quin ideo ejus rationem ab asserto Angelis corpore recitatam una probent, quos in professione fidei nupera diserte incorporales dixerant. *Act. 6^a*. Ope præsertim Traditionis perpetuæ et infallibilitatis Ecclesiæ, profligantur argumenta quæ conciliabulum pro sua definitione erronea adduxerat. Hac occasione explicatur quo sensu Eucharistia a quibusdam dicta sit antitypa corporis et sanguinis Christi; ante consecrationem nempe imago ordinaria et vacua suo prototypo, post vero singularis et illo plena. *Act. 7^a*. Editur definitio, qua præter fidei symbolum recitatum, sex Concilia œcumenica adoptata, hæreticos ab his proscriptos rursus damnatos, et confirmatum de Traditionibus dogma, decretum fuit pro imaginum cultu, et iconomachi anathematizantur. Eandem professionem Patres Constantinopolim evocati coram Augustis repetunt, quæ a pluribus pro *Act. 8^a* et ultima habetur.

Qua actione CANONES conditi sint, est incertum. Actione ultima, præter encyclicam ad omnes Ecclesias epistolam, TARASIVS litteras etiam cum Concilii actis misit ad HADRIANUM summum Pontificem, qui Synodum quidem non confirmavit datis pro more ad Augustos vel Ecclesias litteris, nec quoad Canones omniaque in actionibus dicta approbavit; sed tamen quoad decretum fidei, uti antea jam docuerat, sic ratum confirmatumque habuit. Exinde porro, ex sinistra item adorationis acceptione, et perversa actorum, præsertim subscriptionis Constantini Cyprii, traductione factum est, quod libri Carolini, Conc. Francofordiense et Parisiense et quidam scriptores seculi ix hanc Synodum damnare sint ausi.

III. Decretum fidei circa imagines ita habet : *Sequentes divinitus inspiratum sanctorum Patrum nostrorum magisterium, definimus, sicut figuram crucis, ita venerabiles ac sanctas imagines proponendas, tam quæ de coloribus et tessellis, quam quæ ex alia materia congruenter se habente, in sanctis Dei Ecclesiis, et sacris vasis, et vestibulis, et in parietibus, ac tabulis, domibus et viis, tam videlicet imaginem Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, quam intemeratæ Domine nostræ sanctæ Dei genitricis, honorabiliumque Angelorum et omnium Sanctorum. Qui has contemplantur, alacrius eriguntur ad prototyporum memoriam, et desiderium et ad honorariam his adorationem tribuendam, non tamen ad veram latriam, quæ secundum fidem est, quæque solam divinam naturam decet, impertiendam: ita ut istis, sicut figuræ pretiosæ ac vivificæ Crucis, et sanctis Evangeliiis, et reliquis sacris monumentis, incensorum et luminum oblatio exhibeatur, quemadmodum et antiquis piæ consuetudinis erat. Imaginis enim honor ad primitivum transit.*

Præter anathema conjectum singulatim in Theodosium Ephesinum, Paschillam, Basilium, Anastasium, Constantinum et Nicetam Constantinopolitanos, Joannem Nicomediensem et Constantinum Nacoliensem, idem universim dictum est his : 1. qui assumunt dicta sacræ Scripturæ, quæ sunt contra idola, in venerandas imagines; 2. qui venerandas imagines appellant idola; 3. qui dicunt, quod Christiani imagines ut Deos adorant; 4. qui non saluant sanctas ac venerabiles Iconas.

In subjecta CANONUM synopsis, qui his notis ( ) includuntur, Ecclesiæ Romanæ approbatione carent. 1. (Antiqui Canones Apostolorum et Conciliorum tum generalium tum particularium observentur). 2. Non ordinetur Episcopus, nisi Psalterium et psallendi ordinem norit, et totam Scripturam adscrutabiliter legere sciat. 3. Electio Episcopi et aliorum a Principibus, dominationis scilicet, non patrociniî titulo facta, nulla sit. 4. Episcopi a Clericis vel Monachis non exigant munera. 5. Nemo solo facultatum Ecclesiis datarum intuitu ordinetur. 6. Synodus Provincialis semel saltem in anno celebretur. 7. Ne templa consecrentur sine Sanctorum reliquiis, (et Judæi baptizati deceptores impune dimittantur ex Ecclesia; nec eorum pueri baptizentur aut servi emanantur.) 8. Hæreticorum scripta, præsertim contra sacras imagines, non retineantur. 9. Clericus non deserat Parochiam suam aut dioccesin, nec secularia negotia tractet. 10. Quælibet Ecclesia suum habeat œconomum. 11. Episcopi et Abbates, bona Ecclesiæ alienantes, deponantur. 12. Monasteria non fiant secularium habitacula : profanata ab Iconomachis restituantur. 13. Tonsurati, sed necdum ordinati Lectores, ne legant publice. 14. Clericus ne adscribatur duabus Ecclesiis, h. e. duo beneficia habeat, nisi Clericorum sit penuria. 15. Clerici abstineant indui pretiosis vestibus, aut imbui unguento odorato. 16. Non permittantur Clerici aut Monachi templorum vel monasteriorum moliri fabricam, nisi sumptus adsint pro consummatione. 17. Feminae in Episcopio vel virorum monasterio non versentur. 18. Simonia a susceptione ordinum ac ingressu in Religionem absit. 19. Conjuncta Monachorum et Monialium monasteria non fiant, nec diversus Religiosorum sexus habitent in iisdem ædibus, aut familiaritatem habeant. 20. Monachi aut Moniales non transeant ad alia monasteria. 21. Christianorum convivia sint modesta : Clerici aut Monachi cum Monialibus secreto non manducent.

OECUMENICUM VIII. CONSTANTINOPOLITANUM IV.

I. Post resuscitatam quidem sub LEONE Armeno, MICHAËLE, Balbo, et THEOPHILO, sed a THEODORA Augusta denuo compressam *Iconoclastarum* hæresin, Constantinopolitanæ sedis vicissitudo dedit huic Synodo occasionem, et Schismati Græcorum, licet aliquoties interpolato, etiamnum tamen vigenti, initium. Res ita habet : IGNATIUS, *Michaelis Cuiropalatæ* filius, Patriarcha Constantinopolitanus sanctissimus, cum ob adulteram et incestam consuetudinem communionem privasset BARDAM *Michaelis* Imp. avunculum et Imperii moderatorem ; hic malignis effecit artibus, ut deposito IGNATIO sufficeretur PHOTIUS Patriarcha, TARASII nepos quidem et summis dotibus instructus, sed ad quodlibet audendum impotenti ambitione paratus : quod is continuo ostendit, dum diuturna innocentum persecutione, vi ac fraudibus obtenta Episcoporum perversione, mendaci ad Pontificem relatione, et Pontificiorum Legatorum expugnatione, Constantinopoli evicit Synodum factæ mutationis confirmatricem. Idem documentis novis auxit, ubi NICOLAUM I verius edoctum sibi obsistentem in Romano Concilio intellexit ; utpote qui Ecclesiæ Romanæ exprobrare sabbatinum quidem jejuniû, mutilatam autem jejunii quadragesimalis observantiam ; objicere iterationem Sacramenti Confirmationis ; reprehendere usum matrimonii Sacerdotibus prohibitum, et factam symbolo additionem de Spiritu sancti ex Filio processione ; ipsum denique Pontificem

anathemati subicere est ausus. Plura molientem tum certe cohibuit BASILIUS Michaeli sublato suffectus; qui PHOTIO in monasterium abjecto, IGNATIUM restituisse haud contentus, flagitavit ab HADRIANO II, NICOLAI successore, Concilium, quod priores turbas et Ecclesiae disciplinam componeret. Pontifice liberaliter annuente, et Donatum Ostiensem ac Stephanum Nepesinum Episcopos, Marinum vero Diaconum, Legatos mittente, congregantur 102 Episcopi orientales: et praesidentibus Legatis Pontificiis, Constantinopoli in templo S. *Sophiae* habetur Concilium, 5^a Octobris A. 869. collectum, ultima Februarii A. 870. solutum, eod. A. ab HADRIANO confirmatum.

II. *Act. 4^a*. Admissis in Concilium et laudatis 12 Episcopis, qui IGNATHI causa gravissime vexati fuerant, leguntur HADRIANI ad Imperatorem et Patriarcham ac commendatitiae Legatorum litterae; tum definitio Romanae Synodi omnes haereses cum Iconomachis et PHOTIO damnantis; tandem orientalium decisio ante Legatorum adventum, jam prolata: omniaque probantur.

Act. 2^a, 3^a et 4^a. Lapsi cum PHOTIO Episcopi, oblato poenitentiae libello et subscripta Romana formula, recipiuntur sola impositione manuum: Clericis autem imperatur epitimium, h. e. certi jejunii et precum poenae: Nicæno contra et Ancyrano Episcopis refractariis negatur venia et sedes in Concilio. Recitantur tandem litterae BASILII et IGNATHI ad NICOLAUM, NICOLAI ad MICHAELEM et PHOTIUM, HADRIANI ad IGNATIUM.

Act. 5^a et 6^a. Citatis primum PHOTIO, dein sectariis Praesulibus, leguntur laudatae NICOLAI litterae; utrisque nihil respondentibus aut resipiscere nolentibus datur mutandi animi spatium.

Act. 7^a et 8^a. PHOTIUS ad Concilium reversus ob ferociam reprehenditur, ob contumaciam ex NICOLAI et HADRIANI lata jam sententia damnatur: ejus scripta cum actis habitorum ab eo conciliabulorum traduntur igni: receptis in gratiam Presbyteris quibusdam poenitentibus, repetitur anathema in PHOTIUM et Iconomachos.

Act. 9^a et 10^a. Alexandrinae Sedis Legatus, commendatitia ejus lecta, recipitur: ipse vero lectis et approbatis actis recipit Concilium: testes contra Ignatium poenitentes cum caeteris recipiuntur in gratiam: eduntur et promulgantur 27 Canones: legitur fidei definitio et subscribitur: acta mittuntur Romam per Anastasium Bibliothecarium, a quo facta latina translatio sola integra extat.

A Synodo absoluta vix decennium abierat, cum PHOTIUS impostura primum in aulam, dein BASILII gratia ad sedem Patriarchalem, mortuo IGNATIO, adrepsit; quin et nova Legatorum Romanorum corruptione aliisque artibus malis, prioris Synodi acta conciliabulo Constantinopoli coacto rescidit; non diu tamen inultus; siquidem a JOANNE VIII anathemate percussus, a LEONE *Philosopho* BASILII successore iterum dejectus, exul vivere A. 891. desierit. Illo maxime auctore jacta sunt Ecclesiam Latinam inter et Graecam discordiarum semina, ex contentione Romani et Constantinopolitani Patriarcharum, Bulgariam sibi vicissim vindicantium, aucta. Quamvis enim ad MICHAELEM *Cerularium* usque unio steterit utcumque; ex Graecorum tamen parte non jam sinceram satis fuisse, ostendit eorum reluctancia, in mittendis Romam Episcoporum chirographis sub finem hujus Concilii declarata.

III. Fidei definitio, praeter repetitum in haereses priores et PHOTIUM anathema; nihil admodum habet, atque in illo cum CANONIBUS convenit.

Unde eorum tantum epitomen damus. 1. Canones Conciliorum et Traditiones Patrum serventur ut secunda eloquia Dei. 2. Nicolai et Hadriani edita circa præsentem causam decreta custodiantur. 3. Sacræ imagines honorentur. 4. Photii Episcopatus et collati ab eo ordines habeantur irriti, h. e. illiciti et cum irregularitate conjuncti, non autem invalidi et nulli. 5. Neophyti non promoveantur ad Episcopatum: serventur in ordinationibus interstitia longiora, nisi dispensetur. 6. Anathema novum in Photium; 7. Item in Iconomachos; qui ad docendas scientias non admittantur. 8. Ordinatores non exigant subscriptiones ab ordinandis, quæ hi illis se adhæsurus spondere cogantur. 9. Ejusmodi chirographa a Photio extorta neminem obligent; qui ob ea Photio adhærent, puniantur. 10. Ante synodicam sententiam nemo a Patriarcha vel Episcopo se separet. 11. Error de duabus hominis animabus rationalibus, qui Photio tribuitur, damnatur. 12. Electio Episcoporum non fiat malis artibus aut tyrannide Principum. 13. Ad dignitates Ecclesiæ Constantinopolitanæ eligantur tantum, si digni adsint, e Clero ejusdem Ecclesiæ. 14. Condigne honorentur Episcopi, etiam a Principibus. 15. Bona Ecclesiæ ne alienentur. 16. Illusores rerum sacrarum subsint anathemati. 17. Præsules a Patriarcha ad synodum vocati non causentur sine Principis præsentia synodum celebrari non posse; cum hæc excusatio careat patrocinio Canonum. 18. Bona et privilegia ab Ecclesia per tricennium quiete possessa, firma maneant. 19. Metropolitæ subditos Episcopos prætextu visitationis ne gravet. 20. Bona Ecclesiæ in emphyteusim data prætextu Canonis annui non soluti, nisi per tres continuos annos id omissum fuerit, non repetantur; quod dum fit, fiat ordine judiciali. 21. Synodus etiam generalis non dicat sententiam audacter contra Romanos Pontifices: in Principes his aut Patriarchis reverentiam debitam negantes dicatur anathema. 22. Principes Episcoporum electionibus se non immisceant. 23. Episcopi alienæ Ecclesiæ possessiones ne invadant, nec conferant aut locent. 24. Metropolitæ ipsi fungantur suo officio, non per suffraganeos, præsertim subditorum impensis. 25. Adhærentes Photio depositi non restituantur. 26. Cuilibet Clerico læso appellare gradatim usque ad Patriarcham liceat. 27. Episcopi jure Pallii gaudentes, id non gestent extra loca et tempora a canonibus statuta. Monachi ad Episcopatum assumpti retineant ordinis habitum.

II. CONCILIA ŒCUMENICA OCCIDENTALIA.

137. Concilia Œcumenica occidentalia numeramus, continuata cum orientalibus serie, hoc ordine et numero: Lateranense I. Lateranense II. Lateranense III. Lateranense IV. Lugdunense I. Lugdunense II. Viennense, Florentinum. Lateranense V. Tridentinum.

ŒCUMENICUM IX. LATERANENSE I.

I. Triplex universim causa fuisse videtur hujus Concilii celebrandi; ut confirmaretur scilicet: 1º. abrogatio *investiturarum*, secundum pacta CALLIXTI inter et HENRICUM inita; 2º. ut succurreretur *Palæstinæ et Hispaniæ* sub infidelium tyrannide gementibus; 3º. ut *disciplinæ* Ecclesiasticæ, quæ per Clericorum simoniam et luxuriam corrupta erat, consuleretur.

Investituræ nomine intelligitur consensus a seculari Principe datus factæ alicujus ad Episcopatum vel Abbatiam electioni, et concessio possessionis bonorum Ecclesiasticorum, solemnî aliquo ritu demonstrata. Originem ea actio traxit a Principum secularium munificentia : quæ cum non prædia solum et latifundia, sed et feuda Regalia Ecclesiis concederet, pro communi feudis omnibus ratione, exigebat ut Episcopi aut Abbates in eorum possessionem non venirent, nisi exhibito Principibus hominio et præstito fidelitatis juramento. Hæc res, quæ potuit ab initio esse inculpata, deinceps in graves degeneravit abusus. Extendebantur enim *investituræ* non ad feuda Regalia tantum, sed ad bona Ecclesiastica omnia; tollebatur electionum libertas; quin et Episcopatus et Abbatie venales fiebant, et hominibus indignissimis conferebantur : dumque bonorum temporalium possessio dabatur per traditionem baculi et annuli pastoralis, quæ potestatis Ecclesiasticæ signa sunt; præbebatur multis occasio credendi, a Principibus ipsam jurisdictionem spirituales cum feudis conferri. Tot malis occurrere studuerunt, habitis Conciliis et decretis editis, Pontifices plures, GREGORIUS VII, VICTOR III, URBANUS II, PASCHALIS II, GELASIUS II et CALLIXTUS II. Confecta res facilius est cum PHILIPPO I, Rege Francorum, qui concessa electionibus libertate, et dimisso baculi et annuli pastoralis ritu, soloque fidelitatis juramento exacto, Regalia dari consensit; difficultatem passa est cum Regibus Angliæ WILHELMO II et HENRICO I, posteriore tandem cedente, sed hominum adhuc retinente, secundum Regni scilicet morem : cum HENRICO IV et V autem Imperatoribus ad schisma processit, illo *Guibertum* Ravennatensem GREGORIO, hoc *Burdinum* Bracharensem CALLIXTO antipapas objicientibus. Uterque Imperator anathemate percussus, prior quidem dum parere renuit, ab Imperii Principibus exauctoratur; posterior ne exauctoretur, A. 1122, primum Wirceburgi arbitrio delectorum controversiam componendam relinquit, tum Wormatiæ in pacta convenit, eadem demum Bambergæ confirmat.

Ad hanc Sacerdotium inter ac Imperium initam pacem universi orbis consensu stabiliendam CALLIXTUS II datis ejusdem anni mense Decembri litteris, evocavit Romam Concilium. Convenere, teste Sugerio Abbate, Episcopi 300 et amplius, ex Pandulphi autem computo 997, Episcopi partim, partim Abbates : præsidente ipso CALLIXTO Pontifice, celebratum est Romæ in Basilica Lateranensi, unde et nomen gerit, mense Martio, A. 1123.

II. Actorum in hac Synodo nihil superest præter Canones, qui disciplinæ leges ex præcedentibus maxime Conciliis renovant, et de signatis Cruce edicunt. Pacta Imperatoris et Pontificis mutua, quæ a Patribus solemniter rata fuerunt habita; hæc erant;

Ex parte quidem Imperatoris : *Ego Henricus, Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, pro amore Dei et S. R. E. et Domini Papæ Callixti, et pro remedio animæ meæ dimitto Deo, et sanctis ejus Apostolis Petro et Paulo, sanctæ Ecclesiæ Catholicæ omnem investituram per annulum et baculum, et concedo in omnibus Ecclesiis fieri electionem et liberam consecrationem. Possessiones et Regalia S. Petri, quæ a principio hujus discordiæ, usque ad hodiernum diem ablata sunt, quæ habeo, eidem sanctæ Romanæ Ecclesiæ restituo; quæ autem non habeo, ut reddantur fideliter juro. Possessiones etiam omnium aliarum Ecclesiarum, et Principum et aliorum tam Clericorum quam Laicorum, consilio Principum et justitia, quæ habeo, ut restituantur, fideliter*

jurabo: et do veram pacem Domino Papæ Callixto, sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et omnibus qui in parte ipsius sunt vel fuerunt: et in quibus S. R. Ecclesia auxilium postulaverit, fideliter jurabo. Ex parte Pontificis autem: Ego Callixtus, servus servorum Dei, tibi dilecto filio Henrico, Dei gratia Romanorum Imperatori Augusto, concedo electiones Episcoporum et Abbatum Teutonicæ Regni, quæ ad Regnum pertinent, in præsentia tua fieri absque simonia et aliqua violentia: ut si qua inter partes discordia emergerit, Metropolitani et Provincialium concilio vel iudicio, saniori parti assensum et auxilium præbeas. Electus autem Regalia per sceptrum a te recipiat, exceptis omnibus quæ ad Ecclesiam Romanam pertinere noscuntur; et quæ ex his jure tibi debet, faciat: ex aliis vero partibus Imperii, consecratum infra sex menses Regalia per sceptrum a te recipiat. De quibus vero mihi querimoniam feceris, secundum officii mei debitum, auxilium meum præstabo. Dortibi veram pacem, et omnibus qui in parte tua sunt vel fuerunt tempore hujus discordiæ.

Pax tantis solemnitatibus constituta, adeo tamen firma non fuit, ut sequente ætate, præsertim sub FRIDERICIS I et II Imperatoribus, non recruduerit discordia, colliso rursus Imperio cum Sacerdotio: donec tandem sub Augustissimæ Domus Austriacæ Imperatoribus concordia rediit; jacta a RUDOLPHO I basi, a FRIDERICO III autem, erectis Concordatis Germaniæ, feliciter consummata.

III. CANONUM numerus, ordo, lectio, et inscriptio in diversis collationibus diversa est: epitome subjecta vulgatam editionem conciliorum, et Gratiani Canones insertos Callixto inscribentis decretum sequitur. 1. Simoniacæ promotiones et ordinationes ne fiant: simoniace ordinati vel promoti priventur dignitate acquisita. 2. Non fiat Præpositus aut Decanus, nisi Presbyter; nec Archidiaconus, nisi Diaconus. 3. Clericis contubernium cum concubinis et uxoribus sit interdictum; nec habitare cum feminis aliis liceat, quam quas Nicænum I permisit. 4. Sub pœna sacrilegii non disponant Laici de rebus Ecclesiasticis. 5. Matrimonia consanguineorum, divinis humanisque legibus contraria, sint infamia. 6. Burdini antipapæ ordinationes irritæ sunt. 7. Sine consensu Episcopi nemo conferat curam animarum. 8. Nemo sub anathematis pœna invadat Beneventum. 9. A suo Episcopo excommunicatus non recipiatur in communionem ab alio. 10. Nemo consecret Episcopum, nisi canonice electum; secus uterque deponatur. 11. Profecturi Hierosolymam ad bellum contra infideles fruantur indulgentiis; eorum bona autem Rom. Ecclesiæ tutela, lato in invasores anathemate. Cruce olim signati, sed voti non tenaces, resumant intra annum expeditionem Hierosolymitanam vel Hispanicam, alias anathemate feriendi. 12. Porticanorum, h. e. militum in Portuensi urbe, vel peregrinorum in porticibus Romæ degentium, sine hæredibus mortuorum, bona non invadantur. 13. Qui treugam seu inducias ab Ecclesia indictas violat, excommunicatus esto. 14. Laicus oblationes Ecclesiis factas capiens aut ipsas Ecclesias usurpans subsit anathemati. 15. Falsarii monetæ communionem priventur. 16. Sub eadem pœna Romipete non molestentur. 17. Monachi chrisma, oleum infirmorum, consecrationem altarium, ordinationem Clericorum capiant ab Episcopo: externos inungere oleo ne ausint. 18. Parochi constituentur ab Episcopis; decimas et Ecclesias non recipiant a Laicis absque Præsulis consensu. 19. Servitia Episcopis a Monasteriis ab ætate Gregorii VII præstita continentur; Monachis tricennales Eccle-

slarum possessiones sint prohibita. 20. Anathema sit, qui Ecclesiis, Clericis, Monachis, eorumve bonis molestiam infert. 21. Clericorum et Monachorum matrimonia non contrahantur, contracta dirimantur, contrahentes puniantur secundum Canones. 22. Alienationes Exarchatus Ravennatensis, universim aliorum etiam bonorum Ecclesiasticorum, sint nullae: ordinationes simoniacae, aut non canonicae, sunt irritae, sensu scilicet praeced. Conc. indicato.

OECUMENICUM X. LATERANENSE II.

I. Schisma, haeresis et disciplinae corruptio fecerunt ut quatuor necdum lustris exactis novum Ecclesiae universae Concilium cogeretur. Schisma quidem ortum habuit an. 1130, ubi INNOCENTIO II in Papam canonice electo Cardinales quidam opposuerunt *Petrum Leonis*, Civis Romani ditissimi filium, ANACLETUM II dictum. Prior urbe expulsus, ab Anglia tamen, Gallia, et Germania, et toto fere catholico orbe, S. Bernardi maxime opera, ut verus Pontifex est agnitus: posterior praevaluit Romae, et an. 1138 mortuus, successorem etiam habuit Card. Gregorium, Victorem appellatum. Sed hic, depositis vestibus Pontificalibus Innocentio se submisit. Haeresin addiderunt Petrus de Bruiis, ejusque discipulus Arnaldus de Brixia, quorum uterque parvulorum baptismati virtutem negavit; ille vero praeterea veritatem corporis et sanguinis Christi in Eucharistia oppugnavit, sacrificia et opera pro fidelibus defunctis derisit, templa et cruces sacras confringi praecipit; hic bona et possessiones Ecclesiasticis erepta, et Laicis tantum concessa voluit.

Ad pacem Ecclesiae firmandam, tuendam fidem, et corrigendos mores, indixit hanc Synodum Innocentius II, et ipse collectis Patribus millenarium numerum ferme aequantibus, praesedit. Sessiones celebratae sunt Romae in Ecclesia Laterani, A. 1139, media quadragesima.

II. Actionum numerum ac materiam monumenta nulla produunt.

CANONES duntaxat supersunt; ex quibus postremus primum, vigesimus tertius secundum, reliqui tertium caput causarum pro synodo hac congregata tangunt. Eorum hoc est compendium: 1. Simoniace ordinatus deponatur. 2. Pro beneficiis et rebus sacris detur aut exigatur nihil. 3. Excommunicatus ab Episcopo suo, non recipiatur ab altero. 4. Qui ob habitum indecentem moniti ab Episcopo non emendantur Clerici, deponantur. 5. Mortui Episcopi bona nemo diripiat, Ecclesiae et successori servanda. 6. Majorum ordinum Clerici concubinari vel uxori priventur beneficiis. 7. Presbyterorum hujusmodi missas nemo audiat. 8. Moniales nubentes puniantur similiter. 9. Monachi et Canonici Regulares ne applicent se juri civili aut medicinae discendis, temporalis lucri gratia. 10. Laici decimas Ecclesiarum non possideant. 11. Publica securitas praestetur omnibus. 12. Treuga inviolabiliter observetur sub poena anathematis. 13. Usurarii sint infames: ni resipuerint, careant sepultura christiana. 14. Gladiatorum pro virium ostentatione certamina non liceant: mortuis in ejusmodi congressu negetur sepultura christiana; non tamen poenitentia et viaticum, ea ante mortem poscentibus. 15. Percussores Clericorum subiaceant anathemati, nec nisi urgente mortis periculo absolvantur ab Episcopo: Ecclesia et coemeterium loca asyli sunt. 16. Ecclesiastica beneficia ne sint haereditaria. 17. Matrimonia consanguineorum sint prohibita. 18. Incendiarii ante et post mortem subiaceant poenis. 19. Episcopus has

pœnas non relaxet. 20. Relinquatur nihilominus Principibus jus facinorosos hos puniendi. 21. Presbyterorum filii arceantur ab altaris ministerio, nisi Monachi aut Regulares facti. 22. Falsa pœnitentia non admittenda : quænam illa sit. 23. Hæretici habeantur, qui Eucharistiæ sacramentum, parvulorum baptisma, sacerdotium aliosque ordines, et matrimonium damnant, aut damnantes defendunt. 24. Pro chrismate, sacro oleo et sepultura non exigatur pretium. 25. Beneficium Ecclesiasticum non recipiatur de manu Laici : recipiens privetur beneficio. 26. Femina sub Monialis habitu non habitet in privatis ædibus, nec viros hospitio excipiat. 27. Moniales non conveniant cum Monachis aut Canonicis in uno choro ad psallendum. 28. Defuncto Episcopo ne vacet Ecclesia ultra tres menses : non excludantur Religiosi ab electione, alioqui irrita futura. 29. Ballistariorum et Sagittariorum adversus Christianos ars non exerceatur sub pœna anathematis. 30. Ordinationes a Petro Leonis aliisque schismaticis factæ habeantur irritæ.

OECUMENICUM XI. LATERANENSE III.

I. Eadem, quæ proxime superioris, et præsentis Synodi causæ fuerunt. Schisma A. 1159 ortum cepit, quo ALEXANDER III legitime electus atque ab Hispania, Gallia, Anglia et Oriente pro Papa acceptus, Octavianus autem sub Victoris V nomine a tribus Cardinalibus oppositus fuit; FRIDERICO I Imperatore, quem Latini *Ænobarbum*, Itali *Barbarossam* dixerunt, antea pictura et litteris exasperato, postmodum ob investituras resumptas reprehendo, Antipapæ partes cum plerisque Germanis tuente, Italis ad alterutrum distractis. Duravit suffectis identidem Antipapis, Guidone Cremensi sub Paschalis III, Joanne Abb. Strumiensi sub CALLIXTI III et Landino sub INNOCENTII III nomine, usque ad A. 1177, quo Imperator cum Pontifice Venetiis in gratiam et pacem rediit, Landino postmodum capto et in exilium deportato. Schismatis turbas auxit hæresis Waldensium et Albigensium. Waldenses a Waldo Lugdunensi mercatore dicti affectabant vitæ religiosæ genus; reprobatum autem a sede Apostolica, in errores et vitia ruentes, docebant Pontifici non obediendum; abstinendum a iudicio sanguinis; quemlibet justum, etiam feminam, esse Sacerdotem; impios autem, etsi ordinatos, potestate sacerdotali carere; commixtionem carnis omnem urente libidine esse licitam; illicitum juramentum omne; ac manuum laborem esse perfectorum : præterea Vetus Testamentum non agnoscebant divinum; contemnebant indulgentias; invocationem Sanctorum, festos dies, jejunia et purgatorium deridebant. Albigenses, in Albigesio Galliæ oppido orti, partim Waldenses, partim Manichæos sectabantur, cum quibus duo rerum principia, metempsychosin et mundum æternum statuebant; peccatum originale, resurrectionem corporum, purgatorium et infernum negabant; Sacramenta omnia abiciebant; Ecclesiæ potestatem ferendi leges et quidpiam possidendi eripiebant.

Concilium hoc indictum est ab ALEXANDRO III et ab eodem tanquam Præside ordinatum, frequentatum a trecentis Patribus, inter quos Nectarius Abbas nomine Græcorum : celebratum Romæ in Laterano : coeptum die 5^a, et finitum 19^a Martii A. 1179.

II. Sessiones tres habitas esse scimus : qua Sessione aut quo ordine quælibet ex tribus causis tractata sit, deficientibus documentis nescimus.

Qui uni superant, CANONUM summarium damus, in quibus prima vice legitur additio : « sacro approbante Concilio. » 1. Non censeatur legitime electus in Pontificem, nisi a duabus tertiis Cardinalium partibus suffragium tulerit. 2. Ordinationes Octaviani, Guidonis et Joannis Antipaparam, cum eorum actis omnibus, rescissæ sunt et irritæ. 3. Nemo promoveatur Episcopus ante 30um, aut Parochus vel animarum curator ante 25um ætatis annum. 4. Prælati subditos in visitatione haud gravent nimio hominum equorumve comitatu. 5. Non ordinetur quispiam sine titulo, aut alatur ab Episcopo, nisi ita ordinatus proprium habeat, quo se sustentet. 6. Nisi prævia commotione canonica non ferantur censuræ; a Prælati sui correctione Religiosi non appellent. 7. Non exigatur quidpiam pro Præsulum aliorumve benedictione; item sepulturis et exequiis, vel benedictionibus nuptialibus: consuetudo contraria non obstat. 8. Beneficia, necdum vacantia, ne quidem promittantur: vacantia intra sex menses conferantur. 9. De manu Laici Ecclesias aut decimas nec Clerici nec Religiosi capiant sine Episcopi auctoritate: Interdicti tempore Hospitalarii et Templarii semel duntaxat in anno Ecclesias aperiant, non tamen mortuos sepelire ibidem præsumant. 10. Monachi non recipiantur in Monasterium pretio: non possideant proprium: extra Monasterium soli non versentur. 11. Clerici majorum ordinum servant continentiam: sodomia polluti, si Clerici sint, ejiciantur e Clero; si Laici, excommunicentur. 12. Clerici non sint Advocati, nisi forsitan suarum Ecclesiarum aut personarum miserabilium; nec procuratores secularium. 13. Nemo plura beneficia Ecclesiastica possideat; alias acceptum recipiens amittat, tradens largiendi facultate privetur: Beneficiatus resideat. 14. Excommunicentur Clerici, qui a Laico Ecclesias recipiunt sine Episcopi consensu; Laici, qui Clericos coram suo tribunali stare compellunt; item qui decimas in alios Laicos transferunt. 15. Reditus beneficiales post mortem Clerici maneat Ecclesiis. 16. Quod a majore et saniore parte in electionibus vel ordinationibus Ecclesiasticis statuitur sit ratum. 17. Ubi Patroni vel electores discrepant suffragiis, præferatur is quem majora merita et plura suffragia commendant: si id fieri nequeat, Episcopus provideat. 18. In qualibet Cathedrali Ecclesia constituatur magister qui gratis doceat. 19. Non imponantur onera Ecclesiis aut Clericis a secularibus. 20. Torneamenta seu gladiatorum pro virium ostentatione certamina rursus sub priore pœna sint prohibita. 21. Servetur treuga. 22. Sine Principum auctoritate non imponantur nova pedagia. 23. Leprosi, si separentur, proprium habeant oratorium et cœmeterium, sintque a decimis immunes. 24. Arma aut quæcumque Saracenis subsidia ministrare sub anathemate non liceat. 25. Usurarii manifesti priventur communione et sepultura. 26. A Christianis non recipiantur domo Judæi et Saraceni, nisi conversi. 27. Waldenses et Albigenses, hæretici et eorum defensores anathemati subsint: bellantibus contra eos sint indulgentiæ. Plures ex hoc et superiore Concilio Canones inserti sunt Juri Canonico sub præsidium Paparum nomine.

OECUMENICUM XII. LATERANENSE IV.

I. Trinum hujus Concilii finem exposuit INNOCENTIUS III habita in ejus exordio oratione, liberandi nempe *TERRAM SANCTAM* a Mahometanorum tyrannide; extirpandi WALDENSIUM et ALBIGENSIUM hæresin, damnandique

JOACHIMI et ALMARICI errores; et reformandi Ecclesiasticam *disciplinam*. De sacris expeditionibus dicitur infra; de Waldensibus et Albigensibus dictum supra: de erroribus reliquorum nunc dicendum. PETRUS Parisiensis Episcopus, ob nativitatem Novaræ in Longobardia *Lombardus*, ob libros sententiarum *magister sententiarum* dictus, emendata docendi forma, ex genuinis Theologiæ fontibus concinnarat opus scholasticum, indicato 4 librorum titulo inscriptum. Id quamvis plausu tum acciperetur summo, et plurimorum postea illustraretur commentariis, non caruit tamen nævis variis, inter quos gravissimi sunt, quæ numerantur a quibusdam, viginti sex opiniones erroneæ. Earum quamdam dum ALEXANDER III abrogandam litteris præciperet Archiepiscopo Senonensi, occasio videtur data *Joachimo* Abbati Floriacensi in Calabria, scribendi contra Petrum eundem libellum; in quo assertam in divinis non trinitatem sed quaternitatem eidem imponens, ipse docebat nullam rem esse, quæ sit Pater et Filius et Spiritus sanctus; et unitatem naturæ seu essentiæ in tribus Personis non esse veram et propriam, sed quasi collectivam et similitudinariam, ad modum illius qua multi homines unus populus, et plures fideles una Ecclesia dicuntur. Errorem hunc, non animi perversitas, sed subtilioris Theologiæ ignorantia peperit; cum plura errorum monstra furor et insania *Almarici* ortu Carnotensis, professione clerici et Doctoris Parisiensis protulit. Eorum e numero sunt, Christi corpus non magis esse in pane, quam in re alia qualibet; nullam esse resurrectionem, nullum paradysum, nullum infernum; thurificationem in Ecclesia esse idololatricam; adulteria aliaque flagitia non esse peccata, si ex charitate fiant; Deum in Ovidio, sicut in Augustino locutum.

Indixit hoc Concilium INNOCENTIUS III et eidem præsedit. Adfuerunt Episcopi 412; Patriarchæ Orientales 2 præsentés, 2 per legatos; Primates et Metropolitani 77; Abbates et Priores 800, et amplius; absentium Prælatorum et Capitulorum procuratores innumeri; denique Imperatorum et Regum Oratores plures. Romæ in Basilica *Lateranensi* celebratum est mense Novembri an. 1215.

II. Inter acta Synodi hujus refertur translatio ditionum Comitum Tolosani ad Simonem comitem Montis fortis, confirmatio Friderici II in Imperio, Stephani Cantuariensis Archiepiscopi, ob neglectum de censuris ferendis Pontificium mandatum, suspensio, et de Toletano Primatu disceptatio. Magis authentica et ad fines Concilii pertinentia sunt Decretum quo sacræ expeditiones ordinantur, et Canones quibus tum hæreses et errores, intactis JOACHIMI persona et Monasterio Floriacensi, damnantur, tum mores reformantur. Canones plerique in GREGORII IX decretales relati, sub Concilii generalis sinè addito positi nomine laudantur.

Decretum pro sacris expeditionibus: 1. Cruce signatis pro tempore calendas Junii, pro loco Brundisium ad conveniendum præstituit: 2. Monet Sacerdotes fungi recte officio suo, omnes abstinere a dissensione, non præsumere de se, sperare in Deo: 3. Clericis huic expeditioni adjunctis perceptionem beneficiorum integram per triennium concedit: 4. Qui votum expeditionis fecerunt, excommunicatione ad implendum illud compelli, alios ut faciant a Prælatibus incitari jubet: 5. Præter magnam pecuniæ vim a Pontifice sponte in hoc opus collectam, decernit vigesimam proventuum Ecclesiasticorum partem in triennium conferri: 6. Signatos cruce ab oneribus omnibus liberat,

eorum bona sub S. Petri tutela recipit, de iis usuras exigi vetat : 7. Piratas expeditionis turbatores eorumque qualibet ratione adjuutores, aut subsidia qualiacumque Saracenis ferentes anathemate percellit : 8. Pro traiectione expeditionis facilitanda prohibet navigationem aliam in terras Saracenorum : item torneamenta per triennium : 9. Treugam Principibus christianis per quadriennium imperat : 10. Expeditionem vel armis vel subsidio iuvantibus, corde contritis et ore confessis, indulgentias plenarias impertit.

CANONES *dogmatici*. 1. Contra Hæreticos varios exponit fidem catholicam de Deo, de Trinitate, de creatione, de revelatione, de incarnatione, de Christi vita et morte, de iudicio, de resurrectione, de vita altera, de Ecclesia, de Sacerdotio Christi, de Eucharistia, de transsubstantiatione, de potestate Eucharistiam conficiendi, de Baptismi forma et subjecto, de pœnitentia, de mediis salutis et salute etiam a conjugatis obtinenda. 2. Damnat libellum Joachimi contra Lombardum : libelli doctrinam et rationem refert primo, dein refutat, et Lombardi sententiam tanquam catholicam exponit ac probat : damnat ut hæreticos cum Joachimo sentientes, Joachimi tamen personam et Monasterium nulla afficiendum pœna excipit : demum Almarici doctrinam, quam non tam hæreticam quam insanam censet, reprobat et condemnat. 3. Excommunicat hæreticos alios omnes cujuscumque nominis, eos post damnationem seculari potestati subjicit, eorumque bona fisco addicit : hæreticorum exterminatores privilegiis ornat, toleratores pœnis afficit : sine Episcopi licentia prædicantes communione privat. 4. Excommunicat, et si perrexerint, deponit Sacerdotes Græcos, qui execrantur Latinos Sacerdotes, aut lotionem pollui ab his altaria sacrificiis declarant, vel a Latinis baptizatos rebaptizant. 5. Antiquam controversiam definit, post Romanum Patriarcham, primum Constantinopolitano, secundum Alexandrino, tertium Antiocheno, quartum Hierosolymitano locum tribuendo : præcipit ut Patriarchæ a Papa, subjecti a Patriarchis pallium accipiant ; appellationem ad eosdem statuit, salva appellatione ad sedem Apostolicam.

CANONES *morales*. 6. Concilia provincialia singulis annis celebrentur a Metropolitans. 7. Prælati corrigant excessus subditorum, maxime Clericorum. 8. Contra delinquentes procedatur vel per accusationem, quam legitima inscriptio, vel per denuntiationem, quam charitativa admonitio, vel per inquisitionem, quam clamorosa insinuatio seu infamia publica præveniat. 9. In eadem civitate ne sint duo Episcopi : tolerentur tamen ritus diversi, cuilibet proprii. 10. Episcopi constituent prædicatores et Confessarios idoneos. 11. Constituant iidem in Cathedralibus Ecclesiis magistrum, qui sacras paginas et ad curam animarum pertinentia, in aliis, qui grammaticam doceat. 12. Singulis trienniis instituantur Capitula Religiosorum. 13. Non instituantur novi Religiosorum ordines; Abbas unus non præsit Monasteriis pluribus. 14. Clerici incontinentes puniantur secundum Canones : qui pro more regionis non abdicarunt copulam, iis matrimonio uti liceat. 15. Abstineant Clerici a crapulis, ebrietate, venatione. 16. Idem abstineant a negotiis secularibus statum eorum dedecentibus, aleis et tabernis : tonsuram et coronam gerant : vestiantur modeste et congrue, tum in, tum extra Ecclesiam. 17. Abstineant a comessionibus et confabulationibus illicitis : intersint diligenter divinis officiis : 18. Non intersint iudicio sanguinis, nec exercent chirurgiam quæ fit per unctionem vel incisionem. 19. Vasa et suppellectilia

Ecclesiæ sint munda. 20. Eucharistia et chrisma custodiantur sollicite. 21. Omnis utriusque sexus fidelis, post discretionis annos, saltem semel in anno, peccata omnia confiteatur Sacerdoti proprio, pœnitentiam adjunctam pro viribus impleat, ad minus in Pascha Eucharistiam reverenter suscipiat; alioqui vivens ingressu Ecclesiæ, mortuus sepultura christiana careat. Justa ex causa proprio confiteri nolens, ab illo licentiam habeat confitendi Sacerdoti alteri, ab isto alias non absolvendus. 22. Medicus corporis ad ægrum ante omnia curet vocari medicum animæ; nec suadeat aliquid quod animæ obsit. 23. Ecclesia cathedralis aut regularis non vacet ultra tres menses, devolvendo alias jure ad proxime superiorem, qui ipse ultra hoc tempus non differat provisionem. 24. Electio legitima fiat vel per inspirationem, vel per scrutinium, vel per compromissum: qui aliam viam tentaverit, ea vice eligendi jure privetur. 25. Electio per secularem potestatem nulla, eique consentiens inhabilis sit ad dignitatem. 26. Confirmator examinet electionem factam et electi habitudinem: electo extra Italiam fas sit administrare Ecclesiam, nihil tamen alienare. 27. Episcopi promovendos ad Sacerdotium instruant aut instrui curent. 28. Qui postularunt facultatem renuntiandi beneficio, ea obtenta compellantur eidem renuntiare. 29. Possidens jam beneficium curatum, et aliud recipiens, priori sit privatus ipso jure; utrumque retinere volens, privetur etiam altero: in eadem Ecclesia nemo plures dignitates vel personatus, etiam non curatos, simul habeat: fas tamen sit sedi Apostolicæ cum sublimibus et litteratis dispensare. 30. Ad Ecclesias assumantur idonei, rejectis indignis. 31. Canonicorum filii, præsertim spurii, ne fiant Canonici in eadem Ecclesia. 32. Parochus congruam portionem habeat ex proventibus Ecclesiæ: deserviat per se ipsum, nisi Parochia annectatur præbendæ vel dignitati. 33. Procuraciones ratione visitationis debitæ extra actualem visitationem non exigantur; et sint moderatæ. 34. Neque exigatur plus quam solvatur in procuracionem Legati vel alterius visitantis. 35. A judice legitimo ante sententiam latam ne appelletur, nisi justa causa judici exposita. 36. Sententiam interlocutoriam vel comminatoriam, lite pendente, revocare judici liceat. 37. Per litteras Apostolicas ad judicem, ultra duas diætas remotum, nemo trahatur, nisi litteræ de partium assensu sint impetratæ, aut hujus Canonis specialis fiat mentio: absque speciali autem mandato Domini sui pro illo litteras ne quis impetret. 38. Judex curet omnia judicii acta diligenter conscribi. 39. Si quis a fure rem alienam scienter acceperit, contra possessorem spoliato hujusmodi succurratur per restitutionis beneficium, licet non probetur dominium, et rigor juris civilis obstet. 40. Actori ob adversæ partis contumaciam detentione adjudicata rei, quam tamen consequi prohibetur a reo, actor post anni lapsum sit verus rei dominus, et omnia possessionis commoda consequatur. 41. Absque bona fide nulla valeat præscriptio sive canonica sive civilis. 42. Ne Clerici jurisdictionem suam extendant in præjudicium justitiæ secularis. 43. Clerici qui nihil temporale habent a Laicis, ne cogantur ab his fidelitatis Sacramentum præstare. 44. Feudorum aliorumve honorum Ecclesiasticorum alienatio, licet probata per Laicorum constitutiones, non valeat sine consensu Ecclesiasticarum personarum. 45. Patroni, advocati, vicedomini Ecclesiarum non plus usurpent quam quod jure concessum: iidem vel beneficiati si Clericum occiderint vel mutilarint, amittant munus vel beneficium prorogata pœna

irregularitatis in quartam eorum generationem. 46. Confirmatur Can. 19 Concilii superioris : si sit necessitas, ut subsidium ferat Ecclesia, id fiat sine coactione, ubi Laicorum facultates non sufficiunt, consulto prius Papa. 47. Non feratur excommunicationis sententia, nisi monitione præmissa, præsentibus personis idoneis, et justa manifestaque de causa. 48. Qui judicem recusat ut suspectum, recusationis causam coram eo proponat, et simul cum parte vel iudice arbitros eligat : causa ab his non probata, iudex pergat; probata, rem ad Superiorem remittat, vel recusatore volente committat tertio : ubi manifestum est crimen, appellationis ratio non habeatur. 49. Nemo ex cupiditate vel avaritia ferat aut solvat excommunicationem. 50. Prohibitio matrimonii inter consanguineos ad 4um gradum sit restricta; in 2° et 3° genere affinitatis sit sublata. 51. Clandestina matrimonia sint prohibita : proles ex his susceptæ censeantur illegitimæ. 52. Testes de consanguinitatis gradibus sint de visu, nec sufficiant amplius de auditu; scilicet dum agitur de matrimonio ex hoc capite dissolvendo. 53. Prædia decimalia non tradantur excolenda hominibus, nisi qui decimas integre solvunt. 54. Solvantur prius decimæ ex fructibus, quam census et tributa; quæ si prius soluta fuerint, ex his decimas solvi oportet. 55. Etiam Regulares propriis manibus terras colentes, si hæ decimis obnoxii sint, ex illis has solvant. 56. Non fiant elocationum aut infeudationum pacta, quæ in præjudicium Parochiarum decimæ ad locatores divertantur : percepta ex his restituantur Parochiis. 57. Fit declaratio privilegiorum Religiosis concessorum, præsertim circa confraternitates, et Ecclesias tempore interdicti. 58. Indultum Religiosis conceditur etiam Episcopis celebrandi missam cum certis conditionibus, interdicti tempore. 59. Religiosi non fidejubeant sine Abbatis aut Capituli consensu; nec accipiant mutuo pecuniam, ultra summam communi providentia constitutam, Conventu alioquin libero : nisi manifeste constet, negotium redundasse in communitatis bonum. 60. Abbates, nisi specialiter concessum habeant, non se ingerant iis quæ sunt officii Episcopalis circa causas matrimoniales, poenitentias publicas, indulgentias. 61. Regulares Parochias vel decimas sine Episcoporum consensu de manu Laicorum non recipiant : excommunicatos vel interdictos non admittant ad divina : in Ecclesiis, ad ipsos pleno jure haud spectantibus, instituendos Episcopis non præsentent presbyteros, qui ipsis de temporalibus rationem reddant : institutos non removeant inconsultis Episcopis : præsentent idoneos. 62. Sacræ Reliquiæ non sint venales, nec ostendantur extra capsam : de novo inventæ, nisi a Papa approbatæ, publicam venerationem non habeant : circa eas vitentur deceptiones, figmenta et falsa documenta. 63. Nihil exigatur pro Episcopi consecratione; Abbatis benedictione, Cleri ordinatione. 64. Non recipiantur Moniales pro pretio, statuta in recipientem et receptam poena perpetuæ relegationis in locum astrictioris regulæ : eadem usura Monachis et Regularibus sit prohibita. 65. Episcopi nihil exigant pro concessione Institutionis beneficiæ, Professionis religiøsæ aut sepulturæ. 66. Exequiæ mortuorum, benedictiones nuptiales, administrationes Sacramentorum fiant gratis, servata tamen pia et laudabili locorum consuetudine. 67. Judæis, qui immoderatas usuras a Christianis sumpserint, cum his non concedatur commercium donec illis satisfecerint : compellantur iidem ad decimas ex bonis huic oneri ante obnoxii, solvendas. 68. Judæi a Christianis habitu distinguantur; diebus

lamentationis et Passionis Dominicæ non prodeant in publicum : non sinantur blasphemare Christum crucifixum. 69. Officiis publicis non præficiantur Judæi aut Pagani. 70. Ne permittantur Judæi aliique ad fidem conversi hanc cum veteribus eorum ritibus permiscere.

OECUMENICUM XIII. LUGDUNENSE I.

I. Ex quinque Concilii hujus indicti causis, facile princeps et uberius agitata est actio contra FRIDERICUM II Imperatorem; quæ ut perspiciatur accuratius, alteram de Expeditione sacra addimus, simulque susceptarum omnium brevem synopsis addimus.

EXPEDITIONES, ob finem *sacræ*, ob crucem prædicatam et militantium vestibus assutam *Cruciata*, suscipiebantur principaliter contra Mahometanos pro recuperanda aut defendenda Terra sancta seu Palæstina; tum etiam contra eosdem, Hispaniam vel aliam orbis christiani provinciam invadentes; denique contra Hæreticos, præsertim Albigenses in Gallia, et postea Hussitas in Bohemia, aliosve Pacis Ecclesiasticæ perturbatores. Decem hujusmodi celebriores numerantur. 1^a. cohortante Urbano II suscepta est A. 1096. principe Godefrido Bullionio Duce Lotharingiæ: expugnatis Nicæa in Bithynia, Antiochia in Syria, ac tandem Hierosolyma; Dux victor regnum Hierosolymitanum acquisivit et condidit. 2^a. A. 1101. sub Welfone Baviaræ Duce adornata, tripartito ex Germanis, Gallis et Italis exercitu, cassa est reddita ab Alexio Commeno Imp. Græcorum, Latinorum potentiam in Asia ægrius ferente, accedente etiam immaturo Bullionii obitu. Interea A. 1104. Hospitalarii, Equites primum Hierosolymitani S. Joannis, post Rhodii, dein Melitenses dicti; A. 1118 autem Templarii Equites sunt orti: quorum priores ad Christi sepulchrum peregrinos excipere hospitio; posteriores, fixis juxta templi porticum sedibus, peregrinos in Palæstinam deducere ex instituto; utrique eosdem contra grassatores et infideles defendere ex militari zelo susceperunt. 3^a. prodiiit Eugenio III auctore, S. Bernardo prædicatore, Conrado III Imperatore et Ludovico VII Rege Galliæ Ducibus A. 1145. concitata: ingentem belli apparatus Manuelis præcipue Imp. Græci invidia et perfidia attenuavit primum; orta subin inter Duces æmulatio et discordia, ne expugnato quidem Damasco, penitus perdidit. Tum vero, quæ ante jam inclinarat, ad ruinam properabat Palæstina; Saladino post victum captumque Guidonem, Hierosol. Regem, tota regione, unis Tripoli, Tyro et Antiochia exceptis, potito. 4^a. pro reparando tanto malo, agente Gregorio VIII sub Ducibus Friderico I Barbarossa, Philippo II Galliarum, Richardo I Angliæ Rege et Leopoldo Austriaco, A. 1190. coaluit; majore expectatione quam fructu, ob Friderici in Cydno amne balneantis interitum, et discordiam reliquos inter Duces concitatum. Ptolemaide enim capta redierunt: eo in interitu erepta Græcis Cyprus, Guidoni nuper ejecto data, exulis familiæ jacturam aliquantulum sarcivit. Accessit sub hæc tempora, scilicet A. 1192. tertius militum ordo, nempe Teutonicus, pro Germaniæ nobilitate; cum Hospitalariorum et Templariorum potissima pars ex Francis et Belgis conflaretur. 5^a. urgente Cælestino III, duce Henrico VI Barbarossæ filio An. 1195. movit, sed prosperos sub initium successus discordia rursus et perfidia evertente. 6^a. excitatore Innocentio III, An. 1204. suscepta est sub Balduino Flandriæ Comite, qui, dum Dandolo Venetorum duci junctus, facto per Thraciam itinere, Græcos com-

pulisset, ut Alexium Angelum juniorem reciperent Imperatorem, ob cædem novi Imperatoris Constantinopolim reversus, hac urbe expugnata, ipse a Latinis constitutus est Imperator Orientis in Europa; Græcis interea Nicææ primum, tum Trapezuntii, novum Imperium Orientis in Asia erigentibus. Cum tamen expeditio hæc parum prodesset Terræ sanctæ; 7^a. ab Innocentio III in Conc. Lateranensi IV est indicta, et An. 1217. ductoribus Andrea Rege Hungariæ et Leopoldo Duce Austriæ suscepta; cujus fructus fuit Hierosolyma et Damiatam expugnata. Utraque autem haud multo post in Saracenorum potestatem relapsa. 8^a. successit Gregorii IX hortatibus et Friderici II auspiciis, qui An. hujus seculi 15, cruce jam signatus, sed voti hactenus negligens, tandem vi anathematis compulsus, aut etiam desponsa sibi Jolantha et illato in dotem Regni Hierosolymitani jure excitatus; An. 1228. in Orientem movit, expugnata cum quibusdam oppidis Hierosolyma, anno altero Rex ejusdem coronatus: sed inita cum Barbaris, quos perdere poterat, pace præpropere redux, omnem brevi post fructum, occupantibus pristina Saracenis, amisit. 9^a. in præsentī Concilio decreta, S. Ludovicum Galliarum Regem habuit ductorem; et Damiatam expugnatam fructum, qui tamen capto postea Rege et urbe pro lytro reddita, non fuit diuturnus. 10^a. An. 1270. resumpta est eodem S. Ludovico arma sacra transferente in Africam, Eduardo Angliæ Rege movente in Asiam: cum vero Galliarum Rex, expugnata Carthagine, in Tuneti obsidione sanctissime moreretur, Carolus Regis frater cum Tune-tanis pacem, Eduardus cum Palæstinæ dominis inducias pactus, in Europam redierunt.

Non violati duntaxat voti et ingratitudinis erga sedem Apostolicam, sed et aliorum criminum, excitata maxime Gibellinorum Cæsari et Guelforum Pontifici addictorum factione, reum se fecerat Fridericus II ideo ab Innocentio III et Gregorio IX ter anathemate innodatus. Proposuerat ei Innocentius IV conditiones pacis: has vero quoniam Princeps cum Ecclesiæ contemptu rejecerat, ille non tutum sibi ratus remanere Romæ, clam cum Cardinalibus quibusdam recepit se in Galliam; ubi occursurus tot malis, indixit generale Concilium, evocatis etiam Regibus ac Principibus, speciatim Friderico comparere jussu. Adfuerunt, præter plurimos Abbatum procuratores et capitulorum deputatos, 104 Episcopi, inter quos Constantinopolitanus, Antiochenus et Aquileiensis Patriarchæ: ex secularibus Principibus Balduinus Imp. Constantinopolitanus: Fridericus autem non nisi per Legatos, quorum præcipuus erat Thaddæus de Suessa, Cameræ Imperialis Judex. Congregatum est Concilium Lugduni in Gallia, in ædibus monachorum S. Justi, præside ipso Innocentio IV Pontifice: sessionibus quinque, si præliminarem adjicias, aut tribus duntaxat juxta vulgatam sententiam, fuit circumscriptum, pro initio 28^a Junii, pro fine 17^a Jul. A. 1245. assignatis.

II. Sponderat quidem in Congregatione prævia Thaddæus, appellatis etiam Regum Galliæ et Angliæ oratoribus tanquam vadibus, Fridericum satisfacturum pro damnis et injuriis datis, aliaque additurum pro rebus Christianis opera ac merita; ut Synodi examine et judicio declinatis causam cum Pontifice componeret: sed noluit fidere promissis Innocentius; tum quia fallacia illa jam sæpius erat expertus: tum quia et Principali suo ignorante obtulerat obsides, et fidejussio imprudenter acceptata Ecclesiam cum duobus adhuc Principibus committere poterat. Itaque *Sessione 1^a*. Pontifex Concilii

causas exponens, dixit de excessu Prælatorum ac Clericorum mores suos ad Canones non componentium; de subsidio Orientalibus ferendo adversus Saracenos, capta Hierosolyma, Ecclesiæ ruinam minitantes; de mediis ad impetum Tartarorum, Hungariam vicinasque regiones infestantium, reprimentum aptis; de Græcorum schismate in dies accrescente; de Friderici denique sceleribus: in quo postremo capite cum uberius perorasset, Imperatoris causidicus Thaddæus eloquenter magis quam solide respondit, objecta crimina alia inficiando, excusando alia, quædam in Pontifices ipsos retorquendo. *Sess. 2^a.* Eadem causa agitata est, Episcopis quibusdam contra Imperatorem, Legato ejus pro illo dimicantibus: quo demum postulante datæ sunt duarum hebdomadam induciæ; ut vel ipse Imperator responsurus adesset, aut Legato ampliorem facultatem daret, circa schismatis et hæreseos objectionem. *Sess. 3^a.* Instituta pro festo Nativitatis Beatissimæ Virginis Octava, editi sunt Canones seu constitutiones, præter Decreta causas Concilii attingentia, judicalem formam regulantes. *Sess. 4^a.* Perlato ad Concilium contumaci Imperatoris, Synodo parere renuentis, nuntio, discesserunt ab ejus partibus plures: auditæ contra eum accusationes: quæ respondendo cum Thaddæus non proficeret, appellavit ad Concilium proxime futurum generalius: appellatione autem rejecta, demum lata est in Fridericum excommunicationis et depositionis sententia, in qua scelera Imperatoris recensente, declaratur is reus violatæ pacis, Ecclesiam inter et Imperium initæ; sacrilegii in captione et violenta detentione Cardinalium et Antistitum, ad Concilium a Gregorio IX Romæ indictum proficiscentium; Pontificiæ dignitatis læsæ per famosas in eundem Pontificem epistolas; invasionis patrimonii S. Petri, contemptus censurarum Ecclesiasticarum iteratarum; Ecclesiæ in sacris præsertim electionibus oppressæ; tyrannidis in Clericos, ad duella subeunda coactos; Romanæ Ecclesiæ frustratæ censu debito propter Siciliam jure beneficiario ab Ecclesia Romana acceptam.

Concilii hujus CANONES ad judicii formam pertinentes Libro sexto Decretalium inserti, cum reliquis hæc continent: 1. Dum Papa Rescripto delegat judicem, cum clausula ut quidam alii etiam conveniri coram eo possint; tantum quatuor alii, in citatorio nominandi, possunt conveniri. 2. Delegati sedis Apostolicæ sint in dignitate constituti, et tantum in civitatibus. 3. Vota conditionalia alternativa, dubia et incerta reprobentur, et habeantur pro non adjectis. 4. Delegatus nequeat compellere partes, ut personaliter compareant, nisi ad hoc speciale mandatum habeat, aut sit causa criminalis. 5. Exceptio peremptoria non impedit litis contestationem, nisi sit rei judicatæ aut transactæ. 6. Conservatores dati defendant sibi commissos, nec extendant potestatem ad judicalem indaginem. 7. Actor non comparens in termino per citationem præfixo, comparenti reo condemnatur in expensas: ad ejus petitionem non amplius citetur reus, nisi actor caveat de judicio sisti. 8. Volens contra alium plures movere quæstiones, omnes tractet coram iisdem iudicibus: aliter rescripta obtenta non valeant, nec processus; parti ad diversos iudices tractæ teneantur ad expensas. 9. Qui litigat de beneficio obtinendo, non mittatur in ejus possessionem, possessore licet contumaci; sed lite non contestata procedatur ad sententiam finalem. 10. Appellans ad Papam appellet in scripto, expressa causa et Apostolis petitis. 11. Judex recusatus statuatur arbitris terminum ad cognoscendum de recusationis causis: eo elapso iudex pro-

cedat in causa principali. 12. Excommunicatio in participantes cum excommunicatis non teneat, nisi præmissa monitione. 13. Ecclesiæ administrator novus faciat inventarium, solvat debita, nihil alienet, debita non contrahat aut oppignoret absque solemnitate et causa legitima, annuam reddat rationem. 14. Pro subsidio Imperii Constantinopolitani, ex dignitatibus et a residentibus non integre medietas, a reliquis tertia pars proventuum Ecclesiasticorum per deputatos Ecclesiæ Romanæ colligenda detur, exceptis tamen cruce signatis, a residentia legitime excusatis; et apud Cardinales et Prælatos Romanos obsequia obeuntibus: subsidium ferentes gaudeant indulgentiis et privilegiis, quæ Terræ sanctæ succurrentes gaudent. 15. Moneant de subsidio ferendo Prælati populum sibi commissum. 16. Contra Tartarorum incursus muniantur terræ; de illorum motibus moneatur sedes Apostolica, subsidium procuratura, imperatura, destinatura. 17. Decernitur expeditio in Terram sanctam, eodem fere tenore, quo postremum Concilium est usum.

CANONES Innocentio IV. et huic Concilio inscriptos alios duodecim reperire est in Libro Decretalium sexto, Titulis de Electione, Exceptione, Homicidio, Officio Ordinarii, Privilegiis, Restitutione spoliatorum, Sententia et Re iudicata, Sententia Excommunicationis et Testibus; ab Actis tamen Concilii absunt. Cæterum nec superiores omnes in ipso Concilio factos testatur Matthæus Parisius.

ŒCUMENICUM XIV. LUGDUNENSE II.

I. Præter repetitas jam causas, de subsidio *TERRÆ SANCTÆ* et morum *REFORMATIONE* urgendis, præcipua pro hoc Concilio congregando fuerat *UNIO* cum *Græcis* resarcienda. Steterat ea utcumque post Photii alteram depositionem per Seculum etiam decimum, quantumvis Ecclesiæ Latinæ lucuosum, et amplius; atque frustratis Patriarcharum Constantinopolitanorum conatibus (præsertim Nicolai mystici in impugnatis tertiis et quartis nuptiis, Theophylacti in obtento Pallii proprio jure, Sisinii et Sergii in vulgatis rursus litteris et calumniis Photianis, Eustathii in postulando Patriarchæ œcumenici titulo) Primatus Romani Pontificis a Græcis adhuc agnoscebatur. Post medium vero Seculi undecimi, bellum et schisma restauravit Michael Cerularius, ut Constantinopoleos Patriarchatu, quem contra Canones occuparat, impune frueretur, et vindicaret negatum quoddam sibi privilegium; usus eam in rem, præter vim et artes, seditioso Nicetæ Pectorati scripto, quod litteris suis munitum ad Orientis Episcopos et Monachos emiserat. Re causaque comperta, Leo IX. summus Pontifex, tum scriptis ad Cerularium pro stabiliendo Primatu et diluendo schismatis prætextu litteris, tum Legatis tribus Constantinopolim missis, redintegrare pacem studuit: jamque Legatorum Princeps Humbertus Cardinalis edita confutatione effecerat, ut Pectorati libro flammis addicto, Constantinus Monomachus Imperator ne quis Ecclesiæ Romanæ Primatum et doctrinam impugnaret, ediceret: sed Imperatore subinmortuo, Cerularius apud Theodoram rerum potens rupit unionis negotium; et Oriente ob dominantia vitia non minus quam hæreses grassantes in casum jam prono, tres Patriarchas in schismatis communionem pertraxit. Tentata quidem sub Comneno reunio, spes etiam ejus a Manuele facta, et flagitatio ab Alexio Angelo seniore ad Innocentium III. delata est; quin et a Latinis Imperatoribus in Thraciam, Græciam et Bulgariam reducta, aliquandiu

stetit : verum reliquis Græcorum in provinciis, Theodori Lascaris præsidio tutum, duravit schisma ; expulsisque a Joanne Duca et Alexio Latinis, iisdem ductoribus rediit in sedes pristinas : donec Michael Palæologus, ex politica etiam Imperii recuperati a Cruciatorum periculo liberandi ratione, tractare cum Pontificibus de unione cœpit, Patriarcha quidem contumaci et repugnante, Episcopis autem plerisque cedentibus, maxime Joanne Vecco, Græcorum doctissimo. Ad negotium tantum penitus conficiendum Gregorius X. indixit, ipseque præsens rexit generale Concilium, ad quod confluxere Cardinales 15, Patriarchæ 2, Archiepiscopi 70, Episcopi 500, Abbates 70; Prælati inferiores 1000 et amplius, una cum Imperatorum et Regum Legatis pluribus, ipsoque Jacobo Aragoniæ Rege, sed post Sess. 2^m. digresso : vocatus etiam fuerat S. Thomas Aquinas, mortuus tamen in itinere, et S. Bonaventura, itidem defunctus, sed in ipso Concilio, in quo antea Cardinalis et Episcopus Albanensis creatus fuerat. Celebratum vero est Lugduni Galliarum, in Ecclesia Principe S. Joannis, tenuitque a 7 Maii ad 15 Jul. A. 1274.

II. *Sessione* 1^a. Pontifex habita ad Patres oratione exponit triplicem hujus Concilii finem. Tempore hanc inter et sequentem Sessionem intercepto, decernuntur in sexennium decimæ omnium reddituum Ecclesiasticorum pro subsidio belli Hierosolymitani. *Sess.* 2^a. Promulgantur constitutiones fidei de processione Spiritus sancti et Primatu Romani Pontificis. Abbates cum inferioribus Prælatibus dimittuntur a Concilio. *Sess.* 3^a. Publice edicuntur Constitutiones duodecim ad electionem Episcoporum et ordinationem Clericorum spectantes. Post eam appellantur Græci. *Sess.* 4^a. Admissis ad Concilium Græcorum Legatis, quorum alii Imperatoris, alii Episcoporum oratores erant, Pontifex rursus causas Synodi exponens, in Græcorum adventu declarat et laudat eorum liberrimam obediendi promptitudinem et a spe ac respectu temporalium exemptam : Legati litteras Imperatoris et Metropolitanorum publice legendas offerunt ; tum suo illorumque nomine schisma ejurant, acceptant professionem Fidei Ecclesiæ Romanæ, agnoscunt Papæ primum per universam Ecclesiam, jusque appellationis ad sanctam sedem, et addito juramento de obedientia Romano Pontifici debita perpetuo custodienda, unionem integram restaurant. Illis actis cantatur Hymnus Ambrosianus, symbolum item Fidei primum latine a Latinis, tum græce a Græcis, cum additione *Filioque* ter ab ipsis repetita. *Sess.* 5^a. Excipiuntur Legati Tartarorum Principis ab eodem missi ad fœdus contra Turcas inendum. Promulgantur quatuordecim reliquæ constitutiones : solemnes exequiæ mortuo post 4^m Sessionem S. Bonaventuræ persolvuntur. *Sess.* 6^a. Editis constitutionibus duabus, altera de Religiosis ordinibus, altera quæ interiit, et morum emendationibus aliis curæ ac vigilantie Prælatorum commendatis, Pontifex finem Concilio imponit, Græcosque cum muneribus et litteris dimittit, adjuncto a se Legato, Abbate Cassinensi.

Legationem et Concilium accepit græcum Imperium, et habito Concilio omnia acta habuit rata, inserto rursus dyptichis Pontificis nomine cum elogio summi Ecclesiæ Apostolicæ Pontificis et Papæ œcumenici ; exactorato, qui unus obstabat, Josepho, et Joanne Vecco substituto Patriarcha Constantinopolitano.

III. Constitutio synodica de processione Spiritus sancti sic habet : *Fideli*

ac devota professione fatemur, quod Spiritus sanctus æternaliter ex Patre et Filio, non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio, non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedat. Hoc professum est hactenus, prædicavit et docuit: hoc firmiter tenet, prædicat, profitetur et docet sacrosancta Romana Ecclesia; mater omnium fidelium et magistra: hoc habet orthodoxorum Patrum atque Doctorum Latinorum pariter ac Græcorum incommutabilis et vera sententia. Sed quia nonnulli, propter irrefragabilis præmissæ ignorantiam veritatis, in errores varios sunt prolapsi; nos hujusmodi erroribus viam præcludere cupientes, sacro approbante Concilio damnamus et reprobamus omnes, qui negare præsumpserint, æternaliter Spiritum sanctum ex Patre et Filio procedere; sive etiam temerario ausu asserere, quod Spiritus sanctus ex Patre et Filio, tanquam ex duobus principiis, et non tantum ex uno procedat.

Professio Fidei de Primatu, a Clemente IV. præscripta et a Michaele Imp. in datis ad Concilium litteris expressa, hujus tenoris: *Ipsa quoque sancta Romana Ecclesia summum et plenum Primatum et principatum super universam Ecclesiam Catholicam obtinet; quem se ab ipso Domino, in B. Petro Apostolorum Principe sive vertice, cujus Romanus Pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisce, veraciter et humiliter recognoscit: et sicut præ cæteris tenetur fidei veritatem defendere, sic et si quæ de fide subortæ fuerint quæstiones, suo debent judicio definiri: ad quam potest gravatus quilibet super negotiis ad Ecclesiasticum forum pertinentibus appellare; et in omnibus causis ad examen Ecclesiasticum spectantibus, ad ipsius potest judicium recurri; et eidem omnes Ecclesiæ subjectæ, ipsarum Prælati obedientiam et reverentiam sibi dant. Ad hanc autem sic plenitudo potestatis consistit, quod Ecclesias cæteras ad sollicitudinis partem admittit; quarum multas, et Patriarchales præcipue, diversis privilegiis eadem Romana Ecclesia honoravit, sua tamen observata prerogativa, tum in generalibus Conciliis, tum in aliquibus aliis, semper salva. Et infra: Primatum quoque ejusdem S. R. Ecclesiæ, prout in præmissa serie continetur, ad ipsius sanctæ Ecclesiæ obedientiam spontaneam venientes, confitemur et recognoscimus, acceptamus et sponte suscipimus.*

CANONUM editorum in hoc Concilio, et Lib. 6. Decretalium illorum, epitome est sequens: 1. Fides de processione Spiritus sancti. 2. Obtineat decretum Concilii Lateran. III. de electione summi Pontificis: eo mortuo, Cardinales in urbe expectent absentes per decem dies: tum præsentibus conveniant in palatio Pontificis, eodem in conclavi, nullo pariete aut velamine intermedio, in communi habitantes, servitiis restrictis, et commercio cum externis abscisso. Electione intra triduum post congressum non succedente, electoribus in prandio et cæna unum duntaxat detur ferculum: quinque diebus abhinc sine electione absoluta elapsis, deinceps solo pane, vino et aqua sint contenti, donec fiat provisio Ecclesiæ. 3. In electionis impugnatione, omnia opponenda exprimantur in appellationis instrumento, addito juramento ab opponente, credi et probari velle expressa: super iis, quæ non sunt expressa, non audiatur opponens, nisi juraverit, novas probationes postea primum detectas. 4. Electus in administrationem se non ingerat ante confirmationem; alias jure quæsito sit privatus ipso facto. 5. Electio statim intimetur electo: electus intra mensem consentiat, alioqui privandus ipso

facto, nisi a superiore licentia electo sit petenda : post consensum si intra tres menses non petat confirmationem, irrita sit electio. 6. Scienter dans suffragium indigno, non privatur jure suffragii, si non subsequatur indigni electio. 7. Peracta electione et consensu præstito, impugnare electionem non liceat, nisi quis juret, defectum primo post innotuisse. 8. Contra electum suffragiis duplo majoribus non valeat impugnatio a minore parte, prætextu zeli, meriti vel auctoritatis minoris in electore; nisi ostendatur votum fuisse nullum ipso jure. 9. Temeraria appellantium audacia et appellationum frequentia sit prohibita. 10. Eligendo objectus defectus examinetur : si non sit verus, puniatur objiciens. 11. Gravans alios propter negatum in electione suffragium, ipso facto sit excommunicatus. 12. Bonorum vel jurium Ecclesiasticorum usurpator ipso facto subjaceat excommunicationi; justus possessor jure non abutatur. 13. Parochus non fiat ante 25um ætatis annum, promotione alias irrita : a scientia et moribus sit commendatus. Resideat in Parochia : intra annum fiat Sacerdos; privatus Ecclesia alioquin, nulla etiam monitione præmissa : circa residentiam ad tempus rationabiliter dispensandi facultatem habeat Ordinarius. 14. Parochia non detur in commendam, nisi ætatem et Sacerdotium habenti : nec nisi una uni, non absque rationabili causa, nec ultra sex menses : secus facta sint ipso jure irrita. 15. Scienter ordinans Clericum alienæ Ecclesiæ sit per annum suspensus ab ordinum collatione : hac suspensione notoria, sine illius licentia Clerici a vicino ordinari possint. 16. Bigami careant privilegio Clericali, et foro Laicali sint obnoxii; contraria consuetudine non obstante : sub anathemate non ferant tonsuram aut habitum Clericalem. 17. Canonici non cessent a Divinis, nisi causam cessationis canonicam expriment instrumento authentico; alterutro deficiente fructus non faciant suos. 18. Dignitates vel beneficia curata plura, aut cum dignitate curatum beneficium possidens compellatur ab ordinario ad exhibendam dispensationem : si dispensatio absit, alteri fiat collatio possessi sine dispensatione; si sit dubia, sedes Apostolica consulatur. 19. Advocati et Procuratores Ecclesiastici annis singulis præstent juramentum de officio rite agendo. 20. Absolutio a censuris, extorta per vim aut metum, est irrita : extorquentes sint excommunicati. 21. Pontifice beneficia in curia Romana vacantia intra mensem non conferente, jus redit ad collatorem ordinarium. 22. Res Ecclesiasticæ a Prælatiis ne alienentur sine Capituli consensu, et sedis Apostolicæ licentia speciali : alienatio his carens nequidem præscribendi conditione polleat. 23. Non instituatur novus Ordo Religiosus : mendicantium ordines post Conc. Lateran. IV. instituti, necdum confirmati, sint abrogati. 24. Servetur renovata Innocentii V. constitutio circa temperandas expensas in visitatione Ecclesiarum. 25. Omnis profana negotiatio absit ab Ecclesiis. 26. Observetur constitutio Conc. Lateran. III. contra usurarios edita : usurariis habitatio non concedatur. 27. Usurarii careant sepultura Ecclesiastica, licet restitutionem in testamento mandarint, nisi hæc jam re sit facta. 28. Pignorationes, quas repressalias vulgus dicit, sint illicitæ, si iis unus pro alio gravetur. 29. Excommunicatio in communicantes cum excommunicatis lata non valeat, nisi præcesserit monitio canonica. 30. Relaxationis beneficium ad cautelam in generali interdicto non habeat locum. 31. Subjaceant anathemati gravantes bona vel personas eorum, a quibus vel quorum ope aut consilio sunt excommunicati.

OECUMENICUM XV. VIENNENSE.

I. Indictum a CLEMENTE V. summo Pontifice hoc Concilium fuit An. 1307, quadruplicem ob causam, quam designavit idem Pontifex in Convocationis diplomate esse negotium *TEMPLARIORUM*, *FIDEM* variis erroribus lacessitam, subsidium *TERRE SANCTÆ*, et restaurationem Ecclesiasticæ *DISCIPLINÆ*. Pro priorum capitum duorum notitia serviunt sequentia.

TEMPLARIORUM ortum in data Expeditionum sacrarum synopsi An. 1118. adscripsimus. Initia is sumpserat a nobilibus quibusdam Palæstinis, qui pro Peregrinis Hierosolymam confluentibus, a prædonum infestatione per viam tuendis, se devoverant, Rege Hierosolymitano institutum probante, et devotis domicilium prope Salomonis Templum concedente; unde nomenclatio orta est. Crevit brevi illorum numerus et potentia, Fidelibus largiter bona tribuentibus, Ecclesia Religiosæ militiæ honorem addente. Equitum dignitate aucti, magnum sibi magistrum elegerunt, eadem regiminis forma fere constituta, quæ Equitum hodie est Melitensium. Laudabile institutum et optima majorum facta dehonestasse sequentium flagitia ferebantur, quæ fidem superant; cujusmodi referuntur imperata sub ordinis ingressum abnegatio Christi, crucis consputatio, propudiosum osculum et idololatriæ cujusdam species: sub reliquam vero vitam permissa libido aversa, cum aliis nefandis numerum undecimum complentibus. Infamia horum scelerum publica cum Equites jam laborarent, agente præsertim Francorum Rege PHILIPPO IV. seu *pulchro*, et jubente CLEMENTE V. institutæ sunt quæstiones per Galliam, Angliam, Italiam, Hispaniam et Germaniam, examen facientibus iudicibus Ecclesiasticis, et Cardinalibus delegatis subin repetentibus: tandemque reos plures, aut confessos aut testium multitudine obrutos, pœna capitalis aut perpetua vindicavit; inter quos et ipse Jacobus Mola, supremus Ordinis magister, cum multis aliis vivus flammis absumptus periit.

Quorum doctrina damnata est in hoc Concilio sunt, Petrus Joannis Olivi, Ord. FF. Minorum Professus, et Beguardi ac Beguinæ; viri illi, hæ feminæ fuerant. Errores eorum omnes hic referre cum ad Conciliorum notitiam non pertineat, in damnationis sententia notatos duntaxat subijcimus. Ex his Olivo debentur tres: nempe Christi adhuc viventis latus perfossum esse lancea, animam rationalem non esse formam corporis; habitus fidei et virtutum parvulis in baptismo haud infundi: Beguardorum autem (quod nomen extra Germaniam Fratricellis etiam, et Segarelli ac Dulcini sectariis commune erat) octo recensentur: 1. Eum ab homine in hac vita comparari posse perfectionis statum, ut impeccabilis evadat, et amplius nequeat proficere; 2. hanc perfectionem assecutum nec jejuna nec orare debere; 3. eundem non amplius subjacere humanæ obedientiæ; 4. posse hominem in præsentī vita beatitudinem consequi ea perfectione, qua eam in futura obtinebit; 5. naturam intellectualem in seipsa naturaliter esse beatam, nec indigam lumine gloriæ elevante ad visionem Dei; 6. exercitium virtutum convenire tantum hominibus imperfectis; 7. actum carnalem, maxime tentati, non esse peccatum, ob naturæ ad illum inclinationem; 8. non decere ut quis elevato Eucharistiæ Sacramento assurgat aut exhibeat reverentiam: adjectis ubique ferme rationibus, inter Quietistarum deinceps principia numerandis.

Episcopi congregati, præter Prælatos inferiores plurimos, communius numerantur trecenti : adfuere etiam Philippus Pulcher, cum Carolo Valesio fratre, et Ludovico, Philippo ac Carolo filiis, ad Regnum Franciæ per vices evectis : Item Eduardus II. Angliæ, et Jacobus II. Aragoniæ Reges : præfuit Clemens V. ipse Concilio, quod habitum est Viennæ Allobrogum, seu in Delphinatu, in Ecclesia Metropolitana : cœpit quadriennio post indictionem, nempe An. 1344. die 16. Octobris : frequentatis, non tam Sessionibus publicis, quam consultationibus privatis, duravit septem menses, absolutum tandem 6. Maii An. 1312.

II. Sess. 1. Pontifex habito sermone Concilii congregati causas exponit. Initio actionum publice facto, deinceps per quinque menses conventibus privatis causa Templariorum discutitur : singularium Equitum quæstiones et examina tum instituuntur, tum instituta retexuntur ; *causa ipsius Ordinis discussa, nec defensione impetrata aut concessa* ; ideoque nec sententia definitiva pronuntiata. Cum tamen infamarentur Templarii universim, eorumque hinc Ordo factus foret inutilis, decretum fuit per modum provisionis, hunc Ordinem esse abrogandum. Statutum porro de Ordinis quidem bonis, ut Hospitalariis S. Joannis Hierosolymitanis, hodie Equitibus Melitenis ea cederent ; exceptis illis, quæ in Castella, Aragonia, Lusitania et Majorica haberentur, ad harum provinciarum tutelam contra Mahometanos impendendis : de personis autem ordinatum ut qui innocentes probarentur, viverent ex honorum dictorum proventibus ; qui crimina confessi forent poenitentes, exciperentur indulgentius ; qui impoenitentes, punirentur severe ; qui quæstionem subissent non confessi, servarentur secreti ab aliis, secundum Canones judicandi.

Sess. 2^a. Promulgatur, confirmata a Concilio, Ordinis *Templariorum* abolitio, et reliqua de bonis ac personis dispositio. Componitur et finitur penitus, quod PHILIPPUM *pulchrum* inter et BONIFACIUM VIII. olim tenuerat, gravissimum dissidium : et Pontifex quidem, contra Philippi accusationem, immunis ab hæresi semperque catholicus declaratur ; Regi vero addicitur, acta contra Bonifacium nec ipsi nec filiis ejus aut hæredibus unquam fraudi aut noxæ futura : revocatur denique Bonifacii Bulla : *Clericis Laicos*, de Immunitate Ecclesiæ cum declarationibus ; et omnia ad ordinationem Concilii Lateran. reducuntur. Damnantur errores *Petri Joannis, Beguardorum et Beguinarum* supra recensiti : decernitur ut Hæreticus puniendus, qui dixerit usurarum exercitium non esse peccatum. Sequentem hanc Sessionem tempore intermedio, expenduntur Durandi Episcopi Minatensis et alterius anonymi scripta de reformatione disciplinæ.

Sess. 3^a. Pontifex de ferendo Terræ sanctæ auxilio perorat : Philippus Rex promittit Expeditionis sacræ, quæ tamen non evenit, susceptionem : ad eam Clerus Gallicanus decimas suorum proventuum in sexennium addicit. Confirmatur, designato celebrationis die, instituta jam ab Urbano VI, Corporis Christi festivitas : ordinatur in Universitatibus institutio Magistrorum lingue Hebraicæ, Arabicæ et Chaldaicæ. Eduntur constitutiones circa Regularium prædicationem et sepulturam hactenus controversæ : item de eorundem privilegiis ; quibus alibi turbatio Prælati, Exempti abusus alibi prohibetur, et Sacramentorum quorundam administratio postremis interdicatur. Exponitur Regula FF. Minorum S. Francisci, variis circa eam, præsertim pau-

pertatem strictam, quæstionibus elucidatis : sancitur vitæ ratio Monachorum et Canonicorum Regularium : Hospitalium gubernatio aliaque observanda regulantur etc.

III. Præter constitutiones proxime indicatas referuntur aliæ, quas cum pluribus tam ante, quam post Concilium a Clemente sancitis, Corpori Juris Canonici sub Clementinarum nomine Joannes XXII. inseruit. Canonum horum summaria referre instituti nostri ratio haud sinit: titulos tamen secundum alphabeti ordinem damus. Inscribuntur autem de Ætate qualitate et ordine præficiendorum; Appellationibus; Baptismo et ejus effectu; causa possessionis et proprietatis; Celebratione Missarum et aliis divinis officiis; Censibus, exactionibus et procurationibus; concessione Præbendæ et Ecclesiæ non vacantis; Consanguinitate et affinitate; Decimis, primitiis et oblationibus; Dolo et contumacia; Electione et electi potestate; Exceptionibus; Excessibus Prælatorum; Foro competenti; Hæreticis; Homicidio voluntario et casuali; Immunitate Ecclesiarum; Judæis et Saracenis; Judiciis, Jurejurando; Jure patronatus; Magistris, et ne aliquid exigatur pro licentia docendi; Officio et potestate judicis delegati; Officio judicis ordinarii; Officio Vicarii; Pœnis; Pœnitentiis et remissionibus; Præbendis et dignitatibus; Privilegiis et excessibus privilegiatorum; Probationibus; Procurationibus; Rebus Ecclesiæ non alienandis; Regularibus et transeuntibus ad Religionem; Religiosis domibus, ut Episcopo sint subjectæ; Reliquiis et veneratione Sanctorum; Renuntiatione; Rerum permutatione; Rescriptis; Restitutione in integrum; Sententia et re judicata; sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti; Sepulturis; Sequestratione possessionum et fructuum; Statu Monachorum vel Canonicorum Regularium; Summa Trinitate et fide Catholica; Supplenda negligentia Prælatorum; Testamentis et ultimis voluntatibus; Testibus; Verborum significatione; Vita et honestate Clericorum; Usuris; ut lite pendente nihil innovetur.

OECUMENICUM XVI. FLORENTINUM.

I. Unio Orientis cum Occidente causam dederat huic Concilio; occasionem autem variandæ stationis præbuit primum Conventus Basileensis intemperies, locorum deinde incommoditas et sumptuum magnitudo. Orientis nomine non Græcos duntaxat aut cum eorum Ecclesia junctos hic intelligimus, sed et Jacobitas seu Cophitos per Syriam et Ægyptum diffusos, secta Eutychianos; Chaldæos per Mesopotamiam cis Euphratem, aliasque Orientis provincias et trans Tigrim usque in Indias distentos, factione (si Maronitas excipis) Nestorianos; Armenos demum mediam quandam inter Eutychianam et Nestorianam hæresim professos.

Sancita olim Lugduni Græcorum unio cum Latinis diuturna haud fuit, sive Martini IV. Pontificis importuna severitate, sive Græcorum inconstantia aut concepto ex illata Regno noxa odio contra Latinorum Religionem etiam verso : donec tamen vixit Michael Palæologus, pietate Principis stetit integra. Eo sub A. 1283 mortuo, Schisma et errores Andronicus senior rursus civitate donavit, Joanne Vecco et Manuele Calecæ, doctissimis veritatis vindicibus in exilium deportatis. Emendare Patris peccatum studuit equidem Andronicus Junior quæsitâ unione: sed negotium hoc Nicephorus Gregoras sua fraude abruptit. Nec amplius quidquam profectum sive sub Joanne Canta-

cuzeno, tutore vel potius usurpatore Imperii, sive sub Joanne illius cliente, licet catholicam fidem A. 1369. Romæ professo; Ottomannis scilicet bello omnia turbantibus, et post ereptam Asiam, in Europa magnam Imperii Græci portionem deprædantibus. His demum ad dandam quietem et agendi otium a Tamerlane iugenti clade coactis, tum Manuel, tum Joannes Palæologi urgere vehementius unionis negotium cœperunt. Priorem, dum dissensio de celebrandi Concilii loco diutius detinet, mors A. 1418. occupat: posteriore de Basilea jam consentientem mors Martini V. morata est, et secuta Concilii Basileensis scissio ancipitem aliquandiu distraxit. Cum enim utraque pars legatos Constantinopolim misisset, et prævenientibus synodi legatis juncti Imperatori oratores Basileæ advenissent, orta rursus de loco dissensione adhesere Pontificiis: unde Imperator postea a Legatione altera tum Pontificis tum sanioris partis Concilii in Italiam se deduci est passus. Per-vulgata Græcorum protectione sequentibus per vices annis exemplum imitati Armeni primum, tum Jacobitæ, demum Chaldæi et Maronitæ accesserunt, unione ubique constituta.

Qui EUGENIUM IV. Pontificem, Concilium Basilea avocantem, secuti sunt Latini Patres una cum Græcis Præsulibus, haud computatis Abbatibus et Ecclesiarum vel ordinum præpositis, superarunt numerum quadragesimum et centesimum. Congregationibus plerisque præsedit Pontifex ipse, subin Juliano Cæsarino Cardin. substituto. Concilii statio triplex erat: 1^a. FERRARIE in Cathedrali Ecclesia aut in templo Palatii: 2^a. FLORENTIE in Metropolitana: 3^a. ROMÆ in Basilica Lateranensi. Cœpit autem Conventus FERRARIE quidem die 8 Januarii A. 1438, Florentiæ autem 26 Februarii A. 1439, duravitque post unionem cum Græcis, die 6 Julii anni ejusdem factam, usque ad 26 Aprilis A. 1442; qua die translatus est Romam, ubi A. 1444. et 1443. binis Nationibus adhuc appulsis pax est impertita. A sola tamen Florentia traxit nomen, quod plenior ibidem conventus et negotium præcipuum, unionis scilicet cum Græcis, finem habuerit.

II. Quantumvis continuato numero seriem sessionum sinus relaturi, stationi tamen cuilibet suas et proprias distinctis paragraphis reddemus. Huic autem numero non inserimus geminam autem Græcorum adventum diei 8 Februarii annexum, sessionem, utpote adhærentibus tantum Basileæ refragatoribus oppositam: nec conventum etiam Græcorum cum Latinis publicum, pluresque de purgatorio privatos; quoniam ille initialem duntaxat novi Concilii epocham ad quatuor menses distulit, hi autem parandæ solum materiæ et cognoscendis opinionibus serviebant. Damus itaque solemniter acta, et quæ ad præcipua discordiæ capita spectant. Eorum autem erant quinque: processio nempe Spiritus sancti, additio particulæ *Filioque* facta symbolo, purgatorium et status animarum ante diem judicii, usus azymorum in Eucharistia et consecrationis formula, auctoritas sanctæ Sedis et primatus Pontificis. Modus de his agendi placuit dialecticus, h. e. adstrictior, propositis ultro citroque argumentis et responsis, disputatio. Disputatores delecti sunt ex Græcis quidem Marcus Ephesinus Metropolitā, Isidorus Russiæ et Bessario Nicææ Archiepiscopi, Xanthopulus Siderophas, Michael Balsamon et Georgius Gemistus; ex Latinis vero Julianus Cæsarinus et Nicolaus Albergatus Cardinales, Andreas Rhodius seu Colossensis Archiepiscopus, Joannes Episcopus Foroliviensis, Joannes de monte nigro Ord. Præd. Petrus

Perquerii Ord. Min. et Joannes de S. Thoma Ord. Erem. S. Augustini. Initium factum die 8 Octobris A. 1438.

FERRARIE *Sessio 1^a*. Honoris causa Græcis dato sermonis initio, Bessario orationem habet pro Concilio panegyricam, pro præsilibus honorificam. 2^a. Andreas sermonem ejusdem Argumenti recitat : modus in disputando servandus decernitur, Græcis opponentium, Latinis defendentium munere delato. 3^a. Inter Marcum et Andream in certas disputationis leges de asperioribus verbis convenitur : pro disputationis materia designatur additio symbolo facta ; utrinque dictis de pacis studio Rom. Ecclesiæ, statuitur de proposito audiendas Conciliorum definitiones. 4^a. Variis interlocutoribus, quorum rationes primo audiendæ essent disputatur : indicitur hodie conventus privatus : datur Græcis proferre rationes. 5^a. Marcus post symbolum Nicænum lectum recitari jubet ex Conciliis III, IV, V, VI, VII, decreta quædam et definitiones ; tum ex epistolis Cœlestini ad Joan. Antiochenum, Vigili ad Eutychium, Agathonis ad Imperatores, et acclamatione Joannis Patr. Constantinopolitani in Conc. V. eas partes, quibus probare contendit particulam *Filioque* esse additamentum, indeque inseri prohibitam : profertur sub finem codex antiquus hanc additionem definitioni VII Synodi habens. 6^a. Laudata a Juliano sed mox ommissa, quam Græci œcumenicam negabant, synodo VIII. dicere orsus Andreas ostendit *primo*, nullam explicationem seu declarationem dicendam esse additionem proprie talem, vocem autem *Filioque* esse duntaxat explicationem et declarationem alterius *ex Patre* ; adeoque vocem *Filioque* non esse additionem : *secundo* probat, si additamentum esset, fore tantum extrinsecum et litteræ seu declarationis ; tale autem non esse prohibitum, sed intrinsecum duntaxat et fidei seu sensus diversi. 7^a. Præmissis quarundam cavillationum solutionibus, idem Andreas respondere Græcorum argumentis aggressus, docet *primo* Concilia et Patres excludere differentiam sensus, non verborum ; prohibere mutationem fidei, non declarationem ; jubere hæc non de symbolo tantum, sed de decretis etiam et definitionibus symbolo æquivalentibus : *secundo* Ecclesiam Romanam, ad additionem faciendam, motam esse a dictis Patrum, urgente necessitate, congrua Ecclesiæ auctoritate, non repugnante nec improbante Græcorum dignitate. 8^a. Bessario impugnatur dicta Andræe priora, negans *primo*, explicationem esse intrinsecus ; *secundo* explicationem addi licere post Conc. III. interdictum. 9^a. Idem ad posteriora progressus, vindicare Patres a se laudatos, et causas pro facienda additione allatas refutare conatur : asserit nec Concilio nec Ecclesiæ universali fas esse vel explicationem symbolo addere : quærit utrum statuta Conciliorum et interdicta Patrum, de nullo addendo, spectent ad fidei symbolum, an ad aliud quid extraneum ? huic quæstioni reposuisse nihil, sed sermone ad processionem Spiritus S. ex Filio probandam Andream dilapsum, notant Acta græca. 10^a. Succedens Andræe Joannes Ep. Foroliviensis particulam *Filioque* probat *primo* non esse additionem proprie dictam, sed complecti rei evolutionem ; *secundo* addi non esse vetitam, cum non sit appositum contrarium aut diversum, sed conveniens et consonum ; *tertio* interdictum respicere duntaxat apposita priora : posterius autem Ecclesiæ aut legitimæ auctoritati prohibere, Patres nec voluisse, nec potuisse. 11^a. Julianus ex legis controversæ præambulis, verbis ipsis et sequentibus, ex Symboli Nicæni et Constantinopolitani admissa unitate, ex

Prædatoriæ et Chalcedonensis synodi diversa circa hanc legem sententia, demonstrat prohibitam fidem alteram intelligi de fide opposita, non de congrua declaratione. Hinc petit, ommissa hac controversia, illud examinari : verumne sit Spiritum S. a Filio procedere ; quo negato additionem illicitam, affirmato licitam esse constet. 12^a. Loquentibus Bessarione et Juliano, disse-ritur de causa interdicti a Conc. Ephesino dati : postremo objicit Julianus, illud jam ante omnem synodum in Scriptura latum, ad quam conditores legis provocarint. 13^a. Burgundiæ Legati Episcopi, ad Concilium recepti, quum nullam salutationis venerationem dedissent Imperatori, is cum Græcis discedens sessionem solvit. 14^a. Emendata hac offensa, restauratur disputatio, in qua Julianum nimia sermonis prolixitate respondendi locum non concessisse Bessarioni, solum memorant Græci. 15^a. Uterque disputator hactenus auditus, geminata oratione longissima, disceptat de tollenda vel retinenda particula memorata. Post sessionem Græci tædio affecti reditum meditantur : Imperatore monente remanent : tandem Latinorum postulatis tribuunt ut examinetur ipsum dogma, sed in conventibus privatis et Ferrariæ : demum ob subsidia a Pontifice pendenda coacti, consentiunt sub certis conditionibus synodum transferri Florentiam. 16^a. Solemni decreto, pro causa pestem nominante, translatio decernitur.

FLORENTIÆ *Sessio* 17^a. Dissertatio ab Imperatore et Juliano habita, circa disputationem de Spiritus S. processione instituendam, et medium unionis inquirendum, versatur. 18^a. Joannes de monte nigro exorsus de hac materia dicere, præmissis ad significationem verborum quæsitis, arguit : a quo Spiritus S. accipit esse, ab eo procedit : dicitur autem Spiritus S. accipere esse a Filio : ergo. Assumptionem ex Epiphanio in Ancorato, Basilio Serm. 5. cont. Eunomium, et Athanasio Lib. 4. cont. Arianos probat, intercedente sæpius Bessarione. 19^a. Idem argumentum versatur a disputatoribus Bessarione et Joanne, qui ex Basilio Lib. 3. cont. Eunom. luculentum testimonium addit. 20^a. Disseritur ab iisdem de genuina lectione et sensu textus Basiliani ; cujus occasione vindicatur Zosimus a crimine falsi ob laudatum canonem Nicænum de appellatione ad Rom. Pontificem ; et additur duplex probatio ex Athanasio. 21^a. Confirmatur a Joanne cont. Bessarionem triplici argumento sensus Basilii ante agitatus, et nova expositione textus geminus Athanasianus. 22^a. In oppugnatione primi ex tribus argumentis, compelluntur Græci a Joanne ad silentium : secundi argumenti examen subjungitur, non tamen absolvitur. 23^a. Frustra postulante Joanne ut ad argumenta Patrum prolata detur responsum, Marcus pro Græcorum dogmate fundamenta profert ex Scriptura, tribus primis Conciliis, Patribusque Dionysio, Gregorio Nazianz. et Nysseno, Cyrillo et Basilio : Joannes ad priora responsionem urget ; Latinorum dogma edicit, unam causam Filii et Spiritus S. esse Patrem, nec duas Spiritus S. causas admitti. Græci in privato conventu hæc dicta pro unionis medio admittere statuunt, cum idem asserat in epist. S. Maximi. 24^a. Absente Marco ne respondere cogeretur, Joannes fundamenta Græcorum examinaturus, ducto a Scriptura initio, docet Patrem principaliter dici causam Spiritus sancti, quia Filio vim spirativam communicat ; causam Spiritus sancti esse unam, quia una est vis spirativa in Patre et Filio : ostendit ex Leone, Gregorio, Ambrosio, Hieronymo, Augustino et aliis Occidentalibus, Spiritum S. procedere per Filium ; Tò *per* autem præpositioni *ex* æquivalere.

2^a. Eamdem in rem idem testimonia evidētia profert ex Orientalibus, maxime Basilio, Cyrillo, Didymo, Athanasio et Conc. Nicæno; quorum veritas ex libris inspectis examinanda in privato conventu addicitur a Græcis.

Abhinc Sessio publica celebrata est nulla, sed Orientalibus seorsim collectis, et interpretibus ultro citroque missis res tractata. Græci autem collata cum libris oratione Joannis, scindebantur duas in partes: altera, quam Besario copiosissima oratione et Gregorius Scholarius sermone triplici impulerant, ad unionem spectante; altera, quam unus fere Marcus Ephesinus sustinebat, illam respuente. Priore numero et auctoritate prævalente, institutis per decem viros Græcos et Latinos congressibus, deliberatum est de unionis modo: post ideas varias frustra designatas convenit tandem utraque pars de Spiritus S. Processione in dogmate; ratione additionis autem; eam rite factam a Latinis, a Græcis omitti posse pro libertate: declaratum præterea, hos, dum Patri tribuunt productionem S. Spiritus, ab hac non exclusisse Filium, sed duo tantum negasse principia; a quibus unquam admittendis alienos se fuisse semper, contestabantur Latini. Concordia itaque 8 Junii An. 1439. est decreta; altero mox die, Simeonis ad instar, in pace dimisso et mortuo Patriarcha Constantinopolitano, sub extremam horam scriptis fidem Ecclesiæ Romanæ professo, et pro Patrum Patre ac D. N. J. C. Vicario Papam venerato. Post hæc tractatum de reliquis capitibus supra nominatis, habitisque aliquot congressibus et Latinorum dictionibus, eo negotium feliciter est perductum, ut die 6 Julii promulgaretur unionis decretum, et a Latinis ac Græcis, uno Ephesino excepto, omnibus subscriberetur. Tempore ad profec-tionem usque residuo, quorundam Disciplinae Græcæ capitum examen est susceptum, satisque factum Latinis, si dissolvendi matrimonia consuetudinem excipias. Voluerat etiam Pontifex contumaciam Ephesini aut flecti aut plecti; aliter visum est Imperatori, negotium ad reditum in Græciam differenti, sed eventu maligno. Marcus enim Clerum et populum schismati inveteratum ibidem faventem nactus, in idem malum plures antea unitos retraxit; quod exemplum pessimum, accedente seditione, Russia quidem postmodum est secuta, sed ulcisci diu haud distulit divina Justitia, sub Imperatoris fratre et successore Constantino An. 1453. expugnata a Turcis Constantinopoli et Imperio Græcorum extincto.

Continuata per subsequens sexennium Synodus, solemnes Sessiones nonnisi quinque Florentiæ, et duas Romæ numeravit. Ex Florentinis 1^a. hoc anno die 4^a. Septembris habita Basileenses Eugenium deponere ausos, 3^a. autem An. altero 23 Martii Amedeum Antipapam, Felicem V. compellatum, tanquam hæresis ac schismatis reos, anathemate percussit. 5^a. Concilium Florentia Romam transtulit: duæ reliquæ, nec non Romanæ geminæ unionem cum diversis Orientis nationibus sanxerunt. Inter has Armeni per Oratores quatuor, a Patriarcha Constantino et Paulo Imperiali Caffæ Regente litteris munitos, accesserunt primi; et Imperatoris Græci Florentiæ adhuc præsentis opem in unionis negotio ut expetierant, sic liberaliter addictam, consensuque et commendatione probatam senserunt. Quadrimestre disputationibus, instructionibus et consultationibus cum iisdem per duos Cardinales virosque plures sacræ doctrinæ peritissimos impendit EUGENIUS; dum de erroribus suis convicti, de fidei Romanæ puritate edocti, de Sacramentorum doctrina rebusque disciplinæ informati, decretum Pontificis sacro approbante Concilio

22^a Novembr. An. 1439. editum suscipere, et jurata obedientia unionem firmarent. Eadem ratione actum cum reliquis, et in solemnī Sessione pax unioque Ecclesiæ, cum decreto cuilibet convenienti ac proprio, sacro semper probante Concilio data est: Jacobitis quidem ab Imperatore Æthiopiæ et Abbate Hierosolymæ missis 5^a Febr. An. 1441; Syris et Mesopotamiis a Patriarcha suo Legatis 30^a Sept. An. 1444; Chaldæis ex Cypro insula et Maronitis a Libano monte venientibus 26^a Julii An. 1445.

III. Ex quinque unionum decretis, monumenta duorum primorum, tanquam celebriorum et usui plus servientium, subjicimus: ex priori quidem definitionis verba, ex posteriori statutorum synopsis.

Definitio Concilii seu decretum unionis cum Græcis in definitione sic habet: *Definimus, ut hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur et suscipiatur, sicque omnes profiteantur, quod Spiritus sanctus ex Patre et Filio æternaliter est, et essentiam suam suumque esse subsistens habet ex Patre simul et Filio, et ex utroque æternaliter tanquam ab uno principio et unica spiratione procedit; declarantes quod id, quod sancti Doctores et Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur, Filium quoque esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiæ Spiritus sancti, sicut et Patrem. Et quoniam omnia, quæ Patris sunt, Pater ipse unigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem, hoc ipsum quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius a Patre æternaliter habet, a quo etiam æternaliter est genitus. Definimus insuper, explicationem verborum illorum, Filioque, veritatis declarandæ gratia et imminente tunc necessitate, licite ac rationabiliter symbolo fuisse appositam. Item in azymo sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici; Sacerdotesque in altero ipsum Domini corpus conficere debere, unumquemque scilicet juxta suæ Ecclesiæ sive Occidentalis sive Orientalis consuetudinem. Item, si vere pœnitentes in charitate Dei decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint et omissis, eorum animas pœnis purgatoriis post mortem purgari: et ut a pœnis hujusmodi releventur, prodesse eis fidelium vivorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes et eleemosynas, et alia pietatis officia, quæ a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt, secundum Ecclesiæ instituta: Illorumque animas qui post baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exuta corporibus, prout superius dictum est, sunt purgatæ, in cælum mox recipi, et intueri clare ipsum Deum trinum et unum, sicut est, pro meritorum tamen diversitate alium alio perfectius: Illorum autem animas qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decederint, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas. Item definimus sanctam Apostolicam sedem et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri Principis Apostolorum, et verum Christi vicarium, totiusque Ecclesiæ caput et omnium Christianorum patrem ac doctorem existere; et ipsi in beato Petro pascendi, regendi et gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse; quemadmodum etiam in gestis œcumenicorum Conciliorum et in sacris Canonibus continetur. Renovantes insuper ordinem traditum in Canonibus cæterorum venerabilium Pa-*

triarcharum, ut Patriarcha Constantinopolitanus secundus sit post sanctissimum Romanum Pontificem, tertius vero Alexandrinus, quartus autem Antiochenus, et quintus Hierosolymitanus, salvo videlicet privilegio omnibus et juribus eorum.

Decretum unionis cum Armenis seu instructio pro iisdem hæc continet. Præmissa gestorum narratione : 1. datur symbolum Concilii Constantinopolitani I cum additione vocis *Filioque*, singulis saltem Dominicis et festivitatibus majoribus in Ecclesia usurpandum : 2. definitio Concilii Chalcedonensis in V et VI Synodo renovata, de duabus naturis in una Christi persona : 3. definitio Concilii sexti de duabus Christi voluntatibus et operationibus. 4. Injungitur susceptio Synodi Chalcedonensis cum reliquis omnibus auctoritate Romani Pontificis legitime celebratis. 5. Traditur doctrina de Sacramentis : eorum scilicet esse septem : differre ab antiquis, quod ipsa causent gratiam : priora quinque ad spiritualem cujusque perfectionem, postrema ad Ecclesiæ regimen et multiplicationem ordinari, explicato cujuslibet effectum : omnia perfici rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, persona ministri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia ; horum trium si aliquod desit, Sacramentum non perfici : *BAPTISMUM* esse primum et ad salutem necessarium ; ejus materiam esse aquam veram ac naturalem ; formam, *Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti* ; valere etiam formam Græcorum ; ministrum ordinarium Sacerdotem, in casu necessitatis quemlibet, tria ad Sacramentum perficiendum spectantia servantem, effectum remissionem omnis culpæ et pænæ. *CONFIRMATIONEM* esse alterum ; ejus materiam chrisma ex oleo et balsamo confectum, ab Episcopo benedictum ; formam, *Signo te signo crucis et confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, etc* ; ministrum ordinarium Episcopum, aliquando tamen ex Apostolicæ sedis dispensatione simplicem Sacerdotem, sed chrismate per Episcopum benedicto utentem ; effectum, robur Spiritus Sancti ad confitendum Christi nomen. *EUCHARISTIAM* esse tertium ; ejus materiam panem triticeum, et vinum de vite, cui ante consecrationem modicissima aqua admisceri debet ob rationes plures allatas ; formam verba Salvatoris, in cuius persona Sacerdos hoc Sacramentum conficit ; virtute verborum substantiam panis in corpus, et vini in sanguinem Christi converti ; Christum totum sub specie panis, et totum sub specie vini, et totum sub qualibet parte panis et vini consecrati, separatione facta, esse ; effectum, unionem cum Christo per augmentum gratiæ, omnemque ad vitam spiritualem, quem cibus et potus materialis ad corporalem præstat. *POENITENTIAM* esse quartum ; ejus quasi materiam tres actus poenitentis, cordis contritionem, oris confessionem et satisfactionem a Sacerdote impositam ; formam verba absolutionis, *Ego te absolvo etc* ; ministrum sacerdotem auctoritate absolvendi vel ordinaria vel ex commissione superioris pollentem ; effectum, absolutionem a peccatis. *EXTREMAM UNCTIONEM* esse quintum ; ejus materiam oleum olivæ ab Episcopo benedictum ; conferendum tantum infirmo, cui mors timetur, ungendo in oculis, auribus, naribus, ore, manibus, pedibus et renibus ; formam, *per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus, quidquid per visum etc* ; ministrum sacerdotem ; effectum, sanationem mentis, et in quantum expedit, etiam corporis, juxta Jacobi cap. 5. pro-

mulgationem. *ORDINEM* esse *sextum*; ejus materiam id per cujus traditionem confertur ordo : ut presbyteratus traditur per calicis cum vino et patenæ cum pane porrectionem, Diaconatus per dationem libri Evangeliorum, Subdiaconatus per traditionem calicis vacui cum patena vacua imposita, et sic alii ordines per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem; formam Sacerdotii, *accipe potestatem offerendi Sacrificium in Ecclesia pro vivis et mortuis, in nomine Patris etc.*; aliorum ordinum juxta Pontificale Romanum; ministrum ordinarium, Episcopum; effectum, augmentum gratiæ ad digne exercenda sacra ministeria. *MATRIMONIUM* esse *septimum* et signum conjunctionis Christi cum Ecclesia; causam efficientem, regulariter mutuum consensum per verba de præsentī expressum; bonum triplex, nempe prolem suscipiendam et educandam ad Dei cultum, fidem conjugum mutuam, indivisibilitatem matrimonii; separationem thori licere ob fornicationem, non autem solutionem vinculi. 6. Traditur compendiosa fidei regula per Athanasium edita, quæ incipit: *Quicumque vult salvus esse*. 7. Datur Decretum unionis cum Græcis initæ, cujus definitionem supra exscripsimus. 8. Ad conformitatem habendam decernitur, festa apud Armenos eodem die, quo apud Latinos et Græcos celebrantur, celebranda. Postremo adnotatur hujus decreti receptio et unio ab Armenis facta.

Ex decreto unionis cum Jacobitis id unum notamus, illi insertum esse canonem librorum sacræ Scripturæ, qualis postmodum etiam in Tridentino est statutus:

ŒCUMENICUM XVII. LATERANENSE V.

I. Orto inter JULIUM II. Rom. Pontificem et LUDOVICUM XII. Regem Christianissimum dissidio ac bello, novem Cardinales a JULIO secessione facta, quod fidem de Synodo congreganda datam non liberaret, MAXIMILIANI Imper. et Ludovici Regis auctoritate fulti, Conc. œcumenicum, ut aiebant, *Pisis* celebrandum indixerunt, primamque illius Sessionem 5 Novembr. An. 1511. celebrarunt. Pro *Pisano* hoc conciliabulo (quod postea Mediolanum, Taurinum ac Lugdunum est translatum) efficacius destruendo, Synodum œcumenicam JULIUS indixit, additis in diplomate causis, ad schismatis extinctionem, Ecclesiæ reformationem, Christianorum Principum concordiam et pacem, atque expeditionem contra Turcas promovendam. Ex convocatis undique Præsulibus, adfuerunt pauci supra centum, illique fere tantum Itali, Præter Principum oratores et Abbates multos ac septem Generales ordinum. Præsedit quatuor Sessionibus primis JULIUS II.; quintæ RAPHAEL Cardinalis Ostiensis, reliquis LEO X. Pontifex Julio mortuo suffectus; bello et schismate conventum infrequentem, animorum distractione et postulorum insolentia Sessiones raras et a se divulsas faciente. Collectum autem est Concilium Romæ in *Lateranensi* Basilica, inchoatum 10 Maii An. 1512, finitum 13 Martii An. 1517.

Præterimus in narratione non tantum Sessionem præambulam et Concilii præparatoriam, sed et Legatorum adventus et mandata, orationum habitarum auctores et materias, Sessionum indictiones et prorogationes, cum cæremoniis et solemnitatibus, quæ magnam quidem Actorum partem Theologo tamen haud necessariam faciunt.

Sess. I^a. Exponuntur causæ Concilii tum jam collecti, tum hactenus di-

lati: lecto II. Conc. Toletani, canone de observandis in Synodo, nominantur Concilii præsentis officiales. 2^a. Damatur conciliabulum *Pisanum*, irritatis illius actis: *Lateranense* Concilium declaratur legitimum et confirmatur. 3^a. Imperator per Legatum renuntiat Pisano et adhæret Lateranensi: renovatur sententia contra Pisanos, Gallia illis adhærens interdicto subicitur. 4^a. Tractatur de sanctione pragmatica Gallicana: de ea abroganda, leguntur litteræ a Ludovico XI. olim ad Pium II. scriptæ, et a promotore Concilii afferuntur rationes: citantur Galli, si qui velint eam defendere. 5^a. Innovatur constitutio contra simoniacam Pontificis electionem: accusatur Pragmaticæ adhærentium contumacia. JULIO post hanc Sessionem mortuo, eligitur Pontifex Joannes Medicæus, LEO X. dictus. 6^a. Pontifex novus cohortatur ad continuandam Synodum, decernit saluum conductum evocatis ad Concilium, exceptis schismaticis. Post Sessionem fit divisio Deputatorum ad diversa negotia. 7^a. Cardinales Bernardinus Carvallius et Fridericus de S. Severino, oblato libello, renuntiant Pisano, veniam rogant et accipiunt. 8^a. Galli petunt prorogationem termini; accusantur officiales Provinciæ de læsione jurisdictionis Papalis, et monentur: damnatur positio asserens animam intellectivam esse mortalem, aut unicam in cunctis hominibus, saltem secundum Philosophiam: constituuntur canones, promulgandi in initio studiorum, et observandi ab Universitatibus: proponitur de pace inter Principes Christianos componenda, et reducendis Bohemis ad fidem. 9^a. Accusatur contumacia Antistitum Gallorum; eorum absentia vicissim excusatur ob negatum transitum, ideoque Pontifex prorogat veniendi terminum. Editur bulla reformationis Cardinalium aliorumque Prælatorum; item Clericorum et Religiosorum, tam intra quam extra Curiam Romanam cui inserta est constitutio contra blasphemos. 10^a. Approbantur montes pietatis, eorum impugnatores compescuntur: Exemptorum libertas restringitur, Episcoporum auctoritas profertur, illisque prima instantia causarum beneficialium datur: libri typis edendi subjiciuntur censuræ Ordinarii vel Inquisitoris. 11^a. Ordinatur de prædicationis et prædicatorum sacrorum conditionibus: Concordata Pontificis et Regis Galliæ promulgantur: abrogatur Sanctio pragmatica: asseritur Pontificis auctoritas, et Concilia indicendi, transferendi ac dissolvendi plena potestas: Religiosorum privilegia dignitati Episcoporum attemperantur. 12^a. Cardinalium indemnitati consulitur: Decimæ Ecclesiasticæ per triennium contra Turcas decernuntur: confirmantur Concilii acta, finisque imponitur.

III. Celebrius hujus Concilii monumentum est *Concordatum*, Sanctioni pragmaticæ suffectum. Erat hæc collectio 38 decretorum, quæ Conc. Basileense circa Rom. Pontificis jura et privilegia, Conciliorum auctoritatem ac tempus, Prælatorum electiones, beneficiorum collationes et reservationes, beneficiorum qualitates et officia, judiciorum et appellationum Ecclesiasticarum usum ac modum aliæque discipline ac morum capita, vario sub statu ac diversis in Sessionibus ediderat; Rex autem Franciæ CAROLUS VII in Conventu Bituricensi A. 1438. celebrato recepta Sanctione pragmatica firmavit, et in Senatu Parisiensi promulgavit. Eandem equidem, tanquam opus tempore seditionis et schismatis ad infringendam sedis Apostolicæ auctoritatem confectum, A. 1462. LUDOVICUS XI. Caroli successor resciderat: Galli tamen eam, tanquam rationibus suis proficuum, subin restaurarunt; donec inter FRANCISCUM I. et LEONEM X. Bononiæ conveniret, sanctione

abrogata, Concordatum novum substituere. In eo omissa sunt quæ contra Pontificis jura et pro Conciliorum auctoritate faciebant; retenta quæ mores et disciplinam, judicia et appellationes spectabant; nonnihil alterata, quæ pro graduatis ad beneficia promovendis statuiebantur; immutata autem dignitatum Ecclesiasticarum ratio. Sublata enim electione, concessum Regi jus nominandi Episcopos, Abbates, aliosque Prælatos, exceptis tamen Ecclesiis speciali electionis privilegio a sede Apostolica dato gaudentibus; modusque circa tempus et condiciones nominandi præscriptus: e contrario reservationibus et expectativis sublatis, Pontifici conservata est nominatorum confirmatio, vacantium apud sanctam Sedem provisio, et Annatarum perceptio; cujus Concordati instrumentum integrum 48 titulos, dispositio 49 articulos, vis rationem veri contractus continet. Solemnis hæc conventio, utraque potestate stabilita, a Clero et Parlamento Gallicano nonnunquam lacescita, quin nec a successoribus Galliæ Regibus integra semper relicta fuit. Ultra etiam Sanctionis pragmaticæ antiquatæ limites LUDOVICUS XIV. est progressus, ubi cum INNOCENTIO XI. collisus A. 1675. beneficiorum Ecclesiasticorum collationem ac perceptionem fructuum ex beneficiis vacantibus, tanquam jus Regale et majestaticum usurpare contendit; ex quo magnæ illæ Regaliarum controversiæ ortum duxerunt: sed his tandem sopitis, restituta in integrum sunt Concordata; agnitum jus nominandi, tanquam concessum a potestate Ecclesiastica privilegium; Annatæ Pontifici permissæ.

ŒCUMENICUM XVIII. TRIDENTINUM.

I. Tres potissimum Concilii causas in convocationis diplomate expressit summus Pontifex: *fidem* scilicet vindicandam adversus Sectariorum tum grassantes errores; firmandam *pacem* inter Principes partim *religionis* studio, partim *regionis* ambitu distractos, restituendam Cleri populique *disciplinam*, hæresibus et bellis plurimum labefactatam. Illis omnibus originem dedit ex INDULGENTIARUM solo enata, per omnia dein fidei capita multiplicatis erroribus diffusa LUTHERI hæresis; quam cum refutassent Catholici Doctores, reprobassent Universitates, Pontifices damnassent, Imperator et Status proscripsissent Imperio, sed eventu propterea frustrato quod Urbes Principesque Germaniæ plures personæ LUTHERI ac dogmati faventes aut addicti, solum pro judice Concilium generale admittere vellent: de eo tandem habendò cogitatum est.

Igitur de convocando Concilio A. 1533. inter CLEMENTEM VII. Papam et CAROLUM V. Imperatorem *Bononiæ* primum convenit in certas condiciones: sed alias postulantis *Lutheranis* et mortuo Pontifice, ultra consilia negotium non est progressum. Easdem curas cum Pontificatu PAULUS III. suscipiens, deputatis interim ad corrigendos abusos quibusdam Cardinalibus, A. 1536. concellium indixit *Mantuanum*: objecto autem obice a Mantuano Duce, *Vicentiæ* demum celebrandum A. 1538. decrevit: sed nova rursus emergente difficultate prorogata est Synodus; tandemque A. 1542. indicta TRIDENTUM. triennium tamen intercessit, donec composita Cæsarem inter et Regem Franciæ pace Crespiaca, et fallaci Lutheranorum tergiversatione perspecta, sub finem A. 1545. initium fieri posset. Confluxere præter plures Doctores et sex Ordinum Generales, primum viginti novem, dein quinquaginta quinque

Patres, quibus Præsides dati sunt a Pontifice Legati *Joannes Maria de Monte, Marcellus Cervinus et Reginaldus Polus* Cardinales. Tridenti in Ecclesia Cathedrali habitæ Sessiones octo, principio die 13 Decembr. A. 1545, translationis decreto ob contagiosum morbum, die 11 Martii A. 1547, facto. Migrantibus hinc Bononiam pluribus, aliis Tridenti perstantibus, a prioribus quidem eodem anno Sessiones dūc sunt celebratæ, sed quæ præter Concilii prorogationem nihil fere decernerent: donec impedimentis novis. ex formula *Interim enatis*, Concilium fere per quadriennium suspenderetur.

Concilii continuationem Tridenti repetendam A. 1550. indixit Joannes Maria de Monte, post Pauli fata Pontifex electus, et Julius III. dictus; qui Legatus antea Pontificius, pro Concilio Bononiæ retinendo immotus steterat. Ejus vice præfuerunt *Marcellus Cervinus* Cardinalis, *Sebastianus Pighius* Archiepiscopus Sipontinus, et *Aloysius Lippomanus* Episcopus Veronensis, numero Patrum jam aucto. Sessiones ab his sex, decimam sequentes, sunt celebratæ; ita ut prior 1 Maii A. 1551, posterior 28 Apr. A. 1552. fieret: in qua ob bella et perturbationes in Germania subortas, propiusque Tridentum accedentes, altera Concilii suspensio ad biennium fuit decreta: quæ tamen, iisdem causis urgentibus, et JULII III. addita etiam morte cum successorum gemino fato, decennium prope integrum tenuit.

Post interruptionem alteram, secundo et feliciter instauravit in eodem loco Concilium Pius IV, interea summus Pontifex creatus. Continuationis bullam is quidem A. 1560. promulgavit; nonnisi tamen anno altero ordiri Sessiones licuit: quæ novem numero celebratis, finis tandem Concilio est impositus. In postrema hac epocha, Pontificis nomine præsidebant *Hercules de Mantua, Hieronymus Seripandus, Stanislaus Warmiensis et Ludovicus Simonetta*, Cardinales; subscripserunt autem Concilio et decretis Patres 255, Cardinales scilicet 6, Patriarchæ 3, Archiepiscopi 25, Episcopi 168, Procuratores Episcoporum absentium 39, Abbates 7, et Religiosorum Ordinum Generales totidem: epocham hanc 18 Januar. A. 1562, ordiente, 4 Decembris A. 1563 finiente. Coronidem tot annorum negotio imposuit Pius IV. edita 26 Januar. A. 1564. Concilii confirmatione, cui complementum dedit proposita ab eodem et anno eodem juxta Concilii mentem forma Professionis fidei scripta.

II. Pangenda foret plurimorum negotiorum historia, si vel Actorum per quadriennium, quod Tridentina synodus simul collecta implevit, omnium notitiam dare susciperemus. Quare omissis congregationibus privatis, consultationibus et disputationibus præparatoriis, sessiones duntaxat publicas referemus, decretis quidem ad doctrinam pertinentibus, una cum canonibus anathematis continetibus, in sessionum epitome breviter recensitis, decretis autem reformationem spectantibus, utpote alias sub canonum nomine postremo loco referri solitis, ad classem monumentorum Conciliario-
rum sepositis.

Sessio. 1^a. Post solemnia præmissa legitur Indictionis bulla, convocationis causas exhibens: decernitur inchoatio Concilii: fit cohortatio Patrum. 2^a. Editur decretum de modo vivendi, cæterisque in Concilio servandis, conformiter ad statuta synodi Toletanæ. 3^a. Edicitur de symbolo fidei, et Nicænum proponitur, dilatis interim fidei et morum sanctionibus, donec frequentior fieret conventus.

Sess. 4^a Duo Decreta promulgantur. 1um de *Canonicis Scripturis* admittit

et veneratur sacras Scripturas tum Veteris tum Novi Testamenti, nec non Traditiones ad fidem vel mores pertinentes, tanquam a Christo vel Spiritu sancto dictatas, in Ecclesia continua successione conservatas : statuit ac refert catalogum librorum sacrorum, in vulgata extantem : anathema fert in eos qui hos libros ut sacros non suscipiunt, aut traditiones prædictas contemnunt. 2um de editione et usu sacrorum librorum, versionem vulgatam declarat authenticam : prohibet Scripturæ interpretationem contra sensum Ecclesiæ aut unanimum Patrum consensum ; impressionem librorum sacrorum, vel de sacris, sine facultate Ordinarii et nomine auctoris ; item verborum S. Scripturæ abusum ad facetias, jocos, incantationes et similia.

Sess. 5^a. Publicatur decretum de peccato originali : In eo, more anathematismi, definitur : 1. Adamum peccando amisisse sanctitatem et justitiam ; incurrisse iram Dei, et hinc mortem ; secundum corpus et animam in deterius mutatum : 2. Adamum non sibi solum, sed suæ etiam propagini secundum corpus et animam nocuisse : 3. Ejusdem peccatum, originis unicum, propagatione transfusum omnibus, inesse cuilibet proprium : tolli solum per merita Christi, per baptismum applicata : 4. Parvulos esse baptizandos, et propter originale peccatum egere baptismo : 5. Gratia Baptismi vere tolli quicquid propriam peccati rationem habet ; et baptizatos fieri novos secundum Deum homines : in iis tamen manere concupiscentiam ad agonem ; quæ, quamvis peccatum vocetur, verum tamen ac proprium non sit. Subjungitur, Concilii intensionem non esse, hoc decreto comprehendere Beatam et Immaculatam Virginem Mariam, sed observandas Sixti IV. ea de re constitutiones. Additur aliud decretum de reformatione duo capita complectens.

Sess. 6^a. Proponitur decretum de Justificatione : de ea aliter credere, prædicare aut docere non liceat, quam sequenti ratione : 1. A servitute peccati ad justificationem perveniri non posse per vires naturæ aut litteram legis Mosaicæ, licet liberum arbitrium non sit extinctum, sed tantum attenuatum et inclinaturn. 2. Ad hanc potentiam vero præstandam, Filium a Patre esse missum. 3. Per hujus merita, renati in Christo justificantur, sicut ex Adamo nati ejus injustitiam contrahunt : non omnes, sed ii quibus Christi meritum communicatur, mortis beneficium percipiunt. 4. Justificatio est translatio a statu injustitiæ in statum gratiæ et adoptionis filiorum Dei : hæc translatio prima nunc fieri nequit sine Baptismo aut ejus voto. 5. In adultis præparatio ad Justificationem fit per gratiam excitantem et adjuvantem, sine qua ad justificationem movere se homo non possit, cum qua possit se disponere, eidem libere assentiendo et cooperando, quatenus ipse agit et gratiam abjicere potest. 6. Dispositio autem fit per fidem, timorem divinæ justitiæ, et spem, fidendo Deum propter Christum fore propitiurn, et incipiendo diligere Deum tanquam omnis justitiæ fontem ; excitato propterea odio et detestatione contra peccatum, seu pœnitentia, et proposito suscipiendi baptismum servandique mandata. 7. Hanc dispositionem sequitur justificatio, quæ non est sola remissio peccatorum, sed sanctificatio per susceptionem gratiæ et donorum. Ejus causæ sunt : finalis, gloria Dei et Christi, ac vita æterna ; efficiens, Deus ; meritoria, Christus ; instrumentalis, baptismus ; formalis, justitia Dei, non qua ipse est justus, sed qua nos vere justos facit, justitiam in nobis recipientes secundum propriam dispositionem. Cum justitia nobis inhærente simul infunditur fides, spes et charitas, sine quibus fides mortua

est. 8. Dicimur tamen justificari per fidem; quia fides est salutis initium, fundamentum et radix justificationis; sine qua impossibile est placere Deo: item justificari gratis; quia justificationis gratiam non meremur per nostram præparationem. 9. Nemo potest scire certitudine fidei seu infallibili, se gratiam Dei esse consecutum: neque hoc, ut quis justificetur, debet credere. 10. Augetur gratia justificans per bona opera et observantiam mandatorum. 11. Hæc observare justificatus potest ac debet: qui quamvis in levia et quotidiana peccata quandoque cadit, non desinit esse justus, nec in quolibet opere peccat: fides sola non sufficit. 12. Citra specialem revelationem nemo pro certo scit, an sit prædestinatus. 13. Similiter de perseverantia munere nemo polliceatur sibi aliquid certo absolute; tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare omnes debeant. 14. Justificatio post baptismum lapsi sit per distinctum a baptismo Sacramentum pœnitentiæ: hæc præter cessationem a peccato et hujus detestationem continet confessionem, saltem in voto, absolutionem et satisfactionem per pietatis exercitia pro pœna temporali, quæ non tota semper, ut in baptismo, statim hic remittitur. 15. Per peccatum mortale quodeumque amittitur gratia justificationis, non tamen fides, nisi sit peccatum infidelitatis. 16. Justificatus exerceat opera bona: hæc per gratiam Christi facta, sunt meritoria vitæ æternæ, quæ tanquam merces et corona justitiæ a Deo illis est promissa. Nemo tamen in se ipso confidat aut gloriatur, sed in Domino, cujus ea est bonitas, ut nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona.

Decreto doctrinali adjecti sunt *CANONES*, grassantium tum hæreticorum erroribus oppositi. In his anathema dicitur illi, qui dixerit: 1. Absque gratia Christi posse justificari hominem: 2. Eum per gratiam tantum facilius posse juste vivere et mereri vitam æternam: 3. Sine gratia hominem posse credere, sperare, diligere aut pœnitere, prout oportet: 4. Liberum hominis arbitrium a Deo motum nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, nec posse dissentire, si velit; sed nihil omnino agere, mereque passive se habere: 5. Post Adæ peccatum liberum arbitrium esse extinctum, et titulum sine re: 6. Deum proprie et per se, non permissive solum, operari malum, ut bonum: 7. Opera omnia, ante justificationem facta, vere esse peccata: 8. Gehennæ metum, ob quem peccata detestamur aut fugimus, esse peccatum aut peccatores facere pejores: 9. Sola fide, sine alia voluntatis præparatione, impium justificari: 10. Sine Christi justitia, aut formaliter per eam nos justificari: 11. Justificari hominem vel sola imputatione justitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia in hærente, aut hanc esse tantum favorem Dei: 12. Fidem justificantem esse fiduciam misericordie divinæ, aut hanc solum justificare: 13. Ad obtinendam peccatorum remissionem opus esse, ut quis credat ea sibi esse remissa: 14. Justificationem constitui aut perfici per Fidem, qua quis credat se esse justum: 15. Justum teneri ad credendum se esse prædestinatum: 16. Citra revelationem specialem promitti sibi absoluta certitudine posse perseverantiam finalem: 17. Gratiam justificationis non nisi prædestinatis contingere: 18. Dei præcepta justo sub gratia constituto esse impossibilia: 19. Præter Fidem in Evangelio præceptam reliqua omnia esse indifferentia, nec Decalogum pertinere ad Christianos: 20. Evangelium esse nudam promissionem vitæ æternæ sine conditione observationis mandatorum Dei et Ecclesiæ: 21. Christum non esse legislatorem, cui sit

obediendum : 22. Justificatum sine speciali gratia perseverare posse, vel cum ea non posse : 23. Eundem amplius peccato gratiam amittere non posse; et hinc, qui labitur, ante justificatum non fuisse : aut justificatum omnia, etiam venialia, peccata vitare posse sine speciali privilegio, ut de B. Virgine tenet Ecclesia : 24. Non augeri justitiam per bona opera, sed hæc tantum esse signa aut fructus justitiæ acceptæ, non causas augendæ : 25. In quolibet opere bono peccari; peccatum autem tantum non imputari ad damnationem : 26. Non debere expectari aut sperari æternam retributionem pro bonis operibus, a justo in Deo factis. 27. Nullum esse mortale peccatum nisi infidelitatis, aut nullo alio gratiam amitti : 28. Amissa gratia simul amitti Fidem; vel Fidem remanentem non esse veram; vel cum ea sine charitate hominem non esse Christianum; 29. Qui post baptismum est lapsus, eum per gratiam non posse resurgere; vel posse quidem, sed absque pœnitentiæ Sacramento, solius vi Fidei : 30. Pœnitenti accepta justificationis gratia semper remitti omnem reatum, ut nulla pœna aut in hac aut in altera vita sit exsolvenda : 31. Peccare justum dum intuitu æternæ mercedis bene operatur : 32. Bona opera justi sic esse dona Dei, ut non sint etiam ipsius justi merita; aut justum per ea non mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, et hujus, si in gratia decesserit, corsecutionem et gloriæ augmentum : 33. Per hanc doctrinam de justificatione derogari meritis Christi. Accessit decretum de reformatione quinque capitibus constans.

Sess. 7^a. Conducuntur Canones tum de Sacramentis universim, tum speciatim de Baptismi et Confirmationis Sacramento : His adjecta sunt quindecim capita in decreto de reformatione.

CANONES de Sacramentis universim anathema dicunt illi qui dixerit : 1. Sacramenta N. L. non fuisse omnia instituta a Christo; aut esse plura vel pauciora quam septem; aut aliquod a Concilio nominatorum non esse verum et proprium : 2. Illa non differre a V. L. Sacramentis, nisi quatenus sunt alii ritus aut cæremoniæ : 3. Nullum alio esse dignius : 4. Omnia esse superflua, nulla necessaria ad salutem : 5. Esse instituta solum ad Fidem nutriendam : 6. Nec continere, nec conferre gratiam; sed signa tantum esse gratiæ acceptæ et notas Christianæ professionis : 7. Per illa non semper conferri gratiam, licet suscipiantur rite ac sine obice : 8. Ex opere operato per ea non conferri gratiam : ad hanc obtinendam sufficere Fidem promissionis divinæ : 9. In Baptismo, Confirmatione, et Ordine, non imprimi characterem unde illa iterari non possunt : 10. Christianos omnes habere potestatem administrandi Sacramenta : 11. In ministris non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia : 12. Ministrum, peccato mortali affectum, non conficere aut conferre Sacramentum, licet omnia huc pertinentia faciat : 13. Ecclesiæ ritus in solemnibus Sacramentorum administratione posse contemni, omitti, aut a quocumque Pastore mutari.

Speciales Canones de *Baptismo* anathematizant eum qui dixerit : 1. Baptismum Joannis habuisse eandem vim cum Baptismo Christi : 2. Aquam veram et naturalem non esse de necessitate baptismi : 3. In Ecclesia Romana non esse veram de baptismo doctrinam : 4. Baptismum ab Hæreticis sub debita forma ac intentione collatum non esse baptismum verum : 5. Baptismum esse liberum, non necessarium ad salutem : 6. Baptizatum non posse amittere gratiam, nisi peccato infidelitatis : 7. Eundem vi Baptismi fieri debitorem

Fidei solius, non totius legis Christi servandæ : 8. Baptizatos liberos esse ab omnibus Ecclesiæ præceptis, nisi se sponte illis submiserint : 9. Vota post baptismum facta, vi factæ in illo promissionis, esse irrita : 10. Peccata post baptismum commissa, sola recordatione et Fide Baptismi suscepti dimitti aut venialia fieri : 11. Ab Apostata ad pœnitentiam converso iterandum esse Baptismum antea rite susceptum : 12. Neminem esse baptizandum, nisi sit in ætate Christi baptizati, aut in mortis articulo : 13. Parvulos, actum Fidei non elicientes, suscepto Baptismo inter Fideles non esse computandos, ideoque rebaptizandos, cum ad discretionis annos pervenerint : aut præstare Baptismum omittere, quam baptizare actu non credentes : 14. Baptizatos parvulos, ubi adoleverint, suo arbitrio esse relinquendos, si quod Patrini nomine eorum in Baptismo promiserunt, habere ratum postea nolint.

Similes canones de *Confirmatione* execrantur illum qui dixerit : 1. Confirmationem esse otiosam cæremoniam; aut olim nil fuisse aliud quam catechesin quamdam, qua adolescentiæ proximi rationem Fidei suæ coram Ecclesia exponebant : 2. Injurious esse Spiritui sancto qui sacro chrismati virtutem aliquam tribuunt : 3. Quemvis Sacerdotem simplicem esse ordinarium Confirmationis ministrum.

Sess. 8^a. De qua jam ante actum fuerat, ob contagiosum Tridenti grassantem morbum, translatio Concilii Bononiam decernitur a duabus Patrum tertiis partibus, altera tertia, ex Hispanis et Cæsareanis conflata, contradicente et repugnante. Ne renovaretur tristis scena Basileæ olim orta, prudens moderatio fecit, qua minor pars, quantumvis Tridenti permanens, a Sessionibus celebrandis abstinuit. 9^a. Ab advectis Bononiam Patribus instituta, ob Præsulum paucitatem decernit conciliarem conventum ad bimestre differendum. 10^a. Ex eadem causa Concilium in trimestre prorogat, designat tamen proxime pertractandam Sacramentorum materiam; sed trimestris prorogatio, ut supra notatum, in quadriennalem suspensionem abiit. 11^a. Editur decretum de resumendo concilio. 12^a. Editur decretum de proroganda ulterius Sessione, ob Nationis Germanicæ, cujus causa præcipue agebatur, absentiam, nec magnam cæterorum Patrum frequentiam.

Sess. 13^a. Decretum hic promulgatum exponit Ecclesiæ doctrinam de *SS. Eucharistiæ Sacramento* : 1. Post panis et vini consecrationem, Christus vere, realiter, ac substantialiter, sub illarum rerum sensibilibus specie continetur. 2. Christus hoc Sacramentum instituit in sui memoriam, in spirituales animarum cibum, in antidotum quo liberemur a culpis quotidianis et a mortalibus præservemur, in pignus futuræ gloriæ, et symbolum unitatis. 3. Sacramentum hoc præcellit cæteris, quod ipsum sanctitatis auctorem Christum contineat; qui statim post consecrationem, et ante usum, est præsens : vi quidem verborum ejus corpus sub specie panis, et sanguis sub specie vini; vi naturalis autem connexionis, qua partes Christi, jam non amplius morituri, inter se copulantur, anima sub specie utraque; vi demum unionis hypostaticæ, divinitas. Tantumdem est sub specie una, quantum sub altera et utraque; totus enim et integer Christus sub qualibet specie et quavis speciei parte existit. 4. Per Consecrationem fit conversio totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi, et similiter vini in sanguinem; quam conversionem Catholica Ecclesia transsubstantiationem appellat. 5. Cultus latriæ huic Sacramento est exhibendus, cum Deus ipse sit præsens, alias

etiam adoratus: ideoque convenienter institutum est Theophoriæ festum. 6. Retinenda est antiquissima consuetudo Eucharistiam in sacrario asservandi et deportandi ad ægros. 7. Ex Apostoli præcepto, probandi seipsum, consuetudine Ecclesiastica declarato, nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumvis sibi contritus videatur, ad Eucharistiam absque præmissa sacramentali confessione accedat: quod et de Sacerdotibus intelligitur, si copia Confessarii adsit: si autem is, necessitate urgente, sine confessione prævia celebrarit, quamprimum confiteatur. 8. Sacramentum hoc tripliciter sumitur: sacramentaliter tantum, a peccatoribus; spiritualiter tantum, ab habentibus votum vel desiderantibus; sacramentaliter simul et spiritualiter, a suscipientibus reipsa et cum gratiæ augmento Sacramentum: Laici communionem accipiant a Sacerdotibus; celebrantes ipsi sumant; Fideles omnes frequenter suscipiant:

Subnectuntur *CANONES* anathematizantes cum qui dixerit: 1. In Eucharistiæ Sacramento non contineri vere, realiter, et substantialiter, corpus et sanguinem cum anima et divinitate Christi, et hinc totum Christum; sed tantum esse in eo ut signo, vel figura, aut virtute: 2. Remanere substantiam panis et vini cum corpore et sanguine Christi, nec fieri transsubstantiationem, manentibus solum speciebus panis et vini: 3. In Eucharistia non contineri totum Christum sub unaquaque specie, et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta: 4. In ipso actuali tantum usu Eucharistiæ esse præsentem Christum, non autem ante et post usum: 5. Præcipuum vel unicum Eucharistiæ fructum esse remissionem peccatorum: 6. Christum hic non esse adorandum cultu latriæ, etiam externo; nec festivitate peculiari venerandum; nec in processionibus solemniter circumgestandum; nec publice adorationi proponendum: ejus adoratores esse idololatrias: 7. Eucharistiam post consecrationem statim esse distribuendam; non in sacrario asservari, nec ad ægros deferri licere: 8. Christum in Eucharistia spiritualiter tantum, non etiam sacramentaliter ac realiter manducari: 9. Ex Ecclesiæ præcepto non teneri Fideles, ætatem discretionis adeptos, ad communionem paschalem annuam: 10. Non licere Sacerdoti celebranti, seipsum communicare: 11. Solam Fidem esse præparationem sufficientem ad Eucharistiæ sumptionem: habita etiam Confessarii copia, præmittendam non esse Confessionem sacramentalem, modo quis contritus se existimet.

Præter hæc sancitum est decretum de reformatione octo capita complexum: adjecta prorogatio definitionis de aliis circa Eucharistiam articulis: data cautio et Fides publica Protestantibus ad Concilium venturis.

Sess. 14^a. Decreta duo hic edita doctrinam et Canones continent de Pœnitentiæ et Extremæ Unctionis Sacramentis: tertium de Reformatione additum tredecim capitibus constat.

De *Pœnitentiæ Sacramento* hæc docentur: 1. Pœnitentia peccatoribus quovis tempore fuit necessaria: ad rationem Sacramenti pro baptizatis elevata est a Christo, dum post resurrectionem insufflavit in discipulos dicens: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata etc.* quod factum sicut Novatianorum errorem refellit, sic verba de potestate prædicandi verbum Dei et annuntiandi Evangelium explicari non sinit. 2. Differt Pœnitentia a Baptismo quoad materiam, formam, ministrum, effectum et condiciones: lapsis post Baptismum est necessaria, ut nondum regeneratis Baptismus. 3. Forma, in

qua præcipue sita vis Sacramenti, posita est in illis ministri verbis: *Ego te absolvo etc.*: quibus ex more preces additæ, non tamen ad essentiam spectant, nec sunt necessariae. Quasi materia sunt actus pœnitentis, scil. contritio, confessio et satisfactio: qui quatenus ad integritatem Sacramenti et plenam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, partes pœnitentiæ dicuntur. Effectus, quantum ad vim, est reconciliatio cum Deo; quam interdum conscientiæ pax, serenitas et consolatio sequuntur. Incussi conscientiæ terrores et Fides, nec pars nec effectus sunt hujus Sacramenti. 4. Contritio est animi dolor de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero: fuit omni tempore necessaria ad veniam; in baptizato lapso ad eam præparat, conjuncta cum Fiducia divinæ misericordiæ et voto præstandi reliqua requisita: adeoque non est sola cessatio a peccato, et propositum ac inchoatio vitæ novæ, sed veteris odium et detestatio. Etsi autem ea aliquando charitate perficiatur, adeo ut peccatorem ante justificet quam Sacramentum actu suscipiat; hoc tamen sine Sacramenti voto, contritioni perfectæ incluso, non fit. Contritio imperfecta, quæ attritio dicitur, quia vel ex consideratione turpitudinis peccati, vel ex gehennæ et pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ, non solum non facit hominem hypocritam et magis peccatorem, sed etiam donum Dei est, et impulsus Spiritus sancti, necdum quidem inhabitantis, sed tantum moventis: et quamvis ea sine Sacramento pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento impetrandam disponit. Hoc timore utiliter concussi Ninivitæ pœnitentiam egerunt, et misericordiam a Domino impetrarunt. 5. Confessio a Christo instituta, post Baptismum lapsis jure divino est necessaria; quia ille Sacerdotes sui vicarios ut judices constituit, ad quos omnia mortalia peccata deferantur: judicium enim hoc incognita causa exercere nequeunt, et ne æquitatem quidem in pœnis injungendis servare, si in genere duntaxat, et non in specie, peccata declarentur. Hinc omnia, licet occultissima, peccata mortalia, quorum post diligentem discussionem conscientia habetur, a pœnitentibus recenseri debent: venialia autem, licet recte et utiliter exponantur, taceri tamen in confessione possunt, et aliis remediis expiari. Circumstantiæ etiam, quæ speciem peccati mutant, sunt explicandæ; quia sine his peccata a pœnitentibus non integre exponuntur, nec iudicibus innotescunt; hi autem nec de gravitate criminum recte censere, nec pœnam debitam imponere possunt. Confessio sic fieri præcepta non est carnificina conscientiæ; quia pœnitens tenetur tantum confiteri ea peccata, quibus se Deum mortaliter offendisse post examen diligens meminerit: quæ vero diligenter cogitanti non occurrunt, in universum eadem confessione inclusa esse intelliguntur. Publica peccatorum confessio non est necessaria, sed satis est secreta; quæ initium non habuit primum a Concilio Lateranensi, ubi jus divinum a Christo jam institutum, singulis annis implendum, duntaxat mandabatur. 6. Minister hujus Sacramenti non est Fidelis quilibet, sed Episcopus et Sacerdos, qui etsi malus sit, conficere tamen hoc Sacramentum cum effectu potest. Is vero non tantum vel annuntiat Evangelium, vel declarat peccata esse remissa, sed ut iudex actu judiciali sententiam absolutionis pronuntiat: qui tamen animum serio agendi et absolvendi habere debet. 7. Cum omnis iudicii ratio exigit sententiam ferri in subditum, nullius momenti est absolutio, quam Sacerdos pro-

fert in eum, in quem ordinariam aut delegatam jurisdictionem non habet. Ob disciplinæ utilitatem, etiam coram Deo locum habet casuum reservatio, qua peccata quædam atrociora et graviora, non quidem quivis, sed summi tantum Sacerdotes suo iudicio absolvenda reservant: quæ potestas non Papæ tantum, sed Episcopis omnibus, in sua cuivis diœcesi, competit, in ædificationem tamen, non in destructionem. In articulo autem mortis nulla est reservatio, sed quilibet Sacerdos quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis et censuris absolvere potest. 8. Cum non remittatur cum culpa omnis etiam pœna, satisfactio autem ad hanc tollendam et alios effectus magnopere faciat, Sacerdos, quantum Spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum et facultate personarum, salutares et convenientes satisfactiones pœnitentibus injungere debet: Satisfactio autem sit, non tantum ad vitæ novæ custodiam et infirmitatis medicamentum, sed et ad præteritorum peccatorum vindictam et castigationem; quæ ratio ex ligandi officio usurpata, nec Sacramentum hoc facit forum iræ aut pœnarum, nec vim meriti et satisfactionis Christi obscurat. 9. Neque tamen solum pœnis aut sponte susceptis, aut a Sacerdote impositis, sed et temporalibus flagellis a Deo inflictis, a nobis patienter toleratis, apud Deum per Christum satisfacere possumus.

CANONES cognati anathemate feriunt eum qui dixerit: 1. Pœnitentiam non esse vere ac proprie sacramentum reconciliationis, a Christo institutum; 2. Eam non esse distinctum a baptismo sacramentum, nec rectè appellari secundam post naufragium tabulam: 3. Verba Christi: *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis* etc. non esse intelligenda de potestate in pœnitentiæ sacramento, sed de auctoritate prædicandi evangelium: 4. Ad integram et perfectam peccatorum remissionem non requiri in pœnitente tres actus memoratos, quasi materiam sacramenti, et tres pœnitentiæ partes dictos: Aut duas tantum esse partes, nempe terrores incussos conscientiæ, et fidem qua quis credit per Christum remissa sibi peccata: 5. Attritionem non esse verum et utilem dolorem, nec parare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam et magis peccatorem; esse dolorem coactum, non liberum ac voluntarium: 6. Confessionem vel institutam vel necessariam jure divino non esse: aut modum secreta confitendi esse alienum ab institutione et mandato Christi, ac inventum humanum: 7. Non esse necessarium jure divino, confiteri omnia et singula, quorum memoria habetur, peccata mortalia, etiam occulta et duobus ultimis Decalogi præceptis contraria, et circumstantias peccati speciem mutantem; aut non licere confiteri peccata venialia: 8. Confessionem esse impossibilem et traditionem humanam; aut non esse obligationem semel in anno confitendi: 9. Absolutionem non esse actum judiciale, sed nudum ministerium declarandi peccata esse remissa, modo confitens tantum credat se absolutum, aut sacerdos tantum joco absolvat: aut non requiri confessionem pœnitentis, ut sacerdos eum absolvere possit: 10. Sacerdotem, qui est in peccato mortali, non habere potestatem solvendi et ligandi; aut non solos sacerdotes esse ministros absolutionis: sed omnes fideles exercere posse illud dictum: *Quorum remiseritis* etc. *Quæcumque ligaveritis* etc. 11. Episcopos non habere jus reservandi sibi peccata, nisi quoad externam politiam: 12. Semper totam pœnam simul cum culpa remitti a Deo. Satisfactionem non esse aliam, quam fidem de satisfactione Christi: 13. Quoad pœnam temporalem non satisfieri per merita Christi, vel

pœnis a Deo inflictis et patienter toleratis, vel a sacerdote impositis, vel sponte susceptis pœnalibus, vel aliis pietatis operibus; sed optimam pœnitentiam esse tantum vitam novam: 14. Satisfactiones ejusmodi non esse cultum Dei, sed traditiones hominum; obscurantes doctrinam de gratia, verum Dei cultum et beneficium mortis Christi: 15. Claves Ecclesiæ tantum esse datas ad solvendum, non ad ligandum; et hinc impositionem pœnæ esse contra finem clavium et Christi institutionem: item fictionem esse quod virtute clavium solvenda pœna temporalis maneat, æterna sublata.

De *Extrema unctione* sequens est doctrina: 1. Sacramentum hoc a Christo esse institutum Marci c. 6. insinuatur; per Jacobi verba: *Infirmatur quis in vobis* etc. commendatur et promulgatur; materia illius est oleum ab Episcopo benedictum; forma, verba illa: *Per istam sanctam unctionem* etc. 2. Effectus hujus sacramenti est gratia ad expiandum peccatum et hujus reliquias abstergendas, atque ad alleviandum et confirmandum ægrum, ut morbum levius ferat, tentationibus dæmonis facilius resistat et sanitatem corporis, si animæ saluti expedit, interdum consequatur. 3. Minister hujus sacramenti est Episcopus vel sacerdos: tempus administrandi, quando infirmus tam periculose decumbit, ut in exitu vitæ constitutus videatur; dumque convalescens in aliud simile discrimen pervenerit.

Canones *de eadem* subjuncti anathema dicunt illi qui dixerit: 1. Extremam unctionem non esse sacramentum a Christo institutum, a Jacobo promulgatum, sed ritum acceptum a Patribus aut figmentum humanum: 2. Illam non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleviare infirmum; sed jam cessasse, utpote gratiam curationum: 3. Hunc ritum et usum repugnare Jacobo; ideoque mutandum, et absque peccato contemni posse: 4. Presbyteros Ecclesiæ, quorum Jacobus meminit, non esse sacerdotes, sed seniores in quavis communitate; ideoque ministrum hujus unctionis non solum sacerdotem.

Sess. 15^a. Fit sessionis prorogatio: Protestantibus datur salvus conductus formulæ uberioris. 16^a. Ingruente Stationi Synodali Saxonico bello, decernitur suspensio Concilii ad biennium, ea lege, ut pace prius reddita etiam ante hoc tempus Concilium vigeret: sed durantibus diutius impedimentis, cessatio decennium explevit. 17^a. Collectis rursus Patribus post convocationem a Pio IV. factam, editur decretum de continuando Concilio, et tractanda Legatis proponentibus materia Fidei, morum ac disciplinæ; quibusdam frustra novitatem in propositione a Legatis facienda causantibus. 18^a. Sancitur decretum alterum de librorum delectu seu indice librorum prohibitorum a deputatis conficiendo; alterum de Fide publica Protestantibus etiam per Congregationem generalem dari concessa. 19^a. Ad postulationem Legatorum Gallicorum fit Sessionis prorogatio. His appulsis, de voce *continuationis* oritur controversia, Italis et Hispanis pro ea stantibus, Gallis et Germanis Concilium de novo inchoari volentibus: abstrahendum a voce censet Pontifex, statuens nihilominus, inde tractationis initium faciendum, ubi desierat Conciliare negotium. 20^a. Ob varias difficultates, tum ex litibus Oratorum de prœdria, tum ex sententiarum diversitate de communione sub utraque specie Protestantibus concedenda ortas, iteratur Sessionis prorogatio.

Sess. 21^a. Declaratur doctrina de *Communione sub utraque specie et parvulorum*, capitibus quatuor totidemque Canonibus: de reformatione autem quindecim capitibus agitur.

Declaratio hujus est tenoris : 1. Qui Eucharistiæ Sacramentum non conficiunt, nullo præcepto divino urgentur ad illud sub utraque specie sumendum : nec dubitari potest quin sumptio sub una specie sufficiat ad salutem : 2. Fuit perpetuo in Ecclesia potestas, ut in Sacramentorum dispensatione, salva eorum substantia, statueret vel mutaret, quæ suscipientium utilitati et Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum et locorum varietate, magis expedire judicaret. Hinc licet sub Ecclesiæ initium non infrequens fuerit usus utriusque speciei, progressu tamen temporis, mutata jam illa consuetudine, gravibus et justis ex causis consuetudinem sub altera specie communicandi approbavit, et pro lege habendam decrevit : hanc reprobare aut mutare sine Ecclesiæ auctoritate non liceat. 3. Quamvis Christus hoc Sacramentum in duabus speciebus instituerit, et tradiderit Apostolis; est tamen fatendum, totum ac integrum Christum sub altera tantum specie, verumque Sacramentum sumi; ac proin nulla gratia ad salutem necessaria defraudari, qui unam speciem solam accipiunt. 4. Parvuli, usu rationis carentes, nulla obligantur necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ communionem : non tamen damanda est antiquitas, si eum morem aliquando alicubi servavit.

Canonum anathema ferit eum, qui dixerit : 1. Ex Dei præcepto vel necessitate salutis, omnes et singulos fideles utramque speciem sumere debere : 2. Ecclesiam non justis de causis panis tantum specie communicare Laicos et Sacerdotes Eucharistiam non conficientes : aut in eo errasse : 3. Totum et integrum Christum sub una panis specie non sumi ; quia non sumitur secundum Christi constitutionem sub utraque : 4. Parvulis, ante discretionis annos, necessariam esse communionem. Porro an usus calicis aliquando Laicis sit permittendus, et quales causæ id concedendi sint justæ, Concilium in aliud tempus reservat decidendum.

Sess. 22^a. De Missæ sacrificio editur, per doctrinæ capita, Canones consuetos, et præscriptas reverentiæ leges : fit decretum de reformatione per undecim capita diffusum : resumpta quæstione de calicis usu aliquibus Provinciis petentibus permittendo, negotium ad summum Pontificem refertur.

Doctrina de Sacrificio Missæ : 1. Christus in cœna Apostolis, quos tunc Sacerdotes constituit, dedit potestatem et præceptum offerendi corpus et sanguinem suum sub speciebus panis et vini ; id tanquam jure Sacrificium visibile relinquens Ecclesiæ suæ, per quod virtus sacrificii in cruce peracti nobis applicatur in remissione peccatorum. 2. Quia in hoc Sacrificio Christus incruente immolatur, qui in ara crucis semel seipsum cruento obtulit ; vere est propitiatorium pro vivis et defunctis. 3. Memoria Sanctorum fit in Sacrificio ; ipsum tamen soli Deo offertur, non vero Sanctis, quorum duntaxat patrocinia imploramus. 4. Canon Missæ, cum constet ipsis Domini verbis, Apostolorum traditionibus et piis sanctorum Pontificum institutionibus, ab omni errore purus, sanctitatem et pietatem spirat. 5. Per ritus mutata voce dicendorum, caeremonias, lumina, vestes et similia, ex Apostolica antiquitate accepta, mens ad altissima mysteria contemplanda excitatur. 6. Opandum ut Missæ præsentibus sacramentaliter communicarent : in qua tamen solus Sacerdos si communicat, ea adhuc est et commendanda et publica ; quia populus spiritualiter communicat, Sacerdos est publicus Ecclesiæ minister et Missa pro omnibus fidelibus celebratur. 7. Vinum aqua miscendum, quia

Christus ita fecisse creditur; sanguinem et aquam e Christi latere exivisse hac mixtione recolitur; populi per aquam significati cum Christo unio representatur. 8. Missa non est dicenda lingua vulgari, sed more ab Ecclesia Romana usitato: ejus tamen mysteria populo frequenter sunt explicanda.

CANONES de eodem anathema pronunciant in eum, qui dixerit: 1. In Missa verum et proprium Sacrificium non offerri; aut offerri non esse aliud quam manducandum dari; 2. Verbis illis: *Hoc facite in meam commemorationem*, Christum Apostolos non instituisse Sacerdotes; aut non ordinasse ut ipsi et Sacerdotes alii offerrent suum corpus et sanguinem: 3. Missæ Sacrificium non esse propitiatorium, sed laudis tantum et gratiarum actionis, vel nudam commemorationem, vel prodesse soli sumentis; nec pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, aut necessitatibus aliis offerri debere: 4. Blasphemiam irrogari, vel derogari Sacrificio crucis per Missæ Sacrificium: 5. Imposturam esse Missas celebrare in honorem Sanctorum, ad impetrandam eorum intercessionem, juxta Ecclesiæ mentem: 6. Canonem Missæ continere errores et esse abrogandum: 7. Cæremonias, vestes et externa signa in Missis usitata, potius irritabula impietatis esse, quam officia pietatis: 8. Missas, ubi Sacerdos solus communicat, illicitas esse et abrogandas: 9. Ritum, quo submissa voce pars canonis, et consecrationis verba proferuntur, esse dammandum; aut lingua tantum vulgari Missam dicendam; aut aquam non miscendam.

LEGES pro Missæ reverentia: 1. Absint cujusvis generis mercedum pacificationes pro celebratione; nec non eleemosynarum exactiones potius quam postulationes; omnis denique simoniaca labes vel turpis quæstus. 2. Vagi et ignoti ne sinantur celebrare. 3. Notorie criminosi arceantur a celebratione et auditione Missæ. 4. Non celebretur a quopiam in privatis domibus, aut extra Ecclesiam ac Oratoria, divino cultui tantum dicata. 5. Arceatur ab Ecclesiis musica lasciva, actiones seculares, vana colloquia, deambulationes, strepitus et clamores. 6. Caveatur omnis superstitio in numero candelarum certo aut similibus; et ne aliis horis, ritibus, cæremoniis aut precibus, quam debitis, celebretur. 7. Doceatur populus de qualitate et causa fructus Sacrificii. 8. Moneatur idem, ut frequenter ad suas Parochias, diebus saltem Dominicis et festis majoribus accedat. Quæ omnia Ordinariis proponuntur ita ut ad ea servanda populum etiam pœnis Ecclesiasticis compellant.

Sess. 23^a. Diu hæc dilata tum ob controversiam de reformatione Romanæ curiæ, quam Imperator et Rex Galliæ a Concilio fieri urgebant, Pontifex autem partim decreto a se edito jam factam, partim adhuc faciendam sibi sumebat, tum ob concertationem de prærogativa Hispanum inter et Gallum Oratorem ortam; tandem post decem ab ultima Sessione menses habita est, Simonetæ adjunctis Hosio, Morono et Navagero, qui in locum aliorum Præsidium jam defunctorum successerant. Exponitur duplici more consueto dogma de Sacramento Ordinis; decernitur de reformatione octodecim capitibus.

Dogma de Sacramento Ordinis: 1. Christus Apostolis, et eorum in Sacerdotio successoribus dedit potestatem consecrandi, offerendi et ministrandi visibile Sacrificium, nec non dimittendi et retinendi peccata. 2. Ad venerationem tanti Sacrificii, ab ipso Ecclesiæ initio fuerunt in usu septem Ordines; tres majores seu sacri, et quatuor minores. 3. Cum ordinatio sacra

conferat gratiam, ordo est verum ac proprium Sacramentum. 4. Non omnes Christiani sunt Sacerdotes, sed ii soli qui ab Episcopis legitime sunt ordinati: semel ordinati nunquam fieri possunt Laici. Episcopi ad Hierarchiam Ecclesiasticam præcipue pertinent; sunt Presbyteris superiores; præter confirmationis collationem et alias functiones sibi solis proprias, ministros Ecclesiæ ordinant, etiam non requisito nec necessario Laicorum suffragio aut consensu: sine Episcopi ordinatione, ad secularis potestatis vocationem vel institutionem exercentes ministeria sacra, non sunt ministri Ecclesiæ.

CANONES adnexi execrantur illum qui dixerit: 1. In N. T. non esse sacerdotium visibile, aut potestatem consecrandi et offerendi, vel remittendi et retinendi peccata, sed officium et nudum ministerium prædicandi Evangelium; quique non prædicant, non esse sacerdotes: 2. Præter sacerdotium nullos esse Ordines alios, per quos velut per gradus ad illud ascendatur: 3. Ordinem non esse vere ac proprie Sacramentum; sed figmentum humanum, aut ritum tantum eligendi ministros Verbi Dei: 4. Per eum non dari Spiritum sanctum, nec imprimi characterem; vel Sacerdotem semel factum, rursus fieri Laicum posse: 5. Sacram Unionem in ordinatione usitatum non requiri, sed contemnendam esse ac perniciosam; similiter et alias Ordinis caeremonias: 6. In Ecclesia non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris, et ministris: 7. Episcopos non esse Presbyteris superiores; vel non habere potestatem confirmandi et ordinandi; vel eam ipsis esse cum Presbyteris communem; vel ordines, absque populi aut potestatis secularis vocatione vel consensu collatos, esse irritos; vel non ordinatos, nec missos ab Ecclesiastica potestate, veros esse verbi divini et Sacramentorum ministros: 8. Episcopos, qui auctoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos et veros Episcopos.

Sess. 24^a. Eduntur de Sacramento Matrimonii Canones et reformatio: additur aliud ad alias materias pertinens decretum de reformatione, viginti capita complexum.

CANONES præit doctrina, quæ matrimonii perpetuum et indissolubilem nexum asserit; hoc vinculo duos duntaxat copulari et conjungi enuntiat; gratiam, quæ naturalem amorem perficiat, indissolubilem unitatem confirmet, conjuges sanctificet, matrimonio meritis Christi comparatam affirmat; indeque matrimonium Sacramentis annumerandum infert, et Traditione confirmat.

Ipsi autem *CANONES* pro more reprobant eum qui dixerit: 1. Matrimonium non esse vere ac proprie Sacramentum a Christo institutum nec gratiam conferre: 2. Licere Christianis plures simul habere uxores, nec hoc lege divina prohibitum: 3. Consanguinitatis et affinitatis tantum gradus in Levitico expressos, matrimonium impedire contrahendum, dirimere contractum; nec posse Ecclesiam dispensare in eorum nonnullis, nec constituere, ut plures impediant et dirimant: 4. Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse: 5. Propter hæresin, aut molestam cohabitationem, aut conjugis absentiam, dissolvi posse matrimonii vinculum: 6. Matrimonium ratum, non consummatum, per alterius conjugum solemnem Religionis professionem non dirimi: 7. Errare Ecclesiam, dum docuit et docet non dissolvi vinculum matrimonii per alterius conjugum adulterium; nec, quamdiu

alter conjugum vivit, posse etiam innocentem aliud matrimonium inire; mœcharique eum qui dimissa adultera aliam duxerit; et eam quæ dimisso adultero nupserit alii : 8. Ecclesiam errare, dum decernit, ob multas causas fieri posse separationem conjugum quoad thorum seu cohabitationem, ad certum incertumve tempus : 9. Clericos in sacris ordinibus constitutos, et Regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere : contractumque valere, non obstante lege Ecclesiastica vel voto; omnesque posse contrahere matrimonium, qui castitatis, licet eam voverint, donum se habere non sentiunt : 10. Statum conjugalem præponendum virginali vel cœlibi; huncque illo non esse meliorem : 11. Prohibitionem solemnitatis nuptiarum certis temporibus esse superstitionem; benedictiones earum aliasque cæremonias Ecclesiasticas damnandas : 12. Causas matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos.

Reformatio complectitur sequentia. 1. Matrimonia clandestina, etiam sine consensu parentum, valida fuerunt, quandiu ea non irritavit Ecclesia; quæ tamen illa semper prohibuit. Cum vero sola prohibitio non sufficiat ad coerenda scelera, abusus et pericula adulteriorum, fiat posthac a proprio contrahentium Parocho trina denuntiatio, quæ tamen minui vel remitti ex Ordinarii judicio possit. Nullo impedimento opposito, et consensu intellecto, matrimonium celebretur in facie Ecclesiæ, præsentibus testibus, et Parocho sponso conjungente. Qui aliter quam præsentem Parocho, vel, de hujus aut Ordinarii licentia, alio Sacerdote, et duobus vel tribus testibus, matrimonium contrahere attentabunt, ad sic contrahendum sint inhabiles, et contractus hujusmodi irritus ac nullus; qui aliter fecerint, pœnis insuper ab Ordinario gravibus mulctentur. Sponsi ante matrimonium ordinarie in eadem domo non cohabitent. Qui sine Parochi proprii licentia matrimonio jungit sponso, ipso jure suspensus maneat, dum a Parochi proprii Ordinario absolvatur. Habeat Parochus librum quo conjugum et testium nomina, dies et locus matrimonii contracti notentur. Moneantur sponsi ut ante matrimonium confiteantur et communicent. Hoc decretum promulgetur sæpius in Parochiis, præsertim primo anno : post triginta autem dies a promulgatione facta, robur suum habeat. 2. Unus tantum vel una, vel ad summum unus et una munus patrini agant : inter hos et baptizatum baptizatique parentes, nec non inter baptizantem et baptizatum baptizatique parentes tantum cognatio spiritualis contrahitur : unde horum nomina inscribantur libro baptismali. Si alii præter designatos infantem levando tangant, cum his cognatio non oritur. Similis limitatio est cognationis ex Confirmatione. 3. Impedimentum publicæ honestatis ex sponsalibus quacumque ratione invalidis non oritur : si valida fuerint, primum gradum non excedat. 4. Impedimentum affinitatis, ex fornicatione ortum ad primum, tantum et secundum gradum restringitur. 5. Qui scienter intra gradus prohibitos contraxit, separetur et spe dispensationis careat : idem fiat, si neglectis solemnitatibus ignorans cum impedimento contraxit si adhibitis solemnitatibus, ignoratum impedimentum postea cognoscatur; facilius et gratis cum eo dispensari potest. In contrahendis matrimoniis vel nulla dispensatio, vel raro, idque ex causa et gratis detur : in secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes et ob causam publicam. 6. Inter raptorem et raptam, dum hæc est in raptoris potestate, non stat matrimonium. Raptores et adjuutores sint ipso

jure excommunicati et perpetuo infames; si Clerici fuerint, de proprio gradu decident. Si rapta separata, et in loco tuto ac libero posita, consentiat libere, raptor eam ducere possit: tenetur tamen eam dotare, seu duxerit, seu non. 7. Vagabundi non facile admittantur ad matrimonium: Magistratus seculares eos coerceant: Parochi non adsint eorum matrimoniis, nisi facta inquisitione, et re ad Ordinarium delata, ab eo habuerint licentiam. 8. Concubinari post trinam Ordinarii monitionem excommunicentur: ultra annum contumaces puniantur gravius. Concubinæ post trinam monitionem puniantur severe, et extra diocesis ejeciantur, invocato, si opus, brachio seculari; aliis pœnis in suo robore permanentibus. 9. Domini ac Magistratus directe vel indirecte cogentes minis vel pœnis subditos ad certa matrimonia cum certis contrahenda, ipso facto sint excommunicati. 10. Ab adventu usque ad Epiphaniam, et a feria quarta Cinerum usque ad Octavam Paschatis inclusive, prohibitiones solemnium nuptiarum observentur.

Sess. 23^a. Sanciuntur tria decreta dogmatica: 1um de Purgatorio; 2um de Invocatione, Veneratione ac Reliquiis Sanctorum, et sacris Imaginibus; 3um de Indulgentiis; cui additio facta de delectu ciborum, jejuniis et diebus festis: posterioribus interponebantur decreta, alterum de Regularibus, de Reformatione alterum: negotium olim commissum de Indice librorum noxiorum, cum perfici et distincte de omnibus judicari non potuerit, jubetur quodcumque hac in re a Deputatis factum exhiberi summo Pontifici, ut ejus judicio et auctoritate opus terminetur et evulgetur: idem mandatur Deputatis ad Catechismum, Missale et Breviarium: demum post factam probatamque finiendæ Synodi et confirmationis petendæ rogationem, succedit acclamatio et subscriptio Patrum, quos inter Procuratores absentium soli subscripserunt non definiendo.

Decernitur *de purgatorio*: esse purgatorium; animas ibi detentas fidelium suffragiis, potissimum sacrificio missæ juvari; sanam de purgatorio doctrinam credendam; tenendam, et populo prædicandam; omissis tamen difficilioribus et subtilioribus quæstionibus, incertis autem, curiosis, et superstitionem vel quæstum sapientibus tractari prohibitis. *De invocatione et veneratione Sanctorum*: Sanctos cum Christo regnantes, orationes suas pro hominibus Deo offerre; bonum et utile esse, suppliciter eos invocare, et ob beneficia a Deo impetranda per ejus filium, unicum redemptorem et salvatorem, ad eorum orationes operamque confugere: illos e contra impie sentire, qui negant sanctos esse invocandos, aut pro hominibus orare; qui sanctorum invocationem dicunt esse idololatriam, vel pugnans cum verbo Dei, vel honori Christi adversum, vel stultum. *De Reliquiis Sanctorum*: Sanctorum Martyrum et aliorum cum Christo viventium sacra corpora a fidelibus esse veneranda, per quæ a Deo multa beneficia hominibus præstantur; omnino damnandos esse et damnari eos, qui sanctorum reliquiis venerationem non debere, vel eas inutiliter honorari, et sanctorum memorias opis eorum impetrandæ causa frustra frequentari affirmant. *De Imaginibus sacris*: Imagines Christi et sanctorum, in templis præsertim, habendas et retinendas; illisq; honorem et venerationem impertiendam esse, non quod credatur illis inesse aliqua divinitas aut virtus, vel quod ab ipsis imaginibus aliquid petendum aut in iis fiducia sit figenda, ut gentiles olim idolis tribuebant: sed quia honor

illis exhibitus refertur ad prototypa; ita ut per imagines, quibus veneratio-
nis signa exhibemus, Christum adoremus et sanctos veneremur. Insuper per
picturas populum erudiri et confirmari in articulis fidei, monerique intuen-
tes acceptorum beneficiorum et exemplorum imitandorum: quibus qui con-
traria docent, anathemati subijci. Abusus autem, si qui sint, abolendos esse;
instruendum populum divinitatem non hinc corpoream quia sensibilibiter
figuratur; et omnem superstitionem, quæstum et lasciviam tollendam: unde
nec proponendam esse insolitam imaginem, nec nova miracula aut reli-
quias recipiendas, nisi ab Episcopo recognitas et approbatas. In gravioribus
quæstionibus a Synodo Provinciali esse cognoscendum; nihil tamen novum
et inusitatum decernendum; inconsulto Pontifice. *De Indulgentiis*: Potesta-
tem eas concedendi a Christo collatam esse Ecclesiæ; earum usum ab anti-
quissimis temporibus fuisse; eundem, Christianis maxime salutarem et a
Conciliis probatum, esse retinendum: damnatis illis qui contraria asserunt;
adhibendam tamen in iis concedendis moderationem, ne disciplina enerve-
tur. Ad abusum emendandos, quæstum prævum pro iis consequendis penitus
abolendum; alios ex superstitione, ignorantia vel aliunde provenientes,
indagandos apud suos ab Episcopis, et a Concilio Provinciali cognitos ad
summum Pontificem referendos, ut de illis pro Ecclesia universali statuatur.
De delectu ciborum, jejuniis et diebus festis: Commendanda et usurpanda
esse, quæ Romana Ecclesia servat et Concilia statuunt; maxime ciborum
delectum et jejunia ad carnem mortificandam, dierum festorum celebratio-
nem ad pietatem augendam: admonito populo ad obedientiam; ut remune-
rationem capiant, ultionem evitent.

III. Argumentum quod in Conciliis aliis præbebant Canones, in præsentī
referunt Decreta de Reformatione. Ordinem in illis non facit doctrinæ me-
thodus, nec materiæ ratio; quin et eadem res aliquoties, auctario tamen
quodam accedente, est repetita: unde quam unam habent ex Sessionibus,
in quibus promulgata fuerunt, seriem sectabimur; excepto solo decreto quod
de Regularibus inscribitur, cum alia careant quacumque inscriptione: quæ
enim de observandis in celebratione Missæ ac reformatione matrimonii edita
sunt, tanquam affinia rebus dogmaticis supra adjecimus.

In *Sessione V.* Ordinatur: 1. jam constitutos urgendos, aut recens consti-
tuendos esse, in Ecclesiis Episcopalibus quidem et Collegiatis insignibus
Theologum ad sacram Scripturam, in Collegiatis minoribus autem Magis-
trum ad grammaticam gratis docendam; iisdem etiam de congruo stipendio
providendum: idem commendatur monasteriis et Regularium conventibus:
præterea datur docentibus, qui probati sint, et scholaribus Clericis, gaudere
reditibus, in absentia legitima a jure concessis. 2. Debere Episcopos per sese,
aut si impediuntur, per alios idoneos prædicare Evangelium; cohibere noxie
prædicantes; arcere ignotos: Regularibus, ut prædicent, necessariam esse
Superioris licentiam et Ordinarii approbationem: Quæstuariis prædicatio-
nem non permittendam.

In *Sess. VI.* hæc habentur: 1. Obligati sint Prælati ad Residentiam: contra
non residentes valeant Canones aliquando promulgati: Absentes a sua Ecclesia
sine causa legitima, mulcentur quarta fructuum parte unius anni, Ecclesiæ et
pauperibus applicanda. 2. Etiam Inferioribus sit obligatio residentie, ubi
eam beneficium requirit: legitima absentie causa ab Ordinario probanda:

data ab hujus Ordinario facultate, ipso jure a Pontificalibus sit suspensus per annum; sic ordinatus ab executione ordinum, quandiu Ordinario libuerit. 3. Ordinatos ab alieno, sine suo examine et dimissorialibus, Episcopus suspendere ab exercitio possit, si minus idoneos repererit. 4. Nullus Clericus, Pontificalia, nec Ordines conferant in aliena diœcesi sub pœna, sine expressa diœcesani licentia.

In *Sess. VII.* 1. Ad regimen Ecclesiæ Cathedralis non admittatur, nisi legitime natus, ætate maturus, probus et doctus. 2. Tenens plures Episcopatus, designato tempore dimittat omnes, uno excepto; alias ipso jure vacent omnes, excepto ultimo. 3. Beneficia inferiora, præsertim curata, conferantur dignis, quique ipsi residere et curam exercere possint. 4. Plurium beneficiorum curatorum aut incompatibilium contra Canones detentor, ipso jure illis sit privatus. 5. Idem si dispensatione gaudeat, eam exhibeat Ordinario, qui de idoneo vicario provideat. 6. Uniones beneficiorum certo ante tempore factæ examinentur ab Ordinario: faciendæ, aut effectum nondum sortitæ, legitimam causam et Ordinarii judicium habeant; alias irritæ declarentur. 7. Beneficia unita visitentur ab Ordinario annis singulis; curentur per vicarios gaudentes tertia parte fructuum. 8. Ecclesiæ reparandæ; et cura animarum sollicitè exercenda. 9. Promoti ad majores Ecclesias, ultra semestre consecrationem suscipere non differant. 10. Sede vacante, Capitulum, infra annum a vacationis die, licentiam ordinandi aut litteras dimissoriales nulli concedant, nisi aliqui occasione beneficii obtinendi aut obtenti arctato: si contra-veniat, subjaceat interdicto; ordinatus ipso jure sit suspensus ab executione ordinum. 11. In his litteris exprimatur causa, ob quam ab Episcopo proprio ordinari nequeat: ordinationem præeat examen. 12. Facultas de non promovendo annum non excedat. 13. Electi, præsentati, aut nominati ad beneficium, sine prævio examine non instituuntur, iis exceptis quos Academia præsentat. 14. Causæ civiles exemptorum extra locum exemptum cognoscantur ab Episcopo, ut S. sedis legato. 15. Curent Ordinarii ut hospitalia fideliter administrentur.

In *Sess. XIII.* 1. Episcopi resideant; subditos prudenter, h. e. suaviter et fortiter regant: ab eorum sententia interlocutoria ante definitivam, in causis visitationis et correctionis, aut criminalibus, nemo appellet. 2. Appellationis causa in criminalibus ab Episcopi sententia, si cui in partibus delegatur, committatur Metropolitano; si is habeatur suspectus, aut ultra duas diœtas distet, viciniore Episcopo aut ejus vicario; non inferiori judici. 3. Acta primæ instantiæ intra triginta dies gratis dentur appellanti; alias judici, ad quem absque illis liceat procedere. 4. Episcopo Clericum depouenti aut degradanti, si determinatus a Canonibus numerus Episcoporum adesse nequeat, assistant totidem Abbates ejusdem diœcesis: si nec hi præsto sint, assistant personæ aliæ in dignitate constitutæ. 5. Gratia remissionis pœnæ obreptitiæ vel subreptitiæ impetrata, revocetur a concedente. 6. Episcopus non citetur personaliter, nisi depositionis aut privationis causa. 7. Testes contra Episcopum non admittantur, nisi idonei et graves. 8. Graves Episcoporum causæ a summo Pontifice cognoscantur.

In *Sess. XIV.* 1. Interdictus ascendere, aut suspensus exercere ordinem, si non præsumat tamen ascenderit vel exercuerit, accepta ab alio quam suo Prælato licentia, puniatur. 2. Episcopus ordinans alienum subditum sine

data ab hujus Ordinario facultate, ipso jure a Pontificalibus sit suspensus per annum; sic ordinatus ab executione ordinum, quandiu Ordinario libuerit. 3. Ordinatos ab alieno, sine suo examine et dimissorialibus, Episcopus suspendere ab exercitio possit, si minus idoneos repperit. 4. Nullus Clericus, quantumvis exemptus, eximatur a correctione Episcopi residentis, etiam extra visitationem agentis, ut sed. Apost. delegati. 5. Conservatorum potestas ad certos limites restringatur. 6. Clerici in sacris constituti, aut beneficium possidentes, habitum Clericalem gestent; si ab Episcopo moniti non pareant, suspendantur ab ordinibus; si non emendantur, priventur beneficiis et officiis. 7. Homicida voluntarius, licet occultus, careat beneficio et ordine: casualis aut vim vi repellens, cognita et probata causa, dispensetur. 8. Ex privilegio potens punire subditos alienos, criminum etiam atrocium reos tamen non puniat, sine interventu eorum Episcopi aut personæ ab eo deputatæ. 9. Beneficia unius diœcesis nullo prætextu uniantur beneficiis alterius diœcesis. 10. Regularia beneficia conferantur nonnisi Regularibus actu, aut qui esse debeant. 11. Regularis translatus ad alium ordinem, in claustrum sub obedientia vivat perpetuo, et secularium beneficiorum sit incapax. 12. Posthac jus Patronatus obtineat nemo, nisi ex fundatione aut dotatione, Episcopo reservata præsentati institutione. 13. Præsentatio fiat Ordinario; alias institutio sit nulla.

In Sess. XXI. 1. Episcopi dent gratis ordines, tonsuram, dimissorias et testimoniales: nec ipsi, nec eorum ministri, pro illis sigillandis vel sponte oblatum accipiant; ubi tamen consuetudo viget, Notarii ultra decimam aurei partem non capiant, et siquidem aliunde careant salario. 2. Etiam idoneus non admittatur ad majores ordines, nisi habeat beneficium sufficiens; qui illud resignare nequeat, nisi aliunde vivere possit: Patrimonium vel pensionem etiam sufficientem possidentes ordinari nequeant, nisi quos Episcopus pro necessitate aut utilitate Ecclesiæ suæ ordinandos judicaverit: quo facto illa alienari sine Episcopi facultate non possunt. 3. Ubi nullæ vel tenues sunt distributiones quotidianæ, ad eas tertia pars proventuum et fructuum separetur, dividenda inter præsentes divinis officiis; salva consuetudine, qua non residentibus nihil, aut tertia parte minus datur. 4. Ubi Rector unus non sufficit, addantur Sacerdotes competentes: ubi, ob loci distantiam vel difficultates et incommoda magna, Parochiani ad matricem Ecclesiam accedere nequeunt, invitis etiam rectoribus constituentur novæ Parochiæ, assignata portione ex matrice: hac non sufficiente, adigatur populus ad suppeditanda necessaria. 5. Ob Ecclesiæ paupertatem, et in casibus a jure expressis, Episcopi faciant unionem Ecclesiarum Parochialium, vel beneficiorum curatorum aut non curatorum cum curatis. 6. Imperitis sed honestæ vitæ Rectoribus, vicarii pro tempore dentur, cum assignanda fructuum parte: scandalose viventes et sic perseverantes priventur beneficiis, exemptione et appellatione remota. 7. Ecclesiæ vetustate vel alias collapsæ restaurentur ex fructibus ad eas pertinentibus; qui si non sufficiant, Patroni, aut fructuum ex illis perceptores, in horum defectu Parochiani contribuant: si nullo ex his medio reparari queant, beneficia transferantur ad matrices aut vicinas Ecclesias; diruta in profanos, non tamen sordidos usus conversa, et cruce ibidem erecta. 8. Monasteria commendata, ubi regularis disciplina non viget, et beneficia qualitercumque commendata, singulis annis ab Episcopo visitentur. 9. Quæstorum elemo-

synarum nomine et usu penitus sublato, indulgentias publicet Ordinarius, et duos de Capitulo ordinet, ad recipiendas absque mercede eleemosynas.

In Sess. *XXII*. 1. Clerici a negotio seculari abstineant, honeste, graviter, et sancte se gerant, ut aliis sint exemplo. 2. Assumendus ad Cathedralē Ecclesiam, natalibus, ætate, moribus et doctrina sit præditus, Doctor aut Licentiatius in Theologia vel jure Canonico, aut Academiæ testimonio instructus, aut saltem per sex menses in sacro jam ordine constitutus. 3. Creentur distributiones quotidianæ, ut supra: portiones absentium pro Episcopi arbitrio cedant fabricæ aut pio loco, exceptis tum actu curam extra civitatem gerentibus, qui pro præsentibus habentur; tum perdentibus aliquid, quod ad tertiam fructuum partem ascendit. 4. In Cathedrali vel Collegiata, etiam Regulari, vocem non habeat, qui non est Subdiaconus: intra annum suscipiantur ordines ad ministerium requisiti: provisio solum fiat habentibus ætatem et alia requisita. 5. Dispensationes extra Romanam curiam committantur Ordinariis eas impetrantium: Rescripta gratiæ non sortiantur effectum, nisi ab illis ut delegatis summarie et extrajudicialiter cognita. 6. Eodem modo procedatur in commutationibus ultimarum voluntatum. 7. In appellationibus, Cap. *Romana* de appellat. in *sexto* servetur. 8. Episcopi videant omnes dispositiones pias; habeantque jus visitandi hospitalia, collegia, confraternitates Laicorum, iis exceptis quæ immediatæ Regum protectioni substant. 9. Administratores piorum locorum singulis annis reddant rationem Ordinario, nisi aliter in fundatione sit cautum. 10. Notariorum sufficientiam scrutentur Ordinarii: insufficientes aut delinquentes arceant a causis Ecclesiasticis. 11. Ecclesiasticorum honorum aut proventuum usurpatores, defensores, aut perceptionis impeditores subiaceant anathemati, absolutione Papæ reservata; si eorum quis Ecclesiæ Patronus sit, jure Patronatus etiam privetur; si Clericus, excidat beneficiis, sit inhabilis ad alia, et suspensus ab ordinibus.

In Sess. *XXIII*. 1. Episcopus aut Prælati superior nunquam absit a sua diocesi, nisi ad summum tres menses continuos vel interruptos: si urgente causa abesse ultra velint, eam Papæ aut Metropolitano in scriptis offerant approbandam, excepto negotio Reipublicæ aut sui Episcopatus notorio aut repentino; tempore absentiae caveat Ecclesiæ de damno: alias fructus non faciat suos, sed teneatur fabricæ aut pauperibus loci pro rata absentiae erogare, etiam monitione alia non secuta. Idem valeat de Curatis inferioribus, in quorum absentia ponantur vicarii ab Episcopo approbati: discedendi autem licentiam in scriptis et gratis dandam, nisi ex gravi causa, si ultra bimestre, non obtineant. 2. Episcopus, ultra tres menses consecrationem differens, restituat fructus: qui rursus per totidem differt, ipso jure Ecclesia sit privatus. Consecratio autem in Ecclesia, ad quam est promotus, si commodè fieri queat, aut in Provincia agatur. 3. Episcopus ipse Ordines conferat: morbo impeditus, alibi ordinandos non dimittat, quam examinatos et probatos. 4. Tonsura tantum detur confirmatis, fidei rudimenta item legere et scribere doctis, et probabiliter verum clericandi animum gerentibus. 5. Promovendi ad minores habeant testimonium a Parocho et Scholæ Magistro: ante ejus ordinationem omnia indagentur circa natales, ætatem, mores etc. 6. Tonsura et minoribus etiam initiatus, beneficium non obtineat ante 14um ætatis annum: Fori privilegio non gaudeat, nisi beneficium habeat, aut Clericalem habitum et tonsuram gestet; inserviat alicui Ecclesiæ, aut in Cle-

ricorum seminario vel Academia versetur. 7. Episcopus de ordinandorum qualitatibus dispiciat, adscitis viris peritis. 8. Quilibet ordinandus ab Episcopo proprio, vel de hujus licentia et testimoniis ab alio : ordinatio publice ac præsenti Clero fiat in Cathedrali ; aut si alibi, in digniori Ecclesia. 9. Episcopus nequeat ordinare ut familiarem, nisi triennio secum commoratum : tunc autem statim conferat ei beneficium. 10. Abbates non conferant tonsuram aut minores sive seculari sive regulari sibi non subdito : Capitula dimissorias non concedant, etiam vacante sede. 11. Etiam minoribus ordinandi servant interstitia : exerceant ordinis suscepti officium ; vitæ merito, doctrinæ, incremento ostendant se dignos ascensu : a postremo minorum ad primum majorum intercedat annus. 12. Non ordinetur ante annum ætatis 22um Subdiaconus, 23um Diaconus, 25um Presbyter : idem valet pro Regularibus, qui sine examine Episcopi non ordinentur. 13. Subdiaconi et Diaconi ordinandi sint probati in minoribus, instructi litteris et scientia ad suum ministerium pertinente, et continentes : ordinati festis solemnibus et Dominicis communicent, per annum interstitia servant. Duo sacri ordines eodem die conferantur nulli. 14. Ascensuri ad Presbyteratum sint imbuti litteris ad docendum populum omnia ad salutem necessaria, et ad Sacramenta administranda : bono sint exemplo : festis saltem solemnibus et Dominicis celebrent, et quoties munus postularit, si curati sint. Cum promotis per saltum Episcopus dispensare possit, si non ministraverint. 15. Ut Presbyteri absolvendi potestate per ordinationem accepta uti et secularium confessiones audire possint, omnes qui Parochiale beneficium non habent, etiam Regulares, debent ab Episcopo approbari seu judicari idonei, prævio examine, nisi aliunde constet : Approbatio detur gratis. 16. Ordinandi inscribantur certæ Ecclesiæ, nec vagentur incertis sedibus : qui Episcopo non consulto deseruit locum, ei sacrorum exercitio interdicitur : Peregrinus sine Episcopi sui commendatitiis non sinatur celebrare vel administrare Sacramenta. 17. Functiones minorum ordinum restituantur, assignato fructu ex beneficiis simplicibus aut fabrica : deficientibus minoristis coelibatum colentibus, sufficiantur conjugati sed monogami, tonsurati et clericaliter induti in Ecclesia. 18. In cathedralibus pro ratione facultatum erigantur seminaria Clericorum, in quæ pauperes præsertim admittendi et ad sacra ministeria præparandi juxta formam hic præscriptam : erigantur item scholæ communibus Ecclesiasticorum sumptibus,

In Sess. *XXIV*. 1. Indictis post Episcopi mortem precibus publicis, electores statuto tempore, sub mortali culpa, promoveant digniorem, legitime natum, vita, ætate, doctrina, reliquisque juxta canones requisitis instructum : solemne de his instrumentum factum, cum electionis forma et electi professione fidei, quamprimum mittatur ad Papam ; quod a quatuor Cardinalibus examinatum, ab eorum uno referatur in Consistorio, ubi judicium feratur. Similis fere forma servetur in electione Cardinalium, qui ex omnibus, quantum fieri potest, Christianis nationibus sumantur lectissimi. 2. Quolibet triennio habeantur Synodi Provinciales : ad eas conveniant, qui interesse debent : Exempli Episcopi ad Synodum vicini cujusdam Metropolitanì accedant. Singulis annis celebrentur Diocesane. 3. Episcopi, sive per se sive per alium, quotannis vel saltem intra biennium visitent totam diœcesin : Metropolitanì diœceses comprovinciales, nonnisi causa cognita et approbata in

Conc. Provinciali : Visitatores nec inutiles nec indebitos sumptus faciant : Patroni nec administrationi Sacramentorum, nec visitationi proventuum se immisceant, nisi aliunde id eis competat. 4. Episcopi in Ecclesia Cathedrali, Parochi in suis prædicent per se, vel impediti per alios; postremi quidem omnibus Dominicis et festis solemnibus. Moneantur Parochiani, se ad verbum Dei audiendum, si commode id fieri queat, interesse Parochiæ suæ debere; nullus omnino, Episcopo contradicente, prædicare præsumat. Pueri Dominicis saltem et festis doceantur fidei rudimenta. 5. Causæ criminales Episcopi graviores a solo Papa cognoscantur et terminentur: ubi extra curiam sunt committendæ, solis Metropolitanis aut Episcopis committantur propria Pontificis manu ad solam facti cognitionem, definitiva sententia Papæ reservata: minores causæ tractentur in Conc. Provinciali. 6. Dispensare possint Episcopi in irregularitatibus et suspensionibus ex delicto occulto, excepto homicidio voluntario, et reliquis ad forum contentiosum non deductis: possint etiam, per se aut alium specialiter deputandum, in foro conscientiae gratis absolvere sibi subditos a casibus occultis sedi Apostolicæ reservatis: item a crimine hæresis. 7. Etiam lingua vernacula explicetur populo vis et doctrina Sacramentorum: singulis festis proponantur salutis monita, omissis quæstionibus inutilibus. 8. Publice peccantibus injungatur poenitentia publica, nisi aliter videatur Episcopo; Poenitentiarius in Cathedrali collocandus, sit Theologiæ aut Canonum Doctor vel Licentiatus, annorum quadraginta, vel qui alias pro loci qualitate aptior. 9. Ecclesia secularis, quæ est diocesis nullius, visitetur ab Episcopo proximior. 10. A subditis per appellationem nequit suspendi executio eorum quæ in visitatione circa morum emendationem sunt decreta. 11. Honorarii tituli, quibusdam concessi, nihil derogent juri Episcoporum. 12. Promovendus ad dignitatem curatam habeat ætatem saltem 25 annorum; in munere clericali sit versatus, doctrina et moribus conspicuus: ad Archidiaconatum, sit Doctor vel Licentiatus in Theologia aut Jure Canonico: ad dignitates vel personatus non curatos, sit saltem 22 annorum. Professionem fidei faciat coram Episcopo vel ejus Vicario; de Canonicatu vel dignitate idem præstet in Capitulo: alias prædicti omnes fructus non faciant suos, nec eis suffragetur possessio. Canonici sint Presbyteri, vel Diaconi, vel Subdiaconi; Presbyteri dimidiam saltem partem faciant: si que commode fieri possit, Canonicatum pars media conferatur Doctoribus vel Licentis ejusmodi. Canonici non absint ultra tres menses, alias primo anno dimidia fructuum parte, secundo omnibus fructibus privandi. Obeant omnes per se officia: abstineant ab illicitis venationibus, aucupis, choreis, tabernis, lusibus. 13. Ecclesiis Cathedralibus tenuibus, et Parochialibus egenis succurratur; beneficia tenuia non graventur: omnes pertineant ad Parochiam, cujus Rectorem agnoscant ut suum Pastorem. 14. In provisione vel admissione ad possessionem beneficii, non detrahantur fructus convertendi in usus non pios. 15. Tenuitati Ecclesiarum et beneficiorum subveniatur vel unitio plurium simplicium, vel suppressio aliquorum, de Patronorum tamen consensu. 16. Sede vacante Capitulum constituat oconomum, curam rerum habiturum; item infra octo dies a morte Episcopi, Vicarium qui Doctor sit vel Licentiatus, aut alias idoneus: uterque Episcopo electo rationem reddat. 17. Uni non conferantur beneficia duo, etiam personalem residentiam non requirentia, nisi unum non sufficiat:

habens duas Parochiales vel unam cum Cathedrali Ecclesiam, retenta una dimittat alteram intra sex menses; alias utraque vacare censeatur. 18. Vacanti Parochiæ Episcopus statim det Vicarium : concursu dein publicato, ipse vel Vicarius cum tribus Magistris aut Licentiat, vel aliis Clericis aut Regularibus, gratis examinet concurrentes : peracto examine, ex his qui idonei reperti sunt, eligat quem judicari digniorem, illicque Ecclesiam conferat. Ubi Ecclesia est juris patronatus Ecclesiastici, si institutio pertinet ad Episcopum, a Patrono præsentetur is, quem ex approbatis per examinatores digniorem ille judicaverit; si institutio ad Episcopum non spectet, hic solus digniorem eligat, quem Patronus præsentet ei, cujus est instituere : ubi Ecclesia est juris patronatus Laici, præsentatus examinetur a deputatis, nec nisi idoneus instituatur. 19. Gratiis expectativis, hactenus concessis, uti fas sit nulli : reservationes mentales vel gratiæ ad vacatura, aut indulta ad alienas Ecclesias, nulli dentur; datæ abrogatæ censeantur. 20. Causæ omnes fori Ecclesiastici coram Ordinario loci in prima instantia cognoscantur : intra biennium a die motæ litis saltem terminentur : lite ulterius protracta, partibus liceat adire judicem superiorem, qui causam statu quo fuerat assumptam quamprimum terminet : ante facta commissio, avocatio, vel appellatio non teneat, nisi hæc sit interposita a definitiva aut definitivæ vim habente; cujus gravamen per appellationem a definitiva reparari nequeat : excipe causas juxta Canones coram sede Apostolica specialiter tractandas, vel ex urgenti et rationabili causa per speciale scriptum propria manu subscriptum a Pontifice commissas aut avocatas. Causæ matrimoniales et criminales Episcopi, non inferioris judicis relinquuntur jurisdictioni, nec a Nuntiis Apostolicis impediuntur aut turbentur; qui non procedant etiam contra Clericos, nisi Episcopo prius requisito et negligente; alioquin eorum processus sint irriti: Appellans ab Episcopo acta primæ instantiæ suis impensis deferat ad judicem appellationis, admonito prius eodem Episcopo : Actorum copiam intra mensem Notarius extradat appellanti; alias una cum iudice a quo, si is tergiversationis fuerit particeps, puniendus.

In Sess. XXV. 1. Episcopi omnibus sint bono exemplo: humano carnis affectu deposito, ne ditent consanguineos aut familiares suos ex redditibus Ecclesiasticis: idem servetur pro sua conditione a quibuscumque beneficiatis, etiam Cardinalibus. 2. Professionem fidei emittant Episcopi in prima Synodo Provinciali; item beneficiati ibidem, et docentes in universitate, etiam singulis annis. 3. Censuræ non facile ferantur, præsertim si alias haberi queat executio realis aut personalis : dum feruntur, bina monitio præcesserit : Magistratui seculari sit nefas hac in re iudici Ecclesiastico intercedere : censuris innexus, si per annum insorduerit, ut suspectus de hæresi tractetur. 4. Episcopi, Abbates et Generales Ordinum possint pro sua conscientia statuere circa nimium Missarum celebrandarum numerum. 5. Onera beneficiis bene constitutis annexa diligenter præsentur. 6. Episcopo Capitula exempta in criminalibus ex incontinentia aut aliter visitanti, adjungantur duo a Capitulo deputati; qui ambo si discordent ab Episcopo, addatur tertius et præscripta iudicii forma servetur. 7. Accessus aut regressus ad beneficia non toleretur : Coadjutor cum jure successionis Prælato non detur, nisi causa prius a Pontifice cognita. 8. Beneficiati sint hospitales; Hospitalia regantur, ut fert fundatio et patiuntur proventus : ad hæc advigilet Episcopus, contra foundationem

nihil agat, eam observari curet, adhibitis etiam pœnis. 9. Jus patronatus quomodo et cui sit probandum. 10. Præter locorum Ordinarios deputentur alii quidam idonei tanquam iudices, quibus causæ Ecclesiasticæ delegentur, ac breviter terminentur. 11. Ecclesiarum bona, item jura non elocentur. 12. Decimæ solvantur : solvi impediētes excommunicentur : subveniatur Rectoribus tenuium Ecclesiarum. 13. Quarta funeralium solvatur Ecclesiæ Cathedrali aut Parochiali, ubi olim moris fuit. 14. Concubinarii præscriptis modo et pœna puniantur. 15. Filius Clerici non habeat beneficium in Ecclesia, in qua pater aliquod habet vel habuit. 16. Beneficium curatum non convertatur in simplex : Vicarius cum cura datus habeat portionem congruam. 17. Episcopi secundum statum suum vivant ut Patres et Pastores, nec indecore se demittant coram secularibus. 18. Canones servantur ab omnibus : siquando in iis dispensandum, id fiat valide, mature et gratis ; alias dispensatio sit subreptitia. 19. Duellantes, eorum patrini, illisque locum concedentes, sint excommunicati ; item suadentes et spectatores : in ipso conflictu mortuus perpetuo careat sepultura Ecclesiastica. 20. Principes seculares custodiant ipsi et violari prohibeant Ecclesiasticarum personarum immunitatem, Dei ordinatione et sanctionibus Ecclesiasticis constitutam. 21. Omnia de reformatione decreta sic sint facta, ut sit et intelligatur esse salva semper auctoritas Sedis Apostolicæ.

De Regularibus et Monialibus. 1. Regulares vivant secundum regulam, servant exactam disciplinam. 2. Iidem nulla re tanquam propria utantur : acquisita statim tradantur superiori et incorporentur conventui : propriarius, præter pœnas ab ordine statutas, per biennium privatus sit voce activa et passiva. 3. Monasteria quævis, præter Minorum de observantia et Capuccinorum, possidere possint bona immobilia : in ea non recipiantur plures quam honeste sustentari ex redditibus vel elemosynis consuetis queant : monasteria non erigantur deinceps sine licentia Ordinarii. 4. Regularis, prætextu pii operis, alterius servitio se non addicat absque licentia sui superioris : nec a monasterio recedat, prætextu accedendi ad superiorem, nisi ab eo missus vel vocatus : qui sine ejusmodi mandato, in scriptis obtento, reperitur, ab Episcopo puniatur tanquam desertor ; huic etiam Regularis studens in universitate subjaceat, nisi habitet in Conventu. 5. Episcopus curet servari clausuram, monialibus nec ad breve tempus sine causa ab illo approbanda egredi permissis : sine ejusdem aut superioris licentia scripto expressa, sub excommunicatione ipso facto incurrenda, ingredi intra septa liceat nemini. 6. Superiores Regularium virorum ac feminarum eligantur suffragiis secretis, nunquam publicandis : absentium vota non suppleantur. 7. Abbatissa et Præposita quælibet eligenda, annos ætatis numeret 40, Professionis bene obite 8 ; alioqui eligatur ex monasterio alio ejusdem Ordinis : si ex hoc oriatur incommodum, eligenda quæ 30 ætatis et 5 Professionis annos saltem habeat : nulla tamen præficiatur duobus monasteriis. Episcopus vel Præses alius ante cancellorum fenestellam, non autem monasterii claustra ingressus, suffragia excipiat, servatis cæteroquin constitutionibus Ordinis et monasterii. 8. Monasteria immediate Sedi Apostolicæ subdita, congregationem ex una vel pluribus provinciis faciant, quæ singulis trienniis convocetur : si deputati inde non visitent, Episcopus ut Sedis Apostolicæ Legatus id præstet. 9. Monialium monasteria, immediate subjecta Sedi Apos-

tolicæ, gubernentur ab Episcopis. 10. Sanctimoniales confiteantur et communicent singulis mensibus: bis vel ter in anno accipiant Confessarium extraordinarium: Eucharistiam tantum in publica Ecclesia asservent. 11. Regulares quoad curam animarum in seculares exercendam et Sacramentorum administrationem subsint visitationi et correctioni Episcopali. Excipe curam in eos, qui sunt de familia monasterii, exercendam; item loca, in quibus Abbatēs aut Generales vel capita Ordinum sedem principalem habent, aut Regulares jurisdictionem Episcopalem et temporalem in Parochos et Parochianos exercent. 12. Censuræ Episcopales et festa Diœcesana etiam a Regularibus servantur. 13. Controversias de proedria componat illico Episcopus: etiam exempti compareant in supplicationibus publicis; iis tamen exceptis qui in strictiori clausura semper vivunt. 14. Regularis extra monasterium dans scandalum puniatur a suo Superiore; alias puniendus ab Episcopo. 15. Professio non fiat ante ætatis annum 16um completum, et annum a suscepto habitu in probatione absolutum: antea facta Professio sit nulla. 16. Jurata etiam et in favorem causæ piæ renuntiatio ante duos ultimos Novitiatus menses facta est nulla: Professione non secuta, est inefficax. Novitii finita Probatione admittantur, aut ejiciantur: per quæ tamen nihil derogatur pio instituto Clericorum Societatis Jesu. 17. Virgines habitum Religiosum non assumant ante annum ætatis 12um: Professionem non emittant, nisi peracta prius ab Episcopo voluntatis exploratione. 18. Sint excommunicati, qui feminam vel cogunt ad ingressum in monasterium, vel injuste impediunt ab ingressu. 19. Post quinquennium a Professione emissa, non amplius audiat voluntas agere de nullitate Professionis; ad laxiorem Religionem nullus transferatur: qui ante obtentam licentiam dimittit habitum, puniatur ut Apostata. 20. Superiores subjecta sibi monasteria visitent. 21. Monasteria, quæ vitæ religiosæ disciplinam amiserunt, reformentur: iis nonnisi regulares et ejusdem Ordinis præficiantur: Monasteria principalia in commendam obtinentes, post semestre vel Ordinem eundem profiteantur, vel commendis cedant. 22. Hæc decreta accurate et statim observentur.

Receptum est hoc Concilium tanquam œcumenicum a Provinciis Catholicis omnibus, etiam Galliæ; uti ex Synodis Provincialibus Rhemensi, Rothomagensi, Burdegalensi, Turonensi, Bituricensi, Aquensi et Tolosana, seculo 16. jam inclinante celebratis, et ex Comitibus Cleri Gallicani generalibus A. 1615. collectis manifeste liquet. Edicto præterea Regio A. 1579. promulgato vim legis publicæ Regni accepit idem quoad dogmata fidei: fatemur tamen eadem auctoritate necdum esse munitum quoad Reformationis decreta, quibusdam scilicet Politicis contendentibus, ea universim non convenire cum privilegiis aut moribus Galliæ. Discrepantiæ hujus capita designantur hodie ex morum decretis duarum Sessionum ultimarum, quibus: 1. Magistratui Ecclesiastico datur potestas utendi reali et personali executione contra seculares et ferendi in eos censuras; 2. Dicitur anathema in concedentes locum duellantibus; 3. Disponitur de Patronatu laico; 4. Mendicantibus relinquitur jus possidendi immobilia; 5. Pontifici statuitur facultas evocandi lites coram Ordinario pendentes, et causas Episcoporum criminales terminandi; 6. Idem videtur anteponi Conciliis generalibus, Synodo sub finem declarante omnia esse decreta, salva Sedis Apostolicæ auctoritate, eaque ejus judicio subjiciente. Præterquam vero, quod hanc collisionem et pugnam diserte inficiati sint

summi Politices magistri, Ossatus, Perronius et Richelius Cardinales, tacite reprobaverint synodorum suffragia et repetita aliquoties ad Regem publicæ declarationis postulata; certe vel disciplinæ ratio ostendit, locum hic esse privilegio aut dispensationi: vel legis Ecclesiasticæ notio probat, illius vim a ratihabitione non pendere: vel observantiæ potestas declarat, acceptionem non scripto quidem, sed moribus satis esse contestatam.

CONCILIA GENERALIA NON TAMEN ŒCUMENICA.

138. Concilia generalia quidem, sed non œcumenica, numeramus quatuor, scilicet : 1. *Sardicense*, 2. *Pisanum*, 3. *Constantiense*, 4. *Basileense*. Prius constat tum ipsa celebrationis notitia, tum consensu omnium; inter quos nonnulli sunt, qui illa œcumenicis annumerent. Posterius de I. liquet ex eo quod Constantinopolitanum ab Ecclesia utraque semper habitum sit pro secundo œcumenico; quod tamen foret tertium, si œcumenici prærogativam Sardicense obtineret. Cur autem illa denegetur, id ortum exinde volunt plures, quod ob eandem mentem et sententiam Sardicense confunderetur cum Nicæno, aut hujus appendix et complementum æstimaretur, præsertim cum fidei symbolum nullum condidisset: alii autem id cautum putant, ne errori præberetur auctoritatis noxiæ occasio; dum Eusebiani, secessione ab hoc Concilio facta, Philippopoli congregati, hæreticam fidei formulam sub Concilii Sardicensis nomine disseminabant. De II. ideo convenit quia vel non repræsentabatur universa Ecclesia, duabus Pontificum obedientiis repugnantibus; vel deficiebat approbatio Pontificis, saltem indubii nec controversi, cum Conciliari actione auctum potius, quam sublatum fuerit schisma. De III. ita statuitur: quia sub extremis primum Sessionibus in œcumenicum coalescere poterat, a Pontifice approbatum fuit, solum quoad fidem et conciliariter acta; quoad aliquam etiam partem a Lateranensi posteriori est reprobatum. Demum de IV. constat quod ex Concilio primum legitimo degeneraverit postea in Conciliabulum, bis advocatum alio, sæpius etiam reprobatum.

CONCILIUM GENERALE SARDICENSE.

I. Implorato CONSTANTII et CONSTANTIS Imperatorum auxilio Synodum indixit JULIUS Pontifex, tum ut præter alios ATHANASIUM ab Arianis in Conc. Tyrio damnatum, a se postea communione receptum, Conciliari etiam sententia vindicaret; tum ut disciplinam ab iisdem hæreticis labefactatam restauraret. Præter 80 Eusebianos, maximam partem Asiaticos, ex triginta quinque Imperii provinciis confluxere Patres fere trecenti. Pontificis nomine præsidium tenebat Osius Ep. Cordubensis cum Archidamo et Philoxeno Presbyteris. Conventus celebrabatur *Sardicæ*, urbe Daciæ, in Illyrico, exorsus 22^a Maii A. 347.

II. Initium faciunt querelæ quas contra Arianorum fraudes, vexationes et injurias duce EUSEBIO perpetratas, detulere S. ATHANASIUS, MARCELLUS Ancyranus et ASCLEPAS Gazensis cum plurium Ecclesiarum deputatis, postulantes ut causæ ipsorum retractarentur, Eusebiani ad rationem reddendam compulsi. Judicii Ecclesiastici rectitudinem, quam Patres querulantibus addixerant, veriti Eusebiani, retardare primo suum in urbem adventum; tum abstinere se suosque ab accessu ad Concilium cum reis a se damnatis communicans; demum negare passuros se retractari præcedentium Synodo-

rum judicia : Sardicenses contra propositis Imperio Pontificis, concessione Imperatorum, et iudiciorum usu, urgere illos, ad actionum suarum iustitiam Concilio probandam. Quod cum isti desperabant fieri a se posse, causati gratulationem de reportata in Persas victoria Constanti faciendam, profugiunt noctu Philippopolim in Thracia, ibidem novas artes securius tentaturi. Frustrata igitur expectatione, ad res agendas acceditur. Et quidem contra factas interea Arianæ hæresis scissiones statuitur Nicenam formulam sufficere; nec aliam condendam, ne reformandorum symbolorum Arianus usus prætextum haberet. Dein audiuntur ATHANASI et ASCLEPÆ defensiones, cum testibus et documentis authenticis prolatis : examinatur MARCELLI liber pro criminis causa objectus : deteguntur variæ Eusebianorum artes. His perpensis, ATHANASIUS ab Arsenii cæde, contracti calicis sacrilegio, aliisque criminibus imputatis immunis ac innocens, cum quatuor Presbyteris Alexandrinis, declaratur : MARCELLI fides ex contextu libri et sententiis, querendo duntaxat propositis, non autem assertis, sana innoxiaque enuntiatur : ASCLEPAS de altaris eversione objecta, sed luculenter refutata, absolvitur. Iisdem suum in honorem restitutis, intrusi in illarum sedes usurpatores, *Gregorius* et *Basilius*, reseisis ordinationibus expelluntur; unaque Eusebianorum præcipui deponuntur. Canones demum ad OSII postulationem sanciuntur, additis sub finem, præter illas ad Pontificem et Imperatores, litteris encyclicis, quæis universi orbis Episcopi ad subscribendum invitantur. Dolorem inde conceptum, ulturi Eusebiani in Philippopolitano *Conciliabulo*, formulæ semiarianæ recens conditæ addunt anathemata in OSIUM et PROTOGENEM, quin in ipsum JULIUM Pontificem, sibi que Concilii Sardicensis nomen usurpant. Quæ gesta, cum suppressis veræ Sardicensis Synodi actis, Donatistæ in Africa spargerent, factum est, ut S. AUGUSTINUS L. 3. contra Cresconium et alibi, non aliud, quam Sardicense Arianorum Concilium cognosceret.

III. CANONES editionis latinæ, utpote originariæ, Græcis unitate superiores subicimus. Eorum auctoritas semper maxima fuit; adeo ut sub Nicænorum nomine eos laudatos a Romana Ecclesia, communis sit opinio : de qua tamen Joannis Veci in Sess. 20. Concilii Florent. oratio notari meretur. Est autem hæc summa: 1. Episcopus commutans Episcopatum laica etiam communionem privetur. 2. Eidem pœnæ subsit Episcopus a provincia ad provinciam transiens, non invitatus. 3. Inter Episcopos litigantes judicent Comprovinciales: damnato ad Romanum Episcopum appellante, illius sententiæ obtemperetur. 4. Appellantis sedem nullus usurpet ante Papæ sententiam. 5. Propriæ provinciæ Episcopo monito et renuente, vicini Episcopi novum Antistitem ordinent. 6. Non ordinetur Episcopus pro vico aut modica civitate. 7. Etiam Provincialis Synodi iudicium retractetur per vicarios Papæ, si huic ita videbitur. 8. et quatuor seqq. prohibetur Episcopis ne, nisi vocati aut invitati ab Imperatore, accedant ad comitatum, eorum loco deputatis Diaconis, et causis cundi designatis, cum cautela posita, ne hæc statuta facile violentur. 13. De Laicis non fiat temere, aut sine ordinum interstitiis Episcopus. 14. Ultra tres hebdomadas Episcopus ne absit a sua Ecclesia. 15. Qui justa ex causa in aliena Ecclesia moratur, exceptis Dominicis, non sit in civitate alterius Episcopi. 16. Excommunicatus ab Episcopo suo communionem non accipiat ab altero. 17. Hujus tamen causam ab Episcopis finitimis tractari liceat. 18. Nulli Episcopo fas sit Clericum alienum sollicitare aut ordinare. 19. Ordi-

natio alieni Clerici, sine proprii Episcopi consensu facta, non sit rata: ordinans ejusmodi corrigatur. 20. Ne Clericus quicumque Thessalonicæ moretur ultra tres hebdomadas. 21. Persecutionem passus tamen alibi morari possit, dum opportunitas reditus adveniat.

CONCILIIUM GENERALE PISANUM.

I. Schismatis tollendi causa hoc Concilium coaluit. Illius origo altius est repetenda. Sedem Apostolicam A. 1303. transtulerat CLEMENS V. *Avenionem*, ibique tum ipse, tum ejus successores, septuaginta annorum spatio permansere, donec tandem GREGORIUS XI, etsi Gallus, Gallias tamen relinquens, Sedem Romæ restituit, inductus præcipue a Sanctis BRIGITTA et CATHARINA Senensi, quæ hanc esse Dei voluntatem revelatam sibi divinitus asserebant. Mortuo illo Romæ 26^a Maii 1376, mox Cardinales sexdecim in Urbe tunc præsentibus conclave ingressi sunt, successorem electuri. Romanus populus metuens ne, electo forsitan a Cardinalibus maximam partem Gallis Pontifice Gallo, sedes Pontificia in Galliam rursus abiret, tumultu concitato clamat, Italum se velle, minitatus Conclavi ignem, Electoribus mortem, ni postulata fierent. Ea in conturbatione electus est BARTHOLOMÆUS Prignano, Archiepiscopus Barensis absens; qui ab Ecclesia acceptatus, et a Cardinalibus per plures menses ut verus Pontifex agnitus, assumpto URBANI VI. nomine, ubi Romam veniens severiorem se quam tempora ferebant Cardinalium reformatorem profiteretur; duodecim ex illis hoc rigore offensi Anagninam primo, tum Fundos secesserunt. Hic protestati de violentia sibi illata, ideoque electione URBANI VI. nulla, dicunt eidem diem ad jus suum tuendum: non comparentem, lata sententia declarant intrusum: tandem 10^a Septembr. A. 1378. Robertum Gebennensem Cardinalem eligunt in summum Pontificem, CLEMENTEM VII. dictum, et cum sede Avenionem traductum. Ab hoc tempore schisma tristissimum, et armis etiam exasperatum, Ecclesiam in partes scidit; Pontificem Avenionensem Gallis, Neapolitanis et Hispanis; Romanum Italis, Germanis et Anglis sequentibus. Atque id per successores, URBANO quidem BONIFACIUM IX. INNOCENTIUM VI. et GREGORIUM XII. suffectos, CLEMENTI autem BENEDICTUM XIII. substitutum jam triginta annis propagatum tenuerat; cum utriusque obedientiæ Cardinales, nequicquam tentatis inter GREGORIUM et BENEDICTUM viis aliis, ad scissionem vel alterutrius abdicatione vel utriusque depositione tollendam, indixerunt Concilium.

Conflatum id fuit ex 22 Cardinalibus, 4 Patriarchis, 12 Archiepiscopis et 14 eorum Procuratoribus, 80 Episcopis et 102 ipsorum vices gerentibus, 87 Abbatibus et 200 eorum loco substitutis, 4 Ordinum mendicantium Generalibus, 19 Ordinum Equestrium Officialibus vel Commendatoribus, 15 Academiarum deputatis, 200 missis Ecclesiarum præcipuarum, 300 et amplius Doctorum Theologiæ vel Canonum, 7 Regum et pluribus Principum ac Civitatum Legatis: Præsidem habuit Cardinalem Pictaviensem, utriusque Collegii sacri Decanum: Celebratum est Pisis in Hetruria, inchoatum 25^a Martii, absolutum 7^a Augusti A. 1409.

II. Sess. 1^a. 2^a. et 3^a. Sedendi ordine stabilito, legibus Conciliaris disciplinæ prælectis, Officialibus constitutis, et convocationis litteris recitatis, *Petrus de Luna et Angelus Corriarius*, ille BENEDICTUS XIII. hic GREGORIUS XII. compellati, trina citatione evocantur; nec in postrema sessione comparentes,

decernuntur et declarantur in causa schismatis et fidei contumaces, contra quos ad ulteriora sit procedendum. 4^a. ROBERTI Imperatoris Legati, ad partes GREGORII propugnandas missi, ubi auditi fuerunt in Concilio, protestatione contra illud publicata, insalutatis Patribus discedunt. 5^a. Gemini Pontifices accusantur rursus de contumacia : proferuntur contra eosdem articuli triginta septem, schismatis et accusationis capita complectentes. 6^a. Proponitur subtractionem generalem esse faciendam. 7^a. Refutantur factæ a Legatis Imperatoris protestationis omnia ex ordine capita. 8^a. Agitur rursus de obedientia utrique Pontifici subtrahenda : declaratur unio Cardinalium et convocatio Concilii rite facta. 9^a. Renuntiatur Pontificibus, et obedientia subtrahitur decreto promulgato. 10^a. 11^a. 12^a. Iidem citantur ad testes audiendos : hi audiuntur, et veridici comprobantur. 13^a. BENEDICTUS arguitur schismatis et hæresis. 14^a. Declaratur Concilium repræsentare universam Ecclesiam, habereque jus cognoscendi causam præsentem. 15^a. Pronuntiatur sententia definientis GREGORIUM et BENEDICTUM excidisse Pontificatu separatosque esse ab Ecclesia ipso facto; inhibens ne quis eorum pro Papa se gerat; declarans Ecclesiam Romanam vacare, et Christianos omnes ab illorum obedientia absolutos esse. 16^a. Cardinales Deo, Ecclesiæ Romanæ, ac Synodo promittunt quod, si quis in Pontificem summum foret eligendus, continuaturus sit præseus Concilium, donec facta sit reformatio Ecclesiæ in capite et membris. 17^a. 18^a. 19^a. Cardinales utriusque olim obedientiæ, electionem hac vice, et sine præiudicio, sub protectione Concilii auspicantur : post decem dies concordibus suffragiis Pontificem nominant *Petrum Philargi* Mediolanensem Archiepiscopum, Professione Minoritam, Patria Cretensem : cumque ALEXANDRI V. nomine assumpto, Concilii jam Præsidem, lecto Electionis decreto, solemniter coronant. 20^a. et 21^a. Decretis editis confirmantur tum dispensationes ad matrimonium et pœnitentiarum spectantes, tum collationes, provisiones, translationes beneficiorum, et ordinationes a geminis olim Pontificibus factæ, exceptis iis quæ in præiudicium unionis fuerant tentatæ. 22^a. Præcipiuntur Concilia Provincialia ab Episcopis, Capitula generalia a Regularibus sub Pontificiis præsidibus habenda : Confirmantur acta Cardinalium ad schisma tollendum : reformatio Ecclesiæ in capite et membris suspenditur usque ad Concilium proximum, triennio post celebrandum, ob plurium jam Prælatorum discessum : dimittitur Concilium, plenariis indulgentiis concessis pro iis qui Concilio huic interfuerint, vel adhæserint.

CONCILIIUM GENERALE CONSTANTIENSE.

I. Schisma penitus extinguendum, reformatio Ecclesiæ tandem facienda, et fides confirmanda adversus translatos ex Anglia in Bohemiam errores, tres erant causæ Synodi cogendæ. Cum enim Pisani Concilii sententiæ non acquiescerent BENEDICTUS XIII. et GREGORIUS XII. illeque Aragoniam, Castellam et Scotiam, hic vero Siciliam cum Italiæ portione aliqua sequacem traheret; præterea Alexandro V. die 4 Maii A. 1410. fatis defuncto *Balthasar Cossa* Neapolitanus, sub JOANNIS XXIII. appellatione, sufficeretur : aucto Pontificum numero schisma etiam increvit. Hoc ipsum vero reformationem Ecclesiæ tanto minus permittebat, quanto plura et inter se discrepantia reformatorum capita erant; quibus repugnare pro lubitu et parte suscepta licebat. Sicut autem sub schismatis exordia et URBANI VI. tempora hæresis in Anglia

initium sumpserat; sic in scissionis progressu et tripartito Ecclesiæ statu eadem in Bohemia invaluit. De illius auctoribus, scilicet *Joanne Wicleff* et *Joanne Huss*, nec non postremi adjutoribus *Hieronymo Pragensi*, *Petro Dresdensi* et *Jacobello Misnensi*, dictum est alibi : errores eorum universim prosequi non vacat, sed damnatos duntaxat in hoc Concilio, eosque non ex ordinis serie, sed pro materiarum delectu juvat recensere.

Wicleffi quidem errores erant : omnia ex necessitate absoluta fieri : Deum obedire debere diabolo : Ecclesiam Romanam esse Synagogam Satanæ : non esse de necessitate salutis credendum, illam esse supremam inter alias Ecclesias : Papam non esse proximum et immediatum Vicarium Christi ; Ejus electionem a Cardinalibus esse introductam a diabolo : Post *URBANUM VI.* non esse aliquem recipiendum in Papam, sed more Græcorum legibus propriis vivendum : si Papa sit mere præscitus, eum non habere potestatem in fideles ab aliquo datam, nisi forte a Cæsare. Decretales epistolas esse exsufflandas : Nullum esse Dominum civilem, aut Prælatum, vel Episcopum, dum est in peccato mortali : Populares posse suum ad arbitrium corrigere dominos delinquentes : Parochianos ad libitum suum posse propter Prælatorum peccata auferre decimas : Sylvestrum Papam et Constantinum Imperatorem errasse dotando Ecclesiam : Dominos seculares a diabolo esse seductos, ut Ecclesiam dotarent bonis temporalibus : Ditare Clerum esse contra regulam Christi : Contra Scripturam esse, quod Ecclesiastici habeant possessiones : Clericos qui possessiones habent, et Laicos illis consentientes, omnes esse hæreticos : Religiosos, in privatis religionibus viventes, non esse de religione Christiana : Sanctos instituendo religiones privatas peccavisse : Augustinum, Benedictum, Bernardum esse damnatos, nisi pœnituerint, quod habuerint possessiones, et religiones intraverint ac instituerint; et sic omnes Religiosos esse hæreticos : Peccare fundantes claustra, et ingredientiæ esse viros diabolicos : Omnes religiones introductas esse a diabolo : Omnes de Mendicantium ordine esse hæreticos, et dantes eis eleemosynam esse excommunicatos : Episcopum aut Sacerdotem, si in peccato mortali sit, nec ordinare, nec consecrare, nec conficere, nec baptizare : Substantiam panis materialis et substantiam vini materialis remanere in Sacramento Altaris : Accidentia panis non remanere sine subjecto in eodem Sacramento ; Christum in hoc Sacramento non esse identice ac realiter in propria præsentia corporali : Non esse fundatum in Evangelio, quod Christus Missam ordinavit : Confessionem exteriorem esse superfluum et inutilem, si homo fuerit debite contritus : Fatuum esse, credere indulgentiis Papæ et Episcoporum : Excommunicationem esse censuram Antichristi : Illicita esse juramenta, quæ fiunt ad firmandos contractus : Universitates, studia, gradus et magisteria tantum prodesse quantum diabolus.

Hussi errores præcipui : Condemnationem articulorum *Wicleffianorum* a Doctoribus factam esse irrationabilem et iniquam : Duas naturas, divinam et humanam, esse unum Christum : Ecclesiam constare ex solis prædestinatis : Præscitos nunquam esse partem Ecclesiæ : Paulum nunquam fuisse membrum diaboli : Nec scintillam esse apparentiæ, quod oporteat esse unum visibile caput Ecclesiæ : Petrum non fuisse ejusmodi caput : Papæ dignitatem esse a Cæsare : Romanum Pontificem non esse caput Ecclesiæ universalis ; imo nequidem particularis Romanæ, saltem si malus sit aut reprobatus ;

neque tunc esse verum successorem Petri : Papam malum et præscitum esse diabolum, nec membrum Ecclesiæ : Eundem non debere vel ratione officii dici sanctissimum; alioqui et diabolum, utpote officiarium Dei, dicendum sanctum : Cardinales, nisi more Apostolorum et sancte vixerint, non esse veros Apostolorum Christi successores : Obedientiam Ecclesiasticam esse inventum Sacerdotum : Licitum esse Sacerdoti cuivis prædicare, non obstante quacumque prohibitione. Tradentes Clericum seculari potestati esse similes Pharisæis tradentibus Christum Pilato : Nullum esse Dominum, Prælatum aut Episcopum, dum est in peccato mortali : Vitiosum omnia agere vitiose; virtuosum omnia virtuose.

Triplex memorata causa sollicitum maximè habuit SIGISMUNDUM imperatorem, Bohemiæ et Hungariæ Regem, qui JOANNEM Pontificem non tantum permovit ad indicendum generale Concilium, sed et præter litteras ac legatos in omnem partem missos, ipse Galliam, Hispaniam et Angliam percurrit; ut unitatem Ecclesiæ et effectum Concilio compararet. Convenerant ad illud Patres fere mille, ex quibus præter Patriarchas quatuor et Cardinales plures numerabantur Episcopi trecenti. Sessionibus duabus prioribus JOANNES XXIII, quatuor postremis MARTINUS V. Pontifices: intermediis, scilicet 3^æ Petrus de Alliaco, 4^æ Jordanus de Ursinis, reliquis Joannes Vivariensis, Cardinales præfuerunt. Habitum est Constantiæ in Germania prope Helvetos: initio dato 16 novembris A. 1414. fine imposito 22 Aprilis A. 1418.

II. *Sessio 1^a.* Post initialem JOANNIS XXIII orationem, et Bullam Convocationis recitatam, nominantur Concilii officiales, et ex Synodi Toletanæ præscripto actionum gravitas Patribus commendatur. Tempore hanc inter et sequentem sessionem intercedente, *Joannes Huss*, fide quidem publica, non tamen contra legitimum Concilii judicium munitus, custodiæ traditur, facto ejus causæ initio: decernitur negotiorum tractatio per quatuor Nationes, Italiam scilicet, Gallicam, Germanam et Anglicam; cui postmodum accessit quinta Hispanica, ea forma ut in congregationibus primum singulæ statuerent, dein omnes collectæ convenirent, demum in sessione publica omnibus placita sancirent: JOANNES ob personales defectus de Pontificatu abdicando interpellatus, id se facturum, obscurius tamen et vacillando addidit.

Sess. 2^a. Idem jam apertius et cum juramento promittit, si tamen GREGORIUS et BENEDICTUS cessuri sint, et abdicatione hac extinguendum schisma videatur; pro quo promisso Imperator, pedes JOANNIS deosculatus, solemnes gratias egit. Verum in privatis congregationibus de novo Ecclesiæ capite eligendo agi intelligens JOANNES, mutatis vestibus, clam elabitur Constantia Schaffhusam: quæ fuga agilandis de auctoritate Concilii congregationibus occasionem dedit.

Sess. 3^a. Promulgatur Conciliare decretum, quo statuitur Synodum hanc rite convocatam et legitime inchoatam, per Papæ discessum nec dissolutam, nec ab eodem dissolvi posse aut transferri ante extinctionem schismatis et reformationem Ecclesiæ; nec licitum prælatis discedere a synodo, sine justa causa a deputatis Nationum examinanda; translationes Prælatorum, privationes beneficiorum, et alia ejusmodi post discessum JOANNIS facta, nullius esse valoris.

Sess. 4^a. Editio decreto declaratur Concilium generale immediate a Christo habere potestatem, cui quilibet cujuscumque status vel dignitatis, etiamsi Papalis existat, obedire teneatur in his quæ pertinent ad fidem et

extirpationem schismatis et ad generalem Ecclesiæ Dei reformationem in capite et membris : leguntur litteræ , quæ aeris intemperiem causatus , suum discessum JOANNES excusat, seque promissis staturum significat.

Sess. 5^a. Decretum prioris Sessionis relegitur et confirmatur : declaratur fuga illegitima, obligatio standi promissis et cedendi Pontificatu.

Sess. 6^a. Approbatur formula Procuratoria super renuntiatione Papalus a JOANNE facienda, et ad ipsum honorifica legatio reditum suasura decernitur.

Sess. 7^a. Illo Schaffhusa Lauffenburgum, inde Friburgam, dein Brisacum, tandem Neuburgum fugiente, publicatur ad novem dies citatio ad refutandam hæresin, schisma, simoniam et alia crimina sibi objecta : probatur item *Hieronymi Pragensis* citati et non comparentis contumacia, qui intellecta *Hussi* captivitate, et promissa per schedam publice affixam *Wicleff Hussi*-que defensione, aufugerat.

Sess. 8^a. Damnatur *Joannis Wicleff* doctrina et memoria : 43 articuli seu propositiones recitatæ censurantur in globo; damnatio 260 articulorum ab Universitate Oxoniensi facta rata habetur; libri omnes et tractatus addi-
euntur igni; ossa exhumata comburi jubentur.

Sess. 9^a. Friburgi interea detentus JOANNES XXIII. citatur ad personaliter comparendum. 10^a. Non comparens post iteratam citationem, per auditos testes convictus de pluribus criminibus, lata sententia suspenditur ab omni administratione Ecclesiastica. 11^a. Cellam Constantia haud dissitam perduc-
tus, nec objectis refragatus, judicio Concilii se submittit : 12^a. Pronun-
tiatione in se depositionis sententiæ acquiescit; traditus dein Electori Palatino
custodiendus : decernitur nullum e tribus Pontificibus dubiis in Papam eli-
gendum.

Sess. 13^a. Contra doctrinam et usum *Petri Drcsdensis et Jacobelli Mis-*
nensis decernitur, sententiam, quæ communionem sub utraque specie om-
nibus esse necessariam docet, erroneam esse ac hæreticam : sub excommuni-
catione prohibetur sacerdotibus communionem sub utraque specie populo
distribuere : declaratur, consuetudinem distribuendi sub una tantum specie
panis Eucharistiam non fuisse quidem semper in Ecclesia usitatam ; ad
evitanda tamen multa scandala et pericula rationabiliter introductam.

Sess. 14^a. Acceptatur abdicatio Papatus, nomine GREGORI XII. per Carolum
Malatestam facta : admittuntur et uniuntur tum hujus tum JOANNIS olim
Pontificis Cardinales : vetantur tamen electionem novi Pontificis moliri citra
consensum Concilii : BENEDICTUS XIII. monetur idem facere.

Sess. 15^a. Examine diuturno absoluto, productus in Concilium *Joannes*
Huss accusatur et vincitur de hæresi : 30 articulis condemnatis et libris
igni addictis, ipse pertinax degradatus relinquitur seculari judicio, nolens-
que respiscere comburitur.

Sess. 16^a. Constituuntur Procuratores acturi cum BENEDICTO de Pontificatu
cedendo. 17^a. Precibus commendatur SIGISMUNDUS Imperator eadem de causa
in Aragoniam profecturus. 18^a. Deputantur ad discutiendas varias causas ad
Concilium pertinentes, reservata Concilio sententia definitiva.

Sess. 19^a. E sua in Bohemiam fuga retractus *Hieronymus Pragensis*, accu-
satus in Concilio et convictus de hæresi, eam ejurat fidei professione edita :
declaratur non obligari Patres, per fidem publicam hæreticis a seculari potes-
tate datam, eos in hæresi contumaces non punire, cum hoc ad secularem

jurisdictionem non spectet; Concilium autem in data a se fide addiderat : *salva justitia et quantum fides orthodoxa exigit*. 20^a. Datur monitorium ad Archiducem Austriæ de causa cum Episcopo Tridentino : approbantur capita cum Hispanis pro extirpatione schismatis acta. 21^a. *Hieronymus Pragensis* in ejuratam hæresin relapsus eadem qua *Jo. Hus* sententia ac pœna afficitur.

Sess. 22^a. et seqq. usque ad 38^{am}. Introducuntur in Concilium Comes Fuxensis et Legati Regum Aragoniæ, Navarræ et Castellæ; qui Nationem quintam seu Hispanicam conficiunt : proceditur interea in causa Austriaci ac Tridentini : magna solemnitate excipitur Sigismundus redux : BENEDICTUS XIII. seu Petrus de Luna citatur; declaratur contumax : indultis novis dilationibus, auditis relationibus, et deliberationibus præmissis, citatur ad sententiam audiendam; demum sententia lata a Papatu deponitur; fideles ab ejus obedientia solvuntur; et quos ille excommunicaverat, absoluti, vel potius absolutione hæud indigentes declarantur.

Sess. 39^a. Ad schismata deinceps vitanda, statuitur ut post quinquennium rursus celebretur Concilium generale; septennio post, alterum; ac deinceps singulis decenniis sequentibus : Formula professionis fidei a Pontifice electo edenda describitur : de translatione Episcoporum et reservationibus Pontificiis ordinatur. 40^a. Designantur 18 capita, circa quæ Pontifex proxime eligendus, cum Concilio vel deputandis per Nationes, debeat reformare Ecclesiam ante Synodi dissolutionem. 41^a. Post lectam constitutionem CLEMENTIS VI, circa electionem Papæ, et pactum sine præjudicio hac tantum vice observandum, præter Cardinales 20 præsentés, delecti sex e singulis Nationibus, adeoque 30 Electores ultra Ordinarios ingressi conclave, tertio post die, nempe 11 Novembris A. 1417. eligunt in Pontificem Othonem Columnam, dictum MARTINUM V, decemque post dies coronant.

Sess. 42^a. MARTINO V. jam præside, liberantur Imperator et Palatinus ab onere custodiendi *Cossam*, quem Pontifex ad se adduci jubet. 43^a. Promulgantur quædam reformationis decreta; per quæ et alia cum Nationibus concordata, uti per posita in Cancellariæ regulis, satis esse factum articulis, de reformatione facienda nuper promulgatis, declarat Concilium. 44^a. Pro futuro post quinquennium celebrando Concilio designatur Papiæ urbs Italiæ a Pontifice. 45^a. Post omnia Concilii decreta, in materia fidei conciliariter facta, a MARTINO confirmata, solutum est Concilium, cuilibet qui interfuerat data semel in vita et demum in morte plenaria indulgentia, concessaque abeundi licentia.

Reddita est hoc Concilio pax et unitas Ecclesiæ. Nam GREGORIUS XII. quidem constitutus ab ipso Concilio perpetuus Legatus in Marchia Anconitana ante Synodi finem obiit : JOANNES XXIII. e custodia elapsus confugiensque Florentiam ad Martinum, ab hoc clementissime exceptus, permissa sibi Cardinalis dignitate, concessoque Episcopatu Tusculano cum sacri Collegii Decanatu, post semestre vivere desiit : BENEDICTUS XIII. autem quantumvis septem adhuc post Concilium annis superstes Pontificiæ Insignia pertinax retinuerit, duoque illi adhærentes Cardinales successorem sub CLEMENTIS VIII. nomine elegerint; ille tamen a plerisque omnibus desertus non potuit, hic vero post aliquot ab electione annos, sponte se Martino subiciens, noluit continuare schisma per 50 annos protractum. Poloni alia ex causa, quod nempe Pontifex libellum quemdam Joannis Falkenbergii suo Principi suisque injurio-

sum non aperte damnasset, nonnisi cum protestatione et provocatione ad futurum Concilium discesserunt : nec satis acquiescebant Petrus de Alliaco et Joannes Gerson, eoquod condemnationem libri Joannis Parvi de Tyrannicidio obtinere nequiverint ; causis hujusmodi necdum examinatis penitus, vel sententia conciliaris tractationis non indigente.

III. Prætermittimus huc ex monumentis Conciliaribus referre tum decreta Sessionis 43^æ certa de Exemptionibus, Unionibus, Fructibus percipiendis, Simonia, Dispensationibus, Decimis aliisque oneribus Ecclesiasticis, vita et honestate Clericorum ; tum Concordata cum Natione Germanica : quia priora in Conciliis aliis præsertim Tridentino, uberius tractata et certius definita habentur : posteriora autem ad quinquennium duntaxat statuta fuerant. Damus autem quæ in Decreto Episcopis ac Inquisitoribus adscripto ad tentandam suspectorum fidem quærenda proponuntur, et Summariam actorum Concilii et confirmatorum notitiam præbent. Præcipua eorum et magis universalialia sunt sequentia :

Utrum credat, teneat et asserat, quod Concilium generale quodlibet, et etiam Constantiæ, universam Ecclesiam repræsentet ? quod illud, quod Conc. Constantiense, universam Ecclesiam repræsentans, approbavit in favorem fidei et salutem animarum, sit ab universis fidelibus tenendum ? et quod condemnavit, esse fidei vel bonis moribus contrarium, ab eisdem sit tenendum pro condemnato ? quod Joannes Wicleff, Joannes Huss et Hieronymus de Praga fuerint hæretici et pro hæreticis reputandi ; et libri et doctrinæ eorum fuerint et sint perversi, propter quos et eorum pertinacias per Concilium pro hæreticis sunt condemnati ? quod sententia Conc. Constantiensis super 45 Wicleffi et 30 Hussi articulis lata, sit vera et catholica : scilicet, quod supradicti articuli non sint catholici, sed quidam ex iis sint notorie hæretici, quidam erronei, alii temerarii et seditiosi, alii piarum aurium offensivi ? quod non in nullo casu sit licitum jurare ? quod ad mandatum judicis, juramentum de veritate dicenda, vel quodlibet aliud ad causam opportunum, etiam pro purificatione infamiæ faciendum, sit licitum ? quod perjurium scienter commissum, ex quacumque causa vel occasione, pro conservatione vitæ corporalis propriæ vel alterius, etiam in favorem fidei, sit mortale peccatum ? quod deliberato animo contemnens ritum Ecclesiæ, cæremonias Exorcismi et Catechismi, aquæ baptismatis consecratæ, peccet mortaliter ? quod post consecrationem Sacerdotis, in Sacramento altaris, sub velamento panis et vini non sit panis materialis et vinum materiale, sed idem per omnia Christus, qui fuit in cruce passus, et sedet ad dexteram Patris ? quod facta consecratione, sub sola specie panis tantum, et præter speciem vini, sit vera caro Christi et sanguis et anima et Deitas et totus Christus, ac idem corpus absolute et sub una qualibet illarum specierum singulariter ? quod consuetudo communicandi personas laicales sub specie panis tantum ab universa Ecclesia observata, et per Conc. Constantiense approbata, sit servanda sic quod non liceat eam reprobare aut sine Ecclesiæ auctoritate immutare : et quod dicentes pertinaciter oppositum, tanquam hæretici vel sapientes hæresin, sint arcendi et puniendi ? quod Christianus contemnens susceptionem Sacramentorum confirmationis vel extremæ unctionis, aut solemnizationis matrimonii, peccet mortaliter ? quod Christianus ultra contritionem cordis, habita copia Sacerdotis, soli Sacerdoti de necessitate salutis confiteri tenea-

tur; et non Laico quantumvis bono et devoto? quod Sacerdos in casibus sibi permissis possit peccatorem confessum et contritum a peccatis absolvere, et illi poenitentiam injungere? quod malus Sacerdos cum debita materia et forma, et cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, vere conficiat, vere absolvat, vere baptizet, et vere conferat alia Sacramenta? quod B. Petrus fuerit Vicarius Christi habens potestatem ligandi et solvendi super terram? quod Papa canonice electus sit successor B. Petri, habens supremam auctoritatem in Ecclesia Dei? quod auctoritas jurisdictionis Papæ et Episcoporum in solvendo et ligando sit major auctoritate simplicis sacerdotis, etiamsi curam animarum habeat? quod Papa omnibus Christianis vere contritis et confessis, ex causa pia et justa, possit concedere indulgentias in remissionem peccatorum, maxime pia loca visitantibus, et ipsis manus suas porrigentibus adjutrices? quod ex tali concessione visitantes Ecclesias ipsas, et manus adjutrices eis porrigentes, hujusmodi indulgentias consequi possint? quod singuli Episcopi suis subditis, secundum limitationem canonum, indulgentias hujusmodi concedere possint? quod licitum sit Sanctorum reliquias et imagines venerari? quod religiones ab Ecclesia approbatæ, a sanctis Patribus rite et rationabiliter sint introductæ? quod Papa vel alius Prælatus, vel ipsorum vicarii, possint suum subditum Ecclesiasticum sive secularem, propter inobedientiam sive contumaciam, excommunicare ita quod talis pro excommunicato sit habendus? quod inobedientia sive contumacia excommunicatorum crescente, Prælati vel eorum vicarii habeant potestatem aggravandi, interdictum ponendi, et brachium seculare invocandi; et quod illis censuris per inferiores sit obediendum? quod iidem habeant potestatem Sacerdotes et Laicos inobedientes et contumaces excommunicandi, ab officio, beneficio, ingressu Ecclesiæ, et administratione Sacramentorum suspendendi? quod liceat personis Ecclesiasticis absque peccato habere possessiones hujus mundi et bona temporalia? quod Laicis ipsa ab eis auferre potestate propria non liceat; imo quod sic auferentes, tollentes et invadentes bona ipsa Ecclesiastica, sint tanquam sacrilegi puniendi, etiamsi male viverent Ecclesiastici bona hujusmodi possidentes? quod hujusmodi ablatio et invasio cuicumque Sacerdoti, etiam male viventi, temere et violenter facta vel illata, inducat sacrilegium? quod liceat Laicis utriusque sexus, viris scilicet et mulieribus, libere prædicare verbum Dei? quod singulis Sacerdotibus libere liceat prædicare verbum Dei, ubicumque, quandocumque et quibuscumque placuerit, etiamsi non sint missi? quod omnia peccata mortalia, et specialiter manifesta, sint publice corrigenda et extirpanda?

CONCILIIUM GENERALE BASILEENSE.

I. Quod in Conc. Constantiensi *Papiam* indictum erat Concilium, statuto etiam tempore, A. scilicet 1423. MARTINUS V. celebrare studuerat, missis illuc Legatis; sed pestifera lue ibidem grassante, Senas transferri oportuit. Habita hic Sessione, cum Wicleffitarum et Hussitarum hæresis iterato damnata, atque de restauranda Græcorum unionem cœptum esset, ob Patrum paucitatem, bellorum et schismatis ab Alphonso Aragonio intentati metum, resque Græcorum adhuc impeditas, in septennium prorogata est Synodus, ac Basileam indicta. Sex in bulla Convocationis dein a MARTINO edita numerantur

causæ: extirpatio nempe hæresum, Græcorum unio, declaratio veritatum fidei, compositio pacis inter Christianos Principes belligerantes, reformatio Ecclesiæ in capite et membris, et restauratio antiquæ disciplinæ. Curam tamen ipsius Concilii Martinus V. eodem Congregationis anno mortuus, gerere non potuit, sed EUGENIUS IV. successor; qui datam a Prædecessore legationem et præsidii provinciam Juliano Cæsarino Cardinali confirmavit. Pro duplici hunc Pontificem inter ac Concilium orto dissidio, et interposita utriusque conciliatione, triplex epocha, non gestorum tantum, sed et adjunctorum differentia numeranda venit.

In epocha 1^a. ubi dissolutio Concilii tentabatur a Pontifice, Patres confluxerunt numero non admodum magno, adeo ut Episcopi, ex aliquorum calculo octavum, ex aliorum autem quartum et decimum non superarent; quibus Julianus memoratus præsedit, et ipse ultra primam Sessionem præsidium non tuitus: in 2^a. qua Concilio sociabatur Pontifex, inter Patres aderant Prælati centum, non tamen Episcopi omnes: Præsidum autem, Eugenii loco, munus gerentibus Nicolao Cardinali, Juliano jam dicto, Joanne Archiepiscopo Tarentino et Ludovico Abbate S. Justinæ: in 3^a. ubi jam decreta erat translatio Concilii, et subin etiam *Ferrariam* facta, numerum faciebant Presbyteri, non autem Prælati; ex quibus unus duntaxat Cardinalis, pauci erant Episcopi; Præsidem ipso Concilio sibi creante Ludovicum Alemannum Cardinalem Arelatensem. Hæsit sub triplici hac vicissitudine Concilium semper Basileæ in Germania ad Rhenum superiorem: et initium quidem habuit 14^a Decembr. A. 1431; finem autem epocha prima, die 5^a Februar. A. 1434; secunda, die 7^a Maii A. 1437; tertia, die 16^a Maii A. 1443.

II. Sess. 1^a. Lectis Constantiensi statuto et Senensi decreto, nec non MARTINI convocatoria, Eugenii autem confirmatoria bulla, declaratur legitima Concilii congregatio: proponitur multiplex ejusdem finis; commendantur observanda; deputantur officia. 2^a. Cum jam innotuisset EUGENIUM Pontificem de Synodo dissolvenda statuisset, declaratur Basileense Concilium legitime inchoatum: innovantur decreta Sessionis 4 et 5 Concilii Constantiensis, tanquam auctoritatem Synodi generalis supra Pontificem universim statuientia; decernitur *Basileense* esse Concilium ejusmodi, quod repræsentet universalem Ecclesiam, et immediate a Christo potestatem habeat, nec a Papa dissolvi aut transferri possit; cujus etiam sine consensu e Synodo evocari nemo, nemo ab illius accessu prohiberi queat a quocumque. 3^a. Audito EUGENII decreto, quo præsertim ob unionem Bononiæ, in urbe a Græcis delecta faciendam, dissolvebatur Concilium, et illam in urbem indicebatur; declaratur attentata hæc dissolutio nulla et irrita: repetitur prioris Sessionis decretum de auctoritate Concilii: monetur Eugenius revocare suam bullam, et intra trimestre cum Cardinalibus adesse ipse, vel per Legatos. 4^a. Bohemis aliisque ad Concilium venire volentibus, conceditur commeatus liber amplissimus: prohibetur, pro casu electionis Papalis forsani faciendæ, ea alibi fieri quam in loco Concilii: decernitur obligationes quascumque aut censuras, accessum ad Concilium impediētes, nullatenus tenere: Imperatur Pontifici, durante hoc Concilio, abstinere a creatione Cardinalium. 5^a. Constituuntur iudices in causa fidei aliisque negotiis: decernitur nullum ex Patribus aut Concilio assistantibus, invitum Basilea evocari ad qualemcumque judicem Ecclesiasticum posse: audiuntur Oratores Pontificii; et disceptatur de Con-

cilii auctoritate. 6^a. Accusatur Pontificis et Cardinalium absentium contumacia. 7^a. Repetitur decretum de non eligendo Pontifice extra locum Concilii; pro quo casu electionis tempus ampliatur: beneficia Cardinalium contumacium permittuntur Ordinariis. 8^a. Prorogatur veniendi terminus Pontifici citato; Præsules autem sub pœna privationis beneficiorum sine mora adesse jubentur: decernitur unicum tantum esse posse Concilium generale: statuitur excommunicationem incurrere eos qui Bononiæ congregare se tentarent. 9^a. SIGISMUNDI Imperatoris et WILHELMII Bavariae Ducis protectio acceptatur; qui contra censuras muniuntur, iis autem adversantes excommunicatione terrentur. 10^a. Accusatur iterato Eugenii contumacia; et instituendæ in eum actionis iudices deputantur. 11^a. Proponitur explicatio intentioni Patrum accommoda decreti Sess. 4. a Conc. Constantiensi editi. 12^a. Repetitur decretum de auctoritate Concilii suprema: dantur Eugenio alteræ veniendi induciæ: jus sacrarum electionum confirmatur; reservationes Pontificiæ restringuntur; simoniacæ electiones irritantur. 13^a. Eugenius tertio postulatur contumaciæ: datur nihilominus eidem prorogatio termini. 14^a. Interventu Imperatoris et CAROLI VII. Francorum Regis, Pontifice ad cedendum inclinato, præscribitur formula qua conciliatio fieri possit ac debeat. 15^a. Decernitur Synodum Diœcesanam quidem quotannis, Provincialem singulis bienniis esse celebrandam. 16^a. Eugenius, litteris per Oratores oblatis, revocat decretum de Concilio dissolvendo; abolet censuras, suspensiones et privationes tribus bullis hactenus latas; declarat Concilium ab initio legitime continuatum et porro continuandum, ac si nullum unquam dissolutionis decretum emanasset: Synodus e contra suæ postulationi satisfactum declarat; ipsas litteras approbat, et in acta refert.

Sess. 17^a. Legati Pontificii, nomine, vice ac loco EUGENII, admittuntur in Concilii præsides. 18^a. Quasi ex Concilii Constantiensis decretis renovantur sæpius jam statuta de superioritate Concilii et subjectione papa; sed absentibus Legatis Pontificiis et præsidibus Concilii. 19^a. Agitur de loco Concilii pro Græcorum unionem celebrandi: vetatur communicatio cum Judæis: decreta de eorum compulsione ad verbum Dei audiendum, et de docendis ac discendis linguis Orientalibus renovantur: monentur Ordinarii ad curam Neophytorum habendam; fideles omnes ad subsidia iisdem ferenda. 20^a. Statuuntur pœnæ in Clericos concubinos, concubinas, et proles ex illis natas: nominatim vel notorie excommunicatos tantum vitandos esse decernitur: vetatur locum subijcere interdicto ob culpam privatæ personæ, nisi hæc nominatim excommunicata a loci domino vel magistratu fuerit retenta: rejicitur appellatio secunda ab interlocutoria vel super gravamine eodem. 21^a. Annatæ pro beneficiorum collatione, electionum confirmatione, postulationum admissione, aut pro præsentatione datæ reprehenduntur ut simoniacæ et abrogantur: statuitur pacifico beneficii per triennium possessori litem moveri non posse; eduntur decreta de modestia in divinis officiis et reverentia templis debita. 22^a. Damnatur libellus Augustini de Roma ord. Erem. S. Aug. de Christo et Ecclesia; in quo præter alia dicebat Christum quotidie peccare, intelligendo tamen id de ejus membris seu fidelibus, quos cum capite unum Christum facere dicebat. 23^a. Decreta circa electionem Pontificis lata, variæque eidem leges præscriptæ innovantur: numerus Cardinalium ad 24 restringitur; qui de omnibus nationibus assumendi et Theologiæ vel Cano-

num Doctores esse decernuntur. 24^a. Pacta conventa cum Græcis de celebrando in Occidente pro unione Concilio confirmantur: publica iisdem fides datur: plenissimæ indulgentiæ conceduntur iis qui pro Græcorum subsidio darent tantum quantum ipsi una hebdomada consumerent. 25^a. Oritur dissidium inter Patres de loco futuri cum Græcis Concilii, Pontificiis Legatis et præsulibus plerisque decretum ferentibus pro Florentia vel Utino, aliis plerisque secundi ordinis Sacerdotibus, duce Ludovico Arelatensi Cardinali, Basileam aut Avenionem deligentibus. Dissidio ad Pontificem delato, is postea parti priori et saniori accessit.

Sess. 26^a. Pars numero quidem major sed auctoritate minor, ubi certior facta fuit de Pontificia approbatione sibi contraria, multorum criminum immerito accusat EUGENIUM, et in jus vocat pro arrogata Concilii superioritate, intercedentē incassum parte contraria. 27^a. Ab eadem interdicatur Eugenio nova Cardinalium creatio: decretum nomine Synodi a parte saniore, pro designanda Florentia aut Utino in Concilii cum Græcis celebrandi locum, editum declaratur falsum: prohibetur venditio aut oppignoratio urbis Avenionis, quam pro Græcorum subsidio tentari a Pontifice erat suspicio. 28^a. Accusatur et declaratur Eugenius contumax. Is eadem die 31^a Julii A. 1437. edito diplomate Concilium Basilea Ferrariam transfert; dierum tamen 30 spatium adhuc concedit pro causa Bohemorum Basileæ terminanda. 29^a. Translatio Concilii a Pontifice facta declaratur irrita; quam revocare Eugenius jubetur sub pœnis intentatis: vetatur ne quis Eugenium audiat vel sequatur. 30^a. Declaratur fidei dogma de præsencia Christi in qualibet specie Eucharistica, neque præcepto ullo divino adstringi non sacrificantes ad communionem sub utraque specie. 31^a. Eduntur decreta quibus rejiciuntur frivole ad Romanam Curiam appellationes, revocantur et prohibentur gratiæ expectativæ ac reservationes Pontificiæ, imperatur præbenda Theologica in Ecclesia Cathedrali, ordinatur de tertia parte beneficiorum graduatis conferenda: Eugenius declaratur contumax, et suspenditur ab omni jurisdictione. Ab hoc tempore seu initio anni 1438, profecto Ferrariam Juliano Cardinali, Ludovico Arelatensis Concilii præsidem agit.

Sess. 32^a. Damnatur Concilium Ferrariense cum EUGENIO; omnia ejus acta et agenda irritantur; qui ei intersunt, excommunicantur. 33^a. Tanquam veritates fidei statuuntur: Concilium generale habere potestatem supra Papam; nec hunc posse prorogare, transferre aut dissolvere Concilium hujusmodi legitime congregatum; qui contrarium senserint hæretici declarantur. 34^a. Pronuntiatur depositionis sententia contra EUGENIUM, cum gravissimis calumniis. 35^a. Agitur de Concilii stabilitate, et electione novi Pontificis. 36^a. Doctrina de Immaculata Conceptione Deiparæ Virginis tanquam pia, consona cultui Ecclesiastico, fidei Catholice, recte rationi et sacre Scripture declaratur; contrarium prædicare seu docere prohibetur; ejus solemnitas secundum Romanæ Ecclesiæ aliarumque morem celebrari præcipitur: indulgentiæ hanc celebrantibus erogantur. 37^a. Designatur locus, dies, et electores pro novo Pontifice eligendo. 38^a. Nominantur Officiales pro Conclavi, et 17. Novembr. A. 1439. a Cardinali Arelatensi Præsidente ac 32 viris ex diversis Nationibus ad id deputatis eligitur in Papam *Amedeus Sabaudie Dux*, ante quinquennium Ripalliæ Eremita factus. 39^a. Confirmatur electio Amedei. 40^a. Promulgatur obtentus tandem ab Amedeo consensus, illoque sub FELICIS V. nomine tan-

quam Papa omnibus honorandus proponitur, excommunicatione renuentibus intenta. 41^a. Sententia EUGENII contra FELICEM ejusque sectarios damnatur. FELIX altera post hanc Sessionem die in Concilio consecratur ab Arlatensi Episcopo et coronatur. 42^a. Pro habenda FELICIS sustentatione in quinquennium designatur quinta pars proventuum Ecclesiasticorum. 43^a. Festum Visitationis Beatissimæ Virginis, jam a BONIFACIO IX. tempore schismatis institutum, decernitur celebrandum. 44^a. Deliberatur de actorum et personarum Concilii securitate: decernitur ab Eugenio beneficiis privatos esse restituendos. 45^a. Decernitur Concilium post triennium Lugduni continuandum: ne tamen dissolutum jam penitus censeretur, Lausanam nunc translatum declaratur.

Nec Lugdunense Concilium effectum habuit, nec Lausanense quidpiam memorabile gessit, nisi quod FELIX hortatu FRIDERICI Cæsaris ad pacem Ecclesiæ dandam Antipapatu suo A. 1449. consentientibus etiam olim Basileensibus, se abdicarit, et NICOLAUM V. EUGENIO ante biennium mortuo substitutum agnoverit Papam legitimum. Hic contra triplici constitutione, et *Amedeum* renuntiavit Sabinensem Episcopum, Cardinalem primum et in Sabaudia alibique Legatum perpetuum, additis aliis honorum testimonio- nibus, et omnia ab eodem acta tam justitiam quam gratiam spectantia confirmavit; et adhærentes eidem in integrum restituit; et omnia contra illos dicta vel scripta, nulla et irrita declaravit.

III. A documentis hujus Concilii referendis tanto facilius abstinemus, quanto minus illa auctoritatis habent; cum decretorum nulla approbatio Pontificia extet, Germania post Concilium divisum partes neutras sit secuta, Gallia vero sanctionem pragmaticam ex illis compilatam commutari in Concordata aut voluerit aut sustinuerit. Pro notitia tamen Theologica breviter annotare juvat quæ a Concilii Legatis in Bohemorum reducendorum causa fuerunt gesta.

Damnatione per Conc. Constantiense in *Wicleffi* ac *Hussi* errores lata, sumptaque de postremo ac *Hieronymo Pragensi* pœna, adeo Bohemiæ pax non est reddita, ut potius Religionis dissidium in bellum tristissimum eruperit. In eo cum sub antesignano *Joanne Zisca* primum, dein sub *Procopio Raso* hæretici plerumque victores, non jam frangendi armis, sed pacis artibus expugnandi viderentur; tum litteris tum legationibus honore et charitate plenissimis ad Concilium tentandamque in eo unionem invitabantur. Accepta fide publica, suffragio Nobilitatis vincente vota populi, incunte A. 1433, adven- nerunt a Bohemis missi Oratores, pacem ac unionem polliciti, siquidem de quatuor articulis sibi satisfaceret: nempe: 1. in concedendo calicis usu; 2. in asserenda homini privato facultate plectendi publica scelera; 3. in permit- tenda cuilibet libertate prædicandi; 4. in prohibenda Clericis bonorum tem- poralium possessione. Actum est de singulis in Congregationibus Basileensi- bus; pro illis articulis, et quidem pro primo, Joanne Rokisana Legationis Hussitæ Principe et Pseudo-Archiepiscopo Pragensi; pro secundo, Wenceslao Taboritarum oratore; pro tertio, Widarico Orphanorum presbytero; pro quarto, Petro Payne Anglo perorantibus: contrarias ex ordine orationes per plures dies eloquentibus Joanne de Ragusio FF. Prædic. Procuratore generali, Ægi- dio Carlerio Decano Cameracensi, Henrico Kalteisen FF. Præd. Doctore Colo- niensi, Joanne de Polemar Archidiacono Barcinonensi. Disputationibus nihil proficientibus, cum Bohemi reditum ad suos urgerent, Concilium Legatos

suos adjunxit, qui tractatus cœptos continuarent, eventu haud feliciori forsan potituros, nisi cæso ad Pilznam Procopio, et Nobilitate prævalente, Tabornitarum et Orphanorum audacia cecidisset. Abhinc enim mollius jam auditis Legatis, prope finem A. 1433. scribi Pragæ cœperunt Compactata : quibus dum plura addi aliaque concedi, per litteras subin ac missos Basileam rursus Legatos, frustra esset postulatum, ea tandem A. 1436. Iglaviæ consummata sunt et firmata. In his Legati quidem Concilii usum calicis, adjecta tamen cautela, indulserunt; et de capitibus reliquis Catholicam doctrinam a postulatorum mente alienam exposuerunt: Bohemi autem declarationem doctrinæ datam se recepturos, et dispensatione ad præscriptam normam usuros pollicebantur. Ex his compactatum de Eucharistia integrum hic damus, simulque adjicimus de eadem decretum fidei, juxta communioem opinionem sessioni 30^æ insertum, ab Augustino tamen Patricio ad 25^{am} relatum, et hinc communi Patrum consensu conditum. Compactatum de Eucharistia sic habet: *Ut Bohemis ac Moravis suscipientibus Ecclesiasticam unitatem ac pacem realiter et cum effectum, et in omnibus aliis, quam in usu communionis utriusque speciei, fidei et ritui universalis Ecclesiæ conformibus, illi et illæ, qui talem usum haberent, communicarent sub duplici specie, cum auctoritate Domini nostri Jesu Christi et Ecclesiæ sponsæ ejus. Et hunc articulum in sacro Concilio discussum iri quoad quæstionem de præcepto, et constituendum quid circa illum articulum pro catholica veritate sit tenendum et agendum ad utilitatem et salutem populi christiani. Et omnibus mature pertractatis, si nihilominus in desiderio communionis sub duplici specie perseveraverint, sacrum Concilium Sacerdotibus dictorum Regni et Marchionatus, communicandi sub utraque specie populum, eas videlicet personas, quæ in annis discretionis constitutæ reverenter et devote postularent, facultatem in Domino pro eorum utilitate et salute concessurum. Hoc semper observato, quod Sacerdotes sic communicantibus semper dicerent: ipsos firmiter credere debere, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integer et totus Christus. Concilii decretum ita definit ac disponit: Decernit et declarat eadem sancta Synodus, quod fideles Laici sive Clerici communicantes, et non conficientes, non adstringantur ex præcepto Domini ad suscipiendum sub utraque specie, panis scilicet et vini, sacrum Eucharistiæ Sacramentum. Sed Ecclesia, quæ regitur Spiritu veritatis secum manente in æternum, et cum qua Christus manet usque ad consummationem sæculi, ordinare habet, quomodo ipsis non conficientibus ministretur, prout pro reverentia ipsius Sacramenti et salute fidelium viderit expedire. Sive autem sub una specie sive sub duplici quis communicet, secundum ordinationem seu observationem Ecclesiæ, proficit digne communicantibus ad salutem. Nec ullatenus ambigendum est, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integer totus Christus. Laudabilis quoque consuetudo communicandi laicum populum sub una specie, ab Ecclesia et sanctis Patribus rationabiliter introducta, et hactenus diutissime observata, et a Doctoribus divinæ legis sacrarum Scripturarum et Canonum multam peritiam habentibus, jam a longævo tempore commendata, pro lege habenda est; nec alicui licitum est reprobare, aut sine auctoritate Ecclesiæ ipsam immutare. Quid porro superiore indulgentiæ promissione effectum fuerit, narrat Jacobus Card. Papiensis, dum L. 6. Com-*

mentariorum scribit, Bohemos ex illo tempore non petiisse Calicem, non indulsisse Synodum ultro, a Romano etiam Præsule tale quidquam nec postulatum esse, nec comprobatum: ipsos etiam, qui Compactatis se defendere solebant, illa eadem contempsisse verius quam non servasse: siquidem pueris passim et dementibus, non de pane tantum, sed et de Calice ministrasse; invitos quoque et non postulantes ad Calicem adegisse; Sacramenta Ecclesiæ et sepulchra publicosque honores iis qui illum non vellent, per injuriam ademisse; de mysterio etiam tam panis quam vini nihil plebibus juxta eondictum annuntiasse: postremo nec Romanæ Sedis institutis, a qua longe errabant, in cœteris assensisse, compertum habetur.

ARTICULUS II.

Penes quem jus sit convocandi Concilium generale, et convocato præsidendi?

139. *Nota.* Convocare non tantum dicitur is, qui voce aut litteris indicit locum diemque Concilii, atque ad id invitat aut evocat; sed qui jure hæc agendi pollens, consentit aut petit indici ab alio, vel indictionem saltem ratam habet. Similiter præsentis quidem munus est, præter honorem sessionis et suffragii præcipuum, dirigere conventum, proponendo tractanda, concludendo determinata, et pronuntiando ac promulgando conclusa: neque tamen aut per seipsum, aut hæc omnia simul necessario præstat; sed satis est vel per Legatos ea facere, vel quædam tantum præstare, aliis aliorum industriæ permissis, De gemino hoc munere una agimus: quia sicut utriusque eadem sunt fundamenta; sic diverse licet sentientium eadem est responsio. Et Catholici quidem plerique Pontifici Romano utrumque officium tribuunt; posteriorum autem temporum sectarii seculari Magistratui, præsertim Imperatori delatum volunt; quibus se jungunt nonnulli politici, qui religionis negotia supremæ Reipublicæ potestati non tantum protegenda, sed et judicanda subjiciunt.

Agitur autem hic unice de Concilio generali: quia utraque pars facile convenit, Synodi Diocesanæ Episcopum, Provincialis Archiepiscopum, Nationalis Patriarcham vel Prælatum esse auctorem ac præsidem; altera autem potestatem in generale Concilium ex illa in minores cœtus, vel vicissim, deducit.

140. *Dico I.* Jus convocandi generale Concilium ordinarie spectat ad summum Pontificem. *Prob.* Qui ex auctoritate Christi habet curam et providentiam universæ Ecclesiæ, præpositus est pascere oves et agnos, h. e. jurisdictionem exercere in fideles et pastores, omnes denique Ecclesiastica potestate cogere valet; ad eundem spectat jus convocandi Concilium generale: tum quia hoc est juxta Matth. 18. *In nomine Christi congregare universam Ecclesiam*, quam Concilium generale repræsentat; tum quia sicut politica potestas convocandi comitia Regni aut Reipublicæ pertinet ad supremum inter omnes aut primum; sic Ecclesiastica potestas congregandi fidelium Concilium ad Ecclesiæ Prælatum aut Principem spectat. Sed solus Pontifex Romanus, nullus autem politicus magistratus, ex auctoritate Christi hanc curam, præfecturam ac potestatem tenet; ut ex Cap. seq. constat: ergo et solus Pontifex Romanus jus possidet convocandi Concilium generale.

Conf. 1. Ex Conciliorum actis. Chalcedonense Act. 1^a. prohibet Dioscorum sedere inter Episcopos, pro ratione asserens : Quia Synodum ausus est facere sine auctoritate Sedis Apostolicæ, quod nunquam licuit, nunquam factum est. Constantinopolitanum III. Act. 6^a. irritum declarat Iconoclastarum Concilium, quod sine consensu Pontificis indixerat Constantinus Copronymus. Lateranense V. Sess. 11^a. in Decreto Pastor æternus, declarat ex monumentis Ecclesiasticis manifeste constare, quod solus Romanus Pontifex, tanquam auctoritatem super omnia Concilia habens, tam Conciliorum indicendorum, quam transferendorum ac dissolvendorum, plenum jus et potestatem habeat.

2. Ex Ecclesiasticis documentis. Julius I. in epist. ad Orientales apud Cassiodor. in Hist. Tripart. scribit : Canon Ecclesiasticus est non debere absque sententia Romani Pontificis Concilia celebrari. Hunc Canonem Apostolicum vocat Marcellus in epist. ad Episcopos Antiochenos; Renovatum in Conc. Nicæno scribit Synodus Alexandrina in epist. ad Felicem Papam; Socrates L. 2. hist. c. 13. et Sozomenus L. 3. Hist. c. 9. referunt. Pelagius II. in epist. ad Joannem Constantinopolitanum et ejus Synodum scribit : Generalium Synodorum convocandi auctoritas Apostolicæ Sedi B. Petri singulari privilegio est tradita; et nulla unquam Synodus rata legitur, quæ Apostolica auctoritate non fuerit fulta.

3. Ex Imperatorum confessis. Valentinianus apud Sozom. L. 6. c. 7. inquit : Mihi, qui sum in sorte plebis, fas non est talia curiosus perscrutari : Sacerdotes vero, quibus ista curæ sunt, quocumque voluerint loco convenient. Theodoricus Rex convocans Romanam Synodum contra Symmachum, ut Episcopos audientes haberet, ostendere debuit litteras, quæ Papa ipse voluntate sua Synodum convocatam testabatur. Idem circa Symmachi causam consultus a Patribus, respondit in Synodi esse arbitrio, in tanto negotio sequenda præscribere; nec aliquid ad se, præter reverentiam, de Ecclesiasticis negotiis pertinere.

4. Ex factis frequentibus. OEcumenica enim Concilia occidentalia omnia a Pontifice sunt indicta : Orientalium autem indictio vel consensu vel ratihabitione Pontificum fuit firmata; ob alterutrius defectum Ephesinum Eutychianorum, Constantinopolitana sub Leone et Copronymo Iconoclastarum, Pisanum Schismaticorum, et alia sunt reprobatæ.

141. Obje. Concilia œcumenica Orientalia omnia convocata sunt ab Imperatoribus, ut in C. VIII. Vicarii Sedium Orientalium asserunt : Scitis quia in præteritis temporibus Imperatores erant qui congregabant Synodos, et ex toto terrarum orbe ad dispositionem hujusmodi causarum colligebant : Singillatim vero convocatum esse Nicænum I. a Constantino Magno, testatur Euseb. in vita L. 3. c. 6, Socrat. L. 1. c. 6, Rufin. L. 10. c. 15. Constantinopolitanum I. a Theodosio Seniore, Theodoret. L. 5. c. 9. et Socrat. L. 5. c. 8. Ephesinum a Theodosio Juniore, Evagr. L. 6. c. 3. Chalcedonense a Marciano, Leo epist. 43. et Act. 1^a. Constantinopolitanum II. a Justiniano, Evagr. L. 4. c. 37, et Nicephor. L. 17. c. 27. Constantinopolitanum III. a Constantino Pogonato, epist. Imperatoris, altera ad Donum Papam, altera ad Georgium Constantinopolitanum, et Patres in Act. 1^a. Nicænum II. a Constantino IV. ejusque matre Irene, epist. Augustorum ad Adrianum. Constan-

tinopolitanum IV. a Basilio, Act. 1^a. Ergo jure aliquo convocatio Concilio-
rum debetur Imperatoribus.

R. ad Arg. 1. T. A. D. Conf. Ergo jure aliquo majestatis, aut jurisdictionis in Concilia et Ecclesiastica negotia Imperatoribus debetur convocatio, N. jure aliquo advocatiæ et protectionis Ecclesiæ, aut superioritatis in loca conventus, aliaque ad illum necessaria, T. quia hi tituli jam sunt antiquati: aut si qui restant, non visi sunt sufficere, pro Occidentalium convocatione Imperatoribus permittenda. *R. 2. D. A.* Concilia œcumenica Orientalia convocata sunt ab Imperatoribus summo jure et auctoritate propria, N. ex dispensatione Pontificum, per assensum vel ratihabitionem concessa, C. Equidem non assensus quilibet vel ratihabitio dici potest dispensatio; si tamen qui solus auctoritatem rei faciendæ habet, idem fieri ab alio consentit, aut factum probat, recte dicitur ejus dispensatione vel auctoritate fieri. Atqui penes Pontificem solum auctoritatem esse convocandi generales Synodos, ostendimus supra; et eorum interventu aliquo omnes Orientales congregatas esse, non tantum ex missis eo Legatis, sed et ex aliis monumentis demonstrabimus.

De NICÆNO I. Rufin. L. 1. Hist. c. 1. ait, illud a Constantino *ex Sacerdotum sententia* esse convocatum; et in Conc. VI. Act. 18^a. in Sermon. acclamatorio dicitur: *Arius insurgebat, et continuo Constantinus semper Augustus ac Sylvester laudabilis magnam atque insignem in Nicæa Synodum congregabant.*

CONSTANTINOPOLITANUM I. Actione non fuisse œcumenicum constat tum ex dictis, tum ex ipsa convocatione, qua, Theodoro L. 5. c. 7. teste, Orientales tantum Episcopi jussi fuerunt convenire. Nihilominus Patres iidem Constantinopolitani anno altero Romam evocati a Damaso, quamvis profectionem excusarint, tres tamen obedientiæ Legatos illuc miserunt.

De EPHESINO constat tum ex Evagr. L. 1. c. 4. illud a Cyrillo Cœlestini Vicario ad sententiam contra Nestorium exequendam fuisse postulatum: tum ex Cœlestini ad Concilium epistola, illius convocationem a Pontifice esse approbatam.

De CHALCEDONENSI res patet ex epist. Marciani ad Leonem: *Superest ut, si placuerit tuæ beatitudini in has partes advenire et Synodum celebrare, hoc facere religionis affectu dignetur*: ex epist. Leonis ad Marcianum: *Litteras dedimus ad Coepiscopos nostros, iisque Concilium generale indiximus*: ex epist. Episcoporum secundæ Mœsiæ: *In Chalcedonensium civitate multi Episcopi convenerunt per jussionem Leonis Romani Pontificis.*

Pro CONSTANTINOPOLITANO II. cogendo, consensum Vigilii Pontificis petatum fuisse constat tum ex Eutychie libello fidei ad Vigilium dato, tum ex hujus ad illum litteris et constituto,

Ad CONSTANTINOPOLITANUM III. invitatum esse Pontificem, præter allatas in objectione epistolas, Epiphanius ab Imperatore missus, et Agathonis Synodica Constantinopolin scripta, et Act. 4^a perfecta confirmant.

De NICÆNO II. idem docent tum Tarasii et Augustorum ad Adrianum litteræ, tum hujus ad Augustos responsoriæ, Act. 2^a recitatæ.

CONSTANTINOPOLITANUM IV. non tantum consensu, sed Imperio Pontificis coactum, ostendit Adriani ad Basilium epistola actioni 1^æ. inserta his verbis: *Volumus autem per vestræ pietatis industriam Constantinopoli numero-*

sum celebrari Concilium. Item Anastasii præfatio Synodi hujus ad Adrianum directæ : *Missisque cum auctoritate Apostolica Vicariis et Epistolis decretalibus, jussisti fieri Constantinopoli Synodum.*

Inst. 1. Euseb. in vita Constantini L. 1. c. 37. scribit : *Constantinum magnum, velut communem Episcopum, ut pacem Ecclesiis redderet ac disciplinam Ecclesiasticam sanciret, Synodos convocasse.* 2°. Theodoret. L. 2. c. 16. narrat Liberium concessisse, ut in Imperatoris potestate sit convocare Concilia. 3°. Hieron. L. 2. Apolog. adv. Rufin. de quadam Synodo loquens ait : *Dic quis Imperator hanc Synodum jusserit evocari.* Ergoasserunt et tribuunt hoc jus Imperatori.

R. ad 1. D. Constantinus velut communis Episcopus eorum quæ intra Ecclesiam geruntur, N. quæ geruntur extra Ecclesiam, *subd.* convocavit Synodos jure proprio, N. analogico tantum, et protectionis ergo, C. qua ratione CONSTANTINUS se dixerit Episcopum, declaravit ipse ap. Euseb. in vita L. 4. c. 24. *Cum Episcopos aliquando convivio exciperet, se quoque Episcopum esse dixit, his fere verbis usus : Vos quidem in iis quæ intra Ecclesiam, ego vero in iis quæ extra geruntur, Episcopus a Deo sum constitutus.* Reliqua constant ex dictis.

Ad 2. R. LIBERIUM apud Theodoretum nec concessisse, nec agnovisse potestatem Synodos convocandi Imperatoribus propriam; sed a Constantio postulasse ut fieret Synodus : quod prudentiæ et necessitatis erat ; cum invito Imperatore, rerum potente, Synodus congregari non posset : et infensi alias Ariani voluntas precibus facilius, quam jussioni cessura videretur.

Ad 3. R. HIERONYMUS sine sententiæ nostræ præjudicio sic quærere poterat ; cum quæstio esset de facto, tum solito ; nullatenus de jure.

Inst. 2. Ante Imperatores christianos nullum Concilium generale fuit celebratum : *Ex quo tempore Imperatores Christiani esse caperunt,* Socrates in præfat. L. 5. inquit, *maxima Concilia de eorum sententiâ convocata sunt :* Pontifices ipsi, ut Leo epist. 24. ad Theodosium scribens fecit, apud Imperatores pro cogendo concilio supplicarunt : ergo.

R. ad 1. Verum est assertum ; non tamen quod deficeret auctoritas, sed quia defuit opportunitas ; assiduis scilicet persecutionibus Episcopales ex multis provinciis unum in locum conventus prohibentibus, ut patet ex historia.

R. ad 2. Ratio multiplex prioribus seculis interventum Imperatorum in conciliorum coactione necessarium reddebat : nempe imprimis Lex Imperialis, L. 1. ff. de Colleg. illicitis et L. 15. C. de Episcopis et Clericis relata, prohibens frequentes hominum conventus sine auctoritate Imperatoria ; deinde necessitas celebrandi Synodum in urbe Imperiali, utique ab Imperatore designanda ; tum sumptus ex publico in vecturam itinerantium, et in victum commorantium in Synodo Patrum expendendi : defensio denique contra Paganos ac hæreticos præstanda ; tandem Pontificis æque ac Episcoporum res omnis dominio Imperatoris obnoxia.

R. ad 3. Ex iisdem rationibus postulavit Leo ab Imperatore Synodum convocari : et captanda etiam erat gratia Marciani ; ne, quod in latrocinio Ephesino evenerat, Imperatoris aut Comitissæ missi adversa studia spem eventus perderent. Cœterum adversariorum rationem jam ante excluserat ATHAN. in

epist. ad Solitar. quærens : *Quando unquam judicium Ecclesiæ ab Imperatore auctoritatem habuit?*

142. *Dico II.* Jus præsidendi Concilio generali regulariter ad Pontificem Romanum pertinet. *Prob.* Qui in Concilio generali habet præcellentiam respectu congregationis, superioritatem respectu congregatorum, auctoritatem respectu representati, potestatem respectu causæ; ad eum jus præsidendi Concilio generali pertinet: cum his comprehendantur, quæ in Præsidente Conventus desiderari queunt. Sed Pontifex omnia ista complectitur; quia ut Primas et Pater ab ipsis Constantinopolitano et Chalcedonensi Conciliis appellatus, præcellit in congregatione: ut Successor Petri et pastor supremus, est superior Congregatis: ut Vicarius Christi et Caput visibile, auctoritatem obtinet Ecclesiæ per Concilium representatæ: ut Doctor, Judex et Papa œcumenicus, causarum omnium in Synodo tractandarum potestatem habet, quemadmodum in seqq. declarabitur: præter ipsum autem nec ulli potestati seculari, nec personæ Ecclesiasticæ saltem singulari, hæc competunt: ergo.

Conf. Conciliis œcumenicis, actione talibus, hactenus præsedit semper Romanus Pontifex, vel per se, vel per Legatos: ergo præsidendi jus illi competit; cum constans adeo factum sine jure obtineri haud potuisset. *Antecedens*, exceptis Constantinopolitanis I. et II. quæ scilicet actione non erant œcumenica, quoad 1um patet in Lateranensibus, Lugdunensibus, Viennensi et Florentino; quibus ipsos Pontifices præsedisse, nemo in dubium vocat. Quoad 2um patet similiter ex Actis reliquorum Conciliorum per ordinem sedendi, loquendi et subscribendi. De his (abstinemus a Tridentino, quod vel ideo respuebant Protestantes quia Pontificium ex omni parte dicebant) ulterius adhuc ex monumentis aliis demonstratur.

De NICÆNO I. Gelasius Ep. Cyzicenus L. 2. Conc. Nicæni, ait: *Osius Sylvestri Episcopi maximæ Romæ locum obtinuit una cum Romanis Presbyteris Victore et Vincentio.* Adrianus Papa, in epitome Canonum ad Carolum M. missa, sciendum est, inquit, *Osius inter Patres Concilii Nicæni honorabilem fuisse, atque ab Apostolica Sede cum Victore et Vincentio Presbyteris destinatum.* Gregorius VII. in Apolog. c. 3. scribit: *Osius Cordubensis, Victor et Vincentius Presbyteri Romanæ Ecclesiæ, ex parte Sylvestri Concilio Nicæno præfuerunt.* Idem de Episcopo testatur Athanasius in epist. ad Solitarios; de Presbyteris, Soer. L. 1. Hist. c. 5. Theodoretus L. 1. Hist. c. 7. et Photius Lib. de septem Synodis.

De EPHESINO. Actio 3^a. hujus Concilii dicitur habita, *Considentibus Cyrillo Alexandrino, qui Cælestini quoque Romanæ Ecclesiæ Archiepiscopi locum obtinebat, et Arcadio Episcopo Romanæ Sedis Legato, et Projecto Episcopo, qui et ipse quoque Romanæ Ecclesiæ Legatus erat, et Philippo Presbytero et Legato, et Juvenale Hierosolymitano etc.* Mennas in professione fidei, constituto Vigilii inserta, de hac Synodo loquens ait: *In qua in Legatis suis atque Vicariis, id est, Cyrillo Alexandria Episcopo, Arcadio et Projecto Episcopis, et Philippo presbytero, Cælestinus Papa Senioris Romæ præsedit.* Idem Evagrius L. 1. Hist. c. 4. Liberatus in Breviar. c. 5. Nicolaus I. in epist. ad Michaelem Imp. et alii testantur. De Cyrillo speciatim dicitur in Act. 1^a. *Considentibus Episcopis, Cyrillo Alexandria, qui et Cælestini locum obtinebat; et in Relatione ad Imperatorem missa: Ne sancta nostra Synodus suo*

destituatur capite : de reliquis scribit Cœlestinus in epist. ad Synodum : *Direximus pro nostra sollicitudine sanctos fratres Consacerdotes nostros Arcadium, Projectum et Philippum, qui iis quæ aguntur intersint, et quæ a nobis antea statuta sunt, exequantur; quibus similia ait in epistolis ad Imper. et Cyrillum.*

De CHALCEDONENSI. Leo Papa in epist. ad hanc Synodum : *In his fratribus, Paschasino et Lucentio Episcopis, Bonifacio et Basilio presbyteris, qui ab Apostolica Sede directi sunt, me Synodo Fraternitas vestra æstimet præsidere* ; hujus tenoris plura habentur in epp. ad Imper. et Julianum. Paschasinus suo et aliorum Legatorum nomine Act. 3^a. inquit : *Nostram parvitatem huic Concilio pro se præsidere Papa Leo præcepit.* Concilium in epist. ad Leonem : *Quibus quidem (Episcopis congregatis) sicut membris caput præeras in his qui tuum tenebant ordinem.*

De CONSTANTINOPOLITANO III. Act. 1^a. dicitur : *Conveniente sacra Synodo, id est, Theodoro et Gregorio presbyteris et Joanne diacono, vicem agentibus Agathonis Archiepiscopi antiquæ Romæ, Georgio Archiepiscopo magnæ Constantinopoleos etc.* Idem habetur in reliquis, præsertim Act. 18^a. in Synodica autem ad Papam Concilium ait : *Perlectis vestræ confessionis litteris a vestra paterna beatitudine ad Imperatorem missis, quas ut a summo Apostolorum vertice divine præscriptas agnoscimus.* In diurno Romanæ Ecclesiæ scribitur : *Sextum Concilium generale, cui Agatho Papa per Legatos suos et responsales præfuit* : Similia refert Zonaras in vita Constantini IV.

De NICÆNO II. Act. 1^a. 5^a. et 7^a. Petrus Archipresbyter Romanus, et Petrus Abbas S. Sabæ dicuntur tenere locum Sedis Apostolicæ : unde et ante Tarasium et omnes Episcopos sic subscripserunt : *Petrus vices agens Adriani Papæ veteris Romæ, definiens subscripsi* ; et Nicolaus Papa ad Michaellem Imper. scribens inquit : *Quasi non et ipsi in Nicæa collectæ Synodo nostra fides præsederit.*

De CONSTANTINOPOLITANO IV. Adrianus in epist. ad Basilium Imp. scribit : *Volumus per vestræ pietatis industriam illic numerosum celebrari Concilium, cui nostri quoque missi præsidentes, nempe Donatus et Stephanus Episcopi et Marinus diaconus etc.* ; qui Act. 1^a. rogati exhibere mandatum Papæ pro præsentia, has litteras legi jusserunt : unde Act. 10^a. prior sic subscripsit : *Ego Donatus, Dei gratia Episcopus Ostiensis, locum obtinens Adriani universalis Papæ, huic sanctæ et universali Synodo præsidens, omnia, quæ superior leguntur promulgavi et manu propria subscripsi.*

Quamvis vero CONSTANTINOPOLITANA I. et II. quæ sine interventu Romani Pontificis celebrata diximus, exceperimus ; tamen de primo testatur Photius L. de septem Synodis : *Haud multo post et Damasus Episcopus Romæ eadem confirmans et sentiens accessit* ; qui accessus, cum altero mox anno factus videatur in Concilio Romano, ad hoc autem missi fuerint tres orientales Episcopi, saltem in confirmatoria œcumenici II. Synodo præsidium Pontificis habemus : de secundo autem seu œcumenico V. docet Synodi epistola, ad Vigilium a Patribus missa, Concilii præsidium ad Pontificem pertinere, his verbis exarata : *et ideo petimus, ut præsidente nobis vestra beatitudine, communi tractatu eadem capitula in medio proponenda et quæri et consummari, et finem quæstioni imponi.*

143. *Objic.* IMPERATORES in plerisque CC. œcumenicis Orientalibus præsedunt: et quidem Constantinum in Nicæno I. *præsidentem* Caus. 11. Q. 1. Can. 5. et Caus. 12. Q. 1. Can. 15. enuntiant; Chalcedonensi *Imperatores fideles ad ordinandum decentissime præsedisse*, hujus Concilii epistola ad Leonem significat; Constantinum Pogonatum Constantinopolitano III. *pro Dei ministerio præfuisse*, edicunt act. 1^a. et epist. Leonis; Generali C. VII. Irenem cum filio, C. VIII. Basilium *præfuisse*, illud ex octava, hoc ex septima actione colligitur. In reliquis Conciliis per missos ad ea Comites et Magistratus idem ab iisdem præstabatur.

R. ad Arg. D. Imperatores plerisque Orientis Conciliis præsederunt loco et honore, C. auctoritate et potestate N. vel *subd.* ad Concilium protegendum, servandum ordinem, impediendam vim et turbas, C. ad definiendum vel statuendum in rebus fidei et Ecclesiæ, N. audiendus est hac de re Concilii VIII. œcumenici Canon 17. *Illud autem tanquam perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod a quibusdam imperitis dicitur, non posse Synodum absque Principali præsentia celebrari; cum nusquam sacri Canones convenire seculares Principes in Conciliis sanxerint, sed solos Antistites.* Præterea quid sua aut suorum missorum præsentia intenderint Imperatores, ipsi declarant. Et quidem CONSTANTINUS, ut nuper dictum, Episcopum se tantum eorum, quæ extra Ecclesiam geruntur, agnovit; et teste Rufin. L. 10. c. 2. ac Ambros. epist. 32. fassus est judicari se ab Episcopis debere.

THEODOSIUS JUN. et VALENTINIANUS dum ad Ephesinam Synodum Candidianum Comitem præfuturum mitterent, id significarunt fieri *ea lege et conditione, ut cum questionibus et controversiis quæ circa fidei Dogmata incidunt nihil quidquam commune habeat; verum ut eos submoveat qui aliquid obstaculum afferre possunt: ut diligenter prospiciat, ne qua gravior dissensio veritatis indagationem obturbet; tum denique quo operam det sedulam, ut omnibus et singulis quæ dicuntur rite perceptis, singuli inoffense quod visum fuerit in medium proponere, vel ab aliis propositum, si opus fuerit, refutare queant.*

MARCIANUS Act. 6^a. Concilium alloquens: *Nos enim, inquit, ad fidem confirmandam, non ad potentiam ostendendam, exemplo religiosi Principis Constantini, Synodo interesse volumus: in cujus etiam Synodi act. 3^a. Cæcropsius edixit, quando quædam regularia, h. e. Ecclesiastica negotia examinantur, secundum canones neque iudices alios vel Laicos interesse oportet.*

CONSTANTINUS POGON. in epist. ad Gregorium Papam inquit: *Neque enim cum illis (Episcopis) tanquam Imperator sededo aut imperiose loquar, sed tanquam unus ex illis: et prout statuerint Pontifices, ego exequar.*

BASILIIUS demum in VIII Synodo longa oratione testatur, *non esse suum, nec ullius Laici, misceri Ecclesiasticis judiciis;* subscribit post omnes Patriarchas, non definiens, sed *suscipiens et consentiens;* præfatus antea se debuisse subscribere post omnes Episcopos, ut olim Constantinus, Theodosius et Marcianus fecerant; hoc tamen ordine se usum, quia tali cum honore Episcopi afficere voluerint.

Inst. 1. Nec minus honorem ac munus præsidentiae tuebantur IMPERATORES. Nam. 1. Constantinus in Nicæno sedebat *medio et primo loco;* Marcianus in Chalcedonensi et Pogonatus in Constantinopolitano eminebant *altiore et summo loco.* 2. Joannes Palæologus in Florentino contendit sedere ante ipsum

Eugenium; eo quod Imperatores olim ante Patriarchas omnes et Legatos Pontificios locum in Conciliis semper obtinuerint. 3. Senatores a Marciano missi in Chalcedonensi, Act. 1^a. tulerunt primi depositionis in Dioscorum sententiam; Act. 2^a. petierunt examinari Leonis epistolam etc.

R. D. A. Tuiti etiam sunt Imperatores honorē et munus præsidentiae cum praejudicio Ecclesiasticae potestatis, N. sine praejudicio, C.

Ad 1. De CONSTANTINO Euseb. in vita L. 3. c. 10. rem ita narrat: «Postquam «Imperator ad caput subselliorum venit, primus medius stetit, positaque «ante eum humili sella ex auro fabrefacta, non prius assedit quam Episcopi «ei annuissent.» Sedes altior et summa MARCIANI et POGONATI dignitatem Imperatoriam designabat, minime autem jurisdictionis Ecclesiasticae prerogativam, fatentibus contrarium, ut audivimus, iisdem.

* Ad 2. Acta græca hoc factum ita exponunt: «Interea lis et controversia orta «est de sedibus occidentalis et orientalis Ecclesiae. Postulabat enim Papa ut «ad unum latus Ecclesiae sui omnes Ecclesiastici considerent, ad alterum «vero Imperator et Patriarcha cum suis omnibus, in medio porro atque ad «caput Pontifex ipse. Contra Imperator id potius Imperatoris esse quam «Papae aiebat. Qua de re magna quaestio habita est, et lecta sunt acta Syno- «dorum. Tandem hoc inter eos convenit, ut Papae quidem ac Pontificiis ea «pars templi daretur, quae laeva esset ingredienti; altera vero, dextera sci- «licet, Imperatori et suis. Atque ita sedes in hunc modum collocatae sunt; «Pontificis quidem sedes ad partem illi assignatam, distans a sacro altari «passus fere quatuor: infra illam uno fere passu sedes Imperatoris Alema- «niae.... similiter e regione sedes Imperatori (Græco) parata fuit, deinde «Patriarchae etc.»

Ad 3. Senatores non tulisse sententiam juridicam, sed mentis tantum suae declaratoriam, nec postulasse examen epistolae Leoninae ut iudices, sed ut pacificatores, et pro Aegyptiis facilius reducendis, patet quoad prius ex eorum verbis, quicis *justum sibi videri* declarant, et ex conditione *si Imperatori placeret* adjecta rem suspendunt: quoad posterius autem ex indulgentia Concilii erga Aegyptios iis etiam argumentis hic contestata.

Inst. 2. Saltem PATRIARCHIS debuerant in Conciliis Orientis cedere Legati Pontificii. Nam 1°. in Nicæno I. Eustathium Antiochenum fuisse *primum* vel *praesidentem* scribunt Facund. Hermianens. L. 11. c. 1. et Felix in epist. 5. ad Zonaram: sedisse *primum in dextro ordine*, Euseb. in vita Constantin. L. 3. c. 2. et Theodoreto. L. 1. c. 7. testantur. 2°. Alexandrum Patriarcham Alexandrinum *rebus in Nicæno decisis praefuisse*, scribunt ipsi Nicæni Patres in Synodica ad Eccles. Alexandrinam. 3°. Anatolius Constantinopolitanus, Concilii Chalcedonensis compars, a Photio L. de septem Synod. numeratur primo loco inter praesides; a Tarasio in Synod. VII. dicitur *primus Concilii Exarcha*; Actione 12^a, sententiam dicit ante Legatos Pontificis. 4°. Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus in Nicæno II. initiali oratione, agendorum propositione, decretorum confectione, et actorum relatione, omnia praesidis munia obivit. Ergo.

R. N. Ass. 1. Quod EUSTATHIUM attinet, dicitur is primus doctrina et eloquentia, non vero auctoritate: dicitur praesidens, non quasi primus foret ordine, sed quia inter primos, scilicet Patriarchas, qui omnes juxta Cedrenum in Compend. hist. et Nilum Rhoditum in libello de Synodis dicebantur

præesse, sedebat. Ordinem et partem dextram non fuisse honoratiorem patet tum ex nupera narratione de Florentina Sessione, tum ex actione 1^a. Concilii Chalcedonensis. Quod vero in Sessionibus Conciliaribus pars sinistra haberetur magis honorifica, inter alias videtur hæc esse ratio præcipua, quia in medio consessus Episcopalis sancta Evangelia, quæ Christi typum gererent, sublimi loco collocabantur; adeoque parte sinistra sedentes ad Christi dexteram videbantur.

2. De ALEXANDRO, originalis seu græca epistolæ Synodicæ lectio non dicit cum rebus decisis præfuisse; sed fuisse *gestorum auctorem et participem*: quin et præfuisse dici poterit, tum ex nuper dictis, quia Patriarcha Alexandrinus erat, tum ex *multo ejus labore*, ut eadem epist. asserit, ad tranquillitatem per Arianos et Meletianos turbatam Ecclesiæ Alexandrinæ reddendam impenso; quarum turbarum, utpote domesticarum, optime guarus, proponere pericula et media suggerere ipse præ cæteris poterat.

3. ANATOLIO locum primum tribuit Photius, sive ordini non admodum attentus, sive Constantinopolitanæ sedis proedriæ maligne studiosus et Romanæ injuriosus, ubique monumentorum fidei contrarius. Item à Tarasio vocatur primus Exarcha, non quidem respectu Romani Pontificis, sed aliorum Patriarcharum respectu; cum Actio ipsa Pontificios Legatos præponat. Denique is Act. 12^a. dixit primus sententiam, permittentibus id facile Legatis Pontificiis, quia spectabat causam particularem Episcoporum Constantinopolitano subjectorum; non tamen jure ad alias etiam causas extenso: unde diversitas etiam apparet in actionibus aliis.

4. TARASIO memorata fuere permissa a Legatis præsidentibus, ob eloquentiæ græcæ copiam, agendorum peritiam et prudentiam, apud Augustos grâtiâ, apud Orientales omnes auctoritatem; ob quas postremas rationes, etiam volentibus Legatis, omissa inter legendum fuit pars Pontificiarum litterarum, TARASII irregularem ordinationem ac tituli usurpati arrogantiam reprehendens.

144. *Observa.* Assertio utraque his vocibus *ordinarie* vel *regulariter* restricta est ob casus quosdam singulares, quibus convocatio et præsidium Conciliorum aliis permittenda videntur: cujusmodi sunt: 1. Si sedes Romana vacet vel morte, vel renuntiatione, vel amentia aut captivitate perpetua Pontificis: 2. Si dubius sit Pontifex legitimus: 3. Si Papa notorie sit hæreticus: 4. Si idem esset suspectus de hæresi, aut gravi scelere infamatus: 5. Aut si etiam maxime Catholicus et bonus, rogatus tamen congregare Concilium, pertinaciter id facere recusaret. Circa hos casus, supposita Ecclesiæ necessitate aperta et urgente, maloque aliud quam conciliare remedium non admittente, communior sententia est, non tantum in quatuor prioribus, sed in postremo etiam Concilium convocari a Cardinalibus, aut ad horum repugnantiam a Primatibus, imo ab Episcopis mutuo hortatu in unum locum confluentibus constitui posse; cum Pontifex hujusmodi, ut BELLARMINUS L. 1. de Conc. c. 14. ex Turrecremata ait, de hæresi suspectum se redderet, juxta Dist. 83. Can. 3. et sequentes.

Cæterum, eodem Cardinali monente, Concilium hoc: 1. Non foret nisi imperfectum, utpote capite destitutum: 2. Posset in casu altero deponere, in sequentibus jam depositum declarare Pontificem, ubique autem sibi pro-

videre de certo aut novo Ecclesiæ capite : 3. Ante tamen capitis hujus constitutionem non posset auctoritate summa ac infallibili alia decernere : 4. Pontifex de crimine accusatus a jure præsidendi non excideret ; cum nec Princeps supremus desinat esse judex, licet cum ipso litigetur. Pro jure hoc exempla extant non tantum in causa Marcellini, quæ a Criticis repudiatur, sed et in Sixti III. et Symmachi judicio : quin et in Conc. Nicæno, Ephesino, Chalcedonensi et Constantinopolitano Alexander, Cyrillus, Leo et Ignatius ; Arii, Nestorii, Dioscori et Photii fuerunt judices legitimi, quantumvis ab his accusati et damnati.

ARTICULUS III.

Quinam sint convocandi ad Concilium Generale ?

145. *Nota.* Concilia, maxime Generalia, habere formam judicii, adeoque standum esse Conciliari sententiæ, non autem facere meram inquisitionem, nec decreta eorum esse æquiparanda Doctorum decisionibus, quæ tantum valent quantum ratio probat, unanimis est Catholicorum assertio : patetque ex obedientia decretis Conciliorum necessario præstanda, quam imposuit CHRISTUS, Matth. 18. v. 17. Ecclesiam audiendam præcipiens ; exegerunt APOSTOLI, A. 15. et 16. decreta Hierosolymitani Concilii observari imperantes ; postularunt PATRES plurimorum Conciliorum, definitiones aut canones sub anathematis pœna custodiri jubentes. Sicut autem in aliis, ita et in Conciliaribus judiciis, possunt intervenire alii ut judices, qui gerunt suffragium decisivum ; alii ut consultores, qui votum doctrinale seu consultativum habent ; alii ut ministri vel adjutores, qui quamvis officia quædam vel in Concilio vel circa illud præstent, suffragium tamen pro decisione causæ non edunt. Ex his, munus arcendi vim, impediendi turbas, servandi ordinem et exequendi decreta Conciliorum, Laicis æque ac Clericis facile tribuunt omnes : concedunt similiter Notariorum, Custodum aut Procuratorum aliaque officia hujusmodi iisdem posse conferri : denique nemo contradicit, quin eruditi quicumque ad discutiendas, antequam decendantur, controversias atque ad doctrinale votum ferendum tanquam consultores admitti, adeoque pro ejusmodi præstandis ad Concilium evocari, invitari aut rogari queant.

Quod itaque quæritur, ad id tantum spectat : Quinam ad Concilium generale vocandi sint ut judices, seu ita ut in Concilio suffragium decisivum ferant ? Ut hic Brentii aliorumque errorem Cap. jam superiore refutatum præteream, quo ad Concilium Electi duntaxat admittuntur ; Protestantes cum Luthero L. de Concil. plerique præter Principes evocari ad Concilium postulant etiam populum, aut saltem viros doctos, quantumvis Laicos : Catholici e contra excludunt Laicos omnes ; inter Clericos autem distinguunt, voluntque Episcopos solos interesse Conciliis jure ordinario sive ex officio proprio ; quosdam vero non Episcopos, scilicet Cardinales, Abbates exemptos, et Religiosorum Ordinum Præpositos generales ex privilegio et consuetudine.

146. *Dico.* Ad Concilium generale vocandi sunt Episcopi jure ordinario ; quidam Clericorum ex privilegio et consuetudine ; Laicorum etiam doctorum nemo ullo titulo.

Prob. 1^a. p. Jure vocandi sunt ad Concilium generale, qui Ecclesiam tum regunt, tum repræsentant, et tractandarum causarum potestatem ac jurisdictionem competentem habent : sed Prælati majores sive Episcopi jure proprio Ecclesiam tum regunt, tum rite repræsentant, et potestatem ac jurisdictionem competentem possident : ergo. *Major* patet ex paritate cum generalibus Comitibus Regni ac Reipublicæ cujuslibet; ubi legitima regiminis forma viget; et ex ipsa sive Concilii sive judicii natura ostenditur, quandoquidem hic definiuntur dogmata, condemnantur hæreses, statuuntur canones, disciplina reformatur pro universa Ecclesia; præterea autem non tantum Ecclesiarum jura et Episcoporum controversiæ deciduntur, sed et damnantur et absolvuntur rei, infliguntur pænæ et contumaces compelluntur : quorum priora sine regimine ac repræsentatione Ecclesiæ, posteriora sine jurisdictione in Ecclesiastico foro etiam externo concipi non possunt.

Minor constat similiter : quia ex Act. 20. v. 28. *Episcopi a Spiritu sancto positi sunt regere Ecclesiam Dei* : juxta Cyr. epist. 69. *Ecclesia est in Episcopo*, scilicet secundum repræsentationem et jurisdictionem : ex Matth. 18. v. 18 : *Apostoli Apostolorumque successores alligandi solvendique facultatem obtinent.*

Conf. 1. Quod usus fuerit soles convenire Episcopos in Conciliis, docet Euseb. L. 5. c. 23. ubi, loquens de Conciliis supra quæstionem Paschatis tempore VICTORIS, inquit : *Ob quam causam conventus Episcoporum et concilia per singulas quasque provincias convocantur.* Consentiant reliquorum Conciliorum Acta. 2. Quod accessus ad Concilia solis Episcopis patuerit, probat tum PULCHERLE in ep. ad Strategum edictum, de repellendis etiam per vim a Concilio omnibus non Episcopis, tum Patrum Chalcedonensium Act. 4. contra Monachos et Laicos Concilium ingressos exclamatio : *Mitte foras superfluos : Concilium Episcoporum est.* 3. Quod ad Episcopos pertineat judicare in Conciliis, ostenderunt facto Episcopi, hac subscribendi formula in Conciliis plerisque usi : *Ego Episcopus definiens vel statuens subscripsi* : item ad jus provocantes declararunt Osius in ep. ad Constantium ap. Athan. in ep. ad solitarios : *Tibi Deus commisit Imperium; nobis Episcopis, quæ sunt Ecclesiæ concredidit*; et Ambr. ep. 32. ad Valentinianum : *Si conferendum de fide, sacerdotum debet ista esse collatio, sicut factum est sub Constantino, qui judicium dedit sacerdotibus etc.* 4. Quod præsentibus in Concilio solis Episcopis Ecclesia congregata intelligatur, testantur Euseb. L. 3. de vita Constantini, qui conc. Nicænum vocat *conventum orbis terrarum*; et Aug. L. 1. de baptismo, consensum eorundem Patrum *Ecclesiæ totius consensum* dicit.

Prob. 2^a. p. Qui nec per se qualitatem convocandis necessariam habent, nec semper vocati sunt, nunc tamen ut judices admittuntur in Concilio, ad id vocandi sunt ex privilegio et consuetudine : sed Cardinales, Abbates exempti et Generales Ordinum per se non habent qualitatem necessariam, scilicet jurisdictionem spiritualem pro foro externo, quia jure proprio vel nullos subditos habent, vel, *aliquas tantum*, ut D. THOMAS loquitur, *subministrationes sub Episcopis exercent* : nec semper vocati sunt, ut historia antiquorum Conciliorum docet, et testatur Martinus Archimandrita, actione 1^a. Conc. Chalcedonensis ad subscribendum invitatus, sed respondens, *id Episcoporum tantum esse, non suum* : Nunc tamen ut judices admittuntur in

Concilio, quia in Florentino, Lateranensi et Tridentino subscripserunt definiētes: ergo. *Conf.* Ex privilegio et consuetudine habent Cardinales jurisdictionem Episcopalem in Ecclesiis sui tituli: Abbates exēpti et Generales Ordinum, quasi Episcopalem in suos Religiosos: ergo supposito hoc privilegio, accedente etiam consuetudine, ad Concilium sunt vocandi: ut totius Ecclesię repręsentatio, suorum etiam fidelium subditorum ratione ac respectu, obtineatur.

Prob. 3^a. p. Laicorum nullus, cuiuscumque sit conditionis aut dignitatis, pastor aut rector est Ecclesię, sed ovis ac subditus; nullus gerit vicem Ecclesię docentis aut pręcipientis, sed discantis pars est et obsequentis; nullus habet jurisdictionem in foro Ecclesiastico, utpote spirituales: ergo nullus conditionem ullam habet ad iudicem in Conciliis generalibus agendum: ergo non est vocandus. *Conf.* Jus hoc non competere Laicis, IMPERATORES confessi sunt verbis (num. 143) in resp. ad arg. allatis, confessi sunt factis, dum post Episcopos subscripserunt, non ut definiētes, sed tantum ut *suscepientes* aut *consentientes*: confessi sunt silentio, dum locis nuper laudatis objectari sibi permiserunt, Constantinus quidem ab Osio: *Ne te immisceas rebus Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere pręcipe: sed potius ea a nobis disce*; et Valentinianus ab Ambrosio: *Quis est, qui abnuat, in causa fidei Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare?* Ergo.

147. *Objic.* In Concilio Hierosolymitano in causa legalium congregato, Act. 15. v. 6. dicitur: *Convenerunt Apostoli et seniores videre de verbo hoc*; et v. 22. *Tunc placuit Apostolis et senioribus cum omni Ecclesia*. In decretis autem Conciliorum posteriorum sæpe legitur: *Sacro approbante Concilio, vel de Fratrum nostrorum consilio*: ergo vel Laici etiam vocandi sunt, vel nec Episcopi sunt iudices in Concilio.

R. ad Arg. 1. N. Cons. In utroque versu per *seniores* intelligi possunt Episcopi, acceptione etiam alibi in nov. Test. usurpata; in postremo autem interventus Ecclesię seu populi non spectabat definitionem aut decretum Concilii, sed electionem tantum nuntiorum, cum Paulo et Barnaba Antiochiam mittendorum.

R. 2. D. A. Convenerunt videre de verbo, et placitum sibi ostenderunt diversimode, scilicet Apostoli tanquam iudices ad et per definitionem, seniores seu sacerdotes tanquam consultores ad et per discussionem ac consultationem, Ecclesia seu populus tanquam auditores ad et per acclamationem et acceptionem, C. æqualiter, ita ut omnes tanquam iudices controversiam definiverint et dederint legem, N. Patet res ex ipso contextu. 1. Enim Apostolos ac seniores tantum vocatos esse ad Concilium constat ex priore versu, nullam populi mentionem faciente: 2. Apostolos tantum egisse iudices inde liquet quod Petrus, postea Paulus et Barnabas, tandem Jacobus soli dixerint sententiam, tacentibus reliquis: 3. Seniores discussioni duntaxat adhibitos fuisse, colligitur ex v. 7: *Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos*; et post interpositam Petri orationem ex subjuncto v. 12: *Tacuit autem omnis multitudo*: denum 4. Populum ad neutrum suffragii genus admissum esse deducitur tum ex solo ejus concursu ad electionem nuntiorum memoratam, tum quia in litteris mox subjectis et decretum proponen-

tibus mentio nulla fit populi, sed Apostolorum; ubi licet addantur etiam seniores, id tamen de interventu consultativo secundum dicta exponendum est.

Quod formulam in Conciliorum Occidentalium decretis posterioribus usurpatam attinet, ea consuetudo imprimis cœpit primum in Conc. Lateranensi III: dein ob præsentiam Papæ ad demonstrandam ejus in judicando eminentiam inducta est: demum non excludit judicandi in Episcopis facultatem et usum, sed subordinatum Pontifici exercitium indicat.

Inst. 1. Cap. 19. de R. J. in 6. Quod tangit (qualis est res fidei ac disciplinæ) omnes, ab omnibus debet approbari: Ex ep. NICOLAI I. ad Michaellem Imp. Ubinam legis Imperatores synodalibus interfuisse, nisi forte in quibusdam, ubi de fide tractatum est, quæ ad omnes pertinet Christianos? Ex AMBROS. ep. 32. Causam fidei in Ecclesia agendam quis abnuat? Si quis confidit; huc veniat.... Iste populus judicat, cujus in corde lex divina est. Ergo summi infimique laici jus ad Concilium habent.

R. Quoad 1. D. Quod tangit æqualiter omnes, C. quod inæqualiter tangit, *subd.* debet approbari a singulis, vel singulis eadem ratione agentibus, N. a singulis, vel qua omnibus seu a repræsentantibus communitatem, vel singulis propria cuilibet ratione agentibus, C. paritas cum exercitu vel republica datam illustrat distinctionem, secundum quam, ex dietis, Episcoporum tanquam repræsentantium Ecclesiam solorum negotium est concilium; id porro geritur quidem a pluribus, sed ab Episcopis ut iudicibus definientibus; a viris doctis ac rerum Ecclesiasticarum peritis ut inquirentibus, disputantibus et consulentibus; a reliquis ut audientibus, acquiescentibus et exequentibus.

Ad 2. R. Similiter, a Nicolao assertum esse interventum Imperatoris, non ut iudicis, sed ut adjutoris, defensoris et executoris.

Ad 3. D. Ad fidei causam in Concilio, maxime generali, agendam convenire potest quilibet, et hic populus judicat simpliciter, aut iudicio definitionis, N. Ad fidei causam in concertatione quadam agendam convenire potest quilibet, et populus hic judicat iudicio electionis, T. Agit hic AMBROSIVS de Disputatione cum Auxentio Ariano, quam Imperator itidem Arianus volebat institui in palatio, ille vero suscipiendam contendit in Ecclesia, pro more majorum, et a sacerdotibus; quandoquidem certamen penitus declinare circumstantiæ non sinerent. Coeterum non aliud quam assignatis a nobis iudicium permitti ab AMBROSIO probant verba mox subjecta: *Non ut quisquam iudex resideat, sed unusquisque de suo affectu habeat examen, eligat quem sequatur;* alludendo ad L. 3. Reg. 18. v. 24. Eliæ dictum.

Inst. 2. Nisi laici etiam vocentur, Concilium generale non repræsentat Ecclesiam universam: quin ex Gratiano Caus. 36. Q. 2. Can. 11. unius Hieronymi auctoritas, sacris litteris munita, præjudicavit Concilio generali: denique privatum resistere posse toti Concilio, et illius sententiam melius fundatam esse proponendam, docent Gerson de Doctrin. examin. p. 1^a. et Panorm. in Cap. *Significasti* de Electionibus.

R. Ad 1. N. seq. Sicut enim Princeps suum populum, sic pastor suas oves et Episcopus Ecclesiam suam repræsentat: quia ergo aliqua multitudo Episcoporum repræsentat universitatem pastorum, eadem etiam repræsentat universitatem ovium, et sic Ecclesiam universam.

Ad 2. N. Ass. Gratianus non loquitur comparative ad Concilium generale,

sed ad particulare, nempe Aquisgranense; et adducit textum, qui vel non extat in Hieronymi operibus, vel antiquatam legem refert, atque hinc oppositionem non facit.

Ad 3. R. Panormitanum et Gersonem vel hæc enuntiare tantum conditio-
nate, ad morem Pauli ad Galat. 1. v. 8. loquentis, quin ex hypothési liceat
transire ad statum absolutum, illum asserendo : vel loqui de resistentia, quæ
aut ante decisionem et tempore discussionis, aut post decisionem in casu
Conciliî illegitimæ fieri potest.

148. *Observe.* Quod numerum Episcoporum pro Concilio generali attinet,
requiritur quidem ut convocatio facta imotescat omnibus, saltem Provin-
ciis majoribus, reipsa convenient absolute multi, et nullus ex toto orbe Episco-
pus, jurisdictione propria gaudens, non excommunicatus, excludatur : Non
requiritur tamen 1. ut omnes omnino totius orbis Episcopi adsint, etiam per
Procuratores; cum hoc fere impossibile sit, nec unquam factum : nec 2.
numerus eorum certus aut definitus requiritur; cum illum neque Scrip-
tura, neque Traditio, neque lex aut usus determinaverit : nec 3. ut insigniter
aut eminenter multi sint Episcopi; cum ætate eadem Nationale præ Gene-
rali, ut tempore Augustini Carthaginense præ Constantinopolitano I. inve-
niatur numerosius : nec 4. ut æquali aut proportionato numero ex Oriente
et Occidente Episcopi confluant; cum Conciliis Orientalibus pauci tantum
Occidentalium Legati, Occidentalibus pauci Orientales adfuerint : nec 5. ut
Patriarchæ vel Primates compareant; cum Ephesinum sine Patriarcha
Antiocheno Nestorium, Chalcedonense sine Alexandrino Eutychem damna-
rint : nunc autem Orientales omnes schisma aut hæresis ab Ecclesia Catho-
lica abstraxerit.

ARTICULUS IV.

Quando, et quantam Auctoritatem habeat Concilium Generale?

149. *Nota.* Proposita quæstio versatur non tam de Conciliî causa seu
Patribus quam de ejus effectu seu Actis. Neque tamen sermo est de Actis
quibuscunque, quales sunt sive collationes, disputationes aut deliberationes
Patrum in communi; sive allegationes, probationes, dicta aut facta Patris
alicujus in singulari : sed de conclusis, statutis ac decisionibus, quocumque
nomine, seu symboli, seu definitionis, seu sententiæ, seu decreti, seu cano-
nis, seu termini, seu anathematis propositis. Neque rursus de his omni-
bus, ad quæcumque materiam diffusis, agitur; sed quemadmodum in Cap.
de Ecclesia feceramus, prout restringuntur ad materiam fidei, morum et
factorum dogmaticorum.

Tandem ne omnes quidem decisiones etiam hujus generis ac materiæ
huc referuntur, sed illæ duntaxat quæ sunt perspicuæ, positivæ et certæ,
h. e. rem pro certa enuntiantes : quandoquidem si aut ambiguus sit sensus,
aut res ipsa esse vel non esse haud affirmatur, aut intra opinionis vel pro-
babilitatis limites sententia se contineat, auctoritate summa, de qua hic
quæritur, hujusmodi decisiones pollere non posse, per se est manifestum.
Atque hinc tanta cum auctoritate definitas a Tridentino non esse quæstiones
sive de immediata Episcopatus institutione Sess. 23. Can. 6., sive de Matri-
monii per adulterium indissolubilitate Sess. 24. Can. 7. statuunt plures :

neque a Viennensi Decr. 1. quæstionem de efficacia Baptismi parvulorum terminatam fuisse, concedunt omnes.

Porro quantitatem auctoritatis ad mensuram certitudinis comparamus, ut adeo summa auctoritas sit certitudo talis, qua Concilium infallibile, decisiones ejus irrefragabiles et irreformabiles sint ac audiant. Tò quando non tam ad temporis durationem quam factum confirmationis refertur, sic nempe ut quæstionis per hanc particulam formatæ sensus sit, an ad auctoritatem Concilio generali propriam tribuendam requiratur Conciliares decisiones a Pontifice confirmari? Potest autem confirmationis nomine intelligi 1. vel mera accessio ad Patrum judicium, qua Pontifex ut pars Concilii consentit decisioni; 2. vel declaratio legitimi Patrum judicii, qua idem ut præses aut judex Patrum exponit decisionem esse legitime factam; 3. vel corroboratio seu impertita Patrum judicio auctoritas, qua Pontifex ut caput supremum et Ecclesiæ Princeps decisioni tribuit vim obligandi.

De postrema confirmationis specie hic necdum agitur, sed de alterutra ex precedentibus, an una saltem ad auctoritatem Concilii generalibus conciliandam requiratur; cum *confirmatio auctoritativa* ad superioritatem sive Concilii sive Pontificis spectet, quæ Cap. seq. examinabitur.

150. *Dico 1.* Ut auctoritatem sibi propriam habeat, Concilium generale debet esse a Pontifice confirmatum. *Prob.* Concilium generale propriam sibi auctoritatem non habet, nisi quatenus repræsentat Ecclesiam universam: sed nisi aliquo ex prædictis modo Concilium a Pontifice confirmetur, id Ecclesiam universam non repræsentat: cum corpus Ecclesiæ hic esset sine capite, utpote nec per accessionem nec per declarationem, nec per corroborationem præsentem aut concurrentem: ergo.

Conf. 1. ex Jure. Necessarium esse auctoritatis Pontificiæ interventum, ut Conciliis firmitas ac vis concilietur, declarant Julius I. apud Socrat. Lib. 2. c. 13. dicens: *Canon Ecclesiasticus vetat ne decreta absque Romani Episcopi sententia Ecclesiis sanciantur*; Gelasius I. L. de anathem. *Quod firmavit in synodo sedes Apostolica, hoc robur obtinuit: quod refutavit, habere non potuit firmitatem*; Sixtus III. in ep. ad Epp. Illyr. *Nec his constitutis, quæ præter præcepta nostra Orientalis synodus decernere voluit, credatis vos teneri præter id quidem quod de fide nobis consentientibus judicavit*; Pelagius II. in ep. 4. ad Epp. cum Joanne Constantinopolitano non congregatos: *Multis Apostolicis et Ecclesiasticis instruimur regulis, non debere absque sententia Romani Pontificis Concilia celebrari*; Nicolaus I. in ep. 8. *Non ergo dicatis non eguisse vos in causa pietatis sedis Romanæ, quæ collecta Concilia sua auctoritate firmat, sua moderatione custodit; unde quidam eorum quæ consensum Romani Pontificis non habuerunt, valetudinem perdiderunt*. Testatur idem Ferrandus in ep. ad Anatolium: *Sed quo iret, aut ubi majores in Ecclesia judices reperiret, ante se habens in Legatis suis sedem Apostolicam, qua consentiente quidquid illa definivit synodus, accepit robur invictum*? Hinemarus L. de divor. Lothar. et Theut. *Apostolica sedes et comprovincialium et generalium synodorum retractat et confirmat judicia, sicut epistolæ Leonis atque Gelasii, cæterorumque Romanorum Pontificum et Sardicensis synodus evidenter ostendunt*. Ratramnus L. 4. adv. opposita Græcorum: *Quæcumque Concilia Sedis Apostolicæ sententia roborata sunt, rata manserunt: quæ vero*

damnavit, pro nihilo reputata fuerunt, nec auctoritatem ullam habere potuerunt. Similia reperies apud alios.

Conf. II. ex factis. Ecclesia non admisit tanquam generale legitimum, nisi quod Romanus Pontifex confirmarit; ut patet ex historia Conciliorum œcumenicorum: reprobavit tanquam illegitimum, quod Pontifex reprobavit; ut liquet in Ariminensi a Damaso, et Ephesino latrocinio a Leone, indeque ab Ecclesia reprobatis: partim approbavit, partim improbavit, pro diversa ratione Pontificis ad Concilii canones se gerentis; ut constat ex GREG. M. L. 6. ep. 31. de Conc. Constantinopolitano loquentis: *Romana autem Ecclesia easdem canones vel gesta synodi illius hactenus non habet nec accipit: in hoc autem synodum eam accepit, quod est per eam contra Macedonium definitum etc.* Ergo.

Conf. III. ex Conciliis de jure et facto testantibus. De Concilio I. testatur epistola Syn. Romanæ an. 484. sub Felice III. scripta: *Trecenti octodecim Patres apud Nicæam congregati, sequentes dominicam vocem, confirmationem rerum in ea gestarum atque auctoritatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ detulerunt*

De C. II. Photius supra laudatus: *Quibus haud multo post et Damasus Episcopus eadem confirmans atque sentiens accessit.*

De C. III. Relatio Concilii actioni 3^æ adjecta sic loquitur: *Quia autem necesse est, ut omnia, quæ consecuta sunt, sanctitati tuæ significantur, non potuimus non scribere.*

De C. IV. Epistola Patrum ad Leonem missa: *Rogamus, et tuis decretis honora nostrum iudicium. Omnium gestorum vim vobis insinuavimus ad probationem nostræ sinceritatis, et ad eorum, quæ a nobis gesta sunt, firmitatem et consonantiam.*

De C. V. Legatio synodi missa ad Vigilium, et præfatio sententiæ contra tria capitula, ad consensum Vigilii provocans: *Quia contingit Vigilium religiosissimum, in hac Regia urbe degentem, omnibus interesse, quæ his tribus capitulis annotata sunt, et tam sine scriptis, quam in scripturis, eâ sæpius damnassee etc.*

De C. VI. Epistola ad Agathonem data: *Orthodoxæ fidei splendidam lucem vobiscum clare prædicavimus, quam ut iterum per honorabilia vestra rescripta confirmetis, vestram oramus paternam sanctitatem.*

De C. VII. Epistola Tarasii ad Adrianum I. qua, præter gesta Concilii, narratur Pontificem ad petitionem Imperatorum misisse legatos ad faciendam Synodum universalem, Patres per suas litteras tanquam spiritualia edulia in regalibus cœnis refecisse, et ad rectitudinis et veritatis semitam ostendisse.

De C. VIII. Epistola synodica ad Adrianum II. *Omnium nostrum conventum et universalis hujus synodi consensum ad consonantiam recipiendum prædica: eum magis ac magis veluti proprium solidius confirma evangelicis præceptionibus et admonitionibus vestris.*

De Occidentalibus Conciliis res aperta est; cum iis omnibus ipsi Pontifices præseserint, excepto Tridentino, sed ejus Patres in sessione ultima confirmationem a Papa petendam disertis verbis edixerunt.

151. *Objic.* Concilium generale, quam habet, auctoritatem 1. derivat immediate a Christo, ut ipsa Concilia asserunt: 2. pro more aliorum cœtuum

eamdem nanciscitur ex maiore parte suffragiorum : 3. eamdem statim exercet definiendo sub anathemate doctrinam, et exequitur etiam, depouendo, aut aliis pœnis afficiendo discrepantes : ergo confirmatio Pontificis, quocumque modo considerata, non est necessaria.

R. ad Arg. quoad 1. *D.* Concilium generale completum et perfectum, quale est illud quod unitur et consentit cum Pontifice, habet et derivat auctoritatem immediate a Christo, C. incompletum et imperfectum, quale est Concilium vel diversum aut dissentiens a Pontifice, vel necdum confirmatum, N. ejusmodi enim Concilium vel moraliter vel physice est acephalum; in quorum casu priore nunquam, in posteriore autem raro duntaxat et in eventibus num. 144. expressis auctoritatem Christi et Spiritus sancti assistantiam promissam habet.

Ad 2. D. Nanciscitur auctoritatem ex maiore parte suffragiorum cum Pontifice conjuncta, C. disjuncta a Pontifice, N. quamvis Concilii Patres sint vere iudices, subordinati tamen sunt Pontifici; atque hic non ut primus inter pares, sed ut Princeps et tanquam caput et pars præcipua ad constituendum generale Concilium concurrat : unde sine eo constitui nihil pro summa auctoritate potest; atque vel discrimen a communibus cœtibus elucet, vel translata ad Procerum cum Rege conventum paritas rem nostram declarat.

Ad 3. D. Exercet et exequitur auctoritatem tum independentem tum infallibiliter, N. vel dependentem vel fallibiliter, C. nisi præcesserit jam sententia aut definitio Pontificis, decreta Concilii, quoad vim et efficaciam errare nesciam, pendula sunt ab auctoritate Pontificis, et ad ejusdem confirmationem referuntur, sicut iudicis inferioris sententia in reum mortis dicta ad superioris iudicis provocati sententiam confirmatoriam. Hoc tamen non impedit quominus in rebus disciplinæ, aut aliis assensum fidei haud exigentibus causis, jam ante confirmationem Pontificiam debeat Concilio præstari obedientia; cum etiam iudicis sententiæ et magistratus legitimi mandato, quantumvis fallibili, teneantur parere partes ac cives, et refractarii possint puniri.

Inst. 1. Concilium generale, saltem cum Legatis Apostolicis, vices Pontificis gerentibus, celebratum repræsentat universam Ecclesiam : ergo hoc ipso juxta promissum Christi, quod portæ inferi non prævalebunt adversus Ecclesiam, decreta ejusdem rata sunt et firma, nec indigent confirmatione Pontificia.

R. D. Conc. generale saltem cum Legatis Apostolicis et vices Pontificis gerentibus, instructione etiam ejus munitis et secundum illam judicantibus, celebratum repræsentat universam Ecclesiam, T. cum Legatis vel instructione Pontificia carentibus, vel eam non sequentibus celebratum, N. Legatos Apostolicos ad Concilium aliquando missos sine instructione plena et ad omnium definitionem sufficienti, maxime ubi plura decidenda erant, aliquando autem cum illa singulis quæstionibus correspondente, ubi scilicet pauciora decernenda fuerant, eosdem etiam subinde prævaricatos esse, et contraria suæ instructioni judicasse, ex historia et Conciliorum actis manifestum est.

In primo et tertio casu, cum ut Legati vel auctoritate ac nomine sui Principis non agerent, nec unire Concilium cum Pontifice, nec representare

universam Ecclesiam poterant : in secundo autem, quamvis Pontificem expresse Concilio consentientem habeamus, et sic requisito a nobis modo confirmatum sit Concilium, ideoque videatur representare universam Ecclesiam, sunt tamen non pauci qui ratihabitionem Pontificis adhuc exigant: vel ut Ecclesiæ innotescat rite omnia et juxta Pontificis mentem fuisse acta; vel ut definitio infallibilis habeatur; cum Pontifex Legatis conferre nequeat infallibilitatis privilegium, quod dignitati supremi Ecclesiæ pastoris et Pontificatui summo est annexum: unde primum distinctionis membrum datum duntaxat fuit. Atque eodem sensu intelligenda est promissio Christi, quæ etiam Ecclesiam non qualemcumque, sed in Petra ædificatam et junctam cum suo capite afficit.

Inst. 2. Concilium Constantinopolitanum I. in epist. Synodali Theodosium Seniore, Ephesinum Act. ult. Theodosium Junio, Constantinopolitanum III. Act. 17. Constantinum Pogonatum rogarunt confirmationem actuum; præterea Constantinus Magnus, Marcianus, Justinianus et Basilius confirmationem Conciliorum ediderunt; quin tamen inde inferri possit necessitas confirmationis Imperatoriæ: ergo ex factis similibus statui nil potest pro confirmatione Pontificia.

R. N. Cons. Eadem disparitas est, quam supra dedimus de convocazione ab Imperatoribus facta. Consensum enim illi ac confirmationem cum rogati sunt, tum dederunt, ad firmitatem canonum externam procurandam, executionem urgendam, violationem prohibendam aut plectendam; minime autem ad valorem, vim jusque obligandi illis tribuendum.

152. *Dico II.* Concilium generale a Pontifice confirmatum habet auctoritatem summam, qua ipsum est infallibile, ejus autem decisiones irrefragabiles. *Prob.* Congregatio multorum auctoritate Christi collecta, corpus Pastorum ac Rectorum Ecclesiæ, cætus constitutorum a Christo Doctorum, ipsaque Christi Ecclesia habet auctoritatem summam, infallibilis est secundum se, et irrefragabilis secundum suas decisiones.

1. Etenim patet ex Matth. 18. v. 20. *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*; quæ verba secundum contextum afferruntur pro ratione cur audienda sit Ecclesia in correctione peccantium, nec contemnenda sententia Prælatorum Ecclesiæ condemnatoria, vel absolutoria, nempe propter assistentiam divinam; ideoque pro auctoritate Conciliorum generalium usurpata sunt a Conc. Chalcedonensi in ep. ad Leonem, a Constantinopolitano III. Act. 17. et Toletano III, item a Cyrillo Alex. in expositione symboli, a Cœlestino I. in ep. ad Conc. Ephesinum, et Dist. 20. Can. 3, qui tribuitur Innocentio I. Pontifici: sive facto argumento a minori ad majus, pro obtinenda ad congregatorum preces sapientia negotiis commensurata et necessaria; sive usurpato nomine Christi non pro fine et animo bono, sed pro auctoritate ac potestate.

2. Colligitur ex Luc. 10. v. 16. *Qui vos audit me audit: et qui vos spernit me spernit*; et ad Hebr. 13. v. 7. *Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei*; ac v. 17. *Obedite præpositis vestris et subjacete eis; ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri*; quorum doctrinam ac fidem dum sequi sub salutis periculo jubemur, certam ac infallibilem illam esse oportet.

3. Constat ex Matth. 28. v. 19. et 20. *Docete omnes gentes... docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis : et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi* ; Item Joan. 14. v. 16. *Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum* ; et 16. v. 13. *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem : rursus ad Ephes. 4. v. 11. Ipse dedit quosdam quidem Apostolos... alios autem pastores et doctores ; et v. 14. ut jam non simus parvuli fluctuantes et circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris.*

4. Ex num. 407. demonstratum patet.

Atqui Concilium generale, a Pontifice confirmatum, est imprimis congregatio multorum auctoritate Christi collecta ; quia Pontifex ut Christi vicarius hanc auctoritatem, si non per convocationem aut præsidium, saltem per confirmationem communicat, adeo ut Concilium ejusmodi etiam usurpare possit illud Act. 15. v. 28. *Visum est Spiritui sancto et nobis : Tum est corpus Rectorum et Pastorum Ecclesiæ juxta Act. 20. v. 28. Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei* ; et 1. Petr. 5. v. 2. *Pascite qui in vobis est gregem Dei* : Tandem est cætus constitutorum a Christo Doctorum quia Episcopis ex epist. 1. ad Timoth. 6. v. 20. et epist. 2. cap. 1. v. 13. *Custodia depositi boni, forma sanorum verborum, devotio vanarum novitatum et oppositionum falsi nominis scientiæ a Paulo est demandata ; a Christo autem positi illi sunt Pastores et Doctores ad Ephes. 4. v. 12. et 13. Ad consummationem sanctorum in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei* : Demum est ipsa Christi Ecclesia, sicut congregati cum Salomone Principes Tribuum et Duces familiarum Israel 3. Reg. 8. v. 14. dicuntur *omnis Ecclesia Israel*, et Status Imperii cum Imperatore collecti repræsentant Imperium : unde et Martinus V. in decreto Episcopis et Inquisitoribus inscripto, et sub finem Concilii Constantiensis inter alia ad tentandam suspectorum fidem quarendam dato, hanc interrogationem proposuit : *Utrum credat, teneat et asserat quod Concilium generale quodlibet universalem Ecclesiam repræsentet*. Ne quid repetam de Patribus, qui sicut Ecclesiam in Episcopis, ita Concilium generale conventum orbis terrarum, et consensionem totius Ecclesiæ dixerunt. Ergo.

Conf. I. Ex PATRIBUS. Concilium generale 1. est *judicium irretractabile*, ex Leonis epist. 50. 61. 62. 63. ex Conc. Ephesino circa finem, et Chalcedon. Act. 5. Can. ultimo : *Omnem dubitationem removet* ex Augustino L. 1. de Bapt. contra Donat. c. 7. et 11. ac L. 2. c. 7. : *Ab eo appellari non potest* ex Athanasio in epist. ad Epictet. et Marciano L. 4. Cod. de summa Trinitate : *Ab eo damnati aut diversi habentur hæretici* ex omnium Conciliorum actis, Nazianzeno epist. ad Clidonium, Leone epist. 17. et 78, Basilio epist. 28. etc.

2. Concilium generale est *congregatum a Spiritu sancto* ex Nazianzeno Orat. in Athan. Leone ep. 37. et ipsorum Conciliorum effatis : edit decreta *a Spiritu sancto inspirata* ex Leone epist. 53. et Nicolao I. in epist. ad Imper. Michaellem : *habet auctoritatem divinam et Evangelicam parem* ex Athanasio in epist. ad African. Cyrill. L. 1. de Trinit. Gregor. M. L. 1. epist. 24. ; *pro eo moriendum potius quam ab eo discedendum* ex Ambrosio epist. 32. Hieron. L. contr. Lucifer. et Victore Afric. in Libris de Vandal. persecutione.

Conf. II. Ex RATIONE. Si Concilia generalia non pollerent summa auctori-

tate, deficeret providentia Christi in gubernanda sua Ecclesia; nullum esset firmum Ecclesiæ iudicium; tolleretur medium decidendi controversias fidei, componendi schismata, tradendi doctrinam necessariam; abesset certitudo de Scripturæ libris pluribus et traditionum auctoritate; plures fidei articuli jam non constarent; damnatæ hæreses redirent ad suum dubium prius; omniaque Concilia hactenus errassent, usurpando auctoritatem sibi minime competentem: hæc autem omnia aut absurda sunt aut incredibilia. ergo.

153. *Obje.* Dicta PATRUM detrahunt auctoritati Conciliorum. Gregor. Nazianzenus enim in epist. ad Procop. scribit, *se nullius Concilii vidisse lætum faustumque exitum*: Augustinus L. 3. contr. Maximin. c. 14. ait: *Nec ego Nicænum, nec tu debes Ariminense, tanquam præjudicaturus, proferre Concilium: nec ego hujus auctoritate, nec tu illius detineris.* Idem L. 2. de Bapt. c. 3. asserit *Concilia plenaria priora a posterioribus emendari*: Isidorus contra L. 3. Prolegom. c. 13. statuit, *in discordia Conciliorum, illius Concilii magis tenendam sententiam, cujus aut antiquior, aut potior extat auctoritas*: demum Leo in epist. 35. ad Pulcher. *Ambitionis ac superbiæ* notat Chalcedonense, quantumvis illud pro legitimo agnoscatur.

R. ad Arg. N. Ass. Ad textus Patrum R. GREG. NAZ. Orat. 21. et 49. in laud. S. Athanas. magni facere Conc. Nicænum, interfuisse etiam lubentem Constantinopolitano I. ut ex oratione 32^a ibidem dicta apparet: unde manifestum fit allata verba non pertinere ad Concilia generalia, sed ad particularia et illegitima ac Arianorum, quæ plurima omne illud tempus memoratis duobus generalibus interjectum turbarunt.

Priora AUG. verba præteritionem argumenti in disputatione efformant, assertum non negant. Cum enim is Nicænum ibidem laudasset, Maximinus autem Ariminense opponeret, ne in veritate illius et falsitate hujus ostendenda tempus tereretur, Augustinus per compendium acturus, hac disputatione, omissis Conciliis, ad argumenta ex Scripturis proferenda transivit.

Posteriora AUG. dicta vel pertinent ad Concilia tantum nationalia, quibus nomen plenarii alias etiam tribuitur; vel in Conciliis quidem generalibus ad iudicia solum in factis particularibus et rebus meræ disciplinæ, non autem in questionibus fidei et morum. Additur enim emendationem priorum a posterioribus fieri, *cum aliquo experimento aperitur quod clausum erat, et cognoscitur quod latebat*: conferunt autem experimenta ad declarandas res facti aut disciplinæ, non item ad fidei et morum dogmata.

Isidorus etiam de Conciliis particularibus, quorum unum Ancyranum nempe assert, ac de rebus disciplinæ pœnitentialis loquitur. Neque tamén antiquiora præferens omnino repugnat Augustino posteriora anteponenti: quia non ad solam temporis differentiam Concilia confert, sed et ad confirmationem, vel usu, vel illatione in codicem canonum factam, quæ antiquis plerisque, signate autem Ancyrano hic in controversiam adducto, convenit.

Quod LEO improbaverat in Conc. Chalcedonensi, erat canon de proedria Patriarchæ Constantinopolitani, nec consensu Legatis Pontificiis factus, nec a sede Apostolica tunc confirmatus; cujusmodi error infallibilitati a nobis assertæ non adversatur.

Inst. 1. Facta plures Conciliorum errores demonstrant. Nam Concilium Judæorum Marc. 14. et Joann. 9. memoratum circa Christi divinitatem, ac

in re ad fidem pertinente erravit: Nicænum I. Can. 11. male damnavit eos, qui ad militiam redibant; In Constantinopolitano I. decernitur secundus locus Constantinopolitano Patriarchæ contra canonem 6um Nicæni præcedentis: Canones Concilii sexti plures vitiosi sunt et ab omnibus improbantur: Nicænum II. circa definitum sanctorum cultum prædamnatum est a priore Constantinopolitano sub Copronymo, et reprobatur a posteriore Francofordiensi.

R. N. Ass. quod illata exempla haud probant: nam Concilium hoc *Judaicum*, tametsi liberaliter permittatur fuisse generale et Synagogæ etiam tribuatur infallibilitas, errasse tamen haud mirum videri debet; cum desineret tum Synagoga, et Christi Ecclesia cœpisset; præterea verò Christus se esse Messiam, non infallibili Synagogæ testimonio, sed apertis miraculis demonstratum venerat.

Nicænum non damnat absolute militiam aut hanc sequentes, sed vel eos tantum qui signo militiæ deposito signum conversionis ad fidem dedissent, resumpto autem ad idololatriam se reverti indicabant: vel eos poenitentiae novæ laboribus subiciebat, qui cingulo, quod in aditu poenitentiae posuerant, rursus accepto ad militiam redibant, ut molestiis poenitentiae inchoatæ eximerentur.

Constantinopolitanum non minus, ac aliæ in similibus circumstantiis, sine detrimento thesæ nostræ errare posse, ad Leonis textum respondentes, jam declaravimus. Canones *Quini-sexti* seu Trullani vel confecti sunt sine ullo interventu Pontificio, adeoque ad œcumenicum Concilium non pertinent: vel illorum editioni interfuerunt Legati Pontificii, tum in Oriente versantes, ut Anastasius Bibliothecarius innuit; aut saltem Basilius Gortyrensis tanquam locum tenens Synodi sanctæ Romanæ Ecclesiæ reipsa subscripsit, ut aliqua acta ostendunt; sed tunc factum id fuit sine mandato Pontificis, quin contra ejus voluntatem, quam teste Beda L. de sex Ætat. et Platina in Vit. Pontif. Sergius I. statim, Joannes VIII. postea contrariam declararunt; ideoque rursus œcumenica auctoritate hi canones carent. Cæterum canones hos addici Concilio sexto, cum sint proprii Trullano duodecim annis posteriori, error est ex historicis aliunde patens.

Nicæni II. dogma circa imaginum cultum verum est et sacrum, Constantinopolitani autem sub Copronymo doctrina est hæresis, Francofordiensis discrepantia error ex sinistra interpretatione ortus est: unde nec posteriorum oppositio cum priori, nec horum tanquam nationalium aberratio infallibilitati œcumenicorum Conciliorum obest.

Inst. 2. Ratio auctoritatem Conciliorum fluxam ostendit. Sic enim arguitur: Ut Concilium generale auctoritatem habeat legitimam, debet esse cœtus Episcoporum fidelium: congregatis adesse oportet Spiritum Sanctum; decreta legitime fieri est necesse: sed 1um plane incertum est: cum constare nequeat de oratione, baptismo, et fide interna Episcoporum: 2um valde dubium est; cum congregati magnam partem sæpius fuerint impii aut vani, quibus Spiritus Sanctus adesse haud solet: 3um controversum est, cum ex sola historia, eaque multis crisis obnoxia, habeatur; ergo.

R. N. A. Ad prob. quoad 1. *D. M.* Ut Concilium generale legitimam auctoritatem habeat, debet esse cœtus Episcoporum fidelium, vel reipsa, vel apparenter talium, C. necessario reipsa talium, N. M. et similiter distincta

minore, consequentiam. Equidem ob curam, quam Ecclesiae Deus habet, et providentiam, qua suaviter omnia disponit, credimus nunquam permittendum, ut generale Concilium conflatur vel omnino, vel pro majori parte, ex illegitimis aut infidelibus Episcopis, edatve contra propriam sententiam decreta omnino catholica: facto tamen huiusmodi supposito, certi sumus ex eadem Dei cura, providentia et pollicitatione assistentiam Spiritus sancti, principaliter in Ecclesiae commodum promissam, nec isti fictorum Antistitum congregationi defuturam, quo minus, velit nolit, verissimam fidem fideli populo proponat. Unde ut legitime auctoritatis Concilium habeatur, id solum requiritur, ut Episcopi conveniant, qui ordinarie praesident, et palam ab omnibus pro veris et catholicis Praesulibus habentur: hoc autem incertum esse nequit, quantumvis de ordinatione, baptismo et fide interna nihil constet.

Quoad 2. *D. M.* Congregatis adesse oportet Spiritum Sanctum, quantum ad gratiam gratos facientem, *N.* quantum ad gratiam gratis datam, *C.* Transmissa temeritate asserti de impietate et vanitate congregatorum, sub simili distinctione nego minorem; cum hanc recte docendi gratiam injustis etiam Episcopis impetret justorum Ecclesia, et ut Augustinus loquitur, *gemitus columbae*; id praeterea exigit publica Ecclesiae necessitas, et certum faciat divina pollicitatio.

Quoad 3. *N. M.* Decreta enim non minus legitime facta, quam Concilium esse legitimum, habemus certum. Certitudo haec tametsi fundetur in fide historica, aequae tamen excludere potest omne dubium prudens, ut aliis de factis, CICERONIS scilicet consulatu, dictatura CAESARIS et pugna Actiaca praesentant similia historiae monumenta. Criticorum dubia vel rei substantiam non attingunt, vel fidei possessionem non elidunt.

154. *Observa.* Sunt qui pro obtinenda Conciliis generalibus auctoritate propria requirunt acceptationem Episcoporum qui illis non adfuerunt, adeo necessariam ut ante hanc negent sive decreta fidei et morum esse infallibilia, sive canones disciplinae habere vim legis. *Primum* quidem quia sine absentium acceptatione Ecclesia universa per Concilium non repraesentatur perfecte: *alterum* quia leges non obligant, si ob discrepantiam a moribus populorum perniciosae potius sunt quam utiles; adeoque canones hanc semper conditionem includunt, si Episcopi, qui convenientiam ejusmodi norunt, acceptent: utrumque, quia id ipsum praxis circa Concilia generalia videtur declarare.

Nam Toletan. XIV. Can. 2. de Leone Acta Constantinopolitani III. mittente sic loquitur: *In cujus etiam gratioso epistolae tractu ad hoc omnes Praesules Hispaniae invitati sunt, ut praedicta synodalia instituta quae miserat, nostri etiam vigoris auctoritate manerent suffulta, omnibusque per nos sub regno Hispaniae consistentibus patescerent divulganda.*

Nicaeni II. acta sunt translata ad Conc. Francofordiense, et ab eodem hujus inscriptione dicuntur confirmata:

Constantinopolitanum IV. epistolam ad omnes Episcopos circularem misit, in qua relatis contra Photium actis et definitione cum canonibus rogantur Praesules ut recipiant utraque:

Basileense nuntios ad Carolum VII. Galliae Regem legavit pro suorum decretorum acceptatione in Galliis;

Tridentinum Sess. 25. monet Principes ut sua decreta devote recipi et ab omnibus observari curent : denique plures Conciliorum generalium canones sunt qui, quoniam acceptati non fuerant, certas provincias nunquam obligarunt.

Sed refutantur isti facile ex monumentis pro assertione nostra allatis, ipsique non leviter cedunt, dum daturi discrimen synodos particulares inter et universales, acceptionem posteriorum necessariam, priorum liberam Episcopis extraneis denuntiant. Nequicquam autem argumentis productis se tuentur.

1um, enim, præterquam quod num. 110. postremis paragraphis sit confutatum, ultra essentialem, etiam integram perfectionem et conspirationem singulorum exigit, quam divina ordinatio adeo non imperat, ut prudens quælibet institutio respuat humana.

2um. si valet, populi etiam acceptionem ad quamlibet legem postulat, dogmate satis reprobato : præterea firmitatem cum valore confundit, leges parum distinguit a consiliis, inferiorum arbitrio superiorum potestatem subijcit, ordinem perturbat, patulamque inobedientiæ aperit portam.

3um. a primo omnium Conciliorum, Actor. 15. nempe celebrato, falsitatis convincitur ; cujus decreta, scripto missa Antiochiam, et Pauli prædicatione divulgata per Orientem, ab omnibus Ecclesiarum Præsidibus exigebant obtinebantque, non inquisitionis iudicium, sed observantiæ obsequium.

Nec discesserunt a suo prototypo Concilia sequentia : LEONIS enim invitatio comitatem Pontificis prodidit, CONSTANTINOPOLITANI III. majestatem non diminuit : postulata vigoris auctoritas accessionem extrinsecam præstitit, intrinsecam firmitatem non fecit : divulgatio possibilitatem observantiæ præbuit, non primum constituit decreta. Nicæni II. acta (quantumvis leve sit ex inscriptione ductum argumentum) confirmari poterant a Francofordiensibus Patribus, quibus generale illud esse haud constabat.

Cæterum viginisse NICÆNI auctoritatem, Francofordiensi ob errorem facti etiam dissentiente, ex historia Conciliorum patet. CONSTANTINOPOLITANI IV. epistola encyclica imperium potius quam preces ferebat. En illius verba : *Neque audeat quisquam eorum qui Christiano nomine censentur, sive præsent sive subsint, contra ea quæ magna hæc et œcumenica synodus decrevit, aliquid efficere vel conari ; quicumque voluerit januam quam sancta hæc œcumenica synodus clausit aperire, aut claudere tentaverit quam illa aperuit, in Deum ipsum impius pugnabit.*

BASILEENSES PATRES assentatoria supplicatione petiisse sibi suffragatores, ut factionem suam oppido diminutam augerent, vitio Conciliis generalibus dari nequit, cum Basileense inter œcumenica non numeremus, atque an. 1438, quo legatio missa est, juxta plerosque legitimum esse desierit.

TRIDENTINI monitio pro Principibus adhortatio officii fuerat, ut qua Ecclesiæ subditi obsequium, qua fidelium præpositi tutelam et vigorem decretis præberent : aliter intellecta non Episcoporum sed Laicorum jus ultra limites exaggerat. Demum non observantia Canonum Concilii generalis quibusdam in Provinciis, benignius dispensationi, vel privilegio Pontificis, aut consuetudini legitimæ tribuitur, quam immorigeræ recusationi.

CAPUT III:

DE SEDE APOSTOLICA SEU SUMMO PONTIFICE:

Equidem *aliud*, ut Leo ep. 53. ad Anatolium inquit, *sunt sedes, aliud sedentes*, si vim vocis et significationem grammaticalem attendamus; cum *sedes* nomen sit auctoritatis, dignitatis et officii, *sedens* autem nomen personæ, auctoritatem, dignitatem et officium obtinentis: si tamen ex auctoritate et officio agat sedens, theologicum discrimen nullum inter sedentem ac sedem intercedere, vel ipsa in politicis loquendi ratio declarat. Contrarium ea in re quorundam Gallorum sensum reprobant non tantum celebres in Gallia Theologi; Thomassinus, Turnelius, Serry, aliique permulti; sed Præsules etiam amplissimi tum in comitiis Cleri Gallicani nostra ætate congregatis, tum in documentis Pastoralibus quibus monuerunt « non immorandum in distinctione ejusmodi abstracta et ab hæreticis ad illudendam ipsorum damnationem inventa, quam CYPRIANUS nunquam agnovit, cum pronuntiavit *quamlibet Ecclesiam in suo esse Episcopo*, quamque S. PETRUS DAMIANI proscripserit, qui Romano Pontifici olim scribebat: *Tu ipse es sancta sedes, tu es Ecclesia Romana: non recurro ad Petri fabricam, sed ad eos in quibus illius Ecclesiæ residet auctoritas.* » Explosa igitur hujusmodi differentia, de Romana Ecclesia seu sede Apostolica æque ac de Romano seu summo Pontifice præsens caput inscripsimus; in quo de Primatu, Superioritate et Infalibilitate Romani Pontificis agere proposuimus.

ARTICULUS I.

An S. Petrus habuerit Primatum Ecclesiæ?

135. *Nota.* Auctorem et caput Ecclesiæ veræ fuisse Christum diximus sub hujus disputationis initium: non abdicasse eundem ad cælos ascendentem suam in Ecclesia potestatem, adeoque non habere verum in terris successorem, ex ep. ad Hebr. c. 7. aliisque Scripturæ locis supponimus: subtrahendo fidelibus corporalem suam præsentiam, eum tamen non sic retinuisse hanc potestatem, ut illam cum nemine communicarit, nec vicarium sui visibilem in terris reliquerit pro Ecclesiæ regimine, rursus tum ex dictis ad Disputationis ingressum, tum ex sacris litteris patet. Cum porro potestatis a Christo relictæ participes facti sint omnes Apostoli, an omnes ex æquo fuerint, aut inter eos a Christo constitutus sit unus qui emineret cæteris, haberet primatum, essetque visibile totius Ecclesiæ caput hic quaeritur.

1um communius asserunt Novatores, ut primatu Petri sublato, successorum Pontificum auctoritatem facilius evertant: prodierunt circa seculi præteriti medium duo libelli, coequantes Paulum Petro in Ecclesiæ regimine, duoque capita, quæ in unum coalescerent, constituentes: nostris etiam temporibus editæ sunt Theses, quæ qualicumque prærogativa Petro concessa,

jurisdictionem universæ Ecclesiæ in solidum ab Apostolis possèssam, unumque omnium ac indivisum Episcopatum affirmabant:

2um et contrarium his omnibus statuit dogma catholicum, unum nempe et solum Petrum a Christo constitutum esse caput visibile Ecclesiæ, et accepisse primatum inter Apostolos. Est autem Primatus duplex, honoris et dignitatis alter, alter potestatis et jurisdictionis: prior est præeminentia præcisa auctoritate, quæ præcellentia tituli; prioritate ordinis; proedria conventus, et principatu actionis definitur: posterior est præeinentia cum auctoritate; quæ jus summi imperii complectitur, ideoque per generalem episcopiam et superintendentiam, supremam leges ferendi, tuendi; vindicandique potestatem, præcipuam administros et magistratus constituendi, cogendi et dirigendi facultatem, ultimato judicandi personas, decidendi causas, et definiendi controversias auctoritatem, omnemque necessariam ad regimen tum internum tum externum bene constituendum potentiam explicatur.

136. *Dico I.* Concessus est S. PETRO Primatus, non tantum honoris et dignitatis inter Apostolos, sed et potestatis et jurisdictionis in universam Ecclesiam.

Prob. 1^a. p. S. PETRUS præcelluit inter Apostolos titulo, mutato nomine, a Christo compellatus Cephas, quod syriace Petram significat; quam compellationem postremam cum Christo 1^a. ad Corinth. 4. v. 10. communem habuit: primo loco nominatur in Apostolorum catalogo Matth. 10. v. 2. et Act. 1. v. 13.; solus item, reliquis tantum collectim indicatis, singillatim exprimitur Luc. 8. v. 45. et c. 9. v. 32.: proedriam tenuit Act. 1. v. 15. in conventu ad electionem Matthiæ coacto, et Act. 15. v. 7. in Concilio de Legalium observantia celebrato: principatum actionis exercuit Act. 2. v. 14. in annuntiando Judæis Evangelio, Act. 3. v. 6. in primo miraculo edendo, Act. 4. v. 8. in defendenda Evangelii causa, Act. 10. v. 34. in aperienda gentibus janua fidei, Act. 8. v. 14. in conferendo baptizatis Spiritu sancto, Act. 12. v. 5. in accipiendis Ecclesiæ pro se suffragiis. Ergo omnes conditiones ad honoris et dignitatis primatum requisitas habuit et implevit.

Conf. Idem Apostolus a Cyrillo Alexandr. L. 2. in Joann. c. 64. Cyprian. epist. 57. Hieron. L. 1. adv. Pelag. Chrysost. Homil. 3. in Act. Apost. Augustin. L. 1. contr. Julian. c. 4. et Serm. 76. c. 31. Gregor. L. 4. epist. 32. et aliis Patribus plerisque vocatur vel *primus* vel *princeps* vel *caput* vel *tenens primatum Apostolorum*: ergo cum principatus hic et primatus nec fuerit ætatis aut vocationis, nec favoris aut gratiæ, utpote quorum prioribus Andreas, posterioribus Joannes Petrum vincebant, saltem debuit esse primatus honoris et dignitatis.

Prob. 2^a. p. Duplex habetur Scripturæ locus, cujus altero primatus jurisdictionis in Ecclesiam PETRO promittitur, altero confertur. Prior legitur Matth. 16. v. 18. *Et ego dico tibi quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam;* et v. 19.: *Et tibi dabo claves regni cælorum: et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis: et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis*: posterior Joann. 21. v. 15. *Dicit Simoni Petro Jesus: Simon Joannis diligis me plus his? dicit ei: etiam, Domine, tu scis, quia amo te. Dicit ei: pascere agnos meos;* et v. 17. *Dicit ei tertio: Simon Joannis*

amas me? contristatus est Petrus, quia dixit tertio, amas me? et dixit ei: Domine, tu omnia nosti: tu scis, quia amo te. Dixit ei: pascere oves meas.

Inde sic argumentor: Primatus jurisdictionis in universam Ecclesiam metaphorice significatur et recte intelligitur per fundamentum ædificii spiritualis, clavem regni cœlorum, et munus pastorale gregis ex agnis et ovibus conflati; tum quia Ecclesia priore loco Matth. citato ædificii nomine, pluribus in parabolis Evangelicis nomine Regni cœlorum, Joannis autem 10. v. 16. et 1^a. Petr. 5. v. 2. et 3. nomine ovilis ac gregis indigitatur: tum quia primatus jurisdictionis Ecclesiasticæ sub principio stabilitatis ex Luc 6. v. 4. et 1^a. ad Corinth. 3. v. 11. in fundamento, sub Pontificia et Regia auctoritate ex Isa. 22. v. 22. et Apocal. 3. v. 7. in clavibus, sub potestate pascendi et regendi ex Isa. 44. v. 28. et Act. 20. v. 28. in cœura pastoritia adumbratur.

Atqui PETRO imprimis tribuitur ratio fundamenti, quia datur compellatio Petræ, super quam sit ædificium: cum proprietas nominis, plana verborum series, et antecedentia juxta et sequentia singularem Petri personam indigent; idque expositio Patrum, ORIGEN. apud Euseb. L. 6. c. 19. TERTUL. L. de Præscript. c. 21. CYPRIAN. epist. 40. 57. et 71. HILAR. can. 26. in Matth. EPIPHAN. hæres. 59. NAZIANZ. Orat. 26. BASILIÛ ad c. 2. Isai. CHRYSOST. Homil. 2. de Pœnit. HIERON. L. 1 adv. Pelag. c. 4. AUG. in Psal. 69. et Serm. 29. de Sanctis, CYRILL. Alexandr. L. 2. in Joann. c. 12. LEON. Serm. 2. in annivers. Pontif. manifeste declarat.

Deinde promittitur eidem clavium potestas; quia substantia personæ per nomen proprium nativitatis, relativum Patris, et a Christo recens adjectum, (*Simon Barjona Cephas*), addito etiam pronomine, designatur; idenditas ejusdem personæ, prius Christum confitentis, et postea a passione advocare conantis, cum eadem persona, promissum recipientis et paulo post reprehensi, ex contextu demonstratur; singularitas et proprietas personæ ex defectu commissionis aut mandati ad dandam responsionem et recipiendam nomine aliorum potestatem colligitur; ut HILAR. HIERON. CHRYSOST. THEOPHIL. in hunc locum. AUG. L. 2. contr. epp. Gaudentii c. 23. AMBROS. L. de Isaac. c. 3. et alii testantur.

Denique huic ipsi tribuitur cura pastoritia in oves seu Apostolos, in agnos seu fideles, ad Christum spectantes, adeoque in omnes seu universum gregem, appellatione scilicet et interrogatione etiam comparativa amore non minus, quam commendatione de pascendo grege ad Petrum ter directâ; quod tum Petri tristitia, sors futura et curiositas in contextu expressa, tum Patrum CHRYSOSTOMI, AUGUSTINI et CYRILLI in hunc locum, AMBROSII in Luc. c. 24. LEONIS in epist. 89. MAXIMI aliorumque testimonia confirmant. Ergo.

Conf. PETRUS exercuit episcopiam generalem peragrando Act. 9. et 10. Syriam et Palæstinam, atque epistolam catholicam geminam ad conversos ex Gentilibus et Judæis exarando; supremam potestatem legislativam Act. 11. communicationem fidei cum gentibus faciendam tuendo, et Act. 15. observationem Legalium tollendo; præcipuam magistratuum constitutionem, Act. 1. electionem Apostoli ordinando, Sedes Patriarchales tres fundando, similem eorum coactionem et directionem in conventibus Apostolorum celebratis ostendendo; jurisdictionem summam Act. 5. examinando et puniendo Ananiæ et Sapphiræ delicta, ad Galat. 1. vocationem Pauli ad Apostolatam cognoscendo et probando, Act. 15. controversiam de legalibus deci-

dendo : ergo præminentiam cum auctoritate seu primatum potestatis secundum omnes suas partes habuit et usurpavit.

157. *Obje.* Nullus Scripturæ locus ex allatis demonstrat Petri primatum : ergo jure divino collatum saltem probari non potest. *Prob. Ant.* Per petram vel 1°. non intelligitur PETRUS, sed Christus; tum quia non tantum 1°. ad Cor. 10. v. 4. dicitur : *Petra autem erat Christus*; sed etiam ibid. 3. v. 11. scribitur : *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus* : tum quia Aug. hoc sensu petram explicat, Tr. ult. in Joan. inducens Christum sic loquentem : *Super hanc petram, quam confessus es, ædificabo Ecclesiam*; et serm. 13. de V. D. *Super me ædificabo te, non me super te* : vel 2°. non intelligitur PETRUS tantum, sed et alii Apostoli; tum quia interrogatio Christi, *vos autem, quem me esse, dicitis?* ad omnes Apostolos pertinebat : tum quia Apostoli etiam vocantur fundamenta Ecclesiæ ad Ephes. 2. v. 20. *Superædificati super fundamentum Apostolorum et Prophetarum* : unde Hieron. L. 1. contra Jovin. ait : *Super omnes Apostolos ex æquo Ecclesiæ fortitudo solidatur* : vel 3°. non intelligitur persona Petri, sed fides ejus et confessio; dicente Hilari. L. 6. de Trinit. *Super hanc confessionis petram Ecclesiæ ædificatio est : hæc fides est Ecclesiæ fundamentum* : idem affirmantibus Cyrill. Alexandr. L. 4. de Trinit. et Chrysost. Hom. 53. in Matthæum.

R. ad Arg. N. A. Ad Antecedentis prob. memb. 1. N. Ad Scripturam R. D. Per petram et fundamentum intelligitur Christus alibi, C. hic et in textu controverso. N. vel *subd.* per petram et fundamentum principale ac primarium, C. ministrale ac secundarium, N. Præterquam quod in laudatis textibus Christo signate tribuatur nomen petræ ac fundamenti, etiam ipsa significatio id exigit; cum in primo per petram indigitetur causa meritoria gratiarum omnium, in secundo auctor et objectum fidei; quæ significata uni Christo congruunt : e contra in textu nostro et nomen petræ aut fundamenti disertis verbis et sensu plano adscribitur Petro, et significatio id patitur; cum illa voce visibile caput, rector ac princeps Ecclesiæ designetur.

Ad Aug. R. D. Explicat is petram hoc sensu, quem ipse judicet unicuique, quique reapse sit genuinus ac litteralis, N. quem ipse existimet probabiliorē, qui tamen revera sit improprie, C. Sensum hunc non tanquam unicuique aut necessarium haberi ab Augustino, ipse declarat L. 1. Retract. c. 21. ubi expendens Librum suum contra Donati epistolam, sic notat : *In hoc libro dixi de Petro quod in eo tanquam in petra fundata sit Ecclesia, qui sensus etiam cantatur ore multorum in versibus B. Ambrosii : sed scio me postea sæpiissime sic exposuisse, ut petra intelligeretur quam confessus est Petrus : petra autem erat Christus, quam confessus Simon dictus est Petrus. Harum autem duarum sententiarum quæ sit probabilior, eligat lector.* Eundem non esse litteralem et genuinum liquet ex argumentatione ad hunc textum superius producta. Cur tamen Aug. sensum suum præhabuerit nostro, rationem aliqui petunt ex linguæ Hebraicæ seu Syriacæ ignorantia, qua factum sit ut S. Doctor existimarit vocem Cephas et Petrus non significasse saxum et petram, sed derivatum duntaxat ab his, saxum scilicet vel petrinum; ideoque, cum Ecclesia super petram, non petrinum duntaxat aliquod, fundanda esset, non PETRUM, sed Christum intelligi oportere. Alii volunt eum-

dem eo tantum spectasse ne putaretur Petrus propria virtute ac seorsim a Christo ædificasse Ecclesiam, neve Donatistis, contra quos hic agebat, relinqueretur præsidium, Ecclesiam stabiliendi supra sanctitatem ministrorum; ut ex verbis objectionem e Serm. 13. desumptam sequentibus colligere est: *Nam volentes homines ædificari supra homines, dicebant: ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ipse est Petrus; et alii, qui volebant ædificari super Petrum, sed super petram: ego autem sum Christi etc.*

Quoad memb. 2. N. A. Ad Rat. 1. R. Interrogatio quidem directa erat ad omnes Apostolos; nulla tamen illis hic facta est promissio, sicut nulla ab iis data est responsio. Nec enim responderunt verbis suis, utpote quorum nihil extat, nec verbis Petri, quia hæc non erant imposita ab Apostolis, sed revelata a Patre cœlesti. Dicit quidem Comment. in Joannem CYRILLUS: *per unum qui præerat, omnes respondent; sed de Petri responso Matth. 19. et Joann. 6. dato loquitur non autem de præsentī.*

Ad 2. D. Apostoli etiam vocantur fundamenta ratione doctrinæ et prædicationis, C. ratione auctoritatis et gubernationis, *subd.* æqualiter aut eodem jure, N. diversimode ac minori, C. Notio fundamenti tribuitur: 1. Christo, ut auctori ac institutori Ecclesiæ, et ejusdem Capiti ac Rectori perpetuo, sed invisibili; 2. Petro, ut Ecclesiæ Capiti visibili et gubernatori vicario Christi; 3. Prophetis et Apostolis, ut fidei præconibus, et Ecclesiam vel prænuntiantibus vel sua prædicatione formantibus; in qua postrema acceptione enuntiatur textus ad Ephes. laudatus, cum ibid. hæc præmittantur de Christo: *Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, et pacem iis, qui prope: quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem: Convenit quidem Apostolis et altera fundamenti notio ex auctoritate et gubernatione, non tamen æque ac Petro: huic enim promissa est singulariter et collata præcipue, illis autem prædicta communiter et data simpliciter; huic ut potestas ordinaria et ex pastoris officio, illis extraordinaria et ex legationis seu Apostolatus privilegio; huic incircumscrip̃ta et nulli obnoxia; illis definita et subordinata, ut ex comparatione utriusque facti historici facile elucet.*

Ad Hieron. R. Difficultatem evanescere textus integri recitatione, qui est hujusmodi: *Licet super omnes Apostolos ex æquo Ecclesiæ fortitudo solidetur, tamen propterea inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto schismatis tolleretur occasio.*

Quoad memb. 3. R. N. 1. p. Ass. Ad 2. p. D. Per petram intelligitur fides et confessio seorsim a Petro, seu in abstracto, N. prout edita ab ipso Petro, seu in concreto, C. sicut, dum Hieron. epist. 61. dicit *super aquam ambulasse Petri fidem*, his verbis designando meritum miraculi, non negat subjectionem; sic PATRES laudati volunt confessionem fuisse causam meritoriam promissionis, non negando Petrum esse personam cui illa promissio facta est; adeoque Petrum fidelem ac confessum, seu ob fidem et confessionem petram fuisse constitutum insinuant. Ubi adverte explicationem hanc, sicut de prima ostensum etiam est, editam fuisse data tantum occasione, et usurpatam contra *Arianos*, ut doceretur fidem de divinitate Christi esse capitalem articulum, hujusque impugnatores evertere fundamentum Ecclesiæ.

Inst. 1. Claves regni cœlorum nec solus PETRUS accepit, cum reliquis

quoque Apostolis Matth. 18. fuerit promissa solvendi ligandique potestas, et eadem Joann. 20. tradita : nec singulari acceptione præcellentiam est consecutus, cum eam nomine Ecclesiæ sit adeptus, testantibus id Augustino Tr. 50. et ult. in Joann. alibique, nec non Origen. Tr. 4. in Matth. Hilar. L. 6. de Trinit. Ambros. in Psalm. 38. et aliis.

R. 1. N. 1. p. Quia de clavibus regni cœlorum nec Matth. 18. nec Joann. 20. mentio fit ulla, sed tantum de solvendi ligandique potestate; quæ sane minor esse potest, et ultimo etiam loco explicite determinatur ac restringitur ad facultatem peccata remittendi ac retinendi : cum potestas per claves regni cœlorum indicata universalem, principalem et ordinariam facultatem significet.

R. 2. D. 1. p. Claves regni cœlorum non solus Petrus accepit simpliciter, C. non solus accepit cum prærogativa, N. Prærogativam ac præcipuum aliquid præ Apostolis cæteris datum fuisse Petro ipsæ facti circumstantiæ denotant. Nam Matth. 16. potestas promittitur diserte Petro soli, post et ob confessionem; Matth. 18. autem non promittitur, sed prædicatur tantum, non solis Apostolis, sed præpositis Ecclesiæ omnibus, neque post vel ob aliquod meritum : Joann. 21. potestas confertur rursus Petro soli, ac prærequisita charitatis præcellentis contestatione, et quidem talis quæ tum includat auctoritatem supra ipsos fidelium patres ac principes, tum tanquam superaddita distinguatur ab illa Joann. 20; rursus non confertur solis Apostolis, sed discipulis omnibus, idque absque præambulo actu meritorio; neque ista collatio omnium postrema, neque suprema fuit, ut ex tempore facti et sensu verborum apparet.

N. 2. p. Ad Rat. D. Petrus claves accepit nomine Ecclesiæ, h. e. non ut persona privata, sed ut caput Ecclesiæ, non ut personale privilegium, sed ut commune successoribus in Ecclesiæ Pontificatu officium, non ut proficuum tantum sibi aut classi hominum singulari, sed ad commodum totius Ecclesiæ publicum, C. alio sensu, N. Patrum autem sensum a prædictis non esse diversum ex ipsis eorum verbis manifestum alibi fecimus.

Inst. 2. Cura pastoritia reliquis Apostolis æque demandatur tum in epist. 1. Petr. 5. v. 2. et Act. 20. v. 28.; tum apud Aug. L. 6. de Agon. Christian. dicentem : *Cum ei dicitur, ad omnes dicitur : anas me? pascere oves meas*; et CHRYSOST. qui L. 2. de Sacerd. eadem verba Basilio Episcopo particulari applicat.

R. N. A. Hoc neuter *Scripturæ* textus probat, cum de grege particulari et determinato agat : Dicitur enim : « Pascite, qui in vobis est, gregem; et « Attendite universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos. » Quamvis autem Apostolos etiam pastores universales dici permittamus, Petro tamen præeminentiam esse tribuendam ex probatis hactenus et responsis abunde constat. Nec plus aliquid textus *Patrum* probant. Aug. enim sermone directo vel ad solos Petri successores, vel ad omnes quidem Episcopos, ad proprium tamen gregem relatos, loquitur : CHRYS. autem dicta ad Petrum applicat pastoribus minoribus, servata nihilominus proportionem, atque hinc significatione magis restricta.

Inst. 3. In Ecclesia nullus est primatus constitutus; ergo : Prob. Luc. 22. orta inter Apostolos contentione, quis eorum videretur esse major, Christus increpans dixit v. 25. *Reges gentium dominantur eorum; et qui potestatem*

habent super eos, benefici vocantur : vos autem non sic. Sed nec nata foret hæc contentio, si Petrus fuisset primas : nec reprehensio data, si primatus esset constitutus : ergo. 2. In epist. ad Ephes. 4. *Christus est caput Ecclesiæ ;* et Ecclesia est corpus Christi, non autem Petri aut alterius Apostoli : ergo præter Christum nemo in Ecclesia principatum obtinet. 3. Christus æqualiter dicit omnibus Apostolis Joann. 20. *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos ;* et Matth. 28. *Data est mihi omnis potestas ; Euntes ergo docete omnes gentes etc.* Ergo unus cæteris non est præpositus.

R. ad Arg. quoad 1. N. A. Non equidem Petrus tum jam fuerat primas, aut primatus constitutus : sed ille duntaxat designatus, et hic promissus : nihilominus oriri potuit contentio, et justa fuit reprehensio. 1um quidem quia hoc loco non negatur inter Apostolos futura inæqualitas et alicujus præcellentia ; sed potius supponitur his verbis : *Qui major est in vobis, fiat sicut minor ; et qui præcessor est* (græce ἡγούμενος, h. e. dux et princeps), *sicut qui ministrat ;* quin et exemplo Christi confirmatur, dum additur : *Nam quis major est, qui recumbit, an qui ministrat ? nonne qui recumbit ?* Ego autem in medio vestri sum, *sicut qui ministrat.* 2um vero quia de potestate temporali ac mundana et secundum modum vitiosum erat contentio ; quod utrumque Christus corrigit his verbis : *Vos autem non sic.* Excludens scilicet dominatum politicum, non spirituale præsidium ; reprehendens ambitionem in postulatione, fastum et acrimoniam in exercitio, vanam gloriam et lucrum sordidum in intentione ; commendans ex opposito æquabilitatem humilem in aditu, paternam moderationem in usu, laboriosum communis utilitatis studium in fine.

Quoad 2. *R. N. Cons.* Sicut prædicata fundamenti, pastoris, ministri, Doctoris, lucis, imo Dei, in Scriptura communicantur Apostolis, quamvis sint Christo propria ; sic et capitis Ecclesiæ nomen convenire potest : præsertim quia Petrus caput duntaxat visibile, vicarium et subordinatum Christo agnoscitur. Ex hoc ipso autem apparet cur Ecclesia non dicatur corpus Petri, sed Christi ; quia nempe a capite principali et perpetuo sumitur compellatio, sicut regnum a Rege, non a prorege, et domus a Domino, non ab œconomo compellatur : vel quia Ecclesia corpus Christi dicitur, non tam attendendo ad caput quam ad hypostasim ; unde et Christus ipse corpus mysticum dicitur, constans ex multis et variis membris.

Quoad 3. *R. D. Cons.* Ergo hic et vi istorum verborum unus cæteris non est præpositus, C. alibi et vi verborum aliorum, N. Potestas hæc collata est Apostolica, non pastoralis.

Inst. 4. Etenim : 1° Apostoli Act. 6. sine Petri mandato eligunt Diaconos ; et Act. 8. ipsum Petrum mittunt Samaritanam : ergo Petrus non fuit Apostolis superior, sed potius inferior. 2° Hier. ubi in Matth. 18. dixerat Apostolos ob solum didrachma esse suspicatos principatum Petro destinatum, subjungit : *Dominus causam erroris intelligens, gloriæ desiderium humilitatis contentione sanavit ;* ergo. 3° Juxta Cypr. L. de unit. Eccl. *Hoc erant ulique cæteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi et honoris et potestatis ;* ergo Petrus primatum honoris et potestatis non habuit.

Quoad 4. *R. N. Cons.* 1um enim factum non esse Petro invito ac nolente, sed saltem consentiente, textus ipse demonstrat : fuisse etiam factum eo auctore, non vane colligitur ex factis aliis supra relatis ; quorum multitudo facit ne

præjudicet auctoritati Petri, tametsi hoc unum communi omnium consilio foret susceptum. Neque 2um obest, cum Petrus ab Apostolis mitti potuerit consulendo, non jubendo; uti Judic. 22. Phinees ab Israelitis ad Tribus Ruben et Gad; Matth. 2. Magi ab Herode in Bethlehem missi fuerant, et subin præpositi a Capitulis, ac Principes a Consiliariis ad negotia tractanda mituntur.

Quoad 2. D. A. Et error Apostolorum stabat in eo quod Petrum suspicarentur futurum se majorem, N. quod temporalem ac mundanum principatum somniarent, C. habebant nempe Apostoli communem cum Judæis errorem de terreno Messiae regno, correctum a Christo sæpius et reprehensum.

Quoad 3. R. D. Apostoli fuerunt præditi pari consortio honoris et potestatis, ratione Apostolatus, T. ratione Episcopatus, N. Ratione *Apostolatus* cum dono miraculorum acceperant Apostoli auctoritatem promulgandi Evangelii in universo mundo, docendi verbis et scriptis canonicis omnes gentes, baptizandi credentes, baptizatis Sacramenta conferendi, omniaque præstandi, quæ ex parte sive ordinis sive jurisdictionis ad formandam Ecclesiam pertinebant: ratione *Episcopatus* acceperant potestatem, congregatis secum fidelibus Episcopos et pastores præficiendi, ritus ac disciplinam, leges ac pœnas statuendi, omniaque faciendi quæ ad gubernandam hanc Ecclesiam spectabant.

Utraque a Christo, ut plerique conveniunt, immediate omnibus est collata Apostolis. Prior potestas erat *æqualis*, quia ad promptiorem fidei propagationem accommodatior, ac tum quodammodo necessaria; sed tamen *inæqualiter* collata, quia a Petro tanquam ordinario pastore ad successores transferenda, ab Apostolis autem ut delegatis sine novo mandato non transitura. Posterior erat *inæqualis*, quia gubernatrix Petri facultas ad omnes omnino Ecclesias, Apostolorum aliorum autem duntaxat ad eas quas fundaverant protendebatur: *inæqualiter* etiam collata, quia eadem Petri proferebatur supra Apostolos, non item Apostolorum supra Petrum.

Inæqualitatem hanc ad schisma prohibendum necessariam et in primatu ac Imperii unitate fundatam satis demonstrat Cyr. verbis objectionem proxime sequentibus, dum ait: *Sed exordium ab unitate proficiscitur, et primatus Petro datur, ut Ecclesia una monstretur*. Idem confirmat tum ibidem similitudine solis, radice et fontis superius allata: tum in epist. ad Jubaian. dicens: *Dominus primum Petro, super quem ædificavit Ecclesiam, et unde unitatis originem instituit ac ostendit, potestatem istam dedit.... Ecclesia quæ una est, super unum qui claves accepit, voce Domini fundata est*.

Inst. 5. Nam 1°. HESYCHIUS in orat. de Jacobo Fratre Domini, eundem vocat *Apostolorum caput et in capitibus verticem*; in Concilio autem Hierosolymitano concedit Petro disputationis tantum laborem, Jacobo judicii sententiam. 2°. CLEM. ALEX. apud Euseb. L. 2. Hist. c. 1. ait: *Petrus, Jacobus et Joannes post assumptionem Salvatoris, quamvis ab ipso fuerint omnibus pene prælati, tamen non sibi vindicabant primatus gloriam, sed Jacobum, qui dicebatur justus, Apostolorum Episcopum statuunt*. 3°. Hierosolyma est mater omnium Ecclesiarum, quia secundum Isa. 2. *De Sion eribit lex, et verbum Domini de Jerusalem*; Jacobus autem erat Episcopus Hierosolymæ; ergo et is pater est omnium Ecclesiarum, non Petrus.

R. quoad 1. HESYCHI periodum, Rhetoricam potius hyperbolen, quam Theologicam exegesisin esse probat tum similis exaggeratio, quam S. Andræ

in alia de ipso oratione adscribit, tum adjecta ibidem confessio qua Petro primatum gratulatur, tum ipsa maxime historia Evangelica quæ Petro prærogativam tribuit, de Jacobo penitus silet.

Quoad 2. R. Lectionem illam *Apostolorum Episcopum*, in Basileensi Clementis editione esse corruptam, et his verbis *Hierosolymorum Episcopum*, sive heterodoxi editoris fraude, sive exemplaris vitio suppositam : posterior enim lectio Codicibus pluribus et Nicephori L. 2. c. 3. sententiæ congruit. Quod de *primatu* additur, et simile quid de *solio* a Chrysostomo Hom. 3. in Acta Apost. dicitur, intelligendum est de Sede Hierosolymitana, omnium primo erecta et in urbe tum nobilissima, quam nominati Apostoli reliquerunt Jacobo minori.

Quoad 3. R. D. Hierosolyma mater erat omnium Ecclesiarum antiquitate et gestorum initio, C. auctoritate et præsidis Imperio, N. Equidem post perfecta redemptionis mysteria, præeunte Petro et reliquis adjuvantibus, Hierosolymæ promulgari lex nova et formari prima Ecclesia coepit; ea tamen in urbe adeo auctoritas non resedit, ut illa Metropoli Cæsareæ subiceretur primo, postmodum quidem Patriarchatu aucta, dignitate tamen et ordine postrema maneret. Quam vero tribuerat illi Petrus, primum ibidem commorans, eandem, interim dilatata amplius Ecclesia, idem Antiochiam ad tempus, demum perpetuo Romam transtulit supremam potestatem : quod BERNARD. L. 2. de Consid. notans scripsit : *Jacobus una Hierosolyma contentus universitatem Petro cedit.*

158. Dico II. Primatus S. PETRO concessus est ita ut divisus non fuerit aut communis cum PAULO, multo autem minus unus omnium Apostolorum et indivisus Episcopatus.

Prob. 1^a. p. 1. Communicatio primatus a Patribus negatur PAULO, utpote quem illi inferiorem Petro enuntiant : sic enim AUG. L. 2. de Bapt. c. 1. ait : *Commemorat Cyprianus Apostolum Petrum, in quo primatus Apostolorum tam excellenti gratia præeminet, aliter quam veritas postulabat de circumcisione agere solitum, a posteriore Apostolo Paulo esse correctum.* Similiter in expositione epist. ad Galat. Paulum vocat *posteriorem Pastorem* : in epist. 82. ad HIERON. autem hæc addit : *Petrus, quod a Paulo fiebat libertate charitatis, pietate humilitatis accepit ; atque ita posteris præbuit exemplum, etiam a posterioribus, quam Paulus, corrigi : quo confidenter auderent etiam minores majoribus pro defendenda Evangelica auctoritate, salva fraterna charitate, resistere.* GREG. L. 2. super Ezech. Homil. 18. de eadem reprehensione loquens scribit ; *Ecce a minori suo reprehendi non dedignatur : non ad memoriam revocat quod claves regni cælorum acceperit : minori fratri se ad consensum dedit, et factus est sequens, ut jam et in hoc præiret ; quatenus qui primus erat in Apostolatus culmine, esset et primus in humilitate.* THEODORET. de Paulo Petrum invisente in epist. ad Galat. sic commentatur : *Etenim cum Paulus humana doctrina non indigeret, ut qui ab universorum Deo eam accepisset, Apostolorum Principi, quem par est, honorem tribuit : HUGO VICTORIN. Sermon. 64. ita disserit : Petrus cæteris eminentior excellentia potestatis, Paulus excellentia prædicationis ; Petrus sol, Paulus luna ; Petrus sol per collatam sibi divinitus potentiam, Paulus luna per collatam sibi divinitus sapientiam etc.*

II. Eadem communio primatus 1. caret figura et exemplo, cum Synagoga Primas unicus semper fuerit Pontifex summus : 2. caret institutione et initio, cum nec Petro promissus aut datus sit suae potestatis socius, nec Paulo ullibi concedita aequalis aut socia potestas : 3. caret successione et progressu, cum duplex supremum Ecclesiae caput post utriusque Apostolorum Principis mortem hactenus numeratum non fuerit, nec ullus Pauli successor aequam aut eandem cum successoribus Petri potestatem usurparit : 4. caret necessitate et commodo, cum prioris nullum sit vestigium, posterioris autem, si quod est, nulla videatur habenda ratio.

III. Haec potestatis participatio imprimis incongrua est S. PAULO, utpote qui destinatus ad disseminandam Christi fidem per universum orbem, et ad parturiendas Ecclesiae oves, occupari minus apte poterat in gubernandis fidelibus et ovibus pascendis. Dein injuriosa est S. PETRO; cujus scilicet auctoritas a Christo data sine exceptione et consortio, et administrata sine abusu ac demerito, foret revocata et translata in Paulum ex dimidio, ob jus preventionis et aequalitatem. Denum est perniciosa Ecclesiae; cujus unitatem divisio capitum tollit, et schismati, discordiae ac perturbationi proximam occasionem praebet : Tandem est fidei contraria; cum INNOCENT. X. in Bulla 24 Januar. A. 1647. « hanc propositionem : S. Petrus et S. Paulus sunt duo « Ecclesiae Principes, qui unum efficiunt, vel sunt duo Ecclesiae Catholicae « coryphaei summa inter se unitate conjuncti, vel sunt geminus Ecclesiae « vertex, qui in unum divinissime coaluerunt, vel sunt duo Ecclesiae summi « pastores ac praesides, qui unicum caput constituunt ; ita explicatam, ut « ponat omnimodam aequalitatem inter S. Petrum et S. Paulum, sine subordinationatione et subjectione S. Pauli ad S. Petrum in potestate suprema et « regimine universalis Ecclesiae, haereticam censuit et declaravit. »

Prob. 2^a. p. I. S. PETRUS in potestate Ecclesiastica fuit aliis Apostolis praelatus. Ita NAZIANZ. Orat. 26. Vides, quemadmodum ex discipulis Christi, magnis utique omnibus et excelsis, hic (PETRUS) petra vocetur et Ecclesiae fundamenta in fidem accipiat, ille (JOANNES) impensius ametur et supra pectus Jesu requiescat; ac reliqui discipuli eos sibi praeferrere aequo animo ferant. CHRYSOST. L. 2. de Sacerd. c. 1. Ea agis, quae cum Petrus ageret, illum Christus auctoritate praeditum esse voluit, ac reliquos item Apostolos longe praecellere. MAXIMUS Constantinopolitanus in epist. ad Orient. Petrum ex caeteris mortalibus de toto orbe conditor orbis elegit, cui cathedram magisterii principaliter possidendam tenere perpetuo privilegii jure concessit.

II. S. PETRUS etiam supra Apostolos potestatem accepit. EUCHER. enim in Serm. de SS. Petro et Paulo inquit : *Non solum pastorem, sed pastorem pastorem constituit : pascit igitur Petrus agnos, pascit et oves, pascit filios, pascit et matres, regit subditos, regit et praelatos : omnium pastor est; quia praeter agnos et oves in Ecclesia nihil est.* CHRYSOST. Homil. 3. in Act. Apostol. agens de Petro electionem Matthiae ordinante ait : *Merito primus omnium usurpat auctoritatem in negotio, ut qui omnes habeat in manu.* LEO Serm. 3. de Assumpt. sua : *De toto mundo unus Petrus eligitur, qui universarum gentium vocationi et omnibus Apostolis cunctisque Ecclesiae Patribus praeponeatur : ut, quamvis in populo Dei multi Sacerdotes sint multique pastores, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit et Christus.* CYRILL.

ALEXANDR. L. Thesaur. *Petro omnes jure divino caput inclinant, et Primates mundi tanquam ipsi Domino Jesu obediunt.*

III. A PETRO profluxit potestas in reliquos. OPTAT. MILEVIT. L. 1. contr. Parmen. *Petrus præferri omnibus Apostolis meruit, et claves regni cælorum communicandas cæteris solus accepit.* Patres Milevit. in epist. ad Innocent. *Quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes Coepiscopos nostros nonnisi ad Petrum, id est, sui nominis et honoris auctorem deferre debere.* INNOCENT. I. in epist. ad Conc. Carthag. *A Petro ipse Episcopatus et auctoritas nominis hujus emersit.* LEO Serm. cit. *Si quid cum Petro commune cæteris Christus voluit esse principibus, nunquam nisi per ipsum dedit, quidquid aliis non negavit.*

IV. SOLI PETRO datus est Ecclesiæ primatus. CHRYSOST. Homil. in c. 21. Joann. *Aliis omissis, Petrum duntaxat affatur, fratrum ei curam committit.* CYRILL. ALEX. in Thesaur. *Petro plenissimum commisit; et nulli alii Christus, quod suum est plenum, sed ipsi soli dedit.* THEOPHYL. in C. ult. Joann. *Præfecturam ovium totius mundi Petro commendabat; non autem alii, sed huic tradidit.* BERNARD. L. 2. de Consid. *Cui, non dico, Episcoporum, sed etiam Apostolorum, sic absolute et indiscrete totæ commissæ sunt oves? Si me amas, Petre, pasce oves meas: quas? illius vel istius populi, civitatis aut regionis, aut certi regni? oves meas inquit: cui non planum non designasse aliquas, sed designasse omnes? nihil excipitur, ubi distinguitur nihil.*

Cons. utraque p. Regimen Ecclesiæ a Christo institutum est perfecte monarchicum: ergo unus et solus supremam in Ecclesia potestatem ex Christi institutione habuit: ergo cum Petrum obtinuisse hanc potestatem ex dictis constet, ille unus et solus illam habuit: ergo nec cum Paulo, nec cum Apostolis omnibus primatus fuit communis aut indivisus.

Antecedens *Prob. I.* Monarchicum regimen distinguit unitas Imperii in capite, universalitas subjectionis in membris, facilitas pacis in corpore, et felicitas perfectionis in toto: sed Christus instituit regimen Ecclesiæ his notis distinctum; siquidem

De 1^a. testantur OPTAT. MILEV. L. 2. contr. Parmen. *Cathedra una est, et negare non audes scire te, Petro primum in urbe Roma cathedram esse collocatam, ubi sederit omnium Apostolorum caput Petrus, inde Cephæ appellatus; et CYPRIAN. L. de unit. Eccles. Quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat..., tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique cæteri Apostoli quod fuit Petrus, pari consortio præditi honoris et potestatis: sed exordium ab unitate proficiscitur, et primatus Petro datur, ut Ecclesia una monstretur.*

De 2^a. proficitur LEO epist. 84. *Magna dispositione provisum est ne omnes sibi omnia vindicarent, sed essent in provinciis singulis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia: et rursus quidam in majoribus constituti sollicitudinem susceperent ampliorem, per quos ad unam Petri Sedem universalis Ecclesiæ cura conflueret, et nihil unquam a suo capite dissentiret; et GREG. L. 4. epist. 32. Cunctis Evangelium scientibus liquet quod Beatissimo et omnium Apostolorum principi Petro Dominica voce totius Ecclesiæ cura commissæ est..... Ecce claves regni cælestis accepit, potestas ei ligandi atque solvendi tribuitur, curæ ei totius Ecclesiæ et principatus tribuitur.*

De 3^a. asserit OPTAT. MILEVIT. loc. supra cit. pergens : *In quo uno cathedræ unitas ab omnibus servaretur, nec cæteri Apostoli singulas sibi quisque defenderet; ut jam schismaticus et peccator esset, qui contra singularem cathedram collocaret alteram: ergo cathedra una est; et* HIERON. L. 1. contr. Jovin. *Inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto schismatis tolleretur occasio: Item* CYPRIAN. epist. 55. *Neque enim aliunde hæreses obortæ sunt aut nata schismata, quam inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Ecclesia ad tempus Sacerdos et ad tempus iudex vice Christi cogitatur.*

De 4^a. enuntiat CYPRIAN. L. de unit. Eccles. *Ecclesia una est, quæ in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur, quomodo solis radii multi, sed lumen unum; et rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum; et cum de fonte uno rivi plurimi diffluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copię largitate, unitas tamen servatur in origine. Aelle radium solis a corpore; divisionem lucis unitas non capit: ab arbore frange ramum; fractus germinare non poterit: a fonte præcide rivum; præcisus arescit. Sic et Ecclesia Domini luce perfusa per orbem totum radios porrigit; unum tamen lumen est, quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur: ramos in universam terram extendit, profluentes rivos latius expandit; unum tamen caput est, origo una, et una mater fecunditatis; et* BERNARD. L. 2. de Consid. c. 8. *Præsentes cæteri condiscipuli erant, cum committens uni unitatem omnibus commendaret in uno grege et in uno pastore, secundum illud: una est columba mea, una perfecta; ubi unitas, ibi perfectio: reliqui numeri perfectionem non habent, sed divisionem, recedentes ab unitate. Ergo.*

Prob. II. Figura, exemplar, comparatio, similitudo, usus et notio propria Ecclesiæ ostendunt Ecclesiasticum regimen esse perfecte monarchicum. Nam 1°. Synagoga fuisse figuram Ecclesiæ Christi docet Apostolus 1^a. ad Cor. 10. v. 6. scribens, antiqua omnia contigisse nobis in figuram; eam autem monarchice constitutam ex Deuter. 17. testatur JOSEPH. L. 2. contr. Appion. docens : *Lex Sacerdotibus in communi quidem res præcipuas dispensare permittit; summo autem Pontifici aliorum Sacerdotum primatum competenter injungit.* 2°. Hierarchia Angelorum seu Ecclesia triumphans ex Greg. L. 4. epist. 12. et Bernard. L. 2. de consid. est idea et exemplar Hierarchiæ fidelium seu Ecclesiæ militantis : sed illam monarchicam primum in Lucifero, nunc in Michaelæ censeri, Greg. L. 32. Mor. c. 24 et 25. ac Hieron. in Job. 40. alique docent: ergo. 3°. Ecclesia Christi comparatur Cant. 6. exercitui ordinato, 1^a. Petri 3. navi, 1^a. ad Timoth. 3. domui : sed juxta HIER. epist. 4. *In quamvis grandi exercitu unius signum exportatur; ex eodem in epist. ad Rustic. In navi unus est gubernator; domus etiam omnis secundum Luc. 12. unus est fidelis dispensator et prudens. Domus autem Dei, juxta AMBR. in loc. Timoth. hodie rector est Damasus. 4°. Eadem est ac dicitur Joann. 10. unum ovile; sed additur, et unus pastor: Eadem ad Rom. 12. corpus unum in Christo; sed corpori unum caput convenire, et mystici corporis caput fuisse Petrum aliunde constat. 5°. Præesse unum Episcopum Parochis in diœcesi, unum Archiepiscopum Episcopis in provincia, Patriarcham unum Archiepiscopis in Natione, jus sacrum exigit, et consuetudo inveterata probat: ergo et unum Pontificem sufficere omnibus in universa*

Ecclesia convincit. 6°. Notio demum Ecclesiæ qualiscumque, modo catholica sit, præter Christum vel unius capitis visibilis duntaxat meminit, vel si alios etiam pastores exprimit, eos tamen supremo uni subijcit.

Prob. III. Præter Ecclesiæ regimen perfecte monarchicum cogitari potest vel democraticum, vel aristocraticum, vel democratia aut aristocratia temperatum; idque vel cum diminutione auctoritatis monarchicæ, vel absque ejusmodi diminutione. Sed regimen Ecclesiæ a Christo ordinatum imprimis non est democraticum, ut in Tr. de Legibus contra RICHERIUM probatur, et hactenus est ostensum: deinde non est simpliciter aristocraticum, ut rursus ibidem, et tum in hoc, tum in superiore Capite est declaratum: præterea non est democratia aut aristocratia temperatum cum diminutione auctoritatis monarchicæ, quatenus supremi capitis Imperium aut a populi optimatumve suffragiis sit pendulum, aut sine horum adstipulatione inefficax vel invalidum; quia neutrum congruit sive cum notis et documentis monarchicis proxime assertis, sive cum primatu jurisdictionis uni solitarie stabilito; multoque minus cum superioritate Pontificis inferius stabilienda conciliari potest: tandem temperatum sine diminutione, stans in eo quod Optimates Ecclesiæ eligi queant ex fidelium aut Clericorum cœtu, electi autem, non vicario tantum nomine, sed auctoritate propria principatum gerant in designata sibi Ecclesia, neque ut consilarii duntaxat, sed ut iudices ferant sententiam in Conciliis, utrobique tamen cum inferioritate ac dependentia a supremo capite, principe ac iudice; hoc, inquam, temperamentum perfectæ monarchiæ non officit, nec plenitudinem potestatis, sed solitudinem duntaxat excludit. Ergo regimen Ecclesiæ est perfecte monarchicum.

459. *Objic.* Scriptura, testimonia, et facta docent unum ac indivisum esse Episcopatum, eumque primo ab Apostolis, dein ab eorum successoribus Episcopis in solidum esse possessum: ergo. *Prob. Ant.* 1°. Christus unus in se habuit totam ac integram Episcopatus potestatem: sed idem eandem totam et indivisam Apostolis suis indivisibiliter contulit; tum quia Joann. 20. ait: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos*; tum quia Matth. 28. dicit: *Euntes in mundum universum, etc.* non assignando partes in orbe nec in Episcopatu: ergo. 2°. Potestas Apostolis et Episcopis collata in epist. 1°. ad Tim. 6. v. 20. et 2°. ad eund. 1. v. 14. est *depositum*; iidemque dicuntur et sunt Tutores Ecclesiæ: sed deposito pluribus commendato, juxta L. 1. §. 43. ff. *Depositi*, singuli tenentur in solidum; et secundum L. 54. ac 54. ff. *de admin. et peric. Tutor.* tutela una et indivisa manet, quamvis tutores rem dividant: ergo licet jure humano factæ sint Episcopatus divisiones, potestas tamen una est ac indivisa. 3°. Sicut Ecclesia est una, sic unus est Episcopatus; cum illa in hoc speciali quadam ratione consistat: et quilibet Apostolus generalem Ecclesiæ curam gessit; ut Paulus labores suos recensens 2°. ad Cor. 11. v. 28. *Sollicitudinem omnium Ecclesiarum* inter eos refert: ergo.

R. 1. ad Arg. N. Cons. Eadem argumentandi forma sequitur etiam Sacerdotium esse unum ac indivisum, a presbyteris singulis ac Episcopis in solidum possessum. Quamvis enim, qui tamen ipso hoc argumento evertitur, statuatur ordo hierarchicus, is nihilominus cum sacerdotio uno ac indiviso componeretur eatenus, si, ut de Episcopis respectu summi Pontificis adversarii loquuntur, diceretur: Sacerdotes certis duntaxat stringi vinculis, ne a

centro ad peripheriam excurrant, eorumque jurisdictionem, cæteroquin parrem omnino et æqualem, obnoxiam tantum esse Episcopis, indeque arctioribus limitibus teneri. Quod quam dictu est absonum, tam accommodum est ad instantiam præsentì objectioni ubique faciendam.

R. 2. N. A. Non unitatem hujusmodi, sed inæqualitatem ac in diversos gradus sectionem regiminis hierarchici Scriptura et antiquitas novit, ut supra ostensum est. Quod ad vim faciendam Episcopi hic dicantur Apostolorum successores, admitti potest, quantum in Apostolis spectatur dignitas Episcopalis et ordinaria potestas pastoralis in Ecclesiam particularem sibi subiectam; negatur autem, si transferatur ad dignitatem Apostolatus et amplissimam hujus muneris jurisdictionem personalem, de quo superius.

Ad *Prob.* quoad 1. *N. m.* secundum id, quod *indivisibiliter* traditam potestatem enuntiat. Eam haud probat textus prior, qui similitudinem duntaxat missionis, non æqualitatem indicat: facturus alias Apostolos etiam auctores Sacramentorum: neque textus posterior; utpote qui in Apostolatum, non in Episcopatum cadit: quo etiam si pertineret, facto legitimo evenisset divisio Episcopatus, ut per prædicationem distributio orbis. Episcopatum enim discretionem, saltem generatim, ex jure divino ipsius Christi descendere, PAL-LAV. L. 6. Hist. Trid. c. 3. autumat; propterea quod Christus eam utique reipublicæ formam videatur præscripsisse, quæ infirmitati humanæ sit accommodatior, et a dissidiis ex præventionem concurrentis jurisdictionis facile orituris remotior.

Quoad 2. *T. M. D. m.* Tenentur in solidum singuli, depositarii quidem, si deponens omnium in solidum fidem sit secutus; tutores autem, si tutelam susceperint pro indiviso, C. si neutrum fuerit factum, N. Ut in casu, tum hic concesso, tum in lege de utriusque depositarii fraude expresso, justa est singulorum in solidum obligatio; sic æquitati naturali et sanæ rationi maxime convenit, ne diviso inter plures deposito, nullaque singulorum in solidum postulata fide, teneantur omnes: præsertim cum hæc ipsa lex comparisonem cum tutoribus faciat, qui ex L. 3. § ult. de *Admin. et peric. Tutor.* audiendi sunt, si dividi inter se tutelam velint; et ex L. 4. ac 47. § 2. *ibid.* unusquisque exceptione submovebitur pro ea parte vel regione quam non administrat; si nempe res divisa fuerit. Probari autem nullatenus potest Christum, demandando Apostolis depositum Ecclesiæ, singulorum in solidum fidem esse secutum, aut tutelam illis pro indiviso commisisse.

Quoad 3. *R.* Imprimis Ecclesia una est unitate doctrinæ et capitis, non indivisionis; cum constet aliam dici ac esse Ecclesiam Gallicanam, Germanam et aliarum Nationum: unde quamvis Ecclesia in Episcopatu specialiter consistat, hunc esse individuum non sequitur. Deinde Apostolus quilibet gessit Ecclesiæ universæ curam vi forsan Apostolatus, vi Episcopatus minime. Textus littera, non curam a Paulo Ecclesiis impensam, sed ipsarum Ecclesiarum vel jactationem ab hostibus, vel hostilem coitionem declarat; communione tamen acceptione permessa, indicat vel spontaneo zelo vel necessitate urgente susceptam curam, non item auctoritatis propriæ officium; qua scilicet ratione Tribunal subinde totius exercitus curam gessisse legimus.

Inst. 1. Etenim: 1°. Auctor opusc. de Dign. Sacerd. L. 2. c. 3. scribit: *Quas oves et quem gregem tunc B. Petrus suscepit, nobiscum suscepit, et cum eo illas nos suscepimus omnes.* 2° HORMISDÆ dictum est: *Thronos omnes Apostolicos*

sedesque Episcopales unam esse sedem Apostolicam; et SYMMACHUS Papa epist. 1. ad Eonium inquit: Dum ad Trinitatis instar, cujus una est atque indivisa potestas, unum est per diversos Antistites sacerdotium; quomodo priorum instituta a sequentibus convenit violari? 3º CYPR. L. de unit. Eccles. aperte enuntiat: Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur; Item: Quam ecclesiæ unitatem tenere et vindicare debemus, maxime Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus; ut Episcopatum quoque ipsum unum atque indivisum probemus. Ergo.

R. quoad 1. Nec To omnes ad oves seu obliquum refertur, sed ad nos seu rectum: nec, si aliter accipiatur, oves omnes cuilibet subsunt Episcopo; cum singuli quidem sint vocati in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis.

Quoad 2. R. Uterque verum enuntiat: HORMISDAS quidem, Apostolorum et Episcoporum thronos unam dicendo sedem Apostolicam, et Symmachus docendo in Pontificibus sibi ex ordine succedentibus idem sacerdotium haberi et manere; sicut nempe plures cathedræ unam constituunt Academiam, et successores in eodem regno eadem qua antecessores pollent auctoritate: æque parum autem ex illis probatur una ac indivisa pro Apostolis et Episcopis omnibus potestas; ac parum ex his sequitur, Academiam in solidum possideri a singulis Doctoribus, aut potestatem regiam, quam Regni possessores habent, etiam a Proceribus teneri, qui cum illis curiam conflant.

Quoad 3. D. A singulis in solidum pars tenetur, servata proportionem potestatis cuilibet propriæ, C. æqualiter ac omnimode, N. Quamvis permittatur hic agi non tantum de potestate ordinis, sed et jurisdictionis, constat tamen ex relatis num. 157. CYPRIANI verbis et scopo, in ipso uno Episcopatu haberi æqualitatem partium et graduum diversitatem: adeoque Episcopo quolibet suam partem et gradum possidente, una tota et in ratione etiam totius indivisa possessio constitui potest, quin Pontifici tamen detrahatur primatus et suprema potestas, aut quilibet totam possessionem habeat; præsertim cum non dicatur Episcopatus unus totus, sed pars tantum a singulis in solidum teneri: præterea etiam radii, rami et rivi singuli lumen solis, robur arboris, ac fontis ubertatem nequiquam in solidum obtineant; qua tamen comparatione ibidem S. Doctor utitur.

Inst. 2. Non Apostoli tantum, sed et Episcopi alienis provinciis succurrerunt, proque tota Ecclesia laborarunt. Sic CHRYS. de Eustathio scribens inquit: *Edoctus prope fuerat a Spiritus gratia, Ecclesiæ antistitem non de illa solum quæ ipsi a Spiritu sancto sit commissa curam debere gerere, verum etiam de universa quæ per orbem terrarum degit: THEODORET. autem L. 4. Hist. c. 12. de Eusebio tempore Constantii sub militari veste Ecclesias perlustrante notat: Tum presbyteros et diaconos creabat, tum alia obibat officia Ecclesiastica; ac si quando in Episcopos secum doctrina consentientes incidebat, eos Ecclesiis, quæ carebant Pastoribus, præfecit: ergo.*

R. quoad 1 D. Etiam Episcopi alienis provinciis, suo scilicet Episcopo destitutis aut aliter periclitantibus, succurrerunt, ex charitatis tum erga Ecclesiam, tum erga proximum officio, C. ex auctoritatis ac jurisdictionis titulo, N. vel subd. titulo auctoritatis propriæ et jurisdictionis ordinariæ, N. delegatæ et extraordinariæ, C. Urgente etiam necessitate et periculisulantibus, Episcopi tamen propriam et ordinariam auctoritatem in alienas provincias

nec habent ex vi suæ ordinationis, qua scilicet certis duntaxat Ecclesiis regendis præficiuntur; nec ex jure, ejus quidem canon nullus laudari potest, sed oppositum potius cap. 1. de *præscript.* docetur; nec ab usu, qui alias etiam titulum universalis Pastoris his auxiliatoribus, idemque jus Sacerdotibus et Laicis simile sæpius feliciter ausis tribuisset; nec immediate a Christo, utpote de cujus commissione nullum adest vestigium. Unde si quid in his auctoritate factum est, id contigit auctoritate tantum delegata, et catenus extraordinaria, quam scilicet Romanus Pontifex dedit, vel dedisse optime etiam juxta L. 46. § 7. ff. de *Furtis* præsumebatur.

Nec aliud evincunt exempla. Dictum enim CHRYSOST. de Eustathio rem factam ex charitate indicat, cum *edoctum a Spiritus gratia* asserat: factum Eusebii vel eandem originem habet, vel profectam a Pontifice auctoritatem declarat; cum alias jure proprio, non autem Eusebii subdelegatione, Episcopi alii ad viduas Ecclesias regendas accedere potuissent.

Inst. 3. Saltem S. PAULUM æqualem et socium fuisse S. Petro. probant Scripturæ monumenta; ergo. *Prob. Ant.* Nam 1°. Paulus per Antonomasiam vocatur Apostolus; h. e. Princeps Apostolorum. 2°. Ipse se æquiparat Petro, ad Gal. 2. v. 7. et 8. scribens: *Creditum est mihi Evangelium præputii, sicut et Petro circumcisionis; qui enim operatus est Petro in Apostolatam circumcisionis, operatus est et mihi inter gentes.* 3°. Idem dicit ibid. v. 5. *Se neque ad horam cessasse subjectione;* et v. 11. *Cephræ in faciem restitisse;* quod juxta Caus. 2. Q. 7. Can. 28. non licuisset Paulo, si Petro inferior fuisset.

R. ad Arg. D. A. Faciunt hæc S. Paulum æqualem et socium Petro in eo quod est proprium Apostoli, C. in eo quod est Episcopi et præsidis Ecclesiæ, N. utriusque dignitatis officia num. 159. in resp. ad prob. 2. breviter recensuimus, atque ad illa Apostolatus munera pertinere pleraque hic objecta, constabit ex dicendis.

Itaque ad *prob.* quoad 1. *D.* Paulus vocatur per Antonomasiam Apostolus seu Apostolorum princeps præcellentia potestatis, N. præcellentia operis; C. Antonomasiam certe hoc sensu accipit Aug. L. 3. ad Bonif. c. 3. ita scribens: *Apostolus cum dicitur, si non exprimat quis Apostolus, non intelligitur nisi Paulus; quia pluribus epistolis est notior, et plus omnibus laboravit.*

Quoad 2. *R. D.* Equiparat se Petro quoad destinationem primariam prædicationis, confirmatæ miraculis et coronatæ fructibus, adeoque quoad Apostolatus munus et effectum, C. quoad auctoritatem et pastoralis officii primatum, N. Hi enim Apostoli *partiti sunt non potestatem sed opera*, ut ad hunc locum scribit HIER. Cæterum ex Apost. Actis patet Judæis etiam Paulum, Gentibus Petrum prædicasse.

Quoad 3. *R.* Textus prior non de Petro, sed de falsis fratribus agit; ut versus præcedens docet: similiter nec posterior; quia Cephas hic reprehensus secundum probabiliorem sententiam alius est a Petro Apostolo: permissa vero Cephræ hujus ac Petri identitate, non tamen probatur Pauli æqualitas; tum quia Patres, num. 157. in prob. 1^æ part. relati, reprehensorem aperte pronuntiant inferiorem: tum quia citatus Canon de Seniore, non de Majore loquitur.

Inst. 4. Nam 1°. Petrus et Paulus ab IRENEO L. 3. adv. hæres. c. 3. *Ecclesiæ Romanæ Institutores et fundatores*, a CHRYS. hom. 32. in epist. ad Rom. *Romæ oculi*, a LEONE serm. 1. de nat. Apost. *Romanæ urbis patres ac pastores* compellantur. 2°. Idem dicuntur ab EPIPHAN. hæres. 17. *primi omnium Apostoli*

pariter, et Episcopi Romæ, a CYRILL. HIER. Catech. 6. *Illumin. Capita Ecclesiæ*, a CHRYS. 1. c. *Chori sanctorum coryphæi*, MAXIMO TAURIN. Serm. 5. *Principes Ecclesiarum et fidei christianæ*. 3º Paulus speciatim asseritur a GREG. L. 1. Dialog. c. 12. *Petri in principatu Apostolico frater*, ab Ambrosiastro *primatus gratiam, sicut Petrus consecutus*, a PETRO DAM. Opusc. 35. c. 4. *Omnibus præsidere, et in omnibus jux præsentis tenere*: ergo.

R. Quoad 1. PAULUM dici posse fundasse docendo, illustrasse agendo et patiando, genuisse instruendo et tingendo, pavisse verbo et exempla edendo Ecclesiam Romanam, quin plus aliquid quam Apostoli, operarii aut præconis ageret: præsertim cum Leo ibid. dicat *per solam Petri Sedem Romam caput orbis effectam*. Præterea aliud est memorata omnia agere cum Petro, aliud eadem cum illo auctoritate præstare et principaliter; quia illud coadjutori, hoc proprio pastori congruit.

Quoad 2. R. Petrus et Paulus ab EPIPHANIO dicuntur primi Apostoli et Episcopi Romæ, D. spectando maxime doctrinam, C. potestatem, *subd.* uterque æquo jure, N. diverso, C. Scopus S. Patris erat ostendere, doctrinam illibatam Romæ perstitisse, usque ad Marcellinæ feminae cujusdam pestilentis ætatem; quod ut præstaret, initium hic a doctrinæ fonte et institutione fidei ab utroque Apostolo profecta facit. Ratione communis hujus operæ uterque dicitur Episcopus Romanus; Petrus quidem ordinarius ac vi gubernationis et respectu Ecclesiæ Romanæ, ut hæc quoque origo et centrum est universalis et Catholicæ: Paulus autem extraordinarius, et vi tantum foundationis, ac respectu Ecclesiæ Romanæ, ut hæc particularis est et muris urbis comprehensa. A CYRILLO iidem non *Capita*, sed *Prostatæ* seu præsidēs compellantur, Petro etiam nomine *Protostatæ* seu primi præsidis Catech. 2ª. concesso. Titulus Coryphæi a CHRYSOST. datus superiorem sanctitate, auctoritate non item exprimit; ut ex conjuncto substantivo apparet. A MAXIMO commune elogium cum discrimine tamen tribui, verba hæc adjecta declarant: *Ambo igitur claves a Domino perceperunt, scientiæ iste, ille potentiæ*.

Quoad 3. R. Paulus a GREGORIO Petri appellatur frater, D. natu et auctoritate minor. C. par, N. Christus ipse Apostolos vocavit fratres, et Reges sæpe fratres numerant, ubique tamen sine potestatis æqualitate. Ab Ambrosiastro seu auctore Commentarii in Pauli epistolas sub Ambrosii nomine laudari solito, qui juxta criticos vel Luciferi vel Pelagii erat sectarius, tribuitur Paulo primatus prædicationis, non auctoritatis, ipso auctore sic loquente: *Ut dignus esset habere primatum in prædicatione gentium, sicut habebat Petrus in prædicatione circumcisionis*. Demum PETRUS DAM. rursus de præsentia per doctrinam et prædicationem duntaxat loquitur, ideoque Paulo in omnes Ecclesias, quas edocuit, tribuit præsidium, sed cum hac modificatione: *Videtur aliquatenus præsidere*. Cæterum ibidem asserit primum Ecclesiæ Romanæ locum ex Petri privilegio, nulla Pauli facta mentione.

Inst. 5. Nam: 1º. In Officio legitur: *Petrus Apostolus et Paulus Doctor gentium ipsi docuerunt nos legem*; in precibus autem dicitur *Ecclesia per ipsos sumpsisse religionis exordium*; in Sacramentario Gregorii tandem recitatur: *Deus, qui tuis Apostolis ligandi solvendique licentiam contulisti etc.* 2º. Pontifices scribunt se *successores Petri et Pauli*; imperant *auctoritate Apostolorum Petri et Pauli*; minantur *indignationem Beatorum Petri et Pauli*. 3º. In diplomatum Pontificiorum sigillis exprimuntur imagines utriusque Apostoli: in

iisdem Paulus etiam obtinet plerumque dextram, ad significandam scilicet auctoritatem; quandoque mutato tamen apparet latere, ad designandam forte perfectam utriusque æqualitatem.

R. Quoad 1. Ecclesia in Officio et Precibus recte vèneratur duos Apostolos, ut fundatores, patres et magistros, non tamen tanquam primatus æquo saltem jure participes. Ligandi solvendique *licentia*, in Sacramentario Apostolis tributa, vel extraordinariam tantum potestatem vel minorem significat præ illa, quam per ligandi ac solvendi *Pontificium* Petro cum clavibus traditum oratio propria eidem vindicat.

Quoad 2. R. Pontifices se dicunt successores etiam Pauli, D. quoad successionem localem, quatenus Paulus Romæ prædicavit; item quoad realem etiam, quatenus Pontifices omnia tum Pauli, tum Apostolorum reliquorum jura sibi vindicare possunt, C. quoad successionem personalem, obeundo ejus officium; grādumque tenendo, N. Sic enim vero successores majores sunt solius Petri. Auctoritas Apostolorum sub qua imperatur, et indignatio quæ minando proponitur, non tam est officii potestas quam potentia patrocinii, quæ tum pro negotiis, tum contra hostes Ecclesiæ his formulis imploratur; unde et Sanctorum omnium auctoritatem et indignationem in similibus Pontificum scriptis usurpatam legimus.

Quoad 3. R. Effigies utriusque Apostoli exprimitur in sigillis diplomatum; quia Paulus in fundanda et regenda Ecclesia juit: cumque cathedra et potestas Coadjutoris distincta et alia non sit ac quæ est Ordinarii et Pastoris; hinc uterque in sigillo exprimitur, et utriusque successores se scribunt Pontifices: in annulo tamen Piscatoris, quo Brevia signantur Apostolica, unius Petri imago apparet. Dextera Paulo data auctoritatem haud indicat; ex Petro Dam. enim l. c. c. 1. D. Thoma Lect. 2. ad c. 1. epist. ad Gal. et Conciliorum Actis supra notatis sinistra honoratior est præ dextra. Nec variatio subinde occurrens æqualitatem auctoritatis prodit, sed potius vel imperitiam sculptoris, vel nullam situs hujusmodi habitam aut habendam rationem.

460. *Observe.* Monarchia secundum triplicem sensum accipi potest: 1. In sensu alieno, pro regimine quo unus omnia potest vel exercet pro lubitu ac libidine; hæc *Anomarchia* seu exlex imperium dicitur, et tyrannidem sonat: 2. In sensu stricto sed minus communi, pro regimine quo unus habet omnem potestatem, et exercet per se ipsum vel per meros vicarios; hæc *Autarchia* seu imperium proprium et autocraticum vocatur, et Exod. 18. in Moyse apparuit: 3. In sensu proprio et communi, pro regimine quo unus imperans habet supremam potestatem, præscindendo an subjecta alia potestas proprio vel vicario nomine ab inferioribus exerceatur; hæc *Monarchia* simpliciter audit, vigetque in multis hodie regnis.

Simili sensuum numero Aristocratia usurpari potest: 1. In sensu alieno, ubi optimates potestatem quidem propriam, sed nec supremam, nec independentem habent; hæc *Elacharchia* seu Principatus obnoxius aut inferior potestas appellatur: 2. In sensu et minus proprio et minus communi, ubi Optimates seorsim et pro sua quilibet portione potestatem supremam ac liberam obtinent; hæc *Polyarchia* potius, et multorum singulares monarchiæ, quam unius reipublicæ regimen in pluribus residens vocari meretur: 3. In sensu proprio et communi, ubi optimates conjunctim, seu aliqua eorum collectio et cœtus,

supremam potestatem indivisam possident, quantumvis unus aut aliqui præ sint, prærogativa meri ordinis aut dignitatis; hæc *Aristocratice* simpliciter dictæ nomine intelligitur. Porro ex geminis politiæ formis, Polyarchia et Aristocratia, cum nullo Monarchiæ genere, neque Elacharchia cum Autarchia conciliari, integræque una in imperio stare possunt; quia utrobique unitas vel solitudo pluralitatem aut consortium imperantium excludit. Quo minus tamen Elacharchia cum Monarchia simpliciter dicta in unum regimen confluere possint, nulla obest contradictio; cum suprema potestas in uno non prohibeat minorem et obnoxiam reperiri in multis propriam.

Demum quæ ex speciebus hujusmodi conjungi una nequeunt, amittere aliquid proprii debent, ut miscelam ac temperamentum faciant, et prodeat aliquid tertium: quæ vero conciliari non repugnat; in conjunctione quidem detrimentum haud patiuntur, sed nec attemperari proprie dicenda sunt. Quodnam ex tam variis sive simplicibus sive mixtis formis regimen Ecclesiæ a Christo fundatæ conveniat, quantumvis ex hactenus dictis facile colligatur; breviter tamen omnes classes percurrendo annotare hic juvat.

161. Et 1°. quidem: nefas est cogitare conditam in Christi Ecclesia Anomarchiam. Disposuit enim hic Deus omnia in mensura et numero et pondere: Christus edidit leges fundamentales suæ Ecclesiæ; atque ab ejus gubernatoribus tyrannidem, dominatum et arbitrarium regimen, mandatis Matth. 20. 1^a. Petr. 5: alibique datis, dimovit. 2°. Autarchiam quidem in Ecclesia observare licet, si ad regiminis Ecclesiastici auctorem et caput invisibile, Christum scilicet, illam referamus. Christus enim omnem a Patre potestatem traditam obtinet: Christus dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam vero Prophetas aut Evangelistas, alios autem Pastores et Doctores: Christus imperat, regnat, baptizat et omnia agit per Ecclesiæ præpositos, tanquam Legatos, ministros et dispensatores suos. Si vero ad subjecta potestatis visibilia traditamque hominibus regiminis formam attendatur; hæc monarchiæ species nec præsto est, ut manifeste patet; nec exigi etiam potest: quia Ecclesia regnum Christi est, non autem hominis imperantis; et quicumque præsidet, Christi nomine imperat, ejusque est Vicarius. 3°. Superest Monarchia simpliciter dicta; quam in Ecclesia a Christo esse institutam probat tum Primatus Petri hactenus assertus, tum rationes num. 158. in Confirm. utr. part. deductæ.

162. Hanc vero Monarchiam suo in genere esse perfectam, nec admixtione regiminis *Aristocratici* diminutam aut alteratam, patet; 1°. quia stante Ecclesiæ unitate alibi probata, nequit admitti *Polyarchia*; cum ipse præsens Articulus satis ostendat, potestatem cujuscumque ecclesiasticam Primatui Petri subditam esse et obnoxiam: 2°. quia nec Aristocratia simpliciter dicta locum in Ecclesia habet, cum præter proxime opposita pateat, nullum Optimum cœtum aut a Christo fuisse institutum, aut collectum hactenus durasse, a quo suprema Ecclesiæ potestas administretur; omnis etiam celebratus adhuc in Ecclesia conventus jure et facto pendulus fuerit a Petro aut ejus Primatum tenente, ut et supra dictum est, et infra uberius demonstrabitur. 3°. Quia quæ est in Ecclesia Elacharchia, nihil proprietatis aut perfectionis detrahit ex Monarchia. Quantumvis enim Episcopatus sit ab ipso Christo institutus, Episcopi etiam Principes sint Ecclesiæ suæ proprio et non

vicario nomine, veri itidem iudices nec consilarii tantum; hæc tamen prærogativa sicut eos non eximit a subordinatione et dependentia, qua Capiti Ecclesiæ et Christi vicario sunt obnoxii, sic nec hujus potestatem ab eorum auctoritate, sententia, aut concursu facit aut supponit suspensam: adeoque istud Aristocratiae genus formam regiminis haud afficit, nec Monarchiam attemperat.

Quare qui ob hanc qualemcumque conjunctionem regimen Ecclesiæ mere monarchicum negant, vel monarchicum Aristocratia temperatum appellant, minus accurate minusque proprie loqui convincuntur; cum aut Monarchiam aut Aristocratiam alieno vel improprio sensu intelligi oporteat, temperamentum autem suo effectu spoliare sit necesse.

QUÆRES: *An et quamdiu Sanctus Petrus sederit Romæ?*

163. *Nota.* Quæstio de PETRI commoratione et Episcopatu Romano non tam appendix est prioris, quam prologus galeatus posterioris Articuli, quo summos Pontifices in Primatu successores Petri statuemus. Hanc ut iis prærogativam prodroma inficiatione eripiant Heterodoxi, post Guillelmum quemdam Wicleffi præceptorem, Udalricum Velenum Lutheranum, et Calvinum L. 4. Inst. c. 6. § 15, pro varia sua eruditione, negant alii quidem PETRUM unquam venisse Romam; alii, quamvis venisse Romam eum concedant, negant tamen Romæ eundem vel fuisse Episcopum, vel ibidem obiisse, vel ad mortem usque Episcopatum Romanum retinuisse. Licet autem ad assertionis futuræ defensionem, ut necessarium, sic sufficiens sit ostendere quod PETRUS Romanum Episcopatum semel susceptum nunquam dimiserit; quoniam tamen singule negationes falsæ sunt, ad uberiores rei satis utilis cognitionem, oppositam veritatem distinctis assertionibus demonstrabimus. Pro faciliiori porro dicendorum intelligentia præmittere juvat brevem gestorum a PETRO huc spectantium chronotaxin, in qua efformanda ad aliquot capita tanquam vel supposita vel postulata nobis attendendum putamus.

Eorum 1. est Salvatorem nostrum passum esse anno æræ communis 29. sub consulatu duorum Geminorum; ut docent Tertull. adv. Judeos, Lactant. L. 4. de vera sap., Chronicum Liberianum in Proëm., Aug. L. 18. de Civ. Dei c. 54. et alii.

2. Apostolos, antequam dividerentur in universum orbem, duodecim annis perstitisse in Palæstina; ut Clem. Alex. L. 6. strom. et Apollonius apud Euseb. L. 5. hist. c. 28. indicant.

3. Facta Apostolorum divisione, Petrum Antiochiæ fundasse Ecclesiam; ut Chronicon Eusebii et Alexandrinum docent: quibus accedens Greg. L. 6. epist. 37. solus pro mansione Antiochena assignat septennium. Verum, si salvum ac integrum velis caput præcedens, legi oportet triennium, emendando scilicet mendum, quod hic numero III. in VII. facile mutato exortum videtur.

4. Diversimode assignari Petro 25. annos; a Lactantio quidem L. de mort. persecut. c. 2. et a Chronico Liberiano a Tiberii tempore usque ad initia Neronis, quos scilicet numerari oportet pro Vicariatu Christi Petrino: ab Eusebio autem in Chronico et Hieron. de Script. Ecclesiasticis usque ad mortem, quos sumere decet pro Petri cathedra seu Episcopatu Romano.

5. Petrum et Paulum, elapsis post passionem Domini annis 37, fuisse martyrio coronatos; ut Hieron., Chrysost., Pontificale Romanum, Isidorus et alii apud Henschenium et Pagium testantur.

Habita harum epocharum ratione sequitur hæc Chronologia.

Æræ Christi communis Anno 27. initium duodecim annorum ab Apostolis prædicationi in Palæstina impensorum. — An. 29. Salvatore in cælum assumpto, PETRUS suscipit vicariatum Christi, et annos 25. a Lactant. et Chronico Liber. numeratos inchoat. — An. 30. conversio S. Pauli. — An. 33. Paulus Hierosolymam primo veniens videt Petrum et Jacobum. — An. 37. Tiberio succedit Caius Caligula. — An. 39. divisio Apostolorum : Petrus Antiochiam delatus, ibidem sedem erigit. — An. 41. Occiso Caio, Claudius ad Imperium vocatur. — An. 42. Jacobo jussu Herodis Agrippæ interempto, affligitur Ecclesia, accurrens Antiochia Petrus etiam ipse occidendus carceri datur : sed liberatus ab Angelo discedit Romam.

Inde initium Episcopatus Romani et 25. annorum a Scriptoribus Ecclesiasticis magis celebratorum. — An. 44. Paulus secundo appellit Hierosolymam; qui adventus in ep. ad Galat. relatus congruit cum illo Actor. 11. descripto. — An. 49. Judæis, sub quibus et Christiani veniebant, Roma expulsis, Petrus primo discedens ex urbe Hierosolymam abit. — An. 50. Concilio ibidem de Legalibus celebrato præest. — An. 54. Defuncto Claudio, sub Neronis initia, eodem et sequenti Judæi Romam redeunt, et cum Christianis Petrus. Clauditur hic *prima* 25 annorum epocha. — An. 56. S. Lino constituto Romæ vicario seu coadjutore, Petrus seu primis seu repetitis vicibus excurrit in Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam et Bithyniam. Subin redux, An. 67. Martyrium sub Nerone patitur, socium passionis nactus Paulum, finiente hic et *secunda* 25 annorum epocha, et 37 post Christi mortem jam ante completis.

164. *Respondeo I. S. PETRUS* fuit Romæ, quorsum primo venit anno 2. Claudii.

Prob. 1^a. p. Petrus in epist. 1. c. 5. v. 13. hæc scribit : *Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta, et Marcus filius meus.* Ex his certum est 1°. Petrum fuisse Babylone : 2°. Hanc Babylonem non fuisse urbem sub hoc nomine historicis alias notam; cum juxta Josephum L. 18. Antiq. c. 12. tempore Caii in Babylone Assyriorum Judæi omnes vel occisi vel expulsi fuerint; Babylon autem Egyptiorum juxta Strabon. L. 17. castellum duntaxat et locus obscurus fuerit : adeoque neutro in loco potuerit Ecclesia esse electa et collecta : 3°. Hinc nomen hoc urbis non fuisse proprium et historicum, sed alienum et symbolicum; atque a Petro ad tegendam suam commemorationem aliaque incommoda evitanda usurpatum.

Sed sub hoc *Babylonis* schemate designatam fuisse urbem Romam, probat 1°. similitudo hujus urbis tum idololatræ, tum dominantis, cum priore, quam Tertull. L. 3. contra Marc., Aug. L. 18. de Civ. c. 22. et Leo Serm. 1. de Natal. Apostol. exponunt : 2°. Usurpatio similis a Joanne c. 17. Apocalypsis, quam Tertull. L. contra Judæos c. 9. declarat : 3°. Aperta antiquorum interpretatio; sic enim Euseb. L. 2. Hist. c. 15. testatur : *Papias et hoc dicit, quod Petrus in 1^a epistola sua, quam de Urbe scripsit, meminertit Marci, in quatuor tropice Romam Babylona nominavit, cum dicit; salutat vos etc.*

HIERON. de Script. Eccl. in Marco ait : *Petrus in epist. 1^a. sub nomine Babylonis figuratiter Romam significans, salutatur, inquit, vos Ecclesia etc.* Ergo.

Conf. S. PETRUS baptizasse Romæ, testatur Tertull. L. de Baptismo : ibidem obviunt habuisse Christum, narrat Ambros. in. orat. contra Auxentium : edidisse miracula plura universim Caius in disp. cum Proclo, et Oros. L. 7. Hist. enuntiant : vicisse speciatim Simonem magum, Arnob. L. 2. adv. Gent., Euseb. L. 2. Hist. c. 14., Cyrill. Hieros. Catech. 6. § 15., Epiphani. hæc. 21, Aug. hæc. 1, Hieron. de Script. Eccl. in Petro, aliique memorant : MARCUM denique Romæ Evangelium scripsisse, prout ibidem a Petro prædicatum audierat, Clem. Alex. L. 3. Hypoth., Euseb. L. 2. hist. c. 15, Hieron. de Script. Eccl. in Marco annotant.

Prob. 2^a. p. Fidem faciunt EUSEB. L. 2. hist. c. 13. scribens : *Sub ipso Claudii Imperio, benigna et propitia Dei erga humanum genus providentiâ reliquorum omnium Apostolorum principem Romam versus quasi manu deduxit* : OROSIVS L. 7. hist. c. 6. *Exordio regni Claudii Petrus Apostolus Romam venit, et salutarem cunctis fidem populum docuit* : HIER. de Script. Eccl. in Philone : *Atunt Philonem, cum secunda vice venisset ad Claudium, in eadem urbe locutum esse cum Petro, ejusque habuisse amicitias*; ibidem autem in Petro ait : *Simon Petrus post Episcopatum Antiochensem secundo Claudii anno ad expugnandum Simonem magum Romam pergit.* Ergo.

Conf. Annus, completos a passione Domini 37 annos excipiens, est annus Æ. C. 67; quia anni 37 additi anno 29 in æra communi vitam Christi finienti reddunt 66 annos cum aliquot mensibus : sed ab hoc 67 anno retrograde 25 annos, queis Petrus Romæ sedit, decerpendo, initium captæ sessionis incidit in æræ com. annum 42, qui est annus Claudii 2 : ergo adventus Petri Romanus, cum initio hoc congruens, in eundem annum incidit.

165. *Respondeo II.* S. PETRUS martyrium subiit Romæ sub Nerone, anno hujus 13.

Prob. 1^a. p. Patres tum Græci, tum Latini, in hoc facto conspirant; ex quibus a Bellarmin. de Rom. Pontif. c. 3. relatis, aliquot dumtaxat laudasse sufficiat. DIONYS. Corinth. ap. Euseb. L. 2. Hist. c. 25. sic de Petro et Paulo loquitur : *Ambo in hac urbe simul docentes, etiam martyrio pariter uno eodemque tempore coronati sunt*; ipse autem Eusebius in chron. ad an. 17. inquit : *Primus Nero super omnia scelera sua etiam persecutionem in Christianos fecit, in qua Petrus et Paulus gloriose Romæ occubuerunt.* TERTUL. L. de Præscript. c. 36. *Habes Romam, unde nobis quoque auctoritas præsto est : ista quam felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt ! ubi Petrus passioni Dominicæ adæquatur, ubi Paulus Joannis exitu coronatur.* ATHANAS. in Apolog. pro fuga de Petro et Paulo scribit : *Cum audissent oportere se Romæ martyrium subire, non abjecerunt eam profectionem, sed potius cum gaudio abierunt.* etc.

Conf. Ex corporibus PETRI et PAULI Romæ sepultis, quin extet ullum historiæ aut testimonii vestigium de posthuma illorum huc translatione; ex confluxu Nationum ad Apostolorum limina peregrinantium; ex omnium ætatum ac populorum persuasionem et consensu circa hoc factum : unde Euseb. L. Hist. cit. testimonia scriptorum seponens inquit : *Horum testimo-*

nium quærere extrinsecus superfluum puto; cum rem gestam insignia usque in hodiernum et splendidissima eorum monumenta testentur.

Prob. 2^a. p. Similiter hoc Patres nonnulli indicant. Nam Orosius L. 7. Hist. cit. de Nerone ait : *Primus Romæ Christianos suppliciis et mortibus affecit; ipsumque nomen extirpare conatus, beatissimos Apostolos, Petrum cruce, Paulum gladio occidit.* Hieron. de Script. Eccl. in Petro de eodem scribit : *Ibique (Romæ) 25 annis cathedram sacerdotalem tenuit usque ad ultimum Neronis, id est, 14 annum, a quo et affixus cruci martyrio coronatus est, capite ad terram verso.* Hoc in textu, cum Nero ultimum suum annum ad nonam tantum Junii perduxerit, Tò usque sumitur exclusive; vel indicatur annus Æ. C. 67. qui usque ad Octobrem 13, ab hoc mense 14 Neronis annus fuerat. Isidor. in vita Petri ait : *Septimo et tricesimo anno post passionem Domini a Nerone Cæsare in urbe Roma crucifixus est.* Vid. reliquos num. 163. laudatos.

Conf. Præter argumentum ex suppositis chronologicis manifestum, accedit aliud ex Chronologia Lini. Huic Chronicon Damasi sedis annos tribuit undecim, cum mensibus aliquot; Epiphan. hæ. 27. annos duodecim, ultimo scilicet tantum inchoato; Chronicon. Liberianum Pontificatus initium sub Saturnino et Scipione, finem sub Capitone et Rufo consulibus; unde sequitur annum Lini 1. cum 2 Neronis et 56. Æ. C.; annum postremum cum 13 Neronis et 67. Æ. C. concurrere. Atqui Baronius cum aliis PETRUM fuisse passum sub Capitone et Rufo docet, Kerkherdere alique Linum aliquot duntaxat mensibus solum gessisse Pontificatum volunt: ergo PETRUS fuit mortuus anno Neronis 13. Æ. C. 67.

166. *Respondeo III.* S. PETRUS fuit Romæ Episcopus, ad mortem usque.

Prob. 1^a. p. PETRUS Romæ prædicasse fidem, scribitur ab Euseb. L. 2. Hist. c. 13. et 14., ab Orosio L. 7. hist. cit., a Clem. Alex. L. 4. Inst. c. 21., a Theodos. Imp. L. *cunctos C. de sum. Trinit.* fundasse Ecclesiam Romanam assertitur ab Irenæo L. 3. adv. Hær. c. 3. et Theodoro in epist. ad Leonem: Primus Romæ Episcopus nominatur ab Epiphanio hæ. 27., a Sulpit. L. 2. Hist. sac. et ab Ambros. L. 3. de Sacram. c. 1. tenuisse sedem vel cathedram Romæ legitur apud Optatum Milev. L. 2. contra Parmen., Hieron. de Script. Eccles., Aug. L. 2. cont. lit. Petil. c. 51. et Prudent. in Hymn. de S. Laurentio. Ergo.

Conf. Ex Act. c. ult. et epist. ad Rom. c. 1. v. 8. et 11. constat ante Pauli adventum floruisse Romæ Ecclesiam fidelium: hæc autem fundata ab alio non fuit quam a Petro, cum Judæorum conversorum nullus prædicare gentibus sit ausus, antequam Act. 10. Petrus ad hoc munus cœlesti visione est excitatus: Barnabas autem, quem præcursores Petri quidam temere fingunt, ab hoc tempore diu comes Paulo individuus adhæserit: ergo.

Prob. 2^a. p. Qui in Episcoporum Urbis serie constanter laudatur ut primus, cathedræ urbis suum tribuit nomen, Episcopo ac sedi ejusdem hæreditariam communicat auctoritatem sibi soli propriam, is non institutor tantum, sed et absque mutatione constans Episcopatus possessor, atque hinc ad mortem usque detentor censeri debet: sed Petro hæc omnia respectu Episcopatus Romani ad amussim conveniunt. Nam 1°. Is in Romanorum Episcoporum catalogo a Tertul. L. de Præscript. c. 32., Optat. Milev. L. 2. contra Par-

men., Aug. epist. 261. ad Generosum, ab Epiphau. hær. 27., a Dorotheo in synopsi aliisque nominatur primus : Idem 2º. tribuit Romanæ cathedræ suum Petri nomen, quo illa apud Cyprian. epist. 55. ad Cornel., Hieron. epist. 57. ad Damas., Aug. L. 2. contra lit. Petil. c. 51., Prosp. in carm. de ingratiss, alibique tum in Conciliis tum in historicis compellatur : Is idem 3º. principalem auctoritatem ac primatum Romana in sede successoribus communicatum reliquit, ut Iren. L. 3. adv. hær. c. 3., Cypr. L. 4. epist. 2. aliique Art. seq. referendi testantur : ergo.

Conf. PETRUS ex dictis Romæ fuit Episcopus, ibique est mortuus : ergo Romanus Episcopus fuit ad mortem usque, nisi vel Episcopale munus penitus dimiserit, vel sedem alio transtulerit, vel particularem curam in universalem episcopiam mutaverit. Atqui nec Episcopale munus abjecit penitus; cum nulla rei hujus extet ullibi memoria : nec sedem alio transtulit; cum nulla Ecclesia præter Romanam et Antiochenam Petrum pro Episcopo suo proprio laudet; Antiocheni autem Petrum perpetuo Antiochiæ perstitisse ipsi negent; *Onuphrius* etiam *Patavinus*, Antiochenam cathedram post Romanam tandem a Petro fuisse erectam docere ausus, refutetur ab opposito antiquorum omnium consensu, et ab universali recentiorum negatione repudietur : nec dimissa peculiari universalem curam assumpsit; cum adversarii, qui hic sunt heterodoxi, universalem Episcopatum Petro denequent, ejusque munus, ut Joannis ad Ephesinam, Jacobi ad Hierosolymitanam, sic Petri ad particularem Ecclesiam restringant : ergo.

167. *Objic.* Historia de PETRO asserta non congruit cum gestis S. Pauli, sive ante, sive sub, sive post hujus Romam adventum : ergo.

Prob. Ant. 1º. Paulus ante adventum scribens ad Romanos, multos nomine proprio compellatos salutatur, nulla Petro impertita salute : ad Galatas autem scribens datum vult Petro Apostolatam circumcisionis, sibi autem præputii seu gentium : 2º. Romam veniens Act. 28. habuit sibi obvios fratres, Petro inter eos non viso : ab iis etiam, utpote rerum christianarum adhuc ignaris, rogatur opinionem suam de Christianorum secta aperire : 3º. Romæ de incolis scribens ad Philippenses, dicit omnes, quæ sua sunt, quærere; ad Timotheum 2º, se ab omnibus desertum in prima sua defensione; ad Colossenses, sibi adiutores in regno Dei solos tres esse, non nominato Petro. Sed prima sunt incongrua, altera incredibilia, postrema etiam Petro injuriosa : ergo.

R. ad Arg. N. A. Ad ejus probationes universim *R.* eas vel ut negativas nihil positivis nostris obesse, vel ut loquentes de tempore absentiae Petri ab Urbe ad rem non pertinere.

Speciatim *ad 1. R.* Prius accidit, dum PETRUS primo Roma abesset; nihil probat, si distinctas ad Petrum, ut poterat, Paulus litteras dedit; probat nimium, cum simile argumentum evincat, nec Timotheum Ephesiis, nec Jacobum Hebræis præfuisse. Posterius partitionem hanc Apostolatus nec ut perpetuam, nec ut inviolabilem statuit, contrariis factis a Luca in Act. passim relatis; quin suppositis gratis his conditionibus, abundabant Romæ Judæi, e quibus initia Ecclesiæ a Petro colligi poterant.

Ad 2. R. Vel absentia Petri altera, vel prudenter restrictus ad paucitatem numerus occurrentium fecerat ne Petrus inter obvios Paulo factos reperiretur. Qui de Christianorum secta sententiam Pauli rogabant, vel Judæi erant

necdum conversi, vel cupidi disserentem de Religione audire Paulum Legis peritissimum : omnes certe Romani Christianæ rei ignari dici nequeunt; quorum nempe fidem annuntiari ubique, ipse Paulus in epist. ad Roman. asserit.

Ad 3. R. Apostolus in epist. 1^a. loquitur de iis duntaxat qui mitti a se poterant; ad quorum numerum Petrus utique non pertinebat : in 2^a. agit de charis Cæsari et auxiliari valentibus; in quorum classe Petrus, si tamen tempore primæ Pauli defensionis erat Romæ, certe non fuerat : in 3^a. sermonem habet de conceptivis sibi que ministrantibus, ideoque a Petro distinctis.

Inst. 1. Haud melius convenit cum scriptis et factis historicis aliis. Patet *primum* ex eo quod 1°. Lucas in Actis Apost. de Romana Petri profectione non meminerit : 2°. Josephus Judæus, quantumvis Christianorum amicus et Romæ suam historiam sub Nerone concinnans, neque mentionem de Petri martyrio faciat : 3°. Clemens in ep. ad Corinthios de martyrio Petri et Pauli agens, Romæ tamen eos passos haud dicat. *Secundum*, quia 1°. Augustin. ep. 86. certamen Petri cum Simone Mago fabulis accenset : 2°. Occursus Christi Petro Roma fugere paranti factus, a solo Ambrosio relatus, ad somnia videtur referendus : 3°. Acta Lini Petrum et Paulum diverso tempore et loco passos narrant : 4°. Hieron. L. 4. in Matth. c. 23. Apostolos hos in Judæa passos insinuat. Ergo.

R. N. A. Ad ejus Prob. 1. generatim dico flaccidum esse illud argumentum : non est scriptum, ergo non est factum ; ut ex innumeris apud omnes liquet. Singillatim *R.* Lucas non Petri, sed Pauli potissimum, cujus comes fuerat, acta referenda suscepit, quin tamen et hujus gesta omnia recensuerit, quæ Paulus in suis epistolis phra adjicit. *JOSEPHUS* licet non admodum Christianis adversus accusetur, eorum tamen ac rerum ad ipsorum laudem spectantium adeo studiosus haberi nequit : præterea ipse L. 2. de bello Jud. c. 44. declarat, silentio a se præteriri Neronis scelera, ne scilicet displiceret Imperatoribus. *CLEMENS* martyrii locum notare nec ratione historiæ, quæ notissima erat Christianis, nec ratione scopi debuerat; cum ageret de Corinthiorum invidia, quæ quanta mala crearet, ex martyrio Petri et Pauli, ubicumque demum facto probabat.

Ad 2. R. Aug. negat duntaxat jejunii sabbatini originem haberi ex eo quod Petrus certamini cum Simone præmisisset. *AMBROSIVS* minime solus est hujus visionis auctor; sed eam attingunt etiam Athan. in Apol. pro fuga. Origen. Tr. 21. in Joan., Hegesip. L. 3. de excid. Hieros. c. 2., Ether. et Beat. cont. Elipand., Innoc. III. in Cap. 13. *Qui filii sint legitimi.* Acta Lini apocrypha sunt et nullius fidei; neque recusant benignam interpretationem, si necesse foret. *HIER.* Petrum Romæ passum L. de Script. Eccl. aperte enuntiat : hic vero non insinuat Petrum et Paulum passos esse in Judæa; sed horum duntaxat mortem conjungit cum aliorum Apostolorum nece, non ratione loci aut temporis, sed ratione mentionis de donis discipulorum Christi.

Inst. 2. Chronologia historiæ adjuncta nititur suppositis quinque, quorum aliqua sunt falsa. Contra *secundum* enim pugnat 1°. quod Tillemontius de hac traditione nihil reperire potuerit in Clemente citato; Apollonius autem mansionem Apostolorum intra mœnia Hierosolymæ constringat : 2°. quod ex Actis Apost. constet, Apostolos in Samariam, Lyddam, Joppen et Cæsaream

primis post Christi mortem annis excurrisset; ex aliorum autem calculo, Petrum post 4 vel 5 annos Antiochenam cathedram erexisse, reliquos Apostolos autem in orbem sparsos : 3°. quod cum tot annorum mora conciliari nequeant Pauli itinera et Ecclesiarum fundamenta jacta; neque illius prudens ratio assignari. Contra *tertium* obstat 1°. quod Euseb. in Chronico mansioni Antiochenæ tribuat annos 25, Gregorius an. 7, nos vero 3 duntaxat : 2°. quod non sit potior ratio decerpendi ex annis sessionis Antiochenæ, quam de commemoratione Apostolorum in Palæstina.

R. ad Arg. N. Ass. Supposita omnibus sunt communia et a plerisque admittuntur, licet in iis ad suum systema conformandis variæ sint variorum sententiæ. Ut planiorem, sic et verosimiliorem esse nostram, non tantum ex testimoniis sup. allatis, sed et ex responsionibus mox dandis constabit.

Quæ enim contra *secundum* obijciuntur, ad eorum 1. *R.* Quod Tillemontius non repertum a se scribit, Sollerius Tom. 4. Jul. Exercitat. 3. de Apost. legit in tribus editionibus, et recitavit : APOLLOXII verba quidem ad metropolim, sensum vero ad Palæstinæ regionem referendum esse, tum facta, tum sana ratio, tum Scriptorum consensus docent.

Ad 2. R. Quæ hic recensentur urbes, intra Palæstinam omnes sunt : quod de profectione Petri Antiochena post quinquennium statuitur, extensio non tantum est extra metropolim, sed et regionem; cum Syria nunquam Palæstinæ pars audierit : quod additur de dispersione Apostolorum, aperta est violatio suppositi historici, auctoritate et traditione firmati.

Ad 3. R. Neque debent cum annorum 12 mora conciliari prædicationes Pauli et Ecclesiarum foundationes; quia nec ille prædicaverat sub Christo, nec ad Judæorum, sed Gentium conversionem principaliter vocatus erat Apostolus, unde nec ipse præcepto hoc tenebatur : neque tamen deest ratio dati Apostolis aliis mandati; ut nempe sicut Christus primario missus erat ad oves Israel, ita Apostoli durarent apud eosdem, dum spes erat earum salutis; postea, cum Evangelium ab iis rejiceretur, converterentur ad gentes et alias orbis partes.

Quæ contra *tertium* opponuntur, ad eorum 1. *R.* In editione Eusebii Basiliensi hic esse mendum advertunt omnes, nonnullis arbitrantibus annos 5 ponendos, ut cum 7 Gregorianis, quoad initium et finem haud integris, concilientur; alii melius quemcunque annorum numerum errore typographi insertum volunt; cum in manuscriptis et aliis editionibus absit numerus et annus omnis : GREGORII numerus septenarius qua ratione mendosus evadere potuerit, num. 160. est dictum.

Ad 2. R. Ratio potior decerpendi aliquid ex hoc septennio quam illa annorum duodecade, stat in eo quod unus et posterior GREGORIUS, nec laudato testimonio, suum annorum numerum addat : duo autem, et antiquiores, et ad traditionem provocantes, et laudati ab Eusebio, suos annos edicant.

Inst. 3. Eadem chronologia difficultates patitur in Epocha primi Romam adventus, Prob. 1°. Quia TIBERII tempore Christianos jam Romæ fuisse, testantur Clemens L. 1. Recognit. Barnabam primum fidei ibidem prædicatorem faciens, et Orosius L. 7. hist. c. 4. referens Senatus Consultum de exterminandis urbe Christianis : 2°. Quia Petrus modo circa an. A. C. 44. e carcere Hierosolymitano liberatus videtur; cum Herodes Agrippa sub finem anni primi Claudii Roma primum discesserit; an. 2. Hierosolymam veniens regni initia

persecutione Christianorum turbare certe noluerit; mox autem a persecutione, ut Act. 12. innuitur, obierit, secundum Josephum aliosque an. Regni 3. completo : 3°. Quia secundum epistolam ad Galat. an. Conversionis 14. *Æ.* C. 44. Paulus Petrum Hierosolymæ convenit : 4°. Quia teste Lactantio. L. de Morte Persecut. c. 2. cum jam NERO imperaret, Petrus Romam advenit.

R. Nulla hic chronologia affertur quæ careat difficultatibus : quod si noceret historiæ, nihil, ut alia præteream, certum de ortu et morte Christi haberemus. Cæterum difficultates objectæ facilem solutionem habent.

Ad 1. R. Argumentum hoc sup. Probationibus jam est confutatum : nec accipit pondus sive ex libris Recognitionum, utpote apocryphis et Clementi falso adscriptis, sive ex Orosio, qui ibid. testatur, nullam sub Tiberio adhuc Romæ fuisse Christi Ecclesiam : unde decretum istud Christianos tantum, Romæ negotiorum causa adventantes, spectabat.

Ad 2. N. A. Chronologia AGRIPPÆ rem nostram potius juvat. Is enim a Caio jam donatus Tetrarchia Galilææ, a Claudio etiam, mense, Januario ad Imperium assumpto, principatu Judææ et Samariæ auctus, atque Præsidibus Provinciarum commendatus, non multo post CLAUDII initia deferebatur in Judæam. Hic res Judæorum Ecclesiasticas primum aggressus, ut ex mutatione Pontificum Synagogæ facta liquet, nihil pronius habuit quam ut ad novellam Christi religionem excindendam ferretur, indeque, ut captaret Judæorum animos, Jacobo occiso, Petrum etiam morti destinaret. Quod de morte AGRIPPÆ in Actis Apost. subjicitur, sicut cum persecutione Christianorum, tanquam causa, non erat conjunctum, sic nec tempore : unde narratio continuata liberati Petri discessum ad CLAUDII an. 4. non retrahit, cujus adventum Romæ tot sup. allata testimonia an. 2. adscribunt.

Ad 3. R. An. Æ. C. 44. Paulum Hierosolymis fuisse ipsi in Chronologia asserimus : sed Cephæ, quem junctis dextris sibi conciliavit, postea autem Antiochiæ reprehendit, eundem esse cum Petro negamus.

Ad 4. R. Venit quidem Petrus, cum NERO jam imperaret, Romam secundo non autem primo; cum ipse Lactantius ibid. præmittat, Apostolos per 25 annos usque ad principium Neroniani imperii per omnes Provincias et civitates (quas inter Roma certe fuerit) Ecclesiæ fundamenta misisse.

Inst. 4. Eadem est difficultas in Epocha mortis a Petro obitæ. Prob. 1°. Quia an. 13. NERO juxta Xiphilinum in epitom. Dionis, Roma absens agebat in Græcia : 2°. Quia teste Orosio L. 7. hist. c. 5. post persecutionem, qua Petrus et Paulus etiam perierunt, clades et pestis oppresserunt; quæ notante Tacito L. 16. Annal. et Sueton. c. 39. Nerva et Vestino Cons. h. e. an. Neronis 11, *Æ. C.* 63. evenerunt : 3°. Quia Chronicon Liberianum de Petro sic habet : « Passus die 3. Calend. Julias, consulibus Nerva et Vestino, imperante Nerone. »

Ad 1. R. Quem Philostr. in vit. Apollon. L. 4, in Achaiam sub consulatu Telesini seu an. Ner. 12. abiisse dicit, eundem sub Capitone et Rufo seu an. 13. triumphantem Neronem Suetonius c. 23. reducit; unde Xiphilinus facile explicatur: qui si expositionem non admitteret, poterant Petrus et Paulus septem jam mensibus carcere detenti, etiam absente Nerone, subire martirium.

Ad 2. R. Ex Suetonii et Taciti calculo cœptam mox Christianorum persecutionem exceperunt plagæ; ab Orosio non item mors Apostolorum inter

persecutionis initia refertur : unde inchoatam an. Æ. C. 65. principio crudelitatem subsequens autumnus poterat ad terrorem inferre illa mala; nec tamen territa, sed sicut in Provincias diffusa, sic per gradus ascendens sævities, altero post anno, ad extirpandum ipsum Christi nomen, Apostolis manus injecisset; quæ videtur esse sententia periodi Orosianæ.

Ad 3. R. Appellatio consulum infidelis est et mendosa. En fragmentum huc pertinens : « PETRUS annis 25 fuit, temporibus Tiberii Cæsaris, et Caii, et Tiberii Claudii, et Neronis, a consulatu Vinicii et Longini usque ad consulatum Nerv. et Ves. Passus autem cum Paulo die 3. calendas Julias Consulibus supradictis, imperante Nerone. Linus fuit temporibus Neronis, a Consulatu Saturnini et Scipionis usque Capitone et Rufo. » Ea in lectione mendum non unum cubare, ipsa computatio ostendit. Si enim per sigla *Nerv. et Ves.* accipiat Nerva et Vestino; a Cons. Vinicio et Longino, qui an. Æ. C. 30. præsidebant, usque ad Nervæ et Vestini consulatum, an Æ. C. 65. congruentem, non 25 sed 35 anni numerandi sunt : si vero sub siglis sic restitutis *Ner. et Vet.* intelligatur Nerone et Vetere, Consulibus an. Æ. C. 55. signantibus; retinebitur quidem numerus 25 annorum notatus, sed mors Petri subjecta ad *Consules supradictos* h. e. Neronem et Veterem referri tunc nequit.

Postremum errorem corrigendi modus tanquam facillimus nobis probatur iste : ut solum sensus de morte Petri, loco suo amotus, subjiciatur post sententiam de Lino. Hac enim transpositione facta, anni 25 Consulatum Vinicii et Longini inter ac Consulatum Neronis et Veteris positi sibi constabunt; *Consules autem supradicti* ad Capitonem et Rufum relati annum martyrio Petri hactenus assertum rite designabunt.

168. *Observe.* Ex dictis probabilius apparet, PETRUM non voluntario consilio et facto mero, sed voluntate Dei et mandato, et sic aliquo Jure Divino, venisse Romam ac ibidem ad mortem usque mansisse. Huc enim spectare videtur, dum Euseb. L. 2. hist. cit. dicit, benignam et propitiam Dei erga humanum genus providentiam Petrum Romam *quasi manu deduxisse*; Clemens Alex. L. 6. Hypoth. Petrum *Spiritu sancto afflatum* Romæ Evangelium prædicasse asserit; Leo Serm. de Pet. et Paul. *divinis præordinationibus* id factum ait : dum *impulsum* aut *mandatum Dei* memorant, qui Petri cum Simone Mago certamen referunt : dum denique Athan. l. c. scribit audivisse Petrum, quod *mortem Romæ subire oporteret*; dumque alii sup. laudati, Petrum *occurrente et monente Christo* Romam ad martyrium rediisse, narrant. *Voluit autem Christus*, ut Gelasius in Decr. de Scriptur. apocryphis inquit, *Petrum Romæ pati, ut morte Petri Primatus in Romana sede firmaretur*; de quo nunc agendum venit.

ARTICULUS II.

An Romanus Pontifex obtineat Primatum Ecclesiæ?

169. *Nota 1.* Quem Ecclesiæ Primatum frustra hactenus PETRO negare conati sunt, eundem majori etiam contentione, nec meliori fortuna, Romanis Pontificibus eripere laborarunt Schismatici æque ac Hæretici; inter primos

præsertim NILUS, Archiep. Thessalonicensis et Sec. 14. scriptor, libro singulari; inter postremos, Novatores posteriorum temporum plerique: quibus postrema ætate jungere se non erubuerunt Scriptores Janseniani, effutientes, Pontificem esse duntaxat inter pares primum; sicque ordinis, non potestatis, primatum illi tribuendum. Contra, Catholicorum dogma fidei est, hanc auctoritatem Romano Episcopo convenire. Eandem quidam secundum potentiam primigeniam et adventitiam dividunt in primaria et secundaria reservata: illis, quæ officia summi imperii (num. 155.) diximus, fere pleraque assignantes; His autem, quæ causæ majores vocantur, adscribentes.

170. *Nota II.* Nobis hæc distinctio non admodum necessaria videtur; sed ad enarratas num. cit. potestatis partes cœpto semel tenore attendimus, rati reliqua, quæ reservata secundaria appellantur, non tam ad potestatem adventitiam, quam ad potestatis primigeniæ usum et exercitium pertinere. Porro ad dogma Catholicum stabiliendum facilius, præter dicta hactenus de Petro tanquam supposita, præmittimus propositiones aliquas, velut dicendorum bases ac prærequisita.

I. Admittendus est *aliquis* in primatu Petri successor. Hoc enim exigit 1°. perpetuitas Ecclesiæ; quæ sicut Matth. 16. v. 18. fundata est in Petra, sic sine hac stare et contra portas inferi prævalere nequit, ut ideo AMBR. in Psal. 40. scripserit: *Ubi Petrus, ibi Ecclesia*: 2°. Gubernatio Ecclesiæ, in pastore Joan. 21. v. 17. ovibus Christi omnibus præfecto instituta; qui pastor unus ex Joan. 10. v. 16. durare debet, quamdiu oves Christisunt et extat unum ovile; indicante id Aug. dum Serm. 24. de Sanct. c. 2. diceret: *In uno Petro figurabatur unitas omnium pastorum*: 3°. Unitas Ecclesiæ; quæ sive juxta 1. ad Cor. 12. v. 21. ab uno capite corporis mystici, sive ab eadem regiminis forma derivetur; cessante illo, aut hac mutata, eandem quoque desinere ac tolli necesse est; CYPR. Ep. 55. contestante, *hinc oriri hæreses et schismata, quod unus in Ecclesia ad tempus sacerdos et ad tempus judex vice Christi non cogitatur*. Idipsum illustratur ex figura Synagogæ; cujus summum Sacerdotium per successionem continuatum idem ad Ecclesiam Christi usque perseveravit: item ex comparatione Petri cum Apostolis; quorum potestas Episcopalis etiamnum successionis beneficio constat, Apostolatus dignitate sic etiam duratura, nisi extraordinaria fuisset et pro fidei Ecclesiæque principiis duntaxat requisita, sed ad ordinarium regimen, ut primatus, necessaria: denique ex Patrum suffragio, quos inter Chrys. L. 2. de Sacerd. inquit: *Quanam de causa Christus sanguinem suum effudit? certe ut pecudes eas acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri successoribus committebat*; et Leo Serm. 2. de anniv. assump. *Manet dispositio veritatis, et Petrus in accepta fortitudine perseverans, suscepta Ecclesiæ gubernacula non reliquit: perseverat videlicet Petrus, et vivit in successoribus suis*.

II. Successor iste quovis tempore potest tantum esse unus, seu unica persona. Primatus enim per successionem eo modo conservari debet, quo est institutus; alias vel succederetur contra Christi institutionem, et illegitime: vel nova institutio, probari nescia, requireretur: fuit autem primatus penes unum Petrum et monarchicum regimen in Ecclesia et a Christo constitutum, ut posteriori art. est ostensum: ergo, Accedit quod, si plures Episcopi simul Petro succederent in primatu, id fieri deberet a pluribus, vel divisim et a

singulis in partes, vel indivisim et a quolibet in solidum, vel collectim et ab omnibus in modum unius. Sed in primo scinderetur primatus, tolleretur unitas, et nullus istorum esset successor Petri adæquatus, contra ac Cypr. L. de unit. Eccl. dicit : *unum caput est, et origo una, et una mater fecunditatis, successibus copiosa* : in secundo foret positive superior omnibus, sed negative tantum, seu non habens superiorem : prius autem facit, nullum esse successorem Petri, qui positive superior fuerat ; posterius destruit rursus unitatem, et corpus Ecclesiæ monstrosum fingit ; contra ac Cypr. ep. 52. scribit : *Cum post primum secundus esse non possit ; quisquis post unum, qui solus esse debeat, factus est, non jam secundus illi, sed nullus est* : In tertio non successio foret, sed nova creatio seu alterius regiminis institutio, caritura tamen omni probatione. Præterea autem, præscindendo adhuc a comparatione Papæ cum concilio, primatus haud foret in multitudine dispersa, quin in primum aut secundum casum proxime refutatum impingeret : si autem penes congregatam tantum resideret ; per plura secula subin primatus ab Ecclesia abesset, aut nullius saltem effectus potens foret ; contra ac in 1^a. prop. est demonstratum.

III. Istiusmodi successor debet esse *determinatus*, ac in individuo posse cognosci. Sicut enim ex Christi institutione Ecclesia vera in particulari visibilis est ; sic ex fine primatus et Christi institutione necessarium est, illum Petri successorem in hac visibili Ecclesia, in sede determinata et successione esse visibilem : alioqui vel reipsa successor in primatu non esset ; cum existere singularibus tantum ac individuis conveniat, vel confusa vagueque sive fides, sive existimatio de aliquo in terris primatu et vicaria Christi potestate, nec Ecclesiæ gubernationi nec fidelium instructioni prodesset.

IV. Nullus successor Petri in primatu alius, præter *Romanum Episcopum*, designari potest. Sive enim primatus conjunctus dicatur cum certo Episcopatu, sive ab eo liber et solutus, quo duplici modo diversis temporibus Petrus primatum tenuerat ; neutra via ad successorem Petri devenire licebit, nisi in Romano Episcopo sistatur. Etenim, quod primum attinet, ne Patriarcharum quidem ullum successisse patet ; cum Petrus sedem Antiochenam, auctoritatem suam retinens, deseruerit ; Hierosolymitanam quantumvis præsens non occuparit ; Alexandrinam nunquam adierit ; Constantinopolitanam autem multo tempore posthumam ne noverit quidem ; quoad secundum vero, quamvis concedatur Primatum et singularem Episcopatum duas esse dignitates distinctas et separabiles ; certum tamen est, nonnisi unam personam Petro ubique successisse, adeoque vel illam personam simul fuisse hæredem primatus, vel primatum periisse : sed posterius asserti ex dictis non potest, nec prius etiam ; cum persona illa, Romano Pontifice excepto, nequeat designari : ergo.

171. *Dico*. Primatus Ecclesiæ, quem habuit S. PETRUS, est penes Romanum Pontificem. Sequitur hæc assertio ex jactis hactenus principiis, ex quibus constat, Petrum habuisse primatum, eumque perpetuo duraturum ; durationem hanc, cum stare in Petro mortali non posset, haberi per continuatam personarum in eadem dignitate successionem ; Successores hos, non simulate, sed serie tantum esse plures, eosque determinatos ac singulares ; solos denique Romanos Pontifices designari posse tanquam hujusmodi successores ; tum quia hi uni Petro in Romana Sede mortuo successerint : tum quia Petri

successores vel nulli sint, vel alibi sequentes, primatus hinc cum Petro abeuntis hæredes esse non potuerint. Eadem declarata et proposita est universæ Ecclesiæ in Conc. Florentino, quod in Decret. Unionis cum Græcis sic loquitur : *Definimus sanctam Apostolicam Sedem et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum, Pontificem Romanum successorem esse beati Petri principis Apostolorum et verum Christi vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, et omnium Christianorum patrem ac doctorem existere; et ipsi in beato Petro pascendi, regendi et gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse; quemadmodum etiam in gestis œcumenicorum conciliorum et in sacris canonibus continetur.*

Probatur. Cui sedi aut Episcopo a Conciliis, Patribus et Scriptoribus Ecclesiasticis, communi testimonio adscribitur vel ipsa Primatus dignitas, vel Petri successio et hæreditas, vel Apostoli hujus actio et auctoritas, penes illum Primatus Ecclesiæ statuendus est: sed Romanæ Sedi et Episcopo hæc omnia et singula adscribuntur a memoratis testibus: ergo.

Et quidem, quoad 1. Primatum disertis verbis adjudicant, in Conc. Chalcedonensi Act. 16. Judices sic elocuti : *Perpendimus omnem primatum et honorem præcipuum secundum Canones Antiquæ Romæ Archiepiscopo conservari.* Epistola Adriani ad Tarasium in Nicæno II. Act. 2. lecta et probata sic habet : *Cujus Sedes per totum terrarum orbem primatum obtinens lucet, omniumque Ecclesiarum Dei caput existit:* Lateran. IV. cap. 4. Patres dicunt : *Romana Ecclesia, disponente Domino, super omnes alias ordinariæ potestatis obtinet principatum:* Iren. L. 3. adv. hæc. c. 3. *Ad hanc Ecclesiam propter potentiorē principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam:* Anastasius II. in ep. ad Anastas. Imp. *Per ministerium meum, sicut semper est, sedes B. Petri in universali Ecclesia assignatum sibi a Domino tenet principatum.* Præterea verbis æquipollentibus idem edicunt Patres Conc. Constantinopolitani I. in ep. ad Damasum; fatentur *Romanam Ecclesiam esse caput, se autem membra:* Chalcedon. Act. 1. 2. et 3. Leonem vocat *universalis Ecclesiæ Pontificem:* Constantinopolitani III. ep. Synodalis ad Agathonem hæc habet : *Itaque tibi ut primæ Sedis Antistiti universalis Ecclesiæ, quid gerendum sit, relinquimus, stanti super firmam fidei petram: litteras confessionis vestræ, ut a Summo Apostolorum vertice divine perscriptas agnoscimus:* Joannes II. in ep. ad Justinian. Imp. scribit : *Romanam Sedem omnium vere Ecclesiarum caput et Patrum regulæ et Principum statuta declarant:* Theodoret. in ep. ad Renatum : *Tenet sancta ista Sedes gubernacula regendarum cuncti orbis Ecclesiarum:* Ambros. in 1. ad Timoth. 1. *Cum totus mundus Dei sit, tamen domus ejus Ecclesia dicitur, cujus hodie rector est Damasus etc.*

Quoad 2. Romanos Pontifices Petro successores datos dicunt et enumerant Irenæus L. 3. c. 3. usque ad Eleutherium, Tertul. L. 3. cont. Marcion. c. ult. usque ad Telesphorum, Optat. Milev. L. 2. cont. Parmen. usque ad Siricium, Augustin. ep. 165. usque ad Anastasium. Iisdem cum successione hæreditarias Petri prærogativas attribuunt, Hieron. in ep. ad Damas. de hypostas. *Cum successore piscatoris et discipulo crucis loquor: ego nullum primum nisi Christum sequens, Beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communionem consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio:* Augustin. in Psal. cont. part. Donati : *Numerate sacerdotes vel ab ipsa Petri Sede: ipsa*

est petra, quam non vincunt inferorum portæ: Leo Serm. 1. de Natal. Apost. Per sacram B. Petri sedem, Roma caput orbis effecta, latius præsidet religione divina quam dominatione terrena: Prosper in Carm. de Ingratis: Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris facta caput mundo; quidquid non possidet armis, religione tenet.

Denique quoad 3. Actionem et auctoritatem Rom. Pontificum quasi eandem aut profectam a Petro agente et auctore tradunt in Conc. Ephesin. Act. 3. Philippus Legatus nullo reclamante effatus: *Nulli dubium est, imo seculis omnibus notum, quod S. Petrus Apostolorum princeps et caput, fideique columna et Ecclesiæ Catholicæ fundamentum, a Domino nostro Jesu Christo claves regni accepit, solvendi que ac ligandi peccata potestas ipsi data est; qui ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus vivit et judicium exercet: in Chalcedon. Act. 2. post lectas Leonis litteras, Episcopi sic exclamarunt: Hæc Patrum fides, hæc Apostolorum fides: omnes ita credimus: anathema ei qui ita non credit: Petrus per Leonem ita locutus est: Act. 18. Synodi VI. acclamarunt: Summus nobiscum concertabat Apostolorum princeps; illius enim imitorem et Sedis successorem habuimus fautorem: charta et atramentum videbatur, et per Agathonem Petrus loquebatur: SIRICIUS in ep. ad Himer. scribit: Portamus opera omnium, qui gravantur: quinimo hæc portat in nobis Petrus Apostolus, qui nos in omnibus, ut confidimus, administrationis suæ protegit ac tuetur hæredes: LEO in ep. 2. ad Pulcher. ait: Consensiones Episcoporum, Nicænis regulis repugnantes, unica nobiscum fidei vestræ pietate, in irritum mittimus, et per auctoritatem B. Petri Apostoli generali definitione cassamus.*

Universim tandem ac de omnibus audiri meretur S. BERNARDUS L. 2. de Consid. c. 8. ita Eugenium alloquens: *Tu princeps Episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, judicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus. Tu es, cui claves traditæ, cui oves creditæ sunt. Sunt quidem et alii cæli janitores et gregum pastores: sed tu tanto gloriosius, quanto et differentius præ cæteris nomen hæreditasti: habent illi assignatos greges, singuli singulos; tibi universi crediti, uni unus: nec modo ovium sed et pastorum omnium tu unus pastor. Unde id probem quæris? ex verbo Domini: cui enim non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum, sic absolute et indiscrete totæ commissæ sunt oves...? Ergo juxta canones tuos, alii in partem sollicitudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis arctatur limitibus: tua extenditur in ipsos, qui potestatem super alios acceperunt. Nonne, si causa extiterit, tu Episcopo cælum claudere, tu ipsum ab Episcopatu deponere etiam et tradere Satanæ potes? stat ergo inconcussum privilegium tuum, tam in datis clavibus, quam in ovibus commendatis.*

Confirmatur. Cui sedi ac Episcopo cura universæ Ecclesiæ, legum generalium potestas, magistratuum supremorum ordinatio et causarum majorum judicium convenit, illi tribuendus est primatus Ecclesiasticus, his maxime facultatibus tanquam præcipuæ auctoritatis partibus constitutus: sed Romanæ Sedi ac Episcopo conveniunt omnes ex ordine ejusmodi facultates: ergo.

De prima quidem testantur, Conc. Chalcedonense in ep. ad Leonem: *Et*

post hæc omnia insuper et contra ipsum, cui vineæ custodia a Salvatore commissæ est, extendit insaniam, id est, contra tuam quoque Apostolicam sanctitatem; Athanas. in ep. ad Felicem: *Ob id vos Prædecessoresque vestros, Apostolicos videlicet Præsules, in summitatis arce constituit, omniumque Ecclesiarum curam habere præcepit*: Acacius in ep. ad Simplicium: *Sollicitudinem omnium Ecclesiarum secundum Apostolum circumferentes, nos indesinenter hortamini*: Leo ep. 4. *Divinis præceptis et Apostolicis monitis incitatur, ut pro omnium Ecclesiarum statu impigro vigilemus affectu.*

De secunda, potestatem ferendi leges probant Patres Ephesini Act. 4. in damnatione Nestorii sic pronuntiantes: *Coacti per sacros canones et epistolam Cælestini Romane Ecclesiæ Episcopi, ad hanc contra eum sententiam necessario venimus*: DAMASUS in ep. 5. ad Aurelium: *Ea te custodire optamus, et alii prædicanda ac publicanda mandamus, ut ab omnibus inviolate debita veneratione custodiantur*: LEO ep. 87. ad Epp. Africæ: *Quod utcumque patimur esse veniale, inultum postmodum esse non poterit, si quisquam, quod omnino interdiciamus, usurpare præsumperit*. Potestatem solvendi sive per dispensationem sive per abrogationem probant tum facta GREGORII ep. 31. ad Felicem cum Anglis circa gradus matrimonii prohibitos, et cum Siculis circa Concilia singulis annis bis celebranda dispensantis; Adriani in ep. ad Basil. Imp. in Constantinopolitano IV. Act. 1. lecta ob delinquentium multitudinem Canones relaxantis; GELASII in ep. 1. in aliis multis indulgentis: tum verba et sententiæ ejusdem Gelasii ibid. ita præfati: *Necessaria rerum dispositione conjungimur, et Apostolicæ Sedis moderamine convenimur, sic canonum paternorum decreta librare, et retro Præsulum Decessorumque nostrorum præcepta metiri, ut quæ præsentium necessitas temporum restaurandis Ecclesiis relaxanda deposcit, adhibita consideratione diligenti, quantum potest fieri, temperemus*; et NICOLAI in ep. ad Michaellem Imp. *Quoniam secundum canones, ubi est major auctoritas, judicium inferiorum sic deferendum, ad dissolvendum scilicet vel ad roborandum; patet profecto sedis Apostolicæ, cujus auctoritate major non est, judicium a nemine retractandum.*

De tertia exemplum præbet Conc. Chalcedon. Canon 28. Sedi Constantinopolitanæ primum post Romanam Patriarchatus locum deferens, quem tamen Leo rescidit nec vigere concessit; quamvis ex ejus consensu firmitatem obtinere potuisse Patrum supplicatio testatur, qua inquebant: *Rogamus et tuis decretis nostrum honora judicium; et sicut nos capiti in bonis adjicimus consonantiam, sic et summitas tua filiis, quod licet, adimpleat*. Præterea ad Romanos Pontifices pertinere Episcoporum institutionem, apparet ex LEONIS ep. ad Epp. Afr. *Donatum Salicinensem ex Novatiano cum sua plebe conversum ita Dominico volumus gregi præsidere, ut libellum fidei sue ad nos meminerit dirigendum*; et ex GREG. ep. 34. ad Constantiam Augustam: *Salonitanæ civitatis Episcopus, me ac Responsali meo nesciente, ordinatus est: et facta res est, quæ sub nullis anterioribus principibus evenit*: item Episcoporum depositionem; de cujus facto docet Nicolaus in ep. ad Michael. Imp. circa octo Patriarchas Constantinopolitanos, Gelasius in ep. ad Epp. Dardan. circa Petrum Alexandrinum; Theodoret. L. 5. hist. c. 23. circa Flavianum Antiochenum, Acta Sixti III. circa Polychronium Hierosolymitanum; de jure autem, Patrum Ephesinorum testimonium nuper recitatum: denique eorundem restitutionem; quam præter plurimorum alia, tum exempla tum facta suppli-

cantium Athanasii et Chrysostomi legitimam demonstrant: quibus accedit evocatio in Conc. Ephesino Act. 1. his verbis prolata: *Ingrediatur Reverendissimus Episcopus Theodoretus, ut sit particeps synodi; quia restituit ei Episcopatum Sanctissimus Romæ Archiepiscopus.*

Tandem de quarta, pro referendis ad Rom. Pontifices causis majoribus, universim testatur Syn. Sardicensis in ep. ad JULIUM: *Hoc optimum et valde congruentissimum videbitur, si ad caput, id est, Petri Sedem, de singulis quibusque provinciis referant Domini Sacerdotes; ad eandem provocat INXOC. I. in ep. ad Victricium Rothomagensem: Si autem majores causæ in medium fuerint devolutæ, ad Sedem Apostolicam, sicut synodus statuit, et beata consuetudo exigit, post judicium Episcopale referantur.* Speciatim de causis quidem ex magnitudine rei majoribus, præter testes auctoritatem Pontificiam ad confirmanda Conciliorum negotia requirentes et num. 130. laudatos, edicunt tum GREGOR. IV. in ep. ad Epp. universos scribens: *Nulli dubium est, quod non solum Pontificis causatio, sed omnis sanctæ Religionis relatio ad Sedem Apostolicam, quasi ad caput Ecclesiarum, debeat referri, et inde normam sumere, unde sumpsit exordium, ne caput institutionis videatur omittere; tum INXOC. IV. in ep. ad Archiep. Arelatensem: Majores Ecclesiæ causas, præsertim articulos fidei contingentes, ad Petri Sedem referendas intelligit, qui cum querenti Domino, quem Discipuli dicerent ipsum esse, respondisse narrabat: Tu es Christus filius Dei vivi, et pro eo Dominum exorasse, ne deficiat fides ejus.*

De causis autem ex magnitudine personarum majoribus constat, circa Patriarchas quidem, dum Patres Ephesini in relatione ad Cælestinum causam Joannis Antiocheni summo Pontifici reservant: circa Metropolitans autem, dum Romana Synodus, sub DAMASO, Imperatores sic compellat: *Jubere Pietas vestra dignetur, quicumque vel Fratris nostri Damasi vel nostro judicio fuerit condemnatus, atque injuste voluerit retinere Ecclesiam; accitus Romam veniat, aut ad Metropolitanum deducatur examen: vel si ipse Metropolitanus fuerit, Romam necessario, vel ad eos, quos Rom. Episcopus judices dederit, contendere sine dilatione jubeatur: circa Episcopos demum; JULIUS I. in ep. ad Orientales can. 9. Caus. 3. Quæ. 6. inquit: Dudum a sanctis Apostolis et successoribus eorum in antiquis statutis fuit decretum, quod hactenus sancta et universalis tenet Ecclesia, non oportere præter sententiam Romani Pontificis Concilia celebrari, nec Episcopum damnari; quoniam sanctam Ecclesiam Romanam primatem omnium Ecclesiarum esse voluerunt; quod ipsum confirmat Tridentin. Sess. 24. c. 5. de Reform. sic statuens: Causæ criminales graviores contra Episcopos, etiam hæresis, quod absit, quæ depositione aut privatione dignæ sunt, ab ipso tamen Summo Romano Pontifice cognoscantur et terminentur. De reliquis causis aliunde majoribus aut quacumque ratione Pontifici reservatis Libri decretales abunde commemorant.*

172. *Objic.* Primatus Romanorum Pontificum caret fundamento in Scriptura; ergo. *Prob. Ant.* 1º. S. PAULUS tum. 1. ad Cor. 12. v. 28. tum ad Ephes. 4. v. 11. recenset gradus et ministeria Hierarchiæ Ecclesiasticæ, nulla tamen mentione Summi Pontificis facta: 2º. ibidem ad Ephes. v. 3. et seqq. ex unitate Christi, fidei, et spiritus probat unitatem Ecclesiæ, non autem ex unitate capitis visibilis et Pontificis: 3º. Rursus ibid. v. 7. gratiam ait datam

secundum mensuram donationis, non secundum plenitudinem potestatis : ergo.

R. ad Arg. N. A. Ad prob. quoad 1. R. Quamvis hæc testimonia nullum præberent fundamentum, nihil tamen obsessent; tum quia Scriptura solidissimam basin alibi præbet, ut propositiones præambulæ ostendunt: tum quia his in locis potissimum de charismatibus, donis et gratis ad fidem et Ecclesiam nascentem plantandam, muniendam et ornandam concessis agitur; de gubernatione autem et Hierarchia Ecclesiastica nonnisi generaliter insinuando potestates, quibus illa munera non tam ad regimen necessario, quam ad religionis exordium utiliter adjuncta fuerunt. Cæterum si *Apostolorum* nomine princeps eorum PETRUS, et sub *Apostolica* auctoritate potestas pastoralis suprema et ordinaria (significatione vaga scilicet ad unum revocata) præcipue intelligatur; et primatus mentio habebitur, et nihil insolens dicetur: cum Petri sedes Romana a plerisque Patribus et etiamnum *sedes Apostolica* per antonomasiam compellari consueverit.

Ad 2. R. Licet neque hic caput exprimeretur, non impediret tamen exprimi alibi. Præterea vero vel exprimi non debet, vel satis expressum est: 1um quidem, si de corpore invisibili agatur: 2um, si de visibili corpore sermo sit; cum corpus integrum non intelligatur, nisi intellecto simul capite.

Ad 3. R. Mensura donationis Christi, comparata cum potestate Christi, plenitudinem potestatis quidem excludit, non autem comparata cum potestate Episcoporum; cum quibus tamen compositus duntaxat Pontifex plenitudinem potestatis habere dicitur.

Inst. 1. Potestas Rom. Pontificis arctatur ad certas Provincias 1°. a canone 6. Conc. Nicæni, sive is legatur ex interpretatione communi in hunc modum: *Antiqua consuetudo servetur per Ægyptum, Libyam, et Pentapolim, ita ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem; quia et urbis Romæ Episcopo parilis mos est*; sive audiat Rufinus interpretes L. 10. hist. c. 6. ita rem complectens: *Et ut apud Alexandriam et in urbe Roma vetusta consuetudo servetur, ut vel ille Ægypti vel hic suburbicariarum sollicitudinem gerat.* 2°. Conc. Africanum prohibet, ne quis vocetur, princeps sacerdotum aut summus sacerdos: CYPR. in ep. ad Quintum negat dari Episcopum Episcoporum: GREGOR. L. 4. ep. 39, L. 6. ep. 30, L. 7. ep. 69. alibique repudiat *Episcopi universalis* nomen tanquam profanum: qui tamen tituli omnes Rom. Pontifici primatum tenenti deberentur.

R. quoad 1. N. Ass. quod manifeste falsum apparet, si canoni addatur principium, prout in Conc. Chalcedonensi Act. 16. recitatum est hujus tenoris: *Ecclesia Romana semper habuit Primatum.* Sed hoc omisso, Canonem hunc fuisse conditum, non ad limites Pontificiæ potestatis definiendos, sed ad Alexandrini jurisdictionem tuendam, certum est ex historia MELETHI Lycopolitani Episcopi, cujus in Ægypto Episcopos ordinare ausi occasione, Alexandrinus quærelas movit, Concilium antiquam consuetudinem servari jussit. Quæcumque ergo lectio assumatur, comparat ea duntaxat Alexandrinum cum Romano in eo in quo similes sunt et conveniunt: non congruunt autem in Primatu Ecclesiæ universæ; quem Alexandrino nemo unus unquam tribuit: adeoque nec in illo comparantur; nec primatus ad certas provincias arctatur.

An porro Episcopus Romanus, sive ut *Metropolita*, quo jure septuaginta

fere Episcopis Italiæ præsidet, sive ut *Patriarcha*, quo titulo toti Occidenti præficitur, hic in comparationem adductus fuerit? decertant inter se Critici. Nostra quantumvis in præsens parum referat, videtur nobis de Metropolitico jure agi; tum quia secundum Epiphanium hæc. 68. et Theodoretum L. 1. hist. c. 9. Meletianis ordinationibus hoc unum jus violatum erat: tum quia Canonis contextus Metropolis diserte nominat: tum quia Nicæni ætate, ut ex subscriptionibus etiam in Conc. Chalcedonensi liquet, nullum adhuc Metropolitam Ægyptus habebat, qui Alexandrino ut Patriarchæ subesset. Quibus accedit, quod Italiæ Episcopatus potuerint a Rufino appellari Ecclesiæ suburbicariæ, quemadmodum in Imperii Notitia tempore Theodosii Jun. conscripta, decem Italiæ provinciæ etiam audierunt suburbicariæ, et Urbis Vicario alteri parebant: cum e contra suburbicarium nomen, ad totum Occidentem extensum, proprietatem significationis amitteret, nec usurpationis similitudinem facile reperiret.

Ad 2. R. Conc. Africanum *summi sacerdotis* aut *sacerdotum Principis* titulum, non Rom. Pontifici, sed Metropolis Africanis eripit, qui præter morem, contra jus, et ex fastu illum assumpserant: Cyprianus similiter inter Africanos *Episcopum Episcoporum* dari negat: qua negatione si vellere etiam Rom. Pontificem intendisset, non sane auctoritatem mereretur, utpote subiratus scribens in causa mala anabaptismi: Gregorius *Episcopi universalis* nomen, quatenus hoc unum solum faciebat Episcopum, exclusis ab hac dignitate reliquis, repudiabat tanquam injurium, ut ipse L. 6. ep. 30. ad Maurit. insinuat: *Nullus Romanorum Pontificum hoc singularitatis vocabulum assumpsit, ne, dum privatum aliquid datur uni, honore debito sacerdotes priventur universi*; et L. 7. ep. 30. ad Eulog. *si enim universalem me Papam vestra sanctitas dicit, negat se hoc esse, quod me fatetur universum*: quatenus vero hoc nomen dicebat Episcopum universæ Ecclesiæ præsentem, illud S. Papa refutabat etiam, non quidem ob injustitiam et tituli inconvenientiam, sed tum propter humilitatis excessum, tum propter vocis ambiguitatem, indeque oriundam aliorum offensam; partim etiam ad superbiæ Constantinopolitani Episcopi efficacius comprimendam.

Inst. 2. Episcopi omnes 1º. sunt *successores Apostolorum* ex Cypr. ep. 42, Hieron. ep. 54, Augustin. in Psal. 44: 2º. *successores Petri* ex Cypr. ep. 27, Hieron. ep. 1, Ephrem. Orat. de laud. Basilii: 3º. *Vicarii Christi* ex Cypr. ep. 53. et Bern. ep. 42. Ergo sunt æquales Pontifici, neque hic illis superior.

R. Pleraque in Art. præc. jam exhausta esse. Unde breviter

Ad 1. D. Episcopi sunt *successores Apostolorum* quoad Episcopatum et ordines, C. quoad apostolatam et potestatem, N. Paulus ipse constitutum a se Episcopum Titum intra limites in ep. ad Tit. 1. v. 5. designatos hæcere voluit; et Conc. Nicænum Can. 15. transitum Episcopis ab una in aliam civitatem prohibuit.

Ad 2. D. Episcopi vocantur *successores Petri* directe, N. indirecte, *subd.* quoad Episcopatum et ordines. C. Primatum et potestatem, N. Episcopi sunt tantum *successores Apostolorum* in specie quasi, nullius autem singularis ac in individuo, multoque minus Petri; nisi quatenus huic tanquam ordinario succederetur a Romano Episcopo, ab hoc autem tanquam Ecclesiæ capite et supremo Hierarcha auctoritatem caperent reliqui, sicque per indirectum Petro succederent.

Ad 3. D. Episcopi sunt vicarii Christi æquo jure cum Rom. Pontifice, N. minori, C. vices Christi etiam Sacerdotes alique ministri gerunt, sed in diversis numeribus, sibi quoad facultatem et jura dissimilibus.

Inst. 3. Primatus munera et facultates cuilibet Episcopo conveniunt; ergo. *Prob. Ant.* Episcopis convenit 1°. cura Ecclesiæ universæ: Ignatius enim in ep. ad Philadelph. eisdem tribuit *ministerium communis Ecclesiæ*; Cypr. in epist. ad Quint. *gubernandæ Ecclesiæ libram tenendam* tradit; Venantius in Conc. Carthag. sub Cypriano *commendat sponsam Christi*; Alexander Patr. Alex. in ep. eneycl. asserit *traditum corpus Ecclesiæ Catholicæ*; Hormisdas in ep. 77. *similem secum fidei curam commissam* scribit: 2°. Legum potestas; nam Greg. Naz. de S. Athanasio memorat, *leges cum rursus orbi terrarum præscribere*, ipse autem in ep. Synod. testatur, celebratum a se concilium *ex Italia, Arabia et Lybia*: 3°. Magistratum constitutio; quia Epiphanius Salaminæ Episcopus in Monasterio Bethlehemitico Diœcesis Hierosolymitanæ inconsulto Episcopo ordinavit Presbyterum et Diaconum; Hieronymus autem in ep. ad Evagrium: *si auctoritas queritur, orbis major est urbe. Quid mihi profers unius urbis consuetudinem? ubicumque fuerit Episcopus, sive Romæ, sive Constantinopoli, sive Rhegii, sive Alexandria, sive Tanis; ejusdem meriti est, ejusdem Sacerdotii*: ergo.

R. Ad Arg. N. A. Ad hujus prob. quoad 1. D. Episcopis convenit cura universæ Ecclesiæ ex charitatis munere, C. ex auctoritatis jure, N. subdistinctio, quam num. 160. ad prob. 3. addimus, in allatis monumentis subin habere etiam locum potest; subin ista nequidem ad rem pertinent, sic enim *communis Ecclesia* in ep. Ignatii universalem haud significat, sed conflata tantum ex pluribus communitatibus, quibus unus Episcopus Philadelphiensis præsidebat: *libra gubernandæ Ecclesiæ* juxta Cypr. ab Episcopis tenenda est tantum pro parte cuilibet propria, et cum dependentia: Ecclesia quidem apud Venantium est *sponsa* Episcopis *commendata*, non tamen tota, nec singulis æquali jure et titulo: ALEXANDER in hoc ipso corpore pacem et concordiam, utique sub uno capite, servandam docet: HORMISDAS autem non de cura propria, sed vicaria, loquitur, quam Episcopo Constantinopolitano commiserat.

Ad 2. R. ATHAN. leges universo orbi præscripsit docendo, non imperando, ut ipse textus habet: *Leges etiam rursus orbi terrarum præscribit, atque omnium mentes ad se convertit, aliis epistolas mittens, alios accersens, non nullos etiam ultro accedentes erudiens.* Quod autem in Alexandrino Concilio adfuerint ex alieno Patriarchatu, id factum non est ATHANASII imperio, sed Episcoporum proprio fidei studio, scilicet a Legatis Pontificiis Lucifero Calaritano et Eusebio Vercellensi, tum in Oriente versantibus.

Ad 3. R. Factum EPIPHANII contigit, vel Joanne Hierosolymitano contra excipiente, et Epiphanio posthac exceptionis ignorantiam excusante; vel eodem monasterii exemptionem, ordinationis vero necessitatem causante in litteris ad Joannem datis. Hieron. dictum prius vellicat, non auctoritatem Pontificis, sed consuetudinem Romanam Diaconorum Presbyteris se præferentium: posterius æqualitatem inter Episcopos facit ratione ordinis, non potestatis.

Inst. 4. Primatus munera Rom. Episcopo non congruunt, nam 1°. penes Rom. Pontificem non potest esse potestas in Canones: nec enim potest esse

universalis in omnes; alias Papa posset totum jus Canonicum destruere; quod Facultas Parisiensis merito damnavit tanquam erroneum: nec particularis et in certam canonum classem; alias posset abrogare eos qui jus positivum constituunt, quod tamen ipsi Pontifices respuunt. Universim enim antiquos canones sibi superiores ac inviolabiles pronuntiant COELESTINUS in ep. ad Epp. Illyrici, et Agapetus in ep. ad Caesarium: speciatim autem Canones Conciliorum a se servandos Leo ep. 54. ad Marcian. Gregor. L. 1. ep. 24. et Gelas. ep. 43. ad Epp. Dardan. fatentur: item statuta Patrum a se infirmari non posse testatur Zosimus ep. 6. ad Aurel. et Joan. VIII. ep. ad Carol. Regem. 2°. Causæ Præsulum vel ad Synodos vel ad Deum duntaxat pertinent: primum de Metropolitans statuunt Concilia Aurelianensia III. et V. ac Arvernense; secundum, Cyprian. in ep. ad Quintum scribens, Episcopos a solo Deo judicandos.

R. quoad 1. D. Penes Rom. Pontificem non est potestas in canones de rebus fidei, jure naturali aut divino agentes, C. in canones jus positivum continentes, *subd.* non est potestas arbitraria, C. legitima, seu ex justa et rationabili causa, N. Rom. Pontificem non posse abrogare omnes canones, quia sub his et fidei dogmata et juris naturalis ac divini placita comprehenduntur, Catholicus quilibet fatetur; unde et primum membrum omnino conceditur. Eisdem etiam custodiam ac tutelam canonum, quorum scilicet tum ratione confirmationis auctores, tum ratione curæ Ecclesiasticæ promotores esse debent, Pontificibus maxime convenire, ipsi edito olim sub Pontificatus aditum sacramento jurabant, et nunc ultro omnes testantur. Potestatem relaxandi canones ab iisdem exerceri non debere, nisi ex causis canonicis, docet facultas ad Ecclesiæ ædificationem data et unanimis omnium juris interpretum assensus. Porro his præsentibus illegitime, aut in mero jure positivo invalide, potestatem in leges Ecclesiasticas usurpari a Pontificibus negamus; nec id allata documenta evincunt.

Quod enim ad universim dicta attinet, COELESTINI hæc verba: *Dominentur nobis regule, non regulis dominemur, sed simus subjecti canonibus*, sunt placitum sanæ et sacræ Politices, a Pontifice datum Vicario Illyrici, quo justis potestatis limites figuntur, et ad inferiorem pertinentia comitatis ergo a superiori in communi persona proferuntur. AGAPETI enuntiatio de *auctoritate canonum inviolabiliter custodienda* concernit ausum Cæsarii bona Ecclesiæ dilapidare volentis; cui facultatem ad rem hanc per se illicitam dare, *divini judicii ultione prohibitum* se Pontifex scribebat. Circa speciatim, et quidem de Conciliorum canonibus dicta, LEO ibidem addit *nec Chalcedonensibus Patribus fuisse licitum immutare, quod Nicæni statuerint*; scilicet in rebus juris divini, aut Ecclesiæ per se necessariis, non tamen in aliis ac diversis. Hinc et in ead. epistola Episcopi Antiocheni ordinationem, ab Anatolio contra Nicænos canones factam, noluit irritam: et in ep. ad Rusticum Narbon. ait: *Sicut quedam sunt, quæ nulla possunt ratione convelli; ita multa sunt, quæ aut pro necessitate temporum aut pro consideratione ætatum oportet temperare.*

De rebus ejusdem rationis loquitur GREGORIUS, similia L. 2. ep. 37. de *Prædecessorum statutis* enuntians, quorum sententiæ in diversa materia certe non erat obnoxius; immunitatem hujusmodi in exploso Chalcedonensi Canone famoso L. 6. ep. 31. satis contestatus. GELASIUS eod. loco canones a

Pontificia confirmatione auctoritatem capere docet, sic de Ephesina et Chalcedonensi synodo scribens : *Sicut id, quod prima sedes non probaverat, constare non potuit; sic quod illa censuit, Ecclesia tota suscepit.* Unde dum dicit, *non aliquam magis exequi sedem, quam primam, oportere, quæ Ecclesiae universalis assensus probavit,* non id faciendum ex subjectionis necessitate testatur, sed ex decentia tum cœpta perficiendi tum utilitatem promovendi.

Demum per *statuta Patrum* ZOSIMUS privilegium intelligit ab antecessoribus suis Arelatensi concessum, cui ob reverentiam a successore non erat derogandum, licet id faciendi potestas haud deesset; cum prædecessor successori generare præjudicium nequeat : *Majorum statuta* autem JOANNES VIII. pro humilitatis officio accipit, quod Ansbertum sedi Mediolanensi restituendum Rom. Pontifici exhibere oportebat, quodque remittere debitus Romanæ Ecclesiae honor non sinebat.

Ad. 2. N. Ass. Metropolitaram causas in prima etiam instantia a Rom. Pontificibus fuisse judicandas, liquet ex postulatione Syn. Romanæ sup. exposita, et ab Impp. rescripto etiam in vim legis firmata. Hujus regulæ vigorem conservatum a Pontificibus, Leonis ep. 84. et Gregorii L. 7. ep. 8. aliaque facta docent. Hunc tamen juris ordinem in Gallia aliquando, ob prohibitum a Barbaris regnum occupantibus in Italiam iter, fuisse prætermissum exempla nonnulla testantur; quem ut temporaneo medio compensarent, illas forte leges Concilia nominata dederunt. Restituta tamen a Carolo Magno Gallicanæ Ecclesiae libertate, reddita quoque est antiquorum canonum observantia, quæ in Anglia, Germania aliisque nationibus, Primatæ proprio carentibus, plerumque obtinuit.

CYPRIANI dictum accipi cum moderamine debet, ne Episcopatum faciat anarchicum, et hierarchiam Ecclesiasticam evertat. Intelligendus igitur est sanctus Doctor de rebus obscuris ac dubiis; voluitque duntaxat, singulos in Concilio Episcopos, dum controversia examini subest, jus habere liberum ferendi suffragii, nec a Præsidente adigi posse ad suas partes, antequam quæstio sit finita: vel intelligendus est de occultis animi et secreta cordis intentione, voluitque cujuslibet conscientiae a Deo olim judicandæ relinqui, quo animo quibusque rationibus quilibet ducatur, ad ferendam de rebaptismi quæstione sententiam.

173. *Observe.* Ut num. 169. ostendimus probabilius, jure divino a PETRO Romanæ sedi relictam suarum prærogativarum hæreditatem; sic multo certius tenemus, eodem jure Primatum potestatis in Ecclesiam Romano Pontifici competere: quandoquidem non ea solum, quæ ibidem protulimus, argumenta id probant; sed et hujus articuli momenta tanto efficacius demonstrant, quanto disertius eorum nonnulla *disponente* aut *instituyente* Domino rem factam loquuntur. Accedit, quod originum aliarum nulla, ex quibus pro vario studio a variis primatus deducitur, probari possit aut nativa videatur.

Etenim 1º. qui auctoritatem Romano Pontifici provenisse ab Apostolis volunt, siquidem Petrum intelligant, quatenus, ut Nicolaus I. in ep. ad Epp. Gallicanos scribit, *Privilegia sua per Petrum a Christo consecuta est Ecclesia Romana;* nobiscum sentiunt verumque dicunt sed minus accurate loquuntur: si autem Apostolos faciant instituti auctores; testes non habent nisi ANACLETUM ep. 2. et JULIUM ep. 1.; quarum tamen epistolarum auctoritas

apud Criticos nulla est : aut si valeret aliquid , non minus faveret nobis uterque ; prior quidem in ep. 3. ita scribens : *Sacrosancta Romana Ecclesia non ab Apostolis , sed ab ipso Domino Salvatore nostro primum obtinuit ; sicut B. Petro ait : Tu es Petrus etc.* posterior autem hæc addens : *Ecclesia B. Petri nomine consecrata Domino instituenta prima et caput est cæterarum.*

2°. Qui eam a Conciliis deducunt , adversantes sibi habent GELASIVM in Syn. Romana contestantem : *Sancta Romana Ecclesia nullis synodicis constitutis prælata est cæteris Ecclesiis , sed Evangelica voce Domini primum obtinuit ;* et NICOLAUM I oc. sup. c. scribentem : *Ecclesiæ Romanæ adeo sunt antiqua et veterata privilegia , ut Nicæna synodus , sicut Bonifacius Præsul Apostolicus Episcopis per Thessaliam constitutis scribens ait , non aliquid super eam ausa sit constituere , cum viderit nihil supra meritum suum posse conferri : omnia denique huic noverit Domini sermone concessa : Suffragatores autem pro se certos ac probantes non habet.* JUSTINIANUS enim in Novel. 131. poterat Romanæ Ecclesiæ decernere primum Sacerdotium secundum sacrarum synodorum decreta , quæ scilicet hanc illi dignitatem non primo contulerint , sed collatam declararint , ut Joannes II. in ep. ad Justin. dicit : *sicut Patrum regulæ et statuta declarant.* Eundem sensum sortitur etiam Synodus 4. sub Symmacho , triplicem primatus originem his verbis referens : *Apostolicæ sedi primo meritum B. Petri , deinde secuta Domini jussionem , Conciliorum venerandorum auctoritas singularem in Ecclesiis tradidit potestatem.* ÆNEAS SYLVIVS denique in ep. 301. scribere poterat , ante Conc. Nicænum quemlibet sibi vixisse et ad Romanam Ecclesiam respexisse parum , ob commercium scilicet cum illa tot persecutionibus ac hæresibus intercisum : adduci tamen ut adstipulator haud potest ; cum in eadem epistola oppositum demonstrare suscipiat , Romanum nempe Primatum a Christo fuisse institutum.

3°. Qui autem IMPERATORES hujus beneficii auctores faciunt , provocantque vel ad Constantinum M. in Can. 14. Dist. 96 , vel ad Valentinianum in Novella 3 , vel ad Constantinum IV. apud Platinam in vita Benedicti II , vel ad Phocam apud Bedam L. de sex ætatibus ; hallucinantur in plerisque. Nam Constantinus M. ibidem testatur , Principem Sacerdotum et Christianæ religionis caput ab Imperatore cælesti esse constitutum : Valentinianus sedis Apostolicæ primatum dicit esse B. Petri meritum : Constantinus IV. de Papæ potestate nihil sanxit , sed de Electione Pontificia jus quaecumque , a Prædecessoribus usurpatum , duntaxat remisit : Phocas demum jus novum non tradidit , sed antiquum contra Episcopi Constantinopolitani superbiam tuitus est et confirmavit ; ut vel ex factis dictisque Imperatorum plurium præcedentium et Rom. sedem tanquam Ecclesiarum caput venerantium patet.

4°. Qui denique hanc prærogativam ob Urbis et Imperii nobilitatem volunt Pontifici collatam , habent quidem faventes sibi Chalcedonenses Patres , causæ huic privilegia Romanæ sedis tribuentes , sed eo in canone , nempe 28. qui a Leone constanter reprobatus , ab universa Ecclesia explosus , atque ab ipsis Græcis postmodum e Codice suæ Ecclesiæ erasus fuit. Præterea privilegiorum nomine non hic intelligitur dignitas Primatus Apostolici , sed Patriarchalis Eminentia , quam Ecclesiastico jure introductam , et Romanæ sedi ob urbis nobilitatem ac primum Imperii locum superadditam , non inficiamur ; prout etiam Patres Conc. Constantinopolitani in Can. 3. insinuarunt , sta-

tuentes, ut *Constantinopolitanus Episcopus habeat priores honoris partes* (πρεσβεΐα τῆς τιμῆς) post *Romanum Episcopum*, eo quod sit nova Roma: quanquam, cum in Nicæno alius Patriarcharum ordo fuerit decretus, illa et sequenti ætate nullam hujus motivi et canonis rationem habitam fuisse aliunde constet.

174. Superest itaque, ut *Primatum Romanum jure Divino institutum* dicamus. Quod nisi foret, haud facile intelligi posset, cur supremus Pontificatus Romanæ sedi manserit hucusque conjunctus; quantumvis acerrimæ primorum seculorum persecutiones migrationem exposcere, Imperii sub Constantino Byzantium translatio transportationem prædicere, et septuagenaria Pontificum in urbe Avenionensi commoratio commutationem imperare videretur. Ex quo facto etiam patet privilegium, quod Petro fuerat personale, evasisse dein locale; ita tamen ut si Romam perire penitus contingeret, quod a Deo permissum iri non adeo credibile est, qui jure Romanus esset Pontifex et Petri successor, hac prærogativa frueretur.

ARTICULUS III.

An Romanus Pontifex sit supra Concilium.

175. *Nota.* Quæstio hæc, ob cœptum inclinante Seculo 14 schisma Pontificum, sub initium seculi sequentis a Conciliis Pisano, Constantiensi et Basileensi primum in controversiam adducta, movetur: 1°. de Papa certo, legitimo et fidei; quia si vel dubius foret ob schisma oppositum aut notabilem acceptionis universalis defectum, vel illegitimus ob notum electionis vitium, vel prolapsus in publicam hæresin, Pontifex verus non est, aut (quod in jure æquivalet) non apparet; et hinc qualicumque prærogativa, illi alias competente, caret aut saltem non gaudet: 2°. de Concilio Generali seorsim accepto a Papa, seu cui Pontifex nec per se nec per legatos conjungitur; quia sine hujusmodi acceptione comparatio opposita non tenet, aut totum cum parte tantum confertur, quin causa tandem decidatur: 3°. De superioritate quidem jurisdictionali, non tamen dogmatica; quia quid Concilium sine Pontifice in definitionibus fidei et morum valeat, jam diximus: an vero Pontifex in his sit infallibilis, adhuc examinabimus. Quamvis vero sub auctoritate judiciaria etiam jus appellationum comprehendatur; de hoc tamen speciatim ob causæ singularitatem postea dicturi sumus.

Neque hic attendimus partem magnam negantium, quæ heterodoxorum est; quoniam quo nituntur fundamentum, primatum Ecclesiæ summo Pontifici detrahens, eumque particularis duntaxat Ecclesiæ suæ Episcopum faciens, nuper jam convulsum est: Catholicorum autem negantium ita rationem habebimus, ut duplex eorum momentum præcipuum prævia propositione refutandum suscipiamus. Cum vero præsens sequensque controversia, fide adhuc salva, in utramque partem disputetur; ita ubique versabimur, ut adversæ nobis sententiæ notam nullam impingamus, nisi quantum argumentandi causa apud Theologos licet et consuevit,

176. *Dico. I.* Concilium generale, seorsim a Papa sumptum, non habet potestatem summam, neque judicariam in summum Pontificem.

Prob. 1^a. p. Summa potestas non convenit hujusmodi Concilio: 1°. ratione *auctoritatis Episcopalis*, qua congregati pollent; quia Episcopalis jurisdictio ex collatione est determinata ad certos subditos, ex usu et reservatione est restricta ad fixos limites, ex hierarchica indole est subordinata et dependens a superiore: 2°. nec ratione *collectionis et totalitatis*, qua Concilium hoc aggregatum ac totum est; quia ex hac habitudine ejusmodi cœtui convenit quidem plus extensive et amplius, non autem plus intensive seu majus; ex Dei autem collatione plus aliquid concessum esse non legimus, sed contrarium potius, cum ut obediant et subjaceant pastoribus suis imperatum fidelibus legatur: 3°. nec ratione *representationis*, qua Concilium istud Ecclesiam refert; quia Ecclesia correspondens potestatem summam non habet a se ipsa, ob discrimen inter ipsam a Christo constitutam et Rempublicam ab hominibus libere coeuntibus conditam manifestum; nec a Christo, singularibus duntaxat non autem universitati potestatem elargito. Ergo.

Conf. I. Ecclesiæ regimen juxta artic. 1. est perfecte monarchicum: foret autem aristocraticum, si penes Concilium; aut foret democraticum, si penes totam Ecclesiam seu communitatem fidelium esset summa potestas; ut ex notione terminorum liquet. Ergo.

Conf. II. Ex dicendis in Tr. de Legibus contra Richerii systema, Christus, nullo hujus Auctoris sensu, prius immediatius atque essentialius claves sive jurisdictionem toti dedit Ecclesiæ: Ergo potestas summa nullo Adversarium sensu potest esse in Ecclesia, seorsim a capite accepta; Nempe nec 1° *formaliter* et ut in recipiente; quia neque Christus instituens sub initium, neque aliquis a Christo institutus postmodum eandem Ecclesiæ dedit: nec 2° *virtualiter* et ut in regulante; quia regitur, et non regit Ecclesia Dei, ac Corpus a capite, non vicissim, dirigitur: nec 3° *vicarie* et ut in supplente; quia Papa per mortem naturalem aut civilem deficiente, Ecclesia duntaxat personam elegit, Christus autem potestatem tribuit; neque facultatem supplet grex pro pastore et familia pro œconomo, ubi ovium aut servorum dominus curam suæ possessionis tenet. Ergo multo minus Concilium, secluso Pontifice, summam tenet auctoritatem, quam Ecclesia repræsentata non habet; nec personalis dignitas sive Episcopalis sive Metropolitana sive Patriarchalis attingit et explet.

Prob. 2^a. p. 1° Pontificem a nemine judicari, docet ex antiquis decretis Nicolaus in ep. ad Michaellem Imp. scribens: *Prima sedes a nemine judicabitur; Item: Neque ab Augusto, neque a Regibus, neque ab omni Clero, neque a populo judicabitur prima sedes.* Syn. sub Adriano II. C. 4. enuntians: *Romanum Pontificem de omnium Ecclesiarum Præsulibus judicasse legimus: de eo vero quemquam judicasse non legimus.* Conc. Lateran. III. Can. 1. in casu delinquentis Pontificis dicit: *Non poterit ad superiorem haberi recursus.* Ivo Carnotensis ep. 235. de Paschali loquens ait: *Admonendus mihi videtur Papa, ut se judicet aut factum suum retractet: quod si fecerit, referamus Deo gratias, et gaudeat nobiscum Ecclesia, quæ languet, dum caput ejus laborat tanta debilitatum molestia: si autem in hoc languore insanabiliter ægrotaverit, non est nostrum judicare de summo Pontifice.* Galliæ Episcopi ad causam Leonis III. evocati sic respondent: *Nos sedem Apostolicam judicare non audemus; nam*

ipsa a nemine judicatur, ut et antiquitus mos fuit. Ergo cum Tò *Nemo* tam in philosophico quam vulgari sermone *ne hominem* dicat, et hinc non singulos particulares tantum sed etiam omnes collectos, ob malignantem naturam, excludat; sequitur Pontificem nec a concilio generali judicari posse.

2º. Pontificis causas reservari et relinquendas esse solius Dei iudicio, asseritur ab Actis Syn. IV. Romanæ sub Symmacho, quæ hunc pontificem immunem ab objectis pronuntiant, *quantum ad homines respicit, sed totam causam Dei iudicio reservavit*; a Patribus huic Concilio hac forma subscriptis: *huic statuto nos, in quo totam causam Deo commisimus, subscripsimus*; ab Ennodio in huius Conc. Apologetico a Synod. Romana sub eod. confirmato: *Aliorum forte hominum causas Deus voluerit per homines terminare; Sedis Romanæ Præsulem suo sine questione reservavit arbitrio. Voluit B. Petri successores cælo tantum debere innocentiam*; ab Avito demum in eadem causa nomine Episcoporum Gallicanorum ad Senatores Romanos scribente: *Intelligimus Symmachum Papam, si seculo primum fuerat accusatus, consacerdotum suorum solatium potius, quam recipere debuisset iudicium. Quod Synodus ipsa laudabili constitutione prospiciens, causam, quam pene temere susceperat inquirendam, divino servavit examini.* Similiter ab Innoc. III. Serm. 2. de Consecr. Papæ: *in tantum mihi fides necessaria est, ut, cum de cæteris peccatis solum Deum iudicem habeam, propter solum peccatum, quod in fide committitur, possim ab Ecclesia judicari*; a Petro Damiani Concert. inter advoc. Reg. et def. Eccl. *Damnatio Papæ tam gravis et inexplicabilis est, ut non humano sed divino duntaxat sit tractanda iudicio*; ab Ivone Carnot. l. c. *Ubi succumbunt humana iudicia, divina est expetenda misericordia.* Ergo nec Pontificis causæ a Concilio generali judicari possunt, cum alias Deo soli non servari hæ causæ, sed a Patribus iudicium recusantibus ad Concilium Generale remitti debuissent.

3º. Pontificem denique nec a generali Concilio judicari posse factò satis eloquenti declaravit Syn. Chalcedonensis in ep. ad Impp. et in ep. ad Leonem, Act. 3. relatis, scribens se damnasse Dioscorum propter alias et hanc præcipue causam, quia in primam sedem sententiam ferre præsumpsisset: disertis autem verbis Constantinopolitanum III, dum Act. 10. can. 21. ait: *Si synodus universalis fuerit congregata, et facta etiam fuerit de sancta Romanorum Ecclesia quævis ambiguitas et controversia; oportet venerabiliter et cum convenienti reverentia de proposita quæstione sciscitari, et solutionem accipere aut proficere et profectum facere, non tamen audacter sententiam dicere contra summos senioris Romæ Pontifices*: denique ADRIANUS ibid. Act. 7. per Petrum Diaconum improbata intolerabili Photii præsumptione, qua in Rom. Pontificem iudicium instituere ausus est, exemplis docet, nec a Concilio generali id fieri licere, nisi in hæresis crimine et ubi sedes Romana ipsa concurrat vel præcedit in iudicando. Unde patet laudati Canonis (quod adversarii volunt) sensum non esse hunc duntaxat, quod a Concilii sententia in Pontificem abesse debeat irreverentia et audacia; cum in quolibet iudicio vel hoc sit observandum, vel a iudice exerceri reverentia nequeat erga subditum, quem condemnat; sed istum, quod Concilium de controversiis circa Rom. Pontificem reverenter interrogare, et de iisdem solutionem, non dare, sed accipere, et juxta id, quod responsum est, proficere, non vero contra Pontificem sententiam dicere; quia audacia est iudicare de eo, qui nullius

judicio subest; ut ante Synodum Nicolaus scripserat, et ADRIANUS nemine contradicente in Synodo confirmarat.

Conf. Auctoritati pondus addunt rationes, quas laudati hactenus Patres afferunt: NICOLAUS quidem hanc, quia *auctoritate sedis Apostolicæ major non est*; ADRIANUS istam, quia *minoribus licitum non est resistere majoribus*; Patres Romani sub Symmacho sequentem, quia *Sedi Apostolicæ singularis in Ecclesiis convenit potestas*; Gallicani sub Leone eam, quia *caput omnium Dei Ecclesiarum est Pontifex*; Eumodius illam, quia *uni Petro dictum est, super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*: Avitus istam, quia *si subditos nos esse terrenis potestatibus jubet arbiter cæli; non facile datur intelligi, quæ vel ratione vel lege ab inferioribus eminentior judicetur*. Nam cum celebri præcepto Apostolus clamet, *accusationem vel in presbyterum recipi non debere; quid in principatum generalis Ecclesiæ criminationibus licere censendum est?* Item quia *non minus diligenda est in Ecclesia sedes Petri, quam in civitate apex mundi*; denique, quia *si Papa urbis vocatur in dubium, Episcopatus jam videbitur, non Episcopus, vacillare*. Sed de his nunc uberius.

177. Dico II. Pontifex non tantum supra omnes Ecclesias particulares seorsim et distributive acceptas potestatem habet, sed et supra omnes simul ac collective sumptas, seu totam et universalem Ecclesiam, quin et supra Concilium Generale.

Prob. 1^a. p. 1°. Ex articulo 1 præsentis Capituli Petrus, ac consequenter Romanus Pontifex, quia est fundamentum Ecclesiæ, habet claves regni cælorum, et est pastor ovium et agnorum; ideo obtinet potestatem supra Ecclesiam: sed vi horum titulorum habet potestatem supra totam et universalem Ecclesiam: quia imprimis tota et universalis Ecclesia est illa, quæ dicitur *mea* seu Christi; refert rationem ædificii in petra fundati; intelligitur per Ecclesiam simpliciter et absolute pronuntiatam: Christus etiam seorsim sumptarum et particularium nullum posuit fundamentum, sed tantum collectim sumptarum seu universalis Ecclesiæ: deinde quia eadem tota et universalis est *regnum cælorum* in parabolis maxime Matth. 13. expressum; et sicut claves regni in omnes urbes collectim sumptas, sic et claves Ecclesiæ in particulares dioceses similiter acceptas designant potestatem; demum quia agni et oves Christi omnes *unum ovile*, unum ovile autem Joann. 10. v. 16. universam Ecclesiam significat; et sicut per oves Marc. 14. v. 27. collectio discipulorum, 2. Paralip. 18. v. 16. universus Israel, et Matth. 18. v. 12. totum genus humanum, sic et Joann. 21. v. 15. tota Ecclesia intelligitur. Ergo cum interpretationes textuum horum sinistræ partim superius rejectæ sint, partim a Catholicis adversariis ad primatum Petri admissum defendendum mitigari debeant: earum nulla potest clidi potestas Petri et Pontificis in universalem Ecclesiam.

2°. Ex Articulo 2, constat Pontificem esse caput, pastorem, patrem, doctorem et ducem Ecclesiæ: sed caput non solum membris seorsim sumptis, sed toti corpori præeminet; pater non singulis duntaxat prolibus, sed toti familiæ præest; pastor non ovibus solum, doctor non discipulis tantum, dux non militibus duntaxat singularibus præsidet, sed toti gregi, toti scholæ, toti exercitui: ergo Pontifex similiter non fidelibus, Episcopis aut Ecclesiis divisim duntaxat acceptis, sed omnibus simul et toti fidelium communitati,

Episcoporum collectioni et Ecclesiarum universitati, h. e. universali Ecclesie cum potestate præest.

3°. Ex utroque Articulo, Conc. Lugdunense II. Can. 2. Pontificem vocat *Rectorem universalis Ecclesie*; Professio fidei Michaeli Imp. a Clemente IV. præscripta et Lugduni edita habet: *Ipsa quoque Romana Ecclesia summum et plenum primum et principatum super universam Ecclesiam catholicam obtinet, quam cum potestatis plenitudine ab ipso Domino in beato Petro recepit*: Florentin. in unione cum Græcis definit *Romano Pontifici, in beato Petro, pascendi, regendi et gubernandi universalem Ecclesiam a Christo plenam potestatem esse traditam*: PAULUS III. in Bulla pro translatione Conc. Tridentini A. 1546. data inquit: *Regimini universalis Ecclesie disponente Domino præsidentes, nostri officii partes putavimus etc.* Ipsum Tridentinum Sess. 14. c. 7. ait: *Unde merito Pontifices maximi, pro suprema potestate, sibi in Ecclesia universali tradita, causas graviores suo potuerunt peculiari iudicio reservare*: Idem Sess. 24. de Reform. c. 1. monet: *Romanus Pontifex, quam sollicitudinem universæ Ecclesie ex muneris sui officio debet, eam hic potissimum impendat.* His adde Ambrosium in Comment. in 1. Timoth. 3, Leonem ep. 84, Gregorium L. 4. ep. 32. et alios superius laudatos.

Conf. I. In professione fidei juxta decretum Conc. TRIDENTINI agnoscunt omnes *Romanam Ecclesiam esse omnium Ecclesiarum matrem et magistram, Romanum Pontificem autem beati Petri Apostolorum principis successorem ac Jesu Christi vicarium*: sed mater et magistra, non minus ac de patre et doctore dictum est, universæ familiæ et scholæ præsidet: præterea sicut constat successori eandem potestatem convenire, quæ penes prædecessorem fuerat, sic Petro supremam in Apostolicum Collegium juxta et in universam Ecclesiam potestatem negari non posse supra ostendimus: demum liquet et vicarium participare potestatem principali propriam, et Christum ex titulis pluribus ac indubiis sibi debitam tenuisse potestatem in omnem ac totam Ecclesiam; Unde Leo Serm. 3. de anniv. assumpt. recte ait: *ea quæ Christo potestate sunt propria, esse Petro ejus vicario cum ipso participatione communia.* Ergo.

Conf. II. Romanum Pontificem tenere primum jurisdictionis in Ecclesia catholica, asserunt omnes Catholici: primatus hujus partes constitutivas esse inspectionem et curam universalem atque jus et facultatem ferendi leges generales, ipsa notio rei ostendit: has primatus partes concreditas et debitas esse Romano Pontifici, demonstrant producta superius argumenta. Atqui illa universalis cura et potestas legislativa generalis ex sua natura respicit et obligat totam et universalem Ecclesiam. Ergo.

Prob. 2°. p. Constitutio LEONIS X. *Pastor æternus* in Conc. Later. V. Sess. 11. promulgata sic habet: « Solum Romanum Pontificem, tanquam auctoritatem super omnia Concilia habentem, tum Conciliorum indicendorum, transferendorum ac dissolvendorum plenum jus et potestatem habere, nedum ex sacræ Scripturæ testimonio, dictis Patrum ac aliorum Romanorum Pontificum, sacrorumque Canonum decretis, sed propria etiam eorundem Conciliorum confessione manifeste constat. » Auctoritatem, quam huic enuntiationi vindicant editionis locus, tempus, auctor et acceptantes, corroborant argumentorum, ad quæ provocatur, extantia et veritas.

Nam 1°. Scripturæ testimonia, quæ Papam faciunt superiorem universæ

Ecclesiae, multo magis praeferunt Concilio generali, quod illius figura tantum est ac representatio. Idem quamvis locum habet in dictis Patrum, Pontificum et Canonum; speciatim tamen de Conciliis ulterius probant.

2°. GREGORIUS L. 9. epist. 39. ad Theoctistam scribens : *Si B. Petrus, cum a fidelibus culparetur, auctoritatem, quam in sanctam Ecclesiam acceperat, attendisset, respondere poterat, ut Pastorem suum oves reprehendere non auderent : Sed si in querela fidelium aliquid de sua potestate diceret, doctor mansuetudinis non fuisset : humili ergo eos ratione placavit ;* et PASCHALIS II. in epist. ad Archiepisc. Poloniae loquens : *Aiunt in Conciliis statutum non inveniri : quasi Romanae Ecclesiae legem Concilia ulla praefixerint ; cum omnia Concilia per Ecclesiae Romanae auctoritatem et facta sint, et robur acceperint, et in eorum statutis Romana patenter auctoritas excipiat ;* quibus adde alios num. 150. recitados : Unde inter alias ab ALEXANDRO VIII. A. 1690. Aug. 24. damnatas, haec ordine 29^a est propositio : « Futilis et toties convulsa est assertio de Pontificis Summi supra Concilium oecumenicum auctoritate, atque in fidei quaestionibus decernendis infallibilitate. »

3°. Confitentur hanc Pontificis auctoritatem Concilia, imprimis exhibendo obedientiam ; cum Ephesini Patres Act. 1. dicant, se *coactos* per Coelestini epistolam *necessario* venire ad ferendam sententiam : dein agnoscendo in Pontifice auctoritativae approbationis facultatem ; secundum quod Patres Nicaeni juxta epistolam Conc. Romani sub Felice III. tribuunt Pontifici *confirmationem et auctoritatem* ; Constantinopolitani III, in epist. ad Leonem ab eodem actis *firmitatem ac consonantiam* flagitant ; Constantinopolitani IV. in epist. ad Adrianum praeeptionibus Evangelicis gesta *solidius confirmari* petunt : praeterea supremam illi potestatem adscribendo ; dum Chalcedonenses passim et Patres Constantinopolitani III. in epist. Synod. Pontificem appellant *Caput et Antistitem universalis Ecclesiae* ; Martinus V. autem in Quaestionibus praescriptis jubet suspectum de haeresi interrogari : utrum credat quod Papa canonice electus, qui pro tempore fuerit, sit successor beati Petri, habens *supremam auctoritatem* in Ecclesia Dei ?

Conf. Potestas convocandi Concilia et convocatis praesidendi, facultas praescribendi normam et regulam definiendis in Concilio, auctoritas acta conciliaria rescindendi, vel irritandi et e contra probandi et roborandi, indicant et constituunt veram jurisdictionis superioritatem in Concilia : sed haec potestas, facultas et auctoritas, etiam respectu Conciliorum Generalium, convenit Pontificibus Romanis ; tum *jure*, quia Primatus Papae apud Catholicos certus, fallibilitas Conciliorum sine Pontificis interventu celebratorum asserta superius et probata, e contrario infallibilitas Pontificis e cathedra loquentis statuenda inferius et vindicanda, hanc superioritatem fundant et exigunt : tum *facto* etiam et exercitio perpetuo, ut singulas partes percurrenti manifestum sit.

Et quidem de 1. et 3. abunde constat ex dictis praecedenti capite ; cum gesta Conciliorum omnium actione generalium de Pontificis convocatione et praesidio conciliari testentur ; acta aliquorum doceant, Canones 3um Constantinopolitani I. et 28um. Chalcedonensis a Pontifice rescissos ; Concilia Ariminense ac Ephesinum sub Dioscuro in irritum missa ; robur denique firmitatem et auctoritatem statutis suis a Conciliis plerisque petitam et a Pontifice impertitam fuisse.

De 2. autem probatur, universim quidem, tum ex actis Conc. genera-

lium III. IV. VII. et VIII. narrantibus, quod Patribus proposita fuerit Pontificis epistola suscipienda et subscribenda : tum ex testimoniis Theodori Studitæ et Nicolai I. Pontificis. Eorum prior in ep. orthodoxorum Episcoporum nomine ad Michaellem Balbum, congregationem pro ineunda cum Iconomachis concordia imperantem, scripta sic loquitur : *Jam vero sermonem refellendi causa cum heterodoxis conferre, Apostolico mandato repugnat minimeque convenit, nisi ad corruptionem tantummodo: propterea ne hiscere quidem contra præceptum audemus. Quodsi quid est hujusmodi, de quo ambigat aut dissidat Magnificentia vestra posse a Patriarcha dissolvi, jubeat magna ipsius manus ad communem utilitatem a veteri Roma suscipi declarationem, prout olim et ab initio paterna traditione transmissus mos fuit: posterior autem in ep. 10. ad Basilium Imp. sic scribit: Hæc sunt, quæ de his Sedes Apostolica statuit: hæc sunt, quæ vos tanto studiosius oportet amplecti, tanto sollicitius observare, quanto certius nostis, quæ ab ea statuta fuerint; hæc universalem semper Ecclesiam tenuisse; ita ut contra singulos errores in Ecclesia exortos prior hæc secundum primatus sui auctoritatem sententiæ terminum dederit: et ita demum universalis Ecclesia, licet aliquando per aliquantulum temporis in quibusdam reluctata sit, quæ illa tamen probavit, quandoque probaverit, et quæ illa refutavit, ista refutaverit.*

Speciatim etiam de NICÆNO et CONSTANTINOPOLITANO I. colligitur tum ex ep. Athanasii ad Solitarios, tum ex litteris Damasi ad Paulinum Antiochen. apud Theodoretum et synodo Rom. A. 379. celebrata; quorum ille testatur Sylvestrum per Osiurn damnasse Arium jam ante Syn. Nicænam: hæc autem ostendunt a Damaso prædamnatos fuisse Apollinarem et Macedonium, antequæ cum hæreticis connumeratos a Romanis Patribus, quam Conc. Constantinopolitanum celebraretur. Porro luculentius demonstratur de Orientalibus reliquis.

De EPHESINO quidem Gennad. L. de Scrip. Eccles. c. 54. narrat Cœlestinum decreta Synodi contra Nestorium dictasse, volumine ad Orientem et Occidentem præmisso; Patres ipsius Synodi l. s. c. fatentur, se litteris Pontificis cogi ad damnandum Nestorium; Xystus Cœlestini successor ad Joannem Antioch. scribens ita inquit: *Expertus es negotii præsentis eventum, quid sit sentire nobiscum; B. Petrus in successoribus suis, quod accepit, hoc tradidit. Quis ab ejus se velit separare doctrina, quem ipse inter Apostolos primum Magister educit?*

Nec minus de CHALCEDONENSI patet, tum ex ep. Leonis ad Concilium ita scribentis: *Unde rejecta penitus audacia disputandi contra fidem divinitus inspiratam, varia errantium infidelitas conquiescat: non liceat defendi, quod non licet credi; cum plenissime per litteras, quas ad Flavianum misimus, fuerit declaratum, quæ sit de sacramento Incarnationis pia et sincera confessio: tum ex Judicibus conciliaribus, post similem Legatorum adhortationem, ita Patres urgentibus: Ergo addite definitioni secundum judicium Leonis duas esse in Christo naturas.*

Quin etiam de CONSTANTINOPOLITANO II. Acta docent, laborasse Patres, ut persuaderent omnia a se fieri ac decerni secundum Vigilii sententiam, ideoque Collat. 1. professi sunt, epistolas Rom. Pontificis ad dogma pertinentes æquali veneratione ac sacra Evangelia suscipi.

De CONSTANTINOPOLITANO III. testantur litteræ Agathonis ad Synod. et Impp.

scriptæ in hæc verba : *Personas prævidimus ad vos dirigere, quæ nostram suggestionem, in qua Apostolicæ nostræ fidei confessionem prælibavimus, offerre debeant, non tamen tanquam de incertis contendere, sed ut certa atque immutabilia compendiosa definitione proferre etc.* Item Patres in ep. ad Pontificem : *Litteras a vestra Beatitudine ut a Summo Apostolorum vertice divine perscriptas agnoscimus, per quas exortam nuper hæreticam sectam depulimus.*

Præterea de NICÆNO II. comprobant litteræ Adriani ad Impp. et Tarasium, quæ decernunt, post Summorum Pontificum definitiones non amplius esse locum dubitandi de cultu imaginum, velantque ipsam synodum transire limites ab illis fixos; et Patres similiter subscribentes, *secundum synodicas beatissimi Papæ Senioris Romæ Adriani epistolas, sacras a se imagines suscipi.*

Tandem de CONSTANTINOPOLITANO IV. et litteræ Adriani ac Nicolai et Actiones pleræque testimonium ferunt, ex quibus sufficiat formula veniæ resipiscentibus datæ : *Suscipimus vos secundum præceptionem Papæ nostri Adriani propter libellum penitentiae : verba itidem Legatorum Photianis ingressum primo prohibentium : Nobis non licet rescindere iudicium sanctorum Rom. Pontificum; hoc enim contrarium est canonicis institutionibus; tum autem sub conditione permittentium : Ingrediantur; sed non propter contentionem advocamus eos; sed ut tantum beatissimi Papæ Nicolai epistolam audiant.*

178. *Objic. I.* Convocationem et præsidium Conciliorum non tribuere Pontifici superioritatem, sed facere tantum primum inter pares, aut eminentem super singulos, sicut Decano respectu Capituli accidit.

R. Quod convocatio et præsidium sit de necessitate, ita ut sine illis Concilium sit nullum; ut docent monumenta num. 140. et 142. allata: quod Primatus Pontificis non sit honoris tantum et ordinis, sed potestatis et jurisdictionis: quod auctoritas ejus non emineat singulis duntaxat sed universæ Ecclesiæ; ut nuper ostensum est.

Inst. 1. Canones fuisse invalidos et synodos irritas non tam propter rescissionem Pontificis, quam tum ob repugnantiam sive cum Nicænis canonibus sive cum regulis fidei antiquis, tum ob defectum universitatis in his Conciliis, et Occidentis dissensum.

R. 1º Quod ergo Concilia, sine assentiente aut dissentiente Pontifice, errare possint, atque hinc superiore egeant, a quo reformentur : 2º. quod ad universitatem requiratur auctoritas Pontificis; cum Ephesino Conciliabulo et Synodo Chalcedonensi adfuerint Legati Occidentis, et cum Ariminensi in Occidente conspiraret Seleuciense in Oriente : 3º. quod Pontificio dissensui tribuendæ sint partes præcipuæ; cum de Chalcedonensi Canone, qui æqualis alias auctoritatis erat cum Nicæno contrario, id ostendat ipse Anatolius, tum Episcopus Constantinopolitanus, in ep. ad LEONEM, qua se excusans culpam hanc in Clerum transfert et sic emollit: *Cum et sic gestorum vis omnis et confirmatio auctoritati vestræ Beatitudinis fuerit reservata; de Ariminensi DAMASUS in ep. ad Orientales: Numerus Episcoporum, qui Arimini congregati fuerant, præjudicii vim habere non debet, quandoquidem factum illud est non consentiente Romanorum Episcopo, cujus ante alios oportebat expectare sententiam; de Ephesino latrocinio GELASIUS ep. 13. ad Epp. Dardaniæ: Diosco-*

rum secundæ sedis Præsulem sua auctoritate damnavit Sedes Apostolica, et impiam Synodum non consentiêdo submovit.

Inst. 2. Confirmationem petitam et datam fuisse tantum honorariam, ac simplicis consensus et adhæisionis, non auctoritativam autem, et quæ valorem tribueret; adeoque nec ex irritatione nec ex confirmatione hujusmodi colligi Pontificis superioritatem.

R. Quod honorarium non sit, quod Arclatenses ad Sylvestrum et Sardicenses ad JULIUM dicunt *optimum et congruentissimum*; Ephesini autem act. 5. *necessarium*: quod mera adhæsiô non interveniat, ubi præter *confirmationem auctoritas Romanæ Sedis* postulatur, ut de Nicænis Syn. Romana sub FELICE III. testatur; aut ubi *Sedes Apostolica consentit et B. Petri auctoritate confirmat*, ut LEO in ep. ad Synod. sextam scribit: quod confirmatio Pontificia sit auctoritativa et valorem tribuat; cum sine *missis a Pontifice ad Ecclesias litteris*, non recipi Concilia declaret in ep. Apologetica ADRIANUS; Synodos autem egere Romana sede, ut *firmentur et custodiantur*, ep. 8. de Leone ostendat Nicolaus.

Inst. 3. Quod etiam Athanasius, Nazianzenus, Cyrillus Alex., Joannes Antiochenus et Proclus scripserint epistolas dogmatis præformatrices, sine auctoritatis tamen hinc colligendæ sequela.

R. Quod multiplex discrimen sit inter Patrum in Synodi sextæ Prosphnetico laudatorum et Pontificum Damasi ac Leonis litteras dogmatis prænuntias. Illi enim ad singulares solum, Athanasius scilicet ad Epictetum, Greg. Nazianzenus ad Cledonium, Joannes ad Proclum, Proclus ad unos Armenos scribebant; Leo autem ad universos, Damasus ad unum quidem Paulinum Antiochenum, sed Orientis totius sollicitatione provocatus, litteras inscripserant: in prioribus attendebatur sola doctrina et sanctitas; in posterioribus sedis auctoritas: a primis fiebat propriæ quasi fidei professio et aliorum duntaxat adhortatio; a postremis definiebatur dogma, imperabatur assensus, et sub interminatione rumpendæ communionis obsequium urgebatur: cum quibus si quid commune in scribendo habuit Cyrillus Alexandrinus, auctoritati Pontificiæ id debebat, cujus vices tum in Oriente gesserat.

Inst. 4. Quod Chalcedonenses maxime Patres subscripserint Leonis litteris, ob earum cum Synodis prioribus consonantiâ.

R. Quod subscriptionis ratio, ex consonantia epistolæ LEONIS cum prioribus synodis deducta, nec excludat aliam, nec una in Actis afferatur, nec forsân sola sufficiat, aut tota credulitas in tribus primis Conciliis exhaustiri debeat.

Inst. 5. Quod idem respectu Cœlestini fecerint Ephesini ob assensum Occidentalium, quorum Legati cum missis Pontificiis plerumque in Conciliis Orientalibus aderant: ut adeo subscriptionis ratio non referatur ad Pontificis auctoritatem.

R. 1º. Quod ipse Occidens a Romano Pontifice universim fuerit pendulus; ideoque qualiscumque ex Occidentis consensu desumpta ratio in Pontificiam auctoritatem resolvatur: *2º.* quod missi nomine Occidentalium Legati plerique a Romana Synodo instruebantur; cujus auctor et dux perpetuus erat summus Pontifex: *3º.* quod discordiarum in Oriente ortarum pugne et compositiones partim Occidentalibus non fuerint cognite, partim post rem peractam, et quidem interprete Romano Pontifice, primum communicatæ,

atque hinc ab Occidentis sententia motivum decidendi nequiverit Orienti advenire.

Prioris vestigium quoddam est vel in ipso Conc. NICÆNO I. cujus canones et acta etiam post alterum seculum apud Occiduos, maxime Afros, nec extabant nec innotuerant; documentum autem luculentius habetur de NICÆNO II. de quo Francofordienses Patres vel nihil vel parum rescivisse historia docet: Posterioris autem testimonia, maxime de Ephesina et Chalcedonensi synodis, præbet Canon 1. Conc. Aurelianensis V. ita pronuntians: *Eutychetis et Nestorii sectas, quas Sedes Apostolica condemnat, similiter et nos easdem cum suis auctoribus et sectatoribus execramur*: Avitus in ep. ad Hormisdam sic loquens: *Eutychetis igitur Nestoriique damnatio, quos jam dudum per Prædecessores sanctæ Sedis vestræ calcavit auctoritas, ad notitiam nostram Apostolicæ diligentiae provisione perlata est*; Idatius denique in Chronico inquit: *De Galliis epistolæ deferuntur Flaviani Episcopi ad Leonem missæ, cum scriptis Cyrilli Alexandrini ad Nestorium de Eutychete Ebionita hæretico, et Leonis ad eundem responsa, quæ cum aliorum Episcoporum gestis et scriptis per Ecclesias diriguntur*. Ex quibus patet invalidam esse Excipientium postremam collectionem.

Objc. II. Scriptura tribuit Concilio generali supremum et infallibile iudicium: 1º. ex Matth. 18. v. 15. et seqq. *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te et ipsum solum: si te non audierit, adhibe tecum unum vel duos: si eos non audierit, dic Ecclesiæ: si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus*: nomine autem fratris venit etiam Pontifex, qui hoc nomine sæpe compellatus est ab Episcopis, et est *filius Ecclesiæ*; potestque peccare, quoniam et ipse *circumdatus infirmitate*: nomine autem *Ecclesiæ* indicatur Conc. generale, utpote illius repræsentativum: 2º. ex cod. v. 18. habetur: *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo: et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cælo*: his verbis autem textui de Ecclesia annexis, docetur potestatem in quemcumque peccatorem Apostolis saltem simul sumptis competere.

R. ad Arg. N. Assert. Quod in plerisque non tangit quæstionis statum, tribuens Ecclesiæ seorsim sumptæ a Pontifice, quod tantum eidem cum illo conjunctæ convenit.

Ad prob. 1. R. 1º. Fratris nomen subin usurpatum nihil detrahere auctoritati Pontificis, ostendit Christi exemplum, Apostolos etiam fratres compellantis; nec alteram filii vocem officere, docet Pius II. in Bulla retract. A. 1463. data dicens: *Etsi Ecclesiæ filius sit Pontifex propter regenerationem, propter dignitatem tamen pater habetur: et sicut filiationis causa debet ipse Ecclesiam venerari tanquam matrem, ita prælationis causa præfertur ei, ut pastor gregi, princeps populo, rector familiæ*. 2º. Pontificem, quantumvis peccare possit, non posse tamen iudicandum deferri ad Ecclesiam, et sic hunc textum non pertinere ad Pontificem, ostendunt arg. pro 2º p. 1ª thesæos allata: ideoque Pontifice peccante, oportet ac restat recurrere ad Deum, qui eum ipse emendet, vel de medio subtrahat; ut D. Th. in 4. Dist. 49. L. 2. A. 2. Q. 3. ad secundum scribit. 3º. Si *Ecclesiæ* nomine hic veniat Concilium cum capite; textus ad quæstionis propositum non spectat: si Concilium sine capite; textus Concilio non convenit, cum ejusmodi Concilium non repræsentet universam Ecclesiam; utroque tandem sensu absurdum postulatur, convocatio scilicet

Concilii generalis pro quolibet fratris refractarii peccato : unde rectius, secundum alibi dicta, *Ecclesiæ* nomine intelligitur Praelatus Ecclesiæ.

Ad prob. 2. R. Apostolis tam simul quam singillatim spectatis convenisse jurisdictionem spiritualem in peccatores sibi subditos, ultro fatemur: Petrum autem fuisse eorum subditum, vel Apostolos seorsim a Petro sumptos repræsentasse totam Ecclesiam, vel conjunctim cum illo sumptos spectare ad præsentem controversiam, tria sunt quæ negamus.

Inst. 1. Idem constat rursus: 1º. ex figura Ecclesiæ, quæ columna et firmamentum veritatis ab Apostolo dicitur, et contra quam portæ inferi, teste Christo, non prævalebunt: 2º. ex forma propria; cum Conc. Hierosolymitanum. Act. 15. scripserit: *Visum est Spiritui sancto et nobis*: 3º. ex Dei promissione Matth. 18. v. 20. *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Ergo.

Ad prob. 1. R. Elogium hoc omnino proprium est Ecclesiæ, instructæ suo capite, ut 1. ad Tim. 3. insinuatur, et fundatæ super petram, ut Matth. 16. dicitur, adeoque Ecclesiæ cum summo Pontifice conjunctæ: ad hanc vero comparatio nostra et quæstio non refertur.

Ad prob. 2. R. Nec hoc Concilium fuit sine summo capite; cum Petrus inibi primam sententiam dixerit: nec fuit universale; cum neque Apostoli neque Episcopi jam constituti interfuerint aut evocati sint omnes. Quare, nisi infallibilitatem hanc ad donum Apostolicum referas, eandem vindicabis non tantum œcumenico, quod sine præjudicio theses nostræ largimur sponte, sed et particulari cuilibet Concilio.

Ad prob. 3. R. Quod et qua ratione allatus textus pro auctoritate Conc. Œcumenici valeat, num. 152 declaravimus: ex ibidem dictis autem constat titulum œcumenici nec copiosiorem præcise multitudinem competere, nec rariori conventui negari; cum non numerus, sed auctoritas Christi in Vicario residens illum largiatur.

Inst. 2. PATRES consentiunt potestatem clavium immediate datam esse Ecclesiæ. Eas enim 1º. datas esse Apostolis et pastoribus omnibus, dicunt Cypr. de unit. Eccl., Ambr. de dign. Sacerd. c. 2, Chrysost. Homil. 79. in Matth., Hieron. L. 1. contra Jovinianum: 2º. Eadem Petro quidem, sed ut Ecclesiæ signum, figuram et personam gerenti, traditas docet Aug. Enarr. in Psalm. 30. et 18, Tr. in Joan. 50. 118. et 124, Homil. 27. et 50. aliisque in locis: 3º. Ipsam denique Ecclesiam, cui datæ sint claves, diserte expriment Fulgent. L. de Fide c. 3, Gregor. L. 6. Exposit. c. 16, Beda in c. 21. Matthæi. Ergo cum superior sit, qui potestatem immediate habet, eamque alteri communicat, Ecclesia superior est Pontifice.

R. N. Assert. De quo vide Tract. de Leg. et num. 176.

Ad prob. 1. G. Ant. sed N. Cons. Apostoli enim divisim accepti Ecclesiam nec plene constituunt, nec repræsentant: collective autem sumpti, sive cum, sive sine Petro, alterutrum defectum iterato jam reprobato trahunt.

Ad prob. 2. et 3. R. Repetenda hic veniunt, quæ num. 157. in resp. ad prob. 2^{am} breviter sunt dicta: Petrum nempe figuram ac personam Ecclesiæ obisse, ut Rex Regni et Princeps civitatis vices gerit: potestatem autem datam esse Ecclesiæ finaliter, quatenus hujus causa et ad hujus utilitatem illa conferebatur Ecclesiæ Præpositis. Cæterum duplex loquendi ratio, mystica et minus litteralis, hic a Patribus usurpata fuit occasione hæreticorum;

prior quidem contra *Montanistas*, qui dixerunt potestatem peccata dimittendi in Ecclesia cum Petro interiisse : posterior contra illos qui etiam extra Ecclesiam dimitti peccata posse contendebant :

Inst. 3. Ipsi PONTIFICES fatentur Concilia sibi superiora : Nam 1°. Julius, Cælestinus, Leo, Simplicius, Agapetus, Gelasius et alii contestantur, Conciliorum canones sibi dominari, se autem contra illos nil posse dispensando aut abolendo : 2°. Tum alios, tum ipsum Pontificem, delinquentes deferendos ad Ecclesiam asserunt GREG. L. 4. epist. 38. scribens Joanni Constanti-nopolitano : *Quidquid facere humiliter debui, non omisi ; sed quia in mea correptione despicior, restat ut Ecclesiam debeam adhibere* ; NICOLAUS in epist. ad Lothar. Regem monens : *Præcave, ne duos vel tres testes adhibeamus, imo vero ne hoc Ecclesiæ dicamus, et, quod non optamus, fias sicut ethnicus et publicanus* ; SYLVESTER II. in epist. ad Seguin. Senon. aiens : *Instanter dico, quod si ipse Rom. Pontifex in fratrem peccarit, sæpiusque admonitus Ecclesiam non audierit ; hic, inquam, Pontifex habendus est sicut ethnicus et publicanus* : 3°. Causas, non a se, sed a Conciliis terminari posse ac debere, scripserunt Siricius ad Conc. Capuanum de causa Bonosi, Innocentius I. ad Clerum Constanti-nopolitanum de causa S. Chrysostomi, Innocentius III. L. 3. Regest. 15. epist. 104. de causa Philippi Augusti Regis Franciæ.

R. N. Assert. Quoad prob. Ad 1. Responsum jam est num. 173. solutione ad prob. 2^{am} data ; que cum Pontificum hic nude appellatorum facta exponat, recolenda est. Adde his dicta et facta contraria, num 171. a nobis prolata.

Ad 2. D. Pontifices tum alios tum se deferendos asserunt ad Ecclesiam, intelligendo per hanc suum tribunal aut personam suam publicam ; C. intelligendo Concilium aut aliud quid a se distinctum, N. Ita certe exponit S. THOM. I. c. Quæst. 2. ad 4. dicens : « Prælati potest dupliciter considerari, aut secundum quod iudicio præsidet ; et sic dicere Prælato est dicere Ecclesiæ, et sic debent prius testes adhiberi, quam Prælato dicatur : aut extra iudicium existens ; et sic dicere Prælato non est dicere Ecclesiæ, sed personæ quæ potest prodesse et non obesse ; et secundum hoc debet prius dici Prælato quam aliis testibus. » Ita etiam declarat factum duorum Pontificum priorum ; cum GREGOR. epist. 30. et 39. edixerit Joannem Constanti-nopolitanum *perdidisse fidem* et esse *Antichristi præcursorem*, NICOLAUS autem Lothario *excommunicationem* indixerit ; uterque sine habito vel indicto Concilio eousque progressus. Quod a SYLVESTRO pronuntiatum additur, Pontificis confessio non est, sed Gerberti Archiep. Rhemensis, ante Pontificatum carens auctoritate scriptum, quando is a Papa depositus et contra Apostolicam sedem erat animo exacerbatus.

Ad 3. R. Assertum si teneret, Pontificem particulari etiam Synodo subji-ceret ; quod quam certo sequeretur, cum memorata Concilia fuerint particu-laria, tam est absurdum et a nemine admissum : sed falsitatem ostendit brevis causarum expositio.

1°. Etenim, cum Bonosi Ep. Sardicensis causam Capuana Synodus Anysio Ep. Thessalonicensi commisisset, is autem ob occurrentem difficultatem iudicium retulisset ad Siricium, hic recusavit rem cognoscere, non quidem ob defectum potestatis, sed tum quia cognitio causæ ob distantiam loci et absentiam agentium facile suscipi non posset, tum ne videretur Pontifex

quasi subdelegatus a Concilii delegato rem judicare : quam utramque rationem Siricius in suo responso attigit.

2º. Nec Innoc. I. fassus est Chrysostomi causam a se definiri non posse ; cum potius sententiam pseudosynodi ad Quercum resciderit, et Chrysostomum sedi suæ restituerit : scripsit tamen ad causam penitus finiendam necessarium esse Concilium ; quam necessitatem imponebant populi diversa studia, Episcoporum æmulatio et odia, aulæ artes et violentia.

3º. Recte Innoc. III. scripserat Philippo Augusto nihil se audere aut definire aut dispensare pro dissolvendo matrimonio ejus consummato ; cum res ex verbis Christi indubia esset, id non licere. Addidit vero : *Si super hoc absque deliberatione Generalis Concilii determinare aliquid tentaremus, præter offensam et mundanam infamiam, quam ex eo possemus incurrere, forsan ordinis et officii periculum immineret* ; non quasi plus aliquid concilium posset contra jus divinum ; sed ut Pontifex ostendendo multiplex damnum ex concessione in se redundans, quod averti non posset nisi in casu impossibili agentis secum contra jus fasque Concilii, honesto et humano etiam titulo declinaret Regiam sollicitationem.

Inst. 4 Tam facta quam dicta Conciliorum Generalium ostendunt horum supra Pontifices superioritatem. Nam Concilium Constantinopolitanum III. damnavit Honorium : Pisanum deposuit Benedictum XIII. et Gregorium XII. quam poenam in eisdem repetiit Constantiense, extensa eadem in Joannem XXIII ; imò Basileense Eugenium IV. solemnitus etiam abjecit.

R. ad Arg. N. Assert. quod alteram controversiæ partem non observat, arguendo potissimum a Pontificibus dubiis aut hæreseos insimulatis ; cum tamen de certis, legitimis et fidelibus thesis sit posita. Exempla mox dictorum occurrunt in factis objectis. Honorius enim arguebatur hæreseos, et ob ejus sive favorem sive crimen damnabatur ; et quidem jamdudum mortuus, ubi nulla amplius potestate vigeat. Præterea si judicium hoc latum est probante sede Apostolica, conjunctum cum Pontifice habetur Concilium, et cessat systema controversiæ : si nolente aut non probante hac sede res evenit, in Patrum facto deest auctoritas, huic judicio communius adscripta. Actio Pisana in BENEDICTUM et GREGORIUM auxit, prosecutio Constantiensis in eisdem et Joannem sustulit schisma ; proinde utriusque potestas ferebatur in Pontifices dubios, de quibus non disputatur. Depositio EUGENII a Basileensibus tentata, ausus erat seditiosus, non solum a Concilio Florentino damnatus, sed reprobatus etiam a tota Ecclesia et posteritate.

Inst. 5. In Conc. Florentino Sess. 9. BESSARIO assumpsit tanquam principium, cui a Latinis non legitur contradictum, *Ecclesiam Romanam, quanta facultate polleat, minus tamen pollere synodo œcumenica et Ecclesia universalis*. Decretum autem unionis cum Græcis, asserens Romano Pontifici potestatem gubernandi universam Ecclesiam, adjicit hanc restrictionem : *Secundum quem modum et in actis Conciliorum œcumenicorum et in sacris canonibus continetur* ; quæ lectio vulgatæ huic : *quemadmodum etiam in actis etc.* præferenda est ; tum quia græcam vim καὶ ὡς πρόπον καὶ ἐν τοῖς πραχτίοις etc. accurate exprimit : tum quia Blondi, Pontificii hoc tempore Notarii, et Vigerii est interpretatio.

R. quoad prius. Nec ex eo quod BESSARIO inter disputandum afferat hanc propositionem, illa verum est principium ; cum ibidem etiam addat : *Nosse*

tamen volumus *Reverentiam vestram, a nobis facultatem* (addendi aliquid symbolo) *hanc negari universæ Ecclesiæ et Synodo etiam œcumenicæ*; quod oppido falsum est: nec verum est, quia a Latinis non sit contradictum: quoniam id vel non constat; cum opposita tunc a Rhodio etiam cætera in Actis adnotata non legantur; vel contradicendi non erat tempus; quia mox alteram post sessionem a Card. Juliano prior de additione controversia fuit abrupta: vel expresse contradicendi non erat necessitas; cum aliis argumentis continuo probaretur additionis potestas. Præterea verum esse poterat, hoc nempe sensu, quod Ecclesia Romana minus extensive, certe et facile polleret, quam Ecclesiæ et Synodus universalis.

Quoad posterius, nego fieri restrictionem, sed est comparatio aut potius inductio exercitii et usus in Conciliis et canonibus patentis; quæ per versionem et auctoritatem indicatam non turbatur, cum pro retinenda nostra etiam accedat frequens in hanc significationem usurpatio græcarum vocum, et communissimus Interpretum sensus.

179. *Objic. III. Conc. CONSTANTIENSE SESS. 4. sic decernit: Quod ipsa Synodus in Spiritu sancto legitime congregata, Generale Concilium faciens, Ecclesiam Catholicam militantem representans, potestatem a Christo immediate habet, cui quilibet, cujuscunque status vel dignitatis, etiam si Papalis existat, obedire tenetur in his quæ pertinent ad fidem et extirpationem dicti schismatis et reformationem generalem Ecclesiæ Dei in capite et in membris: Sess. 5. autem idem repetit et addit: Item declarat, quod quicumque cujuscunque conditionis status et dignitatis etiamsi Papalis, qui mandatis, statutis vel ordinationibus aut præceptis hujus sacræ Synodi et cujuscunque alterius Concilii Generalis legitime congregati, super præmissis seu ad ea pertinentibus factis vel faciendis, obedire contumaciter contempserit, nisi resipuerit, condignæ penitentiae subjiçatur et debite puniatur, etiam ad alia juris subsidia, si opus fuerit, recurrendo. Quæ quidem decreta postmodum ab ipso etiam Eugenio in Bulla Dudum, a Basileensi autem Concilio repetitis quinquies vicibus fuerunt confirmata.*

R. Universim: Sensum horum decretorum saltem dubium esse et contrarium, ostendunt PII II. et GREGORI XII. contraria declaratio, Joannis de Turrecremata oppugnatio, Gersonis et Petri de Alliaco, licet adversariorum, hæsitatio, et Theologorum, Nationum, excepta Gallicana, omnium diuturna et fere communissima repugnantia: qui si talis non foret, sed ad adversariorum mentem saneitus, nemo Catholicorum illi contradicere posset sine hæreseos nota, quemadmodum etiam Basileenses in postrema sua epocha statuere sunt ausi: hanc tamen sequelam et censuram tanquam absurdam et immoderatam ea jam ætate repudiaverunt omnes, et nullus etiam hodie ex adversariis facile tuebatur. Quod confirmationem decretorum jactatam attinet, eam ab Eugenio factam esse non evincitur ex Bulla Dudum, in qua Principum armata suasionem, terrore schismatis et temporum iniquitate per-motus Pontifex dissolutionem Concilii a se factam et Bullas hanc elocutas revocavit, Conciliumque Basileense legitime cœptum ac continuatum declaravit.

Nam 1º. hæc faciens, *progressum quidem Concilii, non autem decreta* approbavit: ut declarasse Eugenium Turrecrem. L. 2. Sum. c. 100. testatur; et

olim Damasus Constantinopolitanum, Leo Chalcedonense, et Martinus Constantiense Concilium approbantes, non omnia hinc decreta affirmasse intelliguntur. 2°. In Bulla *Dudum* nec dissolutionem revocat, nec continuationem probat simpliciter, sed sub hac conditione gemina, imprimis *ut omnia et singula contra auctoritatem Pontificiam facta et gesta per dictum Concilium prius omnino tollantur et in pristinum statum reducantur*; deinde *ut missi ab eo Deputati ad præfati Concilii præsentiam cum effectu admittantur*; quarum neutra tamen est expleta. 3°. Hinc in epist. ad suos in Germania Legatos, apud Raynald. ad A. 1446. scribit, *suscipi ac suscepta esse a se Constantiense et Basileense Concilia, absque tamen præjudicio juris, dignitatis et præminentie Sedis Apostolicæ et potestatis sibi concessæ*. 4°. Demum Idem Eugenius in Bulla *Moyeses*, ejus Legati in Concilio Moguntino et Bituricensi, quin et Card. Arelatensis hic contrarius, abhorrentiam Pontificis ab his decretis contestantur.

Ex his porro apparet nec multiplicatam a BASILEENSI confirmationem valuisse quidpiam; cum illud consensum Pontificis nunquam habuerit, adeo ut, pace postmodum inter Nicolaum Eugenii successorem et Basileenses tandem facta, non approbata fuerint, nisi quæ gesta erant circa censuras et causas beneficales. Sed speciatim adhuc videre juvat, quam multiplici ex capite laudatis Decretis omnis detrahatur auctoritas. Itaque progrediendo ex ordine ab uno ad alium receptum :

R. I. Decreta hæc valere tantum pro tempore orti circa Pontifices *SCHISMATIS*, et de *PAPIS DUBIIS*; minime autem extra hujusmodi schismatis tempus et de Pontificibus certis. Veritas responsionis constat :

1°. Ex VERBIS DECRETI : sic enim incipit : *Hæc sancta Synodus Constantiensis, Generale Concilium faciens pro extirpatione præsentis schismatis et unione ac reformatione Ecclesiæ etc.* : pergit autem in textu primi ita : *Obedire tenetur in his quæ pertinent ad fidem et extirpationem dicti schismatis*; et in contextu secundi his verbis : *qui hujus sacræ Synodi et cujuscunque alterius Concilii Generalis legitime congregati super præmissis*, (extirpatione scilicet præsentis schismatis et unione ac reformatione Ecclesiæ) *seu ad ea pertinentibus etc.* In illo autem schismate tres fuisse Pontifices Ecclesiam in diversa scindentes, eosque dubios ac demum depositos, ex Conciliorum historia liquet.

2°. Ex FACTIS CONCILII. Tres nationes contra unam Germanicam suffragium pro reformatione Ecclesiæ electioni Papæ præmittenda ferentes, hanc rationem afferunt, *quod Papa electus ligari non possit* : ipsum autem Concilium Sess. 39. decernens, a Papa singulis quinquenniis Concilium congregandum, ubi §. 1. de executione a Papa certo præstanda loquitur, nullam pœnam indicit : ubi autem §. 2. de eadem executione tempore schismatis et dubii Pontificis agit, pœnas statuit. Similiter quamvis in Sess. 5. decreto adjectæ sint pœnæ ; tamen in Sess. 38. ubi decernitur, Pontificem mox eligendum debere Ecclesiam reformare, pœnarum mentio fit nulla. Demum cum post electionem Martinus, paucis decretis editis, nollet ulterius progredi ; Concilium facile cessit, non ausum coactiva potestate erga certum Pontificem uti.

3°. Ex TESTIBUS. Eugenius IV. in Bulla *Moyeses* Florentiæ data damnat *prævarum Basileensium sensum* de Decretis Constantiensibus : damnari autem non poterat, si illi existimassent de fide, Papam dubium subesse Concilio : ergo

cum certum Pontificem subderent Concilio, et in hoc pravam sensum haberent, sensus Concilii Constantiensis erat tantum de dubio. Aeneas Sylvius, in oratione Viennæ habita, non loqui Constantiense de Pontifice certo, nisi in casu hæresis, affirmat. Joann. de Turrecremata, in Apolog. in Concilio Florentino recitata de Constantiensi Decreto, sic ait : *Non loquitur de schismate quocumque, sed tantum de schismate illo tempore currente, quo decretum est.*

Nec obstat quod Papa declaretur subjectus, etiam quoad ea quæ decernerentur pertinentia *ad fidem*, et damnatio Wicleffi ac aliorum in hoc Concilio prodiret ; adeoque decreta ad aliud etiam tempus ac certos Pontifices extendi videatur. Nam ut omittam has voces, *ad fidem*, in primis Concilii editionibus non reperiri ; incredibile prorsus est, Concilium his vocibus respexisse ad hæresin sub Papa certo damnandam ; cum nulla tum agitaretur questio, an Pontifex legitimo Concilio circa fidem definienti obedire teneatur ? ideoque illas non nisi conjunctive aut relative ad schisma præfocandum usurpatas adhibuisse. Hoc certe tempore schismatis fautor habebatur de *hæresi vehementer suspectus* ; auctor autem schismatis aut pars ejus præcipua, quales tum erant Antipapæ, damnabatur *tanquam hæreticus et schismaticus*, ut Card. Cameracensis in schedula initio Concilii exhibita monet : ex quo etiam factum est ut Papatum deponere recusantes a Procuratore Concilii hæresis et schismatis accusarentur.

Porro quod quidam JOANNEM XXIII. fuisse legitimum Pontificem contendunt, ut scilicet arguere possint Concilium in Papam certum exercuisse jurisdictionem, palam repugnat historia, quæ docet magnam Europæ partem Antipapis aliis adhæsisse, non facto solum, sed et probabilibus jurisdictionibus : unde objectio hæc facile dissimulari potest.

R. II. Concilium Constantiense, dum decreta conderentur, non fuisse OECUMENICUM ; adeoque decreta hæc auctoritate Conc. œcumenici carere. Sequela patet : Assertionis autem ratio est, quia œcumenicum non erat :

1°. ex *convocatione* ; cum ea neque a Papa indubio, neque a Cardinalibus Romanæ Ecclesiæ certis aut pluribus, neque ab Ecclesia universali auctoritatem legitimam nancisceretur : præsertim cum Joannes XXIII. Gregorio, et Patres Sess. 20. Benedicto concesserint, novam Concilii convocationem ab iis celebrari.

Nec 2°. ex *congregatione* ; cum ex Actis apud Van der Hart Episcopi 70 duntaxat Joanni adhærentes, nec iidem tamen omnes, adessent ; nullus autem ex Episcopis obedientiam Gregorio et Benedicto præstantibus, quorum tamen pars major fuerat, et jus, præsertim Gregorii, non improbabile.

Nec 3°. ex *celebratione* ; cum collatio fuerit acephala, etiam Joanne post sessionem 2^{am} fuga dilapso, deliberatio autem et decisio defectibus suis non careret, ut proxime ostendetur.

Nec 4°. ex *confirmatione* ; cum decreta a Joanne fugitivo non haberentur rata, a Gregorii et Benedicti obedientia autem reprobandentur etiam : quod idem si a Martino, in Bulla *Inter cunctas*, supremam auctoritatem sedi Apostolicæ asserente, et in altera *Ad perpetuam*, appellationem a Pontifice ad Concilium prohibente, non fuerit æquivalenter factum ; confirmationem tamen datam fuisse, ex infra dicendis nunquam probabitur.

Nec 5°. ex *acceptatione* ; cum etiamnum, præter Gallicam forsitan, natio

nulla illud universim acceptet. Unde multiplex disparitas patet hanc inter et Ephesinam ac Tridentinam Synodum, ad quarum illam Orientales cum Joanne Antiocheno nullatenus, ad istam vero Galli serius accesserunt.

R. III. Controversa decreta nec *RITE* fuisse *FACTA*, nec a Martino V. *CONFIRMATA*.

1um ostenditur : 1°. *Ex defectu deliberationis.* Cum enim materia esset gravissima, et sententia decretis opposita, ipso Gersonio teste, non communis tantum, sed habita ut certa; pro quæstionis exigentia adhibitum non est tempus sufficiens; quia octo duntaxat dies inter Joannis fugam, quæ occasionem decretis dedit, et definitionem Patrum intercesserunt : nec inquisitio argumentorum sufficiens; quia in sermone Gersonii, primarii licet actoris, hac de causa in Synodo pronuntiato, monumentum nullum ex Scriptura, Conciliis aut Patribus affertur, sed SS. Thomæ et Bonaventuræ textus duntaxat quidam, iique perperam intellecti, nec disputatio in utramque partem sufficiens; quia Actis testantibus, de hac quæstione *per Cardinalem Florentinum cum aliquibus Deputatis aliqualiter disputatum est.*

2°. *Ex defectu Consensus.* Tum quia testante non solum Joanne in epp. ad Ladislaum Poloniæ Regem et ad Ducem Bituricensem, sed et Actis protestationem Cardinalium et Nationum referentibus, multa *per vim, terrorem, strepitum et contumeliam* fiebant in hoc Concilio; tum quia ex Actorum relatione ante Sess. 4^{am} Cardinales monuerunt Nationes, *ut suspenderent ad tempus materias, quæ magnas habent difficultates et maturam exigunt deliberationem;* ante 5^{am} autem iidem cum Oratoribus Regis Galliæ secreto protestati sunt, *quod propter scandalum evitandum ad Sessionem ibant, non animo consentiendi iis quæ audierant statui in ea debere; in utraque autem testibus Turrecremata et Eugenio, nonnulli graviore reclamantes, perstreperante multitudine, silere coacti sunt.*

2um ex eo ostenditur, quod MARTINUS Sess. ultima professus sit, *Omnia, singula, determinata, conclusa et decreta in materiis fidei conciliariter, se approbare et ratificare, et non aliter nec alio modo.* Sed decreta controversa imprimis facta non sunt *conciliariter*; ut ex defectibus in hac et priori responsione prolatis manifestum est : deinde nec sunt *in materia fidei*; quia salva fide de præsentī materia disputari in utramque partem volunt adversarii, et in ipsa Sess. 5^a. Synodus hæc decreta reposuit inter *constitutiones synodales*, quas distinxit ab *avisamentis in materia fidei*; et lata non sunt sub pœna *anathematis aut hæresis*, materiæ fidei propria, sed tantum sub pœna *pœnitentiæ aut punitionis* contra transgressores contumaces. Ergo.

Objic. IV. Jus sacrum, Ratio et Auctoritas repugnant præcellentiæ Pontificis supra Concilium : ergo.

Prob. Ant. 1°. Usus Occidentalium Conciliorum Generalium docet, Pontifices etiam iis præsidentes, non edidisse decreta, nisi *sacro approbante Concilio* : ergo cum ex approbatione pontificia superioritatem Papæ colligere studuerimus, ex hac praxi multo magis in Papam se junctum superioritas Concilii demonstratur. 2°. Dist. 93. Can. 24. ex Hieron. dicitur : *Si auctoritas quæritur; orbis major est urbe*; in quem observat Glossa, inde concludi posse, decretum Concilii prævalere decreto Pontificis. 3°. Dist. 19. Can. 9. et Dist. 40. Can. 6. statuitur, Concilium habere potestatem accusandi et judicandi Papam de hæresi; ubi ad postremum Canonem Glossa imprimis petit disparitatem,

quare idem de aliis etiam criminibus non possit : deinde asserit, id omnino habere locum, si quidem Papa committit crimina alia cum scandalo Ecclesiæ, et est incorrigibilis.

R. ad Arg. N. Ant. quod plus assumit, quam probare possit. *Ad ejus prob.* *R.* praxin allatam nihil officere ; Glossæ autem, si qua est, auctoritatem non esse tantam, ut rem decernat. Hinc

Quoad 1. *R.* praxin hanc et recentiore esse, cum in Lateranensi III. primum cœpta sit ; et his verbis nihil exprimi, nisi consensum Concilii sive sententiam judicio Pontificis conjunctam et subordinatam. Disparitas porro inter approbationem Concilii et Pontificis tum ex hoc ipso, tum ex dictis num. 177. contra exceptionis 1^æ membrum 3um constat.

Quoad 2. *R.* Quis Hieronimi sensus sit, dictum est num. 173. Ad partis 1^æ membrum 3um : collectio Glossæ nulla est ; cum a facto procedat ad jus, et ex consuetudinis inter minores proedriam concernentis auctoritate, desumat potestatis inter supremos judicialis mensuram.

Quoad 3. *R.* Discrimen, quod *Glossa* petit, stat in eo quod Papa hæreticus desinat esse membrum Ecclesiæ, et hinc etiam caput, et consequenter potestatem in Ecclesiam amittat ; quæ per crimina alia non fiunt. Cæterum in *casu* etiam *hæresis* Pontifex subijcitur Ecclesiæ, non ut deponatur, utpote qui jam Pontificatu exciderit ; sed ut declaretur hæreticus, et Ecclesiæ innotescat, lapsum in hæresin non amplius esse Pontificem : ante quam declarationem tamen non licet negare illi obedientiam ; quia eo usque retinet jurisdictionem, non quidem de jure et quasi adhuc foret Pontifex, sed tantum de facto, Deo ita volente et dispensante propter commune Ecclesiæ bonum : quemadmodum in simili casu de Episcopis et Parochis communius docetur. Assertum Glossæ nihil valere prodit ratio ejus adjecta : *Nam contumacia dicitur hæresis, et contumax dicitur infidelis* ; quæ omnino falsa est ; aut si vera foret, jam non propter crimen aliud, sed immediate propter hæresin, Pontificem Concilio subjectum probaret.

Inst. 1. Ex lumine rationis constat, totum esse majus sua parte : Concilium autem est totum morale, et Pontifex tantum pars : ergo. 2. Est de fide, quod Concilium generale sit infallibile ; non autem de fide est Pontificis infallibilitas : ergo et potior est auctoritas Concilii quam Pontificis. 3. Dogmata fidei et morum tradita sunt, non soli Petro et Romanæ Ecclesiæ, sed aliis etiam Apostolis et Ecclesiis ; disciplina autem quænam congruat Ecclesiæ universali, melius Episcopi ex illa collecti judicant, quam unus Episcopus Romanus : ergo nec illa petenda sunt a solo Pontifice et Ecclesia Romana, sed ab Episcopis omnibus seu Concilio vel Ecclesia universali ; et in hac ordinanda non Pontifex solus, sed Episcopi omnes proprium officium habent. 4. Sequeretur Ecclesiam carere remedio in extremis casibus, ubi Pontifex foret aut noxius Ecclesiæ ob scandalum vel tyrannidem, aut captivus vel amens ; quod de Dei ac Christi provida erga Ecclesiam charitate incredibile videtur.

R. Repeti hic errorem superius commissum et Concilium a Pontifice se-junctum confundi cum utroque simul sumpto.

Quoad 1. *R.* Tenet quidem principium naturale, sed Pontifex a Concilio sejunctus illius pars non est ; conjunctus autem, etsi pars sit, est tamen præcipua, et extensive quidem aut mole minor, intensive tamen et auctoritate

major, ut caput corporis aut Monarcha comitiorum; ideoque nec assumptum probatur, nec status quæstionis perdurat.

Quoad 2. *R.* Idem mutatae controversiæ vitium adest, si Concilium computato Pontifice accipiatur; sic autem sumptum duntaxat est infallibile: si semoveas eundem ejusque confirmationem, Concilium infallibilitate haud gaudere, num. 152. est demonstratum.

Quoad 3. *R.* De *dogmatibus* ea quidem tradita esse non Petro tantum sed et Apostolis reliquis, non Romanæ duntaxat sed et aliis Ecclesiis: eadem tamen repetenda potissimum esse ab Ecclesiis antiquissimis et Apostolicis, docent Irenæus et Tertullianus num. 73. laudati; quorum hoc asserto et alio etiam singulari evincitur, a Romana Ecclesia hac in re satisfieri expectationi præsertim posse. De *disciplina R.* memoratam hic notitiam præstare, ut Episcopi cæteri Romano Præsuli informationem de rerum usu et legum fructu ministrare queant; non autem efficere, ut suprema disciplinæ ordinandæ cura et potestas, Pontifici erepta, Episcopis cedat.

Quoad 4. *R. V. seqq.* Pro casu 1° Christus declaravit remedium Matth. 23. v. 2. *super cathedram Moysis sederunt scribæ et Pharisei: omnia ergo quæcumque dixerint vobis servate et facite: secundum opera vero eorum nolite facere*: Pro 2° volunt quidam adhiberi moderamen inculpatæ tutelæ ac defensionis jus naturale: sed Petri præhabenda est ep. 1. c. 2. v. 18. *adhortatio: Subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis et modestis, sed etiam discolis: hæc enim est gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitiam, patiens injuste*: quanquam de provida erga Ecclesiam bonitate Dei sperandum sit, hunc casum vix eventurum, aut alia ratione tollendum, quam scilicet S. THOMAS sup. laudatus indicavit. Pro 3° exemplum præbet Ecclesia Hierosolymitana Act. 12. pro Petro captivo ad preces conversa. Pro 4° idem est, quod habet et usurpat Ecclesia defuncto Pontifice: est enim perpetuo amens secundum rationalem vitam mortuus.

Inst. 2. Sententiam adversam tenuerunt 1°. ex Pontificibus PIUS II. et ADRIANUS VI; ex Cardinalibus Petrus de Alliaco Ep. Cameracensis, Franciscus Zabarella vulgo Florentinus, Nicolaus de Cusa seu Cusanus; ex Episcopis Alphonsus Tostatus et Nicolaus Tudeschus seu Abbas Panormitanus; ex Doctoribus Joannes Gerson, Jacobus Almainus, Dionysius Carthusianus, Joannes Eckius, Joan. Driedo, imo Joan. Maldonatus Jesuita. 2°. Ad easdem partes accesserunt Academiæ, præter Parisinam, Viennensis, Erfordiensis, Cracoviensis et Coloniensis, quarum responsa extant apud auctores. 3°. Denique inelyta natio Gallicana cum magna Germaniæ parte in sententiam Conciliis faventem hac etiam ætate conspirat.

R. Tametsi reipsa, qui laudantur, faverent omnes; qualiscumque adversariorum causa patronos haberet quidem, auctoritatem tamen haud nancisceretur, quæ comparari cum opposita possit: sed enim aut falso aut vane aut frustra laudantur; ut ex descensu ad singularia manifestum est.

Itaque quoad 1. *R.* Nomen PONTIFICUM falso obtenditur; quia nec PIUS II. nec ADRIANUS VI. in Pontificatu favit, sed tantum ante Pontificatum, ille ut Cardinalis Æneas Sylvius, hic ut Doctor Lovaniensis: prior etiam jam an. 1432. in Oratione contra Australes Viennæ habita ostendit sententiam suam mutatam; posterior autem nec tempus retractandi ob Pontificatus bre-

vitatem habuit nec necessitatem; cum Pontificibus ut privatim docentibus, non ut loquentibus ex cathedra, fallibilitatem tantum tribuerit.

Vane autem opponuntur CARDINALES: quia Cameracensis quantumvis pro præstantia Concilii in Pisano sentiens, hoc tamen concilium pro infallibili non habuit, et contra decreta Constantiensia cum aliis Pontificiis est protestatus: Florentinus Tractatu gemino de schismate subiecit quidem Concilio Pontificem, sed dubium; et ipse etiam Sanctionibus Constantiensibus se opposuit: Cusanus demum, quæ L. de Concord. scripserat Basileensibus addictus, dein Eugenio adjunctus 2. epp. ad Bohem. de Calic. usu enervavit.

Inter Episcopos, Tostatus et Panormitanus obijciuntur incassum. Prior enim, ut Spondanus ait, injurius præ studio tuendi sua, in Pontificum etiam auctoritatem invectus est in suo Defensorio; commentans tamen in Cap. 16. Matth. Pontificem statuit regulam fidei infallibilem: alter a Ciaconio asseritur, non tam veritatis studio, quam Regis Aragoniæ imperio, et Felicis Cardinalitiam dignitatem dantis pretio, plura egisse indigne; quanquam quæ in Tit. de Electione scripsit, non tribuant Concilio infallibilitatem.

Ex DOCTORIBUS tandem Gersonium et Almainum adversariis facile cedimus; quia, quantumvis magni sint, schismatis tamen occasione ad Principia circa Pontificem ac Principes reipublicæ noxios prolapsi fuerunt, quæ civem et Christianum minime decent: unde et Richerius systema suum damnatum non ante judicavit in lucem proferendum, quam illorum opera ad molliendam sibi viam et auctoritatem parandam recenti editione præmisisset. Carthusianum et Eckium excusat non satis examinata Concilii Constantiensis auctoritas, ad quam uterque provocat, eodem tamen in loco concedens ea Pontifici, quæ cum potestate Conciliis adscripta ægre conciliantur. Driedo L. 4. Dogm. Pontificem hæreticum duntaxat et schismaticum Concilio subdit: Maldonatus autem in Comment. c. 18. Matth. Ecclesiæ quidem tribunal asserit ultimum ac summum, sed tum hic tum alibi Ecclesiæ nomine Prælatum accipi declarat.

Quoad 2. R. ACADEMIAS memoratas, tempore inter annum 1440. et 44. interjecto, ad sententiam Concilia Pontificibus præferentem accessisse, haud mirum videri debet; propterea quod eorum socii ac Professores decreti et schismatis Basileensis auctores vel participes essent, quorum honoris, velut sui, tuendi studio, et precibus insuper sollicitati, ad has partes pertraherantur. Eorum tamen responsa non admodum in pretio habita fuisse, docuerunt neutre partes a Germaniæ Principibus tunc susceptæ.

Quoad 3. R. Quis GALLIÆ sensus sit, infra speciatim examinabitur. De magna Germaniæ parte, cujus illa nominis ac ponderis sit, quoniam Scholæ aut Doctores non nominantur, nos quidem nescimus: quæ vero illius argumenta sint, quoniam sicut merces et mores haud dubie e Gallia advenerint, ex hactenus disputatis sat videre licebit.

180. *Observa.* Provocatum ab Adversariis fuisse ad auctoritatem, quæ tum Conciliis tum Episcopis *immediate* a Christo data sit, ex Decretis Constantiensibus et quibusdam objectionibus advertere licuit. Ea provocatio, quatenus supremam auctoritatem Conciliis a Pontifice sejunctis aut Episcopis vindicat, prolatis hactenus argumentis et responsis abunde refutata videtur: quatenus autem potestatem utrique propriam, quæ subordinata Ponti-

fici sit et cum eodem debeat esse conjuncta, a Christo immediate collatam attinet, necdum attigimus; quia systemati nostro nil officit, sive immediate a Christo, sive mediante Pontifice tanquam causa proxima, aut Conciliis aut Episcopis sua, quam habent et exercent, potestas et auctoritas dicatur collata; modo veritas subordinationis ac dependentiæ, et necessitas conjunctionis cum Pontifice maneat salva. Quoniam tamen abusum sententiæ huc non pertinentis fieri ab adversa parteprehendimus, et veritas assertionis nostræ robur ac lucem ex quæstionis hujus interpretatione capere potest; adjicimus brevem epierisin de modo collatæ potestatis, et quidem unice respicientem Episcopos: quandoquidem Concilia Episcopis nihil nisi collectionem, hanc vero non intensionem, sed extensionem tantum potestatis addere, alibi jam declaraverimus. In quam rem:

Supponimus 1°. Episcopalem dignitatem divinitus et a Christo institutam esse; ac proin eandem in universum a Pontifice tolli aut omnino abdicari non posse: prout, præter Scripturæ documenta, Ignatius in ep. ad Ephesios, Cypr. in ep. 63, Basil. in ep. 77, Leo ep. 89, Conc. Toletan. VIII. c. 7, Bern. L. 3. de Consid. c. 4. ostendunt. 2°. Potestatem huic dignitati congruentem Episcopis esse propriam, et mensuram nominis ita implere, ut Episcopi sint veri Ecclesiæ Principes, Hierarchæ ac Judices; non autem Pontificis tantum locum tenentes, vicarii, delegati aut consiliarii: hoc enim ex iisdem monumentis colligere licet. 3°. A potestate Ordinis distingui potestatem jurisdictionis; hancque potestatem aliam esse completam, jam ordinatam ad subditos, et proxime expeditam, ad valide prodeundum in actum secundum; aliam incompletam, necdum eo ordinatam, nec ita expeditam, sed aliquid adhuc sive ex parte principii, sive ex parte termini desiderantem, ut valide in actum secundum prodeat: quemadmodum Lateranense IV. et Florentinum indicat, Tridentinum autem Sess. 14. de Pœn. c. 7. et Sess. 23. de Reform. c. 15. decernit. 4°. Hanc potestatem jurisdictionis incompletam una cum potestate Ordinis vi consecrationis Episcopis conferri a Christo tanquam proximo auctore ac immediate: quod quidem ex præsuppositis admissis sequitur, et adversariorum argumentis tribuitur ultro. 5°. Controversiam itaque, si qua restat, esse hanc: An potestas completa, ordinata jam ad subditos, et proxime expedita ad valide prodeundum in actum secundum, etiam immediate sit a Christo; an vero tantum mediante Pontifice, qui scilicet ut auctor immediatus, non quidem principalis (qui solus est Christus), sed minus principalis, pro auctoritate sibi propria det illam et conferat?

Postremam hujus problematis partem esse possibilem, negabit nemo, qui primatum Pontificis, nedum in universam Ecclesiam, sed vel in omnes particulares Ecclesias, tantum admittit: atque hinc disparitatem quivis intelligit, cur nec consecrator Episcopus, nec electores Cardinales, nec Ecclesia acceptans, Pontifici dare possint propriam hujus muneris potestatem, sed Christus eandem immediate tribuat; cum ex dictis constet, præter Pontificem, nec hominem singularem, nec collectionem hominum ullam pollere potestate Ecclesiæ suprema: adeoque unus Christus, cujus manibus, Pontifice mortuo, claves regni cœlorum relinquuntur, eandem Papæ recens electo concedere potest. An vero eadem pars realis etiam sit ac in præsens reapse constituta, Concilium quidem TRIDENTINUM, Patribus in diversa distractis

non decrevit : ut tamen oppositæ præferatur, suadere potest tum auctoritas tum ratio jure et facto probata.

Auctoritatem quidem præbent 1°. Pontifices tanquam juris sui assertores ; ex quibus Innocentium et Leonem, utrumque primum, laudasse sufficiat. Eorum prior in ep. ad Conc. Carthag. ita effatur : *Scientes quid Apostolicæ Sedi debeatur, a qua ipse Episcopatus et tota auctoritas nominis hujus emer- sit*; et in ep. ad Victricium Rothomag. *Incipiam adjuvante Petro, per quem et Apostolatus et Episcopatus in Christo cæpit exordium* : posterior in Serm. 3. de Assumpt. sua c. 1. sic loquitur : *Magnum et mirabile Petro consortium potentie suæ tribuit divina dignatio, et si quid cum eo commune voluit cæteris principibus, nunquam nisi per ipsum dedit, quiddid aliis non negavit*; et in ep. 10. c. 1. *Hujus muneris sacramentum ita Dominus ad Apostolorum offi- cium voluit pertinere, ut in Petro Apostolorum summo principaliter colloca- ret, ut ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in omne corpus diffun- deret.*

2°. Episcopi, tanquam ultro contra causam suam deponentes; inter quos Optatus Milev. L. 7. contra Parmen. inquit : *Bono unitatis Petrus et præferri omnibus Apostolis meruit, et claves regni cælorum communicandas cæteris accepit* : Greg. Nyss. Orat. adv. ægre ferentes castigationem : *Christus per Petrum Episcopis dedit claves cælestium bonorum* : Cæsarius Arelat. in ep. ad Symmach. *A persona Petri Episcopatus sumit initium* : Patres Synodi Rhemens. in sententia contra Fulconis homicidas : *In nomine Domini et virtute Spiritus, nec non auctoritate Episcopis per B. Petrum collata, ipsos a S. Matris Ecclesiæ gremio segregamus.*

3°. Doctores et Principes Scholarum; nempe D. Thomas L. 4. cont. Gent. c. 6. docet Petro collatam esse clavium potestatem, *per eum ad alios derivan- dam, ad conservandam Ecclesiæ unitatem* : S. Bonaventura in Opusc. cur FF. Min. prædicent, enuntiat omnem, quam Pontifice inferiores Ecclesiæ rectores habent, *curam et totam potestatem super subditos ab ipso accipi mediate vel immediate* : Ægidius Romanus in Opusc. Cont. Exemptos c. 2. *Episcopos statuit per Pontificem vel per auctoritatem ejus assumptos in par- tem sollicitudinis.* Eadem asserunt S. Antoninus, p. 2. Sum. Theol. tit. 22. c. 3. §. 5. cum aliis pluribus trium harum Scholarum Doctoribus.

Ratio, quæ *Juris* est, desumitur 1°. Ex plenitudine potestatis : quam non dederunt supposititiæ Decretales, sed Primatus auctoritativi notio et munera deponent et asserunt. Hujus uti et sollicitudinis tantum partem Episcopis a Pontifice communicatam declarant Leo Caus. 3. Quæst. 6. Can. 8, Gregorius Caus. 2. Quæst. 6. Can. 9, Innocentius Cap. 4. de Auctor. et usu Pallii, et Leo X. in Bulla de Privileg. Relig. in Later. V. editæ : ubi quamvis duo priores de potestate vel Patriarchali vel delegata agant; sicut tamen interventus Ponti- ficis declarat, extensam hanc potestatem, non a Christo, sed a Pontifice immediate provenisse; ita et necessitas confirmationis Pontificiæ probat, auctoritatem in Diœceses proprias competentem, proxime non profluere a Christo, sed a Pontifice. Porro oblocutionem unius Episcopi Sighi contra Leonis X. assertum vim nullam habere, nemo facile dubitabit.

2°. Ex præconizatione Episcoporum Romana, et horum confessione littera- ria; quia in illa Episcopis a Pontifice non tantum *committitur administratio in temporalibus et spiritualibus*, sed etiam *auctoritate Dei, Apostolorum et*

Pontificis providetur Ecclesiæ de persona, et hæc præficitur in Patrem, Pastorem et Episcopum Ecclesiæ : in hac vero se *Dei et Apostolicæ Sedis gratia* Episcopos contestantur. Quamvis autem utrumque sit recentioris formæ, est tamen juris antiqui in primigeniis Primatus fundati; nec auctoritas, qua Pontifex facit prius, est mere instrumentalis et conditionalis, sed æque propria et divinæ contradistincta, ac alia jurisdictio Ecclesiastica : nec Confessio Episcoporum est voluntaria, sed necessaria, hoc ipso quod in litteris ad Pontificem, cujus illa interest, omitti nequeat.

3º. Ex paritate cum jurisdictione Presbyteriali; quæ incompleta licet vi ordinationis sacræ a Christo immediate proveniat; eam completam tamen non obtineri nisi ab Episcopo, vel munus aut beneficium curatum conferente vel delegante, nullus sane post TRIDENTINUM sup. citatum ibit jam inficias : undecumque demum, sive ex parte principii, sive ex parte termini, ante illud factum defuisse aliquid ad validam absolutionem dicatur; quæ diversitas loquendi ad litem duntaxat nominis reipsa spectat : præsertim cum Catholici conveniant, Presbyteros pertinere ad Hierarchiam divinitus institutam; et hos quidem ministris, Episcopos Presbyteris, Papam Episcopis jure divino esse superiores.

Ratio demum facti subministratur 1º. ex amplitudine et angustia potestatis, in Patriarchalis apicis ac Metropolitici primatus institutione, juxta litteras Innocentii I. et Nicolai I. a Gratiano relatas, a Pontificibus profecta; in erectione, unione ac dissolutione Episcopatuum etiam nostris temporibus, per Pontificem confecta; in reservatione casuum aut dispensationum, in translatione aut depositione Episcoporum, per omnem ætatem, ex Pontificum facto frequentata.

2º. Ex Episcoporum varietate; quorum alii, sine certa ac determinata jurisdictione olim creati, vocabantur Regionarii, ut SS. Pantenus, Quadratus, Martialis, Samson etc.; alii ad certas quidem partes infidelium, sed in quos nulla viget Ecclesiæ potestas, designati, quos Titulares appellant; alii mere honorarii et hac etiam designatione carentes, quorum exempla Sozom. L. 6. hist. c. 34. et Niceph. L. 11. c. 4. in Barsen, Eulogio et Lazaro referunt.

3º. Ex alieno jurisdictionis subjecto; cum dentur Abbates, Ordinum superiores, Cardinales et alii, qui gaudent potestate quasi Episcopali, quantumvis illo charactere non insigniti. Quæ omnia, sicut jurisdictionis potestatem incompletam et Episcopis debitam a Christo immediate descendere nullatenus negant; sic completam et alicubi mere delegatam a Pontifice tum authentice tum immediate prophanare demonstrant.

181. Pro adversa parte equidem opponitur:

1º. quod Act. 20. dicatur *Spiritus sanctus posuisse Episcopos regere Ecclesiam Dei*, nulla mentione hominis intervenientis facta.

2º. Quod Joann. 6. Apostoli omnes dicantur *electi a Christo*; ad Galat. 1. autem Paulus Apostolum non ab hominibus neque per homines, sed per Jesum Christum et Deum Patrem, se compellet : Episcopos autem esse *successores Apostolorum*, Cypr. epist. 42, Hieron. epist. 54, Aug. in psal. 44, Greg. Hom. 26. in Evang., Trident. Sess. 23. Cap. 4. de Sacram. Ordinis testentur. Unde pariformem cum Apostolica ordinariæ saltem potestatis derivationem Episcopis adjudicandam, sequitur.

3°. Quod per manuum impositionem seu consecrationem conferatur Episcopis jurisdictio; tum quia primis seculis Episcopus consecrando confirmabatur: tum quia potestas jurisdictionis æque ac potestas ordinis ad Episcopatus essentiam spectat: tum quia utramque *indelebiter manere*, quia *per consecrationem datur*, D. Th. in 4. Dist. 25. Q. 1. Art. 2. ad 2. docuit.

4°. Quod primigenia Episcoporum potestas suis pro diœcesibus plenaria sit et solida, ut ex Matth. 18, ex 1. ad Timoth., ad Tit. 1, item ex Ignat. epp. ad Trallens. et Smyrnæos, ex Cypr. epist. 27. et aliunde probatur: teneatque proin hæc regula: Episcopus ea omnia potest pro sua diœcesi, quæ summæ sedi specialiter reservata non dignoscuntur; non admittenda autem sit ista: Episcopus pro sua diœcesi nihil potest, nisi quod a summo Pontifice vel jure vel consuetudine constat concessum. Inde vero Episcopis potestatem a Christo immediate dari evincitur.

Sed enim oppositio hujusmodi *imprimis* manifestam patitur instantiam in Parochis seu presbyteris curatis. Nam et hos ad Ephes. 4. *Christus dedit pastores et doctores*, utpote ab *Apostolis* prius nominatis *alios* et distinctos: ipsi etiam juxta Origen. in epist. ad Rom., Chrysost. in epist. 1. ad Cor., Bedam L. 3. c. 10. in Luc., Hincmar., Theodulph. etc. successores sunt discipulorum Christi: iidem per ordinationem sacram accipiunt in corpus Christi mysticum potestatem essentiali sacerdotio ac indelebilem; quin hæc potestas; quoad forum internum, per se plenaria et solida est, quia ordinariam jurisdictionem, et qua proprii sacerdotes, habent, adeo ut valeat etiam regula: Parochus in hoc foro omnia potest pro sua parochia, quæ a superiore reservata non dignoscuntur.

Deinde vim nullam habet ex sua forma et argumentandi ratione; cum sequentes similis formæ argumentationes non teneant: *Omnis potestas est a Deo*; aut *per Deum Reges regnant, et legum conditores justa decernunt*: ergo omnis potestas confertur a Deo; aut regna gubernantur et justa decernuntur per Deum, utrobique immediate. Roboam, Abias, Asa sunt successores Davidis: ergo sicut hic immediate a Deo evectus est ad regnum, sic et isti. Vi unctionis sacræ per Prophetas aut Sacerdotes conferebatur regia potestas regibus Juda: ergo hæc Deum habuit immediatum collatorem. Plenaria et solida potest esse potestas præsidis in sua provincia: ergo nequit esse collata mediante Prorege, cum vicaria summi Imperii potestate ad hanc et alias provincias gubernandas constituto.

Denique rem nullatenus conficit vi materiæ, in qua vel veritas antecedenti, vel nexus consequenti, vel tendentia ad scopum argumento deest.

Hinc ad 1. R. Textus Actorum, si etiam de Episcopis accipiatur, non tamen de his solis, sed simul de presbyteris intelligi litteraliter debet. Omisio mentionis de humano interventu eundem non excludit, sicut silentium de solitaria Dei actione eandem haud negat. Veritas sensus salvatur vel per inspirationem divinam in delectu personæ et per actionem humanam intermediam in collatione jurisdictionis, vel per positionem mediatam, non gratis confictam, sed satis probatam.

Ad. 2. R. sicut electio Apostolica, de qua Textus solum loquuntur, immediate divina, pariformem non exigit in successoribus eligendi modum; sic nec communicatio potestatis, de qua nihil enuntiatur. Ratio successionis Apostolicæ ne quidem delationem potestatis omnis a prædecessoribus pos-

sessæ postulat; multo ergo minus eandem translationis methodum exigit. Episcopalis demum notio in Tito, Timotheo aliisque per Apostolos eluxit sine successione: quæ scilicet cessationem aut mortem antecessoris supponit.

Ad 3. R. Facile conceditur, per consecrationem tribui jurisdictionem, sed incompletam, et non nisi aliquo accedente, valide reducibilem in actum; plus etiam rationes adjunctæ non probant. Nam primorum seculorum praxis pro completa potestate ostendit necessitatem confirmationis a Metropolitana aut Patriarcha impertiendæ: horum autem auctoritas; quoniam ex dictis orta est ab institutione Pontificia: confirmatio ejusmodi saltem remote a Pontifice obvenit. Quæ Episcopali muneri essentialis est jurisdictionis potestas, non est completa et proxime expedita; cum hæc ab Episcopis Titularibus ac mere honorariis absit, reperiatur autem in aliis etiam non Episcopis: unde incompleta tantum ad essentiam pertinere potest. Nec alia est perpetua et indelebilis, quam eadem potestas incompleta; cum ex omnium calculo Episcopus altera spoliari possit, spoliatus autem invalide agat.

Ad 4. R. Ultro tribuitur omnis et in omnes, h. e. plenaria et solida potestas Episcopis pro sua Diocesi esse congenita, si tamen incompleta intelligatur: si completam acceperis; Pontificis voluntas tum ex actibus tum ex subditis decerpere quidpiam et eximere potest: ideoque in hac acceptione nec solida et plenaria, nec congenita dicitur. Proinde liquet, quo sensu utraque regula valeat et admitti possit: quandoquidem prima priorem, altera posteriorem potestatem pro subjecto enuntiationis habeat.

Sufficiant hactenus dicta, ne ex refutata opinione validum fieri possit contra Pontificis superioritatem argumentum: neque enim hic locus est, questionem ipsam decidendi; neque animus eam ulterius quam modo necesse sit proferendi; neque alterius sententiæ probabilitati officiendi, ad eum scilicet modum, quo BENEDICTUS XIV. materiam hanc L. 1. de Synod. Diocæs. c. 4. num. 2. attigit.

QUERES; An in causa Ecclesiastica fas sit appellare ad magistratum civilem, aut ab Episcopo ad Pontificem, aut a Pontifice ad Concilium Generale.

182. *Nota.* Duplicem Galli distinguunt appellationem; alteram meram ac simplicem, alteram tanquam ab abusu. Prior est, in qua ab inferiore iudice provocatur ad superiorem; quia in iudicis inferioris sententia reputatur esse injustitia, quæ per hujusmodi appellationem superiori iudici emendanda exhibetur: posterior est, in qua a iudice Ecclesiastico ad civilem provocatur; quia ille in iudicando ordinem legitimum, a jure vel naturali vel positivo præscriptum non servasse putatur, quem ut restaurari aut servari faciat, iudex civilis hac appellatione imploratur. Soli Heterodoxi appellationem simplicem in causa Ecclesiastica ad tribunal politicum licitam statuunt: Catholicorum nonnulli illam tantum, quæ ab abusu dicitur, defendunt.

Quod provocationem ad iudicem Ecclesiasticum attinet, si sermo est de Pontifice, plerique conveniunt eam ad hunc legitime interponi: Qui repugnant, dissentiunt vel in origine, vel in antiquitate, vel in proprietate; dum volunt eam esse institutionis Ecclesiasticæ, usus recentioris, et significationis improprie, appellationem scilicet sumendo pro revisione: hæc autem juxta

Petrum de Marca in eo differunt; quod appellatio vim habeat suspendendi sententiam priorem, transferatque integram causæ definitionem ad judicem superiorem, qui quæstionem excutit et definit in suo tribunali: Revisio autem hanc vim non habeat, et definitivum judicium relinquat priori jurisdictioni, ea ratione, ut prioribus iudiciis novi etiam adjungantur. Ubi autem sermo est de Concilio Generali, opinionum diversitas pendet a diversa circa præcedentem Articulum sententia, ad quem penitus complendum quæstionis præsentis pars postrema pertinet, sicut priores pro supplemento dictorum de subjecto potestatis Ecclesiasticæ et primatu Ecclesiæ adjiciuntur.

183. *Respondeo I.* Per se illegitimæ est in causa merè Ecclesiastica appellatio tanquam *ab abusu*, seu a judice sacro ad judicem secularem. *Per se* inquam; quia, num praxi quorundam tribunalium faveat privilegium Pontificium, aut consuetudo, non tolerantia solum, sed tacito saltem Papæ consensu munita? hic non attingimus.

Prob. Appellationi hujusmodi nullum jus favet, sed multiplex potius contrariatur: ergo. *Ant.* 1^a p. patet; quia 1°. non favet *Jus defensionis*, quo Princeps vi aliena oppressos tueri potest ac tenetur. Nam imprimis civi vim vi repellere non licet, si in instanti adsit efficax medium aliud, quod vim cohibeat: nec post vim illatam licet jus sibi dicere, vel alienis viribus vindicare injuriam; sed coram judice agere oportet: nec, ubi etiam injuria reparari nequit, licet legitimo judici se opponere; quia pax Reipublicæ et salus hoc videntur exigere, ut potius civis particularis damnum permittatur, quam legum mandata omittendo, bono publico noceatur. Atqui vim ex iudiciis Ecclesiastici sententia inferendam impediendi medium præsto est in appellatione ad judicem superiorem ejusdem ordinis; utpote quæ executioni locum non permittit: illatam autem superior judex plerumque reparare potest: ergo ex defensionis jure non licet provocare ad Magistratum secularem: cum hoc sit auxilium alienum; præterea vero, quod defendendi jus Princeps habet, maxime nitatur in jure defensi.

Deinde *jure defensionis* qualicumque in causa mere civili, judex secularis nullus permittit, ut appellatio velut ab abusu fiat ad judicem Ecclesiasticum; sed recurrendum est ad supremum senatum seu Principem; aut si injuriæ reparandæ ratio nulla sit, ferenda est patienter: ergo vicissim jus defensionis in causa Ecclesiastica hanc provocationem ad Magistratum secularem non fundat; præsertim cum sat indulgentiæ sit, æqualibus cum seculari potestate limitibus contineri Ecclesiasticam, quæ multo est nobilior et pluribus titulis præeminet.

2°. Non favet *jus custodiendi et exequendi Canones*, quod Principibus competit. Imprimis enim hujusce juris naturam rite exposuit Isidor. L. 3. de Sum. Bon. C. 15. scribens: *Cæterum intra Ecclesiam potestates seculi necessarie non essent, nisi ut, quod non prævaleat sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, Potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem*; quod sane ad judicia vulgaria non pertinet: si autem ob judicia forsân contempta necessarium foret, iudices Ecclesiastici id exposcerent, iisque poscentibus Principes pro illo suo jure præstare deberent. Deinde Canones ipsi monent, non recurrendum alio, sed superiorem esse adeundum, qui judicium sinistrum corrigat, et injurias reparet illatas: ergo ex Canonum custodia et executione, declinato

superioris Ecclesiastici tribunali, adulare provocari non licet. Denique jus hoc Principum remotius haud impedire debet jus Ecclesiae proximum, suas leges sicut sancienti, sic custodiendi et exequendi: nec exerceri potest cum violatione juris alieni; quia vel ordo declarari iniquus nequit, sine materiae ipsius mere Ecclesiasticae cognitione; vel ipse ordo, proprio Ecclesiae jure sive statutus, sive adoptatus, ad ejusdem examen, et judicium pertinet.

Similiter 2^a p. elucet 1°. ex argumentis omnibus, quibus in Tr. de Legibus potestas gubernativa Ecclesiae asseritur, et illa non penes Principes sed Episcopos esse demonstratur. 2°. Ex genuina appellationis notione et probis potestatis civilis limitibus: quarum illa hic non invenitur; isti autem inviolati non servantur. 3°. Ex novitate, raritate, et malignitate hujus remedii. Id enim ante seculum XV. inauditum fuit et incognitum; si autem conditiones requisitas habeat, ut nempe abusus sit notorius, Papa desuper monitus mederi renuat, indeque tranquillitas Christiana haud turbetur; tum enim vero rarissimum erit: patentissimam abusibus portam aperit; de qua non Episcoporum tantum, sed et Causidicorum querelas in libris Gallicis non paucas reperire est.

184. *Objic.* Jure et facto constat legitimam esse appellationem tanquam ab abusu. *Prob.* 1°. In judiciis Ecclesiasticis possunt evenire casus, ubi scandalum et offensio publica oriatur, aut Clericus innocens opprimatur: sed Princeps a Deo potestatem habet et *in vindictam malorum*, et in tutelam honorum: ergo sicut hoc jus exercere, sic appellationem ad illud admittere potest. 2°. Judiciis hujusmodi potest laedi Reipublicae pax et tranquillitas: sed Principum ex Apostolo est curare, *ut quietam et tranquillam vitam agamus*: ergo. 3°. Princeps est origo omnis jurisdictionis, saltem contentiosae: ordo judicialis, etiam Ecclesiae, desumptus est ex antiquis Imperii Legibus: teste Gregorio et Hincmaro, irrita fuerunt Ecclesiae judicia, in quibus contra Imperii leges fuit actum: ergo et Princeps legibus his ac ordini tuendis insistere, atque ob illa laesa evocari potest.

R. ad Arg. N. Ass. Probatur in quibusdam plus quam Adversarii Catholici velint; appellatio nimirum simplex, non autem ab abusu tantum: in quibusdam vero minus; scilicet mera defensionis potestas, quam Magistratus, non quidem ut superior, sed ut viribus pollens, adeoque Patronus quilibet potens ab oppresso imploratus proferre potest.

Ad Prob. quoad 1. *R. 1. N. Cons.* Posse dari casus, in quibus ad secularem potestatem *in thesi* licitum sit perfugium, non negamus; tres ideo horum casuum conditiones supra attulimus, et hinc rarissimos diximus. Hinc vero 1°. non sequitur, regulariter illud valere: nec 2°. expedire; cum ob bonum publicum id etiam in secularibus judiciis non permittatur passim; nec 3°. enasci inde jus proprium appellationis; cum idem ab Adversariis negetur potestati Ecclesiasticae respectu causarum civilium; quamvis et illa auctoritatem spiritualem habeat, eaque a CAROLO CALVO contra Salomonem Britonum Ducem, et a Ludovico Transmarino contra Hugonem, ab aliis contra alios fuerit implorata.

R. 2. N. min. quoad *hypothesin*. Nam 1°. scandalum fit magis publicum, si delictum Ecclesiasticum deferatur ad forum civile: 2°. Augetur etiam; dum hac delatione iudices Ecclesiae superiores, velut de injustitia suspecti tradu-

cuntur ubi prætereuntur : 3°. Non tollitur facilius a Laicis quam ab Ecclesiasticis iudicibus, recti pronius ex sua religione observantibus : 4°. Si etiam non aliter, quam a seculari potestate tolli posset, ipsi Ecclesiæ iudices eam implorabunt. Præterea Clericus oppressus superiores iudices proprios habet, qui vim tollere possint : si non possint aut nolint, Ivo CARNOT. ep. 159. suadet : *Si qui aliquando se prægravatos ipsius Ecclesiæ auctoritate conquerruntur, hoc eis consilium damus, ut non descendant in Ægyptum propter auxilium* : si tamen ea Clerico animi fortitudo desit, ut injustitiam patienter ferat, præsidium non a Principe tantum sed a quolibet, cui vires suppetunt, expeti potest, ad quem tamen proin appellationis jus non datur.

Quoad 2. R. Materia mere Ecclesiastica nexum nullatenus habet cum statu Republicæ : si tamen latum de ea iudicium occasio turbarum foret, id vel a iudice secularem jurisdictionem violante, vel a reo juste aut injuste damnato oriretur. In primo casu rectius monetur iudex Ecclesiasticus, vel lædens, vel ejus superior, ut rem in integrum restituat, quam ut secularis vim vi repellat ; tum quia nec Ecclesiæ permittitur vim a Principe suo juri illatam propriis vindicare viribus ; tum quia judicialis cognitio de læsione, nobiliori potius tribunali, quod est Ecclesiæ, quam ignobiliori convenit. In secundo casu, si reus juste damnatus turbas movet, compescendus est a seculari potestate, et iudici Ecclesiastico auxilium seculare adjungendum : si injuste damnatus ; turbando rempublicam injuste agit, dum implorandus esset iudex superior, aut cura Principi relinquenda ; cui monenti haud difficulter cederet Ecclesia, uti Bernardo in ep. 108. testante semper consuevit.

Quoad 3. R. N. A. Etenim 1°. Jurisdictionis Ecclesiasticæ unica origo est Christus, sapiens profecto et potens suæ Hierarchiæ institutor : indicia illius ap. Matth. 18. v. 15. et seq., 1. ad Timoth. 5. v. 19, et 2. ad Cor. 13. expressa habentur : illius per tria secula prima usus etiam miscellam secularem excludit. 2°. Ecclesia leges Imperatorias nonnullas corripuit : quas adoptavit, ut suas tantum observat : alias ipsa addidit novas, ex quibus et Laici quasdam sua in tribunalia transtulerunt. 3°. Irritum fuit iudicium latum contra leges Imperatorias, non ut datas a Principe, sed ut adoptatas ab Ecclesia ; unde in hoc casu neque ad Imperatorem, sed ad Concilium vel Metropolitam aut Patriarcham, seculis primis fiebat appellatio.

Inst. 1°. IMPERATORES etiam post judicia Conciliorum cognoverunt causas Ecclesiasticas : nempe Constantinus M. causam Cæciliani et Donatistarum ; Zeno causam Petri Mongi et Timothei Solofacioli ; Mauritius causam Adriani Ep. Thebani cum Joanne Ep. Larissæo. 2°. EPISCOPI celeberrimi usi sunt appellatione a iudicibus Ecclesiasticis ad Tribunal Imperatorium : uti Athanasius a Synodo Tyria ad Constantinum ; Flavianus Antiochenus a Syn. Capuana et Alexandrina ad Theodosium ; Hincmarus Laudunensis a iudicibus Ecclesiasticis electis ad seculares. 3°. Ipsi PONTIFICES recurrerunt ad Imperatores in simili causa : Leo I. quidem a Theodosio supplicans pro suspensione decretorum Latrocinii Ephesini ; Ejus Legati in Conc. Chalcedonensi, pro rescissione Canonis 28, Iudices Imperatoris invocantes ; Leo IV. Ludovico Imp. arbitrium relinquens, ut, si quid a se *incompetenter* actum foret, ipse iudicio suo emendaret, ut Caus. 2. Qu. 7. Can. 41. refertur.

R. Modus probandi jus per facta, nec semper satis tutus est ab erroris periculo, cum non omnia fiant favente aut impellente jure ; nec semper liber

ab excessu, cum et Græcorum et Latinorum attentata habeantur non tantum contra iudicii sed etiam ipsius Ecclesiæ rationes; nec semper congruus rei, cum potius in contrarium prostent monumenta: uti dum Justinian. Nov. 83. c. 1. ab Ecclesiæ iudicio cognitionem secularem dimovit, Valentinianus Chronopium ad tribunal laicum appellantem mulctavit, alique auctoritatem Ecclesiastici iudicii prompta executione confirmarunt: nec semper favet intentioni, ut in objectis exemplis apparet.

Hinc quoad 1. *R.* Quæ in causa Donatistarum CONSTANTINUS fecit, ea jure facta non fuisse, fatetur ipse in epistolis apud S. Augustinum: quæ judicia Episcoporum tum Arelate constituit, licite quidem fecit; quia cum consensu Melchias ac Sylvestri disposuit: quod vero ipse iudicium tum Romæ tentavit, tum Mediolani perfecit, bono quidem animo, sed non absque culpa suscepit, Aug. ep. 162. sic scribente: *Eis ipse cessit, ut de illa causa post Episcopos judicaret, a sanctis Antistitibus postea veniam petiturus*; de quo vide Tract. de Legibus. ZEXONIS per Anthemium actio non erat iudicii usurpatio, sed Ecclesiæ defensio, qua Petrum ab hæreticis in cathedram Alexandrinam intrusum e sede expulit, et Canonum ac iudiciorum Episcopaliū executio, qua Theophilum Patriarcham legitimum sedi restituit; ideoque non ab Acacio Constantinopolitano tantum, sed et a Simplicio Romano Pontifice fuit laudatus. Quod MAURITIUS Adrianum Thebanum appellantem remiserit ad Joannem Larissæum, recte fecit, cum hic Adriani Metropolitæ esset; quod Metropolitano adjunxerit Joannem Ep. Justinianæ primæ, male egit; ideoque a Gregorio L. 2. ep. 7. Indict. 11. reprobatur, irritata etiam sententia: quod postmodum Honorato sedis Apostolicæ Diacono delicta iudicatu addiderit Senatorem, ea mente fecisse videtur, ne accusatus falsis criminationibus opprimeretur; quam etiam ob causam Gregorius eadem ep. jussiones Imperatoris *rectas* compellavit.

Quoad 2. *R. N. Ass.* Etenim ATHANASIUS a iudice Ecclesiastico non appellavit ad secularem, sed ab hostium violentia confugit ad auxilium Imperatoris. Conventum enim Tyrium nec fuisse Synodum Ecclesiasticam, asserunt PP. Alexandrini in ep. Synodica, et declarat Præses conventui datus Dionysius Comes: nec fuisse legale iudicium, sed latrocinium, docent non tantum Eusebiani, unice hic collecti, jurati hostes Athanasii; sed omnia etiam omnis justitiæ et religionis species: nec juridicam fuisse provocationem, probat protestatio apud Dionysium facta, et discessio Constantinopolim ante suscepta, quam sententia a congregatis ferretur. FLAVIANUS ANTIOCHENUS contra Capuanam Synodum imploravit Theodosium, non deferendo iudicium, sed petendo duntaxat synodi celebrationem in Oriente, ut ipse præsens interesse posset: iudicium etiam Alexandrinum refugit, sed sine appellatione: opera demum Theophili Alexandrini, a Synodo Capuana et Damaso constituti mediatoris, reconciliatus cum Ecclesia universali. HINC-MARI LAUDUNENSIS criminibus accessit frivola hæc et illusoria appellatio; sed quam refutavit Hincmarus Rhemensis, et repulit Carolus Calvus.

Quoad 3. *R.* Recursus Pontificum ad imperatores pro sua duntaxat et juris tutela fuerat, minime pro deferendo iisdem causæ Ecclesiasticæ iudicio. *Primum* patet in LEONIS I. provocatione, ad noxios Latrocinii Ephesini effectus sufflammandos: *Secundum* in Legatorum Apostolicorum postulatione, ut innotesceret an canon 28. a Patribus ipsis ac libere fuisset statutus: quem,

quamvis Legatorum intercessioni non cederent iudices, vigore juris tamen caruisse, alias jam est dictum. LEONIS alterius delationem quod attinet, non fuisse illum hujus nominis IV. innuit silentium hujus rei in omnibus illius epistolis, et absentia ejuscumque cum Imperatore controversiæ. De LEONE III. Anastasius quidem refert, sponte obtulisse se Carolo suam innocentiam probaturum; sed Episcopos ne hoc quidem permisisse.

Cæterum ejuscumque hoc LEONIS effatum sit, de judicio quodam in Romanos civili exercito dictum videtur: in quod utique Imperator ea ætate jus etiam habuit; quamvis non *emendari* Pontifex a iudicibus dandis, sed errorem ab illis indicatum ipse *emendare* voluerit.

Inst. 2. Etenim: 1º Conc. Romanum gratias agit Gratiano et Valentiniano, quod Damasi causam judicarent hi Imperatores. 2º. Conc. Francofordiense Can. 6. statuit partes judicio Metropolitanis non acquiescentes, posse deferre suam causam ad Regem. 3º. Justinianus Nov. 123. cap. 21 mandat causam ad Imperatorem deferri, ubi iudex laicus et sacer in eandem sententiam contra Clericum ferendam non convenirent: simile quid sanxerunt Carolus M. et Ludovicus Pius in Capitularibus. 4º. Ludovicus sanctus causas beneficiales et judicia de his fieri decrevit secundum Jus commune et canones: ejus etiam rei curam postmodum Martinus V. in Bulla *Apostolicæ sedis* Regibus Gallorum commisit. Ergo.

Quoad 1. *R.* Imperatores ut custodes pacis publicæ et Ecclesiæ defensores, et quidem rogati, schismaticis resisterunt, Damasum legitime electum tuiti; et hinc merito a Patribus grates retulerunt.

Quoad 2. *R.* Siquidem Canon 6. cum reliquis, præter definita contra Felicis et Elipandi errores, confirmatus fuit a Pontifice; is quidem pro perturbato tunc Ecclesiæ Gallicanæ statu erat proficiuus: sed nec prohibebat appellationem ad sedem Apostolicam, nec agnoscebat hanc potestatem tanquam jus Imperatori proprium; sed velut officium ex prudenti æconomia transferendum committebat.

Quoad 3. *R.* Mandatum JUSTINIANI pertinet ad delicta non Ecclesiastica, in quibus hoc tempore Clerici a iudice seculari non erant omnino exempti. CAROLI M. et LUDOVICI PII nulla est oppositio, cum ex Capitularibus L. 1. c. 38. L. 2. cc. 179. 223. et 237., L. 6. c. 123. et L. 7. c. 107: manifestum sit, ad Episcoporum tribunal non Ecclesiastica tantum, sed et civilia Clericorum delicta pertinuisse, iisque recursum ad Principes fuisse prohibitum.

Quoad 4. *R.* Quod S. LUDOVICUS statuit, postulantibus Episcopis fecit; et defensoris Ecclesiæ munus implevit, non iudicis partes assumpsit. MARTINI concessio, si quid ultra custodiam Canonum in beneficiorum collatione impertit, privilegium tribuit, jus non supponit. Porro quam non aliena a nobis sint Concilia et Principes, docent Synodi Antiochena Can. 12. et sub finem seculi 4. Carthaginensis III. Can. 9. et Milevitana Can. 10: Imperatores Constantinus M. ap. Optat. Milev. L. 1. con. Parm., et Athanas. in ep. ad Solitar., Marcianus apud Facund. Hermian. L. 12. c. 31. Basilius in Syn. VIII. act. ultima, qui Episcopis judicia Ecclesiastica firmarunt, laicos ab iis removerunt, appellationes ab illis ad hos legibus ac pœnis cohibuerunt.

185. *Respondeo II.* Remedium appellationis ad Pontificem in causa etiam personali Episcoporum est juris Divini, antiqui usus, et propriæ significatio-

nis. Dixi 1°. *In causa personali*; causas enim fidei et disciplinæ a personis abstractas videntur ipsi adversarii tribuere. 2°. *Episcoporum*; quia quamvis eadem sit ratio juris etiam pro Clericis inferioribus; item usus antiquus Ecclesiæ Constantinopolitanæ, Alexandrinæ et Gallicanæ, ex Cœlestini epist. 19., Leonis epp. 57. 58. 92., ex Greg. L. 1. epist. 72.; L. 2. epist. 33., L. 10. epist. 32. et 33. facile probetur; imo et Africanæ ex Zosimi et Gregorii epistolis colligatur: impropria autem significatio locum hic non capiat: cum tamen propter incommoda et abusum, Synodi Carthaginensis disciplinam suis Clericis propriam voluerint, Tridentinum autem circa hæc pluribus prospexerit; ab his supersedemus.

Prob. 1^a. p. Quæ sunt primatus supremi munia vel sequelæ, non sunt donata a Synodis, sed data a Deo, ut ipsa primatus institutio et NICOLAI epist. 8. ad Michaelem Imp. ostendit: sed jus recipiendi appellationes in Episcoporum causis etiam personalibus est primatus Romani munus aut sequela, ut Art. 3. ostensum est, et vel sola Canonum custodia et executio ab Adversariis concessa Pontifici exigit: ergo.

Conf. CYPRIANUS epist. 67. a Stephano Papa petit depositionem Marciani, et Episcopi alterius substitutionem; ep. 68. autem non queritur, Basilidem ad dictum Papam confugisse, sed eidem obrepisse: Cæcilianus in Africa damnatus causam Romæ fuisse jure recognitam a Melchiade, OPTATUS MILEV. L. 3. contra Parmen. et AUG. Conc. 2. in Psal. 37. alibique sæpius declarant: JULIUS reprehendit Eusebianos ep. ad illos data, quod sua sede inconsulta Episcopos deposuerint; depositosque Athanasium, Paulum, Marcellum et Asclepam ad se profugos, communioni ac sedi restituit: idque recte factum, quoniam Ecclesia Romana privilegium præter cæteras obtinebat, SOCR. L. 2. Hist. c. 15., et quia propter sedis dignitatem omnium cura ad ipsum spectaret, SOZOM. L. 3. Hist. c. 8. testantur. Ergo ante Sardicense Concilium jus Pontificis judicandi causas Episcopales, et Episcoporum jus appellandi ad Pontificem jam vigeat: ergo neutrum est institutum ab hoc Concilio, quod Adversarii volunt; sed utrumque tantum est confirmatum.

Prob. 2^a. p. Sardicenses Canones vigerunt in Oriente ante Trullanam Synodum. Provocarunt enim ad Pontificem in causis personalibus, teste BASILIO epist. 74. Eustathius Ep. Sebastenus, in Conc. Tyanensi restitutus ob Liberii litteras; narrante PALLADIO in Vita ejus, CHRYSOSTOMUS, tam post Synodum ad Quercum quam post alteram Constantinopoli habitam, ad Innocentium I. provocans; scribente epist. 8. Leone, Eutyches juste damnatus, et epist. 25. S. FLAVIANUS injuste condemnatus, uterque ad Sedem Apostolicam conversus; ex Syn. Chalced. Act. 1. et propria auctoris historia, THEODORETUS Ep. Cyrensis ab invocato Leone restitutus, et secundum hujus sententiam ab illo Concilio receptus. In Occidente ante 8um Seculum simili facto celebres sunt CŒLESTIUS et PELAGIUS apud Zosimum Papam epist. 3. ad Afros; CHELIDONIUS Ep. Prov. Viennens. cum Hilario apud Valentinianum III. in Novella; LUPICINUS Afer apud Leonem epist. 87.; Contumeliosus Ep. Rejensis apud Agapetum epist. ad Cæsarium; SALONIUS Ep. Ebredunensis et SAGITTARIUS Vapincensis apud Greg. Turon. L. 5. Hist. c. 20; ADRIANUS Thebanus, JANUARIUS Malacitanus, STEPHANUS Hispanus apud Greg. L. 2. Regesti Indict. 11. epist. 6. et L. 11. Ind. 6. epist. 52. Ergo antiquioris usus est appellatio hujusmodi, quam adversarii velint et statuunt.

Conf. De usus antiquitate testantur VALENTINIANUS Imp. in epist. ad Theodos. Imp. scribens : *Fidem a Majoribus traditam debemus cum omni devotione defendere, et dignitatem venerationis B. Petro propriæ intemeratam conservare; quatenus Romanæ civitatis Episcopus, cui principatum Sacerdotii super omnes antiquitas contulit, locum habeat et facultatem de fide et sacerdotibus judicare*: AUG. ep. 162. de Cæciliano loquens ait : *De Collegis agebatur, qui possent aliorum Collegarum judicio, præsertim Apostolicarum Ecclesiarum, causam suam integram reservare*: LEO ep. 89. ad Epp. Prov. Viennens. *Nobiscum vestra Fraternitas recognoscat, Apostolicam sedem pro sui reverentia a vestræ etiam Provinciæ Sacerdotibus innumeris relationibus esse consultam, et per diversarum, quemadmodum vetus consuetudo poscebat, appellationem causarum, aut retractata aut confirmata fuisse judicia*: GELAS. ep. 13. ad Epp. Dardan. *Sed nec illa præterimus, quod Apostolica sedes frequenter, more majorum, etiam sine ulla synodo præcedente, et absolvendi quos synodus inique damnaverat, et damnandi, nulla existente synodo, quos oportuit, habuerit facultatem.*

Prob. 3^a. p. Canones Syn. Sardicensis sic habent; et quidem Canon 3: Quod si aliquis Episcoporum judicatus fuerit in aliqua causa, et putat se bonam causam habere, ut iterum Concilium renovetur, si vobis placet, S. Petri Apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his, qui causam examinarunt, Julio Romano Episcopo; et si judicaverit renovandum esse judicium, renovetur et det judices: si autem probaverit talem causam esse, ut non refricentur ea, quæ acta sunt, quæ decreverit, confirmata erunt. Can. 4: Cum aliquis Episcopus depositus fuerit, eorum Episcoporum judicio, qui in vicinis locis commorantur, et proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma: alter Episcopus in ejus cathedra, post appellationem ejus qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in judicio Episcopi Romani determinata. Can. 7: Placuit autem ut si Episcopus accusatus fuerit, et judicaverint congregati Episcopi regionis ipsius, et de gradu suo eum dejecerint; si appellaverit, qui dejectus est, et confugerit ad Episcopum Romanæ Ecclesiæ et voluerit audiri; si justum putaverit ut renovetur judicium vel discussionis examen, scribere his Episcopis dignetur, qui in finitima et propinqua Provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant, et juxta fidem veritatis definiant. Quod si is, qui rogat causam suam iterum audiri, deprecatione sua moverit Episcopum Romanum, ut de latere suo Presbyterum mittat; erit in potestate Episcopi, quid velit et quid æstimet: et si decreverit mittendos esse, qui præsentibus cum Episcopis judicent, habentes ejus auctoritatem a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio.

Ex his patet. 1°. Appellationis vocabulum usurpari iterato, revisionis nunquam: 2°. Pontifici inesse potestatem confirmandi judicia, lata in Synodis Provinciæ, consequenter et cognoscendi et decidendi causam, et e contrario judicia in irritum mittendi; cum utraque potestas confirmandi et irritandi sit indivisibilis: 3°. Eundem posse nominare judices omnino novos, quibus auctoritatem judicandi et definiendi committat; mittere etiam posse legatum, qui auctoritate sedis Romanæ cum novis judicibus jus dicat: 4°. In altera a judicibus primo datis appellatione, ipsum Pontificem per se causam retractare ac determinare posse: 5°. Interposita Episcopi provocatione, si primi judices etiam ad depositionis executionem processerint, hunc reum videri tantum de-

positum; et prohiberi penitus, ne novus ordinetur Episcopus. Hæc autem dilucide monstrant, nec nomen, nec rem, nec ullam conditionem propriæ appellationis hic abesse; adeoque esse falsum, quod Pontifici merum jus discernendi revisionem a Sardicensibus asseratur.

Conf. ex dictis et factis inter probationes priorum partium allatis; quæ propriam appellationis significationem undique produnt.

186. *Objic.* Nobilissimæ Ecclesiæ, etiam post Sardicenses Canones, legibus et factis repugnarunt juri appellationis ad Pontificem. *Prob. de Eccl. Africana*: Hæc 1°. In Conc. Milevitano II. Can. 22. sub excommunicationis pœna prohibet appellationes transmarinas; et in Codice Can. Afr. c. 123. dicit *idem sæpe constitutum de Episcopis*: Can. 24. autem, uti et in Africano Can. 87, appellationem qualemcumque a *judicibus electis* reprobatur. 2°. In Carthaginensi VI, ut ex hujus ep. Synodica ad Cœlestinum liquet, detegit jus appellationis fuisse fundatum in canonibus supposititiis: declarat illegitimum ex repugnantia cum Canonibus Nicænis, ex defectu approbationis Ecclesiasticæ, ex absurdis et incommodis: spernit et impune violat, damnando Apiarium ad sedem Apostolicam iterato appellentem.

R. ad Arg. Assertum permitti forsitan posset salva Theseos veritate; cum usum quidem probaret contrarium, non tamen universalem, nec continuum, nec necessarium: quoniam vero plura continet falsa, aut falsum inferendi occasionem præbet. *N. Assert.* Ad ejus *prob. de Eccl. Africana*:

Quoad 1. *R.* Milevitanus quidem Canon 22. hanc prohibitionem continet: sed. 1°. pertinet ista duntaxat ad Clericos Episcopo inferiores: 2°. Potuit ista disciplina a Pontifice Afris permitti absque juris sui læsione; cum a jure distinguatur usus et exercitium: 3°. Nec potuit præjudicare Pontifici, cum lex inferioris non valeat contra jus superioris: nec Pontifex sibi præjudicium inferri est passus; cum lege hac insuper habita, appellationem Apiarii Clerici Presbyteri eodem tempore admiserit.

Additamentum de Episcopis est irreptitium, nec in ulla Milevitanorum Canonum editione habetur: quin etiam a pluribus Codicis Africani exemplaribus abest. Quod subditur Canone 24. de *judicibus electis*, spontaneam remedii juris abdicationem supponit, usum autem per se illicitum et invalidum non probat. Quanquam hanc ordinationem ad causas tantum profanas Clericorum pertinuisse, constet ex Africana arbitros hic eligentium consuetudine, quæ ex Can. 15. et 96. ejusdem Codicis colligitur.

Quoad 2. *R.* Quamvis Episcopi Afri, inter Acta Concilii Nicæni a Patriarchis Orientalibus petita et missa, non deprehenderint Canonem de Appellationibus agentem; non detexerunt tamen appellationem fundari in Canonibus supposititiis, sed ad summum pseudonymis: dum Zosimus, ut communius respondetur, Sardicenses Canones laudavit velut Nicænos; quia Concilium Sardicense, cum definitione fidei careret, habebatur appendix Nicæni, et illius Canones in Codice Romanæ Ecclesiæ Nicænis immediate subiciebantur. JOANNES tamen Theologus, in Sess. 20. Concilii Florentini, ex antiquissima et authentica epistola docuit: 1°. Jam Athanasii ætate in omnibus Orientalibus Ecclesiis ab Arianis fuisse corrupta acta Nicænæ Synodi: 2°. Romæ Originaria fuisse custodita integra: 3°. Ex iisdem prolutum fuisse a Julio canonem de Synodis, quo Conc. Antiochenum ob defectum consensus sedis Apos-

tolice ostendit illegitimum; a Liberio autem alterum de Appellationibus, quo Athanasii ab ea Synodo ad Pontificem provocationem defendit tanquam legitimam.

Quod rationes concernit, quas Synodus Carthaginensis protulit; earum 1^a fingit repugnantiam appellationis cum Canonibus Nicænis, qui synodos provinciales et majores pro judicibus ordinariis, et secundum instantiarum seriem assignant, nulla mentione facta judicis extraordinarii ac supremi; 2^a falsa est, cum adsint saltem Canones Sardicensis: reliquæ abusum indicant, et promiscuam frequentationem impugnant; usum autem moderatum non tollunt. Quod de contemptu additur, ab Afrorum reverentia et a veritate alienum est. Nam fervente etiam Apiarii causa, ipse S. Aug. Afrorum tunc præcipuus, ep. 261, Antonii Ep. Fussalensis appellationi ad sanctam sedem detulit; ipsius APIARII etiam appellationem primam et restitutionem ejus a Pontifice factam admiserunt omnes: secundam autem repudiarunt; quia probare non potuit a se fuisse appellatum, ac dein sua crimina tandem confessus est: ut in ipsa ep. Synodica ad Cœlestinum narratur.

Inst. 1. De Eccl. Occidentali testatur 1°. Epistola Synodica Concilii Italiæ ad Theodosium, qua Damasus et Patres declarant in causa Maximi Constantinopolitani depositi se non cognoscere posse sine Orientalibus. 2°. Epistola Constantii ad Conc. Ariminense, qua ab hoc nihil in causa Orientalium definiendum enuntiat: 3°. Constitutio Gratiani, ad postulationem Syn. Romanæ edita, et in append. Codicis Theodosiani superstes, qua alius a Sardicensi judiciorum ordo præscribitur.

Quoad 1. *R. 1°*. Epistolam hanc supposititiam esse, indicat stylus involutus, GREGORIUS NAZ. falso Episcopus Alexandrinus hic nominatus, Maximi ordinatio domi privatæ facta perperam asserta, et Damasi epistola ad Acholium in plerisque contraria. *R. 2°*. Permissa epistolæ sinceritate, Pontifici cum Occidentalibus jus fuisse in hac causa, testantur tum ipsius epistolæ verba, *jure et more majorum* hanc appellationem factam enuntiantia; tum narratio de restitutione MAXIMI, absque Orientalium interventu decreta, ibidem inserta: Pontificem tamen fuisse paratum ad remittendum de jure suo pro pace conservanda, facile concedimus.

Quoad 2. *R.* Non sane ex CONSTANTII litteris jus controversum decidi potest aut debet; sicut nec ex aliis ejus factis jura alia Ecclesiæ ullus colligere audebit. Cui tamen inde aliquid inferre placet, plus non exsculpet, quam Ariminensibus, nec provocatis nec a Pontifice auctoritatis, haud convenisse, ut occuparentur tractandis Orientalium causis, dum illi ipsi cœtum eam in rem Selenciæ agerent.

Quoad. 3. *R. GRATIANI* constitutio non pertinet ad causas Episcoporum quascumque et universim, sed speciatim ad contumaces in schismate Ursicini et pacem Ecclesiæ turbantes; ubi turbarum atrocitas et Episcoporum Damaso adhærentium postulatio etiam ordinem in Nicæno statutum observari haud sinebant.

Inst. 2. De Eccl. Orientali patet: 1°. Ex ep. Cyrilli Alexandrini ad Domnum Antiochenum, qua Petri ab hoc depositi causam in Synodo Patriarchali judicari postulat: 2°. Ex Socrate L. 2. hist. c. 40. dicente, quod Cyrillus Hierosolymitanus solus ac primus contra Canonis Ecclesiastici consuetudinem provocarit ad majores judices: 3°. Ex querelis Episcoporum Macedoniæ contra

Innocentium I. quod is causam Bubaliani et Tauriniani in provinciali Synodo damnatorum retractasset.

Quoad 1. *R.* Ad rem nostram epistola Alexandrini non pertinet; cum causa Episcopi Antiocheni nec apud Cyrillum Alexandrinum, nec apud Proclum Constantinopolitanum, quo etiam Petrus se verterat, tractari posset: illorum siquidem officia una mediatione ac supplici interventu finiebantur.

Quoad. 2. *R.* Appellatio CYRILLI HIEROS. non ad Pontificem, sed ad Imperatorem ferebatur: adeoque et hoc factum huc est impertinens.

Quoad 3. *R.* Nec querelæ Episcoporum Macedoniæ spectabant appellationem, cum ipsi causam detulissent ad Rufum Thessalonicensem, Vicarium Pontificium, damnati autem ad Pontificem ipsum: sed conquerebantur de communione, quam Bubalianus et Taurinianus datam sibi a Pontifice litteris supposititiis mentiebantur.

Inst. 3. *De Eccl. Universali* asserit: 1°. Conc. Constantinopolitanum I. quod Can. 2. et 3. supremam Synodis Diœcesanis h. e. Primatialibus auctoritatem tribuit: 2°. Conc. Chalcedonense, quod Can. 9. et 17. iisdem Conciliis definitivum de Episcoporum depositione ac cæteris disciplinæ rebus iudicium adstruit: 3°. Justinianus in Nov. 123. Cap. 22. Patriarcham postremum appellationis iudicem statuit, interdicta ultiore provocazione.

Quoad 1. *R.* Constantinopolitanus Canon 2us limites tantum Patriarcharum definit, nullos Romano Pontifici præscribit: 6us prohibet Episcopis, et quidem accusatoribus tantum, in Conc. Provinciali damnatis, appellare ad Imperatorem vel Concilium œcumenicum, non delata prius ad Patriarchale iudicium causa; neuter appellationem ad Pontificem vetat.

Quoad 2. *R.* Chalcedonense Concilium primam cognitionem causarum inter Clericos et Episcopum ortarum defert synodo Provinciali; inter Episcopos autem aut Clericos et Metropolitam natarum ad Præmatem vel Synodum Diœcesanam: de ultima instantia nihil enuntiat.

Quoad 3. *R.* JUSTINIANUM hic locutum de causis Episcoporum civilibus, quas utique Imperator iudici cuilibet pro sua voluntate committere poterat, patet tum ex Nov. 137. ubi Cap. 4. et 5. de causis Ecclesiasticis loquens, appellari non prohibet: tum ex Conc. Constantinopolitano sub Menna et tempore JUSTINIANI, in cuius Actione 1^a et 4^a adsunt exempla appellationis huiusmodi factæ et acceptatæ. Qui aliter Imperatorem sensisse evicerit, nil tamen proficiet, quia Constitutiones ejus nec jus nec usum pro Ecclesia facere poterant.

187. *Respondeo III.* Fas non est appellare a Pontifice ad Concilium Generale. Sequitur hæc assertio tum ex Articulo proximo; quia appellatio ad iudicem superiorem facienda est; non autem Concilium Pontifice, sed Concilio Pontifex est superior: tum ex præcedenti; quia Tribunal Pontificis est in Ecclesia summum, tam propter Præmatum jurisdictionis Pontifici competentem, quam propter perfectæ Monarchiæ regimen in Ecclesia constitutum: item quia Tribunal Pontificis est Christi ipsius tribunal, propter vicariam Christi potestatem in Pontifice residentem, et certam juris decisionem, quod unum sit tribunal Vicarii et Principalis. Speciatim tamen:

Prob. Appellatio huiusmodi est illegitima, perniciofa et nulla: ergo.

Ant. 1^a. *p.* patet 1°. quia est contraria Canonibus, Causa 9. Quæst. 3. relatis, qui auctores habent Bonifacium I, Gelasium I et Nicolaum I, Pontifices.

BONIFACIUS quidem in ep. ad Rufum Thessalon. inquit : *Intelligent de nostro iudicio non esse retractandum : nunquam enim licuit de eo quod semel statutum est ab Apostolica sede, rursus tractari* ; GELASIUS in Commonit. ad Faustum ; *Ipsi sunt Canones, qui appellationes totius Ecclesiae ad hujus sedis examen voluerunt deferri* ; ab ipsa vero nunquam prorsus appellari sanxerunt ; NICOLAUS ep. 8. ad Mich. Imp. *Non liceat cuiquam de Sedis Apostolicae judicare iudicio ; siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerint ; ab illa autem nemo sit appellare permissus*. Hos præcessit ZOSIMUS in ep. ad Carthagin. scribens : *Patrum traditio Apostolicae Sedi auctoritatem tantam tribuit, ut de ejus iudicio disceptare nullus auderet, idque per Canones semper regulasque serravit, et currens adhuc suis legibus Ecclesiastica disciplina reverentiam, quam debet, exsolvit*. Item : *Cum tantum nobis esset auctoritatis, ut nullus de nostra possit retractare sententia etc.*

2°. Quia rejecta est in Generalibus Conciliis : nimirum qualicumque illa Thaddæi, pro Friderico II. Oratoris, ad Concilium magis plenarium provocatione a Lugdunensi I. insuper habita, Innocentius IV. ad ferendam sententiam processit : objecta autem Constantiensi Sess. ult. a Poloniæ Legatis ad futurum Concilium appellatio a Patribus, quantumvis circa libri damnationem idem sentientibus, fuit neglecta, a Martino V. autem pœnis propositis compressa.

3°. Quia reprobata est a iudicibus ; utpote a Pio II. in Bulla *Execrabilis*, variis et gravissimis censuris notata ; quæ constitutio a Sixto IV. Callixto III. Julio II. aliisque innovata, etiamnum quotannis in Cœna Domini, a qua nomen sortita est, promulgatur.

Ant. 2^a. p. declaratur. Est enim *perniciosa* 1°. regimini Ecclesiæ, quia Pontificis quantumlibet legitimi superioris, auctoritas labefactatur, imperandi vis inhibetur, inobedientia inulta manet : 2°. Paci ac unitati ; quia schismati facilis datur aditus, difficilis autem fit medela : 3°. Fidei et integritati ; quia hæresis diu hac impune grassari potest : cum appellatione interposita, Concilium, ad quod provocatur, vel longe post, vel nunquam sit congregandum ; quandoquidem ab ultimo, scilicet Tridentino, jam duo secula fluxerint, quin post varias appellationes injectas Concilii generalis cogendi necessitas aut occasio fuerit.

Ant. 3^a. p. colligitur : quia *nulla* est 1°. Ob defectum iudicis, qui necdum est, cum ad futurum Concilium appellatur ; incertus est, cum Concilio superioritas ista probabilissime negetur ; forsitan nunquam erit, cum generale Concilium congregari vel moraliter hoc rerum statu non possit vel non expediat : 2°. Ob defectum finis appellationis, qui, utpote cessatio litis, sperari nequit, sed timeri potius debet litium immortalitas, tum ob rationes nuper allatas : tum quia collecto forsitan etiam Concilio sine Pontifice deest auctoritas ; cum Pontifice autem collecto et ab ejus confirmatione dependenti, veneratio ab appellantis ægerime est deferenda : 3°. Ob defectum finis Appellantium : qui in plerisque tum antiquis, ut Seculi 16 sectariis, tum recentioribus, ut Jansenianis appellantis, deprehenditur esse declinatio Pontificis et damnationis, et frustratio iudicii Ecclesiastici.

His accedit frivola inutilitas, quæ oritur tum quod definitio dogmatica Pontificis mutari nequeat, tum quod appellantes confirmatæ rursus sententiæ obedire nollent, ut Tridentino experimento patuit in Protestantibus.

188. *Objic.* Ratio et experientia stant pro valore appellationis a summo Pontifice ad Generale Concilium. *Prob.* Appellatio est remedium juris naturæ contra gravamen ex sententia condemnatoria : ergo a Pontifice ad Concilium debet esse legitima ; nam alias 1º. injuste gravatus nullum haberet remedium : 2º. sæpius acquiescendum foret Papæ in propria causa judicanti ; 3º. ipsi Papæ non suppeteret medium corrigendi errorem judicii, quem auditi in Concilio universi orbis Episcopi, impertiendo factorum maxime notitiam, tollere possunt.

R. ad Arg. N. Assert. Frustra adversus jus apertum provocatur ad rationem, si hæc ex meris congruentiis tantum deducatur ; aut ad experientiam, si novitia sit et antiquis ignota : prout fit in materia præsentis. 1um quidem patet ex collatione objectionis cum probatione Theses ; 2um autem ex tempore ; quia in duodecim seculis primis exemplum appellationis hujus reperiatur nullum, nisi forsitan Pelagianorum aut hæreticorum aliorum facta quis imitationi proponenda judicet, quæ tamen communi Ecclesiæ consensu reprobantur.

Ad prob. R. D. Ant. Appellatio generice sumpta est remedium juris naturæ, C. quælibet in specie, præsertim illegitima perniciosa et nulla, N. certe, jura etiam humana appellationes quasdam prohibent, et ut iis remotis procedatur imperant.

Ad prob. Cons. 1. R. N. seq. superest enim remedium supplicationis, representationis, aut alterius nominis usitatum, ubi de fide non agitur.

Ad 2. concedo id quidem fieri posse, sed nego id esse absurdum aut ini- quum, cum teneat in omni judice supremo : et nisi valeret, etiam contra œcumenicum Concilium imploratum pugnaret.

Ad 3. R. N. seq. Quia notitia hæc capi potest per litteras et Legatos : sin minus, judicium Pontificis omne sine Concilio generali latum haberi posset erroneum : et si vero in materia cum dogmate non connexa forsitan falleret, non ideo tamen judiciorum ordinem perrumpendum docent secularia tribunalia.

Inst. 1. Experientiam 1º. ostendit paritas ; quia datur appellatio ab Imperatore ad comitia : ergo et a Pontifice ad Concilium. 2º. Probant exempla, quæ Fridericus Imp. ab Innocentio IV, Episcopi Angliæ ab Urbano IV, Anglorum Rex etiam Henricus III. a Clemente V, Philippus Pulcher et Regnum Franciæ a Bonifacio VIII, provocarunt ad Concilium Generale. 3º. Confirmant, post Gersonem singulari Tractatu, Doctores Galli et maxime Sorbona, qui hanc sententiam non solum doctrina sed interpositis sæpe appellationibus sunt tuiti.

Quoad 1. R. N. parit. Qualecumque hic sit Comitiorum jus, quod tamen negant Icti non pauci, fundatur illud in eo, quod Imperator suam potestatem immediate habeat a Statibus vel Electoribus, qui poterant illi eam conferre magis aut minus limitatam : Pontifici auctoritatem, quam habet, nullatenus tribuerunt fideles, Episcopi aut Electores, sed Christus immediate contulit ; unde limitare illi nihil possunt, nec in appellationis ordine Papam sibi subicere.

Quoad 2. R. de exemplo FRIDERICI Imp. num. 187. dictum est. De altero Angliæ, unus testis est Parisius, famosus Pontificiæ dignitatis denigrator. Præterea querelæ motæ sunt, non contra Pontifices ipsos, sed eorum in

Anglia Legatos, et ad ipsum Pontificem in Concilio Viennensi delatæ. De Philippi pulchri et Galliæ exemplo, ex Puteano et Spondano constat, BONIFACIUM VIII. ex Gallorum opinione fuisse illegitime in sedem Apostolicam intrusum, ideoque appellatio ad Concilium œcumenicum et Pontificem legitimum futurum fuit interjecta : hujusmodi autem casus a controversia nostra est alienus.

Quoad 3. R. Quod facta attinet, ipse de Marca L. 4. Concord. c. 17. testatur, hæc fuisse recens suscepta, ut rei se subducerent a Pontificis judicio ; Canus autem L. 5. de Loc. Theol. c. ult. ait, ea hæresi patrocinari, obedientiam Ecclesiasticam et pietatem perdere : quod auctoritatem spectat, satis dictum est Articulo præcedenti, et post sequentem addentur aliqua.

189. *Observe.* Ut virorum sanctissimorum a Conciliis ad Pontificem appellantium auctoritatem declinent Adversarii, eorum quidam statuunt in omni ad Papam appellatione inclusam esse hanc conditionem : salva Conciliorum Generalium auctoritate. Ne fingere hoc pro libitu videantur, ATHANASIUM dicunt communioni ac sedi non fuisse restitutum a Julio, nisi suffragante quinquaginta Patrum Synodo : FLAVIANUM volunt appellasse, non ad solum Pontificem, sed una ad Synodum Occidentalem : THEODORETUM denique, post appellationem a Papa restitutum, contendunt novum in Concilio Generali examen habere debuisse. Verumtamen nec ista fictionis commentum satis purgant.

Nam ATHANASII restitutionem unius Julii auctoritati tribuendam esse, testantur tum Socrates L. 2. hist. c. 15. his verbis : *Ubi cum Julio Romanæ Urbis Episcopo causam suam exposuissent, ille, quæ est Romanæ Ecclesiæ prerogativa, liberioribus litteris eos communitos in Orientem remisit, singulis suas sedes restituens*: tum Sozom. L. 3. hist. c. 8. scribens : *Episcopus Romanus cum omnes in Nicænæ Fidei doctrina consentientes reperisset, in communionem recepit : et quoniam propter sedis dignitatem omnium cura ad ipsum spectabat, suam cuilibet Ecclesiam restituit.* Suffragatur ratio ; quia quinquaginta Italarum ille conventus, sine Pontifice, nihil omnino juris habebat in res ac judicia Orientis aut aliarum Provinciarum : prout similes etiam Synodi Romanæ sub HILARIO ac GELASIO coactæ disertis verbis fafentur.

FLAVIANI appellatio non minus ad solum Leonem Romanum Pontificem erat directa ; ac ante Ephesinum latrocinium, ab illo solo tranquillitatem, etiam non celebrato Concilio, reddi posse, in sua ad Leonem epistola scripserat. Neque ipse appellationis libellus, neque Leonis epistola post appellationem Concilium urgentis, neque Valentiniani eo de negotio ad Theodosium litteræ ullam Concilii mentionem fecerunt. Unde, quod Placidia ad Theodosium scribat, Flavianum misisse suum libellum *ad Apostolicam Sedem et omnes Episcopos harum partium*, eatenus duntaxat verum est, quatenus hi Episcopi uniti sunt cum Pontifice, aut sub missionis tempus forsan erant congregati ; cum certum sit unum tantum libellum Romæ appulisse.

THEODORETUM admissum esse in Concilium Chalcedonense ex eo, *quia restituit ei Episcopatum sanctissimus Archiepiscopus Leo*, actione 1^a legitur : eadem etiam ex causa Judices Act. 8^a eundem sedi suæ restituendum edixerunt, et Legati Pontificii Apostolicæ sedis nomine decretum restitutionis

protulerunt. Ante tamen oportuit Theodoretum dicere anathema Nestorio, juxta disciplinam scilicet Ecclesiæ constantissimam, non recipiendi ad communionem aut sedem suspectum de hæresi, nisi præmisso anathemate in eam ejusque auctorem: quæ ratio etiam fuit, cur diverso modo Conc. Chalcedonense egerit cum Theodoro et Iba, quam cum Eusebio Doryleensi sine formula hac enuntiata suscepto, quamvis hic non minus ac illi ab Ephesino Conciliabulo fuerit depositus.

ARTICULUS IV.

An Romanus Pontifex summam habeat auctoritatem?

190. *Nota.* Quam num. 149. de Concilio proposuimus quæstionem, eandem et hic tractamus: auctoritatem summam accipiendi scilicet pro INERRANTIA PONTIFICIS, et irrefragabilitate judiciorum; materiam restringendo ad eosdem terminos fidei, morum et factorum dogmaticorum; per judicia autem definitiones positivas, perspicuas et certas intelligendo. Præterea vero in Papa duplicem quasi personam distinguimus; considerando eum jam ratione suppositi ut hominem præcise seu doctorem privatum, jam ratione officii ut summum Pontificem, seu ut constitutum a Christo universalem Doctorem ac Magistrum omnium fidelium; discrimine olim jam in disputatione Rustici Ecclesiæ Romanæ Diaconi contra Acephalos insinuato, et postea in Libello ad Clementem V. a Galliæ Proceribus etiam usurpato. Ut *Doctor privatus* spectatur, dum Papa absque potestatis propriæ ostentatione, opinionem duntaxat suam et sensum velut personalem ac privatum exponit: spectatur ut *Doctor universalis*, dum auctoritate publica usus ut supremus Ecclesiæ Magister aliquid proponit toti Ecclesiæ, obligans omnes fideles sub anathemate seu pœna hæreseos ad illud propositum assensu interno ac fide divina credendum: sic vero enuntians dicitur loqui *ex cathedra*; phrasi ex Matth. 23. v. 2. ad indicandam præceptivam docendi auctoritatem desumpta.

Locutionis hujusmodi velut *conditiones* afferuntur, servata definientis a metu et violentia immunitas, præmissum rei decernendæ maturum examen, præhabita Ecclesiæ Romanæ seu Cleri, nunc Cardinalium, consultatio, et fuse ad Deum antedefinitionem preces: his a Gallis adhuc, pro suæ Ecclesiæ libertate, prævia causarum in loco ubi natæ sunt præparatio, et certarum loquendi formularum absentia tanquam requisita adjunguntur: ab aliis e contra, præter libertatem in Pontifice requisitam, cætera omnia rejiciuntur.

Quantumvis vero videatur Spiritus sancti assistentia, Petro illiusque successoribus promissa, non pendere per sese ab humanis hisce adminiculis, nec illis a Christo fuisse alligata; quia tamen a gubernatione hominum divinitus etiam instituta non respui debet modus agendi rectæ rationi ac prudentiæ accommodatus; ac ipsi præterea Pontifices potestatis suæ usum ad has regulas semper conformarunt, quin et ubi ad Galliam causæ pertinebant, ad illius mores se composuerunt: hinc requisita ista haud difficulter permittimus, cum cautela tamen hac gemina: 1°. Ut ea plus aut minus exigantur pro varia materiarum qualitate: 2°. Ut non teneantur fideles inquirere aut scire an media hæc sint adhibita; sed certi de Pontificia ad

omnes fideles directa, cosque sub anathemate ad assentiendum obligante, propositione solemniter edita, possint ac debeant supponere omnia necessaria fuisse observata, nisi manifeste constet de opposito : quandoquidem alias ipsius Ecclesiæ infallibilitas et Conciliorum œcumenicorum auctoritas simili ex capite elevari etiam posset, et intemperantissima crisis supremum sibi iudicium in res omnes dogmaticas arrogaret ; cum tamen certum sit, Deum in necessariis ibi non defuturum, ubi infallibilitatem ipse promisit, res autem omnino exigit.

Porro controversia non est de Pontifice ut *Doctore privato* ; cum omnes ultro concedant, Papam sub hac consideratione, non minus ac homines alios, errori obnoxium, ejusque sententiam reformationi subesse. Versatur itaque tantum circa Pontificem, ut doctorem universalem et supremum Ecclesiæ Magistrum seu ex cathedra loquentem, materia et iudicio ad memoratos limites reductis. In hac vero controversia, altera, quæ Gallistribuitur, sententia statuit Pontificem infallibilem non esse, nec definitionem ejus irrefragabilem, ante quam accedat consensus Ecclesiæ, aut congregatæ in Concilio, aut saltem per orbem diffusæ : altera, quæ a BENEDICTO XIV. in ep. an. 1748. ad Inquisitorem generalem Hispaniæ data, extra Galliam *ubique recepta* dicitur, sententia tenet, etiam independentem ab Ecclesiæ consensu Pontificem e cathedra loquentem inerrantia, ejusque definitionem immutabilitate pollere, quam nunc, quantum rerum multitudo patitur, paucis asserendam et vindicandam suscipimus.

491. *Dico.* Romanus Pontifex e cathedra loquens in materia fidei, morum et factorum dogmaticorum, habet summam auctoritatem : seu ipse quidem est infallibilis, ejus definitio autem irrefragabilis ac irreformabilis, etiam independentem a consensu Ecclesiæ. Probatur Auctoritate ; et quidem ;

1. Ex *SCRIPTURA*, quæ duplicem præcipue nobis textum suggerit, alterum Matth. 16. v. 18. *Et ego dico tibi : quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam ; et portæ inferi non prævalebunt adversus eam* : Luc. 22. v. 31. et 32. *Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum : ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua ; et tu aliquandò conversus confirma fratres tuos.* Horum uterque 1°. Convenit PETRO ut contradistincto ab aliis Apostolis ; cum Christus interrogatione ad omnes præmissa, et mentione diabolicæ omnium cribrationis facta, ad solum Petrum, nomine proprio ac pronomine compellatum, orationem convertat : 2°. tribuit eidem speciale donum ad utilitatem Ecclesiæ ; quale est ratio *fundamenti* in ordine ad ædificium Ecclesiæ, et indefectibilitas fidei ad confirmationem fratrum : 3°. declarat hoc donum concedi PETRO, non ut personæ privatæ, sed ut publicæ ac præpositæ ; quia sustentare Ecclesiam aut *confirmare fratres* officium est præsidis ac superioris : 4°. id ipsum adstruit Petri successoribus ; tum propter transiturum ad eos idem officium, tum propter perpetuitatem Ecclesiæ et necessitatem confirmandi posteros.

His præmissis pro *textu primo* suppono ex num. 107. 110. et 115. infallibilitatem Ecclesiæ illis verbis rite probari ; ex iisdem autem nunc argumetor : Vi verborum Christi apud Matthæum infallibilitas non tantum tribuitur Ecclesiæ, sed etiam petræ ac fundamento : sed non Petrus tantum, verum

etiam ejus successores Romani Pontifices, sunt petra et fundamentum Ecclesiae : ergo infallibilitas tribuitur etiam Romanis Pontificibus. *Subs.* Atqui infallibilitas tributa et conveniens petrae ac fundamento non dependet ab Ecclesiae adjumento : ergo infallibilitas Romanorum Pontificum est independens ab Ecclesiae consensu.

Major constat ex ORIGENE ap. S. Thom. in Catena. Non exprimit, utrum petrae non praevalerent, in qua aedificat Christus Ecclesiam; aut Ecclesiae, quam aedificat supra petram : tamen manifestum est; quia nec adversus petram, nec adversus Ecclesiam portae praevalerent inferorum : EPIPHAN. in Anchorato : Solidae illi petrae supra quam Ecclesia fundata est, portae inferi non praevalerent : LEO ep. 75. ad Leon. Augustum : Cum Petrus ex Domini voce audierit : Tu es Petrus etc. quis est, nisi antichristus aut diabolus, qui pulsare audeat inexpugnabilem hujus petrae firmitatem?

Similiter Minor patet ex AUG. in Psalm. cont. part. Donati : Petri sedes ipsa est petra, quam non vincunt inferorum portae : S. MAXIM. in ep. ad Marinum : Sancta Romanorum Ecclesia est fundamentum solidum et maximum, contra quod portae inferi nullo pacto praevalerent juxta ipsiusmet Salvatoris promissionem : Theodor. Studita ep. ad Naucrat. Coryphaea sedes, adversus quam non praevaluerunt per omne seculum, nec praevalerunt usque in finem seculi inferorum portae, ora videlicet haereticorum, sicut promisit ille, qui non mentitur. Similia de Romana sede enuntiant Joannes Patr. Constantinopolitanus in libello ad Hormisdam, Petrus Damiani Opusc. 38, Aelredus in Isaiaem etc. Item ex AMBROS. in Psal. 40 : Ipse est, cui dixit : Tu es Petrus etc. Ubi ergo Petrus, ibi Ecclesia; ubi Ecclesia, ibi nulla mors : Chysolog. in epist. ad Eutych. Petrus in propria sede vivit, et praesidet, et praestat quaerentibus veritatem : Possessor Ep. Afric. in epist. ad Hormisdam : A quo magis nutantis fidei stabilitas expectanda quam ab ejus sedis praeside, cujus primus rector a Christo auditus : Tu es Petrus etc. Similia de Romano Pontifice scribunt Ignatius Constantinopolitanus in ep. ad Nicolaum, Anselmus Ep. Lucensis cont. Guibertum, et Anselm. Cantuar. L. 3. epist. 15.

Denique *subsumptum* colligitur tum ex significatione petrae, quae per sese, ac sine respectu ad aliud, firmitatem importat : tum ex data Petro appellatione, qui nomen et rationem petrae accepit ante formationem Ecclesiae; tum ex paritate domus materialis, cujus stabilitas desumitur a fundamento, adeo ut pro hujus soliditate vel mobilitate Luc. 6. v. 48. et 49. aedificium dureret aut cadat; non vero vicissim fundamenti constantia a firmitate domus dependeat. Unde citra mentionem consensus Ecclesiae, Petrum ac Romanum Episcopum vocat HIERON. in epist. ad Damasum *petram fidei*, CHRYSOST. in Psal. 50. *basin fidei immobilem*, Conc. VI. in Prosphonet. *adamantem fidei cujus solida mens aggressionibus atque conflictibus alienae a fide opinionis non est vulnerabilis.*

Pro usu *Textus secundi*, suppono PETRO non tantum indefectibilitatem fidei collatam, cum Christus dubio procul pro sua reverentia sit exauditus; sed etiam cum confirmationis fraternae officio, certitudinem executionis assertam; cum fratribus sive Ecclesiae nihil profuisset, posse aut debere per fidem Petro donatam confirmari, si postulante necessitate reipsa non confirmarentur. Dehinc sic argumentor : Vi verborum apud Lucam Christus illi infallibilitatem tribuit pro quo oravit, ne fides ejus deficeret, et ut confirmaret

fratres : sed Christus hic oravit non tantum pro Petro, sed et pro ejus successoribus seu Romanis Pontificibus : ergo infallibilitas his fuit collata. *Subs.* Atqui infallibilitas hic collata non fuit pendula ab Ecclesiæ consensu : ergo.

Major constat ex AUG. L. de Corr. et grat. c. 8. *Quando rogavit, ne fides ejus deficeret, quid aliud rogavit, nisi ut haberet in fide liberrimam, fortissimam, invictissimam, perseverantissimam voluntatem?* AMBROS. L. 4. de fide : *Ut scias, quia secundum hominem rogat, divinitate imperat; habes in Evangelio quia Petro dixit : Ego rogavi pro te etc. Eidem etiam respondit : Tu es Petrus etc. Ergo qui propria auctoritate regnum dabat, hujus fidem firmare non poterat, quam cum petram dixit, firmamentum Ecclesiæ indicavit?* LEONE Serm. 3. de Anniv. Assumpt. *Pro fide Petri proprie supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit. In Petro omnium fortitudo munitur, et divinæ gratiæ ita ordinatur auxilium, ut firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum Apostolis conferatur.*

Etiam Minor patet ex CYRILLO apud S. THOM. in CATENA : *Secundum hanc Christi promissionem, Ecclesia Apostolica Petri ab omni seductione et hæretica circumventionem manet immaculata :* LEONE IX. in epist. ad Petrum Antiochen. *Hæc Christi oratio : rogavi pro te etc. Obtinuit quod hactenus Petri fides non defecit, nec defectura creditur in throno illius usque in seculum seculi :* PASCHALI II. in Conc. Lateran. *Pro hac Ecclesia Romana filius Dei in passione sua oravit, dum dixit : Ego rogavi pro te etc. Similia de Rom. Ecclesia scribunt Innocentius III. Serm. 2. de Consecr. Rom. Pont., Petrus Damianus Serm. 23. de Nativ. Joannis, Anselmus Havelburg. adv. Græcos, S. Thomas in exposit. symboli. Item ex AGATHONE in epist. ad Constantinum : Consideret vestra clementia, quoniam Dominus, qui fidem Petro non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit : quod Apostolicos Pontifices prædecessores fecisse semper cunctis est cognitum :* LEONE IX. epist. 1. ad Michael. Cerularium : *Erit ergo quisquam tantæ dementiæ, qui orationem illius, cujus velle est posse, audeat in aliquo vacuum putare? Nonne a sede Principis Apostolorum, tam per eundem Petrum quam per suos successores, convicta et expugnata sunt omnium hæreticorum commenta, et fratrum corda in fide Petri, quæ hactenus non defecit nec in finem deficiet, sunt confirmata?* ANSELM. Lucens. adv. Guibertum : *Cum pro fide Petri, ne deficiat, a Domino oratum sit; unius Romani Patriarchæ fides, in qua fratres suos confirmet, nunquam deficiet.* Similia pro Rom. Pontifice ediderunt Innocent. III. ep. 20. ad Patr. Constantinopolitanum, Theodor. Studita ap. Gennadium pro Conc. Florentino, Albertus M. in hunc locum.

Tandem *Subsumptum* liquet; tum quia ex dictis promissioni et orationi Christi unice tribuitur hæc infallibilitas, non autem Ecclesiæ consensui : tum quia Rom. Pontifex in fide confirmat fratres, non ipse ab his confirmatur; ut textus aperte dicit, et Joseph Ep. Methonensis in resp. ad libell. Marci Ephesini urget : tum quia ratione privilegii prius jam dati Romanus Pontifex a Theodoro Stud. L. 2. epist. 13. dicitur *fontis vere illimis ac sincerus fidei*; a Tharasio in epist. ad Adrian. *Oculus totius corporis, ostendens rectam veritatis semitam*; ab Ignatio Patr. Constantinopolitano in epist. ad Nicolaum : *Medicus a Deo provisorius sanandis Christi membris*: quæ sunt metaphoriæ, nihil ab Ecclesia infallibilitatis accipi edocentes.

II. Ex *TRADITIONE* quæ colligitur 1º. ex Conciliis œcumenicis, inter quæ

Conc. Constantinopolitanum IV. act. 1. exhibet libellum ab omnibus Patri-
bus subscriptum, ita loquentem: *Quia non potest prætermitti sententia Christi*
dicentis: Tu es Petrus etc; hæc quæ dicta sunt, rerum probantur eventibus:
quia in sede Apostolica immaculata est semper reservata catholica religio et
sancta celebrata doctrina..... sequentes in omnibus Apostolicam sedem, spera-
mus ut in una communione esse mereamur cum illa, in qua est integra et vera
Christianæ religionis soliditas: et in Lugdun. II. acceptata Græcorum fidei
professio sic habet: Sicut Romana Ecclesia præ cæteris tenetur fidei veritatem
defendere; sic et si quæ de fide subortæ fuerint quæstiones, suo debent iudicio
desiniri. His similia de Rom. Ecclesia referunt Viennense in Clementinis de
Sum. Trin., et Florentinum in decreto unionis cum Græcis. Item in Conc.
Ephesino Act. 2. Philippus Leg. Pont. ait: *Nulli dubium, imo seculis omnibus*
notum est, S. Petrum Apostolorum principem et caput, fideique columnam
et Ecclesiæ Catholicæ fundamentum, a Jesu Christo regni cælestis claves acce-
pisse, nec non per successores suos hucusque semper vivere, causas decernere,
semperque victurum: et in Constantinopolitano III. in epist. ad Agathonem
Patres inquirunt: Itaque tibi ut primæ sedis Antistiti, universalis Ecclesiæ
capiti, quid agendum relinquimus, stanti supra firmam petram, acquiescentes
veræ confessionis litteris, per quas, ut a summo Apostolorum vertice divinitus
perscriptas, exortam nuper multiplicis erroris hæreticam sectam depulimus.
In his concinunt de Rom. Pontifice in Chalcedonensi Act. 3. Legati pronun-
tiantes sententiam in Dioscorum, et in Nicæno II. Act. 2. tum Patres omnes,
tum maxime Tharasius et Joannes Ep. Tauromeniæ in acceptione littera-
rum Adriani: Utrisque addi potest Constantiense in censuris errorum Wicleffi,
maxime trium primorum.

2. Ex PONTIFICIBUS et PATRIBUS. Inter priores BONIFACIUS in epist. ad Epp.
Orient. inquit: *Nemo unquam Apostolico culmini, de cujus iudicio non licet*
retractari, manus obvias audacter intulit: nemo in hoc rebellis extitit, nisi
qui de se voluit iudicari: et GELASIUS in epist. ad Anastas. Imp. Hoc est,
quod sedes Apostolica magnopere cavet, ut quia mundo radix est Apostoli
gloriosa confessio, nulla rima pravitatis, nulla prorsus contagione maculetur.
Nam si (quod Deus avertat, quod fieri non posse confidimus) tale aliquid pro-
veniret, unde cuiquam resistere auderemus errori? vel unde correctionem
errantibus posceremus? Eadem de Rom. Ecclesia testantur Innocentius I. in
epist. ad Carthaginenses, Gregor. in ep. ad Epp. Galliarum, Agatho in epist.
ad Imp., Nicolaus in ep. 8. ad Michael. Imp., Joannes VIII. in epist. ad Petrum
Comitem. Item SIXTUS III. epist. ad Joannem Antiochenum scribit: *Petrus*
Apostolus in successoribus suis, quod accepit, hoc tradidit. Quis ab ejus se
velit separare doctrina, quem ipse inter Apostolos primum magister edocuit?
absolutam et simplicem fidem, et quæ controversiam non haberet, accepit: et
SIMPLICIUS epist. ad Zenonem. Perstat in successoribus suis hæc et eadem Apos-
tolicæ norma doctrinæ, cui Dominus totius curam ovilis injunxit, cui se
usque ab finem seculi minime defuturum, ac portas inferi nunquam prævali-
turas esse promisit. Æqualia de Rom. Pontifice proferunt Innocentius in
epist. ad Milevitanos, Zosimus in epist. ad Carthaginenses, Agatho in epist.
ad Concilii Patres, Nicolaus, Joannes VIII. et Leo IX. jam sup. laudati.

Inter posteriores, IRENÆUS L. 3. adv. hæc. c. 3. ait: *Ad hanc enim Ecclesiam*
propter potentiorē principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam,

h. e. eos, qui sunt undique fideles, in qua semper ab his, qui sunt undique fideles, conservata est ea, quæ est ab Apostolis, traditio : et Cyp. epist. 55. ad Cornelium contra Felicissimum et Fortunatum sic scribit : Navigare audent, et ad Petri cathedram, unde unitas sacerdotalis exorta est, a schismaticis et profanis litteras ferre ; nec cogitare eos esse Romanos, quorum fides Apostolo prædicante laudata est, ad quos perfidia non possit habere accessum. Item Hieron. ep. 57. ad Damas. hæc inter alia eloquitur : Apud vos solos incorrupta servatur Patrum hæreditas : vos estis lux mundi, vos sal terræ : Beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communionem consocior : super illam petram ædificatam esse Ecclesiam scio. Quicumque tecum non colligit, spargit ; hoc est, qui Christi non est, Antichristi est. Decernite, si placet ; et non timeo tres hypostases dicere : et Aug. epist. 157. In verbis Apostolicæ sedis tam antiqua atque fundata, certa et clara est catholica fides, ut nefas sit dubitare Catholicis Christianis. Alterutri parti de Romana sive sede sive sedente dictis congruunt Origenes L. 5. comment. in epist. ad Romanos, Hippolytus in Orat. de Consummatione mundi, Flavianus in epist. ad Leonem, Maximus Mart. in epist. ad Thalassium et Marinum etc.

3. EX ECCLESIIS ET DOCTORIBUS. De Orientali Ecclesia testatur Justinianus Comes in causa de uno in Trinitate passo, scriptis Orientalium nomine ad Hormisdam litteris sic elocutus : *Imponite nobis semel susceptum laborem, etiam in hoc prædecessores vestros sequentes, et de hac intentione liberos nos properate reddere ac securos. Hoc enim credimus esse catholicum, quod vestro responso nobis fuerit intimatum : et Theodoretus post latrocinium Ephesium suo et Catholicorum nomine ad Leonem ep. 113. confugiens scribit : Si Paulus præco veritatis ad magnum Petrum se contulit, ut explicationem iis, qui de legalibus ambigebant, ab illo referret : nullo magis nos humiles et pupilli ad Apostolicam sedem vestram recurrimus, ut Ecclesiarum ulceribus remedia a vobis accipiamus. Multis siquidem prærogativis ornatur sedes vestra : præcipue autem, illam fides ornat, cujus testis idoneus est Paulus clamans : fides vestra annuntiatur in universo mundo etc. De Occidentali specimen præbent Africani Præsules e tribus Synodis ad Theodorum in Synodica quæ in Secretario 2 Conc. Later. sub Martino extat, ita scribentes : Antiquis regulis sancitum est, ut quidquid ageretur, quamvis remotis in Provinciis, non prius tractandum vel accipiendum sit, nisi ad notitiam abnæ sedis vestræ fuisset deductum : ut hujus auctoritate, juxta quæ fuisset pronuntiatio, firmaretur ; indeque sumerent cæteræ Ecclesiæ, velut de natali fonte suo prædicationis exordium, et per diversas totius mundi regiones puritatis incorruptæ manent fidei incrementa salutis : et Hispani e Conc. Tarraconensi ad Hilarum litteras mittentes : Proinde nos Deum in vobis penitus adorantes, cui sine querela servitis, ad fidem recurrimus Apostolico ore laudatam, inde responsa quærentes, unde nihil errore, nihil præsumptione, sed Pontificali totum deliberatione præcipitur. His addi poterant litteræ Theod. Studitæ ap. Gemadium, post Iconomachorum Conciliabulum ad Paschalem recurrentis, et Thomæ Cantuariensis ad Epp. Angliæ ac Joannis Sarisberiensi ad Alexandrum epistolæ : nec minus Gallicanæ Ecclesiæ testimonia, de quibus tamen infra.*

EX DOCTORIBUS sufficiant divus Thomas et S. Antoninus. Prior quidem 2. 2. q. 1. a. 10. in corp. sic inquit : *Dicendum, quod nova editio symboli necessaria*

est ad vitandum insurgentes errores. Ad illius ergo auctoritatem pertinet editio symboli, ad cuius auctoritatem pertinet finaliter determinare ea quæ sunt fidei; ut ab omnibus inconcussa fide teneantur; hoc autem pertinet ad auctoritatem summi Pontificis etc. Et hujus ratio est; quia una fides debet esse totius Ecclesiæ secundum illud 1. Cor. 2. etc. quod servari non posset, nisi quæstio fidei exorta determinaretur per eum qui toti Ecclesiæ præest, ut sic ejus sententia a tota Ecclesia firmiter teneatur. Eadem habet ibid. resp. ad 2um, q. 11. a. 2. ad 9. et de Potent. q. 10. a. 4. ad 13. Posterior autem p. 4. tit. 8. c. 3. §. 5. inquit: *Ratio, quare fides Ecclesiæ in generali deficere non potest, est quia divina providentia Ecclesia regitur, scilicet Spiritu sancto eam dirigente, ut non erret. Et licet Papa in particulari (h. e. ut contradistinctus ab Ecclesia universali) errare possit, ut in judicialibus, in quibus proceditur per informationem; alias in his quæ pertinent ad fidem, errare non potest, scilicet ut Papa in determinando, etiamsi ut particularis et privata persona. Unde magis standum est sententiæ Papæ de pertinentibus ad fidem, quam in judicio proferret, quam opinioni quoruncumque sapientum.*

Ne alios addam, facit testimonium Ruardi Tapperi, quod Tract. 3. Theol. num. 6. et 7. edit his verbis: « An autem Præpositus familiæ Christi falli possit in sua sententia, quando cognoscit circa fidem et mores fidelium, sicut Reges et Episcopi in suis judiciis, ab annis centum et quinquaginta cœptum est disputari in utramque partem. A tempore enim Concilii Constantiensis et Basileensis, Doctores quidam apud solum Conc. œcumenicum docent esse infallibilis sententiæ privilegium. Veteres vero scriptores Petro totius familiæ Christi præposito, et Romano Pontifici post Petrum in terris Vicario, ejusque cathedræ, proprium esse hoc privilegium infallibilis sententiæ, concorditer ex Scripturis tradunt. »

Prob. RATIONE. Et quidem I. ex *momentis Juris.*

1°. Romanus Pontifex est centrum unitatis; ut ex num. 101. aliisque præsentis Capitis constat: ergo fideles omnes debent, non tantum communione, sed et fidei professione, cum Pontifice convenire, et sicut lineæ in centro concurrere. Atqui si Pontifex non foret infallibilis in dogmaticis, nec deberent nec possent cum eodem convenire in fidei professione fideles; cum alias ad errorem tenerentur, et Ecclesia universa posset in errorem induci: si autem Pontifex tantum infallibilis evaderet ex consensu Ecclesiæ, mutato jam concursus apice et dissipata unitate, fidelium alter ad alterum et Pontifex ad communitatem tanquam ad centrum ferri deberet. Ergo.

2°. Romanus Pontifex est universalis Pastor, Rector et Doctor; ut ex pluribus Scripturæ ac Traditionis testimoniis passim allatis apertum est: ergo fideles omnes eidem debent non tantum externam obedientiam, sed sincerum mentis obsequium; quia Pastori animarum, Rectori conscientiarum, et Doctori salutis, solum exterius sine interiori obsequium haud respondet et satis esse nequit. Atqui auctoritas cui sincerum mentis obsequium debetur, infallibilis sit necesse est; cum iniqua esset obligatio, et quidem sub anathemate, assentiendi rebus fallibilibus ac incertis; præterea auctoritas hæc jam ante assensum infallibilis supponi debet; cum infallibilitas sit ratio determinans assensum, aliasque Pastor ob ovibus, Rector a subditis, et Doctor a discipulis vim suæ manuactionis, imperii ac doctrinæ acciperet: ergo.

3°. Romanus Pontifex etiam in iudicio dogmatico est iudex Ecclesiæ supremus et ultimus; ut ex Articulo et Quæstione præcedentibus satis colligitur: ergo ejus sententia est irreformabilis; quia iudex superior deest: ergo et ipse est infallibilis; quod ostenditur. Si in iudicio dogmatico, ubi sententia est irreformabilis, iudex non foret infallibilis, Ecclesia posset stringi a sententia fallibili et erronea, adeoque et ipsa falli ac errare: atqui hoc fieri non posse demonstratum est Cap. 1: ergo.

4°. Si Romanus Pontifex non esset infallibilis, nisi dependenter a consensu Ecclesiæ, ergo Papa suam infallibilitatem mutuaret ab Ecclesia; nec majori gauderet infallibilitate, quam Episcoporum, imo Pastorum simplicium quilibet ex Ecclesiæ probatione habere posset; nec scissæ forsitan in partes Ecclesiæ controversiam finire valeret. Atqui 1um est contra Scripturam, ex qua Ecclesiam solidari a petra, et fratres confirmari a Petro, non e converso rem fieri, novimus: 2um est contra universam Traditionem, ex cujus omnibus locis Pontifici infallibilitatem, tanquam singularem prærogativam attribui didicimus: 3um est contra historiam schismatis in Ecclesia frequentis, tempore Arianorum, Iconomachorum, Photianorum et Græcorum; ubi infallibilitas dogmatis non habebatur a consensu universalis Ecclesiæ, utpote in partes distractæ: nec ab accessu partialis Ecclesiæ; quia sicut altera pars opposita, sic et illa hoc privilegio carebat: adeoque ab uno Pontificis iudicio aut accessu provenisse dicenda est.

II. Ex *momentis Facti*. 1°. Tribus seculis primis damnatæ sunt multæ hæreses a Rom. Pontificibus, præcipue Cerdonis et Valentini an. 453. ab Hygino ap. Euseb. L. 4. hist. c. 10; Theodoti an. 196. a Victore ap. eumd. L. 5. c. 27; Montani an. 215. a Zephyrino ap. Tertul. L. de jej. c. 1; Novatiani an. 254. a Cornelio ap. Euseb. L. 6. c. 43; Pauli Samosatani an. 273. a Felice ap. Cyrillum in apol. pro 12. anathematismis. Damnatae autem sunt 1°. sine Conciliis; quia ad has maxime pertinet Augustini L. 4. ad Bonif. c. ult. dictum: *Hereses multo ac incomparabiliter plures extra Concilia, quam in illis, fuerunt condemnatae*: 2°. irreformabiliter; quia certo, constanter, et sine ulla hæreseos posthac retractatione: 3°. jam ante consensum Ecclesiæ, utpote qui illo persecutionum tempore ægre poterat innotescere; nec tamen suspendisse fidem Catholicorum damnationis Pontificiæ consociorum dici aut probari potest.

2°. Pontifices Romani tanquam jus Sedi suæ proprium postularunt, ut causæ omnes dogmaticæ quarumlibet provinciarum ad se referrentur; prout ex Innocentii epist. ad Milevit. et Carthaginenses, ex Zosimi epist. ad priores, ex Gregor. L. 4. epist. 52. ipsisque Conc. Africanis constat: Episcopi passim judicarunt, pronuntiatæ in his iudiciis sententiæ Pontificiæ esse acquiescendum; ut præter Africanos Patres Basilius epist. 52. Ambros. epist. Synodica Conc. Mediolanensis ad Siricium, Sophron. in allocutione Legati sui ap. Conc. Lateran. sub Martino, Ignatius Constantinopolitanus epist. ad Nicolaum aliique testantur. Ergo utrique declararunt facto et praxi iudicium Pontificis esse irreformabile ac infallibile.

Illustratur hoc per effatum celebre AUGUSTINI, quod Serm. 2. de Verb. Apost. c. 10. de causa Pelagianæ hæresis edixit: *Jam enim de hac causa duo Concilia missa sunt ad sedem Apostolicam: inde etiam rescripta venerunt: Causa finita est, utinam aliquando finiatur error!* Ex quibus constat 1. solis res-

criptis Romanis quibus INNOCENTII sententia contra Pelagianos errores est lata, rem totam ita fuisse confectam, ut nedum in integrum, sed nec in dubium hæc fidei causa vocari amplius posset : 2. hanc irreformabilitatem jam convenisse sententiæ Pontificiæ ante Ecclesiæ consensum; cum a die 27. Januarii. an. 417. quo Papa rescripserat, usque ad diem 23. Septemb. ejusdem anni, quo Augustinus sermonem habuit, et sic intra octo menses incompletos, perferri responsa Romana ad omnes Orbis Ecclesias, et inde Ecclesiarum consensus sive tacitus sive expressus referri in Africam nullatenus potuerint : atque hoc tanto minus possibile fuerit, cum non Innocentius, sed altero demum anno ZOSIMUS litteras Tractorias de hac causa ad universam Ecclesiam miserit. Similem auctoritatem habuit Zosimi sententia de facto dogmatico Pelagii et Cœlestii, ut PROSPER in Chronico ad an. 418. refert : *Concilio apud Carthaginem habito ducentorum et quatuordecim Episcoporum, ad Papam Zosimum Synodalia decreta perlata : quibus probatis, per totum mundum hæresis Pelagiana damnata est.* Gemina his memorat Marius Mercator in Communitorio, et addit Juliani aliorumque Episcoporum refractoriorum oppositam appellationem Imperialibus Honorii legibus et sacerdotalibus Apostolicæ Sedis statutis compressam fuisse et abjectam.

3°. Ex dictis num. 177. in Confirmatione 2^æ part. Pontifex Conciliis etiam œcumenicis præscribit normam et regulam definiendorum, a qua discedere congregatis non liceat : ibidem et in probatione prævia fatentur Patres ad eandem in decretis suis sequendam se obligari, factoque ipso eam sequuntur. Ergo Pontifex hanc normam præscribens debet esse infallibilis; cum Conc. œcumenicum illam alias sequi nec posset, nec deberet : neque infallibilitatem hanc accipit a consensu Concilii; quia rectitudinem regula non trahit a regulato, sed regulatum a regula.

Ab *Exceptionibus* refutandis abstinere licebit. Quæ enim inter generales contra auctoritatem prima est, quod scilicet distinguere oporteat inter Sedem Apostolicam et Pontificem Romanum, jam in præfamine ad præsens Caput occupata fuit : præterea vero data opera factum est, ut testimonia diserta non minus de sedente quam de sede ipsa passim proferrentur. Altera, qua quidam Scripturæ aut Traditionis elogia, non de Pontificibus singulis, sed de omnibus tantum, seu de serie Pontificum continuata ac integra accipi volunt, frivola omnino est, sine fundamento ullo conficta, et si pari libertate ab aliis ad Ecclesiam transferretur, erronea. Postrema, quæ putat testimonium quodcumque enervari injecta hac clausula : si Ecclesia consentiat; alibi speciatim fuit refutata, alibi verbis ipsis exclusa : nullibi autem ex ipso textu aut scopo reperiet patrociniū.

Speciales cavillationes singulis locis hinc inde oppositas persequi præsentis instituti non est : quas tamen Natalis Alexander, putatitius Bossuet, et Tournelius in lucem dederunt, in Animadversionibus Constantini Roncaglia atque in Operibus Galli Cartier et Anonymi Jcti Taurinensis dissolutas legere poterit, cui extremas contentionum fibrillas consecrari libuerit. Quæ restant, aut contra momenta Theologica obmoveri possunt, pleraque numeris sequentibus comprehenduntur.

192. *Objic.* Scriptura non favet, Ratio adversatur, Praxis Ecclesiæ est contraria infallibilitati Pontificiæ : ergo,

Prob. Textus allatos Patres exponunt alii de persona Petri, alii de Sede Apostolica, alii de Ecclesia vel Romana vel universali; ergo infallibilitatem Pontificum non probant; præsertim cum regula Tridentini prohibeat, Scripturæ textum, nisi secundum unanimum Patrum sensum, interpretari.

Conf. Si non tantum Ecclesia, sed etiam Pontifex foret infallibilis, deberet id Scriptura non minus clare et expresse de Pontifice, ac de Ecclesia, pronuntiare: sed hoc non facit; cum omnia in hanc rem testimonia variis contentionibus inter Catholicos sint obnoxia: ergo.

R. ad Arg. N. Assert. Ad *Prob. N. Cons.* Idem textus ex Aug. L. 12. Confess. c. 31. et D. Thom. Quodlib. 7. Art. 14. ad 5. multiplicem expositionem patitur; quarum quælibet, nisi oppositam offendat, ex divini etiam Auctoris intentione valet et probat. Allatarum expositionum nulla nostræ contrariatur: quin 1^a supponitur; 2^a et 3^a nostræ congruit; 4^a eandem, sicut totum præcipuam partem includit. Regula TRIDENTINI interpretationem sensui quem Ecclesia aut unanims Patrum consensus tenet, congruentem æstimat et probat: iisdem contrariam reprobat et prohibet: assertam a quibusdam Patribus, ab aliis autem omissam, non tamen exclusam, nullibi dicit illegitimam aut inefficacem; prout adversarii etiam fateri debent, iisdem textibus pro primatu aut alio dogmate probando uti passim soliti.

Ad *Conf. R. 1°. N. M.* Nec enim Scriptura est unica Theologicæ probationis sedes, nec æqualitas certitudinis in utraque thesi asseritur: cum infallibilitatem Ecclesiæ ut certam de fide, illam autem Pontificis ut minus certam defendamus.

R. 2°. N. m. Scripturæ quidem lux et claritas opinioni nostræ haud deest: quod tamen obnoxia sit Catholicorum contentionibus, facit permessa adhuc sentiendi libertas, vigensque apud homines sive ingeniorum sive studiorum diversitas.

Inst. 1. Potest dari Pontifex Scripturarum et Traditionis ignarus, vitæ insuper pessimæ et doctrinæ morum parum sanæ, qui aut nemine aut nonnisi fidei osoribus in consilium adhibitis audeat aliquid definire: atqui dicere hujusmodi hominem aut definitionem esse infallibilem, est exspectare a tentatore Dei miraculum: ergo.

Conf. Episcopi sunt nati controversiarum fidei iudices; et hinc tum antequam post Pontificis definitionem judiciali sua auctoritate possunt res illas examinare ac discutere, sententiamque et iudicium de iis ferre: sed si Pontifex esset infallibilis, saltem post ejus definitionem examinare et judicare has causas non possent, sicque non iudices, sed Pontificis tantum Consilarii ac meri Papalium constitutionum executores forent: ergo.

R. 1°. Idem casus est possibilis respectu Concilii Generalis, ubi omnem vel plurimam partem congregationis homines similis conditionis constituunt; quin tamen hinc negari queat Synodi œcumenicæ infallibilitas: unde sicut ibi respondendum est, sic nunc *R. 2°.* imprimis *N. M.* Quia, quamvis id physice possibile concedatur, moraliter tamen possibile non est ob suavem simul ac fortem Dei circa Ecclesiam providentiam. Deinde *N. M.* Non enim exspectari a Papa, humanis mediis penitus destituto aut abutente, infallibilem definitionem, præsumi tamen posse ac debere prudentiæ necessariæ usum, si definitio universam Ecclesiam obligans emanarit, num. 190. est declaratum,

Ad *Conf. R. 1º*. Argumentum eamdem difficultatem patitur et solutionem exigit in Episcopis definitionem Synodi œcumenicæ suscipientibus : Unde *R. 2º. D. M.* Episcopi post definitionem Pontificis possunt fidei controversias tractare auctoritate judiciali omnimoda ac libera, examinare examine curioso et adhuc fluctuante, judicare judicio mere juridico utrinque indifferenti, N. Possunt tractare auctoritate judiciali obnoxia et obedientiæ memori, examine studioso et jam addicto, judicio accessorio et consentiente, C. Episcopi sunt quidem nati et ex sua institutione iudices dogmatum, non tamen supremi et eximii sed subordinati ac penduli a Pontifice.

Antecedente aut comitante etiam Pontificum iudicium tempore, iidem rem examinare curiosi, causam discutere incerti, in veritatem inquirere animo suspensi, quin et capta notitia instructi sententiam aliquam ferre possunt, salva tamen auctoritate Pontificis superiori, et animi promptitudine illam audiendi : post definitionem autem Pontificis non superest illis examen aliud, nisi cognitionis, instructionis et confirmationis, qua Episcopi rationem dogmatis reddere, adversarios refellere, suos erudire queant ; nec iudicium aliud, nisi simplicis adhæisionis, conformationis, aut adoptionis, qua cum capite consentiant, eique hac ratione omnes conjuncti iudicium universalis Ecclesiæ efforment.

Atque in hac iudicii posterioris via, servatur etiamnum integra judicialis Episcoporum potestas ; tum quia eorum consensio non est actus meræ obedientiæ, ut in cæteris fidelibus, sed auctoritatis ac iudicii ; cum definitioni Pontificiæ adhærentes sententiam forment, qua se Pontifici, in his quæ decedit, jungunt et accedunt : tum quia obedientiæ, quæ iudicio huic admiscetur, exercitium facultati judiciali non plus detrahit, quam quod, si quid decerpit, subordinatio et obediendi promptitudo in iisdem ante Pontificem quidquam decernentibus detraxerat : tum denique quia, quod de re jam certa ac indubia examen scilicet informationis et iudicium conformationis fieri possit, Patres in Conciliis frequenter ostenderunt ; ubi præcedentes Synodos œcumenicas relectas et discussas adoptarunt et confirmarunt.

Inst. 2. Nec in quæstione de celebrando Paschate Episcopi Asiatici Victoræ, nec in controversia de rebaptizandis hæreticis Cappadoces et Afri STEPHANUM, nec in causa trium Capitulorum Orientales et Occidentales VIGILIUM ejusque successores censuerunt infallibiles, sed eorum decretis repugnarunt : Ergo Seculo 2. 3. et 6. infallibilitas Pontificia erat Ecclesiæ adhuc ignorata.

R. 1º. D. Cons. Infallibilitas in his seculis non agnoscebatur a quibusdam errantibus et peccantibus, C. ab Ecclesia aut orthodoxis et morem Ecclesiæ gerentibus, N. Erroris ab omnibus illis commissi argumentum est, quod deinceps Ecclesiam a Pontificis partibus stetisse, et adhuc stare sit certum : peccasse autem eosdem contra obedientiam manifestum est, tum ex auctoritate Pontificum legitima imperandi, tum ex subsequa Ecclesiæ obedientia. Ut igitur mirum non est peccantes et errantes in alium quoque errorem prolabi, sic iniquum est ab illorum exemplo aut facto argumentum veritatis desumere : præsertim cum eadem ratione lacessi posset infallibilitas Ecclesiæ, cujus universali consuetudine, et non tantum decreto Pontificio, hæc exempla repugnarint,

R. 2º. D. aliter. Ergo non agnoscebatur infallibilitas Pontificis in decretis æconomicis et circa res disciplinæ, T. in definitionibus dogmaticis et circa materiam fidei aut morum, N. Decreta æconomica ad potestatem legislativam spectant; et res disciplinæ pendent a variis circumstantiis loci, temporis, usus et aliorum: unde sicut variare et immutari, sic fallere aut deficere possunt. Quæstiones porro objectas de rebus meræ disciplinæ fuisse, nemo facile negaverit.

Et de 1ª quidem quæstione, ipsa festi celebratio ac Calendarii sola notio satis demonstrat.

2ª complectebatur quidem partem geminam, alteram quæstionem *speculativam*: an Baptismus hæreticorum sit validus? alteram *practicam*: an baptizati ab hæreticis sint rebaptizandi? omissa tamen priori, quæ erat fidei, controversia maxime vertebatur circa posteriorem, quæ tractabatur tanquam res meræ disciplinæ, tum ab Afris, utpote qui suis in Conciliis ac litteris protestabantur, cuilibet Ecclesiæ liberum hac in re relinqui usum ac sensum, quod de fidei quæstione dici nullatenus potest; tum a Stephano, qui tantum præcepit nihil innovandum in praxi, sed retinendum morem traditum; aliam autem quæstionem, teste Aug. l. c. nec *diligenter pertractabat*, nec definiebat.

3ª similiter involvebat controversiam duplicem: priorem *fidei*: an dogmata Theodori, Theodoretæ ac Ibae sana sint vel erronea? et in hac Pontifex nec ab Orientalibus nec ab Occidentalibus differebat; posteriorem hanc: an auctores suorum dogmatum, mortui in pace Ecclesiæ aut recepti a Concilio, sint damnandi ac dogmata sub eorum nomine proscribenda? De æconomia hic et de *re disciplinæ* quæri, manifestum est: et in hoc Vigilius primo repugnabat Orientalibus; deinde vero ad schisma Orientis avertendum iisdem indulgens approbavit Synodum quintam: Occidentalibus autem tum ipse tum ejus successores constanter restiterunt; donec tandem, mitiores adhortatione ac studio, ferociores vel pœnis vel tempore ac patientia in suas partes flecterent; de quibus vide Acta Conc. Constantinopolitani. II.

Inst. 3. IRENÆUS cum aliis Episcopis VICTOREM, excommunicare Asiaticos ausum, *litteris acerbius perstrinxisse*, apud Euseb. L. 5. Hist. c. 24. scribitur: CYPRI: et FIRMIANUS suis in litteris STEPHANUM multiplicis defectus, ejus autem sententiam erroris aperte arguunt: Aug. L. 2. de bapt. contra Donat. c. 4. dicit Cyprianum *facillime fuisse correcturum suam sententiam et sine dubio cessurum, si veritas per plenarium Concilium eliquata et declarata fuisset*: additque in hac quæstione, *nec se ausurum aliquid asserere, nisi universæ Ecclesiæ concordissima auctoritate firmaretur*; ergo sancti etiam Patres infallibilitatem negabant Pontifici, asserebant Conciliis.

Quoad 1. *R.* Quod VICTOR pacem et communionem cum Asiaticis ruperit, quam illius antecessores Anicetus et Eleutherius adhuc servarant, illud est quod IRENÆUS exagitat: adeoque non defectum in dogmate, sed excessum severitatis in disciplina carpit. An vero id recte an perperam? statuere forsitan licebit ex judicio Ecclesiæ, quæ non tantum eandem ubique observantiam induxit, sed et observatores cum Judæis convenientes in Conc. Nicæno anathemate percussit.

Quoad 2. *R.* Non solum Pontificiæ auctoritati officium præstitit, sed CYPRIANI et FIRMIANI honoribus etiam consuluit Raymundus Missorius, dum

nuper horum epistolas in Stephanum injuriosas suppositionis convincere conatus est, ac saltem corruptas probavit. Certe CYPRIANUS, dum absque simultate et pacato animo scribebat, in suis ad Antonianum et Cornelium Epist., Pontificem Romanum unitatis et communionis catholicæ centrum, hujusque contemptum aut neglectum originem schismatum et hæresum pronuntiavit: ita autem loquenti, ni fallor, fidei plus tribuendum est, quam ubi iratus, et humani quidpiam passus, alia protulit, *passionis falce purganda*, ut AUG. L. 1. de Bapt. contra Donat. c. 18. scribit.

Quoad 3. R. AUG. in *primo textu* affirmat œcumenicæ synodo a CYPR. fuisse deferendum, non autem negat idem obsequium solemnæ Pontificis definitioni ab eodem præstandum: in *secundo* iterum affirmat prius, et nullatenus excludit posterius; quia in neutro fit comparatio inter Pontificem ac Concilium, nec Cypriani ætate, Pontifex aut Concilium Generale definitionem hujus materię dogmaticam ediderat; altero tandem seculo Synodum Generalem decidentem primum audiente. Cæterum si comparativum etiam sensum Augustini evinceret, in disciplinæ tantum rebus Pontificem probares fallibilem, in quibus corrigi quoque Concilia Generalia a posterioribus posse, idem S. Doctor L. 2. de Bapt. c. 3. declarat. Vid. num. 153.

193. *Objic. II.* Patres, Concilia, imo ipsi Pontifices contestantur, Papam non esse infallibilem sine accessione consensus Ecclesiæ. *Prob. 1º.* TERTULL. ab universis Ecclesiis fidem exquirendam et obtineri posse declarat, ita L. de Præscript. c. 21. scribens: *Quid autem prædicaverint Apostoli, et hic præscribimus non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias Apostolicas: constat proinde, omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis matricibus et originalibus in fide conspiret, veritati deputandam.* 2º. AUG. judicium Pontificis et retractari et errare posse docuit; 1um quidem epist. 162. scribens: *Eccce putemus illos Episcopos, qui Roma judicarunt non bonos judices fuisse: restabat adhuc plenarium Ecclesiæ universæ Concilium, ubi etiam cum ipsis iudicibus causa posset agitari etc.* 2um autem L. 2. contra 2. epist. Pelag. c. 3. dicens: *Sed si, quod absit, ita tum fuisset de Cælestio et Pelagio in Rom. Ecclesia judicatum, ut illa eorum dogmata, quæ in ipsis et cum ipsis Innocentius damnaret, approbata et tenenda pronuntiarentur; ex hoc potius esset prævaricationis nota inurenda.* 3º. S. COLUMBANUS acerbis litteris Bonifacium IV. reprehendit ob defensam trium Capitulorum damnationem. 4º. Julianus et Patres Conc. Toletani XV. dogmaticum in quasdam priores propositiones Judicium Benedicti II. tanquam *incuriosa lectione* decepti respuerunt, quin ipse Benedictus postea probavit, quod ante reprobat.

R. ad Arg. N. Assert. Ad prob. Quoad 1. R. D. TERTULL. ait, quid prædicarint Apostoli, non aliter probari debere nisi per Ecclesias Apostolicas, excludendo a probatione synagogas hæreticas earumque Traditiones, uti ex libri scopo patet, C. ad fidei notitiam exigendo omnium Ecclesiarum consultationes, N. Quin, si hoc necessarium jam foret, sola Romana Ecclesia consuli posset; cum nulla jam amplius, præter illam, fundata per Apostolum, Ecclesia particularis sit superstes.

Quoad 2. R. 1. Utrobique AUG. loquitur duntaxat ex hypothesi, et quidem ut satis indicat, impossibili, unde illatio absoluta nequaquam deduci potest. R. 2. Neutro in loco de materia fidei agitur: sed prior quidem ad causam

Cæciliani, posterior ad iudicium personale Pelagii et Cœlestii refertur; in qua etiam prævaricationis notam non dicit Pontifici, sed *Romanis Clericis*, ut addit, inurendam.

Quoad 3. *R.* Rectius præsumptis S. COLUMBANI litteris negatur fides, quam ut, his admissis, ille dicatur cum solis Istriae et Venetiarum Præsulibus, non solum Pontifici, sed universæ Ecclesiæ repugnasse. Si quis tamen epistolam esse genuinam contendat, virum sanctum quidem nobis contrarium, sed et schismaticum faciet, et erroris postea revocandi reum eundem: non vero testem fide dignum et audiendum probabit.

Quoad 4. *R.* BENEDICTUM II. minus caulum ac deceptum reprobasse S. Juliani et Patrum Toletanorum epistolam, minus æque minusque vere scripsit Rodericus Archiep. Toletanus: cum Pontifex hic, ad tollendam ambiguitatem, recte et duntaxat postularit explicari has propositiones: « In divinis voluntas procedit ex voluntate; et Christus constat ex tribus substantiis. » Catholicam harum expositionem a Juliano et Conc. Toletan. XV. obedienter missam SERGIUS I. acceptavit; non autem exinde reprobatum approbavit BENEDICTUS, biennio jam ante defunctus.

Inst. 1. Concilia forent inutilia, si Papa foret infallibilis; cum per hæc infallibilitatem infallibilitati Pontificiæ addere impossibile esset aut frustraneum. 2. Ad decidendas fidei controversias necessaria esse Concilia, enuntiant apud Tournelium tum EUSEBIUS narrans, *majoris momenti controversias aliter quam per synodos componi non posse*; tum INNOCENTIUS I. scribens, *synodali cognitione opus esse, hancque solam procellarum motus sopire posse*; apertius autem statuit Conc. Gen. V. ad Conciliorum morem provocans et ita loquens: *Nec enim potest in communibus de fide disceptationibus aliter veritas manifestari*: 3. Licet CŒLESTINUS Nestorii, LEO Eutychetis, MARTINUS et AGATHO Monothelitarum hæreses damnarint; Ephesinum tamen, Chalcedonense et Constantinopolitanum III. Concilia easdem causas tractarunt, ipsas Pontificum definitiones examinarunt, nec nisi post examen susceperunt. 4. Conc. Gen. VI. HONORIUM I. Pontificem cum aliis hæreticis, repetitis vicibus, tanquam hæreticum damnavit; quam damnationem Concilia Generalia VII. et VIII. confirmarunt.

Quoad 1. *R. N. seq.* Ad. *Rat. D.* Infallibilitati vel plane non vel frustra additur infallibilitas, quæ faciat intensionem certitudinis, C. quæ extensionem certitudinis faciat, N. Tametsi definitis a Pontifice Concilium alteram et distinctam Ecclesiæ indefectibilitatem addere haud valeret, priorem tamen certitudinem firmaret extrinsecus, et latius propagaret. Accedente enim ad Pontificiam sententiam Concilio, hæreticorum audacia reprimitur fortius, et pertinacia frangitur facilius; Catholicorum instructio perficitur commodius, et unitas doctrinæ percipitur evidentius; decretorum observantia impetratur suavius, et executio urgetur efficacius.

Quoad 2. *R.* Sicut pro absoluta Conciliorum necessitate ratio solida omnis deficit, sic allata hic auctoritas nihil proficit. EUSEBIUS enim non de necessaria rerum conditione loquitur, sed de ætatis suæ consuetudine: quæ ipsa tamen adeo necessitatem non probat, ut potius nimia Conciliorum frequentia Ecclesiam violentius turbatam historia Arianorum ostendat. INNOCENTII dictum ad causam S. Joann. Chrysostomi pertinet; cui non tam ratione sui, quam ratione adjunctorum Concilium potuit esse proficuum, ut num. 178.

sub finem diximus. CONC. GEN. V. tandem hæc dicere poterat, tum quia hæreticorum obstinatio et artes Vigiliæ una et Concilii Chalcedonensis auctoritatem fecerunt dubiam: tum quia Orientis et Occidentis pactum præcesserat de celebrando Concilio. Cæterum non tam fidei quam facti quæstionem fuisse in causa Trium Capitulorum ex Hist. Conc. constat: ipsi autem Concilii verbis, minime absolutam necessitatem, sed difficultatem duntaxat fuisse indicatam, phrasis usitata declarat.

Quoad 3. R. Concedo imprimis, easdem a *memoratis Conciliis* tractatas esse causas. Rei hujus justa, nec Pontificiæ auctoritati noxia, ratio fuerat, quod hæretici Pontificis sententiæ non acquiescerent, patronos malæ causæ plures ac potentes nacti; contra quorum pertinaciam et proterviam Concilia esse utilia nuper statuimus: cum omnibus, quam uni, resistere sit insolentius, cedere autem minus verecundum. Deinde *Nego* quod nonnisi post examen Patres in Conciliis Pontificias definitiones admiserint: Acta siquidem Conciliaria ostendunt post litteras Pontificis simpliciter lectas ab Ephesinis actione 1^a, a Chalcedonensibus act. 2^a, a Constantinopolitanis act. 4^a, ubique pro data primæ lectionis occasione, fuisse acclamatum: quod autem in duobus postremis lectio sit repetita, et facta discussio, in Chalcedonensi pro informatione hæsitantium circa vim vocis Palæstinorum et Illyricianorum, in Constantinopolitano pro convictione refragantium tribuebatur. Denique examine quocumque admissio, et acceptatione Patrum quandocumque secuta, assero nihil hinc profici contra Pontificum inerrantiam. Certum enim est 1°. Pontificum horum definitiones, jam ante Concilia, ab Occidente universo et maxima parte Orientis fuisse acceptatas: unde si quid auctoritatis detrahant ejusmodi examina, non Pontifici soli, sed Ecclesiæ etiam maximam partem cum Pontifice conjunctæ detrahunt, contra Catholicorum omnium sententiam. Certum etiam est 2°. materias in prioribus Conc. Generalibus jam decisas, a Patribus tamen sequentium Conciliorum fuisse examinatas, et ad Scripturæ ac Traditionis regulam discussas, quin existimet quispiam inde auctoritatem Conciliorum esse imminutam. Cur ergo simili examini non potuerint subjici definitiones Pontificiæ, salva harum infallibilitate.

Quoad 4. R. Communior opinio concedit a Concilio damnatum HONORIUM, non tamen ut hæreticum dogmate ac sensu, sed tantum ut hæreticum favore et œconomia: Recentior autem concedit quidem illum ut verum hæreticum esse damnatum a Patribus, non tamen a Concilio; quia hæc Patrum sententia nec a Leone nec ab alio Pontifice posteriore fuerit approbata vel confirmata. Hinc vero LEONIS imprimis epistolæ, quæ ad Regem et Episcopos Hispaniæ circumferuntur scriptæ, rejiciuntur ut supposititiæ: suppositionis autem indicia, præter alia olim a Baronio indicata, afferuntur tum numerus ordinis sextus Concilio huic illis in litteris adsculptus eo tempore, quo Hispani adhuc Concilium V. admittere renuebant: tum argumentum earum litterarum in Synodo Toletana XIV. relatum, quod solam fidei definitionem, nihil de Honorii damnatione, continet. In aliis etiam ad imp. Constantinum litteris fraudem et insitionem verborum factam prodere dicitur tum contextus ipse Honorii mentionem circumstans, tum laus Græcis hujus Concilii Patribus plane immerito data.

Additur aperta ANASTASI Bibliothecarii negatio et perpetuum Pontificum

posteriorum silentium de approbatione hujusmodi. Neque contra hoc permittitur proferri *Liber Diurnus*, utpote qui, præterquam quod alibi multa adulterina adjecta contineat, in recentiore et Latina fidei professione Pontificis electi non meminit Honorii; quamvis meminerit in antiquiore, sed quæ a Græco et pro Græco Patriarcha, non pro Romano Pontifice, conscripta appareat. De *Conciliis* VII. et VIII. eadem est responsio; Honorii scilicet damnationem a Græcis Patribus, Græcos priores sequentibus, non item ab ipsis Conciliis, esse repetitam: atque in his, cum nequidem canones recens constituti omnes probentur, multo minus a Pontifice approbata credi posse, quæ sine disquisitione exscripta tantum videntur.

Inst. 2. LEO I. multipliciter ostendit, a Synodo expectandam Pontificiæ definitioni infallibilitatem. Imprimis post damnatam jam a Flaviano et a se hæresin Eutychetis, Theodosio postulante, consensit in Concilii celebrationem in ep. ad Concilium scribens: *Quia pie et religiose Imperator haberi voluit Concilium, ut pleniori judicio possit aboleri error, et Fratres communi nobiscum sententia, quæ Deo placita sunt, constituent*: dein hac Synodo in latrocinium versa, ipse ab Imperatore rogat indici in Italia Synodum, *quæ omnes offensiones ita aut repellat aut mitiget, ne aliquid ultra sit vel in fide dubium, vel in charitate divisum*: demum post Conc. Chalcedonense in epist. 63. ad Theodoret. gloriatur illud, *quod ipse definierat, universæ fraternitatis irretractabili fuisse firmatum assensu*; declarat etiam, *prius fuisse inventos, qui ambigerent de Pontificiis judiciis*; et *ad veritatem illustrandam prodesse, dum quæ fides prius docuerat, hæc postea examinatio confirmaret*; hinc observat effectum, *ut ubi summorum servabatur auctoritas, in nullo inferiorum pateretur imminuta libertas*.

R. Poterat LEO hæc omnia tum dicere tum facere absque auctoritatis suæ detrimento. Imprimis quidem Eutychete amicis prævalente et turbas machinante, poterat pro remedio et tutela acceptare Concilium, illudque dicere *judicium plenius*, quam fuerit FLAVIANI Constantinopolitanum et suum Romanum, non æque numerosa. Dein cum partes Eutychetis jam essent auctæ, et DIOSCORUS Conciliari auctoritate abusus; poterat Leo postulare Concilium in Italia, a vi scilicet aulicorum remotum, ut æqualibus armis fidei causam defenderet, et conspirantibus jam omnium votis, nec imprudens *de fide dubium* relinqueretur. Demum in epist. ad Theodoret. recte dicit Concilii assensum *irretractabile judicium*; quia illo omnis retractandi ratio et via etiam hæreticis esset adempta; licet jam ex sola Pontificis definitione ea præcideretur fidelibus, ut Patres in relatione ad Marcianum testantur, de Leonis epistola loquentes: *Credientibus sufficit ad utilitatem fidei indiscussa perspectio, ad confessionem pii dogmatis devotos pertrahens animos*. Item recte declarat *fuisse qui ambigerent*, ignaros scilicet sermonis ac sensus alios, alios hæreticos; eosdem etiam altera jam lectione et examine partim edoctos, partim convictos; ac utrumque ad *illustrandam veritatem* valuisse, ut illud nimirum S. Thomæ dubium plus profuit ad fidem Resurrectionis. Tandem recte observat, *non esse imminutam libertatem*, qualem etiam retinent Episcopi, ut iudices subscribendo œcumenicæ Synodo, et fideles ut subditi amplectendo decreta; quia in utroque libertas remanet, ut fides possit esse meritoria.

Inst. 3. EUGENIUS IV. in Bulla 3^a. adv. Basileenses fatetur in his, *quæ ad*

fidem respiciunt et statum universalis Ecclesiæ, potius attendendam esse Concilii, quam Papæ sententiam. GREG. XI. autem in suo Testamento revocat, *si in Consistorio, Concilio vel sermonibus aliqua dixerit erronea contra catholicam fidem*, quod ipsum CLEMENS VI. in diplomate A. 1331. in testamenti morem edito scripsit. PAULUS IV. demum in Consessu A. 1537. celebrato edixit: *Non dubito, quin ego et Prædecessores mei errare aliquando potuerimus.*

R. Verbis, quæ reperire non licuit, objectis EUGENIUS satis contrarium se præbuit tum facto, quo potestatem in cœtum Basileensem exercuit, tum et Bullis, quæ illius decreta contrivit. Si quæ tamen ejusmodi pronuntiavit, de dubio aut privatim loquente Pontifice accipienda forent. Nec GREG. nec CLEMENS revocant, quæ ut Doctores publici et loquentes ex cathedra dixerant, sed forsân quæ ut privatis Doctoribus exciderunt: ideo enim citatis locis dicunt, prior quidem: *Si quæ dixi erronea contra catholicam fidem ex lapsu lingue aut alias ex aliqua perturbatione*; posterior autem: *Si quæ ex lapsu lingue præcipienter forsân protulimus.* Similiter si PAULI IV. dictum, quod unice Mich. Castelnavi Malvisserii testimonio nititur, supponatur verum, Pontificem de causarum matrimonialium judiciis ac dispensationibus loquentem exhibet, et hinc velut judicem ac particularem Doctorem, nobis haud dissentientibus, declarat fallibilem.

Inst. 4. ADRIANUS II. in epist. ad Syn. VIII. fatetur Honorium ex consensu etiam Sedis Romanæ damnatum ob hæresin, his verbis: *Licet Honorio ab Orientalibus post mortem anathema dictum sit, sciendum tamen est quia fuerat super hæresi accusatus, propter quam solam licitum est minoribus resistere majorum suorum motibus, vel pravos sensus libere respuere: quamvis et ibi nec Patriarcharum nec cæterorum Antistitum cuipiam de eo quamlibet fas fuerit proferre sententiam, nisi ejusdem primæ Sedis Pontificis consensus præcessisset auctoritas.* ADRIANUS autem VI. diserte asserit et probandum sumit, *plures Romanos Pontifices fuisse hæreticos.*

R. ADRIANUS II. soluturus comparationem, quam Photius ab Honorii damnatione pro suo contra Nicolaum sacrilego ausu objecerat, in allato epistolæ fragmento triplex discrimen, quo adversam omnem juris ac licentiæ speciem dissipat, proponit. Cum enim Photius excommunicasset Nicolaum viventem, Patres Orientales damnarunt Honorium mortuum: cum ille defectus tantum-disciplinæ objiceret Pontifici, hi hæresis accusarunt Papam: cum prior repugnante Sede Apostolica ac sine auctoritate jurisdictionem usurparet, posteriores consentiente et auctoritatem judicandi tribuente Romana Ecclesia dicebant sententiam. Neque tamen Honorii causæ nocet, sed prodest potius, tot capitibus exaggerata differentia.

Quod enim sententia dicta sit in mortuum, facit ut nomen tantum et fama sit læsa non autem persona nec jurisdictio, quæ in vivente duntaxat subjeetatur: quod hæresis sit objecta, ostendit quæstionem factam in Honorium ut privatum doctorem, non ut Pontificem: cum in hunc crimen hæreseos cadere non posse, ex acceptis ab AGATHONE litteris Orientales certo ac recentissime scire debuerant: quod denique addatur quidpiam de præcedente Pontificis consensu, non evincitur inde Honorium consentiente Papa, ac ideo auctoritate Concilii, fuisse damnatum, ut hinc necesse sit ad corruptionem vocis recurrere, et lectionem præcessisset in præcederet com-

muttare. Ex hoc ipso enim, quod legatur Pontificis consensus præcessisse, sequitur hunc consensum referri ad damnationem Honorii non posse, cum ex historia manifeste constet, Pontifices omnes concilium sextum præcedentes pro Honorii innocentia unanimiter stetisse.

Unde tandem postremam periodum *D.* Orientalibus non licuisset qualemcumque sententiam dicere, nisi præcessisset Pontificis consensus in damnationem Honorii, *N.* nisi præcessisset consensus in iudicium de Honorio habendum, et tum ferendam sententiam, *subd.* sententiam provisoriam tantum aut aliam quaecumque non ultimam, *C.* definitivam et ultimam, *N.* Cum Honorius post mortem jam a Pyrrho insimulatus erroris fuerit, et hinc timendum erat ne Orientales hanc accusationem repeterent, poterat AGATHO (indicantibus factum ADRIANI litteris) dedisse Legatis mandatum, ne pertinacius urgentibus Græcis obsisterent, sed causam agi sententiamque pro Conciliorum more dici sinerent, servata sibi sua auctoritate, hanc sententiam suæ decisioni subordinatam aut confirmandi, aut rescindendi, aut omittendo eam auctoritate conciliari frustrandi; quod postremum etiam evenisse ex nuper dictis vero est simillimum.

Quod ADRIANI VI. assertum attinet, de eo, tanquam a Lovaniensis Doctoris dicto, jam. num. 180. est responsum, quem vide.

194. *Obj. III.* PONTIFICES ipso facto ostenderunt se esse fallibiles, partim agendo contra fidem, partim consentiendo hæreticis, partim docendo errores et hæreses, partim sibi ipsis mutuo contradicendo. *Prob. 1º.* S. PETRUS Joan. 18. v. 23. ter Christum negavit; et ad Galat. 2. CEPHAS sive Petrus, quod variata simulatione gentes cogeret Judaizare, a Paulo fuit reprehensus. *2º.* MARCELLINUS narrante Lib. Pontificali thus adolevit Diis in templo Isidis ac Vestæ; ob quod delictum celebratum etiam est Conc. Sinuessanum. *3º.* BONIFACIUS IX. iuxta Bernardin. Corium in hist. Mediol. concessit indulgentiam extraordinariam etiam non pœnitentibus. *4º.* INNOCENTIUS VIII. a Raphael. Volaterrano L. 7. Geogr. dicitur permisisse Norwegis consecrationem calicis sine vino: ALEXANDRUM VI. voluisse idem permittere aliis refert Barth. Fumus in Summa. Ergo.

R. ad Arg. N. Assert. Ad *prob. R. 1º. D. Cons.* Pontifices egerunt contra fidem imprudentia conversationis, ut priores, aut dispensationis, ut posteriores, *T.* Prædicatione falsi aut definitione erroris, *N.* Per actiones huiusmodi, quantumvis fidei etiam contrarias, nemo dixerit illos Pontifices e cathedra locutos, aut Ecclesiæ universæ tanquam credendum proposuisse aliquid. *R. 2º.* in plerisque aut falsa aut impertinentia afferuntur. Unde singillatim:

Quoad 1. *R.* Quantum ad negationem Christi, Concedo PETRUM ea peccasse, sed Christo adhuc vivente, ideoque necdum ut Christi vicarium ac summum Pontificem. Quantum ad simulationem legalis observantiæ ac meritam hinc reprehensionem, Nego hunc CEPHAM, de quo in epist. ad Galatas narratio est, fuisse eundem cum Petro Apostolo. Quamvis enim pro identitate utriusque stent Patrum plurimi, non desunt tamen ex iisdem alii, nempe Clemens Alex. L. 4. Hypoth., Ireneus L. 3. adversus hæ. c. 12, Methodius in Frag. cont. Porphyrium, Eusebius L. 2. hist. c. 13, Dorotheus Tyrius in Synopsi, Auctor Chronici Alex. et Œcumenius in comment. epist.

ad Galatas, qui distinctionem inter Cephā reprehensum et Petrum Apost. vel asserant, vel ut probabilem enuntient. Præterea hæc objurgationis Petrinæ historia nec vero similis est ratione personarum; cum Cephæ tribuantur prædicata ejusmodi, quæ Petro haud congruunt; Paulus ea agat cum Cepha, quæ cum Petro non ageret; narrentur de Cepha et Petro, quæ discrimen inter utrumque prodant: nec vero similis est ratione circumstantiarum; cum causa simulandi in Petri characterem non cadat; tempus simulationis nec ante nec post Conc. Hierosolymitanum figi possit; locus denique seu commoratio Antiochiæ, cum Chronologia Petri et discessu Pauli ab Hierosolymis conciliari nequeat.

Quoad 2. *R. MARCELLINI* lapsum et Synodum Sinuessanam esse commentitiam. 1um quidem tum ob improbabilitatem ipsius facti ex adjunctis sive Sacrificii sive instigantis apparentem, tum ob silentium auctorum coævorum et apertam S. Augustini L. de Bapt. un. c. 16. oppositionem contra Petilianum primum hujus facti narratorem: 2um tum ob fictionem ex Concilii loco, Patrum numero ac testium mysterio emicantem, tum ob acta Chronologiæ ac moribus illius ætatis contraria: a quibus tamen deceptum tum Nicolaum in epist. ad Michaelē. Imp. tum Librum Pontificalem et Breviarium Romanum fatemur; cum fabulæ hujus antiquitatem non negemus, utpote a Donatistis confictæ aut usurpatæ.

Quoad 3. *R. Concessioni a BONIFACIO IX.* factæ nec satis est testis unicus, nec testis hujus auctoritas. Veritate tamen dissimulata, indulgentia hic data duntaxat fuit pænæ canonice et ab Ecclesia exigendæ ideoque extraordinaria; cum alias dari solita remissio sit pænæ naturaliter debitæ etiam a Deo infligendæ, et quidem præsupposita culpæ venia; unde nonnisi confessis aut contritis indulgetur.

Quoad 4. *R. Volaterrani de INNOCENTIO VIII.* narratio caret auctoritate; tum ob rationem adjectam falsam, quod scilicet vinum in Norwegia ob frigus immensum acescat, tum ob omnium Theologorum contradictionem. Fumi relatio ex incertis tantum rumoribus prodiit, inde exorta, quod Alexander VI. postulantis quibusdam hujus facultatis copiam, quid fieri possit, jusserit examinari.

Inst. 1. ZEPHYRINUS, teste Tertull. L. cont. Prax. c. 1 probavit prophetias Montanistarum, et his communionem Ecclesiæ restituit. 2°. *LIBERIUS* juxta Hilarium, Hieronymum et alios subscripsit formulæ Sirmiensi, et damnato Athanasio communicavit Arianis. 3°. *ZOSIMUS* ex Aug. L. 2. ad Bonif. et Facundo Hermian. L. 7. libellum ac fidem Pelagii et Cœlestii tanquam catholicam laudavit, et Afros illis contrarios reprehendit. 4°. *HONORIUS* docentibus Conc. VI. actis, sensum ac mentem Monothelitarum in suis ad Sergium litteris penitus est secutus. Ergo.

R. 1. D. Cons. Pontifices consenserunt hæreticis sua dogmata dissimulantibus aut emendationem fingentibus; et sic errore duntaxat facti, T. hæreticis sua sensu prodentibus aut errores defendentibus, et sic errore juris, N. Patebit distinctio et ratio permissi duntaxat membri ex dicendis ad singula.

Itaque *R. 2.* et quidem quoad 1. *N. Ass.* Nec enim credendum est Tertulliano post lapsum in hæresin de favore Pontificis in suam Montanistarum sectam mentienti: nec *ZEPHYRINUS* omisit tum decreto de recipiendis pœnitentibus ap. Tertull. ipsum L. de Pudicit. c. 1. laudato, tum facto

concessæ Natalio veniæ ap. Euseb. l. 5. c. 21. relato, declarare dogma principale Montanistis contrarium. Quominus tamen Zephyrinus hæsitaret primum de Montanistarum prophetiis, ac paratum se ad eos pœnitentes recipiendos præbuerit, aut forsan illorum fraude in aliquem facti errorem perductus fuerit; repugnantius negare nec animus est, nec ad defendendam Pontificum inerrantiam necessarium:

Quoad 2. *R.* Admodum probabile est **LIBERIUM** in nullo ex dictis capite esse lapsum. Etenim cum hoc lapsu nec causa reditus in urbem, nec comparatio Romanorum redeuntem excipientium, nec Catholicorum cum restituto communio, nec Arianorum post impetratam restitutionem agendi ratio verosimiliter conciliari potest: testimonia autem Patrum opposita aut suppositionis aut corruptionis olim a Corgneo et nuper ab Hagiographis Antuerpiensibus fuerunt convicta. Si tamen, permissa scriptorum hujusmodi integritate, Liberius dicatur subscripsisse formulæ Sirmiensi primæ, neutiquam in fide, sed fortitudine duntaxat et œconomia, defecisse Liberium, convinci potest, ut in Tr. de Deo Trino est ostendendum.

Quoad 3. *R.* **ZOSIMUM** a Pelagio et Cœlestio mendaciis et simulatione deceptum fuisse fatemur: negamus autem approbasse unquam eorum errores, ipso Augustino et Facundo loc. cit. itemque Mario Mercatore in commonit. suffragantibus. Ex quibus etiam constat, laudem libello ac fidei professioni datam, non ad illa secundum se et doctrinam, sed ad ea secundum simulatam mentis præparationem pertinuisse; quod in Tr. de Gratia c. 2. declarabitur.

Quoad 4. *R.* Diximus num. superiore, **HONORIUM**, non a Concilio, sed tantum a Patribus fuisse damnatum: addimus nunc immerito id factum; quia Pontifex nec in asserenda unica Christi voluntate, nec in supprimendo unius aut duplicis operationis vocabulo, Monothelitarum mentem aut sensum est secutus. 1um enim asserendo, negavit tantum in humanitate Christi voluntatem duplicem, et voluntatem carnis seu contrariam; non autem in persona Christi geminam, et voluntatem mentis seu humanam, distinctam quidem a divina, sed huic tamen conformem; ut ex epistola ejus prima qualicumque superstite, ac defensione illius multiplici, plerisque manifestum videtur. 2um Honorius nunquam scripsit, sed falsarii assuerunt: unde ex epistolis, sub Honorii nomine vulgatis, secundam penitus adulterinam, primam adulteratam credimus: cum illa tota, hæc ex parte de silentio operationis tractet.

Quod autem **HONORIUS** genuinis suis in litteris de suppressione vocabuli operationis nil scripserit, negative probat silentium usque ad synodum sextam perdurans tum Monothelitarum Honorii accusatorum, tum Catholicorum ejus defensorum, tum judicum ipsius in Conc. Lateranensi examinantium; penes quos nullibi mentio hujus criminationis facta conspicitur: positive autem demonstrant testimonia Joannis Abbatis Romani, Stephani a Sophronio legati, Maximi martyris, et trium Pontificum, Joannis VI. Martini I. et Agathonis, Honorio sive generatim sive in hac causa speciatim faventia; quæ, conjuncta cum externis suppositionis indiciis ac vitiis ipsarum epistolarum internis, Honorium facile ab objecto cum hæreticis consensu liberant, ut alibi forsan uberius exponetur.

Inst. 2. **BONIFACIUS V.** in epist. ad Angliæ Regem docet, Christum a solo

peccato originali nos morte sua redemisse. 2º. STEPHANUS I. edito contra rebaptizantes decreto approbat baptismum hæreticorum omnium, et hinc etiam sine legitima forma baptizantium : NICOLAUS I. in resp. ad Bulgaros c. 104. ratum habet baptismum in nomine Christi collatum : STEPHANUS II. demum baptismum in vino datum probat. 3º. JOANNES XXII. testantibus pluribus sensit, asseruit et definivit, visionem Dei intuitivam et facialem mortuis etiam justis differri usque ad resurrectionem universalem. 4º. GREGORIUS III. litteris ad Bonifacium Moguntinum datis statuit, a viro posse admitti uxorem, ex infirmitate impotentem ad reddendum debitum : COELESSTINUS III. definit matrimonium dissolvi posse, conjuge altero in hæresin lapsa : ALEXANDER III. Cap. Licet. de sponsa duorum, dum matrimonium ratum alio consummato superveniente non dissolvi docet, aliud placuisse suis prædecessoribus memorat. Ergo.

R. 1. D. Cons. Pontifices docuerunt errores aut hæresin ut Doctores privati, T. ut magistri universales et loquentes e cathedra, N. Non omnia Pontificum Rescripta habere necessarias definitiones, manifestum est : accusatos etiam hic Pontifices, exceptis paucis nequidem personali judicio errasse, facile ostenditur.

Hinc R. 2. et quoad 1. N. Ass. Nam BONIFACIUS V. exceptionem illam non fecit, nec vox *solo* in epistola legitur. Solam tamen is fecit peccati originalis mentionem; tum quia hoc est principale peccatum, ad quod delendum Christus præcipue mortem oppetiit; unde Joan. 1. v. 29. in græco legitur : Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi : tum quia illud solum commune est toti mundo, ac in parvulis reperitur.

Quoad 2. Dico : STEPHANI I. decretum unice volebat nihil innovari, sed observari quod traditum erat; spectabat controversiam, quæ circa ministri fidem, non autem sacramenti formam vertebatur; ab ipsis Firmiliano et Cypriano accipiebatur de baptismo sub Trinitatis invocatione collato; ab universa demum Ecclesia acceptabatur : adeoque erroneum esse non poterat; præsertim cum illud *a quacunque hæresi venerit* restringatur a contextu et substrata materia, fueritque eodem sensu ab Eusebio, Hieronymo et Augustino citra noxam usurpatum. Similiter NICOLAI Responsum haud agit de forma baptismi, sed de fide partim subjecti seu recipientis, partim ministri seu dantis baptismum. Capitulum STEPHANI II. tandem, quod eadem injuria SIRICIO etiam adscribitur, Harduinus pluribus rationibus probat supposititium, et ab imperito consarcinate cæteris Stephani Responsis Carisiacis assutum; Natal. Alexander autem putat mendosum, et ablata interpunctione media, ac conjunctione *si* sensui posteriori addita, restituit.

Quoad 3. *R. N. Ass.* Errorem hunc JOANNES XXII. neque definivit, cum nullum definitionis monumentum produci possit, et Benedictus successor sua in Bulla referat contrarium : neque asseruit, cum præter ipsam Pontificis protestationem testesque alios, Theologi Parisienses in suo doctrinali Judicio ad Regem et in litteris ad Pontificem, ex fide dignorum relatione testentur, Joannem solummodo id recitando, nihil autem determinando aut asserendo seu opinando dixisse, quidquid in hac materia protulit : neque etiam sensit; cum ipse cuilibet sentiendi et prædicandi libertatem indulserit; disputationes fieri voluerit ad veritatem quæstionis, ab aliis inductæ, eruendam; idemque non tantum sub mortem declararit sententiam suam catholicam, sed

jam ante in diplomatibus Canonizationis sanctorum Thomæ Aquinatis, Ludovici Tolosani et Thomæ Herfordiensis, manifeste satis prodiderit.

Quoad 4. *R.* Rescriptum GREGORII III. ad Bonifacium commode ac communiter accipitur de infirmitate matrimonium prægressa; qua in acceptione nullus definitioni error inest. COELESTINI III. erratum, quod fatemur, non est definitio, sed privati sensus opinio; ut Innoc. III. errorem corrigens indicat verbis, in Cap. *Quanto* de Divort. ita loculus: « Licet quidam Prædecessor noster aliter scnsisse videatur; » GREGORIUS IX. autem facto, dum jussit hanc Capituli *Laudabilem* de Convers. Infid. partem ex collectione a S. Raymundo adornata abesse. Eadem est responsio ad illos Pontifices, quos Alex. III. errasse, ut privatam suam opinionem in materia adhuc indecisa promentes declarat.

Inst. 3. VIGILIUS pugnavit secum ipso jam Judicatum a Menna repetens, et quæstionem de tribus Capitulis haberi prohibens, jam cognitioni per Concilium haberi concessæ per Constitutum intercedens, jam Concilium semestri spatio repudiatum tandem confirmans. 2º. Propositionem de uno in Trinitate crucifixo carne HORMISDAS damnat, Joannes II. autem acceptat. 3º. Circa FORMOSUM, ex una parte Stephanus VII. et Sergius, ex altera Theodorus II. et Joannes IX. pugnarunt se mutuo damnantes. 4º. Circa Pontificum potestatem in temporalia BONIFACIUS VIII. a Clemente V.; circa paupertatem NICOLAUS III. cum ternario tum ante tum successorum a Joanne XXII.; circa editionem Bibliorum SIXTUS V. a Clemente VIII.; circa Bullam *Unigenitus* denique BENEDICTUS XIII. qui eam in Conc. Romano dixit regulam fidei, a Benedicto XIV., qui negavit fidei regulam aut saltem negari consensit, arguuntur et emendantur. Ergo.

Quoad 1. *R.* Pugnam, aut potius variationem VIGILII, fuisse prudentis æconomix alternam successionem, tum ex dictis supra, tum ex notatis in Concilio sexto facile declaratur.

Quoad 2. *R.* Adeo HORMISDAS propositionem allatam non damnavit, ut eum nihil determinasse, nec ab eadem fuisse alienum, ipse Maxentius e Scythiis Monachis unus, in epist. contra Pontificem scripta, fateatur. Prudenter vero responsum de hac controversia distulisse eundem, probat tum multorum relatione, tum insolenti Monachorum studio, injecta suspicio de latente inducendi erroris conatu; nec non periculum scindendæ unitatis ob vocum minus necessariarum discordiam orituram. His postmodum cedentibus ultro aut dissipatis, JOANNES II. poterat jam tuto ac sine contradictione ulla definire veritatem.

Quoad 3. *R.* Causam FORMOSI defendit Auxilius libellis editis, et potior Scripturum pars assensu probat; atque hinc THEODORI et JOANNIS gesta etiam laudantur. Quod STEPHANUM et SERGIUM attinet; illorum partim imperio partim consilio patrata in Formosi corpus crudelitas, erat violentia quidem tyrannidis in facto, non autem error in fide: tentata reordinatio eorum qui ordines a Formoso acceperant, vel non erat nova consecratio, sed tantum cæremonialis depositorum restitutio; vel non erat erroris prædicatio, sed actionis aberratio: præsertim cum Pontificum neuter credendum aliquid hic definierit, et valor ordinum a depositis collatorum tum temporis inter res disciplinæ, easque non penitus constitutas, numeraretur.

Quoad 4. *R.* *Imprimis* circa Pontificum potestatem in temporalia nulla est inter BONIFACIUM VIII. et CLEMENTEM V. discordia quoad definitionem ac rem

fidei; cum posterior, secundum hanc partem, prioris Bullas *Unam Sanctam* et *Rem non novam* confirmarit; unde si quam a Bonifacio secessionem fecit Clementiens per moderationes illis adjectas, ea ad privatam Prædecessoris opinionem refertur: quanquam is Oratione in publico Consistorio habita an. 1301. protestatus fuerit, nihil a se fuisse cogitatum eorum, quæ sibi objiciebantur, et suppositis suo nomine a Petro Flotta litteris erant vulgata.

Dein circa paupertatem NICOLAUS III. tria edixerat: 1º. in rebus unico usu consumptibilibus posse separari usum a dominio; atque in his Ordini S. Francisci donatis dominium esse penes Romanam Ecclesiam; 2º. paupertatem, quæ omne dominium a se removet, solo usu servato, esse sanctam et meritoriam; 3º. Christum verbo et exemplo hanc paupertatem docuisse. Porro JOANNES XXII. circa 4um negat usum a dominio separabilem: sed quia hoc tum per modum rationis tantum et argumentando, non definiendo profertur, tum ad forum Jurisprudentiæ aut Scientiæ moralis spectat; quæstionem id nostram non concernit, nec ulli etiamnum facultatem eripit pro libitu opinandi: circa 2um Idem nihil definit, nec illud directe impugnatur; sed solum Rom. Ecclesiæ nomine, renuntiat dominio rerum Franciscanis donatarum, sicque sublata hujus paupertatis existentia, tollere ejusdem qualitates nititur; quod facti plene liberi fuit: circa 3um, quod fidei erat, quantumvis diversi, non tamen sibi contradicunt. Nicolaus enim vult, Christum aliquando hanc paupertatem etiam exemplo docuisse: Joannes autem statuit, esse hæreticum dicere, Christum nihil unquam proprii hic in terris habuisse; adeoque vult, Eum aliquando hanc paupertatem non exercuisse: quæ duo ita opposita sunt, ut tamen simul vera esse possint.

Demum circa editionem Bibliorum, licet illa SIXTI V. ab alia CLEMENTIS VIII. superetur; discrepantia tamen non est ad fidem aut mores spectans: nec prior promisit editionem omnino emendatam sed prout optime fieri poterat; nec posterior negat superesse adhuc emendanda: neuter etiam definit editionem suam quoad omnes minutias, sive grammaticas sive hermeneuticas, authenticam; sed tribuit duntaxat illius usui legitimam auctoritatem, et usitatum vel corrigendi vel reprobandi licentiam cohibet.

Postremo circa Bullam *Unigenitus* vide Tr. de *Peccatis et Gratia*.

195. *Observe.* Vindicare PONTIFICES ab aliis criminationibus, et a pœna propter has sive per naturales causas, sive per umbras, sive per diabolum illata, nostri instituti haud existimamus; tum quia in plerisque falsitas et calumnia, ab auctoribus pluribus probata sufficienter constat: tum quia ad asserendam thesin nostram, non requiritur sanctitas morum in vita, sed integritas fidei in doctrina, et in hac nequidem omni ac privata seu personali, sed in publica tantum et magisteriali seu Ecclesiæ ad fidem proposita: cujus diversitatis ratio tum ex facto Christi et revelatione, tum ex constitutione Ecclesiæ ac necessitate facile intelligitur. Ex iis tamen, quæ ad vindicandas ab erroribus objectis definitiones Pontificum authenticas diximus, inferitur valida Assertionis nostræ confirmatio.

Quod enim per septemdecim secula et amplius nullus unquam ROM. PONTIFEX hactenus e cathedra locutus erraverit, est tum in tanta hominum, temporum, morum ac studiorum varietate supra conditionem humanam; tum in particulari nulla Ecclesia, quantumvis ab Apostolis instituta et ad Patriar-

chalem amplitudinem evecta, fuit observatum: ergo privilegium aliquod est divinitus concessum; ut recte a posteriori colligi posse videtur. Quamvis enim universim non teneat hæc consequentia: Nunquam erravit; ergo errare nec potuit nec poterit: propositio tamen nostra, suis adjunctis vestita, et tot a priori rationibus comitata, illationis plus quam materialiter bonæ veritatem ostendit, et assensum meretur.

QUÆRES I. *Quisnam sit sensus Ecclesiæ Gallicanæ circa auctoritatem summi Pontificis?*

196. *Nota.* In declarando Ecclesiæ Gallicanæ sensu, ad mentem et doctrinam Episcoporum, eorumque numero valentium, et omni ætate loquentium, potissimum advertimus. 1um quidem facit sensum authenticum; quia Episcopi a Deo positi sunt Ecclesiæ Pastores ac Doctores, fideique et sanæ doctrinæ depositum acceperunt: 2um facit sufficientem; quia aut omnium aut plurium saltem suffragium pro Nationis consensu requiritur et accipitur: 3um facit indubium; quia constantia et concordia dubitare non permittunt. In præsentī quæstione tanta difficultas non videtur circa geminas condiciones priores, quam circa posteriorem; propterea quod Sanctio Pragmatica an. 1438. in Conventu Bituricensi constituta, et Declaratio Cleri Gallicani an. 1682. die 19. Martii in Comitibus Parisiensibus facta, antiquo Ecclesiæ sensui et traditæ alias doctrinæ videatur repugnare. Ut ut vero detur, Ecclesiam Gallicanam illa Sanctione aliquid mutationis aliquamdiu subiisse; eam tamen diu obtinere non permisit proximus conditoris successor LUDOVICUS XI. et FRANCISCUS I. Francorum Reges, quorum ille Sanctionem rescindere tentavit, iste vero Concordato cum LEONE X. in Conc. Lateran. V. an 1516. constituto penitus abrogavit.

Unde unicum de memorata Cleri Declaratione examen restat; in quo præmissa de antiquæ, et subjuncta de modernæ Ecclesiæ Gallicanæ sensu responsione, disquiretur, utrum exinde aliquid communi sententiæ contrarium elici possit? Hanc in rem juvat eandem verbotenus adscribere, omisso tamen proloquio, quod pro Declarationis occasione, variorum conatus contra Libertates Ecclesiæ Gallicanæ, Primatum Petri et potestatem Ecclesiasticam, susceptos designat; nec non capite primo, quod potestatem Pontificis et Ecclesiæ in res temporales tum directam tum indirectam negans, ad nostram controversiam haud spectat.

Sic autem habet: « Nos Archiepiscopi et Episcopi Parisiis mandato Regio congregati, Ecclesiam Gallicanam repræsentantes, una cum cæteris viris nobiscum deputatis, diligenti tractatu habito, hæc sancienda et declaranda esse duximus....

Art. 2. « Sic inesse sedi Apostolicæ ac Petri successoribus Christi vicariis rerum spiritualium plenam potestatem, ut simul valeant atque immota consistent sanctæ æcumenicæ Synodi Constantiensis a Sede Apostolica comprobata, ipsoque Romanorum Pontificum ac totius Ecclesiæ usu confirmata, atque ab Ecclesia Gallicana perpetua religione custodita decreta de auctoritate Conciliorum generalium; nec probari a Gallicana Ecclesia, qui eorum decretorum, quasi dubiæ sint auctoritatis ac minus approbata, robur infringant, aut ad solum schismatis tempus Concilii dicta detorqueant. »

Art. 3. « Hinc Apostolicæ potestatis usum moderandum per Canones Spiritu Dei conditos et totius mundi reverentia consecratos : valere etiam regulas, mores et instituta a Regno et Ecclesia Gallicana recepta, Patrumque terminos manere inconcussos ; atque id pertinere ad amplitudinem Apostolicæ Sedis, ut statuta et consuetudines tantæ sedis et Ecclesiarum consensione firmatæ, propriam stabilitatem obtineant. »

Art. 4. « In fidei quoque quæstionibus præcipuas summi Pontificis esse partes ; ejusque decreta ad omnes et singulas Ecclesias pertinere, nec tamen irreformabile esse judicium, nisi Ecclesiæ consensus accesserit. »

197. *Respondeo I.* Ecclesia Gallicana antiqua stat pro superioritate et infalibilitate summi Pontificis.

Prob. 1^a p. 1. Ex testimonio ECCLESIE NATIONALIS ; quia Avitus Archiep. Viennensis an. 503. in causa Symmachi ad Urbis senatores *a cunctis Gallicanis Fratribus scribere oneratus*, præter alia num. 176. relata, inquit : *Reddet rationem, qui ovili Dominico præest, qua commissam sibi agnorum curam administratione dispenset. Cæterum non est gregis, pastorem proprium terrere, sed judicis.* Regni Proceres in libello an. 1305. Clementi V. oblato scribunt : *Estis enim vos, Pater sanctissime, Jesu Christi Vicarius totum corpus Ecclesiæ repræsentans, qui claves regni cælestis habetis, nec congregatum totum Concilium sine vobis et nisi per vos posset cognoscere de negotio supradicto, juxta Patrum sancita, sententiamque juris et Ecclesiæ sanctæ Dei.* Episcopus Meldensis, primus Oratorum Galliæ, in Orat. Florentiæ an. 1441. coram Eugenio IV. habita disserit : « Tuum Principatum Monarchicum esse a Deo, nedum secundum communem universi providentiam, sed etiam speciali institutione inter opera restaurationis mundi a Christo institutum, teque vera legitimaque successione illum possidere, palam recognoscimus et confitemur. »

2. Ex testimonio CONCILIORUM. Teste Anastasio in vita Leonis III., Episcopi Gallicani in Pontificis illius causa ad Conc. Romanum evocati, recusarunt judicium partes, causati : *Nos sedem Apostolicam, quæ est caput omnium Dei Ecclesiarum, judicare non audemus : nam ab ipsa nos omnes et vicario suo judicamur, ipsa a nemine judicatur, quemadmodum antiquitus mos est.* In Conc. Pontigonensi editi sunt duo canones, quorum alter ait : « Statuimus, ut sancta Romana Ecclesia, sicut est caput omnium Ecclesiarum, ita ab omnibus honoretur et veneretur : et liceat ei debitum tenere vigorem, et pro universali Ecclesia exhibere curam. » Alter vero : « Ut honor Domino et spirituali Patri nostro Joanni Summo Pontifici et universali Papæ ab omnibus conservetur, et quæ secundum sacrum ministerium suum auctoritate Apostolica decreverit, cum summa veneratione ab omnibus suscipiatur, et debita illi obedientia in omnibus conservetur. » Episcopi Prov. Senonensis ad Conc. Ansanum an. 1112. pro PASCHALIS II. causa judicanda invitati, venire respuerunt scribentes : *Non videtur nobis utile ad illa concilia convenire, in quibus non possumus eas personas, contra quas agitur, condemnare vel judicare ; quia nec nostro nec ullius hominum probantur subjacere judicio... et quia principales Ecclesiæ claves nolumus potestate sua privare, quæcumque persona vices Petri habeat, nisi manifeste ab Evangelica veritate discedat.*

3. Ex testimonio EPISCOPORUM. Hincmarus Archiep. Remensis in Præf. de Divort. inter Lothar. et Teutber. ait : *Omnes senes cum junioribus scimus,*

nostras Ecclesias subditas esse Romanæ Ecclesiæ et Rom. Pontifici; et ob id salva fide, quæ in Ecclesia semper vigilat, et Domino cooperante florebit, nobis est vestræ auctoritati Apostolicæ obediendum. Ivo Ep. Carnotensis ep. 159. scribit: Quoniam iudicia Rom. Ecclesiæ a nemine foris retractari posse didicimus, si qui aliquando se prægravatos illius auctoritate conqueruntur, hoc eis consilium damus, ut ab ipsa ad ipsam confugiant, et inde expectent levamen, unde se conqueruntur accepisse gravamen. Goffridus Ep. Vindocinensis epist. 30. inquit: Si quis igitur Apostolicæ Sedi contrarium sentit, non sapit, quicumque est ille, sed desipit, non cultor vel expositor divinæ legis, sed insidiator et oppressor indubitanter agnoscitur.

Prob. 2^a. p. rursus 1. Ex testimonio ECCLESIAE NATIONALIS. Avitus sup. cit. in epist. ad Hormisdam scribit: Jam securus, non dicam de Viennensi, sed de totius Galliæ devotione polliceor, omnes vestram super statu fidei captare sententiam. Orate, ut sic nos prædictorum confessio fucata non fallat, sicut ab unitate, quam regitis, veritas comperta non separet. Præsules Galli, circa Sec. 10. finem, in causa Arnulphi Ep. Parisiensis ad Joannem XV. sic loquuntur: Tandem imus in sententiam Domini dicentis, si peccaverit in te frater etc. dic Ecclesiæ; si Ecclesiam non audierit etc. Adesto Pater ruenti Ecclesiæ, et sententiam profer in medium: sentiamus in vobis alterum Petrum: fêrat Rom. Ecclesia sententiam, ut intelligamus, cur inter cæteros Apostolatuum vestrum præferre debeamus. Optimates Galliæ in Libel. sup. laudato aiunt: Non queritur de hæresi Papæ quondam, ut Papæ, sed ut privatæ personæ: nec enim ut Papa potuit esse hæreticus, sed ut privata persona: nec unquam aliquis Papa, in quantum Papa, fuit hæreticus.

2. Ex testimonio CONCILIORUM. Conc. Arelatense an. 453. in epist. Synod. ad Leon. sic scribit: Apostolatus vestri scripta, ut symbolum fidei, quisquis redemptionis sacramenta non negligit, tabulis cordis adscribit, et tenaci, ut ad confundendos hæreticorum errores paratior sit, memoriæ commendavit. Arausicanum II. an. 529: Quod nobis secundum admonitionem et auctoritatem Sedis Apostolicæ visum, pauca capitula ab Apostolica Sede nobis transmissa ad docendos eos, qui aliter quam oportet sentiunt, ab omnibus observanda proferre et manibus nostris subscribere deberemus. Turonense an. 567. statuit: Quis sacerdotum contra talia decreta, quæ a Sede Apostolica processerunt, agere præsumat? quorum valere possit prædicator, nisi quos Sedes Apostolica approbavit? Patres nostri hoc semper custodierunt, quod eorum præcipit auctoritas.

3. Ex testimonio CLERI GALLICANI in comitiis generalibus. Is Meloduni an. 1579. sic præcipit: Clerici et Laici aperta professione eam fidem pronuntient, quam sancta Romana Ecclesia, magistra columna et firmamentum veritatis, profitetur et colit: ad hanc enim propter suam principalitatem necessum est convenire omnem Ecclesiam. Et in fine: Omnia hæc sanctæ Rom. Ecclesiæ, cujus ex præceptis populum fidelem institui, et certam fidei ac morum correctionis regulam constitui oportet, iudicio et auctoritati subijcimus. Idem an. 1626. in monitis ad Archiepp. et Epp. hæc habet: Venerabuntur etiam sanctum Patrem nostrum Papam, Ecclesiæ universalis caput visibile, Dei in terris vicarium, Episcopum Episcoporum et Patriarcharum, denique Petri successorem, a quo Apostolatus et Episcopatus sumpserunt exordium, ac super quem Christus fundavit Ecclesiam, cui claves cæli tradens cum infalli-

bilitate fidei, quam non sine miraculo immotam in ejus successoribus perseverasse usque in hodiernam diem cernimus. An. 1633. subscribentibus 83. Episcopis in epist. ad Innocentium X. ita loquitur: Majores causas ad Sedem Apostolicam referri sollemnis Ecclesie mos est, quam fides Petri nunquam deficiens perpetuo retineri pro jure suo postulat. An. 1660. ad Alexandrum VII. scribens ait: Quia in hoc monte (Sede Apostolica) Dominus docet; statuimus ibi finem querendi, stationem credendi, exporrectionem inveniendi.

4. Ex testimonio EPISCOPORUM conjunctorum. An 455. Episcopi tres, Cerecius nempe Salonius et Veranus, in litteris ad Leonem datis, et inter Leoninas epist. 98. comprehensis, de Pontificia ad Flavianum epistola sic emittant. *Illam specialis doctrinae vestrae pagina ita per omnia Ecclesiarum conventicula celebratur, ut vere consona omnium sententia declaretur, merito illic principatum Sedis Apostolicae constitutum, unde adhuc Apostolici Spiritus oracula referuntur. Episcopi sex an. 1140. epistola inter illas S. Bernardi 370. ad Innocent. II. scribentes aiunt: Nulli dubium est, quod ea, quae Apostolica firmanur auctoritate, rata semper existunt, nec alicujus possunt deinceps mutilari cavillatione, vel invidia depravari. Triginta Episcopi post latam ab Innoc. X. Constitutionem an. 1638. ita rescribunt: Perspectum habemus non solum ex Christi pollicitatione Petro facta, sed etiam ex actis priorum Pontificum, et ex anathematismis adversus Apollinarium et Macedonium, nondum a Synodo oecumenica damnatos, a Damaso paulo ante jactis, judicia pro sancienda regula fidei a summis Pontificibus lata super Episcoporum consultatione, divina aeque ac summa per universam Ecclesiam auctoritate niti; cui Christiani omnes ex officio ipsius quoque mentis obsequium praestare teneantur.*

5. Ex testimonio EPISCOPORUM singulorum. Hincmarus Remensis L. de Prædestin. c. 14. ait: *Catholicis hoc debet sufficere, quod omnium Ecclesiarum mater docet: oportet hoc sequi, quod illa Rom. Ecclesia credit. Ivo Carnot. ep. 8. ad Richerium: Hujus Sedis judiciis et constitutionibus obviare, plane est haereticæ pravitatis notam incurrere. Stephanus Ep. Parisiensis an. 1324: Ad hanc Rom. Ecclesiam, velut ad universam regulam Catholicae veritatis, pertinet approbatio et reprobatio doctrinarum, declaratio dubiorum, determinatio tuendorum et confutatio errorum.*

Conf. utr. p. 1. Ex testimonio ABBATUM. S. Bernardus epist. 213. Pontifices alloquens ait: Quis mihi faciet justitiam de vobis? extat quidem tribunal Christi: sed absit, ut ad illud appellem! itaque recurro ad eum cui datum est judicare de universis, hoc est, ad vos appello: judicate et me et vos. Idem epist. 190. ad Innocentium sic scribit: Oportet ad Rom. Pontificis Apostolatum referri pericula quaeque et scandala emergentia in regno Dei, et praesertim, quae fide contingunt: dignum namque arbitror, ibi resarcire damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum. Petrus Cluniacensis in epist. ad S. Bernard. inquit: Haec irrefragabilis sanctae Sedis sanxit auctoritas: nos enim, quia contraire non debemus, nec de ejus unquam, quod nulli mortalium licitum est, judicio judicare. Petrus Blesensis epist. 99. ad Urbanum scribit: Haec sedes, columna et fundamentum veritatis, statum incolumitatis accepit.

2. Ex testimonio SCRIPTORUM PROFANORUM. Libri Carolini L. 1. c. 6. statuunt: *Non ab aliis Scripturis, nisi ab his, quas Ecclesia Romana inter*

canonicas recipit, testimonia sunt assumenda; nec aliorum Doctorum, nisi eorum, qui a Gelasio vel aliis illius sanctæ Sedis Pontificibus suscepti sunt, dogmata sunt amplectenda. Annales Metenses ad an. 863. et Chronicon Prumiense ad an. 859. aiunt: *Stultitiæ elogio denotandi sunt, qui illam Petri Sedem aliquo pravo dogmate fallere posse arbitrati sunt; quæ nec fefellit, nec ab aliqua hæresi unquam falli potuit.* Philippus Galliar. Rex in epist. ad Innoc. III. an. 1209. scribens contendit, *Romani Pontificis iudicium Deo soli servari ac deberi*: Senatus Parisiensis autem circa an. 1467. Ludovicum XI. alloquens, *Sedem eandem juxta Caus. 24. Qu. 1. Can. 9. errare non posse testatur.*

3. Ex testimonio SORBOŒ. Hæc in Tract. Theologico Clementi V. an 1340. oblato, *Romani Pontificis supremam in Ecclesia auctoritatem, fidem nunquam deficientem, judicialiter in fide definiendi potestatem asserit et probat*: An. 1387. Pontificem alloquens, *ad Petri cathedram pertinere determinationem fidei, approbationem veritatis catholicæ et hæreticæ pravitatis detestationem*, contestatur: An. 1629. præscripsit auditoribus Theses defensuris formulam, qua jurarent, nihil se Scripturæ, Conciliis œcumenicis et *Decretis summorum Pontificum* adversum dicturos aut scripturos etc.

198. Respondeo II. Hunc Ecclesiæ Gallicanæ sensum antiquum non immutavit Declaratio Cleri Gallicani anno 1682. edita. Prob. Conditores enim hujus declarationis nec voluerunt nec potuerunt statuere sensum Ecclesiæ Gallicanæ recentioris diversum a sensu illius antiquæ.

Prob. 1^a. p. 1. Conditores illi declarant, nihil diversum se velle ab antiqua Gallia sentire. Nam in epist. 1^a. ad Innoc. XI. profitentur se pro certo habere, quod majores sui atque Sedis Apostolicæ Antistites circa Rom. Pontificum auctoritatem docuerunt; et speciatim inter priores provocant ad S. Bernardum, Goffridum Vindocinensem et Iconem Carnotensem, de quorum mente num. prior documenta dedit: inter posteriores autem Leonem I. Gelasium I., Alexandrum III. et Innocentium III., de quibus prioribus articulis sæpius sermo erat, præsertim laudant. Præterea in 2^a. ad eumd. Pontificem epistola hæc addunt: *Quantum olim a Majoribus nostris Sedi Apostolicæ delatum est, tantum nos, qui honoris sacerdotalis successores patrique animi hæredes sumus, vestræ sanctitati debere, solemniter profiteremur.*

2. Ipsi tribuunt summam auctoritatem Pontifici. Nam in Declarationis proloquio enuntiant, *Romanis Pontificibus debitam ab omnibus Christianis obedientiam, et reverendam cunctis gentibus esse sedem Apostolicam*: Ibidem declarant, in Sede Apostolica fidem prædicari, unitatem servari, et pacem Ecclesiæ contineri: In Declarationis etiam Cap. 2. tribuunt summis Pontificibus rerum spiritualium plenam potestatem: et in c. 4. statuunt, *in fidei questionibus præcipuas summi Pontificis esse partes, ejusque decreta ad omnes et singulas Ecclesias pertinere.* Demum in epist. encyclica ad Epp. Regni censent, summorum Pontificum quoad fidem decretis fideles omnes esse obnoxios; et cum S. Cypriano pronuntiant, Christum unitatem Ecclesiæ ita in sede Apostolica constituisse, ut, *qui cathedram Petri deserit, in Ecclesia non sit.* Addunt tandem ibidem, hanc declarationis ideam a BENIGNO BOSSUET, horum comitiorum Oratore, in se fuisse efformatam. Hic vero in

sua ad Cler. Gal. Oratione præter alia et hæc profert : *Æterna hæc cathedra, in qua Petrus semper docebit, Romæ stabilita et firmata fuit. Hæc est Ecclesia Romana, quæ a Petro ipsiusque successoribus edocta, hæresin non agnoscit. Hæc Ecclesia Romana semper est virgo. Fides Romana semper est fides Ecclesiæ : semper creditur, quod creditum est. Eadem vox ubique insonat, et Petrus manet in suis successoribus fidelium fundamentum.*

3. Idem, ubi contradicere antiquis videntur, ita sermonem temperant, ut contrarium non decernant. Sic in Cap. 2 decreta Constantiensis Synodi intelligi volunt secundum *Apostolicæ Sedis confirmationem, universæ Ecclesiæ usum, et perpetuam Galliæ observantiam* : præterea nihil de Pontificibus certis atque fidelibus enuntiatur. In Cap. 3. moderandus dicitur Apostolicæ potestatis usus per *canones*, non tamen additur, per illos etiam juris mere Ecclesiastici : Item *valor* regulis et moribus ab Ecclesia Galliæ receptis tribuitur, nec tamen omnino immutabilis decernitur : demum ut statuta et consuetudines firmatæ habeant stabilitatem, asseritur pertinere ad Apostolicæ Sedis *amplitudinem*, non necessitatem, præsertim justis causis mutationem suadentibus. In Cap. 4. negatur *judicium* Pontificis esse irreformabile, nisi *consensus Ecclesiæ* accesserit ; sed non distinguitur inter *judicium* Pontificis privatum et publicum : nec inter consensum vel liberum vel necessarium : nec inter Ecclesiam sive universalem, sive particularem Romanam ; de quo postremo tamen distinguendo Gilbertus de Choiseul Ep. Tornacensis frustra mentionem fecerat.

Prob. 2^a. p. Efformatores Declarationis caruerunt *legitimis conditionibus*, quæ pro colligendo Ecclesiæ Gallicanæ sensu exiguntur.

Nam 1. caruerunt *judicandi opportunitate* ; cum Antonius Charlas in Tr. de Libert. Gallican. negotium dicat confectum in comitiis *illegitimis* ; Card. Sfondrati in Gall. vindic. totum tribuat *vindictæ et odio* : ac id saltem certum sit, quod declaratio fuerit edita, quo tempore dissidium de regaliis inter Ludovicum XIV. et Innocentium XI. fervebat, ipsi autem Patres tenebantur *gravi metu*, ut datæ ad Innoc. XII. litteræ et hujus ad illas responsoriæ aperte loquuntur.

2. Caruerunt *testantium numero* ; cum ex centum triginta et pluribus regni Episcopis, fuerint his in comitiis congregati duntaxat triginta quatuor ; illique non unanimi, sed consensu tantum *communi*, capita Declarationis constituerint, ut subscriptiones nominum et litteræ encyclicæ doceant.

3. Caruerunt *decidendi auctoritate* ; cum reliqui Episcopi a comitiis absentis congregatis, nec mandatum nec vicaria sui suffragia dederint ante ; non nisi pauci autem postmodum suo consensu et litteris pastoralibus accesserint ; universi demum a reliquis actis, nomine et auctoritate Cleri Gallicani editis, hanc declarationem abesse voluerint.

4. Caruerunt *approbationis subsidio* ; Cum Innocentius XI. per litteras in forma Brevis datas statim resciderit Comitiorum Consulta ; ALEXANDER VIII. autem solemniori Constitutione, quæ incipit *Inter multiplices*, 4. Aug. 1690. edita sic decreverit : *Omnia et singula, quæ tam quoad extensionem juris Regaliæ, quam quoad declarationem de potestate Ecclesiastica, ac quatuor contentas in ea propositiones in supradictis comitiis Cleri Gallicani an. 1682. habitis, acta et gesta fuerunt, cum omnibus et singulis mandatis, arrestis etc. a quibusvis personis editis seu publicatis etc. ipso jure nulla, irrita, invalida,*

inania, viribusque et effectu penitus et omnino vacua ab initio fuisse et esse ac perpetuo fore, neminemque ad illorum seu cujuslibet eorum, etsi juramento vallata sint, observantiam teneri, tenore presentium declaramus, etc.

5. Caruerunt constantia et efficacia; cum non pauci ex Declarationis auctoribus suffragium suum revocarint, testantibus id communibus illorum litteris ad Innoc. XII. an. 1692. datis, quarum hic tenor est; *Nihil accidere molestius nobis potuit, quam quod eo nunc loco res nostrae sint, ut aditus in gratiam Sanctitatis vestrae nobis hactenus interclusus videatur. Cujus quidem rei cum eam fuisse rationem perceperimus, quod nos Cleri Gallicani comitiis an. 1682. Parisiis habilis interfuerimus: idcirco ad pedes Beatitudinis vestrae provoluti profitemur et declaramus, nos vehementer quidem et supra id, quod dici potest, ex corde dolere de rebus gestis in comitiis praedictis, quae Sanctitati vestrae ejusque Praedecessoribus summopere displicuerunt; ac proinde quidquid in eisdem comitiis circa Ecclesiasticam potestatem et Pontificiam auctoritatem decretum censi potuit, pro non decreto habemus, et habendum esse declaramus. Quin et ipse Rex Ludovicus adjecta ad eundem Pontificem epistola haec declarat: Atque ut filialis observantiae, quam possum, luculentissimum specimen praebeam, Sanctitati vestrae lubens laetansque significo, jam data a me esse mandata necessaria, ut, quod ad muniendam Comitiorum anni 1682. declarationem, rebus eo tum impellentibus, dederam, edictum omni careat effectu etc.*

199. *Respondeo III.* Eundem sensum etiam post famosam Declarationem retinet Ecclesia Gallicana recentior. *Prob.* Episcopi posteriores conjuncti aequae ac singulares stant pro auctoritate Pontificis tum suprema tum infallibili.

Prob. 1^a p. Plures Galliae Episcopi tenent: 4. universae Ecclesiae firmitatem pendere a soliditate Romanae Ecclesiae ac successorum Petri: ita docent Clerus Gallicanus in comitiis an. 1705. in epist. ad Clementem XI., Bossuet Meldensis 1682. in Orat. ad Cler. Gall. habita, Fenelon Archiep. Cameracensis 1714. in Documento Pastoralis, Colongue Ep. Aptensis 1717. in Mandato, Mailly Archiep. Remensis 1718. in Mandato, Poncet Ep. Andegavensis 1721. in sermone Synodali, Argentre Ep. Tutellensis 1725. in sententia, La Fare Ep. Laudunensis 1730. in Mandato, S. Albin Archiep. Cameracensis 1739. in Documento, Belsunce Ep. Massiliensis in Documento supra Libertates Gallicanas.

2. Conciliorum generalium necessitatem absolutam esse nullam: ita statuunt Cler. Gallican. in Comitiis 1728. in epist. ad Regem, Abelly Ep. Ruthensis 1686. in Tr. de obedientia Rom. Pontifici debita, Languet Archiep. Senonensis 1719. in epist. et monito tertio ad Lamoignon, Mailly l. c. Bissy Ep. Meldensis 1722. 25. 28. in Documentis Pastoralibus.

3. Appellationem a Pontifice ad Concilium esse irritam et reprobendam: ita decernunt Mailly 1718. in Docum. pastor., Poncet 1720. in approbatione epistolae Tuillierii, Bissy 1728. in Docum. et epist. ad Ep. Ebroidensem, S. Albin. 1732. in Documento.

Prob. 2^a p. Gallicani Episcopi statuunt: 1. Judicio Pontificis dogmatico deberi ab Ecclesia universa conformitatem doctrinae, ab omnibus autem Christianis sincerum mentis obsequium: ita conventus Episcoporum Parisiis 1714. in epist. ad Clementem, et 1717. in primo ac secundo Memoriali ad Ducem Aurelianensem; Ep. Bellicensis, Ep. Vapincensis, et Rochechouart Ep.

Atrebatensis 1705. in Mandatis, Revol Ep. Oleronensis et Rohan Ep. Argentinensis 1714. in Mandato et epist. ad Arelatensem; Megrigni Ep. Grassensis, Ratabon Ep. Vivariensis, Maboul Ep. Alecensis et Rabutin Ep. Nivernensis 1718. in Mandatis et Memoriali ad Duc. Aurelianensem; Episcopi Bajonensis et Carcassonnensis 1729. in Documentis; Ventimille Arch. Parisiensis 1730. in Epist. ad Regem, Tencin Arch. Eberodunensis 1728 et 34. in Mandato et Documento.

2. Judicium Pontificis ante Ecclesiæ consensum jam esse causæ definitivum : ita Bossuet in epist. ad Moniales Portus Regii, Fenelon 1706. in Mandato, Idem et Fleury Ep. Forojuliensis 1714. in Mandatis; Fenelon et Madot Ep. Cabillonensis 1715. in epist. cont. Advocat. generalem; Mailly 1718. in Mandato; Tencin 1728. in Documento; Languet 1731. in Docum.; Belsunce 1736. in Mand. cont. Sermon. Genevensium; S. Albin 1739. in Mandato.

3. Pontifici Romano divinitus datum esse indefectibilitatis privilegium : ita Cler. Gallic. 1714. in Actis Verbalibus; Villeroy Arch. Lugdunensis 1718. in Mandato; Item Abelly, Bossuet, Fenelon, Bissy, Languet, Mailly, S. Albin, Tencin, Colongue, Megrigni, La Fare, Belsunce annis et locis tum laudatis tum aliis; cum Charency Ep. Montispessulano, Norman Ep. Luxoviensi, Bajonensi, Cenomanensi, Arelatensi, aliisque pluribus.

Conf. utr. p. 1. Episcopi Galliæ contestati sunt facto et praxi tum supremam Pontificis potestatem; ubi de Placitis Sanctorum, de famoso casu conscientiae, de Reflexionibus moralibus Quesnelli, de Sacramentorum administratione petentibus constitutioni Apostolicæ refractariis facienda aut neganda, communibus litteris et regio cum consensu judicium Pontificis decretorium postularunt : tum infallibilem auctoritatem; ubi Constitutionem INNOCENTII XII. *Cum alias* an. 1699, Clementis XI. *Vineam Domini* an. 1705, ejusdem Clementis *Unigenitus Dei filius* an. 1713, et Benedicti XIV. Litteras ad Galliæ Epp. encyclicas an. 1736, memoratis postulationibus correspondentes, summa veneratione et promptissimo obsequio, ante omnem aliarum Ecclesiarum consensum atque de hoc notitiam, exceperunt.

2. Contestati sunt verbis et scriptis; partim dum appellationes a quibusdam etiam Episcopis a Bulla *Unigenitus* ad Concilium generale injectas spreverunt et refutarunt : partim dum Declarationis Cap. 4um a sensu negante et exclusivo ad affirmantem et positivum traduxerunt, sententiam sic interpretati : Judicium Pontificis est irreformabile, quando Ecclesiæ consensus accesserit; quemadmodum de priore testantur Bissy, Languet, Mailly, S. Albin, Poncet loc. citatis; de posteriore iidem Bissy et Languet cum Clero Gallicano in comitiis 1705, ad quæ provocat responsio ad memorialem libellum a Card. Tremouille an. 1707. oblatum data; de utroque Clerus Gallicanus comitiis an. 1735. in epist. ad Benedictum XIV. et litteris encyclicis, nec non Beaumont Arch. Parisiensis an. 1736. in Instructione Pastoralis Confluentiæ data, cui eod. anno S. Simon Ep. Metensis, Gabriel Ep. Ambianensis, Condorcet Ep. Altisiodorensis, La Roche Ep. Meldensis, Rosset Ep. Carnotensis Montmorency Ep. Aurelianensis, Poncet Ep. Trecensis, et an. sequente Quenet Ep. Pontiensis per Litteras encyclicas accesserunt.

3. Quamvis Magistratus politicus usum et doctrinam Declarationis hactenus sæpe et nuper etiam urserit vehementius; nulla tamen Cleri Gallicani comitia, nec Episcopus ab appellantium numero sejunctus ullus, post editas

Romanas damnationes, hucusque aut ejus observantiam præceperunt, aut ad ejusdem auctoritatem provocarunt: qui, secundum nuper dicta, Episcopi noluerunt hanc Declarationem cæteris Cleri Actis impressis typo simul exscriptam adjungi.

200. *Observa.* A BENIGNO BOSSUET Ep. Meldensi ad jussa Ludovici XIV. circa an. 1688. conscriptam fuisse defensionem Declarationis Cleri Gallicani sexennio ante confectæ, testis est alter Bossuet, prioris nepos, Ep. Trecensis in Instructione Pastoralis an. 1729. edita. Altero post anno typis tum Luxemburgicis tum Basileensibus apparuit liber præferens hanc defensionem: quæ num genuinum magni Bossueti opus sit, ex sequentibus momentis dubitare licet.

1. Suspicionem movet quod hæc defensio extra Galliam, viginti sex annis post mortem Auctoris, et eo tempore prodierit, quo jam constabat non paucas lucubrationes posthumas huic Episcopo fuisse suppositas:

2. Ex testimonio Domini d'Aguesseau, Galliæ Cancellarii, habetur, scriptam defensionem ab ipso auctore ante suum obitum fuisse in multis correctam et valde mutatam, præsertim autem sine ad Regem Christianissimum dedicatorio auctam; quin tamen in defensione typis vulgata aut ille finis extet, aut notæ vel loca mutationis indicentur:

3. Defensionis vulgatæ auctor Ep. Meldensi tribuit titulum Religiosissimi et Doctissimi, eum ex gravioribus Theologis et Doctoribus unum appellat, ejusdem libros alios laudat et legendos proponit; quæ de se ipso scripsisse Bossuetum, hæud est verosimile:

4. Multa hujus defensionis scriptor habet, quæ contradicunt certis Bossueti scriptis, maxime sermoni in Comitibus habito et instructioni Pastoralis de Promotionibus Ecclesiæ factis:

5. Ipse hic scriptor sibi plurimum contradicit, tribuendo multis in locis Ecclesiæ Romanæ, aut Pontifici cum Clero Romano, infallibilitatem:

6. Episcopis Montispassulano ac Senecensi, ad hanc editionem provocantibus, Episcopus Ruthensis, Belsunce Ep. Massiliensis, et Tencin Arch. tunc Lugdunensis, inde productas objectiones, partim contraria exemplaris in Regia Bibliotheca custoditi lectione, partim quibusdam ex nostrarum numero rationibus dubitandi oppositis, dissolvere, et scripto eripere auctoritatem studuerunt. De his, uti etiam de ipsa declaratione, qui plura cupit, consulat opus Avenione 1747. excusum, et de suprema Rom. Pontificis auctoritate hodierna Ecclesiæ Gallicanæ doctrina, inscriptum.

QUÆRES II. *Quisnam sit Principiorum Directivorum in Theologia usus?*

201. *Nota.* Non principia tantum, sed et ipsas fere argumentationis Theologicæ regulas circa Ecclesiam, Concilia et Pontificem præoccupavit institutæ hactenus disputationis materia: Unde præter morem in superioribus usurpatum, singulis Capitibus usum principiorum *directivorum* non subjunximus. Quanquam vero id impedire non debeat, quominus, quæ dispersa sunt in varios articulos, hic colligamus in unum; hoc tamen facile præstabit, ut argumentationis licitæ capita nunc proferamus, velut corollaria, nec operese eadem rationibus muniamus, utpote quas jam in prioribus uberime produximus. Ne vero aut evagemur ultra præfixos limites, aut eadem

sæpius repetere cogamur, responsa nostra ad materiam fidei et morum adstricta profiteamur.

202. *Respondeo I.* Circa ECCLESIAM tenent sequentes Regulæ. I. Nullius alterius Ecclesiæ, præterquam Romano-Catholicæ auctoritas per se præbet efficax argumentum. II. Ex communi consensu totius Ecclesiæ Catholicæ, amplectentis veritatem aliquam vel repudiantis falsitatem, firmum habetur fundamentum pro eadem veritate recipienda vel falsitate rejicienda. III. Judicium dogmaticum Ecclesiæ, aliquid pro vero aut falso habendum declarantis, certum est momentum, ad illud tanquam verum aut falsum evincendum. IV. Si quidpiam teneat Ecclesia priorum seculorum, id ipsum etiam nunc a quovis orthodoxo tenendum esse, legitime inferitur. V. Ubi antiqua siluit Ecclesia, aut dubitari impune passa est, si quid circa illud moderna definiat aut communi consensu probet, improbetve, indubie id tenendum est. VI. Ecclesia docens vel consentiens, dispersa non minus quam in Concilio congregata, auctoritatem certam obtinet, et obsequium credulitatis meretur. VII. Non enervatur argumentum ab Ecclesiæ auctoritate depromptum exinde, quod pauci respective Episcopi ejus definitioni refragentur. VIII. Cavendum, ne quid pro Ecclesiæ universalis doctrina adducatur, quod tale revera esse per se non constet, aut idoneis testibus haud probetur.

203. *Respondeo II.* Circa CONCILIA valent Regulæ subnexæ. I. Concilium œcumenicum præbet argumentum irrefragabile. II. Non æquale quidem, validum tamen, momentum suppeditat Concilium generale, nec positive reprobatum, nec tamen legitimæ definitioni contrarium. III. Nullius valoris est ratiocinium, quod ex Conc. generali vel simpliciter vel quoad illam partem improbatum desumitur. IV. Concilium particulare, quantumvis a summo Pontifice approbatum, majus certitudinis fundamentum non exhibet, quam quantum præbet Rom. Sedis auctoritas. V. In formando ex Conciliis argumento distinguendum est. 1. Inter consultationes aut disceptationes Patrum, et enuntiationes judiciales aut doctrinales : 2. Inter unius aut plurium Patrum opiniones aut sententias, et decreta conciliariter edita : 3. Inter decretorum præambula, rationes, clausulas, aut alia forsitan præter institutum inserta, et ipsam dispositionem : 4. Inter sensum verborum alienum et proprium, rei modum et substantiam, enuntiationis criterium probabile duntaxat et certum, ipsiusque certitudinis gradus varios.

204. *Respondeo III.* Circa SEDEM APOSTOLICAM seu summum Pontificem e cathedra loquentem obtinent Regulæ Proximæ. I. Ex sententia decretoria summi Pontificis, quam major Episcoporum, etiam per orbem dispersorum, pars pacifice acceptarit, firmissimum oritur argumentum. II. Etsi de fide non sit, hujusmodi sententiam ante acceptationem memoratam, esse penitus irrefragabilem; exinde tamen convincens argumentum derivari posse, ex disputatis colligitur. III. Ex auctoritate etiam eadem per se saltem idoneum ac solidum argumentum ubique formari posse, nemo facile negaverit. IV. Discernendum semper est in Pontifice officium a persona, magister universalis a privato Doctore, et duplex distinctionis genus, quod in Conciliis distinguendum proxime monuimus.

205. *Observe.* Brevitatis nunc usurpatæ rationes eædem faciunt, ut de quæstione circa judicem controversiarum speciatim tractanda abstinere liceat. Quod enim necessarius sit hujusmodi judex in Ecclesia; probant ea, quæ num. 35. et 37. pro necessitate Interpretis Scripturæ, et num. 70. pro necessitate Traditionis allata sunt. Quod inter qualitates judicis hujus præcipuas, numerare oporteat auctoritatem divinitus collatam et immunitatem ab errore; controversiæ decidendæ argumentum declarat. Quod tandem qualitates hujusmodi, ac consequenter judicis officium, nec Scripturæ ipsi, nec spiritui cujuslibet privato, nec Magistratui etiam politico conveniant; num. 39. et 40. est ostensum. Easdem autem qualitates cum passim in præsenti Disputatione Ecclesiæ universali, tum substantialiter sumptæ, tum representative acceptæ, vindicaverimus; satis expeditum videtur, titulum judicis controversiarum nec docenti Ecclesiæ, nec Concilio œcumenico, nec Pontifici e cathedra loquenti denegari posse.

APPENDIX

DE

SUMMIS PONTIFICIBUS, ET PATRIARCHIS ORIENTALIBUS.

---

206. *Nota.* Notitiam SUMMORUM PONTIFICUM tum chronologicam tum historicam Theologo, utilem non tantum, sed et necessariam esse, nemo rerum gnarus facile negarit: optandum proin, ut, ubi publica discendæ Historiæ opportunitas est, ea non negligatur; aut illius forsā defectus privata industria compensetur. Pro priori saltem in necessariis aliquantum supplendo, aut posteriori juvando, sequentem catalogum adjicimus. Cum vero constet, in supputatione Pontificum ordinanda præstantissimos etiam Chronologos passim a se invicem differre, fas erit, illos sectandos deligere, qui cum chronologia S. Petri superius exposita proxime conveniunt, aut aliorum inventis uti, et nova invenire addereque in hoc genere potuerunt. Unde in tribus quidem seculis prioribus Francisci Pagi Breviarium, in reliquis Epitomen Chronologicam Macqueri recentissimam plerumque adoptamus.

Ad Pontificatus initium et finem, ubi monumenta non deficiunt, notamus, præter annum, mensem ac diem, servatis regulis Pagianis, quas de diebus Electionis et Ordinationis aut de mortis et sepulturæ diebus præmisit. Ex historia unice indicamus facta dogmatica, omissis etiam brevitatis studio iis, quæ ad disciplinam pertinent. Antipapas addimus, notato saltem eorum exordio; quorum, qui certo illegitimi sunt, nomina caractere diverso notantur. Denique subjungimus, adjectis decessus annis, Patriarcharum Alexandrinorum, Antiochenorum, Hierosolymitanorum et Constantinopolitanorum nomina quorum cognitio qualiscumque subinde juvabit.

SECULUM I.

S. PETRUS Christi Vicarius An. 29., Rom. Pontifex An. 42. † 29. Jun. 67. Alius est a Cepha, quem Paulus reprehendit; scripsit 2. epist. Canonicas.

LINUS Petri Vicarius An. 56. succedit An. 67. † *An. eod.* Damnat Menandrianos.

CLEMENS I. 67. Pontificatum abdicat 77. Scrip. 2 epist. ad Corinthios.

CLETUS 77. † 83.

ANACLETUS 83. † 95.

EVARISTUS 95. † 108.

PATRIARCHÆ ALEXANDRINI. S. Marcus 68. Anianus 86. Albilius 96. Cerdon.

ANTIOCHENI. S. Petrus 41. Evodius 98. Ignatius.
HIEROSOLYMITANI. S. Jacobus min. 62. Simeon.

SECVLVM II.

ALEXANDER I. 108. † 116.
 SIXTUS I. 116. † 126.
 TELESOPHORS 126. † 137.
 HYGINVS 137. † 141. Damn. Cerdonem.
 PIVS I. 141. † 151.
 ANICETVS 151. † 161. Urget celebrationem Paschæ in Dominica, refragante
 S. Polycarpo.
 SOTER 161. † 170.
 ELEUTHERVS 170. † 183. Convenitur a S. Irenæo ob quasdam Ecclesiæ quæ-
 stiones.
 VICTOR I. 183. † 197. Damn. Sabellium, Noetum et Valentinum. Decidit con-
 troversiam de Paschate.
 ZEPHYRINVS 197. † 217. Recipit Natalium, damn. Proclum cum Montanistis.
PATR. ALEXANDRINI. Cerdon 110. Primus 122. Justus 133. Eumenes 143.
 Marcus II. 153. Celadion 167. Agrippinus 179. Julianus 189. Demetrius.
ANTIOCHENI. Ignatius 107. Heros 128. Cornelius 142. Heros II. 168. Theo-
 philus 181. Maximus 190. Serapion.
HIEROSOLYMITANI. Simeon 107. Justus, Zachæus, Tobias, Benjamin,
 Joannes, Matthias, Philippus, Seneca, Justus II, Levi, Ephrem, Joseph, Ju-
 das, *hi omnes natione fuerunt Judæi.* Marcus, Cassianus, Publius Maximus,
 Julianus, Gajanus, Symmachus, Caius, Julianus II, Capito, Maximus II,
 Antoninus, Valeus, Dotichianus, Narcissus, Dius, Germanio, Gordius.

SECVLVM III.

CALLIXTUS I. 217. † 222.
 URBANVS I. 222. † 230.
 PONTIANVS 230. † 233.
 ANTERVS 233. † 236.
 FABIANVS 236. † 250. Confirmat damnationem Privati.
 CORNELIUS 251. † 252. Damn. Novatum. Scrib. epist. apud Cyprianum.
 Antip. *Novatianus* 251.
 LUCIUS I. 252. † 253.
 STEPHANVS I. 253. † 257. Controv. de Rebaptismo cum S. Cypriano.
 SIXTUS II. 257. † 258.
 DIONYSIUS 259. † 269. Absolvit Dionysium Alexandrinum.
 FELIX I. 269. † 274. Damn. Paulum Samosatenum.
 EUTYCHIANVS 273. † 283.
 CAIUS 283. † 296.
 MARCELLINVS I. 296. † 304. Lapsus ejus fictitiu.
PATR. ALEXANDRINI. Demetrius 231. Heracleas 248. Dionysius 264. Maxi-
 mus 283. Theonas 300.
ANTIOCHENI. Serapion 211. Asclepiades 220. Philetus 228. Zebenus 237.

Babylas 250. Fabius 253. Demetrianus 260. Paulus Samosatenus 269. Dominus 271. Timæus 281. Cyrillus.
HIEROSOLYMITANI. Alexander 252. Maxabanus 260. Hymenæus 298. Zabdas.

SECULUM IV.

MARCELLUS I. 49. Maii 308. † 16. Jan. 310.
EUSEBIUS 2. Apr. 310. † 26. Sept. *an. eod.*
MELCHIADES 2. Jul. 311. † 10. Jan. 314. Absolvit Cæcilianum.
SILVESTER I. 31. Jan. 314. † 31 Dec. 335. Confirm. Arclatense, Præsidet per Legalos Œcumenico I.
MARCUS 18. Jan. 336. † 7. Oct. *an. eod.*
JULIUS I. 6. Febr. 337. † 12. Apr. 352. Judicat Orientalium causas. Scrib. epist. ad Eusebianos et Ecclesiam Alexandrinam.
LIBERIUS 24. Maii 352. † 24. Sept. 366. Sirmiensi Formulæ nulli subscribit. Damn. Conc. Ariminense. Exuli surrogatur Felix II. 355. † 365.
DAMASUS I. 1. Oct. 366. † 11. Dec. 384. Damn. Apollinarem, resistit Macedonio, Confirm. Œcumenicum II. Scrib. epist. et carmina.
Antip. Ursicinus 366.
SIRICIUS 1. Jan. 385. † 26. Nov. 398. Damn. Jovinianum, Manichæos, Priscillianistas. Scrib. epist. ad Himer. et Epp. Afros.
ANASTASIUS I. 9. Oct. 399. † 27. Apr. 402. Damn. Origenem.
PATR. ALEXANDRINI. Petrus 311. Achilles 312. Alexander 326. Athanasius 373. Petrus II. 381. Timotheus 385. Theophilus.
ANTIOCHENI. Cyrillus 302. Tyrannus 313. Vitalis 319. Philogonus 323. Eustathius 337. Huic *an.* 329. exuli substitutus Paulinus *an.* 330. *Post hunc Ariani aut de Arianismo suspecti per 30. annos* Eulalius, Euphronius, Placillus, Stephanus, Leontius, Eudoxus sederunt. *Successerunt universim* Meletius 381. et Flavianus; *pro Eustathianis autem* Paulinus 389. et Evagrius 392.
HIEROSOLYMITANI. Zabdas 302. Hermon 312. Macarius 331. Maximus III. 351. Cyrillus 386. Joannes II.
CONSTANTINOPOLITANI ab *an.* 381. Patriarchæ, Metrophanes 313. Alexander I. 336. Paulus cui deposito Eusebius 341. mortuo successit 351. Macedonius 360. Eudoxius *Arian.* 370. Evagrius *Exul*, et Gregorius Naz. *abdicans* 381. Nectarius 397. Joannes Chrysostomus.

SECULUM V.

INNOCENTIUS I. Apr. 402. † 12. Mar. 417. Absolvit Chrysostomum : damni. Pelag. et Cœlestium : conf. Conc. Africana : Scrib. epist. ad Decentium, Victricium et alios.
ZOSIMUS 18. Mar. 417. † 26. Dec. 418. Detecta fraude damni. iterum Pelag. et Cœlestium : Scrib. præter alias, epist. Tractoriam.
BONIFACIUS I. 30. Dec. 418. † 25. Oct. 422. Urget Constit. Imp. contra Pelagianos, subscriptionem Tractoriæ et jus appellationum : Scrib. epist. ad Illyricianos et Gallos.
Antip. Eulalius 418.

- COELESTINUS I. 3. Nov. 422. † 6. Apr. 432. Resistit Semipelagianis : prædamn. Nestorium : præsid. per leg. Œcumenico III. scrib. epist.
- SIXTUS III. 26. Apr. 432. † 28. Mar. 439. Recip. appellationes : rejic. Julianum Elcan., scrib. epist.
- LEO I. 1. Sep. 439. † 11. Apr. 461. Damn. Eutychen et Latrocinium Ephesinum : præsid. per leg. Œcumenico IV, scrib. epist. serm. etc.
- HILARIUS, 42. Nov. 461. † 17. Sep. 473. Resist. Macedonianis : scrib. epist.
- SIMPLICIUS, 27. Sep. 473. † 2. Mar. 483. Damn. Petrum Fullonem : scrib. epist.
- FELIX III. 6. Mar. 483. † 23. Feb. 492. Rejic. Zenonis Henoticon : damn. Acacium, Pet. Fullonem et Mangum : scrib. epist.
- GELASIUS I. 1. Mar. 492. † 19. Nov. 496. Resist. Manichæis : edit decretum de libris : scrib. epist. Tract. et Libros.
- ANASTASIUS II. 24. Nov. 496. † 16. Nov. 498. Studet paci Orient. restituendæ : scrib. epist.
- SYMMACHUS, 22. Nov. 498. † 19. Jul. 514. Damn. Anastasium : sponte se subicit Syn. Palmari : scrib. epist.
- Antip. *Laurentius* 498. et 500.
- PATR. ALEXANDRINI. Theophilus 412. Cyrillus 444. Dioscorus 452. Pos-
terius 457. Timotheus Ælurus 460. Timotheus Solophaciolus 482. Joannes
Talaia an. eod., Petrus Mongus 491. Athanasius II. 497. Joannes II.
- ANTIOCHENI. Flavianus 404. Alexander 419. Theodotus 427. Joannes 436.
Domnus 451. Maximus 456. Basilius 458. Acacius 459. Martyrius 471.
Petrus Fullo, *sepius pulsus*, mort. an. 486. Stephanus II. 479. Stephanus III.
482. Calendio 485. Palladius 498. Flavianus II.
- HIEROSOLYMITANI. Joannes II. 416. Praylus 429. Juvenalis 458. Anastasius 477. Martyrius 485. Salustius 493. Elias.
- CONSTANTINOPOLITANI. Joan. Chrysostomus 404. † 407. Arsacius 405.
Atticus 426. Sisimnius 428. Nestorius 431. Maximinus 434. Proclus 447.
Flavianus 449. Anatolius 458. Gennadius 471. Acacius 484. † 489. Flavi-
vita 490. Euphemius 496. Macedonius.

SECULUM VI.

- HORMISDAS, 27. Jul. 514. † 6. Aug. 523. Comp. schisma Constantinopolita-
num : suppr. Scytharum novitates. rejic. Faustum Rejen.
- JOANNES I. 13. Aug. 523. † 27. Maii 526.
- FELIX IV. 12. Jul. 526. † 12. Oct. 529.
- BONIFACIUS II. 15. Oct. 529. † 12. Dec. 531. Conf. Conc. Arausicanum cont.
Semipelagianos.
- Antip. *Dioscorus* 530.
- JOANNES II. 22. Jan. 532. † 26. Apr. 535. Acceptat Propos. Scytharum : reji-
cit damnationem Acemetarum : tractat causam Contumeliosi.
- AGAPETUS I. 4. Maii 535. † 12. Apr. 536. Resistit Anthimo Trapezuntino.
- SILVERIUS, 8. Jun. 536 † 20. Jul. 538. Intruditur *Vigilius* 22 Nov. 537., tan-
dem legitime eligitur idem
- VIGILIUS 20. Jul. 538. † 10. Jan. 555. Resistit Acephalis : utitur œconomia
circa tria Capitula ; conf. Œcumenicum V.
- PELAGIUS I. 16. Apr. 555. † 2. Mar. 559. Persuadet Occident. pluribus dam-
nationem trium Capitulorum.

JOANNES III. 27. Jun. 559. † 13. Jul. 572. Defen. Œcumenicum V.

BENEDICTUS I. 16. Maii 573. † 13. Jul. 577.

PELAGIUS II. 30. Nov. 577. † 8. Febr. 590. Laborat pro schismate Istriae tollendo : rescindit synodum Joannis Jejunatoris.

GREGORIUS I. 3. Sep. 590. † 12. Mar. 604. Reprobat titulum *Œcumenici* a Patriarcha Constantinopolitano Joanne IV usurpatum ; urget damnationem trium Capitulorum.

PATR. ALEXANDRINI. Joannes II. 506. Joannes III. 517. Dioscorus II. 519. Timotheus IV. 535. Theodosius 536. Paulus 537. Zoilus 551. Apollinarius 570. Joannes IV. 581. Eulogius.

ANTIOCHENI. Flavianus II. 512. Severus 516. Paulus II. 521. Euphrasius 526. Ephrem 546. Domnus III. 561. Anastasius exul mort. an. 599. Anastasius II.

HIEROSOLYMITANI. Elias 513. Joannes III. 525. Petrus 546. Macarius II. 552. Eustochius 561. Macarius *redux* 571. Joannes IV. 595. Amos.

CONSTANTINOPOLITANI. Macedonius 511. Timotheus 515. Joannes II. 520. Epiphanius 535. Anthimus 536. Mennas 552. Eutychius 565. Joannes III. 578. Eutychius *redux* 582. Joannes IV. seu Jejuuator 596. Cyriacus.

SECVLVM VII.

SABINIANUS Sep. 604. † 2. Feb. 605.

BONIFACIUS III. 25. Feb. 606. † 12. Nov. *an. eod.*

BONIFACIUS IV. 18. Sep. 607. † 25. Maii 614.

DEUSDEDIT, 13. Nov. 614. † 8. Oct. 617.

BONIFACIUS V. 29. Dec. 617. † 25. Oct. 625.

HONORIUS I. 14. Maii 626. † 12. Oct. 638. Non favet Monothelitis scripto aut facto.

SEVERINUS 28. Maii 640. † 2. Aug. *eod. an.* Dam. Ecthesin.

JOANNES IV. 24. Dec. 640. † 22. Oct. 642. Defend. Honorium : damn. Monothelismum.

THEODORUS, 24. Nov. 642. † 13. Maii 649. Damn. Pyrrhum et Typum.

MARTINUS I. 5. Jul. 649. † 16. Sep. 655. Facit eadem in Syn. Lateranensi. Exuli surrogatur 8. Sep. 652. et mortuo succedit

EUGENIUS I. 16. Sep. 655. † 2. Jun. 658.

VITALIANUS, 50. Jul. 658. † 27. Jan. 672.

ADEODATUS II. Apr. 672. † 17. Jun. 676.

DONUS I. 2. Nov. 676. † 11. Apr. 679.

AGATHO, 26. Jun. 679. † 10. Jan. 682. Damn. Monothelitas : mittit Legatos et litteras ad Conc. Œcumenicum VI.

LEO II. 17. Aug. 682. † 28. Jun. 683. Conf. Œcumenicum VI.

BENEDICTUS II. 26. Jun. 684. † 8. Maii 685. Inquirat in prop. ambiguum.

JOANNES V. 23. Jul. 685. † 2. Aug. 686.

CONON, 21. Oct. 686. † 21. Sep. 687.

SERGIUS II. 15. Dec. 687. † 8. Sep. 701. Acquiescit expositioni propositionis : non probat Cann. Trullanos : extinguit Schisma Istriae.

Antipp. *Paschalis et Theodorus* 687.

PATR. ALEXANDRINI. Eulogius 606. Theodorus 609. Joannes Eleemosyn. 618. Georgius mort. 630. *Successorum Melchitarum anni et nomina non*

sunt cognita præter Cyrum, et Petrum an. 630. mortuum. Ex *Jacobitis* autem Gregorio successerunt Benjamin 649. Agatho 668. Joannes 677. Isaac 680. Simon.

ANTIOCHENI. Anastasius II. 608. Anastasius III. 640. Macedonius *intrus.* et Macarius *depos.* 681. Theophanes 683. Alexander II. *post quem Sedes diu vacat.*

HIEROSOLYMITANI. Amos 601. Hesychius 609. Zacharias, Modestus, Sophronius 636. *sub quo urbs capta a Musulmanis non reliquit seriem Patriarcharum.*

CONSTANTINOPOLITANI. Cyriacus 606. Thomas 610. Sergius 639. Pyrrhus 641. Paulus II. 633. Petrus 660. Thomas II. 671. Joannes V. 674. Constantinus 670. Theodorus 678. Georgius 684. Paulus III. 693. Callinicus.

SECULUM VIII.

JOANNES VI. 30. Oct. 701. † 11. Jan. 703.

JOANNES VII. 1. Mar. 703. † 18. Oct. 707.

SISINNUS, 19. Jan. 708. † 7. Feb. *an. eod.*

CONSTANTINUS, 25. Mar. 708. † 9. Apr. 715. Resistit Monothelitis.

GREGORIUS II. 19. Maii 713. † 12. Febr. 731. Exting. schisma Anglorum circa celebr. Paschatis : resistit Leoni Iconomacho.

GREGORIUS III. 18. Mar. 731. † 28. Nov. 741. Scriptis et factis obstat Iconomachis : resp. ad QQ. Bonifacii.

ZACHARIAS 3. Dec. 741. † 15. Mar. 752. Eadem, quæ prædecessor, facit.

STEPHANUS II. 26. Mar. 752. † 26. Apr. 757. Dat Responsa Gallis : damnat Conc. Iconomachorum.

PAULUS I. 28. Maii 757. † 29. Jun. 767. Conatur reducere Copronymum.

Antip. *Theophylactus* 757.

STEPHANUS III. 7. Aug. 768. † 1. Feb. 772. Damn. Conc. Constantinopol. Iconomachorum.

Antip. *Constantinus* 767.

ADRIANUS I. 9. Feb. 772. † 26. Dec. 793. Præsidet per. Leg. et confirmationem dat OEcumenico VII.

LEO III. 26. Dec. 793. † 12. Jun. 816. Damn. err. Felicis et Elipandi : non probat additionem : *Filioque*, in symbolo.

PATR. ALEXANDRINI. Ex *Melchitis* Cosmus 730. Politianus 776. Ex *Jacobitis* Simon 703. Alexander 727. Cosmus 728. Theodorus 739. Michael 762. Memas 721. Joannes 799. Marcus.

ANTIOCHENI. Stephanus IV. 744. Theophylactus 731. Theodorus, Georgius, David *intrus.* Georgius *redux*, Cyriacus.

HIEROSOLYMITANI. Theodorus, Elias, Joannes V. Georgius.

CONSTANTINOPOLITANI. Callinicus 703. Cyrus 711. Joannes VI. 714. Germanus 730. Anastasius 733. Constantinus II. 760. Nicetas 780. Paulus IV. 784. Tarasius.

SECULUM IX.

STEPHANUS IV. 22. Jun. 816. † 22. Jan. 817.

PASCHALIS I. 23. Jan. 817. † 11. Maii 824.

EUGENIUS II. 5. Jun. 824. † 27. Aug. 827.

Antip. *Zinzinus* 824.

VALENTINUS Sep. 827. † 10. Oct. *an. eod.*

GREGORIUS IV. 5. Jan. 828. † 11. Jan. 844.

SERGIUS III. 27. Jan. 844. † 27. Jan. 847.

LEO IV. 12. Apr. 847. † 17. Jul. 855. Renuit confirmationem Conc. Suessionensis. *Fabula hic sequitur de Joanna Papissa.*

BENEDICTUS III. 1. Sep. 855. † 10. Mar. 858.

Antip. *Anastasius* 855.

NICOLAUS I. 25. Mar. 858. † 13. Nov. 867. Reprimit Theopaschitas, Photium et Pneumatomachos : respondet consultis Bulgarorum.

ADRIANUS II. 14. Dec. 867. † 25. Nov. 872. Damu. Photium : præs. per. Leg. Œcumenico VIII. : controvertit cum Hincmari.

JOANNES VIII. 14. Dec. 872. † 15. Dec. 882. Rescindit Concilium Photii restituti.

MARTINUS II. 23. Dec. 882. † 23. Feb. 884.

ADRIANUS III. 1. Mar. 884. † 8. Jul. 885.

STEPHANUS V. 25. Jul. 885. † 7. Aug. 891.

FORMOSUS, 19. Sep. 891. † 4. Aprilis. 896.

Antip. *Sergius* 891. Formoso juxta aliquos succedit Bonifacius VI.

STEPHANUS VI. 2. Maii 896. † Aug. 897. Furit contra Formosum defunctum.

ROMANUS, 17. Sep. 897. † 8. Feb. 898.

THEODORUS II. 12. Febr. 898. † 3. Mar. *an. eod.*

JOANNES IX. 12. Mar. 898. † 26. Mar. 900. Agit pro Formoso : respondet consultationibus.

PATR. ALEXANDRINI. Ex *Melchitis*, Politianus II. 804. Eustathius 808. Christophorus 836. Sophronius 847. Michael 872. Christodulus. Ex *Jacobitis*, Marcus 826. Jacobus 837. Simeon 838. Joseph 856. Michael 858. Cosmus II. 866. Sanutus 877. Michael.

ANTIOCHENI. Job 844. Nicolaus 867. *Sedes vacat.* Theodosius 892. Simeon.

HIEROSOLYMITANI. Georgius 811. Thomas 821. Basilius 839. Joannes 842. Sergius 858. Salomon 863. Theodosius 879. Elias.

CONSTANTINOPOLITANI. Tarasius 806. Nicephorus 815. Theodotus 821. Antonius 832. Joannes VII. 842. Methodius 847. Ignatius 858. Photius 867. Ignatius *restitutus* 878. Photius *redux* 886. Stephanus 893. Antonius II. 895.

SECVLVM X.

BENEDICTUS IV. 6. Apr. 900. † 20. Oct. 903.

LEO V. 28. Oct. 903. † 6. Dec. *an. eod.*

Antip. *Christophorus* *an.* 904.

SERGIUS IV. 9. Jun. 905. † 6. Dec. 911. Agit contra Formosum.

ANASTASIUS III. 6. Dec. 911. † 6. Jun. 913.

LANDUS, 4. Dec. 913. † 25. April. 914.

JOANNES X. 30. Apr. 914. † 2. Jul. 928. Componit contr. de quartis nuptiis.

LEO VI. 6. Jul. 928. † 20. Jan. 929.

STEPHANUS VII. 1. Feb. 929. † 12. Mar. 931.

JOANNES XI. 20. Mar. 931. † 5. Feb. 936.

- LEO VII. 14. Feb. 936. † 23. Aug. 939.
 STEPHANUS VIII. 1. Sep. 939. † 15. Jan. 943.
 MARTINUS III. 22. Jan. 943. † 4. Aug. 946.
 AGAPETUS II. 9. Aug. 946. † 18. Mar. 956.
 JOANNES XII. 23. Mar. 956. † 14. Maii 964.
 Antip. *Leo VIII.* 963.
 BENEDICTUS V. 19. Maii 964. *an. eod.* pulsus. † 5. Jul. 965. Succedit, qui prius erat intrusus,
 LEO VIII. 24. Jun. 964. † Apr. 965.
 JOANNES XIII. 1. Oct. 965. † 6. Sep. 972.
 BENEDICTUS VI. 22. Sep. 972. † Mar. 974.
 Antip. *Franco*, qui se *Bonifacium VII.* dicit 973.
 DONUS II. 5. Apr. 974. † Oct. 975.
 BENEDICTUS VII. 19. Dec. 975. † 10. Jul. 984.
 JOANNES XIV. 19. Oct. 984. † 20. Aug. 985.
 Antip. prior *Bonifacius* 985.
 JOANNES XV. 25. Apr. 986. † 30. Apr. 996.
 GREGORIUS V. 19. Maii 996. † 18. Feb. 999.
 Antip. *Philagathus*, dictus *Joannes XVI.* 997.
 SYLVESTER II. 19. Feb. 999. † 12. Mai. 1003.
PATR. ALEXANDRINI. Ex *Melchitis* Christodulus 933, Eutychius 940. *Reliqui desunt.* Ex *Jacobitis*, Michael 902. *Sedes vacat* 916, Gabriel 938. Cosmus 940. Macarius 960. Theophanes 962. Mennas 980. Ephrem 982. Philotheus.
ANTIOCHENI. Simeon 904. Elias 932. Theodosius *alias* Stephanus, Christophorus, Agapius.
HIEROSOLYMITANI. Elias, Christophorus. *Plura desunt.*
CONSTANTINOPOLITANI. Nicolaus Mysticus 906. Euthymius 911. Nicolaus *redux* 925. Stephanus II. 928. Tryphon 931. Theophylactus 956. Polyeuctus 970. Basilius 974. Antonius Studita 979. Nicolaus Chrysoberga 995. Sisinnius II. 998. Sergius.

SECULUM XI.

- JOANNES XVII. 8. Jun. 1003. † 31. Oct. *an. eod.*
 JOANNES XVIII. 19. Mar. 1004. † 18. Jul. 1009. Conciliat Ecclesiam Orient. et Occidentalem.
 SERGIUS V. 11. Oct. 1009. † 13. Jul. 1012.
 BENEDICTUS VIII. 10. Jul. 1012. † 10. Jul. 1024.
 Antip. *Gregorius* 1012.
 JOANNES XIX. 19. Jul. 1024. † 6. Nov. 1033.
 BENEDICTUS IX. 9. Dec. 1033. Abdicat 1044.
 Antip. *Joannes* cogn. *Sylvester III.* 1044.
 GREGORIUS VI. 28. Apr. 1045. Abd. 17. Dec. 1046.
 CLEMENS II. 25. Dec. 1046. † 9. Oct. 1047. *Redit Benedictus IX. sed abd. rursus aut expellitur* 17. Jul. 1048.
 DAMASUS II. 17. Jul. 1048. † 8. Aug. *an. eod.*
 LEO IX. 11. Feb. 1049. † 10. Apr. 1054. Damn. Berengarium et Scoti librum : confutat Michaellem Cerularium,

VICTOR II. 13. Apr. 1055. † 28. Jul. 1057.
 STEPHANUS IX. 2. Aug. 1057. † 29. Mar. 1058.
 NICOLAUS II. 9. Dec. 1058. † 24. Jun. 1061.
 Antip. *Joannes* cogn. *Benedictus X.* 1058.
 ALEXANDER II. 30. Sep. 1061. † 20. Apr. 1073. Damn. hæresin Incestuosorum.
 Antip. *Cadalous* cogn. *Honorius II.* 1061.
 GREGORIUS VII. 22. Apr. 1073. † 25. Mai. 1085. Persequitur Simoniam, conjugia Clericorum et Investituras.
 Antip. *Guibertus* cogn. *Clemens III.* 1080.
 VICTOR III. 24. Mai. 1086. † 16. Sep. 1087.
 URBANUS II. 12. Mar. 1088. † 29. Jul. 1099. Persequitur priora.
 PASCHALIS II. 13. Aug. 1099. † 18. Jan. 1118.
 Antipp. *Albertus*, *Theodoricus*, et *Maginulfus*, qui cogn. *Sylvester IV.*
 PATR. ALEXANDRINI. Ex *Jacobitis* Philotheus 1003. Zacharias 1032. Sanutus 1047. Christodulus 1078. Cyrillus 1092. Michael.
 ANTIOCHENI, Æmilianus 1080. Stephanus, Petrus 1090. Joannes 1100.
 HIEROSOLYMITANI. Orestes, Simeon. Ex *Latinis* Daimbertus 1099.
 CONSTANTINOPOLITANI. Sergius II. 1019. Eustathius 1025. Alexius 1043.
 Michael Cerularius 1058. Constantinus Lichudes 1064. Joannes Xiphili-
 nus 1077. Cosmus 1082. Eustratius Garidas 1084. Nicolaus Grammaticus.

SECULUM XII.

GELASIUS II. 25. Jan. 1118. † 29. Jan. 1119.
 Antip. *Burdinus*, cogn. *Gregorius VIII.* 1118.
 CALLIXTUS II. 1. Feb. 1119 † 12. Dec. 1124. Præsid. OEcumenico IX. Com-
 ponit contro. de Investituris.
 HONORIUS II. 21. Dec. 1124. † 14. Feb. 1130.
 INNOCENTIUS II. 17. Feb. 1130. † 24. Sep. 1143. Præsid. OEcumenico X.
 Antipp. *Petrus Leonis*, cogn. *Anacletus II.* 1130. et *Gregorius*, cogn. *Victor II.* 1138.
 COELESTINUS II. 26. Sep. 1143. † 9. Mar. 1144.
 LUCIUS II. 10. Mar. 1144. † 25. Feb. 1145.
 EUGENIUS III. 27. Febr. 1145. † 8. Jul. 1153. Damn. Eonem, et Gilberti
 errores.
 ANASTASIUS IV. 9. Jul. 1153. † 2. Dec. 1154.
 ADRIANUS IV. 3. Dec. 1154. † 1. Sep. 1159. Sequitur schisma 18. annorum.
 ALEXANDER III. 7. Sep. 1159. † 30. Aug. 1181. Præsid. OEcumenico XI.
 Antip. *Victor III.* 1159. *Paschalis III.* 1164. *Callixtus III.* 1168. *Innocen-
 tius III.* 1178.
 LUCIUS III. 1. Sep. 1181. † 24. Nov. 1185.
 URBANUS III. 25. Nov. 1185. † 19. Oct. 1187.
 GREGORIUS VIII. 20. Oct. 1187. † 15. Dec. an. eod.
 CLEMENS III. 19. Dec. 1187. † 25. Mar. 1191.
 COELESTINUS III. 28. Mar. 1191. † 8. Jan. 1198.
 INNOCENTIUS III. 8. Jan. 1198. † 16. Jul. 1216. Præsid. OEcumenico XII.
 PATR. ALEXANDRINI. Ex *Jacobitis*, Michael 1102. Marius 1129. Gabriel
 1146. Michael an. eod. Joannes 1167. Marcus 1189. Joannes.

ANTIOCHENI. Ex *Latinis* Bernardus 1135. Robertus 1140. Aimericus 1187.

Robertus II. Theodorus Balsamon.

HIEROSOLYMITANI. Ex *Latinis* Daimbertus 1107. Gibelinus 1112. Arnulfus 1118. Gormondus 1128. Stephanus 1130. Gulielmus 1144. Fulcherius 1157. Amalricus 1180. Heraclius 1191. Albertus.

CONSTANTINOPOLITANI. Nicolaus Grammaticus 1111. Joannes Chalcedonius 1134. Leo Stypiotes 1143. Michael Oxyta 1146. Cosmus II. 1147. Nicolaus Muzalonius 1151. Theodorus, Neophytus, Constantinus 1153. Lucas Chrysoberga 1167. Michael Anchiales 1173. Charito 1177. Theodosius 1183. Basilius Camaterus 1186. Nicetas Muntanes 1190. Leontius 1191. Dositheus 1194. Georgius Xiphilinus 1198. Joannes Camaterus.

SECULUM XIII.

HONORIUS III. 18. Jul. 1216. † 18. Mar. 1227.

GREGORIUS IX. 18. Mar. 1227. † 21. Aug. 1241. Promulgat Libros quinque Decretalium.

COELESTINUS IV. 22. Sep. 1241. † 8. Oct. *an. eod.*

INNOCENTIUS IV. 24. Jun. 1243. † 7. Dec. 1254. Præsid. OEcumenico XIII.

ALEXANDER IV. 25. Dec. 1254. † 23. Mai. 1261. Damn. libr. Gulielmi de S. Amore.

URBANUS IV. 29. Aug. 1261. † 2. Oct. 1264.

CLEMENS IV. 5. Feb. 1265. † 29. Nov. 1268. Conatur reducere Græcos.

GREGORIUS X. 1. Sep. 1271. † 10. Jan. 1276. Præsid. OEcumenico XIV.

INNOCENTIUS V. 21. Jan. 1276. † 22. Jun. *an. eod.*

ADRIANUS V. 4. Jul. 1276. † 16. Mai. 1277.

JOANNES XX. vel XXI. 13. Sep. 1276. † 16. Mai. 1277.

NICOLAUS III. 25. Nov. 1277. † 22. Aug. 1280.

MARTINUS IV. 22. Feb. 1281. † 28. Mar. 1285.

HONORIUS IV. 2. Apr. 1285. † 3. Apr. 1287.

NICOLAUS IV. 15. Febr. 1288. † 4. Apr. 1292.

COELESTINUS V. 7. Jul. 1294. Abd. 13. Dec. *an. eod.*

BONIFACIUS VIII. 24. Dec. 1294. † 11. Oct. 1303. Edit Libr. sextum Decretalium.

PATR. ALEXANDRINI. Ex *Jacobitis*, Joannes 1206. *Sed. vac.* 1234. Cyrillus 1235. *Sed. vac.* 1243. Athanasius 1292. Gabriel, Joannes 1293. Theodosius 1300.

ANTIOCHENI. Ex *Latinis*, Theodorus Balsamon 1214. Rainerus 1229. Albertus 1234. Elias 1242. Christianus 1268. *Desinunt hic Latini*, qui non sunt Titulares : aliorum notitia vix quidpiam prodest.

HIEROSOLYMITANI. Ex *Latinis* Eremita 1214. Robertus 1215. Lotharius Geroldus, 1239. Robertus 1253. Jacobus Pantaleon, Pap. Urbanus IV, factus, 1291. Wilhelmus 1272. Thomas 1278. Elias 1288. Nicolaus 1291. *Sequuntur Titulares.*

CONSTANTINOPOLITANI. Joannes Camaterus 1203. Michael Auctorianus 1215. Theodorus Irenicus 1221. Maximus II. 1226. Manuel Charitopulus 1227. Germanus Nauplius 1226. Methodius *an. eod.* Manuel 1254. Arsenius 1260. Nicephorus 1261. Arsenius *redux* 1264. Germanus 1266.

Joseph 1273. Joannes Veccus 1283. Joseph *redux eod. an.* Gregorius Cyprianus 1289. Anastasius 1293. Joannes. *Latini* Thomas Morosini 1211. *Sedes vacat.* 1215. Gervasius 1226. Simon 1232. Nicolaus Placentinus 1253. Pantaleon Justinianus 1261. *Desinunt Constantinopoli a Græcis recuperata.*

SECULUM XIV.

BENEDICTUS XI. 22. Oct. 1303. † 6. Jul. 1304. Componit simultates, inter Prædecessorem et Galliam, inter Clerum et Religiosos, ortas.

CLEMENS V. 14. Nov. 1305. † 20. Apr. 1314. *Sedet Avenione.* Præsid. OEcumenico XV. Edit Clementinas.

JOANNES XXII. 7. Aug. 1316. † 4. Dec. 1334. *Sedet Aven.* Dirimit. QQ. de paupertate : damn. errores Fratricellorum, asserta Marsilii Patavini et Joannis de Poliaco : publicat Clementinas et Extravagantes : nihil statuit de visione Dei.

Antip. Petrus de Corbario, 1328.

BENEDICTUS XII. 20. Dec. 1334. † 25. Apr. 1342. *Sedet Aven.* Decidit Quæst. de visione beatifica.

CLEMENS VI. 7. Mai. 1342. † 6. Dec. 1352. *Sedet Aven.* Damn. Flagellantes.

INNOCENTIUS VI. 18. Dec. 1352. † 12. Sep. 1362. *Sedet Aven.*

URBANUS V. 17. Sep. 1362. † 19. Dec. 1370. *Sedet Aven.* Reducit Palæologum a schismate.

GREGORIUS XI. 30. Dec. 1370. † 27. Mar. 1378. *Redit Romam* 1377.

URBANUS VI. 9. apr. 1378. † 15. Oct. 1389. *Sedet Rom. Schisma.*

Antip. Clemens VII. 20. Sep. 1378. † 16. sep. 1374. *Sedet Aven.*

BONIFACIUS IX. 2. Nov. 1389. † 1. Oct. 1404. *Sedet Rom.*

Antip. Benedictus XIII. 28. Sep. 1394. *Sedet Aven.* Ejus obedientia suspenditur 1398.

PATR. ALEXANDRINI. ex Jacobitis, Joannes 1320. Joannes 1327. Benjamin 1340. Petrus 1348. Marcus 1363. Joannes, Gabriel Matthæus, *Postrema nomina in seqq. seculis redeunt, sed sine annorum nota.*

CONSTANTINOPOLITANI. Joannes 1302. Athanasius 1310. Niphon 1315. Joannes Glycas 1320. Gerasimus 1321. Isaias 1333. Joannes 1347. Isidorus 1349. Callixtus 1354. Philotheus 1355. Callixtus *redux* 1362. Philotheus *redux* 1376. Macarius 1379. Nilus 1388. Antonius 1396. Callixtus 1397. Matthæus.

SECULUM XV.

INNOCENTIUS VII. 17. Oct. 1404. † 6. Nov. 1406. *Sedet Rom.* Benedictus XIII. recipit obedientiam 28. Mai. 1403. deponitur Pisis 5. Jun. 1409., Constantiæ 26. Jul. 1417. † 23. Mai. 1423.

GREGORIUS XII. 30. Dec. 1406. *Sedet Rom.* Deponitur Pisis 5. Jun. 1409. Abdic. Constantiæ 4. Jul. 1415. † 4. Jul. 1417.

ALEXANDER V. post depositionem Pontificum Pisanam 26. Jun. 1409. † 3. Mai. 1410. *Sedet Rom.*

JOANNES XXIII. 17. Mai. 1410. Depon. Constantiæ 29. Mai. 1415. † 22. Dec. 1419. *Sedet Rom.*

MARTINUS V. 11. Nov. 1417. † 20. Feb. 1431. Præsid. postremis Conc. Constantiensis sessionibus : *sedet cum sequentibus Romæ.*

Antip. *Munio* cogn. *Clemens VIII* 1424.

EUGENIUS IV. 4. Mar. 1431. † 23. Feb. 1447. Transfert Concilium Basilea Florentiam, ibique præsidet OEcumenico XVI.

Antip. *Amedeus* cogn. *Felix V.* 1439.

NICOLAUS V. 6. Mar. 1447. † 24. Mar. 1455. Schisma extinguitur, *Felice* cedente 1449.

CALLIXTUS III. 8. Apr. 1455. † 6. Aug. 1458.

PIUS II. 27. Aug. 1458. † 14. Aug. 1464. Damn. appellationes a Pontifice ad Concilium : vetat controverti de sanguine Christi.

PAULUS II. 31. Aug. 1464. † 26. Jul. 1471. Damn. Hussitas.

SIXTUS IV. 9. Aug. 1471. † 13. Aug. 1484.

INNOCENTIUS VIII. 29. Aug. 1484. † 25. Jul. 1492. Oppr. hæres. Hussitarum.

ALEXANDER VI. 11. Aug. 1492. † 18. Aug. 1503.

PATR. CONSTANTINOPOLITANI. Matthæus 1410. Euthymius 1416. Joseph 1439. Gregorius 1441. Athanasius 1445. Joannes 1449. Athanasius *redux* 1451. Niphon 1452. Isaias 1454. Georgius Scholarius sive Gennadius 1458. Isidorus 1459. Joasaph 1461. Marcus Xylocarabes, Simeon Trapezuntinus, Dionysius 1471. Simeon *redux* 1474. Raphael Serbius 1476. Maximus 1482. Niphon 1490. Dionysius *redux*, Joachim Dramas, Pachomius.

SECVLVM XVI.

PIUS III. 23. Sep. 1502. † 18. Oct. *an. eod.*

JULIUS II. 1. Nov. 1503. † 21. Feb. 1513. Inchoat OEcumenicum XVII.

LEO X. 11. Mar. 1513. † 1. Dec. 1521. Præses absolvit hoc Concilium : damn. Lutheri articulos.

ADRIANUS VI. 9. Jan. 1522. † 24. Sep. 1523.

CLEMENS VII. 19. Nov. 1523. † 25. Sep. 1534. Sub eo oritur schisma Angliæ.

PAULUS III. 13. Oct. 1534. † 10. Nov. 1549. Inchoat OEcumenicum XVIII.

JULIUS III. 8. Feb. 1550. † 23. Mar. 1555. Damn. Libros hæreticos et Talmud : instaurat OEcum. XVIII.

MARCELLUS II. 9. Apr. 1555. † 1. Mar. *an. eod.*

PAULUS IV. 23. Maii 1555. † 18. Aug. 1559. Edit indicem Librorum prohibitorum.

PIUS IV. 26. Dec. 1559. † 9. Dec. 1565. Absolvit et confirmat OEcumenicum XVIII.

PIUS V. 7. Jan. 1566. † 1. Mai. 1572. Curat promulgationem Tridentini : damn. propp. Baii.

GREGORIUS XIII. 13. Mai. 1572. † 7. Apr. 1585. Corrigit Calendarium.

SIXTUS V. 23. Apr. 1585. † 27. Aug. 1590. Expurgat S. Biblia.

URBANUS VII. 15. Sep. 1590. † 27. Sep. *an. eod.*

GREGORIUS XIV. 5. Dec. 1590. † 15. Oct. 1591.

INNOCENTIUS IX. 30. Oct. 1591. † 13. Dec. *an. eod.*

CLEMENS VIII. 29. Jan. 1592. † 3. Mar. 1605. Damn. prop. de absolutione absentis : repetit emendatam Bibliorum editionem : habet congreg. de Auxiliis div. gr.

PATR. CONSTANTINOPOLITANI. Pachomius 1515. Theoliptus 1521. Jeremias 1523. Joannicius 1530. Jeremias *redux* 1544. Dionysius 1555. Joseph 1565. Metrophanes 1572. Jeremias 1579. Metrophanes *redux* 1582. Jeremias *redux* 1585. Matthæus.

SECVLVM XVII.

LEO XI. 1. Ap. 603. † 27. Apr. *an. eod.*

PAVLVS V. 16. Mai. 1603. † 21. Jan. 1621. Finit controversiam de Auxiliis indicto utrinque silentio : damn. formulam juramenti in Anglia : renovat damnationem Clementinam de absolutione : damn. lib. Edm. Richerii de potest. Eccl.

GREGORIUS XV. 9. Feb. 1621. † 8. Jul. 1623.

VRBANVS VIII. 6. Aug. 1623. † 29. Jun. 1644. Damn. concessionem laico faciendam, et iterum propp. Baii : edit Breviarium et Martyrologium Rom. expurgatum.

INNOCENTIUS X. 15. Sep. 1644. † 7. Jan. 1653. Damn. Librum *Augustinus* et 5. propp. Jansenii.

ALEXANDER VII. 7. Aug. 1653. † 22. Mai. 1667. Præscribit formulam damnationis Jansenianæ : damn. lib. de Præadamitis et 43. propp. variorum : vetat censuras circa doloris sacramentalis sufficientiam : piæ de immaculata B. V. M. conceptione sententiæ plurimum favet.

CLEMENS IX. 20. Jun. 1667. † 9. Dec. 1669.

CLEMENS X. 29. Apr. 1670. † 22. Jul. 1676.

INNOCENTIUS XI. 21. Sep. 1676. † 12. Aug. 1689. Damn. scripta et 68. propp. Molinosi, necnon 63. propp. variorum.

ALEXANDER VIII. 6. Oct. 1689. † 1. Feb. 1691. Damn. 2. prop. de peccato Philosoph. et 31. alias : irritat declarationem Cleri Gallicani.

INNOCENTIUS XII. 12. Jul. 1691. † 12. Jul. 1700. Damn. librum : *Placita sanctorum*, et 23. prop. Fenelonii : vetat immeritam Jansenistæ compellationem.

PATR. CONSTANTINOPOLITANI. *Longa serie, sed sine annorum notis referuntur* : Matthæus de Joannina, Gabriel Thessalonicensis, Theophanes Atheniensis, Meletius Alexandrinus, Neophytus Atheniensis, Raphael Methymnius, Cyrillus Lucaris, Timotheus Patrasius, Gregorius Amaseus, Anthymus Adrianopolitanus, Cyrillus Boereensis, Athanasius Patellarius, Neophytus Heracleensis, Parthenius Adrianopolita, Parthenius Scescines, Joannitius, Cyrillus Tornobeus, Paissus Larissæus, Parthenius Chiensis, Gabriel Gani, Parthenius Prussius, Dionysius Larissæus, Clemens Iconiensis, Methodius Heracleensis, Dionysius Muselinus, Gerasimus Tornobius, Athanasius, Jacobus Larissæus, Callinicus Prussius, Gabriel Chalcedonensis. *Omissimus nominatorum reditus, sæpius ter, aliquoties quater et subinquinquies frequentatos.*

SECVLVM XVIII.

CLEMENS XI. 23. Dec. 1700. † 19. Mar. 1721. Damn. effugia Jansenistarum, necnon Reflexiones morales et propp. 101. Quesnelli : reprobatur cultum Confucii ; indicit festum Immac. Conceptionis ab omnibus celebrari de præcepto.

INNOCENTIUS XIII. 15. Mai. 1721. † 7. Mar. 1724. Assertor est juris Ecclesiastici.

BENEDICTUS XIII. 29. Mai. 1724. † 21. Feb. 1730. Sancit Discipl. Ecclesiasti-

cam, celebrato Romæ Concilio : munit SS. Augustini et Thomæ doctrinam contra Jansenistarum calumnias : laudat scholam Thomisticam.

CLEMENS XII. 11. Jul. 1730. † 6. Feb. 1740. Declarat, Pontificis prioris laudibus nihil detractum esse cæteris scholis Catholicis.

BENEDICTUS XIV. 17. Aug. 1740. † 3. Mai. 1758. Decidit causam Sinensem; controversias de Matrimonii in ditione Protestantium, de usuris, de jejuniis, de absolutione complices etc. Damn. propp. de duello : præscribit regulas circa neganda Constit. Unigenitus refractariis sacramenta.

CLEMENS XIII. 6. Jul. 1758. † 3. Feb. 1769.

CLEMENS XIV. 19. Mai. 1769. † 22. Sep. 1774.

PIUS VI. 15. Feb. 1775. † 29. Aug. 1799. Damn. statuta *synodi Pistor.*, nec non constit. civilem Cleri in Gallia.

SECVLUM XIX.

PIUS VII. 14. Mar. 1800. † 20. Aug. 1823.

LEO XII. 28. Sep. 1823. † 10. Feb. 1829.

PIUS VIII. 21. Mar. 1829. † 30. Nov. 1830.

GREGORIUS XVI. 2. Feb. 1831. † 1. Jun. 1846.

PIUS IX. 16. Jun. 1846.

DISPUTATIO III.

DE PRINCIPIIS ADJUVANTIBUS.

CAPUT I.

DE SANCTIS PATRIBUS.

Quamquam pro more, etiam aliis solempni, Patribus inter Principia directiva concedere locum potuissemus, maluimus tamen illos ad adjuvantium ordinem reducere, augendæ potius quam minuendæ dignitatis ergo; ut ostenderemus scilicet, ab iisdem, Principiorum hujusmodi rationem omnem totamque nominis mensuram impleri, dum veritates revelatas et custodiendi et illustrandi et firmandi character illis proprius esse doceretur. Eam in rem Patrum notionem, auctoritatem et usum breviter proponemus, adjuncto eorumdem et Scriptorum Ecclesiasticorum sub finem catalogo.

ARTICULUS I.

Quisnam sit sanctorum Patrum Character?

207. *Nota.* Patrum nomine latius accepto vocamus Ecclesiæ Prælatos, aliosve de Clero viros, qui vocibus ac scriptis Ecclesiæ fundandæ aut amplificandæ operam magis sedulam tribuerunt: qua sub significatione Patres Ecclesiæ non tantum dici possunt Apostoli; sed et qui juxta S. Aug. pro Patribus nati sunt filii, id est, pro Apostolis Episcopi: quin etiam omnes viri Ecclesiastici, qui verbo ac litteris de populo Christiano fuerunt bene meriti. Quoniam vero priores illi clarioribus titulis aliis condecorantur; alteri hoc nomen officio quidem, non re tamen necessario sustinent; postremi autem plures forent, quam indicata a Paulo (1. Cor. 4. v. 13). Patrum paucitas permittat: ex communi probatoque Ecclesiæ usu nomen Patris usurpabimus strictius eaque notione, ut et a scriptore Ecclesiastico et ab Ecclesiæ Doctore Patrem discernamus.

208. *Dico I.* ECCLESIE PATRES sunt viri Ecclesiastici, proxime descripti, qui doctriua eminent, sanctitate florent, antiquitate vident, et expressa vel tacita Ecclesiæ designatione gaudent. *Exponitur.* Etenim 1um quidem declarat comparatio cum Patre naturali, quem generatio prima proles vel aucta deno-

minat : 2um Apostoli exemplum illustrat, qui filios in Christo Jesu per Evangelium a se genitos enuntiat : 3um educationis ratio ostendit, quæ non verbo solo sed vitæ etiam exemplo perficitur : 4um naturalis ordo exigit, qui prioritatem in generante et perfectionem potentiæ, certos ætatis annos præcurrentem, supponit : 5um Doctorum et Sanctorum paritas confirmat, quorum titulos usurpare fas non est, nisi accedente suffragio, illic Academiæ promotis, et hic Ecclesiæ canonizantis.

Confirmatur. Quinque his dotibus imprimis constituitur genuina Patris Ecclesiæ notio, sive jus examines; ut ex data modo expositione liquet : sive factum spectes; cum Patrum quilibet, tum a Conc. Romano sub Gelasio in Decreto de Libris, tum ab OEcumenico VIII. in Collat. 8. declaratorum, dotibus hujusmodi omnibus et singulis polleat. Deinde, sicut per duas priores cum Scriptoribus Ecclesiasticis et Ecclesiæ Doctoribus notio Patris convenit; sic ope posteriorum trium ab iisdem discernitur. Ob sanctitatis enim inopiam, inter Scriptores Ecclesiasticos sane egregii Tertullianus, Origenes et Eusebius Cæsarensis; ob antiquitatis defectum, inter Ecclesiæ Doctores adscripti S. Bonaventura et D. Thomas; ob Ecclesiæ silentium, plures Doctores et Scriptores tum sancti tum antiqui non honorantur Patris axiomate.

209. *Dico II.* PATRUM DOCTRINA ad quatuor præcipue capita reducit. 1. Ad sacrarum litterarum interpretationem. Sicut enim Ecclesiæ divinitus dati sunt ad genuinum Scripturarum sensum fidelibus communicandum; sic idem amplissime præstiterunt, circa mysticam quidem intelligentiam frequentius, circa litteralem vero frequenter minus, et ex oblata maxime occasione, vel dogmatis contra hæreticos defendendi, vel spiritus in littera fundandi : quo facto nihilominus evenit, ut, si omnes simul Patres considerentur, eximium Scripturæ universæ commentarium, non mysticum tantum, sed et litteralem obtinuerimus.

2. Ad fidei dogmatum custodiam et propositionem. Horum autem et sanæ doctrinæ depositum dum tenebant, erant simul fideles ac prudentes dispensatores. Unde apud Gentiles mysteria Religionis proponebant terminis ex eorum Philosophia petitis; apud Judæos, seculari eruditione neglecta, utebantur prophetiis et sacrarum litterarum testimoniis, apud Catechumenos arcana fidei pandebant parcius, ne forte, ad vomitum reversi, profanarent margaritas sacras; apud fideles dogmata pleraque exponebant diligenter, prætermisiss tamen fere difficultatibus gravioribus, quas si illustrare vellent, ideis vulgaribus et ad populi captum accommodatis agebant; tandem contra hæreticos aperte loquebantur, nihil dissimulantes; ut veritatem, calumniis, erroribus et mendaciis impetitam, defenderent purgantque penitus.

3. Ad moralis doctrinæ traditionem. Hujus siquidem magistri Matth. cap. ult. constituti, ad Christi exemplum et Apostoli in 2. ad Tim. 4. monitum, quovis tempore, ubique, et ad omnes documenta salutis proferebant.

4. Ad disciplinæ institutionem. Illius enim non testes tantum, sed et promotores, ac subin auctores erant : eandem vero tradebant nonnunquam speciatim, plerumque tamen cum morum præceptis commiscebant.

210. *Dico III.* PATRUM SANCTITAS secundum fidei integritatem, et ANTIQUITAS secundum ætatem diversa est et adnotari debet. *Prior* quidem in illis

Patribus dicitur 1. illibata; a quibus in fide error nunquam fuit assertus, aut postmodum saltem retractatus: 2. diminuta; qui errorem fidei necdum tamen damnatum, docuerunt; aut licet in errorem lapsi, decesserunt tamen in pace Ecclesiæ: 3. extincta; qui vel hæresin professi, vel in errore necdum damnato segreges ab Ecclesia abierunt, aut facti sunt. *Posterior* autem ex annorum diverso ordine dispescitur in tres ætates.

Earum 1^a. Patres trium priorum seculorum, 2^a. Patres seculorum trium priora immediate sequentium, 3^a. Patres, inter initium seculi septimi et finem duodecimi interceptos, complectitur. Hanc autem ætatem subsequenti secula, quantumvis Doctoribus Scholasticis, Oratoribus sacris et viris Apostolicis abundant, proferre tamen Ecclesiæ Patrem non amplius dicuntur.

211. *Observe.* Videbatur traditorum ordo hic exposcere, ut et nomina PATRUM et classem geminam Latinorum Græcorumque subjicerem; nisi brevis eorum catalogus præsentī capiti addendus ea sibi postulare. Qui tamen sive ex Patribus sive extra eorum chorum titulo DOCTORIS ECCLESIE gloriantur, referre eos nunc juvat, præsupposita ex dictis notitia, quod ad hujus tituli meritum ac privilegium, præter antiquitatem, memoratas nuper dotes omnes adesse oporteat. Ejusmodi autem Doctores publico Ecclesiæ suffragio declarati sunt, ex Græcis quidem SS. Basilius, Athanasius, Gregorius Nazianzenus, et Joannes Chrysostomus; e Latinis autem SS. Gregorius Magnus, Augustinus, Ambrosius, Hieronymus. Præterea in Ecclesiæ precibus honorantur Doctoris nomine SS. Leo M., Petrus Chrysologus, Isidorus Hispalensis, Ildefonsus Toletanus, Anselmus Cantuariensis.

Tandem ex Decreto Pontificum, scilicet Pii V. Divus Thomas Aquinas, Sixti V. S. Bonaventura, Leonis XII. S. Petrus Damiani, Pii VIII. S. Bernardus, Pii IX. S. Hilarius dicti sunt Ecclesiæ Doctores.

ARTICULUS II.

An, et quænam sit auctoritas sanctorum Patrum?

212. *Nota.* Universim duo doctrinæ genera in scriptis Patrum etiam genuinis occurrunt; aliud doctrinæ profanæ ex scientiis humanis aut rerum naturalium ac solo naturæ lumine cognoscibilem depromptæ; quæ obiter saltem et per decursum sæpius immixta reperitur: aliud doctrinæ sacræ superius a nobis quadripartitæ; quæ maximam lucubrationum partem occupat. In primo genere Patres pro more aliorum sapientum agunt ex propria eruditione; in altero autem pro ratione Doctorum Ecclesiæ ex divina institutione, de qua PAULUS 1. ad Cor. c. 12. mentionem fecit: utriusque materiæ et personæ ratio satis declarat priorem quidem a nostro hic instituto esse alienam, posteriorem non item. Nihilominus etiam in hac postrema duas species distinguere oportet, quarum alia, salva fidei morumque Christianorum integritate, inter orthodoxos controversi potest; alia autem ad fidei morumque dogmata pertinet: atque de hac ultima solum in præsens nobis est quæstio. In ea resolvenda Novatores ad extrema opposita divergentes aberrant a vero; *Lutherani et Calvinistæ* quidem auctoritati Patrum

tribuentes nihil, *Janseniani* autem auctoritati unius, præsertim S. AUGUSTINI, dantes nimium, adeo ut illam decretis Pontificum ab universa Ecclesia receptis præferant. Medii nos inter utrosque progressuri, dicemus primo generatim de Patrum auctoritate, ut priori quæstionis capiti satisfaciamus : deinde, facta Patrum in singulos, plures et omnes distributione, caput alterum distinctis responsionibus resolvemus.

213. *Dico I.* Concedenda est magna sanctis Patribus auctoritas. *Prob.* SS. PATRES sunt Seniores religionis; de quibus Eccli. 8. v. 11. dicitur : *Non te prætereant narratio seniorum : ipsi enim didicerunt a patribus suis : quoniam ab ipsis discas intellectum* : sunt Doctores Ecclesiæ, juxta Apostolum nuper ad Corinth. laudatum v. 28. *Quosdam posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores* : sunt Magistri orbis, Christo Matth. 5. dicente : *Vos estis lux mundi, vos estis sal terræ*, et Augustino L. 1. de Serm. Dom. in monte c. 6. commentante : *Per quos condiendi sunt quodammodo populi, quos elegit Deus, ut per eos errorem auferat cæterorum* : sunt Custodes Apostolicarum doctrinarum, ut scribit Aug. L. 2. cont. Julian. c. 9. *Quod invenerunt in Ecclesia, tenuerunt : quod didicerunt : quod a Patribus acceperunt, hoc filii tradiderunt* : sunt denique coævi Testes Spiritus Ecclesiæ ejusque doctrinæ ac morum antiquorum ; ut ex ætate illorum liquet, et traditionis successione. Ergo ob tot tantosque titulos debetur correspondens, adeoque magna auctoritas.

Conf. Concilia in formandis decretis, Patres in firmandis aut vindicandis dogmatibus, Interpretes in exponendis scripturis, præcepto et exemplo auctoritatem Patrum sibi investigandam et sectandam docuerunt. De CONCILIIIS testantur tum Athan. in epist. ad Afros ita de Nicæni Concilii Patribus scribens : *Non sibimet ipsis voces, sed eas a Patribus contestatas accipiant, suisque inserant definitionibus* : tum Concilia œcumenica pleraque, maxime autem Ephesinum, Chalcedonense et Nicænum II. usurpantia has formulas : *Hæc est fides Patrum etc. In tali sensu sanctos Patres fuisse comperimus. Sequentes itaque SS. Patrum confessiones, et intentioni eorum æquis vestigiis insistentes, profiteamur etc. Sequimur in omnibus SS. Patres et Doctores sanctæ Dei Ecclesiæ etc.* De ipsis PATRIBUS probant Aug. L. 22. de Civ. c. 10. iniquiens : *Credamus sanctis et vera dicentibus et mira facientibus*, idemque contra Donatistas et Pelagianos agens : nec non Basilii ad Amphilochem scribens, et Hieronymus Helvidium oppugnans; alique passim dogmata tractantes. De INTERPRETIBUS declarat Cassiod. in proœm. Div. instit. ita disserens : *Ad divinam Scripturam ascendamus per expositiones probabiles Patrum, velut per quamdam scalam visionis Jacob ; ut eorum sensibus prorecti ad cognitionem Domini efficaciter pervenire mereamur.* Item Hieron. in epist. 103. negans scripturas sine Doctore legendas ; in epist. 126. ad Evagrium autem scribens : *Revolvi mecum veterum libros, ut viderem, et ad singula de eorum consilio responderem.* Ergo.

214. *Dico II.* Singulorum Patrum auctoritas est inter se invicem inæqualis, nullius seorsim est irrefragabilis.

Prob. 1^a p. Quia, sicut stella differt a stella in claritate, ita et Patres differunt a se invicem, subinde in doctrina; dum alter alterum ingenio, erudi-

tione, linguarum notitia, sermonis copia, styli efficacia superat: subinde in sanctitate; cum alterius integritas fidei permanserit illibata, alterius autem sit imminuta; hic retractanda nulla scripserit, ille errata retractarit, iste scriptorum nævos sola mortis confessione deleverit: subinde in Ecclesiæ testimonio; quod respectu aliquorum expressum disertumque habetur, respectu aliorum autem tacitum duntaxat est et facto comprobatum: subinde in certa dogmatis parte, ad quam scilicet illustrandam, occasione hæresum exortarum, a Deo destinati videntur; unde præ reliquis eminet auctoritas Athanasii et Hilarii circa divinitatem Verbi et cum Patre consubstantialitatem, Cyrilli Alex. circa unam in Christo personam, Basilii circa divinitatem Spiritus sancti, Augustini circa liberum arbitrium et gratiam divinam etc.

Prob. 2^a p. Nullus Ecclesiæ Pater seorsim sumptus possidet infallibilitatis donum, vel ut homo, quod per se patet, vel ut Ecclesiæ Doctor, quod etiam constat, quia nec illud habet ex se ipso, ut rursus liquet, nec accepit a Deo, cum hujus largitionis testimonium nullum exstet sive in Scriptura sive in Traditione: quin contra testetur Aug. L. 2. de Bapt. cont. Donat. c. 3. scribens: *Quis autem nesciat Scripturam canonicam omnibus posterioribus Episcoporum litteris ita præponi, ut de illa omnino dubitari et disceptari non possit; Episcoporum autem litteras, post confirmatum Canonem scriptas vel scribendas, et per sermonem forte sapientiores cujuslibet in ea re peritioris, et per aliorum Episcoporum graviores auctoritatem doctiorumque prudentiam, et per concilia licere reprehendi, si quid in eis forte a veritate deviatum est etc.*

Conf. 1°. Ex confessione ipsorum Patrum; inter quos Hieron. epist. ad Ctesiph. inquit: *Aliter habendi sunt Apostoli, aliter reliqui Tractatores: illos semper verum dicere, istos in quibusdam ut homines errare contingit.* Aug. epist. 49. ad Hier. scribit: *Solis iis Scripturarum libris, qui jam canonici appellantur, didici hunc deferre honorem, ut nullum eorum auctorum scribendo aliquid errasse firmissime credam: alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate et doctrina polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt; sed quia mihi, quod a vero non abhorrent, persuadere potuerunt: de se autem ipso L. de don. persev. c. 21. addit: Neminem velim sic amplecti omnia mea, ut me sequatur, nisi in iis, in quibus me non errare perspexerit.* 2°. Ex factorum historia; quæ docet plerosque Patres in errorem innoxium aliquando incidisse: qualis fuit millenariorum in Irenæo et Justino, anabaptismi in Cypriano et Basilio, Semipelagianismi in Augustino et aliis. 3°. Ex definitione ALEXANDRI VIII. damnantis hanc ordine 30^{am} propositionem: *Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam.*

215. *Dico III.* Patrum plurium, reclamantibus reliquis licet paucioribus, major equidem est auctoritas, necdum tamen irrefragabilis. *Pars 1^a* patet tum ex dictis num. 213, tum ex communi probabilitatem in gradus distinguendi ratione. *Pars 2^a prob.* Quamvis ex una parte videatur pluralitas testimonium rem evincere; ex altera tamen parte integra remanet solida pauciorum auctoritas, nec comparativo solum oppositæ auctoritatis excessu eliditur, ubi intra limites opinionis sistitur; cum multi nonnunquam, imo et plurimi Patres, convenerint in aliqua sententia, quæ tamen ob refragantem unum

alterumve Patrem ad fidei dogma non pervenit: ut patet in consensu plerorumque de condito per successivas dierum moras universo, et de visione Dei mortalibus in vita negata, contra repugnantem Augustini vel paucorum aliorum dissensum, fidei certitudinem haud efficiente. Ubi tamen Ecclesiæ definitio accesserit, aut sententiæ singularitas solido fundamento caruerit, omnino deferendum est pluralitati excedenti.

216. *Dico IV.* Patrum unanimis consensus, sive omnium idem asserentium auctoritas est irrefragabilis. Dixi: *unanimis* consensus, seu *omnium* auctoritas; utriusque significatum, non in mathematico, sed in morali tantum sensu usurpando, atque extra concursum oppositæ Patrum sententiæ; quod Perronius in Responsione ad Regem Britannicæ sic exponit: « Tunc unanimis Patrum consensus cumulate probatus æstimari debet, cum singularum nationum eminentissimi in alicujus rei assertionem conveniunt: ita ut inter illos nemo, qui semper orthodoxus semperque orthodoxis adhæsit, dissentiat. »

Prob. Ad Ephes. 4. v. 11. hæc leguntur: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores et Doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi; donec occurramus in unitatem fidei et agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris.* Atqui si unanimis Patrum consensus foret obnoxius errori, et omnium idem fidei dogma asserentium Patrum auctoritas esset refragabilis, Ecclesiæ Doctores nec forent dati ad ædificandum corpus Christi, quod est Ecclesia: nec ad prohibendum, ne fideles circumferantur omni vento doctrinæ: imo ipsi Patres fluctuarent errarentque, atque fideles insuper, utpote ad Patrum doctrinam sequendam obligatos, circumvenirent et in errorem impellerent. Ergo.

Conf. I. Concilia et Patres unanimem consensum Patrum tanquam fidei regulam proponunt, et discessum ab eadem damnant. Nam Conc. Ephesium. Act. 1. ait: *Divinitus placuit, nihil aliud posteris credendum decernere, nisi quod sacra sibi consentiens sanctorum Patrum tenuerit antiquitas.* Nicænum II. Act. 1. Anathematismum septimum, a Basilio poenitente pronuntiandum, his verbis describit: *Qui doctrinas sanctorum Patrum et Ecclesiæ Catholicæ traditionem contemnunt, quique causantur, et voces Arii, Nestorii, Eutychis et Dioscori jactant dicentes, quod, nisi satis ex Vet. et Nov. Testamento instructi essemus, SS. Patrum et Ecclesiæ Catholicæ traditiones non sequeremur; anathema.* Conc. Lateran. sub Martino I. Consult. 3. definit, condemnatum esse et alienum sanctæ Dei Ecclesiæ, quisquis non suscepit verbo et mente venerabiles Patres, cunctaque, quæ ab illis pro fide orthodoxa exposita sunt in destructionem omnium hæresum. Tridentinum Sess. 4. in Decr. de Edit. et usu sacr. Librorum prohibet sub anathemate, nequis Scripturam sacram contra unanimem sanctorum Patrum sensum interpretari audeat. Eandem regulam stabiliunt Irenæus L. 4. adv. hæres. c. 63, Clemens Alex. L. 7. Strom., Origen. Tr. in Matth. c. 29, Ambr. L. 3. de Fide, Hieron. in Daniel. 12, Augustin. L. de Utilit. credendi c. 17, Gregor. L. 28. Mor. c. 9. etc. neglectam vero ab hæreticis exprobrant Euseb. L. 7. hist. c. 26,

Vincentius Lirin. in Commonit 1. c. 4. et aliis, Aug. L. 1. cont. Julian., Fulbertus in epist. ad Adeodatum, cum aliis.

Conf. II. Nisi unanimis Patrum consensus infallibilis sit, 1. nec sensus Ecclesiæ erit ab errore liber, utpote qui ex Patrum institutione et populi credulitate illi correspondente conflatur : 2. nec stabit Traditionis auctoritas; siquidem hæc aliunde, quam ex sanctorum Patrum testimoniis, apertius hauriri nequit : 3. nec Scripturæ interpretatio satisfaciet ulla; cum revelatio veræ intelligentiæ nova expectari nequeat; per ingenii humani industriam producta nihil divinum habeat; traditio Patrum autem rejiciatur : 4. nec *credibile est*, tot tantosque viros, tempore, loco, ingenio, et conditione tam diversos in unam eandemque circa dogma aliquod sententiam conspirare potuisse, nisi Spiritu sancto auctore.

217. *Observe.* Asserta vindicare pluribus haud est opus. Nam et apud Protestantes verecundiores cœpit jam haberi reverentia Patribus, maxime priorum quatuor seculorum; ut plures eorum scriptores tum verbis disertis tum adhibitis Patrum testimoniis prodiderunt : quæ vero exaggeratius de unius, præcipue S. AUGUSTINI, auctoritate dici poterant, tum alibi tum in Tract. de Deo potissimum exhaustientur. Porro nihil singulare aut a communi omnium opinione alienum habet, quod circa concursum inæqualis Patrum auctoritatis fuit propositum. Demum quæ contra unanimis consensus auctoritatem et pondus proferri solent, vel communia sunt cum iis, quæ contra Ecclesiæ universitatem et Conciliorum collectionem objecta dissolvimus, vel ex usurpata sub variis acceptionibus Patrum distinctione jam dissipata sunt, aut dilui facile possunt.

ARTICULUS III.

Quænam sint Cautelæ et Regulæ pro intelligentia, quinam Canones pro usu Theologico SS. Patrum?

218. *Nota.* Præter auctoritatem Patrum, quæ sedem argumentationi Theologicæ præbet, ad alia attendere oportet eum, qui sine abusu, et solido cum fructu; legere sanctorum Patrum opera, lecta intelligere et intellecta usurpare desiderat. Ad tria universim capita reducere eadem juvat, scripta scilicet, scribentes, et scriptionem : circa quæ postquam cautelas pro lectione et regulas pro intelligentia dederimus, canones circa usum eorundem addemus.

219. *Dico I.* Cautelæ pro lectione Patrum sunt sequentes :

I. *Circa scripta.* 1. Discerne inter libros vere aut falso Patribus adscriptos; item inter certo genuinos et dubios aut incertos. 2. Adverte an originarium sit scriptum, an versio tantum, et quo auctore facta? 3. Disquire de textu laudato, integerne sit, an corruptus, mutilus vel a contextu divulsus.

II. *Circa scribentes.* 1. Attende an Patrum quis juvenis adhuc aut vero senex, an catechumenus etiamnum vel fidei mysteriis plene imbutus, an lapsus in errorem aut ante lapsum, an animo pacato et extra offensam aut subiratus et contentiosus scripserit; cujusmodi diversitatem in Augustino, Lactantio,

Tertulliano et Cypriano notare juvat. 2. Dispice an scriptor merum agat testem rerum sua ætate creditarum vel observatarum; an Doctorem, quod credendum vel observandum sit, præscribentem; an utrumque simul præstet? 3. Nota an loquatur in persona propria vel aliena; an solum disputando et velut dubitanter inquirendo procedat, vel asserendo; an oratorie et rem forsitan exaggerando, aut dogmatice et rigoroso sermone eloquatur; an obiter et velut aliud agendo, aut principaliter et ex proposito rem tractet? 4. Observa an doctrina, antiquitate, præsertim fidei integritate excellat, aut lapsus in errorem sit, qui benigna interpretatione mitigari nequeat, vel communi jam judicio, nec temere, sit notatus? 5. Respice ad tempus ortam hæresin forsitan præcedens, aut ubi de damnato postea errore, salva adhuc fide, dubitari poterat vel contra.

III. *Circa scriptiorem*. 1. Examina num quæstionis, quæ tractatur, materia sit Philosophica vel naturalis alterius scientiæ; an vero Theologica, eaque ad fidem pertinens, aut disceptare in utramque partem orthodoxis adhuc licita? 2. Distingue an sensus verborum sit proprius et simplex, aut metaphoricus et figuratus; an constans et conveniens cum alibi dictis, aut contra retractatus vel discrepans? 3. Perpende an sensus forsitan obscurus ex contextu vel comparatione cum aliis, vel ex scopo ac directione illustrari nequeat. 4. Observa num iisdem aut similibus mediis phrasis fortasse durior et usu jam obsoleta emolliri non possit? 5. Adverte ad scopum scribentis, crinomenon argumenti, et substratam quæstionis materiam. 6. Denique attende ad quos sermo sit prolatus, contra quos disputatio sit directa, et qua occasione quæstio sit tractata?

220. *Dico II.* Regulæ pro *intelligentia* Patrum sunt sequentes: I. Opera genuina Patrum disce vel ex judicio Criticorum Catholicorum et sobriorum, vel ex editionibus recentioribus et probatis. II. Primigenia lectio præhabenda est translata: pro versionibus seligendis prior etiam regula valet. III. Textum laudatum confer cum libro; nisi laudatoris fides sit probata. IV. Qualitates Patrum pernosce ex eorum historia: officium scriptoris collige ex verborum formulis: oratoriam locutionem cape etiam ex auditoribus, ad quos sermo est factus. V. Diligens ad lectionem attentio docebit, quæ loquatur persona, quæ dubitet, quæ asserat. VI. Durius dictum, si res faveat, securitati temporis aut zelo impugnationis tribue. VII. Errorem Patris, nisi apertus sit, excusa et designatis mediis emolli: ab eodem etiam, aut singulari forsitan opinione illius aliqua, modeste discede, et salva ejus honorificentia, ut Aug. inquit. VIII. Locutionem dogmaticam intellige tum ex opposito contrarium sentientibus anathemate, aut oppositi tanquam hæretici dogmatis damnatione: tum ex asserti tanquam dogmatis fidei propositione, aut in catechesi vel sermone ad Neophytos tanquam credendi inculcatione. IX. Metaphoram dignosce, si nec in omni aut longiore sermone, nec sæpe, nec coram quibuscumque phrasis ejusmodi occurrat, neque admirationem moveat aut probationem exigat. X. Semper præ oculis habe scriptiōnis et scribentis finem ac scopum.

221. *Dico III.* Canones pro *argumentatione* ex Patribus sunt sequentes: I. Patrum scripta non præbent argumentum, nisi genuina et certa, atque

ex originario textu vel probata versione desumpta. II. Non valet auctoritas Patris in eo, quod Ecclesia vel Pontifex tanquam erroneum respuit vel declarat. III. Ut textus quidpiam probet, integer, clarus, cum mente auctoris congruens, nec retractatus sit oportet. IV. Patres loquentes ut testes rerum sua ætate creditarum aut observatarum, etsi etiam omnes non referantur, præbent certitudinem de facto; quia videntur exceptione majores. V. Patrum auctoritas sive paucorum sive plurium in quæstionibus Philosophicis aut scientiarum naturalium haud certum supplet argumentum; sed tantum probat, quantum naturalis ratio persuadet. VI. Eorundem Patrum auctoritas in genere quæstionum Theologicarum, quæ ad fidem non spectant, certitudinem non facit. VII. In materia fidei vel morum dogmatica unius alteriusve Patris non reprobata auctoritas probabilitatem quidem affert, non item certitudinem. VIII. Plurium Patrum auctoritas in eadem materia firmum omnino argumentum Theologo necdum præstat, si alii adhuc pauciores reclamant; nisi forte pauciorum sententiam reprobaverit Ecclesia, aut plurium illam probarit. IX. Unanimis consensus Patrum aliquid velut fidei dogma tradentium firmum certumque subministrat fundamentum, illud pro fidei dogmate acceptandi. X. Idem cum proportionem canones tenent in expositione sacrarum scripturarum circa illarum sensum a Deo intentum.

222. *Observe.* Juvat subinde aut etiam oportet selectum tum doctrinæ ex Patribus, tum Patrum pro doctrina facere. Pro priori normam dare poterit placitum VINCENTII LIRINENSIS : *Sequemur autem universitatem hoc modo, si hanc unam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia: antiquitatem vero ita, si ab his nullatenus sensibus recedamus, quos sanctos majores nostros ac Patres celebrasse manifestum est: consensionem quoque itidem, si in ipsa vetustate omnium vel certe pene omnium sacerdotum pariter ac magistrorum definitiones sententiasque sectemur.* Pro posteriori, præter respectum ad qualitates auctoritatem Patrum universim evehentes, attendere præsertim decet, quinam ex Patribus in eo quod delectum postulat argumento maxime et præcipuo cum fructu versati fuerint; quandoquidem tum exinde tum ex Ecclesiæ persuasione facile constet, Patrem hujusmodi, ad illius doctrinæ propagationem non minus quam defensionem, specialiter fuisse a Deo suscitatum.

QUÆRES : *Quinam fuerint, et quæ scripserint sancti Patres?*

223. *Nota.* In concinnando SS. PATRUM syllabo, hos ita a Scriptoribus Ecclesiasticis distinximus, ut, pro usu aliorum etiam recepto, religioni tamen nobis non duxerimus, in Patrum numerum scriptores sanctitate carentes aliquoties inserere, si eruditionis fama et librorum copia præcelluerint, sanctos autem viros inter Ecclesiasticos Scriptores tantum referre, si vel scriptis non abundarint vel scripta non amplius præsto sint. Percurrimus autem duodecim duntaxat priora secula, tanquam sola Patrum feracia: in eorum quolibet præponimus Patres adnotata eorum conditione et ætate, atque scriptas ab ipsis lucubrationes nominamus designato universim eorum scopo aut argumento; tum judicium Criticorum de scriptoris opere et stilo addimus: editionis denique præstantioris auctorem, locum, et tempus declaramus,

Porro in scriptorum Ecclesiasticorum subjuncta recensione, ob brevitatis studium, satis judicavimus, omissis reliquis, sola opera cum scriptionis vel mortis anno indicasse.

SECVLUM I.

BARNABAS Apostolus et Pauli socius, juxta Hieron. L. de Script. Ecclesiasticis, Origen. L. 3. Periarch., et Clem. Alex. L. 2. et 3. Strom., circa an. 97. scripsit *Epistolam ad fideles*, cujus pars prima ad fidem contra Judæos, secunda ad mores pro Christianis pertinet. Authentia non est extra dubium.

CLEMENS I. Rom. Pontifex, juxta alios ante an. 71, juxta alios an. 97. scripsit *epistolas 2 ad Corinthios*. 1^a adhuc integra Corinthiorum schisma componere studet: 2^æ, non æque authenticæ fragmentum dimtaxat superest. Attribuntur eidem Canones et Constitutiones Apostolorum, Libri 10 Recognitionum, et Homiliæ Clementinæ: sed passim hæc habentur pseudonyma et tribus seculis posteriora.

DIONYSIUS Areopagita, a Paulo Athenis conversus, an. 95. mortuus, scripsisse a multis dicitur Lib. 1. *de cælesti Hierarchia*; 1. *de Hierarchia Ecclesiæ*; 1. *de Divinis nominibus*; 1. *de mystica Theologia*; cum 11 *epistolis* ad diversos: ab aliis tamen Anonymo Sec. 4. vel 5. tribuuntur. Editio Corderii. Antuerpiæ. 1633.

HERMAS, Pauli discipulus, circ. an. 95. Scr. LL. 3. quorum primus inscriptus *Ecclesia 4 visiones*, secundus *Pastor 12 mandata*, tertius 10 similitudines complectitur. Laudatur ab Antiquis; a Recentioribus subin carpitur.

SECVLUM II.

IGNATIUS ep. Antiochenus, dictus *Theophorus*, in Romano ad martyrium an. 107. superatum itinere, scripsit 7 *epistolas*; Smyrnæ quidem ad *Ephesios*, ad *Magnesianos*, ad *Trallenses* et ad *Romanos*; Troade autem ad *Philadelphios*, ad *Smyrnceos* et ad *Polycarpum*. Diu lectæ in Ecclesiis, habentur pro illustri monumento antiquæ fidei et disciplinæ. *Stylus* redundat, sed est simplex. Editio Antuerpiensis 1698.

JUSTINUS Philosophiam professus, circa an. 133. factus Christianus, an. 167. Martyr. Scripsit 2 *Apologias* pro Christianis, *Dialogum cum Tryphone* Judæo pro veritate Christianæ Religionis, 2 *Tractatus* de *Monarchia* sive unitate Dei, et *Parænesin ad Græcos*. Apologia ordine impressionis posterior scripta est Romæ an. 150, prior proxime ante martyrium. Photius notat in iis multam eruditionem et cognitionem Philosophiæ ac Historiæ consummatam. *Stylus* est planus et incomptus. Editio Prudentii Maran Parisiensis 1742.

IRENÆUS, Papiæ et Polycarpi discipulus, Ep. Lugdunensis e Græcia an. 157. in Galliam missus, subiit an. 202. martyrium. Præter *epistolam de Paschate* ad Victorem, quæ apud Eusebium, et alia fragmenta, quæ apud alios exstant, scripsit LL. 6. *adversus hæreses* Gnosticorum omnis generis. Habitus est a Tertulliano omnium doctrinarum curiosus explorator. *Stylus* est adstrictus et energicus, sed simplex. Editio Renati Massuet Veneta 1734.

CLEMENS ALEXANDRINUS, sive a patria sive a schola sic dictus, factus Presbyter, Pantæno in Catechesi publica Alexandriæ an. 189. successit: inde ob persecutionem an. 202. digressus, post commorationem in Cappadocia et

Antiochiæ, moritur circa an. 217. Ex scriptis plurimis supersunt *Protrepticon* seu Exhortatio ad Gentiles; LL. 3. *Pædagogî* seu Instructionis pro Gentili jam converso; LL. 8. *Stromatum* sive operum ad instar straguli variorum; *Homilia* de salute divitum, et fragmenta ex LL. 8. *Hypotyposeon* seu Institutionum. Habetur pro magistro Philosophiæ Christianæ, inter Scriptores Ecclesiasticos sapientissimo, eruditione et cogitationum sublimitate præstantissimo. Protreptici et Pædagogi *stylus* juxta Photium est floridus et elevatus: Stromata minus artis habent et speciem annotationum in varia scripturæ loca. *Editio* Joannis Potteri-Oxoniensis 1713.

POLYCARPUS Ep. Smyrnensis † 166. scripsit epistolam unam ad Philippenses.

TATIANUS, ante an. 171. et suam hæresin, Orationem ad Græcos.

HERMIAS, Philosophus Christianus circa idem tempus Irrisionem Philosophorum gentilium.

ATHENAGORAS, Presbyter Atheniensis, an. 177. Apologiam seu Legationem pro Christianis et L. de Resurrectione.

HEGESIPPUS, ex Judæo Christianus, † 181. LL. 5. Historiæ Eccles. a Christo passo ad suam usque ætatem.

THEOPHILUS, Ep. Antiochenus † 181. LL. 3. contra Christianæ Religionis calumniatores, ubi vox *Trinitatis* primo legitur.

Fragmenta tantum exstant:

EX PAPÆ Ep. Hierapolitani LL. 5. de Expositione sermonum Domini;

EX QUADRATI ET ARISTIDIS Apologiis;

EX MELITONIS Ep. Sardensis Apologia et epistolis, in quibus canon Scripturæ occurrit;

EX APOLLINARIS Ep. Hieropol. L. de Paschate;

EX APOLLONII Volumine contra Montanum et Cataphrygas;

EX SERAPIONIS Ep. Antiocheni L. de Evangelio Petri;

EX RHODONIS operibus contra Marcionem et alios, ac Tractatu in Hexameron.

Perierunt autem Opera PHILIPPI Ep. Gortynensis, MODESTI, MUSANI, DIONYSII Ep. Corinthii, MILTADIIS, THEOPHILI Ep. Cæsarensis, BACHYLLI Ep. Corinth. et aliorum.

SECVLUM III.

SEPTIMIUS FLOR. TERTULLIANUS, a cultu Deorum et militia circa finem seculi 2. ad Christi sacra transgressus, et post nuptias Presbyter factus, defecit an. 205. ad Montanismum, ac demum propriæ sectæ auctor evasit, an. 243. mortuus. Opera ANTE LAPSUM scripta recensentur L. de Baptismo, L. de Pœnitentia, L. de Oratione, LL. 2. ad Uxorem, *Apologeticus* pro Christianis an. 200, L. de Patientia, L. de Exhortatione ad martyrium, *Apologeticus* ad Scapulam, L. de Testimonio animæ, L. de Spectaculis, L. de Idololatria, LL. 2. de cultu fœminarum, et probabiliq; L. Præscriptionis adv. hæreses. Post LAPSUM referuntur LL. 4. contra Marcionem, L. de Anima, L. de Carne Christi, L. de Resurrectione carnis, *Scorpiakon* adv. Cainianos, L. de Corona militis, L. de Pallio, L. contra Judæos, L. contra Praxeam, L. contra Hermogenem et contra Valentinianos, Libel. ad Scapulam, L. de Pudicitia, L. de fuga in persecutione, L. de jejuniis contra Psychios h. e. Catholicos, L. de Monogamia, L. de Exhortatione castitatis. A Cypriano habitus est pro suo

Magistro, a Vincent. Lirinensi, quot verba tot sententias, quot sententias tot victorias protulisse scribitur. *Stylus* est energicus, elevatus et impetuosus, sed durus et obscurus. *Editio* Rigaltii Veneta 1744.

ORIGENES, dictus *Adamantius*, in Ægypto an. 185. successor Clementi Alexandrino datus in Catechesi, Presbyter in Palæstina ordinatus, ibidem post suam ex Alexandria proscriptionem scholam aperit: hinc subinde digressus in Cappadociam, Græciam et Antiochiam, fidem etiam in tormentis confessus, demum Tyri an. 254. moritur. Ex ejusdem sex millibus Scriptorum restant *Homiliæ* et *Commentarii* plurimi in universam fere Scripturam, *Hexaplorum* fragmenta multa, LL. 8. *contra Celsum* Christianorum impugnatores, *Philocalia*, seu Hymni et Poemata cum variis Tractatibus, LL. 4. *Περὶ Ἀρχῶν* seu *de Principiis*. Ob doctrinam, præsertim postremi Operis, multorum errorum, de quibus vide Conc. Œcum. V, damnatur ab Antiquis, excusatur a Recentioribus. *Stylus* perspicuus est et facilis, sed diffusus nimis et redundans. *Editio* Caroli de la Rue Parisiensis 1733-59.

THASCIUS CÆCIL. CYPRIANUS, natus Carthagine et post artis Oratoriæ Professionem, ibidem an 250. Episcopus, exorta persecutione latuit aliquamdiu, redux demum an. 258. Martyr occubuit. Scripsit *EPISTOLAS* 81., et *Libel. ad Donatum*, LL. 3. *adv. Judæos*, L. *ad Demetrianum*, *Exhortationem ad martyrium*; Tractatus de *Idolorum vanitate*, de *Habitu Virginum*, de *Unitate Ecclesiæ*, de *Lapsis*, de *Oratione Dominica*, de *Mortalitate*, de *Opere et Eleemosynis*, de *Bono Patientiæ*, de *Zelo et livore*. Judice Lactantio fuit primus inter Patres vere eloquens. *Stylus* Masculus et gravis. *Editio* Stephani Baluzii cum Præf. Prudentii Maran Parisiensis 1726.

GREGORIUS Ep. Neocæsarensis. cogn. *Thaumaturgus*, ab Origene scientiis et fide, non item erroribus imbutus, moritur an. 270. Præter fragmenta perditorum, extant ab eo scripta, *Panegyris Eucharistica* ad Origenem, *Metaphrasis* in Ecclesiasten, *Brevis Expositio fidei*, *Epistola canonica de Lapsis*. Comparatur a Patribus cum Prophetis et Apostolis. *Editio* Gerardi Vossii Parisiensis 1622.

MINUTIUS FELIX c. an. 209. scripsit *Octavium* seu Dialogum inter Cæciliū gentilem et Octavium Christianum.

AMMONIUS Phil. Alexandrinus an. 220. Harmoniam Evangeliorum.

HIPPOLYTUS Ep. Portus Rom. in Arabia an. 222. Canonem Paschalem, cum Tractatibus de Theologia, Deo, Incarnatione, Antichristo.

CORNELIUS Rom. Pon. an. 251. ep. 1. ad Lupicinum et 2. inter Cyprianicas.

DIONYSIUS Ep. Alexandrinus † an. 263. epp. contra Paul. Samosatenum, de diversis capitibus ad Basilidem, de Resurrectione Domini et Paschalis jejunii termino.

MALCHION Antiochenus an. 270. ep. synodicam cont. Paulum Samosatenum.

ANATOLIUS Alexandrinus an. *eod.* Canonem Paschalem.

PAMPHILUS M. circa an. 294. Apologeticum pro Origene.

Fragmenta solum superant:

EX CATH. ROM. Presbyteri Dialogo et Labyrintho;

EX ALEXANDRI Ep. Cappadocis epistolis;

EX JULII AFRICANI Chronographia et ep. ad Aristidem;

EX THEOGNOSTI Alex. LL. 7. Hypotyposicon;

EX ARCHELAI Ep. Cascharensis ep. et actis Disputationis cum Manete;

EX METHODII Ep. Tyrii LL. de resurrectione, Creaturis, Libero arbitrio etc.;

EX PHILEÆ Ep. Thmuitæ Epist. de martyriis.

EX ASTERII URBANI Ep. cont. Montanistas;

EX VICTORINI Ep. Petavionensis Comment. etc.

SECULUM IV.

ATHANASIUS Ep. Alexandrinus ab an. 326. usque ad an. 373. præcipuus Arianorum debellator, ab iisdem præcipue etiam vi ac fraudibus exagitatus. Præter Orationes, alteram contra gentes, alteram de Incarnatione, ante Episcopatum editas, scripsit EPISTOLAS 30 et amplius: ORATIONES 5. contra Arianos, 2. contra Apollinarium, 1. contra Gregales Sabellii; alias contra omnes hæreses, de Melchisedec, in Assumptionem Domini; quod unus sit Christus; APOLOGIAS 2. de sua fuga, 1. ad imp. Constantium; Refutationem hypocriseos Hæreticorum circa homousion; Expositionem fidei; Protestationem populi Alexandrini; Libellum precum; HOMILIAS sive sermones de Semente, de Virginitate, de Sabbatis et Circumcisione; Commentaria in illud: Omnia tradita mihi sunt a Patre; in istud: Quicumque dixerit verbum contra Filium etc.; in id: Profecti in pagum etc: Fragmenta Commentar. in Iobum et psalmos adhuc exstant. Teste Sozomeno, vita Athanasii morumque ratio norma Episcopatus erat, dogmata autem ejus pro fidei orthodoxæ lege habebantur. Stylus juxta Photium elegans simul ac splendidus, clarus ac floridus. Editio Bernardi Montfaucon Parisiensis 1706.

HILARIUS Pictavis in Gallia natus, et post matrimonium comparatamque eruditionem Christianus, ac demum Episcopus an. 354. creatus, exilio in Phrygia pro fide tolerato, et frequenti contra Arianos victoria celebris, redux in patria an. 368. decessit. Opera ejus sunt LL. 12. de Trinitate; LL. 2. ad Constantium et 1. contra Eundem; L. adv. Arianos et Auxentium; L. de Synodis cont. Arianos; Commentarii in Psalmos et Evang. Matthæi; Fragmenta ex Historia de Synodis Ariminensi et Seleuciensi. Judicium Hieronymi hoc est de ejus scriptis, dum ait Hilarium legi posse sine errandi periculo; de stylo autem, dum Latinæ eloquentiæ Rhodanum appellat. Editio auctior Scipionis Maffæi Veneta 1730.

BASILIIUS Cappadox, exactis studiis monasticen sectatus, inde ad Presbyteratum an. 364, ad Episcopatum Cæsareæ in Cappadocia an. 370. evectus, superatis Arianorum aliquot pugnis, quietus an. 379. obit. Scripsit HOMILIAS 9. in Hexameron, 17. in Psalmos quosdam, 31. varii argumenti; SERMONES 2. de jejuniis, 2. de Institutione Monachorum, 1. de Abdicatione rerum; de cultu seu exhortatione monastica, de vera ac pia fide; LIBROS 5. adv. Eunomium, 2. de Baptismo, 1. de Spiritu sancto ad Amphilocho; de vera virginitate; Commentarios in 16 priora Isaïæ capita, Proæmium Ethicorum, et 80. Capitula Ethica; Præfationem in Asctica; Constitutiones monasticas; Regulas 55. fusius disputatas; 313. breviores; EPISTOLAS 3. Canonicas ad Amphilocho, 2. ad Monachum lapsum, 1. ad Virginem lapsam, 1. ad Chilonem Anachoretam, alias 428. Meruit Panegyrum a Nazianzeno, et Magni titulum a Theodoro, quem etiamnum apud omnes obtinet. Stylus secundum Photium est purus, elegans, perspicuus; illiusque oratio ita fluit, quasi ultro tanquam e fonte rivulus scaturiret, Editio Julii Garnerii, cura Prudentii Maran completa Parisiis 1730.

GREGORIUS *Nazianzenus*, studiis defunctus et vita monastica cum Basilio aliquamdiu fruitus, sacratus a Patre an. 361. Presbyter, a Basilio an. 372. Episcopus Sazimorum; sexennio post Ecclesiæ Constantinopolitanæ datus, sed ea an. 381. abdicata, post biennem Nazianzenæ administrationem, vixit solitarius usque ad mortem, quæ an. 392. obtigit. Scripsit ORATIONES 3. *de Theologia* adv. Eunomium et Macedonianos, 13. *de Pace*, 2. *adv. Apollinarium*, 34. alias varii argumenti: LL. *de fide Nicæna*; APOLOGE-TICOS, unum *de sua fuga*, alterum, *cum Episcopus fieret: Invectivas* 2. in Julianum: EPISTOLAS 242: POEMATATA 78. *metro vario*; 64. *Carm. heroico*; 2. *Iambico*. Omnium iudicio erat in omni disciplinarum genere præstans, in Theologia summus; unde et nomen *Theologi* per antonomasiam sortitus. *Stylus* grandis, sublimis, majestate plenus. *Editio* Jacobi Billii Parisiis 1630.

EPIPHANIUS e monasterio an. 368. ad Episcopatum Constantiensem in Cypro promotus diuturna lite cum Joanne Hierosolymitano vexatus, et Theophili Alex. causa cum Joan. Chrysostomo collisus, post frequentes contentiones et profectiones, in itinere an. 402. quievit centenario proximus. Edidit *Anco-ratum* sive sermonem de fide; *Panarium* seu tomos septem contra 80. hæreses; *Epitomen Panarii*; L. *de Ponderibus et mensuris*; *Epistolas* unam ad Joannem Hierosol., alteram ad Hieronymum. Scripta ejus ab eruditissimis propter res, a simplicioribus propter verba quoque lectitari, Hieronymus testatur. *Editio* Dionysii Petavii Colonie 1682.

GREGORIUS, Basilii frater, post conjugium amplexus Clerum, electus est an. 372. Ep. *Nysenus*: pulsus haud multo post ab Arianis, sedi an. 378. est redditus: tum ob celebrata Concilia, tum ob negotia ab iisdem sibi commissa peregre diu versatus, ad cælum ante an. 403. transiit. Ab eo habentur COMMENTARII in *Psalmos*, *Ecclesiasten*, *Cantica*, et aliquot Scripturæ textus: *Hexameron*; LL. 13. *cont. Eunomium*; L. *de hominis opificio*; *Syllogismi* 10. *cont. Manichæos*; Libel. *de imagine Dei in homine*; *Tractatus* adv. *Græcos*; *adv. Apollinarem*; *cont. Fatum*; *cont. usurarios*; *cont. eos, qui castigationes ægre ferunt*; *quod tres Deos dici non oporteat*; ORATIONES 8. *de vita beata*; 5. *de Oratione Dominica*; 2. *de Animæ creatione*; 2. *de pauperibus amandis*; 1. *Catechetica magna*; *de Deitate Filii et Spir. S.*; *de Baptismate*; *in eos qui baptismum differunt*; *in suam ordinationem*: SERMONES vel homilias septem et amplius *de mysteriis Domini*; *Panegyricas* et *funebres* plures *de sanctis*; sermones *de vita Moysis*; *de Anima*; *de Virginitate vera et incorrupta*; *de Perfectione Christiani*; *de Proposito secundum Deum*; *de infantibus præmature mortuis*; *quid nomen et professio Christiana velit*; *DIALOGUS de anima et resurrectione*; *VITA Gregorii Thaumaturgi, Macrinæ Sororis*: EPISTOLÆ sex, inter quas una *de Pythonissa*. Censente Photio, magna eruditionis laude enituit. *Stylus* illi, si cui Rhetorum, erat illustris ac jucunditatem auribus instillans. *Editio* integra Parisiis 1638.

AMBROSIIUS Consulari in Liguria dignitate fungens, infantili aut potius Divina voce in Episcopum Mediolanensem proclamatus, exantlatis pro fide et disciplina Ecclesiæ laboribus plurimis an. 397. concessit fati. Composuit COMMENTARIOS, sub Annotationum, Tractatum, aut Sermonum nomine in varia capita *Exodi*; *Levitici*, *Numerorum*, *Deuteronomii*; in 4ta *Regum*, *Jobum*, *Psalmos*, *Proverbia*, *Ecclesiasten*, *Ecclesiasticum*, *Isaiam*, *Jeremiam*, *Danilem*, *Jonam*, *Michæam*, *Aggæum*, *Malachiam*, *Evangelium Lucæ*, Præterea

LIBROS 6. in *Hexameron*, 1. de *Paradiso*, 2. de *Cain et Abel*, 1. de *Noe et Arca*, 2. de *Abraham*, 1. de *Isaac et Anima*, 1. de *bono mortis*, 1. de *Esau et fuga seculi*, 2. de *Jacob et beata vita*, 1. de *Joseph*, 1. de *benedictionibus Patriarcharum*, 1. de *Elia et Jejunio*, 1. de *Naboth et Pauperibus*, 1. de *Tobia seu adv. fœneratores*, 4. de *Interpellatione Jobi et Davidis*, 2. *Apologiæ Davidis*. Ad hæc **LIBROS 3.** de *Officiis*, 1. de *Viduis*, 3. de *Virginibus*, 1. de *Virginis institutione*, L. de *Virginitate*, *Exhortationem Virginitatis*: Idem **LIBROS 5.** de *Fide*, 3. de *Spiritu sancto*, 2. de *Pœnitentia*, 1. de *Incarnationis Sacramento*, 1. de *Mysteriis seu Initiandis*, 2. de *Excessu Fratr. Satyri*, et probabilius **LL. 6.** de *Sacramentis*: Demum **ORATIONES 2.** de *Obitu tum Valentini tum Theodosii Impp.*, **EPISTOLAS 92**, et **HYMNOS 12**. Delectat suis scriptis et simul instruit, universam fere doctrinam sacram seu theoreticam seu practicam complexus. *Stylus* est concisus, argutus, tessellatus, Senecæ facundiam, molliori etiam vena imitatus. *Editio* Nicolai le Nourry Parisiis 1690.

ARNOBIUS scripsit an. 303. **LL. 7.** adv. Gentiles.

LUC. COEL. FIRMIAN. LACTANTIUS sub et post **Sec. 4.** initium **LL. 7.** Institutionum, Epitomen Earumdem, L. de *Ira Dei*, L. de *Opificio Dei*, L. de *Mortibus Persecutorum*.

ALEXANDER Ep. Alex. † 326. **epist. 2.**

CONSTANTINUS M. † 337. *Orationes aliquot*, *Epistolas plures*, et *Edicta*.

EUSEBIUS Ep. Cæsareensis in *Palæst. nat.* 270. † 340. *Chronicon*, **Libros 10.** *Histor. Ecclesiasticæ*, 15. *Præparationis Evangelicæ*, 10. *Demonstrationis Evangelicæ*, 1. de *Martyribus Palæstinæ*, 1. cont. *Hieroclem*. 2. cont. *Marcellum*, 3. de *Theologia Ecclesiastica* cont. *Eumdem*, 4. de *Vita Constantini*, *Orationem de Laudibus Ejusdem*, 1. de *Locis hebraicis*, *Comm. in Ps. et Is.*

EUSTATHIUS Ep. Antioch. † 345. *Commentar. in Hexameron*, *Dissertationem adv. Origenem*.

JUVENCUS Hispan. an. 330. **LL. 4.** *Historiæ Evangelicæ*, versibus.

JUL. FIRMIC. MATERNUS an. 337. L. de *Errore profanarum Religionum*.

MARCELLUS Ep. Ancyranus an. 341. **ep.** *Apologeticam ad Julium*.

THEODORUS Ep. Heracleensis † an. 358. *Commentar. in Psalmos*.

SERAPION Asceta, cogn. *Scholasticus*, † cir. an. 358. L. cont. *Manichæos*.

FAB. MAR. VICTORINUS † cir. an. 370. **LL. 4.** de *Trinitate*, L. de *Generatione Verbi*, L. cont. duo principia *Manich.*, L. de *Principio diei*.

DAMASUS † an. 366. **Epp. 3.** *Confessionem fidei*, *Carmina 40*.

TITUS Ep. Bostrensis † 371. **LL. 3.** cont. *Manichæos*.

CYRILLUS Ep. Hierosolymitanus † 386. *Catecheses 18.* ad *Competentes*, 5. *Mystagogicas ad neobaptizatos*, **ep.** ad *Constantium*.

PHOEBADIUS Ep. Agennensis † post an. 392. L. cont. *Arianos*.

DIDYMUS Alex. † sub **sec. 4.** finem, L. de *Spiritu sancto*, L. adv. *Manichæos*, breves enarr. in **epp. Canonicas**.

MARTINUS Ep. Turonensis † an. 400. *Professionem fidei*.

PHILASTRIUS Ep. Brixiensis † an. 387. L. de *Hæresibus*.

NEMESIUS Ep. Emisenus cir. an. 380. L. de *Natura hominis*.

IDACIUS CLARUS cir. an. 387. *Expositionem locorum Scripturæ*, et *opuscula contra hæreticos*.

EPHREM SYRUS † an. 378. *Tractatus plurimos*, sed plerosque *homileticos et morales et Comment. in Script.*

PACIANUS † 390. Epistolæ 3. cont. Novatianos, Paræneticum ad Pœnitentiam, Libel. de Baptismo ad Catechumenos.

OPTATUS Ep. *Milevitanus* † sec. 5. LL. 7. cont. Parmenianum Donatistam, quorum 7us. est dubius.

AMPHILOCHIUS Ep. Iconiensis an. 404. adhuc vivus, ep. Synodicam, præter vitas et orationes plures, sed dubias.

Fragmenta supersunt

EX PETRI Alex. L. de Pœnitentia;

EX OSII Ep. Cordubensis epistolis;

EX EUSEBII *Edesseni* Homilii in Evangelia et LL. Hypotheseon in ep. ad Galatas;

EX EUSEBII Ep. *Vercellensis* epistolis;

EX LEONTHI Phrygis Orat. de S. Babyla;

EX PETRI Ep. Alex. epist. encyclica;

EX THEOPHILI Alex. volumine adv. Origenem et epp. Paschalibus;

EX JACOBI NISIBITÆ sermonibus;

Deperdita sunt

ASTERII Commentarii in Scripturam et L. cont. Marcellum;

FORTUNATIANI Ep. Aquileensis Commentar. in Evangelia;

TRIPHYLI Ep. Ledorum Comment. in Cantica;

HELIODORI L. de natura rerum exordialium;

EUSEBII *Emisseni* homiliæ;

AUDENTII Hisp. L. de fide cont. omnes hæreticos;

MAXIMI Ægyptii L. de fide cont. Arianos;

FLAVIANI Antiocheni epistolæ etc. etc.

SECVLUM V.

JOANNES CHRYSOSTOMUS natus 347. Antiochiæ, adolescens navatam Philosophiæ ac Oratoriæ operam an. 367. transtulit ad sacras litteras et vitæ spirituali totum se dedit, declinandi Episcopatus ergo an. 372. in solitudinem etiam profugus. Reductus hinc Antiochiam an. 381. Diaconus, an. 386. Presbyter creatus, virtute et eloquentia sacra evasit celebris adeo ut an. 398. Episcopus Constantinopolitanus postularetur. Hoc munere ingenti cum fructu perfunctus, an. 402. ob Fratrum Longorum defensionem Theophili Ep. Alexandrini inimicitias, an. 403. ob zeli libertatem Eudoxiæ Imperatricis indignationem incurrit; ideoque bis exul, an. 407. obiit. Opera illius, quæ a Veteribus ultra 5,000 numerantur, græco latina 13 Tomos amplissimos complent. Exstant præprimis COMMENTARIJ in Scripturam; quoad Vet. quidem Testam. Homiliæ exegeticæ 67. in *Genesisin*, aliæ plures, sed defloratrices tantum, in reliquum *Pentateuchum*, *Libros Regum*, *Psalms* et *Prophetas*: quoad Nov. Testam. vero, præter singulares et parabolarum, et dictorum aut factorum aliquot explanationes plures, Homiliæ exegeticæ 91. in *Matthæum*, 88. in *Joannem*, 55. in *Acta Apostolorum*, 32. in ep. ad *Romanos*, 74. in ep. ad *Corinthios*, commentar. perpet. in ep. ad *Galatas*, 11. 24. in ep. ad *Ephesios*, 15. in ep. ad *Philippenses*, 12. in ep. ad *Colossenses*, 16. in epist. ad *Thessalonicenses*, 28. in epist. ad *Timotheum*, 6. in ep. ad *Titum*, 3. in ep. ad *Philemonem*, 34. in ep. ad *Hebræos*. Deinde EXPOSITIONES tum homilicæ tum panegyricæ de Christi Domini *Nativitate*, *Baptismo*, *Passione*,

Resurrectione; Ascensione, et de Pentecoste; nec non de 30 Sanctis et amplius. Præterea LIBROS 6. de Sacerdotio, 6. de Pœnitentia, 6. de Fato et Providentia, 3. de Providentia. Item Opera DOGMATICA, HH. 6. cont. Anomæos de incomprehensibili Dei natura, 6. cont. Judæos, 1. cont. Gentiles, 3. adv. vitæ monasticæ contemptores; demonstratio, quod Christus sit Deus; de Consubstantiali; Dæmones non gubernare mundum: MORALIA, Exhortationes 2. ad Theodorum, 2. de Compunctione, 2. ad viduam juniorem, 2. de Precatione, de Virginitate, de Pœnitentia, de Jejuniis, de Eleemosyna, de Mansuetudine, de ferendis reprehensionibus, de Ira, contra Ignaviam, non esse desperandum, Peccata fratrum non esse vulganda: MISCELLANEA, HH. 21 de Seditione seu de statu, de pace, ad Catechumenos, ad Neophytos, de Diabolo, de mutatione nominum in scriptura, de cohabitatione mulierum cum regularibus, de recipiendo Severiano, in eos qui sorores adoptivas habent, in Eutropium, in eos qui in Paschate jejunt, aut qui jejunt cum Judæis, quod nemo leditur nisi a se ipso, utilem esse lectionem Scripturæ, non esse ad gratiam concionandum, quales ducendæ sint uxores, cum fieret Presbyter, cum iret in exilium, post reditum ab exilio. Denique EPISTOLAS, 1. ad Episcopos carceri inclusos, 2. ad Innocentium Papam, 17. ad Olympiadem, 225. ad diversos. Fides ipsius erat purissima, ingenium summum, scientia redundans, eloquentia aurea: Stylus perspicuus, splendidus, Atticus. Editio Bernardi Montfaucon Parisiis 1718.

HIERONYMUS an 340. Stridone in Dalmatia natus, litteras profanas et pietatem Romæ, ubi trigesimo ætatis anno proximus baptismum recepit, edoctus, augendæ eruditionis studio cir. an 372. Aquileiam primum discessit, indeque peragrata Gallia in patriam reversus, nauseam seculi cepit. Unde profectus in Orientem, an 374. solitudinem Palæstinæ sub Abbate Theodosio incoluit sexennio, interim a Paulino Antiocheno initiatus sacerdotio, sine certo tamen ad singularem Ecclesiam nexu. Abhinc post annuam sub Gregor. Nazianzeno Constantinopoli commorationem, a Damaso evocatus an. 381. Romam reversus, Pontifici a litteris et consiliis fuit. Digressus inde an. 385. perlustratis Ægypti monasteriis et Alexandria, in Palæstinam redux in Bethlehem consedit; ubi et an. 420. post toleratam Barbarorum et Pelagianorum suum in cœnobium incursionem, obdormivit in Domino. Prodierunt illius studio: *Versio vel Emendatio totius Scripturæ*, ex qua *Vulgata* emersit; *COMMENTARII in Ecclesiasten, Prophetas majores et minores, Matthæum, et Epistolas ad Galatas, ad Ephesios, ad Titum, ad Philemonem; LIBRI 1. adv. Helvidium, 2. adv. Jovinianum, cum apologia pro iisdem epistolari gemina ad Pammachium et una ad Domnionem; 1. adv. Vigilantium cum ep. ad Riparium, 1. Dialog. adv. Luciferianos, 3. Apologia adv. Rufinum, 3. Dialog. adv. Pelagium*: Item Continuatio Chronici Eusebiani, *Catalogus Scriptorum Ecclesiasticorum* seu L. de Viris illustribus, et *Vita Pauli, Hilarionis ac Malchi*: denique EPISTOLÆ plures partim exegeticæ, partim polemicæ, partim panegyricæ aut paraneticæ. Excellebat, omnium judicio, linguarum sanctarum peritia, eruditionis copia, eloquentia naturali, et rationum abundantia. Stylus purus, elegans, nobilis, et contra hæreticos reciproca acrimonia pungens. Editio Vallarsi et Maffæi Veronensis 1734.

AURELIUS AUGUSTINUS an. 354. natus Tagastæ in Africa, tum Medauri tum

Carthagine studia emensus, sed ibidem an 374. Manichæorum erroribus imbutus, inde Romam, et post annum Mediolanum an. 384. pervenit Eloquentiæ magister. Conversus hic a S. Ambrosio et an. 387. baptizatus, rediit in Africam, Hippone an. 391. Presbyter, an. 395. Coepiscopus ordinatus; et post innumeros pro Ecclesia labores an. 430. vita functus. Opera ejusdem 10. Tomis, melius ordinatis, comprehensa recensentur hac serie. Tomo I. præmittuntur, catalogi vices obituri, Libri 2. *Retractationum*, et 13. *Confessionum*. Sequuntur scripti ante Presbyteratum Libri 3. *cont. Academicos*, 1. *de Beata vita*, 2. *de Ordine*, 2. *Soliloquiorum*, 1. *de Immortalitate Animæ*, 1. *de Quantitate animæ*, 6. *de Musica*, 1. *de Magistro*, 3. *de Libero Arbitrio*, 2. *de Moribus Ecclesiæ*, 1. *de Vera Religione*, *Regula ad servos Dei*. T. II. Continentur EPISTOLÆ 270. in 4. classes distinctæ: quarum 3 priores secundum chronologiam ordinate sunt, et pro initiali epocha habent 1^a quidem annum 386, 2^a an. 396, 3^a an. 411; 4^a autem eas, quarum chronotaxis incerta est, complectitur. T. III. Exhibentur COMMENTARI in Scripturam bipartiti. in prima quidem parte recensentur Libri 4. *de Doctrina Christiana*, 12. *de Genesi ad litteram*, cum uno ejusdem nominis imperfecto. 7. *Locutionum*, 7. *Questionum in Heptateuchum*, 1. *Annotationum in Job*, 1. *Speculi seu Epitomes continentis doctrinam morum*. In secunda autem, Libri 4. *de Consensu Evangelistarum*, 2. *de Sermone Domini in monte*, 2. *QQ. Evangelicarum*, 1. *Questionum septemdecim in Matthæum*; TRACTATUS 124. in Joannem, 10. in ep. Joannis; EXPOSITIONES in epp. ad Romanos, et ad Galatas. T. IV. Extant EXPLICATIONES omnium Psalmorum. T. V. SERMONES ad populum, 1°. *de Scripturis Vet. et Nov. Testamenti*, 2°. *de tempore*, 3°. *de Sanctis*, 4°. *de Diversis*, 5°. argumenti dubii; universim 314 numero. T. VI. Scripta MORALIA; qualia sunt L. 1. *de Quæstionibus octoginta tribus*, L. 2. *de diversis Quæstionibus ad Simplicium*, 1. *de octo Quæstionibus Dulcitii*, 1. *de Fide et Symbolo*, 1. *de Fide et operibus*; *Enchiridion seu L. de Fide, Spe et Charitate*, 1. *de Agone Christiano*, 1. *de Catechizandis Rudibus*, 1. *de Continentia*, 1. *de Bono conjugali*, 1. *de Virginitate*, 1. *de Bono Viduitatis*, 1. *de Adullerinis conjugis*, 1. *de Mendacio*. 1. *cont. Mendacium*, 1. *de Opere Monachorum*, 1. *de Divinatione Dæmonum*, 1. *de Cura gerenda pro mortuis*, 1. *de Patientia*, 1. *de Symbolo*; Item sermones *de Disciplina Christiana*, *de Utilitate jejuni*, *de Cantico ad Catechumenos*, *de Feria 4^a*, *de Catachysmo*, *de Excidio urbis*. T. VII. LIBRI 22. *de Civitate Dei* contra Gentiles. T. VIII. Opera POLEMICA contra varios Hæreticos, præcipue MANICHÆOS. Ejusmodi sunt Libri, 1. *de Hæresibus*, Tr. *cont. Judæos*, 1. *de Utilitate credendi*, 1. *de Duabus Animabus*, Acta *cont. Fortunatum*, 1. *cont. Adimantum*, 1. *cont. epistolam fundamenti*, 33. *cont. Faustum*, 2. *de Actis cum Felice*, 1. *de Natura Boni*, 1. *cont. epistolam Secundini*, 1. *cont. Adversarium Legis et Prophetarum*, 1. *cont. Priscillianistas et Origenistas*, 1. *cont. Sermones Arianorum*, *Collatio cum Maximino*, 15. *de Trinitate*. T. IX. POLEMICA contra DONATISTAS; nempe Psalmus *cont. partem Donati*; Libri 3. *cont. Epistolam Parmeniani*, 7. *de Baptismo cont. Donatistas*, 3. *cont. Litteras Petiliani*, 4. *cont. Cresconium Grammaticum*, 1. *de unico Baptismo*, 3. *Breviculi collationum*, 1. *ad Donatistas post collationem*, 1. *de Gestis cum Emerito*, 2. *cont. Gaudentium*. T. X. POLEMICA contra PELAGIANOS et SEMIPELAGIANOS, videlicet Libri 3. *de Meritis et remissione peccatorum*, ac *Baptismo parvulorum*, 1. *de Spiritu et Littera*,

1. de *Natura et Gratia*, 1. de *Perfectione justitiæ*, 1. de *Gestis Pelagii*, 2. de *Gratia Christi et Peccato originali*, 2. de *Nuptiis et Concupiscentia*, 4. cont. duas epp. *Pelagianorum* ad Bonifacium, 6. cont. *Julianum*, 6. *Operis imperfecti* contra eundem, 1. de *Gratia et libero Arbitrio*, 1. de *Correptione et Gratia*, 1. de *Prædestinatione sanctorum*, 1. de *Dono Perseverantiæ*, 4. de *Origine animæ* Elogium sancti Doctoris in omnium libris prostat. Editio Francisci Delfau, Thomæ Blanpain, Petri Coustant et Claudii Guenie Parisiis 1679-1701.

CYRILLUS Ep. ALEXANDRINUS an. 412. creatus, primus Nestorii damnator, Pontificiæ contra eundem sententiæ executor a Cœlestino I. constitutus, hujusque nomine Præses Conc. Ephesino datus, pro fide multa fecit tulitque; pace cum Orientalibus redintegrata demum an. 444. mortuus. Scripsit plurima, ex quibus supersunt *Glaphyra*, h. e. commentarii elegantes in *Pentateuchum*, LL. 5. in *Isaiam*, commentarii in *Prophetas minores*, LL. 12. in *Joannem* : *Thesaurus* de consubstantiali Trinitate, LL. 17. de *Adoratione et cultu in spiritu et veritate*, L. de *recta Fide* ad Imp. et Imperatrices, LL. 5. *adv. Nestorium*, 10. *adv. Julianum*, 1. *adv. Anthropomorphitas*, 1. *adv. Theodoretum*, *Apologeticus* ad Theodosium, *Explanatio 12 Capitulorum*, *Apologeticus* pro iisdem ad Orientales : *Dialogi* 7. de *consubstantiali Trinitate*, 1. de *Incarnatione Unigeniti*, 1. *Quod unus sit Christus* : *Scholia de Incarn. Unigeniti*, *Tractatus brevis* de eadem : *HOMILIE* 30. *Paschales*, 14. de rebus variis : *EPISTOLÆ* 61. Effato Cœlestini defensor fuit Ecclesiæ intrepidus, Doctor Catholicus, vir Apostolicus : *Judicio Photii stylus* ad singularem dicendi formam contortus, ac velut solum numerosque negligens metrum. Editio Jo. Aubert Parisiis 1638.

LEO MAGNUS, celebris jam an. 430. Rom. Ecclesiæ Diaconus, an. 440. electus est in summum Pontificem : quo munere inter barbarorum incursions et hæreticorum pugnas summa cum laude perfunctus decessit an. 461. Ex ejus Scriptis sunt *SERMONES* 45. de *Mysteriis Domini*, 6. de *Sanctis*, 34. de *Quadragesima et Jejuniis* diversorum temporum, 6. de *Collectis et Eleemosynis*, 4. de *Assumptione sua* et ejus *anniversario*, 2. in *Ordinatione Presbyteri et consecratione Episcopi*, 1. in *Reconciliatione hæreticorum* : *EPISTOLÆ* 141. Laudatur in eo ingenii amœnitas, judicii firmitas, animi fortitudo : *stylus* elegans et facundus. Editio FF. Ballerini Venetiis 1755-57.

THEODORETUS mundum an. 387. Antiochiæ ingressus, primam adolescentiam in Ecclesia patria, juventutem in Monasterio posuit. Inde extractus an. 423. Episcopatum Cyrensem in Syria Euphratæa suscepit, optimus Pastor et orthodoxus Doctor, donec amicitia cum Nestorio et societate cum Joanne Antiocheno inductus an. 430. et 431. ad Cyrilli Alex. et veri Dogmatis opugnationem converteretur, triennio tamen post cum utroque in gratiam redactus : absens in Latrocinio Ephesino an. 430. sede sua depositus, sed eodem anno Leonis et Marciani opera restitutus ac in Conc. Chalcedonensi receptus, sedit inter Judices Eutychetis ac Dioscori : tandem hæresum omnium sua e Diœcesi exterminator vivere desiit an. 458. in communione Ecclesiæ mortuus, quamvis, salva ipsius persona, scripta ejus contra Cyrillum a Concilio gen. V. fuerint damnata. Præter *Refutationem* autem 12 *Anathematismorum* S. Cyrilli, et *Fragmentum* librorum contra eundem, habentur a Theodoro *COMMENTARII* sub titulo *Quæstionum in Octateuchum* seu octo

primos V. T. libros, in *Libros Regum et Paralipomena*; sub nomine proprio autem in *Psalms*, in *Cantica*, in *Jeremian*, in *Ezechielem*, in *Danielem*, in *minores Prophetas*, in *Pauli epistolas*: LL. 5. *Historiæ Ecclesiasticæ*; L. 1. *Hist. Religiosæ* seu continentis elogia triginta *Ascetarum*; LL. 5. *Fabularum hæreticarum*, LL. 12. de *Curandis affectionibus Græcorum*, seu contra gentiles; L. 1. cont. *Nestorium*: *DIALOGI* 7. cont. *Hæreticos*; DD. 3. qui et inscribuntur *Eranistes* seu *Polymorphus*: *ORATIONES* 10. de *Providentia*; Q. 1. de *Charitate*; Q. 1. in *Conc. Chalcedon.* habita; Q. 1. de *S. Joan. Baptista*: *EPISTOLÆ* 34. Magni meriti et nominis scriptor semper est habitus: *Stylus* perspicuus, nec jucunditatis expers, ac sensibus abundans æstimatus. *Editio* Jacobi Sirmondi et Julii Garnerii Parisiis 1648.

TIRO PROSPER, natione Aquitanus, conditione juxta aliquos Laicus, juxta alios Episcopus sive Rheimensis in Italia, sive Rejemensis in Gallia, delato circa an. 427. Semipelagianorum ad Augustinum errore primum innotuit. Ab eo tempore tum Romani bis profectus tum in Gallia commoratus, continuam contra eosdem pugnam gessit, circa an. 463. mortuus. Ejus opera sunt *COMMENTARIUS* in 51. *Psalms* posteriores: LL. 1. de *Promissionibus Dei*, 1. de *Gratia et libero arbitrio* cont. Collatorem, 1. *sententiarum* 388. ex S. Augustino collectarum: *RESPONSEIONES* cont. *Capitula Gallorum*, ad *Objectiones Vincentianas*, ad *Excerpta Genuensium*: *POEMATA*, *Carmen de Ingratis*, *Epigrammata* 2 cont. *Obtrectatores S. Augustini*, 116 alia cum præfatione, *Epitaphium Hæresum Nestorii et Pelagii*: *CHRONICON* bipartitum: *EPISTOLÆ* 1. ad Augustinum, et 1. ad Rufinum. Communiis eidem adscribuntur *Libri* 2. de *Vocatione Gentium* et *ep. ad Demetriadem*. Censetur Poeta elegans, Orator eloquens, Theologus profundus, Defensor S. Augustini studiosus. *Editio* Luceæ Mangeant Parisiis 1711.

NONNUS sub initium huj. sæc. scripsit *Paraphrasin* metricam in *Joannem*, et *Explicationem historiarum*.

AURELIUS PRUDENTIUS † 410. *Enchiridion* utr. *Testam.* *Psychomachiam* seu pugnam vitiorum ac virtutum, *Cathemerinon* seu opus diurnarum rerum, *Apotheosin* seu de Divinitate, *Hamartigeniam* seu de origine peccati, *Περὶ Στέφανον* seu de Coronis, LL. 2. cont. *Symmachum* et *cultum Deorum*.

SYNESIUS Ep. Ptolemaïdos an. 410. præter alia Libros, de *Providentia*, de *Regno*, de *Insomniis*, de *Vitæ suæ Instituto*: *Hymnos* et *Epistolas* 133.

PALLADIUS Ep. Helenopol. cir. an. 420. *Historiam* de vitis Patrum *Lausiacam* h. e. ad Lausum, *Dialogum* de vita Chrysostomi.

PAULUS OROSIIUS cir. an. 420. LL. 7. cont. Paganos; *Apologeticum* cont. Pelag. *Commonitorium* cont. Priscillianistas et Origenistas.

SEVERUS Sulpitius † 423. *LIRROS* 2. *Historiæ sacræ*, 1. de *vita S. Martini*, cum *Dialogis* 3. et *epistolis* totidem.

LEPORIUS an 425. Libel. *Emendationis* ad *Epist.* Gallie.

POSSIDIUS Ep. Calamensis an. 430. *Indiculum* scriptorum S. Augustini.

SOCRATES. LL. 7. et HERMIAS SOZOMENUS LL. 9. *Historiæ-Ecclesiasticæ*, quam uterque ad an. 439. finivit.

ISIDORUS PELUSIOTA cir. an. 440. L. *adv. Gentes*; *Epistolas* plurimas de *Interpretatione Scripturæ*.

PROCLUS Ep. Cyzicenus † 446. *Homilias sacras* 20, *Epistolas* 7, *Tractatum* de *Traditionibus Missæ divinæ*.

JOANNES CASSIANUS † 448. *Libros 7. de Incarnatione* adv. Nestorium, *de Institutis Cœnobiorum, de Vitiis capitalibus; Collationes Patrum.*

MARIUS MERCATOR † 450. *Commonitorium* et subnotationes adv. Pelagianos; *Contradictiones* adv. Nestorii Anathematisimos.

CLAUDIUS MARIUS VICTOR † 450. *Libros 3. Carminum* seu *Commentariorum in Genesin.*

CÆL. SEDULIUS † 450. *Carmen Paschale* seu LL. 5. *de Christi miraculis; Collationem V. et N. Testamenti; Pœan Alphabeticum* de Christo; *Collectaneum*, seu explicationem in epist. Pauli; LL. 5. *Operis Paschalis* prosaicos.

VINCENTIUS LIRINENSIS † 450. *Commonitorium* duplex adv. hæreticos.

PETRUS CHRYSOLOGUS Ep. Raven. † 451. *Homilias* aut *Sermones* 176.

NILUS † 452. *Expositionem* in Cantica; *Capita parœnetica; Libros et Tractatus* tum asceticos tum morales; *Narrationes* de cæde Monachorum.

EUCHERIUS Ep. Lugdun. † 454. *Libros 2. Instructionum, 1. de Formula Spiritualis intelligentiæ; Epistolas* aliquot cum homiliis.

PROTERIUS Ep. Alex. an. 455. *epistolam de Paschate.*

VICTORIUS vel VICTORINUS an. 457. *Epistolam Paschalem* celebrem.

MUSEUS † 458. *Lectiones Scripturæ* pro festis anni et *Responsoria* Psalmorum.

DRACONTIUS † post medium Seculi, *Carmen heroicum in Hexameron.*

BASILIIUS Seleuciensis † post med. sec. *Orationes* 61. in V. et N. Testam. *Demonstrationem* cont. Judæos de Adventu Christi; LL. de S. Thecla et Stephano.

SALONIUS Eucherii filius post med. sec. *Expositionem in Parabolas Salomonis; et Dialogum in Ecclesiasten.*

ARNOBIUS Junior cir. an. 460. *Comment.* in Psalmos; *Annotationes* in Evangelia; *Conflictum* cum Serapione.

MAXIMUS Taurinensis † 466. *HOMILIAS* hyemales, æstivas, de sanctis, et miscellaneas.

IDACIUS Ep. Aquæflaviensis † 468 *Chronicon* et *Fastos Consulares.*

CLAUDIANUS MAMERTUS † 470. *Libros 3. de statu animæ, Carminum contra vanos Poetas; Hymnum de Passione Domini.*

GREGENTIUS cir. an. 470. *Disputationem* cum Iherbano Judæo; *Nomothesium.*

GENNADIUS Ep. Constantinopolitanus † 471. *Epist. encyclicam* adv. *Simoniam.*

GELASIUS *Cyzicenus* cir. an. 476. *Libros 3. Historiæ de Conc. Nicæno.*

EUGENIUS Ep. Carthag. cir. an. 480. *Confessionem fidei, et Altercationes* cum Arianis.

APOLLINARIS SIDONIUS Ep. Arvernorum † 482. LL. 9. *Epistolarum* et 24 *Carmina.*

VIGILIUS Ep. Tapsensis cir. an. 484. *Libros 5. pro defensione Conc. Chalcedonensis, 12. de Trinitate, 1. de Unitate* cont. Palladium; *DIALOGOS* 2. interlocutoribus Athanasio et Ario, Sabellio et Photino, 1. interloc. Augustino et Pascentio.

GENNADIUS Presb. Massiliensis cir. an. 495. L. *de scriptoribus Ecclesiasticis, L. de Fide* seu Dogmatibus Ecclesiæ.

GELASIUS P. R. † an. 496. præter epistolas, *Decretum de Libris* Canonicis,

Ecclesiasticis et Apocryphis; Libel. de *duabus in Christo naturis*; L. contra Lupercalium cultores; Exemplar *gestorum de absoluteione Miseni*; Tomum de Anathematis vinculo.

RUSTICUS ELPIDIUS an. 498. Epigrammata de *historiis V. et N. Testamenti*; Hexametrum de *beneficiis Christi*, Carmen in *Consolationem doloris sui*.

JULIANUS POMERIUS cir. an. 498. LL. 3. de *Vita contemplativa*.

SALVIANUS † cir. finem seculi LIBROS 7. de *Providentia et gubernatione Dei*; 4. adv. *avaritiam Clericorum*; pro *conciliandis Scripturæ Antilogiis*: Epistolas 9.

ANDREAS Ep. Cæsareensis COMMENTARIUM in *Apocalypsin*.

Fragmenta supersunt:

EX POLYCHRONII Ep. Apamæensis Commentariis in *Cantica*, *Jobum* et *Ezechielem*;

EX ARCHELAI Ep. Cæsareens. Anathematismis cont. *Messalianos*;

EX THURIBII Commonitorio et *Epistolis*;

EX EUSTATHII Ep. Beritensis apologia pro *epistola Leonis*;

EX AMMONII Ægyptii L. cont. *Monophysitas* et *Expositione in Acta Apostolorum*.

EX CANDIDI LL. 3. *historiarum*.

Inedita aut perdita memorantur:

MACARII Rom. L. adv. *Mathematicos*;

PAULI Ep. *Libellus de Pœnitentiâ*;

PHILIPPI PAMPHYLI L. adv. *Julianum*;

NICÆÆ *Instructio ad Neophytos*;

JOSEPHI CHRISTIANI *Hypomnesticon*;

SYAGRI de *fide* adv. *hæreticos*;

VICTORIS Ep. Cartemensis L. adv. *Arianos* et *Homiliæ*.

SECVLUM VI.

FULGENTIUS an. 468. Leptinæ in Africa natus, græce latineque ab adolescentia eruditus, Procuratore patriæ urbis aliquandiu gesta, vitæ tandem monasticæ totum se dedit, variis in monasteriis commoratus. Episcopatum, quem Vintæ effugerat, Ruspæ suscipere an. 508. coactus, paulo post cum plurimis Africæ Episcopis exul in Sardiniam a Thrasimundo Rege deportatur. Hoc mortuo an. 523. ad sedem Ruspensem redire permissus, scriptis pluribus, et actis Conciliaribus clarus, cælum an. 533. ingreditur. Ex illius Operibus supersunt LIBRI 3. ad *Thrasimundum*, 3. ad *Monimum*, 3. de *Veritate prædestinationis et gratiæ*, 2. de *Remissione peccatorum*, 1. de *Fide orthodoxa* et diversis erroribus hæreticorum, 1. de *Trinitate*, 4. de *Incarnatione Christi*, et vilium aut noxiorum procreatione, 1. de *Incarnatione et gratia Christi*, 1. de *Prædestinatione et gratia*, 1. de *Fide ad Petrum*, 1. cont. *Arianorum objectiones*, 1. cont. *Sermonem Fastidiosi Ariani*; *Sermones* 13. varii argumenti; *Epistolæ* 12. inter quas una Episcoporum exulum nomine scripta. Habebatur sui seculi Augustinus. *Stylum* et auctorem designat Isidorus Hisp. his verbis: « In confessione fidei clarus, in scripturis divinis copiose eruditus, in loquendo dulcis, in docendo ac disserendo subtilis. » *Editio* Lucæ Mangeant Parisiis 1684.

GREGORIUS, cognomento MAGNUS, an. 540. Romæ et natus et Prætor urbi datus, post patris obitum ditissima hæreditate fundationi monasteriorum sex in Sicilia et unius ad S. Andream intra urbem patriam impensa, in postremo quoque seipsum Deo consecravit. Saluti animarum se daturus, etiam impetrata in Angliam missione, sed populi postulatione revocatus ex itinere et ordinatus Rom. Ecclesiæ Diaconus an. 578. Constantinopolim Pontificis legatus abiit; ubi Eutychio Patriarchæ errorem resurrectioni carnis oppositum exemit. Redux an. 585. Romam, Pelagium Pontificem in scribendis literis juvit, eidem demum an. 590. succedere in Pontificatu coactus. Egit hic scripsitque plurima pro fidei propagatione et unitate, sanctitate morum et disciplinæ puritate, postrema ætate passim valetudinarius, tandem. an. 604. mortuus. Opera ejus propria et certa sunt LIBRI 33. *Moralium* sive in Jobum, 2. in Ezechielem, 2. in Evangelistas, 4. *Dialogorum*, 1. *de Cura pastoralis*, 14. *Epistolarum*. Habentur ab eodem, sed forsitan cum additamento alieno, Libri 6. Expositionum in L. 1. Regum; 4. in Cantica, 1. in Psal. Pœnitential. Illius elogium hoc scripsit Isidorus Hispalensis: « Tanto per gratiam. S. Spiritus scientiæ lumine præditus, ut non modo illi præsentium temporum quisquam doctorum, sed nec in præteritis illi par fuerit unquam. » Quod si quibusdam exaggeratum videatur, ejus tamen scriptis cum pietate eruditionem, *stylo* autem cum claritate elegantiam negabit facile nemo. *Editio* Dionysii Sammarthani Parisiis 1705.

LAURENTIUS Ep. Novariensis cir. an. 507. scripsit homilias 3.

EPIPHANIUS Scholasticus cir. an. 510. *Codicem encyclicum* seu Syntagma epistolarum synodaliū pro Conc. Chalcedonensi.

ORENTIUS Ep. Eliberitanus cir. an. 516. *Commonitorium* fidelium carm. hexametro.

FELIX ENNODIUS Rom. Diaconus † 521. *Apologeticum* pro Syn. Palmari; *Panegyricum* Theodorici; *Eucharisticon* pro sua vita; *Parænesin* didascalicam; *Præceptum* de Cellulanis Episcoporum; *Petitorium* pro absolutione Gerontii; *DICTIONES Sacras* 6; *Ethicas* 5; *Scholasticas* 7; *Controversias* 10; *Benedictiones* Cerei Paschalis 3; *Libros epistolarum* 9; *Carminum* 3.

MANLIUS SEVERINUS BOETIUS cir. an. 523. præter Oratoria et Philosophica plura, *LIBROS* 5. *de consolatione Philosophiæ*, 1. *de unitate et uno*, 1. *quod Trinitas sit unus Deus*, 1. *Utrum Pater, Filius et Spiritus S. de divinitate substantialiter prædicentur*: *Fidei confessionem* seu brevem Religionis institutionem.

PROCOPIUS GAZÆUS cir. an. 524. *Commentar.* in Heptateuchum; *Scholia* in LL. Regum et Paralipom. *Commentar.* in Isaiam et Proverbia, *epistolas* 60.

ALCIMUS AVITUS Ep. Viennensis † 525. *REFUTATIONEM* Arianorum, Nestorianorum, Eutychetis et Pelagii; LL. 9. *epistolarum*; *Homilias et Carmina* de historiis V. Testamenti.

JOANNES MAXENTIUS Scythæ Monachus cir. an. 525. *Catholicam* de Christo *professionem*; *breviorem fidei aliam*; *Anathematismos* 12. cont. Nestorianos; LL. 2. *Dialogorum* cont. eosdem; Libel. cont. *Acephalos*; *Rationem adunationis Verbi* ad carnem; *Responsum apologeticum* ad Hormisdæ epistolam; *Epistolam* ad Pontificis Legatos Constantinopoli agentes; *Scholia in Dionysii opera*.

ZACHARIAS Scholasticus cir. an. 536. *Dialogum* cont. Philosophos, et *Disputationem* de 2 Principiis Manichæorum.

CÆSARIUS Ep. Arelatensis † 542. *Homilias* 10, *Regula* pro Monachis et pro Monialibus; *Exhortationes et epistolas* ad Religiosos; *Testamentum*.

EPHREMUS SYRUS cir. an. 546. LL. 3. *pro dogmatibus Ecclesiasticis* et syn. Chalcedonensi.

FULGENTIUS FERRANDUS † 550. *Breviationem Canonum Ecclesiasticorum*; *Paraneticum*; *vitam* S. Fulgentii; *epistolas sex*.

ARATOR cir. an. 550. *Historiam Apostolorum* carmine epico.

FACUNDUS Ep. Hermianensis cir. an. 551. LL. 12. *pro defensione trium Capitulorum*; 1. cont. Mutianum Scholasticum.

DIONYSIUS *exiguus* † 555. *Codicem Canonum Ecclesiasticorum et Decretorum Pontificiorum*; *Epistolas Paschales* et *Cyclum Paschalem*.

EGYPTIUS Abb. Africanus cir. an. 555. *Thesaurum* ex sententiis S. Augustini.

LIBERATUS cir. idem tempus *Breviarium* seu *historiam*.

PRIMASIUS Ep. Adrumetinus cir. an. 556. *Commentar.* in epp. Pauli et Apocalypsin.

JUNILIUS Ep. Afer cir. idem tempus LL. 2. *de partibus divinæ legis*.

MAGNUS AUREL. CASSIODORUS ab an. 557. ad 562. usque, præter profana, *Commentarium* in Psalmos; *Historiam Eccles. tripartitam*; *Computum Paschalem*; LIBROS 12. *de gestis Gothorum*, LL. 12. *Epistolarum*.

PROCOPIUS post. an. 562. adhuc vivus, LIBROS 1. *de Persico*, 2. *de Vandalico*, 4. *de Gothico bello*, 6. *de ædificiis Justiniani*; *Historiam arcanam Justiniani*, Theodoræ etc.

VICTOR. Ep. Tunnunensis an. 565. clausit *Chronicon rerum gestarum*.

NICETIUS † an. 568. *TRACTATUS de Vigiliis sanctorum*, et *de Bono pænitentiae*; epist. ad Justinianum.

JOANNES CLIMACUS cir. an. 570. *Scalam paradisi*, L. *ad Pastorem*.

COSMAS *Indicopleustes* cir. an. 576. *Topographiam Christianam*.

EUSTRATIUS Constantinopolitanus † 578. L. *de statu vita functorum*.

JOANNES SCHOLASTICUS † 578. *Collectionem Canonum*; *Nomocanonem*; *Capita Ecclesiastica*.

MARTINUS Ep. Bracarenensis † 580. *Collectionem Canonum*; *sententias Patrum Ægyptiorum*; *Formulam honestæ vitæ*.

EVAGRIUS *Scholasticus* an. 594. finit LL. 6. *Histor. Ecclesiasticæ*.

GREGORIUS Ep. Turonensis † 595. LIBROS 10. *Historiæ Francorum*, ejusque *epitomen*; 7. *Miraculorum*; 4. *de S. Martino*; 2. *de gloria Martyrum*; *de gloria Confessorum*; 1. *de Vitis Patrum*.

LEANDER Ep. Hispalensis † 595. *Regulam* de Institutione Virginum et Contemptu mundi.

ANASTASIUS SINAITA † 599. *Hodegon* seu *Ducem viæ* adv. Acephalos; *compendiarium fidei institutionem*; *Quæstiones et Responsa* in Scripturam; LL. 11. *contemplationum* in Hexameron; *Orationes Dogmaticas* et *Homilias* varias.

LEONTIUS BYZANTINUS † sub finem seculi LIBROS 10. *de sectis* 3. cont. Nestor. et Eutychianos, 2. cont. Apollinaristas; *solutiones argumentorum Severi*; *Definitiones* cont. eos qui negant duas in Christo naturas.

VENANTIUS FORTUNATUS Ep. Pictaviensis † post sec. sextum LIBROS 11. *Poematum* sacrorum, 4. *Carminum* de vita S. Martini; *Hodæpericon* seu *Via-*

ticum ad Justinum; *Carmen* ad Artachin; *Expositionem fidei*, *Symboli Apostolorum*, *Orationis Dominicæ*, cum vitis plurimum sanctorum.

Fragmenta aut perdita memorantur THEODORI histor. tripartita; ANTHIMI Trapezuntini Sermo prosphonicus et epistolæ; LEONTII Cyprii Apologia pro Christianis cont. Judæos; VICTORIS Ep. Capuani Cyclus Paschalis; SEVERI Ep. Malacitani Libel. adv. Vincentium Arianum, alius ad Sororem de Virginitate.

SECULUM VII.

ISIDORUS, ad distinctionem a Cordubensi Junior dictus, e Gothorum stirpe, patre Severiano Carthaginis Duce prognatus, fratres Episcopos Fulgentium et Leandrum habuit, postremo successor in Sede Hispalensi an. 595. suffectus. Disputatione contra Hæreticos, Conciliorum celebratione et præsidio, calamo item voce et exemplo, fidem, mores et disciplinam in Hispania multum promovit, an. 636. sanctissime mortuus. Scripsit autem *Proœmia* in Libros Vet. et Nov. Testamenti; *Commentaria* in lib. V. T. historicos; *Expositionem* in Cantica; *QUÆSTIONES* et *EXPOS.* de *Christi Nativitate*, *Passione*, *Resurrectione*, *Regno* et *Judicio*; L. *Allegoriarum* quarundam Scripturæ. Præterea LIBROS 20. *Originum* seu Etymologiarum; 3. *Sententiarum* seu de summo Bono; 2. *Synonymorum* seu Soliloquiorum; 2. de *Differentiis* seu proprietate verborum; 2. de *Officiis divinis*; 2. cont. *Nequitiam Judæorum*; 1. de *Ordine creaturarum*; 1. de *Contemptu mundi*; 1. de *Vocatione gentium*. Item *Exhortationem* ad penitentiam; *Normam vivendi*; *Regulam Monachorum*; *Orationes* ad flenda peccata, et contra diaboli insidias; *Epistolas* varias; *Lamentum Pænitiæ*, carmen; denique *Collectionem canonum et decretalium*; *Chronicon*; *Catalogum Scriptorum Ecclesiasticorum*; *Historiam Gothorum*, *Vandalorum*, *Suevorum*. Conc. Toletanum VIII. nominat illum seculi sui Doctorem egregium, Ecclesiæ catholicæ decus, seculorum finitorum doctissimum, cum reverentia nominandum. *Editio* Faustini Arevalo Romæ 1797.

MAXIMUS MARTYR, Constantinopoli an. 580. natus, ex Heraclii aula Chrysopolin in monasterium secedens monachus, postea Abbas ibidem evadit. Perpetua Monothelismi oppugnatio ipsum non tantum in disputationem semper victricem an. 645. cum Pyrrho Patr. Constantinopolitano, an. 649. cum Theodosio Ep. Cæsarensi, et postea cum Paulo Consule induxit; sed voluntario primum in Occidentem exilio, dein vinculis et vexationibus gravissimis ad mortem usque objecit, quam in carcere an. 662. gloriosus fidei Confessor oppetiit. Scripta ab eodem extant *Quæstiones* 65. in locos Scripturæ difficiles, item breviores 79; *EXPOSITIO* in *Psalmum* 59, et *Orationem Dominicam*; *Mystagogica* seu expositio Liturgiæ; *Dialogi* 5. de *Trinitate*; *CAPITA* 200. de *Theologia* et *Filii in carne dispensatione*, 500. diversa *Theologica* et *OEconomica* deque *virtute ac vitio*; Libri aut Tomi de *Substantia*, *Natura*, et *Hypostasi*; de *qualitate*, *principio*, et *differentia*; de *Christi Mystério*; de *duabus Christi naturis*; de *duabus Christi voluntatibus*; *Non posse dici unam in Christo voluntatem*; de *duabus in Christo operationibus*; *Definitiones Patrum* de *duabus in Christo operationibus*; *Acta disputationis* cum Pyrrho; *Contra Ecthesin Heraclii*; *Definitiones distinctionum*; *Definitiones variæ*; ad *Marinum* tum *Presbyterum* tum *Diaconum*; *Centuriæ* 4. de *Charitate* et *virtutibus Christianis*; *Lib.* *Asceticus* de *vita pie instituenda*; *Epis-*

tolæ plures et Scholia in Dionysium. Celebratur tanquam orthodoxæ fidei et paternarum traditionum custos tenacissimus, Theologus sua ætate præcipuus et martyrii titulo insignitus, quamvis in illius *stylo* obscuritatem et asperitatem sermonis Photius carpat. *Editio* Francisci Combefis Parisiis 1675.

ILDEFONSUS Toleti an. 600. natus, a patre secularis vitæ honoribus destinabatur, sed ab Isidoro Hispalensi in pietate non minus quam litteris institutus, sacræ militiæ se devovit, Monachus primum, dein Abbas, demum Archiep. Toletanus an. 637. effectus. In reprimendo recrudescente Helvidii errore et amplificanda in Deiparam devotione præsertim inclaruit, an. 667. beate defunctus. Ex Operibus restant, et genuina probantur L. *de illibata virginitate*, et L. *de parturitione Dei genitricis Mariæ*; Sermones aliquot de eadem; L. *de Scriptoribus Ecclesiasticis*, qui appendix est ad catalogum similem ab Isidoro continuatum: reliqua, quæ laudantur, vel dubia sunt, vel perditæ, vel inedita. Qui hujus meminerunt Scriptoris, jam Chrysostomum, jam anchoram fidei compellarunt: in *stylo* sermonis diffusionem et synonymorum redundantiam notarunt. *Editio* Francisci de Lorenzana Matriti.

PATERIUS cir. Sec. initium scripsit LL. 4. *Explicationum* in omnes utr. Testam. libros; sed primus tantum extat genuinus.

HESYCHIUS Ep. Hierosol. † 609. EXPLANATIONES in *Leviticum* et *Prophetas minores*; Centurias duas *Sententiarum de virtute*; Sermones et Orationes aliquot.

ANTIOCHUS Mon. Palæstinus cir. an. 614. *Pandecten divinæ Scripturæ*, seu compendium Religionis Christianæ 130 homiliis constans.

THEOPHYLACTUS SIMOCATA *Historiam* gestorum Mauriti, quam an. 629. absolvit, et 85 Epistolas.

SOPHRONIUS Patr. Hierosol. cir. an. 629. *Epistolam Encyclicam*, instar voluminis. cont. Cyri orientem hæresin.

JOANNES MOSCHUS cir. an. 630. *Pratum spirituale*, seu Tractatum de vitis Patrum.

GALLUS Abb. † 640. *Formam gubernandæ Ecclesiæ*; *Monita salutaria*.

GEORGIUS PISIDES cir. an. 640. *Cosmopœiam*, seu carmen in Hexameron; *Carmen de vanitate vitæ humanæ*.

JOANNES P. R. † 642. *Apologiam pro Honorio*; epistolam *de Paschate et Pelagianismo*.

THEODORUS Presb. in Raithu cir. an. 646. *Commentar. de Incarnatione Christi* cont. hæreses multorum.

THALASSIUS in Lybia cir. med. Sec. Centurias 4. *Sententiarum de sincera charitate, vitæ continentia et mentis regimine*.

JOANNES Ep. Darensis cir. med. Sec. *Commentarios in Hierarchiam Cœlestem et Ecclesiasticam*.

ELIGIUS Ep. Noviomensis † 659. *Tract. de Rectitudine Catholicæ conversationis, cum aliquot homiliis*.

DOROTHEUS cir. an. 660. DISSERTATIONES 24. *Ethicas et Asceticas*.

MARCULFUS cir. an. 660. LL. 2. *Formularum Ecclesiasticarum*.

CUMMIANUS † 661. L. *de Pœnitentiarum mensura*, et *Epistolam Paschalem*.

ANDREAS CRETENSIS † 680. *Homilias* 17. et *Triodia* 9, in Festa et Sanctos; *Iambos Eucharisticos*; *computum Paschalem*.

APONIUS cir. an. 680: LL. 6. *Commentar. in Cantica.*

JOANNES Ep. Thessalon. cir. an. 680. *ORATIONES in Dormitionem Deiparæ, et in mulieres unguenta ferentes; Hymnos ad Deum et Sanctos.*

THEODORUS Ep. Cantuariensis † 690: *Pœnitentiale;*

JULIANUS Ep. Toletanus, dictus *Pomerius*, † 690 *Commentar. in Nahum; LIBROS 2. Ἀντικειμένων seu antilogiarum Scripturæ, 3. Prognosticorum futuri seculi, 3. de Adventu Messicæ cont. Judæos; Appendicem ad Ildefonsi catalogum.*

CRESCONIUS Ep. Afer. cir. an. 690. *Breviarium Canonum, et Concordiam seu librum Canonum.*

VALERIUS Abb. † 695. præter vitas, miracula et revelationes, L. *de vana sæculi sapientia, et L. de Institutione vitæ novæ.*

Mutila vel perdita EUSEBII Ep. Thessal. LL. cont. Aphthartodocitas; THEODOSII Confutatio Testimoniorum cont. Resurrectionem carnis; JOANNIS Hispani Libel. de calculo Paschatis; TROJANI Chronicon compendiosum:

SECVLUM VIII.

BEDA in agro Angliæ Dunelmensi an. 672. natus, ab anno ætatis 7mo in monasteriis Wormuthano et Gervicensi, præter pietatem, linguarum peritia et optimarum scientiarum insigniter instructus, adolevit, vixit, consenuit. An. 691. Diaconus, an. 702. Presbyter creatus, legendo, orando, scribendo omnem vitam consumpsit, an. 735. mortuus. Omissis Philosophicis et Grammaticis, inter Opera ad eruditionem sacram pertinentia præcipue recensentur: *EXPLANATIONES in Pentateuchum, Libros Regum, Esdrâ, Tobiam, Job, Proverbia, Cantica, et totum Testam. novum: LIBRI de Rerum natura; de Temporum ratione; de sex ætatibus mundi; de supputatione temporum S. Scripturæ; de Nominibus Hebr. et Græcis in Scriptura occurrentibus; de Schematibus Scripturæ; de tropis ejusdem; de Opere sex dierum; de Arca Noe; de Tabernaculo, Vasis et Vestibus sacerdotalibus; de Templo Salomonis; de Situ Jerusalem et locorum sanctorum; de nominibus locorum in Actis Apost. occurrentium: HOMILIE de Tempore 33. Æstivales, 15. Hyemales, 22. Quadragesimales; de Sanctis 31 Æstivales, 19 Hyemales; ad Populum varii: COMMENTARII in LL. Boetii de Trinitate; de Muliere forti; de Passione et Verbis Christi; de Officiis; de Remediis peccatorum: MARTYROLOGIUM tum Prosaicum tum Metricum; LIBRI 5. Historiæ Ecclesiæ Anglicanæ; aliquot de computo et ratione calculi: Hymni, Biographiæ et Epistolæ plures. Dictus est Venerabilis ob doctrinæ et virtutum merita, usus stylo claro et facili, sine elegantia tamen et elevatione. Editio Colonix 1688.*

JOANNES DAMASCENUS a Damasco, ubi cir. an. 676. nascebatur, dictus, scientiis optimis a Cosma Italo egregie imbutus, apud Saracenorum Principem Consilio præsidebat, donec Leonis Iconomachi perfida arte permotus, cir. an. 728. aula relicta, Hierosolymam profectus, ibique consecratus Presbyter in Lauram S. Sabæ secederet. His pietatis exercitiis et defendendæ contra sui ac priorum temporum hæreses fidei deditus, cir. an. 760. obdormivit in Domino. Scripta in hoc secessu sunt: LIBRI 4. *de Fide orthodoxa; Opus Paralelorum*, seu collectanea Scripturæ et Patrum in locos communes digesta; *de Hæresibus*, seu catalogus omnium hæresum; *contra Manichæos; contra Nes-*

torianos; de *Natura Christi composita* cont. Acephalos; de *duobus Christi voluntatibus et operationibus*; *Disceptatio Christiani et Saraceni*; de *Resurrectione et Paradiso*; *Institutiones de decretis et placitis*; de *Dialectica*: ORATIONES 3. de *sacris imaginibus*; 3. de *Nativitate Deiparæ*; 2. de *Dormitione B. V.*; *Quomodo ad imaginem Dei simus creati?* de *Transfiguratione Domini*; de *Sabbato sancto*; de *Die judicii*: EPISTOLÆ de *Trisagio*; de *Corpore et Sanguine Christi*; CARMINA et CANTICA de *Nativitate*, *Epiphania*, *Transfiguratione et Ascensione Christi*; de *Pentecoste*, *Annuntiatione Deiparæ* etc. *Doctrinæ ac eruditionis, præsertim Theologicæ, famam nemo, cui sanum est syniciput, Joanni, judice Caveo, negabit. Stylus in multis est scholasticus. Editio Michaelis le Quien Parisiis 1712.*

ADELELMUS Ep. Schirburnensis † 709. scripsit L. de *laude virginitatis, ænigmata et opuscula metrica.*

COSMAS Ep. Majumensis cir. an. 730. *Hymnos 13. in Festa anni; Enarrationem metricam in Psalmos.*

EGBERTUS Ep. Eboracensis cir. an. 732. *Excerpta ex Patribus; Penitentialia seu Constitutiones Ecclesiasticas.*

ACCA Monach. Anglus † 740. de *Ecclesiasticis Chori Officiis*; Carmina; Epistolas.

GERMANUS Patr. Constantinopolitanus † 740. *Tract. de Conc. Œcumenicis; Apologiam pro Gregorio Nysseno*; Homilias et Epistolas.

FREDEGARIUS cir. an. 740. *Chronicon de gestis Francorum; Collectanea Chronologica.*

CUTHBERTUS cir. an. 740. L. de *vita et obitu Ven. Bedæ*; L. *Epistolarum.*

GREGORIUS III. R. P. † 741. præter Epist., *Excerpta ex Patribus et Canonibus*; de *criminibus et horum remediis*.

ANASTASIUS Abb. Palæstinus cir. an. 741. L. cont. *Judæos.*

PIRMINUS cir. an. 750. Libel. de *singulis libris Canonicis.*

BONIFACIUS Archiep. Moguntinus † 754. L. de *fidei unitate*; *Statuta*; *Biographias* et Epistolas.

ISIDORUS Ep. Pacensis cir. an. 754. *Chronicon Hispaniæ.*

FLORUS Mon. cir. an. 750. *Gesta et passioness Martyrum*, seu *Martyrologium Bedæ continuatum.*

CHRODEGANGUS Ep. Metensis † 766. *Regulam pro Clericis.*

AMBROSIUS AUTPERTUS † 778. Lib. 10. *Commentar. in Apocalypsin.*

PAULUS Warnefridi filius cir. an. 780. LIBROS 24. *Historiæ miscellaneæ*; 6. *Historiæ Longobardorum*; 4. *vite S. Gregorii*; *Homilias ex Patribus dispositas pro toto anno*; *Excerpta, Hymnos et Epistolas.*

ETHERIUS et BEATUS Ep. cir. an. 784. LL. 2. de *Adoptione Filii Dei* cont. *Elipandum*:

ADRIANUS II. P. R. † 795. præter epist., *Libellum Libris Carolinis oppositum.*

PAULINUS Ep. Aquileiensis † 804. LIBROS 3. adv. *Felicem Urgelitanum*; 1. de *Trinitate* cont. *Elipandum*; 1. de *salutaribus Documentis.*

FLACCUS ALCUINUS vel ALBINUS † 804. præter *Philosophica et humaniora, COMMENTARIA in Genesin, Ecclesiasten et Cantica; Enchiridion in Psalmos*; L. de *usu Psalmorum*; LL. 7. *Commentar. in Evang. Joannis*: LIBROS 3. de *Fide Trinitatis, cum QQ. de eadem*; 2. de *Inarnatione*: *Breviarium* cont. *Arianos*;

Lib. 7. cont. *Felicem Urgel.*; 2. cont. *Elipandum*; L. *Sacramentorum*; de *divinis Officiis*; de *Ratione animæ*; de *virtutibus et vitiis*: *Homilias*, *Biographias*, *Poemata*, *Epistolas* varii generis.

CAROLUS M. Imp. † 814. *Epistolas* plures et *Capitula de re Ecclesiastica*. *Capitulare prolixum* seu *Libri 4. Carolini dicti*, perperam illi adscribuntur.

SECULUM IX.

LEIDRATUS Arch. Lugdunensis † 814. scripsit L. *de Sacramento Baptismi*, et *Epist. de ejusdem Ritibus*.

ISIDORUS MERCATOR vel PECCATOR, ante an. 814., quo Riculphus Arch. Moguntinus obiit, *Collectionem Canonum cum Decretalibus*, magnam partem spuris.

THEOPHANES Isaacijs † 818. *Chronographiam et Canonem Epinicijs*.

THEODULPHUS Ep. Aurelianensis † 821. L. *de Spiritu S.*; de *ordine et ratione rituum baptismi*; *Capitula 46. ad Presbyteros*; LL. 6. *Carminum*.

BENEDICTUS Ananiensis † 821. *Codicem et Concordiam Regularum*; L. *Paræneticum ex Patribus*; *Modum Pœnitentiarum*.

SMARAGDUS Abb. circa an. 824. *Postillam in Evangelia*, et *Epistolas officii divini*; *Viam regiam et Diadema Monachorum*: *Acta Collationis Rom. de Professione Spir. S.*

THEODORUS STUDITES † 826. *Sermones catecheticos, et Catechesin parvam*; *Orationes in cultum Crucis et Imaginum*; *Encomia Sanctorum*; *Testamentum ad Discipulos*; *Epistolas et Hymnos*.

NICEPHORUS Patr. Constantinopolitanus † 828. *Chronologiam tripartitam*; *Breviarium historiæ*; *Opuscula 4. cont. Iconomachos*; *Canones breviculos 17.*, alios 37.

SERGIUS *Historiam invectivam* cont. *Iconomachos* an. 828. finitam.

AMALARIUS Diac. Metensis circa an. 830. *Libros de Officiis divinis, de ordine Antiphonarii*; *Eclagam in canonem Missæ*; *Institutionem Clericorum*.

HALITGARIUS Ep. Cameracensis † 831. LL. *de vitiis et virtutibus, de peccatorum remediis, et ordine Pœnitentiæ*.

DUNGALUS Parisiensis cir. an. 832. *Responsiones* cont. *Claudii Taurinens.*; *Sententias de cultu imaginum*.

ANSEGISUS Abb. † 833. *Libros 4. Capitularium Caroli M. de Re Ecclesiastica*.

THEODORUS GRAPTIUS † 833. *Disputationem de imaginibus*; *Lib. de Fide orthodoxa* cont. *Iconomachos*.

EGINHARDUS circa an. 855. *Libel. de adoranda Cruce*; LL. 4. *de miraculis Marcellini et Petri*; *Annales Pipini, Caroli et Ludovici*; *Vitam Caroli Magni*; *Epistolas*.

AGOBARDUS Arch. Lugdun. † 840. *Libros de divinis sententiis*; de *Picturis et Imaginibus*; de *Judaicis superstitionibus*; de *intelligentia Judæorum*; de *Baptismo mancipiorum Judaicorum*: contra *legem Guntobardi*; cont. *objectiones Fridegisi*; cont. *libros Amalarii de Dispensatione Ecclesiastica*; de *comparatione regiminis Ecclesiastici et Politici*; de *divina Psalmodia*; de *correctione Antiphonarii*; *Epistolas et Poemata*.

HILDUINUS Abb. † 842. *Areopagitica* seu de gestis, passione et scriptis Dionysii Areopagitæ.

GEORGIUS HAMARTOLUS *Historiam dogmaticam* ad an. 842. perductam.

JONAS Ep. Aurelianensis † 843. LIBROS 3. *adv. Claudii Taurinensis Apologeticum*; 3. *de Institutione Laicorum*; 4. *de Institutione Regia*.

METHODIUS CONFESSOR † 847. *Canones Pœnitentiales*: Orationes; Encomia Sanctorum.

WALAFRIDUS STRABO † 849. *Glossam ordinariam* in S. Scripturam; *de officiis divinis*: Biographias; Poemata.

MICHAEL SYNCELLUS ante med. Sec. L. *de orthodoxa Fide*.

AMULO Arch. Lugdun. cir. med. Sec. LIBROS cont. *Judæos*; *de Gratia, Præscientia, Prædestinatione et libero arbitrio*; de iisdem *Capitula* ex S. Augustino: *EPISTOLAS ad Gotteschalcum, ad Theobaldum Lingoniensem*.

PASCHASIUS RADBERTUS † 851. COMMENTAR. in *Psalmum 44, Threnos, Evangelium Matthæi*; L. *de Sacramento Corporis et Sanguinis Domini*; *Epistol. de iisdem*: Biographias.

FLORUS Diac. Lugdun. cir. an. 852. COMMENTAR. in *epist. Pauli et Canonem Missæ*; L. *de Prædestinatione* cont. errores Scoti; *Collectionem* tum ex Legibus et Canonibus, tum ex dictis Patrum.

FRECULPHUS Ep. Luxoviensis † 853. *Chronicon bipartitum*.

HAYMO Ep. Halberstadianus † 853. COMMENTAR. in *Psalmos, Isaiam, epist. Pauli, Apocalypsin*: LIBROS 10. *Histor. Ecclesiasticæ*; 3. *de amore patriæ cælestis*: Tract. *de Corpore et Sanguine Christi*: *Homilias in Evangelia Dominicarum et Festorum*.

RABANUS MAURUS Arch. Moguntinus † 856. COMMENTAR. in plerosque V. et N. Testam. libros; *Allegorias* in univ. Scripturam: LIBROS 22. *de universo* seu *Etymologiarum*; 3. *de Institutione Clericorum et Cæremoniis Ecclesiæ*; 3. *de Disciplina Ecclesiastica*; 3. *de videndo Deo, Puritate cordis et Pœnitentia*; 4. *Pœnitentium*; *de Sacramentis, ordinibus et vestibus sacris*; *de consanguineorum nuptiis et magorum præstigiis*; *de computo*: TRACTATUS *de signis Nativitatis Domini*; *de ortu, vita et moribus Antichristi*; *de Reverentia filiorum erga parentes*; *de Chorepiscopis*: *Homilias 152. sup. Evangelia a Nativitate Christi ad Pentecosten, præter alias singulares Epistolas*: Poemata.

ANGELOMUS cir. an. 856. STROMATA in LL. *Regum et Cantica*.

EULOGIUS Arch. Toletan. † 859. LL. 3. *de Mart. Cordubensibus*; *Apologeticum pro Martyribus*; *Exhortationem ad Martyrium*; *Epistolas*.

LUPUS SERVATUS Mon. Ferrariensis † 864. L. *de tribus QQ. scil. de lib. arbitrio, prædestinatione et taxatione Sanguinis Christi*; *Collectaneum de iisdem, cum aliquot Epistolis*.

PRUDENTIUS Ep. Treccens. seu Tricassinus † 861. Tract. *de Prædestinatione* cont. Joan. Scotum; *Collectaneum de tribus epistolis*; *adversus Capitula Carisiaca*.

ÆNEAS natione Gallus an. 868. L. *adv. objectiones Græcorum*.

PETRUS SICULUS cir. an. 870. *Historiam* de Ortu, Progressu, Occasu *Manichæorum*.

RATRANUS vel BERTRAMUS an. 870. superstes, LIBROS 6. cont. *Græcos*; 2. *de Prædestinatione*; 1. *de Partu Virginis*; 1. *de Corpore et Sanguine Christi*.

REMIGIUS Arch. Lugdun. † post an. 873. L. *de tribus Episcoporum episto-*

lis; Libel. de tenenda Scripturæ veritate, et sectanda Patrum auctoritate; Absolutionem Quæstionis de generali damnatione Adæ, et speciali ereptione electorum.

ADO Ep. Viennensis † 875. *Breviarium Chronicorum; Martyrologium.*

USUARDUS cir. an. 876. *Martyrologium.*

ISAAC Diac. Laudunensis an. 878. superstes, *Collectionem Canonum.*

THEODORUS ABUCARA cir. an. 880. *Dialogos, Dissertationes, Disputationes et Solutiones Quæstionum* controversarum cum *Judæis, Saracenis, Origenistis, Nestorianis, Manichæis, Theopaschitis, et aliis Hæreticis.*

HINCMARUS Arch. Remensis † 882. L. de *Prædestinatione Dei et lib. arbitrio; Collectionem* testimoniorum *de una et non trina Deitate; L. de Divortio Lotharii et Teutbergæ; Capitula 65. pro Clericis; Opuscula 5. cont. Hincmarum Laudunensem; Epistolas* plurimas varii argumenti.

BERTHARIUS Abb. † 884. *Homilias et Versus.*

NICETAS DAVID cir. an. 885. *Encomia Apostolorum et Orationes sacras.*

ANASTASIUS Rom. BIBLIOTHECARIUS † 887. *Historiam Ecclesiasticam; Collectanea* spectantium ad *historiam Monothelismi; Relationem Disputationis S. Maximi cum Theodosio, et motionis contra Sanctum in Secretario Principis* factæ; *Acta Concilii generalis 7ⁱ et 8ⁱ; Biographias et aliorum epistolas.*

HEREMBERTUS *Chronicon Longobardorum* ad an. 888. perductum.

PHOTIUS Patr. Constantinopolitanus † 891. *Bibliothecam litterariam; Nomocanonem* seu *Legum et Canonum conciliationem; L. de voluntatibus in Christo gnomis; Libel. de Synodis; Dissertationes 6. de Divinitate et Incarnatione; Epistolas* multas.

AUXILIUS cir. an. 894. LL. de *Ordinationibus Formosi.*

REMIGIUS Antissiodor. † cir. an. 900. COMMENTAR. in *Psalms, Prophetas minores, Epp. Pauli; Expositionem Missæ.*

SECVLUM X.

REGINO Prumiensis † 908. scripsit *Chronicon; LL. 2. de Disciplinis Ecclesiasticis ac Religione Christiana.*

HERVEUS Arch. Remensis † 922. *Constitutum Pœnitentiale.*

LEONTIUS Byzantinus cir. an. 922. LL. 4. *Chronographiæ.*

HIPPOLYTUS Theban. cir. an. 933. *Syntagma Chronicum.*

EUTYCHIUS Ægyptius *Annales* ab O. C. ad an. 940. usque.

SIMEON METAPHRASTES † 942. *Vitas Sanctorum, inter quas Leo Allatius tantum 122. genuinas decernit, et designat; Orationes 24. de moribus; Poemata 6.; Epistolas 5.*

ODO Cluniacensis † 942. LIBROS 35. *Moralium in Job; 3. Collationum; 4. Vitæ S. Geraldii; Sermones et Tractatus de Sanctis; Chronicon succinctum; Hymnos, Antiphonas et Versus.*

THEODORUS Dophnopates cir. an 950. *Apantismata* seu *Floresculos* aut *Sermones* ex S. Chrysostomo decerptos.

CONSTANTINUS Porphyrogenitus † 959. *Narrationem de imagine Christi Agabaro missa; Pandectas Historicas et Politicas; L. de administrando Imperio* etc.

ATTO Ep. Vercellensis † post an. 960. *Capitulare Vercellense*; I. de *Presuris Ecclesiasticis*; Sermones et epist. varias.

FLODOARDUS † 966. *Chronicon rerum inter Francos gestarum*; LL. 4. *Historiæ Eccles. Remensis*.

LUITPRANDUS † post an. 970. LL. 6. *Historiæ rerum suo tempore gestarum*.

RATHERIUS Ep. Veronensis † 973. *Volumen perpendicularium* seu de contemptu Canonum; *Apologias* sui ipsius; *Itinerarium et discordiam cum suis Clericis*, sermones et epist. aliquot.

ETHELVERDUS LL. 4. *Historiæ* ad an. 974. perductæ.

SUIDAS cir. an. 980. *Lexicon*, serviens Theologiæ et Historiæ.

ROSWIDA, Monialis Gandersheimensis, cir. an. 980. *Historiam Ottonis metricam*; *Historias* 8.; *Comædias* 6. *sacras*.

DUNSTANUS Arch. Cantuariensis † 988. *Concordiam Regularum Canoniarum*.

FULCUINUS † 990. *Chronicon Laubiense*.

PILGRIMUS seu PEREGRINUS Ep. Laureacensis † 993. *Symbolum*.

NICON † 998. Libel. de *Religione Armenorum*.

MOSES BARCEPHA Ep. cir. finem Seculi LL. 3. de *Paradiso*.

OLYMPIODORUS cir. fin. Sec. COMMENTAR. in *Jobum et Ecclesiasten*.

OECUMENIUS an. hujus Seculi incerto COMMENTAR. in *Actus Apost.*, *epist. Pauli et Canonicas*.

ELFRICUS Abb. † 1003. Tract. de *V. et N. Testam.*; Hom. Paschalem de *Corp. et Sang. Christi*.

GERBERTUS, postea SYLVESTERII, † 1003. Sermon. de *Informatione Episcoporum*; *Epistolas*.

SECVLVM XI.

PETRUS DAMIANI, a Damiano Fratre, quem patris loco habuit, sic compellatus, Ravennæ an. 1006. oriundus, ob virtutis doctrinæque in Monasterio comparatæ famam ad splendidas Episcopatus et Cardinalatus dignitates evectus, ad summa etiam negotia in Italiam, Galliam et Germaniam Legatus Pontificis missus, pro puritate religionis et Ecclesiæ disciplina contra Clericos Simoniacos et incontinentes non minus quam Laicos consanguineis nubentes strenue ac feliciter laboravit: operæ præmium capturus an 1072. abiit in cælum. Præter 8. Libros *epistolarum*, et sermones *historiasque sacras*, scripsit illustria varii argumenti OPUSCULA sexaginta. Ex his commemorasse sufficiat, *Expositionem mysticam Lib. Genesis*; de *Ægypti plagis et decalogo*; de *Hebræorum mansionibus*; de *Divina omnipotentia*; de *Processione S. Sp.*; de *fide Catholica*; de *Sacramentis per impios administratis*; de *Novissimis et Antichristo*; cont. *Judeos*; de *Quadragesima*; de *Jejunio Sabbati*; de *celebrandis Vigiliis*; de *horis Canonicis*; de *Celibatu Sacerdotum*; de *communi vita Clericorum*; cont. *Clericos Regulares proprietarios*; de *perfectione Monachorum*; pro *Monachis* cont. *Canonicos*; de *parentelæ et cognationis gradibus*; de *tempore celebrandi nuptias*; de *bono suffragiorum* etc. Alexander II. pro legatione missum hoc prosecutus est elogio: « Talem vobis virum destinare curavimus, quo post nos major in Rom. Ecclesia non habetur, qui noster est oculus et Apostolicæ sedis immobile firmamentum. » *Stylus* ea ætate haud inelegans. Editio Constantini Syracusani Veneta 1744.

LANFRANCUS, natione Italus, patria Papiensis, Bononiæ litteris imbutus, virtutibus in Galliæ monasterio Beccensi excultus, Cantuariæ in Anglia ad Archiepiscopatum an. 1070. promotus, pro fidei integritate cir. med. Sec. contra Berengarium, pro suæ Ecclesiæ juribus post Præsulatum susceptum contra Archiep. Eboracensem, pro disciplina Ecclesiastica per omnem vitam contra varios, victor ubique certavit an. 1089. in cœlis coronatus. Exstant ex ejus Scriptis *Commentar.* in epp. Pauli cum *Glossa interlineari*; Libel. de *Corpore et Sanguine Domini* cont. Berengarium; de *celanda confessione*; *Annotationes* in Cassiani collationes; *Decreta* pro Ord. S. Benedicti; *Sermones et Epistolæ* varii argumenti. Sua illum ætas ut magnum sanctitate et doctrina Præsulem, præsens etiam ut Theologiæ præformatorem veneratur. *Stylus* planus et dialectices amans. *Editio* Lucæ Dacherii Veneta 1745.

SIMONIUS cir. an. 1005. scripsit *Historiam* Francorum.

LEO GRAMMATICUS *Chronographiam* Græcorum an. 1013. terminatam.

DITMARUS Ep. Marburgensis † 1018. *Chronicon* Imp. Saxonum.

BURCARDUS Ep. Wormatiensis † 1025. *Volumen Decretorum* seu *Collectionem* Canonicam.

HERIGERUS Lobiensis † 1027. L. de *Corp. et Sang. Domini*; Dial. de *Dissonantia Ecclesiæ*.

FULBERTUS Ep. Carnotensis † 1028. Sermones, Canones, Epistolas.

ADEMARUS *Chronicon* Francorum ad an. 1029. perductum.

SYNEON Constantinopolitanus, dictus *junior* vel *Theologus* cir. an. 1030. Orationes 33. de *Fide et moribus*; *Capitula* 228; *Moralia practica et Theologica*.

EUSTATHIUS an 1033. *Commentar. de duobus consobrinis*.

NILUS *Doxopatrius* cir. an. 1043. L. de *Patriarcharum sedibus*.

GLABER RADULPHUS LL. 3. Historiarum an. 1045. finitos.

BERNO Augiensis † 1045. L. de *officio Missæ*.

BRUNO Ep. Wirceburgensis † 1045. *COMMENTAR.* in *Psalmos*; in *Cantica* V. et N. Testamenti; in *Symbola* Apostolorum, Ambrosii, Athanasii.

ODILO Cluniacensis † 1048. *Statutum de Defunctis*; Sermones et Epistolas.

AELDANUS cir. an. 1049. L. de *veritate Corp. et Sang. in Eucharistia*.

HUGO Ep. Lingoniensis cir. med. Sec. L. de *Corp. et Sang. Domini*.

DAVID Maronita an 1053. Tr. de *Sectis et Opinionibus Orientalium*.

HERMANNUS CONTRACTUS † 1054. *Chronicon* de sex mundi ætatibus.

GEORGIUS CEDRENIUS *Annales* ad an. 1057. perductos.

JOANNES XIPHILINUS an. 1057. *Epitomen* historicam.

HUMBERTUS Cardin. † 1064. L. cont. *calumnias Mich. Cerularii*; *Refutationem* Nicetæ Pectorati; *Relationem* gestorum a Rom. Legatis.

DURANDUS cir. an. 1070. Tr. de *Corp. et Sang. Christi*.

WILLEMARUS cir. an. 1070. *Pharaphrasin* geminam in *Cantica*.

ADAMUS Bremensis *Histor. Ecclesiasticam* ad an. 1072. perductam.

SAMONA Gazensis cir. an. 1074. Libel. pro *Transsubstantiatione*.

THEODUINUS † 1075. Libel. de *Corp. et Sang. Domini*.

LAMBERTUS *Schaffnaburgensis* *Histor. Ecclesiasticam* ad an. 1077. pro-
vectam.

THEOPHYLACTUS Arch. Archidiensis an. 1077. superstes, *COMMENTAR. in*

Evangelia, Actus Apostolorum, Epistolas Pauli, Prophetas minores; Institutionem Regiam; Orat. de adoratione crucis; Epistolas 78.

JOANNELLINUS † 1078. *Libellum Precum*, ex Patribus excerptum.

ALBERICUS Cardin, cir. an. 1079. LL. *de Corp. Domini, de Virginitate Deiparæ; Dictaminum et salutationum; Hymnos de Mysteriis aut Sanctis.*

GUIMUNDUS † 1080. LL. 3. *de veritate corp. et sang. Domini; Confessionem de Trinitate et Humanitate Christi.*

MICHAEL PSELLUS cir. an. 1080. commentar. in *Cantica* prosaicum et metricum; Libel. *de 7. Synod. œcumenicis; Capita de Trinitate et persona Christi; Dial. de operatione Demonum.*

JOANNES CUROPALATES *Historiam rerum in Oriente usque ad an. 1081. gestarum.*

MARIANUS SCOTUS *Chronicon* ad an. 1083. pertingens.

ALPHANUS Ep. Salemitanus † 1086. *Confessionem metricam; Hymnos de Sanctis.*

BERENGARIUS † 1088. *formulas fidei tres, seu Retractationes suæ hæresis.*

ANSELMUS Ep. Lucensis † 1088. LL. 2. cont. Guibertum Antipapam; *Collectanea seu sententias pro immunitate Ecclesiastica.*

BONITIUS † 1089. *Paradisum Augustinianum* seu epitomen operum et sententiarum S. Aug.; *Syntagma decretorum Ecclesiasticorum.*

JOANNES Antiochenus cir. an. 1090. *Eclogas Asceticas.*

PETRUS Constantinopolitanus cir. an. 1092. *Responsa brevia ad diversos casus.*

PHILIPPUS SOLITARIUS cir. an. 1095. *Regulam fidei et vitæ christianæ, per dialogum animam inter et carnem.*

RAYMUNDUS de AGELES cir. fin. Secul. *Histor. Hierosolymitanam.*

BERTHOLDUS *Historiam* cœvā ad an. 1100. protractam.

BRUNO Fund. Carthusianorum † 1101. EXPOSITIONEM in *Psalmos, epp. Pauli; LIBROS de Laudibus Ecclesiæ, de ornamentis ejusdem, de Novis; SERMONES in festa Christi et Deiparæ, de Martyribus, de Confessoribus, de S. Michaelē, de contemptu mundi; Confessionem fidei et Epistolas.*

SECVLUM XII.

ANSELMUS Archiep. Cantuariensis, Augustæ in Alpibus an. 1033. natus, ex Beccensi post Lanfrancum Priore, ac dein Abbate, Archipræsul Angliæ an. 1093. creatus, pro cœlibatu contra Clericos incontinentes, pro Ecclesiastico jure contra Regem suum Investituras usurpantem, pro fidei doctrina contra Græcos Spiritus S. processionem mutilantes, multa dixit, scripsit, fecit, tulitque, dum rebus ubique ad felicem exitum perductis, finem vitæ beatum an. 1109. consequeretur. Exstant ab eo *Monologium; Prosologium; Apologeticum cont. Insuperantem; Dialogi de veritate; de libero arbitrio; de casu Diaboli: LIBRI 1. de fide seu incarnatione Verbi; 2. Cur Deus homo? 1. de processione Sp. S.; 1. de Conceptu Virginali et peccato originali; 1. de Concordia præscientiæ, prædestinationis et gratiæ cum libertate; 1. de Sacramentorum diversitate et Corp. et Sang. Domini; 1. de tribus Wallerani quæstionibus, præsertim de azymo et fermentato; 10. Meditationum; Homiliæ; Orationes, Hymni varii; LL. 3. epistolarum. Præter cætera elogia dum Anselmo*

notam *anxie docti* tribuit Malmesburiensis, cum inter Latinos Theologiæ Scholasticæ auctorem designat. *Stylus* ejusdem metaphysicus potius, quam dialecticus aut oratorius apparet. Editio Gabrielis Gerberon; Parisiis 1721.

BERNARDUS an. 1091. mundum, an. 1113. Monasterium Cisterciense ingressus, biennio post Claravallensi cœnobio Abbas datur. Apud summos imosque perfecit plurima, sive ad fidei veritatem tuendam, sive ad unitatem Ecclesiæ redintegrandam, sive ad sanctitatem et disciplinam in omni hominum genere conservandam aut reparandam: quas ob res susceptis profectionibus frequentissimis, habitis collationibus aut disceptationibus, editis apologiis et institutionibus exhaustus an. 1153. meritis plenus obiit. Habentur ab illo SERMONES 86. in 3. *priora cap. Canticorum*; 17. in *Psalmum 90um*, plurimi in *Dominicas et Festa* per annum; 111. *de diversis*; Libri 5. *de Consideratione*; TRACTATUS *de erroribus Petri Abaillardi*; *de Gratia et libero arbitrio*, *de Quæstionibus ab Hugone propositis*; *de diligendo Deo*; *de contemptu mundi*; *de gradibus humilitatis et superbice*; *de moribus et officio Episcoporum*, *de conversione ad Clericos*, *de præcepto et dispensatione ad Monachos*; *Apologia de vita et moribus Religiosorum*; *Formula private confessionis*; *vita et res gestæ S. Malachie*, cum Sermone de eodem; *Epistolarum* centuriæ tres et amplius. Communi omnium judicio Pater fuit et Doctor mellifluus; *Stylus* Scripturæ verbis potius quam Scriptoris concinnatus. Editio Joannis Mabillon; Veronæ 1726.

FRANCO cir. an. 1111. scripsit LL. 12. *de gratia Dei*.

ODO Abb. Tornacensis † 1113. LL. *de myster. Incarnationis*; *cont. Leonem Judæum*; *de peccato originali*; *de blasphemia in Sp. S.*; *Expositionem Canonis Missæ*.

SIGEBERTUS Gemblacensis † 1113. *Chronicon*; L. *de scriptoribus Ecclesiasticis*.

GISLEBERTUS † 1114. L. *de Fide* cont. Judæos.

Ivo Ep. Carnoten. † 1115. L. *Decretorum*; *Panormiam*; *Serm. et epp.*

EUTHYMIUS Zigabenus cir. an. 1116. præter Commentarios *Panopliam fidei* cont. hæreses.

MICHAEL GLYCAS Annales an. 1118. finientes: sub idem tempus

NICEPHORUS BRYENNIUS, ANNA COMMENA, et JOAN. ZONARAS suas historias.

NICETUS Byzantius cir. an. 1120. *Apologiam pro Conc. Chalcedonensi* cont. Armenos.

ARNULPHUS † 1124. libel. *de Incestis nuptiis: solutiones QQ. de corp. et sang. Christi*.

GUIBERTUS Abb. † 1124. LL. 10. *Moralium*. in *Job*; 3. *de Pignoribus Sanctorum*. 1. *de Incarnatione*; 1. *de Virginitate*; 1. *de laude B. M.*; *epist. de veritate Dominici corporis*.

STEPHANUS Ep. Augustodun. an. 1120. abdic. L. *de Sacram. Altaris* illucque pertinentibus.

ALGERUS circ. an. 1130. LL. *de corp. et sang. Domini*; *de miséricordia et justitia*.

HONORIUS Augustodun. cogn. *solitarius* circ. an. 1131. L. *de Luminaribus magnis* seu de scriptoribus Ecclesiasticis; *Inevitabile*, seu de prædestinatione et lib. arbitr.; *Gemnam animæ*, seu de Officio Missæ; Libel. *de Hæresibus*; *seriem Pontificum*; *Synopsin mundi*; *Elucidarium*.

RUPERTUS Abb. Tuitiensis † 1135. COMMENTAR. in utr. Test. seu LL. 42. de Trinitate; in Proph. minores; in Job; in Ecclesiasten; in Cantica; in Evang. Joannis; in Apocalypsin; LIBROS 8. de Rege David; 13. de gloria Filii hominis; 9. de gloria Trinitatis et processione Sp. S.; 13. de Victoria Verbi Dei; 12. de Div. Officiis; 3. Dialogorum Judæi et Christiani; 2. de morte; 1. de Omnipotentia; 1. de voluntate Dei; 1. de læsione virginitatis.

HILDEBERTUS de Lavardino † 1136. Poema de concordia V. et N. Testamenti, tum. V. et N. Sacrificii; Prosa de Natali Domini; Sermo Synodicus.

RODULFUS Abb. S. Trudonis † 1138. collectionem decretorum; LL. 5. cont. Simoniacos.

GILLEBERTUS † 1139. libel. de statu Ecclesiæ.

HUGO a S. VICTORE † 1140. Annotationes. in scripturam et scriptores sacros; allegorias in V. et N. Testam.; excerptiones et commentaria in plures Scripturæ libros; summam sententiarum, cum aliis ad scripturam vel Theologiam spectantibus.

ORDERICUS VITALIS LL. histor. Ecclesiasticæ 1142. finitæ.

OTTO Ep. Frisingensis Chron. an. 1146. desinens.

MALACHIAS Ep. Armachanus † 1148., ut fertur, Prophetiam de futuris Rom. Pontificibus.

ROBERTUS PULLUS † 1150. LL. 8. Sententiarum de Trinitate.

CONSTANTINUS HARMENOPULUS circ. an. 1150. L. de sectis hæreticis; epitomen sacrorum Canonum.

GRATIANUS BONON. an. 1151. Collectanea decretorum canonicorum, seu concordantiam discordantium canonum.

SUGERIUS † 1153. libel. de consecratione Ecclesiæ; Constitutiones; Testamentum.

WILHELMUS Claravallensis cir. an. 1153. præter Comment. et Ascetica speculum et ænigma fidei; Disputationem cont. Abaillardum; L. de erroribus Guilielmi de Conchis; L. de Sacr. Altaris.

ANSELMUS Ep. Havelsbergensis † 1154. Dialogos 3. cont. Græcos.

PETRUS MAURITIUS cogn. venerabilis † 1156. TRACTATUS cont. Judæos; cont. Petrobusianos; cont. hæreses et sectam Saracenorum.

ECBERTUS Schœnaugiensis cir. an. 1160. Sermones cont. Catharos.

ARNOLDUS Carnotensis an. 1162. superstes, TRACTATUS de opere 6. dierum, de 7. verbis Christi, de cardinalibus Christi virtutibus.

PETRUS LOMBARDUS Ep. Parisiensis † 1164. Libros 4. Sententiarum, seu summam Theologiæ ex Patribus methodo Scholastica digestam; Glossas in psalmos; Collectanea in epp. Pauli.

HUGO Ep. Rothomag. † 1164. LIBROS 3. de hæresibus; 3. de memoria dogmatum; 3. de officiis et ministris Ecclesiæ.

PELAGIUS Ep. Ovetensis Chronicon universale ad an. 1170. pertingens.

JOANNES Cornubiensis cir. an. 1170. Eulogium seu de Philosophia et hæresibus; Summam de Eucharistia et ordinibus missæ.

THEORIANUS cir. an. 1170. dialogum; quo dogma Conc. Chalcedonensis auctoritate Patrum stabilitur.

RICHARDUS a S. VICTORE † 1173. LIBROS 6. de Trinitate; 1. de tribus personis; 1. de Incarnatione; 2. de Emmanuele; 4. Exceptionum; 1. de potestate ligandi et solvendi; EXPLANATIONES in Cantica et Apocalypsin; DECLARATIONES difficul-

tatum Scripturæ, præsertim *de tabernaculo fœderis; de differentia sacrificii Abrahæ et David; de templo Salomonis; de concordia temporum Regum Juda et Israel; de visione et templo Ezechielis; de comparatione Christi ad florem, Marice ad virgam; de superexcellenti baptismo Christi; de Christo posito in signum; de Sp. S. missione; de Spiritu sancto, amore Patris et Filii; de aliquot dubiis Apostoli: TRACTATUS de gemino paschate; de judiciaria potestate in fine mundi; de spiritu blasphemici; de gradibus amoris; de differentia peccati venialis et mortalis.*

HUGO ETHERIANUS LL. 3. *cont. errores Græcorum* an. 1177. Pontifici oblatos.

PHILIPPUS HARVENGIUS post an. 1180 *Commentar. mysticum et morale in Cantica: TRACTATUS de lapsu primi hominis; de damnatione Salomonis; de somnio Nabuchodonosoris; de Clericorum dignitate et dotibus: Epistolas, carmina, vitas.*

GUILIELMUS TYRIUS *historiam belli palæstini* ad an. 1180. excurrentem.

ARNULPHUS Ep. LUXOV. † 1182. *Tr. de schismate pontificio.*

JOANNES SARISBURIENSIS † 1182. *Commentar. in epp. Pauli; Polycratium; seu de nugis Curialium et vestigiis Philosophorum.*

ANDRONICUS COMMENUS † 1185. *Dial. cont. Judæos.*

GODEFRIDUS VITERBIENS. *Chron. universale* an. 1186. desinens.

SAXO GRAMMATICUS *historiam* an. eodem terminatam.

PETRUS CELLENSIS † 1197. *L. de conscientia; Sermones de tempore.*

BALDUINUS Cantuar. † 1192. LL. *de commendatione fidei; de Sacram. Altaris.*

PETRUS COMESTOR † 1198. *Historiam Scholasticam seu totius Scripturæ.*

PETRUS BLESENSIS † cir. an. 1200. *LIBROS vel TRACTATUS Instructionis fidei; de scriptoribus sacrar. librorum; cont. perfidiam Judæorum; de confessione; de pœnitentia injungenda; de institutione Episcopi; de Eucharistia etc.*

THEODORUS BALSAMON † seq. sec. initio *Commentar. in canones Apostol. et Conciliorum; in Nomocanonem; collectionem canonum etc.*

Plures tum scriptores tum scriptorum lucubrationes nominandi erant, si instituti ratio Patrum venerationi devota et Theologicæ eruditioni intenta recensere omnes postulasset. Prioris defectus fecit, ut scriptores hæreticos, schismaticos, aut impios passim omitteremus: posterioris autem, ut meros Ascetas et Epistolographos quidem sobrie, historicos profanos et biographos parce, Philosophos autem et Grammaticos rarissime laudaremus; hæc opera scilicet illis relictæ, qui Historiam litterariam universim prosequuntur.

CAPUT II.

DE THEOLOGIA ET JURISPRUDENTIA.

Geminam hanc disciplinam ad unum Caput reducimus; quia, cum Juris sacri scientiam sub titulo duntaxat hic indicamus, sicut utraque ex iisdem fontibus nascitur, sic neutra, nisi conjuncta, perfectum aut Theologum aut Jurisperitum constituit. Præmissa utriusque notitia brevi, de auctoritate cuilibet competente, quantum satis est, disseremus.

ARTICULUS I.

Quenam sit Theologiæ notio et historia.

224. *Nota.* Theologia vi nominis idem sonat ac quæcumque de Deo sermocinatio : strictissime sumpta solam de divinitate tractationem significat ; minus stricte, proprie tamen accepta, pro disciplina usurpatur, quæ de Deo rebusque divinis aut ad illum pertinentibus disserit. Ea, si solo naturæ lumine ducitur, et principiis naturalibus nititur; naturalis audit, et ad Metaphysicam spectat : si vero principiis nitatur divinitus revelatis et superni luminis adjutorio cognitis; supernaturalis est, et sicut per antonomasiam Theologia dicitur, sic nostræ disquisitionis argumentum constituit. Ad hoc vero tractandum nihil attinet spectare Theologiam, alteram beatorum, viatorum alteram, istamque dividere in infusam et acquisitam; cum instituti nostri ratio sermonem præsentem ad disciplinam in præsentī vita et proprio studio comparandam satis determinet. Porro istud Theologiæ genus universim dividere licet in didacticam seu præceptivam, et in mysticam seu affectivam; quarum ista voluntatem in Deum movet ac dirigit, ideoque Ascesis et Spiritualis vitæ magistris propria est; illa vero intellectum cognitionibus divinis imbuat, et hinc Scholarum Doctoribus et sacræ scientiæ magistris competit. Proxima Theologiæ didacticæ divisio in Positivam et Scholasticam communius quidem statuitur ab omnibus, sed a diversis diversimode exponitur. Juxta aliquos enim Positiva solum occupatur in Theologiæ principiis, quæ constitutiva diximus, examinandis, asserendis et stabiliendis; Scholastica autem ad alia pleraque Theologiæ principia et objecta etiam extenditur : juxta alios vero Positiva latius quidem quoad materiam protenditur, fidei tamen morumque dogmata duntaxat tractat, et ex solis principiis constitutivis ac directivis deducit; cum e contrario Scholastica dicatur in abstrusis solum ac metaphysicis quæstionibus versari, et rationi potissimum humanæ ac Philosophiæ inniti : a reliquis demum diversitas a sola methodo desumitur, cum juxta hos Positiva oratione sive plana et naturali sive elegantiore et rhetorica ad sua solum exponenda asserta procedat; Scholastica vero stylo simplici quidem et aperto, sed conciso ac presso, atque ad leges Dialecticæ strictamque Syllogisticen exacto suas positiones non tantum stabiliat, sed pugna etiam vindicet ab oppositis.

Quamquam vero, quæ in Expositionum 3^a de utraque, in 2^a de Positiva, et in 1^a de Scholastica proferuntur, facile admittamus; acceptionem tamen Positivæ in 1^a nimis adscriptam et mancā censemus : illa autem, quæ de Scholastica 2° loco dicuntur, tanquam vitium aut præconceptam aliquorum opinionem falsam repudiamus. Quæ enim, præter fidei morumque dogmata certa, subtilius adhuc a germana scholastice pertractantur, ad ipsa hæc dogmata aut illustranda, aut firmanda, aut tuenda pertinent : argumenta autem, si quæ ex Philosophia et Ratione producuntur, vel contra Infideles principii fidei haud acquiescentes, vel tanquam extranea et probabilia, non ad fundandam sed ad juvandam veritatem adjiciuntur; prout a S. Patribus factum videmus, et D. Thomas p. 1. q. 1. ostendit. Quare, cum pateat discrimen inter utramque vel ab extensione vel a methodo duntaxat desumi, divisa

huper Theologia, quoad substantiam una eademque, aut Positivo-Scholastica vocari potest; hic autem pro genere proximo Theologiæ, de qua in præsens agimus, a nobis usurpatur.

225. *Dico I.* Theologia proprii nominis est disciplina sacra, quæ fidei morumque dogmata, ac veritates illis affines aut eo ordinatas ex principiis sacræ scientiæ deducit, rite disponit, stabilit, propugnat. Dicitur 1° *Disciplina sacra* tum ratione subjecti, quod est Deus; cum docente D. Thoma in sacra doctrina omnia pertractentur sub ratione Dei, vel quia sunt ipse Deus, vel quia habent ordinem ad Deum ut ad principium vel finem: tum ratione scopi; qui est cognoscere et amare Deum et Jesum Christum. 2° *Fidei morumque dogmata*, tanquam actus Theologiæ primarios. 3° *Veritates affines aut eo ordinatas*; quæ quamvis actus secundarii sint, ad majorem tamen priorum elucidationem firmitatemque serviunt. 4° *Ex principiis sacræ scientiæ deducit*; quia primum Theologiæ munus est ea, quæ in Scripturis aut Traditione abdita continentur, in lucem velut e tenebris eruere, et quid inde consequens vel repugnans sit, elicere. 5° *Rite disponit*; quia secundum munus est inventa hujusmodi et deducta in unum velut corpus colligere, collecta in titulos et quæstiones distribuere, distributa congruo et facili ordine disponere; 6° *Stabilit*; quia tertium munus est, conclusiones dogmaticas juxta et theologicas omni argumentorum genere munire, explanare, illustrare. 7° *Propugnat*; quia munus quartum est, doctrinam sacram et sanam tueri, atque tum ab infidelium et hæreticorum sive calumniis sive sophismatibus, tum a Catholicorum sive errantium sive repugnantium difficultatibus aut tricis liberare ac præstare immunem. Cujusmodi officia varia adumbravit Augustin. L. 14. de Trin. C. 1. *Sapientiam*, seu rerum divinarum scientiam, illam enuntians, qua fides saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: qua scientia non pollent fideles plurimi, quamvis polleant ipsa fide plurimum. Aliud enim est scire tantummodo, quid homo credere debeat propter adipiscendam vitam beatam: aliud autem scire, quemadmodum hoc ipsum et piis opituletur, et contra impios defendatur.

226. *Dico II.* Theologia dupliciter dividitur; 1. ratione finis saltem immediati in *speculativam et practicam*: prior per se terminatur cognitione, et fidem aut scientiam parit; continetque sub se quæstiones circa Dei naturam, attributa, Trinitatem, Incarnationem, aliaque hujusmodi: posterior ad actionem tendit, et morum informationem aut sacrum exercitium dirigit; atque hinc circa principia actionum humanarum, regulas moralitatis, Leges, administrationem et usum Sacramentorum, aliaque ad praxin facientia versatur. 2. Ratione materiæ ac in partes quasi subjectivas dividitur in Scripturalem, Dogmaticam, Polemicam, Moralem, et Scholasticam. *Scripturalis* seu Scripturistica Librorum sacrorum authenticam, numerum, argumentum, Auctores et Interpretes recenset; sensus varios ac genuinam intelligentiam scrutatur; versionem ad fontes, argumentum ad scriptionis qualitates, vim probandi ad critices regulas examinat; antilogias conciliat; controversias dissolvit; spectantia ad fidem, ad mores, ad jus, ad historiam aliasque scientias, observat. *Dogmatica* ex Verbo Dei scripto aut tradito fidei morumque dogmata et alias veritates revelatas eruit, auctoritate Ecclesiæ, Conciliorum, Pontificum

ac præsertim Patrum munit et illustrat. *Polemica* seu Controversa in iisdem veritatibus adversus fidei aut veritatis hostes propugnandis, istorum autem erroribus aut quorumcumque propositionibus censuram merentibus confundendis occupatur. *Moralis* seu Casuistica a principiis generalibus vel præjactis vel præsuppositis ad specialia descendit, indeque prudenti facta applicatione particulares materias, quas conscientię casus vocant, decedit. *Scholastica* pure talis ex veritatibus revelatis elicit legitimas sanę doctrinę conclusiones, quę ad fidei dogmata et morum principia aut illustranda, aut explicanda, aut firmanda conducunt; eoque extranea rationis et auctoritatis humanę, necnon scientiarum naturalium subsidia non raro adseiscit. Ex his Theologię sive partibus sive speciebus vix ulla jam solitarie tractatur, sed plerumque mixta in scholis educitur, jam Scripturistico-Polemica, jam Dogmatico-Scholastica, jam alia, compositionem aliis iisque vel pluribus vel paucioribus membris integrantibus.

27. *Dico III.* Theologia hactenus descripta præformata est in Oriente, Seculo 8. a Joanne Damasceno in Libris tum Parallelorum tum orthodoxę fidei; in Occidente Sec. 11. tum a Lanfranco tum maxime ab Anselmo Archiep. Cantuariensi in Libris totum Editionis Gerberonianę primum constituentibus. Edidit eandem Sec. 12. Petrus Lombardus Ep. Parisiensis in quatuor libris sententiarum: quorum 1^{mus} doctrinam de Trinitate et Unitate Dei, 2us de Creatione mundi, præsertim Angelorum et hominum, ac de Gratia Dei, 3us de Incarnatione Verbi, deque Virtutibus et vitiis, 4us de Sacramentis et quatuor Novissimis potissimum ex Patrum effatis depromptam continet. Rude tamen etiamnum opus erat, iudice Melchiore Cano, et testimoniorum congeriem potius quam dispositionem et rationem Discipline referebat. Eam tandem perfecit Sec. 13. Divus Thomas Aquinas in sua Summa Theologica, quę aliorum ipsius librorum veluti compendium est, ex quibus supplementum etiam partis 3^ę, quam Auctor morte occupatus finire haud poterat, est desumptum. Sub hujus seculi finem et initium sequentis Theologorum natio scissa est in tres sectas, seu, ut aiunt, vias; quarum 1ma Thomistica complectitur illos, qui D. Thomę placita sectantur: 2^a Ægidiana eos, qui Ægydii Romani, familia Columnensis, sententias amplectuntur: 3^a Scotistica hos, qui Joannis Duns, vulgo Scoti, sensus tucuntur. Succedente tempore tum hæ ipsę vię divisę in plures, ob diversa systematis proprii capita: tum 4^a emersit, Recentiorum dicta, qui scilicet nullius magistri in verba jurare patientes systema Eclecticum aut novum constituerunt, quamvis ordinem vel Librorum sententiarum vel Summę Thomę non respuerent.

Vicissitudines alias aut fata Theologię enarrare, pretium ejusdem ac meritum extollere, illiusve famam vindicare a variorum hostium criminationibus nostri haud est instituti. Illud universim adnotasse sufficiat, commemoratam adhuc Theologiam secerni oportere a pseudoscholastica, quę hominum vitio et abusu enata, aut quęstionum vanitate, aut levitate argumentorum, aut concertationum sive pertinacia sive fallacia, aut dictionum sive barbarie sive obscuritate jam sub prima initia damnationem Patrum Lanfranci, Anselmi et Bernardi, sub progressum exprobrationem Pontificum Gregorii IX. et Joannis XXII., sub adultam ætatem ad Sec. 16. usque vitupe-

ria Doctorum Joan. Gersonis, Nicolai Clemangi, et Melchioris Cani, quin et universalem prudentum contemptum sibi accersivit, nunc autem, Theosophia propitia, plerisque ex Academiis exulat.

228. *Observe.* Compendiariam Theologiæ œconomiam daturi, synopsin materiarum ex summa Theologica Doctoris Angelici hic subjecimus. Redundare illa subinde in Philosophicis, deficere autem aliquando in Theologicis quæstionibus videri poterit non nemini; qui vel seopum disputationis contra gentiles præsertim susceptæ ignoraverit, vel ex hæresibus postea exortis non meminerit necessitatem fuisse enatam, controversias nonnullas hac ætate tractandi uberius. Methodus disputandi universim continua non est, sed interpolata et secta in partes, quæstiones et articulos; speciatim autem rationes dubitandi præmittit, tum subjungit assertum et probat, objectis demum difficultatibus respondendo satisfacit. Divisio totius operis fit in tres partes, quarum tamen altera in duas subdividitur, et hinc prior prima secundæ, posterior secunda secundæ compellatur. Partium harum et quæstionum illis contentarum titulos duntaxat damus, distincto etiam charactere illos notatos, qui sequentium velut capita quædam haberi possunt.

DIVI THOMÆ AQUINATIS

SUMMA TOTIUS THEOLOGIÆ.

PARS PRIMA

DE DEO, TRINITATE, MUNDO, ANGELIS ET HOMINIBUS, .

Continet Quæstiones centum et novemdecim.

Quæstio 1. De ipsa sacra doctrina. 2. De Deo, an sit. 3. De simplicitate Dei. 4. De Perfectione Dei. 5. De Bono in communi. 6. De Bonitate Dei. 7. De Infinitate Dei. 8. De Existentia Dei in rebus. 9. De Immutabilitate Dei. 10. De Æternitate Dei. 11. De Unitate Dei. 12. De Cognitione et Visione Dei. 13. De Nominibus Dei. 14. De Scientia Dei. 15. De Ideis. 16. De Veritate. 17. De Falsitate. 18. De Vita Dei. 19. De Voluntate Dei. 20. De Amore Dei. 21. De Iustitia et Misericordia Dei. 22. De Providentia Dei. 23. De Prædestinatione Dei. 24. De Libro Vitæ. 25. De Potentia Dei. 26. De Beatitudine Dei. 27. De Processione sive Origine Divinarum Personarum. 28. De Relationibus Divinis. 29. De PERSONIS DIVINIS. 30. De Pluralitate Personarum in Divinis. 31. De pertinentibus ad Unitatem vel Pluralitatem div. Personarum. 32. De Cognitione div. Personarum. 33. De pertinentibus ad personam Patris. 34. De Verbo in Divinis. 35. De hoc nomine Filii, quod est imago. 36. De pertinentibus ad nomen Spiritus sancti. 37. De nomine Sp. S., quod est Amor. 38. De nomine Sp. S., quod est Donum. 39. De Personis in comparatione ad essentiam. 40. De Personis in comparatione ad relationes sive proprietates. 41. De Personis per comparationem ad actus notionales. 42. De æqualitate et similitudine div. Personarum ad invicem. 43. De Missione div. Personarum.

44. DE PRIMA CAUSA OMNIUM ENTIUM. 45. De Creatione. 46. De principio durationis rerum. 47. De distinctione rerum in communi. 48. De distinctione rerum in speciali et primo de Malo. 49. De causa mali. 50. De substantia ANGELORUM absolute. 51. De Angelis in comparatione ad corpora. 52. De Angelis in comparatione ad locum. 53. De motu locali Angelorum. 54. De virtute cognoscitiva Angeli. 55. De medio cognitionis Angelicæ. 56. De cognitione Angelica ex parte rerum immaterialium. 57. De cognitione Angelorum, quantum ad res materiales. 58. De modo cognitionis Angelicæ. 59. De Voluntate Angelorum. 60. De Amore seu dilectione Angeli. 61. De productione Angelorum in esse naturæ. 62. De productione Angeli in esse gratiæ et gloriæ. 63. De malitia Angelorum quoad culpam. 64. De pœna Dæmonum. 65. De opere creationis CREATURE CORPORALIS. 66. De ordine creationis ad distinctionem. 67. De opere distinctionis primi diei. 68. De opere secundi diei. 69. De opere tertii diei. 70. De opere quarti diei. 71. De opere quinti diei. 72. De

opere sexti diei. 73. De pertinentibus ad diem septimum. 74. De omnibus septem diebus in communi. 75. De HOMINE QUANTUM AD ESSENTIAM ANIMÆ. 76. De unione animæ ad corpus. 77. De pertinentibus ad potentias animæ in generali. 78. De potentiis animæ in speciali, et primo de iis, quæ sunt præambula ad intellectum. 79. De potentiis intellectivis. 80. De Appetitu in communi. 81. De Sensualitate. 82. De Voluntate. 83. De Libero arbitrio. 84. Quomodo anima corpori unita intelligat corporalia, quæ sunt infra ipsam. 85. De modo et ordine intelligendi. 86. Quid intellectus hominis cognoscat in rebus corporalibus et materialibus. 87. Quomodo anima intellectiva cognoscat seipsam et ea, quæ in ea sunt. 88. Quomodo anima humana cognoscat ea, quæ sunt supra se. 89. De cognitione animæ separatæ. 90. De productione hominis quantum ad animam. 91. De productione corporis primi hominis. 92. De productione mulieris. 93. De fine sive termino productionis hominis, prout dicitur factus ad imaginem et similitudinem Dei. 94. De STATU VEL CONDITIOE PRIMI HOMINIS quoad intellectum. 95. De pertinentibus ad voluntatem primi hominis, sc. de gratia et virtute et iustitia. 96. De dominio, quod homini competeat in statu innocentie. 97. De pertinentibus ad statum primi hominis, quantum ad conservationem individui. 98. De his, quæ pertinent ad conservationem speciei per generationem. 99. De conditione prolis generandæ, quantum ad corpus in illo statu. 100. De conditione prolis tunc generandæ, quoad iustitiam. 101. De conditione prolis tunc generandæ, quoad scientiam. 102. De Paradiso. 103. De GUBERNATIONE RERUM in communi. 104. De effectibus divinæ gubernationis in speciali. 105. De mutatione creaturarum a Deo. 106. De actu Angelorum, qui est invicem illuminare. 107. De locutione Angelorum. 108. De ordinatione Angelorum secundum hierarchias et ordines. 109. De ordine malorum Angelorum scilicet Dæmonum. 110. De præsentia Angelorum super corporalem creaturam. 111. De actione Angelorum in homines. 112. De missione Angelorum ad homines. 113. De custodia hominum a bonis Angelis. 114. De impugnatione Dæmonum. 115. De actione corporalis creature. 116. De Fato. 117. De pertinentibus ad actionem hominis. 118. De traductione hominis ex homine secundum animam. 119. De propagatione hominis quantum ad corpus.

PRIMA SECUNDÆ

DE BEATITUDINE, ACTIBUS HUMANIS, PASSIONIBUS, HABITIBUS, VIRTUTIBUS, PECCATIS ET VITIIS, LEGIBUS, GRATIA ET MERITO.

Continet Quæstiones centum et quatuordecim.

Quæstio 1. De Fine ultimo hominis in communi. 2. De BEATITUDINE HOMINIS, in quibus consistat. 3. De Beatitudine, quid sit. 4. De his, quæ exiguntur ad beatitudinem. 5. De adeptione beatitudinis. 6. De VOLUNTARIO ET INVOLUNTARIO. 7. de circumstantiis humanorum actuum, in quibus voluntarium invenitur. 8. De voluntate quorum sit ut volitorum. 9. De motivo voluntatis. 10. De modo, quo voluntas movetur. 11. De fruitione, quæ est actus voluntatis. 12. De intentione, quæ est actus voluntatis. 13. De electione, quæ est actus voluntatis, in comparatione ad ea, quæ sunt ad finem. 14. De con-

silio, quod præcedit electionem. 15. De consensu, qui est actus voluntatis in comparatione eorum, quæ sunt ad finem. 16. De usu, qui est actus voluntatis in comparatione ad ea, quæ sunt ad finem. 17. De actibus imperatis a voluntate. 18. De bonitate et malitia humanorum actuum in generali. 19. De bonitate et malitia humanorum actuum interioris voluntatis. 20. De bonitate et malitia exteriorum actuum humanorum. 21. De his, quæ consequuntur actus humanos, ratione bonitatis et malitiæ. 22. DE PASSIONIBUS ANIMÆ in generali. 23. De differentia passionum ab invicem. 24. De bono et malo circa passiones animæ. 25. De ordine passionum ad invicem. 26. de passionibus animæ in speciali : de Amore. 27. De causa amoris. 28. De effectibus amoris. 29. De Odio. 30. De Concupiscentia. 31. De Delectatione secundum se. 32. De causa delectationis. 33. De effectibus delectationis. 34. De bonitate et malitia delectationum. 35. De Tristitia seu dolore secundum se. 36. De causis tristitiæ seu doloris. 37. De effectibus tristitiæ seu doloris. 38. De remediis tristitiæ seu doloris. 39. De bonitate et malitia tristitiæ seu doloris. 40. De Passionibus Irascibilis. De Spe et Desperatione. 41. De Timore secundum se. 42. De objecto timoris. 43. De causa timoris. 44. De effectibus timoris. 45. de Audacia. 46. De Ira secundum se. 47. De causa efectiva iræ, et de remediis ejus. 48. De effectibus iræ.

49. DE HABITIBUS in generali, quantum ad substantiam eorum. 50. De subjecto habituum. 51. De causa habituum, quantum ad generationem ipsorum. 52. De causa habituum, quantum ad augmentum. 53. De corruptione et diminutione habituum. 54. De distinctione habituum. 55. DE VIRTUTIBUS, quantum ad suas essentias. 56. De subjecto virtutis. 57. De distinctione virtutum. 58. De distinctione virtutum moralium ab intellectualibus. 59. De distinctione virtutum moralium secundum comparationem ad passiones. 60. De distinctione virtutum moralium ad invicem. 61. De virtutibus cardinalibus. 62. De virtutibus theologicis. 63. De causa virtutum. 64. De medio virtutum. 65. De connexione virtutum. 66. De æqualitate virtutum. 67. De duratione virtutum post hanc vitam. 68. De Donis. 69. De Beatitudinibus. 70. De Fructibus. 71. DE PECCATIS ET VITIIS secundum se. 72. De distinctione peccatorum et vitiorum. 73. De comparatione peccatorum ad invicem. 74. De subjecto peccatorum et vitiorum. 75. De causis peccatorum in generali. 76. De ignorantia, quæ est causa peccati ex parte rationis. 77. De causa peccati ex parte appetitus sensitivi. 78. De causa peccati quæ est ex parte voluntatis, quæ dicitur malitia. 79. De causis peccati exterioribus ex parte Dei. 80. De causa peccati ex parte diaboli. 81. De causa peccati ex parte hominis, et translatione peccati originalis. 82. De peccato originali, quantum ad suam essentiam. 83. De subjecto originalis peccati. 84. De causa peccati, secundum quod unum peccatum est causa alterius. 85. De effectibus peccati, quantum ad corruptionem boni naturæ. 86. De effectu peccati, quantum ad maculam animæ. 87. De effectu peccati, quantum ad reatum pœnæ. 88. De peccatis, quæ distinguuntur secundum reatum pœnæ, et de venialibus per comparationem ad mortale. 89. De veniali peccato secundum se.

90. De exteriori principio actuum movente ad bonum, scilicet DE LEGE in communi, quantum ad ejus essentiam. 91. De legibus, quantum ad earum differentiam. 92. De lege, quantum ad suos effectus. 93. De legibus in speciali, quantum ad leges singulares : et de ipsa lege æterna. 94. De lege natu-

rali. 95. De lege humana secundum se. 96. De lege humana, quantum ad ejus potestatem. 97. De lege humana quantum ad ejus mutationem. 98. De veteri lege secundum se. 99. De veteri lege, quantum ad præcepta ejus, sc. de præceptorum ejus distinctione. 100. De præceptis veteris legis, et de moralibus. 101. De præceptis cærimonialibus veteris legis secundum se. 102. De præceptis cærimonialibus quantum ad suas causas. 103. De præceptis cærimonialibus, quantum ad eorum durationem. 104. De præceptis judicialibus in communi. 105. De præceptis judicialibus, quantum ad ipsorum rationem. 106. De lege nova sc. Evangelii secundum se. 107. De comparatione legis novæ ad veterem. 108. De his, quæ continentur in lege nova. 109. De principio exteriori humanorum actuum, per quod juvamus ad recte agendum, scilicet DE GRATIA, quantum ad ejus necessitatem. 110. De gratia Dei, quantum ad ejus essentiam. 111. De divisione gratiæ. 112. De gratia, quantum ad ejus causam. 113. De gratia, quantum ad ejus effectus. 114. De MERITO, quod est effectus gratiæ cooperantis.

SECUNDA SECUNDÆ

DE VIRTUTIBUS THEOLOGICIS ET CARDINALIBUS, OPPOSITISQUE VITIIS, GRATHIS
GRATIS DATIS, DIVERSIS VITA, STATU ET OFFICIIS HOMINUM.

Continet Quæstiones centum octoginta novem.

Quæstio. 1. De virtutibus et vitiis in speciali, et primo DE FIDE, quantum ad ejus objectum. 2. De fide, quantum ad actum ejus interiorem, qui est credere. 3. De fide, quantum ad actum ejus exteriorem, qui est confiteri fidem. 4. De fide, quantum ad ipsum habitum fidei, et quantum ad ipsam fidem. 5. De habitu fidei, quantum ad habentes ipsam. 6. De habitu fidei, quantum ad ejus causam. 8. De ipsa fide, quantum ad suos effectus. 8. De correspondentibus virtuti fidei, et primo de dono intellectus. 9. De correspondentibus fidei, quantum ad donum scientiæ. 10. De fide, quantum ad vitia opposita; et primo de infidelitate in communi. 11. De vitiis oppositis fidei, quantum ad hæresin. 12. De vitiis oppositis fidei, quantum ad apostasiam. 13. De vitiis oppositis confessioni fidei, et primo de blasphemia in generali. 14. De blasphemia speciali, quæ est peccatum in Sp. sanctum. 15. De vitiis oppositis dono intellectus, sc. de cæcitate mentis et hebetudine sensus. 16. De præceptis pertinentibus ad fidem, dona scientiæ et intellectus. 17. De SPE, quantum ad ipsam spem. 18. De spe, quantum ad subjectum ejus. 19. De dono Timoris, quod respondet spei. 20. De spe, quantum ad vitia opposita, et 1º de Desperatione. 21. De Præsumptione. 22. De præceptis pertinentibus ad spem et ad donum timoris. 23. DE CHARITATE secundum se. 24. De charitate in comparatione ad subjectum. 25. De charitate, quantum ad ejus objectum. 26. De charitate, quantum ad ordinem diligendorum. 27. De charitate, quantum ad ejus actum principalem, qui est dilectio. 28. De interioribus effectibus charitatis, et 1º de gaudio. 29. De effectibus charitatis, quantum ad pacem. 30. De effectibus charitatis, quantum ad misericordiam. 31. De exterioribus effectibus charitatis, et 1º de beneficentia. 32. De effectibus charitatis, quantum ad eleemosynam. 33. De effectibus charitatis,

quantum ad correctionem fraternam. 34. De vitiis oppositis charitati, et 1° de odio. 35. De vitiis oppositis charitati, quantum ad acediam. 36. De vitiis oppositis charitati, quantum ad invidiam. 37. De discordia, quæ opponitur effectui charitatis, qui est pax. 38. De contentione, quæ opponitur paci quantum ad os. 39. De schismate, quod opponitur paci quantum ad opus. 40. De bello, quod opponitur paci quantum ad opus. 41. De rixa, quæ opponitur paci quantum ad opus. 42. De seditione, quæ opponitur paci quantum ad opus. 43. De scandalo, quod opponitur charitati quantum ad beneficentiam. 44. De præceptis charitatis. 45. De dono sapientiæ, quod respondet charitati. 46. De stultitia quæ opponitur sapientiæ.

47. DE PRUDENTIA secundum se. 48. De prudentia quantum ad partes suas in generali. 49. De partibus prudentiæ quasi integralibus. 50. De speciebus prudentiæ, quæ sunt ad multitudinem. 51. De prudentia, quantum ad virtutes ei adjunctas, et partes potentiales. 52. De dono consilii, quod respondet prudentiæ. 53. de vitiis prudentiæ oppositis, et primo de imprudentia. 54. De negligentia. 55. De vitiis prudentiæ oppositis, quæ cum illa habent similitudinem. 56. De præceptis pertinentibus ad prudentiam. 57. DE JUSTITIA et 1° de Jure. 58. De Justitia. 59. De Injustitia. 60. De Judicio. 61. De partibus justitiæ, et 1° de partibus subjectivis. 62. De Restitutione, quæ est actus justitiæ commutativæ. 63. De vitiis oppositis justitiæ distributivæ, 1° de acceptione personarum. 64. De vitiis oppositis justitiæ commutativæ, et 1° de homicidio. 65. De injuriis in personam proximi commissis. 66. De furto, quod infert nocumentum proximo in bonis. 67. De injustitia judicis in judicando. 68. De his quæ pertinent ad justam accusationem. 69. De injustitia ex parte Rei, sive accusati, in sua defensione. 70. De injustitia ex parte Testis in testificando. 71. De injustitia ex parte Advocatorum in judicio. 72. De injuriis verborum extra judicium, et 1° de Contumelia. 73. De Detractione. 74. De Susurratione. 75. De Derisione. 76. De Maledictione. 77. De Fraude in emptione et venditione. 78. De Usura. 79. De partibus integralibus justitiæ. sc. fac bonum, declina a malo. 80. De partibus potentialibus justitiæ, sc. virtutibus. 81. De singulis virtutibus justitiæ annexis, et 1° DE RELIGIONE secundum se. 82. De actibus Religionis interioribus, et 1° de Devotione. 83. De Oratione. 84. De actibus exterioribus latriæ, et 1° de Adoratione. 85. De Sacrificiis. 86. De oblationibus et Primitiis. 87. De Decimis. 88. De Voto. 89. De Juramento. 90. De Adjuratione. 91. De Laude Dei. 92. De Superstitione opposita Religioni. 93. De speciebus superstitionis, et 1° quantum ad cultum indebitum. 94. De Idololatria. 95. De Divinationibus. 96. De superstitionibus Observantiarum. 97. De Tentationibus, quæ Deus tentatur. 98. De Perjurio. 99. De Sacrilegio. 100. De Simonia. 101. De Pietate. 102. De Observantia. 103. De Dulia. 104. De Obedientia. 105. De Inobedientia. 106. De Gratia sive Gratitudine. 107. De Ingratitudine. 108. De Vindicatione. 109. De Veritate. 110. De Mendacio. 111. De Simulatione et Hypocrisi. 112. De Jactantia. 113. De Ironia. 114. De Amicitia, quæ Affabilitas dicitur. 115. De Adulatione. 116. De Litigio. 117. De Liberalitate. 118. De Avaritia. 119. De Prodigalitate. 120. De Epicheia. 121. De dono justitiæ correspondente, sc. Pietate. 122. De præceptis justitiæ. 123. DE FORTITUDINE. 124. De præcipuo fortitudinis actu, sc. Martyrio. 125. De Vitiis fortitudini oppositis, et 1° de Timore. 126. De vitio Intimiditatis. 127. De Audacia. 128. De partibus for-

titudinis in communi. 129. De iisdem in speciali, et 1° de Magnanimitate. 130. De Præsumptione. 131. De Ambitione. 132. De inani Gloria. 133. De Pusillanimitate. 134. De Magnificencia. 135. De vitiis magnificentiæ oppositis. 136. De Patientia. 137. De Perseverantia. 138. De vitiis perseverantiæ oppositis. 139. De dono correspondente fortitudini. 140. De præceptis fortitudinis. 141. De TEMPERANTIA. 142. De vitiis oppositis temperantiæ. 143. De partibus temperantiæ in generali. 144. De iisdem in speciali, et 1° de Verecundia. 145. De Honestate. 146. De Abstinencia. 147. De Jejunio. 148. De Gula. 149. De Sobrietate. 150. De Ebrietate. 151. De Castitate. 152. De Virginitate. 153. De Luxuria. 154. De partibus luxuriæ. 155. De Continentia. 156. De Incontinentia. 157. De Clementia et Mansuetudine. 158. De Iracundia. 159. De Crudelitate. 160. De Modestia in communi. 161. De Humilitate. 162. De Superbia in communi. 163. De superbia primi hominis. 164. De pœna primi peccati. 165. De Tentatione primorum Parentum. 166. De Studiositate. 167. De Curiositate. 168. De Modestia in exterioribus corporis motibus. 169. De Modestia in exteriori apparatu. 170. De præceptis temperantiæ.

171. DE GRATIIS GRATIS DATIS, et 1° de Prophetia, quantum ad ejus essentiam. 172. De causis Prophetiæ. 173. De modo cognitionis propheticæ. 174. De divisione Prophetiæ. 175. De Raptu. 176. De gratia Linguarum. 177. De gratia sermonis sapientiæ seu scientiæ. 178. De gratia Miraculorum. 179. De divisione VITÆ. 180. De vita Contemplativa. 181. De vita Activa. 182. De comparatione vitæ activæ ad contemplativam. 183. DE OFFICIIS ET STATIBUS hominum in generali. 184. De Statu perfectionis in communi. 185. De his, quæ pertinent ad statum Episcoporum. 186. De statu Religionis, quantum ad principalia. 187. De his, quæ competunt Religiosis. 188. De differentia Religionum. 189. De Ingressu Religionis.

PARS TERTIA

DE INCARNATIONE, CHRISTI VITA ET MYSTERIIS, TRIBUS PRIMIS SACRAMENTIS
ET POENITENTIA IN GENERE.

Continet Quæstiones nonaginta.

Quæstio 1. De Convenientia INCARNATIONIS. 2. De modo unionis Verbi incarnati quoad ipsam unionem. 3. De modo unionis ex parte Personæ assumptis. 4. De modo unionis ex parte naturæ humanæ. 5. De modo unionis ex parte partium naturæ humanæ. 6. De modo assumptionis quantum ad ordinem. 7. De coassumptis in natura humana pertinentibus ad perfectionem, sc. de gratia Christi, prout est homo singularis. 8. De gratia Christi secundum quod est caput Ecclesiæ. 9. De Scientia Christi in communi. 10. De scientia beata Christi. 11. De scientia indita vel infusa. 12. De scientia acquisita vel experimentalis. 13. De potentia animæ Christi. 14. De defectibus, quos Christus assumpsit, quantum ad corpus. 15. De iisdem, quantum ad animam. 16. De his, quæ consequuntur unionem, quantum ad convenientiam Christo secundum se. 17. De his, quæ pertinent ad unitatem Christi, quantum ad esse. 18. De iisdem, quantum ad voluntatem. 19. De iisdem, quantum ad operationem Christi. 20. De convenientibus Christo secundum

subjectionem ejus ad Patrem. 21. De oratione Christi. 22. De Sacerdotio Christi. 23. De Adoptione Christi. 24. De Prædestinatione Christi. 25. De Adoratione Christi. 26. De hoc, quod Christus dicitur Dei et hominum mediator.

27. De Sanctificatione B. Virginis. 28. De Virginitate B. Mariæ. 29. De Desponsatione Matris Dei. 30. De Annuntiatione B. Virginis. 31. De Conceptione Salvatoris, quantum ad materiam, de qua corpus conceptum. 32. De Conceptione Christi, quantum ad principium activum. 33. De modo et ordine Conceptionis. 34. De perfectione prolis conceptæ. 35. De Nativitate Salvatoris. 36. De Manifestatione Christi. 37. De Legalibus circa puerum Jesum observatis. 38. De Baptismo Joannis. 39. De Baptizatione Christi. 40. De modo conversationis Christi. 41. De Tentatione Christi. 42. De Doctrina Christi. 43. De Miraculis a Christo factis in generali. 44. De Miraculis Christi in speciali. 45. De Transfiguratione Christi. 46. De Passione Christi. 47. De causa efficiente passionis. 48. De modo efficiendæ passionis. 49. De effectibus passionis. 50. De morte Christi. 51. De sepulchro Christi. 52. De descensu Christi ad inferos. 53. De Resurrectione Christi. 54. De qualitate hujus Resurrectionis. 55. De manifestatione Resurrectionis. 56. De causalitate Resurrectionis Christi. 57. De Ascensione Christi. 58. De Sessione Christi ad dexteram Patris. 59. De judiciaria Christi potestate.

60. DE SACRAMENTIS, quid sit sacramentum. 61. De necessitate sacramentorum. 62. De effectu sacramentorum, qui est Character. 64. De causa sacramentorum. 65. De numero et modo Sacramentorum. 66. De SACRAMENTO BAPTISMI, quantum ad se. 67. De Ministris baptismatis. 68. De suscipientibus baptismum. 69. De effectibus baptismi. 70. De Circumcisione, quæ præcessit baptismum. 71. De præparatoriis ad baptismum concurrentibus. 72. De SACRAMENTO CONFIRMATIONIS. 73. De SACRAMENTO EUCHARISTIÆ. 74. De materia Eucharistiæ secundum speciem. 75. De Conversione panis et vini in Corpus et Sanguinem Christi. 76. De modo, quo corpus Christi existat in eucharistia. 77. De Accidentibus remanentibus in hoc sacramento. 78. De Forma hujus sacramenti. 79. De effectibus hujus sacramenti. 80. De usu sive sumptione hujus sacramenti in communi. 81. De modo, quo Christus usus est in isto sacramento. 82. De Ministris hujus sacramenti. 83. De ritu hujus sacramenti. 84. De Sacramento PŒNITENTIÆ. 85. De Pœnitentia, secundum quod est virtus. 86. De effectu pœnitentiæ. 87. De remissione venialium peccatorum. 88. De reditu peccatorum per pœnitentiam dimissorum. 89. De recuperatione virtutum per pœnitentiam. 90. De partibus pœnitentiæ in generali.

SUPPLEMENTUM PARTIS TERTIÆ

DE PŒNITENTIÆ PARTIBUS, EXTREMA UNCTIONE, ORDINE, MATRIMONIO,
RESURRECTIONE, EXTREMO JUDICIO, BEATIS ET DAMNATIS.

Continet Quæstiones nonaginta novem.

Quæstio. 1. DE CONTRITIONE. 2. De objecto contritionis. 3. De quantitate contritionis. 4. De tempore contritionis. 5. De effectu contritionis. 6. De CONFSSIONE et ejus necessitate. 7. De confessionis quidditate. 8. De Ministro confessionis. 9. De qualitate confessionis. 10. De effectu confessionis. 11. De

sigillo confessionis. 12. DE SATISFACTIONE. 13. De satisfactionis possibilitate. 14. De qualitate satisfactionis. 15. De his, per quæ fit satisfactio. 16. De suscipientibus hoc sacramentum. 17. DE POTESTATE CLAVIUM. 18. De effectu clavium. 19. De Ministris clavium. 20. De his, in quos usus clavium exerceri potest. 21. DE EXCOMMUNICATIONE. 22. De his, qui excommunicare et excommunicari possunt. 23. De participatione cum excommunicatis. 24. De absolutione ab excommunicatione. 25. DE INDULGENTIA secundum se. 26. De his, qui possunt indulgentias facere. 27. De his, quibus valent indulgentiæ. 28. De solemnî ritu pœnitentiæ. 29. DE SACRAMENTO EXTREMÆ UNCTIONIS. 30. De effectu hujus sacramenti. 31. De ministro hujus sacramenti. 32. Quibus et in qua parte hoc sacramentum conferri debeat. 33. De iteratione hujus sacramenti. 34. DE SACRAMENTO ORDINIS. 35. De effectu hujus sacramenti. 36. De qualitate suscipientium. 37. De distinctione Ordinum. 38. De conferentibus hoc sacramentum. 39. De Impedimentis hujus sacramenti. 40. De his, quæ annexa sunt sacramento Ordinis. 41. DE SACRAMENTO MATRIMONII, quod est in officium naturæ. 42. De Matrimonio, in quantum est Sacramentum. 43. De Matrimonio quantum ad Sponsalia. 44. De matrimonii definitione. 45. De Consensu matrimonii. 46. De consensu, cui advenit juramentum vel copula carnalis. 47. De consensu coacto. 48. De objecto consensus. 49. De bonis matrimonii. 50. DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII. 51. De impedimento Erroris. 52. De impedimento Conditionis Servitutis. 53. De impedimento Voti et Ordinis. 54. De impedimento Consanguinitatis. 55. De impedimento Affinitatis. 56. De impedimento Cognationis. 57. De Cognatione legali, quæ est per adoptionem. 58. De impedimento frigiditatis, maleficii, furie et amentie. 59. De disparitate Cultus. 60. De uxoricidio. 61. De impedimento matrimonii, quod est votum solemne. 62. De impedimento, quod supervenit matrimonio consummato. 63. De secundis Nuptiis. 64. De annexis matrimonio et debiti redditione. 65. De Bigamia. 66. De bigamia et irregularitate inde contracta. 67. De Libello repudii. 68. De filiis illegitime natis.

69. De his, quæ spectant RESURRECTIONEM, et 1º de loco animarum post mortem. 70. De qualitate animæ exeuntis e corpore, et pœna ei inflicta ab igne corporeo. 71. De suffragiis mortuorum. 72. De oratione respectu sanctorum, qui sunt in patria. 73. De signis, quæ Judicium præcedunt. 74. De igne ultimæ conflagrationis. 75. De Resurrectione. 76. De causa Resurrectionis. 77. De tempore, et modo Resurrectionis. 78. De termino Resurrectionis. 79. De Conditionibus resurgentium, et 1º de eorum identitate. 80. De integritate corporum resurgentium. 81. De qualitate resurgentium. 82. De conditionibus Beatorum resurgentium. 83. De subtilitate corporum beatorum. 84. De æqualitate corporum beatorum. 85. De claritate beatorum corporum. 86. De conditionibus corporum damnatorum resurgentium. 87. De cognitione quam habebunt resuscitati respectu meritorum aut demeritorum. 88. DE JUDICIO GENERALI, tempore et loco, in quo fit. 89. De judicantibus et judicatis in hoc judicio. 90. De forma Judicis venientis ad judicium. 91. De qualitate mundi et resurgentium post judicium. 92. De Visione divinæ essentiae per comparisonem ad BEATOS. 93. De Sanctorum beatitudine et eorum mansionibus. 94. De modo, quo sancti se habebunt erga damnatos. 95. De dotibus Beatorum. 96. De Aureolis. 97. De pœna DAMNATORUM. 98. De voluntate et intellectu damnatorum. 99. De misericordia Dei respectu damnatorum.

ARTICULUS II.

Quænam sit Notio et Œconomia Jurisprudentiæ Ecclesiasticæ?

229. *Nota.* Præter varias acceptiones *Jus* potissimum usurpatur sive pro legibus singulis, sive pro legum collectione: *Ecclesiasticum* dicitur ab Ecclesia; quæ cum sit cœtus inæqualium, ac eundem actum non habentium, rite ordinatus, utpote a Christo institutus et potestate auctoritativa donatus; hoc ipso certis legibus carere non potest. Harum legum notitia scientifica rectius *prudentialia* quam scientia appellatur, quia, agendorum potius praxin, quam credendorum meditationem et curam gerit. Quamquam enim tum fundamentalia Religionis capita tum reliqua fidei dogmata intra facultatis hujus ambitum contineantur, quin et plurimam partem in corpore Juris sacri claudantur; principalius tamen ea Theologiæ deberi adeo convenit inter omnes, ut nec morum principia sive ex Evangelio sive ex jure naturali provenientia sacræ Jurisprudentiæ tribuantur, nisi ad statum Ecclesiæ publicum aut animarum externum pertineant. Quare *Juris Ecclesiastici* nomine leges tantum positivas, easque ab Ecclesia ipsa h. e. Magistratu Ecclesiastico latas intelligimus. Forte tamen nec eas Ecclesiæ constitutiones dicere oportebat leges; cum ipsa easdem canones aut regulas vocare consueverit; unde et *Jus Canonicum*, sicut a potissimo auctore *Pontificium*, et a materia *Sacrum* compellatur.

230. *Dico I.* *Jus Ecclesiasticum* pro lege acceptum dividitur 1° ratione auctoris in *Canonicum* et *Pontificium*. *Jus Canonicum* seu Canon est constitutio in Concilio condita: *Jus Pontificium* est constitutio facta extra Concilium, et hinc a Pontifice; cum lex universalis seu pro universa Ecclesia non nisi a Pontifice ferri possit. 2° Ratione materiæ in Dogma, Mandatum, Interdictum et Sanctionem. *Dogma* est constitutio sive de fide sive de re ad fidem spectante aut ordinata: *Mandatum* pertinet ad disciplinam ecclesiasticam: *Interdictum* tendit ad correctionem malorum: *Sanctio* pœnam dictat ad cautelam futurorum. 3° Ratione formæ internæ in Decretum et Rescriptum. *Decretum* constitutio est a Pontifice de consilio Cardinalium edita ad nullius consultationem: *Rescriptum* specificè sumptum est responsum scriptum, seu constitutio Ejusdem sine vel cum Cardinalium consensu data ad alterius quamcumque postulationem; dicitur etiam *Epistola Decretalis*. 4° Ratione formæ externæ in vivæ vocis Oraculum, Bullam et Breve. *Oraculum* primitus verbo duntaxat datur, licet postea in scripturam forsan redigatur; reliqua nonnisi litteris consignata prodeunt: *Bulla* est scriptura major in membrana, plumbeo de funibus pendente sigillo munita: *Breve* est scriptura modica frequenter in papyro, signata cera rubra et annulo Piscatoris, h. e. sigillo imaginem S. Petri, rete in mare e navi projicientis, referente.

Præterea annotari merentur 1. *Regulæ Cancellariæ*, seu ordinationes constitutæ pro causis maxime beneficialibus et stylo Cancellariæ Apostolicæ; quæ speciale hoc habent, ut expirent cum morte Pontificis. 2. *Declarationes Cardinalium*, scilicet Concilii Tridentini Interpretum, seu Expositiones Tridentinorum Decretorum circa mores: quæ doctrinales non tantum, sed au-

thenticæ sunt; si sint comprehensivæ, emanent consulto prius Pontifice, hujus nomen expressum referant, et in forma authentica proferantur. 3. *Decisiones Rotæ Romanæ*, seu sententiæ Judicum, in orbem sedentium, ex diversis nationibus ad causas litigiosas decernendas a Pontifice Romæ constitutorum: quæ tamen vim juris saltem universalis et extra curiam Romanam non habent; cum iudicibus his potestas haud sit leges ferendi, sed solum iudicandi secundum leges.

231. *Dico II.* Jus Ecclesiasticum pro legum collectione sumptum, aliud est vetus, quod *Codex Canonum* appellatur; aliud novum, quod *Corpus Juris Canonici* dicitur; aliud novissimum, quod *plures collectionum species*, post Sixti IV. Constitutionem an. 1483. editam, publicatas complectitur.

I. Codicem Canonum nullum tribus seculis primis extitisse, satis exploratum est. Quæ enim collectio aut Canonum Apostolicorum aut Constitutionum Apostolicarum circumfertur, juxta communem jam criticorum opinionem, nec hanc ætatem, nec illos auctores cognovit.

In Oriente sub finem sec. 4ⁱ circa an. 385. Canonum Codex prodiit, qui videtur antiquissimus. Nec enim Romana Ecclesia præter Nicænos et Sardicenses Canones hoc ævo admisit alios, ut Innocentii epistolæ testantur: nec Africanæ Ecclesiæ Codex cœvus est aut antiquior; cum ex iis plurimum Conciliis sit depromptus, quibus et S. Augustinus interfuit, adeoque natales suos prope medium sec. 5ⁱ celebrat. Continet autem Orientalis hic Codex continuata numerorum serie sibi succedentes Canones Conciliorum Nicæni I., Ancyran, Neocesarensis, Gangrensis, Antiocheni, Laodiceni et Constantinopolitani I., atque in Concilio Chalcedonensi laudatus et commendatus auctoritatem suam potissimum est nactus. Idem apud Græcos accessiones plurimas cepit ad an. 860. usque; quas enarrare nostrum non est.

In Occidente antiquus quidem is Romanæ Ecclesiæ Codex asseritur a multis, qui a Quesnello et Pitheo notis illustratus seculo priori prodiit: quoniam vero non idem est omnium iudicium, primas damus illi, quem Dionysius cogn. Exiguus sub seculi 6ⁱ initium condidit, Romana autem Ecclesia mox acceptavit. Complectitur is concinniorem Codicis Orientalis latine jam antea versi translationem; Canones etiam Sardicenses, Africanos et Chalcedonenses; præterea epistolas decretales Pontificum Siricii, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Cælestini, Leonis magni, Gelasii et Anastasii: item Canones 50. Apostolicos; quos tamen an Dionysius ipse, an alius adjecerit, non certo habetur.

Pro Ecclesia *Africana* sub medium seculi ejusdem scripsit Breviationem Canonum Fulgentius Ferrandus Eccl. Carthaginensis Diaconus; sub finem seculi 7ⁱ autem Breviarium Canonicum Cresconius Episc. Africæ. Pro *Hispanica* Martinus Episc. Braccarensis post medium sec. 6ⁱ, sub initium autem sec. sequentis Isidorus Archiepiscopus Hispalensis Collectionem Canonicam ediderunt. Pro *Gallicana* Ecclesia quo Auctore vel tempore specialis Codex conditus sit, nihil scitur: an distinctus a Dionysiano (quem constat ab Hadriano sub finem sec. 8ⁱ in Gallias missum, atque pro his a Carolo Magno acceptatum) prius extiterit, incertum est. Sane constat, præter proprias a Conciliis suæ Provinciæ editas constitutiones, plerosque Græci Codicis Cano-

nes et Pontificum Decretales tum Africanis et Hispanicis collectionibus insertas, tum a Gallis observatas frequenter reperiri.

Veteris hujus Juris integritatem violare cœpit circa finem sec. 8ⁱ aut initium 9ⁱ ISIDORUS cogn. jam Mercator jam Peccator, dum Collectionem Canonica[m] Isidori Hispalensis fere duplo amplius auxit, adjectis tum spuris Pontificum, Clementi I. et Damaso interjectorum, epistolis decretalibus, tum Conciliorum usque ad an. 683. celebratorum Canonibus. Adulterinas has merces post sec. noni initia ex Hispania in Gallias intulit Riculfus Archiepiscopus Moguntinus: suis autem Canonum Collectionibus inseruerunt sequentium seculorum scriptores, Regino Prummiensis, Burchardus Wormatiensis, Anselmus Lucensis, Ivo Carnotensis, aliique in proximo Patrum et Scriptorum Ecclesiasticorum syllabo notati, qui suis in Collectionibus varia figura et ratione editis Scripturæ sacræ Patrumque testimonia, Pontificum tam falsa quam vera Decreta, Conciliorum antiquorum et recentiorum Canones, Legum Romanarum et Capitularium Francorum placita pro jure Sacro relulerunt. Atque ex his potissimum aliisque quibusdam monumentis compilatum opus an. 1151. edidit GRATIANUS O. S. B. Professus Bononiæ, quod Concordia discordantium Canonum inscribitur, vulgo autem Corpus Decretorum, aut absolute Decretum compellatur.

II. *Jus novum* seu Corpus Juris Canonici sex partes complectitur. 1^a est Decretum Gratiani, de quo proximus sermo fuit: 2^a Compilatio Decretalium epistolarum, auctoritate Gregorii IX. et opera Raymundi de Pennafort an. 1234. facta et promulgata: 3^a Liber sextus Decretalium a Bonifacio VIII. an. 1299. editus: 4^a Clementinæ h. e. Constitutiones a Clemente V. collectæ, sed a Joanne XXII. an. 1317. promulgatæ: 5^a Extravagantes Joannis ejusdem et ab eodem an. 1325. compilatæ: 6^a Extravagantes communes sub finem sæculi 15ⁱ in unam collectionem compactæ.

Decretum ex quibus coaluerit, nuper est dictum. Dividitur in tres partes. Earum 1^a continet Distinctiones 401, quæ in Canones secantur; tractatque de Jure et Personis Ecclesiasticis: 2^a complectitur Causas 36., quæ in Quæstiones, sicut hæc deinceps in Canones dividuntur, excepta Cause 33^e Quæstione: 3^a quæ de Pœnitentia inscribitur, ac prius in Distinctiones, tum in Canones scinditur, agiturque universim de Judiciis et negotiis sacris: 4^a de Consecratione nomen gerit, habetque Distinctiones 5. in Canones rursus divisas; quibus argumentum tituli aliaque ad cultum Dei spectantia exponuntur. In iisdem partibus præmittuntur Distinctionibus et Quæstionibus Principia vel Summæ, quæ argumentum rei tractandæ præferunt; subjiciuntur Canonibus Paragraphi, qui rationem conciliandi Canones exponunt; in Canonum numero nonnunquam apparent *Paleæ*, quæ sunt additamenta aliena; cum summæ et paragraphi sint propria Gratiani studia et sensa. Partibus omnibus subduntur Canones Pœnitentiales 47., et Canones Apostolorum 84.

Decretales depromptæ sunt ex aliis post Gratianum collectionibus Bernardi Ciria, Joannis Vallensis, Petri Beneventani, Tancredi et aliorum, suntque maximam partem Epistolæ Pontificum circiter 36. a Gregorio I. usque ad Gregorium IX.; reliquam constituunt testimonia Scripturæ, Canones tum Apostolorum, tum 37. Conciliorum ab Antiocheno ad Lateranense IV. usque celebratorum, effata item Patrum aliorumque decem fere auctorum. Dividuntur in Libros quinque, Libri in Titulos, Tituli in Capita sive Capitula,

hæc forte prolixiora in Paragraphos. Liber 1us complectitur Titulos 43., tractat post præmissam Constitutionum, Consuetudinis et Rescriptorum materiam, de Personis Ecclesiasticis, Prælati et Judicibus sacris: 2us Titul. 30. de Processu Judiciali: 3us Tit. 50. de Clericorum Secularium et Regularium vita, obligationibus, et rebus: 4us Tit. 21. de Sponsalibus et Matrimonio: 5us Tit. 41. de delictis eorumque pœnis.

Reliquæ Juris novi partes eandem Librorum et materiæ rationem sectantur, minuto tamen Titulorum numero. Liber 6us ex posterioribus Gregorii IX. et sequentium usque ad Bonifacium Pontificum, necnon Conciliorum Lugdunensium œcumenicorum Constitutionibus, Rescriptis et Decretis collectus, Tit. 79. complectitur. *Clementinæ* editas a Clemente V. tum in Concilio Viennensi tum ante vel post illud Constitutiones complectuntur sub 51. Titulis. *Extravagantes* sic dictæ, quod post memoratas hactenus collectiones Corpori Juris insertæ non forent, Pontificum etiam nomen retinent; et illæ quidem Joannis XXII. auctorem suum satis prodentes, Tit. 14. duntaxat numerant; aliæ autem *Communes* appellatæ, variorum Pontificum ab Urbano IV. ad Sixtum IV. Constitutiones, hominis privati studio collectas, exhibent sub Tit. 35. De Libro 7° Decretalium a Petro Matthæi, et Institutionibus Juris Canonici a Paulo Lancelloto editis, ac Corpori Juris editione recentiore annexis nihil attinet dicere; cum privatorum collectiones sint, nec auctoritate nec usu robur legale consecutæ.

III. *Jus novissimum* aliud est absolutum et ex auctoritate, aliud hypotheticum et ex pacto. Priori continentur Concilia ætate Corporis Juris Canonici posteriora, præsertim Tridentinum, Bullarium, Regulæ Cancellariæ, Decreta Congregationis, Decisiones Rotæ: posteriori Concordata Germaniæ, Transactio Passaviensis, Pax Religiosa, Pax Westphalica. De plerisque sub jure absoluto contentis diximus vel num. priore vel in historia Conciliorum. Solum *Bullarium* restat, quod est collectio Constitutionum Pontificiarum in Corpore Juris non clausarum, quam Laertius Cherubinus initium a Leone I. sumens suscepit, filius Angelus Maria Cherubinus continuavit, alii typis Romanis aut Luxemburgicis ad nostra usque tempora sunt prosecuti. De reliquis specialis pro Germania et pactitii juris speciebus, ad notitiam duntaxat aliquam, pauca subjicimus; cum ad cognitionem earum exactam tribuendam, politicas Imperii rationes multamque historiam exponere oporteret, quod a nostro hic instituto alienum videtur.

Concordata Germaniæ sunt conventa Pontificem inter et Germaniæ Principes circa res aut statum Ecclesiæ in Germania. Præter illa inter Callixtum II. et Henricum V. an. 1122. inita, de quibus in historia Conc. Lateranensis I. dictum, et alia forsitan anteriora Adriani ac successorum cum Carolo M. et Ottonibus pacta, antonomastice intelligitur illa conventio, quæ super causis beneficiariis Fridericum III. Imperiique Principes plures, non omnes, tum Ecclesiasticos tum Laicos inter et Pontificis Legatum an. 1447. concepta, 19. Martii 1448. autem a Nicolao V. per Constitutionem, *Ad Sacram Petri Sedem*, confirmata fuit.

Præcipua Concordatorum capita sunt: 1. Pontifici reservantur beneficia Ecclesiastica cujuscumque dignitatis aut nominis, quæ apud sedem Apostolicam vacare contigerit. 2. In Ecclesiis Metropolitani et Cathedralibus, nec-

non Monasteriis Pontifici immediate subjectis, vigeat electio canonica, a Pontifice examinanda et confirmanda; nisi ex rationabili et evidenti causa de digniori et utiliori persona Pontifex de consilio Cardinalium duxerit providendum. 3. Reservantur Pontifici dignitates post Episcopalem majores in Cathedralibus, et principales in Collegiatis. 4. Quoad alia beneficia statuitur alternativa mensium inter Pontificem et Collatores ordinarios, ita tamen, ut si tertio post mense, quam vacare cœperit beneficium, Apostolica provisio non innotescat, ea ad ordinarium devolvatur. 5. Annatæ Episcopatum et Abbatiarum, Pontifici solvendæ, determinantur. Postrema de alternativa et Annatis capita adjectam conditionem habent: nisi in futuro Concilio de consensu Germanæ nationis aliter fuerit ordinatum. Aliud de exspectativis beneficiorum regularium statuto universali Tridentini Sess. 24. c. 19. de Reform. ad omnes extensum jam nihil singulare habet.

Transactio Passaviensis dicitur ea conventio, quæ ad sopiendum bellum, ex fœdere Schmalcaldico Protestantes inter et Catholicos orlun, a Ferdinando Rom. Rege et quibusdam Principibus Catholicis cum Fœderatis 2. Aug. 1552., sub reservatione ratihabitionis Cæsaræ Caroli V. inita est Passavii. Hic, quantum ad Religionem spectat, conveniebatur, ut intra semestre celebrarentur comitia, in quibus de via componendi dissidia Religionis deliberaretur: interim Augustanæ Confessioni addictis nulla in Imperio violentia, molestia aut contemptus propter Religionem inferretur; sicut vicissim nec illis, qui antiquæ Religioni adhærent, h. e. Catholicis.

Pax Religiosa præliminarem hunc Tractatum excepit, Augustanis in Comitibus 25. Septemb. 1553. Ferdinandum jam potestate munitum et Catholicos Principes inter atque Protestantes icta. Quamvis de fide ipsa decerneretur nihil, nec probaretur Religio nova; nomen tamen illud obtinuit, quod tranquillitas externa fuerit sancita, et pacis Imperii publicæ extensio ad causas Religionis facta, eousque, dum sequatur absoluta et finalis compositio Religionis ac fidei.

Articuli ad rem nostram pertinentes sunt: 1. Nullus Imperii status, neque immediata Nobilitas, propter Augustanam Confessionem patiatur vim aut contemptum. 2. Controversiæ Religionis mediis Christianis et amicabilibus componantur. 3. C. A. addicti statibus Catholicis eorumque Capitulis nullam inferant molestiam. 4. Dispositio de Collegiis, Cœnobiis ac bonis Ecclesiasticis ante Transact. Passaviensem ad alios usus a Protestantibus facta, persistat firma. 5. Prælati Ecclesiastici a veteri h. e. Catholica Religione discedentes, sua dignitate et beneficio excidant, salva tamen existimatione eorum ac honore. Articulus hic *Reservatum Ecclesiasticum* audit. 6. Jurisdictio Ecclesiastica, salvis redditibus et juribus, adversus A. C. addictos esto suspensa; exerceatur tamen more recepto circa ea, quæ huic Confessionioni non sunt contraria. 7. Cuilibet statui integrum sit jus seculare, quod quis ante orta Religionis dissidia habuit in proventus Ecclesiarum intra territorium suum constitutos; ita tamen, ut absque discrimine Religionis ex iis sustententur ministeria sacra, parochiæ, scholæ, hospitalia prout moris erat. 8. Nullus status alium constatum ejusve subditos vi aut arte pertrahat ad suam Religionem, aut hos contra proprium magistratum tueatur. 9. Subditis utriusque Religionis conceditur jus emigrandi. 10. In civitatibus Imperiali-

bus liberis, ubi utraque Religio viget, incolæ vivant pacifice, nullusque alterum turbet in suæ Religionis exercitio. 11. Exclusi sint ab hac pace, qui neque veteri Religioni neque Augustanæ Confessioni adhærent.

Pax Westphalica illa intelligitur, quæ post frustrata Pacis Religiosæ media, post scissum, ob jus reformandi immoderate exercitum, in factiones Imperium, post enatum exinde, et rebellionis Bohemicæ occasione, bellum triennale an. 1648. sancita est duplici Instrumento, altero Monasterii inter Ferdinandum III. Catholicosque Principes et Ludovicum XIV. Galliarum Regem Protestantium adiutorem, altero Osnabrugæ inter Imperatorem cum Catholicis eundem et Christinam Sueciæ Reginam Protestantium sociam condito. Pax hæc, quantumvis a Summis Pontificibus fuerit reprobata, confirmata tamen est in Comitibus Imperii sequentibus, et in plerisque Germaniæ provinciis executioni mandata; hodieum in foro seculari observatur.

Religionem concernunt ex pactis Monasteriensibus vix ullum, ex Osnabrugensibus autem præcipue sequentia. 1. Transactio Passaviensis et Pax Religiosa confirmatur atque a præsentī conventionē declaratur; contra quam declarationem nulla juris adminicula locum habeant: si quod dubium in causa Religionis oriatur, de eo in Imperii comitiis amicabili ratione transigatur, non attenda votorum pluralitate. 2. Religionis intuitu vis nemini paciscentium inferatur, nec subdito quidpiam contra conscientiam et Religionis suæ principia injungatur: nemo etiam Religionis causa habeatur despectui: nec mercatorum, opificum etc. communione, nec legatis, cleemosynis, hospitalibus etc., multominus cæmeteriis publicis aut sepulturæ honore arceatur. 3. Terminus a quo restitutionis Ecclesiasticæ et dies normalis sit 1^a Januarii 1624., fiatque conservatio aut reductio ad statum dicti anni et diei in omnibus quoad Prælaturas, beneficia, jura, redditus et alia, etiam quoad numerum Canonicorum et exercitium Religionis in mixtis Ecclesiis. 4. Qui retenti sunt a Protestantibus ob possessionem anni hujus decretorii, vel illis ex aliis rationibus cedebantur Archiepiscopatus, Episcopatus, cæteræque dignitates Ecclesiasticæ cum territorio appertinente, vel secularizentur, vel in ordine Principatuum Ecclesiasticorum permaneant, jure eligendi vel postulandi foundationibus immediatis stabilito, hæreditaria autem successione exclusa. 5. Imperator investiat Protestantes Episcopos post præstita jura-menta: per primarias preces præsentet ejusdem Religionis consortem cum defuncto. 6. Jus Diocesenum et tota jurisdictio Ecclesiastica cum speciebus suis omnibus contra A. C. status eorumque subditos esto suspensa: executio non decernatur pro exactione Annatarum, Jurium Pallii, mensium Papalium in Ecclesiis Protestantibus. 7. Inter utriusque Religionis status sit exacta æqualitas, ut quod uni parti justum est, alteri quoque sit justum: unde et Reservatum Ecclesiasticum extenditur etiam ad Protestantes Prælaturas Ecclesiasticis potitos; qui gaudent eodem titulo et prædria cum Catholicis: adlecti etiam ex utraque Religione Assessores in Camera Imperiali et Judicio Cæsareo Aulico pari numero causas inter Catholicos et Protestantes aut illos solos agitas discutiant et judicent. 8. Statibus immediatis cum jure territorii competat jus reformandi exercitium Religionis: subditi tamen retineant exercitium an. 1624. quacumque anni parte habitum, nec cogantur emigrare: qui id dicto anno non habuerint, his emigrandi jus conceditur: si nec sponte emigrare voluerint, nec a territorii domino jussi fuerint, pa-

tienter tolerentur conscientia libera privatim domi vacare suæ devotioni. 9. Præter Catholicos et A. C. addictos comprehenduntur in hac Pace etiam Reformati seu Calvinistæ, ita, ut præter tres illas Religiones nulla alia in Imperio recipiatur vel toleretur:

232. *Dico III.* Jurisprudentia Ecclesiastica est disciplina practica, Rempublicam Christianam ad politiam Sacram manuducens per leges Ecclesiasticas rite perspectas.

Dicitur 1. *Disciplina*; quia ad imitationem dictorum de Theologia, ad usum potius rei quam statum mentis attendimus. 2. *Practica*; quia actus Jurisprudentiæ hujus primarii, canones scilicet et aliæ regulæ, vim dirigendi habent, praximque objecti intendunt. 3. *Rempublicam Christianam*; tum quia rei nomine venire possunt et personæ et actiones Ecclesiasticæ; cum priores earumque officia spectentur ad res sacras, quas tractant, posteriores autem ad acquirendas, conservandas aut alienandas res Ecclesiasticas maxime referantur; tum quia fideles ab hac Jurisprudentia non considerantur more Theologiæ Moralis ut singuli, sed vel ut omnes, vel ut membra communitatis Ecclesiasticæ; tum quia infideles aut baptismo carentes Ecclesiasticis legibus non subjacent, nec hæ illos, qui foris sunt, respiciunt. 4. *Ad politiam Sacram manuducens*; quia, quamvis finis ultimus Jurisprudentiæ Sacræ sit salus interna præsentis vitæ et felicitas æterna futuræ, ea tamen proxime determinat externa, eoque immediate spectat, ut cura animarum, fori exercitium et regimen Ecclesiæ ordinate, honeste ac juste geratur. 5. *Per leges Ecclesiasticas*; quia, sicut in Civili, sic in Ecclesiastica Jurisprudentia ratio juris positivi præcipua habetur, sive illud acceptatione sive constitutione sive approbatione legitimi magistratus, vim obligandi primam aut novam obtinuerit. 7. *Rite perspectas*; quia attendi debet 1º, an uno ex prædictis modo vim obligandi aliquam habeant: 2º, an universim, an pro speciali casu aut circumstantiis loci, temporis, personæ, aut aliis enuntient: 3º, an vigeant etiamnum, an per jus posterius, consuetudinem contrariam, vel aliud mutationis genus non amplius obligent: 4º, quinam sit sensus legitimus secundum genuinas hermeneuticas regulas etc.

Atque ad primum harum observationum punctum statui potest de jure triplici supra proposito. Quia enim Romana Ecclesia *Codicem Canonum* acceptavit; Jus antiquum vim *legalem* habet, nisi ubi aliquo mutationis modo eam perdidit. Præterea vero quia Pontifices nominati Libros Decretalium cum Sexto, Clementinis et Extravagantibus solemniter promulgando eorum decreta vel constituerunt vel approbarunt; Jus novum quoad has partes in vim legis obligat: ob defectum modi legalis cujuscumque communius asseritur contrarium de Gratiani Decreto etiam post correctionem Romanam; adeo, ut Summæ et paragraphi, qui Gratiani sunt, et rubricæ canonum, qui sunt auctoris incerti, nullam habeant auctoritatem; Canones autem, genuini etiam ipsi, non aliam, ac quam merentur fontes, unde desumuntur: usus autem Scholæ et praxis fori, falsis etiam Decretalibus plus tribuens, facere forsau potest præjudicium aliquod, legem condere non potest.

Denique *Jus novissimum* auctoritativum quam potestatem habeat, ex ejus auctoribus petendum est: utrum reipsa obliget ex jure et facto promulga-

tionis determinari potest ac debet. Quod tandem jus idem pactitium attinet, Concordata quidem obligationem utrinque producunt : reliqua autem an idem justitiæ vinculum efficiant, disputatur : eadem tamen in foro observanda esse convenitur.

233. *Observe.* Codicem Canonum non sola acceptatione Romanæ Ecclesiæ, de qua nuper diximus, sed etiam solenni Constitutione pro norma Judiciorum Ecclesiasticorum a Leone IV. propositum fuisse, Dist. 20. Canon. 1. *de Libellis* aperte testatur. Cum proinde ad Jus novum fuerit relatus, nec tamen passim prostet; placuit eundem ad complementum œconomiae Canonice dandum hic subicere. Ne vero repetamus dicta alibi, Canones œcumenicorum Conciliorum omittimus; ne quoque Decretales Pontificum Juri novo insertas, ideoque passim obvias hic proferamus, hoc Dionysii Exigui auctarium simili silentio præterimus. Quare non restant producendi, nisi Codex Orientalis, isque secundum Concilia particularia, et alter Africanus Codex; quorum nunc compendium pro more superius usurpato subteximus,

CODEX CANONUM ANTIQUUS.

CODEX ECCLESIE ORIENTALIS.

CANONES CONC. ANCYRANI AN. 315. AB 18. PP. CELEBRATI. 1. Presbyteri in idololatriam lapsi, martyrio tamen se postea offerentes, retineant dignitatem, sed officio non fungantur. 2. Similibus Diaconis similis indulgentia et pœna detur. 3. Per vim passi ritum paganum, sed in fide constantes, nec communione priventur, nec sint irregulares. 4. Ad idem coacti primum, post autem circa ritum indifferentes, anno inter Audientes, triennio inter Pœnitentes hæreant. 5. Ex timore, ritu gentili contaminati, triennio non communient, si dolorem pacti prodiderint. 6. Si hucusque non doluerint, sexennem pœnam subeant : neutris tamen in periculo mortis communio propter viaticum negetur. 7. Qui sæpius idolis immolarint, sexennio. 8. Qui insuper causam immolandi dederint, decennio puniantur. 9. Diaconis, inter ordinandum contra continentiam protestatis, uxores non negentur : professis continentiam, sed non servantibus, ministerium auferatur. 10. Desponsata, etiam a raptore corrupta, reddatur sponso. 11. Adhuc Catechumenus lapsus, post baptismum ordinari queat. 12. Chorepiscopis non liceat ordinare Presbyteros aut Diaconos; nec mandatum dare Presbyteris civitatis. 13. Clerici carnem superstioserespuentes cessent ab omni officio. 14. Contractus venditionis rerum Ecclesiæ viduatæ a Presbyteris factus subsit reseissioni. 15. Qui irrationabiliter versantur, hoc est, Bestiarii aut Sodomitæ, pro varia ætate aut conditione vitæ jam 20., jam 25. annis, jam ad mortem usque pœnitentiæ subjaceant. 16. Tabescentes ex his criminibus reponantur inter euerumenos. 17. Promoti ad Episcopatum, nec tamen recepti, remaneant ubi fuerunt Presbyteri. 18. Virginitatem professi, non tamen colentes, habeantur pro bigamis. Sub sororis nomine non permittatur habitatio cum viris. 19. Adulterio sit pœnitentia septem annorum. 20. Fornicariæ vel abortum procurantes decennio pœniteant. 21. Homicidæ voluntario perpetua seu ad mortem usque sit pœnitentia. 22. Casuali septem vel quinque annorum. 23. Divinationibus dediti

quinquennio pœnitentiam ferant. 24. Sponsæ sororem corrumpens et corruptionis cum consensu conscii decennalem pœnitentiam subeant.

CANONES CONC. NEOCÆSARENSIS AN. EOD. A 16. PP. CELEBRATI. 1. Presbyter uxorem ducens deponatur : fornicans ad pœnitentiam redigatur. 2. Nubens duobus fratribus aut sororibus duabus ad mortem usque careat communione. 3. Polygamis successivis pœnitentia imponatur. 4. Gratiae tribuitur, si desiderans fornicationem prohibeatur ab actu. 5. Catechumenus assistens et peccans remittatur ad audientes; iterato lapsus expellatur. 6. Catechumena prægnaus ante puerperium baptizari possit. 7. Presbyter nuptiis bigami non intersit. 8. Maritus adulteræ, ante susceptos ordines, ad hos ne admittatur; post susceptos, aut illam dimittat, aut privetur ministerio. 9. Presbytero, peccatum ante ordinationem commissum confesso, prohibita sit oblatorum consecratio. 10. Diacono in simili casu auferatur ministerium. 11. Presbyter non ordinetur ante annum tricesimum, quo Christus baptizatus docere cœpit. 12. Clinicus baptizatus non fiat Presbyter; nisi aptorum raritas id exigat, et morum probitas mereatur. 13. Presbyteri agrorum vel alterius regionis in urbe aut regione alia non sacrificent. Chorepiscopi, qui sunt ad formam et exemplum discipulorum Christi, honorentur. 14. Septem duntaxat sint civitatis etiam magnæ Diaconi.

CANONES CONC. GANGRENSIS POST AN. 325. A 16. PP. CELEBRATI. Anathema dicitur. 1. Damnanti nuptias : 2. Carnis manducationem omnem reprobanti : 3. Servo dominum, occasione Religionis, spernenti : 4. Presbyteri conjugati oblationem contemnenti : 5. Ecclesiam vel Ecclesiasticos conventus despicienti : 6. Congregationem extra Ecclesiam cum contemptu Ecclesiæ agent : 7. Fructus alibi, quam in Ecclesia offerenti : 8. Præter Episcopum aut ejus vicarium, fructuum oblationem acceptanti : 9. Virginitatem matrimonio, tanquam bonum malo præferenti : 10. Virgini conjugatos arroganter despicienti : 11. Agapas penitus despicienti : 12. Reponenti justitiam in speciali amictu pallii, et vulgari vestitu utentes vituperanti : 13. Mulieri, licet pro continentia, vestem virilem usurpanti : 14. Uxori, ex nuptiarum contemptu, virum relinquenti, aut matrimonium solventi : 15. Religionis occasione, proles negligenti : 16. Prolibus parentes non honorantibus : 17. Mulieri, obedientiæ declinandæ causa, comam abscedenti : 18. in die Dominico jejunanti : 19. Jejunia Ecclesiæ non observanti : 20. Conventus et sacra ad sepulchra Martyrum execranti.

CANONES CONC. ANTIOCHENI AN. 341. A 30. PP. CATHOLICIS CELEBRATI. 1. Statutum Nicænum de Paschate servetur. 2. In Ecclesia præsentis communiceant; cum excommunicatis autem, vel per domos minime. 3. Clerici, præter conscientiam sui Episcopi, in alia Diœcesi non morentur. 4. Depositi aut damnati ministrare non audeant. 5. Seorsim ab Episcopo congregationem faciens deponatur. 6. Excommunicatus non recipiatur, nisi a proprio Episcopo vel a Concilio. 7. Clerici peregrini non recipiantur sine epistola Formata. 8. Formatas dare non liceat Presbyteris. 9. Episcopi suas tantum Diœceses curent: Metropolitanis subsint. 10. Chorepiscopi, licet ordinati, Presbyteros et Diaconos non ordinent; Subdiaconos tamen et Minoristas, quin et Episcopum civitatis, cui subjicitur, ordinare liceat. 11. Episcopi aut Clerici non adeant Imperatorem, nisi necessitatis causa et consulto Metropolita. 12. Idem damnati ad Imperatorem non recurrant, sed ad majus Episcoporum Concilium.

13. Episcopus non ordinet subditum alienæ Diœcesis, absque Metropolitæ litteris : alias ordinans et ordinatus incurrat pœnam. 14. Si dissideat Concilium in iudicio de Episcopo, Metropolitanus e vicina Provincia iudices alios evocet. 15. Episcopus a Concilio unanimiter damnatus apud alios non iudicetur amplius. 16. Episcopus vacans vacantem Ecclesiam sine Concilio, cui Metropolitanus adsit, occupans abjiciatur. 17. Episcopus Ecclesiæ datus, eandem vero non recipiens, communionem privetur. 18. Sine culpa propria non receptus pœna sit liber. 19. Episcopus præter synodum et præsentiam Metropolitanam non ordinetur. 20. Concilia Provincialia celebrentur bis in anno. 21. Episcopus non transeat nec transferatur a suo ad alium Episcopatum. 22. In altera Diœcesi aut alterius Diœcesis Clericos Episcopus non ordinet. 23. Episcopus non constituat sibi successorem. 24. Rerum Ecclesiæ Episcopus sit duntaxat curator, suarum autem dominus. 25. Potestatem tamen habeat dispensandi res Ecclesiasticas.

CANONES CONC. LAODICENI AN. 370. A 20. PP. CELEBRATI. 1. Secundo nubentes subsint pœnitentiæ sed breviori. 2. Peccatori pœnitenti et satisfaciendi detur communio. 3. Neophyti non ordinentur. 4. Præsentibus Catechumenis ordines non conferantur. 5. Clerici usuras non exerceant. 6. Hæreticis non permittatur ingressus in Ecclesias. 7. Hæretici non nisi post ejuratam hæresin et perceptum fidei Symbolum recipiantur per Unionem. 8. Cataphrygæ venientes instruantur et baptizentur. 9. Ecclesiastici ad hæreticorum speluncas orationis causa euntes priventur communionem per tempus. 10. Matrimonia cum hæreticis non ineantur indifferenter. 11. Non ordinentur Presbyteræ. 12. Episcopi legantur iudicio Metropolitanam et Episcoporum Comprovincialium. 13. Electio Sacerdotum non permittatur multitudini. 14. Sacra mysteria, Eulogiarum nomine, tempore Paschali non mittantur ad alias Ecclesias. 15. Præter Cantores ordinarios, alii non conscendant ambonem, psallendi causa. 16. Sabbato legantur Evangelia cum aliis Scripturis. 17. Psalmorum interstitia observentur. 18. Ad Nonam et Vesperas eodem semper preces fiant. 19. Modus et ordo precum post Homilias, et hominum ad altare accessus ordinetur. 20. Presbyteris a Diaconis, et his a Clericis inferioribus exhibetur honor. 21. Subdiaconi non habeant locum in Diaconio, nec tangeant vasa sacra. 22. Nec Subdiaconi. 23. Nec Lectores aut Cantores obeant ministerium cum orariis. 24. Clerici, nisi itinerantes, in tabernis non comedant. 25. Subdiaconi abstineant a danda benedictione. 26. Non ordinatus non exorcizet. 27. Ad Agapas vocati non tollant secum partes. 28. Agapæ non fiant in Ecclesia. 29. Sanctificetur dies Dominica, non Sabbatum more Judæorum. 30. Christiani lavacra cum mulieribus non frequentent. 31. Si contrahantur connubia cum hæreticis, hi spondeant se fore Catholicos. 32. Non capiatur benedictio ab hæreticis. 33. Caveatur a communionem cum hæreticis vel schismaticis. 34. Prohibeatur accessus ad sepulchra pseudomartyrum. 35. Malorum Angelorum cultus, antiquis hæreticis frequens, interdictus esto. 36. Clerici subexcommunicationis pœna abstineant a magia, incantatione et usu phylacteriorum. 37. Judæorum aut hæreticorum dona festiva non accipiantur, nec festa cum iisdem celebrentur. 38. Nec azyma admittantur a prioribus. 39. Gentilium nec festa colantur, nec communicatio cum istis fiat. 40. Episcopus vocatus adsit Concilio, nisi ægritudine impediatur. 41. Clericus nec absque litteris canonicis. 42. Nec præter Epis-

copi sui jussionem peregre abeat. 43. Subdiaconi non deserant Ecclesiæ januas. 44. Mulieres accedere ad altare, aut officium viris proprium agere ne ausint. 45. Post duas quadragesimæ hebdomadas nemo baptizetur. 46. Baptizandus fidem discat, et doctrinæ specimen feria 5^a majoris hebdomadæ edat. 47. Ægri baptizati, sanitate reddita, doceantur fidem, et discant. 48. Baptizati post lavacrum chrysmentur. 49. In quadragesima non fiat oblatio, nisi Sabbato et die Dominica. 50. Die Jovis Sancto non solvatur jejunium. 51. In quadragesima Sanctorum memoriæ transferantur in Sabbatum vel Dominicam. 52. In eadem nuptiæ et natalitia non celebrentur. 53. Christiani in nuptiis etiam abstineant a plausu et saltu. 54. Clerici nullis spectaculis intersint. 55. Nec Clerici nec laici celebrent convivia ex collatis Symbolis. 56. Ante Episcopi ingressum Clerici non intrent sacrarium, nec sedeant. 57. Non constituentur Episcopi in villis aut agris; nec Presbyteri sine præcepto aut consilio Episcopi agant quidpiam. 58. Oblationes non fiant in domibus. 59. Psalmi non sacri absint ab Ecclesiis, ibique soli Canonici libri legantur. 60. CANON Librorum Canonicorum hic describitur.

CODEX ECCLESIAE AFRICANÆ.

CANONES SYNODO AFRICANÆ 6^{ae}, SUB AURELIO 18^{ae}, AN. 419. A 217. PP. CELEBRATÆ ATTRIBUTI. 1. Statuta Conc. Nicæni serventur. 2. Trinitas personarum in Divina unitate prædicetur. 3. Episcopi Presbyteri et Diaconi servent continentiam. 4. Idem abstineant ab uxoribus. 5. Clericis cavendum ab avaritia et usura. 6. Chryisma a Presbyteris non conficiatur. 7. Absente Episcopo Presbyter pœnitentem periclitantem reconciliet. 8. Criminosus non permittatur accusare Episcopum aut Presbyterum. 9. Excommunicatus a suo Episcopo non recipiatur ab alio. 10. Presbyter ab Episcopo correptus et separatam congregationem faciens puniatur. 11. Idem faciens schisma, nec causam vicinis Episcopis committens, amittat locum et anathemati subsit. 12. Episcopus, extra synodi tempus, in realum lapsus audiatur a duodecim Episcopis. 13. Episcopus ordinetur a pluribus, aut saltem a tribus Episcopis. 14. Tripolitanae Provinciæ Episcopus unus in legationem veniat, Presbyter et Diaconus ibidem pauciores habeat judices. 15. Clerici declinato judicio Ecclesiastico civile eligentes, puniantur. Sacerdotum filii spectacula nec exhibeant nec spectent. 16. Clerici majores non sint conductores aut procuratores: Lectores puberes ducant uxores, aut continentiam profiteantur: Diaconi et Virgines ante annum 25um non ordinentur aut consecrentur. 17. Provinciæ distantes proprium habeant Primatem. 18. Dum ordinatur Clericus, moneatur servare constituta: Nec Eucharistia nec baptismus detur defunctis: Singuli Episcopi convenient ad Concilium Metropolitanum. 19. Episcopi accusati causa deferatur ad Provinciæ Primatem. 20. Presbyter aut Diaconus accusati judicem habeant Episcopum proprium cum vicinis Episcopis vel Presbyteris. 21. Filii Sacerdotum non jungantur matrimonio cum hæreticis. 22. Clerici hæreticis etiam consanguineis nihil conferant. 23. Episcopi sine consilio et litteris formatis Metropolitanæ trans mare non abeant. 24. Præter Scripturas Canonicas in Ecclesia legatur nihil: earum CANON hic recitatur. 25. Subdiaconi, cum habentibus ordines majores, servent continentiam. 26. Res Ecclesiæ nemo distrahat, nisi cum consensu Primatis. 27. Presbyteri et Diaconi

gravioris criminis convicti, non tamen redigantur ad pœnitentiam publicam: Rebaptizati non ordinentur. 28. Presbyteri aut minores Clerici, appellantes ad transmarina judicia, priventur communione. 29. Excommunicatus, ante audientiam communicans se ipsum damnat. 30. Accusator sequatur locum vel forum accusati. 31. Clerici, renuentes ad majores ordines ex mandato Episcopi ascendere, prohibeantur exercere sui ordinis ministeria. 32. Clerici bona Ecclesiastica acquisita dent Ecclesiæ: de bonis vel ex liberali donatione vel ex hæreditate acceptis disponant conformiter suo statui. 33. Presbyteri res suæ Ecclesiæ non vendant; Episcopi res Ecclesiæ matricis non usurpent.

CANONES EX PLENARIIS AFRICÆ CONCILII IN EADEM VEL ALIA SYNODO COLLECTI.

34. In Concilio Hipponensi (an. 397. celebrato) nihil corrigatur vel addatur. 35. Episcopi et Clerici filios suos non facile emancipent. 36. Idem non ordinentur ante suorum ad fidem conversionem. 37. Præter panem et vinum aqua mixtum nihil offeratur in missa. 38. Clerici et continentes, nonnisi comitati et sciente Episcopo, accedant ad Virgines et Viduas. 39. Ne quidem primæ Sedis Episcopus vocetur Princeps Sacerdotum aut summus Sacerdos. 40. Clerici, nisi peregrinentur, tabernas non adeant. 41. Sacrificia celebrentur a jejunis. 42. Nulla in Ecclesiis celebrentur convivia. 43. Pœnitentiæ tempus definiatur ab Episcopo: reconciliatio non fiat a Presbytero, nisi Episcopo absente: reconciliando imponatur manus aut absidem, seu chorum Ecclesiæ. 44. Virgines, parentibus mortuis, commendentur feminis gravioribus, et una habitent. 45. Ægroti loquela privati, testantibus de eorum desiderio aliis, baptizentur: histrionibus ac cæteris hujusmodi negetur reconciliatio. 46. Passiones Martyrum in Ecclesia legere liceat die anniversario. 47. Qui apud Donatistas baptizati sunt parvuli, ordines suscipere possint. 48. Non fiant rebaptizationes, reordinationes, nec translationes Episcoporum. 49. Episcopus non ordinetur a paucioribus quam a tribus Episcopis. 50. Quatuor aut quinque Episcopi sufficiant pro Episcopo eligendo. 51. Ecclesia Carthagenensis enuntiet in Africa diem Paschatis. 52. Provinciæ visitentur tempore Concilii. 53. Diœceses particulares, nisi ex consensu Episcopi proprii, non accipiant Episcopum. 54. Alienus Clericus non admittatur ab alio Episcopo. 55. Episcopo Carthagenensi liceat ordinare alienigenam Clericum. 56. Ordinatus ex proprii Diœceseos Episcopi consensu Episcopus propriam Diœcesin exigendi jus non habeat. 57. Amplificatur Can. 47us. 58. Regentur Imperatores, pro abolendis idolorum reliquiis et templis; 59. Pro liberandis Clericis a ferendo testimonium in publico; 60. Pro conviviis paganorum prohibendis; 61. Pro spectaculis a die Dominico et Festo amovendis; 62. Pro Clericis criminosos non defendendis; 63. Pro histrionibus, ad fidem conversis, ab infamia eximendis; 64. Pro manumissionibus in Ecclesia celebrandis; 65. Pro Equitio, Episcopo damnato, comprimendo. 66. Cum Donatistis agatur lenius. 67. A Judicibus petatur notitia actorum a Maximianistis. 68. Clerici Donatistæ conversi recipiantur in Clero. 69. Dirigatur ad Donatistas legatio, pacis componendæ ergo. 70. Congruit cum 28°. 71. Nemo diutius absit a sua Ecclesia. 72. Absque scrupulo baptizetur, de cujus baptismo est dubium. 73. Indicetur dies Paschalis: dies Concilii designatus observetur. 74. Episcopus vacanti Cathedræ datus Vicarius, hanc non retineat; sed eligi Episcopum curet. 75. Defensor Ecclesiarum ab Imperatore postuletur. 76. Episcopi ad Concilia veniant, aut justas absentiae causas perscribant. 77. Cresconius citetur ad pro-

ximum Concilium. 78. Disponitur de Ecclesia Equitii. 79. Clerici intra annum causam suam dicere negligentes, non audiantur postmodum. 80. Ex alieno Monasterio suscepti nec præficiantur Monasterio, nec ordinentur. 81. Episcopo, hæreticos vel paganos hæredes scribenti, dicatur anathema. 82. Repetitur Canon 64us. 83. Memoriam Martyrum falsæ aboleantur: novæ autem caute permittantur. 84. Idolorum reliquiæ extirpentur. 85. Ab Episcopo Carthaginensi subscribantur, si opus fuerit, litteræ, omnium Episcoporum nomine. 86. Ordo Episcoporum desumatur a tempore ordinationis. 87. De causa Quodvultdei Ep. disponitur provisorie. 88. Agitur de cessione faciendâ a Maximo. 89. Episcopi ordinati accipiant ab Ordinatoribus litteras testes cum die et Consule. 90. Qui vel semel legit in Ecclesia, ab alia in Clerum non recipiatur. 91. Episcopi in sua civitate convenient Donatistarum præpositos; ad pacem tentandam. 92. Conventionis forma præscribitur. 93. Instructio, legalis contra Donatistas ad Imperatorem missis data, recitatur. 94. Index canonum in Concilio, expressis solis titulis, describitur cum correctionibus. 95. Concilium universale, nonnisi urgente necessitate, est faciendum. 96. A iudicibus electis non liceat appellare. 97. Pro causis Ecclesiæ constituentur defensores Scholastici, seu Advocati. 98. Parochiæ, quæ non habuerunt Episcopum, talem non accipiant, nisi Primas et Episcopus, intra cuius Diocesis in Ecclesia est sita, consenserint. 99. Parochiæ Donatistarum conversæ, si habeant Episcopum, illi relinquuntur: si non habeant, vel sine Episcopo maneant, vel ad vicinum Episcopum se adungere permittantur. 100. Maurentio postulanti dantur iudices in sua contra Xantippum causa. 101. Litteræ decernuntur pro pace Ecclesiam Romanam inter et Alexandrinam concilianda. 102. Dimissus ab uxore aut a marito dimissa reconcilientur aut alteri non jungantur. 103. Preces in Ecclesia, nonnisi approbatæ in Concilio, adhibeantur. 104. Postulare ab Imperatore iudicium Episcopale, non autem publicum, liceat. 105. Qui in Africa non communicant, communicare trans mare non præsumant. 106. Pergens ad Imperatoris comitatum vel Romano vel Carthaginensi Episcopo reddat rationes. 107. Causam Episcopi cognoscere, non unius, sed plurium sit Episcoporum. 108. Adoptatur Africa Concilium contra Pelagium et Celestium celebratum. 109. Inde statuitur, Adamum a Deo non factum mortalem; 110. Parvulos in remissionem peccatorum baptizari; 111. Gratiam Dei remittere peccata, et præstare adiutorium, ne peccetur; 112. Gratiam tribuere scientiam et inspirare charitatem; 113. Sine gratia nihil boni posse impleri; 114. Humilem et veracem esse Sanctorum vocem hanc, si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus; 115. Sanctos etiam pro se postulare in oratione Dominica, Dimitte nobis debita nostra; 116. Idem a Sanctis orari veraciter. 117. Ecclesia Donatistarum conversa pertineat ad cathedram, ad quam Catholica ibidem jam exstans, spectat. 118. Divisio Diocesana decernitur et regulatur, ubi Episcopo Donatista converso, duo in eadem Diocesi erant Episcopi. 119. Episcopus, per se liberatam ab heresi Ecclesiam triennio possidens, eandem retineat. 120. Nemo Episcoporum irruat in Ecclesiam controversam, sed causam in Episcoporum iudicio decerni curet aut expectet. 121. Episcopus, subditos suæ Ecclesiæ convertere negligens, moneatur a vicinis Episcopis: illo negligentiam non emendante, quicumque conversionem effecerit, subditos facit suos. 122. Repetitur Can. 96us. 123. Episcopus suam Diocesis negligens excommunicetur.

124. Episcopus, Donatistas communicasse mentiens, Episcopatum amittat. 125. Presbyteri et Clerici appellent tantum ad Concilia Africana. 126. Liceat Episcopis velare virgines viginti quinque annis minores, urgente necessitate vel periculo. 127. Ne ob Concilium Episcopi diutius absint, ex qualibet provincia illuc mittendi legentur tres. 128. Ad accusationem non admittantur excommunicati; 129. Neque servi, liberti, aut infames; 130. Nec, qui in probatione unius criminis defecerint. 131. Qui accusatores esse nequeunt, nec testes sint, et supra annum ætatis 14um. 132. Ob crimen, quod Episcopus sibi soli detectum fatetur, nemo excommunicetur. 133. Non temere quispiam communione privetur. 134. Recitantur Litteræ Concilii ad Bonifacium R. P.; 135. Cyrilli Alex. de canonibus Nicænis ad Africanos; 136. Attici Constantinopolitani ad eosdem; 137. Exemplar Conc. Nicæni; 138. Litteræ Conc. Africani ad Cælestinum Rom. Pontificem.

QVÆRES : *Quænam sit Theologorum et Canonistarum auctoritas, indeque fluens argumentationis rectitudo et Cautela ?*

234. *Nota.* Quæ est Theologiæ et Jurisprudentiæ Ecclesiasticæ ex nuper dictis auctoritas, non eadem est THEOLOGORUM ET CANONISTARUM; cum hi principia earum subinde vel non sequantur, vel non assequantur. Principia utrique disciplinæ propria esse diversa, patet ex præmissis : unde quamvis sub Capitis proloquium monuerimus Theologum citra Juris Ecclesiastici peritiam, et vicissim Jurisperitum sine Theologia perfectum non esse, pro more tamen hactenus tractatæ a nobis geminæ scientiæ, utriusque etiam cultores et magistros seorsim hic et distinctos spectabimus. Eos cætera in præsens supponimus viros Catholicos, prudentes ac probos, atque disciplinæ, quam nomine et officio profitentur, non gnaros tantum, sed et ejusdem principiis utentes : qui enim conditionibus his carent, eorum rationem habendam esse nullam, prævie jam damus.

235. *Respondeo I.* THEOLOGI ET CANONISTÆ, in sua quilibet facultate et pro materia sibi propria, habent auctoritatem. *Ratio* est; tum quia doctissimis quibusque sua in arte habenda est fides; cum cujusque rei cognitio non aliis certius meliusque obtingat, quam ejusdem rei studiosis ac peritis : tum quia Pontifices et Concilia etiam œcumenica, præsertim posteriora, in decernendis quæstionibus dogmaticis et canonibus statuendis, illorum judicia sibi et perquirenda et sequenda censuerunt : tum quia Ecclesiæ Doctoribus et Sanctis Patribus iidem. in minore tamen auctoritatis gradu, successerunt; ut Greg. L. 36. Mor. c. 47. similitudine *virgultorum ex succisis arboribus annosis succrescentium* declarat. Quare fundatum in hujusmodi auctoritate argumentum est probabile; cum probabilitas argumenti extrinseca desumatur ab auctoribus fidem merentibus.

Non tamen sufficiunt 1°. Auctores qualescumque, sed graviore tantum ac illi, qui prudenter æstimari poterunt, et ratione doctrinæ suæ potuisse, et ratione probitatis voluisse, et ratione diligentiae ac prudentiæ reipsa non omisisse recte examinare quæstionem propositam : 2°. Nec sufficit Auctor unicus; prout notare licet ex hac ab ALEX. VII. damnata propositione, quæ num. 27^a sic habet : *Si liber sit alicujus junioris et moderni, debet opinio*

censeri probabilis ; dum non constet rejectam esse a sede Apostolica tanquam improbabilem. Quid tamen de auctore unico quidem, sed omni exceptione majore, dici possit, vid. in Tr. de Act. hum.

236. *Respondeo II.* Auctoritas THEOLOGORUM et CANONISTARUM nec semper crescit ex numero ; nec major etiam, si contradicant alii, est irrefragabilis. *Ratio primi* est ; tum quia in utraque disciplina, ubi auctores non sunt meri testes traditionis aut praxis, non tam numeranda quam ponderanda sunt suffragia : tum quia numerum subinde faciunt vel jussi jurare in verba scholæ aut magistri, vel soliti præeuntem sequi turmatim ut grues aut oves, vel dotibus non pollentes aut quandoque cum bono Homero dormitantes : quorum primi auctoritatem duntaxat sui magistri obtinent, medii absque examine proruentes vix ullam merentur, postremi illam vel non possident vel amittunt. *Ratio secundi* est, tum quia Theologorum et Canonistarum auctoritas nunquam est æqualis auctoritati Patrum, sed inferior : tum quia scholæ sæpius integræ opponuntur scholis, atque in pugna hujusmodi etiam inæquali auctoritas Doctorum ad faciendam fidem plus non valet, quam ratio illorum probet : tum quia patet experientia, sententias olim multorum jam antiquatas, paucorum autem invaluisse. Itaque argumentum ex auctoritate multorum, seu unam scholam conficientium seu ex diversis in aliqua opinione consentientium, contra alias scholas aut viros graves alios, non est certum, ac sæpe ne probabilius quidem. Præterea

Sequitur 1°. præjudiciis illos male abripi, qui alterius vel scholæ vel opinionis viros aut doctrinam vituperant, aut notis facile impetunt : 2°. observandum etiam esse ab Ecclesiæ præsidibus monitum illud, quod Benedictus XIV. Lib. 7. de Syn. Diœces. c. 11. §. 2. circa contententes inter se Theologos præscripsit.

237. *Respondeo III.* Auctoritas THEOLOGORUM aut CANONISTARUM in sententia, quantumvis ab Ecclesia nondum definita, conspirantium est tanta, ut illi refragari sit temerarium. *Ratio* est ; tum quia imprudentiæ aut insolentiæ genus videtur, nolle acquiescere concordipertorum suffragio : tum quia res satis perspicua censeri potest, in qua diversarum scholarum sectatores aut alia in cæteris passim dissentientes conveniunt : tum quia Conc. Viennense ob concordem suæ ætatis Theologorum sententiam, rem licet sub opinionis tantum gradu assertam, proposuit tamen omnibus tenendam. Hinc quod in notata etiam materia ex concordia Theologorum aut Canonistarum sententia fit argumentum, vel moraliter certum est, vel saltem unice probabile.

Est tamen 1°. cavendum, ne unanimis Doctorum consensus nimis confidenter aut temere asseratur ; nisi saltem inspectio præcipuorum aut magis celebrium auctorum de reliquis id contestantium fidem fecerit : sicut nec curandum, si unus aut alter obscurioris nominis auctor, absque efficacibus rationibus et responsis, contra torrentem nitatur et extra chorum communem saltet. 2°. Observanda est auctorum sive asserentium sive contrarianantium ratio enuntiandi, an absolute scilicet edisserant ac simpliciter, an cum modo : an tanquam de fide, fidei proximum, certum, probabilius, probabile etc.

238. *Respondeo IV.* In iis, quæ ad fidei dogmata aut morum principia pertinent, indeque indubie deducuntur, unanimis THEOLOGORUM sententia majorem etiam auctoritatem habet ac tantam, ut eidem contradicere saltem hæresi aut errori proximum videatur. *Ratio* est; tum quia unanimis ejusmodi consensus est testimonium plusquam probabile, articulum, in quem consentitur, esse traditum; *Quod enim*, ut TERTUL. L. de Præscript. ait, *apud multos unum invenitur, non est erratum sed traditum*: tum quia sententia Theologorum concors, et erronea, in errorem induceret Ecclesiam; sive quod ejus Pastores docendo, prædicando, et adhortando ovibus instillant unanimitate Theologorum asserta: sive quod Ecclesia nunquam repudiet concors Theologorum placitum, sic tamen statuente Can. 3. Dist. 83., *errorem, cui non resistit, approbaret, et veritatem, quam non defendit, opprimeret*. Inde patet, argumentum ex ejusmodi unanimi conspiratione depromptum omnino pro certo esse habendum.

Neque pro hac auctoritate necessarium est CANONISTARUM suffragium; quia quod Melch. Canus L. 8. de Loc. Theol. c. 7. inquit, in his, quæ ad fidem pertinent, Jurisconsultorum auctoritate Theologus non eget: quin potius eorum titulorum expositionem Legis peritus a Theologo mutuari debet. Eandem in rem Benedictus XIV. tum Card. Dominici Pinellii sententiam adducit, tum ipse enuntiat Instit. Eccles. Inst. 57. scribens, ad Theologum pertinere, dogmata proferre in medium atque de illis disputationem instituere; Canonum interpretem autem ea habere pro certo, et ea Theologia desumpta. Quibus dictis simile aliud in Præf. ad Comment. de Fest. Domini videre licet.

239. *Observe.* Facultates suis in censuris ac responsis eadem gaudent auctoritate, quam Theologis aut Jurisperitis pluribus supra tribuimus. In his tamen Facultatum sententiis, pro merito æstimandis, attendere oportet 1º ex parte rei, ad rationum momenta, quæ nititur doctrinale judicium: 2º ex parte judicii; an fuerit unanime, legitime latum, etiam liberum tum a præjudicio Scholæ, tum a dominatu cujuscumque sive intra sive extra congregationem erga consultantes prævalentis: 3º ex parte personarum; an suffragatores sint numerosi, an eruditionis ac sapientiæ fama floreat, an valeant usu rerum et experientia etc.

CAPUT III.

DE RATIONE ET HISTORIA HUMANA.

Rationem humanam, contra, ac in tractatus ingressu factum est, Historiæ præponimus, eo quod ampliores quam alias usus habeat, et diffusa ad scientias significatione, illam hic accipere materia superstes jubeat. Constat autem Rationem humanam sub hac latitudine sumptam non minus ac historiam a sacris Libris distinctam locos Theologiæ extraneos constituere et ex alienis disciplinis assumptos: unde de utraque dicturi duntaxat sumus uni-

versim et breviter, adjecta sub finem recensione hæresum ac propositionum damnatarum, quæ pars historiæ, præter alias in superioribus jam expositas, potissimum Theologiæ conducere potest.

ARTICULUS I.

Quenam sit Rationis humanæ utilitas et cautio in Theologicis?

249. *Nota.* RATIONIS HUMANÆ nomine tum congenitam cognoscendi verum potentiam seu facultatem naturalem ratiocinandi, tum naturale medium cognoscendi verum indicare licet. Medium hoc naturale triplex præcipueprehenditur: *Philosophia* scilicet, quæ rerum sive in essendo sive in cognoscendo causas naturales investigat et prodit; *Juris Naturæ cognitio*, quæ innata justitiæ principia honestati morali superaddit; *Jurisprudentia Civilis*, quæ quamvis plurimum ex libera imperantis voluntate habeat, æquitatem tamen naturalem ubique sectatur aut supponit. De facultatis rationalis viribus agendique modis supervacaneum foret, post logicæ rudimenta hic disserere. Quænam sit Philosophiæ notio et amplitudo, quæve illius sint partes seu theoreticæ seu practicæ, cæque vel physica vel moralia spectantes, prænosci a Theologo, ante accessum ad sacram scientiam, debent. Unde si qua notitia adhuc exigitur, ea de Jurisprudentia tum naturali tum civili danda est. Sed enim de Jure naturali, officiisque erga Deum, seipsum et proximum, naturali ac indispensabili obligatione debitis, horumque principiiis tum constitutivis tum cognoscitivis saltem agitur in Tract. de Legibus aut de Jure et Justitia: de Jure civili autem, quamvis particulare illud ac pro variis civitatibus vel regnis sit varium ideoque minus cognoscendum, ut tamen commune est receptum a pluribus, ex corpore Juris Justinianæi haud difficulter perspicitur.

Præter Gregorium et Hermogenem Ictos Romanos, ediderat quidem an. 435. Theodosius Junior Orientis Imperator Legum civilium collectionem libris sexdecim distinctam, quæ ab Eodem *Codicis Theodosiani* nomen accepit: prævaluit tamen postmodum Opus, quod universum jus Romanum complexum post Imperii sui exordia an. 525. posita Justinianus itidem Imp. Orientis colligi curavit, post varias autem vicissitudines Maximilianus I. per Recessus Imperii etiam Germaniæ observandum præscripsit. Corpus hoc juris, a suo editore *Justinianæum* dictum, continet Institutiones, Digesta seu Pandectas et Codicem repetitæ lectionis an. 533. simultanea promulgatione confirmatas, nec non Authenticas seu Novellas an 559. publice dein additas.

Institutiones, quæ sunt velut elementa civilis Jurisprudentiæ, versantur circa jus triplex, Personarum scilicet, Rerum et Actionum: constant libris quatuor, divis in titulos nonaginta novem, qui secantur in Paragraphos.

Digesta seu *Pandecta* secundum rem et nomen digerunt et comprehendunt præcipua de plerisque Juris quæstionibus antiquorum Juris Consultorum placita; definiuntur Libris quinquaginta; qui in Titulos quadringentos et amplius, sicut hi in Leges dividuntur; ne quid dicam de Digestorum divisione, alia in septem partes ab Imp. Justiniano, alia in duo volumina ab Irnerio, alia in Jus vetus, Infortiatum seu intermedium, et novum a Bulgaro, Bononiensibus sec. duodecimi jurisperitis facta.

Codex complectitur constitutiones Ethnicorum æque ac Christianorum Imperatorum ex Gregoriana, Hermogeneana et Theodosiana Collectionibus compilatas, adjectis tum antiquorum ibidem omissis, tum novis Theodosii ac succedentium Imp. editis legibus : his in repetita lectione, h. e. secunda editione auctoritativa, accesserunt quinquaginta Decisiones Justiniani cum novis constitutionibus; tandemque postea insertæ sunt authenticæ, id est derogationes vel confirmationes legales, quas vel ex Novellis Justiniani vel ex Friderici primi ac secundi Imp. constitutionibus desumptas minore litterarum characterè inspersit auctor incertus. Conflatur autem Codex ex Libris duodecim; libri ex Titulis pluribus ultra septingentos; Tituli ex Legibus et authenticis.

Authenticæ seu *Novellæ* vocantur constitutiones, quas post tres priores Juris partes conjunctim editas ab anno scilicet 533. ad an. 559. usque varias condidit. Earum in Juris Corpore extant centum sexaginta octo, non tamen observato temporis ordine: Collectio ista dispescitur in Collationes novem; collationes secantur in Titulos, quorum singuli singulas Novellas proponunt; Novellæ exhibent Præfationem, Legem et Epilogum; Lex sæpius in capita scinditur.

Ad calcem memoratarum Juris civilis partium apponuntur aliquando varia Imperatorum *Edicta et Novellæ* Constitutiones item et *Feudorum* consuetudines libris quinque comprehensæ, *Leges duodecim Tabularum*, *Fasti consulares* et alia, quorum tamen vis exolevit.

241. *Dico I. RATIO HUMANA*, accepta pro facultate rationali, non utilis solum est, sed et necessaria Theologo. *Ratio* est; tum quia facultas hæc juxta Psal. 4. est quædam luminis divini participatio homini concessa ad comparandam veritatis cognitionem; hac vero sublata, ut CANUS L. 9. de Loc. Theol. c. 4. inquit, « Non dico inter rusticum et Theologum, sed inter Theologum et pecudem aut saxum etiam aut truncum nihil interest: » tum quia sine rationis naturalis usu conclusio Theologica nulla haberi potest; utpote quæ propositionem naturaliter certam et perspicuam inter præmissas exigit: tum quia illius subsidium requiritur, ut quis comprehendat exponatque motiva credibilitatis; percipiat et teneat substantiam saltem articulorum fidei; paratus denique sit ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea, quæ in nobis est, spe fundata scilicet in fide, ut 1. Pet. 3. v. 15. dicitur.

Cavendum tamen 1º ne ratio naturalis rapiat sibi partes primas, sed discat servire, seque in captivitatem redigi in obsequium fidei: 2º ne eadem pro mensura credendorum adhibeatur; cum plura mysteria sint supra naturam, possitque Deus plura facere, quam capere humana ratio: 3º ne præidentior sit sibi que nitatur, aut ductum auctoritatis respuat; ne curiosa nimium in altissimas res penetrare præsumat; ne frivola denique sit, et inanes ac otiosas quæstiones immisceat materiis Theologicis.

242. *Dico II. RATIO HUMANA*, sumpta pro Philosophia, suam in Theologicis utilitatem habet. *Ratio* est; tum quia servit ratione Hermenias ad legitimum verborum et propositionum Theologicarum sensum, ratione syllogistics ac Methodi ad probationem et convictionem fidei, ratione Naturalis scientiæ ad Parabolarum, Historiarum ac Descriptionum sacrarum expositionem, ratione

Ethices ad virtutum vitiorumve tractatum: tum quia *juvat* ad edocendos gentiles, convincendos Naturalistas et Atheos, refellendos Sophistas, delectandos eruditos, instruendos rudes etc.; quo consilio et Patres plerique in suis scriptis, et post D. Thomam Theologi suis in Summis aut sententiarum commentariis multum philosophati sunt.

Curandum tamen 1°. Ut PHILOSOPHIA sit vera in principiis, adeoque hæc nihil negent aut statuunt universaliter circa superiora naturæ; quia fides de potentia Dei, Trinitate et Eucharistia, hujusmodi assumpta plura declarat falsa, v. g. Nihil ex nihilo fit; Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se; Exactum sensuum omnium testimonium non fallit etc.: 2°. Ut sit sana in doctrinis, quæ proin non repugnent rectæ rationi aut dogmatibus orthodoxis. Quamvis enim Philosophiæ sua sit libertas et propria regio; prior amen limitibus rectæ rationis definiri debet, ne sentiendi libido evadat: posterior autem veritati fidei obstare nequit, cum hæc ipsa oppositio falsitatem alias prodat: 3°. Ut sit cauta in delectu opinionum, inter Christianos innocue controversarum, eamque eligat, quæ cum modo loquendi Ecclesiastico coheret; ab hoc enim recedere Catholico non licet absque temeritatis nota vel suspicione: 4°. Ut sit sobria in usu, ideoque nec præsumat naturali ratione evincere, quod sola revelatione constat; nec omittat e sua penu addere, quod in fidei dogmatibus ad illustrandum, in morum principiis ad confirmandum conferre poterit; nec tamen nimium Philosophiæ principiis ac principibus tribuat; cum ancillari illam non autem dominari oporteat; nec quæstiones et speculationes Philosophicas in Theologiam invehat; cum ea hinc sterilis ac inutilis evadat: nec etiam ratiunculas quascumque arripiat; cum frigidum alias et impotens fiat adminiculum.

243. *Dico III.* RATIO HUMANA, accepta pro Juris naturalis scientia, non mediocrem in Theologia usum obtinet. *Ratio* est; tum quia principia morum, quæ sive a Moyse in Tabulis sive a Christo in Evangelio prolata sunt, pleraque jam scripta fuerant in cordibus nostris, et a Jure naturæ ordinantur: tum quia qua ex parte Religio nostra est naturalis, per sese jus naturæ admittit; qua vero ex parte supernaturalis est, qua supposita revelatione et institutione, jus idem subintrat, et pro determinati status conditione obligare incipit: tum quia hanc juris materiam tanquam sibi propriam et ad Religionis officium pertinentem assumpserunt ex SS. Patribus quidem Clemens Alex. LL. 8. Stromatum, Tertul. Apolog. adv. gentes et LL. adv. Judæos ac Marcionem, Euseb. Demonstratione Evangelica, Lactantius LL. Institutionum, Ambros. LL. 3. de Officiis, Chrysost. Homiliis in Genesim, Augustin. LL. de Civitate Dei et cont. Faustum etc.: ex Interpretibus Alphonsus Tostatus, Cornelius a Lapide, Nicolaus Serarius, Estius, Pineda, Bonfrerius, Marius, Pererius, Lorinus etc.: ex Theologis S. Thomas LL. cont. Gentes et Sum. 2. 2., Sotus, Cajetanus, Medina, Sylvester, Victoria, Molina, Suarez, Lessius aliique innumeri.

Colligere hinc licet 1°. Penes ECCLESIAM esse, interpretari Jus naturæ, quod Moyses et Christi promulgatione evasit Divinum, eamque in hac interpretatione esse infallibilem: 2°. Sicut Ecclesia potestatem hanc sæpius jam exercuit damnando propositiones varias; sic ejus auctoritatem in hoc usu a Catholicis omnibus colendam reverendamque esse: 3°. Cavendum hic stu-

diosius, ut principia et dogmata hujus scientiæ vera sint ac sana : 4°. Tutissimam ea eruendi viam patere in libris sacris et Patrum Interpretum ac Theologorum lucubrationibus; cujus rei specimen ante vicennium *Theses Scripturistiæ Colonienses* dederunt.

244. *Dico IV.* RATIO HUMANA, sumpta pro Jurisprudentiâ civili, non caret utilitate, in Theologicis. *Ratio* est tum quia in materia justitiæ normam positivam aliunde, quam ex hoc jure, frequenter non habemus : tum quia in materiis aliis ab hac prudentia vel Jus naturale determinatur vel explicatur, vel augetur : tum quia Superioribus et Legibus etiam civilibus, nihil iniquum jubentibus, obediendum esse Jus naturale et Divinum præcipit.

Advertendum tamen : 1°. In causis spiritualibus et Ecclesiasticis attendi solum Jus canonicum : 2°. Inter personas Ecclesiasticas in causis etiam profanis præferri Jus canonicum civili : 3°. Si de conscientia et peccato agitur, ab omni Catholico servari Jus canonicum discrepans a civili : 4°. Legem civilem canonizatam, h. e. vel per observantiam vel per expressos Canones comprobata, obtinere in foro Ecclesiastico : 5°. Ubi jus alterutrum aut ex obscuritate aut ex casus præteritione deficit, deficiens suppleri ab altero : 6°. Occurrente antinomia legis et canonis in materia indifferente, quodlibet jus valere in foro sibi proprio.

245. *Observe.* Quod de *Jure naturali* dictum est, dici etiam cum proportionem potest de *Jure gentium*; quamvis recte pluribus titulis ab illo distinguatur. Præterquam enim quod cum aliis hactenus memoratis in aliqua acceptatione humanæ rationis possit comprehendî; consideranti facile patet, quod analogam cum *Jure naturali* pro publicis gentium negotiis utilitatem in Theologia præstet : sed et hinc similibus illud cautelis limitandum esse, planissima illatione constat.

ARTICULUS II.

Quenam sint Historiæ humanæ commoda et cautele pro usu Theologico ?

246. *Nota.* Ut, quam appellationem a Cicerone accepit, HISTORIA dici magistra et lux veritatis mereatur, comites quidem Geographiam et Chronologiam, ducem autem artem Criticam habere oportet. Dividitur in Sacram et Profanam, prout gesta, quæ perscribuntur, ad unam alteramve rerum classem pertinent. De profana hic dicere nihil attinet, nisi quatenus cum sacra connectitur, hujusque seu partem constituit, seu notitiam illustrat : de sacra autem, quæ scriptores Canonicos pro parentibus habet, neque nunc dicendum restat ; cum illuc pertinentia in prima de scripturis sacris Disputatione attigerimus ; ut adeo de historia Ecclesiastica præcipuus nobis sermo relinquatur. Porro per sese liquet, sive ad cognoscenda facta, sive ad ea rite distinguenda, sive ad eadem in manu memoriaque habenda, commodum illud ingens, quod liberaliter confert Geographiæ æque ac Chronologiæ tam scientifica, quæ scilicet monumentis ex historia et mathesi depromptis locum annuumque gestorum probat et determinat quam practica, quæ nimirum aut recensionibus, scriptis aut mappis tabulisque incisis eadem exhibet : unde, præter pauca Corollario innectenda, de neutra hic tractabitur.

E contra vero, quamvis de ARTE CRITICA et rudimenta jam tradantur in Philosophia, et a nobis etiam, ubi de libris Canonicis et Patrum operibus egimus, nonnulla fuerint dicta, instituti tamen ratio videtur exigere, ut aliqua ad res Ecclesiasticas magis pertinentia subijciamus. Nititur autem hæc ars, præter testimonium seu auctoritatem testium, quod est commune cum historia fundamentum, tanquam propriis suis principiis, et conjectura seu reflexione prudenti ad verosimilitudinis criteria; et traditione, non quidem divina aut Ecclesiastica, nec tamen mere vulgari, sed inter utramque media; et sensu aut observantia Ecclesiæ sive universalis sive particularis, quam vel ex Martyrologiis, Missalibus, Breviariis, Calendariis aliisque monumentis, vel ex solemnitatibus, moribus, memoriis aliisque institutionibus colligere datur.

247. *Dico I.* HISTORIA plurimum subsidii præstat sacræ scientiæ. *Ratio* est tum quia Religio per historiam primis mundi ætatibus tradita, a Moyse ad Christum usque conservata, abhinc in omnem terram ætatemque propagata fuit: tum quia Theologia per historiam accipit præcipua sua principia, maxime directiva; doctrinæ, disciplinæ ac rituum antiquitatem vel novitatem intelligit; dogmatum fidei ac principiorum moralium occasionem, certitudinem ac sensum discit; rerum Ecclesiasticarum originem, usum, constantiamque aut varietatem cognoscit: tum quia per historiam sæpe facilius quam per ratiocinationem docetur et discitur fides; solidius confirmantur dogmata; efficacius refelluntur errores; illustrius exponuntur mysteria; potentius persuadentur instituta; stabilius servantur ordinata.

Ut vero hic fructus sperari possit, nec recipere historiam quamcumque oportet, nec omnem historiam abjicere decet; sed prudens inter historias delectus est faciendus.

Porro *rejici* historia debet aut potest: 1°. quæ impossibilia aut aliena a verosimili narrat: 2°. quæ velut apocrypha aut sublestæ fidei damnatur ab auctoritate publica vel communi eruditorum sententia: 3°. quæ est vel anonyma seu incerti saltem et ignoti auctoris; vel pseudonyma, seu auctori cuiquam falso inscripta, vel scotonyma seu auctoris obscuri et nullius famæ: 4°. quæ multo post factum tempore primum enata, caret testimonio et monumentorum antiquorum auctoritate.

Recipi e contra meretur historia: 1°. quæ quamvis stupenda et naturam excedentia referat, fundamento tamen non caret pro miraculo: 2°. quæ judiciali auctoritate; aut consentiente scriptorum judicio firmatur: 3°. quæ coram multitudine rerum curiosa nec rei admodum favente contigit; aut in lucem similis multitudinis sine contradictione fuit evulgata, aut a scriptoribus refertur, quorum intererat illam silere vel labefactare: 4°. quæ ab origine fuit notissima et contestata a scriptoribus cœvis.

In delectu: 1°. Pensanda est tum facti publicitas, celebritas et constantia; tum narrationis veritas, asseverantia et uniformitas saltem quoad substantiam; tum Scriptorum prudentia et probitas, ab affectu et partium studio immunitas, famæ et æstimationis celebritas. 2°. Præferre decet Historicos præsentis et ex visu testantes absentibus et auditu duntaxat edoctis; cœvos aut suppres posterioribus et ætate se junctis; veteres demum, si æqualibus dotibus polleant, junioribus aut recentibus. 3°. Inter eosdem unus aut alter, qui factum refert, audiendus est potius, quam qui de eo silent; negantibus

autem aliis, eundem audiri non convenit : variantibus aut discrepantibus inter se scriptoribus pluribus, ex solo numero fides non est decernenda ; sed vel ad qualitates testium vel ad alia critices subsidia recurrere oportet.

248. *Dico II.* ARS CRITICA utilitatem habet in Theologicis, non tamen indefinitam. *Ratio primi* est tum quia Theologia non minus crisi sanoque iudicio opus habet quam recta ratione : tum quia germana critice præter textus sensusque genuini demonstrationem, veterum monumentorum authenticam et testium scriptorum auctoritatem exponit : tum quia prudentes eruditorum animadversiones, populorum persuasiones et Ecclesiarum opiniones sacram scientiam juvant et illustrant. *Ratio secundi* est tum quia sacram litterarum sensus, librorum Canonicorum authenticam, Traditionum, Conciliorum et Patrum auctoritas iudicio Ecclesiæ, non crisi humanæ, examinanda divino jussu ac privilegio est tradita : tum quia critice, quod facillime fit, limites sibi fixos transvecta in sacrum tribunal inducit privatum spiritum ; simplicitatem fidei ac certitudinem evertit, Ecclesiam opinantis, dubiis aut divinationibus implet : tum quia ars hæc posteriore primum ætate nata, neque nunc etiam certis omnino regulis firmata, et abusibus hactenus potius quam prosperis effectibus famosa, utilitatem indefinitam habere aut promittere nequit.

Ubi tamen crisi locus esse potest, advertendum est quidem : Circa *Conjecturam* : 1°. Non sufficere, quod ea rationi non adversetur ; sed requiri, ut argumento positivo nitatur : 2°. Conjecturæ vim vel ex intrinsecis historiæ principiis vel extrinseco sapientum de ea iudicio ponderari : 3°. Si firma sit et partem contrariam explore vincat, certitudinem quamdam nancisci : 4°. Conjecturæ hujusmodi cedere auctoritatem incertam ; vicissim autem ab hac illam superari, si auctor fide dignus nec contradictionem cœtanei expertus, rem diserte et citra ambiguitatem affirmet : 5°. In auctoritatis et conjecturæ æquilibrio præsumi pro veritate historiæ ; cum auctoritas e possessione deturbari nequeat, nisi argumentis certis.

Circa *Traditionem et sensum Ecclesiasticum* autem : 1°. Nihil in his tolerari superstitiosum, vanum aut inutile ; nihil nocens, indecorum aut ridendum ; nihil incredibile, contradictorium aut fabulosum ; nihil absonum ab usu temporum aut dignitate hominum, quibus actio vel res tribuitur : 2°. Debere legitime posse præsumi, res vel actiones easdem diuturnitate vel usu non fuisse adulteratas, nec etiam primum cœpisse absque ratione sufficiente, quamvis ea nunc designari nequeat : 3°. Requirit, ne scriptores cœvi, antiqui, aut alii auctoritate pollentes illas impugnariint vel damnarint ; aut difficultates obstant, quæ nequeant solide elidi.

Circa ipsam *crisin* denique : 1°. Non esse transiliendos limites humanæ disquisitioni fixos supra designatos ; nec negandam submissionem iudicio Ecclesiæ ; nec omittendam reverentiam antiquitati merito æstimate debitam : 2°. Communius acceptata vel antiquitus indubia non esse abjicienda vel ex conjecturis levissimis vel ex argumento mere negativo ; sed ad hoc requiri argumenta convincentia : 3°. Nihil concedendum esse effectui cuiquam sinistro ; nihil detorquendum male, arguendum præcipitantius aut exaggerandum invidiosius ; non facile etiam credendum criticis, affectus hujusmodi vel defectus prodentibus.

249. *Observe.* Pro commodo ex *Geographia et Chronologia* capiendo, non tam faciunt regulæ, quam librorum notitia, in quibus Theologus subsidium paratum inveniat. Inter hoc vero pro intelligendis Vet. Novique Testamenti Codicibus serviunt præprimis Theatrum Terræ sanctæ ab ADRIANO ADRICHOMIO editum, Mappæ Geographiæ sacræ a NICOLAO SANSON tabulis tribus incisæ, duo item volumina SAMUELIS BOCHARDI, Geographiam Terræ sanctæ complexa : pro historia primitivæ Ecclesiæ cognoscenda prodest ex veteribus Geographia tum STRABONIS tum PTOLEMEI ; ex recentioribus PHILIPPI FERRARI Topographia in Martyrologium Romanum et ARNOLDI MEERMANNI Theatrum conversionis gentium totius orbis : pro dignoscendis rebus Ecclesiasticis a Constantini ætate usque ad Honorii tempora præstat, quæ antonomastice dicitur, Notitia utriusque Imperii sub initium seculi 5. scripta, a GUIDONE PANCIROLO notis illustrata ; cui adjungi potest Index Geographicus editioni Conciliorum Labbeanæ subjectus : pro noscendis Ecclesiis ad quinque Patriarchatus pertinentibus consuli præsertim merentur Geographia CAROLI VIALAR, olim dicti a S. PAULO, Ep. Abrincensis, Jus Græco-Romanum JOAN. LEUNCLAVII, Officia Ecclesiæ Constantinopolitanæ GEORGH CODINI, ac demum Notitia Episcopatum AUBERTI MIRÆI : pro hodierno tandem statu Episcopatum discendo, præter postremi memoratam Notitiam, Politiam et Geographiam Ecclesiasticam, conducit Apparatus ad novam Conciliorum editionem, auctus ab HARDUINO, et correctior a COLETO Venetiis editus.

Chronologiæ notitiam suppeditant SCALIGER de Emendatione temporum, CALVISIUS in *Chronologia*, BEVEREGIUS in *Institutionibus Chronologicis*, PETAVIUS in *Rationario* et in *Doctrina temporum*, RICCIOLIUS in *Chronologia reformata*, SALIANUS et USSERIUS in *Annalibus*, BRIETIUS in *Chronico universali*, aliique tum antiqui tum recentiores, quorum amplissimos labores brevi libello complexi sunt MUSANTIUS in *Tabulis Chronologicis* et CALMETUS in *Chronologica Epitome*. Ex his autem alter alterum correxit sæpius, aut diversam annorum seriem ordinavit, partim quod ipsi scriptorum primævi fontes deficerent, variarent, vel fluctuarent ; partim quod epocharum, ærarum, periodorum aliarumque notarum Chronologicarum initia, ordo ac usus incerti variiquæ forent : unde sub extremum valeat hæc Genebrardi observatio : In *Chronologicis* satis est, si probabilissimus veroque proximus calculus teneatur.

APPENDIX I.

DE HÆRESIBUS IN ECCLESIA SUBORTIS.

250. *Nota.* Ex historicis pro Theologia subsidiis restat notitia de sectis erroneis ; quæ quamvis sparsim et pro opportunitate materiæ in *Institutionibus Theologicis* etiam amplior detur, eam tamen pro Principiorum Adjuvantium supplemento hic adjungendam duximus, ut et aliorum morem imitemur, et hanc Theologicæ eruditionis partem desiderari haud patiamur. Sectarum hujusmodi, ut de *Virt. Theol.* dicemus, tres universim classes numerantur, Paganismus nempe, Judaismus et Hæresis. Ad *Paganismum* referuntur Athei, Deistæ, Polythei et Mahumetani : sub *Judaismo* comprehendebantur olim Samaritani, Sadducæi, Pharisei, Hemero-baptistæ, Herodiani, Galilæi cum Nazareis et Essenis, utrique Ecclesiæ communibus ; nunc

vero Judæi in Caraitas traditionem respuentes et Rabbinistas illam recipientes scinduntur : *Hæreses* in Ecclesia Christi invaluerunt plures, quam ut paucis eas titulis recensere liceat, nisi forte ad certos fidei articulos, quos principaliter negarunt, eos reducere liberet.

Porro sicut in Disp. 2^a. a prioribus duabus partibus oppugnandis abstinuimus, sic neque nunc in iis uberius referendis detinebimur; partim quod errores earum characteristici vel ex ipsomet nomine vel ex alibi dictis jam constant, alii vero inter hæreses etiam occurrant : partim quod sectariorum illorum apud nos vel minor sit frequentia vel rarior oppugnandi occasio; unde et titulum de solis hæresibus inscripsimus. Acturi autem de his, eruditioni id dabimus, ut plerasque secundum seculorum seriem, annotatis nomine, auctore et anno, atque erroribus præcipuis indicatis referamus : brevitatis autem studio id concedemus, ut minus famosas nec postea reviviscentes suis in tenebris relinquamus; vitam hæreticorum et mores historicis enarrandos relinquamus; oppugnatores etiam, damnatores ac iudices hæresum, utpote magnam partem in recensione Conciliorum, Pontificum et Patrum jam annotatos, hic prætermittamus.

SECVLUM I.

SIMONIANI, dicti a Simone Mago, an. 40. Docebant mundum ab Angelis, Legem a sinistra Intelligentia conditam; Christum apparenter duntaxat passum; dari metempsychosin; resurrectionem carnis non fore; promiscuum fœminarum usum licere; nulla opera bona requiri.

A Simonis discipulis, pauca mutantibus, provenerunt MENANDRIANI, qui immortalitatem corporum promittebant in nomine Menandri baptizatis, DOSITHEANI, GLEOBANI, GORTIENI, MASBOTHEI, ADRIANISTÆ, EUTYCHISTÆ, CANISTÆ; quorum omnium brevissima duratio erat.

CERINTHIANI, a Cerintho proselyto ex Judaismo, an. 51. Statuerunt Angelos mundi conditores adorandos; Jesum distingui a Christo, illumque commercio maritali natum, passum, necdum surrexisse; hunc sub columbæ specie descendisse; et sub passionem discessisse; abjecto, præter Evangelium Matthæi, nec illud integrum, novo Testamento, servandam legem Mosaicam; baptismum pro mortuis non baptizatis suscipiendum; fore millenarium regnum delictis carnalibus abundans, post resurrectionem, Hierosolymis agendum.

NICOLAITÆ, a Nicolao Diacono, non quidem auctore, sed occasione, an. 63. Præter errorem de conditoribus mundi barbaronymis, volebant licitam idolothytorum comestionem; scortationem ac indifferentem uxorum usum non tantum licitum, sed et meritorium et ad salutem necessarium.

EBIONITÆ, ab Ebione, sive voce *mendicum* significante, sive persona sic appellata, an. 72. Credebant Christum ex conjugio Josephi et Mariæ carnali natum; obligabant ad legalia; virginitatem rejiciebant; per mittebant uxorum pluralitatem.

NAZARÆI, item ESSÆI, aut ESSENI cir. an. 82. erant e Synagoga Christiani; qui sicut fidei in Christum addebant necessitatem observationis legalium, ita sectis antiquis appellari potius amabant, quam dici Christiani.

Hujus seculi hæreticis addi a quibusdam solent CAPHARNAITÆ discipulatum Christi deserentes ob crudiores comestionis Eucharisticæ acceptionem;

HYMENÆUS item ALEXANDER et PHILETUS cum aliis Corinthiis resurrectionem mortuorum negantes, traditi satanæ a Paulo: plures denique tum PSEUDOCHRISTI seu Messiam se fingentes, tum PSEUDOAPOSTOLI vel PSEUDOPROPHETÆ, quorum plerique observationem legalium urgebant, aliqui etiam aut impuritatum licentiam docebant, aut magistratibus gentilibus obedientiam præstandam negabant.

SECULUM II.

CAINITÆ, ab æstimatione Caini fratricidæ sic dicti, an. 101. Quos Scriptura pessimos depinxit, hi celebrabant velut optimos, a Sophia contra Hysteram protectos, quæ nominibus virtutes rerum creatrices, illam fortiorem, hanc infirmiolem colebant, ex Evangelio Judæ proditoris conficto ita edocti. Senserunt male de expiatione peccatorum per Christum, martyrio et idolothyti.

HELCESEI, ab Elaxai sive Helcæo Pseudopropheta appellati, an. 103. Tribuebant Christo et Spiritui S. certas quantitatis mensuras; illum apparuisse tantum licet sæpius, hunc sexu fœmineo formatum dicebant: religionis partem exoticis jurisjurandi formulis definiebant; in persecutione fidem libere negabant.

SATURNIANI, a Saturnino Menandri discipulo, an. 107. Fingebant septem angelos mundi et hominis conditores; eorum unum esse Deum Judæorum, sed a Christo superatum: duplex haberi hominum genus, matrimonium a satana esse inductum, esum animalium illicitum.

BASILIDIANI, a Basilide etiam Menandriano, an. 110. Præter Saturnini errores docebant ab ingenito Patre prognatam Mentem, a Mente Verbum, a Verbo Prudentiam, ab hac Sapientiam et Potentiam, ab his Virtutes Principes et Angelos primos, a primis cælum supremum et Angelos alios, ab his cælum secundum et iterum alios, ac sic deinceps, donec per continuam propagationem formarentur 365 cœli; quem numerum in se contineat nomen *Abraxas*, quoad rem Deus, rerum omnium principium: Christum, virtutem incorporam sed omnis tamen figuræ potentem, sub specie Simonis Cyrenæi evasisse, dum hic crucifigeretur; unde nec in crucifixum credendum, nec martyres, utpote Cyrenæo tantum similes, honorandos: animas ob peccata olim commissa nunc pati; fidem homini naturalem esse ac congenitam; disciplinam arcani more Pythagoræorum servandam.

GNOSTICI a scientia, CARPOCRATIANI a Carpocrate auctore dicti, an. 120. Statuerunt Theogoniam Saturnianæ in multis similem, diversam quoad primum Deum *Barbelo* nuncupatum et alterum *Sabbaoth* cœli septimi incolam mundique conditorem: Christum hominem purum et carne tantum apparente indutum: duas in homine animas, bonam alteram et ratione præditam, alteram malam et rationis expertem; earundem metempsychosin; carnis resurrectionem et iudicium nullum; licitam a fide defectionem, idololatriam, omnemque libidinem; aversanda jejunia et procreationem prolium; ne quid dicam de nefandis mysteriis.

ADAMITÆ, quod nuditatem Adami innocentis in conventibus imitarentur, sic nominati, an. 130. Prodicum Carpocratis discipulum pro auctore habentes, errabant circa unitatem Dei; permixta libidine promiscua improbabant nuptias; lapsos ex Ecclesia, quam Paradisum dicebant, ejicere soliti.

VALENTINIANI, appellati a Valentino an. 140. Suo de Æonibus horumque

genealogia systemati, ex Platonis ideis, Theogonia Hesiodi, et Evangelio S. Joannis misere compilato, addiderunt errores de Deo corporeo, de corpore Christi cœlesti, de nativitate ejusdem mere transitoria, de triplici genere hominum Pneumaticorum, Psychicorum et Choicorum, deque corporum resurgentium spiritualitate, etc.

EX VALENTINI sectariis, specialem subin errorem addentibus, alii usurpabant nomen ab auctoribus, quales sunt SECUNDIANI, novam Æonum seriem et naturam statuentes; HERACLEONITÆ, animam mortalem et corruptibilem volentes; MARCOSII Deum quaternitate et Pleroma litteris alphabeti complectentes; COLORBASH vitam et gratiam hominum in septem sideribus constituentes; cæterique a FLORINO, BLASTO, BARDESANE, BERONE et ALEXANDRO nomen et singularem insaniam mutantes: alii appellationem derivabant aliunde, uti OPHITE seu serpentini a serpente Paradisi, quem auctorem scientiæ boni et mali, quin ipsum esse Christum delirabant; ARCHONTICI seu principales a principe, pro quo seu rerum omnium principio spirituales substantias habebant; ABELITÆ, qui Abelem, SETHIANI, qui Sethum Patriarcham fuisse Christum contendebant.

CERDONIANI, a Cerdone an. 141. Admittebant duo rerum principia æterna, alterum bonum et Christi patrem; malum alterum et Legis ac Prophetarum auctorem.

MARCIONITÆ, a Marcione an. 142. Assumptis duobus Cerdonis principiis et Valentini Æonibus, adjunxerunt Christum duplicem, alterum apparentem tantum et passum, alterum judicem olim venturum: damnarunt conjugium et generationem; vetuerunt baptismum conjugatorum: exercuerunt anabaptismum etc.

Marcionis discipuli LUCIANUS et APELLES cum Philumena sectas quidem a nomine suo distinctas, a Marcionitis autem dogmate non admodum diversas fecere. Ex his posterior voluit fidem sine examine retineri, quam quilibet a nativitate ac institutione parentum acceperit.

THEODOTIANI, a Theodoto Coriario an. 146. Asserebant filium Dei et Angelos, animas etiam ac dæmones esse corporeos; dari in Angelis differentiam sexus; ipsum Jesum habuisse opus redemptione, quam columbæ in baptismo apparentis beneficio acciperit; Deum Patrem in Christo passum; a Christo patiente recessisse animam spiritualem et divinam, remanente materiali; astra rebus inducere fatum etc. Dicebantur etiam ALOGI. h. e. Verbo carentes, ob negatam Verbi divinitatem, atque hinc S. Joannis Apocalypsin ac Evangelii initium erasum.

ENCRATITÆ, h. e. continentes, orti a Tatiano lapso, an. 171. Admittebant Valentini Æones; rejectis pro libitu variis Scripturæ libris, sectabantur Evangelia apocrypha; Legis et nuptiarum auctorem statuebant dæmonem; ob eandem originem abstinebant a carne et vino, adhibita etiam in Eucharistiæ sacrificio sola aqua; inde HYDROPARASTATÆ dicti.

MONTANISTÆ a Montano, CATAPHRYGES a regione, PEPUZIANI a vico dicti an. 172. Fingebant Sp. Sanctum in Montanum ejusque scorta, Priscillam et Maximillam descendisse; damnabant secundas nuptias; inhibebant fugam in persecutione; imminuebant potestatem clavium; indicebant nova et singularia jejunia.

Montanistis accensentur QUINTILLIANI, a Quintilla pseudoprophetissa, ARTO-

TYRITÆ, panem et caseum in Eucharistia adhibentes; TASCODRUGITÆ, inter orandum naso digitum indicem imponentes; ASCODRUGITÆ, utrem inflatum in conventibus exponentes; TERTULLIANISTÆ a Tertulliano Scriptore Ecclesiastico, animas esse corporeas, et has olim in dæmones convertendas asserente etc.

Ad hoc seculum pertinent MILLENARIJ verecundiores a Papia an. 109. exorti: EPIPHANES Carpocratis filius an. 120. a sua secta honore divino singulis mensium Calendis cultus: HERMOGENES Stoicus an. 179. docens materiam improductam, æternam, et rerum omnium conprincipium: SELEUCUS et HERMIAS an. 190. sentientes cum Hermogene, nec resurrectionem aliam, quam generationem ordinariam admittentes: ARTEMON an. 191. negans divinitatem Christi, falsamque ad Apostolorum doctrinam et traditionem provocans.

SECLUM III.

PATROPASSIANI vel MONARCHICI sic dicti, quod Patrem divinum esse passum admitterent, vel admittere cogerentur; quia in Deo statuebant personam re unam, nomine duntaxat vel operatione trinam, quæ frequentius Pater, sæpe Filius aut Sp. Sanctus dicebatur. Appellationes varias capiebant a variis hujus erroris vel solitarii vel aliis conjuncti auctoribus, scilicet PRAXEANI a Praxeas Asiatico an. 205; NOETIANI a Noeto Smyrnensi an. 239; SABELLIANI a Sabellio Ep. Ptolemaidis an. 257, qui et Christo divinitatem detraxit; PAULIANI a Paulo Ep. Samosateno an. 263; quamvis hic distinxit Verbum et Spiritum Deo internum et cum Patre unum a Spiritu et Verbo externo ac prolatitio, immediate unito cum Christo.

NOVATIANI tum a Novato Carthaginensi, tum a Novatiano Romano Presbyteris an. 251. Lapsis negabant pœnitentiam; baptizatos extra suam sectam rebaptizabant, negligebant Confirmationem, contemnebant Martyres et Martyrum reliquias, secundas nuptias damnabant. Dicebantur etiam *Cathari* ob jactatam suorum munditiã.

MANICHEI a Manete seu Manichæo, mancipio Persa an. 277. Statuebant duo principia, alterum bonum seu lucem et boni causam, alterum malum seu tenebras, et mali, quod substantia etiam sit, auctorem; unde fabulosam rerum omnium et mundi ex boni malique mixtione conflati genesin deducebant. Utrique principio tanquam affectus tribuebant bonos vel malos ignem, aquam, ventum et aera; bono præterea solem et lunam, malo carnem et vinum adscribebant. Faciebant Deum corporeum et nomine duntaxat trinum: Christum volebant sine vera carne, adeoque mere apparenter natum passum et redivivum, ad solas salvandas animas missum. Homini negabant libertatem, admissis in eo duabus animabus, ex natura sua faciente altera bonum, altera malum, prout alterutra foret superior. Rejiciebant Testamentum Vetus, fidei baptismique necessitatem et utilitatem, Reliquiarum Sanctorum venerationem, matrimonium, resurrectionem carnis; abstinebant a vino, carne, ovis, lacte, occisione animalium, evulsione plantarum, quin et a pane, quem non nisi execratione expiatum manducabant; credebant metempsychosin et substantiæ diviniæ particulas rebus omnibus inexistentes; conspurcabant Eucharisticum panem; jejunabant diebus solis et lunæ; mille impudiciis, maxime eorum ELECTI, se inquinabant etc.

HIERACITÆ, ab Hierace Medico Ægyptio an. 290. Loquebantur male de Filii divinitate et generatione; Melchisedechum habebant pro Spir. Sancto; negabant Paradisum fuisse sensibilem, aut fore carnis resurrectionem; volebant nuptias convenisse tantum veteri Testamento; cum baptismo etiam decedentes ante rationis usum fieri extorres regno cœlorum.

Huc spectant DOCETÆ seu opinatores, orti a Julio Cassio an. 201. Incarnationem pro mera apparentia habentes; unde et PHANTASIASTÆ dicti: MELCHISEDECHIANI, ortum a Theodoto Trapezita an. 217. nomen trahentes a dogmate, quo Melchisedechum Virtutem cœlestem, et Christo præcellentiorum ferebant: VALESIANI a Valesio Arabe an. 240. concupiscentiam, qua tolli libertatem putabant, ex sectione tum propria tum aliena corrigere studentes: ARABES quidam cir. an. 249. mori animum et cum corpore suscitari docentes: AQUARIi sub seculi medium et persecutionis tempus sacrificium aqua conficientes, ne ex vini odore dignoscerentur.

SECULUM IV.

DONATISTÆ, a Donato casarum nigrarum an. 311. Contendebant Ecclesiam, ob communionem cum Cæciliano ubique terrarum velut contagione extinctam, in sola Africa penes Donati partem remansisse; ideoque extra suam sectam baptizatos et ordinatos jubebant iterare Sacramenta. Dicebantur etiam MONTENSES, RUPITANI, CAMPITÆ a monte, rupe aut campo, queis celebrabant suos conventus; ROGATIANI, CLAUDIANENSES, PRIMIANISTÆ, MAXIMIANISTÆ a schismatis, quo inter se scindebantur, auctoribus; CIRCUMCELLIONES a quorundam circa rusticanas cellas victus gratia vagantium usu; qui etiam sponte se aliis occidendos præbebant aut ipsi inferebant sibi mortem, captata hinc Martyrii gloria et *Agonisticorum* appellatione.

ARIANI, ab Ario Presbytero Alexandrino anno 319. Profitebantur tres quidem personas; sed Patrem solum asserebant Deum verum æternum et immutabilem: Filium etiam dicebant natura perfectissimum, ante mundi initia factum, ac instrumenti loco ad omnium creationem assumptum, quin et Dei filium ac Deum; non tamen Patri consubstantialem, nec attributis et gloria æqualem, nec per essentiam bonum, sed creaturam et gratia tantum et adoptione Deum: Spiritum sanctum item statuebant creaturam Filii, dignitate inferiorem Patri et Filio, cooperatum in creatione universi.

Successu temporis dividebantur Ariani in varias sectas. Alii erant ANOMOEI, qui Filium Patri omnino *dissimilem*, heterousium et subjectum dicerent: habebantque pro auctoribus AETIUM Diac. Alexandrinum an. 338; EUZOIUM Ep. Antiochenum an. 360; EUNOMIUM an. 362. qui circa Dei cognitionem, baptismi formam et animam Christi, errores cumulabat; EUDOXIUM Ep. Constantinopolitanum an. 367. aliosque; unde et appellationem capiebant. Alii SEMIARIANI dicebantur, qui Filium Homoeusium seu *per omnia similem* statuebant, auctoribus Basilio Ancyrano, Georgio Laodiceno et aliis an. 347, præeuntibus jam an. 331. Eusebio Nicomediensi et Cæsareensi, unde et EUSEBIANI vocabantur. Alii OMOEI similem faciebant Filium, præscindendo tamen an in omnibus ac essentia foret similitudo; quorum caput an. 341. erat ACACIUS Ep. Cæsareensis, a quo ACACIANI appellabantur.

PHOTINIANI a Photino Episc. Sirmiensi an. 345. Conjungentes Sabellii et

Pauli Samosateni hæresin, dicebant Deum esse solitarium; nullam Verbi et Spir. Sancti esse personam, sed meram temporariam Patris extensionem ad extra; Christum accepisse ex Maria initium, merumque esse hominem.

AERIANI, ab Aerio Presbytero anno 350. Æquabant Presbyteros Episcopis; damnabant sacrificia, orationes et bona opera pro defunctis; rejiciebant jejunia ab Ecclesia statuta et Paschalem celebritatem.

MACEDONIANI, a Macedonio Episc. Constantinopolitano, PNEUMATOMACHI a dogmate an. 362. Non differebant a Semiarianis, nisi quod errorem de Spiritu Sancto impotentius divulgarent, quem divinitatis expertem, creaturam, famulum et ministrum blasphemabant.

APOLLINARISTÆ, ab Apollinari patre et filio Presbyteris an. 377. Errabant circa Trinitatem jam cum Sabellio jam cum Ario: Verbum dicebant supplevisse in Christo jam totam animam, jam solam mentem: in eodem negabant veram carnem: post resurrectionem universalem fingeant redituram Vet. Legis observantiam.

PRISCILLIANISTÆ, a Priscilliano Hispano an. 380. Erroribus Sabellii, Aarii, Manichæi et Gnosticorum capitalibus addebant ex suo fatum astrologicum, licentiam mendacii et perjurii, facultatem docendi datam fœminis.

JOVINIANISTÆ, a Joviniano monacho anno 389. Spernebant cœlibatum et monachatum; reprobabant jejunia et abstinentiam a certo ciborum genere; negabant inæqualitatem peccatorum, meritorum et præmiorum cœlestium, item gratiæ amissibilitatem; affirmabant Virginitatem Beatissimæ in partu læsam.

MASSALIANI seu EUCITÆ a precibus, et ENTHUSIASTÆ a visionibus an. 390. Solis precibus tribuebant omnia, nihil Sacramentis, jejuniis aut labori; illis revelationibus se aliosque fallebant, oculis corporeis Deum a se videri et Spiritus Sancti adventum percipi mentientes; peccatum originale per baptismum, intacta radice, tantum abradi effutiebant.

Eidem seculo adscribuntur ANTHROPOMORPHITÆ sic dicti, quod Deum putarent corporeum et ad ejus imaginem hominem etiam secundum corpus fuisse factum; qui an *Melitoniani* a Melitone Episc. Sardensi an. 170. vel *Audian* ab Audio vel Audæo an. 350. jure dici queant, vid. in Tr. de Deo: TRIFORMI, prioribus ætate ac dogmate vicini, Deum triformem ex Patre, Filio ac Sp. Sancto, tanquam tribus partibus constantem, fingeant: QUARTODECIMANI ab an. 325. hæretici, qui post Decretum Nicænum nihilominus in paschate luna 14^a celebrando persistebant: COLLUTHIANI a Collutho Presb. Alexandrino, prope idem tempus ordinante Presbyteros, et Deum auctorem poenæ ac mali negante: EUSTATHIANI ab Eustathio Sebasteno cir. med. sec. præter nuptias et carnem damnantes primitias, agapas et conventus Ecclesiasticos: COLLYRIDIANI an. 377. dicti a placentis, quas Arabes offerebant in honorem Deiparæ pro Dea honoratæ: ANTIDICOMARIANITÆ, h. e. adversarii Mariæ an. eod. dicti, quod Deiparam plurimum adhuc ex Josepho prolium matrem facerent: HELVIDIUS an. 382. ejusdem erroris socius et matrimonium virginitati æquans.

SECVLVM V.

PELAGIANI a Pelagio, Monacho Laico, an. 405. Errarunt docendo, Adamum esse conditum mortalem, et miseriis vitæ subjectum æque ac ad meritum

et demeritum potentem : primævum hunc hominis statum fuisse conditionem naturæ, non culpæ meritum nec gratiæ beneficium : peccando Adamum nocuisse sibi soli, non posteris, nisi exemplo : nasci homines de facto, sicut Adam conditus fuerat : nec contrahi nascendo culpam : ideoque parvulos non egere baptismo ad delendum peccatum originale, sed ad intrandum in regnum cœlorum, a vita æterna distinctum : congenitas homini vires ac libertatem sufficere ad omnes tentationes vincendas, ad peccata omnia vitanda, ad omnia Dei mandata servanda, ad opera meritoria peragenda, ad beatitudinem adipiscendam : ad ista, non quidem simpliciter, sed tantum facilius posse, gratiam Dei esse necessariam : hanc reipsa dari, non tamen gratuito, sed secundum merita naturalia : eam, quæ detur, externam esse ac illustrationis, non internam et voluntatis : convenire huic etiam vitæ impeccantiam et justitiæ perfectionem : prædestinationem ad gratiam et gloriam non fieri. Dicti sunt iidem CŒLESTIANI a Cœlestio, primario Pelagii discipulo et hæresis adjutore.

SEMPIELAGIANI ab imminuto Pelagianismo, et MASSILIENSES a civitate, in qua spargi errores cœperunt, an. 427. Retinuerunt ex Pelagianorum erroribus tum illum, quod natura se sola sufficiat saltem ad initium fidei, adeoque justitiæ et salutis; tum eum, quod propter naturale opus detur gratia ad fidem et justificationem, adeoque ut, ubi opus ejusmodi v. g. in infantibus præcedere nequeat, Deus tamen collationem vel negationem gratiæ omnino commensuret ad merita naturalia vel demerita conditionate prævisa, quæ scilicet infantes habituri essent, si diutius vixissent. Addebant hinc Deum *indifferenter et æque* velle omnes salvos fieri, si ipsi velint, voluntate nimirum ex solis viribus naturalibus agente; Christum etiam simili indifferentia et æqualitate pro omnibus passum, et hos sub eadem conditione fieri participes redemptionis, ideoque electos nihil habere, ex parte affectus et voluntatis Dei, præ reprobis; nec dari vocationem secundum propositum; nec gratuitam et a merito naturali independentem prædestinationem sive ad gratiam sive ad gloriam.

NESTORIANI a Nestorio Ep. Constantinopolitano an. 428. Distinguebant personam Verbi a persona Hominis in utero Deiparæ formati; nec inter utrumque unionem admittebant substantialem ac physicam, sed accidentalem duntaxat et moralem : unde Incarnationem dicebant esse meram inhabitationem Verbi in homine velut in templo; negabant Deum esse natum, passum aut mortuum; non patiebantur B. Virginem vocari Θεοτόκον seu Deiparam, sed Χριστοτόκον tantum aut Ἀνθρωποτόκον, seu Christi vel hominis matrem.

EUTYCHIANI ab Eutychete Archimandrita Constantinopolitano, MONOPHYSITÆ a dogmate dicti an. 448. Statuebant Christum quidem esse ex duabus, non autem in duabus naturis, adeo, ut, sicut per et post unionem Verbi cum homine in Christo una duntaxat est persona, sic una etiam tantum sit substantia et natura; explicando hanc unitatem evenisse sive per compositionem aut mixtionem aut confusionem utriusque naturæ, sive per conversionem unius naturæ in aliam, sive per alterius ab altera absorptionem.

Multiplex hujus sectæ appellatio aut ab Eutychetis discipulis aut ab erroribus additis hoc et sequenti seculo emersit. THEOPASCHITÆ dicebantur, qui auctore Petro Gnapheo seu Fullone Patr. Antiocheno an. 471. divinitatem cruci affixam docebant; hinc Trisagio *Sanctus Deus* etc. illud : *Qui cruci-*

fixus es pro nobis, addentes. ACEPHALI, qui a Petro Mongo Patr. Alexandrino, ob pacem cum Acacio Constantinopolitano an. 482. initam, discesserunt, communionem deinceps suam *sine capite*, h. e. sine ullo Episcopo habentes. CORRUPTICOLÆ, qui Christi corpus corruptioni seu infirmitatibus humanis, ex necessitate quidem, subjectum dicebant, auctoribus an. 518. Severo Patr. Antiocheno et Theodosio Alexandrino; unde et SEVERIANI aut THEODOSIANI audiebant. INCORRUPTICOLÆ aut APITHARDOCE TÆ, ac PHANTASIASTÆ, qui Christo corpus penitus incorruptibile tribuebant, docentes hinc illum specietenus tantum exhibuisse affectiones humanas, auctoribus an. 519. Gajano Ep. Alexandrino et Juliano Halicarnasseo, appellatione inde sectariis adhærente. AGNOETÆ seu ignorantes, qui auctore Themistio Diac. Alexandrino. an. 530. præter alias infirmitates Christo ignorantiam extremi judicii aliorumque tribuebant.

PRÆDESTINATIANI, dicti a primario errore, quo docebant ex mera Dei voluntate alios ita prædestinari ad vitam, ut perire non possint; alios ad mortem, ut salvari nequeant. Addebant, Deo haud inesse voluntatem salvandi omnes; nec Christum mortuum esse pro omnibus; nec relinqui libertatem hominibus; nec Sacramenta in prædestinationis ad mortem habere vim remittendi peccata aut conferendi gratiam. Hujus hæresis ortum probabilius affigendum esse postremæ seculi 5. medietati, ostenditur in Tr. de Deo sub finem.

Præsenti seculo tribuuntur ABELIANI an. 402. velut *Abelis* continentiam profitentes, probatis quidem nuptiis, operam dare liberis nefas ducentes, sed horum defectum adoptione supplentes: VIGILANTIUS Presb. Barcinonensis an. 406. reprobans Sanctorum Martyrum invocationem, Reliquiarum venerationem, vigiliarum celebrationem, Clericorum cælibatum cum virginitate, monachorum institutionem, eleemosynarum in Monachos, Virgines et Viduas distributionem: COELICOLÆ an. 408. admixto Christianæ fidei Judaismo, insuper cum paganis sidera seu cælum adorantes: XENIAS Ep. Hieropolitanus an. 486. religiosum imaginum cultum persequens.

SECVLUM VI.

JACOBITÆ, a Jacobo Zinzalo Syro, baptismum igne conferente, dicti an. 535. Hoc nomine ab eo tempore EUTYCHIANI per orientem plerique omnes, maxime autem ARMENI, se distinguebant a Catholicis, quos *Melchitas* h. e. Imperatores compellabant, eoquod Marciani Imperatoris fidem in Conc. Chalcedonensi sancitam sectarentur. Præter commune hæresis errorem varii varios singularium sectarum errores assumebant, ritibus etiam plurimis exoticis circa sacrificium, festa, jejunium et imagines adjunctis.

Commemoratis priori seculo Eutychianismi surculis accesserunt SEMIDULITÆ, etiam BARSANIANI a Barsano Acephalo an. 535. appellati, qui digito farinæ intincto et ad os admoto Eucharistiam celebrabant. Item TRITHEITÆ, seu tres Deos confessi, an. 537. a Joanne Philopono Grammatico Alexandrino orti, qui tres in divinitate substantias seu naturas, et hinc tres Deos, admisit vel admittere vi consequentiæ cogeatur.

ORIGENISTÆ, qui errores Origeni, sive proprios sive imputatos, sectabantur,

in Conc. œcumenico V. damnati, quod vide; ubi etiam de *Tribus capitulis* in controversiam adductis mentio habetur.

Contemporanei sunt DEUTERIUS an. 506. baptismi formulam usurpans in nomine Patris per Filium in Spiritu Sancto; ACOEMETÆ seu vigilantes, Monachi sic dicti ob perpetuum chorum, qui an. 553. Nestorianismum aut ejus suspicionem incurrerunt, quod obstinate negarent, de Trinitate unum in carne passum.

SECULUM VII.

MONOTHELITÆ a processione unius in Christo voluntatis dicti an. 633. Quamvis ab Eutychianis se distinguerent, duas in Christo naturas prædicando; ab eorum tamen consecrariis non recedebant, unam duntaxat Christo voluntatem, unamque itidem energiam theandricam seu operationem Deivirilem statuendo, ea ex ratione, quod humanam in Christo naturam solum ut a divinitate motam, nunquam motu proprio, agere opinarentur. Vide Conc. Œcumenic. VI.

PAULICIANI a Paulo Armeno an. 653. Admittebant duo Manichæorum principia; Deiparæ negabant maternitatem; Baptismum et Eucharistiam reponebant in solis Christi verbis; Prophetas, Sanctos, et Crucis lignum spernebant; mendacium et religionis simulationem permittebant; præterea in omne libidinis genus liberrime effusi.

Temporibus his adscribuntur a Damasceno CHRISTOLYTÆ, solam Christi divinitatem ascendisse in cælum rati, et sic Christum *solventes*; GNOSIMACHĪ, omnem *scientiam*, etiam sacram, respuentes; ETHNOPHROŪŪ, superstitionem *Gentilium* sectantes ac *Sapientes*; PARERMENTÆ, Scripturam sacram pro libitu *interpretantes*: quos tamen sufficiat nominasse.

Eodem etiam seculo, æra anno 622. affixa, ortum habuit MAHOMETISMUS, cujus præcipua capita sunt, Deum non esse personis trinum; Christum quidem Prophetam sanctum, non tamen Deum esse nec passum; nulla esse Christianorum Sacramenta; beatitudinem voluptatibus carnis definiri; esse circumcisionem necessariam, pluralitatem uxorum licitam, usum vini prohibitum etc.

SECULUM VIII.

ICONOMACHĪ ab hostili in sacras Imagines animo dicti an. 725. Earundem non aliter, ac si idola forent, usum, memoriam ac venerationem insectabantur, dimovendo eas ex Ecclesia et conspectu, ludibrio et execratione habentes, igne ferroque abolentes. Vide Conc. œcum. VII.

ADOPTIANI a dogmate Elipandi Ep. Toletani an. 783. et Felicis Ep. Urgelitani anno 791. edito, quo uterque Christum vocabat filium Dei adoptivum, resuscitato Nestorii errore.

Errorum hac ætate, et quidem an. 744. tum ALDEBERTUS natione Gallus, mendax sui ipsius jactator et invocationem ad Angelos ignoti nominis præscribens; tum CLEMENS Scotus, Christi redemptionem ad damnatos extendens, prædestinationis doctrinam pervertens, Ecclesiasticos canones et Patrum auctoritatem respuens, defuncti fratris uxori nuptias cum fratre concedens; necnon an. 748. SAMSON Scotus, contendens sola Episcopi manuum imposi-

tionem Christianum fieri sine baptismo, et VIRGILIUS infra nos mundum aliorum hominesque diversos somnians : tandem an. 796. BAGNOLENSIS vel COZORENSIS, ex loco dicti, Manichæismo resuscitato addentes, juramentum omne Christianis esse interdictum.

SECULUM IX.

PHOTIANI, a Photio Patr. Constantinopolitano, GRÆCI SCHISMATICI a scissione Orientalis Ecclesiæ ab Occidentali an. 858. Schisma subin auxerunt erroribus de processione Spiritus Sancti, de beatitudinis et damnationis initio, de purgatorio, de pane Eucharistico, de Primatu Pontificis. Vide Conc. œcum. VIII. XIV. et XVI.

Seculum istud foedarunt erroribus et sectis SERGIUS et BAANES Pauliciani an. 810. MICHAEL BALBUS Imp. mortuorum resurrectionem et dæmonum existentiam negans, approbens vero scortationem an. 825. CLAUDIUS CLEMENS Ep. Taurinensis Iconomachus an. 828. THIOTA pseudo-prophetissa de mundi fine an. 647. GOTESCHALCUS prædestinarianus an. 849. JOANNES SCOTUS ERIGENA, circa Eucharistiam et prædestinarianem hallucinatus an. 850.

SECULUM X.

Hæresis hoc seculo nova refertur nulla : antiquæ Eutylianorum et Armenorum novos subinde motus prodiderunt : Anthropomorphitæ etiam in Italia et Manichæi in Syria revixerunt.

SECULUM XI.

MANICHÆI NOVI, qui hoc seculo plurimos Manetis errores in Occidentem intulerunt, varia sortiti sunt nomina. Dicebantur STEPHANITE aut LISOIANI a Stephano S. Puellaris Scholastico et Lisoio S. Crucis canonico in urbe Aurelianensi an. 1017. GANDULFIANI a Gandulfo Italo suos errores in Diœcesi Cameracensi disseminante an. 1025. BOGOMILI, Bulgarica lingua *dilecti Deo* an. 1058. Eorum primi addebant Manichæismo *carnem cælestem*, quo nomine indicabant infantem ex promiscua suis in conventibus libidine natum, et octavo post die flammis in cineres redactum : secundi contemptum omnium sacrarum rerum et sepulturæ Christianæ, lapsisque post professionem pœnitentiam interclusam : tertii fabulosam Filii et Sp. Sancti nec non satanæ genesis, Angelorum connubia, dæmonum officia et venerationem, ritum baptismi verbis consummatum.

BERENGARIANI a Berengario Archidiaz. Andegavensi, SACRAMENTARIJ a primario errore an. 1050. Dogmatizabant non fieri transubstantiationem Eucharisticam, solamque hic haberi figuram corporis et sanguinis Dominici : baptismum parvulorum esse frustraneum, et scortationem licitam.

TRITHEITE a Roscellino, Dialectico Compendiensi, an. 1002. docente, tres personas in Deo esse tres res ab invicem distinctas, ad morem trium Angelorum aut hominum, una tamen eademque voluntate et potestate præditas ; omnes eandem assumpsisse naturam humanam ; vereque dici posse tres Deos, si usus admitteret.

Ævi ejusdem sunt duo fanatici an. 1001, alter LEUTARDUS, a decimis sol-

vendis dispensans et parti duntaxat a Prophetis revelationem fidem præstans; alter VILGARUS dictis poctarum etiam fidem præcipiens: SIMONIANI, CONCUBINARIJ, INCESTUOSI, an. 1063., quorum priores Clerici emptionem beneficiorum et usum conjugii sibi licitum tuentes; postremi Laici post gradum consanguinitatis tertium, quem, ipsi sextum volebant, matrimonia passim celebrantes: WEILO an. 1083. negans seculares ullatenus subiacere iudicio Ecclesiastico aut posse excommunicari.

SECVLUM XII.

MANICHÆORUM propago erant tum PETROBRUSIANI aut HENRICIANI, a Petro Brusio sive de Bruis magistro et Henrico illius discipulo monacho apostata an. 1120, tum ALBIGENSES ab Albiga, urbe Tolosæ vicina an. 1147. appellati. Utrique antiquis erroribus adjugebant novos; primi quidem docentes, missæ sacrificium nihil esse, baptismum absque fide parvulis conferre nihil, fidelium preces non prodesse defunctis: postremi vero negantes resurrectionem carnis, purgatorium et infernum, Sacramenta et jurisdictionem Ecclesiasticam. Accesserunt his in Germania APOSTOLICI an. 1148. ortum ab Apostolis et potestatem consecrandi sibi usurpantes; necnon in Belgio PUBLICANI aut POPLICIANI an. 1167. nomen hoc a corrupta Pauliciani voce adepti: utrique manichæorum insaniam exercentes.

ARNALISTÆ ab Arnaldo Brixensi an. 1139. Præter erroneas de Eucharistia et Pædobaptismo opiniones contendebant bona temporalia omnia deberi laicis, ea injuste detineri a Clericis, salutem non posse consequi Episcopos Regalia, aut Monachos possessiones habentes.

WALDENSES dicti a Petro Waldo mercatore, PAUPERES DE LUGDUNO a professione vitæ, LEONISTÆ a memorata urbe, CATHARI vel PURITANI ab affectata munditia, SABBATATI a gallico nomine calceorum ligneorum. Ortum habuerunt an. 1160. Errores numerarunt plures, quos recensitos vide in Conc. œcum. XI. historia.

Addendi sunt huic ætati TANCHELINUS an. 1124. explodens ministerium Episcoporum et Sacerdotum tanquam inane, et Eucharistiam velut inutilem ac nullam: PETRUS ABAILARDUS an. 1140. de viginti erroribus hæresin Arii Nestorii, Manichæi, Eutychetis et aliorum repetentibus accusatus: GILBERTUS PORRETANUS an. 1148. deum a deitate, Personas a proprietatibus, essentiam ab attributis distinguens, naturam divinam incarnatam negans, Sacramenta et opera meritoria evacuans: DEMETRIUS quidam Græcus an. 1166. Filium Dei incarnatum Patri inferiorem ullo modo dici posse inficiens: FOLMARUS Præp. Trieffensteinensis an. 1173. integritatem corporis Christi in Eucharistia negans, errorem tamen post retractans. ALMARICI Parisiensis et JOACHIMI Abb. Floriacensis errores circa finem seculi editos legere licet in hist. Conc. œcum. XII.

SECVLUM XIII.

STADINGI, a patria in Frisiæ et Saxoniae finibus sita compellati, an. 1232. Post neglectam, quia ob negatas diu decimas correcti erant, excommunicationem, mores et doctrinam Manichæorum passim sequentes, inter cætera Paschali solum communionem utebantur, ad horrendum sacrilegium, expuitione hostiæ in latrinam, exercendum.

FLAGELLANTES a flagellatione publica aliisque pœnitentiæ operibus dicti an. 1289. Docebant extra suam sectam salvari neminem; ipsi quantumvis laici audita mutuo confessione sese invicem absolvebant, aucto per posteros sequenti seculo succedentes errorum et insaniarum numero.

FRATICELLI seu fraterculi aut Brzochi a mendicorum mantica dicti an. 1296. apostatiæ erant ex diversis ordinibus etiam fœminæ, aperte contra Romanam Ecclesiam rebelles et calumniantes, damnantes opera manualia, sibi que vindicantes donum Spiritus sancti et potestatem absolvendi.

Contemporanci fuerunt DAVID de DINANDO an. 1209. Deum esse materiam primam asserens : CIRCUMCELLIONES, Waldensium soboles, an. 1249. spargentes defecisse Ecclesiam, Verbum Dei a Pontifice, Episcopis et Sacerdotibus esse corruptum : PASTORITI, auctore Jacobo quodam Hungaro, an. 1251. non tam ad Cruciatam, quam ad rapinas et contumelias fidei ac Pontifici impingendas seducti : GUILIELMUS de S. AMORE cum quibusdam Doctoribus Parisiensibus an. 1255. injuriosa et erronea plura contra Ordines mendicantes et Ecclesiam Romanam evomens : GERALDUS SEGARELLUS novorum Apostolicorum auctor an. 1300. insanis cœrimoniis Christum et Apostolos imitari conatus, de divina mundi gubernatione male locutus, pejus caritatis nomine ad promiscuam libidinem abusus.

SECVLUM XIV.

DULCINISTÆ a Dulcino Novariensi an. 1308. Tradebant a tempore Silvestri defecisse Ecclesiam Romanam, Ordines Religiosos esse fidei noxios, laicos non teneri ad decimas, omnia esse communia.

BEGUARDI mares et BEGUINÆ fœminæ an. 1312. per Germaniam plurimum diffusi, præter errores in Conc. œcum. XV. recensitos, sub pictatis specie tegebant maximas turpitudines voce et facto proditas.

LOLHARDI auctore quodam Waltero Lolhard an. 1350. Negabant Deo esse cognita, quæ sub terram fiunt; item natum a Deipara hominem; habebant Angelos malos honorifice, bonos contemptui : spernebant Sanctos, Sacramenta, ritus Ecclesiasticos, jejunia, sacrificium missæ etc.

FRATRES SPIRITUALES aut DE VITA PAUPERE Minoritarum apostatæ an. 1318. ducibus Henrico de Ceva in Sicilia, Angelo de Valle in Italia, Petro Joanne de Oliva in Gallia, quos ex parte sequebantur postea Michael de Cæsena et Wilhelmus Ochamus in Germania. Fingebant sub adventum S. Francisci Ecclesiam Romanam factam esse meretricem Babylonicam, Papam vero Antichristum; veram Ecclesiam penes se stare paupertate firmatam; Christum nihil unquam habuisse proprii; sacerdotes peccatores excidere potestate et jurisdictione etc.

PALAMITÆ a Gregorio Palama, QUIETISTÆ a contemplatione, UMBILICANI a situ inter precandum appellati an. 1344. Persuasum sibi aliisque volebant, in quiete mentis, dum capite versus umbilicum flexo meditabantur, conspicio circa eundem quasi animæ sedem cœlesti quodam et increato, sed tamen corporeo lumine se perfundi Deumque videre; cujus generis fuerit et illud lumen Thaboriticum Christo transfigurato circumfusus.

TURLUPINI, Beguardorum vel pars vel propago an. 1373. Docebant nihil pudere quemquam debere, quæ a natura accepimus; quo ex principio posita

verecundiâ omni incedebant nudi et palam exercebant impudica : orandum præterea dicebant, non voce, sed corde tantum et Spiritus libertate, nullis divinis legibus subjecta.

WICLEFFISTÆ a Joanne Wicleff an. 1377. Eorum errores plurimos recensitos vide in Conc. Constantiensi.

Errarunt hoc seculo ARNALDUS de VILLANOVA an. 1317. prædicens finem mundi, ac præterea inficiens religionem circa misericordiæ opera, et fidem circa Incarnationem, dæmones et animas : MARTINUS PASTRE an. 1322. insurgens contra Incarnationem et præsentiam Christi Eucharisticam : MARSILIUS MENANDRIUS et JOANNES JANDUNUS an. 1324. docentes Christum ex debito solvisse vectigal, Apostolos auctoritate Petro fuisse æquales, Ecclesiam temporalia possidere non posse, Imperatoris potestatem etiam in sacris prævalere, etc.

Damnati etiam sunt JOANNES DE MERCURIA an. 1347, NICOLAUS DE ULTRICURIA an. 1348. SIMON PARISIENSIS MAGISTER an. 1351, MARTINUS GUNDISALVUS an. 1352. FR. GUIDO an. 1353, BERTHOLDUS DE ROHRBACH et NICOLAUS CALABER an. 1356, BARTHOLOMÆUS JANOVEZIUS an. 1360, LUDOVICUS PARISIENSIS MAGISTER an. 1362, JOANNES DE CALORE et DIONYSIUS DE SOULECHAT an. 1363, JOANNES DE LATONE et PETRUS DE BONAGETA an. 1371, quorum varios et plurimos errores sed sine sequacibus vide ap. Natalem Alexandrum et alios. De RAYMUNDI LULLI, an. 1315. mortui, erroribus controversia adhuc viget inter Scriptores.

SECVLUM XV.

HUSSITÆ, a Joanne Huss an. 1402. Adoptatis Wicleffi erroribus addebant alios, quos recensuimus in Hist. Conc. Constantiensis. Dicti sunt THABORITÆ a monte in quo sub Duce Joanne Zisca se collegerant ; HOREBITÆ a monte Horeb, in quo promulgatam legem sanctiorem negabant quam suam fidem ; ORPHANI post mortem Ziscæ secutam ; CALLIXTINI ob necessitatem communionis sub specie utraque designatam per calices ubique depictos ; diversitate appellationis non quidem diversas semper Sectas, sed distinctas tamen Sectariorum turmas indicante. Inter Hussi discipulos famosiores sunt HIERONYMUS DE PRAGA an. 1416. PETRUS DRESDENSIS et JACOBELLUS MISNIENSIS an. 1418.

ADAMITÆ NOVI hoc Seculo emergentes, alii dicebantur PICARDI ab auctore suo Picardo an. 1418. in publico nudati et palam promiscuis connubiis addicti libidinem accendebant et exercebant omnem : alii FOSSARI, circa finem sæculi, appellabantur a fossis et locis reconditis, ubi prioribus verecundiores suæ libidini indulgebant.

Præsentis sæculi sunt ÆGIDIUS CANTOR Laicus et WILHELMUS DE HILDENISSEN Religiosus an. 1411. spargentes plures circa dogmata ac mores insanias, quas uti et Sectam suam nomine *Intelligentiæ* insigneabant : JOANNES PETIT Theol. Parisiensis, Tyrannicidii defensor et approbator an. 1407. FR. MATTHÆUS GRABON an. 1415. devotarias seculares scriptis exagitans, et in errores circa observationem Consiliorum Evangelicorum prolapsus : AUGUSTINUS DE ROMA an. 1435. erronee Christo tribuens quæ Ecclesiæ fidelibus congruunt, Christique humanæ naturæ concedens, quæ divinæ sunt propria : QUIDAM MENDICANTES an. 1444. circa hierarchicam disciplinam erronee pronuntiantes : PETRUS DE OSMA an. 1478. circa contritionem, satisfactionem, purgatorium, claves

Ecclesiæ et auctoritatem Sedis Romanæ exerrans : JOANNES DE WESALIA an. 1479. negans infallibilitatem Ecclesiæ et peccatum originale, ac respuens ritus Ecclesiasticos, continentiam Clericorum, jejunium et indulgentias, etc.

SECVLUM XVI.

LUTHERANI, a Luthero religioso Apostata an. 1517. PROTESTANTES ab opposita in Comitibus Imperii Spirensibus protestatione 1529. CONFSSIONISTÆ ab Augustanæ Confessionis formula an. 1530. EVANGELICI ab arrogata Evangelii observantia dicti: Traditionibus et Patribus explosis, auctoritate Ecclesiæ et Pontificis Primatu sublatis, statuebant solam Scripturam, sed multis partibus mutilam et alias depravatam, sectandam : minuebant universim Sacramentorum numerum et efficaciam; circa ministerium, materiam et formam in qualibet ferme specie errabant; reponebant justificationem in sola fide, justitiam autem in extrinseco; tollebant liberum arbitrium homini, meritum bonis operibus, observationis possibilitatem præceptis Divinis; reprobabant Sanctorum Invocationem, reliquiarum cultum, Indulgentiarum et Suffragiorum pro Defunctis usum; ridebant Ecclesiasticas ceremonias, Censuras, Leges, Religionis vota, jejunia et opera supererogatoria etc. Quid de Gratia erraverint, alibi dicendum.

Inter Lutheri Discipulos vel assecclas præcipui erant PHILIPPUS MELANCHTON an. 1518. Confessionis Augustanæ Compiler, et Molliorum Lutheranorum Dux; ANDREAS CARLOSTADIUS et HULDRICUS ZWINGLIUS an. 1519. Sacramentarium Auctores; JOANNES ŒCOLAMPADIUS an. 1524. Figuristarum Princeps; NICOLAUS STORKIUS et THOMAS MUNZERUS an. 1525. Anabaptistarum Patres; JACOBUS SCHMIDELINUS an. 1527. Ubiquistarum Præformator; MARTINUS BUCERUS an. 1528. Caput Luthero-Zwinglianorum; JOANNES AGRICOLA an. 1538. Auctor Antinomorum, seu necessitatem Legum omnem negantium; JOANNES BRENTIUS an. 1540. Ubiquistarum Auctor; GASPAR SCHWENKFELDIUS an. 1544. Scripturæ et potestatis Ecclesiasticæ contemptor; ANDREAS OSIANDER an. 1550. Justificationem hominis in Divinitate, FRANCISCUS STANCARUS an. eod. in Humanitate Christi sanctificante statuentes; MATTHIAS FLACCUS ILLYRICUS an. 1557. peccatum originale asserens animæ substantiam; MARTINUS CHEMNITIUS cum JACOBO ANDREÆ an. 1579. formulæ Concordiæ fabricator, etc.

ANABAPTISTÆ an. 1525, quod in infantia baptizatos rebaptizarent, sic dicti. Præter communes cum Lutheranis errores rejiciebant Pædo-baptismum: illicitum Christianis putabant jurare, litigare, tractare arma, Magistratum gerere etc. Dividuntur in Sectas quamplurimas, quæ cum particularibus erroribus, vel a diversis urbibus, ubi grassabantur, uti *Monasterienses*; vel a diversis auctoribus, uti *Huttite*, *Buckoldiani* etc.; vel a diversis factis, uti *Ejulantes*, *Effrontes* etc. appellationem capiebant.

LIBERTINI, ab effreni credendi libertate, Auctore JOANNE QUINTINO an. 1530. appellati. Præter Deum nullum agnoscebant Spiritum, ridebant Scripturas, pleraque Mysteria rejiciebant; omnia a Deo, etiam peccata fieri docebant; licita volebant omnia omnibus.

ANTI-TRINITARIJ vel UNITARIJ a Dogmate, SERVETIANI a Michaële Serveto an. 1531, SOCINIANI a Fausto Socino an. 1561. auctoribus dicti. Exploso Trinitatis Mysterio unum Patrem dicebant Deum; Verbum per Incarnationem

primo natum, Spiritum Sanctum virtutem tantum et efficaciam Dei statuiebant: negabant Jesum Christum esse Deum, aut Mediatorem inter Deum ac homines, aut satisfecisse pro peccatis nostris, aut poenas inferni æternas: In dogmate de Eucharistia Zwinglium, in aliis Calvinum sectabantur.

CALVINIANI a Joanne Calvino an. 1535, REFORMATI a prætensa Ecclesiæ Reformatione, HUGONOTTI in Gallia a celebratis ad Hugonis portam Turonensem conventiculis, GEUSII in Belgio a mendicabili scommate in se objecto compellati. Ultra alios, quos cum Luthero communes habent errores, renovabant errorem Prædestinationum: faciebant Deum auctorem peccati: volebant Christum pro solis prædestinatis mortuum, eundemque in cruce desperatum, in descensu ad Inferos Damuatum poenas sustinuisse. Asserebant hominem lapsu, licet sponte, tamen necessario peccare, voluntatem in bono agendo nullas habere partes: Sacramenta admittebant duntaxat duo, Baptismum et Cœnam: affirmabant baptismum filiis Infidelium prodesse nihil; fidelium filiis in materno utero jam justificatis non necessarium, sed sigillum tantum esse fœderis et justitiæ præhabitæ: in Eucharistia negabant veram realem et substantialem Christi præsentiam; volebant per panem tantquam figuram corporis solum excitari memoriam Dominicæ passionis.

Celebriores Calvini Discipuli erant PETRUS MARTYR, proprio alias nomine *Vermilius*, anno 1549. negans posse Deum efficere ut Christi corpus pluribus simul locis existat: THEODORUS BEZA an. 1550. Calvini in Ecclesia Genevensi Successor: CLEMENS MAROTTUS an. 1544. mortuus, Psalterii Davidici in Gallicos versus translatus Auctor Hæreticus etc.

Schisma ANGLICANUM ab Henrico VIII. Rege an. 1534. cœptum, in apertas demum hæreses, variasque Sectas erupit. Ex his ANGLO-CALVINIANI, item EPISCOPALES an. 1562. nuncupati, agentibus THOMA CRAMMER Archi-Ep. Cantuariensi, et ELISABETHA Regina, Secta ex Lutheranismum et Calvinismo constituta, Ecclesiæ Anglicanæ Caput agnoscebant Regem vel Reginam; admittebant Hierarchiam aliquam Ecclesiasticam ex Episcopis aliisque gradibus conflata; Altaria insuper, superpellicea, cereos, crucem, et signum crucis in baptismo retinentes et usurpantes. PURITANI a pura Calvini doctrina, PRESBYTERIANI a primario dogmate an. 1568. dicti, negabant Regi in Ecclesia primatum; et a presbyteris tantum, id est, Senioribus eam gubernari volebant; omnem Hierarchiam, Liturgiam, ritusque Ecclesiæ potissimum Romanæ respuentes. INDEPENDENTES circa idem tempus dicti, quod cuique cœtui vel Ecclesiæ summum et independens in sacris jus concederent; nullam alia esse superiorem vellent; nec Rege, nec Episcopis, nec Presbyteris ad gubernationem admissis; concessa autem Sectis omnibus plena pro libitu credendi libertate. His OLIVERIUS CROMWELLUS Regni Protector seculo sequenti præsertim favit.

BAJANI a Michaelae Bajo, sive de Bay an. 1531. orti errabant circa gratiam Angelorum et primi hominis, circa merita operum tum in statu innocenti, tum in alio quocumque, circa liberum arbitrium et ejus vires, circa peccatum tam personale quam originale, circa charitatem et impletionem legis, circa justificationem et sacramentorum effectum, denique circa solutionem pœnæ temporalis. Errores singulos in 79. propos. damnatis videre licet in app. seq.

Ex eodem seculo memorandi sunt FRATRES BOHEMI an. 1504. Callixtinorum

soboles, genuinos Hussi Discipulos se gloriantes, baptismum extra suam sectam collatum repudiantes; Missæ sacrificium, Transubstantiationem, cultum Sanctorum abominantes; Summi Pontificis Primatum, preces pro defunctis et Purgatorium explodentes: DAVID GEORGIUS an. 1515. in Frisia se Dei nepotem ex Spiritu natum, verum Messiam, tertium Davidem et alia plura insaniens: DESIDERIUS ERASMUS a loco Nativitatis ROTTERODAMUS an. 1536. turbarum hujus seculi se ipso iudice Auctor, dubiæ fidei homo, de quo Germani: «Erasmus innuit, Lutherus irruit; Erasmus parit ova, Lutherus excludit pullos; Erasmus dubitat, Lutherus asseverat; vel Erasmus Lutherizat, vel Lutherus Erasmizat.» SEBASTIANUS CASTELLIO an. 1543. Indifferentistarum parens, Cantica Canticorum rejiciens: BERNARDINUS OCHINUS an. 1546. sexagenarius Apostata, Arianus et Polygamiam permittens; ADIAPHORISTÆ vel INTERMISTÆ an. 1548. sic dicti ab observatione formulæ, quam Carolus V. conscribi, et Interim servari jussit, dum Controversia a Conc. Trid. definiretur: GULIELMUS POSTELLUS an. 1560. multa de Trinitate, Christo intoxicato, redemptione foeminarum, matrice mundi, aliisque mysteriis sibi per Angelum Raphael revelatis somnians; JOANNES STURMIUS an. 1578. novam Sectam inter Catholicos et Protestantes mediam inducere conatus: PASTILLARIJ in Suevia Ministri, inde nomen sortiti quod Christum dicerent in Eucharistia eo fere modo esse præsentem, quo farina est in pastillo.

SECULUM XVII.

JANSENISTÆ, a Cornelio Jansenio Ep. Iprensi, cujus liber Augustini nomine inscriptus, contentæque in eo Prop. quinque solemniori censura an. 1653. damnabantur. Sic autem illæ habent: 1. *Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus et conantibus secundum presentes, quas habent, vires sunt impossibilia; deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.* 2. *Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur.* 3. *Ad merendum et demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate; sed sufficit libertas a coactione.* 4. *Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei; et in hoc erant heretici, quod vellent eam gratiam esse talem, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare.* 5. *Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse.*

Occasione formulæ an. 1664. ab Alex. VII. propositæ, Jansenistæ scissi sunt in MOLLIORES, sub variis effugiis et amphibologiis, Jansenii sensu mente retento, subscribentes; et in RIGIDIORES, sine manifesto perjurio id fieri posse negantes.

Jansenii Magister et Bajanismi propagator assiduus erat JOANNES VERGERIUS Abbas *Sancyranus* an. 1620. in Ecclesiam apprimè injurius, Synodum Tridentinam Scholasticorum vile conventiculum appellare ausus. Inter Sectatores præcipui erant: ANTONIUS ARNALDUS an. 1656. ob negatam Petro peccanti gratiam sufficientem, et inductam quæstionem facti Janseniani a Sorbona expulsus, Ordinis Janseniani Abbas a suis vocatus: LUDOVICUS DE SANCTO AMORE huic Arnaldi exclusioni subscribere detrectans et ipse paulo post proscriptus; GABRIEL GERBERON an. 1682. in Hollandiam profugus, scriptorum Baii et aliorum libellorum damnatorum editor ac defensor: EUGE-

NIUS DE GELDERN itidem e Monasterio elapsus, in ipso libello ad Innocentium XI. an. 1689. supplici, in Summos Pontifices contumeliosus, Jansenii et Molinosi propugnator : CANDIDUS, sive ÆGIDIUS DE WITTE circa finem hujus seculi Jansenistarum rigidiorum Princeps : item MONIALES PORTUS REGNI rurales, instructore Sancyrano, Duce Angelica Arnaldi sorore, in Sedem Apostolicam Episcoposque contumaces, soli Deo, ut aiebant, in Spiritu Ecclesiæ confiteri solitæ.

QUIETISTÆ NOVI, alii CARNALES a Dogmate, aut MOLINOSISTÆ a Michaelæ Molinos an. 1665. dicti, Dulcinistarum et Beguardorum nepotes, sub specie contemplationis, sui annihilationis, perfectæ quietis interioris et totalis unionis cum Deo, reliquos omnes Virtutis actus ac bona opera rejiciebant ut superflua, fingentes, interna hac quiete semel habita, peccari amplius non posse, nihilque sanctitati officere; inde in sædissima quæque prolapsi : alii SPIRITUALES an. 1698. orti occasione libri, cui titulus : *Placita Sanctorum* explicata super viam interiorē, ab Illustrissimo. D. Francisco de Salignac Fenelon Archiep. Cameracensi conscripti. Propositiones hic statuebantur Molinosistarum principiis affines, sed castigatiores : ipsi itidem moribus ab omni sorde et impuritate alieni.

Inter Calvinianos oriebantur ARMINIANI a Jacobo Arminio, MOLLES a mitigata Calvinii Doctrina, REMONSTRANTES a scripto, quod Hollandiæ Ordinibus oblatum *remonstrationem* dicebant, an. 1609. nuncupati; admittebant in Deo voluntatem salvandi omnes et Decretum dandi sufficientia salutis media; Electionem absolutam fieri *cum* respectu ad cujuslibet fidem et perseverantiam, similiterque reprobationem etc. : Contra vero GOMARISTÆ a Francisco Gomaro, RIGIDI a Doctrina Calvinii servata, CONTRA-REMONSTRANTES a libello Arminianis opposito an. eod. dicti, contendebant posse hominem in æternum perire defectu misericordiæ Divinæ; Deum solo suo placito reprobare quosdam; non omnibus dari media ad salutem sufficientia etc. PISCATORIANI a Joanne Piscatore an. 1620. nuncupati, justitiam Christi in activam et passivam dividebant, illam soli Christo, hanc fidelibus tribuentes, qua formaliter justificarentur; In Cœna Domini fractionem panis essentialē statuebant; Legem Mosaicam quoad judicialia et pœnarum genera volebant abolitam; in reliquis quoque de prædestinatione et pœnitentia locuti modo singulari.

Ex Lutheranis nati sunt PIETISTÆ an. 1670. auctore Jacobo Spennero, communione æque ac doctrina segregabantur a reliquis Lutheranis; qua in postrema, circa bona opera, mandatorum observationem, consiliorum approbationem et pietatis exercitia ad Catholicos magis accedunt. Dividuntur ipsi inter sese in *Visionistas, Renatos, Contemplativos*, et alios diversissimi nominis.

Hoc pariter seculo, et quidem sub initium, insanierunt in Gallia METAPHORISTÆ, auctore Daniele Chamierio, asserentes, Filium Dei non esse propriæ Verbum aut imaginem Patris, sed metaphoricæ; item sumpcionem Eucharistiæ non nisi metaphoricam esse comestionem : INSPIRATISTÆ in Germania Ducibus Valentino Weigelio et Jacobo Boehmio falsas diversasque rerum ideas disseminantes : ILLUMINATI in Hispania, Beguardorum sequaces et Quietistarum novorum prodromi. Subin accesserunt MENNONISTÆ a Mennone Simonis an. 1646. Anabaptistarum proles, Vetus Testamentum rejicientes; a nomine Trinitatis abstinentes, corpus ex Divinitatis substantia Christo

tribuentes, animam peccato infici negantes LABATISTÆ a Joanne Labadie anno 1650. Deum decipi et decipere posse blasphemantes. PRÆADAMITÆ auctore Isaaco Pererio an. 1633. fingentes Adamum primum parentem fuisse tantum judæorum, antequam illum jam extitisse homines alios, quos Præadamitas vocant: QUAKERI vel TREMULANTES an. 1636. in fictis Ecstasibus toto corpore contremiscentes; respuentes verbum Dei scriptum; abnegantes Trinitatem, corporum resurrectionem, cælum et infernum: COCCEJANI an. 1660. a Joanne Coccejo Theologiæ Typicæ et Propheticæ auctore: BENEDICTUS SPINOSA an. 1670. Atheismum professus, dum Deum esse substantiam extensam et cogitantem, omnia entia in mundo hujus substantiæ modificationes, religiones pacandis solum civibus inventas esse, aliaque absurda scriberet; cui adjungi debent *Julius Cæsar Vaninus, Thomas Hobbesius, Herbertus de Cherbury*, alique similis aut peioris furfuris Atheistæ. His addi possunt FANATICI in Anglia an. 1680. ad id a Deo se vocatos effutientes, ut Monarchas omnes, quos carnales vocabant, everterent: item sub finem seculi CLAUDIUS, negans immediatam Spiritus Sancti in animam hominis operationem; et BALTHASAR BECKERUS omnem Spirituum in corpora actionem inficiatus.

SECULUM XVIII.

QUESNELLISTÆ a Paschasio Quesnello, APPELLANTES ab interjecta ad Concilium Œcumenicum appellatione dicti, damnatis an 1713. Per Bullam *Unigenitus* centum et uni propositionibus suffragati. Harum et quidem 43 primarum Argumentum universim versatur circa gratiæ naturam et distributionem; mediarum num. 28. circa virtutes, Fidem, Spem, Charitatem, Timorem, vitiaque his opposita; postremarum 30. circa Ecclesiam, variamque ejus disciplinam: Verba dabimus quæst. seq.

Labente hoc Seculo, præter auctas Pietistarum Sectas (ad quarum classem etiam ZINZENDORFIANI ab auctore vel HERNIUTIANI a loco dicti referri possunt) pœnitentiæ hostem se professus est FRIDERICUS LEENHOFFIUS; Arianismum tutati sunt WILHELMUS WHISTONUS, et SAMUEL CLARKIUS; Libertinismum professi sunt TOLLANDUS et COLLINUS; denique Manichæismum PETRUS BÆLIUS, alique alios errores renovarunt.

Invaluerunt item LIBERI MURARI, præter indicia graviorum causarum violenta, vel ob solam Arcani disciplinam nulla ratione violabilem satis suspecti, atque hinc tum a Clemente XI. et Benedicto XIV. damnati, tum a pluribus Summis Principibus proscripti: DEISTÆ, unum fidei suæ articulum de uno Deo pro libitu colendo et adorando professi, reliquis vel contemptis vel in ordinem Adiaphororum relegatis: INDIFFERENTISTÆ ab indifferenti in religionem animo, opinantes nihil referre, quam quis religionem amplectatur, modo hæc Christiana sit, et cum diversæ religionis asseclis pacem is colat, sibi et reipublicæ proficius: NATURALISTÆ vel PHILOSOPHI naturales sic dicti, quod unam naturam vel rationem sequantur, revelationis inimici, religionem ipsi arbitrio et genio suo accommodatam consuentes, quique heroico nomine Fortes Spiritus cum Deistis et Indifferentistis dici jam amant.

Hujus doctrinæ ac Materialismi scripta plurima vulgata hactenus vidimus sub variis titulis vel Litterarum, vel Tragœdiarum, vel historiarum aut fabularum, vel operum philosophicorum, aut Dissertationum de Lege, Revela-

tione, Natura aliisque objectis; quorum hallucinationes, sophismata, fallacias et insanias, maximam partem, suis in Litteris Criticis Abbas Gauchat, aliaque Virorum Religiosorum Societas ostendere cœperunt et refutare etiamnum pergunt.

251 *Observe.* Ne, pro aliorum more, Schismata etiam singillatim subjungeremus hæresibus, hactenus tractatorum ratio fecit. In Conciliorum enim historia, tum de Schismate Occidentalium, et præsertim Istriensium, tum de magno Orientalium Schismate actum fuit: quas vero Papalis Electio scissiones in Ecclesia fecit, Antipapis ubique adnotatis, in Pontificum syllabo indicavimus: denique in hoc ipso hæreticorum Catalogo, Schismata in hæreses mox transgressa retulimus; uti Novatiani, Donatistæ, Anglicani, alique testantur: unde non alia forsant superant, quam particularia, leviora, et pauciora. Cujusmodi sunt in sec. 1. *Antiochenum* circa necessitatem circumcidendi novos Christianos; *Corinthiacum* duplex, aliud a Paulo, aliud, a Clemente sopitum: sec. 4. *Meletianum* a Meletio Ep. Lycopolitano, ob Idololatriam per Alexandrinos Patres deposito, Episcopalia nihilominus munia continuante, et communionem sibi singularem formante: *Luciferianum*, auctore Lucifero Ep. Calaritano se segregante, quod Ecclesia Episcopis, qui Arianis communicarant, pœnitentibus communionem daret: sec. 5. *Ephesinum* inter Cyrillum Alexandrinum et Joannem Antiochenum: *Alexandrinum* inter Timotheum Ælurum et Timotheum Solophaciolum: *Antiochenum* inter Stephanum juniorem et Petrum Mongum: *Constantinopolitanum* inter Acacium Constantinopolitanum et Simplicium successoresque Pontifices ob Joannem Talaia a Sede Alexandrina ejectum: sec. 7. *Alexandrinum* inter Melchitas et Jacobitas etc. Sed hæc innuisse sufficiat.

APPENDIX II.

DE PROPOSITIONIBUS DAMNATIS.

352. *NOTA.* Ad Catalogum Hæresum adjicimus mantissam *propositionum damnatarum*, quæ tametsi nec hæreticæ omnes, nec censuris aliis Theologicis certis singulæ ac determinatis in individuo notatæ, sed universim et in globo, ut dicimus, confixæ ac proscriptæ sint, omnes tamen seu syrtis ac scopuli tum minime ignorari, tum quam maxime in universa Theologia, tam speculativa quam practica et morali, declinari ac vitari debent. Ejus generis sunt imprimis 43 *Joannis Wicleff*, 30 *Joannis Huss*, et 41 *Martini Lutheri* articuli; quos tamen hic recensere supersedemus; cum in actis Concilii Constantiensis, in quo priorum, et Tridentini, in quo posterioris errores damnati sunt, abunde referantur. Deinde huc pertinent *Michaelis Baii*, *Michaelis Molinos*, *Francisci de Salignac Fenelon*, *Paschasii Quesnelli*, aliorumque etiam innominatorum Auctorum propositiones a pluribus Summis Pontificibus damnatæ; quas priusquam ad verbum referamus, brevem hic earum synopsis præmittimus, intersertis nonnullis propositionibus aliis, singillatim ac seorsim proscriptis, idcirco hic collocandis, ne, cum alibi locum non inveniunt, eum nullibi habeant.

<i>Damnavit.</i>	<i>Die.</i>	<i>Anno.</i>	<i>Propositiones.</i>
Urbanus VIII. . .	6. Mart.	1644.	79. <i>Baii.</i> . . . . .
Paulus V. . .	14. Jun.	1605.	1. . . . .
Innocentius X. . .	29. Jan.	1647.	1. . . . .
Alexander VII. . .	30. Jan.	1659.	6. . . . . <i>A.</i>
Alexander VII. . .	24. Sept.	1665.	28. . . . . <i>B.</i>
Alexander VII. . .	18. Mart.	1666.	17. . . . . <i>C.</i>
Innocent. XI. . .	2. Mart.	1679.	65. . . . . <i>A.</i>
Innocent. XI. . .	23. Nov.	1679.	2. . . . . <i>B.</i>
Innocent. XI. . .	18. Nov.	1682.	1. . . . . <i>C.</i>
Innocent. XI. . .	19. Nov.	1687.	68. <i>Mich. Molinos</i> . . . .
Alexander VIII. . .	24. Aug.	1690.	2. . . . . <i>A.</i>
Alexander VIII. . .	7. Dec.	1690.	31. . . . . <i>B.</i>
Innocent. XII. . .	12. Mart.	1699.	23. <i>Francisci Fenelon, vulgo</i> <i>Cameracenses,</i> . . . .
Clemens XI . . .	8. Sept.	1713.	101. <i>Quesnelli.</i> . . . .
Benedictus XIV. .	12. Nov.	1752.	5. . . . . (1)

Has referemus digestas in certos materiarum, ad quas pertinent, titulos, secundum ordinem quo illas materias D. Thomas in Summa sua Theologica tractat. Literæ *A, B, C*, per compendium designabunt propositiones, quibus subjunguntur, pertinere ad primam, vel secundam, vel tertiam classem propositionum ab illo Pontifice damnatorum. Numerus cuique propositioni post auctoris sui aut Pontificis, a quo damnata est, nomen in fine additus indicat quota illa in sua classe sit.

PARS I. SUMMÆ THEOLOGICÆ.

DE DEO.

Deus nobis donat omnipotentiam suam, ut ea utamur, sicut aliquis alteri donat villam vel librum. *Innoc. XI. B. 1.*

Deus subijcit nobis omnipotentiam suam. *Innoc. XI. B. 2.*

Omnes, quos Deus vult salvare per Christum, salvantur infallibiliter. *Ques. 30.*

DE CREATIONE HOMINIS.

DE FINE HOMINIS. Absurda est eorum sententia, qui dicunt, hominem ab initio dono quodam supernaturali et gratuito supra conditionem naturæ suæ fuisse exaltatum, ut fide, spe et charitate Deum supernaturaliter coleret. *Bai. 23.*

DE CONDITIONE PRIMI HOMINIS. Humanæ naturæ sublimatio et exaltatio in consortium naturæ divinæ debita fuit integritati primæ conditionis, et proinde naturalis dicenda est, et non supernaturalis. *Bai. 21.*

A vanis et otiosis hominibus, secundum insipientiam Philosophorum, exco-gitata est sententia, hominem ab initio sic constitutum ut, per dona naturæ

(1) His addere visum est eas quas in Bulla *Auctorem Fidei* Pius VI, affixa singulis nota, proscripsit Pistoriensis concilii Propositiones. Discriminantur his litteris : (P. P.)

superaddita, fuerit largitate Conditoris sublimatus et ad Dei filium adoptatus. *Bai.* 24.

Integritas primæ conditionis non fuit indebita naturæ humanæ exaltatio, sed naturalis ejus conditio. *Bai.* 26.

Deus non potuisset ab initio talem creare hominem, qualis nunc nascitur. *Bai.* 55.

Immortalitas primi hominis non erat gratiæ beneficium, sed naturalis conditio. *Bai.* 78.

Falsa est Doctorum sententia, primum hominem potuisse a Deo creari et institui sine justitia naturali. *Bai.* 79.

P. P. 16. Doctrina Synodi de statu felicitis innocentiae, qualem eum repræsentat in Adamo ante peccatum, complectente non modo integritatem, sed et justitiam interiorem, cum impulsu in Deum per amorem charitatis, atque primævam sanctitatem aliqua ratione post lapsum restitutam, — Quatenus complexive accepta innuit statum illum sequelam fuisse creationis, debitum ex naturali exigentia et conditione humanæ naturæ, non gratuitum Dei beneficium; — Falsa, alias damnata in Baio et Quesnello, erronea, favens hæresi Pelagianæ.

P. P. 17. Propositio his verbis enuntiata: *Edocti ab Apostolo, spectamus mortem non jam ut naturalem conditionem hominis, sed revera ut justam pœnam culpæ originalis*; — Quatenus, sub nomine Apostoli subdole allegato, insinuat mortem, quæ in presenti statu inflictæ est velut justa pœna peccati, per justam subtractionem immortalitatis, non fuisse naturalem conditionem hominis, quasi immortalitas non fuisset gratuitum beneficium, sed naturalis conditio; — Captiosa, temeraria, Apostolo injuriosa, alias damnata.

PRIMA SECUNDÆ.

DE ACTIBUS HUMANIS.

DE VOLUNTARIO. In omnibus actionibus suis peccator servit cupiditati dominant. *Bai.* 40.

Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem reipsa non excusat a peccato formali. *Alex. VIII. B. 7.*

DE LIBERTATE. Quod voluntarie fit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit. *Bai.* 30.

Is libertatis modus, qui est a necessitate sub libertatis nomine, non reperitur in Scripturis, sed solum nomen libertatis a peccato. *Bai.* 49.

Sola violentia repugnat libertati hominis naturali. *Bai.* 66.

Homo peccat etiam damnabiliter in eo quod necessario facit. *Bai.* 67.

In statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale et demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in sua causa, peccato originali et voluntate Adami peccantis. *Alex. VIII. B. 1.*

DE MORALITATE. Illa quoque distinctio, qua opus dicitur bifariam bonum, vel quia ex objecto et omnibus circumstantiis rectum est et bonum (quod moraliter bonum appellare consueverunt), vel quia est meritorium regni æterni, eo quod sit a vivo Christi membro per Spiritum charitatis, rejicienda putatur. *Bai.* 62.

Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini; quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui. *Innoc. XI. A. 8.*

Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio vel mundi: si Dei, charitas Patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est. *Alex. VIII. B. 7.*

Non sunt nisi duo amores, unde volitiones et actiones omnes nostræ nascuntur: amor Dei, qui omnia agit propter Deum, quemque Deus remuneratur: et amor quo nos ipsos ac mundum diligimus, qui, quod ad Deum referendum est, non refert, et propter hoc ipsum fit malus. *Ques. 44.*

Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante, necesse est ut in eo carnalis regnet cupiditas, omnesque actiones ejus corrumpat. *Quesn. 45.*

DE CONSCIENTIA. Si liber sit alicujus junioris et moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse a Sede Apostolica tanquam improbabilem. *Alex. VII. A. 27.*

Generatim, dum probabilitate sive intrinseca sive extrinseca quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non excatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus. *Innoc. XI. A. 3.*

Ad dubia, quæ accidunt, rectene procedamus an non, non est necesse reflectere. *Molin. 11.*

Non licet sequi opinionem probabilem vel inter probabiles probabilissimam. *Alex. VIII. B. 3.*

Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam. *Alex. VIII. B. 30.*

DE PASSIONIBUS. Per hanc viam internam pervenitur, etsi cum multa tolerantia, ad expurgationem et mortificationem omnium passionum, ita ut nihil amplius sentiatur, nihil, nihil plane: neque percipiat quis inquietudinem ullam, perinde ut corpus quoddam mortuum, neque anima se amplius in diversa transferri sinat. *Molin. 55.*

Duæ leges et duæ voluntates, altera animæ, altera amoris proprii, durant quamdiu amor proprius durat. Unde, ubi hic expurgatus et mortuus fuerit, uti fit per viam internam, non amplius ibi sunt duæ illæ leges neque duæ voluntates; nec ultra fit ulla subreptio aut motus improvisus, neque aliquid porro sentitur, nec unum quidem veniale peccatum. *Molin. 56.*

Pervenitur etiam, mediante via interna, ad mortem sensuum; imo signum, quod quis in nihilo illo consistat, id est, mortuus sit morte mystica, est, si sensus externi non magis jam representent res sensibiles, quam si non existerent, quandoquidem non efficiant ut intellectus se iis applicet. *Molin. 63.*

In extremis probationibus pro purificatione amoris fit quædam separatio partis superioris animæ ab inferiori.... In ista separatione actus partis inferioris manant ex omnino cæca et involuntaria perturbatione; nam totum, quod est voluntarium et intellectuale, est partis superioris. *Camæac. 14.*

DE VIRTUTIBUS. Nemo meditativus exercet veras virtutes internas, quales non possunt cognosci a sensibus: perdere oportet virtutes. *Molin. 31.*

In occasione tentationum etiam vehementium, non debet anima facere actus explicitos virtutum oppositarum; sed tenere se in supradicto amore et resignatione. *Molin. 37.*

Crux voluntaria mortificationum gravis est et sine fructu, ideoque omit-
tenda. *Molin.* 38.

Opera sanctissima et auctoritates, quas sancti subierunt, non sufficiunt ad
animam vel uno assultu liberandam. *Molin.* 39.

Sancti mystici excluderunt a statu animarum transformatarum exercita-
tiones virtutum. *Camerac.* 21.

DE PECCATIS ET VITIIS.

DE ESSENTIA PECCATI. Ad rationem et designationem peccati non pertinet
voluntarium, nec definitionis quæstio est, sed causæ et originis, utrum omne
peccatum debeat esse voluntarium. *Bai.* 49.

Unde peccatum originis vere habet rationem peccati sine ulla relatione ac
respectu ad voluntatem a qua originem habuit. *Bai.* 47.

Ex habituali voluntate dominante fit ut parvulus decedens sine regenera-
tionis Sacramento, quando rationis usum consecutus erit, actualiter Deum
odio habeat, Deum blasphemet et legi Dei repugnet. *Bai.* 49.

Peccatum Philosophicum seu morale est actus humanus disconveniens
naturæ rationali et rationi; Theologicum vero mortale est transgressio libera
divinæ legis. Philosophicum quantumvis grave, in illo qui Deum vel ignorat
vel de eo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei,
neque æterna pœna dignum. *Alex. VIII.-A.* 2.

DE REATU PECCATI. In peccato duo sunt, actus et reatus; transeunte autem
actu, nihil manet, nisi reatus sive obligatio ad pœnam. *Bai.* 56.

DE PœNA PECCATI. Omnes omnino justorum afflictiones sunt ultiones pecca-
torum ipsorum: unde Job et Martyres, quæ passi sunt, propter sua peccata
passi sunt. *Bai.* 72.

Nunquam Deus affligit innocentes; et afflictiones semper serviunt vel ad
puniendum peccatum, vel ad purificandum peccatorem. *Quesn.* 70.

DE PECCATO VENIALI. Nullum est peccatum ex natura sua veniale, sed
omne peccatum meretur pœnam æternam. *Bai.* 20.

DE PECCATO ORIGINALI. Peccatum originis est habituali parvuli voluntate
voluntarium, et habitualiter dominatur parvulo, eo quod non gerit contra-
rium voluntatis arbitrium. *Bai.* 48.

Omne scelus ejus est conditionis, ut suum auctorem et omnes posteros eo
modo inficere possit, quo infecit prima transgressio. *Bai.* 52.

Quantum est ex vi transgressionis, tantum meritorum malorum a gene-
rante contrahunt, qui cum minoribus nascuntur vitiis, quam qui cum majo-
ribus. *Bai.* 53.

Nemo præter Christum est absque peccato originali. Hinc Beata Virgo
mortua est propter peccatum ex Adam contractum, omnesque ejus afflictio-
nes in hac vita, sicut et aliorum justorum, fuerunt ultiones peccati actualis
vel originalis. *Bai.* 73.

P. P. 26. Doctrina, quæ velut fabulam Pelagianam explodit locum illum
inferorum (quem Limbi puerorum nomine Fideles passim designant), in quo
animæ decedentium cum sola originali culpa pœna damni citra pœnam
ignis puniantur, — Perinde ac si hoc ipso, qui pœnam ignis remonent,
inducerent locum illum, et statum medium expertem culpæ, et pœnæ inter

regnum Dei et damnationem æternam, qualem fabulabantur Pelagiani, — Falsa, temeraria, in scholas catholicas injuriosa.

DE CONUPISCENTIA. Prava desideria, quibus ratio non consentit, et quæ homo invitus patitur, sunt prohibita præcepto : *Non concupisces. Bai. 50.*

Concupiscentia sive lex membrorum et prava ejus desideria, quæ inviti sentiunt homines, sunt vera legis inobedientia. *Bai. 51.*

Concupiscentia in renatis relapsis in peccatum mortale, in quibus jam dominatur, peccatum est, sicut et alii habitus pravi. *Bai. 74.*

Motus pravi concupiscentiæ sunt pro statu hominis vitiiati prohibiti : *Non concupisces..* Unde homo eos sentiens et non consentiens transgreditur præceptum : *Non concupisces*; quamvis transgressio in peccatum non deputetur. *Bai. 75.*

DE OCCASIONE PECCANDI. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrit. *Innoc. XI. A. 62.*

Licetum est quærere directe occasionem proximam peccandi pro bono spiritali vel temporali nostro vel proximi. *Innoc. XI. A. 63.*

DE COOPERATIONE AD PECCANDUM. Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, et multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur. *Innoc. XI. A. 51.*

Si propriis defectibus aliquis scandalizat alterum, non est necesse ad id facere reflexionem, dummodo non sit voluntas scandalizandi; et non posse reflectere ad proprios defectus est donum Dei. *Molin. 10.*

DE LUXURIA. Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris et pollutionis. *Alex. VII. B. 40.*

Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, et solum esse malam quia interdicta, ut contrarium rationi dissonum videatur. *Innoc. XI. A. 48.*

Mollities jure naturæ prohibita non est : unde, si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, et aliquando obligatoria sub mortali. *Innoc. XI. A. 49.*

DE LEGIBUS.

DE LEGE DIVINA. Definitiva hæc sententia, Deum homini nihil impossibile præcepisse, falso tribuitur Augustino, cum Pelagii sit. *Bai. 54.*

Homo ob sui conservationem potest sese dispensare ab ea lege, quam Deus condidit propter ejus utilitatem. *Quesn. 74.*

DE POTESTATE LEGISLAT. HUMANA. Risu digna est doctrina quædam nova in Ecclesia Dei, animam, ad interna quod attinet, gubernari debere per Episcopum, et, si is idoneus non fuerit, eundem anima cum suo Directore adeat. Dico novam, quia nec Scriptura Sacra, nec Concilia, nec Canones, nec Bullæ, nec Sancti, nec Auctores unquam id dixerunt neque dicere possunt; quia Ecclesia non judicat de occultis, habetque jus anima, ut eligat, quem maluerit. *Molin. 66.*

Dicere opus esse ut internum manifestetur tribunali externo Superiorum

et esse peccatum, nisi fiat, ea est deceptio manifesta; quia Ecclesia non iudicat de occultis; atque animabus suis damnum adferunt fraudibus hisce et fictionibus. *Molin.* 67.

In mundo non est facultas nec jurisdictio ad mandandum, ut manifestentur litteræ Directoris circa internum animæ; et idcirco monitos esse oportet, esse hunc assultum quemdam Satanæ. *Molin.* 68.

DE ACCEPTATIONE LEGIS. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat Legem a Principe promulgatam. *Alex. VII. B. 28.*

DE JURISDICTIONE SACRA. Regulares mendicantes petere possunt licite a Iudicibus secularibus, ut injungant Episcopis, quatenus ipsis mandata concedant ad prædicandum in Adventu et Quadragesima; quod si renuant facere Episcopi, decretum iudicum secularium tantumdem valet, ac si permissio dictis Religiosis concessa fuisset. *Alex. VII. A. 6.*

DE PRIVILEGIIS. Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis quæ sunt expresse revocata per Tridentinum. *Alex. VII. C. 36.*

DE PRÆCEPTIS ECCLESIE.

DE DIEBUS FESTIS. Præceptum servandi Festa non obligat sub mortali, deposito scandalo, si absit contemptus. *Innoc. XI. A. 52.*

DE AUDIENDA MISSA. Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas partes, imo quatuor, simul a diversis celebrantibus audit. *Innoc. XI. A. 53.*

DE JEJUNIO. Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subicere præcepto. *Alex. VII. B. 23.*

In die jejunii qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium. *Alex. VII. C. 29.*

Omnes officiales, qui in republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare an labor sit compatibilis cum jejunio. *Alex. VII. C. 30.*

Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi qui iter agunt equitando, utcumque iter agent, etiamsi iter necessarium non sit, et etiamsi iter unius diei conficiant. *Alex. VII. C. 31.*

Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova et lactinia in quadragesima obliget. *Alex. VII. C. 32.*

DE CONFessione ANNUA. Nullus in foro conscientiæ parochiæ suæ interesse tenetur, nec ad annuam confessionem, nec ad Missas parochiales, nec ad audiendum verbum Dei, divinam legem, fidei rudimenta, morum doctrinam, quæ ibi in catechesibus annuntiantur et docentur. *Alex. VII. A. 1.*

Talem legem in hac materia neque Episcopi neque Concilia Provincialia vel Nationum sancire, neque delinquentes aliquibus pœnis aut Ecclesiasticis censuris mulctare possunt. *Alex. VII. A. 2.*

Satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato. *Alex. VII. B. 13.*

Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ. *Alex. VII. B. 14.*

DE COMMUNIONE PASCHALI. Præcepto Communionis annuæ satisfi per sacrilegam Domini manducationem. *Innoc. XI. A. 55.*

DE GRATIA.

DE GRATIÆ ESSENTIA. Dona concessa homini integro et Angelo forsitan non improbanda ratione possunt dici gratia; sed quia secundum usum Scripturæ nomine gratiæ tantum ea munera intelliguntur, quæ per Jesum male merentibus et indignis conferuntur, ideo neque merita neque merces, quæ illis redditur, gratia dici debet. *Bai. 9.*

Gratia non est aliud quam voluntas omnipotentis Dei jubentis et facientis quod jubet. *Quesn. 11.*

Dei gratia nihil aliud est quam ejus omnipotens voluntas: hæc est idea quam Deus ipse nobis tradit in omnibus suis Scripturis. *Quesn. 19.*

Vera gratiæ idea est quod Deus vult sibi a nobis obediri, et obeditur; imperat, et omnia fiunt; loquitur tanquam Dominus, et omnia sibi submissa sunt. *Quesn. 20.*

Nullæ dantur gratiæ, nisi per fidem. *Quesn. 26.*

Fides est prima gratia et fons omnium aliarum. *Quesn. 27.*

Prima gratia, quam Deus concedit peccatori, est peccatorum remissio. *Quesn. 28.*

P. P. 21. Propositio quæ assertit, *lumen gratiæ, quando sit solum, non præstare, nisi ut cognoscamus infelicitatem nostri status, et gravitatem nostri mali: Gratiam in tali casu producere eundem effectum, quem lex producebat; ideo necesse esse ut Deus creet in corde nostro sanctum amorem, et inspiret sanctum delectationem contrariam amoris in nobis dominantis: hunc amorem sanctum, hanc sanctam delectationem esse proprie gratiam Jesu Christi, inspirationem charitatis, qua cognita sancto amore faciamus; hanc esse illam radicem, e qua germinant bona opera; hanc esse gratiam novi Testamenti, quæ nos liberat a servitute peccati, et constituit filios Dei; — Quatenus intendat eam solam esse proprie gratiam Jesu Christi, quæ creet in corde sanctum amorem, et quæ facit ut faciamus, sive etiam qua homo liberatus a servitute peccati constituitur filius Dei, et non sit etiam proprie gratia Christi ea gratia, qua cor hominis tangitur per illuminationem Spiritus sancti (Trid. sess. 6. cap. 5), nec vera detur interior gratia Christi, cui resistitur, — Falsa, captiosa, inducens in errorem in secunda propositione Jansenii damnatum ut hæreticum, eumque renovans.*

P. P. 22. Propositio, quæ innuit Fidem, *a qua incipit series gratiarum, et per quam velut primam vocem vocamur ad salutem et Ecclesiam, esse ipsammet excellentem virtutem Fidei, qua homines fideles nominantur, et sunt; — Perinde ac prior non esset gratia illa, quæ ut prævenit voluntatem, sic prævenit et fidem. — Ex S. Aug. de Dono persever., c. 16., n. 41. — Suspecta de hæresi, camque sapiens, alias in Quesnello damnata, erronea.*

P. P. 23. Doctrina, Synodi de duplici amore dominantis cupiditatis, et charitatis dominantis, enuntians hominem sine gratia esse sub servitute peccati, ipsumque in eo statu per generalem cupiditatis dominantis influxum omnes suas actiones inficere et corrumpere; — Quatenus insinuat in homine, dum est sub servitute, sive in statu peccati, destitutus gratia illa qua libe-

ratur a servitute peccati et constituitur filius Dei, sic dominari cupiditatem, ut per generalem hujus influxum omnes illius actiones in se inficiantur et corrumpantur; aut opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quacumque ratione fiant, sint peccata, — Quasi in omnibus suis actibus peccator serviat dominanti cupiditati; — Falsa, perniciosa, inducens in errorem a Tridentino damnatum ut hæreticum, iterum in Baïo damnatum, art. 40.

P. P. 24. Qua vero parte inter dominantem cupiditatem, et charitatem dominantem, nulli ponuntur affectus medii a natura ipsa insiti, suapteque natura laudabiles, qui una cum amore beatitudinis, naturalique propensione ad bonum remanserunt *velut extrema lineamenta et reliquæ imaginis Dei*; — Ex S. Aug. de Spir. et Litt., c. 28. — Perinde ac si *inter dilectionem divinam quæ nos perducit ad regnum, et dilectionem humanam illicitam quæ damnatur, non daretur dilectio humana licita, quæ non reprehenditur.* — Ex S. Aug. Serm. 349. de Charit. Edit. Maur. — Falsa, alias damnata.

DE GRATIA PRIMI HOMINIS, EJUSQUE DIFFERENTIA A GRATIA CHRISTIANA. Gratia Adami non producebat, nisi merita humana. *Quesn. 34.*

Gratia Adami est sequela creationis et erat debita naturæ sanæ et integræ. *Quesn. 35.* —

Differentia essentialis inter gratiam Adami et status innocentiae ac gratiam Christianam est, quod primam unusquisque in propria persona recepisset, ista vero non recipitur, nisi in persona Jesu Christi resuscitati, cui nos uniti sumus. *Quesn. 36.*

Gratia Adami sanctificando illum in semetipso erat illi proportionata: gratia Christiana nos sanctificando in Jesu Christo est omnipotens et digna Filio Dei. *Quesn. 37.*

DE DISCRIMINE INTER V. L. ET N. L. QUOAD GRATIAM. Discrimen inter fœdus Judaicum et Christianum est, quod in illo Deus exigit fugam peccati et implementum legis a peccatore, relinquendo illum in sua impotentia; in isto vero Deus peccatori dat quod jubet, illum sua gratia purificando. *Quesn. 6.*

Quæ utilitas pro homine in veteri fœdere, in quo Deus illum reliquit ejus propriæ infirmitati, imponendo ipsi suam legem? quæ vero felicitas non est admittere ad fœdus, in quo Deus nobis donat, quod petit a nobis. *Quesn. 7.*

P. P. 19. Item (Propositio) quæ subjungit, hominem sub lege *cum esset impotens ad eam observandam, prævaricatorem evasisse, non quidem culpa legis, quæ sanctissima erat, sed culpa hominis, qui sub lege sine gratia magis magisque prævaricator evasit; superadditque, legem, si non sanavit cor hominis, effecisse ut sua mala cognosceret, et de sua infirmitate convictus desideraret gratiam Mediatoris*; — Qua parte generaliter innuit hominem prævaricatorem evasisse per inobservantiam legis, quam impotens esset observare; quasi impossibile aliquid potuerit imperare qui justus est, aut damnaturus sit hominem pro eo quod non potuit vitare, qui pius est, — Ex S. Caesario, Serm. 73. in append. — S. Aug. Serm. 723, Edit. Maur. — Ex S. Aug. de Nat. et Grat. c. 43. — De Grat. et lib. arb., c. 16. — Enar. In Psalm. 56. n. 1. — Falsa, scandalosa, impia, in Baïo damnata.

P. P. 20. Qua parte datur intelligi, hominem, sub lege, sine gratia, potuisse concipere desiderium gratiæ Mediatoris ordinatum ad salutem promissam per Christum, quasi *non ipsa gratia faciat ut invocetur a nobis*, — Ex Concil.

Araus. II. Can. 3. — Propositio, ut jacet, captiosa, suspecta, favens hæresi Semipelagianæ.

DE EFFICACIA GRATIÆ. Gratia Christi est Gratia suprema, sine qua confiteri Christum nunquam possumus, et cum qua nunquam illum abnegamus. *Quesn. 9.*

Gratia est operatio manus omnipotentis Dei, quam nihil impedire potest aut retardare. *Quesn. 10.*

Quando Deus vult salvare animam, quocumque tempore, quocumque loco, effectus indubitabilis sequitur voluntatem Dei. *Quesn. 12.*

Quando Deus vult animam salvam facere, et eam tangit interiori gratiæ suæ manu, nulla voluntas humana ei resistit. *Quesn. 13.*

Quantumcumque remotus a salute sit peccator obstinatus, quando Jesus se ei videndum exhibet lumine salutari suæ gratiæ, oportet ut se dedat, accurrat, sese humiliet, et adoret Salvatorem suum. *Quesn. 14.*

Quando Deus mandatum suum et suam externam locutionem comitatur unctione sui Spiritus et interiori vi gratiæ, operatur illa in corde obedientiam, quam petit. *Quesn. 15.*

Nullæ sunt illecebræ, quæ non cedant illecebris gratiæ, quia nihil resistit omnipotenti. *Quesn. 16.*

Semen verbi, quod manus Dei irrigat, semper affert fructum suum. *Quesn. 18.*

Desideria Christi semper habent suum effectum: pacem intimo cordium infert, quando eis illam optat. *Quesn. 31.*

DE NATURA GRATIÆ EFFICACIS. Gratia Jesu Christi est gratia fortis, potens, suprema, invincibilis, utpote quæ est operatio voluntatis omnipotentis, sequela et imitatio operationis Dei incarnantis et resuscitantis Filium suum. *Quesn. 21.*

Concordia omnipotentis operationis Dei in corde hominis cum libero ipsius voluntatis consensu demonstratur illico probis in incarnatione veluti in fonte, atque archetypo omnium aliarum operationum misericordiæ et gratiæ, quæ omnes ita gratuitæ atque ita dependentes a Deo sunt, sicut ipsa originalis operatio. *Quesn. 22.*

Deus ipse nobis ideam tradidit omnipotentis operationis suæ gratiæ, eam significans per illam, qua creaturas e nihilo producit et mortuis reddit vitam. *Quesn. 23.*

Justa idea, quam Centurio habet de omnipotentia Dei et Jesu Christi in sanandis corporibus solo motu suæ voluntatis, est imago ideæ quæ haberi debet de omnipotentia suæ gratiæ in sanandis animabus a cupiditate. *Quesn. 24.*

Deus illuminat animam et eam sanat æque ac corpus, sola sua voluntate: jubet, et ipsi obtemperatur. *Quesn. 25.*

DE GRATIA SUFFICIENTE. Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis, quam perniciosa est, sic ut proinde merito possimus petere: *A gratia sufficiente libera nos Domine! Alex. VIII. B. 6.*

Gratia est vox illa Patris, quæ homines interius docet, ac eos venire facit ad Jesum Christum: quicumque ad eum non venit, postquam audivit vocem exteriorem Filii, nullatenus est doctus a Patre. *Quesn. 17.*

DE NECESSITATE GRATIÆ. Cum Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad

Rom. 2. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter, quæ legis sunt, faciunt; intelligunt de gentibus fidei gratiam non habentibus. Bai. 22.*

Liberum arbitrium, sine gratiæ Dei adjutorio, nonnisi ad peccandum valet. *Bai. 27.*

Pelagianus est error dicere quod liberum arbitrium valet ad ullum peccatum vitandum. *Bai. 28.*

Non soli fures et latrones ii sunt, qui Christum viam et ostium veritatis et vitæ negant; sed etiam quicumque, aliunde quam per Christum, in viam justitiæ, hoc est, aliquam justitiam conscendi posse dicunt; *Bai. 29.*

Aut tentationi ulli, sine gratiæ ipsius adjutorio, resistere hominem posse, sic ut in eam non inducatur, aut ab ea non superetur. *Bai. 30.*

Distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quo Deus amatur ut auctor naturæ, et gratuiti, quo Deus amatur ut beatificator, vana est et commentitia, et ad illudendum sacris litteris et plurimis veterum testimoniis excogitata. *Bai. 34.*

Omne quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est. *Bai. 35.*

Amor naturalis, qui ex viribus naturæ exoritur, ex sola Philosophia, per elationem præsumptionis humanæ, cum injuria crucis Christi, defenditur a nonnullis Doctoribus. *Bai. 36.*

Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est, quod ex solis naturæ viribus ortum ducit, agnoscit. *Bai. 37.*

Omnis amor creaturæ rationalis aut vitiosa est cupiditas, qua mundus diligitur, quæ a Joanne prohibetur, aut laudabilis illa charitas, qua per Spiritum Sanctum in corde diffusa Deus amatur. *Bai. 38.*

Nonnisi Pelagiano errore admitti potest usus aliquis liberi arbitrii bonus, sive non malus; et gratiæ Christi injuriam facit, qui ita sentit et docet. *Bai. 65.*

Quid aliud remanet animæ, quæ Deum atque ipsius gratiam amisit, nisi peccatum et peccati consecutiones, superba paupertas, et segnis indigentia, hoc est, generalis impotentia ad laborem, ad orationem et ad omne opus bonum? *Quesn. 1.*

Jesu Christi gratia, principium efficax boni cujuscumque generis, necessaria est ad omne opus bonum. Absque illa non solum nihil fit, sed nec fieri potest. *Quesn. 2.*

In vanum, Domine, præcipis, si tu ipse non das quod præcipis. *Quesn. 3.*

Ita, Domine, omnia possibile sunt ei cui omnia possibile facis, eadem operando in illo. *Quesn. 4.*

Quando Deus non emollit cor per interiorem unctionem gratiæ suæ, exhortationes et gratiæ exteriores non inserviunt, nisi ad illud magis obdurandum. *Quesn. 5.*

Nos non pertinemus ad novum fœdus, nisi in quantum participes sumus ipsius novæ gratiæ, qua operatur in nobis id, quod Deus nobis præcipit. *Quesn. 8.*

Peccator non est liber, nisi ad malum, sine gratia Liberatoris. *Quesn. 38.*

Voluntas, quam gratia non prævenit, nihil habet luminis, nisi ad aberrandum; ardoris, nisi ad se præcipitandum; virium, nisi ad se vulnerandum: est capax omnis mali et incapax ad omne bonum. *Quesn. 39.*

Sine gratia nihil amare possumus, nisi ad nostram condemnationem. *Quesn. 40.*

Omnis cognitio Dei, etiam naturalis, etiam in Philosophis Ethnicis, non potest venire nisi a Deo, et sine gratia non producit nisi præsumptionem, vanitatem et oppositionem ad ipsum Deum, loco affectuum adorationis, gratitudinis et amoris. *Quesn. 41.*

P. P. 18. *Doctrina Synodi enuntians post lapsum Adami, Deum annuntiasse promissionem futuri Liberatoris, et voluisse consolari genus humanum per spem salutis, quam Jesus Christus allaturus erat; tamen Deum voluisse ut genus humanum transiret per varios status, antequam veniret plenitudo temporum, ac primum ut in statu naturæ homo relictus propriis luminibus de sua cæca ratione diffideret, et ex suis aberrationibus moveret se ad desiderandum auxilium superioris luminis: — Doctrina, ut jacet, captiosa, atque intellecta de desiderio adjutorii superioris luminis in ordine ad salutem promissam per Christum, ad quod concipiendum homo relictus suis propriis luminibus supponatur sese potuisse movere, — Suspecta, favens hæresi Semipelagianæ.*

QUIBUS GRATIA DETUR. Pagani, Judæi, Hæretici aliique hujus generis nullum omnino accipiunt, a Jesu Christo influxum; adeoque hinc recte inferes, in illis esse voluntatem nudam et inermem sine omni gratia sufficiente. *Alex. VIII. B. 5.*

Extra Ecclesiam nulla conceditur gratia. *Quesn. 29.*

DE JUSTIFICATIONE. Justitia, qua justificatur impius per fidem, consistit formaliter in obedientia mandatorum, quæ est operum justitia; non autem in gratia aliqua animæ infusa, qua adoptatur homo in filium Dei, et secundum interiorem hominem renovatur, ac divinæ naturæ consors efficitur, ut sic, per Spiritum Sanctum renovatus, deinceps bene vivere et Dei mandatis obedire possit. *Bai. 42.*

In hominibus pœnitentibus ante Sacramentum absolutionis et in catechumenis ante Baptismum est vera justificatio, separata tamen a remissione peccatorum. *Bai. 43.*

Operibus plerisque, quæ a fidelibus fiunt, solum ut Dei mandatis pareant, cujusmodi sunt obedire parentibus, depositum reddere, ab homicidio, a furto, a fornicatione abstinere, justificantur quidem homines, quia sunt legis obedientia et vera legis justitia, non tamen iis obtinent incrementa virtutum. *Bai. 44.*

Sed et illa distinctio duplicis justitiæ, alterius quæ fit per Spiritum charitatis inhabitantem, alterius quæ fit ex inspiratione quidem Spiritus Sancti cor ad pœnitentiam excitantis, sed nondum cor inhabitantis et in eo charitatem diffundentis, qua divinæ legis justificatio impleatur, odiosissima et pertinacissima rejicitur. *Bai. 63.*

Denique et illa distinctio duplicis vivificationis, alterius qua vivificatur peccator, dum ei pœnitentia et vitæ novæ propositum et inchoatio per Dei gratiam inspiratur, alterius qua vivificatur, qui vere justificatur et palme virens in vite Christo efficitur, commentitia judicatur et Scripturis minime congruens. *Bai. 64.*

Justificatio impii fit formaliter per obedientiam legis, non autem per occultam communicationem et inspirationem gratiæ, quæ per eam justificatos faciat implere legem. *Bai. 69.*

DE MERITO. Nec Angeli nec primi hominis adhuc integri merita recte vocantur gratia. *Bai. 1.*

Sicut opus malum ex natura sua est mortis æternæ meritorium, sic bonum opus ex natura sua est vitæ æternæ meritorium. *Bai. 2.*

Et bonis Angelis et primo homini, si in statu illo perseverassent usque ad ultimum vitæ, felicitas esset merces, et non gratia. *Bai. 3.*

Vita æterna homini integro et Angelo promissa fuit intuitu bonorum operum, et bona opera ex lege naturæ ad illam consequendam per se sufficiunt. *Bai. 4.*

In promissione facta Angelo et primo homini continetur naturalis justitiæ constitutio, qua pro bonis operibus sine alio respectu vita æterna justis promittitur. *Bai. 5.*

Naturali lege constitutum fuit homini ut, si in obedientia perseveraret, ad eam vitam pertransiret in qua mori non posset. *Bai. 6.*

Primi hominis integri merita fuerunt primæ creationis munera; sed juxta modum loquendi Scripturæ sacræ non recte vocantur gratia; quo fit ut tantum merita, non etiam gratia, debeant nuncupari. *Bai. 7.*

Quod pie et juste in hac vita mortali usque in finem conversati vitam consequimur æternam, id non proprie gratiæ Dei, sed ordinationi naturali, statim initio creationis constitutæ, justo Dei judicio, deputandum est; neque in hac retributione bonorum ad Christi meritum respicitur, sed tantum ad primam institutionem generis humani, in qua lege naturali constitutum est ut justo Dei judicio obedientiæ mandatorum vita æterna reddatur. *Bai. 11.*

Pelagii sententia est: Opus bonum, citra gratiam adoptionis factum, non est regni Cœlestis meritorium. *Bai. 12.*

Opera bona, a filiis adoptionis facta, non accipiunt rationem meriti ex eo quod fiunt per Spiritum adoptionis inhabitantem corda filiorum Dei, sed tantum ex eo quod sunt conformia legi, quodque per ea præstatur obedientia legis. *Bai. 13.*

Opera bona justorum non accipiunt in die judicii extremi ampliorem mercedem, quam justo Dei judicio mereantur accipere. *Bai. 14.*

Ratio meriti non consistit in eo quod, qui bene operatur, habeat gratiam et inhabitantem Spiritum Sanctum, sed in eo solum quod obedit divinæ legi. *Bai. 15.*

Sentiunt cum Pelagio, qui dicunt esse necessarium ad rationem meriti, ut homo per gratiam adoptionis sublimetur ad statum Deificum. *Bai. 17.*

Opera catechumenorum, ut fides et pœnitentia, ante remissionem peccatorum facta, sunt vitæ æternæ merita; quam vitam ipsi non consequentur, nisi prius præcedentium delictorum impedimenta tollantur. *Bai. 18.*

Illæ Doctorum distinctio, divinæ legis mandata bifariam impleri, altero modo, quantum ad præceptorum operum substantiam tantum, altero, quantum ad certum quemdam modum, videlicet, secundum quem valeant operantem perducere ad regnum æternum, hoc est ad modum meritorium, commentitia est et explodenda. *Bai. 61.*

SECUNDA SECUNDÆ.

DE VIRTUTIBUS THEOLOGICIS.

Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei et charitatis, ex vi præceptorum divinatorum ad eas virtutes pertinentium. *Alex. VII. B. 1.*

Quid aliud esse possumus nisi tenebræ, nisi aberratio et nisi peccatum, inæ fidei lumine, sine Christo et sine charitate? *Quesn. 48.*

DE FIDE.

DE NATURA FIDEI. Voluntas non potest efficere ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quam meretur pondus rationum ad assensum impellentium. *Innoc. XI. A. 19.*

Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem. *Innoc. XI. A. 20.*

Assensus fidei supernaturalis et utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, imo cum formidine, qua quis formidat ne non sit locutus Deus. *Innoc. XI. A. 21.*

Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides; et etiamsi videntur credere, non est fides divina sed humana. *Alex. VIII. B. 12.*

Fides, usus, augmentum et præmium fidei totum est donum puræ liberalitatis Dei. *Quesn. 69.*

DE EFFECTIBUS FIDEI. Fides justificat, quando operatur; sed ipsa non operatur nisi per charitatem. *Quesn. 51.*

Omnia alia salutis media continentur in fide, tanquam in suo germine et semine; sed hæc fides non est absque amore et fiducia. *Quesn. 52.*

Dei bonitas abbreviavit viam salutis, claudendo totum in fide et precibus. *Quesn. 68.*

DE NECESSITATE FIDEI. Omnia opera infidelium sunt peccata, et Philosophorum virtutes sunt vitia. *Bai. 25.*

Nonnisi fides unius Dei necessitate medii necessaria videtur, non autem explicita Remuneratoris. *Innoc. XI. A. 22.*

Fides late dicta, ex testimonio creaturarum similive motivo, ad justificationem sufficit. *Innoc. XI. A. 23.*

Necesse est infidelem in omni opere peccare. *Alex. VIII. B. 8.*

Omne quod non est ex fide christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est. *Alex. VIII. B. 11.*

Sola gratia Christi reddit hominem aptum ad Sacrificium fidei: sine hoc nihil nisi impuritas, nihil nisi indignitas. *Quesn. 42.*

DE PRÆCEPTO FIDEI. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale et secundum se. *Innoc. XI. A. 16.*

DE ACTU FIDEI. Satis est actum fidei semel in vita elicere. *Innoc. XI. A. 17.*

Sufficit illa mysteria semel credidisse. *Innoc. XI. A. 65.*

DE PROFESSIONE FIDEI. Si quis a potestate publica interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo et fidei gloriosum, consulo; tacere, ut peccaminosum per se non damno. *Innoc. XI. A. 18.*

DE INFIDELITATE. Infidelitas pure negativa, in his quibus Christus non est prædicatus, peccatum est. *Bai. 68.*

Ab infidelitate excusabitur infidelis, non credens ductus opinione minus probabili. *Innoc. XI. A. 4.*

DE HÆRESI. Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare, si probare non possis. *Alex. VII. B. 5.*

DE SCRIPTURA SACRA. Utile et necessarium est omni tempore, omni loco, et omni personarum generi, studere et cognoscere Spiritum, pietatem et mysteria Sacræ Scripturæ. *Quesn. 79.*

Lectio Sacræ Scripturæ est pro omnibus. *Quesn. 80.*

Obscuritas sancta Verbi Dei non est laicis ratio dispensandi se ipsos ab ejus lectione. *Quesn. 81.*

Dies Dominicus a Christianis debet sanctificari lectionibus pietatis, et super omnia, sanctarum Scripturarum. Damnosum est velle Christianum ab hac lectione retrahere. *Quesn. 82.*

Est illusio sibi persuadere quod notitia mysteriorum religionis non debeat communicari feminis lectione Sacrorum librorum. Non ex feminarum simplicitate, sed ex superba virorum scientia ortus est Scripturarum abusus, et natæ sunt hæreses. *Quesn. 38.*

Abripere a Christianorum manibus novum Testamentum, seu eis clausum tenere, auferendo eis modum illud intelligendi, est illis Christi os obturare. *Quesn. 84.*

Interdicere Christianis lectionem Sacræ Scripturæ, præsertim Evangelii, est interdicere usum luminis filiis lucis, et facere ut patiantur speciem quamdam excommunicationis. *Quesn. 85.*

P. P. 67. Doctrina perhibens a lectione Sacrarum Scripturarum *nonnisi veram impotentiam excusare*, subjungens ultro se prodere obscurationem, quæ ex hujusce præcepti neglectu orta est super primarias veritates religionis, — Falsa, temeraria, quietis animarum perturbativa, alias in Quesnello damnata.

DE ECCLESIA. Nota Ecclesiæ Christianæ est quod sit catholica, comprehendens et omnes Angelos cæli et omnes electos ac justos terræ et omnium seculorum. *Quesn. 72.*

Quid est Ecclesia nisi cœtus filiorum Dei manentium in ejus sinu, adoptatorum in Christo, subsistentium in ejus persona, redemptorum ejus sanguine, viventium ejus spiritu, agentium per ejus gratiam, et expectantium gloriam futuri seculi. *Quesn. 73.*

Ecclesia, sive integer Christus, incarnatum Verbum habet ut caput, omnes vero Sanctos ut membra. *Quesn. 74.*

Ecclesia est unus solus homo, compositus ex pluribus membris, quorum Christus est caput, vita, subsistentia et persona; unus solus Christus compositus ex pluribus Sanctis, quorum est Sanctificator. *Quesn. 75.*

Nihil spatiosius Ecclesia Dei; quia omnes electi et justi omnium seculorum illam componunt. *Quesn. 76.*

Qui non ducit vitam dignam Filio Dei et membro Christi, cessat interius habere Deum pro Patre et Christum pro capite. *Quesn. 77.*

Separatur quis a populo electo, cujus figura fuit populus Judaicus et caput

est Jesus Christus, tam non vivendo secundum Evangelium, quam non credendo Evangelio. *Quesn. 78.*

P. P. 15. Doctrina quæ proponit Ecclesiam *considerandam velut unum corpus mysticum coagmentatum ex Christo Capite et fidelibus, qui sunt ejus membra per unionem ineffabilem, qua mirabiliter evadimus cum ipso unus solus Sacerdos, una sola Victimæ, unus solus Adorator perfectus Dei Patris in spiritu et veritate*; — Intellecta hoc sensu, ut ad corpus Ecclesiæ non pertineant nisi Fideles, qui sunt perfecti adoratores in spiritu et veritate, — Hæretica.

DE CAPITE ECCLESIE. S. Petrus et S. Paulus sunt duo Ecclesiæ Principes, qui unicum efficiunt. *Vel*: Sunt duo Ecclesiæ Catholicæ Coryphæi ac supremi Duces summa inter se unitatē conjuncti. *Vel*: Sunt geminus universalis Ecclesiæ vertex, qui in unum divinissime coaluerunt. *Vel*: Sunt duo Ecclesiæ Summi Pastores ac Præsides, qui unicum caput constituunt. *Innoc. X.*

Futilis et toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium œcumenicum auctoritate atque in fidei quæstionibus decernendis infallibilitate. *Alex. VIII. B. 29.*

Bulla Urbani VIII. *In eminenti*, est subreptitia. *Alex. VIII. B. 31.*

P. P. 2. Propositio quæ statuit *potestatem a Deo datam Ecclesiæ, ut communicaretur Pastoribus qui sunt ejus Ministri pro salute animarum*; — Sic intellecta, ut a Communitate Fidelium, in Pastores derivetur Ecclesiastici ministerii ac regiminis potestas, — Hæretica.

P. P. 3. Insuper quæ statuit *Romanum Pontificem esse Caput ministeriale*; — Sic explicata, ut Romanus Pontifex non a Christo, in persona B. Petri, sed ab Ecclesia potestatem ministerii accipiat, qua velut Petri Successor, verus Christi Vicarius ac totius Ecclesiæ Caput pollet in universa Ecclesia, — Hæretica.

P. P. 6. Doctrina Synodi, qua profitetur *persuasum sibi esse Episcopum accepisse a Christo omnia jura necessaria pro bono regimine suæ Diœcesis*; — Perinde ac si ad bonum regimen cujusque Diœcesis, necessariæ non sint superiores ordinationes spectantes sive ad fidem et mores, sive ad generalem disciplinam, quarum jus est penes Summos Pontifices et Concilia generalia pro universa Ecclesia, — Schismatica, ad minus erronea.

P. P. 7. Item in eo quod hortatur Episcopum *ad prosequendam naviter perfectiorem ecclesiasticæ disciplinæ constitutionem, idque contra omnes contrarias consuetudines, exemptiones, reservationes quæ adversantur bono ordini Diœcesis, majori gloriæ Dei et majori ædificationi Fidelium*; — Per id quod supponit Episcopo fas esse, proprio suo judicio et arbitrato, statuere et decernere contra consuetudines, exemptiones, reservationes, sive quæ in universa Ecclesia, sive etiam in unaquaque Provincia locum habent, sine venia et interventu superioris hierarchicæ potestatis, a qua inductæ sunt, aut probatæ, et vim legis obtinent, — Inducens in schisma et subversionem hierarchici regiminis, erronea.

P. P. 8. Item, quod et sibi *persuasum esse ait, Jura Episcopi, a Jesu Christo accepta pro gubernanda Ecclesia, nec alterari, nec impediri posse; et ubi contingerit horum jurium exercitium quavis de causa fuisse interruptum, posse semper Episcopum ac debere in originaria sua jura regredi, quotiescunque id exigit majus bonum suæ Ecclesiæ*; — In eo quod innuit jurium episcopaliū exer-

citium nulla superiori potestate præpediri aut coerceri posse, quandocumque Episcopus proprio judicio censuerit minus id expedire majori bono suæ Ecclesiæ, — Inducens in schisma et subversionem hierarchici regiminis, erronea.

P. P. 9. Doctrina, quæ statuit, *reformationem abusuum circa ecclesiasticam disciplinam, in Synodis Diæcesanis, ab Episcopo et Parochis equaliter pendere ac stabiliri debere, ac sine libertate decisionis, indebitam fore subjectionem suggestionibus et jussionibus Episcoporum;* — Falsa, temeraria, episcopalis auctoritatis læsiva, regiminis hierarchici subversiva, favens hæresi Acriana a Calvino innovatæ.

P. P. 10. Item doctrina, qua Parochi, aliive Sacerdotes in Synodo congregati, pronuntiantur una cum Episcopo iudices fidei, et simul innuitur iudicium in causis fidei ipsis competere jure proprio, et quidem etiam per ordinationem accepto, — Falsa, temeraria, ordinis hierarchici subversiva, detrahens firmitati definitionum, judiciorumve dogmaticorum Ecclesiæ, ad minus erronea.

P. P. 11. Sententia enuntians veteri majorum instituto ab apostolicis usque temporibus ducto, per meliora Ecclesiæ secula servato, receptum fuisse *ut decreta, aut definitiones, aut sententiæ, etiam majorum Sedium, non acceptarentur, nisi recognitæ fuissent et approbatæ a Synodo Diæcesana,* — Falsa, temeraria, derogans pro sua generalitate obedientiæ debitæ Constitutionibus Apostolicis, tum et Sententiis ab hierarchica superiore legitima potestate manantibus, schisma fovens et hæresim.

P. P. 12. Assertiones Synodi complexive acceptatæ circa Decisiones in materia fidei ab aliquot seculis emanatas, quas perhibet velut Decreta ab una particulari Ecclesia vel paucis Pastoribus profecta, nulla sufficienti auctoritate suffulta, nata corrumpendæ puritati fidei ac turbis excitandis, intrusa per vim, e quibus inflicta sunt vulnera nimium adhuc recentia; — Falsæ, captiosæ, temerariæ, scandalosæ in Romanos Pontifices et Ecclesiam injuriosæ, debitæ Apostolicis Constitutionibus obedientiæ derogantes, schismatica, perniciosæ, ad minus erroneæ.

P. P. 13. Propositio relata inter acta Synodi, quæ innuit Clementem IX. pacem Ecclesiæ reddidisse per approbationem distinctionis juris et facti, in subscriptione Formularii ab Alexandro VII. præscripti, — Falsa, temeraria, Clementi IX. injuriosa.

P. P. 14. Quatenus vero ei distinctioni suffragatur, ejusdem fautores laudibus extollendo, et eorum adversarios vituperando, — Temeraria, perniciosæ, Summis Pontificibus injuriosa, schisma fovens et hæresim.

P. P. 85. Propositio enuntians qualemcunque cognitionem Ecclesiasticæ Historiæ sufficere, ut fateri quisque debeat convocationem Concilii Nationalis unam esse ex viis canonicis, qua finiantur in Ecclesia respectivarum Nationum controversiæ spectantes ad Religionem, — Sic intellecta, ut controversiæ ad fidem et mores spectantes in Ecclesia quacumque subortæ, per nationale Concilium irrefragabili judicio finiri valeant, quasi inerrantia in fidei et morum quæstionibus Nationali Concilio competeret; — Schismatica, hæretica.

DE DOCTRINA ECCLESIE. Quamvis hæc doctrina (*de puro amore*) esset pura et simplex perfectio evangelica in universa traditione designata; antiqui Pas-

tores non proponebant passim multitudini justorum, nisi exercitia amoris interessati eorum gratiæ proportionata. *Camerac.* 22.

Nihil pejorem de Ecclesia opinionem ingerit ejus inimicis, quam videre illic dominatum exerceri supra fidem fidelium, et foveri divisiones propter res quæ nec fidem lædunt nec mores. *Quesn.* 79.

Veritates eo devenerunt ut sint lingua quasi peregrina plerisque Christianis, et modus eas prædicandi est veluti idioma incognitum: adeo remotus est a simplicitate Apostolorum et supra communem captum fidelium: neque satis advertitur quod hic defectus sit unum ex signis maxime sensibilibus senectutis Ecclesiæ et iræ Dei in filios suos. *Quesn.* 95.

P. P. 1. Propositio quæ asserit *postremis hisce seculis sparsam esse generalem obscuracionem super veritates gravioris momenti spectantes ad Religionem et quæ sunt basis fidei et moralis doctrinæ Jesu Christi*, — hæretica.

P. P. 76. Insectatio qua Synodus Scholasticam exagitat, velut eam quæ viam aperuit inveniendis novis et inter se discordantibus systematibus, quoad veritates majoris pretii, ac demum adduxit ad probabilismum et laxismum; — Quatenus in Scholasticam rejicit privatorum vitia, qui abuti ea potuerunt aut abusi sunt, — Falsa, temeraria, in sanctissimos viros et Doctores, qui magno Catholicæ Religionis bono Scholasticam excoluere, injuriosa, favens infestis in eam hæreticorum conviciis.

P. P. 77. Item in eo quod subdit *mutationem formæ regiminis ecclesiastici, qua factum est ut Ministri ecclesiæ in oblivionem venirent suorum jurium, quæ simul sunt eorum obligationes, eo demum rem adduxisse, ut obliterari faceret primitivas notiones Ministerii Ecclesiastici et sollicitudinis Pastoralis*; — Quasi per mutationem regiminis, congruentem disciplinæ in Ecclesia constitutæ et probatæ, obliterari unquam potuerit et amitti primitiva notio Ecclesiastici Ministerii, Pastoralisve sollicitudinis, — Propositio falsa, temeraria, erronea.

P. P. 78. Præscriptio Synodi de ordine rerum tractandarum in Collationibus, qua posteaquam præmisit, *in quolibet articulo distinguendum id quod pertinet ad fidem et ad essentiam religionis, ab eo quod est proprium disciplinæ*, subjungit *in hac ipsa (disciplina) distinguendum quod est necessarium aut utile ad retinendos in spiritu fideles, ab eo quod est inutile, aut onerosius quam libertas Filiorum novi Fæderis patiatur, magis vero ab eo quod est periculosum aut noxium, utpote inducens ad superstitionem et materialismum*; — Quatenus pro generalitate verborum comprehendat, et præscripto examini subjiciat, etiam disciplinam ab Ecclesia constitutam et probatam, quasi Ecclesia, quæ Spiritu Dei regitur, disciplinam constituere posset non solum inutilem, et onerosiorem quam libertas Christiana patiatur, sed et periculosam, noxiam, inducentem in superstitionem et materialismum; — Falsa, temeraria, scandalosa, pernicioosa, piarum aurium offensiva, Ecclesiæ ac Spiritui Dei, quo ipsa regitur, injuriosa, ad minus erronea.

P. P. 79. Assertio quæ conviciis et contumeliis insectatur sententias in Scholis Catholicis agitas, et de quibus Apostolica Sedes nihil adhuc definiendum aut pronuntiandum censuit, — Falsa, temeraria, in Scholas Catholicas injuriosa, debitæ Apostolicis Constitutionibus obedientiæ derogans.

DE LIBRIS PROHIBITIS. Libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri, usque dum, adhibita diligentia, corrigantur. *Alex.* VII. C. 45.

P. P. 68. Laudatio, qua summopere Synodus commendat Quesnelli Commentationes in novum Testamentum, aliaque aliorum Quesnellianis erroribus faventium opera, licet proscripta; eademque Parochis proposuit, ut ea tanquam solidis religionis principiis referta in suis quisque Parœciis populo post reliquas functiones perlegant; — Falsa, scandalosa, temeraria, seditiosa, Ecclesiæ injuriosa, schisma fovens et hæresim.

DE SPE.

DE NOTIONE SPEI. In hoc statu (*extremarum probationum*) anima amittit omnem spem sui interesse proprii; sed nunquam amittit in parte superiori, id est, in suis actibus directis et intimis, spem perfectam, quæ est desiderium disinteressatum promissionum. *Camerac. 11.*

Totum deest peccatori, quando ei deest spes; et non est spes in Deo, ubi non est amor Dei. *Quesn. 57.*

DE FUNDAMENTO SPEI. Proh! quantum oportet bonis terrenis et sibimetipsi renuntiassent ad hoc, ut quis fiduciam habeat sibi, ut ita dicam, appropriandi Christum Jesum, ejus Amorem, Mortem et Mystera, ut facit S. Paulus dicens: *Qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me. Quesn. 33.*

DE OPERIBUS EX SPE FACTIS. Intentio, qua quis detestatur malum et prosequitur bonum, mere, ut cœlestem obtineat gloriam, non est recta nec Deo placens. *Alex. VIII. B. 10.*

Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur. *Alex. VIII. B. 13.*

DE TIMORE. Timor gehennæ non est supernaturalis. *Alex. VIII. B. 14.*

Timor nonnisi manum cohibet; cor autem tamdiu peccato addicitur, quamdiu ab amore justitiæ non ducitur. *Quesn. 61.*

Qui a malo non abstinere, nisi timore pœnæ, illud committit in corde suo, et jam est reus coram Deo. *Quesn. 62.*

Sub maledicto legis nunquam fit bonum, quia peccatur sive faciendo malum, sive illud nonnisi ob timorem evitando. *Quesn. 64.*

Moses, Prophetæ, Sacerdotes et Doctores legis mortui sunt absque eo quod ullum dederint Deo filium, cum non effecerint nisi mancipia per timorem. *Quesn. 65.*

Qui vult Deo appropinquare, nec debet ad ipsum venire cum brutalibus passionibus, nec adduci per instinctum naturalem aut per timorem, sicut bestiæ, sed per fidem et per amorem, sicut filii. *Quesn. 66.*

Timor servilis non sibi repræsentat Deum, nisi ut Dominum durum, imperiosum, injustum, intractabilem. *Quesn. 67.*

DE CHARITATE.

DE OBJECTO CHARITATIS. Qui amat Deum, prout illum ratio argumentando repræsentat, aut intellectus comprehendit, non amat Deum verum. *Molin. 19.*

DE PERFECTIONE CHARITATIS. Datur habitualis status amoris, qui est charitas pura et sine ulla admixtione motivi proprii interesse. Neque timor pœnarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem.

Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam. *Camerac.* 1.

Purus amor ipse solus constituit novam vitam interiorem, et tunc evadit unicum principium et unicum motivum omnium actuum, qui deliberati et meritorii sunt. *Camerac.* 23.

DE OPPOSITIONE CHARITATIS CUM PECCATO. Charitas perfecta et sincera, quæ est ex corde puro et conscientia bona et fide non ficta, tam in catechumenis quam in pœnitentibus, potest esse sine remissione peccatorum. *Bai.* 31.

Charitas illa, quæ est plenitudo legis, non est semper conjuncta cum remissione peccatorum. *Bai.* 32.

Catechumenus juste, recte et sancte vivit, et mandata Dei observat, ac legem implet per charitatem, ante obtentam remissionem peccatorum quæ in Baptismi lavacro demum percipitur. *Bai.* 33.

Homo existens in peccato mortali, sive in reatu æternæ damnationis, potest habere veram charitatem; et charitas etiam perfecta potest consistere cum reatu æternæ damnationis. *Bai.* 76.

DE NECESSITATE CHARITATIS. Non est vera legis obedientia, quæ fit sine charitate. *Bai.* 46.

Cupiditas aut charitas usum sensuum bonum vel malum faciunt. *Quesn.* 46.

Obedientia legis profluere debet ex fonte, et hic fons est charitas. Quando Dei amor est illius principium interius, et Dei gloria ejus finis, tunc purum est; quod apparet exterius; alioquin non est, nisi hypocrisis aut falsa justitia. *Quesn.* 47.

Ut nullum peccatum est sine amore nostri; ita nullum est opus bonum sine amore Dei. *Quesn.* 49.

Frustra clamamus ad Deum: *Pater mi*, si Spiritus charitatis non est ille qui clamat. *Quesn.* 50.

Sola Charitas christiano modo facit (actiones christianas) per relationem ad Deum et Jesum Christum. *Quesn.* 53.

Sola charitas est quæ Deo loquitur: eam solam Deus audit. *Quesn.* 54.

Deus non coronat nisi charitatem: qui currit ex alio impulsu et alio motivo, in vanum currit. *Quesn.* 55.

Deus non remunerat nisi charitatem; quoniam charitas sola Deum honorat. *Quesn.* 56.

Nec Deus est, nec religio, ubi non est charitas. *Quesn.* 58.

DE PRÆCEPTO CHARITATIS. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum eliceret in vita, condemnare non audemus. *Innoc. XI. A.* 5.

Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum. *Innoc. XI. A.* 6.

Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, et non habemus aliam viam qua justificari possimus. *Innoc. XI. A.* 7.

Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali; formalis vero in conformitate actus cum regula morum: ad hoc sufficit ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative. Hunc homo non tenetur amare neque in principio neque in decursu vitæ suæ mortalis. *Alex. VIII. A.* 1.

DE AMORE PROXIMI. Non tenemur proximum diligere actu interno et formali. *Innoc. XI. A.* 10.

Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos. *Innoc. XI. A. 11.*

Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, et de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere et desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum. *Innoc. XI. A. 13.*

Licetum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis; quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas. *Innoc. XI. A. 14.*

Licetum est filio gaudere de parricidio Parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas. *Innoc. XI. A. 15.*

DE ELEEMOSYNA. Vix in Secularibus, etiam in Regibus, invenies superfluum statui; et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui. *Innoc. XI. A. 12.*

DE JUSTITIA.

DE JUDICE. Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio. *Alex. VII. B. 26.*

Probabiliter existimo Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem. *Innoc. XI. A. 2.*

DE USURA. Licetum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus. *Alex. VII. C. 42.*

Contractus Mohatra licitus est, etiam respectu ejusdem personæ, et cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri. *Innoc. XI. A. 40.*

Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, et nullus sit qui non majoris faciat pecuniam præsentem quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatorio exigere, et eo titulo ab usura excusari. *Innoc. XI. A. 41.*

Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia et gratitudine debitum; sed solum si exigatur tanquam ex justitia debitum. *Innoc. XI. A. 42.*

DE FURTO. Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi. *Innoc. XI. A. 36.*

Famuli et famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario quod recipiunt. *Innoc. XI. A. 37.*

DE RESTITUTIONE. Non tenetur quis sub pœna mortali restituere quod ablatum est per parva furtiva, quantumcumque magna sit summa totalis. *Innoc. XI. A. 38.*

Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem illius damni illati. *Innoc. XI. A. 39.*

DE CALUMNIA. Quidni nonnisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere. *Innoc. XI. A. 43.*

Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui,

ut suam justitiam et honorem defendat; et si hoc non sit probabile, vix ulla opinio erit probabilis in Theologia. *Innoc. XI. A. 44.*

DE DEFENSIONE OCCISIVA. Est licitum Religioso vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se vel de sua religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit; uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi Religioso vel ejus religioni publice et coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur. *Alex. VII. B. 17.*

Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare. *Alex. VII. B. 18.*

Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit. Idem quoque dicendum, si quis impingat alapam vel fuste percutiat et post impactam alapam vel ictum fustis fugiat. *Innoc. XI. A. 30.*

Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei. *Innoc. XI. A. 31.*

Non solum licitum est defendere occisiva defensione quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ inchoatum habemus, et quæ nos possessuros speramus. *Innoc. XI. A. 32.*

Licitum est tam hæredi quam legatario, contra injuste impedientem ne vel hereditas adeatur vel legata solvantur, se taliter defendere; sicut et jus habenti in cathedram vel præbendam, contra earum possessionem injuste impedientem. *Innoc. XI. A. 33.*

DE PROCURATIONE ABORTUS. Licet procurare abortum ante animationem foetus, ne puella deprehensa gravida occidatur aut infametur. *Innoc. XI. A. 34.*

Videtur probabile omnem foetum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, et tum primum incipere eandem habere, cum paritur; ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi. *Innoc. XI. A. 35.*

DE DUELLO. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat. *Alex. VII. B. 2.*

Vir militaris qui, nisi offerat vel acceptet duellum, tanquam formidolosus, timidus, abjectus et ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se suosque sustentat, privaretur, vel promotionis alias sibi debitæ ac promeritæ spe perpetuo carere deberet, culpa et poena vacaret sive offerat sive acceptet duellum. *Benedict. XIV. 1.*

Excusari possunt etiam honoris tuendi vel humanæ vilipensionis gratia duellum acceptantes vel ad illud provocantes, quando certo sciunt pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam. *Benedict. XIV. 2.*

Non incurrit ecclesiasticas pœnas, ab Ecclesia contra duellantes latas, Dux vel Officialis militiæ acceptans duellum ex gravi metu amissionis famæ et officii. *Benedict. XIV. 3.*

Licitum est in statu hominis naturali acceptare et offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulsari nequit. *Benedict. XIV. 4.*

Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui civitatis

male ordinatæ, in qua nimirum vel negligentia vel malitia magistratus iustitia aperte denegatur *Benedict. XIV. 5.*

DE RELIGIONE.

DE ORATIONE. Qui resignatus est divinæ voluntati, non debet a Deo quidquam petere; quia petere est imperfectio, cum sit actus propriæ voluntatis et electionis, et est quodammodo velle ut divina voluntas nostræ se conformet, et non nostra voluntati divinæ: et illud: *Petite et accipietis*, ex Evangelio, non fuit dictum a Christo pro animabus internis; quæ nolunt habere voluntatem: quin et istæ eo deveniunt, ut non possint a Deo quidquam petere. *Molin. 14.*

Unde sicut nihil a Deo debent rogare, sic etiam non debent reddere illi gratias pro ulla re, quia utrumque est æqualiter actus propriæ voluntatis. *Molin. 15.*

Qui in oratione utitur imaginibus, figuris, speciebus et propriis conceptibus, non adorat Deum in spiritu et veritate. *Molin. 18.*

Quæcumque cogitationes inter orandum accidunt, etiam impuræ, quin et contra Deum et Sanctos, contra fidem et Sacramenta, si non voluntarie foveantur, neque actu aliquo voluntatis rejiciantur, sed cum indifferentia et resignatione tolerantur, non impediunt orationem fidei; imo illam reddunt perfectiorem, quia anima est magis resignata voluntati divinæ. *Molin. 24.*

Tametsi superveniat somnus et dormiatur, omnino tamen oratur, et contemplatio fit actualiter; quia oratio et resignatio, resignatio et oratio totum est idem; et quamdiu continuatur resignatio, utique etiam oratio continuatur. *Molin. 25.*

Deo gratias agere lingua vel verbis non est animarum internarum, quarum est in silentio se tenere, non præbentes Deo impedimentum, quo minus in iis operetur, et quanto amplius se Deo resignant, tanto magis experiuntur impotentiam dicendi: *Pater noster. Molin. 34.*

Oratio impiorum est novum peccatum, et quod Deus illi concedit, est novum in eos iudicium. *Quesn. 59.*

P. P. 31. Propositio Synodi enuntians conveniens esse, pro divinorum Officiorum ordine et antiqua consuetudine, ut in unoquoque Templo unum tantum sit altare, sibi que adeo placere morem illum restituere, — Temeraria, perantiquo, pio, multis abhinc seculis in Ecclesia præsertim Latina vigenti, et probato mori injuriosa.

P. P. 32. Item præscriptio vetans ne super Altaria sacrarum Reliquiarum thecæ floresve apponantur, — Temeraria, pio ac probato Ecclesiæ mori injuriosa.

P. P. 33. Propositio Synodi qua cupere se ostendit ut causæ tollerentur, per quas ex parte inducta est oblivio principiorum ad Liturgiæ ordinem spectantium, *revocando illam ad majorem rituum simplicitatem, eam vulgari lingua exponendo et elata voce proferendo*; — Quasi vicens ordo Liturgiæ ab Ecclesia receptus et probatus aliqua ex parte manasset ex oblivione principiorum quibus illa regi debet; — Temeraria, piarum aurium offensiva, in Ecclesiam contumeliosa, favens hæreticorum in eam conviciis.

P. P. 64. Doctrina, quæ velut superstitiosam universe notat *quancumque*

efficaciam, quæ ponatur in determinato numero precum et piarum salutatorum; — Tanquam superstitiosa censenda esset efficacia quæ sumitur, non ex numero in se spectato, sed ex præscripto Ecclesiæ, certum numerum precum vel externarum actionum præfinitis, pro indulgentiis consequendis, pro adimplendis pœnitentiis, et generatim pro sacro et religioso cultu rite et ex ordine peragendo; — Falsa, temeraria, scandalosa, perniciosa, pietati Fidelium injuriosa, Ecclesiæ auctoritati derogans, erronea.

P. P. 65. *Propositio enuntians irregularem strepitum novarum institutionum, quæ dictæ sunt Exercitia, vel Missiones...., forte nunquam, aut saltem perraro eo pertingere, ut absolutam conversionem operentur, et exteriores illos commotionis actus, qui apparere, nil aliud fuisse quam transeuntia naturalis concussionis fulgura; — Temeraria, male sonans, perniciosa, mori pie salutariter per Ecclesiam frequentato et in verbo Dei fundato injuriosa.*

P. P. 73. *Propositio enuntians novorum Festorum institutionem, ex neglectu in veteribus observandis, et ex falsis notionibus naturæ et finis earumdem Solemnitatum, originem duxisse, — Falsa, temeraria, scandalosa, Ecclesiæ injuriosa, favens hæreticorum in dies festos per Ecclesiam celebratos conviciis.*

P. P. 74. *Deliberatio Synodi de transferendis in diem Dominicum Festis per annum institutis, idque pro jure, quod persuasum sibi esse ait Episcopo competere super disciplinam ecclesiasticam in ordine ad res mere spirituales; ideoque et præceptum Missæ audiendæ abrogandi, diebus in quibus ex pristina Ecclesiæ lege viget etiamnum id præceptum, tum etiam in eo quod superaddit de transferendis in Adventum episcopali auctoritate jejuniis per annum ex Ecclesiæ præcepto servandis; — Quatenus adstruit Episcopo fas esse jure proprio transferre dies ab Ecclesia præscriptos pro Festis jejuniisve celebrandis, aut indictum Missæ audiendæ præceptum abrogare, — Propositio falsa, juris Conciliorum Generalium et Summorum Pontificum læsiva, scandalosa, schismati favens.*

DE VOTO. Vota faciendi aliquam rem sunt impeditiva perfectionis. *Molin. 3.*

Superioribus obediri debet in exteriori, et latitudo voti obedientiæ Religiosorum pertingit solummodo ad exterius: aliud est in interiore, quo solus Deus et Director intrant. *Molin. 65.*

DE JURAMENTO. Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem. *Innoc. XI. A. 24.*

Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis. *Innoc. XI. A. 25.*

Si quis vel, solus vel coram aliis, sive interrogatus sive propria sponte, sive recreationis causa sive quocumque alio fine, juret se non fecisse aliquid quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel aliud quodvis additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus. *Innoc. XI. A. 26.*

Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum; ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens et studiosa. *Innoc. XI. A. 27.*

Qui mediante commendatione vel munere ad magistratum vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramen-

tum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis; quia non tenetur fateri crimen occultum. *Innoc. XI. A. 28.*

Nihil spiritui Dei et doctrinæ Jesu Christi magis opponitur, quam communia facere juramenta in Ecclesia; quia hoc est multiplicare occasiones pejerandi, laqueos tendere infirmis et idiotis, et efficere ut nomen et veritas Dei aliquando deserviant consilio impiorum. *Quesn. 101.*

P. P. 75. Doctrina quæ perhibet, beatis temporibus nascentis Ecclesiæ, juramenta visa esse a documentis divini Præceptoris, atque ab aurea evangelica simplicitate adeo aliena, ut *ipsummet jurare sine extrema et ineluctabili necessitate reputatus fuisset actus irreligiosus, homine Christiano indignus*; insuper *continuatam Patrum seriem demonstrare juramenta communi sensu pro vetitis habita fuisse*; indeque progreditur ad improbanda juramenta, quæ Curia ecclesiastica, jurisprudentiæ feudalæ, ut ait, normam secuta, in Investituris et in sacris ipsis Episcoporum Ordinationibus adoptavit, statuitque adeo implorandam a seculari potestate legem, pro abolendis juramentis quæ in Curiis etiam ecclesiasticis exiguntur pro suscipiendis muniis et officiis, et generatim pro omni actu curiali, — Falsa, Ecclesiæ, injuriosa, juris ecclesiastici læsiva, disciplinæ per Canones inductæ et probatæ subversiva.

DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS. Cum dixit Concilium Tridentinum, eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores et Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent; Concilium vel primo videtur per hos digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundo locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus. *Innoc. XI. A. 47.*

DE BREVIARIO. Restitutio a Pio V. imposita beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quod sit pœna. *Alex. VII. B. 20.*

Habens capellaniam collativam aut quodvis beneficium Ecclesiasticum, si studio literarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet. *Alex. VII. B. 21.*

Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quas-cumque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit. *Alex. VIII. C. 33.*

In die palmarum recitans officium Paschale satisfacit præcepto. *Alex. VII. C. 34.*

Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsentis et crastino. *Alex. VII. C. 36.*

Qui non potest recitare Matutinum et Laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil teneatur, quia major pars trahit ad se minorem. *Innoc. XI. A. 53.*

DE SIMONIA. Non est contra justitiam Beneficia non conferre gratis; quia collator conferens illa Beneficia Ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur. *Alex. VII. B. 22.*

Dare temporale pro spirituali non est Simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed duntaxat tanquam motivum conferendi vel

efficiendi Spirituale; vel etiam, quando temporale fit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra. *Innoc. XI. A. 43.*

Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi Spirituale; imo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris aestimetur quam res Spiritualis. *Innoc. X. A. 46.*

DE CONTEMPLATIONE.

DE EJUS UTILITATE. Per contemplationem acquisitam pervenitur ad statum non peccandi amplius seu mortaliter seu venialiter. *Molin. 57.*

DE ILLIUS MODO. Dicere in oratione utendum esse discursu et cogitatibus tum cum Deus non loquitur animæ, est ignorantia. Deus non loquitur unquam; illius loqui est operari, semperque in anima operatur, dum ista suis discursibus, cogitationibus et operationibus eum non impedit. *Molin. 20.*

In oratione manendum est in fide obscura et universali, cum quiete et oblivione omnis alterius cogitationis particularis et distinctæ attributorum Dei et Trinitatis, atque standum in præsentia Dei ad eum adorandum, amandum, eique serviendum, verum sine productione ullorum actuum; Deus namque id genus rebus non delectatur. *Molin. 21.*

Non est hæc cognitio fidei actus quispiam productus a creatura, sed cognitio quædam illi a Deo data, quam creatura non novit se habere, neque adeo postea scit se habuisse; idemque dicendum de amore. *Molin. 22.*

Mystici, cum S. Bernardo in *Scala Claustralium*, distinguunt quatuor gradus, lectionem, meditationem, orationem et contemplationem infusam. Qui semper est in primo, nunquam transit ad secundum; qui semper est in secundo, nunquam ad tertium pertingit, quæ est contemplatio nostra acquisita, ubi consistendum est tota vita, dummodo Deus non trahat animam nihil tale expectantem ad contemplationem infusam: et hac cessante, redeundum est animæ ad gradum tertium, et in eo consistendum, non amplius revertendo ad secundum aut primum. *Molin. 23.*

Qui desiderat et amplectitur devotionem sensibilem, is nec desiderat, nec quærit Deum, sed se ipsum: et qui per viam internam incedit, male facit eam desiderando et habere conando, sive in locis sacris, sive in diebus solemnibus. *Molin. 27.*

Cum anima interne fastidit discursus de Deo et virtutibus, manetque frigida, non sentiendo se ad fervorem accendi, bonum signum est. *Molin. 29.*

Quidquid sensibile in vita spirituali percipitur, illud omne abominabile est, sordidum et immundum. *Molin. 30.*

Male facit anima, quæ via ista interna graditur, si diebus solemnibus facere velit conatum aliquem particularem ad habendum sensum aliquem devotionis; quia animabus internis omnes dies sunt pares, omnes festi; idemque est de locis sacris, cum omnia loca his animabus sint paria. *Molin. 33.*

Ad ejusmodi statum (*contemplationis acquisitæ*) pervenitur non faciendo reflexionem ad operationes proprias, quia defectus nascuntur ex reflexione. *Molin. 58.*

In statu vitæ contemplativæ sive unitivæ, amittitur omne motivum interessatum amoris et Spei. *Camerac.* 2.

Meditatio constat discursivis actibus, qui a se invicem facile distinguuntur..... Ista compositio actuum discursivorum et reflexorum est propria exercitatio amoris interessati. *Camerac.* 15.

Datur status contemplationis adeo sublimis adeoque perfectæ ut fiat habitualis, ita ut quoties anima actu orat, sua oratio sit contemplativa, non discursiva. Tum non amplius indiget redire ad meditationem ejusque actus methodicos. *Camerac.* 16.

Animæ contemplativæ privantur intuitu distincto, sensibili et reflexo Jesu Christi duobus temporibus diversis... Primo, in fervore nascente earum contemplationis.... Secundo anima amittit intuitum Jesu Christi in extremis probationibus. *Camerac.* 17.

DE DISPOSITIONE AD CONTEMPLATIONEM. Theologus minus est dispositus, quam simplex et idiota, ad hoc, ut sit contemplativus; primo, quia non habet fidem tam puram; secundo, quia non est tam humilis; tertio, quia non curat perinde de sua salvatione; quarto, quia habet caput plenum phantasmatibus, speciebus, opinionibus et speculationibus, etc. in cum nequit verum lumen intrare. *Molin.* 64.

DE PERFECTIONE.

DE CONSTITUTIVIS PERFECTIONIS. Necessarium est annihilare potentias, et hæc est via interna. *Molin.* 1.

Velle operari active est offendere Deum, qui vult solus agens esse, et ideo necesse est derelinquere se in illo, et deinde se habere corporis mortui instar. *Molin.* 2.

Activitas naturalis est inimica gratiæ, et impedit operationem Dei et veram perfectionem, quia Deus vult operari in nobis sine nobis. *Molin.* 4.

Anima nihil operando annihilat se, et redit ad suum principium et ad suam originem, quæ est essentia Dei, ubi manet transformata et divinizzata; et tunc Deus manet in se ipso; quia tunc non sunt amplius duæ res unitæ, sed una sola, et sic vivit et regnat Deus in nobis, et anima se annihilat in esse operativo. *Molin.* 5.

Interna via est illa in qua non cognoscitur aut lumen aut amor aut resignatio, neque necessarium est cognoscere Deum, et sic bene proceditur. *Molin.* 6.

Non debet anima cogitare aut præmium aut pœnam, aut paradisum aut infernum, aut mortem aut æternitatem. *Molin.* 7.

Non debet velle scire an ambulet cum voluntate Dei, an sit resignata illi vel non; nec est necesse ut velit cognoscere suum statum, nec proprium nihilum; sed sese habeat quasi corpus mortuum. *Molin.* 8.

Non debet anima memor esse vel sui ipsius, vel Dei, vel ullius rei, et in via interna omnis reflexio est nociva, etiam reflexio supra suas actiones humanas ac proprios defectus. *Molin.* 9.

Qui dedit liberum arbitrium Deo, non debet curare de ulla re, nec de inferno, nec de paradiso, nec de habendo desiderio suæ propriæ perfectionis, nec virtutum, nec propriæ sanctitatis, nec propriæ salutis, a cujus etiam spe se purgare debet. *Molin.* 12.

Dum consignatum fuerit liberum arbitrium Deo, illi debet relinqui cura et cogitatio omnium rerum nostrarum, et permitti ut in nobis sine nobis faciat divinum suum velle. *Molin.* 13.

Tres hæc viæ, purgativa, illuminativa et unitiva, ineptia est maxima, quæ unquam prolata sit in ipsa Mystica; cum non sit nisi via unica; id est, via interna. *Molin.* 35.

Animabus hujus viæ internæ non convenit ut faciant operationes etiam virtuosas ex propria electione et activitate; alioquin mortuæ non forent: nec debent facere actus amoris erga D. Virginem, Sanctos, Humanitatem Christi; quia, cum hæc sint objecta sensibilia, talis est amor erga illa. *Molin.* 12.

Nulla creatura, neque D. Virgo nec Sancti sedem habere debent in corde nostro, quia Deus solus vult occupare illud et possidere. *Molin.* 36.

Spirituales illi viæ ordinariæ in hora mortis se delusos et confusos inveniunt cum omnibus passionibus in altero mundo expurgandis. *Molin.* 54.

Via interna separata est a confessione, a Confessariis et casibus conscientiæ, a Theologia et a Philosophia. *Molin.* 59.

Anima, cum ad mortem mysticam pervenit, non potest ultra velle aliud, quam vult Deus, quia non habet amplius voluntatem, et Deus illam ipsi admittit. *Molin.* 61.

Per viam internam pervenitur ad continue consistendum immobiliter in pace quadam imperturbabili. *Molin.* 62.

Id quod est essenziale in directione animæ, est non aliud facere quam sequi pedetentim gratiam cum infinita patientia, præcautione et subtilitate. Oportet se intra hos limites continere, ut sinatur Deus agere, et unquam ad purum amorem ducere, nisi quando Deus per unctionem interiorem incipit aperire cor huic verbo, quod adeo durum est animabus adhuc sibimet affixis, et adeo potest illas scandalizare aut in perturbationem conjicere. *Camerac.* 3.

In statu sanctæ indifferentiæ anima non habet amplius desideria voluntaria et deliberata propter suum interesse, exceptis iis occasionibus, in quibus toti suæ gratiæ non fideliter cooperatur. *Camerac.* 4.

In eodem statu sanctæ indifferentiæ, nihil nobis, omnia Deo volumus. Nihil volumus, ut simus perfecti et beati propter interesse proprium; sed omnem perfectionem et beatitudinem volumus, in quantum Deo placet efficere ut velimus res istas impressione suæ gratiæ. *Camerac.* 5.

In hoc statu sanctæ indifferentiæ nolumus amplius salutem, ut salutem propriam, ut liberationem æternam, ut mercedem nostrorum meritum, ut nostrum interesse omnium maximum; sed eam volumus voluntate plena, ut gloriam et beneplacitum Dei, ut rem quam ipse vult, et quam nos vult vellemus propter ipsum. *Camerac.* 6.

In statu passivo exercentur omnes virtutes distinctæ, non cogitando quod sint virtutes. In quolibet momento aliud non cogitatur, quam facere id quod Deus vult: amplius et amor zelotypus simul efficit ne quis sibi virtutem velit, nec unquam adeo sit virtute præditus, quam cum virtuti amplius affixus non est. *Camerac.* 18.

Potest dici in hoc sensu, quod anima passiva et desinteressata nec ipsum amorem vult amplius, quatenus est sua perfectio et sua felicitas, sed solum quatenus est id quod Deus a nobis vult. *Camerac.* 19.

DE ADJUMENTIS PERFECTIONIS. Bonum est lædium rerum Spiritualium, quia sic ab amore proprio expurgamur. *Molin.* 28.

B. Virgo nunquam opus aliquod externum fecit, et omnium Sanctorum fuit sanctissima: igitur perveniri potest ad Sanctitatem sine opere externo. *Molin.* 40.

Deus, ut nos humiliet, et ad veram transformationem pertingere faciat, permittit et vult in animabus quibusdam perfectis, etiam non arreptitiis, ut Dæmon operetur violentiam in earum corporibus, illasque committere faciat actus carnales etiam in vigilia et sine mentis offuscatione, movendo illis physice manus aliaque membra contra earum voluntatem: et idem dicendum est in ordine ad actus alios per se peccaminosos; quo casu non sunt peccatum, quia non adest consensus. *Molin.* 41.

Potest dari casus, quo hæ violentiæ ad actus carnales existant in eodem tempore ex parte duarum personarum, et consequatur actus ex parte ambo- rum. *Molin.* 42.

Deus temporibus præteritis faciebat Sanctos per medium tyrannorum; hodie eos facit per medium Dæmonum, qui, dum illis causant dictas violentias, facit ut ii magis se vilificent et annihilent in se ipsis, seque in Deo resignent. *Molin.* 43.

Job blasphemavit, et tamen in eo non peccavit labiis suis, quia id fuit per violentiam Dæmonis. *Molin.* 44.

Sanctus Paulus passus est in suo corpore tales violentias Dæmonis, unde scripsit: *Non, quod volo bonum, hoc ago; sed, quod nolo malum, hoc facio.* *Molin.* 45.

Hæ violentiæ sunt medium magis proportionatum ad annihilandam animam, eamque promovendam ad veram transformationem et unionem, neque alia est via faciliior et securior. *Molin.* 46.

Cum hæ violentiæ accidunt, oportet sinamus Satanam agere, non utendo propria industria aut viribus, sed consistendo in nihilo nostro; ac tametsi accendant pollutiones, atque etiam his magis insolita et peregrina, non opus est his inquietari; sed excludendi sunt scrupuli, dubia, timores; quia anima magis illuminata robustiorque et candidior efficitur, et acquiritur sancta libertas. At imprimis non oportet ea confiteri, fitque sanctissime illa non confitendo; quia sic vincitur Dæmon, et thesaurus quidam pacis obtinetur. *Molin.* 47.

Satanas, qui facit tales violentias, suggerit deinde esse graves defectus, ad inquietandam animam, ut non progrediatur in via interna: unde ad tollendas illi vires præstat ea non confiteri, quia nequidem sunt peccata venialia. *Molin.* 48.

Job per violentiam Dæmonis faciebat pollutiones manibus suis eo ipso tempore, quo *mundas habebat ad Deum preces.* *Molin.* 49.

David, Jeremias, et multi e Prophetis Sanctis patiebantur ejusmodi violentias harum impurarum operationum externarum. *Molin.* 50.

In Scriptura Sacra multa sunt exempla violentiarum ad actus externos peccaminosos, ut Samsonis, qui per violentiam occidit seipsum cum Philistæis, uxorem duxit alienigenam, fornicatus est cum Dalila meretrice; quæ alias erant res prohibitiæ, et fuissent peccata. Item Judith, quæ mentita est Holoferni; Elisei, qui pueris maledixit; Eliæ, qui igne consumpsit duos

Duces cum cohortibus Regis Achab. An autem fuerit violentia facta immediate a Deo, vel Dæmonis ministerio, ut in aliis accidit animabus, in dubio relinquitur. *Molin.* 51.

Quando hæ violentiæ etiam impuræ veniunt sine mentis offuscatione, tum anima potest se unire Deo, et reipsa semper magis unitur. *Molin.* 52.

Ad cognoscendum in praxi, an aliqua operatio in aliis personis fuerit violenta, regula, quam ea de re habeo, non solum est quod protestentur hæ animæ se non consensisse, vel quod non possint jurare se consensisse, ac quod videamus, esse animas, quæ profectum faciunt in via interna; sed præsertim me dirigo lumine quodam actuali, et quod superius est cognitione humana ac theologica, quo cognosco certo, cum interna securitate, operationem ejusmodi esse violentam: et hoc lumen certus sum venire a Deo; quia mihi venit conjunctum cum securitate quod veniat a Deo, neque mihi vel umbram dubii in contrarium relinquit, cum in modum, quo interdum accidit ut Deus, revelando rem quampiam, eodem tempore animam securam reddat, se esse qui eam revelationem facit, neque anima possit in contrarium dubitare. *Molin.* 53.

DE PROBATIONIBUS PERFECTIONIS. Ex quo traditum est Deo liberum arbitrium, cura etiam ac cogitatio animæ nostræ, non debent ulterius æstimari tentationes, nec alia fieri illis resistentia, nisi negativa, non utendo industria; et, si natura inde patitur, necesse est illam sinere pati, quia natura est. *Molin.* 17.

Derelictio non est nisi abnegatio, seu sui ipsius renuntiatio, quam Jesus Christus in Evangelio a nobis requirit, postquam externa omnia reliquerimus. Ista nostri ipsorum abnegatio non est, nisi quoad interesse proprium. Extremæ probationes, in quibus hæc abnegatio et sui ipsius derelictio exerceri debet, sunt tentationes, quibus Deus æmulator vult purgare amorem, nullum ei ostendendo perfugium, neque ullam spem quoad suum interesse proprium etiam æternum. *Camerac.* 7.

Omnia Sacrificia, quæ fieri solent ab animabus quam maxime desinteressatis circa earum æternam beatitudinem, sunt conditionalia... Sed hoc sacrificium non potest esse absolutum in statu ordinario: in uno extremarum probationum casu, hoc sacrificium fit aliquo modo absolutum. *Camerac.* 8.

In extremis probationibus potest animæ invincibiliter persuasum esse persuasione reflexa, et quæ non est intimus conscientiæ fundus, se juste reprobam esse a Deo. *Camerac.* 9.

Tunc anima divisa a semetipsa exspirat cum Christo in cruce dicens: *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* In hac involuntaria impressione desperationis conficit sacrificium absolutum sui interesse proprii quoad æternitatem. *Camerac.* 10.

Director tunc potest huic animæ permittere, ut simpliciter acquiescat jacturæ sui proprii interesse et justæ condemnationi quam sibi a Deo indictam credit. *Camerac.* 12.

P. P. 80. Regula 1^a. quæ statuit universe et indiscriminatim *statum Regularem aut Monasticum natura sua componi non posse cum animarum cura, cumque vitæ pastoralis muneribus, nec adeo in partem venire posse ecclesiasticæ Hierarchiæ, quin ex adverso pugnet cum ipsiusmet vitæ Monasticæ principiis*; — Falsa, perniciosa, in sanctissimos Ecclesiæ Patres et Præsules, qui regularis vitæ instituta cum Clericalis Ordinis muneribus conseciarunt,

injuriosa, pio, vetusto, probato Ecclesiae mori, Summorumque Pontificum sanctionibus contraria: *Quasi Monachi quos morum gravitas, et vitae ac fidei institutio sancta commendat, non rite, nec modo sine Religionis offensione, sed et cum multa utilitate Ecclesiae Clericorum Officiis aggregentur.* — Ex. S. Siricio Epist. Decr. ad Himerium Tarracon. c. 13.

P. P. 81. Item in eo quod subjungit, sanctos Thomam et Bonaventuram sic in tuendis adversus summos homines [Mendicantium institutis versatos esse, ut in eorum defensionibus minor æstus, accuratio major desideranda fuisset, — Scandalosa, in sanctissimos Doctores injuriosa, impiis damnatorum Auctorum contumeliis favens.

P. P. 82. Regula 2^a. *Multiplicationem Ordinum ac diversitatem naturaliter inferre perturbationem et confusionem; — Item in eo quod præmittit. § 4. Regularium Fundatores, qui post Monastica Instituta prodierunt, Ordines superaddentes Ordinibus, Reformationes Reformationibus, nihil aliud effecisse, quam primariam mali causam magis magisque dilatare; — Intellecta de Ordinibus et institutis a Sancta Sede probatis, quasi distincta piorum munerum varietas, quibus distincti Ordines addicti sunt, natura sua perturbationem et confusionem parere debeat; — Falsa, calumniosa, in sanctos Fundatores, eorumque Fideles Alumnos, tum et in ipsos Summos Pontifices injuriosa.*

P. P. 83. Regula 3^a. qua, postquam præmisit parvum Corpus degens intra civilem societatem, quin fere sit pars ejusdem, parvamque monarchiam figit in statu semper esse periculosum, subinde hoc nomine criminatur privata Monasteria, communis instituti vinculo sub uno præsertim capite consociata, velut speciales totidem monarchias civili reipublicæ periculosas et noxias; — Falsa, temeraria, Regularibus Institutis a Sancta Sede ad Religionis profectum approbatis injuriosa, favens hæreticorum in eadem Instituta insectationibus et calumniis.

P. P. 84. De systemate seu ordinationum complexione ducta ex allatis regulis, et octo sequentibus articulis comprehensa, pro Reformatione Regularium: Art. 1. *De uno duntaxat Ordine in Ecclesia retinendo, ac de seligenda præ cæteris Regula sancti Benedicti, cum ob sui præstantiam, tum ob præclara illius Ordinis merita; sic tamen ut in his, quæ forte occurrent temporum conditioni minus congrua, instituta vitæ ratio apud Portum-Regium lucem præferat ad explorandum quid addere, quid detrachere conveniat. — 2. Ne compotes fiant ecclesiasticæ Hierarchiæ, qui se huic Ordini adjunxerint, nec ad sacros Ordines promoveantur, præterquam ad summum unus, vel duo, initiandi tanquam Curati vel Capellani Monasterii, reliquis in simplici laicorum ordine remanentibus. — 3. Unum tantum in unaquaque Civitate admittendum Monasterium, idque extra mœnia Civitatis in locis abditioribus et remotioribus collocandum. — 4. Inter occupationes vitæ monasticæ, pars sua labori manuum inviolate servanda, relicto tamen congruo tempore psalmodiæ impendendo, aut etiam, si cui libuerit, litterarum studio. Psalmodia deberet esse moderata, quia nimia ejus prolixitas parit præcipientiam, molestiam, evagationem. Quo plus auctæ sunt psalmodiæ, orationes, preces, tantumdem peræqua proportionem omni tempore imminutus fervor est, sanctitasque Regularium. — 5. Nulla foret admittenda distinctio Monachos inter sive Choro sive Ministeriis addictos; inæqualitas isthæc gravissimas omni tempore lites excitavit ac discordias, et a Communitatibus Regula-*

rium spiritum caritatis expulit. — 6. Votum perpetuæ stabilitatis nunquam tolerandum. Non illud norant veteres Monachi qui tamen Ecclesiæ consolatio et Christianismi ornamentum extiterunt. Vota Castitatis, Paupertatis et Obedientiæ non admittentur instar communis et stabilis regulæ. Si quis ea vota, aut omnia, aut aliqua facere voluerit, consilium et veniam ab Episcopo postulabit, qui tamen nunquam permittet ut perpetua sint nec anni fines excedant. Tantummodo facultas dabitur ea renovandi sub iisdem conditionibus. — 7. Omnem Episcopus habebit inspectionem in eorum vitam, studia, progressum in pietate; ad ipsum pertinebit Monachos admittere et expellere, semper tamen accepto Contubernalium consilio. — 8. Regulares Ordinum, qui adhuc remanent, licet Sacerdotes in hoc Monasterium admitti etiam possent, modo in silentio et solitudine propriæ sanctificationi vacare cuperent; quo casu dispensationi locus fieret in generali Regula num. 2. statuta, sic tamen ne vitæ institutionem sequantur ab aliis discrepantem, adeo ut non plusquam una aut ad summum duæ in diem Missæ celebrentur, satisque cæteris Sacerdotibus esse debeat una cum Communitate concelebrare. — Item pro Reformatione Monialium: Vota perpetua usque ad annum 40 aut 45 non admittenda. Moniales solidis exercitationibus, speciatim labori addicendæ; a carnali spiritualitate, qua pleræque distinentur; avocandæ, expendendum, utrum, quod ad ipsas attinet, satius foret Monasterium in Civitate relinquere. — Systema vigentis atque jam antiquitus probatæ ac receptæ disciplinæ subversivum, perniciosum, constitutionibus Apostolicis, et plurium Conciliorum etiam generalium, tum speciatim Tridentini Sanctionibus oppositum et injuriosum, favens hæreticorum in Monastica Vota et Regularia instituta, stabiliiori consiliorum evangelicorum professioni addicta, conviciis et calumniis.

PARS III. EJUSQUE SUPPLEMENTUM.

DE INCARNATIONE.

DE OPERIBUS CHRISTI. Opera justitiæ et temperantiæ, quæ Christus fecit, ex dignitalis personæ operantis non traxerunt majorem valorem. *Bai.* 19.

Inferior Christi pars in cruce non communicavit superiori involuntarias perturbationes. *Camerac.* 13.

DE MORTE CHRISTI. Dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis electis, sed pro omnibus et solis fidelibus. *Alex.* VIII. B. 4.

Jesus Christus se morti tradidit ad liberandum pro semper suo sanguine Primogenitos, id est, electos, de manu Angeli exterminatoris. *Quesn.* 32.

P. P. 71. Propositio quæ asserit adorare directe Humanitatem Christi, magis vero aliquam ejus partem, fore semper honorem divinum datum creaturæ; — Quatenus per hoc verbum directe intendat reprobare adorationis cultum, quem Fideles dirigunt ad Humanitatem Christi, perinde ac si talis adoratio, qua Humanitas ipsaque caro vivifica Christi adoratur, non quidem propter se et tanquam nuda caro, sed prout unita Divinati, foret honor divinus impertitus creaturæ, et non potius una eademque adoratio, qua Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adoratur ex Concil. C. P. Gen. V. Can. 9. — Falsa, captiosa, pio ac debito cultui Humanitati Christi a Fidelibus præstito ac præstando detrahens, et injuriosa.

P. P. 72. Doctrina quæ devotionem erga sacratissimum Cor Jesu rejicit

inter devotiones quas notat velut novas, erroneas, aut saltem periculosas; — Intellecta de hac devotione, qualis est ab Apostolica Sede probata; — Falsa, temeraria, perniciosa, piarum aurium offensiva, in Apostolicam Sedem injuriosa.

P. P. 63. Item in eo quod cultores Cordis Jesu hoc etiam nomine arguit, quod non advertant sanctissimam Carnem Christi, aut ejus partem aliquam, aut etiam Humanitatem totam, cum separatione aut præcisione a Divinitate adorari non posse cultu latriæ; — Quasi Fideles Cor Jesu adorarent cum separatione, vel præcisione a Divinitate, dum illud adorant, ut est Cor Jesu, Cor nempe Personæ Verbi cui inseparabiliter unitum est, ad eum modum, quo exsanguis Corpus Christi in triduo mortis sine separatione aut præcisione a Divinitate adorabile fuit in sepulchro; — Captiosa, in Fideles Cordis Christi cultores injuriosa.

DE MATRE CHRISTI. Oblatio in templo, quæ fiebat a B. V. Maria in die purificationis suæ per duos pullos columbarum, unum in holocaustum et alterum pro peccatis, sufficienter testatur, quod indiguerit purificatione, et quod Filius, qui offerebatur, etiam macula Matris maculatus esset secundum verba legis. *Alex. VIII. B. 24.*

Laus, quæ deferitur Mariæ ut Mariæ, vana est. *Alex. VIII. B. 26.*

DE USU IMAGINUM. Dei Patris simulacrum nefas est Christiano in templo collocare. *Alex. VIII. B. 23.*

P. P. 69. Præscriptio, quæ generaliter et indistincte inter Imagines ab Ecclesia auferendas, velut rudibus erroris occasionem præbentes, notat Imagines Trinitatis incomprehensibilis, — Propter sui generalitatem, temeraria ac pio per Ecclesiam frequentato mori contraria; quasi nullæ extent Imagines sanctissimæ Trinitatis communiter approbatæ ac tuto permittendæ. — Ex Brevi *Sollicitudini nostræ*. Bened. XIV. an. 1745.

P. P. 70. Item doctrina et præscriptio generatim reprobans omnem specialem cultum quem alicui speciatim Imagini solent Fideles impendere, et ad ipsam potius quam ad aliam confugere; — Temeraria, perniciosa, pio per Ecclesiam frequentato mori, tum et illi Providentiæ ordini injuriosa, quo *ita Deus nec in omnibus memoriis Sanctorum ista fieri voluit, qui dividit propria unicuique prout vult*. — Ex S. Aug., Ep. 78, Clero, Senioribus, et universæ Plebi Ecclesiæ Hipponensis.

P. P. 71. Item quæ vetat ne Imagines, præsertim B. Virginis, ullis titulis distinguantur, præterquam denominationibus quæ sint analogæ Mysteriorum de quibus in sacra Scriptura expressa fit mentio; — Quasi nec adscribi possent Imaginibus piæ aliæ denominationes, quas vel in ipsismet publicis precibus Ecclesia probat et commendat; — Temeraria, piarum aurium offensiva, venerationi præsertim Virgini debitæ injuriosa.

P. P. 72. Item quæ velut abusum extirpari vult morem quo velatæ asservantur certæ Imagines; — Temeraria, frequentato in Ecclesia et ad Fidelium pietatem fovendam inducto mori contraria.

DE SACRAMENTIS.

DE EORUM EFFECTU. Unde, in Sacramento Baptismi, aut Sacerdotis absolutione proprie reatus peccati duntaxat tollitur, et ministerium Sacerdotum solum liberat a reatu. *Bai. 57.*

DE ILLORUM ADMINISTRATIONE. Non est illicitum in Sacramentis conficiendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id velet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis aut Episcopalis. *Innoc. XI. A. 1.*

Urgens metus gravis est causa justa Sacramentorum administrationem simulandi. *Innoc. XI. A. 1.*

DE ILLORUM USU. Frequens confessio et communio etiam, in his qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis. *Innoc. XI. A. 56.*

P. P. 27. Deliberatio Synodi, qua prætextu adhæSIONIS ad antiquos Canones, in casu dubii Baptismatis, propositum suum declarat de omittenda formæ conditionalis mentione; — Temeraria, praxi, legi, auctoritati Ecclesiæ contraria.

DE BAPTISMO.

DE FORMA BAPTISMI. Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus: *In nomine Patris etc.* prætermisiss illis: *Ego te baptizo.* *Alex. VIII. B. 27.*

DE EFFECTU BAPTISMI. Primus effectus gratiæ baptismalis est facere ut moriamur peccato adeo, ut spiritus, cor, sensus non habeant plus vitæ pro peccato, quam homo mortuus habeat pro rebus mundi. *Quesn. 43.*

Baptizatus adhuc est sub lege, sicut Judæus, si legem non adimpleat, aut adimpleat ex solo timore. *Quesn. 63.*

DE INTENTIONE BAPTIZANTIS. Valet Baptismus collatus a Ministro, qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: Non intendo quod facit Ecclesia. *Alex. VIII. B. 28.*

DE EUCHARISTIA.

DE COMMUNIONE. Nec ante nec post communionem alia opus est præparatione aut gratiarum actione (pro animabus hisce internis), quam ut se teneant in solita resignatione passiva, quia in hac invenitur amor, qui supplet modo perfectiori quam omnes alii virtutum actus, qui fieri possunt et fiunt in via ordinaria. Et si in hac occasione communionis accendant motus humiliationis, petitionis aut gratiarum actionis, reprimi debent, quoties non cognoscuntur esse speciales Dei impulsus; aliter enim sunt impulsus naturæ nondum mortuæ. *Molin. 32.*

Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis poenitentiam egerint. *Alex. VIII. B. 22.*

Similiter arcendi sunt a Sacra Communionem, quibus nondum inest amor Dei purissimus et omnis mixtionis expers. *Alex. VIII. B. 23.*

DE SACRIFICIO MISSÆ. Sacrificium Missæ non alia ratione est sacrificium, quam generali illa, qua omne opus, quod fit, ut sancta societate homo Deo inhæreat. *Bai. 45.*

Quartus decimus gradus conversionis peccatoris est, quod, cum sit jam reconciliatus, habet jus assistendi Sacrificio Ecclesiæ. *Quesn. 89.*

P. P. 28. Propositio Synodi, qua, postquam statuit *Victimæ participationem esse partem Sacrificio essentialem*, subjungit non tamen se damnare ut

illicitas Missas illas, in quibus adstantes sacramentaliter non communicant, ideo quia isti participant licet minus perfecte de ipsa Victima, spiritu illam recipiendo; — Quatenus insinuat ad Sacrificii essentiam deesse aliquid in eo Sacrificio, quod peragatur sive nullo adstante, sive adstantibus qui nec sacramentaliter, nec spiritaliter de Victima participant; et quasi damnandæ essent ut illicitæ Missa illæ, in quibus solo Sacerdote communicante, nemo adsit, qui sive sacramentaliter, sive spiritaliter communicet; — Falsa, erronea, de hæresi suspecta, eamque sapiens.

P. P. 29. Doctrina Synodi, qua parte tradere instituens fidei doctrinam de ritu Consecrationis, — remotis quæstionibus scholasticis circa modum quo Christus est in Eucharistia, a quibus Parochos docendi munere fungentes abstinere hortatur, duobus his tantum propositis: 1. Christum post Consecrationem vere, realiter, substantialiter esse sub speciebus; 2. Tunc omnem Panis et Vini substantiam cessare, solis remanentibus speciebus, — prorsus omittit ullam mentionem facere transsubstantiationis, seu conversionis totius substantiæ Panis in Corpus et totius substantiæ Vini in Sanguinem, quam velut articulum fidei Tridentinum Concilium definivit, et quæ in solemnî Fidei professione continetur; — Quatenus per inconsultam istiusmodi, suspiciosamque omissionem, notitia subtrahitur tum articuli ad fidem pertinentis, tum etiam vocis ab Ecclesia consecratæ ad illius tuendam professionem adversus hæreses, tenditque adeo ad ejus oblivionem inducendam, quasi ageretur de quæstione mere scholastica; — Perniciosa, derogans expositioni veritatis catholicæ circa dogma transsubstantiationis, favens hæreticis.

P. P. 30. Doctrina Synodi, qua dum profitetur *credere Sacrificii oblationem extendere se ad omnes, ita tamen ut in Liturgia fieri possit specialis commemoratio aliquorum tam vivorum, quam defunctorum, precando Deum peculiariter pro ipsis*; — dein continuo subjicit: *Non tamen quod credamus in arbitrio esse Sacerdotis applicare fructus Sacrificii cui vult; imo damnamus hunc errorem velut magnopere offendentem jura Dei, qui solus distribuit fructus Sacrificii cui vult, et secundum mensuram quæ ipsi placet*; Unde et consequenter traducit velut *falsam, opinionem invectam in populum, quod illi, qui elemosynam subministrant Sacerdoti sub conditione quod celebret unam Missam, specialem fructum ex ea percipiant*; — Sic intellecta, ut præter peculiarem commemorationem et orationem, specialis ipsa oblatio seu applicatio Sacrificii, quæ fit a Sacerdote, non magis prosit, cæteris paribus, illis, pro quibus applicatur, quam aliis quibusque; quasi nullus specialis fructus proveniret ex speciali applicatione, quam pro determinatis personis, aut personarum ordinibus faciendam commendat ac præcipit Ecclesia, speciatim a Pastoribus pro suis ovibus, quod velut ex divino præcepto descendens a sacra Tridentina Synodo diserte est expressum, Sess. 23. c. 1. de Reform. — Bened. XIV. Const. *Cum semper oblatas*, § 2. — Falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem alias damnatum in Wicleffo.

DE LINGUA, IN QUA DICITUR MISSA. Eripere simplici populo hoc solatium, jungendi vocem suam voci totius Ecclesiæ, est usus contrarius praxi Apostolicæ et intentioni Dei. *Quesn. 86.*

P. P. 66. Propositio asserens *fore contra Apostolicam praxim et Dei consilia, nisi Populo faciliores viæ pararentur vocem suam jungendi cum voce totius*

Ecclesiae; — Intellecta de usu vulgaris linguæ in liturgicas preces inducendæ, — Falsa, temeraria, ordinis pro Mysteriorum celebratione præscripti perturbativa, plurium malorum facile productrix.

DE DISPOSITIONE SACERDOTIS CELEBRANTIS. Mandatum Tridentini factum sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum. *Alex. VII. B. 38.*

Illà particula, *Quamprimum*, intelligitur, cum sacerdos suo tempore confitebitur. *Alex. VII. C. 39.*

DE STIPENDIIS PRO MISSA LEG. Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post decretum Urbani VIII. *Alex. VII. C. 8.*

Post decretum Urbani, potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minore stipendio, alia parte stipendii sibi retenta. *Alex. VII. B. 9.*

Non est contra justitiam pro pluribus Sacrificiis stipendium accipere, et Sacrificium unum offerre; neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione per juramentum firmata danti stipendium, quod pro nullo alio offeram. *Alex. VII. B. 40.*

Annuum legatum pro anima relictum non durat plus quam per decem annos. *Alex. VII. C. 43.*

DE PŒNITENTIA.

DE VIRTUTE PŒNITENTIÆ. Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali. *Alex. VIII. B. 49.*

DE SACRAMENTO PŒNITENTIÆ. Animabus profectis, quæ reflexionibus mori incipiunt, quin et eo, ut mortuæ sint, jam pertingunt, Deus nonnunquam impossibilem reddit confessionem, ipseque supplet tantumdem ipsis largiendo gratiæ præservantis, quantum reciperent ex Sacramento; ideoque his animabus non expedit eo casu ad Sacramentum Pœnitentiæ accedere, quia non possunt. *Molin. 60.*

DE EFFECTU SACRAM. PŒNIT. Peccator pœnitens non vivificatur ministerio Sacerdotis absolvantis, sed a solo Deo, qui pœnitentiam suggerens et inspirans vivificat eum et resuscitat; ministerio autem Sacerdotis solum reatus tollitur. *Bai. 58.*

DE MINISTRO HUIUS SACRAMENTI. Concilium Tridentinum non obligat Regulares ad obtinendas approbationes ab Episcopis, ut Secularium confessiones audire possint; neque de illius Concilii auctoritate privilegia Regularium restringi possunt; cum in Gallia receptum non sit, præterquam in decisionibus fidei, neque Bulla Pii IV. pro confirmatione illius Concilii promulgata. *Alex. VII. A. 1.*

Ubi Concilium Tridentinum est receptum, non possunt Episcopi restringere vel limitare approbationes, quas Regularibus concedunt ad confessiones audiendas, neque illas ex ulla causa revocare. Quinimo Ordinum Mendicantium Religiosi ad eas approbationes obtinendas non tenentur, et, si ab Episcopis Religiosi non approbentur, rejectio illa valet tantum ac si approbatio concessa fuisset. *Alex. VII. A. 2.*

Regulares Ordinum mendicantium semel approbati ab uno Episcopo ad

confessiones audiendas in sua Diœcesi habentur approbati in aliis, nec nova Episcoporum indigent approbatione. Regulares habent potestatem absolvendi a peccatis Episcopo reservatis, etiamsi ab Episcopo auctoritas indulta ipsis non fuerit. *Alex. VII. A. 3.*

Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario. *Alex. VII. B. 16.*

Confessiones apud Religiosos factæ, pleræque vel sacrilegæ sunt vel invalidæ. *Alex. VIII. B. 20.*

Parochianus potest suspicari de Mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi et incongrua pœnitentia seu satisfactione ob quæstum seu lucrum subsidii temporalis. *Alex. VIII. B. 21.*

DE MODO ADMINISTRANDI SACRAM. PœNIT. Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni induxit non politia, aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex et præscriptio, natura rei idipsum quodammodo dictante. *Alex. VIII. B. 16.*

Per illam praxim mox absolvendi ordo Pœnitentiæ est inversus. *Alex. VIII. B. 17.*

Consuetudo moderna quoad administrationem Sacramenti Pœnitentiæ, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, et multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu. *Alex. VIII. B. 18.*

P. P. 34. Declaratio Synodi, qua postquam præmisit ordinem pœnitentiæ canonicæ sic ad Apostolorum exemplum ab Ecclesia statutum fuisse, ut esset communis omnibus, nec tantum pro punitione culpæ, sed præcipue pro dispositione ad gratiam, subdit, se *in ordine illo mirabili et augusto totam agnoscere dignitatem Sacramenti adeo necessarij, liberam a subtilitatibus quæ ipsi decursu temporis adjunctæ sunt*; — Quasi per ordinem, quo sine peracto canonicæ pœnitentiæ cursu hoc Sacramentum per totam Ecclesiam administrari consuevit, illius fuisset dignitas imminuta; — Temeraria, scandalosa, inducens in contemptum dignitatis Sacramenti, prout per Ecclesiam totam consuevit administrari, Ecclesiæ ipsi injuriosa.

P. P. 35. Propositio his verbis concepta: *si caritas in principio semper debilis est, de via ordinaria ad obtinendum augmentum hujus caritatis, oportet ut Sacerdos præcedere faciat eos actus humiliationis et pœnitentiæ, qui fuerunt omni ætate ab Ecclesia commendati; redigere hos actus ad paucas orationes, aut ad aliquod jejunium post jam collatam absolutionem, videtur potius materiale desiderium conservandi huic Sacramento nudum nomen pœnitentiæ, quam medium illuminatum et aptum ad augendum illum fervorem caritatis, qui debet præcedere absolutionem: longe quidem absumus ab improbanda praxi imponendi pœnitentias etiam post absolutionem adimplendas; si omnia nostra bona opera semper adjunctos habent nostros defectus, quanto magis vereri debemus, ne plurimas imperfectiones admiserimus in difficillimo et magni momenti opere nostræ reconciliationis*; — Quatenus innuit pœnitentias, quæ imponuntur adimplendæ post absolutionem, spectandas potius esse velut supplementum pro defectibus admissis in opere nostræ reconciliationis, quam ut pœnitentias vere sacramentales, et satisfactorias pro peccatis confessis: quasi ut vera ratio Sacramenti, non nudum nomen, servetur, oporteat de via ordinaria, ut actus humiliationis et pœnitentiæ, qui imponuntur per modum

satisfactionis sacramentalis, præcedere debeant absolutionem; — Falsa, temeraria, communi praxi Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem hæreticali nota in Petro de Osma confixum.

P. P. 38. Item Doctrina, qua — postquam Synodus professæ est *se non posse non admirari illam adeo venerabilem disciplinam antiquitatis, quæ, ut ait, ad pœnitentiam non ita facile et forte nunquam eum admittebat qui post primum peccatum et primam reconciliationem relapsus esset in culpam*, — subjungit, *per timorem perpetuæ exclusionis a communione et pace, etiam in articulo mortis magnum frenum illis injectum iri qui parum considerant malum peccati, et minus illud timent*; — Contraria Can. 13. Concilii Nicæni I, Decretali Innocentii I. ad Exuperium Tolos., tum et Decretali Cælestini I. ad Episcopos Viennen. et Narbon. Provinciæ, redolens pravitatem quam in ea Decretali sanctus Pontifex exhorret.

P. P. 39. Declaratio Synodi de peccatorum venialium confessione, quam optare se ait non tantopere frequentari, ne nimium contemptibiles reddantur ejusmodi confessiones; — Temeraria, perniciosa, Sanctorum ac piorum praxi a S. Conc. Trid. probatæ contraria.

DE DISPOSITIONE PœNITENTIS. Non est obligandus Concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo *Regalo*, dum, deficiente illa, nimis ægre ageret vitam, et aliæ epulæ lædio magno concubinarium afficerent, et alia famula nimis difficile inveniretur. *Alex. VII. C. 41.*

Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat, se dolere et proponere emendationem. *Innoc. XI. A. 60.*

Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione versatur peccandi, quam potest et non vult omittere, quinimo directe et ex proposito quærit, aut eo se ingerit. *Innoc. XI. A. 61.*

Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium Sanctissimæ Trinitatis et Incarnationis Domini nostri Jesu Christi. *Innoc. XI. A. 64.*

In confitendo debent animæ transformatæ sua peccata detestari, et condemnare se, et desiderare remissionem suorum peccatorum, non ut propriam purificationem et liberationem, sed ut rem, quam Deus vult, et vult nos velle propter suam gloriam. *Camerac. 20.*

P. P. 36. Doctrina Synodi, qua — postquam præmisit: *Quando habebuntur signa non æquivoca amoris Dei dominantis in corde hominis, posse illum merito judicari dignum, qui admittatur ad participationem Sanguinis Jesu Christi, quæ fit in Sacramentis*, — subdit *supposititias conversiones, quæ fiunt per attritionem, nec efficaces esse solere nec durabiles*: consequenter, *Pastorem animarum debere insistere signis non æquivocis caritatis dominantis antequam admittat suos pœnitentes ad Sacramenta*; quæ signa, ut deinde tradit, *Pastor deducere poterit ex stabili cessatione a peccato et fervore in operibus bonis*; quem insuper *fervorem caritatis* perhibet velut dispositionem, quæ debet præcedere absolutionem: — Sic intellecta, ut non solum Contritio imperfecta, quæ passim attritionis nomine donatur, etiam quæ juncta sit cum dilectione, qua homo incipit diligere Deum tanquam

omnis justitiæ fontem, nec modo Contritio caritate formata, sed et fervor caritatis dominantis, et ille quidem diuturno experimento per fervorem in operibus bonis probatus, generaliter et absolute requiratur, ut homo ad sacramenta, et speciatim pœnitentes ad absolutionis beneficium admittantur; — Falsa, temeraria, quietis animarum perturbativa, tutæ ac probatæ in Ecclesia praxi contraria, Sacramenti efficaciam detrahens et injuriosa.

DE CONTRITIONE. Per contritionem etiam cum charitate perfecta et cum voto suscipiendi Sacramentum conjunctam non remittitur crimen extra casum necessitatis aut martyrii sine actuali susceptione Sacramenti. *Bai. 71.*

DE ATTRITIONE. Probabile est sufficere attritionem naturalem, modo honestam. *Innoc. XI. A. 57.*

Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem et disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu. *Alex. VIII. B. 9.*

Attritio, quæ gehennæ et pœnarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiae Dei propter se, non est bonus motus ac supernaturalis. *Alex. VIII. B. 13.*

Si solus supplicii timor animat pœnitentiam, quo hæc est magis violenta, eo magis ducit ad desperationem. *Quesn. 60.*

P. P. 25. Doctrina quæ timorem pœnarum generatim perhibet *duntaxat non posse dici malum, si saltem pertingit ad cohibendam manum*; — Quasi timor ipse gehennæ, quam fides docet peccato infligendam, non sit in se bonus et utilis, velut donum supernaturale, ac motus a Deo inspiratus præparans ad amorem justitiæ; — Falsa, temeraria, perniciofa, divinis donis injuriosa, alias damnata, contraria doctrinæ Concilii Tridentini, tum et communi Patrum sententiæ: *opus esse, juxta consuetum ordinem præparationis ad justitiam, ut intret timor primo per quem veniat caritas, timor medicamentum, caritas sanitas.* — Ex S. August. in Epist. Jo. c. 4; Tract. 9, n. 4, 5. — In Jo. Evang. Tract. 41. n. 10. — Enarratione in Psalm. 127, n. 7. — Sermone 157. de verbis apostoli, c. 13. — Sermone 161. de verbis Apostoli. n. 81. — Sermone 349. de Caritate, n. 7.

DE CONFESIONE. Licet per litteras sive per internuntium Confessario absenti Sacramentaliter confiteri, et ab eodem absente absolutionem petere. *Paul. V.*

Peccata in confessione omissa seu oblita ob instans periculum vitæ aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti confessione exprimere. *Alex. VII. B. 11.*

Mollities, Sodomia, bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit in confessione dicere, se procurasse pollutionem. *Alex. VII. B. 24.*

Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto dicens: commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam. *Alex. VII. B. 25.*

Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem. *Innoc. XI. A. 58.*

Licet Sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos ratione magni concursus pœnitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis aut indulgentiæ. *Innoc. XI. A. 59.*

DE ABSOLUTIONE. Sententia asserens Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis et aliorum criminum, quando publica sunt, et id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. die 18. Julii in Consistorio S. Congregat. Eminentiss. Cardin. visa et tolerata est. *Alex. VII. B. 3.*

Praelati Regulares possunt in foro conscientiae absolvere quoscunque seculares ab hæresi occulta et ab excommunicatione per eam incursa. *Alex. VII. B. 4.*

Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate. *Alex. VII. B. 12.*

P. P. 37. Doctrina Synodi quæ de auctoritate absolvendi accepta per ordinationem enuntiat, *post institutionem Diæcesium et Parochiarum, conveniens esse ut quisque judicium hoc exerceat super personas sibi subditas sive ratione territorii, sive jure quodam personali*, propterea quod aliter confusio induceretur et perturbatio; — Quatenus, post institutas Diœceses et Parochias, enuntiat tantummodo *conveniens esse ad præcavendam confusionem, ut absolvendi potestas exerceatur super subditos*; sic intellecta tanquam ad validum usum hujus potestatis non sit necessaria ordinaria vel subdelegata illa jurisdictio, sine qua Tridentinum declarat nullius momenti esse absolutionem a Sacerdote prolatam; — Falsa, temeraria, pernicioza, Tridentino contraria et injuriosa, erronea.

P. P. 44. Propositio Synodi asserens *reservationem casuum, nunc temporis, aliud non esse quam improvidum ligamen pro inferioribus Sacerdotibus, et sonum sensu vacuum pro pœnitentibus assuetis non admodum curare hanc reservationem*; — Falsa, temeraria, male sonans, pernicioza, Concilio Tridentino contraria, superioris hierarchicæ potestatis læsiva.

P. P. 45. Item de spe quam ostendit fore, *ut reformato Rituali et ordine pœnitentiæ nullum amplius locum habituræ sint hujusmodi reservationes*; — Prout attenta generalitate verborum innuit per reformationem Ritualis et ordinis pœnitentiæ factam ab Episcopo vel Synodo, aboleri posse Casus quos Tridentina Synodus (Sess. 14., c. 7) declarat Pontifices Maximos potuisse, pro suprema potestate sibi in universa Ecclesia tradita, peculiari suo judicio reservare; — Propositio falsa, temeraria, Concilio Tridentino et summorum Pontificum auctoritati derogans et injuriosa.

DE SATISFACTIONE. Solutio pœnæ temporalis, quæ, peccato dimisso, sæpe remanet, et corporis resurrectio, proprie nonnisi meritis Christi adscribenda est. *Bai. 10.*

Quando per eleemosynas aliaque pœnitentiæ opera Deo satisfacimus pro pœnis temporalibus, non dignum pretium Deo pro peccatis nostris offerimus, sicut quidam errantes autumant; nam alioquin essemus saltem aliqua ex parte redemptores; sed aliquid facimus, cujus intuitu Christi Satisfactio nobis applicatur et communicatur. *Bai. 59.*

Satisfactiones laboriosæ justificatorum non valent expiare de condigno pœnam temporalem restantem post culpam condonatam. *Bai. 77.*

Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat. *Alex. VII. B. 15.*

Modus plenus sapientia, lumine et charitate est dare animabus tempus portandi cum humilitate et sentiendi statum peccati, petendi Spiritum pœni-

tentiæ et contritionis, et incipiendi ad minus satisfacere justitiæ Dei, antequam reconcilientur. *Quesn. 87.*

Ignoramus quid sit peccatum et vera pœnitentia, quando volumus statim restitui possessioni bonorum illorum, quibus nos peccatum spoliavit, et detrectamus separationis istius ferre confusionem. *Quesn. 88.*

DE SIGILLO CONFESSIONIS. Scientia ex confessione acquisita, modo fiat sine directa et indirecta revelatione et gravamine pœnitentis, uti licet, si aliud multo gravius ex non usu sequatur, in cujus comparatione prius merito contemnatur. *Innoc. XI. C.*

DE SOLLICITATIONE IN CONFESS. Confessarius qui in Sacramentali Confessione tribuit pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione, ac proinde non est denunciandus. *Alex. VII. B. 6.*

Modus evadendi obligationem denunciandæ sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante. Hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi. *Alex. VII. B. 7.*

DE CENSURIS. Quoad forum conscientiæ, reo correcto ejusque contumacia cessante, cessant censuræ. *Alex. VII. C. 44.*

Ecclesia auctoritatem excommunicandi habet, ut eam exerceat per primos Pastores de consensu saltem præsumpto totius corporis. *Quesn. 90.*

Excommunicationis injustæ metus nunquam debet nos impedire ab implendo debito nostro. Nunquam eximus ab Ecclesia, etiam quando hominum nequitia videamur ab ea expulsi, quando Deo, Jesu Christo atque ipsi Ecclesiæ per charitatem affixi sumus. *Quesn. 91.*

Pati potius in pace excommunicationem et anathema injustum, quam prodere veritatem, est imitari Sanctum Paulum : tantum abest ut sit erigere se contra auctoritatem aut scindere unitatem. *Quesn. 92.*

Jesus quandoque sanat vulnera, quæ præceps primorum Pastorum festinatio infligit sine ipsius mandato ; Jesus restituit, quod ipsi inconsiderato zelo rescindunt. *Quesn. 93.*

Deus permittit ut omnes potestates sint contrariæ prædicatoribus veritatis, ut ejus victoria attribui non possit nisi divinæ gratiæ. *Quesn. 96.*

Nimis sæpe contingit, membra illa, quæ magis sancte et magis stricte unita Ecclesiæ sunt, respici atque tractari tanquam indigna ut sint in Ecclesia, vel tanquam ab ea separata ; sed justus vivit ex fide, et non ex opinione hominum. *Quesn. 97.*

Status persecutionis et pœnarum, quas quis tolerat tanquam hæreticus, flagitiosus et impius, ultima plerumque probatio est et maxime meritorea ; utpote quæ facit hominem magis conformem Jesu Christo. *Quesn. 98.*

Pervicacia, præventio, obstinatio in nolendo aut aliquid examinare, aut agnoscere se fuisse deceptum, mutant quotidie quoad multos in odorem mortis id quod Deus in sua Ecclesia posuit ut in ea esset odor vitæ, v. g. bonos libros, instructiones, sancta exempla etc. *Quesn. 99.*

Tempus deplorabile, quo creditur honorari Deus persequendo veritatem ejusque discipulos ! Tempus hoc advenit... Haberi et tractari a Religionis Ministris tanquam impium et indignum omni commercio cum Deo, tanquam membrum putridum capax corrumpendi omnia in societate Sanctorum, est hominibus piis morte corporis mors terribilior. Frustra quis sibi blanditur

de suarum intentionum puritate et zelo quodam Religionis, persequendo flamma ferroque viros probos, si propria passione excæcatus est, aut abrep-tus aliena; propterea quod nihil vult examinare. Frequenter credimus sacri-care Deo impium; et sacrificamus Diabolo Dei servum. *Quesn. 100.*

P. P. 4. Propositio affirmans *abusum fore auctoritatis Ecclesiæ, transferendo illam ultra limites doctrinæ ac morum, et eam extendendo ad res exteriores, et per vim exigendo id quod pendet a persuasione et corde*; tum etiam, multo minus ad eam pertinere exigere per vim exteriorem subjectionem suis *Decretis*; — Quatenus indeterminatis illis verbis: *extendendo ad res exteriores*, notet velut abusum auctoritatis Ecclesiæ usum ejus potestatis acceptæ a Deo, qua usi sunt et ipsimet Apostoli in disciplina exteriore constituenda et sancienda; — Hæretica.

P. P. 5. Qua parte insinuat Ecclesiam non habere auctoritatem subjec-tionis suis *Decretis* exigendæ, aliter quam per media quæ pendent a per-suasione; — Quatenus intendat Ecclesiam *non habere collatam sibi a Deo potestatem, non solum dirigendi per consilia et suasiones, sed etiam jubendi per leges, ac devios contumacesque exteriore judicio ac salubribus pœnis coercendi atque cogendi*; — Ex Bened. XIV., in Brevi *Ad assiduas*, anni 1753. Primati, Archiepiscopis et Episcopis Regni Polon. — Inducens in systema alias damnatum ut hæreticum.

P. P. 46. Propositio asserens *effectum excommunicationis exteriorem dun-taxat esse quia tantummodo natura sua excludit ab exteriore communica-tione Ecclesiæ*; — Quasi excommunicatio non sit pœna spiritualis, ligans in cœlo, animas obligans; — Ex. S. Aug. Ep. 250. Auxilio Episcopo, Tract. 50. in Joan. n. 12. — Falsa, perniciosa, in art. 23. Lutheri damnata, ad minus erronea.

P. P. 47. Item, quæ tradit necessarium esse juxta leges naturales et divinas, ut sive ad excommunicationem, sive ad suspensionem, præcedere debeat examen personale, atque adeo sententias dictas *ipso facto*, non aliam vim habere nisi seriæ comminationis, sine ullo actuali effectu; — Falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiæ potestati injuriosa, erronea.

P. P. 48. Item, quæ pronuntiat *inutilem ac vanam esse formulam nonnullis abhinc seculis inductam absolvendi generaliter ab excommunicationibus, in quas fidelis incidere potuisset*; — Falsa, temeraria, praxi Ecclesiæ injuriosa.

P. P. 49. Item quæ damnat ut nullas et invalidas *suspensiones ex infor-mata conscientia*; — Falsa, perniciosa, in Tridentinum injuriosa.

P. P. 50. Item in eo quod insinuat soli Episcopo fas non esse uti potestate, quam tamen ei defert Tridentinum (Sess. 14. c. 1. de Ref.) suspensionis *ex informata conscientia* legitime infligendæ; — Jurisdictionis Prælatorum Ecclesiæ læsiva.

DE INDULGENTIIS. Per passiones Sanctorum in indulgentiis communicatas non proprie redimuntur nostra delicta; sed per communionem charitatis nobis eorum passiones impertiuntur, ut digni simus qui pretio Sanguinis Christi a pœnis pro peccatis debitis liberemur. *Bai. 60.*

Indulgentiæ concessæ Regularibus et revocatæ a Paulo V. hodie sunt revali-date. *Alex. VII. C. 37.*

Non oportet quærere indulgentias pro pœna debita peccatis propriis, quia melius est satisfacere divinæ justitiæ, quam quærere misericordiam; nam

illud procedit ex puro Dei amore, et hoc ex amore interessato, id est, personalis commodi nostri, et non est res grata Deo nec meritoria; quia est velle subterfugere crucem. *Molin.* 16.

P. P. 40. Propositio asserens *indulgentiam, secundum suam præcisam notionem, aliud non esse quam remissionem partis ejus pœnitentiæ quæ per Canones statuta erat peccanti*; — Quasi indulgentia præter nudam remissionem pœnæ canonice non etiam valeat ad remissionem pœnæ temporalis pro peccatis actualibus debitæ apud divinam justitiam; — Falsa, temeraria, Christi meritis injuriosa, dudum in Art. 19. Lutheri damnata.

P. P. 41. Item in eo quod subditur, *Scholasticos suis subtilitatibus inflatos invexisse thesaurum male intellectum meritorum Christi et Sanctorum, et clare notioni absolutionis a pœna canonica, substituisse confusam et falsam applicationis meritorum*; — Quasi thesauri Ecclesiæ, unde Papa dat indulgentias non sint merita Christi et sanctorum; — Falsa, temeraria, Christi et Sanctorum meritis injuriosa, dudum in Art. 17. Lutheri damnata.

P. P. 42. Item in eo quod superaddit *luctuosius adhuc esse quod chimerica isthæc applicatio transferri solita sit in defunctos*; — Falsa, temeraria, piarum aurium offensiva, in Romanos Pontifices, et in praxim et sensum universalis Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem hæreticali nota in Petro de Osma confixum, iterum damnatum in Art. 22 Lutheri.

P. P. 43. In eo demum quod impudentissime invehitur in Tabellas indulgentiarum, Altaria privilegiata, etc; — Temeraria, piarum aurium offensiva, scandalosa, in summos Pontifices atque in praxim tota in Ecclesia frequentatam contumeliosa.

DE ORDINE.

P. P. 51. Doctrina Synodi quæ perhibet, in promovendis ad Ordines, hanc de more et instituto veteris disciplinæ rationem servari consuevisse, ut *si quis Clericorum distinguebatur sanctitate vitæ et dignus aestimabatur qui ad Ordines sacros ascenderet, ille solitus erat promoveri ad Diaconatum, vel Sacerdotium, etiamsi inferiores Ordines non suscepisset, neque tum talis ordinatio dicebatur per saltum, ut postea dictum est*;

P. P. 52. Item quæ innuit non alium titulum ordinationum fuisse quam deputationem ad aliquod speciale ministerium, qualis præscripta est in Concilio Chalcedonensi; subjungens, quamdiu Ecclesia sese his principiis in delectu sacrorum ministrorum conformavit, Ecclesiasticum ordinem floruisse; verum beatos illos dies transiisse, novaque principia subinde introducta, quibus corrupta fuit disciplina in delectu ministrorum Sanctuarii;

P. P. 53. Item quod inter hæc ipsa corruptionis principia refert quod recessum sit a vetere instituto, quo, ut ait, Ecclesia insistens Apostoli vestigiis neminem ad Sacerdotium admittendum statuerat nisi qui conservasset innocentiam baptismalem;

Quatenus innuit corruptam fuisse disciplinam per decreta et instituta 1. Sive quibus ordinationes per saltum vetite sunt; 2. Sive quibus pro Ecclesiarum necessitate et commoditate probatæ sunt Ordinationes, sine titulo specialis officii, velut specialim a Tridentino Ordinatio ad titulum patrimonii (salva obedientia, qua sic Ordinati Ecclesiarum necessitatibus deservire debent iis obeundis officiis, quibus pro loco ac tempore ab Episcopo

admoti fuerint, quemadmodum ab apostolicis temporibus in primitiva Ecclesia fieri consuevit); 3. Sive quibus jure canonico facta est criminum distinctio, quæ delinquentes reddunt irregulares; quasi per hanc distinctionem Ecclesia recesserit a spiritu Apostoli, non excludendo generaliter et indistincte ab ecclesiastico ministerio omnes quoscunque qui baptismalem innocentiam non conservassent; — Doctrina singulis suis partibus falsa, temeraria, Ordinis pro Ecclesiarum necessitate et commoditate inducti perturbativa, in disciplinam per Canones et speciatim per Trid. Decreta probatam injuriosa.

P. P. 54. Item quæ velut turpem abusum notat unquam prætere de elemosynam pro celebrandis Missis et Sacramentis administrandis, sicuti et accipere quemlibet proventum dictum *Stolæ*, et generatim quodcumque stipendium et honorarium quod suffragiorum aut cujuslibet parochialis functionis occasione offerretur; — Quasi turpis abusus crimine notandi essent ministri Ecclesiæ, dum secundum receptum et probatum Ecclesiæ morem et institutum, utuntur jure promulgato ab Apostolo, accipiendi temporalia ab iis quibus spiritualia ministrantur; — Falsa, temeraria, Ecclesiastici ac pastoralis juris læsiva, in Ecclesiam ejusque ministros injuriosa.

P. P. 55. Item qua vehementer optare se proficitur, ut aliqua ratio inveniretur minutuli Cleri (quo nomine inferiorum ordinum Clericos designat) a cathedralibus et collegiatis submovendi, providendo aliter, nempe per probos et provectionis ætatis Laicos, congruo assignato stipendio, ministerio inserviendi Missis et aliis Officiis, velut Acolythi, etc., ut olim, inquit, fieri solebat, quando ejus generis Officia non ad meram speciem pro majoribus Ordinibus suscipiendis redacta erant; — Quatenus reprehendit institutum quo cavetur ut *minorum Ordinum functiones per eos tantum præstentur, exerceanturve, qui in illis constituti, adscriptive sunt* (Concil. Prov. iv. Mediol.) idque ad mentem Tridentini (Sess. 23. c. 17.) *ut sanctorum Ordinum a Diaconatu ad ostiariatum functiones ab apostolicis temporibus in Ecclesia laudabiliter receptæ, et in pluribus locis aliquandiu intermissæ juxta sacros Canones revocentur, nec ab hæreticis tanquam otiosæ traducantur*; — Suggestio temeraria, piarum aurium offensiva, ecclesiastici ministerii perturbativa; servanda, quoad fieri potest, in celebrandis mysteriis decentiæ imminutiva, in minorum Ordinum munera et functiones, tum in Disciplinam per Canones et speciatim per Trid. probatam injuriosa, favens hæreticorum in eam conviciis et calumniis.

P. P. 56. Doctrina quæ statuit conveniens videri in impedimentis canonicis, quæ proveniunt ex delictis in jure expressis, ullam unquam nec concedendam nec admittendam esse dispensationem; — Æquitatis et moderationis canonice a sacro Concilio Tridentino probatæ læsiva, auctoritati et juribus Ecclesiæ derogans.

P. P. 57. Præscriptio Synodi quæ generaliter et indiscriminatim velut abusum rejicit quaecumque dispensationem, ut plus quam unum residentiale beneficium uni eidemque conferatur; — Item in eo quod subjungit, certum sibi esse, juxta Ecclesiæ spiritum, plus quam uno beneficio tametsi simplici neminem frui posse; — Pro sua generalitate derogans moderationi Tridentini Sess. 7. c. 3. et Sess. 24. cap. 17.

DE MATRIMONIO.

Non peccat maritus, occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam. *Alex. VII. B. 49.*

Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali. *Innoc. XI. A. 9.*

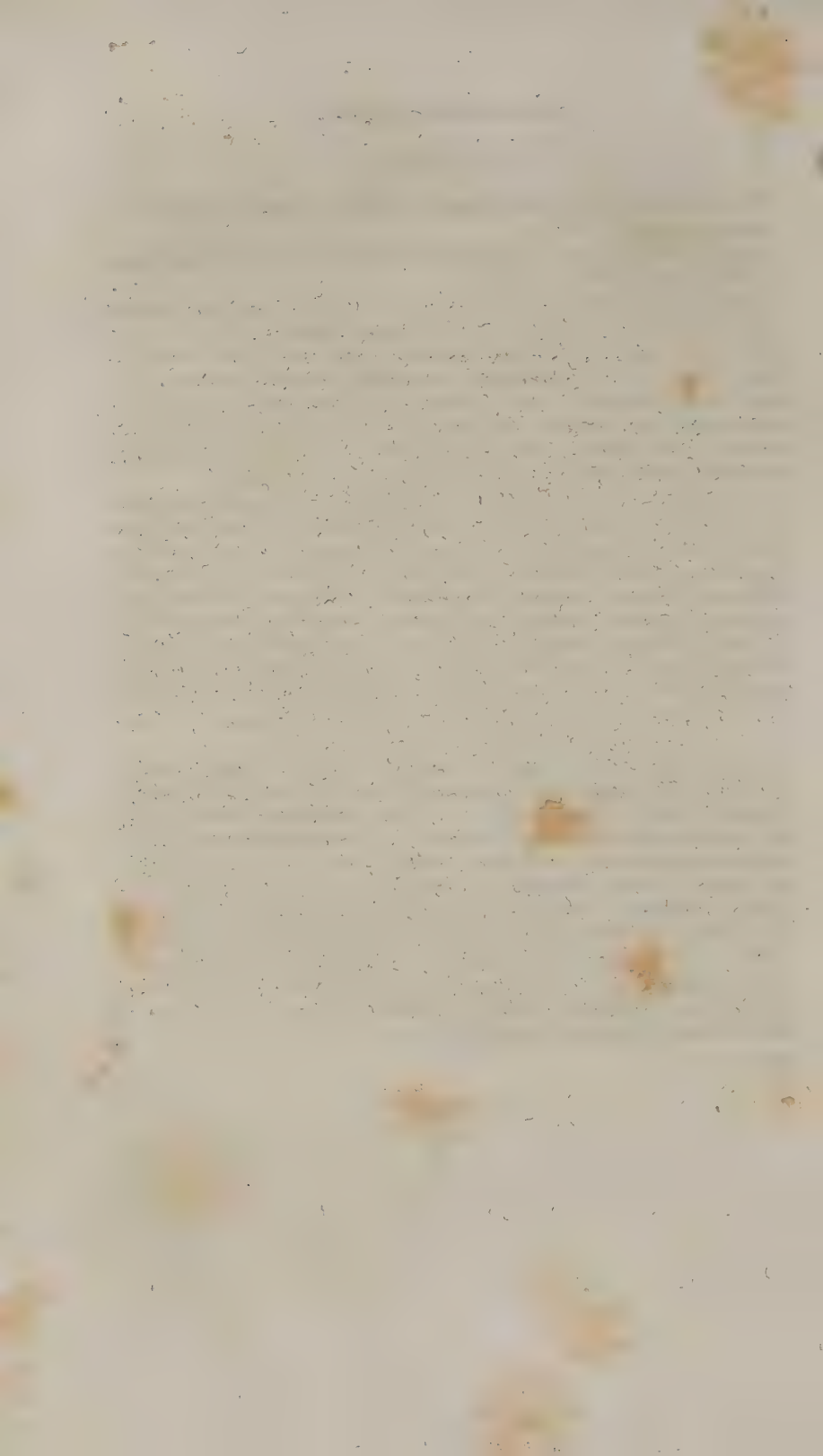
Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum. *Innoc. XI. A. 50.*

P. P. 58. Propositio quæ statuit Sponsalia proprie dicta actum mere civilem continere, qui ad matrimonium celebrandum disponit, eademque civilem legum præscripto omnino subjacere; — Quasi actus disponens ad sacramentum non subiaceat sub hac ratione juri Ecclesiæ; — Falsa, juris Ecclesiæ, quoad effectus etiam e Sponsalibus vi canonicarum sanctionum profluentes, læsiva, disciplinæ ab Ecclesia constitutæ derogans.

P. P. 59. Doctrina Synodi asserens ad supremam civilem potestatem duntaxat originarie spectare contractui matrimonii apponere impedimenta ejus generis, quæ ipsum nullum reddunt, dicunturque dirimentia, quod jus originarium præterea dicitur cum jure dispensandi essentialiter connexum; subjungens, supposito assensu vel conniventia Principum, potuisse Ecclesiam juste constituere impedimenta dirimentia ipsum contractum matrimonii; — Quasi Ecclesia non semper potuerit ac possit, in Christianorum matrimoniis, jure proprio impedimenta constituere, quæ matrimonium non solum impediant sed et nullum reddant quoad vinculum, quibus Christiani obstricti teneantur etiam in terris infidelium, in eisdemque dispensare; — Canonum 3. 4. 9. 12. Sess. 24. Concil. Trid. eversiva, hæretica.

P. P. 60. Item rogatio Synodi ad Potestatem civilem, ut e numero impedimentorum tollat cognationem spirituales, atque illud quod dicitur publicæ honestatis, quorum origo reperitur in collectione Justiniani; tum ut restringat impedimentum affinitatis et cognationis ex quacunque licita aut illicita conjunctione provenientis ad quartum gradum, juxta civilem computationem per lineam lateralem et obliquam, ita tamen ut spes nulla relinquatur dispensationis obtinendæ; — Quatenus civili potestati jus attribuit sive abolendi; sive restringendi impedimenta Ecclesiæ auctoritate constituta vel comprobata; — Item qua parte supponit Ecclesiam per potestatem civilem spoliari posse jure suo dispensandi super impedimentis ab ipsa constitutis vel comprobatis; — Libertatis ac potestatis Ecclesiæ subversiva, Tridentino contraria, ex hæreticali supra damnato principio profecta.

O. A. M. D. G.

CONSPECTUS TOMI PRIMI

PARS PRIOR.

DE PRINCIPIIS THEOLOGICIS.

Principiorum notio et divisio.	1
--	---

DISPUTATIO I.

DE PRINCIPIS CONSTITUTIVIS.

CAPUT I. — DE SCRIPTURA SACRA.

ARTIC. I. — *Quid ea sint, quæ ad Scripturæ Sacræ notionem faciunt.*

	Pag.
I. — Scriptura Sacra est Verbum Dei scriptum.	3
II. — Dividitur in V. et N. Testamentum, in Libros Legales, Historicos, Sapientiales et Propheticos; item in Canonicos et Apocryphos.	4
III. — Canon Scripturæ alius Hebraicus, alius Christianus : Libri Proto vel Deuterocanonici.	5
IV. — Lingua originalis Hebraica aut Græca.	6
V. — Editio vel versio Hebraica, Græca, Latina, Vernacula.	6
VI. — Sensus Litteralis vel Mysticus; isque Allegoricus, Anagogicus, Tropologicus cum Accommodatio.	8

QUÆRES : *Quid de Historia Versionis 70. Interpretum sit censendum?*

Synopsis Historiæ ex Aristæa	9
I. — Quoad substantiam non videtur commentitia.	9
II. — Quoad circumstantias ipsam versionem spectantes videtur probabilior.	10
III. — Quoad modum versionis non est satis explorata.	10

ARTIC. II. — *An existat Scriptura Sacra?*

Probatio ex alibi statutis : Auctores Sacrorum Librorum.	11
I. — Libri Scripturæ Sacræ non sunt supposititii.	12
II. — Nunquam perierunt penitus.	12
III. — Non sunt universim corrupti	13
IV. — Habent Deum pro auctore.	14
Probatio alia pro existentia Scripturæ necessaria	14

ARTIC. III. — *Sub qua ratione et extensione Scriptura Sacra Deum habeat auctorem?*

Deus triplici modo afficit Scriptorem Sacrum.	15
I. — Deus res saltem seu veritates et sententias Hagiographis specialiter inspiravit.	16
II. — Non videtur specialiter inspirasse semper verba et phrasin	19

ARTIC. IV. — *An, et quo sensu Vulgata versio sit authentica?*

Authentiæ notio, divisio et controversia	25
--	----

	Pag.
I. — Vulgata versio latina est authentica.	27
II. — Est declarata tantum authentica respective, et in his, quæ spectant ad fidem aut mores	29
Authentia Hebræi et Græci fontis superstitis.	35

ARTIC. V. — *An, et quo Interprete egeat Scriptura?*

I. — Scriptura Sacra in multis est obscura.	36
II. — In dubiis Scripturæ solvendis sola Scriptura non sufficit.	39
III. — Necessarius Scripturæ interpres non est Spiritus privatus.	42
IV. — Nec Magistratus politicus : sed Ecclesia.	41

QUÆRES : *Quæ ad doctrinalem Scripturæ interpretationem faciunt?*

I. — Dispositiones animi pro legendis et exponendis Scripturis	44
II. — Methodus legendi.	45
III. — Regulæ pro interpretandis sensibus litterali et mystico, Prophetiis, Psalmis et Evangeliiis.	43
Syllabus interpretum per secula deductus.	46

ARTIC. VI. — *An lectio Sacræ Scripturæ in lingua vulgari omnibus passim sit licita?*

Regula Indicis circa hanc rem, et controversia	49
I. — Lectio Scripturæ non est omnibus ad salutem necessaria.	50
II. — Dantur rationes, cur lectio Scripturæ non permittatur passim omnibus.	51
III. — Regula 4 ^a Indicis est Lex legitimè lata; qua stante, non est omnibus promiscue licitum, legere Scripturam in lingua vernacula.	52

QUÆRES : *Quinam sit usus Theologicus Scripturæ?*

I. — Canones argumentationis spectantes Scripturam ipsam.	60
II. — Spectantes sensum Scripturæ.	61

CAPUT II. — DE TRADITIONIBUS SACRIS.

ARTIC. I. — *Quænam sit notio, divisio et auctoritas Traditionis sacræ?*

I. — Notio Traditionis varia est pro ampla vel stricta illius acceptione.	63
II. — Divisio multiplex pro varietate respectus ad principium, doctrinam, materiam, subjectum, tempus vel obligationem.	63
III. — Auctoritas correspondet origini seu auctori.	65

ARTIC. II. — *An sacræ Traditiones necessario sint admittendæ, et reipsa exstent?*

I. — Ad fidem non requirebatur Scriptura; sed poterat sufficere Traditio.	67
II. — Scriptura sacra ad fidem non sufficit; sed requiritur Traditio.	69
III. — Admittendum est in thesi verbum Dei non scriptum; et existit aliqua Traditio divina.	71
IV. — Admittendum etiam est in hypothesi verbum Dei non scriptum; et existunt Traditiones divinæ circa plura dogmata, quæ admittit Ecclesia Catholica.	75
Locus et modus conservandi Traditiones.	78

ARTIC. III. *Quæ sint regulæ dignoscendi et usurpandi Traditiones sacræ?*

I. — Regula generalis dignoscendi Traditionem stat in iudicio Ecclesiæ.	79
II. — Speciales habentur in Principiis certis, aliis pro Divina, aliis pro Apostolica, aliis pro Ecclesiastica Traditione.	79
III. — Canones pro argumentatione ex Traditione.	81

DISPUTATIO II.

DE PRINCIPIS DIRECTIVIS.

CAPUT I. — DE ECCLESIA CHRISTI.

	Pag
ARTIC. I. — <i>Quæ sit notio Ecclesiæ Christi.</i>	
Varia Ecclesiæ acceptio.	83
I. — Ecclesia Christi inadæquate secundum animam sumpta est cœtus vocatorum ad Christi fidem, et supernaturalibus dotibus cum eo conjunctus.	84
II. — Inadæquate secundum corpus sumpta est cœtus baptizatorum, professione fidei et communione Sacramentorum eadem, sub uno Christi in terris Vicario adunatus.	84
III. — Adæquate sumpta utramque notionem complectitur.	84
IV. — Ecclesia Christi est cœtus, nec mutuo fidelium consensu coalitus, nec potestate politica coordinatus, sed auctore Christo institutus.	85
V. — Ex hac institutione est Hierarchicus, non autem Collegium æqualium.	85
VI. — Est constitutus legibus propriis, non mere conventionalibus.	86
ARTIC. II. — <i>Quinam sint de vera Christi Ecclesia?</i>	
I. — De Ecclesia nec sunt soli prædestinati; sed etiam reprobi: nec soli perfecti; sed etiam imperfecti: nec soli just; sed etiam peccatores.	87
II. — Nec hæretici manifesti, nec schismatici publici, nec excommunicati denunciati sunt de Ecclesia.	91
ARTIC. III. — <i>An et per quas notas discerni possit vera Christi Ecclesia?</i>	
I. — Vera Christi Ecclesia visibilis est et discerni potest.	99
II. — Nec doctrinæ veritas, nec usus Sacramentorum legitimus sunt veræ notæ et characteres Ecclesiæ Christi.	102
III. — Sed Unitas, Sanctitas, Catholicitas, Apostolicitas.	104
IV. — Unitas quidem corporis sub uno visibili Capite; Sanctitas membrorum vel manifeste excellens vel confirmata miraculis; Universalitas quoad doctrinam, tempus et locum; Apostolicitas per foundationem ab Apostolis, et continuatam Episcoporum Apostolis surrogatorum successionem.	104
ARTIC. IV. — <i>An vera Christi Ecclesia deficere possit?</i>	
I. — Nequit deficere per desitionem; sed perpetua est et perpetuo visibilis.	110
II. — Neque potest deficere per mutationem; sed infallibilis est in rebus fidei et morum.	113
Infallibilitas hæc convenit etiam Ecclesiæ formaliter acceptæ; hanc constituit major Episcoporum etiam dispersorum pars; qui cum Capite consentiunt vel expresse vel tacite.	116
QUÆRES: <i>An et quale judicium competat Ecclesiæ circa Libros vel Propositiones?</i>	
Judicii Ecclesiastici tum causa seu quæstio, tum materia et forma multiplex, tum vis in quibusdam certa, in aliis controversa.	118
I. — Ecclesiæ competit jus ferendi judicium circa libros et propositiones, relative etiam ad sensum auctoris.	120
II. — Lato Ecclesiæ iudicio ejusmodi debetur non solum silentium religiosum, sed internus mentis assensus fidelium.	121
III. — Judicium hoc Ecclesiæ est infallibile.	122
Assensus iudicio huic debitus subin est fidei, subin virtutis inferioris.	129

	Pag.
ARTIC. V. — <i>Quænam sit vera Christi Ecclesia?</i>	
I. — Ecclesia Romana est vera Christi Ecclesia.	130
II. — Nulla protestantium secta est vera Christi Ecclesia.	132
QUÆRES ; <i>Quænam Ecclesiæ cum Romana olim fuerint, aut nunc sint unitæ?</i>	
Gradualis Episcoporum et Ecclesiarum differentia.	134
I. — Sedes Patriarchales majores et minores, cum subjectarum illis Ecclesiarum ordine et numero.	134
II. — Sedium Primatialium recensio.	135
III. — Syllabus alphabeticus Archiepiscoporum cum Suffraganeorum numero.	336
IV. — Index Episcoporum Exemptorum.	140
CAPUT II. — DE CONCILIIS ECCLESIASTICIS.	
ARTIC. I. — <i>Quænam ea sint, quæ ad notionem Conciliorum Ecclesiasticorum universim faciunt?</i>	
I. — Concilium Ecclesiasticum definitur legitimus Conventus Prælatorum Ecclesiæ ad ordinandas rationes Ecclesiæ publicas institutus.	142
II. — Dividitur in Generale vel actione vel acceptatione; in Particulare vel Provinciale vel Diœcesanum.	142
III. — Quam auctoritatem, utilitatem ac necessitatem habeat, indicatur.	143
IV. — Ejusdem institutio, usus, acta, locus et tempus perstringuntur.	144
QUÆRES I. <i>Quot et quænam Concilia Ecclesiastica fuerint celebrata?</i>	
Elenchus Conciliorum per annorum seriem ad nostram usque ætatem deductus.	145
QUÆRES II. <i>Quænam sint Concilia generalia, et in iis notatu digna?</i>	
I. — Concilia OEcuménica Orientalia.	163
Nicænum.	163
Constantinopolitanum I.	164
Ephesinum.	165
Chalcedonense.	167
Constantinopolitanum II.	169
Constantinopolitanum III.	173
Nicænum II.	176
Constantinopolitanum IV.	178
II. — Concilia OEcuménica Occidentalia.	180
Lateranense I.	180
Lateranense II.	183
Lateranense III.	184
Lateranense IV.	185
Lugdunense I.	190
Lugdunense II.	193
Viennense.	197
Florentinum.	199
Lateranense V.	206
Tridentinum.	208
III. — Concilia Generalia, non tamen OEcuménica.	232
Sardicense.	232
Pisanum.	234
Constantiense.	235
Basileense.	241

ARTIC. II. — *Penes quem jus sit convocandi Concilium generale, et convocato præsidendi?*

- I. — Jus convocandi Concilium generale ordinarie spectat ad Summum Pontificem. 247
- II. — Jus Concilio generali præsidendi regulariter pertinet ad eundem. . . 251
- Casus, ubi Concilium generale sine convocatione et præsidio memorato celebrari potest. 255

ARTIC. III. — *Quinam sint convocandi ad Concilium generale?*

- Ad Concilium generale vocandi sunt Episcopi jure ordinario; quidam Clericorum ex privilegio et consuetudine; Laicorum, etiam doctiorum, nemo ullo titulo 256
- Quantitas numeri Episcoporum pro Concilio generali requisita. 260

ARTIC. IV. — *Quando et quantam auctoritatem habeat Concilium generale?*

- Subjectum, qualitas et quantitas auctoritatis. 260

- I. — Ut auctoritatem sibi propriam habeat Concilium generale, debet esse confirmatum a Summo Pontifice 261
- II. — Concilium generale a Summo Pontifice confirmatum habet auctoritatem summam, qua ipsum est infallibile, ejus autem decisiones sunt irrefragabiles 264
- Acceptio Episcoporum absentium 268

CAPUT III. — DE SEDE APOSTOLICA SIVE SUMMO PONTIFICE.

ARTIC. I. — *An S. Petrus habuerit Primatum Ecclesiæ?*

- Primatus notio et divisio. 270

- I. — Concessus est S. Petro Primatus, non tantum honoris et dignitatis inter Apostolos, sed et potestatis ac jurisdictionis in universam Ecclesiam . . 271
- II. — Primatus S. Petro est concessus ita, ut divisus non fuerit aut communis cum Paulo; multo autem minus unus omnium Apostolorum et indivisus Episcopatus. 278
- Regimen Ecclesiæ specificum. 287

QUÆRES : *An et quamdiu S. Petrus sederit Romæ?*

- Chronologica Actorum Petri ordinatio. 289

- I. — S. Petrus fuit Romæ; quorsum primo venit anno Claudii 2º. 290
- II. — S. Petrus martyrium subiit Romæ sub Nerone, anno hujus 13º. . . . 291
- III. — S. Petrus fuit Romæ Episcopus ad mortem usque 292
- Sedes Petri Romana ex aliquo jure divino. 297

ARTIC. II. — *An Romanus Pontifex obtineat Primatum Ecclesiæ?*

- Statuendus est Petri in Primatu Successor; tantum unicus; determinato cognoscibilis; extra Romam non reperiendus. 297

- Primatus Ecclesiæ, quem S. Petrus habuit, est penes Romanum Pontificem. 299
- Competit is Romano Pontifici ex jure divino 308

ART. III. — *An Romanus Pontifex sit supra Concilium generale?*

- I. — Concilium seorsim a Papa sumptum non habet potestatem summam; neque judicariam in Summum Pontificem 311
- II. — Pontifex non tantum supra omnes Ecclesias particulares seorsim et distributive acceptas potestatem habet; sed et supra omnes simul ac col-

lective sumptas, seu totam et universalem Ecclesiam; quin et supra Concilium generale	313
Epierisis de modo, quo Episcopi habent suam jurisdictionem a Christo.	329

QUÆRES : *An in causa Ecclesiastica fas sit appellare ad Magistratum civilem, aut ab Episcopo ad Pontificem, aut a Pontifice ad Conc. generale?*

I. — Per se illegitima est in causa mere Ecclesiastica appellatio tanquam ab abusu, seu a iudice sacro ad iudicem secularem	335
II. — Remedium appellationis ad Pontificem, in causa etiam personali Episcoporum, est juris divini, antiqui usus, et propriæ significationis	339
III. — Fas non est appellare a Pontifice ad Concilium generale.	344
Appellatio ad Pontificem non includit conditionem Concilii generalibus faventem.	347

ARTIC. IV. — *An Romanus Pontifex summam habeat auctoritatem?*

Locutio Pontificis ex Cathedra, et status controversiæ.	348
Rom. Pontifex ex cathedra loquens in materia fidei, morum et factorum dogmaticorum habet summam auctoritatem; seu ipse quidem est infallibilis, ejus autem definitio irrefragabilis et irreformabilis, etiam independentem a consensu Ecclesiæ.	349
Corollarium ex vindiciis Pontificum.	370

QUÆRES I : *Quisnam sit sensus Ecclesiæ Gallicanæ circa auctoritatem Summi Pontificis?*

Sanctio Pragmatica et Declaratio Gallicana huc spectant.	371
I. — Ecclesia Gallicana antiqua stat pro superioritate et infallibilitate Summi Pontificis.	372
II. — Hunc antiquæ Ecclesiæ sensum non immutavit Declaratio Cleri Gallicani A. 1682. edita	375
III. — Eundem sensum etiam post famosam Declarationem retinet Ecclesia Gallicana recentior.	377
Defensio Declarationis Gallicanæ non est indubius Bossueti partus	379

QUÆRES II : *Quisnam sit Principiorum directivorum in Theologia usus?*

I. — Regulæ circa Ecclesiam.	380
II. — — circa Concilia.	380
III. — — circa Sedem Apostolicam	380
APPENDIX. — De Summis Pontificibus et Patriarchis Orientalibus ex octodecim Seculorum serie ordinatis.	382

DISPUTATIO III.

DE PRINCIPIIS ADJUVANTIBUS.

CAPUT I. — DE SANCTIS PATRIBUS.

ARTIC. I. — *Quisnam sit Sanctorum Patrum character?*

I. — Ecclesiæ Patres sunt viri Ecclesiastici, qui doctrina eminent, sanctitate florent, antiquitate vigent, et expressa vel tacita Ecclesiæ designatione gaudent.	397
II. — Patrum doctrina redit ad sacrarum Litterarum interpretationem, fidei dogmatum custodiam et propositionem, moralis doctrinæ traditionem, et disciplinæ institutionem.	398

III.— Patrum Sanctitas secundum fidei integritatem, Antiquitas secundum ætatem diversa est, et adnotari debet.	398
Ecclesiæ Doctores.	399

ARTIC. II. — *An et quænam sit auctoritas Patrum?*

I. — Concedenda est Patribus magna auctoritas.	400
II. — Singulorum Patrum auctoritas est inter se invicem inæqualis; nullius seorsim est irrefragabilis.	400
III.— Patrum plurium, reclamantibus reliquis licet paucioribus, major equidem est auctoritas, necdum tamen irrefragabilis.	401
IV.— Unanimis Patrum consensus, sive omnium idem asserentium auctoritas est irrefragabilis	402

ARTIC. III. — *Quænam sint cautelæ et regulæ pro intelligentia, quinam canones pro usu Theologico Patrum?*

I. — Cautela pro lectione Patrum	403
II. — Regulæ pro intelligendis eorum scriptis.	404
III.— Canones pro argumentatione ex iisdem.	404
Selectus inter Patres.	405

QUÆRES: *Quinam fuerint, et quæ scripserint SS. Patres?*

Syllabus Auctorum Ecclesiasticorum, per duodecim Secula, Patrum seracia, excurrrens.	406
--	-----

CAPUT II. — DE THEOLOGIA ET JURISPRUDENTIA.

ARTIC. I. — *Quænam sit Theologiæ notio et historia?*

Generica Theologiæ notio et Divisio.	434
I. — Theologia proprii nominis est Disciplina sacra, quæ fidei morumque dogmata, ac veritates illis affines aut eo ordinatas, ex principiis sacræ scientiæ deducit, rite disponit, stabilit, propugnat.	435
II. — Duplex ejus divisio ratione finis ac materiæ.	435
III.— Theologiæ præformatio, genesis, perfectio, multiplicatio, discrimen.	436
Synopsis Summæ Theologiæ D. Thomæ.	438

ARTIC. II. — *Quænam sit notio et OEconomia Jurisprudentiæ Ecclesiasticæ?*

I. — Juris Ecclesiastici pro lege accepti divisio in Jus Canonicum et Pontificium; in Dogma, Mandatum, Interdictum et Sanctionem; in Decretum et Rescriptum vel Decretalem; in vivæ vocis Oraculum, Bullam et Breve: Horumque, uti et Regularum Cancellariæ, Declarationis Cardinalium, et Decisionum Rotæ explicatio brevis	446
II. — Juris Ecclesiastici pro collectione sumpti divisio in jus vetus seu Codicem Canonum, Jus novum seu Corpus Juris Canonici, Jus novissimum seu plures collectionum species finem Seculi 15 haud excedentes; cum sub-juncta partium triplici hoc Jure comprehensarum recensione.	447
Et quidem Codicis Canonum tam Orientalis quam Occidentalis OEcono-mia.	447
Juris novi Decretum Gratiani, Decretales, Liber sextus, Clementinæ, Extravagantes tum Joannis XXII. tum communes.	448
Juris novissimi, præter Bullarium aliaque jam nominata, concordata Ger-maniæ, Transactio Passaviensis, Pax Religiosa et Pax Westphalica de-claratur.	449
III.— Jurisprudentia Ecclesiastica est Disciplina practica, Rempublicam Chris-tianam ad politiam sacram manuducens per leges Ecclesiasticas rite perspectas.	452

Epitomè Codicis Canonum antiqui; et quidem Ecclesiæ Orientalis. . . .	Pag. 453
Ecclesiæ Africanæ.	456

QUÆRES : *Quænam sit Theologorum et Canonistarum auctoritas, indeque fluens argumentationis rectitudo et cautela?*

Theologorum et Canonistarum requisitæ dotes.	459
I. — Theologi et Canonistæ, in sua quilibet facultate et pro materia sibi propria, habent auctoritatem; cum sua tamen exceptione.	459
II. — Auctoritas eorundem nec semper crescit ex numero; nec major etiam, si contradicant alii, est irrefragabilis; cum quibusdam sequelis.	460
III. — Auctoritas memoratorum in sententia, quantumvis ab Ecclesia nondum definita, conspirantium est tanta, ut illi refragari sit temerarium; sed cum gemina cautela.	460
IV. — In iis, quæ ad fidei dogmata aut morum principia pertinent, indeque indubie deducuntur, unanimis Theologorum sententia majorem auctoritatem habet ac tantam, ut eidem contradicere saltem hæresi aut errori proximum videatur; cum aliquo privilegio.	461
Responsis Facultatum conveniens auctoritas.	461

CAPUT III. — DE RATIONE ET HISTORIA HUMANA.

ARTIC. I. *Quænam sit Rationis humanæ utilitas et cautio in Theologicis?*

Varia Rationis humanæ acceptio, etiam pro Jure Civili; cujus Corpus ex Institutionibus, Digestis, Codice ac Novellis conflatum recensetur.	462
I. — Ratio humana, accepta pro facultate rationali, non utilis solum est, sed et necessaria Theologo: additur cautio.	463
II. — Sumpta pro Philosophia, suam in Theologicis utilitatem habet: subjiciuntur animadversiones.	463
III. — Accepta pro Juris naturalis scientia, non mediocrem in Theologia usum obtinet: deducuntur corollaria.	464
IV. — Sumpta pro Jurisprudencia Civili, non caret utilitate in Theologicis: accedunt Regulæ.	465
Dicta de Jure naturali applicantur Juri gentium.	465

ARTIC. II. *Quænam sint Historiæ humanæ commoda et cautelæ pro usu Theologico?*

Historiæ dux est Ars Critica, comites Geographia et Chronologia.	465
I. — Historia plurimum subsidii præstat sacræ scientiæ; si tamen nec omnis rejiciatur, nec omnis recipiatur et delectus fiat.	466
II. — Ars Critica utilitatem habet in Theologicis, non tamen indefinitam, nec absque observatione certarum legum.	467
Notitia libraria Geographiæ et Chronologiæ sacræ.	468

APPENDIX I. — <i>De Hæresibus in Ecclesia subortis: quarum præcipuæ ordine chronologico ad nostram usque ætatem deductæ referuntur.</i>	468
Schismatum brevis designatio.	487

APPENDIX II. — <i>De Propositionibus damnatis; quæ secundam Summæ Theologicæ seriem et materias dispositæ recitantur.</i>	487
---	-----

THEOLOGIA

WIRCEBURGENSIS.

EXCUDRBANT JULIEM, LANIER ET SOCH CENOMANI.

RR. PATRUM SOCIETATIS JESU

THEOLOGIA

DOGMATICA

POLEMICA, SCHOLASTICA ET MORALIS,

PRÆLECTIONIBUS PUBLICIS

IN ALMA UNIVERSITATE WIRCEBURGENSI

ACCOMMODATA.

EDITIO ALTERA

OPERA ET STUDIO PATRUM EJUSDEM SOCIETATIS.

TOMUS PRIMUS.

DE RELIGIONE.

LUTETIÆ PARISIORUM,
SUMPTIBUS JULIEN, LANIER ET SOCIORUM.

4. VIA DICTA DE BUSSY.

—
1852.

TRACTATUS DE RELIGIONE

AUCTORE R. P. IGNATIO NEUBAUER S. J.

SS. THEOLOGIÆ DOCTORE EJUSDEMQUE

ET SACRARUM SCRIPTURARUM IN ALMA UNIVERSITATE

WIRCEBURGENSI

PROFESSORE PUBLICO ET ORDINARIO.

CONTRA

ATHEOS, QUI NEGANT OMNEM RELIGIONEM.

POLYTHEOS, QUI ADSTRUUNT FALSAM RELIGIONEM.

MAHUMETANOS, QUI TENENT IMPIAM RELIGIONEM.

THEISTAS, QUI NEGANT REVELATAM RELIGIONEM.

JUDÆOS, QUI NEGANT CHRISTIANAM RELIGIONEM.

SECTARIOS, QUI NEGANT CATHOLICAM UNICE VERAM RELIGIONEM.

PRÆLOQUIUM AUCTORIS.

---

§ 1.

Nulla non ætas vidit et exhorruit teterrimas pestes in opprobrium honestatis ac Religionis. Nostrum vero seculum (cui quidem suas in multis prærogativas nemo sanus invidet) novis quotidie monstris inundatur, jam Fabularum Romanensium, jam Litterarum Exoticarum et Anonymarum, jam Lexicorum, Tractatum, Institutionum, Odarum, Carminum et Novellarum, quæ plerumque e mentito prelo et auctore jamdum in fronte stigma gerunt, ac sub speciosa epigraphe, virus omne propinant. Sane problema videri potest, utrum Christi Ecclesia, fides orthodoxa et avita Religio plus hodie periculi ac scandali subeant, quam olim Novatorum Sectis debacchantibus; utrum temporum illorum tenebræ, et crassa rerum divinarum caligo plus obfuscarint veritatem Christianam, quam hodie lux spuria instantis scientiæ, quæ fidem et mores depravet. Quippe dum alii Ecclesiæ ac Sedis Apostolicæ supremam auctoritatem sugillant; Episcoporum ac utriusque Cleri jura et privilegia vellicant alii; alii Ecclesiasticæ Hierarchiæ majestatem arrodunt; alii, elisa bicipitis regiminis specie, Religionem subordinant felicitati Status; alii, Religione indifferenter tractata, ad licentiam autonomicam viam sterunt; alii Ecclesiasticas sanctiones, disciplinam et ritus explodunt; alii sanctissimam fidem libellis ac foliis, ut captiosis, sic perniciosis, undequaque invadunt; alii mysteria, oracula, miracula, et quidquid sanctum ac divinum est, exsibilant; nonne videantur velut ex conducto in unum omnes conspirasse, ut Petram et ædificatam in Petra Ecclesiam suffodiant, pessime tandem cum inferorum portis blasphemantes: « ecce prævaluimus adversus eam »?

Aurea ætas nostra artibus quidem efflorescit, sed et omnis generis incredulorum ac impiorum ita ferax, ut nulla magis; quorum irreligio soliis æque ac aris extrema minitans, in Deum et Ecclesiam, in Sacerdotium et Imperium vexillum effert rebellionis. Adeo, proh dolor! inde a seculis ali-

quot avita Religio ruere cœpit in deterius, ut primum Factio Heterodoxa multum splendoris detraheret; dein adnitentibus Heterodoxis inveheretur Indifferentismus; tandem Naturalismus ac Theismus, et huic affines irreligio ac impietas haud parum invalescerent.

§ II.

Sunt vero in hac legione impia incredulorum, et numero et ferocia potiores Theistæ seu Naturalistæ, quibus nulla datur præter legem naturæ divina revelatio, et pro unica tam fidei, quam vitæ regula est ratio, æquitas et honestas, ut aiunt, naturalis: qui fidem sibi pro lubitu adornant, quam dicunt religionem prudentum, liberam et eclecticam: qui sapientes philosophos et spiritus fortes sese vocitant, eo quod infantiae præjudiciis, Majorum exemplis, doctrinæ Apostolorum et Ecclesiæ Christi, Doctorum placitis, ipsis adeo SS. Bibliis et Traditionibus divinis, totius denique Ecclesiastici Ordinis et venerationi et auctoritati fortissime resistent; verius novi Celsi, Porphyrii, Juliani, Lampridii, Libanii et Christiani nominis deprædatores, de quorum vita et doctrina CLEMENS XIII. in sua Encyclica, anno 1766. 23. Nov. gravissime eloquitur:

« Pestifera contagio librorum, quibus fere obruimur, serpentina venena pectoribus invomit, illimes credendi fontes corrumpit, et Religionis fundamenta convellit. Impii currunt adversus Deum erecto collo, quem semper et ubique in oculos incurrentem negant, vel desidem et otiosum fingunt, cujus nec providentiam colant, nec justitiam vereantur. Increduli arcana fidei mysteria, quæ exsuperant omnem sensum, humano subdunt criterio et experimento: irridetur simplicium fides: eviscerantur arcana Dei: quæstiones de altissimis rebus temere ventilantur. Infensissimi Ecclesiæ hostes prætergressi quoscumque modestiæ ac debiti obsequii fines, editis nunc certo, nunc ementito prelo contumeliosis libris, irruere in ipsam Petri sedem, hoc perditio fortasse consilio adducti, ut ubi Caput affligerint, liberius Ecclesiæ membra discerpant. »

Hucusque monita Patris ac Pastoris supremi et universalis; in quem sensum effatus nuperrime est CLEMENS XIV. in sua Encyclica ad Patriarchas, Primate, Archi-Episcopos et Episcopos Catholici orbis.

§ III.

Equidem æterna oblivione potius contumulanda forent et scripta et scriptorum nomina, ne fors operosa impiorum confutatio quædam sit piorum offensio; tamen quia pestifera eorum opera jamdum elata sunt in publi-

cum; ut boni omnes cavere et abominari possint magistros pestilentiae, juvat magis famosa eorum capita (prout illa in Protestanticis etiam vindiciis Christianae Religionis perstringuntur) hic percensere, ac posthac totis viribus refellere et profligare. Sunt autem

I. BENED. SPINOZA, praesertim in *Ethica ordine geometrico demonstrata*, et in epistolis, quae uti illa extant in ejus operibus posthumis. BOULAINVILLERS Spinoza dictus Reformator, in fallaci scripto : *Réfutation des Erreurs de B. Spinoza*. JOAN. TOLANDUS praecipue in litteris Serenae; in epist. 5^a. et in Pantheistico. DE LA METTRIE, *Histoire naturelle de l'âme, l'homme machine, l'homme plante...* JOANN. CHRIST. EDELMANNUS in *der Gætlichkeit der Vernunft, und in dem Glaubensbekenntniss*.

II. THOM. HOBBSIUS in suo *Leviathan*, sive in operibus philos. BOLINGBROCKIUS, *Philosophical-Works*.

III. PETRUS BAYLIUS, *Dictionnaire historique et critique, pensées diverses sur les comètes, continuation des pensées, réponse aux questions d'un Provincial*. VOLTARIUS, *Dictionnaire philosophique portatif*, velut in quodam errorum compendio. J. ROBINETUS, seu auctor libri, *de la nature*. DAVID HUMIUS, *Essais philosophiques sur l'entendement humain*.

IV. CAROLUS BLOUNT in suis animadversionibus, et in *Oraculis Rationis*. ANTON. COLLINS in variis discursibus de prophetiis, de Religione Christiana. ANTON. DE SCHAFFTESBURY, BERNARD. MANDEVILLIUS, THOM. WOOLSTON, CHUBB, MORGAN et MATTH. TINDAL, in suis *Characteristicis, Collectionibus, Tractatibus* et variis *Discursibus*. His accensentur ALBERT. RADICATI, *Recueil de pièces curieuses, Voyages et Aventures de Jacques Massé, Lettres choisies*. AUCTOR *EPISTOLARUM, sur la Religion essentielle à l'homme... pensées philosophiques*. JOAN. JAC. ROUSSEAU in suo *Emilio, Profession de foi du vicaire Savoyard*. MARQUIS D'ARGENS, saltem in *defensione paganismi*. Huc quoque pertinent SPINOZÆ *Tractatus Theologico-Politicus*, TOLANDI *Amyntor, Adeisidæmon sive Titus Livius a superstitione vindicatus, Nazarenus*; nec non EDELMANNI *Moses mit aufgedecktem Angesicht, Christus und Belial*. etc.

V. HERBERTUS DE CHERBURY in libro *de veritate*, prout distinguitur a revelatione... de Religione laici, de Religione gentilium errorumque apud eos causis; ARTHUR BURY in *Latitudinario orthodoxo*; TOLAND in opere : *Christianity not mysterious*; CHUBB et scriptor libri : *Dissertation où l'on établit le vrai et l'unique moyen de réunir tous les chrétiens*; item MICHAEL DE LOEN in *der eintzigen wahren Religion*. Nec suspicione hic carent, praeter alios Socinianos et Fanaticos, JOANN. LOCKIUS, *Christianisme raisonnable*; JAC. FOSTERUS...

Demum inter scripta hujusmodi recensentur et illa CRELLII, WHISTONI, WHITBY, CLAYTONI, BEVERLANDI, CUDWORTHI, JOANN. CLARCKII... Item variorum *Lucubrationes* : *Les mœurs, l'esprit, lettre sur les aveugles, les principes de la philosophie morale, l'oracle des anciens fidèles, l'esprit de Jésus-Christ sur*

la tolérance, pensées sur l'interprétation de la nature, éptre à mon esprit, et sexcenta alia, quæ ferme in dies profunduntur, auctoris nomine æque, ac luce publica indignissima.

Ex his autem manifestum est, quod variæ sint classes incredulorum, quorum alii vere sunt Athei magis aut minus feroces, prout exhibet utraque series prior; alii Pyrrhonii seu Sceptici, uti scriptores classis tertiæ; alii Theistæ ac Naturalistæ, qui sunt quartum illud genus auctorum; demum alii ceu Indifferentistæ, Syncretistæ, Latitudinarij et Fanatici postremum ordinem constituunt. Equidem non omnes aut æque desipiunt, aut æque deserviunt scriptores hucusque nominati; attamen profligandi sunt omnes, quia hostes sunt vel divinæ Revelationis, vel christianæ veritatis, vel Ecclesiæ Christi orthodoxæ; ne unice vera, et vere salvifica Religio vel indefensa vel inulta opprimatur.

§ IV.

Equidem ea nos de patria sumus, quæ est inde a suis Apostolis, Martyribus et Patronis sanctæ fidei tenacissima; in ea civitate degimus, in qua omnis litteratura, et sacratiora præprimis studia, sunt florentissima; ea nos excolit academia, quæ sacramento sese obstringit ad tuenda Dei et Deiparæ, Christi et Ecclesiæ jura; ii vero identidem inaugurantur sanctæ fidei Magisri et Doctores, qui sicut dignitate muneris, eruditionis apparatu, et Apostolici Instituti prærogativa, ita eximio ardore pro illibata Majorum suorum fide præfulgent sub eo PRINCIPLE, qui divinæ Religionis scientissimus, simul et studiosissimus est, et vel exinde vindex per Franconiam gloriosissimus, quod sacrarum Scripturarum novum Magisterium, ceu murum vere aheneum, objecerit torrenti impiorum. Attamen, quia merces spurie incredulorum, non obstantibus saluberrimis Superiorum sancitis, ab exteris emporiis in quasvis orthodoxas etiam civitates clam irrepunt, curiosorum manus et oculos callide subeunt, lectorum animos sensim depravant, fidem et mores præsertim incantæ juventutis suffodiunt; præsidij antehac memoratis instructus hostes Religionis eo fidentius aggredior, quod certus sim, hac in pugna pro patria et pro patriæ Patre a me decertari adversus ejusmodi conatus, quæis populorum salus et Principum securitas labefactatur. Videlicet, ut si ab irreligionis grassante hodieum contagione immunis sit eoa Francia, immunis porro conservetur; si fors patriæ ea pestis immineat, suffocetur in semine; si radices alicubi figere attentaverit, ad extremas usque fibras extirpetur.

§ V.

Sanctissimis summorum Principum exemplis excitatus, præsertim Romanorum Pontificum, et Augustissimorum Imperatoris ac Imperatricis, contra incredulorum impietatem decerto. Quippe CLEMENS XIII. S. M. in laudata Encyclica omnes Ecclesiarum Antistites adhortatus est, « ut opere et sermone succidant fallaciæ stirpes, corruptos vitiorum fontes obstruant, sanctæ fidei depositum tueantur, stent pro muro, ne fundamentum aliud ponatur præter id, quod positum est, detegant fidei populo vulpes, quæ vineam Domini demoliuntur, moneant suos, ne capi se sinant splendidis certorum auctorum nominibus, et libros omnes execrentur, in quibus aliquid residet, quod lectorem offendit, fidei, Religioni, bonis moribus adversatur, et non sapit Christianam honestatem. » Ipse quamvis vere Clemens scriptores, venditores, lectores librorum Religioni, summæ Sedi et Hierarchiæ obstrepentium in terris Pontificiis ad triremes damnans ad decennium. CLEMENS XIV. in sua : « si unquam eos, inquit, qui tuendæ vineæ Domini præsumunt, excitatos esse oportuit, hoc præsertim tempore illos inflammari, est pernecessarium. Quando enim tam multiplices, tam noxias sive ad labefactandam, sive ad tollendam Religionem exoriri fere quotidie, ac circumferri opiniones, quando novitatis illecebra magis inductos et quadam peregrinæ scientiæ aviditate pertractos ad hanc confluere, atque eandem libentissime conquirere vidimus, unde animarum pestem et perniciem extendi latius in dies ac miserime propagari dolemus. Quare et acrius vobis erit laborandum, Venerabiles Fratres! omnesque vel diligentiae vel auctoritatis vires exercendæ, ut hanc tantam ac de divinis etiam et sanctissimis rebus grassantem temeritatem atque insaniam repellatis. »

JOSEPHUS II. Romanorum Imperator, pro suo erga Religionem Romano-Catholicam zelo vere Austriaco vereque Apostolico, gravissimis pœnis subiecit illos etiam, qui venditores ac detentores librorum ejusmodi non deferant castigandos; nuper admodum bibliopolam in pœnam libri suspecti a se divenditi exulare jubens, et intra 24 horas terris omnibus Austriacis exesse in perpetuum; nuperrime Ministri Aulici manibus extorquens Voltairium, continuo a se flammis traditum, adjuncta comminatione carceris, ni quas domi haberet similes pestes, eadem ipse pœna mulctaret; Legati adeo cujusdam quamvis inviti libros excuti mandans, et suspectos omnes tolli ac concremari; cui quidem Jus Gentium prætexenti Jus Naturale et Divinum Religiosissimus Cæsar opposuit tot præterea in dies ac cumprimis in obitu Augustæ Conjugis, in Augustæ Parentis morbo, Romæ vero præcipue, pietatis Christianæ documenta tam admiranda, et omnibus seculis stupenda præbens, ut Theismus Viennæ (quidni in universa Europa) dicatur vere

agonizare ad extrema deductus (1). MATER item Augustissima sanctissimis legibus omnem impiis scriptis aditum præcludens, heroica fortitudine Ecclesiam et Ecclesiasticos tuetur ac vindicat.

In Italia Planomachorum coaluit Societas Litteraria ad recentium scriptorum errores perstringendos, sub protectione potentissimi ELECTORIS PALATINI. Item cum EMIN. MOGUNTINO collatis studiis Theismum aggressus, gratiosissimo annutu probavit Vindicias Sacri Codicis contra varii generis incredulos, opera Societatis Jesu Moguntiae editas, quarum fama excita Anglia ad se transferri curavit complura exemplaria. Permulti adeo Protestantes, ne extincto penitus Christianismo Paganismus reviviscat, elaboratissimas sacrae Scripturae vindicias ediderunt. Quin et in Anglia ROBERTUS BOYLE fere sexcentos quotannis florenos legavit, pendendos præconi sacro pro sermonibus octo, adversus incredulos habendis in annos singulos. Berolini nuperime ingens præmium illi propositum, qui præcellenti scripto Religionem vindicaverit; passim autem per provincias Regi subditas publicæ in Gymnasiis habentur Institutiones pro stabilienda veritate ac divinitate Religionis Christianæ. Atque ideo CLEMENS XIII. in sua Encyclica intimo solatio Ecclesiae gratulatur, quod præprimis Prælati Ecclesiastici in hac avertenda peste fortes vigilesque hactenus extiterint; id quod Herbipolitani Pontificis, multoties bibliopolarum receptacula excuti, atque ab omni fæce fidei et morum corruptrice expurgari, mandantis, laudes cumprimis spectat.

§ VI.

Præterea ansam hujus Opusculi dedit annutus CELSISSIMI, quo habita pro vindicanda Religione inauguratio Doctorum Theologiae luce publica donanda erat; quæ vero pluribus jam Dissertationibus aucta et exulta, glorioso gloriosissimi PRINCIPIS nomini ut inscribatur, obtinuit. Id quod sapientissime ac optatissime evenit; tum ut hujates libri classici hac in parte compleantur; tum ut patria nostra non destituatur hoc qualicumque antidoto, legenti et intelligenti, ni fallor, saluberrimo efficacissimoque adversus grassantem ferme ubivis impietatem. Hasce ergo Vindicias debemus PRINCIPI Nostro avitæ Religionis fortissimo vindici, cujus tam sanctis nutibus non obsecundare, summum nefas; debemus propriæ ac alienæ de sacris studiis Wirceburgensium existimationi, cujus dedecet esse incurios; debemus patriæ nostræ inde a primo fidei Christianæ ortu suo fervide ac constanter orthodoxæ, erga quam amore carere, scelus est; debemus Ecclesiae, erga quam deesse officio, sacrilegium; Deo denique debemus, cujus honoris et gloriae obli-

(1) Auctor ea scribebat anno 1771.

viosum esse, summa nec pianda dementia est. Cum vero plures antehac sanctæ fidei Hyperaspistæ ampliora Christianæ eruditionis volumina certatim ediderint, mihi liceat pulcherrimæ æmulationis vestigia premere; et qui me hoc in agone antecesserunt, duces sequi præstantissimos, Italos, Gallos, Anglos et Germanos, ut collectis undique copiis conjunctisque viribus, tota acie pro Christo et Christi fide decertetur; etiam paribus sæpe armis, quæ ipsi adeo scriptores Protestantici Christianam veritatem tuentur ac vindicant (quamvis haud æqua in omnibus fide) in quibus id plane insolitum, quod cum pro aris Christianis sat fortiter depugnent, ad suimet victoriam non pertingant, vi cujus Religio Christiano-Catholica, unice vera et unice salvifica, in eorum cordibus triumphet. Atque hinc non unos Theistas aut Naturalistas impugno, sed cujusvis nominis Incredulos, Paganos, Atheos, Polytheos, Judæos, Mahumetanos, Hæreticos, Libertinos, Indifferentes, Tolerantes, Pseudo-Políticos, et hujus furfuris alios; ut sic excussis omnibus latibulis incredulorum, eorumque irreligione cum fœdissimis errorum et erronum monstris comparata, omnibus evidenter appareat, sectis turpissimis simillimam, aut turpiorem etiam pestem esse incredulorum irreligionem.

§ VII.

Methodo in dissertando uti visum est quodammodo media, quæ per Præcognita, Themata, et Corollaria decurrens, ad Scholarum formulas minus sit adstricta; ut aliquid indulgeatur genio illorum, quibus liberius dicendi genus magis arridet. Sicubi nitidiorem quis scriptionem requirat; is meminerit, quod rem istam polemicam nitor illè haud deceat; sed magis scriptio, non quidem calamistris ornata, nec barbarie fœdata, sed plana et perspicua. In allegandis sacri Textus elogiis non admodum multus ero, quia contra Naturalistas pugno præcipue, qui omnem pernegant divinam Revelationem; non tamen plane nullus, qui contra eosdem vindicaturus sum verbum Dei et scriptum et traditum. Si Sanctorum Patrum effata adducam rarius; id non fit, quod ii sint viri pie creduli, nec docti, nec philosophi, ut criminantur Theistæ; sed quod libri unius fere AUGUSTINI, cujus testimonia liberalius depromo, sint instar armamentarii victricibus undique armis adversus quasvis incredulorum machinas instructissimi. Reflexiones adversarias non omnino omnes consector; cum earum plurimæ in libris nostris classicis profligantur; sed nova cumprimis dieteria et deliria incredulorum perstringo, quæ suis hodie libros infarciunt, et contra fidem, bonos mores, ipsam honestatem, omnemque divinam et humanam auctoritatem liberime debacchantur.

Cum vero contra incredulos decertandum sit, veluti contra gentiles Sophistas, qui, ut Christianismum eliminant, Paganismum tamdiu cum

probro sepultum iterato ex inferis revocant, illustrato terrarum orbi obtrudendum; ad vindicandam stabiliendamque veram Religionem iisdem accingor armis, quæ Evangelium, Judæis scandalum et Gentibus stultitiam, in orbem universum invexerunt. Dum interim Auctor et Consummator fidei, fidelium votis exoratus, largiatur ut festinato impetu propriam in perniciem ruat irreligio, et avita Christianorum sacra in dies lætius ac latius efflorescant.

DISSERTATIO I.

DE DEO.

SECTIO I.

DE DEO EXISTENTE, ET OBJECTO RELIGIONIS.

---

§ I. PRÆCOGNITA.

Si Deus non est, Auctor et Rector Mundi hujus; vanum in Mundo nomen Religio est. Religio est ac dicitur summi amoris et obsequii cultus ei, cui debetur, præstitus; cumprimis ergo investigandum est, an sit et quis ille, qui hunc sibi cultum jure deposcat. Cum vero summum esse oporteat, cui summum amorem et obsequium creaturæ deferant; Ens supremum et perfectissimum, vel ex notione Religionis, omnis natura rationalis cognoscit. Res plane stupenda, quod suam Enti supremo existentiam (quam non homines modo, sed brutæ animantes, resque omnes creatæ licet mutæ innumeris vocibus prædicant) complures hodie Increduli detrahere audeant, et in ipsis adeo terris Christianis, quod nec Roma, nec Athenæ mediis in tenebris ausæ fuerant. Equidem hæc vesaniæ ac proterviæ portenta validissime confutatum Philosophorum tum Theologorum copiosa de Deo pertractatio; ad nostrum tamen institutum asserendæ Veræ Religionis apprime facit, eorundem perversitatem revincere, sed ex ipsis Ethnicorum de Deo sensis, quo sit probrum majus Christiani Nominis deprædatorum.

Sunt vero illorum Argumenta vel Moralia, ex auctoritate hominum, ex hominum utilitatibus, ex interiore voce naturæ, ex historiarum fide: vel Physica ex rerum, quibus constat mundus, naturis, operationibus, dispositione et constantia: vel Metaphysica ex mentis nostræ conceptibus et ideis desumpta. Esse Deum ceu Ens supremum, cujus numine et procuratione cuncta regantur, cum summa vi et auctoritate suadent Argumenta Moralia; sed quia parum explicant Naturam Divinam, vulgus hominum, non etiam rerum physicarum ac metaphysicarum contemplationi intentum, circa Dei naturam et virtutem multoties cespitavit. Argumenta Physica ad clariorem ducunt cognitionem Dei, quem illa ostendunt esse totius universitatis Artificem solertissimum, totius naturæ diffusionem suæ virtutis Rectorem et quo-

dammodo Animam, atque ipsarum etiam substantiarum omnium Creatorem et Adminiculum. Demum Metaphysica interiorum Dei notitiam præbent, ut qualis in se sit, intelligamus. Ex his summa duntaxat capita sat erit delibare.

§ II. THEMA.

Existere Deum seu Objectum Religionis, summa et prima Veritas est, quæ invictis argumentis demonstratur.

PROBATIO I. Nulla Natio ut ut barbara extitit unquam, quæ agnitione et Religione Numinis penitus careret. Quippe omnibus retro seculis et ubivis terrarum mortales universi, in quibus natura non esset omnino depravata; Deum supplici adoratione reveriti sunt, in prosperis laudantes, in periculis adversisque Deum implorantes, in malefactis metuentes summum Vindicem, in benefactis expectantes summum præmiatorem. Hinc erectos tollit ad sidera vultus, et nativo quodam instinctu homo fertur in Deum seu Legislatorem, Judicem et Finem Ultimum; et quamvis impius in corde suo percipiat, nullum esse Deum, punitorem scilicet suorum criminum; persuasio tamen mentis, sensus intimus et remorsus conscientie adversus reprobi cordis vota evincunt, eum esse, quem timet. Igitur Deum existere, prima et summa Veritas sit, necessum est; sin, summa falsitas (nempe ineluctabilis error de existentia Numinis, quod reipsa non existit) basis ac norma foret honestatis, Religionis ac Felicitatis; id quod Deus et Natura solis Atheis hominum impiissimis revelaverint, sapientes vero et probos omnes celaverint; quo nihil absurdius excogitari potest.

Proin verissime pronuntiat SENECA de incredulorum fortissimis: « Mentiuntur, qui dicunt, se non sentire, esse Deum; nam etsi tibi affirmant interdum, noctu tamen et soli dubitant. » Et de EPICURO, Incredulorum antesignano, COTTA apud TULLIUM: « nec quemquam vidi, qui magis ea, quæ timenda esse negaret, timeret, mortem dico et Deos. »

II. Pulcherrimus Megacosmi ordo, consensio et inviolabilis constantia; admirabilis Microcosmi structura, mentisque humanæ existentia et intelligentia; creaturarum varietas, fœcunditas et perfectio; cælum et terra et quæ iis continentur, totidem sunt disertissimæ linguæ, quæ summum Artificem, et Mentem divinam universis annuntiant. Si enim horologium affabre factum, excellens pictura, oratio eximia, aut machina quæcumque nitide ac præstanter elaborata suum continuo artificem commendant: hoc profecto Universum Opificem sapientissimum ac potentissimum, videlicet Deum, clarissime prædicat.

« Nemo sane tam rudis est, ait LACTANTIUS, qui tametsi nesciat, cujus Dei providentia regatur hoc omne, quod cernitur; non aliquem tamen esse intelligat ex ipsa rerum magnitudine, motu, dispositione, constantia, utilitate, pulchritudine, temperatione. » Idem Oratione 34. non longe ab initio eleganter eloquitur GREGORIUS NAZ.

III. Demum existentia entis contingentis, et possibilitas entis necessarii fere geometrica certitudine probant, existere Deum ceu Ens a se, necessarium, æternum, immensum, omniscium, atque in omni genere perfectionis illimitatum. « Omnia quæcumque sunt, vel creata sunt, vel increata. Quod si creata sunt, omnino sunt mutabilia : quorum enim esse a mutatione cœpit, hæc mutationi plane subjecta erunt, sive corrumpantur, sive voluntate mutantur.... et si mutabilia sunt, prorsus ab aliquo condita sunt. Oportet autem Conditorum increatum esse : nam si etiam ille creatus est, omnino ab aliquo creatus est, donec ad increatum aliquid procedendo perveniatur. Increatus ergo conditor plane est et immutabilis. Hoc vero quid aliud potest esse, quam Deus ? » Ita S. DAMASCENUS L. 1. de Fide orthodoxa.

Adde, quod si Deus non existat, et quidquid est in hoc Universo, a fortuito atomorum concursu pendeat, non nisi materia sit in Mundo; quod manifeste pugnat cum phenomenis Prædictionum, Miraculorum et Exorcismorum, quorum nihil esse potest a materia; sed omnino Ens aliquod omniscium, omnipotens, et substantiis quibuslibet superius ea præsupponunt.

§ III. COROLLARIA.

Sapere supra vulgus affectant Increduli, qui vel negant Deum, vel de Deo dubitant; at frivole et insipide. Nonne enim plus sapit is, qui cum tenenda est sententia de geminis una, eam præferat, quæ minus difficultatis habet? Multo autem facilius percipiet sapiens, horologium ab artifice intellectu prædico, quam a se ipso conditum fuisse; materiam potius a principio, quam sine principio motus ad hunc vel illum motum determinari; fuisse hominem primum, a quo alii continua serie prodierint, quam fuisse infinitas hominum series, quæ semper extiterint sine ullo existendi principio. Qui Deum negat, omnibus hisce difficultatibus adeo intricatur, ut motum sine principio, artefactum sine artifice, sapientiam sine mente, ordinem, pulchritudinem et veritatem sine ratione adstruere, ac infinitæ divini Conditoris sapientiæ et bonitati fortunam, temeritatem, errorem, vanitatem surrogare cogatur. Quanta mentis aberratio animique abjectio in sapiente Philosopho et spiritu forti? Sapientis est et Philosophi, ex consideratione pulchritudinis et magnificentiæ rerum, animum suum perficere et amplificare; sapientiam et beneficentiam Conditoris perspicere et admirari; accommodare res naturales, quantum in se est, ad Conditoris gloriam, et suam aliorumque felicitatem.

Plura in hanc rem suppeditant Cl. HOOKII Tomus I. de Principiis Relig. Nat. et Rev. Parisiis 1734. S. A. de LIGUORI *Verità della Fede* P. I. 1767. ANTILUCRETII Cardin. de POLIGNAC. BERNARDUS NIEUWENTYT in egregio opere intra tres fere annos quater recuso : *L'existence de Dieu, démontrée par les merveilles de la nature*. P. ROBERTI PERSON, S. J. *Wegweiser der Menschen*, Augustæ Vindel. 1761. P. HERMANNI GOLDHAGEN, S. J. *Noethiger Unterricht in den Religionsgründen*, Manheimii 1769. Demum Philosophi nostri Morales, præsertim Viennenses.

SECTIO II.

DE DEO CREANTE, ET AUCTORE RELIGIONIS.

§ I. PRÆCOGNITA.

Sunt et fuere ex Atheistica gente, quibus visum est, non sat proterve a se negari Supremi Numinis, a quo conditus hic Mundus fuerit, existentiam; nisi Mundi ipsius aut aeternitatem aut fortuitam coalitionem contra divinum rerum omnium auctorem objicerent. Quantumvis autem hæc vanissima opinio, aliorum omnium et initium et finem Mundi asserentium multitudine opprimatur; non abs re tamen fuerit, eam identidem præsertim ex antiquissimis omnium gentium omniumque temporum Traditionibus sic explodere, ut simul stabiliatur, Deum uti Conditorem creaturarum, ita auctorem esse Religionis, qua creaturæ colant Creatorem, qui propter semetipsum operatus est omnia.

§ II. THEMATA.

I. *Deus, qui solus æternus est, hunc Mundum creavit in tempore.*

PROBATIO. Scriptorum omnium antiquissimus MOSES libros suos sic exorsus: *In principio Deus creavit cælum et terram*, definito rerum omnium initio, universi generis humani historiam, serie generationum non interrupta, ad suum usque tempus perducit, nihil dubitans aut disputans ut Philosophus, sed rem nude descriptam ceu omnibus notam cum summa securitate determinans ut historicus; fuit ergo constantissima doctrina vetustissimæ gentis Hebræorum, quin potius communis Traditio omnium hominum, originem generis humani ac Mundi genesin contigisse in tempore. Atque hinc est, quod succenseant Increduli nostræ telluri, inter mille, quas dedit effossas hactenus monetas antiquissimas, nullam plane exhibenti, quæ suam Mosaicæ Chronologiæ fidem detraheret. Concinnunt autem Hebræis Phœnices, Ægyptii, Chaldaei, Persæ et Græci, quibus spectabilis hic Mundus ex rudi et indigesta mole efformatus est.

Mundi nativitatem cecinere HOMERUS, HESIODUS, ORPHEUS cæterique antiquissimi poetæ. Inter Vetustatis Philosophos unus est ARISTOTELES, qui gloriatur, quod omnium primus Mundi aeternitatem asseruerit. Nulla demum Natio, quamvis gentes de antiquitatis prærogativa acerrime inter se decertarent, se dixit aut credidit sempiternam; omnesque omnium gentium origines tam Moses, quam Scriptores græci complexi sunt. Et sane cur de iis hominibus, qui ante sex millia annorum per aeternitatem vixerunt (quamquam aeternitatis posthumæ amore tangamur omnes) nihil, nihil de æternis gestis memoriæ proditum neque libris, neque inscriptionibus, neque ædificiis? Ecce, si Mundus semper fuit, æterna hominum inventionem et

laboribus non sunt inventæ et ad perfectionem deductæ artes, scientiæ, leges, civitates, respubiicæ, regna et imperia? Numquid, teste Romanorum doctissimo VARRONE, vix ulla ars suo tempore superaverat mille annorum antiquitatem : et ex publica omnium gentium ac monumentorum fide constant illorum omnium, quæ ad pacis ac belli, ad publicæ ac privatæ vitæ rationem spectant, et initia et incrementa ; quæ vixdum sex mille annorum intervallo omnia concluduntur?

II. *Solus Deus hunc Mundum creare potuit et voluit in laudem gloriæ suæ.*

PROBATIO. Vesanium ac impium systema Incredulorum est, quod fortuito casui attribuant, divinæ intelligentiæ, æterno consilio et sapientiæ infinitæ tribuendum, videlicet fabricam hujus Universi pulcherrimam, sapientissimam, præstantissimam. Sive enim cœlorum et astrorum immensas magnitudines, impetus, certos motus, apta intervalla, ratos ordines ac innumerabilem seriem spectes ; sive fœcundam Terraquæ sinum, flores, herbas, arbores, fruges, fontes, amnes, fluvios, et universas telluris ac marium divitias ac delicias cogites ; sive in organizatis corporibus partium ad invicem miram subordinationem ac dependentiam, membrorum definitos fines et usus, spirituum animalium per nervos, fluxum et sanguinis per venas, pedum rectitudinem, oculorum in capite velut in specula vigilias, oris venustatem ac innumera alia suspicias ; sive substantias cogitantes, earumque vim rationis, quæ homini in omnia terrestria sive animata sive inanimata dedit imperium ; vim ineffabilem intelligendi, judicandi, discernendi, reflectendi, colligendi, abstrahendi, et penetrandi etiam cœlestia ; vim volendi, diversissimosque affectus perpendas ; omnia hæc non ab inerti materia, non a fortuito minimarum partium nexu, non a bruta et cæca vi, sed a sagacissima mente et ab omnipotente dextera ad gloriam Altissimi fabricata esse, stipes sit qui non intelligat, et qui tam providæ mentis consilia non adoret, tamque excelsæ dextere prodigia non reveareatur ; inutile terræ pondus, ac monstrum hominis non ferendum, si non, prout cognovit in tam excellenti opere divinam virtutem, det gloriam Deo.

Discant igitur Increduli, quibus ab ore Christiano profluens veritas omnis desipit, ab infideli et Pagano verba veritatis : « Quod si omnes Mundi partes ita constitutæ sunt, ut neque ad usum meliores potuerint esse, neque ad speciem pulchriores : videamus, utrumne ea fortuita sunt, an eo statu, quo cohærere nullo modo potuerint, nisi sensu moderante, divinaque providentia... Si ergo meliora sunt ea, quæ natura, quam quæ arte, perfecta sunt, nec ars efficit quidquam sine ratione, nec natura quidem expertis rationis est habenda. Qui igitur convenit, signum aut tabulam pictam cum aspexeris, scire adhibitam esse artem ; cumque procul cursum navigii videris, non dubitare, quin id ratione atque arte moveatur ; aut cum solarium vel descriptum, aut ex aqua contemplare, intelligere declarari horas arte, non casu ; mundum autem, qui et has ipsas artes et earum artifices et cuncta complectatur, consilii et rationis expertem putare... præsertim cum multis partibus sint illa natura perfecta, quam hæc artium simulata, solertius? » CICERO, L. 2. de nat. Deorum. Tandem concludat ATHENAGORAS : « Satis liquet, quod intuitu

primariæ et universalis rationis, hominem Deus creaverit ob seipsum suamque et bonitatem et sapientiam, quam in omnibus facile perspicias. » *De Resurrect. c. 11.*

§ III. COROLLARIA.

Si Deus est, qui fecit Mundum et omnia, quæ in eo sunt : Si ex uno omne genus hominum inhabitare fecit super universam faciem terræ, definiens statuta tempora et terminos inhabitationis eorum : Si ipse dat omnibus vitam et inspirationem et omnia : Si in ipso vivimus, movemur et sumus, sicut et quidam gentilium Poetarum dixerunt : *Ipsius enim et genus sumus* ; non aliud contra Incredulos, quam quod contra Ethnicos a Doctore gentium inferri potest ac debet, quærendum esse Deum, si forte attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum ; hunc cœli et terræ Dominum agnoscendum, adorandum ac diligendum esse, qui cum sit conditor hominum in laudem gloriæ divinæ, etiam Religionis uti objectum, ita auctor est. Numquid enim mentem indidit homini ad cognoscendum verum, Deus autem prima et summa veritas est ? Numquid cor immersit corpori hominis ad amandum bonum, summa vero et infinita bonitas Deus est ? Numquid libertate donavit hominem, ut cum possit, libere velit Deum, sicut cognovit, glorificare ? Numquid omnis alia creatura quamvis tot prærogativis destituta, quoquomodo potest, suum dilaudat Conditorum ; cum nulla earum tam sit exilis, quæ non illius magnitudinem commendet ; nulla tam magnifica, quæ se non subdat illius immensæ potestati ; nulla tam abjecta, quæ illius non exaltet infinitam majestatem ; nulla tam sublimis, quæ se non demittat, æternam illius veracitatem ac sapientiam ut eloquatur ?

SECTIO III.

DE DEO PROVIDENTE, ET FINE RELIGIONIS.

§ I. PRÆCOGNITA.

I. EPICURI de grege sunt, qui humana Diis cordi et curæ esse negant. Deos quidem agnovit EPICURUS, sed qui turpi languentes otio nec orbis efformationi præfuerint, nec illius conservationi invigilent, nec entium, ex quibus componitur Mundus, provideant necessitatibus. Hoc nempe impio consilio, ut leges, pœnas, præmia, et cum ipsa honestate omnem exterminent ex orbe terrarum Religionem, quæ tota posita est in divinæ Providentiæ nobis semper invigilantis, rationem habentis meritorum, et vota recte supplicantium exaudientis sensu et persuasione. Quin et inter Providentiam ac Existentiam Dei nexus intercedit arctissimus, adeo ut nullus unquam fuerit, qui admissio Numine, Numinis Providentiam serio negaverit. Inde veteres Philosophi

omnes fidenter asseverabant, quod EPICURUS tollendo Providentiam reipsa sustulerit Deos, ac ideo solum Deorum nomen reliquerit, ut fucum faceret imperitis, et atheisticæ impietatis infamiam aliquatenus vitaret. His fere succenturiantur vesani quique Philosophastri, qui vel providæ gubernationi Conditoris optimi, sapientissimi ac potentissimi, fatum, fortunam, casum cæcamque necessitatem substituunt; vel Dei Providentiam solis cæli orbibus includunt, terrena, minutiora et viliora, omniaque individua et singularia eidem subducentes.

II. Per Providentiam divinam intelligimus cum BOETIO infinitam illam et efficacem mentis divinæ cogitationem, quæ continet ac determinat ordinem et statum rerum omnium; complectens omnia tempora, omnia entia, omnes eventus, unamque componens immensam et cohærentem seriem, quam tempus fluendo et labendo perpetuo explicat et in æternum explicabit. Tres habere partes concipitur; Creationem, de qua hucusque diximus; Conservationem seu vim illam, quæ perpetuo rerum omnium vires et ipsum esse producit; et Gubernationem sive illam procurationem, qua Deus illa omnia, quæ sunt conservantia status creaturarum, præparat, et quæ sunt noxia, removet. Attributa divinæ Providentiæ sunt, Sapientia seu constans voluntas prosequendi optimos fines per optima media; Sanctitas, quæ excludit umbram omnem malitiæ, invidiæ, inimicitiae, vindictæ, crudelitatis, injustitiæ, falsitatis, et cujuscumque demum defectus; Justitia, quæ leges divinas confirmat sanctione pœnarum et præmiorum; Bonitas seu benigna voluntas communicandi cum suis creaturis felicitatem, quæ si bona dividit non merentibus, gratia dicitur; si pro malis tribuit bona, misericordia; si malos tardat punire, longanimitas appellatur. Demum Providentia alia dici potest Naturalis, quam experientia et ratione intelligimus; alia supernaturalis, quam nobis divinitus accepta Revelatio aperuit, quæ ad restitutionem generis humani in primævum perfectionis et felicitatis supernaturalis statum, Christi mediatione et Spiritus Sancti administratione procedit.

Utemur autem hic sola ratione, imitati S. AUGUSTINUM contra Manichæos. Lucis vero non parum hinc afferemus quæstioni de origine mali ex Revelata Religione, quæ docet mala graviora vitam humanam vexantia non esse ex primo Dei consilio, sed pœnam peccati.

§ II. THEMATA.

I. *Certissima est veritas hujus de Deo sententiæ: Tua, Pater, Providentia gubernat omnia.*

PROBATIO. Deus ut sit perpetuus Mundi rector, ab infinita sua sapientia ita adstringitur, ut hoc Imperio Universi abdicare se non possit, quin ipse se denegat, suamque naturam aspernetur. Nimirum dictante sapientia is debet moderari cuncta, qui fines optimos novit, mediaque ad fines optimos obtinendos aptissima. Sed Deus is est, et nullus alius præter auctorem Mundi satis habet exploratas suæque voluntati subditas rerum naturas, motus cogitationisque principia, ut queat causarum vim suspendere vel dirigere, cordibus hominum consilia seu indere seu evellere, appetituum vim frenare,

Imperiorum fata nunc sustinere, nunc inclinare, cavere, ne quid detrimenti ex partium damnis vel erroribus immensa rerum summa capiat, ac efficere, ut ex ipso malo bonum et admirabilis ordo ex ipso discordiæ sinu oriatur. Ipsi proin ac soli Deo divina sapientia commisit imperium universi, ut recte inferat TULLIUS : « Deo nihil præstantius; ab eo igitur necesse est, Mundum regi. » Porro Deus seipsum amat necessario, atque suas perfectiones ipse veneratur et colit; nequit ergo Mundum, qui impressum gerit characterem istarum perfectionum, quas amat et in quibus gloriatur, alienum a se putare, sicut nec architectus suum excellens ædificium. Demum bonus imo optimus est Deus, nulla ratione ad condendum hunc Mundum adductus, quam ex bonitate; ab hac vero bonitate Conditoris divini abhorret maxime, suarum creaturarum nequicquam curare perfectionem ac felicitatem, sed eas omnes fortunæ ac temeritati committere.

Præclare hic AMBROSIIUS : « Quis, inquit, operator negligat operis sui curam? quis deferat aut destituat, quod ipse condendum putavit? Si injuria est regere, nonne major injuria est fecisse; cum aliquid non fecisse, nulla injustitia sit, non curare, quod feceris, summa inclementia? » L. de offic. c. 13. Nec minus scite arguit NEMESIUS : « Si Deus Mundum non regit, causa est vel inscitia, vel impotentia, vel defectus voluntatis: atqui Deo omnipotenti nihil difficile, omniscienti nihil occultum, optimo nulla ignavia est, quæ ne in stupidissimas quidem pecudes eadit; nam et illæ suos foetus curant, nec ita delicatæ sunt, ut viliores aspernentur. »

II. *Provida Dei gubernatio attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter.*

PROBATIO. Summæ inscitiae ac stupiditatis est, Entis supremi atque infinite perfecti vires expendere ad modulum nostræ imbecillius naturæ, cujus cogitatio tantam rerum multitudinem complecti non possit. Longe majus spatium est illud, quod patet ab homine ad Deum, quam id quod ab animantibus ad nos; et plurima tamen facit hominis industria, quæ comparata cum facultatibus animantium videntur impossibilia. Numquid angusta etiam hominis ratio, quæ perexigui corpusculi foramina quædam prospicit, multa simul negotia variis in locis animadvertere, ac sine magna perturbatione et molestia gubernare potest; et quanto magis Deus, ante quem orbis terrarum est tanquam momentum stateræ et tanquam gutta roris antelucani, quæ descendit in terram; et qui omnibus rebus substantia et virtute præsens est, cum summa facilitate cuncta provideat, et dextera verset ac gubernet?

Vanissimum quoque est, Dei Majestate indignam videri procuracionem terrestrium adeo rerum et quarumvis etiam vilissimarum: quasi vero non sit alienum a bonitate Creatoris, suum denegare præsidium illis creaturis, quæ plus illo indigent ob varias mutationes, quibus terra obnoxia est, et appetituum passionumque procellas, quibus ejus incolæ perpetuo jactantur? Quasi vero non sint ordinati ipsi cœli et astra ad usum hominum; et æquum non sit, ut magis curetur id, cujus gratia est aliud, quam quod in usum alterius comparatum est? Item cur magis Deo indignum sit minora curare, quam fecisse? Nonne cum grandioribus naturæ partibus ita conjuncta sunt

minora, ut nullatenus possint illa administrari a Deo, quin et horum habeat rationem? Cum nec Imperantes, nec Patres familias, nec navium gubernatores, nec machinarum fabri sua arte aut officio rite fungi censeantur, nisi æqua lege et majores res et minores ingenio comprehensas habeant, suisque consiliis et rationibus temperent.

Nec minus falluntur, qui individua et singularia subducunt divinæ Providentiæ: nam genera non subsistunt nisi in singulis, ita ut si singula perire possint deserta a Deo, possent et ipsa genera, quorum conservandorum nulla alia Deo causa esse potest, quam benefica ejus in singulos voluntas. Sane si Deo mei aliorumve singularium cura non est, cui bono erunt leges, pœnæ, præmia, minæ, consilia, adhortationes, ipsaque Religio? Ais: non quidem eum, qui male egerit, sigillatim puniri, sed cum tota communitate, ubi hæc a Deo castigatur. Infero: is ergo, qui inter mille pericula et scandala improborum in probitate tamen ac integritate perstat, non erit magis probus ac laudabilis, quam is, qui inter probos probus est; imo quamvis probitatē antecellat iste, gravioribus tamen pœnis subjiaciendus, ubi pravorum communibus suppliciis ipse etiam involvendus est? En! quam indigna affingant Increduli Deo, de quo sentiendum nonnisi in bonitate, qui in bonitate et justitia, in sapientia et sanctitate, in fortitudine et suavitate ordinat universa.

« Caveamus, inquit PLATO, ne Deum mortalibus opificibus viliorē putemus: isti sane quanto peritiores sunt, tanto arte sua et parva simul et magna exquisitius absolutiusque perficiunt. » L. 10. de LL. Et quæ demum naturæ pars vilis dici queat? num minima? Sed ut a PLINIO notatum: « Rerum natura nusquam magis, quam in minimis tota est. »

III. *Argumenta Incredulorum contra sapientiam, sanctitatem, justitiam et bonitatem divinæ Providentiæ vana sunt et fatua.*

PROBATIO. Multa sunt equidem, imo plurima, quæ ex malis physicis et moralibus, nec non ex inæquali pœnarum ac præmiorum distributione coacervant Increduli adversus suavem æque ac fortem œconomiam divinæ Providentiæ; sed quia his omnibus abunde satisficit a Philosophis æque ac Theologis, consulto abstinemus ab operosa confutatione, hac generali duntaxat responsione suam incredulis vafritiem et vesaniam exprobrantes:

1°. Systema Providentiæ divinæ, quod non unius tantum alteriusve entis historiam aut fortunam, sed divini imperii universitatem, ejusdemque imperii undequaque connexi vices omnes complectitur, immensum, æternum et infinitum est respectu nostri, adeoque incomprehensibile. Sive enim spectetur physica, sive moralis rerum administratio; illinc stupenda connexio et subordinatio perpetua innumerabilium causarum et effectuum, finium, antecessionum, præparationum, adjunctorum, et consequentiarum; hic vero exercitationes virtutis in hoc statu militiæ et probationis, vitiis data licentia, tempora exercendis Dei judiciis statuta, prædestinata divinorum judiciorum instrumenta, præmiorum et pœnarum distributiones, atque omnes actus justitiæ et bonitatis, quamvis undique connexi, plane necessarii, et ad bonum commune præordinati; ex proprietate tamen infinitæ

sapientiæ omnino superant mentis humanæ sagacitatem. Exemplo sit unus ex innumeris JOSEPHUS, de quo si nihil aliud relatum fuisset, nisi quod venditus a fratribus fuerit, deportatus in Ægyptum, et ob injustam accusationem conjectus in carcerem; severitate erga eum usam esse Providentiam divinam putaremus: sed ubi intelligimus, hosce omnes eventus fuisse totidem gradus ad imperii summam in Ægypto obtinendam, et ad salutem sui generis, sortem JOSEPHI nequicquam miseramur.

2º. Sapiens Mundi administratio et sapientissimæ regiminis leges postulant vias secretas et occultas: nam major in nobis excitatur admiratio, qui parvi pendimus obvia, et nonnisi a communi hominum sensu valde disjuncta suspicimus. Sine incerto exitu rerum humanarum et recondita divinæ Providentiæ ratione, nullus esset locus probationi hominum, neque exercitio summarum virtutum, fidei, spei, fiduciæ et devotæ erga Deum voluntatis. Num fuisset tam admirabilis JOB patientia et fides, si antea intellexisset, brevissimas suas ærumnas ipsi allaturas esse majora præmia, vitam longiorem, sobolem numerosiorem, majores divitias et famam? Eadem ratio providendi magis est accommodata hominum libertati: si enim boni semper felices, et mali infelices in hac vita essent; nullus foret optioni locus, an vellent homines boni vel mali esse. Secus, ubi eventus incertus est, atque hinc spes, illinc metus sollicitat, sicque et merito et demerito locus datur. Demum optima quoque ex eo est, quod, cum homo ad immortalitatem destinatus sit, eum abducat a vanitatibus hujus vitæ, et ab illecebris voluptatum hujus seculi; adducat vero ad spem æternorum et futuræ vitæ desiderium inspiret.

3º. Hæc divinæ Providentiæ ratio incomprehensibilis manifeste convincit Incredulos, errare homines in multis, et posse res sapientissimas nobis videri alienas a sapientia; ut dum ignoramus, quid cujusvis rei naturæ conveniat, et quibus legibus quæque res gubernari et possit et debeat; dum a finibus non discernimus media, et in mediis desideramus finium excellentiam; dum partes sumimus pro toto, et in parte aliqua desideramus totius pulchritudinem et convenientiam. Eadem vero inscrutabilitas divinæ Providentiæ Deum absolvit tum in illis omnibus actibus, in quibus nihil intrinsece malum deprehendimus, adeoque objectum illorum ob sapientes justasque causas nobis licet incognitas permitti potuit; tum in illis etiam actibus, qui dici possunt supremæ auctoritatis, nimirum contenti intra limites justi et recti, quorum nullam aliam rationem quærere debemus præter Dei arbitrium et beneplacitum, cujusmodi et supernaturalis illa in genus humanum æconomia et inæqualis distributio gratiarum. Eant ergo Increduli, et tanquam sapientes Philosophi Dei agant consiliarios, eaque infinitæ sapientiæ suggerant media, quæ Deus diversissimis diversissimorum hominum studiis, affectibus, votis ac indigentis (ad ipsorum fanaticum) faciat satis; aut saltem ad respondendum suis dubiis Numen adstringant sempiternum minuti Philosophi!

Legant Increduli magnifica divinæ Providentiæ præconia apud TULLIUM L. 1. de nat. Deorum; apud TERTULLIANUM L. contra Marcion. c. 24; apud LACTANTIUM L. de ira Dei c. 9. contra Epicurum; apud S. AUGUSTINUM de vera Relig. epist. 70.

§ III. COROLLARIA.

Cum igitur verissimum sit, quod monet SENECA: « Quocumque te flexeris, ibi Deum videbis occurrentem tibi. Nihil ab illo vacat, opus suum ipse implet. Ergo nihil agis, ingratissime mortalium, qui te negas Deo debere, sed naturæ, fato aut fortunæ. Officium, si quod a Seneca accepisses, Annæo te diceres debere vel Lucio, non creditorem mutares, sed nomen: quoniam sive prænomen ejus, sive nomen dixisses, sive cognomen, idem tamen ille esset. Sic naturam voca, fatum, fortunam, omnia ejusdem Dei nomina sunt, varie utentis sua potestate. » L. IV. *de Benefic.* c. 7. Itaque Providentiam Numinis infinite sapientem, o homo, prædica, sanctam adora, bonam ama, justam time. Fundat hæc divinæ Providentiæ fides fiduciam erga Deum maximam: huic fidei ceu fulcro firmissimo insistit Religio, cum summam hominis a Deo dependentiam illustret, ac pietati omnium virtutum suggerat actus: ex hac fide pendebat salus Reipublicæ Judaicæ, quam illa deficiente premebant fames, pestis, bellum, arma Providentiæ vindicantis; et quam illa vigente ac reviviscente Providentiæ misercntis ac largientis munera recreabant.

Quin omnium temporum monumenta exhibent aptissima divinorum judiciorum exempla, insignium sceleratorum tragicos exitus, criminum secretissime admissorum detectionem et pœnam, gentium, dum probitatem ac virtutem coluerunt, felicitatem, earumdem in vitia ac irreligionem prolapsarum ruinam et interitum; et tam miris sæpe modis, tamque contra omnem expectationem, ut ex iis omnibus æterna ac infinita Dei Providentis sapientia, potentia et justitia clarissime elucescat. Igitur in omnibus providæ Dei voluntati non modo assentiendum, sed, ut præcipit EPICETUS, tueri etiam apud alios oportet divinam Providentiam, ac imitari magnum illud patientiæ exemplar JOB, cum diceret: *Dominus dedit, Dominus abstulit: sit nomen Domini benedictum.*

Incredulorum exceptiones nervose compressas exhibent SCHERLOCK *de Provid. Dei.* BUTLER *Analogia Religionis naturalis cum revelata.* YOUNGIUS *in den Nachtgedanken*, pag. 297-99. LEONARD LESSIUS, S. J. *de Provid. et immortal. animæ.* GEORG. STENGELIUS S. J. in Libro: *Mundus et Mundi partes divinæ bonitatis præcones*, Ingolstadii 1643. P. HENR. KILBER, S. J. in *Inst. Theol. de Deo.* AUGUSTI NOESELLT *Vertheidigung der Wahrheit und Gættlichkeit der Christlichen Religion*, Hallæ 1766...

SECTIO IV.

DE DEI PROVIDENTIS OECONOMIA CIRCA RELIGIONEM.

§ I. PRÆCOGNITA.

Vere problema dici potest vita humana, quod ut solvant, omnes Religiones adlaborant. Quid est homo? cur terram inhabitat? unde venit? quo vadit? quæstiones sunt non parum arduæ, quibus ut satisfaciant, omnium gentium ac temporum sapientes eo modo respondent, quem sua cuilibet Religio dictat. Videtur ergo præhabenda cæteris ea Religio ceu sapientissima sanctissimaque, quæ isthæc quæsitæ expediat optime, modo scilicet, qui sit Deo dignissimus ac homini optatissimus. Quis vero sit modus iste, brevis divinæ œconomiae circa veram Religionem descriptio et successivæ dispensationis historia elucidabunt. Juvat autem prægustare primi hominis statum, nempe creationem, lapsum et reparationem.

1º. Perfecta Mundi fabrica hominem formavit Deus innocentem et rectum, sive, ut aiunt, in justitia originali, quæ est prima hominis stola ac beata conditio, tot juribus ac privilegiis exornans primum omnium parentem. Nempe homo Deo charus erat, angelis fere par, contra diabolicos insultus probe munitus, animo rerum cognitione et scientia amplissima, divinaque gratia et reliqua virtutum suppellectili instructo, corpore vero perfectæ habitudinis sine vitio ac nævo gaudebat. In eo perfecta libertas, summa quies animi, nulli passionum ac perturbationum tumultus; divina identidem colloquia recreabant; fundebat tellus facilem jucundumque victum; posita vitæ arbor immortalitatis alimentum; divinam in homine imaginem bestię adeo venerabantur; divinæ gratiæ radius ubertim affluebat, et inhabitabat Spiritus Dei ac gratia sanctificans, vitæ interioris et spiritualis principium supernaturale. Videlicet cuncta suppetebant ad beatam vitam in terris degendam, ac cœlestem deinde multo beatiorem obtinendam; licet enim terrestris tractus incola esset, cœlestis tamen civitatis municeps erat.

2º. Verum homo, cum in honore esset, ab eo descendit, et carpendo lethalis arboris mala, quibus illum interdixerat optimus parens, eam naturæ integritatem amisit, quam cum divina gratia acceperat; hinc naturæ corruptæ status; hinc Dei hostis factus, qui ei prius erat in deliciis; stola prima spoliatus ac cœlesti excidens municipio, angelis horrore, dæmoni ludibrio fuit; hinc paradiso ejectus in terram incultam; hinc morti addictus ac mortalibus ærumnis obnoxius, cujus jam nec formam amplius tremebant animantes, nec vocem agnoscebant. Libertas agendi relicta quidem est, sed longe debilior evasit, fomite peccati accenso, irritata concupiscentia, motibus passionum tumultuantibus, obductis ignorantiae errorumque tenebris. Ita peccatum in summas animi et corporis angustias hominem redegit, ut nisi denuo succurrisset divina bonitas, spe salutis omni caruisset.

3°. Homo lapsus cum non posset satisfacere læsæ Majestati, nec pristinam recuperare potuit felicitatem; et sicut ADAM, si stetisset, eandem naturam integram iisdemque dotibus ac prærogativis instructam in totum genus humanum derivasset; ita per obsequii desertionem ex pristino gradu dejectus et sceleris notatus infamia, hanc quoque posteris inussit, ut proscriptus a Deo gigneret filios justitiæ originalis expertes, iisdem ærumnis et miseriis obnoxios, paterni reos criminis, damnationis et maledictionis ejus hæredes. Res humanæ in pejus semper ruisent, ac animæ immortales solutæ corporibus in æterna morte cum Dæmone permansissent; sed Deus stupendo charitatis mysterio (in quo vere justitia et pax osculatæ sunt) in gratiam hominem recipit, et capitis sententiam in exilii pœnam mutat propter merita futuri Liberatoris. Hujus mediatione novum sancitur pactum (vere pietatis magnum Sacramentum) Unigenitus Dei Filius, assumpta ex Virgine natura, postquam decrevit carnem offerre Deo plenissimam satisfactionem, quam ipsi reddere homo natura filius iræ et debitor non potuit, factus propitiatio pro delictis totius Mundi delevit chirographum, quod erat contrarium nobis, exspoliavit principatus et potestates, atque ab æterna morte totum genus suum liberavit. Hisce prænotatis divina circa Religionem œconomia splendidius illucescet.

§ II. THEMATA:

I. *Deus satis providit homini de vera Religione in Lege Naturæ.*

PROBATIO. Deus sicut jamdum ab origine Mundi leges quasdam tulit ac promulgavit, quibus homines contineret, ut sibi propositum finem æternæ beatitudinis prosequerentur; ita primis in curis semper habuit, ut veram Religionem ceu medium unicum obtinendi illius finis homines edocerentur. Et quidem in Lege Naturæ, Deus privatis quibusdam hominibus sui Spiritus copiam faciebat, a quibus dein alii rescirent, quis sit ille cultus Deo acceptus. Cæterum nullam iis legem scripto tradidit, sufficere ratus iis temporibus, quibus longeva esset hominum vita, continuatam primorum dogmatum ac præceptorum a Majoribus ad posteros transmissorum consecutionem. Ita primis nostris parentibus statim post lapsum patefecit venturum aliquando Libratorem ex semine mulieris, qui antiqui serpentis caput contereret, veniam peccatis hominum mereretur, et cohæredes regni sui eos efficeret, qui fide ipsi conjuncti pie et recte viverent; pollicitusque est propter hujus seminis benedicti merita, se humano generi non defuturum; utque hujus Mediatoris memoria diutius vigeret, mactationibus bestiarum coli voluit, quibus clare significabatur, homines morti destinatos Agni immaculati cruento sacrificio aliquando liberandos fore.

Hujus neglectum ac despectum Religionis (cum omnis caro corrupisset viam suam) generali quidem diluvio justitia divina vindicavit; in Noëmo tamen ejusque familia, quam suis Deus itidem promissis benignissime consolatus est, eandem conservavit. Tum vero 400. annorum spatio jam iterum evanescente verâ Religione, cum Deum non mente, sed oculis quærere homines cœpere, solem et stellas colere alii, demortuos alii parentes et Reges adorare, alii muta et frigida simulacra venerari; succurrit rursus

Dei benignitas, decernitque unam a Nationibus cæteris gentem segregare, cujus ipse esset gentilitius et tutelarior Deus, quamque singulari cura tegeret, auget, institueret. In hanc adoptionis gratiam assumpsit ABRAHAMUM, cum quo pactum iniit, cujus pars altera temporalis pertinebat ad progeniem carnalem et terram Chanaan, pars spiritualis altera ad semen benedictum et universam gentem humanam; quodque solemniori ritu et jurejurando sanctum voluit, ISAACO etiam et JACOBO confirmatum, ita ut appellari non sit dedignatus omnipotens, *Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Jacob*, Gen. XVII. et XX.

II. *Plenius veram Religionem Deus edocuit in Lege Scripta.*

PROBATIO. In Lege Scripta (quæ successit Legi Naturæ, et pro qua Deus Mosis operam adhibuit) sacri ritus a Deo ordinati, qui religionem Judaicam ab aliis distinguerent, horum item rituum sacri ministri constituti cum potestate de rebus ad cultum divinum spectantibus judicandi: Prophetæ identidem divino afflati Spiritu oraculis et miraculis divinam Religionem illustrabant: Summus etiam Pontifex Judaici ritus supremus iudex fatidico instinctu concitus nonnunquam edebat vaticinia: tam vero peculiari providentia Deus semper rexit hunc populum suum, ut salus publica et reipublicæ incolumitas cum pietate et obedientia fuerit conjuncta, desolatio et afflictio rebellionem adversus Deum semper insecuta sit; quo modo apud populum duræ cervicis servata semper est vera Religio. Qua in re id notandum præcipue, quod in Lege Mosaica ita Deus omnia disposuerit, ut ea, quæ acciderent, typi et figuræ essent rerum futurarum; ut in ipsa Lege significaret venturum aliquando Prophetam similem Mosi, hoc est, Legislatorem et Mediatorem Testamenti, cui parendum sit etiam a Judæis; ut demum per continuam Prophetarum successionem, quo propiora erant Messiae tempora, eo clarius illius personam, munera, vitamque omnem exprimeret.

III. *Plenissime Deus instruxit hominem de veritate Religionis in Lege Gratiae.*

PROBATIO. In Lege Gratiae (quæ est Evangelica) Deus multifariam multisque modis olim locutus in Prophetis loqui nobis voluit per Filium, placita veræ Religionis et verba salutis æternæ. Nascitur is Virgine Matre, stirpe Davidica, in urbe Bethlechem, Templi Dominator et Angelus Testamenti; ab angelis annuntiatur pastoribus, sidere Magis innotescit, voce clamantis in deserto hominibus demonstratur, et clara etiam voce de cælo delapsa; postquam Legationis suæ fungi munere incipit, instituens Ecclesiam, quam in spiritu charitatis regit, suo sanguine pascit, sua gratia recreat, sua carne saginat: in qua diversos Hierarchiæ gradus et ordines distinxit sub uno supremo Capite, diversa ministeria constituit tum ad verbi Divini prædicationem, tum ad Sacramentorum administrationem, tum ad varium jurisdictionis Ecclesiasticæ usum; in qua indefectibilitas, perpetuitas, omnesque prærogativæ ac privilegia simul esse voluit, quæ in aliis duntaxat seorsim fuerant; in qua demum propter passionem mortis gloria et honore coro-

natus, et summa rerum potitus Spiritum Sanctum illiusque dona distribuit, venturus aliquando cum gloria judicare vivos et mortuos.

Hæc omnia, uti sunt evidentissima divinæ œconomiae circa Veram Religionem argumenta, ita sunt et ipsa testatissimæ fidei monumenta ex Sacris Annalibus Veræ Religionis, quorum summam itidem authenticam suo loco vindicaturi sumus.

DISSERTATIO II.

DE RELIGIONE.

SECTIO I.

NOTIO ET QUIDDITAS RELIGIONIS.

---

§ I. PRÆCOGNITA.

Ut ordinate procedant Nostræ Vindicæ, de Religione dicendum est primum generatim. Sicubi vero Religionis Christianæ prius occurrat mentio, quam de Christianismo speciatim actum sit, hujus causa est, quod Vera Religio harum Dissertationum scopus sit; vera autem nonnisi una est, eaque Christiana. Faxit Deus, objectum, auctor, finis ac præmium Veræ Religionis, ut dum versor in argumento tam gravi, scopo respondeat conatus et huic eventus; mens vero mea jugiter respiciat illam SALVIANI sententiam: « Tanta est Majestatis Sacræ et tam tremenda reverentia, ut non solum ea, quæ ab impiis hominibus contra Religionem dicuntur, horrere; sed etiam quæ pro Religione nos ipsi dicimus, cum grandi metu et disciplina dicere debeamus. »

§ II. THEMATA.

I. *Religio est Cultus Dei Legitimus.*

PROBATIO. Qui non Deum, sed aliud quid veneratur ac colit sine ullo ad Deum respectu, cultum præstat non religiosum, sed vel officiosum, vel superstitiosum; et qui Deo cultum exhibet, sed contra legem ac voluntatem Dei, Deum non tam colit, quam subsannat. Proin ut veri nominis Religio detur; et Dei sit cultus, et legitimus sit, oportet. Cum vero Deus infinitis gaudeat perfectionibus, legitimus Dei cultus non est, nisi summus summi amoris erga fontem totius et perfectionis et felicitatis creatæ, summi-que obsequii erga Conditorem, Moderatorem, Dominum, Patrem ac Finem Ultimum creaturarum. Igitur Fundamentum Religionis est primo existentia Creatoris infinite perfecti, qui, licet sibi sufficientissimus atque in se ipso felicissimus creaturis non indigeat; tamen inexplicabili bonitate creaturas con-

didit uti ad suam gloriam; ita ad æternam illarum beatitudinem : Secundo existentia creaturarum, quæ sicut non sunt sine Deo, ita sine Deo felices esse non possunt; ac proin se totas Deo debent, et non tantum observantiam, subjectionem, obedientiam, fidem, pietatem, amoris timorisque affectum; sed officia et obsequia omnino omnia honoris, laudis, gratulationis, adorationis, ac quæcumque attestantur, Deum propter infinitam excellentiam dignissimum esse, pro cuius honore vitam cum sanguine profundamus.

II. *Religio exposcit ab homine tam intellectus quam voluntatis erga Deum obsequia.*

PROBATIO. Religio partim Theoretica est, quæ (cum præstatur ab intellectu) exigit, ut de natura et proprietatibus naturæ divinæ recte sentiamus : partim Practica, quæ (cum a voluntate exhibetur) postulat, ut Deum diligamus, invocemus, metuamus, colamus signis etiam externis. Itaque deficit Religio quoad officia Theoretica, ubi species Numinis corporea fingitur, quæ omnis a divina Majestate aliena est; ubi Atheismus est, Polytheismus, Theismus, Manichæismus, Epicureismus, Idololatria; quia qui vel nullum vel plures Deos vel Deum corporeum vel nostri incurium, vel pro Deo simulacra et bestias colit, Deo indignissima tribuit. Deficit quoad officia Practica, ubi vani et superstitiosi ritus sunt, quales erant apud Ethnicos Aruspicum atque Augurum Religiones; ubi ludi, qui nedum foveant pietatem, sed avocent potius et abducant, quales erant Circenses et Scenici; verbo, ubi odium et contemptus Dei, desperatio, superstitio, magia, infidelitas et hæresis pro amoris et timoris obsequio redduntur Deo sapientissimo, veracissimo, providentissimo, sanctissimo, ac in omni genere perfectissimo.

Demum ut plenissime satisfiat officiis erga Deum : si Deus leges ferat, iis exactissime parendum est; si quid vetet, fugiendum; si quid mandet, exequendum; si beneficia conferat, grates agendæ; si quid inferat pœnæ, æquanimitèr tolerandum; si re quapiam indigemus, ab eo summis precibus flagitanda; si annuat, gratulandum; si renuat, acquiescendum est; et si quid a nobis admittatur, quod cum recta ratione non consentiat, et vel Deo ingratum, vel proximo grave sit, venia exoranda, culpa lacrymis eluenda est, ut sicut Deum cognoscimus, ita in omnibus glorificemus.

III. *Religio exigit cultum Dei non solum Internum, sed etiam Externum.*

PROBATIO. Religio, quæ solum exterius Deum colit, nec Deo nec homine sat digna Religio est, plebeia nimis ac fere paganica. Religio mere interna et Deo et homine digna magis, at minus plebi accommodata est; igitur vera et perfecta Religio est, quæ utrumque Deo cultum exhibet, tum ut rude vulgus erigatur ad interna, tum ut sapientes demittantur ad externa. Quippe oportet plebem nosse spiritum litteræ, et doctos litteræ suum spiritum submittere per exterius obsequium. Hinc ubicumque invaluit Religio, invaluit exterior Dei cultus per templa, preces publicas et sacrificia, ita ut pro tempore Legis Naturæ hunc externum Deo cultum primus exhibuerit Enos, de quo etiam ipsa jandem ABELIS et CAINI ac postea NOEMI sacrificia attestantur; in Lege autem Mosaica a Deo, et in Lege Evangelica a Christo cultus externus

ac publicus fuerit institutus. Idque ad nativam hominum constitutionem ac propensionem, qua non solum mentem et voluntatem, sed omnes, quas natura dedit, facultates corporis ad Dei cultum conferre oportet, quo fiat tam corporis, quam animæ sacrificium; animæ Deum super omnia diligentis, et corporis per externa signa testificantis, Deum vitæ ac mortis supremum arbitrum esse.

Conditi nempe sumus propter Deum et in laudem gloriæ ejus; proin uti de Deo recte existimare et bene erga eum affici, sic recte agere necesse est. Et profecto exercitationes corporis externæ naturaliter comitantur internos animi motus, eosdem sensus in nobis intendunt, et (quod in honore publico præcipuum est) contagione quadam excitant in aliis cultum itidem religiosum. Demum quia Religio publica in omnibus una esse debet, signorum quoque externorum conformitas ad pacem et mutuam gentium consensionem plurimum conducit.

Verum cum Naturæ Divinæ infinita majestas sit, testanda est summa reverentia, maximeque in cultu externo gravitas, ne summa in Sacris reverentia Mahumetanorum ac Ethnicorum confundat Christianorum irreverentiam; et cum Deus sit Ens sanctissimum, simulque cordium scrutator oculatissimus, non solum admovenda est divinis Aris castimonia corporis, sed pura etiam et incorrupta mente perfungi oportet officiis Religionis. Nam simulare pietatem contumelia est, et Sacris sese immiscere absque pio animo, contemptus est Majestatis. « Donis inipii, ait TULLIUS, ne placare audeant » Deos: Platonem audiant, qui vetat dubitare, qua sit mente futurus Deus, « cum vir nemo bonus ab improbo se donari velit. »

Objic. I. Nequit Deus intendere quidquam prorsus inutile: sed cultus a creaturis exhibendus inutilis est; tum quia Deus in seipso perfectissimus ac felicissimus hoc cultu non indiget; tum quia sinit Deus, undique grassari impietatem atque irreligionem, quod seriæ voluntati divinæ de cultu ac obsequio Religionis omnino repugnat.

RESP. Frivolum hoc THOMASH argumentum 1°. nimium probat, videlicet Deum ne Mundi quidem creationem potuisse intendere, eo quod nihil inde boni valeat percipere: 2°. Retorquetur a Cl. HEINECCIO de cultu interno, qui, licet Deus illo non indigeat, tamen Deo debetur ob summum in creaturas dominium, summamque creaturarum a Deo dependentiam. Deus itaque sui cultum intendit ab hominibus eo fere modo, quo Princeps de terra suscitans inopem hujus intendit gratitudinem, non ut bonum, quo ditetur ipse aut perficiatur; sed ut tributum, quod reddi pro beneficiis suprema ratio jubet. Impietatis ac Irreligionis fere per Universum debacchatio nihil præjudicat summæ Dei seu bonitati seu potentiæ. Nam divina omnipotentia de his, qui non faciunt quæ vult, obediendo, facit ipsa quæ vult, puniendo. Infinita Dei bonitas, quod non redametur ab homine (cujus amoris sese totam impendit pro odio identidem reddens amorem), vel exinde commendatur magis eum dignissima omnium fide, amore, adoratione, confidentia, timore, gratitudine, summaque mentis et corporis subjectione. Principem beneficium ac liberalem, quisquis vecors non fuerit, laudat, extollit, amat et veneratur; ergo tanto plus Deo id præstandum, quanto humanis præstant divini favores.

Objic. II. Si Deus naturæ auctor Religionis etiam sit auctor, eadem universis mortalibus colendi Numinis ratio inde a naturæ primordio præscribi debuit, ne diversitas cultus Divini diversas inter se gentes collideret. Verum quot sunt gentes ac nationes, tot fere sunt aut fuerunt cultus diversissimi.

RESP. Consensus populorum in admittendo exteriori Numinis cultu, in quantum auctorem habet Deum et concernit substantiam Religionis, semper fuit unanimis, pari vigens modo, ubicumque audita est vox naturæ; unde CICERO in Oratione pro Flacco: « Sua cuique civitati Religio est; Deum quippe natura venerari novit; nec quisquam est homo, qui lege, quæ hoc præcipiat, careat. » Signa vero cultus exterioris (modo indecori nihil habeant, et hominis in Deum declarent observantiam) varia pro varietate Regionum esse, haud obstat: sive enim alicubi stantes, alicubi flexo genu, alicubi expansis in cælum manibus orent homines; sive CAIN de fructibus terræ, sive ABEL de primogenitis sui gregis munera Deo offerat; ubique gratum Deo sacrificium, si pie oblatum. Attamen sacrificia liquorum et pecorum, exterior quædam corporis demissio in ipsa Dei invocatione, amor et gratiarum actio, quæ primorem Dei cultum constituunt, pari omnium consensu recepta; et in Lege Nova unica oblatio munda in omni loco offertur et sacrificatur.

Objic. III. Cultus Dei externus recens adinventus est, et quidem ab arbitrio, phantasia et superstitione hominum, adeoque indignus Deo et natura rationali; hinc SENECA ridet Idololatrias, quod exteriore cultu sua prosequantur Numina, cujus sententiam laudat S. AUGUSTINUS L. VII. de Civ. c. 10.

Ita ROUSSEAU *Emile* Tom. III. pag. 94. et TOUSSAINT op. *Les Mœurs* P. I. c. 3. p. 64.

RESP. Hæc quam sint falsa, omnes omnium temporum, omniumque nationum historiæ eloquuntur; si quidem nulla unquam gens fuerit solo cultu Dei interno contenta; sed populi omnino omnes ritibus, ceremoniis et sacrificiis quibusdam externis suos Deos coluerint; atque ipse adeo MACHIAVELLUS simulato cultui Religionis externo suam pseudopolitice inniti voluerit. Cum igitur hæc persuasio hominum universalis ac naturalis sit; necesse videtur, pro Vera Religione eum ritum externum fuisse aut genericæ (ut in Lege Naturæ) aut magis specificæ (ut in Lege Mosaica et Evangelica) a Deo determinatum, ne is pro libitu hominum in ridiculos, supersticiosos ac sæpe detestandos abusos recideret. Idololatræ suis Idolis deferrebant cultum externum hominibus deferri solitum, ita ut crederent ex suis muneribus vel Diis commodum accedere, vel suum Diis internum affectum innotescere; quod utrumque merito ridet cum SENECA AUGUSTINUS; quia Deus non eget nostris bonis, et scrutator cordium est.

Contra ROUSSEAU et TOUSSAINT op. *Les Mœurs*, vide plura in D. ERNESTI Vindictiis arbitrii in Religione constituenda.

Objic. IV. Deus in spiritu et veritate adorandus est, ut docet ipsa Veritas apud JOANNEM. Deus non colitur, nisi amando, verba sunt S. AUGUSTINI. Et MINUTIUS FELIX in Octavio, « hæc nostra sacrificia (inquit) hæc Dei sacra sunt; apud nos religiosior est ille, qui justior. » Non ergo colendus est Deus signis externis ac corporeis.

RESP. CHRISTI et AUGUSTINI verba hoc sensu intelligenda sunt, quod sine interno affectu nihil prosint externa opera pietatis; atque id contra errorem Judæorum, quibus tota ratio divini cultus in solis externis ceremoniis erat. Utrumque internum et externum cultum Christus conjungi voluit, ita ut interior cultus per opera externa manifestetur, atque exterior velut animetur ab interiore. Hinc multa discipulis servanda ipse mandavit; hinc Phariseis hypocritis dixit: *Hæc oportuit facere, et illa non omittere*. MINUTIUS FELIX non cultum exteriorum vere Christianum, quem pie ac devote obiit ipse, sed vanas ac impias Gentilium superstitiones redarguit. Utrunque S. THOMAS vere Angelicus: *Adoratio corporalis, ait, etiam in spiritu fit, in quantum ex spiritali devotione procedit, et ad eam ordinatur*. 2. 2. q. 84. a. 2. ad 1. *Idololatræ deridentur ex hoc, quod ea, quæ ad homines pertinent, Idolis exhibeant, non tanquam signa excitantia eos ad aliqua spiritualia; sed tanquam per se iis accepta, et præcipue quia erant vana et turpia*. 2. 2. q. 31. a. 7. ad 3. Constat itaque vera in Deum pietas (ex omnium Patrum ac TT. sensu) his tribus: reverentissimis de Deo sentiis, piissimis in Deum affectibus, et cultu Dei externo honorificentissimo.

SECTIO II.

UTILITAS RELIGIONIS.

§ I. PRÆCOGNITA.

Sub imperio sanctissimi et iustissimi Numinis utilitas et pietas divisæ esse non possunt. Agnitionem et cultum veri Numinis ad hominum utilitatem privatam æque ac publicam conferre plurimum, demonstraturus sum adversus turbam Impiorum, quorum Coryphæi CARDANUS et HOBBIUS Religionem hominibus noxiam, BAYLIUS inutilem, ROUSSEAU et LASSERRIUS rebus publicis minime convenientem pestiferis scriptis traduxerunt. SPINOZÆ vero systema, cui quamdam dedit auctoritatem novitas et forma geometricæ elaborata, uti Religionis ita felicitatis humanæ eversivum, omnium perniciosissimum ac sceleratissimum est; cui tamen seu vesania seu impietate vix quicquam cedit EMILIUS ROUSSEAU, in quo, ut omnem penitus Religionem eliminet, eam hominis educationem proponit, vi cujus homo non sola communicatione cum Deo, sed omni etiam humana societate ut innoxia spoliatus, ad bestias et infra sortem brutorum abjicitur.

ROUSSEAU in Libro: *Principes du Droit Politique*, 1762. LASSERRIUS: in Libro: *La vraie Religion démontrée*, 1745. Ejusdem impietatis est schediasma: *Naufrage des Isles flottantes*, 1753...

§ II. THEMATA.

I. *Hominis plurimum interest, sive ad conditionem privatam, sive ad societatem naturalem, esse Religionem.*

PROBATIO. Religio ceu agnitio et cultus existentis ac providentis Dei, homini aperit ordinem rerum maxime optandum, cum Irreligio in scenam immittat tristitia et horrore plenissimam. Quippe Religio nobis exhibet in rerum universitate Rectorem sapientem, benevolum, beneficum, propter infinitas virtutes summe amabilem, cujus optimis et sanctissimis decretis cuncta primum constituta perpetuo ordine decurrunt. Amplificat naturam hominis et auget ejus dignitatem persuadendo, nos divinam sortitos originem cum optimo parente Deo, cum Ente infinite perfecto habere quamdam similitudinem et cognationem, atque esse quædam ejus simulacra. Adjunctam habet securitatem, summam spem atque solidam felicitatem docens, optimi parentis ditione cuncta contineri, ejusque beneficam erga bonos voluntatem, propter infinitam sapientiam atque potentiam nunquam suis finibus frustrari; etiamsi adversa utamur fortuna, habere nos in spe divini præsidii maxima fortitudinis et constantiæ adminicula; spem quoque injicit, non esse hujus mortalis ævi limitibus finitam hominum vitam, extremum diem nostrum, non extinctionem (quam refugit natura) sed commutationem tantum loci afferre, æternique natalem esse. Tandem excitat ad omnes virtutes, quæ mentem exornant, pacem et tranquillitatem animis ingenerant, adjungunt nobis alios homines, et cujus commoda sunt infinita.

Irreligio vero Atheistica statuit, tenere in Mundo principatum vim quamdam infinitam sine ratione, sine consilio, sine benevolentia, temere et sine lege, cientem motus necessarios : naturam humanam vilissimam, ejus originem fortuitam, et vitam acervum atomorum adstruit, quarum si commissuræ dissolvantur, vitam nostram omnem interire necessum sit : nullam affert securitatem, cum teneat fortuna imperium; spem nullam, quia omne bonum nostrum constituit in iis, quæ nec in nostra sunt potestate, nec nos ut atomi ullo modo curant, aut juvare possunt : horrenda etiam expectatione mortis omnes lætities eorum inficit, qui in ea omnia putant interire, atque post exantlatos vitæ labores nihil homines manere, præter extinctionis malum sempiternum : demum vitiorum laxat habenas, quæ mentis corporisque habitum corrumpunt, animum ægritudinibus elidunt, alios homines a nobis alienant, contemptum cient et odia, præter innumera aliâ incommoda. Præterea cum irreligio seu atheistica impietas tollat necessitatem bene agendi ortam ex consideratione Numinis sanctissimi, omniscientis et omnipotentis; omnem quoque spem præmiorum, omnem metum suppliciorum, sicque honestatis ac felicitatis conjunctionem dirimat; mutua hominum erga se officia, eorumque perfectam obligationem penitus tollit cum summo detrimento societatis naturalis.

Quanto igitur præstat sapientia cæcitati, benignitas et beneficentia temeritati, ordo confusioni, gratissima concordia tristissimæ anarchiæ, spes et securitas horrori ac desperationi, virtutum decora ac præmia vitiorum probris et suppliciis; tanto gratior est aspectus Religionis ad vitæ tam privatæ, quam socialis commoda utilissimæ.

II. Religio præcipuum fundamentum est Status Civilis, cui illa optimos et Principes et Subditos efformat.

PROBATIO. Summa hominum in terris felicitas erit, si Imperantes æque ac subditi tales sunt, quales efformat Religio, uti frænum despotismi ac tyrannidis, frænumque rebellionis ac perfidiæ, sic calcar ad honestatem, ad virtutes, ad quævis summa et optima. Namque Principes efficit Religio semper memores, se Deos esse terrestres, omnes vero homines esse fratres; totam suam potestatem a Deo esse, ut sit divinæ æmula in bonum subditorum, sed et Dominium Dominantium esse in cælis, cui subdantur omnes Magnates terræ; supremam judicandi ac vindicandi Regibus esse potestatem, esse vero judicem judicum, qui judicaturus sit universos eo districtius, quo major potestas et latius imperium homini concessum fuerit; eorum imperium omne his geminis duntaxat fulcris insistere: Deum diliges ex toto corde et proximum sicut teipsum; consciis suæ fragilitatis humanæ conquiescendum esse in consilio prudentum, in exemplis Majorum, in legum divinarum humanarumque regula, et in recto affectuum moderamine; Dei honorem quaqua via promovendum in primis curis esse debere, ut divino hoc studio divinam pro patria benedictionem demerentes, veros se probent patriæ Patres; nunquam a Principibus ceu vicariis Dei in terris permittendum esse, ut majestas nominis et muneris aut injustitiis aut oppressionibus subditorum inquinetur; imitatores divinæ fidelitatis in promissis, sapientiæ divinæ in administranda Republica, divinæ œconomiae in dispensatione gratiarum et poenarum, pacis et longanimitatis divinæ in condonandis et vindicandis injuriis, esse Principes oportere.

Subditi autem quam erunt boni, qui colunt Religionem, et a Religione excoluntur? Cives nonnisi optimi esse possunt, ubi, duce Religione, conscientia perpetuus ac fidelis monitor inter ipsas vitæ distractiones sua ipsis officia et culpas ob oculos ponit; ubi infirmitates corporis, vitæ hujus calamitates, rerum terrenarum vanitas, mors inevitabilis ac sæpe repentina fratrum continuo in mentem revocant rationem reddendam judici omniscienti ac omnipotenti, qui rinatur intima cordium, et nihil impunitum relinquit; ubi mentem identidem subit cogitatio, quod vita hæc brevissima ad æterna vel gaudia vel supplicia hominem deducat. Sequantur subditi in omnibus ductum Religionis, et Deum in Principe suo reveriti ejus mandatis promptissime obsecundabunt, si bonum publicum ea spectant; sin, cum quodam etiam suo detrimento parebunt, ac simul pro suis Rectoribus ad Deum preces fundent. Ubiubi poterunt, sui Principis onus alleviabunt, et non tam timore ducti, quam amore, nec minimum aut fidei aut obsequii detrahent vel in iis etiam, quæ occultissima sunt, et fraudibus patent nunquam erupturis. Quidquid ore proment, corde recondent, aut opere exhibebunt, Deo et Regi grata ac statui proficua erunt. Dictet Religio quæcumque erga Deum, seipsum et alios homines officia; adimplebunt omnia exactissime, Deum ex toto corde super omnia, seipsos amore ordinato, et proximum sicut seipsos diligentes propter Deum, non spe terrenorum sed bonorum cœlestium; obedientes præpositis etiam discolis non tantum propter iram, sed etiam propter conscientiam; inimicis pro malis bona et pro odio reddentes amorem; ceu mem-

bra ejusdem corporis totis viribus commune bonum procurantes, vitiorum osores, cultores virtutum, vanitatum contemptores, Dei et Christi imitatores; indeque suorum hostium terror, amicorum fulcrum, patriæ ornamentum, suorumque Principum gaudium et corona.

Fingamus autem omnes Reipublicæ cives factos subito Incredulos, omni vacuos erga Deum et homines reverentia, omni sensu honoris et justitiæ, omnique pudore; quis erit exitus? Existet (uti posuit HOBBSIUS) bellum omnium contra omnes, in quo licebit vi et dolo tentare omnia, atque ad communem salutem necessum erit, per leges et pœnas civiles adigere reluctantes ad illam temperationem morum, ad quam a Religione sine labore finguntur; et ad illa invite præstanda officia, quæ imbuti veræ Religionis sensu cum jucunditate obirent.

Obje. I. Religio enervat animos, exarmat manus ad fortia, impellit ad infima; ac totum fere Evangelium redundat præceptis ac monitis ad injuriarum condonationem, vindictæ odium, tolerantiam, suique abnegationem; et nimia simplicitate quam fidelibus inculcat, et nimia severitate qua illos constringit, omnem deperdit dignitatem ac utilitatem Religio præprimis Christiana, quæ omnium maxime vera dicitur.

RESP. Evangelium Christi christianis primorum temporum eas præcipue virtutes commendat, quæ fervente tum persecutione fidelium præ cæteris erant necessariae; alias dum præterit, non excludit, nec plane tacet alibi. Vincere autem in bono malum et pati injuriam ex amore Dei, numquid generosissimum est? columbæ simplicitatem admiscere serpentis prudentiæ, numquid sapienti philosopho convenientissimum est? domare rebelles appetitus, et sui ipsius victorem esse, numquid spiritu forti dignissimum est? Odisse inimicos, malefacere his qui oderunt nos, crudam ubique vindictam querere, naturæ corruptæ pravisque affectibus in omnibus fræna laxare; in his certe nec sapientia, nec vera fortitudo est, nec dignitas aut utilitas ulla; cum potius internecinis odiis cives ista inter se collidant, statum fœdis cupiditatum mancipiis, et rempublicam truculentis facinoribus ac mille cædibus perturbent.

Obje. II. Etiam ii, qui profitentur Religionem, et præmii ac pœnæ æternitatem sperant aut metuunt, creduntque animorum immortalitatem, turpissimis se se flagitiis dedunt; cui igitur bono sit Religio? Ad hæc nulla unquam gens fuit, est aut erit, quæ ad normam Religionis exacte vivat, et felicitatem consequatur vi Religionis veræ obtinendam; dum interim falsis Religionibus consistant Regna et floreant.

RESP. Quid tum? Numquid ex eo, quod peritissimus Regum aut Principum minister, non obstante communis felicitatis melius procurandæ scientia, tamen rempublicam deperdat, rite concludas, haud necessum esse, ut alius quidam minister Regni quamvis imperitissimus suo munere misere ac infauste fungatur? Succumbet navis æque, sive imperitia sive ebrietas Navarchi eam præcipitaverit. Id certe evidens, quid valeat Religio, siquidem ab Imperantibus et subditis digne exulta; et contra quam pestilens sit Atheismus aut Irreligio humanæ societati. Nec sane defuerunt unquam uti veræ Religionis cultores, ita veræ felicitatis consortes; nec desunt hodie, qui pie-

tatem ad omnia utilem esse, suis exemplis commonstrant. Sit vera undique Religio, sit exactus undique cultus veræ Religionis, sint omnium vita et mores ad præscriptum veræ Religionis; et Mundus erit paradisos, qui sine Religione tetrum chaos est. Demum apud eos, qui falsis Religionibus vivunt et conservantur, est non solum falsa Religio, sed aliud simul verissimum naturæ dictamen, a quo falsa etiam Religio totam vim suam salutarem accipit, videlicet vivendum esse cum Religione; quod si abesset, nec ipsæ falsæ Religionēs, neque Regna persisterent aut perdurarent.

Obje. III. Omnis Religio verius est aut superstitionis filia, aut fructus panici timoris, quam Magistra pietatis et causa seu privatae seu publicæ felicitatis; siquidem cervicibus hominum imponat sempiternum Dominum, quem dies et noctes timeat homo, omnia providentem, et cogitantem, et animadvertentem, et futurorum horrore mentes humanas percellentem.

RESP. Irreligionem potiori jure dixeris superstitionem, et turpissimam quidem. Docet namque Religio, Mundum et universa in Mundo regi ab infinita Dei Providentia ad sapientissimos fines, cum Impii ac Increduli eam denegent Providentiam, et Athei pro ea fatum aut cæcam necessitatem inducant. Atheismus nihil plane novit de Numine, et superstitio tale Numen effingit, quale si esset Deus, cessaret esse Numen. Ille negat Deo debitum; hæc pravo ære debitum exsolvit: illa Deum adorat, ne noceat, æque adoratura diabolum, ut absit metus; hic de Deo ejusque justitia renuit scire, ne Dei judicis et futurarum pœnarum cogitatio mentem concutiat. En, quam improbi timoris partus sit cum Atheismus, tum Superstitio. Vera Religio non habet quod metuat, cum sciat aut credat, Deum amore nostri totum hoc universum et omnes creaturas condidisse; Deum in omnibus amantissimum esse patrem, qui nostras preces et vota præveniat, qui dona sua gratis in nos congerat, e malis bonum nostrum eliciat, soletur in adversis, erigat a lapsu, et faciat cum tentatione proventum; Deum adeo protecturum suos, ut sine ejus nutu nec capillus de capite decidat; Deum hujus vitæ felicitatem a suis voluisse prægustari ceu pignus futuræ in altera vita æternæ felicitatis.

Metus ille, quem incutit vera Religio, salutaris est, avocans voluntatem a vitiis, quorum natura maxime noxia est, excitans ad omnes virtutes, quarum infinita sunt commoda. Nec proprius Religionis effectus est metus turbulentus, cum illa potius suavem jucundamque spem mentibus ingeneret; hic vero improbos tantum afficiat, confitentibus EPICURO et LUCRETIO, « non posse jucunde vivi, nisi honeste vivatur. »

Obje. IV. Si vis tanta in Principes veræ inest Religioni, aiunt Increduli, deberent longe plures reperiri in monumentis Imperiorum, quam reipsa inveniantur summi et optimi Principes ex eo, quod sint aut fuerint fideles ac Christiani. Scilicet Principes etiam viri nascuntur communi fato hæredes naturæ corruptæ et pravorum affectuum, quos nec splendor natalium eximit a majoribus fors periculis amittendæ integritatis, ab instrata rosis via, quæ ducit ad devia, et ab adulatione mille modis adnitente, ut ne seipsos aut suæ dignitatis officia cognoscant.

RESP. Attamen sola est Religio, quæ arma subministrat Principibus ad de-

pellendas hasce insidias. Præstantia Religionis in eo est, quod Imperantes his imbuat placitis, quæ et Principum et suorum subditorum felicitatem certissime promoveant. Si pravorum affectuum potius, quam Religionis ductum sequatur Imperans; quid culpæ recidat in Religionem; cum quotquot fuerint Principes veræ Religionis cultores, totidem extiterint populorum deliciæ, fulcra et decora insignia Imperiorum? Enimvero recenseant suos Increduli summos et optimos sine Religione Principes. Princeps sine Religione, qui vel Deum non novit, vel non colit, nonne sua superiorem libidine legem veneratur nullam, nec ullum sui iudicem formidat, nec vitam sperat post hanc meliorem, suis duntaxat commodis se natum reputat, subditos præ se despicit ceu abjectissimos homulos in id propemodum natos, ut imperantium excessibus deserviant, vilissima iræ, vindictæ, superbix, ac cujusvis regii facinoris instrumenta? Num Irreligio vel unum NERONEM aut DOMITIANUM commutavit in TITUM aut ANTONINUM? Numquid solius Religionis opus est ac fuit semper, ex leonibus efformare agnos, et ex tyrannis Principes numeris omnibus absolutos, qui meritis præmia, demeritis supplicia decernant, tollant abusus, subditorum leniant onera, miseris sublevant, indigentis succurrant, bonos mores edictis et exemplis commendent, artes et scientias subministrent, pacem colant et tranquillitatem publicam, subditorum saluti sollicitè invigilent, et ceu fratres ac filios paterna cura, favore et amore subditos complectantur?

Objic. V. Si vero tam amplam pro Imperantibus auctoritatem, et tam cæcam pro obsequentibus submissionem decernat Religio; facile ad despotismum ac tyrannidem deflectet potestas Principum, et in seditionem nimis dura subjectio populorum. Quotusquisque enim est de summis Imperantibus, qui ad præscriptum Religionis suum expleat munus? Si autem Deo et Religioni non obsequantur Principes; ut quid subditi Principibus obediant, quorum duro nimis regimine opprimuntur populi? Ita Increduli, omnis scilicet jugi et divini et humani impatientes.

Resp. Ex cantu avem, ex contemptu legum et Regnum spiritum fortem, ex spiritu rebellionis et contra Deum et contra Dei in terris vicarios incredulum Theistam quis non internoscat? Verum audiant Impii, quid circa Principes, et quid circa subditos vera Religio constituat. Equidem Regum potestas inter homines summa est, sed relate ad Deum vicaria duntaxat potestas severissimo olim iudicio Dei subjicienda, et relate ad subditos velut urbs refugii pro cunctis civium angustiis ac necessitatibus sublevandis; quapropter Christus, qui verbo et opere quamplurimum commendavit Magistratum honorem ac reverentiam, tamen Reges hoc solum titulo decoravit, *qui benefici vocantur*. Ubi sacræ Paginæ de Imperantium Majestate ac potentia memorant, simul eisdem hortantur, ut vitent superbiam, metuant ac spernant adulationem, consilia optima exquirant, leges revereantur, justitiam colant, suorum mandatorum rigorem clementia temperent, faciles civium querelis aures, et liberales egentibus manus præbeant. Si vero monita hujusmodi haud satis coercere justitiæ limites egressam Magnatum terræ licentiam, minas et pœnas Regibus intentat gravissimas Religio.

Sapientiæ VI. 2. « Audite ergo Reges et intelligite, discite iudices finium terræ Præbete aures vos, qui continetis multitudines, et placetis vobis in tur-

bis nationum : quoniam data est a Domino potestas vobis, et virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, et cogitationes scrutabitur : quoniam cum essetis ministri Regni illius, non recte judicastis, nec custodistis legem justitiæ, neque secundum Dei voluntatem ambulastis. Horrende et cito apparebit vobis : quoniam judicium durissimum his, qui præsumunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia ; potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cujusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cujusquam, quoniam pusillum et magnum ipse fecit, et æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergo Reges sunt hi sermones mei, ut discatis sapientiam et non excidatis. » Ecquidnam in hac tam fervida oratione Religionis ad Reges, quod despotismum inspiret, aut tyrannidem foveat, cui nulla magis infesta Religio est, quam Christiana?

De subditorum vero obedientia quid tradit Religio? Non eam in ira aut vindicta, sed in conscientia; non in Legislatoris privatis dotibus, aut in legum humanitate ac suavitate eam inniti vult, sed præcise in auctoritate Imperantium; quos qui audit, Deum audit, per quem Reges regnant, et legum conditores justa decernunt. Huic vero basi insistens obsequendi necessitas quam parum adversus Deum, tam parum valet adversus potestatem divinitus concessam, quamvis ejusdem fiat abusus. Nam et discolis parendum esse non sine fructu patientiæ et merito gloriæ, monet Princeps Apostolorum. En, quam sancte provideat Religio et tranquillitati publicæ civium simul et Principum securitati? Minime autem metuendum, ne subditorum obedientia etiam facinorosæ Imperantium voluntati se conformet cæca nimis et phantastica: quippe injusta præcipienti reponet cum S. Petro, magis Deo, quam homini obediendum esse; et si facinus urgeat Imperans, minis ac vexationibus aliud non opponet, quam lacrymas, preces, patientiam usque tenax obedientiæ legitimis Principum mandatis præstandæ; at non minus reverens erga leges divinas, quarum violationem nulla potestas humana valeat imperare.

Obje. VI. Tametsi nulla sit Religio, quæ Regum ac Principum commendet dignitatem, potestatem extollat, et pro Majestate summa deposcat obsequia; tamen ipsa sat dictat ratio, Caput reipublicæ supremum Dei esse vicarium, et summo Principi summos deberi honores. Inde est, quod jamdum ante legem seu Mosaicam, seu Evangelicam, gentes suis subjacerent Regibus eum exacta obedientia, perfecto cum obsequio, et cum stupenda non raro demissione ac veneratione.

RESP. Quandonam fuit Mundus, et non fuit Religio in Mundo? Eisdem cum Mundi et hominis ortu natales Religio habet. Quamprimum ergo exorta sunt Regna et Imperia (quorum originem accuratius discutere hic non vacat) eorum regimen Religio effinxit optimum; de quo in Lege Veteri res plane indubia, cum regimen fuerit thearchicum; Lex vero Evangelica omnium maxime illud perficit, cum doceat, Deum ipsum et auctorem et exemplar esse omnis potestatis; Reges esse præcipuos Dei ministros et vicarios Altissimi; unice a Deo pendere coronam regiam; ab omni humano judicio in temporalibus exemptos esse summos Principes, et soli Regi Regum eorum subjici imperium; Regibus proin obediendum esse in omni timore, quorum adeo solum penes suum Deus erigi voluit in conscientia subditorum. Igitur

non tam natura et ratio (quæ cordis humani libertatem magis, quam vincula affectant) rem istam perfecerunt; sed præprimis Religio, exactissimam erga Imperantes observantiam ac obedientiam populis persuadendo, et legum onus ut ut durum Dei amore magis, quam timore emolliendo.

§ III. COROLLARIA.

Quam ergo vitæ et societati humanæ ac civili proficua Religio est, tam sunt eidem noxia Theistarum et Atheistarum scripta, quibus Religionem ceu basin felicitatis humanæ suffodere conantur. Exulet enim a Statu Religio, nec sit amplius obedientia populorum obligatio in conscientia et meritum coram Deo; corruet statim legum vis et auctoritas omnis, personæ Imperantium contemptui ac risui exponentur, et ex Republica bene ordinata exsurget anarchiæ chaos funestissimum. Quippe norma Principum et frænum subditorum est Religio; et tamesti sua Principi voluntas suprema lex foret, nihilominus Religioni deferre debet propter subditos, quibus illa emollit Principis jugum, ita ut propter Deum humano Magistratui parere gestiant. Princeps, qui verbis aut factis derogat Religioni, quanto populis scandalo, tanto suæ dignitatis periculo exponitur, semoto fere unico fulcro suæ Majestatis; in quam quid valeant subditi omnis Religionis expertes, occultæ eorum machinæ facile exhibebunt. Portentum hominis est Princeps, qui Religionem, tantillum solatii in laboribus et ærumnis, quæ subditorum libertatem in dies magis coercent, subditis invidet, ac suam sibi securitatem.

SECTIO III.

NECESSITAS RELIGIONIS

§ I. PRÆCOGNITA.

Quod, quid tollit. Deum et Religionem, veram ac propriam tollat potestatem Magistratum parendique obligationem, quæ hominis conscientiam afficiat; patet ex Incrèdulorum utroque antesignano SPINOZA et HOBBSIO, quibus auctoritas omnis est in sola potestate cogendi, non in jure, sed in viribus, ita ut, si cives Magistratibus resistere possint impune, jure resistant. Qui cum politicam potestatem separent a Religionem, sequitur etiam, quod illa pœnis tantum, non item præmiis suas sancire leges possit; cum Magistratus humanus non habeat vel sufficientem præmiorum suppellectilem ad bonos omnes remunerandos; vel saltem omnium bonorum præmiandorum notitiam, eo quod hæc pendeat ex interno hominis consilio. Qua vero ratione hisce defectibus medeatur Religio, adversus Religionis æque ac Reipublicæ hostes nunc decernendum,

§ II. THEMATA.

I. *Sine Religione non est vera honestas, uti perperam prætendunt Increduli.*

PROBATIO. Vera honestas nititur cumprimis vera dilectione proximi ad illam normam : *fac alteri, quod tibi vis fieri; non fac, quæ vis tibi ab altero non fieri.* Regnet in omnium cordibus hæc dilectio; et nulla erit in Mundo injuria, violentia, fraus, invidia, deprædatio, calumnia, aut quodvis aliud vitium, quod turbat Rempublicam. Hanc vero legem mire perficit ac vehementer inculcat his verbis Religio : *diliges proximum tuum, sicut teipsum;* non solum quia ejusdem naturæ sunt homines, aut eundem omnes naturæ auctorem habent; sed ideo etiam, quia cuncti fideles sunt filii Dei adoptivi, ipsius Divinitatis imagines, ejusdem Patris, qui Deus est, ejusdemque Matris, quæ est Ecclesia, dilectissima pignora, membra unius corporis sub uno capite Jesu Christo, qui est unigenitus Dei Filius, conjuncti in terris fidei unitate, eorumdem mysteriorum participes, ac tandem ejusdem regni, quod est in cælis sempiternum, hæredes felicissimi. Imo ne quid deesset perfectioni hujus Legis, noluit Christus mutæ dilectionis normam esse virtutes aut vitia proximi, injurias aut beneficia aliorum, sed universalem esse voluit erga probos et improbos, amicos et inimicos, concives et advenas; hujus ipse in cruce exemplar, Patrem exorans pro persecutoribus et deicidis.

Huic vero dilectioni Proximi adversatur, ceu infensissima hostis, philautia; quæ vero nomine audit in Verbo Dei cupiditas ob eosdem utrinque malignos effectus : quod enim avarus immitis in pauperes et erga divites invidus; superbus contra æmulos virulentus ac factiosus machinator; voluptuosus ad vocem honestatis et justitiæ obduratus sit; ex cupiditate, ex philautia, ex defectu mutæ dilectionis christianæ est. Quantopere autem non detestatur vera Religio cupiditatem et philautiam? vocat laqueum diaboli, malorum universitatem, et æternum væ multoties utrique intentat. Adde, Irreligionem exterminare metum gehennæ ac pœnarum æternitatem, sicque omnem honestatem : quid enim ad honestatis amorem et odium inhonestatis efficacious, quam illa etiam ad summos Principes, etiam inter secretissima crimina vox Religionis : omnium, quæcumque cogitas, desideras, perpetras, machinaris, omnium testis, judex et vindex est Deus omniscius et omnipotens, item : *Nolite timere eos, qui possunt occidere corpus, animam vero non possunt occidere; sed potius timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam.*

II. *Nec vera Probitas consistere potest cum Irreligione.*

PROBATIO. Vera probitas non est nisi in vera virtute; vera autem virtus nulla est nec esse potest apud incredulos, utpote quorum virtus, ipso teste BAYLIO virtutis atheisticæ laboriosissimo apologeta, non est aliud, quam temperamentum hominis, seu indoles bona, utilitatis propriæ studium, vanitatis aut metus humani effectus. Sola igitur Religio, quæ Deum divinasque perfectiones et agnoscit, et colit, et amat, et imitatur exercitatione virtutum maxime arduarum ac vere heroicarum, veræ probitatis magistra est; sunt

autem, diligere inimicos, potius mala omnia perpeti, quam malum facere, inter dirissimas persecutiones divinæ voluntati se conformare, caduca Mundi bona omnia despicere, vitam, famam et omnia Dei beneplacito consecrare...., ad quarum virtutum fastigium nemo hactenus sine vera Religione eluctatus est. Religio, inquam, quæ omnes hominis sentiendi, affectus, actiones, atque externum etiam corporis habitum ex scientia veri et ex amore recti constanter moderatur; quæ cum Deo sentit et judicat, cum Deo amat et desiderat, ministra est actionibus Dei, cujus exequitur voluntatem et providentiam adjuvat; quæ obligationes nostras commutat in officia amoris et gratitudinis erga Deum; quæ simul arma subministrat, quæcumque virtutum obstacula perrumpendi; quæ ad virtutes excitat uti promissione divini subsidii, ita præmii æterni certitudine juxta mensuram nostrorum in hac vita laborum, dolorum ac meritorum.

Vide BAYLI *Pensées diverses*, § 129. — 133. Ita testantur CROUSAZIUS in suo *Examine Pyrrhonismi*, et WARBURTON Tom. I. P. I. § 4. de Div. Miss. Mosis.

Quam demum cordi sit incredulis vera virtus et probitas, vel ex eo conicies, quod cum MONTESQUIEU virtutem saltem in Monarchiis negent obtinere posse, imo cum MANDEVILLIO etiam vitia statuunt necessaria in Republica his fere verbis : non tam virtute stant et florent Respublicæ, quam civium intemperantia; experientia enim compertum habemus, privatorum vitia publica esse beneficia, et ad vires ac potentiam Imperii promovendam multum conferre, videlicet proferendo commercia, et celeriori mercium consumptioni occasionem præbendo; sic bibendi intemperantia quam multis prodest civibus? vinitoribus, qui colunt vineam, nautis et rhedariis, qui advehunt, cauponibus, qui divendunt, publicæ rei, cujus auget reditus: sic quoque Magnatum luxus ingentem numerum mercatorum ad coas et occiduas oras ire cogit. — Monstra hominum et opinionum! sic quippe cædes et parricidia quis vetabit, quis evitabit, cum sint aut vespilloni aut carnifici proficua? Monstra, inquam, ipsis etiam Ethnicis horrida!

MONTESQUIEU in libro, *l'Esprit des lois*: III. T. 1. MANDEVILLIUS in libro, *Apum Fabula*, qui initio JACOBI MASSI larvato nomini inscriptus fuerat, 1740. Quos vero P. ANTON. SCHMITT S. J. in *Meditat. Philosoph.* copiose ac solide confutavit, Heidelbergæ, 1768. Quin et ab Ethnicis sonore vapulant, docente TULLIO : « Pervertunt homines ea, quæ sunt fundamenta naturæ; cum utilitatem ab honestate sejungunt. Omnes enim expetimus utilitatem, ad eamque rapimur, nec facere aliter ullo modo possumus. Nam quis est, qui utilia fugiat? aut quis potius, qui ea non studiosissime persequatur? sed quia nusquam possumus, nisi in laude, decore, honestate utilia quærere. » Et SALLUSTIO testante : « Post subactam Græciam primum fractæ cœperunt res Romanæ in pejus ruere, quia ibi insuevit exercitus populi Romani amare, potare, signa, tabulas pictas, vasa cælata mirari, ea privatim et publice rapere, delubra spoliare, sacra profanaque omnia polluere, ut ait HORATIUS :

« Sævior armis

« Luxuria incubuit, victumque ulciscitur orbem. »

III. *Absque Religione non est sive imperans sive subditus quisquam statui verè proficiuus.*

PROBATIO. Exulante Religione erit in Republica pro lege fundamentali : quod libet, licet ; procul erit fides et pietas ; sinceritas vix ulla inter homines persistet ; nihil in foederibus publicis, in juramentis, in promissionibus, in contractibus ut ut solemnibus et sacrosanctis contra vim et fraudem sat tutum ; amicus amico lupo erit, si e re sua videbitur ; conjugii rumpetur vinculum, ubi charitas refrixerit ; prolium vix curam habebunt parentes, ut sumptus suppetant patri ad pellices fovendas, et matri ad lusum et luxum ; a liberis nec parentes vitam vivent securam partim ob pauperiem, partim ob eandem morum contagionem ; bellis, furtis ac depredationibus, aut certe injustitiis miscebuntur omnia ; frustra invocabit subditus aut potestatem Principis, aut judicium æquitatem, cum hi secundum cruda Irreligionis principia maxime formidandi, quia potentiores ; populo tamdiu sui oppressio toleranda videbitur, dum desperatio adversus Imperantem promptis arma manibus inferat ; ac demum quid viduis, pupillis, egentibus et tenellæ juventuti pie educandæ fiet, ubi suprema cuivis lex sua utilitas et sua voluptas est ? Paucis : erunt Principes crudelitatis et ambitionis portenta, quotquot cum MEZENTIO Deorum et Sacrorum contemptores, erunt subditi, omnis expertes Religionis, totidem suorum Principum ac Reipublicæ proditores. Unde CONSTANTIUS CHLORUS quamvis idololatra, facta suis Aulicis christianis optione, vel Christum ejurandi, vel aula excedendi, eos omnes ex Aula indignabundus ejecit, qui suæ Religionis Christianæ desertores gratiam Imperatoris Christo anteferebant ; ratus, non fore terreno Principi fideles, qui in Regum Regem perfidi sint.

Igitur sine Religione non est Magistratum auctoritas vera et propria, nec perfecta legum civilium sanctio, utpote ad pleraque societatis humanæ officia rite urgenda insufficiens, et nonnisi vindex publicorum criminum : « quatenus manu, ut ait TULLIUS, tenere potest. » Dum contra Religio nobis exhibeat Deum supra et circa nos stantem ; factorum, dictorum, cogitationumque censorem, qui habiturus sit bonorum et malorum rationem, homines constituat in omnimoda necessitate parendi legibus, etiam in secretissimis locis, omnem tollendo spem fugiendi supplicii.

Atque hanc Religionis vim ad continendos cives intellexerunt Legislatores omnes ; idcirco studiose populorum animis inculcarunt esse Deos, et ad eorum tribunalia cujusvis hominis vitam expendi ; hinc non satis secure videbatur subditorum fides, nisi jurejurando firmata, eo quod unius Religionis vim in subditos maximam censerent ; hinc periculosissima semper habita antiquæ Religionis immutatio tanquam a Majoribus traditæ, altumque animis posterorum insidentis ; hinc omnes ad unum Philosophi, quamvis plures disputando sustulerint Deum aut futuram vitam, hanc tamen opinionem animorum immortalium, Deorumque Religionem pro firmissimo Legum præsidio habuerunt. Athei etiam hac manifestissima Religionis utilitate permoti in omni ævo decreverunt, illam a Legislatoribus inventam fuisse ad salutem et incolumitatem Reipublicæ. Id certissimum ex tota anti-

quitate, quod Irreligionem nunquam non insecuta sit ruina Status, et cum Religione culta semper effloruerit felicitas Imperiorum.

IV. *Increduli uti Reipublicæ pestes, ita suorummet jurati hostes sunt.*

PROBATIO. Increduli et se et alios, quos sua irreligione inficiunt, omni priuant et fructu et solatio Religionis, æternique interitus præsentissimo periculo obijciunt. Sapientissimi quique Legislatores censuerunt, Religionem fortissimum esse vinculum vitæ socialis, sine quo humanis officiis haud satisfiat, nec vera sit hominis felicitas. Non esse sine timore Domini sapientiam, cujus ille initium est, affirmat sapientissimus Regum. Infelicem esse, qui in prosperis nesciat uti moderamine, et in adversis solamine careat; utroque autem destitui, qui Religione destituitur, certissima docet experientia. Ethnici adeo Philosophi senserunt cum APOSTOLO, omniumque gentium assensu firmata veritas est, quod pietas in Deum et hujus et futuræ vitæ repositionem habeat; ipsaque ratio dictat, stultitiam esse maximam, quot impietatis socios, tot sibi metuendos hostes conquirere, atque in hac simul et in altera vita summis sponte miseriis involvi.

Hæc autem omnia Incredulis conveniunt: nam Deum malorum vindicem negant existere, quod optant, sed non probant, nec unquam a tota Impiorum turba probari potuit; sicque in horrendas divini Judicis manus se se ultro projiciunt. Quod est sine Religione Respublica, scilicet tetrum chaos, hoc est sine fræno Religionis cor hominis, indomitis affectibus velut mare exæstuans; et in hoc mare scopulis ac syrtibus infestum se se præcipitant increduli, dum favet fortuna, mente captis, dum non favet, desperabundis similes. Sapere supra modum affectant, et insipientissimos se produnt, cum quod dictat vera sapientia, ignorent aut despiciant, sibimet contradicant, virtutem a vitio non discernant, votum depravati cordis pro voce naturæ venditent, impios exoptent suos amicos; miserrimi in vita, quia pax impiis nulla, et ab impiis nulla securitas; miserrimi in fine vitæ, quia sine fide futurorum et sine spe melioris vitæ; miserrimi post hanc vitam, quia, cui credere, in quem sperare, quem amare impie recusarunt; æternum sentient vindicem et propriæ et alienæ impietatis.

Objic. I. Ratio Status, honos Monarchiæ, summa Imperantium auctoritas sufficiunt omnino ad obtinenda omnia subditorum officia, quin stimulos addat Religio. Ad hæc leges humanæ poenas decernunt et præmia, seu media prorsus efficacia ad obtinendam subditorum exactissimam obedientiam; Religionis ergo nulla est necessitas.

RESP. Ubi deficiunt vera virtus et probitas, quas Religio commendat et perficit, genuinus amor patriæ, veræ studium gloriæ, sui abnegatio, terrenorum contemptus, cupiditatum refrænatio; cultus, timor et amor Dei subditorum ligantis conscientias, et poenis æternis seu inobedientiam populorum, seu crudelitatem Imperantium castigantis; pro securitate Principis, pro incolumitate Imperii, pro pace et tranquillitate publica nihil veri subsidii habebit Status, sive a brachio semper extento Principis ad coercendos subditos, sive a prærogativa Regiminis Monarchici, sive ab honore Status; quæ omnia sine vera virtute fallacissima, et sine Religione vanissima sunt præsidia. Non ergo dignitas, utilitas et necessitas Religionis immolanda

commodis Status; sed nexus utrinque et subordinatio faustissima procurari debent.

Leges vero civiles externam quidem civium obedientiam urgere valent; at non amorem sincerum, animi gratitudinem, affectum compassionis, veram fiduciam, providam benevolentiam. Impediat humana potestas fraudes et injustitias publicas, furta, homicidia et seditiones; at non fallaces insidias, astutias, clandestinas strophas, aliasve reconditas animi pestes, quæ serius aut ocius hominem æque perimant, ac apertus invasor et homicida. Multa etiam mala nequidem vetari aut puniri possunt legibus publicis, ac proin permittenda sunt ad evitandum majus malum. Quin et omnes leges ac pœnæ vixdum proficient quidquam contra illos, qui aut effrænes spernunt, aut potentes illas non metuunt. Denique potestas humana omnis neque scit, neque si scit, valet omnia omnino aut præmiare bona, aut castigare mala; quod soli Deo proprium esse omniscienti et omnipotenti, dictat ratio, et docet Religio. Hæc quia animorum domina, ipsa subditorum corda sanctificat, potest ac debet actus etiam internos vel malos cohibere, vel bonos promovere, idque vel metu pœnæ, vel spe præmii sempiterni.

Obj. II. Frænum cupiditatum ac vitiorum, sat potens Incredulis, est horror dedecoris, et laudis cupiditas. Athei etiam servant sensum justi et injusti, ac inter bonum et malum discrimen percipiunt. Probant denique mores eorum, qui Deum et divinam Religionem olim ac nostris temporibus sustulere, quod in vita instituenda parum sectentur principia sua philosophica; uti de Stoicis compertum habemus, et de conspicua Diagoræ, Theodori, Evemeris, Nicanoris, Hipponis, ipsius Epicuri, Romani Cassii, Attici, Plinii antiquioris et aliorum virtute, memoriæ proditum est.

BAYLIUS in Libro : *Pensées diverses sur la comète.*

RESP. CICEŒO, PLATO alique ad veram honestatem requirunt, ut propter seipsam virtus diligatur, et vitium odio habeatur ex nativo utriusque merito; et inhonestissimum ipsis etiam Ethnicis moratoribus visum semper, colere virtutem, et vitare flagitia in oculis duntaxat hominum, at coram Deo oculatissimo æque ac sanctissimo, clam et impune si possis, perpetrare quæque turpissima. Judex horret infamiam injustitiæ; sed morum pravitas dudum in eo extinxit lumen fidei christianæ; non jam cogitat aut metuit amplius judicem judicum; cupiditates, quarum cum Religione frænum abjecit, exsatiare non potest sine læsione muneris sui; quid fiet tandem? Sicut Religionem litavit morum licentiæ, ita honorem muneris litabit pravis affectibus iniquissimus ibi judex, ubi non palam appareat iniquus. Quæ vero causa, tametsi æquissima, subsistet ad tribunal ejusmodi, quod honestatem ac Religionem dudum condemnavit? Num ipsi increduli optarent aut concederent sibi jus dici a tali judice Religionis experte, et non potius a judice, qui sit christianæ fidei et æquitatis?

Insit omnium hominum animis appetitus laudis; tamen apud vulgus vim cupiditatis nequaquam suspendet, qua in præsentia commoda ferri solet. Porro favor popularis auræ semper adjunctus est divitiis et potentiae; proin appetitus laudis magis stimulat ad has comparandas, quam ad virtutis exercitium, præsertim cum potentia et divitiæ cupiditatum omnium explenda-

rum media sint. Demum affectiones istæ non veram sinceramque virtutem, sed hypocrisin tantum valent procreare; a publicis avocant sceleribus, et privatis habenas laxant. Quod sua principia non ubivis sequantur increduli, id solum fit, vel dum contraria sunt sensibus internis, quos exuere non possunt, vel opposita cupiditatibus, quarum vi abripiuntur; non item ubi sunt cupiditatibus consentientia. Nam res foret admiratione dignissima, si vis appetitus aucta principiorum atheisticorum auctoritate non inclinaret voluntatem atheisticam; cum plerumque habeat illam vim, etiam renitente ratione et terrente conscientia, imo sub æternorum suppliciorum comminatione, prout Christianis Increduli obijciunt.

Quod autem ad virtutes veterum Incredulorum attinet; ex paucorum hominum vita res non conficitur, quia in hominibus ingenue educatis, et quorum ratio probe exulta est, quique se totos dederunt Philosophiæ studio, servare vim magnam potuit sensus justus et injustus, atque nota rerum discrimina, cum naturæ exultæ bonitate victi sint. Cumque etiam singularitate doctrinæ oculos in se omnium convertissent, non parum eos afflicebat publica existimatio. Denique necessum quoque ipsis fuit, ut bona vita amoverent publicam invidiam, quam ipsis conflabat philosophandi ratio abhorrens a vulgi opinionibus. Hæc vero motiva in vulgus rude et incultum vim nullam habebant; neque in aliis veræ et perfectæ virtutis, quæ ab omni vanitate et philautia longissime distat, laudem evincunt.

Obj. III. Latum est discrimen, aiunt Increduli, inter nos et illos CONSTANTII Imperatoris aulicos viros: a nobis enim nonnisi persuasis de falsitate Religionis Christianæ Christus deseritur; cum illis fidem Christianam, quam crederent vere divinam, repudiandi aliud motivum nullum esset, quam utilitas propria, gratia Principis et aulæ honos. Perperam quoque inter nos et inter EPICURUM aut LUCRETII fit comparatio; cum nequaquam simus discipuli eorum, qui palam profitentur Atheismum, et nequidem legem sequuntur naturalem, quæ est nobis sacrosancta.

RESP. Si tam innoxii sunt a perfidia hodierni Increduli, occur Christi doctrinæ tum primum assentiri desierunt, cum inciperent Christi præcepta violare? Nonne vita in pejus commutata fidei pariter immutatæ ratio fuit? par ergo utrobique motivum defectionis a Christianismo. Si vero cordis depravatio tam altis fixam radicibus Religionem confestim eradicavit; quid porro non valeat etiam contra legem naturæ in Incredulis Christi desertoribus? Nam pravi affectus multo facilius virum honestum (cui sola lex naturæ provitæ et fidei regula est) transformant in hominem flagitiosum, quam Christianum hominem suæ Religionis optime gnarum in virum plane incredulum.

Quod a primis et celeberrimis suæ Irreligionis defensoribus et magistris passum unum recedere conentur; et placet conatus, quo non obscure fatentur, quod ratio et lex naturalis luce Evangelii magis nunc collustrata aliquantum dispellat crassissimas ethnici Atheismi tenebras; et non placet, quia Theismus eorum reipsa non est aliud, quam infausta soboles Atheismi pagani, iisdem nixa principiis, quæis EPICURI ac LUCRETI atheistica impietas.

Vide Dissertationis X: Sectionem II.

Obj. IV. Religio etiam Christiana impunita relinquit flagitia societati humanæ prorsus exitialia, si quando ipsi iudices eorumdem scelerum rei sunt; idque ad exemplum Christi circa Mulierem in adulterio deprehensam, quam pœnæ subduxit clam insinuando, iudices ipsius æque reos esse. Et quot non sunt inter Christianos, qui tametsi Religionis tenacissimi sint, sine studio virtutis, sine observantia suorum officiorum, suarum passionum mancipia et probra honestatis?

Resp. Ita videlicet Pharisæorum astutiam superare contendit malitia Incredulorum. Christum illi adoriuntur maligno consilio, quo vel reum crudelitatis, si adulteram condemnaret; vel legis inimicum, si eam absolveret, essent accusaturi: sed pudore suffusi a Christo nec verbulo obloquuntur, et majorem humana sapientiam in Christo suspiciunt. Increduli vero et Christum et Christi Religionem criminantur in hoc Christi gesto, quo nec legem violavit, nec pœnam in scelus statui prohibuit; sed ab insidiis se expedire, et consilii malignitatem illæso etiam honore malignantium patefacere sapientissime voluit. Non minus proterve vitia Christianorum ipsi impingunt Religioni; cum vitia hominum sint, non Religionis; cujus quotquot dogmata fidei et morum placita sunt secuti, ad virtutis et sanctitatis perfectionem pervenerunt, membra Ecclesiæ et Reipublicæ honestissima ac utilissima. Cedo vel unum vere Christianum, qui ad leges Evangelii exacte vixerit, et bonus civis non fuerit? Cedo vel unum, qui abjurato Evangelio ad castra Impiorum transfuga melior factus sit civis, ac ante fuerat? Profecto si meminisse libeat, quod, si qua inde ab extremi belli tempore morum depravatio, et humanorum divinorumque officiorum quidam aut neglectus aut contemptus insedit terris antehac fervide Christianis, ex scriptis, dictis et factis Incredulorum suam habeat originem; evidens erit, Statum, quo additiorem veræ Religioni, eo feraciorem optimorum civium esse.

DISSERTATIO III.

DE RELIGIONE NATURALI.

SECTIO I.

QUIDDITAS, EXISTENTIA ET VERITAS RELIGIONIS.

---

§ I. PRÆCOGNITA.

Qui veram Religionem, quæ est Christiana, impugnant, plerique etiam Naturali Religioni reipsa excidium minitantur; maxime quod Scripturam sacram, uti omnem revelationem ceu Naturalistæ abjiciant, in qua tamen vel continentur, vel fundantur officia omnia Religionis Naturalis. Hæc cum dictet et urgeat legum præcipue naturalium observantiam, de utrisque agendum. Lex vero et Religio Naturalis oriuntur ex summo jure divino imperandi, et hoc non tantum ex eo, quia omnipotens est; sed etiam quia Dei omnipotens voluntas sanctissima est, æquissima et sapientissima, quæ est ipsa lex æterna ac immutabilis, illi decernens jus imperandi, qui fines optimos novit, mediaque maxime idonea ad hos optimos fines obtinendos; quique propter infinitam perfectionem omnia optime moderari et vult et potest. Eadem toti naturæ rationali imponit obedientiæ officium, cum ostendat, hoc Dei imperium omnibus præfuturum.

§ II. THEMATA.

1. *Per Religionem Naturalem rite intelligitur collectio officiorum omnium, sive erga Deum, sive erga seipsum et proximum, quæ ex Divinæ Naturæ et conditionis humanæ consideratione ratione investigari et concludi possunt.*

PROBATIO. Hæc notio vere constituit cultum Dei internum et externum, qualem recta ratio dictat naturæ rationali; ac vere eundem discernit a Religione supernaturali, quæ insuper Mysteria continet intelligentiæ nostræ inaccessa, atque præcepta imponit viribus gratiæ supernæ adimplenda, utraque a Deo auctore fidei et gratiæ supernaturalis mortalibus libere communicata. Igitur naturæ insita Religio Naturalis cum hominum sensibus nascitur et explicatur; evolvitur argumentatione, et demonstratione fulcitur: naturalem

rerum ordinem et Providentiæ naturalis leges inquirît, officiaque duce natura designat in cognitis rerum convenientiis posita, vere intrinseca, necessaria, indelebilis in animis hominum ratione utentium. Per Legem autem Rationis seu Naturæ intelligitur collectio præceptorum, quam sua cuique conscientia promulgat, aut quam sibi proprio Marte potest conficere.

II. *Existit Religio Naturalis vera vereque divina, quam homo exequi tenetur.*

PROBATIO. Existit Deus summe perfectus et infinite sapiens naturæ rationalis Conditor ac Rector, qui ineundo consilium creandi Mundum non potuit non a natura rationali intendere tum sui cognitionem et amorem (ideo et in terra et in cœlo sapientiæ et magnificentiae suæ explicans divitias, et universa cœlestia et terrestria condens in hominis gratiam), tum sui venerationem per certos ritus et sacrificia. Hic vero est cultus Dei exterior ad contestandum supremum Dei dominium, ille autem interior ad redamandum tot bonorum auctorem, patrem optimum et summum benefactorem; in quo utroque stat Religio; naturalis, quam ipsa dictat ratio officiorum et præceptorum naturalium præco; vera vereque divina, quæ naturæ rationalis legisque naturalis auctorem et sui auctorem habet Deum.

Igitur merito DOCTOR GENTIUM Græciæ stultos potius quam sapientes pronuntiat inexcusabiles, qui cum per ea, quæ facta sunt, sempiternam Dei virtutem cognovissent, eum tamen non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed in cogitationibus suis perditam nefandam quæque perpetrarunt, non intelligentes, quoniam, quæ talia agunt, digni sunt morte, ut qui perpetuam supremæ rationis legem offendant. Rom. I. 20.

III. *Existit Lex Naturæ nostræ congruens, diffusa in omnes, dictans officia naturæ rationalis, ac præprimis Religionem erga Deum.*

PROBATIO. Est quædam vitæ ratio, quam necessario probamus, et sunt quædam vivendi principia tam evidentis æquitatis et sapientiæ (c. g. suum cuique tribuendum, fidem servandam, beneficiis gratum animum deberi), quæ doctis et indoctis sponte innotescunt, temporum omnium et locorum omnium communia; atque hinc sensus justi et injusti tam est naturalis, tam constans et uniformis, ut nullis possit præfocari præjudiciis, aut passionibus extinguî, aut præmiis corrumpi ejus judicium, vicens in sceleratissimis, quibus ita gratiosa est virtus, ut invite probent meliores. Est ratio in homine, quæ in vita instituenda et in singulis fere actionibus perpetuus et domesticus monitor est, et quidem cum tanta auctoritate, ut homo rationis monita nequeat contemnere, quin naturam hominis aspernetur, et ipse se fugiat. Est in singulis hominibus meriti et demeriti sensus, delicti et innocentiae conscientia, vel cum jucunda voluptatis affectione, quæ vitam ad dictata rationis institutam semper comitatur; vel cum angore et cruciatu, quibus perturbantur et eliduntur ii, qui magistram vitæ sequi recusant Rationem; id quod de Impiis et Atheis confitetur LUCRETIUS.

Sensui interno, Rationi et Conscientiæ consentiunt naturales hominis propensiones, quæ ad omnia vitæ officia commovemur: quis enim cogitare

queat excellentissimam Dei naturam ac infinitas perfectiones, quin admiratione teneatur, et ad augustissimi Numinis adorationem, timorem et amorem rapiatur? unde factum, ut omnes gentes in colendo Deo consenserint. Quid magis a natura commendatum, quam diligere alios et benefacere? Hujus generalis benevolentiae et gratuita bonitatis tanta vis est in omnibus hominibus, ut ignotis periclitantibus ultro succurramus, et naturali commiseratione in omnium miserorum opem feramur. Demum quemque a natura excitari ad quaerenda ea, quae sunt conservantia sui status et ejusdem perficientia, nullus dubitat.

De ingenio et moribus aliorum hominum quid? Certissima est illa Socratis et PLATONIS observatio, nullum esse juvenem rudem et omni vacuum praepudicio, qui si recte ac methodice sive de rerum veritatibus, sive de regulis morum interrogetur, non apte respondeat; ex quo experimento alii concludebant, scientiam esse reminiscentiam; alii veritates primas esse homini innatas; inde vero certum, eas ab ipsa natura edoceri. Experientia constat, perditos homines aequum ferre judicium de aliorum hominum actionibus. Novimus, quod etiam flagitiosi aliquam virtutis rationem habeant. Nullus est, qui suas actiones licet turpissimas defendere non studeat, et illis recti speciem induere. Denique esse legem naturalem, omnes populi agnoverunt; omnesque sapientes et Legislatores admiserunt legem, quae, ut ait TULLIUS, « nec hominum ingeniis excogitata, nec scitum aliquod populorum sit, sed aeternum quiddam, quod universum Mundum regat, imperandi prohibendique sapientiam. »

§ III. COROLLARIA.

Atque ex his itidem liquet, SPINOZAM, HOBBSIUM, MANDEVILLIUM, SEXTUM EMPIRICUM aliosve Incredulos sua in Legem et Religionem Naturalem rebellionem ipsis Ethnicis sceleratiores et nonnisi vetustissimorum inter paganos Atheorum, Calliclis, Carneadis, Archelai, Aristippi, Epicuri et Pyrrhonis discipulos esse sceleratissimos. Nam sicut apud CALLICLEM luxuria, intemperantia et licentia, modo facultas suppetat, virtus est atque felicitas; et apud CARNEADEM nullum est jus naturale, nulla justitia, aut si sit aliqua, summa est stultitia: sic apud SPINOZAM jus naturale uniuscujusque hominis non sana ratione, sed cupiditate et potentia determinatur. Apud HOBBSIUM homines in statu naturae ferociores sunt lupis, ursis et serpentibus; et status hominum naturalis est status belli, et omnium contra omnes; imo quivis in ista conditione perpetuo intenti sunt in aliis seu fraude, seu vi, seu quovis alio modo praecooccupandis. Apud MANDEVILLIUM privatorum vitia ut ut lege ac Religione naturali prohibita, publica sunt beneficia. Ubi ratio? ubi pudor? ubi humanitas? hæc procul dubio vox esset totius sanioris antiquitatis ethnicæ, qua, si revivisceret, rationalis naturæ abortus detestaretur.

SECTIO II.

INSUFFICIENTIA RELIGIONIS MERE NATURALIS AD VERAM JUSTITIAM.

§ I. PRÆCOGNITA.

Theistæ seu Naturalistæ, ut gravius deprimant Religionem Christianam, insolenti præconio extollunt mere Naturalem, cujus officia tam sint in aperto constituta, ut ab omnibus etiam rudibus facile et dilucide perspiciantur; cum illa Christianæ sint obscurissima; et cujus ductum secuti Gentiles honestissime vixerint, cum Christianorum multa et magna sint flagitia. Hujus meritis regnum cœlorum adscribunt, ut adeo VOLTAIRE Socratem, Solonem, Aristidem, Zoroastrum, Alexandrum, Trajanum, Marcum Aurelium et Julianum Apostatam sanctorum fastis ausus sit adscribere; et MARMONTEL in recentissimo suo opere (*Bélisaire*, cap. XV.) Tito, Antonino, Trajano, Catoni et Aristidi per ridiculam apotheosin vitæ gentilis ac barbaræ præmia inter cœlites decreverit.

Verum cum ex omnium seculorum experientia compertum habeamus, neminem unquam sola ratione duce omnes ad Religionis et honestatis optimam institutionem necessarias veritates comprehendisse; fuisse barbaras et efferatas gentes in doctrinæ ac vitæ ratione parum a belluis abhorrentes; apud omnes gentes etiam cultiores, quæ nec Mosen nec Christum institutorem habuerunt, summam opinionum perversitatem viguisse; inter omnes omnino Philosophos ne unum quidem repertum fuisse, qui universam de Deo et moribus doctrinam complexus omnia vitæ et Religionis officia docuerit, quin veris falsa misceret; non admodum difficile fuerit, hosce Paganismi restauratores et adoratores revincere evidentissimis argumentis, quæ demonstraretur, ex Religione sic dicta Naturali nullam esse aut unquam fuisse veram justitiam, et nullam salutem esse posse seu paganis seu hodiernis incredulis, qui cum fide in Christum omnem divinam Revelationem abjiciunt; imo et horum et illorum Religionem nec esse, nec fuisse unquam veri nominis Religionem naturalem. De justitia, quæ scientiam veri et amorem recti, ceu duo præcipua veræ Religionis officia complectitur, ducamus initium.

§ II. THEMATA.

I. *Religio sic dicta Naturalis non est sufficiens ad recte sentiendum.*

PROBATIO. Gentiles solis naturæ viribus relictæ nunquam non pessime hallucinati sunt circa substantiam Deitatis, ejusdemque cultum ac Religionem. Nam gentes omnino omnes, si Judaicam excipias, idololatriæ fuerunt mancipatæ, ita ut aliæ militiam cœli, solem, lunam et astra, aliæ genios et dæmones, aliæ heroes ut ut sceleratos, aliæ plantas vel bruta,

boves, crocodillos et vilissima quæque animantia, aliæ metum adeo, febrem, ipsamque impudentiam pro Diis colerent. Nec sanior erat de Divinitate sensus gentium etiam excultissimarum: Chaldæi enim inter cæteros populos sagacissimi draconem venerati sunt, et Bel suum rati, invisere in templo foeminas, ibidemque epulari: Tyrii, obsidente Tyrum Alexandro, Herculis statuam funibus vinxerunt, ne fugam arriperet: Græci Jovem, Bacchum, Venerem et alia id genus portenta adorabant: Romani dispersa toto orbe Numina collegerunt, summa exin Religione superbi, quod nullam respuerent superstitionem: Galli, præeuntibus Druidis suis, inanibus simulacris thus adolebant, quod et Germani præstiterunt.

In cultu autem Numinis quam multi ritus ridiculi, quam futilis pompa, quam vana Augurum et Aruspicum divinatio, quam multa scelera et flagitia diebus festis admissa, et religione publica consecrata? Baccho placebat ebrietas, Veneri luxuria, furtum Mercurio. Hic litabatur humano sanguine, qui instar aquæ depluebat: illinc bacchantum furoribus, scortationibus et impudiciis Numen colebatur, et florales ludi celebrabantur cum omni lascivia. Finitimi Judææ populi filios suos coram idolo Moloch flammis tradiderunt, et Phænices coram Saturno, rati, sic coli Deum, qui propriam prolem devoraverat; hinc trecentos una die homines eidem immolavit Aristomenes; hinc ex Oraculi mandato decimum quemque e suis filiis Pelasgi mactarunt. Mitto impura et horrenda quævis alia, quæ potius vel deslenda ab Heraclito, vel ridenda a Democrito, quam confutanda esse, edixit LUCIANUS.

Atque hæc non tantum invaluerunt, uti de Natura Deorum et horum Religione, ita de fine hominis ultimo errata turpissima, apud unum alterumve populum, sed apud omnes propemodum; non tantum apud barbaras et efferas gentes, sed etiam apud quasvis moratiores, in quibus artes et scientiæ floruerunt; neque solum ad breve tempus, sed ab antiquissima ætate, atque in hunc usque diem, quo populi Revelationis luce destituti alii dæmones colunt et Magiæ student, uti Madagascari Insulæ; aliis horrenda visu idola pro Diis sunt, ut Indis; alii Atheismum profitentur, ut Sinenses quamvis litterati. Sola igitur illa gens, quæ Deum habet appropinquantem sibi, et a quo acceptam habere legem gloriatur, a communi contagione libera, recte de Deo et divinis officiis sensisse deprehensa; Paganorum vero vanissimæ Religiones et infamia instituta summæ temeritatis arguunt Naturalistas, qui propterea novas gentes e suo cerebro parturiunt, ut vel in terris quibusdam fabulosis famoso suo Rationis regno sedem figant.

II. Religio sic dicta Naturalis non est sufficiens ad recte vivendum.

PROBATIO. Morum honestatem vitæque rectitudinem ex officio dirigit Ethica et Moralis; sed in utraque quantum non defecerunt ingenia Regnorum præstantissima et clarissimi Philosophi, quibus pene altaria consecravit antiquitas? PYRRHONI nihil non æterna sua dubitatione subvertebant. ACADEMICI lacescebant et demoliebantur, nihil ædificantes. EPICUREORUM doctrinæ gravissimi errores stigma inusserunt. PYTHAGORÆIS doctrina placuit obscura, superstitiosa, ac numeris inextricabilibus involuta. PERIPATETICI a pædantismo nimium spinoso famosi in suis tot scriptis vix quidquam proferunt præter officia civium et instituta civitatum Græciæ, pro gentis humanæ disciplina

parum certe profutura. PERSÆ suas matres ducebant uxores, nec alius, quam ex tali incestu natus princeps Magorum esse potuit. Inter ÆGYPTIOS ac tandem ATHENIENSES nupsit frater sorori, invitante Jovis et Junonis exemplo. HELIOPOLITANIS promiscuæ erant mulieres. HIRCANII patrem suæ auctorem vitæ volucris præbebant et canibus dilaniandum. GRÆCIS et ROMANIS jucundissima erant feralia gladiatorum spectacula, et prolem, quam enutrire haud arridebat, quovis mortis genere enecabant. Quid vero aliud ista spirant Ethices ac morum placita, quam errorem, tenebras et propudiosam etiam sapientissimorum vesaniam?

PLATO, divinus ille Plato, præterquam quod astris, telluri et dæmonibus divinam essentiam impertiretur, uxorum communitatem commendabat, permittebat vagos concubitus, et fratris cum sorore connubium; in festis Bacchi ebrietatem approbavit, et nudos utriusque sexus homines digladiari præcepit. ARISTOTELES non tantum de Deo scripsit tam obscure, ut pro atheo a multis haberetur, providentiam ultra cœlestia non protendens, et circa animæ immortalitatem anceps ac incertus; sed quam ineptis argumentis confirmat novam suam de Mundi æternitate opinionem? partuum abactiones non condemnat, nec in infantes crudelitatem; turpes quoque ac lascivas Deorum imagines probat. ZENONIS gregales Stoici, quorum igneus fuit Deus, plerique fatalem rerum concatenationem defendebant, fornicationem probabant universi, ipse etiam EPICRETUS; incestum a natura maxime abhorrentem patris et filiæ, matris et filii concubitum non horrebant; ut vero intolerabilem homini superbiam ingenerarent, est aliquid, aiebant, quo sapiens antecedit Deum, quia Deus naturæ beneficio, non suo sapiens est: Deus non vincit sapientem felicitate, etiamsi vincat ætate: si cui virtus animusque in corpore præsens, hic Deos æquat. Quid ad ista quam Deo injuriosa, tam homini sive soli, sive in societate posito perniciose Increduli? Si erubescant, res salva: si vero insaniant adhuc et obdurescant, adoranda simul et timenda sunt Dei vindicis judicia; cum nemo possit corrigere, quem Deus pro meritis despexit.

Obj. I. Celebrantur a tota retro antiquitate Socrates, Plato, Seneca, Trismegistus et alii veteres Philosophi, quos tenuerit ingens studium virtutis et veritatis, qui et nostris temporibus mire deprædicantur tanquam viri integerrimæ vitæ ac doctrinæ, Christianis heroibus multis nominibus præferendi; sufficit ergo lex et ratio naturalis ad scientiam veri et ad amorem recti, adeoque naturalis gentilium Religio ad recte sentiendum recteque vivendum.

RESP. Stet sane sua laus et veneratio illis Philosophis, non quod reipsa incorrupti ac tales fuerint, quales VOLTAIRE depingit; sed quod inter corruptissimos meliores ipsi fuerint. Quippe Socrates, Plato et Cicero, quæ nihil divinius novit ethnica antiquitas, tametsi contemptis idolis verum Deum unice colendum cognoverint; tamen, quos privatim irridebant Deos, publice colebant, ac uno ore docebant, in iis, quæ de Religione constituta sunt, nihil esse immutandum; imo expedire falli in Religione civitates. CICERONIS præjudicia popularia et superstitiones patent abunde: nonne enim mirari se ait, quod non rideret aruspex, aruspicum cum videret; jubet tamen, ut in Religione instituta Pontificum et Aruspicum serventur? SOCRATES

jurabat in canem, quercum, anatem; in rebus venereis immodicus, et uxori-
 ribus etiam vulgaribus usus; invocabat dæmonia, litabat Æsculapio, dictus ab
 antiquis imposturæ magister, derisor, simulator et scurra atticus, in quem
 vel ex metu poenæ, vel adulationis studio idololatriam (qui morti proximus
 rogavit familiares suos, ut Æsculapio gallum, quem voverat, pro se sacra-
 rent) merito LACTANTIUS invehitur: « O hominem scurram, si cavillari vo-
 luit Religionem; dementem, si hoc serio fecit, ut animal turpissimum pro
 Deo haberet. » Quam igitur impudens illa ERASMI VOX: sancte Socrates, ora
 pro nobis?

DE PLATONE sat, credo, dictum; his adde, quod Delphium dæmonem pa-
 ternum Græciæ interpretem appellaverit et ceu Numen celebraverit; Deos et
 Deorum nepotes Saturnum, Jovem et Junonem in suo Timæo divinis hono-
 ribus dignos judicaverit, atque in Epinomide pro cœlis et stellis divinum
 cultum præceperit, demum teste TATIANO « Platonem philosophum, quod
 nimis gulosus esset, Dionysius vendidit. » SENECA, christianus ille stoicus,
 nunquam ausus est laudare Christianos, metuens invidiam et contrarium
 patriæ suæ morem; notatus pessime a S. AUGUSTINO propter librum hodie
 non extantem, in quo superstitionum paganicarum absurditatibus omnibus
 congestis ita subscripsit, ut eas omnes servari a sapiente vellet, non tanquam
 Diis gratas, sed tanquam legibus jussas. De TRISMEGISTO S. Augustinus:
 « Hermes ægyptius, ait, quem Trismegistum vocant, alios Deos dicit a summo
 Deo factos, alios qui ab hominibus contrectabilia simulacra velut corpora
 Deorum esse asserit... iste sapiens in tantam venit stultitiam, ut futurum
 simulacrorum casum tanquam exitialem Ægyptiis deploraret... »

En! quantos veritatis Magistros, quam autem in injustitia detinent; et
 quanta virtutis prodigia e ruderibus Paganismi producat VOLTAIRE, sed qui
 cum cognovissent Deum, non sicuti Deum glorificaverunt, atque ea fece-
 runt, quæ faciebant illi, quos stultissimos confitebantur.

Obj. II. Gentiles Philosophi et sapientes Ethnici poterant et suam et alio-
 rum rationem probe excolendo assequi notitiam omnium præceptorum natu-
 ralium; poterant ea certo cognita rudioribus ad optimam vitæ institutionem
 promulgare; quidni et Deum et verum Dei cultum, ad quem principaliter
 obligat lex naturalis, sincero ac indefesso studio tandem pervestigare; maxime
 cum recta ratio in iisdem sufficiebat ad efformandas sapientissimas leges, ad
 constituenda Imperia, ad quasvis artes et scientias vel inveniendas vel perfi-
 ciendas?

RESP. Ex actuali omnium ignorantia et perversitate, ex idololatria, infide-
 litate, libidine, simulatione, aliisque excæcatæ mentis ac depravati cordis
 facinoribus (a quibus nec sapientissimos gentilium immunes fuisse, hactenus
 demonstratum) verissimum est, quod exprobrat TULLIUS: « Quotus enim
 quisque philosophorum invenitur, qui sit ita moratus, ita disciplinam suam
 non ostentationem scientiæ, sed legem vitæ putet, qui obtemperet sibi
 ipsi, et decretis suis pareat? videre licet multos libidinum servos... » Certis-
 simum est, quod sola ratio non sufficiat tanquam magistra omnis seu veri-
 tatis seu veræ virtutis, ut ut exculpta fuerit, sed lumine Revelationis desti-
 tuta. Eam generalem hominum corruptionem conquesti sunt in omni ætate
 Legislatores, ipsi Philosophi, Poetæ et Oratores; ad hanc frænandam inventæ

sunt civitates et leges in ultionem criminum latæ; in eadem pravitate causæ suæ arcem posuerunt Athei; atque inde est, quod nulla Philosophorum schola totam veritatem tenuerit, ac illæ etiam, quæ de disciplina morali optime meritæ sunt, ut Academia, Lyceum et Porticus, in absurdissimas opiniones abirent.

Religionis præceptores et legum naturalium præcones constituis gentiles Philosophos? at paucissimos reperias illorum discipulos aut sequaces; tum quod ipsimet nonnisi cum amicissimis sua arcana communicarent, ut passim vulgus Gentilium erraret sicut ovis sine pastore; tum quod rudium aut ratio aut studium ad ea non penetrarent, quorum paucissimi sunt ad principia Religionis et morum attenti, aut satis ingeniosi, aut satis vacantes, plerique contentionis omnis incapaces, pauciores acuto ingeniosoque iudicio pollentes; tum quod paucissimi semper essent Philosophi, tanto operi haud pares, quantum est omnium rudium et a prima quidem pueritia ad veritatem institutio, pauciores etiam, qui ad hanc procurandam labores et molestias in se vellent suscipere; tum denique, quod carerent hi doctores philosophi necessaria apud vulgus auctoritate a virtute et doctrina; cum inter se perpetuo divisi de omni re litigarent, ac præterea sua vivendi ratione omnem vim præceptis adimerent, summum ipsi nefas censes, Deos patrios non summe venerari, et caventes solliciti, ne hostes Idololatriæ viderentur.

Obj. III. APOSTOLUS inexcusabiles dicit Philosophos, quod non, uti cognoverunt, ita Deum glorificaverunt; cognoscere ergo Deum poterant cœu creatorem, provisorem et finem ultimum hominis, et observantia legis naturalis omnia hominis erga Deum, seipsum et alios homines officia adimplere. Unde LACTANTIUS affirmat: « Si exstitisset aliquis, qui veritatem per singulos, perque sectas Philosophorum diffusam colligeret in unum, ac redigeret in corpus; is profecto non dissentiret a nobis Christianis. » L. VII.

RESP. Cognitio illa Philosophorum mere naturalis fuit, sistens in bonis naturalibus a Deo petendis et sperandis, quin supernaturalia et æterna attingeret; non igitur sufficebat sive ad finem hominis ultimum simpliciter (quem in rebus abjectissimis passim et turpissimis, aut certe vanis et inanibus constituerunt), cum supernaturalis et cœlestis sit gloria juxta ejusdem Apostoli effatum: « nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ Deus præparavit iis, qui diligunt illum; » sive ad medium finis illius obtinendi simpliciter necessarium, quod itidem supernaturalis est gratia, sine qua homo nec per seipsum possit emundari a peccatis, nec peccata, ut oportet, vitare, nec universam legem implere. Hanc vero gratiam utique largita iis fuisset divina bonitas, si modo pro sua cognitione gloriam dedissent, et gratias egissent Deo, prout Apostolus commendat.

Veritatem illam per innumeros Philosophorum libros dispersam nemo hactenus collegit, nec colligere potest, nisi « jam veri peritus et sciens; verum autem nonnisi ejus scire est, qui sit doctus a Deo; » ut ibidem ait LACTANTIUS. Præterea hic dispiciendum, qua ætate ac ubi vixerint et scripserint Philosophi, ut rite constitui possit, quid ratio naturalis valeat aut non valeat in causa Religionis: nam qui propiores erant Æræ Christianæ, aut Scripturibus sacris V. ac N. T., aut consortio fidelium usi (uti Julianus, Maximus, Porphyrius, Jamblicus aliique recentiores), multo saniora de Religione,

Ethica et Morali doctrina scriptis ediderunt, sed adjuti divinis oraculis; ut proin perperam lumini naturali adscribatur, quod Revelationi divinae debetur.

Pluribus hujuscemodi objectionibus pleni sunt libri, *Les Mœurs, Catéchisme de l'honnête homme, Dictionnaire Philosophique....*; quas vero solidissime perstringunt TURRETINUS, ejusque editor FRANCISCUS Vernet, *Traité de la Vérité de la Religion chrétienne, de la Nécessité de la Révélation*; et cumprimis CAROLUS SANSEVERINUS S. J. in celebri opere, *Della Morale Filosofia degl' antichi Filosofi Pagani, in Bologna 1764.*

§ III. COROLLARIA.

Cum itaque quam diversæ veterum Philosophorum opinioniones, tam frequentes et turpes fuerint eorundem aberrationes, dissensionesque et pugnae perpetuae; jactatae ab ipsis virtutes speciosa plerumque nomina; eorum, quos in Lycæis et Academiis formarunt, discipuli, superbi passim et facinorosi; eorum sapientia mere humana, ac potius minor duntaxat stultitia; et quod rei caput est, cum gentilium etiam clarissimis ipsa Religionis et morum fundamenta, natura et cultus Deorum, animorum immortalitas et finis hominis ultimus non essent compertæ veritatis (id quod de Socrate Tertullianus, ac de aliis Tullius testantur) nostræ assertionis veritas apertissima est; ipso confidente CICERONE: « Jam vero nisi hæc pro certis habeantur, necesse est homines in maximarum rerum ignoratione versari, quibus sublatis, vel in dubium vocatis, nulla potest esse pietas, nulla sanctitas, nulla Religio; et perturbatio vitæ sequitur, magnaque confusio; fides etiam et societas humani generis, et una excellentissima virtus, justitia tollitur. » Idem: « nunc parvulos natura nobis dedit igniculos, quos malis moribus opinionibusque depravatis restinguimus, ut nusquam naturæ lumen appareat. » QQ. Tuscul. L. III. c. 1. Quæ rei evidentia hæc etiam BAYLIO extorsit verba: « ipsa ratio suas homini tenebras, suam impotentiam et revelationis necessitatem manifestat. »

SECTIO III.

INSUFFICIENTIA RELIGIONIS SIC DICTÆ NATURALIS AD ÆTERNAM SALUTEM.

§ I. PRÆCOGNITA.

Cum per gentilium apotheosin suæ etiam Irreligioni cœli portas aperire conentur hodierni Increduli; ut explodatur hic impietatis cavillus, discernendum videtur inter Gentiles, veri Numinis veros cultores, quorum uti vera Religio, ita et salus extra controversiam est; siquidem vel anteriores vel posteriores Lege Mosaica, cum Abele, Seth, Noemo, Abrahamo, Melchi-

sedeck, Job, Jethro et Achior, Deum sicut cognoverunt, ita glorificaverunt fide in Deum, spe in Messiam, legisque naturalis per revelationis et gratiae subsidium exacta observantia. Ac inter Gentiles idololatrias, qui vel de veri Numinis agnitione et cultu, legisque naturalis notitia et obligatione parum solliciti, vel potius ea cognitione abusi, et cum plerisque gentibus ingressi sunt vias suas ab erroribus et sceleribus infames; de quorum uti irreligione, sic et perditione itidem nullum etiam apud Naturalistas saniores dubium esse potest. Tandem vero inter Gentiles, qui ratione sua probe exulta Deum verum ex creaturis cognoverint, et sine gratiae ac revelationis ope ad speciem honestatis suam vitam composuerint; quales fuisse jactitantur Socrates, Plato, Seneca et quos non ita pridem VOLTAIRE et MARMONTEL cum insigni elogio commendarunt; praesertim JULIANUM APOSTATAM ceu infidelem fidei, sed fidelem rationi; scandalum Ecclesiae, et Regum exemplar; aberrantem a Religione, nunquam a lege naturali.

Atque de postrema hac Gentilium classe potissimum quaeritur.

§ II. THEMATA.

I. Religio sic dicta Naturalis salvare neminem potest.

PROBATIO. Religio verè salvifica edocere debet credenda et agenda, quibus assentiri et obsecundare ex institutione divini Salvatoris necessum sit ad salutem; proin Religio tametsi naturalis (si veri nominis est) dictat, Deum esse unum et verum; a Deo esse omnia; ad Deum omnia tendere; Deum omnibus providere; Deo deberi cultum internum et externum uti dignum, ita gratum Deo; tenendam, aestimandam et amandam esse veram Religionem, ea omnia praescribentem, quae humanitas, pietas, justitia et ratio ab homine postulant; sanctissimam Dei optimi maximi voluntatem, omnium humanarum cogitationum, affectuum et actionum normam et scopum esse; legum divinarum transgressiones gravissimae Legislatoris omniscientis ac omnipotentis vindictae subiacere; esse media certumque modum placandi Numinis offensi; verè virtutis summa fore praemia; ac demum animam post mortem hominis superstitem futuram, sive ad aeternam mercedem pro meritis, sive ad supplicia sempiterna pro demeritis hujus vitae. Verum quantum ab illa Religione salvifica distat ista Religio Naturalis, qua ad mentem VOLTAIRII et MARMONTELI gentiles Philosophi, ethnici Principes, atque ipse adeo Julianus Apostata vitam aeternam consecuti, ac inter sanctos relati fuerint? Quantum, inquam, sive fidem, sive placita, sive mores, sive fata illorum hominum spectes?

SOCRATIS errores et vitia ex dictis patescunt. SOLONIS, ARISTIDIS et ZOROASTRI sapientiam deturpant cum teterrima rerum divinarum ignorantia, tum idololatriae faedissima labes. TRAJANI in ipsam naturam delicta, vitaeque licentiam impudentissimam quis ignorat? MARCUS AURELIUS non minus in amore familiae mollissimo, ac in obstinatione idololatriae ridiculus magis, quam ex sapientia et clementia spectabilis erat. ALEXANDER si ab immani non raro furore, ab excessu intemperantiae, ab arrogantiae ineptiis vere Magnus fuit, quomodo sanctus erit? JULIANUS fors quia Apostata a Deo ad idola, a Chris-

tianismo ad Paganismum, Christi et Christiani nominis hostis tam infestus, ut nullus magis, Voltairio ejusque gregalibus cœli terræque spectaculum est; sed orbi nunquam visum, horroris, offensionis ac indignationis plenissimum. Undenam ergo salus sit pro turpissimis erroribus? unde retributio summorum præmiorum pro summis flagitiis? unde Deus ipse merces magna nimis pro idololatria et apostasia? unde vita æterna pro desperabundis suicidis? unde corona gloriæ cœlestis pro dirissimis Christi et Christianorum persecutoribus?

Plura de his exhibet editio correctæ Viennensis Libri: *Bélisaire*, pag. 431. De assertis autem fanaticis VOLTAIRII, editio novissima Libri: *Les erreurs de Voltaire*, 1767.

II. *Religio tam gentilium Philosophorum, quam recentiorum Pseudosophorum non est vera Religio Naturalis.*

PROBATIO. Dogmata et officia Religionis Naturalis antehac descripta, certe pleraque, omnino adversantur superstitiosis Gentilium et ritibus et moribus et placitis; id quod ex historicis etiam monumentis, ex itinerum probatis descriptionibus, atque ex ipsis veterum Gentilium scriptis (nam de facto hic sermo fit) evidens est. Nonne enim (quod monstro simile est) populos omnes revelatione destitutos Idololatria fascinaverat, error omnium pessimus? Quotusquisque est aut fuit de sapientissimis illorum ab hac labe immunis? quam fatuas, fœdas et blasphemias de Deo ideas obstrudit gentium etiam cultissimarum Mythologia? quam spurca, horrida et abominanda sacrificia ad colendos placandosque Deos ab ipsis quoque Philosophis oblata? Ubi inter gentes barbaras genuina fides ac notitia de summa Dei providentia? Ubi certitudo de beata post mortem vita, seu præmio veræ virtutis, et non civilium duntaxat meritorum? Ubinam exempla humilitatis, abnegationis, veri amoris ac timoris divini? ubi victoria sui, dominium passionum; et ubi non turpissima contra naturam, et legem et honestatem naturalem facinora, ad honorandos et imitandos Deos impune perpetrata, quin et apotheosi in flagitiosissimis sæpe coronata?

Igitur sine superno lumine nunquam fuit vera Religio Naturalis, sive illa Gentilium maximis in doctrina fidei et morum absurditatibus plena; sive illa nostrorum Pseudosophorum nonnisi absurdas protrudens hypotheses, fuitiles conjecturas, principia statui ac Ecclesiæ injuriosa, placita et dogmata vero Deo ac ingenuo homine indignissima; et vel ex eo detestanda magis, quod infames idololatrias, et impietatis ethnica portenta seu legis, Religionis, justitiæ et honestatis naturalis prodigia ad sidera extollant.

Obj. I. Sapientes ethnici acie ingenii sui assecuti sunt doctrinam ex efflato Apostoli necessariam ad salutem, nimirum de Deo, quod sit, et quod inquirentibus se benefactor sit ac remunerator; cum ex CICERONIS, PLUTARCHI et aliorum gentilium sensu nulla sit Religio, si rebus humanis Dii sese non immisceant; et nisi credatur, quod Deus amet homines, hominum cura tangatur, hominum intersit negotiis. Itaque cum fides supernaturalis et divina jure ab iis non exigatur, qui nunquam de illa audierunt (quomodo

enim audient sine prædicante?) Religio gentilium quamvis mere naturalis dicenda est salvifica.

RESP. Fides, cui salutem adpromittit Apostolus, supernaturalis est ac divina ceu sperandarum substantia rerum, et argumentum sive convictio aut demonstratio non apparentium. Deum esse auctorem naturæ, demonstrat Ratio; gratiæ et gloriæ, quæ non apparent, Deum esse largitorem, Ratio non declarat. Pro ea fide exempla profert Sanctorum V. T., quos certe Revelatio excoluit, gratia sanctificavit, et merita gratiæ glorificaverunt. Ab oculis, ab auribus, a corde hominis removet præparatam in cœlis gloriam; non ergo apparet, nisi Deo revelante. Quod vero jure fidem istam Deus a gentibus etiam requirat, nemo inficiatur, nisi indignus gratia fidei Naturalista: si enim gentiles Deum, ejus cognitionem naturali sua perspicacia ex creaturis hauserant, glorificassent, exacte observando legem naturalem, Dei opem assidue implorando, et dignas agendo gratias suo tam benigno ac provido gubernatori; Deus dives in omnes haud denegasset facientibus, quod in ipsis erat, uberiores gratias, internas illustrationes, ac externam quoque prædicationem.

Verum « cum in se ipsis gloriarentur, ait CHRYSOST., nihil invenerunt eorum, quæ oportet; » non veras virtutes: « quis enim unquam, ait TULLIUS, de virtute sua gratias Diis egit? » non veram justitiam, Deum sic rogantes ex HORATIO: « det vitam, det opes; æquum mi animum parabo: » non veram sapientiam, cum ille sit sapiens ad mentem TULLII, « qui est totus aptus ex sese, quique in se uno ponit omnia; » et ad sensum HORATII: « sapiens uno minor est Jove; » non tandem veram æternamque felicitatem, quia sine fide, qua sua culpa et vitio caruerunt, impossibile est placere Deo, qui et gratiæ et gloriæ, quam sola fides demonstrat, solus ipse largitor est. Omnis ergo illa Gentilium cognitio vana et ad æternam salutem fatua est.

Obj. II. Eruditissimi S. J. Theologi hanc tuentur sententiam, sufficere gentibus, quæ nulla est notitia Christianæ Religionis, notitiam naturalem de Deo et de lege naturæ; atque hujus sententiæ S. Justinum, Clementem Alexandrinum, aliosque antiquos Patres appellant auctores. Illorum autem prior Socratem et Heraclitum æquiparat Abrahamo et Eliæ; posterior vero: « ipsa, inquit, Philosophia Græcos pædagogi more ducebat, sicut lex Hebræa « ad Christum; » quam et Philosophiam edixit justificare, L. 1. Stromat.

RESP. Quid sentiant eruditissimi TT., qui non allegantur, nescio sane; hoc scio, quod omnes sentiant cum Apostolo, sine fide impossibile esse placere Deo, et accedentem ad Deum debere credere. Scio, cunctis probari sententiam, quod ubi adultus infidelis legem naturæ intactam ac integram servet, Dei providentiæ sit, illius saluti consulere, cujus fere innumerabiles sint viæ. Verum ista minime evincunt notitiam Dei, Deique amorem duntaxat naturalem sufficere ad obtinendum finem supernaturalem, qui est cœlestis gloria.

Quod S. JUSTINUS veteres Philosophos, qui inter idololatrias unum Deum confitebantur; et TERTULLIANUS paganos, qui repentinis in casibus Deum unum invocabant, natura Christianos compellaverit; eundem fere sensum habet, ac quo CONSTANTINUS M. Arianos compellari voluit Porphyrianos, sub aliqua nimirum ratione magis analogica, quam propria. Hinc ibidem subdit

TERTULLIANUS : « fiunt, non nascuntur Christiani. » Socrates et Heraclitus comparantur cum Elia et Abrahamo, quantum præcise ad unitatem Dei a sanioribus Philosophis æque cognitam. Justificare dicitur Græcorum Philosophia, quatenus « regali doctrinæ viam parat, utcumque castigans et mores formans prius. » Cæterum, ait CLEMENS Alexandrinus L. VI. Strom. « iis, qui justi erant a Philosophia, non solum opus erat fide in Deum, sed etiam ut ab idolorum cultu discederent. » Sicubi autem sententia CLEMENTIS aut alterius cujusdam Patris æquo magis propendere videatur in salutem gentilium; opponenda est mens Ecclesiæ Catholicæ, gravissimæque rationum momenta præhabenda sunt.

Quæ sit doctrina Theologorum S. J. de salute Infidelium, nitide, docte ac eximie exponit lucubratio P. GODEFRIDI HERMANN S. J. edita Wirceburgi 1738.

Obj. III. S. DIONYSIUS Areopagita docet de Providentia divina, quod « cunctos homines ad salutem Angelorum ductibus tradiderit promovendos. » ORIGENES ad illud Apostoli : *Gloria et honor et pax omni speranti bonum, judæo primum et græco*, inquit : « quod ut ego capere possum, de judæis et gentibus dicit, utrisque nondum credentibus. » S. JOANNES DAMASCENUS salvatos opinatur omnes, « qui in vitæ puritate nullum non perfecerunt bonum, temperanter, sobrie, tenuiterque vivendo, licet non satis exercitati fuerint, nec divinam, ac sinceram fidem acceperint. » Idem plerique Patres sentiunt de illa S. PETRI sententia : *Jesus Christus et his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando*. Itaque non abhorret a sana et orthodoxa doctrina salus Gentilium etiam sine fide supernaturali.

RESP. Benignior SS. Patrum de salute Gentilium sententia videtur tribuenda nimio in celebriores Ethnicos affectui tum maxime ostenso, cum verisimiliter identidem a gentilibus Neophytis de Majorum suorum salute interrogarentur. Attamen sensum vere orthodoxum neutiquam excludunt : nam S. DIONYSIUS, ut docet Angelicus, loquitur de prima classe Gentilium, quibus de Christo facta revelatio, uti Melchisedecho, de quo ibidem : « nequaquam inanum Deorum, sed altissimi verique Dei sacerdos fuit. » Per Angelorum ductus custodiam intelligit angelicam, quam Deus uti alia ad salutem apta omnibus auxilia præparaverit, quin eandem omnes reipsa consequantur, cum subdat : « solus ferme Israel præ omnibus ad veri Dei notitiam fuit conversus. » ORIGENES de gloria quadam temporali intelligendus, cum de Gentili utcumque virtuoso subdat : « iste licet alienus a vita æterna videatur, quia non credit Christo; et intrare non possit in regnum cælorum, quia renatus non est ex aqua et spiritu sancto; videtur, quod per hæc, quæ dicuntur ab Apostolo, bonorum operum gloriam et honorem et pacem perdere penitus non possit. »

Quæ de S. DAMASCENO dicta, inter fabellas referunt saniores Critici, Leo Allatius, P. Le Quien... Demum ex communiori Patrum ac Interpretum sententia S. PETRUS loquitur de liberatione eorum spirituum in Limbo, qui initio, dum adhuc fabricaretur Arca, et patientia Dei eos ad poenitentiam expectabat, increduli fuerant aliquando de futuro diluvio; postea vero prædictionis veritatem experti et ad Deum vere conversi, quoad corpora quidem mersi aquis interierunt, sed quoad animas in Limbum descenderunt. Hæc

autem interpretatio sensui Ecclesiæ magis conformis præhabenda Patribus, qui cum S. Augustino, S. Gregorio et Niceta platonico philosopho aliquantum hæsitantes, non tam cespitaverint, quam reliquerint in medio rem necdum satis discussam.

§ III. COROLLARIA.

Cum itaque Ratio et Rationis usus in diversis diversissimus sit, et in gentilibus nostrisque Philosophastris abusus sæpius sit ac fuerit ad vitam et doctrinam a recta ratione plurimum abhorrentem; cumque affectuum rebellio, voluntatis deordinatio, studiorum inæqualitas omnium oculis pateant; nec non Magisterii interni neglectus, externi autem in plerisque defectus ingentia pervestigandæ veræ ad veram justitiam et æternam salutem viæ obstacula sint; cum tandem nemo unus luce fidei non collustratus veræ Religionis ideam sit assecutus; cedat seseque submittat Auctoritati infirma Ratio, et divinæ Revelationi fallax Philosophia, quæ in iis etiam, qui Christianam Revelationem confitentur, se sola tamen gravissimorum errorum magistra extitit. Quis enim nescit portenta opinionum circa Moralia æque ac Politica, imprimis autem circa principia Jurisprudentiæ naturalis, quæ, seposita Revelatione, ex sola ratione statuere ausi sint Scriptores heterodoxi, THOMAS HOBBS in LL. de Cive et Leviathan, PUFFENDORFF in Compendio de officio hominis et civis, THOMASius, FLEISCHERUS, SCHMAUSIUS et horum similes? Si viri etiam orthodoxi doctissimi simul et piissimi, licet SS. Scripturæ, SS. Patrum ac utriusque Juris scientia ad præcepta naturalia rite cognoscenda diligenter usi, vixdum ab errore in omnibus immunes fuerint, (prout constat ex multis propositionibus a Sede Apostolica proscriptis) qua ratione iis, qui ut ne quemquam Legis Naturalis interpretem suis cupiditatibus adversum (sive humanus sive divinus is fuerit) audire cogantur, exclusa omni auctoritate tum sacra tum profana, divinis item Revelationis posthabitis jus naturale ad suum spiritum privatum, ad propria commoda, ad effraenem sentiendi vivendique licentiam conantur fabricare? et quamvis ad tribunal rationis omnes provocent, alii aliis et sæpe sibi ipsis apertissime contradicunt, reipsa indigni Naturæ Magisterio.

DISSERTATIO IV.

DE RELIGIONE SUPERNATURALI.

SECTIO I.

DE REVELATIONE EXTERNA VERÆ RELIGIONIS.

---

§ I. PRÆCOGNITA.

Religio pro cultu Dei legitimo ab omnibus accipitur. Undenam autem homo cultum Dei legitimum certo resciat? Nimirum vel per lumen rationis, si Deus ex creaturis cognitus exigit Religionem duntaxat naturalem, uti pro statu, ut vocant, naturæ puræ; vel per specialem Dei ipsius Revelationem, si quid amplius præter officia, quæ sola ratio dictat, ab homine pro statu naturæ elevatæ, quem vivimus, requirat supernaturalis Religio, quæ fide Deo loquenti præstita in deferendis Deo obsequiis mortales dirigat ceu dux certissima omnisque erroris nescia Magistra veritatis. Loqui nempe Deum necesse est, et manifestare superna atque inaccessa menti nostræ, quæ nequidem ad arcana naturæ pervidenda se exporrigit. Inde vero se prodit summa Incredulorum temeritas et malignitas, quorum alii negare Revelationis Externæ possibilitatem, alii inutilem et homine ac Deo indignam asserere, alii divinæ œconomiae negotium omne alienum a ratione traducere ausi sunt.

His quidem displicet doctrinæ Revelatæ successiva evolutio; illis nec miracula nec vaticinia evincunt Revelationis existentiam; visum est aliis, omnia, quibus insistit Revelatio, facta negare, et SS. Scripturarum suspectam habere fidem et auctoritatem; alii vero sepositis gravioribus armis illudere Revelationi, et quod nequeunt confutare, inficetis sannis exsibilare præsumunt. Quin eo perviciacæ prolapsus est id genus hominum perversissimorum, ut cum SPINOZA, HOBBSIO et BAYLIO contra divinam Revelationem, veluti contra rem lethiferam ac sollicitè evitandam conclamantes, Deum prope ex natura, hominemque ex homine corruptissimis scriptis hactenus sustulerint. Contra hos sint

§ II. THEMATA.

I. *Religio debet esse Cultus Dei ab ipso Deo hominibus revelatus ac præscriptus.*

PROBATIO. Religio, seu cultus Dei legitimus, Deo et dignus et gratus sit cultus, oportet; igitur Deus Religionis ipse auctor esse debet, sicut objectum et finis seu præmium est Religionis. Nam si terrèni adeo Principes constituere assueverint, quibus observantiæ signis velint a suis subditis honorari, ne quid aut regia dignitate indignum, aut summæ majestati ingratum accidat; quam potiori jure Regi Regum, qui minutissima quævis alia ad suam gloriam ordinat ac dirigit, nihil magis cordi fuisse dicatur, quam augusta Religionis res, quæ divinum honorem promovet, Dei laudes celebrat, et Deum Mundo manifestum facit? Non ergo infirmæ mortalium rationi aut voluntati, minus Quackerorum deliriis aut Enthusiastarum phantasie liberum reliquit Deus, Deum quocumque vellent cultu revereri; sed ad Religionem Deo dignam Deoque gratam, hoc est, divinitus revelatam ipsemet adstrinxit universos.

Profecto in hac nostræ naturæ depravatione aut difficillimum, aut vix possibile est, ex sola ratione determinare cultum, qui infinitam Dei majestatem deceat, neque superstitiosum aut absonum quid redoleat. Undenam enim vix non in toto genere humano cultus Dei tot ritibus ac Religionum formis tam varius? undenam in ipsis etiam Ethnicorum sapientibus tam monstrosi circa cultum Dei errores, tam ridiculi et superstitione infames ritus, tam detestanda a libidine et crudelitate sacrificia; nisi ex illo Incredulorum putido mendacio, quod sola ratio ad determinandum Dei cultum sufficiat; et ex illa Baylii impiissima sententia, quod errores in Religione ne Atheum quidem damnationi reddant obnoxium, si absit malitia? sed nempe abesse non posse, ratio demonstrat; proin a Deo Dei cultus legitimus est determinandus, qui sicut non sola lege naturali nos regere, ita nec sola Religione naturali se coli voluit; quod deinceps pluribus demonstrabitur.

Atque inde est, quod BOLINGBROCKIUS (operum suorum vol. V. pag. 908), quamvis invitus huic nostræ assertioni non obscure subscribat.

II. *Religionem a Deo hominibus revelandam ac præscribendam esse, fere persuasio naturalis est.*

PROBATIO. Id quidem confessus est SOCRATES in Platonis Alcib. 2. Quod ignorent homines, quid Diis gratum sit, ac idcirco concludit; « nihil tutius atque consultius esse, quam quiescere et exspectare, donec aliquis didicerit, quo nos animo et erga Deos, et erga homines esse oporteat. » PLATO in Epinomide « neminem, ait, pietatem docere posse, nisi Deus quasi dux præiverit ac magister. » In Phædone (qui est Dialogus de animæ immortalitate) SIMILAS dicit, idem sibi videri, quod Socrati, nempe difficillimum aut plane impossibile esse, veram pietatem ac Religionem certo cognoscere, « nisi quis firmiore quodam vehiculo, aut verbo quodam divino transvehi possit. » TULLIUS vero quamvis gloriatur, quod sic studuerit Philosophiæ, ut omnes

cognoverit disciplinas, tandem confitetur : « Mihi autem non modo ad sapientiam cæci videmur, sed ad ea ipsa, quæ aliqua ex parte cerni videantur, hebetes et obtusi. » His suffragatur tota fere antiquitas cum LACTANTIO, dum scribit : « Verum autem scire, nonnisi ejus est, qui sit doctus a Deo. » Omnium sane temporum monumenta testantur, quod ubi legum Conditores de Religione quidquam statuerunt, id omne tanquam cælo delapsum populi susciperent.

ROMULUS et NUMA dum sacrificia ordinarent, ceu a Deo docti censebantur. LYCURGUM ab Oraculo Delphico instructum credebant. SYENIS Rex Ægypti circa sacra potissimum a commercio cum Diis celebrabatur. Nec artibus aut machinis opus erat Regibus, ut ritus et sacrificia a Diis se accepisse, subditis persuaderent, quod ipsa natura dudum gentibus persuaserat; quæ ideo omnes suæ Religionis divinitatem mire extollebant, ac summe venerabantur. Igitur ubi de Religione ceu cultu Dei legitimo agitur, non hominis, qui cultum debet, criterium; sed Dei, cui debetur cultus, beneplacitum veræ Religionis norma est. Deus autem, ut auctor Religionis, cultum sibi gratum, ut objectum, Religionis cultum se dignum, ut finis et præmium Religionis, cultum undequaque perfectum jure deposcit; quem tristissimo generis humani fato sola ratio nunquam, nulla unquam Philosophia, etiam per sectas quam plurimas studiosa culta, est assecuta.

Obj. Religio Revelata non est aliud, quam ipsamet Naturalis Religio, sed emendata seu magis exulta; cum ergo hæc tota sit in rationis usu, illa nihil præscribit, quod ratio non capit. Profecto sola ratione duce (prout de gentibus non obscure innuit Apostolus) amari ac honorari Deus ab homine potest; ut quid inde ab exordio Mundi Deus sit locutus, quo sui cultum homines edoceret, fide et præscriptis ritibus exhibendum?

RESP. Admitti ceu verum poterit assertum hoc sensu : Religio Revelata est Religio Naturalis vera, quæ antehac per Idololatriæ tenebras misere obfusa, suo dein candori ac splendori restituta, nova nos notitia rerum utilissimarum ac jucundissimarum collustret, quas sola ratio humana vel nunquam, vel non ita certo cognovisset. Hac vero mente, quod Revelatio Externa veræ Religionis nihil admodum contineat, quod sine illa resciri non potuerit, falsissimum est; cum ne unum ex omni retro memoria produxerint Naturalistæ, qui (sive Socrates, sive Tullius aut Plato is fuerit) Deum ex creaturis cognitum sine fide, ut decebat, Deum coluerit et amaverit.

Adeant defensores illi Naturalis ac Philosophicæ Religionis S. CYRILLUM ALEXANDRINUM L. VI. contra Julianum; ac quid ibi de Socratis cultu et amore Dei ad leges naturæ Porphyrius edicat, audiant! audiant LACTANTIUM de philosophia, vita et religione Ciceronis sententiam! L. III. Div. Inst. c. 14. Ipsos PLATONIS libros V. et VI. consulant, atque cum alias plenis buccis, Naturæ, Rationis, Sapientiæ laudes creparent; jam, velint nolint, exclament : o præclaram divini PLATONIS philosophiam! o sancta Religionis sic dictæ Naturalis scita, ubi pro naturæ legibus jacturæ aut molestiæ metus est, pro ratione libido, et pro sapientia nulla non absurdissima sensa de Deo et cultu Dei! Quæ sit doctrina Apostoli, nuperrime declaratum.

SECTIO II.

POSSIBILITAS AC UTILITAS REVELATIONIS EXTERNÆ.

§ I. PRÆCOGNITA.

Revelationis divinæ triplex objectum esse potest: Res videlicet ejusmodi, quæ naturali ratione investigantur, sed ope revelationis facilius, clarius, certius, universalius, utilius; præsertim quia cum obsequio etiam intellectus et cum merito fidei cognoscuntur, uti sunt præcepta Legis Naturalis. Dein objecta, quorum cognitio creati intellectus perspicaciam exsuperat, uti sunt dogmata fidei et præcepta supernaturalia. Demum doctrinæ, quas, ut ab omni suspitione erroris liberentur, quodam divinitatis sigillo munitas Deus homini tradit; sunt autem Prophetiæ et Miracula invictissima illa divinæ Revelationis argumenta.

Naturalistæ plerique omnes, BOLINGBROCKIUS, CHERBURIUS, BLOUNTIUS, ROUSSEAUVIUS et cum primis TINDALIUS, quamvis, ubi e re sua esse videtur, Rationem ultra meritum deprimant; tamen ubi contra divinæ Revelationis possibilitatem et utilitatem decertant, ultra modum extollunt humanæ Rationis præstantiam, ita ut, cum Legem quoque Naturalem summe claram, ab omni dubio expeditam, nullis egentem adminiculis, et cuivis rudi perviam deprædicent; solam Rationem ad eam semper et pro omni eventu intine perno-scendam sufficere contendant. Quippe hominum, si superis placet, oculatissimi non vident Legis etiam Naturalis profunditatem, vastitatem atque amplitudinem; simul autem hominis lapsi cæcitatem, imbecillitatem, inconsistentiam et perversitatem.

§ II. THEMATA.

I. *Revelatio Externa Cultus Divini nullo modo impossibilis est, sed divinis attributis maxime congrua.*

PROBATIO. Ex parte Dei neutiquam repugnat (cum sit supremus Dominus omnium creaturarum) quædam ad sui cultum, quæ Religione naturali præscripta non sint, hominibus imperare. Possit Deus hominem utut sibi charum charis simul omnibus, patre, matre, conjuge, liberis et fortunæ bonis orbare; ac simul pro casu tam acerbo exigere, ut querelarum loco supplex sit adoratio judiciorum Dei; et non possit multo faciliora injungere? Possit paterfamilias, quo filiorum amorem et obsequium exploret, quædam identidem exigere non absolute necessaria; et non possit Deus?

Neque ex parte creaturæ rationalis ulla est repugnantia: non enim Deus aut nimia imponit, aut impossibilia præcipit, utpote Legislator infinite

sanctus et justus; creatura autem rationalis, quo plus præstat operæ, eo plus mercedis expectat ab eo, qui inquirentibus se remunerator est, ac ipsemet suorum merces magna nimis. Tandem exigit ipsa Dei in homines summa benignitas, ut id revelet pater æternus, quod sibi relicta filiorum ratio etiam sagacior nunquam detectura sit; cultum scilicet Dei legitimum, qui sit et dignus et acceptus Deo, homini vero ad vitæ sanctitatem æternamque salutem vere proficiuus.

Adhæc necessaria est Revelatio : existit Revelatio : (quæ deinceps conficiuntur) ergo possibilis est.

II. Revelatio Externa summe utilis est, ceu clarior, brevior et perfectior via ad bonam vitam, veramque Religionem.

PROBATIO. Quod vulgus hominum attinet, experientia constat ejusdem incapacitas ad discendam philosophiam : nam quia rude, caret ingenio satis acuto et caret otio : quia leve, præceptionibus philosophorum raro benignas aures accommodat : quia pervicax, ad quamcumque disciplinam fuerit fortuito delatum, illi quasi affixum saxo adhærescit. Jam vero loquente et attestante Deo non est opus inquisitione, neque acri et perspicaci ingenio, neque multo otio; quia per Revelationem sine labore ea innotescunt omnia etiam pueris, quæ nonnisi post adultam ætatem et post longa studia consequuntur Philosophi. Ad divinam vocem arrectas aures habere solent, atque eorum animis impressa manent cœlestia mandata, dum elabuntur humana. Denique præceptionibus divinis mentem submittimus, nec contumaciter audemus contendere cum omnipotente. In omni vita civili, multo autem magis in rebus ad Religionem pertinentibus homines fide ducuntur : pauca perfecte norunt, plura credunt : nulli fere sunt, qui suum adhibeant iudicium, et qui non id habeant ratum, quod judicatum vident ab iis, quos maxime probant : et ubi judicandum est, magis sunt a natura comparati ad recta de factis ferenda judicia, quam ad argumentorum vim explorandam, certitudinis moralis quam metaphysicæ meliores æstimatores.

Philosophi vero etiam perspicacissimi in Revelatione, ceu externa legum naturalium promulgatione, sine dubio multa invenirent veritatis et scientiæ adminicula : nam

1°. Illa oculis exhiberet, quæ solum ratiocinando ipsi concludunt; in quo sicut erroris summa securitas, ita facilitas maxima; uti si in scientia Mathematica sufficerent enuntiata theorematum sine demonstrationibus; cum ergo Revelatione caruerint veteres Philosophi; « errarunt velut mari magno (ut ait LACTANTIUS) nec quo ferrentur intelligebant, quia nec viam cernebant, nec ducem sequebantur. » Recentiores Naturalistæ perfectiorem complexionem legum naturalium perfecerunt; an quia Pythagoram, Socratem, Platonem vincunt ingenio et gravitate, cum quibus complures eorum nescio an vel comparari possint? an non potius propter illam ipsam Revelationis lucem, quam ingrati aspernantur? Quippe ab Evangelio, quod fastidiunt, Theistæ exscripserunt quidquid boni habent, sicut meliora sua Platonicæ hauserunt ex Judæorum scriptis; quod etiam ex parte fecit Mahumes. Atque ut exemplo domestico utar; unde alias, quam a Christianis legibus, illa Majorum nostrorum rejecta jam nunc est, inveterata invicem trucidandi libido,

aut barbara potius gloria, contra maxime perspicuum juris Naturalis principium *Non occides?*

2°. Si veteres illi a Deo accepissent præceptorum naturalium complexio-nem; profecto in rebus maximi momenti, in Dei cultu, et in alia doctrina morali universa non fuisset seu monstrosa illa opinionum dissensio, seu tot et tam fœda errorum monstra.

3°. Vox Dei loquentis sustulisset omnem anxietatem ac dubitationem, quam in animis Philosophorum relinquere videtur ratio, etiam circa res gravissimas et maxime confirmatas.

Præterea sicut errorem a præceptis morum et Religionis removet; ita sum-mam iisdem præceptis addit auctoritatem Externa Revelatio. Quamvis enim quisque investigare posset omnia vitæ et fidei officia; multo tamen effica-cius idem commoveretur ad ea exequenda, si eadem ab ipso Deo externe injungerentur, miraculorum splendore confirmarentur, et (quod præcipuum est) per divinam Revelationem in clariori luce constituerentur futura virtutis præmia et vitio destinata supplicia; quæ interim sola ratio imperfecte ap-prehendit, et circa ea homines sibi fingunt, quidquid velint. Sane si Deo admonente intelligamus, paratum esse nobis Regnum, visionem intuitivam Dei, immensum et inenarrabile gloriæ pondus; sed contra manere impios horrenda supplicia, vermem nunquam moriturum, et ignem inextinguibili-lem: quis dubitet, quin majorem habituræ sint vim ad impellendos homi-nes ad virtutem, vel ad coercendos a flagitiis hæ expressæ denuntiationes, quam fictæ Camporum Elysiorum et Stygis imagines!

Inde est, quod Revelationem divinam propter utilitatem illius maximam summi Philosophi ardentibus votis expetierint, non sine spe tanti a Deo mu-neris suo tempore obventuri. Vide Thema II. Sectionis præcedentis; nec non CLARKIUM, FORSTERUM, DITTONUM, HUTVILLIUM, et præprimis P. BUFFIER S. J. in præstanti opere: *Exposition des preuves les plus sensibles de la véritable Religion, Paris, 1732.*

Obj. I. Incredibile videtur, Deum aut velle aut posse hominibus sese communicare; tum quia hominis vilitas a Majestate divina distat infinite; tum quia de modo unionis divinæ cum homine, nullo modo constat. Est quippe medium ad instituendos homines extraordinarium, a naturali con-stitutione disjunctum, quodque necessario fundari debeat in prodigiis, qui-bus fidem addere credulitas est.

RESP. Nequiter hic se humiliant Increduli alias superbissimi: si enim sin-cera et rationabilis sit eorum de sua vilitate confessio; fateantur necesse est, quod cum semetipsos ignorent, circa Deum et Dei cum homine unionem non possint erudiri, nisi a Deo; qui cum infinite bonus sit ac potens, de ejus voluntate sese modo, quo voluerit, communicandi hominibus, sive per lumen rationis, sive per lumen Revelationis, sive per inspirationem, sive per Incarnationem, non est ambigendum; licet is modus non sit admodum per-vius humanæ rationi, quæ si omnia pervestigare omnino posset, nulla essent mysteria et dogmata fidei (objectum fidei liberæ ac meritoriæ), nulla Dei judicia abscondita aut investigabiles viæ ejus.

Præsumptionis fundamentum contra veritatem Revelationis nequit esse

ignorantia : quam multa enim in rerum natura et in ordine Providentiæ naturalis oculorum fugiunt et mentis aciem, quæ ineptissime pronuntiaremus incredibilia ? Adhæc major inter divinam œconomiam et naturalem rerum ordinem intercedit connexio, quam solent Theistæ suspicari. Demum si miracula sint possible, eaque patrandi causa sit legitima ; quæ est, quæso, ista adversus illam præsumptio ? Numquid ante ducentos annos incredibile visum fuisset, quod sint animalia acaro millies tenuiora, suis tamen venis, arteriis, cæterisque artubus instructa ? Nonne Siamenses, qui aquam frigore constrictam nunquam viderant, rem incredibilem pronuntiant potiori jure, quam Theistæ miracula ? cum illud Siamensium judicium nulla ratio ipsis cognita elevat, et legibus naturæ ipsis cognitis phænomenon istud non videtur consentire : at Revelationem probabilem adeoque miracula etiam (sine quibus Revelatio vix habet auctoritatem) credibilia facit hinc opis divinæ necessitas, illinc divina bonitas, quibus permoti inter Ethnicos sapientissimi hanc a Deo gratiam et petierunt et expectaverunt.

Obj. II. Revelatio seu Mosaica seu Christiana gravissimum onus et credendorum et agendorum imponit hominibus. Homines ea sæpius abutuntur ; jamque occasio extitit multarum calamitatum. Denique perquam levis semper fuit Revelationis efficacia ad temperandas hominum passiones : sed primum divinam bonitatem, alterum sapientiam, et postremum potentiam Dei infinitam minus commendant ; itaque Revelatio non ita est congrua divinis attributis, ut prætexunt ejusdem defensores.

RESP. Duo sunt, quæ Deus ab homine potissimum exigit, fuga mali et exercitium boni ; hæc ut certius obtineret, varias leges et ritus imposuit, quibus ceu repagulis etiam aditum mali præcluderet ; non secus ac prolis incautæ amantissimus parens eam non solum prohibet ab ultima præcipitii margine, sed a vicinis ejusdem locis ; ne si ferat se, quo licet, proruat, quo non decet. Etiam providentiæ divinæ naturalis muneribus homines abutuntur, et Revelatio per lumen naturale homini a Deo facta, ad moderandam hominum vitam, multo leviolem efficaciam habere deprehenditur, quam habet Revelatio e. g. Christiana. Non ergo a Theistis judicandum est de divinis institutis ex hominum moribus, sed ex legum scopo. Ratio et Fides admonent, quid faciendum ; et Fides melius admonet. Utraque multa habet ad virtutum incitamenta ; sed Fides habet potentiora. Neutra vero cogit ad amplectendam virtutem, neutra tollit arbitrii libertatem.

Obj. III. Lex naturalis tam est perfecta, ut nihil ad mores et Religionem pertinere possit, quod quisque etiam idiota non pervideat. Deinde quid interest, si quis pius in Deum, benignus in proximum sobriusque sit, motivis excitatus naturalibus an revelatis ? Virtute sola delectatur supremum Numen, et quæcumque institutio etiam cœlestis huic fini subservire debet. Quæ igitur utilitas Revelationis ?

RESP. Quam mala fide identidem oggerunt toties repressa minuti Philosophi ? Quis unquam Philosophus officiorum vitæ et Religionis summam confecit sine maximorum errorum admixtione ? Quotusquisque eorum fuit animo ita comparatus, uti Ratio præcipit ; et disciplinam suam non ostentationem potius scientiæ, quam legem vitæ putavit ? Qui factum, ut sola

ratione duce ne una quidem gens in Veri Dei legitimum cultum inciderit? Qui contigit, ut sola gens Judaica Veri Dei notitiam habuerit? Nonne summo hominum bono legem et ipsa continet naturalem Religio Revelata, constans, perpetua et flecti nescia vitæ regula, externa et nova legum naturalium promulgatio sine admixtione erroris ac superstitionis, et cum nova earundem auctoritate a miraculis aliisque argumentis ad vulgi captum valde accommodatis? Veras virtutes et vitæ sanctitatem, quæ Deo grata sit, et gratum hominem faciat, undenam hauries limpidiùs ac certius? an ex monstrosa veterum, aut ex corrupta recentiorum Naturalistarum philosophia? An ex Revelatione Mundo cœva, quæ constanti et perpetua Traditione ad nos pura et incorrupta decurrens, a singulari doctrinæ puritate suscipienda est, præceptis morum optimis instructissima, nobisque commendatissima a viris in omni ætate ab insigni pietate conspicuis?

Quam igitur præclare LACTANTIUS pro hac contra illam: « da mihi virum, qui sit iracundus, maledicus, effrænatus; paucissimis Dei verbis tam placidum, quam ovem reddam. Da cupidum, avarum, tenacem; jam tibi cum liberalem dabo, et pecuniam suam plenis manibus largientem.... Nam quis hæc Philosophorum aut unquam præstitit, aut præstare, si velit, potest? » L. III. *de falsa Sap.*

Obj. IV. Ratio præ Revelatione certa est; nam illa parit certitudinem metaphysicam, et demonstratione innititur, hæc vero nonnisi moralem, quæ est ab auctoritate. Facilior etiam via est ad veritatem per Rationem, dum contra difficillimum sit dijudicare Revelationem veram a falsa; tum ob varietatem prætensarum Revelationum, et cujusvis nationis de sua Religione a Diis accepta persuasionem; tum ob perpetuam variationem in Religione per Traditionem propagata. Id certum, quod hodie apud gentes magis exultas clarior vigeat cognitio legum naturalium, ad quas si cæcutiit Antiquitas, nihil id prorsus obesse potest perspicuitati illarum legum in se clarissimarum.

RESP. Cum præcepta morum et fidei per se evidentia non sint, nec plerique hominum valeant conficere demonstrationes, manet Revelationis summa utilitas respectu multitudinis. Manet quoque respectu sapientum, quia externa promulgatio præceptorum naturalium, confirmata miraculorum et vaticiniorum splendore, confirmat animos jam veritate per rationem imbutos, efficitque magis constantes, dubiis et suspicionibus minus obnoxios; est lucis quoddam augmentum et magis auctoritativa, quam ea, quæ sit per rationem; et cum omnes sensus feriat, attentionem majorem provocat. Moralis certitudo, ceu hominum ingeniis magis accommodata, eandem vim habet in vita civili, quam habet metaphysica. Adhibemus fidem sensibus et testimoniis hominum sine ulla errandi formidine. Cui principio philosophico firmiter adhæremus, quam factis positus in consensione hominum? Prius dubitarem de æqualitate trium angulorum in Triangulo et duorum rectorum, quam de existentia S. KILIANI et ejus glorioso martyrio. Sic quamvis immortalitas animi solidissimis argumentis fuerit a Platone et aliis demonstrata; tamen CICERO scripsit, quod multi alii experiuntur: « dum lego, assentior; cum posui librum, omnis illa assensio elabitor. » Et quod demum argumentum ad convincendum etiam philosophum esset magis accommo-

datum, quam mortui sepultique amici frequens apparitio, et de rebus huius et alterius vitæ sermo gravis et constans in iis circumstantiis, cum omnes sensus sine ulla perturbatione essent liberrimi? Igitur sensus et consensio hominum eam pariunt certitudinem, quæ rationi quocumque nomine certæ quoad vim et efficaciam ad persuadendum nullatenus cedit.

Facilius inveniri posse præcepta vitæ per rationem, quam per auctoritatem Revelantis, plane absurdum est; cum experiamur, nullos plane priori modo informari, totum autem genus humanum institutione a parentibus, magistris et publica fide accepta, ubique erudiri. Homines facile institui, difficulter philosophari, abunde stabilitum. Mutationi exposita est Religio Traditione propagata: numquid minus Religio promulgata per rationem, cujus in diversis usus diversissimus est? Sed libri, quibus innitur Revelatio, possunt interpolari et adulterari. Quam ridicula conclusio! omnes ergo libri sunt corrupti? Ex vanissima suspicione contra innumeros et integerrimos testes concludere, temeritatem habet maximam. Quod in systematis philosophicæ Religionis major quædam claritas in rebus compluribus hodie vigeat; hoc omne perfidi a vera Religione apostatæ secum abstulerunt: uti antehac dicta manifestant.

Obj. V. In omni ætate, populi, qui Revelationis auctoritate ducebantur, novarum semper revelationum percupidi fuerunt; nec ullo tempore impostores deerant, qui populos fallerent; ut idcirco probandi sint spiritus, utrum ex Deo sint. Hoc vero examen longe difficilius est, quam Rationis ductu ipsam veritatem invenire.

RESP. Populi semper avidi fuerunt novarum Revelationum; esto. Ergo nulla vera; quæ consecutio philosophi! Unde orta est hæc populorum ad recipiendas Revelationes propensio, nisi ex conscientia suæ ignorantiae, et sensu illius indigentiae, in qua erant constituti; aut ex antiquissima Traditione a communibus parentibus accepta, qua sciebant, Deum olim cum hominibus locutum esse? Ergo contra communem hominum sensum negant Theistæ, Revelationem esse utilem, et deprecantur munus ab omnibus expetitur.

Impostores discernere, nullo modo tam difficile, quam ex sola ratione omnem veritatem dignoscere: nam rudibus ad omne examen ineptis omnia æqualiter sunt difficilia, et summa eorum felicitas est, si sorte nascendi hoc summum acceperint a divina providentia beneficium, ut cum lacte suscipiant veritatem, cujus inveniendæ pares non fuissent. Aliis quamvis ad ratiocinia ineptis facilius est, factum dijudicare, quam philosophica disputatione veritatem invenire, cum experiamur eos bene contexere narrationem facti, cujus ipsi testes fuerunt, et recte judicare de aliorum relationibus. Demum quod prudentiores et doctiores, qui solent presidere cæterorum hominum Religionibus ac opinionibus, summas in religione Revelata utilitates reperiant, ex alibi dictis indubium est.

SECTIO III.

NECESSITAS RELIGIONIS REVELATÆ.

§ I. PRÆCOGNITA.

Est hæc ac fuit multorum sententia, potuisse haud dubie æternam salutem consequi eos, qui in statu Legis Naturæ per bis mille annos Deum coluerint ex creaturis cognitum, et a gravioribus peccatis sese abstinuerint, quæ ipsa ratio dictat rationi adversantia. Cum enim Numen benignissimum omnes homines velit salvos facere, medium salutis æternæ ita debere esse comparatum contendunt, ut obtineri ab omnibus possit; quod proin aliud non fuerit; quam lex illa naturalis. Fuit namque æterna salus non uni alicui genti tunc alligata, sed sicut lex, ita salus una omnibus communis. Multa etiam pro illo statu, quo Dei natura minus homini perspecta erat, humanæ imbecillitati indulsisse Deum excogitata a prudentioribus symbola Divinitatis, per quæ rudiores clara Dei notitia non imbuti, quadam ipsis etiam Patriarchis, THARÆ imprimis et ABRAHAMO, nec non LABANO et JACOBO consuetæ sensibili ratione Deum colerent et adorarent. Posthac ubivis terrarum invalescente Dei et legis naturalis aut oblivione aut ignorantia, cum homines ipsa illa symbola pro Diis haberent; gentem aliquam peculiarem ex omnibus discretam fuisse, quæ certis instructa legibus reliquis exemplo esset. Hac vero servitute et legum jugo excusso tandem venisse Messiam, qui tot legibus ac ritibus abrogatis primam illam libertatem restituerit, revocata sola lege morali, ac naturali de Deo notitia, addita tantum fide in Christum.

Atque hujus sui systematis hoc ponunt fundamentum, quod de divina bonitate non sit præsumendum, velle tot hominum myriades aut olim propter defectum fidei in Christum, aut hodie propter fidem non rectam in Christum ad tartara detrudere. Tametsi vero id genus Naturalistæ nostris Incredulis, qui omnem et Revelationem et Fidem divinam explodunt, aliquantum æquiores videantur; tamen par fere impietas paribus armis profliganda est.

§ II. THEMATA.

I. *Necessaria semper fuit Revelatio Externa Religionis, ceu Legis universos obligantis,*

PROBATIO. Religio est universalis omnium Regula obligans et pueros, qui inde a teneris ad cognitionem, timorem et amorem Dei, ad justas veri et æqui leges adstringuntur; et plebeios, qui inter virtutes et vitia discernere;

et tenuioris ingenii homines, qui, modo non sint animi impotes, nulli rectæ rationis officio deesse debent. Hæc vero Regula nequit esse duntaxat humana; cum hominis in hominem non sit tanta auctoritas, quæ (tametsi ARISTOTELIS aut PLATONIS aut cujusvis sapientioris Philosophi fuerit) vel unius hominis, nedum totius gentis humanæ conscientias ligare valeat ceu ineluctabilis; unice proin a Deo Revelante, cujus infinita est sapientia, veracitas et majestas, ea est repetenda.

Nimirum inde ab exordio naturæ rationalis certissima edocuit experientia; 1°. Plerosque mortalium non admodum intentos fuisse in rerum invisibilium notitiam ac contemplationem; minus affectos ad divina, quam humana; abreptos cura terrestrium præ illa bonorum cœlestium; et corporis, quam animæ studio magis addictos. 2°. Magisterio destitutos, tametsi vellent, haud potuisse tot inter Mundi illicia, hominum scandala ac vitiorum impedimenta, solo rationis lumine ad Dei Veri, Unius ac Providi cognitionem cultumque legitimum, ad spem firmam æterni in cœlis præmii, ad suæ mentis immortalitatem rite æstimandam eluctari. 3°. Magisterium, si quod fuit, non fuisse præ universis, quod liquet ex dictis; nec fuisse sufficiens ad tot tantæ Religionis officia omnibus efficaciter persuadenda, utpote sola auctoritate humana nixum, eorum scilicet Magistrorum, qui perpetuas inter se discordias foverent ipsi, ut quod uni verum, alteri falsum, aut dubium videretur; ipsi quamvis perspicacissimi, post longissima tamen studia, qua ancipites circa veritates ex Revelatione certissimas, qua in omne genus errorum prolapsi; ipsi, quod melioribus auspiciis aliquando invenere verum (uti de animæ immortalitate et de præmiorum pœnarumque æternitate), non habentes tamen pro incunctanter vero et certa Regula morum.

Atque ideo acutissimi quique populorum moderatores pro asserenda suis legibus ac institutis ineluctabili auctoritate, easdem ex inito cum Superis consilio prodiisse, commenti sunt. Igitur quovis tempore ad excutiendas erroris ac dubii nubes lumine Revelationis indigebant mortales universi.

Verissime jamdum pronuntiavit LACTANTIUS de Religione mere philosophica et naturali: « Sed nihil ponderis habent illa præcepta, quia sunt humana; et auctoritate majori, id est, divina illa carent. Nemo igitur credit, quia tam se hominem putat esse, qui audit, quam est ille, qui præcipit. » L. III. c. 27.

II. *Revelatio Externa semper necessaria fuit ad cognoscendum Primi Hominis peccatum, hujus pœnam et remedium.*

PROBATIO. Quis est homo, qui naturæ corruptæ malignitatem et miserias non sentit vixdum natus? qui non perpetuæ inter carnem et spiritum contradictionis tragicos effectus experitur? qui, dum corpus quamvis ex imperio Numinis animæ subditum, animæ tamen constanti rebellionē oblectatur, meliora quidem videat et probet, sequatur tamen deteriora? qui suæ rationis cæcitati, voluntatis deordinationi, et concupiscentiarum rebellionē non merito ingemiscit? Inde vero Ethnicī etiam, CICERO et PLINIUS conquesti, quod homo a natura non ut a matre, sed ut a noverca in lucem editus sit; inde summi etiam Philosophi PYTHAGOREI et PLATONICI inferebant, nos in statu

multo feliciore primum conditos, et in hunc quasi purificationis statum detrusos fuisse, ad luendas hic pœnas criminum illie patratorum; inde alii duas in nobis animas esse delirarunt; inde tota fere antiquitas sibi persuasum habebat, eo in statu (in quo nunc est) hominem a Deo minime creatum esse; alioquin, cum tantus sit operis creati defectus, in ipsum auctorem redundaret; nec instituti divini esse, quod nascamur iræ, non gratiæ filii; si vero ita sit, injuriam esse, cum omnis ira feratur in auctorem injuriæ; igitur irato Numini injuriam ab homine illatam fuisse; quisquis autem inferat injuriam, cum jam existere; aliquis proinde, isque primus homo esse debuit, qui filius iræ natus non sit, ne in infinitum fiat progressus. Funestam igitur mutationem naturæ integræ in depravatam, nocentem, et ream a primorum parentum culpa derivari, extra omne dubium prudens positum est, semperque fuit.

Undenam autem, quod natura aliquando integra extiterit; quod Primus Homo prævaricando legem divinam ea integritate exciderit; quod unius hominis peccatum et cum eo mors in omnes homines pertransierit; certo rescirent omnes Mundi ætates, atque omnium ætatum homines, licet gentiles, nisi ex Revelatione divina scripta vel tradita; qua Deus, cui salus nostra curæ est, ut tales essemus, quales esse debemus, nos scire voluit, quales fuerimus; qua ut hominem suæ conditionis ac miserrimi status (in quo nunc est) pudeat, fecit cognoscere illius gloriam, unde exciderat; qua voluit hominem sibimet imputare, quod patitur, ac divinæ misericordiæ se vel inde obstrictum esse intelligat, quod non patiatur graviora; quodque cum homo per seipsum merito finiti valoris haud valeat, nec Deus ipse sibi possit satisfacere, cum modum et rationem inierit Dei sapientia, qua et homines bearet, et justitiæ satisfaceret, Deum-Hominem ordinando Redemptorem: nam homo esse debuit, qui pro hominibus satisfaceret; et Deum esse par fuit, cujus satisfactio esset infinita.

Itaque tametsi in administratione naturali vestigia deprehenderentur tanti Mysteriorum de lapsu et reparatione gentis humanæ; tamen, ut docet S. AUGUSTINUS L. IV. contra Julianum, sine revelationis luce rem duntaxat, hoc est, corruptionem naturæ agnoverunt; causam vero nempe peccatum, ut vocant, originale, multoque magis ejusdem remedium innixum meritis Christi omnes ignorarunt.

Testatur CL. HOOKE Tom. II. legisse se in antiquissimis Ægyptiorum scriptis: « in primo cœli statu hominem supremæ rationi interius unitum fuisse, et in suis actionibus justitiam secutum; animum ejus sola tunc delectatum veritate, immunem ab omni errore. » STRABO L. XV. pag. 713. de hac Indorum doctrina testatur: « olim omnia plena erant triticiæ et hordeacæ farinæ: fontes alii lacte, alii aqua fluebant... Homines autem ob satietatem ac luxuriam ad contumeliam se transdiderunt. Jupiter igitur illum statum exosos omnia abolevit, et vitam per laborem degendam instituit. » In quæ sensa commentatur CAUSABONUS: « Nemo dubitabit hæc legens ex eo esse ficta, quæ nos sacra pagina docet de statu primi parentis ante lapsum. »

III. *Revelatio Externa cum primis necessaria est ad cognoscendum et obtinendum Finem Hominis ultimum.*

PROBATIO. Finis, ad quem Deus hominem creavit, non est alius, quam illa merces nostris laboribus promissa; quam corona illa, quæ manet victores ex hoc rerum mortalium conflictu egressos; quam propositum nobis præmium æternæ beatitudinis, quæ sit clarissima Dei visione inchoanda, amore perficienda, et gaudio complenda sempiterno. Hunc tam sublimem et excelsum Finem (cum vires humanas superet) merito vocamus supernaturalem, non liquido cognoscendum, nisi per lumen Revelationis supernaturale, nec certo obtinendum, nisi ope gratiæ supernaturalis. Quantumvis enim communis omnium populorum ac temporum consensus de æterna hominis felicitate non obscure testaretur, tamen nec vera illius obtinendæ media suggerere, nec, in quo sit vera et æterna hominis felicitas, tota retro antiquitas (quæ luce caruit Revelationis) clare pervidere ac rite statuere unquam potuit; in Campis Elysiis quærens gaudia immortalium animorum, quæ nec sunt, nec vera esse possunt, nisi in cœlis et in Deo. Ubi vero ad rite cognoscendum Finem hominis Ultimum superna Revelatio, ibi ad eundem certo obtinendum præter Revelationem, divinæ gratiæ auxilium plane necessarium est.

Ut ad Deum remuneratorem accedere possit homo, necessaria omnium fides, quæ Deus credenda proposuit; necessaria omnium obedientia, quæ Deus præcepit agenda; necessaria omnium expiatio, quæ contra Deum homo deliquit; necessaria virtutum merita, quæ cœlesti, supernaturali ac æterno digna sint præmio; necessaria omnium executio, quæ cœu media ad æternam salutem Deus ordinavit. Undenam autem horum omnium (inter quæ altissima mysteria, sacerrima Sacramenta, leges, veritates et virtutes supernaturales sunt) aut sufficiens sine divina Revelatione cognitio; aut sufficientes ad eorum omnium observantiam sine gratia divina vires in homine, tam ad divina et cœlestia cæco, quam infirmo? Ergo vel nulli unquam Philosophi cognoverunt, aut potuerunt cognoscere omnem veritatem; vel impleverunt aut potuerunt implere omnem obligationem ad perfectam Religionis et morum informationem pertinentem.

Quid enim inter cætera ad Religionem tantum attinet, quantum cognitio viæ et modi, quo peccata expiari possint, et placari insensum sceleribus Numen? At dum malum aperiebat Ratio, et conscientia minitabatur, remedium nullum afferebat Philosophia. Pœnitentia nunquam visa est Philosophis, neque debuit videri expiatio criminis sufficiens ad ulciscendum legum divinarum contemptum, ad vindicandam divini imperii majestatem, ad manifestationem divinæ sanctitatis; hinc ad sacra omnis generis et expiatoria sacrificia veteres ubique confugerunt, ipso etiam litantes humano sanguine; quæ tamen sacrificia minus probarunt sapientes, rati exspectandum esse, donec reconciliationis inter Deum et hominem modum Deus ipse hominibus significaret.

IV. *Revelatio Externa Religionis, quantum omnibus semper necessaria, tantum fuit omnibus communis.*

PROBATIO. Ut primum condidit Mundum, etiam se manifestavit homini Deus, et lapso promisit Messiam ex muliere nasciturum; horum testem constituens ADAMUM. Hic tametsi filii ac posteris easdem revelationes ac promissiones divinas communicaret; tamen prima jaundum Mundi ætate hominum culpa factum, ut eæ penitus oblitterarentur, nisi in Enoch, Lamech atque aliis quibusdam Sanctis fides in Deum, spes in Christum et veritatum divinarum notitia ac veneratio perstitissent. Invalescente hominum malitia missus a Deo NOËMUS, quem cum, reliquis submersis, solum servaret Deus, divino hoc miraculo cum potestatem, tum voluntatem salvandi Mundum comprobando, spem hominum in Messiam denuo corroboravit. Vigente etiamnum memoria Noëmi, Deus ABRAHAMO undique ab idololatriæ ciucto Messiae adventum iterato promittit. Hunc ISAAC et JACOB cum suis in fide et spe expectabant; et quamvis abominatio terram undequaque oppleret, hæc in verba moriens ac filiis benedicens Jacob : *Salutare tuum expectabo, Domine*, Revelationis divinæ testis extitit incredulo orbi.

Inficiant Magia et Idololatria Ægyptios, atque Ægyptii ipsum etiam Dei populum secum abripiant; erit Moses et cum Mose plures erunt, qui Deum adorent, Messiam expectent, et bona sperent æterna. Græci et Latini falsis Divinitatibus, Poetæ Theologiis et Philosophi Sectis diversissimis æque ac falsissimis orbem inundant; nec desunt tamen in medio Judææ homines electi cumprimis Prophetæ, quorum vaticinia simul cum Judæis dispersa per totum fere Mundum : abundant vero etiam imagines ac figuræ de Messia, de Messiae adventu, de modo et tempore adventus.

Demum in plenitudine temporum venit Messias; et quamvis contra Christum et Ecclesiam Christi reges, populi et gentes infremant, portæ tenebrarum schismata et hæreses evomant, regna et imperia quævis collabantur cum stupenda ubivis rerum omnium catastrophe; tamen vera Christi Religio in hunc diem adorat Deum, qui adoratus fuit semper, nulli unquam mutationi aut errori obnoxia, tot ac tantis insignita prærogativis et characteribus, ut inexcusabilis sit, qui etiam non internoscat atque amplectatur. Sic ergo communis erat necessaria Revelatio divinæ Religionis, et omnibus et semper, ut ad omnes gentes et potuerit pervenire; quæ si non pervenit, hominum, non Dei culpa non pervenit.

Obj. I. Si revelatio quam necessaria omnibus, tam fuit omnibus communis; cur Deus non fecit taliter omni Nationi, et judicia sua non manifestavit eis? Cur Judaica Religio in Arabiæ desertis et ad unius populi divinis beneficiis indignissimi usum concessa? Cur Christiana etiam doctrina in Judæa solummodo fuit a Christo prædicata, cujus tametsi in variis Mundi partibus sensim propagatæ innumeri populi vix ullam in omni ætate notitiam habuerunt? Si Deus voluit Revelationem omnibus necessariam; debuit quoque omnibus, olim quidem via prophetiæ, ac hodie via prædicationis Evangelicæ, ne sit acceptor personarum, sed pater suorum amantissimus, eandem communicare.

Ita Scriptor Anglus libri : *Oracula Rationis*.

RESP. Exponant Theistæ; cur vel in ordine Naturalis Providentiæ alii hebetes, alii ingeniosi; alii nativa quadam prudentia imbuti, alii leves et inconsiderati; alii humani et benigni, alii crudeles et ad malum propensi nascantur? Cur Deus alios bonis fortunæ, optima institutione, omnibus bonæ beatæque vitæ adminiculis adjuverit; alios in adversa fortuna sine iisdem reliquerit, vel etiam permiserit, ut ab infantia traderentur dominis flagitiosis, qui ad omne scelus eos crudirent? Si hujus in rebus humanis exposuerint causas varietatis, nos quoque explicabimus secundum eadem principia, cur in œconomia Revelata eadem facta sit hominum distinctio et discretio. Ab ortu mundi illuxisse quamdam Revelationis lucem, constat ex dictis. Quippe manifestum, quod Deus veteribus Patriarchis fuerit locutus; quod omnes gentes non sine lumine superno conspiraverint in offerenda Deo sacrificia; quod prima ætate, hominum origini propinquiore, ad Dei unius cultum indigerent sola Traditione ab ADAMO ac NOËMO accepta; quod inde Religionis notitia diu steterit in Oriente, prout Melchisedechi, Abimelechi, Jobi et aliorum exemplis comprobatur; quod ignotus multo tempore Idolorum cultus etiam Romæ, in veteri Gallia, in Græcia et in Ægypto a ritibus de se innoxiiis cœperit; quod posthac (ut fieri amat) creverit superstitio, ac, evanescente ex hominum mentibus primæva rerum institutione, pleno alveo orbem prope universum inundaverit.

Non ergo populis Revelatio, sed populi defuerunt Revelationi. Sed investigare, ob quam causam Deus nec olim, nec hodie omni nationi locutus sit aut per Prophetas, aut per Christum, aut per Apostolos, aut per inspirationem; id plane vilissimum est in arrogante Philosopho, nempe perscrutari vias Dei investigabiles, divinam œconomiam ad humanum tribunal cogere, atque audere infinitam consiliorum penetrare abyssum. Satis ac prope nimium pro homine (qui omnis Dei inimicus nascitur), quod Deus illuminet omnem hominem venientem in hunc mundum, via rationis, via illustrationis, via gratiæ ad fidem et salutem vere sufficientis.

Obj. II. Revelatio, quæ sit universalis omnium Regula, ad instituendam veram Religionem et bonam vitam cunctis necessaria, debet esse certa et evidens; cum credibile non sit, Deum voluisse ad homines mittere legatos sine clarissimis legationis suæ signis, aut obligare universos ad Religionem, de cujus veritate docti etiam et sapientes dubitant. Quæ autem certitudo ac evidentia Religionis Revelatæ; cum viri etiam acutissimi post multam positam operam in explicandis fidei Christianæ fundamentis assensum denegent; imo Evangelium totius Judææ gentis testimonio refellatur? Revelatio perficit Religionem naturalem; sensibili ergo ratione, ut omnia mysteria et dogmata comprehendere faciat, exposcit ipsa notio Revelationis. Perfectissima Religio est, quæ est omnium clarissima; cum illa, quæ prædicat mysteria, contradictiones involvat et diffidentiam causet. Deus, quem adoro, non est Deus tenebrarum, sed lucis, qui et lumen rationis indidit homini, ut scitu digna et necessaria pervideret omnia.

Ita ROUSSEAU, *Emile*, L. III. pag. 105-39. inde deducens pestifera hæc capita: non esse instruendos infantes circa Dei existentiam, vitam futuram et principia morum, prius quam ipsi suæ rationis lumine ea clare percipiant;

non oppido certam esse mundi creationem; omnia mysteria a Religione eliminanda; non rationem sacris litteris, sed has rationi subjiciendas; liberum esse unicuique cogitare, loqui, scribere de Religione, prout libuerit.

RESP. Ne in ordine quidem naturali natura et providentia Dei, vel humanæ vitæ principia sua evidentia ita percellunt hominum mentes, ut ad assensum cogantur; id manifestum ex gravissimis dissidiis veterum circa omnia, quæ sunt in Philosophia certissima, nec non ex turpissimis erroribus totius fere humani generis circa divinam naturam et Religionis naturalis principia. Quippe in sevit natura humanis mentibus solummodo semina scientiæ et virtutum, scientiam et virtutem non dedit, quæ fructus sunt industriæ et meditationis aut liberalis institutionis, quibus mediis carentes homines illos naturæ igniculos sic quandoque extinguunt, ut nusquam naturæ lumen appareat; ex quo tamen male inferret ROUSSEAU, vanam esse scientiam et virtutem. Numquid in vita etiam civili ceu stultum rideret ROUSSEAU, qui nihil ageret ex eo, quod non haberet certissime compertos exitus suarum actionum?

Deus lucis, non tenebrarum Deus est: sed qui lucem habitat inaccessibilem, qui Deus absconditus vocari amat, et qui posuit tenebras latibulum suum; quod ipsum docet Religio. Nimirum circa œconomiam Revelatam Deus voluit esse locum merito in recto usu omnium facultatum, intellectus et voluntatis; sapientissime ergo actum, ut Religionis splendor omnium oculos haud statim feriret, ut libera essent judicia, et « ut sermo Evangelii tanquam lapis esset lydius, ad quem ingenia sanabilia explorarentur »; ut ait GROTIVS. Num Mosi et Prophetis, Christo et Apostolis manifestissima missionis divinæ fuerint argumenta? li solum dubitant, qui illorum claritati attentam mentem denegant, uti ROUSSEAU; aut qui maiorem adhibent diligentiam ad inveniendas difficultates, quam in ponderandis rationibus, uti ROUSSEAU. Res non ideo certæ sunt minus, quæ a talibus non admittuntur, qui Deo, summæ veritati credere renuunt, ut rationi credant suæ etiam in naturalibus tenebrosæ.

Obj. III. Ratio et Lex naturalis hominibus a Deo data est ceu vitæ Regula relate ad Deum, seipsum et proximum; nulla ergo necessitas Revelationis est, præsertim cum lex tota naturalis contineatur paucissimis veritatibus simplicissimis, scilicet notitia existentiae et perfectionum Dei; et quod ad praxin attinet, obligatione uti honorandi ac diligendi rerum omnium parentem Deum, sic omnia entia rationalia, cum quibus est nobis juris communio, benevolentia prosequendi. Hæc autem duo præcepta omnibus obvia ac notissima, atque in omnium mentibus uniformia esse, nemo ignorat.

RESP. Simili ratiocinio conficiam adversus Incredulos, nullos nasci surdos aut cæcos, quia datus est a Deo oculus ad res videndas, nec vane a Deo sapienti et bono datus est. Item, nullum esse in mundo malum nec physicum nec morale, quia hæc nobis non videntur consentire eum Dei summa bonitate. Nullius ergo roboris sunt argumenta metaphysica contra facta clarissima. Esto, quod Ratio et Lex naturalis, dum natura adhuc integra esset ac incorrupta, fuerit perfecta vitæ regula; non vero in præsentī conditione naturæ humanæ: certum enim, quod ratio cujusque hominis illam perfectionem jam non habeat, quam habuit homo primum conditus; sicut certum quoque videtur, primam hominis progeniem non fuisse cæcam, neque sur-

dam. Utrum Deus ab hominibus malesanis illa omnia exigat, quæ ab hominibus sanis exigebat, et utrum homines naturalia officia, quæ primus homo integer præstitit, nunc non possint præstare; non est hujus loci definire. Sine dubio parens optimus est æquus creditor, qui metere non vult, ubi non seminavit, usuram talenti commodati tantummodo repetens, et si amplius voluerit, vires daturus ampliores. Id certum, esse homines in summa difficultate veritatis inveniendæ et virtutis exercendæ, quæ difficultas reddit verissimum, quod Lex Rationis sit imperfecta, constituens hominem in magna indigentia opis alicujus supernaturalis.

Principia illa Legis Naturalis paucissima non æque sunt aut fuerunt ante propagationem Religionis (uti jactantur a Theistis) manifestissima, et in omnium mentibus uniformia; cum teste TULLIO in LL. de Nat. Deor. « perdifficilis et perobscura quæstio sit de natura Deorum, quæ et ad agnitionem animi pulcherrima est, et ad moderandam Religionem necessaria. De qua tam varie sunt doctissimorum hominum tamque discrepantes sententiæ... » Et apud eundem, L. de amicit. « mihi semper, inquit Plato, visum est, et etiam nunc videtur, hominum ad rectam vitam institutionem omnium longe difficillimam... » cui ibidem consentit ARISTOTELES. Idem vero TULLIUS L. H. de leg. dicit, « raro evenire, ut vel in senectute homines sapiant, rectasque habeant rerum notiones. » Si vero Philosophi optimi et gravissimi tantas in investigandis primariis veritatibus illis difficultates experiantur; quanto magis abest rudis plebs ab hac officiorum perfecta comprehensione, cum illa contineantur tanquam conclusiones in principiis per argumentationem evolvenda, et per difficilem quandoque seriem consecratorum.

Obj. IV. Si revelatio est necessaria maxime ideo, quod Ratio hominis sit imperfecta, et sine Revelatione lex naturalis non clare cognoscatur; ergo plurimorum salus redditur impossibilis: maxima enim pars hominum rudis, inculta, agrestis, imo in sylvis enutrita ad Revelationis et legis supernaturalis notitiam pervenire non potest; hac autem destituta nequidem officia naturalia satis cognoscit. Quis autem de Ente infinite bono et justo vel cogitare ausit, quod hominum æternam salutem alligaverit qua legi naturali valde obscuræ, qua legi supernaturali plurimis imperviar?

RESP. Non imputatur in culpam aut in pœnam, quod quis invitus ignorat; quicumque ergo Revelationem penitus ignorat, quidquid ex hac ignorantia perpetrat, nec culpæ subjacet, nec pœnæ. Attamen Revelatione sic destituti in multis impingunt etiam contra legem naturæ, quamvis sine peccato, ut aiunt, formali; igitur fatendum est Theistis, quod pro legis naturalis nequam in omnibus clarissimæ notitia atque observantia, et utilis et necessaria sit Revelatio. Ipsi vero Theistæ peccati etiam formalis reatu stringuntur, quod cum possint præceptorum naturalium uberiores notitiam consequi per ipsam Revelationem, hanc Revelationem, quam ipsa ratio suadet, nulla ratio dissuadet, et multiplex ratio persuadet, perfide abjiciant, ne suos illos mores cogantur attemperare.

Divina sane ac infinita bonitas est, quæ delicta adversus Legem Naturæ ex invincibili ignorantia perpetrata absolvit a reatu; quæ Revelatione sua Rationem et Legem Naturalem adjuvat; quæ vitam conformem iis, quæ manifestat Ratio, ulteriori beneficio dignatur; quæ facientem, quod est in se, fidei

et salutis æternæ mediis vel solitis, vel insolitis etiam neutiquam destituit. Sed et justitia Dei infinita est, quæ Incredulos Majestatis suæ scrutatores opprimit; quæ culpabilem præceptorum naturalium ignorantiam, neglectum et contemptum Revelationis, et mores Theistarum nec Rationi, nec Revelationi conformes pro gravissimis flagitiis habet; quæ fidem divinam, qua se indignos faciunt arrogantes Philosophi, transfert ad gentes; quæ tandem in die illa multo tolerabiliora paganis, quam Theistis, supplicia decernet.

Obj. V. Finis cujusvis Religionis est facere bonos et virtuosos, ad quod solæ leges conducunt, nihil autem seu dogmata seu mysteria Revelata; maxime cum hæc dicantur esse supra Rationem, atque hoc ipso sint contra Rationem. Quod vero pugnat cum Ratione, nec medium est virtutis, nec Religionis objectum esse potest; ac proin Revelatio minime necessaria est; quin etiam indigna vera Religione.

RESP. Vera est Religio, quæ devovendo totum hominem Deo, totum hominem efficit bonum. Bonum autem, cognoscere quodvis verum, cum nulla veritas (quamvis diversi ordinis) contradicat veritati; sicque perfici intellectum, cujus objectum est omne verum: bonum, credere Deo revelanti ceu primæ et summæ veritati; sicque intellectum humanum captivari in obsequium fidei: bonum, obtemperare Deo præcipienti; sicque voluntatem, et quasvis alias facultates devinciri obsequio legum divinarum: bonum, suæ naturæ imbecillitatem ac depravationem, et horum originem malorum certo rescire; sicque Dei clementiam opemque cum humilitate exposcere: bonum, Dei-Hominis nosse labores, dolores et amorem erga nos summum; sicque ad fiduciam in meritis Redemptoris, ad horrorem peccati, ad amorem infiniti amoris vehementius accendi... Cum igitur Revelatio de peccato originali, de Incarnatione Verbi et de aliis fidei dogmatibus ac mysteriis totum hominem ita Deo devoteat vereque perficiat; quis ambigat, per Revelationem constitui veram Religionem, cujus duo sunt cardines, credere et operari, ita ut nemo sit bonus, qui alterutrum negligat aut contempnat.

Attamen mysteria Theistæ contemnunt et dogmata quævis supernaturalia; eo quod cum rationi non congruant, rationi opponantur; quasi inter *opponi* et *congruere* non sit medium, scilicet esse ordinis superioris. Non est statuenda oppositio inter ea, quæ se invicem excedunt, ac ubi inferiora non contingunt superiora, quæ a suprema et divina Ratione hominibus communicata tanta auctoritate præstant, ut tametsi Ratio humana pugnaret cum divina, huic potius auscultandum foret, atque illa nullo esset loco habenda, vel ipso BAYLIO teste; fere sicut sensuum relatio parum valet in iis, quæ sunt puræ rationis. Deus imbecillitati humanæ consulturus fecit hominem sibi ipsi incomprehensibilem, quo minus possit conqueri, si Deum non comprehendat; hinc fideles vere humiles et quod comprehendunt, et quod non comprehendunt, adorant; probe gnari, hanc vitam esse tempus tenebrarum, in altera primum vita removeri velamina, dissipari umbras, et veritatem omnino delegi. Incredulus, quod non comprehendit vel negat vel in dubium vocat, nihil convictus vel a voce Prophetarum, vel a docilitate cæca humilium, vel a loquela facunda miraculorum. Et quid ultra requirit? an descendat Deus in terram ad edomandam ejus obstinationem? Descendit, nec tamen major est fides Increduli, imo peior exin incredulitas. Deus homo

factus, Deus crucifixus, Deus mortuus: ecce mysteria fidei nostræ, sed et objecta incredulitatis!

Vide BAYLIU op. *Réponse aux questions d'un Provincial*, ch. 161. Tom. III.

Obj. VI. Mysteria et Dogmata Supernaturalia sunt extra limites humanæ intelligentiæ; huic ergo applicari non possunt. Sunt incomprehensibilia; ergo et incredibilia: nam per revelationem rerum supernaturalium Deus homini loquitur, ut intelligatur et loquenti habeatur fides. Pleraque Mysteria Revelata manifeste pugnant cum principiis naturæ etiam universalissimis; et vera sint ac certissima, quæ contradicunt veritati? Nulla ergo necessitas Revelationis relate ad Mysteria, quæ Rationis lumen extinguunt, fundamenta naturæ evertunt, et legem tollunt naturalem.

RESP. Certum, quod nonnisi ignorantia sit aut levitas et falsa metaphysica, quæ Mysteriis affingat contradictionem; cum ipsemet BAYLIUS suo Joanni Clerico tandem confessus sit, nullam dari demonstrationem contra veritates fidei, et quascumque rationes illis oppositas et de facto et de jure nullas esse. Potest homo homini patefacere sua cogitata vel sonis articulatis, vel scriptis characteribus, vel aliis signis; et non possit, qui potest omnia, Deus revelando supernaturalia sese homini rite communicare, vel immediate agendo in animas hominum, vel afficiendo sensus et organa corporis humani? Sint Mysteria in se supernaturalia, sint aliqua etiam in se inexplicabilia, sint vero etiam incomprehensibilia comparate ad infimi hominis captum; non vero comparate ad miracula, vaticinia, aliave signa evidentis credibilitatis. Non sit homini plurium Mysteriorum notitia philosophica, quæ declaret, quomodo et quare, ut sciat; sed est tamen revelata, quæ satis exacte proponit veritatem et motivum fidei, ut credat. Theistæ, quibus incredibile est, quod comprehendere non potest, evacuant Mysteria, et cum mysteria naturæ non intelligant, capere prætendunt mysteria gratiæ; nec prius credere volunt, quam dum nihil credendum superest; qui si in omnibus evidentiam requirunt ad fidem, edicant, quæso, quomodo inter se concilientur Dei immutabilitas cum ejus libertate, æternitas cum temporaria creatione, præscientia cum libertate humana?

Revelet Deus, et intelligent omnes, quod Deus sit locutus, cujus auctoritas et testimonium, quid enuntietur per terminos, satis sunt ad fidem Mysteriorum. Quamvis autem evidens non sit, quid sit locutus, quomodo et quare res ita se habeat e. g. circa mysterium Trinitatis; attamen ex parte cognoscimus, cum notum sit omnibus, quid nomine naturæ ac personæ veniat; sed ex parte prophetamus, cum nemo comprehendat modum, quo termini simul connectantur, aut quo in unica Natura Divina tres sint subsistentiæ, quæ totidem personas divinas constituent.

Quod Mysteria gratiæ debili rationi nostræ aut principiis naturæ videantur repugnare; id prope necessarium est, ut submissioni nostræ respondeat meritum, et fides laudem virtutis habeat; dum intellectus humanus divinæ Revelationi ex tot argumentis certissimæ acquiescit prudenter judicans, de Infinito enuntiari posse infinitas propositiones veras; cum ab humana ratione finita attingi nequeat veritas propositionum numero infinitarum. Verumtamen principia naturæ saltem universalia et ad divina æque ac humana pertinentia non pugnant reipsa cum Mysteriis fidei; vel quia veritas utrin-

que conciliari rite potest; vel quia oppositio non est facienda inter ea, quæ sunt infirmi, et quæ sunt supremi ordinis: horum enim tanta auctoritas est, quanta est Dei, qui omnem olim altitudinem sapientiæ philosophicæ, Magiæ diabolicæ, nobilitatis ac potentiæ extollentem se adversus scientiam Dei, toto orbe destruxerit; omnemque intellectum quamvis sapientia sua præfidentem vicerit, et in captivitatem redactum Christo et Evangelio subjugaverit; qui jamdum in creatione Mundi stultum ostenderit illud axioma Philosophorum: ex nihilo nihil fit; stultum in Incarnatione illud: Deus corpore, loco, tempore concludi non potest; in Passione Domini istud: Deus immortalis pati et mori non potest; et in Eucharistia illa heterodoxorum principia: corpus nequit esse in puncto, et duo corpora nequeunt esse in eodem loco.

Quam igitur verum illud Apostoli effatum: *Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus Mundi?* 1. Cor. 1. 20.

Obj. VII. Hominem a statu perfectionis et felicitatis culpa primorum parentum in labores et ærumnas præsentis ævi devenisse, videtur repugnare Divinæ sapientiæ, justitiæ ac bonitati; ut neque prophetiis, neque miraculis, neque ullo prorsus argumento vindicari queat. Methodus reparandi humani generis per mediationem Filii Dei Incarnati tam singularis est et absona, ut refugiat mens sana, nec fidem addere possit; nulla ergo necessitas est Revelationis ad cognoscendum seu dogma peccati originalis, seu Mysterium Incarnationis.

Addit LA METRIE: si vero docet Revelatio, nos in peccato conceptos fuisse, ex quo dein vehementes illi sensationum delectabilium appetitus in nobis enascuntur; hic status erit naturalis, in quo et manendum et emoriendum sit.

RESP. Quod felicior primi hominis conditio fuerit, ac nunc est, et quod funesta hæc mutatio ex culpa primorum parentum contigerit; id ex communi et constanti populorum Traditione accepimus; id Poetæ in suis de aureo seculo carminibus reliquerunt; id ipsi etiam sapientiores Philosophi, PYTHAGORAS, PLATO et alii (quamvis fors allegorice doctrinam nostram exposuerint) putaverunt, quod liquet ex dictis. Non ergo Religio Revelata facit nos miseros aut malos, sicut nec causa est nostræ a parentibus in Deum rebellibus originis. Quod per pœnitentiam haud valeant homines suis malis afferre medelam; neque id efficit Revelatio, sed plana res est ab experientia, quæ nimis omnibus comperta testatur, pœnitentia non reddi firmiorem valetudinem jam infirmam, nec morbis seu corporis seu animi pœnitentiam mederi.

Si vero etiam in Societate civili (cujus constitutio pertinet ad Providentiam naturalem) pœnitentia nunquam visa est sufficiens expiatio criminis, ut ad vindictam scelerum pœnæ repetantur, quandoque etiam universam familiam omnesque posteros malefactoris attingentes: quo fundamento negant Theistæ, hanc administrationis rationem locum habuisse in initio mundi, aut habituram in vita futura? Demum quod methodus reparandi generis humani per mediationem Filii Dei Incarnati (si generatim consideretur) naturali etiam rerum ordini valde analogæ sit, vel exinde patet, quod in ordine naturali nostra perfectio et felicitas magna ex parte ab aliorum hominum mediatione pendeat. Nonne parentum mediatione nascimur?

Nonne magistrorum mediatione explicantur facultates? nonne omnes vitæ jucunditates per aliorum hominum mediationem accipimus? Et supernaturali constitutioni adversetur, consulere hominum saluti mediatione Christi, qui est auctoris nostri Unigenitus? Plura, ubi de Religione Christiana.

Illā vero LAMETRII argutatio tam est heteroclita, quam est ipse homo paradoxus: ad revelationem circa peccatum originis provocat; ex eadem ergo revelatione addiscat, quod homo etiam pro statu, ut vocant, naturæ lapsæ, vere liber possit, si velit, frænare concupiscentias et rebelles animi sui propensiones compescere ope supernæ gratiæ, quæ omnibus præsto est; mediā salutis æternæ consecrari, et merita et præmium supra naturam longissime elevata adipisci.

§ III. COROLLARIA.

Itaque cum in statu, quem vivimus, et magna sit hominis dignitas, ad quam æternus Conditor ac Redemptor Deus hominem elevavit; et magna etiam vilitas, ad quam peccatum hominem depressit; nihil utilius, nihil magis necessarium homini, quam Religio Revelata, ut humanæ tum dignitatis tum vilitatis diversum edoceat principium, ac utrique salubre medium, uni quidem animi demissionem, alteri vero animi erectionem adhibeat; ne vel ex desperatione, vel ex præsumptione homo proruat in perditionem. Namque altera facile æquabit Deo, altera bestiis: illa naturam incorruptam, hæc irreparabilem statuet. Atque exin Sectarum quondam diversitas exorta, præprimis Stoicorum, Epicureorum, Dogmatistarum et Academicorum; quorum alii perspecta duntaxat naturæ humanæ præstantia elationem; alii considerata sola naturæ corruptæ miseria abjectionem animi ingerebant, geminam scaturiginem vitiorum omnium, quæ secta altera refugiebat cum præsumptuosa, altera ceu desperabunda liberrime omnia sectabatur; indeque etiam Academicis omnia incerta, Dogmatistis omnia erant certissima; quamvis illos natura, et hos ipsa ratio confutaret.

Ecquis autem utrique malo rite medebitur, nisi Revelatio? Hæc dum justos, quos ad ipsius Divinitatis participationem attollit, facit memores peccati et miseriæ et erroris et mortis ex peccato; hæc dum injustis, quibus æternum væ intentat, gratiam offert Redemptoris, qua convertantur et vivant: peccatum et gratiam ceu vera contrarietatum in homine principia ita exponit, ut terrorem incutiendo iis, quos justificat, et inspirando solamen iis, quos condemnat, cum spe timorem dexterrime jungat; ac infinite magis, quam valeat superbia naturæ, eleve dignitatem hominis a Deo-Homine reparati, quin tamen ingerat superbiam; ac infinite magis, quam valeat sola ratio, deprimat vilitatem hominis, qui omnis nascitur filius iræ et servus peccati, quin tamen agat in desperationem.

Atque ita Religio Revelata, cum sola sit expers erroris ac vitii, sola est Magistra hominum, ad docendas veritates, ad dedocendos errores et vitia, quovis tempore et cuivis mortalium summo opere necessaria.

SECTIO IV.

REVELATÆ RELIGIONIS EXISTENTIA.

§ I. PRÆCOGNITA.

Sat notum omnibus, homines non solum de Deo, sed etiam ad Deum loqui, cum suis precibus Dei opem implorant; Deum vero ad homines locutum aliquando fuisse, pernegant Theistæ, eo quod divinæ ad nos locutionis (præterquam quod vix possibilis ac inutilis videatur) indicia nulla sat idonea dari existiment. Ubi ergo demonstratum a nobis fuerit, quod Deus pro omni statu, Naturæ, Legis et Evangelii plura hominem nosse voluerit, quæ per lumen rationis naturalis non innotescunt; quodque re ipsa extent semperque extiterint aliqua ad memoriam nostram a Majoribus prodita, quæ nec sciri, nec scribi, nisi Deo peculiariter revelante, potuerint (uti est præ cæteris futurorum prænotio, quæ omnium non tantum Christianorum et Judæorum, sed et gentilium Philosophorum ac Poetarum consensu vim nostræ rationis et facultatem excedit), indubia erit Divinæ Revelationis existentia.

§ II. THEMATA.

1. *Existit Divina Revelatio, quæ Verbo Dei dicto, scripto et tradito continetur.*

PROBATIO. In omni ætate et statu hominum Deus locutus est. In Lege Naturæ sanctissimis illis Patriarchis, ADAMO, NOËMO, ABRAHAMO; et quidem primo Homini præcipiendo: *de omni ligno paradisi comede; de ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas; in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Gen. II. 16. Alteri vero parenti gentis humanæ severe edicendo: *carnem cum sanguine non comedetis.* Gen. IX. 4. *In quo benedicendæ erant omnes Nationes terræ.... egredere de terra tua, et de domo Patris tui.... et excidetur ex vobis omne masculinum.* Gen. XII. XVII. XVIII. In Lege scripta longe plures extiterunt, cum primis autem MOSES et PROPHETÆ, ad quos Deus verba fecerit. In Lege Gratiæ præter Prophetas, quos ea initio habuit, ipsum Dei Verbum auditum est, nobisque Deus in FILIO locutus. Cum igitur Verbum dictum non sit aliud, quam quod a Deo, vel ab Angelo Dei vicario auditur: cum de prædicto Dei Verbo non solum Mosen, sed antiquissimos etiam Scriptores alios habeamus testes: cumque nihil eorum, quæ Deus hac ratione locutus fuit, aut lex aut ratio naturalis dictaverit; certissime existit semperque extitit Divina Revelatio in Verbo Dei dicto.

Verbum Dei scriptum, quod Legi Naturæ aut defuit, aut ejus saltem nul-

lum authenticum extat monumentum, in Lege scripta multis Codicibus sacris (quibus divina oracula continentur) consignatum totius antiquitatis fides attestatur et prædicat. Lex Gratiae etiam suos habet libros divinos, et majoris quidem momenti, summa omnium seculorum ac populorum veneratione comprobatos.

Verbum Dei traditum eloquantur pro Lege Naturæ ea omnia, quæ de re sacra et cultu divino a primis parentibus accepta magna cura quasi per manus tradebantur. In Lege Mosaica fuisse divinas Traditiones, evincit illa Christi ad Phariseos exprobratio, quod genuinas ac divinas Traditiones adulteraverint; imo nonnisi traditione illum ritum tenebant, qui scæminis ad peccatum originis eluendum adhiberi consueverat; cujusmodi remedium extitisse, omnes sentiunt. In Lege demum Nova quot et quanta non fecit auctor fidei et gratiæ CHRISTUS JESUS, quæ, oculato teste sancto JOANNE, nullo volumine comprehendi possint? Hinc Ecclesia suas Traditiones servat Christi et Apostolorum ore acceptas, et nudis verbis jam inde ad nos transmissas.

Itaque in Verbo Dei scripto et tradito existit Revelatio Divinæ Religionis, certissima ex totius generis humani fide ac persuasionem.

II. *Sacrarum Scripturarum semper fuit ac esse debet summa fides et veneratio.*

PROBATIO. 1°. Scripturæ Sacræ nihil enuntiant, quod fidem non mereatur; aut ejus non dentur exempla plurima æque digna fide; nihil quod genio et ingenio illius ævi, circumstantiis personarum, aut nationum (de quibus loquuntur) moribus non exacte consentiat; id quod prodigio simile in Historia Fœderis tam antiqui, dum cœva aliorum Scriptorum monumenta fabulis et mendaciis ferme omnia scateant. Si qua obscuritas aut ambiguitas sese objicit; hoc fere totum est circa unum alterumve textum perperam intellectum, circa historiam ævi nostri moribus ac crisi non satis accommodam, aut circa aliam apparentem in Genealogia aut Chronologia difficultatem; ut mirum sit, Theistas (quamvis de hisce rebus, ob linguæ usum, mores, sensa, loca, tempora et varias differentias aliarum nationum orientalium nobis parum cognitæ, ob temporis longinquitatem et narrationis brevitate, rite dijudicare ipsi omnino minime valeant) propterea toti tam venerando fidei deposito illudant, narrationes sacras suis ideis et anecdotis accommodent, ad sensus extraneos quævis detorqueant, et quidquid apertum ac verum, sanctum et divinum est in Libris divinis, proscindant atque exsibent.

2°. Scriptores Sacri candore ac simplicitate, veritatis integerrimo studio, zelo divinæ gloriæ maximo, atque aliis Theopneustorum hominum characteribus ubique ita præfulgent, ut ceu veracissimi hominum, et a quæstu seu æris seu famæ remotissimi, omnium quoque fide dignissimi sint; qui demonstrant, quod enarrant; qui rerum ac temporum catastrophas, quam consignant, ipsi vivendo contigerunt, vel saltem eidem proximi fuerunt; quorum sinceritatem vel ipsæ apparentes hinc inde antilogiæ manifestant; quæ scriptis evulgant, pleraque Ephesi, Jerosolymæ et celebrioribus in locis, atque publica in luce gesta erant; ea libertate styli ac securitate usi, ut (quod humana duntaxat sapientia certo prohibuisset) non tantum suos et suæ gentis, sed et summorum virorum (qui capita et fundamenta Religionis

erant) ABRAHÆ, DAVIDIS, PETRI et PAULI nævos propalarent; ut tametsi pro veritate verbera, carceres et mortem ferrent a Judæis et gentibus; tamen veritatis revelatæ hostes Scriptorum authenticam nunquam inficiarentur.

3°. Tota Antiquitas; scriptores fere omnes, qui in mores et regiones orientalium accuratius inquisierunt; Mythologia etiam gentilium, in qua si veritatis superest vestigium, ex sacris Litteris depromptum fuit; quin et hostes Religionis Judaicæ ac Christianæ, nolint velint, SS. Scripturarum divinitatem, antiquitatem et auctoritatem attestantur, prout erudite ac copiose demonstrant Eusebius, Grotius, Huetius, Prideaux, Schuckford, Lavour, Lardner, Biscoe, Kœcher et alii recentiores, ex quibus manifestum, quod nulla unquam monumenta historica (uti illa SS. Scripturarum) tanta fuerint accurate discussa, et nulla alia tam concordii assensu declarata ceu verissima; quod doctrina in Libris divinis contenta tam sit pura et sancta, ut si gens humana suos eidem mores conformaret, felicissimus foret orbis terrarum; quod denique apud omnes Gentes summa SS. Bibliorum veneratio viguerit, ut jam dum trecentis annis ante Christi adventum Rex PTOLEMÆUS verti curaverit hebræum Codicem in græcum idioma, ac Regi ARISTÆUS enarraverit de Theocteti et Theopompi irreverentia erga SS. Codices, in uno vertigine cerebri, et in altero oculorum cæcitate vindicata, ita ut hic cæcutiret, et ille insaniret, dum suam tandem perfidiam ejurassent cum proposito nunquam deinceps Libris divinis ad nugas et fabulas abutendi.

III. *Divinæ Traditiones ejusdem cum Sacris Scripturis auctoritatis sunt.*

PROBATIO. Verbum Dei traditum æque est Verbum Dei, ac Verbum Dei scriptum; cujus summa auctoritas non est a scriptore vel traditore, a calamo vel ore, ab atramento vel aure, a charta vel corde, sed ab eodem Revelationis traditæ ac scriptæ divino auctore. Si hujus infinita sapientia et veracitas omne excludit dubium, omnemque removet suspicionem erroris a Verbo scripto, quidni a tradito? Si hujus infinita Providentia conservandæ SS. Scripturarum integritati mire invigilet, quidni conservandæ divinarum Traditionum authenticæ; cum utrinque sit Verbum, quod Deus locutus est? Quin ausim dicere, Verbum traditum non majoris quidem auctoritatis, sed potioris conditionis esse, quam scriptum: nempe traditione quadam teneuius, Vulgatam illam, ut vocant, editionem veram esse et legitimam; et licet Florentinum ac Tridentinum statuerint, tot et non plures sacri textus Codices, hos et non alios esse admittendos; hoc tamen ex antiqua Ecclesiæ traditione didicerant.

Imo, quod sit in Ecclesia quædam Regula fidei fallere nescia, licet ex sacris paginis habeamus; id tamen ex communi quadam traditione firmiter tenemus, quæ sacri textus germanum sensum retinet, quem multi in multis aliorum, atque scripta sunt, flectere ac detorquere facile possunt. Igitur recte credit, qui cum S. AUGUSTINO Evangelio non crederet, nisi ecclesiasticæ traditionis auctoritate niteretur: recte sentit, qui cum S. CHRYSOSTOMO nihil amplius quærendum esse judicat, ubi ad traditionem perventum est: recte docet, qui cum APOSTOLO prædicat, servandas esse a cunctis fidelibus omnes traditiones ab Apostolis seu verbo, seu scripto relictas: pessime vero sibi ipsi contradicit, qui rejicit traditiones, ac soli textui insistit. Si enim dun-

taxat id divina fide tenendum, quod in SS. Libris scriptum est, (quod ipsum in iis nusquam legitur) ergo vel hoc ipsum non scripto, sed traditione tenetur; si vero id traditione accepimus, alia quoque esse possunt, nudo verbo non scripto jam inde a Christo ad nos transmissa.

Obj. I. Si Deus locutus est (ait ROUSSEAU, *Emile*, T. III.) cur mihi non est locutus? Nonne id Deo perinde fuisset, ac mihi consultius contra periculum perversionis? Tandem quid obsit, nulli prælensarum Revelationum assentiri; dum certus sum circa agendorum obligationes? Serviam Deo in simplicitate cordis, atque ea præcise addiscam, quæ mei sunt officii, parum sollicitus de doctrina, quæ ad mores et vitæ rationes non attinet.

RESP. Dubium plane est, ROUSSEAU et ejus asseclas, qui ad tantam lucem veritatis Evangelicæ (quam is alicubi confitetur) nihilominus dubitant, dubitatos non fuisse, si Deus ipsis locutus fuisset. Procul dubio huic inspirationi divinæ suum illud inconceptibile, contradictorium et ἀδύνατον iterato opposuissent. Item cur minus timenda cordis mei deceptio, quam aliena delusio? adhæc uti Deo liberum, loqui ad homines; ita liberum, huic vel illi homini loqui. Tunc ausis obstrepere summæ veritati, cui placuit Prophetis loqui et Apostolis; Ecclesiam vero eam custodire divinam locutionem, ac fidelibus fidelissime tradere?

De vita et moribus suis quæ debuccinat, verba quam splendida, tam sunt fucis illita. Quid si Deus ad ea te obliget officia, quæ nescis, aut quæ sola Ratio non attingit? Eccui mortalium in statu elevationis ad finem supernaturalem sit certitudo de notitia omnium suarum obligationum absque revelatione? Quæ cordis simplicitas sine perfecta cordis submissione ad nutum supremi Numinis, sine animo ac studio investigandi Revelationem reipsa extantem? Nonne inter omnia hominis officia non sola voluntatis, sed intellectus etiam obedientia est, Deo loquenti æque ab intellectu, ac Deo præcipienti a voluntate præstanda? Cui certo non constat, falsam esse quamcumque Revelationem; nec tamen inquit, sed contemnit; is fallit et fallitur, cum dicit, rescire se ac adimplere omne suum officium, injurius Deo, incurius salutis.

Obj. II. Præcepta divina de ligno scientiæ boni et mali, de non comedenda carne cum sanguine, atque de circumcidendo omni masculino, non fuerunt universo hominum generi imposita; aut si præceptum illud Adamo datum, ejusdemque prævaricatio, et redemptionis per Messiam necessitas ad omnes omnino homines pertinebat; ecur labis originariæ contagio, atque divini Redemptoris promissio non statim omnibus patefacta, nec statim ab omnibus cognita fuit; illa omnibus funestissima, hæc vero omnibus optatissima?

RESP. Si pœnam cuncti mortales luimus mortem per peccatum ingressam in mundum; quidni et culpæ rei simus, cui illa statuta est pœna? Ad omnes quippe pertinet illud: *In sudore vultus tui vesceris pane, donec revertaris in terram, de qua sumptus es; quia pulvis es, et in pulverem reverteris.* Legem NOËMO datam strinxisse etiam posteros, vel ex eo conficitur, quod quæ fuit auctoritate lata, eadem fuerit multo post tempore abrogata. Quod ABRAHÆ præceptum fuit, stringit universos, at spirituali sensu, quo videlicet Abra-

ham pater noster est, fideique ac spei nostræ typus et exemplar. Si enim de illo dictum: *credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam*, de nobis tenet illud: *accedentem ad Deum oportet credere... quia sine fide impossibile est, placere Deo*. Quod Abraham promisit Deus: *Noli timere, ego protector tuus sum, et merces magna nimis*; hoc nos quoque excitare debet ad spem futuræ gloriæ, quæ est in cœlis ipsius Dei visio facie ad faciem; Theistas vero edocere, quod ad felicitatem æternam sibi comparandam Abraham haud visum fuerit sufficiens, suum cuique mortalium reddere, et mores suos ad præscriptum rationis exigere; qui insuper fide duce et ex amore optimi Dei parentes et patriam deseruit, per gentes et regiones externas peregrinatus est, et ad filium adeo charissimum immolandum extitit paratissimus; hisce contendens, Deum ex toto corde, et ex tota anima, et ex totis viribus diligere.

Equidem placuit Altissimo successiva evolutio Revelationis de venturo Redemptore, ita ut ADAMO serpentis, mulieris et seminis allegoria; ABRAHAMO, ISAACO et JACOBO iterata Messiae et promissio et prædictio sufficeret; Prophetas autem in dies perspicua magis collustraret notitia de legato illo cœlesti, de Reparatore mundi deperditi, de Legislatore populorum, de lumine in revelationem gentium, de salute Israelis, de Sancto Sanctorum, qui deleturus sit terræ iniquitatem, spiritu Dei repleturus orbem terrarum, æternam et justitiam et pacem daturus omnibus hominibus; quos etiam fines ac munia Messiae palam omnibus et ubique prædicabant. Attamen omnes Patriarchæ et Prophetæ qua desideriis ac votis, qua vaticiniis, figuris et ceremoniis de Messia abunde testati sunt ad necessariam et de peccato Adæ, et de adventu Reparatoris fidem. Tota certo natio Judaica hac semper spe repleta fuit, quæ tam aliis etiamnum radicibus fixa hæret, ut post septemdecim seculorum durissimam servitutem cum incredibili malorum omnium tolerantia expectent, qui venturus est, sed qui dudum venit.

Obj. III. Libri Sacræ Scripturæ sunt vitiiati; cum SS. Patres, IRENÆUS, JUSTINUS et HIERONYMUS Judæis ac Hæreticis impingant crimen Scripturæ adulteratæ. Sunt inter illos libri plures deperditi, et plures apocryphi, quos passim omnes aut ignorant aut abjiciunt. Nulla extant amplius Autographa. Apographa, præsertim Hebraica et Græca, non sunt authentica, prout de his fatentur ipsimet orthodoxi. Apographum autem signatum testibus fide dignis in foro fidem facit, cum exemplum apographi quacumque firmatum auctoritate nullius sit ponderis. Latina denique versio a mendis fere sexcentis ac innumeris lectionibus variantibus deformata est. Quæ igitur divinitas Revelationis descriptæ in libris, quorum nulla est authenticitas?

Ita fere LOCKIUS, L. IV. de Intellig. hum. c. 16.

RESP. Apage nœnias Incredulorum contra totius generis humani contestationem! Nonnulla Bibliorum exemplaria ab hæreticis corrupta, et versiones aliquas a Judæis, Aquila, Symmacho et Theodotione male redditas fuisse, conqueruntur Patres: quid paucorum hominum impudentia officiat divinæ Revelationi, aut sacrorum Voluminum substantiæ? Catholicorum exemplaria, ne circa fidem et mores, aut res majoris momenti depravarentur; id cavit Dei Providentia, nec cura Patrum aut Episcoporum unquam permisit. Quantum cordi fuerit Ecclesiis, ut haberent emendatissimos Codices

SS. Scripturarum, vel indefessa ORIGENIS et S. HIERONYMI studia satis declarant.

De libris deperditis quis scit, utrum canonici aliquando fuerint, an inspirati divinitus, an non sub aliis nominibus nunc extant in ipsis libris Canonici insertis? Et quis dubitat, iis jam deperditis, sua Canonem V. T. integritate valere, maxime si hi ad illum nunquam spectabant? Numquid sine iis in hodierno Canone elucet Revelationis divinæ, Religionis Judaicæ et Thearchici Regiminis idea omnibus numeris absoluta? Hanc recipiant, hanc venerentur Theistæ, et salva res erit. Quos universalis Ecclesia a divinarum Scripturarum canone excludit, et nos excludimus ceu apocryphos; quin vel minimum decedat Revelationi, cujus divinitas inde magis commendatur. Credat, agat Theista, quæ ex hodierno Canone N. T. credenda et agenda proponit Ecclesia; et certus sit de summa vitæ ac religionis perfectione.

Verum Autographa requiris, Incredule? requiro et ego autographa Sanctorum Patrum, imo Scriptorum profanorum. Si non exhibeas; ex tota antiquitate nullum suscipiam Scriptorem ceu genuinum. En! quo deducant argutiæ Incredulorum. In Apographis nostris idem esse Dei Verbum, quod erat in Autographis consignatum, æque ex constanti ætatum sibi succedentium iudicio et testimonio discimus, ac genuinos esse aliorum Scriptorum libros. Qui humano majus testimonium postulat pro authentia Librorum sacrorum, non nobis, sed crucem figit iis, qui Ecclesiam non audiunt. Lockio respondendum, recte constitutum esse, ut non valeat exemplum Apographi, licet valeat ipsum Apographum; non quia certi esse non possumus, quod exemplum sit accurate descriptum, sed quia nulla ratio est, cur non adeatur ipsum instrumentum. Rejici debet testimonium magis remotum, cum aliud minus remotum haberi possit. Sed si aliquo casu instrumentum ipsum primum interiisset, sine dubio Apographum ipsius locum teneret instrumenti, ex quo postea alia Apographa valerent. Sic in Religione tradita, cum vetustate consumpta sunt prima instrumenta, non vetat Regula Juris, quin valeant antiquissima et fide dignissima Apographa, et ex illis nova descripta. De fontibus quam imperita objectio? Ex iis certe omnes Catholici majorem claritatem, elegantiam et energiam in multis hauriunt, iisque ceu fontibus (siquidem extant puri) summam deferunt fidem et venerationem.

Vide hic P. HERM. GOLDHAGEN S. J. *Introduct.* P. I. et P. FRANC. WIDDENHOFFER S. J. *Sacræ Scripturæ Dogm. et Polem. explicatæ*, Tom. I. Wirceburgi, 1755.

Menda et sphalmata, quæ in Libris sacris occurrunt, levioris momenti sunt, et summam rei seu Religionis Revelatæ, quam lacesunt Theistæ, neutiquam attingunt; prout MILLIUS et HEINECCIUS exhibent in Bibliis Quadrilinguis. Et sane varietas lectionum adeo nihil officit, ut potius causam nostram juvet. Nam si omnis plane abesset variatio; nonne, qui criminantur omnia, Theistæ dicerent: qui possibile est, per tot secula nec litterulam ullam excidisse, aut mutatam, aut transpositam fuisse, in Codicibus prope innumeris, quales ante inventam Typographiam descripti fuere a librariis nec doctis, nec accuratis? At quomodo placent Theistis TERENCE Comædiæ? Audio exclamantes: o quam purus et integer textus! quamvis plusquam

viginti millia lectionum variantium ex copia Manuscriptorum adnotaverint eruditi.

De his AUGUSTUS NOESELLT § 232... P. HERM. GOLDHAGEN S. J. in Præf. ad Editionem Novi Testamenti Græci, Moguntiae 1753. Ejusdem Introduct. in S. Scripturam, P. I. Sect. II. Q. X.

Obj. IV. Scriptura sacra abundat obscuritatibus, ambiguitatibus, anti-logiis et paradoxis, uti sunt : littera occidit, contingebant omnia in figuris, duplex captivitas, Christus humiliatus usque ad mortem Crucis, Messias triumphans de morte per mortem suam... Sensus item S. Scripturæ est mere allegoricus, quo Seculi IV. et V. Scriptores unice usos fuisse, ostendit WOOLSTONUS; non ergo lex certa Religionis esse potest.

RESP. Jam iterum Theistæ muscas venantur. Lucem volunt et non tenebras; et non est lux incredulis, cum fides sit lux vera, quæ illuminat. Caliginem et ambiguitatem divinæ locutionis incusant, quam dudum SS. Patres, et novi et antiqui Interpretes felici opera dispulerunt. Contradictentiæ rea conclamant divina oracula, quæ vel non est contradictentiæ nisi ad speciem, et pridem conciliata; vel salva historiæ ac doctrinæ veritate permittitur, « ut per hæc ipsa, quæ in eis contraria videri possint, multi excæcarentur digne traditi in concupiscentias cordis, et in reprobum sensum, et multi excercerentur ad eliminandum pium intellectum »; AUG. L. de *Consensu Evangel.* Res mira, ubi tenebricosos Homeri, Virgilii et Ovidii libros volvunt Naturalistæ; summa ubique claritas refulget, quamvis sua de natura et cultu Deorum, uti et de fine hominis sensa nusquam declarent. Ubi vero libros ex omnium consensu vere divinos inspexerint; quantum undique chaos offunditur oculis, sed cæcorum!

Quæ ceu paradoxa feriunt Theistas, velut in luce posita intuentur fideles, et qua adimpleta, qua illustrata a Christo et ab Apostolis censent assensu fidei dignissima. Duplicem esse sensum S. Scripturæ, litteralem et mysticum, semper agnovit Ecclesia: Doctores Ecclesiæ, Concilia, et Sancti Patres non raro usi sunt; qui tamen fere omnes (si cum Philone et Origene unum alterumve excipias) litteralem ceu fundamentum ante positum credebant, cui dein pro majori fidelium utilitate sensus allegoricos innectebant. Recte igitur suam WOOLSTONO malam fidem exprobrant ipsi Angli Schmalbrockius et Stackhusius.

Copiose ac eximie de his pertractat P. ALPHONSUS NICOLAI S. J. Dissertatum in S. Scripturam Tom. I. Dissert. I. Florentiæ, 1756.

Obj. V. Religio Traditione propagata facile mutatur, facilius vitatur, et cum multæ etiam fabulæ per manus tradantur, quis veras Traditiones a falsis discernat? Legitimum vix erit testimonium hominum in re tanti momenti, nisi de eorum probitate ac propensionibus constet; sed Judæi testes Revelationis Mosaicæ pro gente nimis credula et superstitiosa semper habiti sunt; et Christiani Christianæ Revelationis testes sunt in propria causa.

RESP. Multa sane suppetunt exempla, quæ probent sacrum quoque textum a depravatione haud esse prorsus immunem. Imo scriptis mandata longe

facilius adulterantur, quam communi Traditioni, hoc est, omnium hominum memoriæ credita; quanquam utrumque depravari potest Verbum Scriptum et Traditum, et utrumque certam regulam fallere nesciam desiderat, cujus opera verum ac legitimum a spurio et adulterino discernatur, sine qua neutrum valet ex auctoritate, quam divinæ fidei firmitas postulare. Catholicis pro regula tam necessaria est infallibile Ecclesiæ judicium, quæ assistente Spiritu sancto (qui docet omnem veritatem) et inter Scripturas et inter Traditiones rite discernit. Sed Heterodoxi, qui Ecclesiam non audiunt, et divinas Traditiones rejiciunt, qua ratione Christianæ Revelationis in Libris divinis existentiam Theistis persuadebunt? Quippe mutant hic scenam, et (prout reperi in Protestantis Christianismi vindiciis recentioribus) ad hoc præcise dogma de existentia Sacræ Scripturæ, ceu fundamentale, requirunt divinam Traditionem. Verum si hanc Protestantium in suis principiis inconstantiam, ac malam coherentiam resciant Theistæ; si propter obscuriores divinitatis notas nec Scripturam S. nec Traditionem illam admittant; si Sacræ Scripturæ in multis obscuritatem ad oculos exhibeant, cujus illi clarissimam in omnibus lucem mirifice prædicant; dubito plane, quod multos de gente Theistica suæ sectæ proselytos facturi sint Protestantes.

Pro Traditione Judaica et Christiana stat testimonium universale aut pene universale, cui legitime constituto error omnino et undequaque repugnat; idque secundum veritates illas nobis veluti congenitas: non omnes insaniunt homines; in fraudem uno ore consentire omnes non possunt; non sunt omnes mendaces in uno seculo et sinceri in altero; nec universum genus humanum ad decipiendum aliquem conspirat; nec aliquis toti generi humano illudere potest; quibus adde illud CICERONIS: « Commenta enim delet dies ».

§ III. COROLLARIA.

Viguit ergo ab initio mundi, proin ante Mosis tempora, vera Religio, cujus beneficio potuerunt omnes, quod fecere pauci, a vero et recto non delicere. Vel in fabellis Gentilium mundi creatio, diluvium aliaque historiæ sanctæ capita memorantur. Noverat eum Ægyptiis primus ille PHARAO, manum Dei esse cum JOSEPH, et noverat eum soli Deo vero servire. Vidit, obstupuit et ingemuit Ægyptus ad splendidissima illa Mosis prodigia, atque digitum Dei hic esse, probe cognovit. Rescierunt populi finitimi Israelitarum, et ab his alii, unum a posteris ABRAHÆ coli Deum, cœli et terræ conditorem. Percrebuit ubique fama de sapientia et de religione SALOMONIS. Ad Ninivitas missus fuit JONAS; et Babylois diu permixti vixere DANIEL, EZECHIEL et plures alii a Religione celebres viri, quos inter TOBIAS ad filios Israel his verbis usus: *Ideo dispersit vos inter gentes, quæ ignorant eum, ut enarretis vos mirabilia ejus; et faciatis scire eos, quia non est alius Deus omnipotens præter eum.* Demum versio LXX. Interpretum lectionem SS. Librorum Græcis omnibus aperuit.

Verum quia oculos plerique claudabant, ne viderent lumen; quia arrogantia clati evanuerunt in suis cogitationibus; quia, lege naturæ liberrime violata, abierunt post concupiscentias suas; quia, spreto vero Numine, creaturam se ipsis pejorem pro Deo coluerunt; merito subtracta est lux veritatis,

ita ut Ægyptus etiam ad tot tantorumque prodigiorum divinam lucem obditeresceret magis; et Philistæi, quamvis Dagon suum ante arcam Dei Israel prostratum viderent, nequaquam cessarunt clamare ad invicem: *Confortamini adversus Deum, et estote viri, ne serviamus Hebræis*. Theistæ numquid meliores, quorum tota fortitudo et virile robur in eo est, ne serviant Christo, sed Dagon, hoc est idolo rationis suæ, cui vero non tam ipsi serviunt, quam ipsis ratio ad quosvis errores et vitia deservire debet?

DISSERTATIO V.

DE RELIGIONE PAGANICA.

SECTIO I.

DE ATHEISMO.

---

§ I. PRÆCOGNITA.

Athei, fæx hominum pessima, Deum à Mundo hoc aspectabili non discernunt : Mundo aseitatem, necessitatem existendi et æternitatem asserunt : Providentiæ Dei substituunt fatum, casum, fortunam cæcamque necessitatem : animam eodem cum corpore interitu perimunt : pro una et summa lege habent propriam utilitatem quacumque ratione procurandam. Hujus Atheismi ævo recentiore professores extiterunt BENEDICTUS SPINOZA, BOULAINVILLIERUS, JOANNES TOLANDUS, LAMETRIUS, nec non EDELMANNUS. Athei minus, quanquam satis impudentes, Deum quidem profitentur, sed qui humana cuncta negligat se solo contentus ; ac proin negant attributa divina, cumprimis autem specialem Dei Providentiam, animæ immortalitatem, pœnarum et præmiorum æternitatem ; totam vero hominis justitiam quacumque legis naturalis observantia, et felicitatem quacumque affectuum seu passionum tranquillitate ita definiunt, ut non minus ac illi quamvis Religionem pessumdent. Hujus impietatis famosi defensores fuere HOBBSIUS in suo Leviathan, et BOLINGBROCKIUS in suis operibus philosophicis.

Equidem homines tam sui, Dei ac Religionis incurii haud digni sunt cura aliena, sed merito suæ vesaniæ ac pervicaciæ relinquendi ; tamen quia vera Religio zelatur pro omnium salute, de qua hac in vita nemini est desperandum, adnitamur lucis aliquid hisce tenebrarum filiis affundere, ut si velint nostram hanc opellam sincera mente pervolvere, nec cor suum obdurare ad vocem veritatis, deinceps nolint esse increduli, sed fideles.

§ II. THEMATA.

I. *Atheismo, siquidem datur, nihil sceleratius in Deum et homines.*

PROBATIO. Impius est, qui dicit, hoc est, optat in corde suo, non esse Deum; cum tamen mens persuadeat, Deum esse; vitium enim cordis, non mentis est Atheismus illorum, qui Deum suum Condiforem, quem tota natura prædicat, cœlo exturbare, atque annihilare contendunt, ut ne, quem vitæ sceleratæ testem habuerunt, vindicem sentiant et punitorem. Impius est, qui summum rerum omnium opificem a quo omnis homo libertate et intelligendi facultate instructus est ad agnitionem et cultum Dei, ceu Non Ens ridet ac exsibilat, ut eo liberius summam illam Majestatem quavis impietate lacesat. Impius est, qui Dei (a quo non alia de causa mortalium animis impressus est inexsuperabilis nisus ad summam beatitatem, ac quod voluerit Deus eos tanti boni reddere participes) existentiam intrepide negat, idque in plena luce Evangelii. Impius est, qui ex aliorum quoque animis insitam naturæ humanæ agnitionem Numinis (quæ nulla arte, nulla præfocari industria possit) eradicare nititur, sicque hominibus etiam corruptissimis aut atheisticam Irreligionem, aut improbitalatem Hobbesianam reddat intolerabilem. Impius est, qui in profundum malitiæ, excecationis ac obdurationis eousque immersus est, ut nec ratio, nec natura, nec militia cœli, nec totius, quoquoersum diffunditur, naturæ spectaculum, nec honorum monita, exempla et præmia, nec malorum supplicia et interitus, nec cœlum, nec terra, nec infernus dimovere queant.

Ne igitur oleum et operam ego perderem, plus mihi in animo est ac fuit ab initio harum Dissertationum, eos qui de Supremo Numine bene sentiunt, hisce confirmare.

Improbilas atheistica eo detestanda magis, quod sit humanæ Reipublicæ perniciosissima. Gens quippe athea præfracte negat ac pernegat, quidquid commentis suis adversatur, quamvis Seculorum ac Gentium consensione firmatum; statim ergo ubi e re sua esse judicaverit, negabit eos, qui præsumunt Principes, legitime præesse; negabit obtemperandum legibus seu præcipientibus seu prohibentibus; negabit pervicacissime omnia, quæ ad Deum, ad cultum Dei, ad potestatem Imperantium (quæ est a Deo) ad obedientiam subditorum, ad quævis humanæ societatis officia pertinent. Horum enim multa pendent a primoribus factis, quæ certius non constant, quam quæ hactenus a nobis pro Dei existentia et pro Dei locutione protulimus. His adde, quæ supra demonstravimus de necessitate Religionis, sine qua non est vera honestas, nulla salus Reipublicæ, nulla Principum securitas, ita ut, quotquot sunt sine Deo et sine Religione rebelles Numini cives, tot sint metuendæ pestes humanæ societatis.

II. *Atheistarum uti summa est impietas, sic et vesania summa est.*

PROBATIO. Hodierni Increduli sic fere ratiocinantur: nescio, quis mei sit conditor; quid et unde sit mundus; quid corpus et quid corporis sensus; quid anima, quid ego ipse sim, nescio; nescio, unde veniam, et quo vadam, nescio;

hoc scio unum, quod sit moriendum, adeoque decidendum vel in nihilum, vel ut putant alii, in statum felicitatis aut infelicitatis æternæ; inter quæ nihil jam mediat, nisi vita brevis et fragilis. Quapropter vivam brevi hoc tempore sine cura et metu futurorum, quæ non apparent; cum quieta oblivione præteritorum, quæ nunc disparent; in jucunda fruitione præsentium, quæ comparent; ne casu, quo verum sit, Incredulos post hanc vitam æternum fore miseros, et hinc et illinc miser esse cogar. Quam detestanda hominum deliria, qui cum alii sint in aliis omnibus, et quævis minima anxie prospiciant ac pertimescant, imo dies noctesque velut rabidi transigant ob dispendium muneris, aut ob læsionem honoris; divina, cœlestia et æterna nec serio cogitent, nec curent, nec sperent, nec formident!

Detentus carcere reus post horæ spatium capitis damnabitur: rescite horam et feralem evitare sententiam potest; sed ludendo ac jocando et tempus perdit et vitam. Quid tibi videtur, Incredule? ringeris præ ira et spumans in illum detonas, vesanum caput! Et tu stolido hoc reo longe stolidior es: non enim de hac vita brevi et misera, sed de vita et morte æterna agitur; et rides, et ludis, et ruis, quo minime reris, momento temporis in abyssum miseriarum, incurius, dum viveres, Dei, Religionis, salutis et interitus sempiterni. Profecto gloriosum veræ Religionis, quod tam vesanos homines suos habeat inimicos, qui veritatem Religionis sua vesania stabiliunt magis, quam enervent.

Docet Religio naturæ depravationem, et depravatæ reparationem per Christum; hanc quidem negant Impii, sed illam multoties suis deliriis contestantur: quid enim depravatum magis, quam obstinate dubitare de iis, quorum notitia summe necessaria commode haberi potest? quid summam spiritus imbecillitatem prodit magis, quam non cognoscere, quanta sit hominis miseria sine Dei et Religionis cultu et cognitione? quæ inertia et cordis abjectio magis propudiosa, quam exoptare, ut non sint promissiones divinæ ac æternæ; ut non sit Deus summum et infinitum bonum, cui soli suavitas tam antiqua, tam nova, quæ satiet semper, nauseam creet nunquam, propria est? quæ tandem vesania hominum maxima, qui sapere supra homines ambiunt, eousque desipere, ut semetipsos plantis æquiparent, quæ brevi flaccescunt? aut machinæ fragili, quæ casu quovis corrui? aut certe vilissimis animantibus, quibuscum mori exoptant, ut vivere cum illis impune liceat sine Deo, sine Religione, sine ratione, sine humanitate, sine spe æternorum? dum contra, qui Deum agnoscunt et colunt, Deum habeant pro suo auctore, objecto; fine et præmio sempiterno.

Obj. I. Chaos est infinitum, quod Deum separat ab homine; cum ergo hominis finita ratio suadere nihil possit in tanta distantia, ego ne vel asseverando vel inficiando, Deum esse, agam male; media tutissimus incedam, asseverando nihil.

Resp. Cum et ratio totius universi vocibus excita invictè probet, et fides superno lumine collustrata certissime edoceat, quod et quid sit Deus, quantum ad salutem satis et necessum sit; jam non asseverare, quod sit Deus, et asseverare, quod non sit Deus, eundem habet reatum stultitiæ, perfidiæ ac damnationis. Attamen (seposita tantisper Revelatione utraque tam naturali, quam supernaturali) quid lucraris Impie, credendo esse Deum, si est Deus?

et quid deperdis itidem credendo, Deum esse, si non est Deus? Si est Deus; lucraris omnia: si non est; nihil deperdis. Igitur cum asseverandum est aliquid, ne si est, quod discredis, perdas omnia; absque ulla hæsitatione, quod sit, asseverandum est. Ludis adhuc et dicis, periculum lucri et dispendii haud esse æquale, cum incertum sit, an lucreris, certum autem sit periculum non lucrandi? at tibimet pessime illudis: nonne enim omnis, qui ludit, exponit certum pro incerto, quin cum temeritatis arguas? Adde, si vis, certissima testimonia Sacrarum Scripturarum, atque alia veræ Religionis firmissima argumenta, quæ de lucro vitæ supernaturalis ac æternum beatæ certiorē te reddent, quam sis certus de tua vitæ naturali.

Obj. II. Deus solummodo notus est per suas operationes; de quibus non constat nisi ab experientia; ab hac experientia progredi ad asserendam Dei existentiam, modus est plane insolitus, nempe causam ab effectis demonstrandi.

Ita HUMIUS, *Essais philosophiques sur l'entendement humain.*

RESP. Nescit HUMIUS, aut renuit scire, quod et quantis argumentis Christianus philosophus Dei existentiam evincat; non quidem ex solis operationibus, sed ex sensu etiam intimo, ex persuasionē naturali, ex contingentia omnium entium, ex possibilitate et existentia Entis Necessarii? Adeat ergo quamvis invitus præstantissimos scriptores orthodoxos et heterodoxos, ut sciat tandem, quam vere Philosophia ab effectis visibilibus ad causæ invisibilis existentiam progrediatur. Si quem ista nihil admodum moveant, ut impiissimis scriptis identidem invadat Entis supremi existentiam: næ is mihi homine infideli deterior sit, cum adeo a Mahumetanis Summa D. Thomæ, eo quod hanc præferat quæstionem (an Deus sit? videtur, quod non...) combusta dicatur.

Sunt vero contra atheisticam Irreligionem opera præstantissima: P. MAUBUIT, *Traité de la Religion contre les Athées*... FENELON, *Démonstration de l'existence de Dieu*... Expositio P. BUFFIER, et Demonstratio P. LE FEBRE S. J... RICHARDI BENTLEY Stultitia et irrationabilitas Atheismi, 1696... GILBERTI BURNETI, *Extrait des Ecrits publiés pour fondation de M. Boyle.*

Obj. III. Verius refunditur omnis sensus Numinis in versutiam Legislatorum, qui cum intelligerent fore, ut multo facilius in officio erga Magistratus continerentur cives, si Deum esse putarent; vitia illa naturæ, pavorem et ignorantiam sollicitè foverunt, feceruntque semina Religionis.

Hanc veterum Atheorum mentem expressit PLATO L. X. de Leg. Inde HOBESIIUS ex sua et recentiorum Atheorum sententia Religionem ac superstitionem sic definivit: « Metus potentiarum invisibilium, sive fictæ illæ sint, sive ab historiis acceptæ publice, Religio est: si publice acceptæ non sint, superstitio ».

RESP. Quod Legislatores ad unum omnes usi sint Religione ad continendos cives; id non juvat Atheos, quia ita agere debuissent, si naturalis fuit in hominibus Numinis sensus. Quod versutia Legislatorum Religionem in

id primitus excogitaverit; quæstio facti est exemplis confirmanda, quod nulum habent Athei. Quod civitas quævis Deos proprios habuerit; id non est profectum ex diversa indole Legislatorum, qui summi viri fuerunt, et a vulgi imperitia ac stupore multum distantes; sed ex levitate multitudinis, quæ præter communem omnium parentem suos habere voluit Deos indigenas, locales, gentilitios et tutelares; cui populari ingenio morem gerere coacti sunt præstantissimi Philosophi, et summi Legislatores.

Si legibus aut institutis introducta fuit de Deo opinio, cur ea non minus viguit apud barbaras gentes, quæ carent omni cultu civili? cur, quæ hominibus molesta supponitur Deorum Religio, tam facile omnium animos occupavit? cur docti etiam et sapientes, Reges et magistratus vanis somniis deludi se patiuntur, et necdum illud veterum Regum et Sapientum arcanum detexerunt? cur cæteris opinionibus fictis et vanis diuturnitate extabescentibus, hæc de Deo opinio stabilis permansit, et cum seculis hominumque ætatibus inveterata? Qui factum denique, ut cum fraudem a tot seculis Athei detexerint; hominesque admomuerint; tanta tamen sit hominum in errore isto perversitas, ut Magistros Atheos irrideant, exhorreant, et salutare illorum doctrinam indignati aspernentur?

Plura CUDWORT in system. Intellect. GENUENSIS in Dissert. de Natura Dei...

SECTIO II.

DE PYRRHONISMO.

§ I. PRÆCOGNITA.

Atheis haud absimiles Sceptici ac Pyrrhonic, qui uti de omnibus aliis, ita quoque de existentia et providentia Dei, et vel maxime de animæ immortalitate ac æternitate pœnarum sic dubitant, ut vel captui humano hæc omnia plane impervia, vel illorum fidem tamdiu suspendendam esse dicant, donec aliquando lumen hominum mentibus illuxerit, quo illustratus homo et humana et divina comprehendat. Qui vesanus Scepticorum dubitantismus quod nihilo melior sit impietate atheistica, sat produnt infames sequelæ, quæ cultum et fidem divinam; morum honestatem, vitæ sanctitatem, et veram hominis felicitatem neglectui ac contemptui exponunt æque ac Atheismus. Illud verò improbitatis præcipuum caput est, quod ex ipsa Revelationis necessitate a nobis hactenus asserta inferre audeant suum aut Pyrrhonismum aut Atheismum. Hoc itaque mendacium refellendum est, et stabilita jamdum Existentia et Providentia Dei, ea hic loci vindicanda restant, quæ ad munus divinæ Providentiæ cumprimis attinent; videlicet decerni a supremo legislatore justis post hanc vitam præmia, injustis supplicia eaque æterna, ac proin animam post fata hominis superstitem vereque immortalem esse,

Duces hac in legione Incredulorum fuere BAYLIUS in diversis opusculis, *Dictionnaire historique et critique, Pensées diverses sur les comètes, Réponse aux questions d'un Provincial*; VOLTAIRE *Dictionnaire philos. portatif*; Auctor libri, *de la Nature*; COLLINSIUS in libro *de libertate cogitandi*, ROBINETUS, HUMIUS.

§ II. THEMATA.

I. Mendacium est putidissimum, quod Revelationis necessitas sit causa Pyrrhonismi.

PROBATIO. En fallaces et futes Pyrrhonorum argutias : necessaria est revelatio, eo quod ratio haud sufficiat in iis, quæ ad Deum et mores pertinent; si autem ratio in his, multo magis in aliis errori obnoxia erit; igitur de omnibus dubitandum, ut atheus illi (qui urget, ut credat Deum existere) non abs re dicat : ut quid esse Deum firmissime teneam, ad ejus cognitionem nonnisi fallacis rationis ope assurgere possum? Dicam ergo iterum, quod sæpe dixi, ut si non velit semper et in omnibus desipere incredulus, sapiat tandem et capiat, quid valeat ratio, quid non valeat, et cur necessario Rationi Revelatio ferat suppetias.

Ratio sat potens est contra Pyrrhonismum, quia naturæ totius voce excita evidenter certissimeque docet, existere Ens necessarium, sapientissimum ac perfectissimum, hujus mundi Auctorem, Rectorem ac Moderatorem naturæ rationalis sanctissimum æque ac justissimum. Attamen nimis etiam infirma est sola ratio contra Pyrrhonismum, cum aliquanto plus progressa multoties hæserit etiam inter Philosophiæ principes et patres Sectarum. Quippe dubitavit aliquamdiu ratio illorum, an non summus ille Deus cultum suæ creaturæ dedignetur. Id cum detexit, dubitatum, an quid pœnæ iis immineat, qui neglecto Deo hærent in corporeis. Dubitat, an post mortem plectatur reus æterno cruciatu. Dubitat, an hæc vel illa actio, fornicatio vel mollities, rectam rationem et in ipsa Deum offendat. Quamvis ergo multum valeat ratio saltem in iis, qui sunt vel perspicacioris ingenii, vel animi purioris, ad detegenda quædam primaria hominis officia, ad fundamentalia quædam morum et Religionis principia, et præprimis ad necessitatem Revelationis cognoscendam; tamen ad omnia non sufficit, prout tum veterum Philosophorum, tum hodiernorum Theistarum exemplo et agendi ratione comprobatur.

Cum insuper neque futurum sit, ut pueri, plebei, ac tenuioris ingenii homines (qui tertiam et eo plus partem mundi constituunt) sola rationis ope cultum Dei legitimum, vitii et virtutis distantiam, atque saniora purioris Ethicæ principia detegant; neque ut hæc certo addiscant a Philosophis, tum ob defectum auctoritatis legislativæ, tum ob perpetuas eorumdem dissensiones; quid pronum magis, quam inferre necessitatem Revelationis? quid falsum magis, quam necessitatem istam accusare ceu viam ad Pyrrhonismum, ejus illa cæcitatem depellit, frangit pervicaciam, vesaniam confundit, et ceu præcipuum Dei munus naturæ ac rationis humanæ imbecillitati summo opere opitulatur?

Quippe totis viribus adlaborant increduli, ut dubio subjiciant id omne, quod metuunt, prout arcamum hoc prodidit LUCRETIUS, quo teste timor po-

tius sustulisse Deos, quam fecisse videtur. Decetne autem sapientem, metuere ac horrere parentem naturæ, auctorem gratiæ, fontem vitæ æternæ? Decetne philosophum, sensum immortalitatis ac æternitatis, quem natura indidit, extirpare? Equidem id paucis aut nullis contingere fatentur scholæ Magistri EPICURUS et LUCRETIVS. Si autem feliciter succederet, quis foret quæstus? præclarum hoc adepti erunt, quod credant, se totos esse in æternum perituros; quid ista res lætabile habet aut gloriosum, et quid non habet exitiale? Nam publice recepta communem, privatim admissa privatam certissime operatur ruinam. Quis erit hujus philosophiæ fructus post mortem? si Deus nullus sit, nec cælum, nec infernus; bene est: sed si forte sit aliquis mundi Rector, arbiter et censor humanarum actionum...?

Hunc Pyrrhonismum festive explosum exhibet: le BARON VAN HESDEN, ou la République des incrédules, Toulouse, 1762.

II. Pyrrhonismus circa animæ immortalitatem et pœnarum æternitatem a tota Antiquitate exploditur.

PROBATIO. Animam hominis post hanc vitam esse superstitem, fore post mortem hominis iudicium, præmia et supplicia, esse infernum et paradysum, et in utroque vel gaudia vel tormenta sempiterna; gentes universæ, Hebræi, Ægyptii, Chaldæi, Indi, Persæ, Gætæ, Galli, Græci, Romani, quin et genus omne Philosophorum pro compertis semper habuerunt. De GALLIS veteribus Caius Cæsar L. VI. Bell. Gall. testatur: « Et hi et cum his alii interitus expertes dicunt animas ». De ÆGYPTIIS Herodotus in Euterpe: « Dogma illorum est morte carere animas ». De THRACIBUS Solinus C. 10. « Nonnulli putant obeuntium animas reverti, alii, non extingui, sed beatas magis fieri ». Indi Brachmanes, teste Strabone L. XV. « Mortem aiebant esse partum ad eam vitam, quæ vere vita est planeque beata iis, qui sapientiam sectati fuerint ». Cum his vero omnes consentiunt, qui hodie sunt terræ incolæ, Mexicani, Peruviani, Brasilienses... Demum si specimen naturæ cujuslibet a natura optima sumendum est, uti possumus præclarissimis ingeniis et summis Philosophis in omni gente, CONFUCIO, ZOROASTRE, SOCRATE, innumereque aliis, quorum extant gravissimæ hac de re sententiæ.

PLUTARCHUS apud Steuchum L. X. « Est, inquit, providentia, idque veris apparet exemplis; hæc docet animos immortales, hos post mortem remanentes manere vel coronas vel supplicia; ea enim est ratio, cur providentia inducat immortalitatem animorum, ne vel probitas contempta jaceat (contemnitur autem in hac vita) vel improbitas triumphet impunis ». Idem testatur C. 27., HOMERUM, PINDARUM, SOPHOCLEM priscos Poetas de pœnis inferorum scripsisse. C. 28. describit locum iis suppliciis destinatum; tum recenset virorum sapientum sententias imprimis JAMBlici, et hic refert doctrinam PYTHAGORÆ de pœnis inferorum, TULLI quoque testimonium: « Illi impii, quos cecidistis, etiam ad inferos pœnas parricidii luent ». PLATO L. V. « Accipe, quod aiunt, egregiam præclaramque narrationem. Qui juste sancteque vixisset, eum post obitum ad beatorum insulas profectum in omni felicitate degere malis omnibus liberatum; qui vero scelerate et impie, hunc in supplicii pœnarumque carcerem, quem Tartarum appellant, descendere.

Deinde toto apparatu nudatos judicium subire oportebit, utpote quod jam mortui subituri sunt. Hæc ego, mi Callicles, quæ auditione accepi, vera esse credo ». Et L. XI. « Verum hoc in genere cum aliis, quæ hac de re ex omni memoria celebrantur, habenda fides, tum legislatoribus, etiam ita statuentibus, nisi eos amentes omnino esse velis ». Idem in Dialogo de anima : « Animus igitur ille noster hoc statu si discedat, ad illud continuo se se recipiet, quod affine sibi est, divinum quiddam utique, immortale simul ac sapiens, quo cum pervenerit, tum demum felix esse incipit, ab errore, inscitia, insanis amoribus ac reliqua morborum humanorum contagione liberatus ». PORPHYRIUS L. I. ad Boeth. « Utrum, inquit, immortalis sit animus. omnique interitu superior ?.... quorsum alias ejus immortalitati probandæ rationes exquiras, ac non potius istam sat esse censeas, quod nimirum Deo similes agendi vires acceperant nunquam, nisi esset ipse divinus ». Unde et PLATONICI nullum peccatum a pœna immune esse posse dixerunt, sed vel in hac vita plectendum, vel post mortem expiandum esse; de quo testatur S. AUG. L. XXI. de Civ. C. 13. ibidem recitans illos VIRGILII versus :

Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendant; aliæ panduntur inanes,
Suspensæ ad ventos; aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.

Etiam de resurrectione corporum iidem fere testantur, quam in rem præclare disputat ATHENAGORAS, Tom. II. Biblioth. PP. edit. Lugdun. 1677.

Nec minus de æternitate suppliciorum testatur communis sensus : PLATO L. X. de Republ. narrat, quemdam duodecimo a morte die revixisse, atque inter cætera narrasse, a se visum fuisse Aridæum tyrannum Pamphyliae, aliosque in carcere conclusos sine spe exundi; quam quidem narrationem refert S. JUSTINUS in parænesi ad Græcos. Idem, Dialogo de anima, fabulis vera miscens ait : « Qui propter scelerum atrocitatem locum remedio nullum reliquisse videtur.... hos vero digna plane sors in Tartarum, unde non emergant, præcipites agit.... qui autem Philosophiæ opera expiati omnino purgatique discesserint; ii non modo sine molestiis ævo sempiterno vivunt, sed etiam in domicilia nobiliora perveniunt, quæ nec verbis describere facile sit, nec per tempus commemorare jam licet ». Idem sensisse PYTHAGORAM, multis exhibet Reuchlinus de art. Cabal. L. II. PLUTARCHUS in Libro (an recte dictum, latenter est vivendum) « Tertia, ait, via est eorum, qui impie et flagitiose vixerunt, quæ animas in orcum et voragine demtrudit.... oblivione in fluvium illum illætabilem abripiens, inque abyssum demergens ». SENECA in Hippol. « Non unquam amplius convexa tetigit supera, qui merus semel adiit silentem nocte perpetua domum ».

Quod eidem dogmati olim consenserint JUDÆI, constat ex L. Midras Tehilim; ex Josephi testimonio, et ex Bartoloccio Rabbino inter Talmudistas eruditissimo. De GRÆCIS testatur ex Platone Huetius; de ROMANIS Montfauconius; de ÆGYPTIS Diodorus Siculus; de INDIS Strabo; et de MAHOMETANIS, saltem quoad infideles, Classenius et Huetius. De sensu CHRISTIANORUM inde a primis Ecclesiæ seculis testatur S. AUG. L. de hær C. 43. quod sententia Origenis de finiendis impiorum suppliciis in censum veniat illorum dogma-

tum, « quæ Catholica Ecclesia omnino non recipit; quis enim Catholicus Christianus vel doctus vel indoctus non vehementer exhorreat eam, quam ORIGENES dicit purgationem malorum »? Alibi: « Origenem et propter hoc.... non immerito reprobavit Ecclesia ». Atque hunc Origenis errorem tot jam seculis consepultum (quo nemo unus istud fidei dogma hucusque impugnavit) ex orco hodieum revocant ævi nostri increduli. Contra quos ex paganorum testimoniis eodem fere modo decertandum, quo SS. Patres et Apologetæ Christiani gentiles olim Sophistas refellebant.

Sic THEOPHILUS ANTIOCH. L. II. ad Autol. fidem ultimi iudicii adstruit ex ipsa hac sententia ab Homero asserta: « credere iudicium futurum etiam illi, qui negabant, post mortem esse sensum ». Homerus quidem dixit: « anima instar somnii avolabit.... anima ex membris avolans ad inferos descendit.... sepelite me, ut quamprimum portas Plutonis transeam ». ARNOBIUS L. II. cont. Gent. « audetis ridere nos, cum gehennas dicimus, et inextinguibiles quosdam ignes, in quos animas dejici ab earum hostibus inimicisque cognovimus. Quid Plato idem vester in eo volumine, quod de animæ immortalitate composuit, non Acherontem, non Stygem, non Cocytum fluvios et Periphlegetontem nominat, in quibus animas asseverat volvi, mergi, exuri »? TERTULLIANUS in Apolog. c. 47. « Ridemur Deum prædicantes iudicaturum: Sic enim et Poetæ et Philosophi tribunal apud inferos ponunt; et gehennam si comminentur, quæ est ignis arcani subterraneus ad pœnam thesaurus, proinde decachinamur; sic enim et Periphlegeton apud mortuos annis est..... unde hæc, oro vos, Philosophis aut Poetis tam consimilia? nonnisi de nostris sacramentis: si de nostris sacramentis, ut de prioribus; ergo fideliora sunt nostra, magisque credenda, quorum imagines quoque fidem inveniunt ».

III. *Immortalitas animæ seu indubitata veritas solidissimis contra Pyrrhonismum argumentis vindicatur.*

PROBATIO. In gubernatione spirituum magis, quam in quavis alia re agnoscendus est Rector mundi sapiens, parens bonus, æquus sanctusque iudex; ergo cum ne corpora quidem per mortem hominis illico resolvantur in elementa, certe anima dissoluto corpore saltem aliquamdiu superstes erit. Si vero superstes est; suas hand dubie functiones peragit, intellectiones ac volitiones, quibus suam anima iusti mercedem, et suam anima iniusti pœnam recipiat, seu virtutibus, seu flagitiis a vita reliquis debitam. Sin, decedet sapientiæ divini Legislatoris, quod efficaci suarum legum observantiæ non prospexerit, quarum infractorem pari loco habens cum observatore effecit, ut ille magis ac magis recedat a lege, quæ difficile impletur, et impune negligitur; hic vero pœnalem simul et infructuosam legem abiciat. Decedet bonitati divinæ, siue qua nulla majestas est, eo quod leges tulerit nullo modo efficientes suarum creaturarum felicitatem; siquidem religiosi propter pietatem in Deum (quæ sæpe ad ærumnas ducit et miserias) infelices erunt, improbi propter impietatem suas in hac vita utilitates consecutis. Decedet justitiæ Dei, cujus est, justos hac in vita partim intus scrupulis et tentationibus, partim exterius magnis sæpe calamitatibus ac potentum injuriis ad

extremum usque spiritum excruciatos in altera vita reficere, quia *si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus*, ait APOSTOLUS 1. Corinth. XV. 19. Contra vero injustos, quibus per omnem vitam id unum curæ fuerat, ut per fas et nefas genio ac voluptatē indulgerent, bonisque omnibus affluerent, plectere in futuro seculo; idque ad ipsam naturæ vocem, quam exhibent illa ad divitem Epulonem Abrahæ verba: *fili, recordare, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris*. Luc. XVI. 25.

Si vero aliquamdiu, ecur non perpetuo duret post mortem anima ceu substantia, quæ ab intrinseco dissolvi non potest, et ab extrinseco dissolvi non debet? Creaturæ nonnisi dissolvendo rem in partes destruunt, quas simplex et spiritualis anima nullas habet. A Deo autem quamvis in originarium nihilum redigi posset, tamen cum ex unanimi consensu Philosophorum inde ab ortu mundi nullam vel atomum in nihilum Deus redegerit: quæ sit Deo causa, nobilissimam sui imaginem (quam cum germine immortalitatis ipse condidit) redigendi in nihilum? Illam hominis animam, quæ aliarum rerum existentiae nil obturbat; et finem quo creata est, semper retinet cum invicta beatitudinis cupidine, quam cum non frustra dedit Deus (qui nihil operatur frustra), profecto non ad interitum animam condidit, sed ad illius jugiter expetitæ felicitatis possessionem. Tenetur anima rationalis Deum diligere totis viribus et super omnia, etiam cum dispendio omnium bonorum hujus vitæ; quidni bona sua et felicitatem æternam suis Deus amicis ac filiis communicet, sed parem cum brutis interitum, ita ut, si non sit spes æternorum, natura rationalis brutorum conditione multo sit deterior? Optant et student mortalium plerique, ut nomen suum etiam post obitum proferant ac gloriosum transcribant posteritati; quidni natura rationalis anhelet magis veram nominis gloriam eamque in cœlis immortalem? Dedit Deus homini cor irrequietum, donec requiescat in Deo, tanquam in possessione summi boni; ecur Deus, cum possit, eam animæ capacitatem, innatamque cupidinem adeo non expleat, ut prius animam, quam corpus in nihilum redigat?

Proh! qualem Deum sibi fingunt Increduli? videlicet Principem, qui egenum quempiam hodie de terra suscitet, opibus, nobilitate, ac prope regia instruat dignitate, jubeatque a suis aulicis æque ac a plebe eum suppliciter honorari; sed ut eundem cras annihilet. Deum, inquam, qui creet animas, quæ nulla in terris creatura nobilior, nulla ad Numinis representationem splendidior, nulla dominatu in cætera creata potentior, nulla totius fere mundi fruitione beatior; ut illas, dum homo brevi vixit tempore multis repletus miseriis, interimat et annihilet.

Adi hic opera Philosophica FENELON, P. I. n. 23. *Dissertationes de præcipuis Religionis Fundamentis*, Q. 11. p. 209. *Traité sur la spiritualité et l'immortalité de l'âme*, auctore R. P. Huberto HAYER. Item novissimam editionem Psychologiæ P. Sigism. STORCHENAU S. J. Viennæ 1769,

IV. *Pœnarum æternitas momentis pariter gravissimis fulcitur contra eosdem Incredulos.*

PROBATIO. Homo, qui gravi offensa lædit æternum Numen, in eaque decedit non expiata, in eum se statum liberrime conjecit, in quo gratia et charitate spoliatus, nunquam se eximere potest a reatu, quem contraxit et culpæ et pœnæ. Delinquendo graviter omnem suum amorem et finem ultimum reposuit in creatura, propudiose contempto creatore, in quo uno vera felicitas est. Conversus ad creaturas, et aversus a Deo per lethale crimen sponte renuntiavit divinæ amicitiae, filii adoptivi juribus, regnique cœlestis promissæ hæreditati, et palam se Dei inimicum professus, cum tam hostili odio immoreretur, spem nullam habet reconciliationis in loco vindictæ, et ubi tempus gratiæ in æternum nullum erit. En ratiocinia GREGORII M., AUGUSTINI et CHRYSOSTOMI, quos non tam ut Doctores Ecclesiæ, quam ut Philosophos Incredulis opponere visum est, tantos quidem, ut iis nulli Theistæ aut Pyrrhonii ingenio, nulli sapientia pares inveniantur.

Dubitant adhuc minuti Philosophi, possitne peccatum quantumlibet magnum, parvo scilicet tempore perpetratum, pœna castigari nunquam finienda? Definiunt quasi ex tripode Increduli, sine fine puniri non debere culpam cum fine, et quod peccato non æterno commissum est, æterno non esse tormento vindicandum? Sed audiant tantilli tantos veritatis Magistros et conticescant! Inter octo genera pœnarum, quas TULLIUS scribit esse in Legibus, « damnum (ait S. AUGUST. L. XXI de Civ. c. 14.), ignominia, exilium, servitus plerumque sic infliguntur, ut nulla venia relaxentur, nonne pro hujus vitæ modo similia pœnis videntur æternis? Ideo quippe æterna esse non possunt, quia nec ipsa vita, quæ his plectitur, porrigitur in æternum: et tamen peccata, quæ vindicantur longissimi temporis pœna, brevissimo tempore perpetrantur; nec quisquam extitit, qui censeret tam cito nocentium finienda esse tormenta, quam cito factum est vel homicidium, vel adulterium, vel sacrilegium, vel quodlibet aliud scelus, non temporis longitudine, sed iniquitatis ac impietatis magnitudine metiendum. Qui vero pro aliquo grandi crimine morte mulctatur, numquid mora, qua occiditur, quæ perbrevis est, ejus supplicium leges æstimant, et non quod eum in sempiternum auferunt de societate viventium »?

Audiant GREGORIUM M. (L. XXXIV. Moral. in Job. c. 19. n. 36). « Quibus citius respondemus, quod recte dicerent, si iudex justus districtusque veniens non corda hominum, sed facta tantum pensaret: iniqui enim ideo cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt. Voluissent quippe sine fine vivere, ut sine fine potuissent in iniquitatibus permanere. Ad districti ergo judicis justitiam pertinet, ut nunquam careant supplicio, quorum mens in hac vita nunquam voluit carere peccato: et nullus detur iniquo terminus ultionis, quia quamdiu valuit, habere noluit terminum criminis ». Audiant S. JUSTINUM Apolog. I. « Hoc si non sit (pœna reproborum in futuro seculo) neque Deum esse; aut si sit, nihil illi curæ esse res humanas, atque nec virtutem esse, nec vitium ». Idem docet S. CHRYSOSTOMUS Homil. II. in Epist. ad Coloss. Si vero etiam nec sapientissimi, nec sanctissimi homines fidem merentur apud Incredulos; credant Deo, qui de æternitate suppliciorum

manifestissime testatur, et metuant Incredulitatis justissimum vindicem, qui pœnam æternam comminatus non fuisset, si eam juste inferre non posset. Credunt, quod Deus bonas unius fere momenti actiones sempiternis præmiis compenset? credant vero etiam, quod malas æternis castigare possit. Credunt rationi suæ, quæ negat, quod metuunt? credant Revelationi, quæ confirmat invicte, quod recta etiam ratio de inferno docet; credant divinis oraculis et Patrum efflatis, et Ecclesiæ, et fidelium sensui, et infidelium consensui, ut, quod metuunt (ac præ omnibus malis maxime metuendum est) certius evitent.

De præmiorum æternitate non ita obstrepunt Theistæ, quanquam ipsorum non sit regnum cœlorum: nam *qui non crediderit, condemnabitur*. Quippe vitam æternam ipsa ratio ex dictis probe intelligit; consensus omnium fere nationum reipsa futuram confirmat; et divina oracula clarissime eloquuntur de regno sanctis parato a constitutione mundi, ejus non erit finis, quia regnum Jesu Christi est, qui ejusdem beatitudinis consortes facturum suos fideles servos dicet: *Intra in gaudium Domini tui*, quod plenum est gaudium sine luctu, morte, clamore et dolore ullo, itaque perpetuum, ut nunquam auferatur.

Gravissima est lucubratio VINC. PATUZZI. O. P. de futuro impiorum statu adversus Incredulos, Venetiis an. 1764. Hanc vide.

Obj. I. Ait VOLTAIRE non abs re, quod fides commendet credulitatem de animæ immortalitate, quam vero nulla ratione probet; quod hæc quarundam nationum credulitas, præsertim Ægyptiorum, fuerit commentum mundanæ politics; quod nec Hebræi, et ne illorum quidem Patriarchæ immortalis animi vitæque æternæ fidem habuerint; quod demum Salomon, ut prætendit COLLINSIUS, eam fidem prorsus abnegaverit.

RESP. Quam miseræ sunt hæc VOLTAIRII argutiæ! Nonne decedere divinæ providentiæ, bonitati et justitiæ, si mortalis est anima, ostensum hactenus? Ergo probat ratio, quod fides commendat. Politics inventum oggerit, sed oggerit pro more, quin probet. Audiat vero ipsius naturæ vocem in media gentilitate! CICERO: « omnibus curæ est (ait L. II. Tusc. QQ.) quæ post mortem futura sunt ». De Senect. c. 21. « Cum simplex animi natura esset, neque haberet in se quidquam admixtum, non posse eam dividi; quod si non possit, non posse interire ». In L. de Amicit. « Neque assentior iis, qui nuper disserere cœperunt, cum corporibus simul animos interire, plus ad me antiquorum auctoritas valet ». In Cat. Maj. c. 21. « Neque me solum ratio ac disputatio impulit, ut ita crederem; sed nobilitas etiam summorum Philosophorum et auctoritas ». L. I. Tusc. QQ. c. 13. « Omni autem in re consensio omnium gentium lex naturæ putanda est... atque hæc ita sentimus natura duce, nulla ratione, nullaque doctrina; maximum vero argumentum est, naturam ipsam de immortalitate animorum tacitam judicare ». SOCRATES et PLATO L. X. Ethic. c. 6. « Separata anima a corpore est ipsum id, quod est ». SENECA Consol. ad Marciam: « Animus nititur, unde dimissus est; ibi illum æterna requies manet ». Ad Helviam: « Animus quidem ipse sacer et æternus est, et cui non possit injici manus ». ARISTOTELES L. II. de anima: « Potest separari a corpore, sicut perpetuum a corruptibili ».

L. I. c. 4. « Mens videtur ingigni essentia quædam existens, neque corruptum ».

De fide aut persuasione Egyptiorum testantur HERODOTUS et DIODORUS Siculus; iidem de Getis, de Thracibus, de Chaldæis, de Brachmannis, et de Arcadiæ populis. De Gallis scribit CÆSAR L. VI. de Bello Gall. « Imprimis hoc volunt persuadere Druides, non interire animos ». APPIANUS in Celtico de Germanis : « Germani mortis contemptores ob spem secundæ vitæ ». De Gothis JOANNES Magnus Gothus L. II. Hist. c. 13. De Sinensibus MASCHER Tom. V. de Rit. Relig. p. 380. De Japonensibus P. KIRCHER. De Peruanis P. HAYER. Huc faciunt gentilium epitaphia : « Vale : gaude : ave et vale, æternum ave. Commendatum habeatis meum carum ». (Vide GRUTERUM et MONTFAUCONUM Suppl. T. V. L. 2.) Item libationes gentilium super sepulcra defunctorum, de quibus, uti aliis eorum ritibus, GORI, BONAROTTI et MORINUS. Demum PLATO in Mem. « Quicumque, scribit, Poetarum divini sunt homines, tradunt animam esse immortalem ». Ex his rite concludit SENECA epist. 117. « Cum de animorum immortalitate disserimus, non leve momentum apud nos habet consensus hominum aut timentium inferos, aut colentium : utor hac persuasione publica ». Quin et VOLTAIRE non diffitetur, quod intersit boni publici, ut credant homines, animam esse immortalem ; cur vero ipsemet aut dubitat, aut negat ? Num hostis est boni publici, aut deterior cunctis gentibus homo, qui ad vocem naturæ solus obdurescat ?

Demum de fide Hebræorum, magis autem Patriarcharum et Prophetarum, hæc sibi habeat VOLTAIRE ; descripsit MOSES creationem mundi juxta Majorum avitam traditionem ; inibi vero manifeste discernit inter corpus ceu pulverem, et inter animam ceu spiritum vitæ. JACOB Gen. XLVII. 9. suam apud Pharaonem vitam ; uti et Patrum suorum, compellavit peregrinationem, de quibus APOSTOLUS : *Confitebuntur, quia peregrini et hospites sunt super terram ; qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere* ; Hebr. XI. 13. BALAAM exclamat : *Moriatur anima mea morte justorum* ; Num. XXIII. 10. Igitur aliam post mortem vitam speravit. Juxta illud DAVIDIS : *non derelinques animam meam in inferno*, certa extitit fides resurrectionis. Idem de beatitudine æterna : *satiabor cum apparuerit gloria tua* ; et de beatis : *inebriabuntur ab ubertate domus tuæ*. DANIEL : *suscipient autem regnum Sancti Dei altissimi, et obtinebunt regnum in seculum, et in seculum seculorum*.

COLLINSIO ipse respondet SALOMON (Sap. V. 8.) ore reproborum : *Quid nobis profuit superbia, aut divitiarum jactantia quid contulit nobis ? transierunt omnia illa tanquam umbra... talia dixerunt in inferno hi qui peccaverunt*. Proverb. XIV. : *Sperat autem justus in morte sua*. Eccles. XII. 7. *Memento creatoris tui..., antequam... recertatur pulvis in terram suam, unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum*. Idem prædicant ISAÏAS, XXVI. 19... LVII. 2. TOBIAS II. 8. Idem de Hebræis testatur JOSEPHUS L. II. cont. Appion. « Futurum omnino credunt, ut illis, qui leges servaverint... vitæ vicissim alterius longeque melioris fructum Deus largiatur ». Et de iisdem ORIGENES, quod vix nati et adhuc balbutientes didicerint animæ immortalitatem, subterranea tribunalia, mercedem recte viventibus destinam ».

ARNALDUM docere ausum, *Apolog. de Port Royal*, quod veteri Legi nonnisi bona terrena fuerint promissa, solide confutat Cl. Fleury in *L. de Moribus*

Israelitarum; confoditque illa Machabæi ad Antiochum oratio: *tu quidem, sceleratissime! in præsentī vita nos perdis; sed Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ resurrectione suscitabit.* 2. Mach. VII. 9.

Obj. II. Si immortalem animum Deus homini infudit, cur nullos patitur mortuos reverti, qui de hac immortalitate tantopere dubia inter mortales certiora edoceant? Cur hominum etiam sanctissimi tam vehementer abhorrent a morte, quam ceu liberationem a corpore, quod aggravat animam, optare satius foret animo nunquam morituro? Nonne quo magis liber a corpore mortis hujus est animus, eo magis ad functiones spiritui convenientes viget expeditus?

Resp. Epiphanias mortuorum postulant Increduli; et quid demum magis eorum dubitantismo subderetur, ac illæ? Deus homini providit de lumine rationis, de luce Revelationis, de Scripturis sacris et de auctoritate Ecclesiæ: si vero his omnibus (quorum infinite major est certitudo) nec aures nec cor accommodant suum Pyrrhonii; num spes sit fore, ut spectrum (quod onnealibi exsibilant) pro vitæ et fidei arbitro ac magistro habeant? Attamen neque hoc immortalitatis testimonium deesse voluit Deus, uti in multis aliis, ita in MOSE, qui inde a mille quingentis annis jamdum vita functus, vivus intererat Christi in monte (ut vocant) Transfigurationi, oculatis testibus Petro, Joanne et Jacobo, inter quos PETRUS 2. epist. I. testatum reliquit, quod et Christi Jesu gloriam oculis, et Patris cœlestis vocem suis auribus perceperint.

Vide hic etiam Matth. XVII. Marc. IX. et Luc. IX.

Mortem non admodum horret, quam potius exoptat anima justī, tum illis APOSTOLI verbis: *cupio dissolvi et esse cum Christo*; tum illis S. HILARIONIS: *egredere anima mea, quid dubitas? Septuaginta prope annis Christo serviisti, et mortem times?* Si horret animus mortem, non is ratione animi præcise existit horror, sed ratione vinculi arctissimi corpus inter et animam morte disruptendi; nec non ratione futurorum, quæ servantur homini incerta. Hic autem sensus conscientiæ immortalitatem, quam adstruit magis, minime labefactat.

Obj. III. Infernus, gehenna, ignis inextinguibilis, pœna damni et sensus æterna inanes sunt strepitus, et vana hominum terricula, ad quæ nequicquam moventur spiritus fortes. Si est infernus; cur nemo unus inde ad nos ascendit; quod et potuit et debuit Deus concedere hominibus, quorum omnium tam fidem, quam rationem superant, infligenda a Deo, summo bono, summa æternaque mala iis, quos libere condidit ad gaudia sempiterna?

Resp. Quanta sapientiæ vis, objicere se periculo præsentissimo sempiterni interitus? quanta spiritus fortitudo, cum summo æternæ salutis discrimine toti antiquitati obstrepere, omnium sapientum sensa irridere, divinam humanamque auctoritatem, qua fulcitur pœnarum æternitas, conculcare? Si quaecumque periculum esset æternum pereundi; si invicte probaretur contra tot tantaque testimonia, periculum illud verum non esse, sed mere fictitium; indulgendum esset aliquid Incredulorum dicacitati ac irrisionibus. Cum vero ex una parte infernus, (cujus æternæ intentantur pœnæ) et omnium et

summorum colluvies sit malorum: atque ex altera parte ad eludendas tam graves minas nihil adduci possit, quam frivola dubia, levissimæ conjecturæ et ridiculæ argutiæ, illudque frigidum *peut-être*, nonne Incredulos jure dixerim hominum abjectissimos, stupidissimos, infelicissimos, et sui et aliorum maximos impostores? Jam iterum ex ore testes expostulant; verum cum illos de cælo submissos, Mosen et Prophetas, Christum et Apostolos, Evangelium et Ecclesiam non audiant, nec stygios audient magistros; id quod nuperrime unus de grege incredulorum palam suis in scriptis asseverare non dubitavit, videlicet nec resurgenti mortuo, nec emergenti e styge reprobo se crediturum quicquam, si aliud, quam quod sua sibi ratio dictat, is esset annuntiaturus.

Sed incredula Theistarum ratio in suis argutiis adeo delirat, ut ex iis sequi videatur, Deum potius debuisse non creare hominem, quam creare peccabilem (quod de homine immutabiliter justo systema BAYLI dudum a Leibnizio, Joanne Clerico aliisque explosum est) imo Deum nequidem posse per plura secula, per annum, per diem, per horam dirissimis inferni pœnis immortalem animam (sui imaginem et Regni cœlestis hæredem) ob peccatum sæpe unicum ac prope momentaneum excruciare. En! quo demum abducant deliria incredulorum.

Obj. IV. - Metus gehennæ totam hominis vitam angoribus terroribusque infestat, ac prope infelicem reddit: singulis fere momentis imaginem mortis objiciens vix ullam patitur animi humani quietudinem, minus lætitiâ cordis ullam. Sit enimvero in vicem gehennæ remorsus conscientie pro malefactis, ac ipsa vitiorum turpitudine in vindictam flagitiorum; sicque redibit sua vitæ honestæ serenitas, et suus inhonestæ tortor erit satis truculentus.

RESP. Sed cujus est hæc animadversio? LUCRETI poetæ ethnici, cujus magister EPICURUS. Sat est ad confutationem impietatis, hos nominasse magistros et duces impiissimos. Virtutem sibimetipsi præmium, et vitium sibimetipsi sufficiens esse supplicium; id si fors locum habeat in imaginaria PLATONIS republica, non item in nostra, quam vivimus, societate humana; in qua tantas patitur difficultates assidua virtutum exercitatio vitiorumque omnium fuga, ut si omnis absit aut metus aut spes præmiorum pœnarumve (quas divinus æternusque decernat judex) et vitia passim omnia grassatura esse, et virtutes ubique neglectum iri, certissime conjiciatur. In republica seu epicurea seu theistica ecquid valebunt (qui vix illi forent) remorsus conscientie; cum ibidem nulla legis, nisi politicæ, transgressio reatum criminis haberet, sacratissimis etiam naturæ legibus impune violatis? Ad hæc undenam enascuntur acres conscientie stimuli? ex eo videlicet, quod homo seu male seu bene agens pro certo habeat, suum judicium divino judicio vel consentaneum vel dissentaneum esse; id vero identidem locum non habet in systemate incredulorum, quibus uti Deus nil approbat boni, ita nec mali quidpiam redarguit.

Sint vero etiam remorsus conscientie; num sublato æterni Vindicis metu, id genus frenum in tanta hominum corruptione satis compescet concupiscentias et libidines? Nonne tragica omnium ætatum exempla docent, impios, extincta pene synderesi, iniquitatem velut aquam bibere, et cum in profundum

venerint, contemnere non solum aculeos utut acres, sed et minas quasvis atrocissimas? Sane ubi futurorum ac æternorum exulat fides, spes aut timor; effreni evoment ore increduli: *Manducemus et bibamus, cras enim moriemur.* Isa. XXII. 13. *Nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra... opprimamus pauperem justum, et non parcamus viduæ... sit fortitudo nostra lex justitiæ.* Sap. II.

Vide Antilucretium Card. de POLIGNAC; cui præstantissimo operi ad decorem, ad eruditionem, ad soliditatem adeo deest nihil, ut omnium expectationem longe superaverit.

Obj. V. Pœnarum æternitas pro delictis hujus vitæ, tam brevis, tam fragilis, tam periculis et scandalis plenæ, adversatur et fini ultimo creaturæ rationalis, qui est æterna felicitas a provido mundi Rectore constituta; et bonitati, justitiæ, divinæque sapientiæ. Qui enim de optimo Parente vel cogitari sine crimine possit, quod velit hominem, sui imaginem et ad æterna gaudia conditum, æternis ignibus durissimisque cruciatibus excarnificare ob unicum ac sæpe momentaneum delictum, et quidem Deus infinite bonus?

Ita BAYLIUS, TILLOTSONUS, TOLANDUS, TINDALIUS....

RESP. Contra apertissimam ex verbo Dei scripto et tradito voluntatem Dei, contra infallibilem Ecclesiæ decisionem, contra omnium hominum fidelium, quin et infidelium sensum ac consensum parum valent argutiæ Theistarum. Deus finem, quem sibi præstituit (gloriam Nominis sui) sive creatura rationalis suum (nempe felicitatem æternam) obtineat, sive non obtineat, semper assequitur; hinc in ostensione justitiæ, et illinc in ostensione bonitatis. Huic nihil præjudicat perditio hominis, cui et libertatem et gratiam et media necessaria ad salutem suppeditaverat. Finita hominum merita, sæpe vix non momentanea, Deus præmiat vita æterna, quod patet in Martyribus; quippe infinite bonus est. Cur non etiam pœna æterna castiget hominum demerita, quamvis in se finita aut fors momentanea (quorum autem malitia et moraliter et respective infinita est in gravi delicto) cum infinite justus sit? Bonitas Dei infinita est, sed ita, ut leges æquitatis a Deo sapientissime constitutas haud violet; constitutum autem est lege ordinaria, quam Dei providentia non præterit: *Ite maledicti in ignem æternum.*

Inter judicem divinum et humanum infinita est distantia; attamen hic quoque plectit delicta hominum perpetuo exilio, perpetuo carcere, perpetua infamia, mortis item supplicio, quæ pœnæ (si nunquam aliunde moriendum esset homini) reipsa forent æternæ; ac nunc etiam patrii soli dulcedinem, bonæ famæ honorem, ac ipsum vitæ hujus usum eripiunt in perpetuum, idque ob homicidium aliudve delictum intra brevissimam temporis moram perpetratum. Homo graviter peccando, in eoque peccato ad mortem usque perseverando, avertit se a Deo, in creatura posuit finem suum ultimum, Dei amicitiam dissolvit, gratia et charitate semet spoliavit, ac proin se se conjecit libere in eum statum, e quo se in æternum eximere peccator ipse non potest; Deus autem nec vult, nec debet eximere, cum post mortem non jam veniæ, sed vindictæ tempus et locus sit. Hinc Ecclesia pro damnatis nec orat, nec oravit unquam, utpote quos novit esse extra communionem Sanctorum;

hinc Sancti in cœlis nunquam pro iisdem intercedent apud Deum, ejus sanctissimam et justissimam de pœnarum æternitate voluntatem intuentur et adorant; hinc S. GREGORIUS, « Omnipotens Deus, ait, quia pius est, miserrorum cruciatu non pascitur; quia autem justus est, ab iniquorum ultione non sedatur »; et S. AUGUSTINUS docet: « quia cuicumque culpæ, qualis et quanta pœna debetur, divini judicii est, non humani; sic scriptum est: o altitudo »! Hæc non capis, incredule! crede, et time infinitam justitiam, ut olim sentias infinitam bonitatem.

GREG. Dialog. IV..... AUG. de Nat. Boni. c. 31.

Obj. VI. Quis sit ille locus tormentorum, et ubi sit domicilium damnatorum, nemo hominum novit. Dicitur gehenna, quæ autem vox nullibi in V. T. pro inferno accipitur; et ex radice Chaldaica præcise denotat vallem filiorum Hennon. Dicitur infernus, hebraice SCHEOL, quæ vox pro sepulchro ponitur; uti de se JACOB dixit: *descendam ad filium meum lugens in infernum*; imo vox eadem exprimit infernum, in quem vivi descendisse dicuntur Core, Dathan et Abiron. Denique nec de immortalitate animæ, nec de inferno vel verbum habet Pentateuchus Moysis, de quibus tamen et potuit et debuit ceu Legislator edocere populum Dei; cum metus gehennæ frenum sit potentissimum adversus legum divinarum prævaricationes. VOLTAIRE.

RESP. Quantum ad fidem et ad salutem sufficit ac necessum est, circa mentis humanæ immortalitatem, pœnarumque et præmiorum æternitatem; id omne docet Revelatio, declarat Ecclesia, confirmat ratio et consensus omnium seculorum. Non exprimi gehennam in Pentateucho, verum quidem; sed eam abesse ab omnibus Libris V. T. falsum est: nam 4. Reg. XXIII. 10. Jerem. VII. 31. fit mentio gehennæ, quæ v. 32. Dei jussu dicta est vallis interfectionis. Isaïæ XXX. 33. legitur de Tophet (qui erat mons ad illam vallis interfectionis), *Cujus nutrimenta ignis et ligna multa, flatus Domini, sicut torrens sulphuris, succendens eam.* Erat autem gehenna vallis filiorum Hennon, in qua primum Judæi idololatræ filios suos et filias suas idolo Moloch per ignem consecrabant, excitato ingenti strepitu tympanorum et tubarum, ne gemitus et lamenta immolatorum audirentur. Posthac facta est colluvies ac sentina omnium sordium. Atque hæc fecit absurditas et impietas, ut infernus Chaldæis a tympano vocaretur Tophet, a Christo et Apostolis gehenna, non solum ceu locus ignis æterni, quo cremantur rebelles filii inter horrendos damnatorum æque ac tortorum clamores et ululatus; sed et ceu locus ac sentina omnium turpitudinum atque flagitiorum. Adde, quod ex Psalmis etiam, ex Libris Job, Judith, Danielis et Isaïæ certissime constet, Judæis quondam fuisse revelatam Dei vindicis contra impios justam æternamque ultionem.

De vocibus *inferi*, *infernus*, *scheol*, fatemur cum S. AUGUSTINO, quod tametsi in V. T. sortem mortuorum generatim significant, sicque sub multiplici intellectu uti rerum, de quibus agitur, sensus exigit, accipiantur; tamen cum eodem et S. HIERONYMO dicendum, illud Num. XVI. de Core, Dathan et Abiron intelligendum esse, quod vere descenderint in eundem locum tormentorum, in quo sepultus est dives mortuus, et in quem rebelles Angeli detrusi, tanquam carceribus inferni puniendi reservantur, quique opponitur Abrahæ sanctorumque Angelorum demorationi in cœlo superiore.

Quis enim dicat, plus hictribuendum incredulis, sæpe vix trium litterarum hominibus, quam Hieronymo græcæ, hebraicæ ac chaldaicæ linguæ peritissimo, cui nullus seu Patrum seu Theologorum unquam ausus est refragari ad usque ætatem Novatorum. Ipsi etiam LXX Interpretes vocem *scheol* transtulerunt ibidem, non in vocem græcam *τάφος* sepulcrum, sed *ᾗδην* quæorcum, tartarum et inferos significat; prout constat ex Euripide, Platone, Luciano, S. Epiphanio et Theophilo Antiocheno. Ac demum voces illas *inferi*, *infernus*, aliis vocabulis, quam quibus sepulchrum exprimitur, indicant cæteræ nationes in suis linguis.

Quod in toto Pentateucho nihil omnino legatur sive de inferno, sive de immortalitate animæ; in hoc pro more suo fallit et fallitur VOLTAIRE. Numquid enim Num. XVI. Core, Dathan et Abiron descenderunt vivi in infernum? Numquid credendum a Judæis (proin revelatum fuit) Deum et remuneratorem omnium bonorum, et vindicem omnium malorum esse? Numquid in iis, quæ tametsi necessaria ad salutem, tamen scripta non essent, aut non dabatur, aut non sufficiebat Traditio? Numquid cum in libris Mosis legere est diversissimam corporis et animæ humanæ productionem, frequentem Angelorum cum hominibus consuetudinem, Henochi ex hac vita raptum ob pietatem, vitam Patriarcharum, quam dicerent suam velut hospitum in terra peregrinationem: cum Deus ABRAHÆ promitteret, quod sit futurus ipse merces ejus magna nimis: cum in morte Jacob ediceret: *Salutare tuum expectabo, Domine?* Numquid in his et Deus, et sensus fidelium non edocuerunt animæ immortalitatem, ac præmii æternitatem? Numquid cum Deus Exodi III. 6. diceret: *Ego sum Deus Abraham et Deus Isaac et Deus Jacob*; et hanc Christus (Matth. XXII. 32.) urgeret sententiam contra Sadducæos (qui solum Pentateuchum agnoscebant ceu librum divinum, et negabant resurrectionem corporum, junctam cum immortalitate animarum veritatem), hanc et Deus et Dei Filius abunde testati sunt? Nemo quippe dicitur dominus rei, quæ omnino periit; vivunt ergo Abraham, Isaac et Jacob, non quidem corpore, sed anima.

Demum quod noluerit Deus, ut sublimior doctrina simul et semel-omnis et omnibus clarissime innotesceret; sed ut successu temporis magis evolveretur, facta quidem primitus Revelatio de scitu et creditu necessariis; œconomia divina est, et abyssus consiliorum Dei. Vide I. Objectionem hic.

Obj. VII. Æternitas pœnarum, si est veritas tam eliquata, atque a mundi exordio ad nostra usque tempora rite propagata; occur ab ORIGENE tanti viro ingenii ea fuit negata, et a SS. Patribus Origene cum anterioribus tum posterioribus, Justino, Irenæo, utroque Gregorio, Ambrosio et Hieronymo in dubium vocata?

RESP. Non sine grandi injuria error Origenistarum SS. Patribus imponitur; cum certum sit ex S. AUGUSTINO, THEOPHYLO ALEX. et S. EPIPHANIO, neminem fuisse ante Origenem, qui vel indicium quoddam hujus erroris dederit; ac proinde certum, neque sententias illorum Patrum controversas attingere illam fidei sententiam sive de pœnis inferni, sive de pœnarum æternitate.

S. JUSTINUS affirmat, animam non esse immortalem eo sensu, quo Plato docuit, ut nimirum sit ingenuita; non tamen esse mortalem eo sensu, quo Epicurus putavit, ut ipsa pereat cum corpore; et Apologia I. exustionem

futuram tam Angelorum, quam hominum vocat supplicium in igne sempiterno reportandum.

S. IRENEUS in eundem sensum loquitur; et L. V. cont. Hæres. c. 27. « Christum, ait, venire, ut colligat zizania, et comburat igne inextinguibili, hædosque in æternum ignem mittat ».

S. CYPRIANUS serm. de Ascens. Dom. docet : « immortales miseri vivent inter incendia, et inconsumptibiles flammæ nudum corpus allambent ».

S. BASILIUS in Reg. Brev. ad Interrog. 267. « plerique homines, inquit, quo majore cum audacia peccent, supplicii sibi finem præscribunt... itaque sciendum est, neque illud : *vapulabit paucis*, neque illud : *vapulabit multis*, significare finem, sed diversitatem supplicii ».

S. GREGORIUS NYSS. orat. de Bapt. docet : « eos, qui sine baptismo decedunt, frustra et inutiliter deflere ac pœnitere, non secus ac divitem epulonem; quos utrinque maneat ignis, qui extingui non potest ».

S. GREGORIUS NAZ. orat. 13. identidem affirmat æternitatem suppliciorum, et inustam sempiternæ ignominie notam; nullibi autem id negat, aut dubitat; sed censet duntaxat, pœnas impiis constitutas mitiores esse, quam a justo malorum vindice constitui possunt.

S. AMBROSIIUS Præf. in Ps. 37. ait : « Si hinc peccata gravia portaveris, illic requiem non habebis » : Et in Psalm. 118. « Christus suos castigat, quos diligit; alienos tanquam generali damnatione impietatis adstrictos pœnæ donat æternæ ».

S. CHRYSOSTOMUS Homil. 23. ad Rom. « Si ergo vita æterna est, supplicium est æternum... Hæc dico, non ut mœrore conficiam, sed ut cautiores reddam ».

S. HIERONYMUS suæ doctrinæ integritatem ipse vindicavit scripta contra Rufinum Apologia; et in suis Commentariis ubi ubi occasio se offerebat, æternos cruciatus asseruit (videlicet in c. 3. Isaïæ : in epist. ad Pammachium, ad Avitum : in c. 3. Jonæ, et in c. 3. epist. ad Ephes. v. 6.). Ubi generatim pronuntiat peccatorum supplicia non esse æterna, id negat in sensu Pelagii, qui nullum voluit esse peccatum veniale. Contra eosdem Pelagianos discernit inter impios seu gravium delictorum reos, et inter peccatores levium duntaxat culparum reos; hos, non illos negat æternum perire. Equidem recenset testimonia illorum, qui volunt supplicia aliquando finire; iis vero non subscribit, sed identidem cum Apostolo asseverat : « Qui prævaricati sunt in Dominum, æternis tradentur tortoribus ». Dum explicat v. 9. c. 1. Prophetæ NAHUM, refutat errorem Marcionis, qui Legis veteris auctorem alium, alium vero novæ Legis esse credidit, atque illum quidem crudelem.

Igitur cum nihil ab Heterodoxis ac Theistis ex SS. Patrum effatis extundi queat adversum integerrimæ fidei dogmata de pœnarum æternitate; habent illi, quod in his imitentur, nimirum superbæ rationis suæ debitam submissionem ad dogma fidei divinæ; habent, quod in ORIGENE pertimescant, nempe tanti ingenii tantum lapsum, atque in ejus asseclis luctuosissimum fidei et salutis naufragium.

Plerisque aliis hic objici solitis satisfit tum ex Psychologia, tum ex Theologia. Vide Inst. Theol. P. HENR. KILBER S. J. de Peccatis; S. Alph. de LIGUORI *Verità della Fede*, P. II. p. 260-284; P. ROBERTI PERSON S. J. *Directorium ad christianam vitam*.

SECTIO III.

DE POLYTHEISMO.

§ I. PRÆCOGNITA.

Rationis naturalis sibi relictæ partus omnium deterrimus fuit Idololatria. Extulit hæc orco caput post diluvium. Nam ut primum facta per terras mortalium dispersio fuerat, acceptam a majoribus Dei scientiam putidis inquinare commentis cœperunt, et Religio in fœda superstitionum monstra degeneravit. Assyrii sub Nino rege dicuntur initium fecisse: secuti sunt Ægyptii, Græci, Romani: hodie adhuc Sinenses, Japonenses et plures Indiæ et Americæ populi eadem detinentur. Initio cœlum, terram et astra, horum pulchritudine et utilitate illecti, pro Diis habuerunt. Posthac iis etiam hominibus divini honores delati, quos vel ceu Heroes finxerat insigne quoddam facinus non raro scelestum, vel ceu benefactores eximios commendaverat profusa in alios liberalitas: horum in numero sunt BACCHUS et CERES, quibus terræ fertilitatem, MARS, cui victorias, JANUS, cui populorum felicitatem et pacem, ÆSCULAPIUS, cui benam et firmam valetudinem in acceptis referebant; et VENUS adeo meretrix Cypria, non ob singulare beneficium, sed ob effusam libidinem a suo amatore consecrata. Tertium genus Deorum, ex poetarum, præsertim Hesiodi et Homeri, Theogonia subnatum, terræ cœlique liberos continet, Oceanum et Tethyn; horum Phœcyn, Saturnum et Opem; ex Saturno et Opæ Jovem, Junonem...

Sed quia fabulis poetarum turpissima quæque admiscebantur (uti quod Jupiter nec sorori suæ pepercerit, et Apollo Hyacinthum, Leucotoion, Cyparissum, Clitiam et alios prope innumeros contra omnem naturæ legem efflictim deperierit) Philosophi in allegorias ea detorserunt, ut sic quartum Deorum genus prodiret, vel eo nomine res naturales (ut per Saturnum tempus, per Jovem mundum aut mentem, per Apollinem solem, per Dianam lunam...) vel affectus humanos, vitia et artes intelligendo (puta iram per Martem, cupidinem per Venerem, ebrietatem per Bacchum, rationem per Minervam...). Tandem ipsos etiam diabolos ceu Deos coluerunt, veluti hominum maleficorum patronos et principes. Necdum finis insanix: muta adeo animalia, cepas et porcos, cloacinam, pavorem, pallorem (et quid non utut vile ac turpe?) divinitatis loco habuerunt Ægyptii, Romani, cæteræque nationes idololatricæ.

Explodenda est hæc farrago Numinum stupidissima, ex ipsa ratione, ex ipsa veri et summi Dei notione, ex ipsa mundi hujus ordinatissima gubernatione, quam uni duntaxat et primæ causæ rerum omnium convenire, vetustissimæ gentes, omnesque inter Ethnicos sapientes semper consenserunt, juxta illud TERTULLIANI: « Summo magno nihil sinit adæquari ». Exhibendâ-

vanitas prodigiorum, queis gloriantur Ethnici, falsitas Oraculorum omnisque divinationis; Theologiæ aut Mythologiæ paganicæ stultitiæ, rituumque impunitas; ut corruat cum sonitu Pantheon illud Idolorum, non sine strage impietatis theisticæ, quæ paribus innititur fundamentis cariosissimis.

§ II. THEMATA,

1. *Polytheismus seu Idololatria, vesana ratione objecti, abominanda ratione cultus, impia ratione dogmatum, suamet absurditate opprimitur.*

PROBATIO. Religio, quæ divinos honores impendit iis, qui nec profanis digni sunt, ipsa quoque Religionis nomine indignissima et mera abominatio est. Quæ enim insania magis abominanda naturæ rationali, quam cultus divinus eorum, quæ vel sunt inanima et mera simulacra aut statuæ, quibus assideat Numen; vel animata, sed ratione destituta; vel rationalia quidem entia, sed quæ aut nunquam extiterint (cum nota alias eorum origo foret) aut tantum a sceleribus famosa fuerint, quorum malim corruptos mores et spureitias premere silentio, quam ex iis potentius argumentari? Quæ abominatio pudenda magis, quam Deorum flagitiis Deos colere flagitiosissime, ne, qui Deos colunt, homines Diis suis meliores viderentur? aut si ab ebrietate Bacchi, a furtis Mercurii, a latrociniiis Martis, a libidine Veneris, ab incestu et adulteriis Jovis sese abstineant, Deorum inimicos se constituerent? Ubi vero summa flagitia ceu divinitates colere necessum est; ubi Deos libidine furentes imitari oporteat; ubi Bacchi orgia, lupercalia, cerealialia, Jovis Latialis feriæ, Saturnalia, aliæque gentium festa, conculcatis omnibus naturæ legibus, pudore omni prostituto, ipsa humanitate protrita, sanguine etiam humano crudelissime profuso celebranda sunt: quis sine horrore non intelligat, sacra gentilium impiissima, et nonnisi Deastris impiissimis omnium flagitiorum magistris ac patronis digna fuisse?

Dogmatum diversitas num major possit esse illa, quæ tot pseudo-Numina, et inter hæc homines sceleratissimos ac ipsos dæmones, uti vitæ exemplar, sic fidei ac Religionis objectum proponat homini, cujus ipsa ratio dicat, insitam hominum animis notionem summi et veri Dei, uni et sanctissimo Numini propriam esse, quod sanctissimo castissimoque corporis et animi cultu sit honorandum? quæ finem hominis ultimum (quem intimus animi sensus docet esse summum et infinitum bonum) in creaturis, in voluptatibus, in flagitiis constituat? quæ cælum pandat ceu Amphitheatrum omnium scelerum, atque ut omnium oculis ea pateant, omniumque animos polluant, publicis spectaculis reddat celebriora? quæ doctrinæ veritatem ab oraculis deducat, id est, a divinationibus diaboli, qui est pater mendaciorum? Dum enim Pythia, inter Vates celeberrima, quoties ex Apolline promere oracula creditur, Castalium illud os impure insidet, et inferiori sinu muliebri spiritum fatidicum impurissime suscipit, imo dum hæc Vates Pythia, quoties ab Apolline exagitur, ac divexatur, furens nec sui compos oracula promit; quis erit ille spiritus furoris et tenebrarum, nisi dæmon improbus? Idem de Jovis Dodonæi, Ammonis et Clarii oraculis testatur ORIGENES, quod illorum auctores « aliud non sint, quam dæmones, qui cum sacrificiis et nidoribus

gaudeant, in præmium sibi litantibus reddunt aliorum perniciem ». L. VII. cont. Celsum.

En! quam inde christianam sequelam deducat gentilis SENECA L. de Vit. beat. « Quid interest, utrum Deos neges aut infames?.... Quibus (tot scilicet impiis divinitatibus) aliud actum est nil, quam ut pudor hominibus demeretur », CICERO ait: « quid absurdius, quam homines morte deletos reponere in Deos, quorum omnis cultus esset futurus in luctu »? LACTANTIUS « ipsa vitia, inquit, religiosa sunt; non modo non vitantur, sed etiam coluntur ». L. 1. c. 13. Plura in hanc rem TERTULLIANUS in LL. cont. Valentinum, Marcionem et Manichæos, quorum Polytheismum summæ falsitatis, impudentiæ ac improbitatis convincit.

II. Polytheismus eadem fere ratione inter Ethnicos quondam invaluerat, qua hodiedum Theismus orbem Christianum invadit.

PROBATIO. Idololatria ortum fere suum ac propagationem sensibus debet, affectibus et præiudiciis. Mens cæca Paganorum, cum ad unius veri Numinis agnitionem non pertingeret, sensuum criterio dimetiebatur Divinitatem; cum vero sensus spirituale quid (utpote a sensibus omnino remotum) penetrare nequiquam possent, creaturæ visibiles invisibili Creatori fuerunt surrogate. Cor Paganorum depravatum, ut sine freno, sine remorsu, sine ullo vindicis metu suis affectibus indulgeret, sibi effinxit Deos æque iudices, sed æque reos omnium vitiorum ac criminum. His vero præiudiciis pessimis ac falsissimis innixa Idololatria facile plurimorum et mentes pervasit iisdem tenebris obvolutas, et corda mancipavit iisdem affectibus depravata.

Numquid melior aut origo aut progressus hodiedum invalescentis Theismi? Nonne Mysteria fidei (quæ oculus non videt, nec percipit auris, non repræsentat phantasia seu sensus communis, nec ratio infirma assequitur) ceu vana et falsa explodit ideo, quod sensui plus deferatur, quam rationi; et plus rationi, quam Revelationi? Si vel Metaphysici essent Theistæ, ex Dæmonologia ceu Spirituum scientia edocti meliora, facilius assentirentur summæ et primæ Veritati, revelanti veritates a sensibus plane abstractas, insensibiles ac supernaturales. Nonne depravatio cordis est (cui ut liceret, quod libet, circa fidem et mores) odio et contemptui esse cœpit Christianismus? Ille ut victima caderet pravorum affectuum, omnis divina Revelatio seu scripta seu tradita, seu Novo seu Veteri Testamento consignata, erat conculcanda inter mille dieteria et opprobria (quorum scopus Idololatria esse debuerat) congesta in veram divinamque, hoc est, unius ac veri Numinis Religionem.

Quam ergo verum est, quod Baco pronuntiat: minuta Philosophia adducit ad irreligionem, vera Philosophia ad Religionem? Quam verum: Theista sicut Idololatra vivit sibi, quia sensibus credit, et affectibus obsequitur; Christianus Deo vivit, cui credit in omnibus, quem colit, quem amat per omnia, et cui in omnibus ceu Deo unio, unice vero, vereque provido et rationis et revelationis auctori obsecundat?

Obj. I. Religio Paganica erat mundo congenita, per universum orbem diffusa, universali assensu et persuasione firmata; ergo legitimum Numinis

cultum habere debuit, ne dicendus sit Deus, omnium temporum et omnium locorum homines (si Judæam, mundi angulum, excipias) voluisse obnoxios errori et mendacio, quod pugnat maxime cum infinita bonitate.

RESP. Qua fronte ausim Increduli ethnicam superstitionem, ut emontiantur divinam, cum mundo cœvam prædicare; cum per duo annorum millia et amplius, sicut unum idemque loquendi genus inter homines, ita unus cœli terræque Dominus erat, quamvis non pari ab omnibus pietate cultus, nullo tamen ullibi vestigio Polytheismi apparente? Divina ergo non est Religio, quam nesciverunt primi homines a Deo recens conditi ac informati. Cum deinde per vesanam turris Babel structuram inducta linguarum diversitas, et genus humanum ubique dispersum fuit; cœpit quidem in mundo et crevit superstitio idololatrica; attamen error non erat universalis, cum posterius Sem, Abrahæ et Jacob, totaque gens Judaica in accepta a Majoribus notitia et fide veri ac unius Dei sancte perstiterint. Quamvis autem inter alias gentes confictis sensim innumeris Deastris obliterari videretur unitas veri Dei; tamen nullo non tempore extiterunt inter gentes etiam, ut Græci et Romani philosophi ac poætæ, inter quos Orpheus, Xenophanes, Parmenidas, Hesiodus, Homerus, Pythagoras, Socrates, Plato, Antisthenes, Xenophon, Cleantes, Cicero... (tametsi ex tyrannorum aut vulgi metu simulacra colerent) unum tamen reapse Deum esse, persuasum habebant.

Quin et de vulgo seu plebe Gentilium observat TERTULLIANUS in Apolog. quod licet « pravis institutionibus circumscripta, libidinibus et concupiscentiis evigorata, et falsis Diis exancillata, cum tamen respiscit, ut ex crapula, ut ex somno, Deum nominat, quia proprie verus hic unus Deus, bonus et magnus ».

Quod tandem ingentes in orbe progressus fecerit Idololatria; id neque est ex instinctu Numinis, sicut nec illa per omnes homines diffusa in sensuum illecebras et voluptates corporis propensio; sed ex metu Imperantium, ex regionum præjudiciis, ex impunitate criminis contra leges perpetrati: neque veram efficit Religionem, quæ nec legitimo summeque veraci nitatur auctoritate, nec hominem sancte perficiat in omnibus officiis Deo, sibi et proximo debitis: neque Dei paternæ bonitati præjudicat, quæ conjuncta justitiæ (ad instar patris prolem usque rebellem ac perfidam tandem abjicientis) dimisit gentes ingredi vias suas, quin seipsum Deus relinqueret sine multiplici naturæ et gratiæ testimonio.

Obj. II. Luculentissimum veritatis divinitatisque argumentum suppediant oracula et vaticinia; hæc vero non defuere gentibus, cum teste Tullio ingens illorum volumen Chrysippus congesserit. Vel ergo non solide probant pro Revelatione Christiana Prophetarum oracula, in multis ambigua, plerumque obscura, nec raro præsaga eventuum, qui prævideri perspicacia naturali poterant: vel etiam Ethnicorum vaticinia (illa vero Sybillarum oracula præcipue) ethnicæ Religionis divinitatem commonstrant.

RESP. Qui fuerint universim apud Gentiles oraculorum characteres, gentilis edoceat CICERO (L. II. de Div.) exprobrans suum Chrysippo volumen cum repletum Oraculis « partim falsis, partim casu veris, partim flexiloquis et obscuris, ut interpretes egeat interprete, et sors ipsa referenda sit ad sortes; partim ambiguis, et quæ ad Dialecticum referenda sint ». Edoceat DEMOS-

THENES, qui Pythiam irridens dixit, a Philippo Rege auro corruptam Φιλίππου πύθων. Edoceant ARISTOTELES, EPICURUS et PORPHYRIUS, cumprimis de Apolline, ejusmodi vaticinia, quæ nebulonem, non item Deum scelerum et mendaciorum osorem decent; ejusmodi oracula Deorum, quæ innocentum mortem, libidinum infamias et ineluctabilis fati doctrinam præcipiebant. Qui vero Religionem ista divinam comprobent, quæ tum in factis, tum in dogmatibus saniora ipsius naturæ jura subvertant, non sine summa auctoris naturæ injuria?

Sed oracula Prophetarum de omnibus fati Judaicæ gentis, de Messia nascituro ex Juda, de Regnorum ac Imperiorum conversionibus et revolutionibus, de nascituro post ducentos annos Rege Persarum Cyro, Judæorum liberatore, et horum similibus; nonne expressa clare, et eventu certissimo comprobata, hominibus contraria omnia agentibus, vel plane non cogitantibus, ac postea eventu posito prophetiam recognoscentibus, cum omnibus loci et personarum circumstantiis exactissime convenientem? Si qua in nonnullis obscuritas erat, eventus declaravit, et fidei meritum compensavit.

In oraculis Sybillarum, si tanta est certitudo tantaque evidentia, cur ea non intelligebant Gentiles; et quæ de vera Religione prænuntiarent, cur non solerter investigabant, ut ad veritatem pervenirent? Nonne, recte ait CLEMENS Alex., « quomodo Deus Judæos salvos esse voluit dans eis Prophetas; ita etiam Græcorum spectatissimos, propriæ suæ lingue exercitatos, prout poterant capere Dei beneficentiam, a vulgo secevit »? Quippe demonstrabant, ait LACTANTIUS, « monstrosa quædam miracula, quorum nec ratio, nec tempus, nec auctor designabatur »; ut adeo ex illis, quia veris falsa miscebant, sacrilegos ritus Romani eruerent.

De his plura vide apud NATAL. ALEX. Diss. I. in seculum I. HONORATUM a S. Maria, L. II. Critices Diss. II. P. THOM. HOLZKLAU S. J. Inst. Theol. de Deo Verbo Incarn. Diss. I. Sect. III.

Obj. III. Falsitas Religionis non stat cum Miraculis, quæ sunt veritatis pignus certissimum. Nemo autem ignorat, quot et quanta inter Gentiles prodigia evenerint. Jam sanati sunt cæci in Æsculapii et Serapidis templo; jam Alexandri milites in templo Cereris, quod spoliare parabant, irruente flamma excecati; jam Brennus ille Gallorum dux, qui Apollinis templum ad prædam ingressus, ex vindicta Apollinis furibundus suicida factus; nihil ut de Ancyli cœlitus submisso, de Tuccæ cribro, de Claudii cingulo, de Vespasiani et Apollonii Tyanæi prodigiis commemorem, vere tantis, ut illa non ægre admiserit ceu vera miracula S. AUGUSTINUS, Lib. XXII. de Civ. c. 40.

RESP. Cum de Miraculis Gentilium sermo incidit, ridendum sane est cum VESPASIANO, quem risisse narrat Tacitus, dum cæcus et debilis se ab illo sanari peterent. Quippe ridiculum, aut ab homine petere miraculum, quod humanas vires infinite superat; vel a dæmone obtentum (nescio quale portentum) venditare ceu verum Religionis miraculum, cujusmodi solus Deus verus et unus operatur, ut dæmonis subvertat imperium. Quin et is pluries victum se confessus est; sive in Evangelio, cum Christo testimonium perhibuit; sive in Actis Apostolorum, cum Pauli et sociorum ejus sanctitatem commendavit; sive deinceps, cum ad reliquias S. Babylæ Martyris contigit Daphniticus

Apollo. Quaecumque paganorum mirabilia recensentur, vel naturales hominum aut dæmonum vires non transcendunt; et miracula non sunt, cum maximis, splendidissimis et invictissimis illis Mosis et Prophetarum, Christi et Apostolorum prodigiis nullo modo comparanda; (id quod vel in una Resurrectione manifestum, de qua cum a PAULO audivissent Ethnici, « novorum dæmoniorum seu Numinum annuntiator » visus est PAULUS, a quo sicut Christum esse Deum, ita Resurrectionem veluti Deam ab eo prædicari putabant) vel pleraque errori ac mendacio obnoxia, cum velut incerta et ut plurimum fictitiâ suis a sponsoribus referantur.

Nonne vel in limine sui operis fatetur TITUS LIVIUS, se fabulas fictaque pro arbitrio prodigia recitaturum? Numquid major fiducia VALERII MAXIMI, ubi de prodigiis Deorum scribit: « sed fidem auctores, qui hæc primi scripserint, sibi vindicent »? Num alia mens TULLII, qui relata per Quintum fratrem suum trecenta Deorum mirabilia in Libro I. Divinationum, eadem ceu frivola, Numine indigna, et per superstitionem invecta in Libro II. Divinationum explodit? Demum S. AUGUSTINUS plus non admittit, quam quod, teste Scriptura sacra, interdum a Deo permittantur dæmonibus quædam prodigii cujusdam speciem referentia ex virtute causarum naturalium, et quidem ad obscurandam ex illorum intentione (si fieri posset) lucem Evangelii et Christi gloriam. Sed vel ex hoc sine pessimo illorum mirabilium patescit et falsitas et malignitas.

De Miraculis Gentilium plura exhibent P. HERM. GOLDHAGEN S. J. Introduct. in S. Script. Tom. III. Nec non Instit. Theol. P. HENR. KILBER S. J. de Deo.

Obj. IV. Argumenta contra Deorum pluralitatem non minus feriunt Trinitatem Personarum divinarum; præsertim ex illo dilemmate, quod vel una persona satis sit, vel non, ad condendum et regendum mundum; item quod vel quælibet sit id, quo aliud melius cogitari non potest, vel non sit. Hanc tamen toto corde suscipiunt Christiani; occur illam tantopere detestantur? Profecto non est, quod sua Polytheis tot Numina invideant, qui et ipsi non solum Deum, sed Angelos etiam et Archangelos, Martyres quoque et homines alios, quin et imagines et statuas, resque adeo inanimes, cruces, ossa, cineres et lacinias religiose venerantur.

RESP. Inter Deos Gentilium cum sint alii minores, alii majores, et Deus Deorum Jupiter; diversa in singulis natura, diversa voluntas, diversa potentia est, quod aperte pugnat cum idea Summi Magni, et cum creatione ac gubernatione hujus Universi. Pater, Filius, et Spiritus Sanctus ejusdem naturæ, voluntatis et potentiæ sunt; nec personæ divinæ, in quantum personæ sunt, creant aut regunt mundum, sed in quantum Deus sunt, per potentiam et voluntatem, quæ in omnibus una est. Quælibet earum in genere personæ est id, quo melius nihil possit excogitari, cum nihil desit ad summam perfectionem; nihil ex parte naturæ, quam secundum perfectiones essentielles unaquæque totam habet; nihil ex parte personalitatis, quam aliis Personis æqualem habet, imo et quarum hypostasim identice possidet in essentia.

Circa cultum Sanctorum quanta sint inter Christi et Idolorum cultores differentia, declarant Christiani orbis lumina, Cyprianus, Ambrosius, Augu-

stinus, Gregorius M. et Arnobius : « Honoramus sane memorias eorum tanquam amicorum aut sanctorum hominum Dei... Quis autem audivit aliquando stantem Sacerdotem ad altare etiam super sanctum corpus Martyris ad Dei honorem cultumque constructum, dicere in precibus : offero tibi sacrificium, Petre vel Paule vel Cypriane ? cum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos et homines et martyres fecit, et sanctis suis Angelis cœlesti honore sociavit ; ut ea celebritate et Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, et nos ad imitationem talium coronarum eodem invocato in auxilium, ex illorum memoriæ renovatione adhortemur » ? Gentiles suis Deastris singulis peræque suâ templa, altaria, sacrificia et sacerdotia constituunt ; et quos fatentur improbos, etiam dæmones sacrificiis et precibus honorant ; nos vero sanctis duntaxat Angelis ceu fidelibus Dei servis cultum divino longe inferiorem impendimus ; cacodæmones vero ex obsessis etiam corporibus, accepta a Deo potestate, ejicimus, ut ab iis, nos rogemur, quos Ethnici rogant, nos timeamur ab iis, quos Ethnici adorant..... Nos denique nec Cruci, nec imaginibus aut reliquiis Sanctorum divinitatis quidquam inesse credimus. Etiam ante Salvatoris imaginem non quasi ante divinitatem prosternimur ; sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum aut passum, sed in throno sedentem recordamur. At gentiles astra, elementa, simulacra ipsa aut Deos omnino esse, aut divinitatem in iis residere, atque ideo divinis honoribus afficiendos esse arbitrantur.

Digna est, quæ ex toto perlegatur, dissertatio ARNOBII diu in castris versati, omniaque Idolomanie arcana edocti, L. VI. cont. Gentes, sub finem. Vide etiam hanc in rem, de Cultu Sanctorum et Imaginum P. THOM. HOLZKLAU Instit. Theol. de Deo Incarn.

Obj. V. Religio paganica suos habuit cultores undequaque honestos et virtuosos, ita ut datæ fidei, sobrietatis, temperantiæ, pudicitiae et fortitudinis eximia reperiatis documenta inter Paganos, qui non omnino omnes aut ita delirabant, aut ita furebant circa cultum suorum Numinum, prout nuper assertum fuit.

RESP. Vera virtus ex fine dignoscenda atque æstimanda est. Quæcumque grandia patravit antiquitas ethnica, non ex studio laudis et gloriæ divinæ, sed ex spiritu superbiæ et laudis propriæ cupidine profecta sunt ; verè proin virtutis laude carent. Et virtus sit, quæ parum boni, mali vero plurimum aspersit factis Gentilium ? fœdatur Lucretia nolens, et se dolori impar trucidat ; quid non hic mali ? servat fidem Attilius Regulus datam hostibus ? idem atheus præstat in suam vel patriæ gloriam. Sobrius ac temperans miles Romanus prædicatur ; sed idem ferro et flammis universum orbem invadit, succendit, depopulatur. Et virtus sit ibi, ubi sunt secreta, non raro manifestæ Gentilium abominationes, quas nec ipsi scriptores ethnici siluerunt, et nervose insectatus est PAULUS ?

Sint vero etiam ac fuerint inter ethnicos ethnici « perhonesti, inquit ARNOBIUS, sed audire deposcimus, quot sint aut fuerint numero..... unus, duo, tres : at genus humanum non ex bonis pauculis, sed ex cæteris omnibus æstimari convenit ». Et nehi pauculi quidem honesti ex Idololatria, sed ex spiritu, qui ubi vult spirat. Et vere pauculi, cum in celeberrimis ac sapientissimis Rebus publicis, Romæ, Athenis et Corinthi summa flagitia in aris et templis

honorata fuerint, sacrificiis in publica probra, festis et solemnitatibus in nefandas helluationes deterrimaque spectacula degenerantibus.

§ III. COROLLARIA.

Quam igitur verum est, Deum ceu Ens summum, perfectissimum, necessarium et infinitum nonnisi unum esse et unicum esse posse; tam falsum est, quod Gentes vel ex lumine naturali illam veritatem pervidere non potuerint. Testis est S. CYRILLUS, quod gentiles Philosophi Deum unum maximum, creatorem, rectorem et conservatorem hujus universi agnoverint, a quo alii Dii omnes dependeant. ONATUS Pythagoræus scribit: « imperat omnibus Deus is, qui virtute præstat; hic universum mundum moderatur et continet; reliqui Dii cælum eodem, quo tota rerum universitas motu decurrunt, primum illum Deum ordine sequentes ». CICERO: « Deus (inquit) alio modo intelligi non potest, nisi ut mens soluta et libera, omnia sentiens et movens ». ARISTOTELES: « omnes homines affirmant, Deos esse sub imperio ».

De Poetis testatur S. CHRYSOSTOMUS orat XXXVI. « Poetæ omnes primum principemque Deum universe parentem appellant rerum omnium ». ORPHEUS, SOPHOCLES et PLAUTUS dicunt: « qui est Imperator Divum atque hominum Jupiter ». VIRGILIUS: « o pater, o hominum Divumque æterna potestas »! HORATIUS: « qui res hominum et Deorum temperat horis ». OVIDIUS: « moderantem cuncta Deorum ». BEROSUS de Chaldæis scribit, quod Bero sive Jupiter ipsis fuerit creator Universi. STRABO de Æthiopibus, quod unus ipsis Deus immortalis fuerit causa omnium. De Persiæ ZOROASTER, quod inter suas leges hanc Dei descriptionem habuerint: « Ens est primum, æternum, immortale, sine socio aut æquali, a se existens perpetuum ». De Romanis et Græcis constat, quod solum Jovem dicerent Optimum, Maximum; ac idem fere Historici (Rochefort, Du-Tertre, et Sagard) testantur de Indiarum, Sinarum, Africæ et Americæ populis. Addit Cl. HOOKE, quod calumniæ loco haberent Gentiles, si plures Deos a se invicem non dependentes ab ipsis coli, Christiani edicerent.

SECTIO IV.

DE RELIGIONE MAHUMETANA.

§ I. PRÆCOGNITA.

Nihil tam vesanum ac impium, quod Rousseau non effutiat. Emilii Tomo III. summopere dilaudat Religionem, quæ tres admittat Revelationes, per quam intelligit Mahumetismum, ceu systema ævi nostri genio accommodatum magis, et præ cæteris Religionibus maxime coherens. Hanc quoque blasphemiam exprimit CLEBBUS in opere suo posthumo. Pejus vero delirant alii

et pessime blasphemant, qui non tantum æquiparant Mahumetismo Christianismum, quantum ad utriusque propagationem ac conservationem; sed una cum EDELMANNO aut quovis alio impiissimo auctore libri (de tribus Impostoribus) et Mosen et Christum et Mahumetem eadem imposturæ infamia contaminant. Patescet omnibus mysterium iniquitatis inauditum, ubi de Mahumete, Mahumetis Alcorano et Mahumetis secta, veriora, at simul probrosissima viderint.

§ II. THEMATA.

I. *Mahumes impostor omnium maximus fuit.*

PROBATIO. Impostor facinorosissimus est, qui Dei prophetam se dicit cœlitus submissum ad instituendam Religionem, cum non sit nisi mercatura, fraudibus, latrociniiis et armis inclytus, homo ferus et mulierosus; qui tot vesanos ac impios tradat errores, quot capita doctrinæ; quot doctrinæ suæ discipulos, tot latrocinantes Saracenos; quot raptus et colloquia cœlestia, tot aniles fabulas; quot miracula, tot putida mendacia hominibus imponat; qui sacras Scripturas V. ac N. T. commendat, et ubique tamen totus est in eo, ut pessumdet utrumque; quem suimet contribules quamvis rudes, ob defectum miraculorum (quibus novam doctrinam suam ad instar Mosis et Christi stabiliret), ceu insanum impostorem cum tota familia proscripserunt; qui demum ut sceleratissimus fuit, auctore cœlo scelestus esse voluit. Hæc vero omnia quam exacte conveniant Mahumeti, nemo ignorat, nisi ROUSSEAU, aut EDELMANNUS aliquis, aliisque Theista, egregii scilicet Mahumetismi encomiastæ, ipsi nihilo meliores Mahumete.

Notum quippe omnibus est, quod Mahumes ære proprio gravis, ut regionis propriæ imperium capesseret, novæ Religionis jecerit fundamenta: notum, quod collectis opibus inflatus et suffultus latrociniiis suorum sequacium in prophetam et principem se erexerit: notum, quod suis asseclis bellum prædationemque præceperit dicens, se non cum miraculis, sed cum armis a Deo missum esse: notum, quod capi et interfici mandaverit eos omnes, qui suæ sectæ associari, nec tamen prædones esse voluerint: notum, quod comitalem, quo laborabat, morbum ementitis visionibus et colloquiis cum Gabriele Archangelo oculere solitus: notum, quod desertus a plerisque, ex urbe Medina ceu pseudo-propheta ejectus fuerit: notum, quod prodigii nihil aliud proferre potuerit, quam Lunæ scissæ redintegrationem, suam ad cœlos subvectionem, Cameli secum locutionem, aut similes nœnias: notum, quod, cum miracula ab eo peterentur, ea jam ceu inutilia rejecerit, ut quæ neminem olim converterint; jam increpaverit suorum auditorum infidelitatem, quæ eruptura alioqui pleno fonte prodigia sua cohibeat; jam fassus fuerit (quod primum dici debuerat) se non ad patranda miracula, sed ad aperiendam salutis viam emissum esse: notum, quod negaverit Christum, se dixisse Filium Dei, quod Mariam Christi matrem cum sorore Mosis confuderit; quod non Christum, sed alium ejus loco a Judæis cruci affixum asseruerit: notum, quod uxores duxerit ad minus quindecim; pellices, quantum voluit; quod uxores duas repudiaverit, conjugem sui liberti suam fecerit, et quod mulierum commercio ad orationem accendi se diceret;

notum quod ut orta ex his scandala tolleret, per blasphemam scurrilitatem diceret, concessam sibi privilegio Numinis singulari facultatem, quæ sibi placerent, mulieribus fruenti.

Hæccine nota et necessaria sanctitas in Institute Religionis, effusa in venerem libido, omnisque pudoris ac continentiae exterminium? hæccine divinitas missionis, velut Antichristum quemdam pro viribus agere veræ Religionis subversorem, qui vitam inter facinora transactam pari morte claudet, propinato scilicet a muliercula veneno, ad experiendum, sitne Mahumes amicus Dei, an sycophanta?

II. Mahumetis Alcoranus absurditatum, contradictionum et blasphemiarum plenissimus est.

PROBATIO. Satis esto, ad exhibendam Alcorani summam impietatem, præcipua ejus capita recensere. Capite II. Deum quidem diligi vult, non vero ex toto corde : Cap. LX. inimicorum dilectionem omnino prohibet : Cap. VI. orationem commendat, sed orantibus præfert strenue pugnantes : Cap. III. ad eleemosynas hortatur, sed deprædationes omnino præcipit : Cap. II. jejunium præsertim mense Ramadan indicit, sed post diurnam inediam noctem in comessionibus et libidine transigi permittit : Cap. XVII. scribit, Deum præcepisse Angelis, ut Adamum adorarent, et omnes dempto Beelzebub paruisse : Cap. XXXII. vetat Alcoranum suum vocari in quæstionem ; a Christianis vero suæ Religionis exposcit demonstrationem : Cap. XXXVIII. docet Mahumes, Alexandrum M. venisse ad fontem, in quo sol quiescebat : Cap. LXIV. fabulatur, magnam Lunæ partem sibi in manicam delapsam esse, sed remissam iterum, ut sua Lunæ rotunditas restitueretur : Cap. XLIII. Deum pro se orare fingit : Cap. LVI. fingit Deum sibi præcipientem, juramenta delere : Cap. LXXXVII. Deum jurare ait per ventos siccos et imbriferos, dæmonesque licitorum et illicitorum discretiores : Cap. XLIII. cuius uxores quatuor ingenuas permittit, quin tot uxores, quot alere quis possit ; easque pro arbitrio dimittendi et mutandi facultatem passim concedit, sibi vero a Deo in omnes mulieres datam esse facultatem seu emptas, seu donatas, seu amitæ, seu materteræ filias, seu volenti gratis succumbere cupientes, ut pro suo velle illas possit vel adjungere, vel semovere, et prius abjectis, si placeant, iterato uti : Cap. III. damnandos asserit omnes, qui Alcoranum non servaverint : Cap. XI. Judæos etiam et Christianos salvos fore pronuntiat : Cap. XIX. converti nolentes ad Mahumetismum jubet interfici : Cap. XII. LIV. LXXXVIII. in beatitudinem suis constituit paradisum, ubi dulcissimæ sint aquæ pomaque multimoda, fructus varii et decentissimæ ac mundissimæ mulieres, puellæ, quas ducent beati, cum oculis clavis et immensis, quorum albugines candidissimæ et pupillæ nigerrimæ ; ubi vasis vitreis et argenteis potus velut zinziber soporifer ex fonte Zelsibil administrabitur ; ubi vestes sericas et deauratas juvenes induent ; ubi timentes possidebunt hortos palmarum et vitium, puellasque consocias et consimiles ; hoc est enim donum, optimaque remuneratio Dei.

Num quid vero his absurdius reperias vel apud idololatras? videlicet qualis Legislator verè epicureus, talis lex et Religio ; et qualis, nempe bruta

Religio, talis est beatitudo, quæ brutis conveniat magis, quam aut sapienti philosopho, aut fideli et ingenuo homini.

Vide NATAL. ALEX. Dissert. IV. in Hist. Eccl. Seculi VII... PRIDEAUX et Joannem GAGNIER in vita Mahumetis.

III. *Mahumetismus Secta omnium falsissima et turpissima est.*

PROBATIO. Religio sic dicta Mahumetana pro auctore suo et capite habet virum a perjurio, incestu, fornicatione, adulteriis, viduarum et patriæ suæ devastatione famosum. Quippe fraudibus Mahumetis sua debet initia Mahumetismus, armorum violentiæ suam diffusionem, conservationem et amplificationem servili timori atque ignorantiae turpissimæ, quam vi ipsius legis Mahumetanæ ne liceat quidem depellere Alcorani discussione et veritatis accuratiore perquisitione. Tradit et tenet Mahumetismus dogmata de Deo, de Officiis et Fine ultimo hominis Deo ac homine indignissima, permittendo polygamiam a Christo vetitam, repudium ab eodem reprobatum adstruendo, et libidinibus omnia complendo; uti constat ex Alcorano. Totam hominis justitiam absolvit externis ablutionibus et projecta dudum a Deo circumcisione corporis, quam tertio decimo ætatis anno ad Ismaelis imitationem peragit. Sacrificium plane nullum habet contra sensum et morem omnium gentium, quibus inde ab humana origine pro præcipuo cultu divino semper erant sacrificia.

Et quis ansit, hoc monstrum Religionis cum sanctissima castissimaque Christi Religione comparare, aut illam divinitus institutam prædicare? Nemo certe alius, quam qui ipse, sicut Mahumetis irreligio, omni Religione caret, mortalium pessimus ac turpissimus.

Obj. I. Si Mahumetismus totus quantus a recto et vero deficit; qui potuit tam celeri per Asiam, Africam et Europæ magnam partem propagatione efflorescere? qui potuit inter tot victrices de Christiana fide progressus in seculum jam duodecimum perdurare? qui demum valuit ea majestate ac felicitate Imperii quævis Imperia Christiani nominis superare?

RESP. Quasi vero non fuerint majores progressus Ethnicæ superstitionis, et multo latior per antiquum Babylonis Romæve gentilis Imperium servitus Idolorum; quam ipsi tamen Mahumetani ceu impietatem detestantur? Ecce, qui ex vastitate Imperii Ottomannici amplitudinem Mahumetismi dimetiuntur, non etiam computant illos Musulmanos, qui hodieum manifestæ superstitionis pertæsi magno numero deflectunt ad Atheismum? Cur non innumeros fere inter ipsos Mahumetanos recensent Christianos, qui licet a se, vel a communione Romana disjuncti, Mahumetismum omnes execrantur? Cur non recolunt ex recentioribus Annalibus clades maximas Saracenorum vel in Hungaria acceptas a Christianis, quibus non raro arma, luna et caudæ illorum Cruci Christi substratæ jacuerunt? Cur tantopere extollunt sectam, cujus amplitudo et temporaria felicitas non tam rationum momentis, quam armis procuratur? et de qua (eo quod carni et sensibus tam plene indulgeat, ut nullam habeat difficultatem in dogmatibus et vix ullam in factis) mirum potius est, sed Christi promissis adscribendum, quod totum

orbem necdum impleverit? Ecce autem illud prodigium longè maximum non commemorant, quod Religio Christiana (quam sensibus et concupiscentiis adversa, quam carni et voluptatibus inimica, quam mundanæ gloriæ ac omnibus vitiis infesta; tam virtutum maxime arduarum et actuum vere heroicorum in suimet victoria cumprimis studiosa), non obstante tot seculorum dirissima persecutione, atque ipso etiam in sinu Mahumetismi, ejusque promissionum ac illecebrarum, perstiterit hactenus, persistatque?

Obj. II. Testantur Annales veteres ac recentiores, plerasque gentes ad Religionem quoque Christianam aut illectas, aut vi et armis compulsas fuisse. Id de Imperatoribus Orientis et Occidentis in Seculo IV. et V. certum quoad idololatrias; nec minus certum de Germanis, Hungaris, Normannis, Suevis et Danis in posterioribus Seculis; non ergo hic modus propagandi Religionem præjudicat Mahumetismo.

Ita BAYLE in Dictionario Critico, artic. *Mahomet*.

RESP. Quantum sit discrimen inter illas Ethnicorum et Mahumetanorum furias ad suam irreligionem orbi obtrudendam, ac inter Christianismi per orbem propagationem, discat BAYLIUS ex LACTANTIO: « at nos contra (inquit sub initium Seculi IV.) non expetimus, ut Deum nostrum, qui est omnium, velit, nolit, colat aliquis invitus, nec si non voluerit, irascimur.... et cum tam nefanda perpetimur; ne verbo quidem reluctamur, sed Deo remittimus ultionem, non ut ii faciunt, qui defensores Deorum suorum videri volunt, et sæviunt efferati adversus non colentes ». L. IV. Inst. c. 20. Et quid demum armis Christianorum, hoc est, docendo, patiendo et moriendo per tria priora secula effectum? Vixdum a Constantino sublatum est vexillum Crucis ac libertatis Christianæ, et Romanus orbis, quin totus pene occidens atque oriens Christianum se vidit et obstupuit.

Esto igitur, quod dominante jam Religione Christiana rebelles adhuc tanto lumini gentes aliquæ armorum metu transierint ad Christi sacra; sic quippe consultum etiam nolentibus, quando quid bonum esset, nescirent; at metu tamen cessante, magno pietatis affectu Christum et Christi fidem coluerunt. Sed Mahumetismus arma habet pro essentiali regula; armis propagata fuit superstitio Mahumetis, cujus nonnisi arma in ore, in corde, in manu gerentis effatum hoc erat præcipuum, « miraculis sibi opus non esse, armis Religionem suam stabiliendam ».

Obj. III. Nec desunt tamen sua Mahumetismo prodigia; videlicet quod sepulchrum Mahumetis sublime pendeat medio in templo: quod Alcoranus e cælo submissus et per Gabrielem ad Mahumetem fuerit delatus: quod Mahumes cælos cælorum conscenderit, ac ibi hanc sententiam arabice scriptam legerit; « non est Deus præter Deum, ejusque propheta est Mahumes »: quod voci prophetæ columba obedierit, et hæc illius aurem ore suo leniter percusserit....

RESP. Somnia! non pendet, sed humi jacet sepulchrum impostoris; quod si penderet, vi magnetica elatum penderet; quid in hoc miraculi? Non e cælo demissum, sed ex orco submissum potiori jure dixeris Alcoranum, in quo nihil ullibi deprehendas dignum majestate Religionis, nisi forte in primo jamdum Capite, quod inscribitur de vacca. Raptus Mahumetis ad cælum,

quem Mosseï Doctores inter ipsos Mahumetanos plerique æstimant ceu nocturnam visionem, nobis fabula est, donec Archangelus Gabriel, qui solus itineris divini comes fingitur, illius veritatem edoceat; alioqui credendum cuivis pseudo-prophetae et tenebrioni de suis prodigiis enarranti, si citra ullam probationem habenda sit fides. Idem esto iudicium de columba, de camelo, et de quavis alia simili nœniâ Alcorani.

Quam ergo putidum est, quod Incredulos non pudeat, ejusmodi præstigias Mahumetis omni evidentia facti destitutas, et unius Mahumetis, hominis aperte mendacis, improbi, luxuriosi et ambitiosi testimonio nixas in medium afferre, non alio consilio, quam ut miracula Christi et Christianorum tantopere testata, et Religionem sexcentis jamdum annis ante Mahumetem iisdem stabilitam evertant?

Obj. IV. Doctrina fere omnis Alcorani a superstitione vindicari potest, si dicatur Mahumes in multis locutus parabolice aut allegorice, ad eum fere modum, quo Christus in Evangelio ad beatitudinem adumbrandam cibi, potus et mensæ typis utitur.

Atque hoc non ita pridem RELANDUS præstitit in Libro. *La Religion des mahométans, exposée par leurs propres Docteurs, 1721.*

RESP. Christus allegorias, quas hinc inde suæ doctrinæ admiscuit, alibi et ipse, et per suos Novæ Legis præcones abunde dilucidavit. Nullius etiam depravati sensus latebat hic suspicio, ubi Christus virgo et virginis filius castimoniam, quam ipse impense coluit, per suos voluit prædicari; constituens paradisi gaudia in visione Dei, et a resurrectione etiam nuptias procul amandans. Mahumetismi autem vita omnis cum ad venerea fuerit projecta, totaque ejus felicitas in mulieribus, quis credat hausisse hircum sua e limpidis fontibus spiritualium gaudiorum? et quis suorum de rudi plebe discipulorum, non omnia Magistri verba, juxta mores et vitam Magistrilitteraliter interpretatus, suam fidem, mores et felicitatem posuerit in carnis mundique illecebris ac voluptatibus?

RELANDUS, Missionarios æque ac alios quosvis, qui rem habent cum Mahumetanis, admonet, sedulo cavendum esse, ne illam sententiam *La Ellah, Ellalah Mahomed vesul Allah*, vel per jocum repetant, alias vel morte plectendi, prout non ita pridem incauto juveni græco contigit; vel ejuranda erit fides Christiana: item ut ne in rabiem agantur Mahumetani (nunquam sic convertendi), abstineant a dicteriis vel in Alcoranum, vel in Mahumetem, et ne quid falsi huic imponant; sed potius ad instar dubii aut inquisitionis in mores, in missionem, in librum Mahumetis deducant ex absurdis ad absurdiora, quo possit Mahumetanus seipso, ni stipes sit, colligere Mahumetis, Alcorani ac Mahumetismi perversitatem. In hoc profecto laudem meretur RELANDUS; non item quod in suis vindiciis Mahumetismi a criminibus falso impactis, adstruere videatur salutis possibilitatem pro omni Religione. Hoc enim quamvis tentari possit a Turca; a scriptore autem Christiano plane abhorret.

SECTIO V.

DE VETERUM PAGANORUM ET MAHUMETANORUM TESTIMONIIS PRO
VERA RELIGIONE.

§ I. PRÆCOGNITA.

Tametsi Paganicæ ac Mahumetanæ superstitionis probra omnium oculis pateant ad proborum omnium detestationem, ut adeo Veræ Religionis summus sit honos, divexari ab ejusmodi hostibus, a quorum summa impietate illius sanctitas toto cælo distat; attamen increduli cum suo VOLTARIO, quo veram ac præprimis Christianam Religionem novis identidem conviciis prostituunt, ad Ethnicos confugiunt, sic fere argutati: Si Mundo condito cœva est Revelatio; si Religio Mosaica a Deo instituta tot sæculis effloruit; si fides Christiana Dei filium auctorem habuit, qui tot tantisque signis et suam et suæ Religionis divinitatem comprobavit in Pælestina Romani Imperii tam spectabili provincia; ecurr Revelationes istæ omnium sæculorum scriptoribus ethnicis incognitæ fuere? Ecurr Romæ, Romano Senatui, Romanis Imperatoribus tempore Christi de Christo et miraculis Christi nihil unquam innotuit?

At vertamus arma incredulorum in ipsos incredulos: si nunquam in Mundo existit Revelatio seu Mosaica seu Christiana, certos præferens divinitatis characteres; ecurr inde a primordiis æræ christianæ Tacitus, Thallus, Suetonius, Phlegon, Chalcidius, Celsus, Porphyrius et Plinius, omnes ethnici Scriptores; ecurr Pilatus adeo et Imperatores ethnici, Tiberius, Hadrianus, Alexander Severus, et Julianus Apostata de Christo, de Miraculis Christi, de sanctitate Legis Christianæ tam aperte eloquuntur, apertissime vero Mahumes ejusque Alcoranus? Ecurr antiquissimi Scriptores (quorum fors nomina vix norunt, qui nosse omnia videri volunt) Sanchoniaton, Hesiodus, Megasthenes, Euripides, Berosus, Alexander Polyhistor, Artapanus, Numenius, Diodorus Siculus et horum similes de Revelatione, quæ viguit et ante Mosen, et sub Mose, et post Mosen, ab hoc vero libris primitus consignata fuit, tam abunde testantur? En! quam sit mentita iniquitas sibi, cui majori jam probro os ut oppiletur; sit

§ II. THEMATA.

I. *Non defuerunt inter ethnicos scriptores antiquissimi testes Revelationis præsertim Mosaicæ.*

PROBATIO. Revelationes sunt, quas ex Scriptura sacra vel ex Traditione certas tenemus de Mundi origine per architectum et gubernatorem Deum, de homine ad imaginem Dei ex terra formato et animantibus cunctis præposito, de religione servandi Sabbati, de præcepto non gustandi fructum ex

arbore scientiæ boni et mali, de diluvio, de arca Noe servatisque per eam animantibus, de turri Babylonica et linguarum confusione, de prodigiis Mosis, de ritibus et legibus genti Hebrææ impositis. Cum vero de his omnibus apertissima sint testimonia veterum: nimium pertinax sit, qui neget, quod hæc veritates illi didicerint ex Revelatione vel scripta vel tradita; demptisque fabularum additamentis, potissimum ex Pentateucho Mosis, eæ fuerint desloratæ.

DE ORIGINE MUNDI scribens Sanchoniaton tenebras, spiritum, chaos sive abyssum ex Genesi commemorat. Laertius in Proemio, Megasthenes apud Strabonem, Hesiodus in Theogonia Mundi principium aiunt esse molem confusam; ex hac discreta quatuor Elementa et perfecta animalia; Mundum vero uti ortum, ita interitum esse; simul autem ipsas Mosis voces exprimunt, Erchum ab *hereb*, Tartarum seu abyssum a *thedom*, Amorem a *merachephet*, quæ vox columbæ super ovo incubitum significat, et de spiritu Dei super aquas motitante legitur Genesis I. 2.

DE CREATIONE HOMINIS, cui Deus os sublime dedit, et quem finxit in effigiem moderantium cuncta Deorum, canit Ovidius L. 1. Metamorphoseos, simul ac expronit sensum latinum. Euripides adeo cum in supplicibus cecinit de homine per mortem reversuro in pulverem, unde sumpserat primordium, « et ad brevis ævi tempus spiritus cœlo redeat, corpusque terræ; » nonne respexit ad Genesis caput III. « *Revertaris in terram, de qua sumptus es;* » et ad Cap. XII. Eccles. « *Revertatur pulvis in terram, unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum* ». De lapsu primi hominis ob esum pomi vetiti ad vocem serpentis, Chalcidius ad Timæum ex libro Genesis describit omnia, quem et Mosis librum diserte tribuit. Quo spectat etiam mos ille in Græcorum mysteriis, monstrandi serpentem cum acclamatione, *Eva*.

DE DILUVIO ET ARCA Berosus scripta secutus antiquissima, Abydenus Assyrius in suis Commentariis, Alexander Polyhistor apud S. Cyrillum, Lucianus in Libro de Dea Syria, dilucide ac copiose enarrant ferme totidem Mosis verbis; ex his vero alius Noemum appellat Xisuthrum, alius Deucalionem, qui solus ad secundi generis exordium relictus sit, alius Noachum generis nostri auctorem servatum, cum ea ad cacumina Armeniorum montium se applicisset...

DE SABBATO seu de consuetudine septimi diei celebrandi Numenius: « quid aliud Plato est, quam lingua attica loquens Moses »? sed hæc omnia obsignet Sabbati Religio, quæ jam olim pertigisse ad omnes gentes videtur: Homerus: « septima sacra dies reserato illuxerat orbi »: Hesiodus: « lux septima sancta est ». Quibus accinunt Callimachus, Suetonius, Diogenes grammaticus...

MIRACULA MOSIS, RITUS ET LEGES JUDÆORUM, prout ista libris Exodi, Levitici, Numerorum et Deuteronomii continentur, innotuisse gentilibus, manifestum est ex Artapani opere de Judæis, ex Numenii Libro III. de Bono, ex Diodoro Siculo, qui de *εγγράφοις νόμοις*, de transitu maris rubri, de submersione Pharaonis, de virga Mosis, de farina e cœlo deplua, de gravissimis calamitatibus a Musæo duce Judæorum in Ægyptum invectis, et quibusvis aliis clarissime efflantur. Item ex Græcorum Sacris, quorum nulla teste Plinio offerebantur sine mola salsa, juxta illud Mosis: *in omni oblatione tua offeres sal*. Ex lege Numæ Regis, qua, teste Porphyrio, nullum in templis Dei

simulacrum tolerabatur usque ad annum 470 ab urbe condita, juxta illud Deut. V. *non facies tibi sculptile*. Ex Platonis Republica ad Deuteronomii leges in multis adornata. His adde superius adducta gentilium sensa de Providentia Dei, de animæ immortalitate, de pœnarum ac præmiorum æternitate, quorum et similium dogmatum certitudinem ex Revelatione hauserant.

Prædicta veterum testimonia reperies collecta apud EUSEB. præp. Evang. L. I. c. 10... L. IX. c. 8. 12. et 27. Apud CLEM. ALEX. L. I. et V. Strom. et in Protreptico. Apud CYRILL. ALEX. L. I. cont. Julianum.

II. *Prostant luculentissima gentilium testimonia de Revelatione etiam Christiana.*

PROBATIO. Summa capita Revelationis Christianæ his fere continentur; Christum Dei filium ejus auctorem esse; doctrinam Christi et Christianorum fidem ac vitam esse plenam sapientia et sanctitate; Christi et Christianorum miracula vera et maxima esse prodigia. Atque de his quæ et quanta non extant gentilium testimonia? Nam

1°. TIBERIUS cum ex Actis per Pilatum transmissis Christi divinitatem cognovisset, retulit ad Senatum cum prærogativa suffragii sui, ut inter Deos adlegeretur, comminatus periculum accusatoribus Christianorum. ALEXANDER SEVERUS, inter Romanos Imperatores facile sapientissimus, Christo quem suo in Larario matutinis horis coluit, templum destinaverat. HADRIANUS ut omnia templa Christo consecraret, ea in omnibus civitatibus sine simulacris fieri jussit. PORPHYRIUS, furoris sui in Christum immemor, Christum tum suis, tum Deorum suorum encomiis extollit, scribens, mirum forsitan nonnullis videri, quod Christum Dii summe religiosum fuisse, immortalemque factum esse prodiderint, et de illo cum laude mentionem fecerint.

2°. ALEXANDER SEVERUS summo in pretio habuit doctrinam Christi, ut illius sententiam: « quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris » : et in palatio, et in publicis operibus præscribi juberet. Plinius TRAJANO testis fuit, « hanc esse Christianorum summam culpæ vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem; seque sacramento non in scelus obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent... ». ANTONINUS Imp. laudat constantiam christianorum, « qui pro Deo suo libentius moriantur, quam incolumes remaneant, et majorem tunc fiduciam in Deo collocant, cum terræ motibus aliisque flagellis quatiuntur ». JULIANUS Apostata, quamvis infensissimus hostis Christi, tanta in æstimatione habuit Christianismum, ut suum paganismum eidem totis viribus conformare adniteretur.

3°. THALLUS et PHLEGON præter eximiam Christi prophetiam de Excidio Hierosolymæ, memorant de excellenti inter omnes, quæ ante illam acciderant, defectione solis facta ad eum annum Olympiadis, qui respondet emortuali anno Christi, quæ et in Annalibus Romanis et Tabulariis publicis fuit consignata. CELSUS et PORPHYRIUS, quamvis Hieronymo teste rabidi canes adversus Christum, in ipsis adeo libris, quæ insectantur Christianos, fatentur Jesum patrasse miracula; ac ille quidem: « credidistis, inquit, eum esse Dei filium ideo, quod claudos et cæcos sanavit ». JULIANUS Apostata (quis un-

quam hostis Christianismi deterior ac sceleratior?) « Jesus, ait, qui spiritibus imperabat, et in mari gradiebatur »; ejus et innocentiam et miracula et vaticinia, quamvis invitus, fateri debuit maxime in illo suo vano molimine templi Jerosolymitani rursus ædificandi. Et vel hæc sola Celsi, Porphyrii et Juliani elogia abunde sufficiunt ad veritatem ac divinitatem christianæ Revelationis ex paganorum confessione stabiliendam, quin necessarium sit, illa etiam Taciti, Suetonii et Chalcidii longius enarrare.

Singulorum fidem faciunt TERTULL. Apolog. C. 5. ORIGEN. L. II. cont. Celsum. LAMPRID. in vita Severi. EUSEB. L. IV. Hist. Eccl. C. 12.... Præp. Evang. L. V. CYRILL. ALEX. Cont. Jul. L. VI. S. AUG. in LL. de Civ. Dei. Novissime autem et copiosissime P. Dominicus DE COLONIA S. J. in Libro: *la Religion Chrétienne autorisée par le témoignage des auteurs payens*.

Memoratu vero dignissimum videtur illud testimonium, quod post Eusebium Huetius enarrat ceu prodigium, prop. II. C. 136; et ex Huetio his verbis depromptum extat: Thamus ægyptius navis rector, cum in Italiam tenderet, jamque Echinadas insulas præternavigaret, vento confestim remittente vocem ad Paxas insulas audiit, quæ appellato ex nomine Thamo jussit ipsum, simul ac appulisset ad portum Pelodeni, clamare, magnum Pana esse mortuum. Paruit ille, eaque, quam jussus fuerat, voce edita ejulatus auditi sunt, quasi Panos necem gementium. Vectores Romani delati portentum vulgarunt. Pervenit illud ad Tiberium, qui et a Thamo ipso de re certior factus hominum eruditorum sententiam super ea exquisivit.

Narrat id apud PLUTARCHUM Æmilianus Rhetor, ut sibi a patre suo Ephiterse rei teste traditum. Atque id convenit in tempus mortis Christi, qui verus Pan est, rerum omnium parens et totius naturæ auctor.

III. *Splendida sunt Testimonia Mahumetis et Mahumetanorum pro Divinitate Revelationis et Mosaicæ et Christianæ.*

PROBATIO. Credidit et credendum reliquit in Alcorano Mahumes, quod locutus sit Deus olim quidem Mosi et Prophetis, novissime autem « Christo Mariæ filio commiserit Evangelium ceu lumen, confirmationem et complementum Veteris Testamenti, rectamque viam omnibus timentibus Deum ». Adstruit miracula plurima a Christo patrata, de quo in colloquio Angelorum ad Mariam ait: « Mariæ filius cæcos et claudos curabit, leprosos emundabit, mortuos creatore cooperante vivificabit, quæ cuncta a credentibus in Deum miracula censeantur. Vetus Testamentum confirmabit: quædam tamen prius prohibita licitis annumerabit, seque divina virtute potentiaque venisse patefaciens inquiet: timentes Deum me sequimini ». Ipse in suo ad cœlos raptu Christi in septimo cœlo omnium supremo constituti precibus se commendasse fatetur. Demum diserte Mahumes enuntiat: « omnes boni Deo serviant, ut Christus Jesus Mariæ filius persuasit ».

Quid vero illustrius pro Revelatione Veteris ac Novi Testamenti; et quid probrosum magis pro incredulis dici aut cogitari potest, quorum adeo incredulitas ab impostore maximo tantopere confunditur; Quid iis futurum esset, ubi suas in Christum blasphemias vel inter Mahumetanos eructarent? Exemplo sit illud, quod narrat ex oculato teste editor RELANDI; videlicet

Mahumetanos Christum venerari adeo, ut e suis unum, qui adversus puram Christi nativitatem blasphemaverat, palo transligi jusserint Constantinopoli.

Hæc et his similia exhibet *ALCORANI Azoara* V. XII. XIII. XXIX..... Consule, si vis, Chardin, *Voyage de Perse*, Tom. X..... *HERBELOT* *Bibliot. Orient.*....., *RELANDI* *Not. in Compend. Theolog. Mahum.*

Obj. Si tam illustria de Christo, de Christi et Christianorum miraculis testimonia viguerunt inter gentiles, præsertim Romanos; cur nunquam effectui datum, quod de Imperatorum propensione in Christi sacra hactenus enarratum fuit? Cur primi Christiani ea non identidem opposuerunt gentilibus? Cur Suetonius, Tacitus et præprimis Mahumes tot falsitatibus et fabulis ea omnia contaminarunt, quæ de Christo et Christianis commemorant? Sane quæ ex mendaciis et ueniis accersitur, nulla est auctoritas divinæ Revelationis.

Resp. Sic est apud incredulos. Testatissima ex verbo Dei scripto et tradito, ex universali sensu et consensu Apostolorum, Discipulorum, Martyrum, omniumque Christianorum inde ab initio Ecclesiæ pro veritate Revelationis christianæ argumenta depromis; rident et explodunt omnia, eo quod gentiles illorum temporum scriptores ac ethnicos Imperatores ea prorsus latuerint. Horum vero etiam sat luculenta, nec minus splendida testimonia producis; æque et ista rident atque exprobrant christianis, quod in fabulis et falsitatibus gentilium suæ Revelationis ponant fundamenta. Verum jure optimo ista incredulorum cavillamenta attribuas inveteratæ eorum perviciacæ; et illam in Romanis Imperatoribus minorem efficaciam, et in Scriptoribus ethnicis tenebras luci offusas Romanorum fastui, Romæ immersæ voluptatibus incuriæ, judææ gentis summo inter Romanos despicatui, ac cumprimis dominanti illo tempore idololatriæ, quæ nihil prorsus movebatur, tametsi de eclipsi illa in morte Christi palam affirmaret Magistratui Romano *TERTULLIANUS*: « cum Mundi casum in Archiviis vestris habetis ». Quamvis *Origenes*, *Minutius Felix*, *Lactantius* et *S. Lucianus Martyr* inde contra gentiles pro divinitate Christi tam firmum eruerent argumentum, ut *Celsus* et *Porphyrius* ad ejus vim obmutescerent. Quamvis a *Justino*, *Tertulliano* et *Eusebio* contra ethnicos sæpe, maguaque animi firmitate provocatum sit ad tabellaria publica Romana, quibus *Pilati* relatio de vita, miraculis et morte Christi inserta tertio etiamnum seculo vigeat.

Hæc ergo Paganorum qua cæcitas, qua infelicitas fuit, quod luce Revelationis non collustrati veris falsa miscerent, et falsa magis crederent, quam vera, suis utpote superstitionibus ac libidinibus adversantia. Hæc vero incredulorum summa improbitas est, quod lucem, in qua ambulabant, extinguere, et cæci esse malint, ut impii ac miseri esse possint.

§ III. COROLLARIA.

En impudentiam, proterviam, impietatem Theistarum contra universalem orbis consensionem! Si paucos excipias populos in orbe idololatrias, veluti tristes reliquias gentium olim sine revelatione miserrime aberrantium; universum prope genus humanum Judæis, Christianis et Mahumetanis comprehendes. Sed Christianus per Filium adductus ad Patrem veneratur pro-

phetiam, quæ hunc Dei Filium annuntiavit, suamque Religionem habet pro complemento Judaicæ. Mahumetanus et ipse reveretur prophetiam, quin et Messiam Christianorum (cui tamen successerit suus Mahumes pseudo-propheta), Religionem colit nec judaicam, nec christianam, sed ex utraque monstrose permixtam; utramque vero ante suum Mahumetismum extitisse fateatur, ac proinde non minus, quam Judæus et Christianus Revelationem et fundatam in Revelatione suam credit Religionem. Unus ergo est pusillus grex Theistarum heri coalitus ex quisquiliis gentis humanæ ad contradicendum atque illudendum orbi universo.

DISSERTATIO VI.

DE RELIGIONE JUDAICA.

SECTIO I.

RELIGIO JUDAICA QUONDAM VERA VEREQUE DIVINA.

---

§ I. PRÆCOGNITA.

Cum Mundi creatio multis jam seculis esset remotior ab hominum memoria, suscitavit Deus Historiographum sagacissimum, fidelissimum doctissimumque, deputans integrum populum ad custodiam libri ejus, ut præ omnibus scriptis auctoritate summa pollerent Mundi annales, qui tot testes, quot homines gens tota et numerosissima et florentissima haberet. Quotquot etiam de rebus Judaicis scripserunt sive Judæi, sive Christiani, sive Ethnici, de antiquitate et auctoritate Pentateuchi nullum unquam dubium obmoverunt usque ad Spinozam, Hobbesium, Percirium, et quosdam vanissimos olim Hæreticos. Horum Theistæ vestigia secuti, ut Religionem Christianam (cujus veritatem ex veritate Legis Mosaicæ cum Christus, tum Apostoli non raro demonstrant) quaquā via evertant, Mosen personis romanensibus, et Legem Mosaicam fabulis ac ementitis narratiunculis accensent. Quam quidem Legem alii delirant splendidiori doctrina Alcorani deletam esse; alii ceu plane confictam blasphemant ex eo, quod innitatur familiari Deum inter et Mosen commercio æque fictitio, ac fuerit illud Numæ cum Egeria nympa, Minois cum Jove, et Mahumetis cum Gabriele; alii ceu inventum mere humanum ad scientiæ politicæ (quam in Ægypto Moses didicerat) regulas compositum ab omni Revelatione separant; alii ex Abenezra viro non integræ apud Judæos famæ, ejusque obscuris sententiis asserunt, Pentateuchum non esse a Mose, sed ab alio, qui multis post annis vixerit, quique vera falsis admis-cuerit.

His ergo turpissimis incredulorum cavillis opponenda sunt Pentateuchi, qui genuinum est Mosis opus, summa auctoritas, vere divina Mosis legatio, extraordinaria et supernaturalis procuratio Reipublicæ Judaicæ, origo divina Legis Mosaicæ, Legumque Judaicarum fines et institutio sapientissima.

§ II. THEMATA.

I. *Pentateuchus est genuinum Mosis opus.*

PROBATIO. Ex fide publica tum vocali tum reali evidentissimum est, extitisse Mosen Pentateuchi verum auctorem. Quippe

1°. Constans semper fuit, et consentiens de hac re omnium hominum vox et opinio ab hac nostra ætate ad remotissima Mosis tempora. Ita credidit ætas Christiana, hoc est, a dissolutione Reipublicæ Judaicæ omnes non solum Judæi et Christiani, quorum magis intererat; sed etiam Ethnici, ut Appion, Diodorus Siculus, Strabo, Celsus, Porphyrius, Trogus Pompeius, Plinius, Longinus et Julianus, qui fere omnes contra Judaicam et Christianam Religionem scripserunt. Ita credidit ætas Hebræorum Pontificia, hoc est, a reedificatione Urbis usque ad interitum Reipublicæ omnes tam Judæi, præsertim Philo, Josephus, Paraphrastæ Chaldaici, Mischna Judæorum ex antiquissimis Scriptoribus, Auctor libri secundi Machabæorum et LXX Interpretes, quam alienigenæ, quorum fragmenta nobis servarunt Justinus Martyr, Clemens Alex. Eusebius et alii apud Huetium, cum primis autem Samaritani, quamvis a Judæorum communione repulsi iisdemque inimicissimi. Id ipsum testantur ipse Pentateuchus, Libri Josue, omnes Scriptores sacri, sive Prophetæ, sive Psalmographi, sive Historici, quos inter Esdras, quem suspicatur Spinoza auctorem Pentateuchi, se nuncupat scribam velocem in Lege Mosis. Ergo perpetua traditione constat, semper extitisse Mosis genuinum opus, et Pentateuchum esse istud opus.

2°. Ipsa pariter monumenta temporum atque ipsarum rerum fides aperitissime suffragantur: nam quæ ab origine Reipublicæ per Mosen constituta sunt, ita cum historia Pentateuchi concordant, ut nulla sit res gesta alicujus momenti, quæ non sit etiam symbolis et institutis expressa. Ecquid enim festum Azymorum, Agni Paschalis ritus, primogenitorum omnium redemptio et Levitarum consecratio loco primogenitorum aliud eloquuntur, quam interfectionem primogenitorum Ægypti et populi Israel immunitatem ab hac plaga, Ægypto cum præcipitatione relicta? Nonne Legis Tabulæ jussu Dei in Arca servatæ ad usque captivitatem Babylonicam confirmabant res gestas ad montem Sinai? Numquid mensura Mannæ ad latus Arcae reposita populi cibum per 40 annos cœlitus subministratum, et virga Aaronis induta foliis ibidemque reposita confirmatum a Deo Aaroni ejusque posteris Sacerdotium demonstrabant? Laminæ aureæ altari affixæ nonne in perpetuum designabant interitum Levitarum cum Core, Dathan et Abiron rebellantium, in hujus rei memoriam illic collocatæ? Dum serpens æneus ad usque tempora Ezechie servatus partem aliam Pentateuchi confirmaret.

Sane Tabernaculum, Arca Fœderis, Sacerdotum consecratio, vestes et varia munera, Sacrificiorum ceremoniæ, Purificationes, Familiarum genealogiæ, Tribuum Ruben et Gad cum dimidia tribu Manasse habitatio trans Jordanem, divisio terræ Chanaan, dici initium a vespere sumptum, asyla et aliæ constitutiones, quæ certissime omnes cœvæ fuerunt Reipublicæ, totum Pentateuchum ita exponunt ac complectuntur, ut necesse sit, legem scriptam

et consuetudines illas æqualis esse antiquitatis, atque ex his illam accipere maximam auctoritatem.

Si vero magna insania est, non subscribere fidei publicæ circa Æneidem Virgilii, Homeri Iliadem aut Mahumetis Alcoranum; summa erit vesania, summæ auctoritati et evidentie morali maximæ circa Pentateuchum, ceu genuinum Mosis opus obstrepere; cum per tria annorum millia et amplius ne unus auctor gravis vel levissimam fraudis suspicionem significaverit, cum magnæ gentis tabularia, in quibus autographum Mosis servatum fuit, fidem faciant; cum monumenta ab origine Reipublicæ totius illius Libri imaginem exhibeant; cum testes habeat omnes Reipublicæ Judaicæ cives, quorum mores vitæque civilis et domestica ad illius præscripta componi debuerat; cum in omni ætate plures fuerint, quorum maxime intererat, fraudem fore latentem detegere, in ætate christiana Celsus, Appion, Porphyrius, Julianus aliique hostes nostræ Religionis; ante æram christianam Samaritani, et tempore Antiochi Judæorum persecutores; ante Captivitatem Babyloniam Jeroboam Regesque impii, qui adeo Legibus Mosaicis erant infesti, ut Religionem patriam mutare conati sint.

II. *Moses fuit Scriptor omnium primus et fide dignissimus.*

PROBATIO. Quos Græcia celebrat antiquissimos scriptores, Trojano excidio posteriores fuere HOMERUS et HESIODUS. SANCHONIATON illis etiam vetustior rerum judaicarum scriptor fuit a Mosis ætate disjunctus, teste Porphyrio. TAAUTUS græce Ὑεμης hoc est, Mercurius, qui scriptorum omnium primus prædicatur, et vetustissimus (prout multis erudite ostendit Huetius) ipse est MOSES. Artapanus etiam, Polyhistor et Eupolemus testantur, « Mosen primum sapientem fuisse, Judæisque primum litteras tradidisse, a quibus eas Phœnices, et a Phœnicibus Græci acceperint, eundemque Judæis leges primum condidisse ». Certum denique, tum quod Phœniciam quondam, tum Judæam, hodie Palæstinam dictam incoluerint Hebræi; tum quod Græcæ litteræ Hebræorum nominibus quidem simillimæ, his tamen uti propriam et singularem quamdam significationem (quæ apud Græcos locum non habet) ita antiquitatis prærogativam cedere debeant. Verbo uno, nullus in hunc diem scriptor Mose antiquior produci potuit.

Scriptoris autem fide digni partes sunt pietas in Deum, quam vere tenerrimam in Mose circa divinæ sapientiæ, bonitatis et potentie laudes, admirationem atque amorem spirant singulæ paginae Pentateuchi. Studium virtutis, quod quantum in Mose exarserit, probant omnes illæ leges, quas pro extirpandis vitiis sanxit, nec non patheticæ ad populum orationes, quibus ad patientiam, ad fiduciam, et ad omnes virtutes excitabat. Fuga ambitionis ac private utilitatis, quam summa animi demissione contemptuque terrenorum MOSES comprobavit nunquam affectans imperium, nunquam publica privatis postponens commodis, populi liberationem contra omnem spem humanam suscipiens cogente Deo, per totam vitam nil præter molestias perferens ac ærumnas, Sacerdotium, summum in Republica munus, conferens Aaroni fratri ejusque filiis in æternam hæreditatem, constituens Josue virum ex alia tribu Ducem populi, propriis filiis in plebem Levitarum

redactis; ipse quidem Dux populi, sed a quo singulis diebus, ni Deus ferat suppetias, mactandus sit. Ingenuitas in confitendis suis et suorum erroribus, in iisdem reprehendis et castigandis sancta severitas, et in omni re candida nec fucata simplicitas; abhorruit autem MOSES quam maxime ab assentatione et adulatione, cum singulari constantia suos populo et principibus nævos exprobrans, in propriam familiam severissime animadvertens, nec eas prætermittens historias de vitulo aureo, de Idololatria, de turpi cum Moabitis fœminis crimine, de incestu Judæ, de flagitiis fratrum Joseph, quæ haud parum gentis suæ et atavorum famam lædunt; nævos ipse suos et peccata sine ulla defensione enarrat, tarditatem linguæ, Ægyptium a se occisum, fugam suam in Madianitidem regionem, expostulationem cum Deo, concitatam contra se propter omissum circumcisionis ritum Numinis iram, diffidentiam ad aquas contradictionis, ac demum pœnam a Deo impositam; nihil admodum commemorat ad famam sibi comparandam, nihil quod per longum tempus gloriose versatus fuerit in Aula Pharaonis potens in verbis et in operibus suis, nihil quod contra Æthiopas duxerit exercitus; homo fere sui oblitus, et solius Dei rebus intentus.

Demum quidquid fere relatum a MOSE, id omne consensu Scriptorum profanorum firmatum esse, exhibet GROTIUS, *L. de Veritate Religionis Christianæ*, et Joannes Clericus in notis ibidem. Verissime autem GROTIUS, « neque vero, ait, cuiquam prudenti credibile fiet, Moſen, qui non Ægyptios tantum hostes habebat, sed et plurimas gentes alias, Idumæos, Arabes, Phœnicas, vel de Mundi ortu et rebus antiquissimis ea ausum palam prodere, quæ aut aliis Scriptis prioribus revinci possent, aut pugnantly sibi haberent persuasionem veterem atque communem, vel de sui temporis rebus ea prædicasse, quæ viventium multorum testimoniis refelli possent ».

III. *Moses fuit Auctor Pentateuchi Theopneustus, et divina prædilius auctoritate.*

PROBATIO. Tam leges, quam doctrina Pentateuchi divinam innuunt inspirationem atque auctoritatem. Quis enim credat, tam grave ac pene intolerabile jugum tot præceptorum in se suscipere voluisse ingentem populum duræ cervicis, incircumcisum corde et divinorum beneficiorum sæpe immemorem, pronuntyque ad murmura contra Deum et ad seditionem contra Duces suos, spirantem minas et vindictam, atque ad cædes promptum et alacrem; si ab humana duntaxat potestate fuisset impositum? Durum sane ac perquam difficile, circumcidi omnes masculos, viros omnes ter per annum sistere se Domino, ne pauca quidem ligna colligere in Sabbato, nulla cum extraneis inire connubia, infidam mulierem gravi supplicio plecti, iterata pro peccatis sacrificia offerre, et plura hujusmodi sub pœna capitis adeo imperata. Attamen circa hæc et sexcenta alia animos intractabiles ita commovit MOSES, ut sua lege Judæos ab omnibus populis divisos in Mundo Idololatrico, atque in omnium errorum colluvione immunes a superstitionis contagione per tot annorum sæcula servaverit, ut Judæi millies mori mallent, quam ejurare Legem Moſis. At nonne Moſes homo erat præſidiis et opibus destitutus; quibus ergo armis id ~~eruit~~ cœlestis quippe auctoritas et missio divina unus erat titulus, munimen et arma Moſis.

Cedant vel unum Theistæ Legislatorem tam potentem, sola fretum auctoritate humana! cedant vel unum volumen ex omnium temporum Mythologia, et ex omnium gentium Philosophia, quod perfectissimam in primo ortu Religionem, omnia Religionis et vitæ moralis ac civilis præcepta, omniaque erga Deum, proximum et seipsum officia hominis complectatur, ac Pentateuchus Mosis! In hoc pro lege fundamentali est: diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; Deum, qui est, et cujus nomen, Omnipotens, Aternus, Deus exercituum, cujus verbo cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum, cujus cœlum sedes est, terra autem scabellum pedum ejus, coram quo omnes gentes nihilum, qui dissipat consilia gentium, et Principum consilia reprobatur, qui mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit. In hoc sicut unius Dei dilectio, ita gratiarum actio, ita recursus ad Deum in omni necessitate præcipiuntur; commendantur boni prosecutio, fuga mali, ejusdemque per pœnitentiam reparandi media; districtè prohibentur furta, cædes proximi, odium fratris, et quæcumque rei alienæ appetitio. In illis vero incertum, an Deus sit unus, an Mundi conditor, an rector Universi, an vindex mali, an liber, an spiritus? id certum, quod circa Dei cultum et honestatem vitæ erroribus et absurditatibus plerique scateant Libri gentilium Philosophorum ac Poetarum, et si quid circa Deos suos, heroes, auctores Religionis et morum placita hinc inde proferant quadam divinæ sapientiæ imbutum specie, id omne (Huetio demonstrante) e Mosaicis vel libris vel traditionibus hauserint, ac pro suis inventis Ethnici venditaverint. Quippe ad tam sancta, sublimia et cœlestia pertingere nunquam potuit sola ratio, minus etiam mens cœca gentilium, quæ, inspiratus a Deo omnis veritatis, veræque sanctitatis auctore, Moses didicit, ac populo Dei promulgavit.

IV. *Lex Mosis, ac proin Religio Judaica, vere fuit divina.*

PROBATIO. Vera divinaque Religio his constat præcipue, rectis de Deo sentiis, piis in Deum affectibus et cultu externo honorificentissimo. Nullus vero unquam tanta, quanta Moses dignitate ac energia inculcavit vividam in Deum unum fidem, Dei ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota fortitudine dilectionem, timorem Dei et fiduciam in Deum, devotionem animique demissionem erga Deum; omnia quoque externi cultus officia cum maxima solemnitate juncta, et omnia majestati cultus contraria graviter prohibita; ac omnem denique perfectionem, omnemque sanctitatem. Igitur de Divinitate seu Legis seu Religionis Judaicæ nequicquam ambigendum est; præsertim tum quia Legis Mosaicæ præcipuus finis erat conservatio veræ Religionis in Mundo Idololatriæ (quod patet ex pacto Abrahamico in fœdere Mosaico partim completo), tum quia Moses Deut. IV. hæc ad populum verba fecit: « hæc est enim vestra sapientia coram populis, ut audientes præcepta hæc dicant, nec est alia gens tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris »; tum quia Lex Mosis confirmata ac illustrata fuit veris et crebris miraculis (uti erant terribiles Ægypti plagæ, transitus maris rubri, Pharaonis cum suo exercitu submersio, Lex in monte Sinai data inter turbines et tonitrua, hiatus terræ in ruinam Core, Dathan et Abiron, nubes per diem in modum tentorii, et per noctem in modum

ignis, aliaque omni exceptione majora prodigia), tum denique quia vaticiniis referta, quæ sicut omnium consensu facere nemo potest, nisi solus Deus, ita cum certissimo eventu longe post comprobata sint omnia; ac illud quidem de maledictione Chanaan Genesis IX. partim sub Josue et secutis Judicibus, partim sub Alexandro M. et Romanis Chananæam debellantibus; illud de benedictione Abrahæ tam in numerosissima ejus posteritate multis seculis Chananæam possidente, quam in omnium gentium Christo ex eodem Patriarcha prognato devotarum felicitate (sic et de reliquis per quinque Libros Mosis) Legis et Religionis Judaicæ divinitatem luculentissime commonstrant.

Obj. I. Lex Mosis aut dubiæ aut nullius fidei et auctoritatis esse convincitur, quia multa continet aut minus verisimilia; ut dum Moses tanto intervallo distaret a creatione Mundi, et hæc a diluvio, hoc tamen cum illa paucis generationibus interjectis ferme conjungeret: aut incredibilia, ut dum refertur in Genesi, omnes populos, proin etiam Americanos, toto oceano disjunctos ab Asia, descendere ab Adamo: aut difficillima intellectu e. g. de diluvio, de arca, et quæ sunt hujus generis.

RESP. Solide et copiose hæc dudum omnia refutarunt interpretes fide instructi sanctique Patres, uti Sacrarum Scripturarum callentissimi, ita veritatis ex Scriptura et Traditione studiosissimi. Atque hic cumprimis contra incredulos obtinet illud S. Augustini: « multum disputant de iis rebus, quas majori prudentia nostri auctores omiserunt, ad beatam vitam non profuturas discentibus, et occupantes, quod pejus est, multum pretiosa et rebus salubribus impendenda temporum spatia ».

Ad 1um quod attinet, inde veritas Traditionis stabilitur magis, vigente scilicet adhuc eo, quo hæc Moses scribebat tempore, memoria facti quam illustris, tam antiqui. Nam cum vita Patriarcharum admodum longæva esset; Sem, qui vidit Lamech, qui vidit Adam, vidit ad minimum Abraham; et Abraham vidit Jacob, qui vidit illos, qui viderunt Mosen. Accedit, quod cum nec artes nec scientias, quæ partem vitæ magnam sibi vindicant, illi excohererent, præprimis conservandæ temporum historiæ, et genealogiarum curam gesserint.

Ad 2um omnino quadrat RELANDI observatio, quod quidem jure inter incredibilia receuseatur opinio de fictis Planetarum incolis ab Adamo descendentibus (cum, qua via homines a terra ad Jovem et Saturnum transierint, intelligi nulla ratione possit), non item propagatio hominum per Adamum, quorum via utpote de una duntaxat telluris parte in aliam multiplex esse possit. Nec inepte conjiciunt alii: poterat America septentrionalis in modum continentis olim adhærere Siberiæ: poterant Scythæ vel hac via vel per fretum glaciatum migrare in Americam: poterat longis olim commeatibus et navigatione Asia jungi cum America Meridionali. Optime vero rem dirimit S. AUGUSTINUS: « quorumdam enim mirabilium operum Dei etiam expedit tantisper occultam esse rationem ».

Ad 3um sat est responsi contra incredulos ex JOSEPHO: « hujus autem diluvii et arcæ meminerunt omnes barbaricæ historiæ Scriptores »: Ex GROTIO, et rerum naturalium Scriptoribus, quod diluvii vestigia in omnium ferme gentium memoria, et in omnibus terræ partibus extent, et quidem

apud Berosum in Chaldaea, in Africa apud Abydenum, apud Plutarchum et Lucianum in Graecia et Syria, atque apud Molonem, Nicolaum Damascenum, Apollodorum et vetustissimos Scriptores alios Poetasque, ex vetustissimis tandem traditionibus in America.

Vide hic S. AUG. L. II. de Gen. ad lit. c. 4. Opus item eruditissimum hanc in rem nuperrime editum Florentiae a P. Alphonso NICOLAI S. J. inscriptum : *Dissertazioni e Lezioni di Sacra Scrittura*, 1736-64.

Obj. II. Manca in multis est narratio Mosis, cum nihil de Angelis et de cælo Beatorum commemoret : in nonnullis ridicula, uti dum colloquium serpentis cum Eva, costam Adamo subductam ad formandam Evam, et plura hujusmodi describit : suspecta circa commercium Mosis cum Deo ejusque mirabilia, utpote injecta Pentateucho ad dandam vim Legi, quæ vera non sunt prodigia ; cum iis sua gentiles æquo jure opponant.

RESP. Antiquissima narratio Mosis simplicitate et majestate plena omnium seculorum meruit fidem ; et jure quidem potiori, quam atomi Epicuri, æternitas mundi Platonici, et hesternorum Theistarum somnia de suo Naturalismo. Quæ narrat MOSES de Mundi creatione, de lapsu huminis, de ejus poena et manante in omnes Adæ posteros ejusdem criminis reatu, de perfectionibus Dei, de natura rerum et cordis humani depravatione ; ea omnia in hunc diem experimur exacte congruere cum ratione, cum natura rerum, cum indole hominum, cum perfectione doctrinæ moralis, politicæ ac sanioris philosophiæ ; ita ut leges ibi descriptæ tales omnino sint, quales esse deberet, si Deus eas dictasset. Similia ante Mosen nullus aut philosophus aut poeta vel dubitando prodidit. Post octo vel novem a Mose secula Plato circa Deum et res divinas cœpit balbutire. Poetæ, philosophi et historici postea omnes Mosaicam de Mundo et homine historiam fere totam exscripserunt. Apud vetustissimos populos, præsertim in oriente, moribus cæteroquin et studiis dissimillimos nihil pervulgatius tum creatione Mundi, diluvio et arca Noemi, tum plurimis etiam ritibus, ceremoniis, nominibus significantibus ex Pentateucho haustis, cujus quidem antiqua veritas per tot annorum millia obfascari poterat, at nunquam oblivione penitus deleri. Atque hæc una responsio abunde sufficit ad explodendas argutias incredulorum. Ad hæc cæli nomine et Angelos et sedem Beatorum complexus est Moses, prout hodie communior fert sententia ; et sicut diabolus non sine arcana Dei dispositione organum et linguam elegit serpentis, animalis lubrici, tortuosis anfractibus mobilis ac ideo tali operi magis congrui ; ita formatio Evæ non caret mysterio, sive spectes officia conjugum, sive Christum et Ecclesiam.

Mosis cum Deo commercium sicut et prodigia, quæ illud Moses confirmabat, certa, notoria, nulla ex parte suspecta ac plane summa erant. Quæ enim gens alia unquam dicere potuit, apertum fuisse sub pedibus suis mare, quo transiret ? Se per 40 annos cibatum esse manna ? Hiantem terram eructasse ultrices flammæ, quæ ustulati rebelles proruerint in abyssum ? Se ab ignitis serpentibus laceratam fuisse ?... Aut quæ gens hæc et similia unquam confinxisset miracula falsa, partim in sui opprobrium redundantia, partim gravissimum onus toti populo imponentia, quale est Pentateuchus tot legibus refertus ? Et quibusnam prodigiis suo cum pseudo-Numinibus aut cum

Angelis commercio plenam fidem conciliabant Numa, Minos et Mahumes? Nonne ipsi Ethnici, Titus Livius et Valerius Maximus illos Numæ cum Dea Egeria congressus ridet ac explodunt? Nonne finis non alius fuit, tale cum Diis commercium prætexendi, quam propria Legislatorum utilitas; cum illud Mosis tenderet ad sancendam legem, quæ cupiditates gravibus pœnis coereret, atque solius Dei cultum spectaret ac promoveret?

Obj. III. De miraculis Mosis præter Mosen soli testantur Judæi in propria causa. Scriptores cæteri aut silent, aut contradicunt; et quidem JOSEPHUS de transitu maris rubri mare scissum esse refert sponte naturæ; JUSTINUS tradit expulsos fuisse ex Ægypto Judæos propter vitiliginem; TACITUS scribit, Mosen ab onagris didicisse modum, quo populum præ siti deficientem reficeret. Demum si vera fuere miracula Mosis, cur ipso ævo Mosis tot erant apud Hebræos increduli ac idololatræ? Nemo enim non credit, quod oculis videt, si verum est, quod videt.

RESP. Miracula patravit MOSES (cujus præclari characteres ab omni suspitione imposturæ ex dictis longissime distant) non tantum coram infinita Israelitarum multitudine, sed et in Ægyptiorum Regisque conspectu; atque ipsorum etiam gentilium ore et calamo celebrata, ut idcirco Deum appellaverit Mosen Diodorus Siculus. Indubia ergo illorum fides est, tum quia non pauci tantum Hebræi, sed tota et ingens natio illorum fidem et dignitatem attestatur; natio, quæ nec decipi potuit utpote oculis suis spectans omnia, et posthac tam in monumentis publicis, quam in publicis ritibus sacris eorum memoriam conservans, et in monumentis quidem cœvis, a tota natione erectis, sinceramque pietatem et veri Dei cultum spirantibus; nec voluit decipere sive exteras gentes, cum quibus nullum ipsis commercium erat, sive concives suos, qui tam grave jugum romanensibus duntaxat historiis innixum utique explosissent. Tum quia scriptores multo antiquiores Josepho meminerunt librorum et factorum Mosis, ut Heclaheus, Chærillus, Numenius, Polyhistor.

Apud JOSEPHUM L. cont. App'ion. et ex ipso Eusebius L. IX. Præp. Evang.

Verba JOSEPHI hæc sunt: « mare scissum fuit sive Dei voluntate, ut ego quidem credo »; ne sibi ipse contradicat, cum alibi scripserit: « semita incedentes a Deo patefacta »: quod addat: « sive sponte naturæ, ut alius putare poterit »: in hoc se accomodat gentilibus, quibus ista scribebat, ut quicumque demum ratione hoc ipsis portentum credibile faceret, subdens: « at de his quisque, ut libuerit, sentiat ». Denique auctoritas Mosis multum hic præponderat JOSEPHO.

JUSTINI et TACITI in his parum auctoritatis, quia nihil fundamenti est. TACITUS quod sua fors novit melius, quam aliena; et cum de Christianis sui adeo ævi tam male disserat; quid mirum, si circa primæva Gentis Hebrææ gesta hallucinetur? Semper inter Hebræos fuere numero plures, ingenio certe pares, virtute etiam potiores, qui crederent. Qui non credebant, quisquiliæ erant inter Judæos, sicut inter Christianos malesani Theistæ; quin tamen ex eo, quod non raro idolis servirent, et sideralibus scripturis uterentur Judæi, aut fidem negarent miraculorum, aut veritatem Religionissuæ: fere sicut Christianus aliquando magicis artibus serviens aut dæmoni se nuncupans non hoc ipso abnegat fidem Christianam; sed per nefas extundere

nititur, quod aliunde non datur. Ac tandem quis non miretur potius atheo-
theistam ab ejurata avita Religione perfidum transfugam ad castra impio-
rum, quam Hebræum miraculis non commotum?

Obj. IV. Præcipua Mosis Prodigia, quæ venditantur, plagæ sunt ægyptiacæ
et transitus maris rubri; hæc autem phænomena nullatenus arguunt virtu-
tem humana majorem, utpote causis naturalibus adscribenda. Nam imprimis
conversio virgarum in serpentes, ranarum procreatio, et mutatio aquarum
in sanguinem factæ etiam a Magis fuerant, Mose confitente, eos « similiter
fecisse »; idque virtute duntaxat naturali per virgam magicam. Hinc mirum
non est, quod nec Pharaon, nec proceres, nec vulgus Ægyptiorum virtutem
divinam in hisce phænomenis suspicerent. Illud patratum ad mare rubrum
per æstum maris et ventorum adminiculum rite explicatur sine maris divi-
sione prodigiosa; fere sicut Alexander flantibus tantisper aquilonibus mare
videns recessisse, celerrime pertransiit, militibus umbilico tenus aqua
demersis. Idem quoque est de prodigiis in deserto patratiss.

RESP. En sapientes philosophos, qui æque cæcutiunt ad splendorem mira-
culorum, ac idololatræ! En spiritus fortes, qui æque aggravant cor suum ad
Dei gratiam, ac idololatræ Ægyptii! Quippe oculos habent, et non vident;
quod omnes fere Patres ac interpretes vident, videlicet, quod Magi pro veris
miraculis intuentium oculis illuserint, et species duntaxat ranarum, ser-
pentum et sanguinis incantationibus magicis produxerint; ideoque nec tot
sciniphes adducere, nec ulcera a se prohibere, nec plagas divinitus immissas
a se avertere potuerint, coacti tandem ad illam Mosis majorem longe vim
thaumaturgam exclamare: « *Digitus Dei hic est* »: Pharaone etiam uti pro
medela non ad Magos, sed ad Mosen confugiente, ita ad septimam plagam
confitente: « *Peccavi etiam nunc; Dominus justus; ego et populus meus
impii* ». Quamvis ergo Sacræ Litteræ, qualia fuerint Magorum prodigia,
diserte non exprimant, nec de modo objectarum illusionum Patres omnino
convenient; id tamen certum ex AUGUSTINO, quod aliquantulo tempore per-
missum fuerit Magis, facere quædam mira, sed ut mirabilius vincerentur;
Deo ne hoc quidem permissuro, si Theistarum e numero fuissent
Magi, hoc est, si Dei unius ac providi fidem professi, hunc Deum verum in
testem veritatis (quem non agnoverunt idololatræ) implorassent. Attamen
in hujus veri Numinis agnitionem, falsitatisque miraculorum a Magis patra-
torum facile pervenissent Ægyptii, si Mosis miracula et numero et excel-
lencia multo præstantiora rite pensassent, obortisque exin salutaribus dubiis
docilem ac veritatis studiosum animum porro applicuissent. Non autem
evenit ad tot et tam splendida Mosis prodigia conversio Ægyptiorum; hanc
propria illorum culpa impediabat, non tamen illa impediabat consilium Dei,
per tam manifesta plagarum prodigia liberum Israeli exitum procurandi.

Circa transitum maris rubri Theistæ vere illudunt sensui communi: fin-
gunt namque totam Ægyptum una cum Pharaone ab omni arte et scientia, et
vel ab æstuum maritimarum experientia destitutam: vanissime conjiciunt
potuisse Mosen per tam angustum tramitem, ducentis ad summum passibus
per sex horas latum, vigesies centena millia hominum cum jumentis et
apparatu omni una nocte transmittere: callide dissimulant, quod in refluxu
marino aquæ non hinc et inde recedant ac velut muri utrinque consistant;

item quod in fluxu et refluxu maris per horas duodecim nonnisi una alterave hora terra appareat sicca : scire rennunt aut intelligere, quod Deus dicatur usus ministerio venti, non ad dividendas aquas, sed ad solum exsiccandum ; imo quod ventus ille vehemens ab orientis plagis ad maris divisionem plus confirmet miraculum, cum mare rubrum non sit protensum ab oriente in occidentem, sed a septentrione in meridiem, ac proinde vento illo orientali augeri haud potuerit refluxus maris : verbo ; jubente Deo manum super mare extendit Moses, et subito mare dividitur et ventus alveum exsiccat, et secure transeunt Israelitæ ; sequuntur Ægyptii, ac iterum Deo jubente manum super mare extendit Moses, et cœmunes aquæ hostes involvunt. Sic docent divina oracula ; sic perpetuo carmine hoc prodigium celebrat totus Israel ; procul ergo somnia incredulorum !

Quoad prodigia in solitudine patrata aut facessant increduli vanissimas et plane ridiculas exceptiones suas ; aut ostendant, qua naturali virtute, vel qua arte mechanica effecerit Moses, ut manna per 40 annos in cœlo concreveret ; et in terram ante solis ortum caderet ; putresceret proximo quoque die, excepto die Sabbati ; quo instrumento usus terram aperuerit ad absorbenda tabernacula, et universam substantiam Dathan et Abiron ; vel qua usus solertia Israelitarum vestimenta et calceamenta per 40 annos deteri non sit passus ; vel denique (si hæc non effecerit) qui totam naturam humanam perturbaverit, ita ut ea sensibus experirentur Judæi, quæ revera sensus non afficiebant ?

Obj. V. Quæcumque Moses a se patrata in suis libris commemorat prodigia, naturales effectus erant, sed magicis artibus procurati, et ad obtinendam facilius fidem a gente credula, poeticis illustrati descriptionibus magis, quam historice descripti ; nullam ergo fidem merentur.

Resp. Falsa hic plurima Mosi, Israelitis, quin et Deo imputantur. Falsum namque est, quod Moses populo Dei imponere aut voluerit, propter summam ejus fidentiam ac securitatem (quam vix ullibi reperias in scriptore profano), summam orationis gravitatem, simplicitatem narrationis, confessionis ingenuitatem, designationis exactitudinem circa loca, tempora et personas, omnesque alias exinii scriptoris ac Legislatoris dotes et prærogativas ; aut potuerit imponere populo numerosissimo, et quam jugi impatienti, tam et sagaci ad detegendas Ducis sui imposturas, nec minus prompto ad excutiendum jugum impostoris. Sane in hunc diem nullus impostor ingenti et satis effræni populo tot legum gravissimum onus aut imposuit, aut hoc illum per tot secula coercuit ; cum omnis impostor assentatione potius, affectatione publicæ salutis ac felicitatis, scelerum impunitate, propriæ impietatis fraudulenta occultatione captare et captivare homines aduiteretur.

Falsum, quod gens Hebræa male et nimis credula fuerit, cum inter innumeros illorum prodigiorum testes viri plurimi et probitate et scientia insignes eadem comprobaverint, et Judæorum fœcunda passim ingenia, et ad detegendas fraudes solertissima, uti ad rebellionem promptiora, sic ad credendum tardiora nunquam non fuerint ita, ut nonnisi firma persuasio de divina Mosi legatione, et certa fides de veris et summis ejusdem prodigiis populum toties rebellem compescere valuerint. Falsum, quod Deus permiserit miracula Mosi, quæ vera non fuerint, ceu vera ab omnibus haberi ; ab

omnibus Judæis, qui illis inducti Mosi ceu Duci et Legislatori se se ultro subjecerint; a vicinis nationibus, quæ illorum fama territæ amicitiam gentis Hebrææ exposcerent; a plurimis Ægyptiorum, qui propterea tantam erga Israelitas liberalitatem exhibuisse credantur. Miracula, inquam, Mosis, quæ jussu Dei et ad invocationem Dei eo tempore facta sunt, quo Moses a durissima servitute liberavit Israelitas; miracula, cujusmodi ab orbe condito nullum unquam virtute mere naturali factum est; miracula, ex quibus ceu factis summi momenti pendebat Religio, politia et fortuna universæ gentis Hebrææ; miracula, quæ facta erant publica et sensibilia, circa quæ falli nec idiota, imo nec infans potuit; et tam arcte cum reliquis historiæ partibus connexa, ut vel uno illorum sublato hæ omnes corruant; hæc, inquam, miracula non sint patrata virtute divina, sed magicis artibus? veræ illusiones et præstigiæ, sed nulla aut falsa prodigia fuerint?

Obj. VI. Mosis Pentateuchus inhorrescit stylo barbaro et inculto: frequens earundem rerum repetitio, et obscuritas in illo maxima est: redundat antichronismis et hysteriologiis: multa habet, quæ a Mose scribi non potuerint, ut sunt genealogiæ ultra ætatem Mosis protensæ, nomina urbium nonnisi post mortem Mosis indita, quin laudes et mors ipsius Mosis: mercedem proponit solum temporalem, cujus iteratæ promissiones concupiscentiam foveant magis, quam charitatem, quæ tamen est finis Legis: demum nihil magis alienum a Dei bonitate et a veritate Religionis, quam oblatio humani sacrificii, de quo tamen Levit. XXVII. et Num. XXXI. Lex innuit, atque Abraham et Jephthe probant exemplis. Si ergo vel ex hoc titulo omnes paganicæ Religiones falsitatis arguuntur a Christianis, quidni et Mosaica?

RESP. Viri peritissimi cum BOSSUETO authentiam Pentateuchi non abs re conjiciunt ex eo etiam, quod obscuritate et difficultate non omnino careat; cum nihil facilius impostori fuisset, quam hunc evitare scopulum, atque ad genium intemperantis Critices scriptionem Pentateuchi accommodare. Qui majorem requirunt aut elegantiam aut claritatem Pentateuchi; ii non calleant phraseologiam et idiotismos illius ævi; nec perspiciunt, quod obscuritas innuat transcriptiones prope innumerabiles, antiquissimam ætatem, simul et venerationem conciliet. Facta sæpe repetitio oritur ex Hebraicæ linguæ genio, ex ejusdem inopia, ex idiotismis, ex formulis urbanitatis. Hysteriologia, cum ratione nitatur, non est vitiosa; et Sancti Patres ac interpretes commode explicant, quæcumque videntur in chronologicis perturbatissima; in veteribus Scriptoribus profanis longe major est incuria chronologiæ; et Chaldæorum, Ægyptiorum ac Chinensium supputationes innumeris scatent obscuritatibus, fabulis ac contradictionibus; denique voluit Moses non tam systema chronologicum exponere, quam Religionis revelatæ œconomiam, minus sollicitus de rationibus exactæ chronotaxeos.

Mortem Mosis descripsit vel ipse Moses ex spiritu prophetico, uti cum aliis sentiunt Josephus et Philo; vel Josue et Eleazar, qui et ipsi Spiritu Sancto pleni in aliis quoque notoria quædam textui adjecerunt. Laudat se Moses; et Paulus hoc fecit; sed uterque afflante divino spiritu, non ex jactantia, cum suos uterque nævos etiam propalet. Lex et Prophete promiserunt bona vere spiritualia, sed sub figuris temporalium; cujus ratio fuit in ipso populo utpote carnali, qui ceu depositarius Testamenti spiritualis constituendus erat;

quamvis ergo promissiones temporalium diserte exprimerent; simul tamen innuunt, dicta sua esse recondita, et alio, quam verba præseferant, sensu intelligenda, testante S. AUGUSTINO: « quando felicitatem temporalem agebant, æternam veram et præferendam intelligebant; et istam ministrabant in mysterio, ut illam consequerentur in præmio. » Epist. 140. n. 5.

Si, ut Theistis placet, humana sacrificia habebantur inter Judæos; eccur tales victimæ idolis gentium toties, sed nunquam Deo Israel oblatæ fuerunt? Exemplum ABRAHÆ quam est impertinens? Nonne expresso Dei jussu excitare potens est Deus? » qui cum post expertam Abrahæ fidem ac obedientiam suppeditaverit aliam victimam, satis declaravit, nullo modo sibi gratas esse humanas victimas, illudque præceptum unice ad obedientiæ probationem pertinuisse. JEPHTE si (quod credibile non est) filiam obtulit in holocaustum, ingratam Deo victimam obtulit contra Legis præceptum: videlicet Deut. XII. 31. Psalm. CV. 37. Ezech. XVI. Isai LXVI. 3.

At verior sententia illa verba, *et fecit, sicut roverat*, intelligit de consecratione, non de immolatione filiæ ita, ut particula *ET* juxta Hebraicum habeat vim disjunctivi hoc sensu: *erit Domino; vel offeram illud in holocaustum*: nempe si ejusmodi fuerit, quod sic offerri rite queat. Ita JOSEPHUS, David KIMCHI et alii. Circa illam oblationem Leviticam omnem tollunt difficultatem Lectio LXX, et plures aliæ versiones: *omnis consecratio, quæ offertur ab homine*, non *de* vel *ex homine*. Demum in Lege Deuteronomii de primitiis prædæ dandis Sacerdotibus et Levitis ne verbum quidem est de immolatione hominum.

SECTIO II.

RELIGIO JUDAICA CONTENTA IN LIBRIS V. T. VERE DIVINIS.

§ I. PRÆCOGNITA.

Testamentum idem est ac fœdus seu pactum, quod æterna Majestas icit cum humano genere; et primum quidem per Mosen et Abrahamum, promissionem continens non solum de bonis temporalibus et possessione terræ Chanaan, sed de æternis etiam per Messiam obtinendis. Extat hoc pactum in libris divinitus inspiratis expressum, quos inter ii VETUS TESTAMENTUM appellantur, quotquot de rebus divinis divina cum auctoritate ante Christi adventum pertractarunt, atque ab Ecclesia vel tum vel postea Sacro Canoni inscripti fuerunt. Est vero ea ævo nostro protervia incredulorum, ut sicut Pentateuchi, ita Librorum sacrorum omnium V. T. auctoritatem arrodant explodantque. Nimirum ut facilius suffodiant Christianæ Religionis fundamenta, eos libros, qui Christi et ejus Ecclesiæ figuras, typos et vaticinia

præferunt, ceu opera vel conficta; vel depravata, vel fabulosa impudentissime exagitant. Hisce criminationibus sat, credo, fuerit, opponere testimonium omnium hominum et ætatum gravissimum, Religionem et politiam Judæorum vere Thearchicam, tam librorum, quam auctorum divinos characteres, doctrinæ in libris expressæ sanctitatem ac sublimitatem, demum miracula et vaticinia, sigilla divinitatis spectatissima.

§ II. THEMATA.

1. Libri V. T., qui Religionis Judaicæ divinitatem eloquuntur, sunt authenticæ ac vere divini.

PROBATIO. Pro authentia et theopneustia Librorum V. T. tot et tanta pugnant omnium ætatum, omniumque hominum, Judæorum, Christianorum, quin et Gentilium Scriptorum testimonia, quot et quanta pro nullo alio volumine, Xenophontis, Curtii, Livii, Suetonii, Taciti, aut cujuscunque nominis sit liber, proferre ausit ullus Theista. Inter Scriptores Ethnicos Berosus, Abydenus, Plutarchus, Lucianus, Pythagoras et Plato sua, quæ de Deo rebusque divinis meliora habent sensa, ex sacris Hebræorum libris deflorarunt, in quibus styli gravitatem cum simplicitate, rerum sublimitatem cum ingenuitate scriptorum, docentis vel inspirantis majestatem cum ornatu prorsus admirabili nunquam non suspexerunt. Judæi et Christiani toto alias genere diversi circa divinitatem V. T. eosdem foveant sensus, eandem reverentiam, eundem zelum, qui tantus semper exarsit in gente Judæa, ut suam Religionem iis libris contentam (quamvis dudum contemptui ac derisui expositam) sanguinis et vitæ adeo profusione tueri ac profiteri etiamnum non recuset; indeque illud sit prodigio simile, quod collapsis fere omnibus Religionibus paganis (utprimum vis et auctoritas imperantium desiit) illa Judæorum fere per omnes Mundi plagas in hunc diem perduret, nullis hominum artibus, nullis temporum injuriis, nullis aut promissis aut minis aut cædibus exterminanda. Undenam autem ista, nisi ex insita et innata omnium Judæorum animis persuasionem de librorum (in quibus exarata est Lex et Religio Judaica) inspiratione ac divinitate?

Vide JOSEPHUM hic testem domesticum L. I. contra Appion.

Ac demum si fecundissima hæc lucidissimaque testium nubes necdum dissipet spissas tenebras incredulitatis; Christum, Apostolos, Sanctos Patres omnes Christianos, atque ipsosmet Hæreticos audiant minuti Philosophi! Nonne Christus, ut Messiam se probaret, multoties usus est oraculis Veteris Testamenti? Nonne Apostoli Christi, et Apostolorum discipuli et voce et calamo Veteris Testamenti per Novum Testamentum perfecti ac completi divinam auctoritatem prædicarunt? Nonne sanctissimi quique Patres et Doctores Ecclesiæ theopneustiam Scriptorum Veteris Testamenti identidem adstruebant, eorum libros ceu divinos venerabantur, commentariis et homiliis illustrabant? Nonne Christiani omnes et credebant, et cum vitæ etiam periculo contra paganos defendebant Testamenti Veteris divinitatem, plerisque Hæreticis in idipsum conspirantibus?

His adde, quod libri et res gestæ exacte congruant temporibus, locis, usibus ac moribus tum Judæorum illius temporis, tum aliarum gentium; quod

Scriptores sacri mire concordent, quamvis tempore, ætate, ingenio et loco admodum discrepantes, quod referti sint Libri Veteris Testamenti signis et miraculis quam eximiis tam indubitatis pro divina Scriptorum missione ac inspiratione; quod Vetus Testamentum abundet oraculis et vaticiniis, præsertim de Reipublicæ Judaicæ, nec non externorum imperiorum fatis, aliisque eventibus remotissimis, minutissimis cum adjunctis; quæ sicut nulla sagacitate prænosci poterant, ita ex spiritu validico prædicta certissimo eventu fuerunt comprobata.

II. *Doctrinæ in libris Veteris Testamenti puritas et sanctitas argumentum est probatissimum divinæ inspirationis.*

PRŒBATIO. Scriptura sacra Veteris Testamenti unicum erat volumen illud, quod doctrinam sanam, puram et dignam Deo afflatis Scriptoribus exhibereteo tempore, quo omnes fere homines ad muta idola procumberent, quo sapientissimi gentilium a vero et justo aberrarent, quo teterrima caligo circa divina et cœlestia totum prope orbem obfuscaret. Ea quippe sola Veteris Testamenti Scriptura tam hominis lapsi miscriam, quam hominis integri dignitatem ac felicitatem graphice depingit: summi Entis summas perfectiones tam vivide exprimit, ut nescias, an plus reverearis potentiam Creatoris, quam admireris sapientiam, et bonitate commovearis: negat aliud esse Numen, quam Ens sibi sufficiens, quod per se existens omnia sustinet, quod cœlum terramque immensitate complet, quod futuras omnium temporum periodos scientia complectitur, quod cum summa æquitate res temperat humanas: docet hominem ad imaginem Dei factum, destinatum ad immortale ævum, in pietate et virtutis exercitatione positam esse hominis excellentiam: inculcat homini ceu præcipuum ejus officium, diligere Deum et solum Deum diligere: indicat causam, ob quam pie et juste viventibus in hoc seculo sæpe collectandum sit cum gravissimis calamitatibus; et ob quam sit tam diversa hominum sors, divitum et pauperum, validorum et infirmorum, potentium ac depressorum miscella super terram: excitat in adversis ad Dei opem implorandam, qui unus possit ac velit e malis eruere: promittit, atque variis in figuris ac symbolis jamdum exhibet mittendum a Deo gentis humanæ Redemptorem, qui irato Numini faciat satis, qui nostræ infirmitatem naturæ sublevet, qui juyet cœlestibus auxiliis ea implere, quæ Deus mandat.

Quis autem unquam Philosophus Deum expressit tam magnifice? quis sapiens ethnicus originem, officia et finem hominis definiit tam exacte? quis mortalium sine afflatu divino de lapsu et reparatione hominis, de Mediatore Deo, et de divini Mediatoris satisfactione vel divinare potuit tam plena mysteriis, vere ineffabilia ac incomprehensibilia? Igitur doctrina. V. T. cum ab hominum ingeniis excogitata non sit, nec esse possit; a sanctissimo Numine orta sit, necesse est.

III. *Scriptorum V. T. characteres authenticam ac theopneustiam V. T. luculentissime commonstrant.*

PROBATIO. Moses, Samuel, David, Salomon, Daniel, Isaias, Jeremias quæ et quanta nomina, per omnium sane ætatum ac gentium memoriam celebratissima! Duces, Reges, Prophetæ fuerunt omnium præstantissimi, in historia suæ gentis versatissimi, politiæ æque ac Religionis Judaicæ callentissimi, inter adversa et prospera Deo fidelissimi, a candore, simplicitate et mirifica consensione commendatissimi, a legatione divina, a patratis virtute divina miraculis, ab impletis exactissime prophetiis spectatissimi, a publica fide innumerabilium oculatorumque testium (non semper faventium) Scriptores probatissimi, vere majora omni exceptione, dignissimaque omni reverentia ac fide organa divinitatis.

Qui ergo suam libris sacris V. T. fidem divinamque denegat auctoritatem; toti is antiquitati contradicit, spernit vaticinia, miracula explodit, omnes Judæ ac Israelis Reges, omnesque Prophetas personis accenset romanensibus, auctores librorum ceu totidem impostores traducit, ipsos quoque libros Josephi et Philonis Judæorum, uti et plura opera Tullii, Salustii, Taciti et aliorum (qui de Republica et Religione, de templo, legibus et bellis Judæorum mentionem faciunt) ceu spurios partus a similium veteratorum fallaci ingenio editos, nolit velit, aspernari debet.

Obj. I. Libri V. T. præsertim prophetici nullatenus divinitatem spirant; sive quoad scriptionem, quæ undequaque diversa, jam humi repit, jam assurgit, jam tenuis est, jam sublimis, jam regia, jam pastoritia est; sive quoad res scriptas, quarum plurimæ pugnant cum Scriptura Apostolica, quæ dum prædicat Christum crucifixum et commendat cælibatum; illa maledictum pronuntiat, qui pendet in ligno, et maledictum, qui non suscitaverit semen in Israel; sive quoad personas, quas dilaudat (quamvis homines fuerint facinorosissimi) uti ABRAHAM, qui ex insana cupiditate prolis ancillam duxit uxorem, conjuge etiamnum superstite; et Saram uxorem venditans pro sua sorore turpiter imposuit. LOTH ab incestu cum filiabus, JACOB a concubitu cum sororibus Rachele et Lia et harum famulis, DAVID ab homicidio et adulterio, SALOMON a spurcissimo amore 300 uxorum et 700 concubinarum, OSEAS a conjugio cum fornicaria infames.

RESP. Quot verba, tot deliria et cavilli blasphemantium id quod ignorant. Genus scriptionis in Libris divinis metiri ad leges styli humani (qui tamen ipse in profanis etiam scriptoribus sui raro similis aut constans est) insipientia est; cum hic in verborum et sententiarum delectu concinnaque ad delectandum dispositione consistat, ille autem in perpetuo veritatis et sanctitatis tenore quiescat. CHRISTUS pro nobis factus est maledictum, ut nos a maledicto per infame crucis supplicium redimeret: quid in hoc contradictionis? In Lege scriptum erat, ut frater defuncti fratris suscitaret semen: sed Legem Christus abrogavit, et Deus, qui per Mosen sic locutus, per Isaiam dixit et promisit Eunuchis, qui custodierint Sabbata et tenuerint fœdus Domini, locum in domo et muris suis, nomen melius a filiis et filiabus, nomen sempiternum, quod non peribit.

ABRAHAM et JACOB polygami erant, sed ex concessione divina; cum nullibi in Patriarchis eam aut reprehenderit aut castigaverit Deus; quamvis adversus vitia carnis alias rigidissimus vindex. Idem est de OSEA, qui Deo jubente duxit fornicariam. Saram dixit sororem ABRAHAM, cum esset uxor; tamen mentitus non est, cum reticendo veri aliquid, falsum non dixerit. LOTI incestum, DAVIDIS lapsum et probra SALOMONIS recensent, at minime probant divinæ Litteræ: ecquid ex his in sacros Libros redundet indignum Deo illorum auctore? Potius in cavillatores dimanant opprobria inscitiae, proterviae, impietatis ac rebellionis.

Obj. II. JOB et ejus librum ignorant Hebræi: ECCLESIASTES a Salomone mulieroso conscriptus, Epicuro magis, quam Deo dignus est liber: CANTICUM CANTICORUM, in quo nuspiam vel Dei nomen deprehendas, carmen est amatorum a Salomone adornatum pro filia Pharaonis: SUSANNÆ historiam ceu fabulam rejicit cum Julio Africano etiam S. Hieronymus; Deum ergo auctorem habere nequeunt.

RESP. Necdumne finis, criminandi libros sacerrimos, et qui suos duntaxat criminatores summi criminis arguunt? Et JOBUM et ejus librum extitisse, soli negant Thalmudici et cum his Theistæ: omnes enim saniores Hebræi, omnes antiqui Patres, LXX Interpretes, Jacobus Apostolus atque Ezechiel de utroque testantur. Refert hinc inde ECCLESIASTES dicta impiorum, non ut probet, sed ut damnet atque absterreat: subdit namque saluberrima de officiis et fine hominis, de morte et vita futura, de memoria Creatoris et metu supremi Judicis. Hæc quippe Theistis non placent, sed magis illa impiorum sensa; en causam criminationis adversus librum Ecclesiastæ, simul et Epicureismum in Theismo redivivum! Epithalamium Christi et Ecclesiæ in CANTICIS CANTICORUM quam misere et contra unanimem Patrum ac interpretum sententiam Theistæ detorqueant ad vesanos amores, quis non intelligit, ubi complura inibi legit, quæ nec Salomoni nec filiæ Pharaonis conveniunt? Numquid enim Salomon rex simul erat et pastor, sponsæ suæ frater, atque seipsum deprædicans ceu candidum et rubicundum, florem campi et lilium convallium? Numquid uxor ejus, filia Pharaonis, caput habuit instar Carmeli, narium sicut turrim Libani, oculos instar piscinæ, dentes sicut greges ovium? Dei nomen requiris in illo Salomonis Cantico? non nomen, sed verbum Dei librum efficit divinum.

DANIELEM jamdum in fronte Prologi prophetam confessus est S. Hieronymus; vel ergo Hebræorum, non suam refert sententiam de historia SUSANNÆ; vel nomen fabulæ accepit in sensu latiore, pro historia lectu et auditu jucunda. Julium vero Africanum a Judæis deceptum meliora edocuit Origenes, quocum utinam aliquando sapiant et resipiscant Theistæ jam toties optima edocti!

Vide Ezech. XIV. 14. Epist. S. Jacobi v. 11. Eccles. XI. et XII.

Obj. III. Vetus Testamentum ferme ubivis iram Numinis, vindictam, zelotypiam, acceptionem personarum et Dei in homines odium spirat: Deum ceu belli et mortis Deum adumbrat, non nisi tormenta et supplicia etiam insontum anhelantem.

Ita fere ROUSSEAU, *Emile*, tom. II, pag. 104.

Addunt cum Spinoza alii ab impietate et incredulitate celebres sexcenta alia in Libris V. T. ænigmatica, fabulosa, falsa, amatoria, antilogica, ac prope impia et blasphemata. Libri ergo divini esse non possunt.

RESP. Cuinam credibile sit, virum, qui sacrum Codicem vel inspexerit, qui unicum adeo psalmum aut partem minimam historię de populo Dei electo perlustraverit, et (quod rei caput est) qui bonam fidem multoties pollicitus sit, tam imperite, tam maligne ac perfide Deo et divino Codici imponere aut velle aut posse? Esto, quod Deus populo durę cervicis extrema identidem minitetur, in tertiam adeo et quartam generationem: numquid etiam diligentibus se benedicit in millesimam usque generationem, ac semetipsum ceu mercedem magnam nimis liberalissime admittit?

Spinozæ calumnias et blasphemias vix dignas censeo operosa confutatione; tum quod sexcenti sint ac fuerint sacrarum Scripturarum eximie periti, qui difficultates ejusmodi scite omnes enodaverint, planeque dissipaverint fallaces conjecturas; tum quod patrię nostrę (pro cujus avita Religione decerto) sapientissime provisum sit de Magisterio sacrarum Litterarum, quod solide, copiose ac erudite refundat ausus omnes impiorum atque incredulorum adversus divina oracula utriusque Testamenti. Stupenda plane cęcitas est ac obstinatio impiorum, quod nolint videre, quod omnis retro antiquitas vidit, demirata et venerata est in sacris Scripturis; videlicet veritatem, ut nemo unquam etiam acutissimus easdem convincere falsitatis potuerit; sanctitatem in saluberrimis pręceptis et consiliis; profunditatem in altissimis Mysteriis; concordem rerum varietatem (sive spectato omnium Scripturarum fine, qui est Christus; sive attenta admirabili Scriptorum consensione) et pręsagam futurorum divinitatem, quam certissimi æque ac clarissimi eventus humano generi demonstrarunt.

Exceptiones aut potius cavillationes incredulorum contra Veteris Testamenti libros et auctores solide discussas ac feliciter repressas exhibet P. HERM. GOLDHAGEN S. J. Introductio in S. Scripturam in I. et II. parte, Moguntię 1765-66.

§ III. COROLLARIA.

Quod olim contra Manichęos a magno illo Hipponensium Pręsule dictum; idipsum stringit ævi nostri incredulos, atque informat Christianos: « Discerpentes et laniantes maxime Vetus Testamentum, ut commoveant imperitos, qui profecto nesciunt, quatenus sint accipienda illa, et quemadmodum hausta utiliter in venas quasi vagientium adhuc animarum medullasque descendant. Testor, Honorate, conscientiam meam et puris animis inhabitantem Deum, nihil me existimare prudentius, castius, religiosius, quam sunt illę Scripturę omnes, quas Testamenti Veteris nomine Catholica Ecclesia retinet. Miraris, novi, non enim dissimulare possum, longe aliter nobis fuisse persuasum... quicquid est, mihi crede, in Scripturis illis, altum et divinum est. Iust omnino veritas, et reficiendis instaurandisque animis accommodatissima disciplina; et plane ita modificata, ut nemo inde haurire non possit, quod sibi satis est, si modo ad hauriendum devote ac pie, ut vera Religio poscit, accedat ».

Ita a Manichęismo ad meliora traductus S. AUGUSTINUS suo quondam insanę socio confessus est Libro de Utilitate credendi c. 2.

SECTIO III.

RELIGIO JUDAICA PER CHRISTUM ABOLITA.

§ I. PRÆCOGNITA.

Stabilita veritate ac divinitate Religionis quondam Judaicæ triplex suboritur quæstio adversus ipsosmet Judæos, qui Legem Mosis in æternum sanctam fuisse contendunt, curatius hic expendenda : 1ma, utrum ea fuerit perfectio Legis Mosaicæ, ut perfectior nunquam potuerit surrogari? 2^a, fueritne ex institutione divina perpetuo et ad Mundi finem perstitura? 3^a, num venerit illa plenitudo temporis, quo Lex Vetus in Novam esset commutanda? Videlicet Judæi nullo in argumento versantur copiosius ac contentiosius, quam in asserenda Legis Mosaicæ æternitate, cujus immutabilitas inter eorum dogmata locum obtinet præcipuum. Dignum ergo operæ pretium, ut et a nobis majori diligentia hoc eorum pervicaciæ fundamentum evertatur.

§ II. THEMATA.

I. *Religio Judaica spectatis seu ceremoniis seu præceptis Legis Mosaicæ non erat perfectissima.*

PROBATIO. Ceremoniæ Legis Mosaicæ, quamvis piæ et salutares (si pia in Deum mente frequentabantur) tamen nulla afferebant remedia efficacia gravioribus delictis; suapte nil conferebant ad veram animi sanctimoniam; fere in signum ac potius ad vitandam idololatriam a populo in eam prono; et soli quidem Judaicæ genti præscriptæ. Infirmum ergo sacramentum ad animam sanctificandam circumcisio corporis, cum qua cordis incircumcisi pravitas non raro persistat, et quæ a solis Abrahæ posteris, ac inter hos etiam a solis masculis sit subeunda; infirmum ergo et egenum sacrificium in fuso duntaxat animalium sanguine, quo æque parum Deus lætatur, quam parum vere aversatur immunda quæpiam, quæ creavit, dataque benedictione in usum et obsequium hominis voluit multiplicari.

Neque præcepta Legis Mosaicæ ad perfectum (ad perfectam scilicet dilectionem proximi, ad perfectum castimonie studium, ad perfectum terrenorum contemptum) Judæos adduxerunt. Equidem jussit Moses, diligere Deum super omnia et proximum sicut nos ipsos; tamen dilectionem inimicorum nusquam præcepit, indulta etiam duræ cervicis populo pœna talionis. Damnavit Moses omnis generis fornicationem, plures tamen uxores permittit et libellum repudii, virginitate adeo nullibi commendata, ut jusserit etiam, defuncto fratri improli semen per fratrem superstitem suscitari. Furtum

severe prohibuit Moses, at concessis usuris relate ad alienigenas, de pretio voluntariæ paupertatis nulla prorsus facta mentione.

Et quis ambigat, in his multum præcellere Legem Novam, cui adeo primordia naturæ saltem integræ præluserant : quo in statu effloruit Virginitas, et præter res victui necessarias vix quidquam concupiscebatur ; in quo nec plures erant in carnem unam, nec licebat separare, quod Deus conjunxerat. Quin et mitissimus Moses jam tum de dilectione inimicorum et injuriarum tolerantia (quod sciret eas virtutes uti excellentissimas, sic Deo acceptissimas esse) non unum documentum exhibuit Legis Novæ multo perfectioris, quæ olim id genus virtutum impense commendaret.

II. Religio Judaica non fuit ita a Deo instituta, ut esset æterna, et nunquam abroganda.

PROBATIO. Lex ipsa Moses et Prophetæ aperte prænuntiaverunt fore, ut Deus Legi Veteri substituat Novam ; non modo in gratiam Israel et Juda, sed pro omnibus mundi populis usque ad extremum terræ et ad mundi finem ; non saxo duntaxat insculptam, sed in corde et visceribus hominum inscriptam ; fore, ut externi ritus Legis Mosaicæ sint abrogandi ; arca ipsa et proin ejus veneratio desitura una cum publico cultu, cujus arca centrum erat ; desiturum templum et ejus altare, desitura sacrificia, iisque surrogandum aliud multo præstantius et in omni loco offerendum ; fore, ut transferatur Sacerdotium Leviticum substituto Sacerdotibus Aaronicis novo Sacerdote secundum ordinem Melchisedech, qui ipsemet Levi omniumque credentium Patre Abraham major sit, alteriusque a Levi stemmatis ita, ut jam non e stirpe Levi, sed ex Africa et Lybia, ex Italia et Græcia, atque ex universis quaquaversum gentibus sint assumendi Sacerdotes ; fore, ut sedentibus filiis Israel sine Rege et sine Principe, sine sacrificio et sine altari, sine Ephod et sine Theraphim veniat abominatio desolationis usque ad consummationem et finem perduratura. Deut. XVIII. 15. Jerem. XXXI. 31. Isaie. XLII. 6.... XLIX. 6... LXVI. 19-21. Daniel. IX. 26. Oseas III. 4. Psalm. L. 18... CIX. 4... XXXIX. 7. Malach. I. 11.

Novo autem fœdere aboleri vetus, leges posteriores derogare prioribus, et translato sacerdotio necessum esse, ut et legis translatio fiat, nemo est, qui non rite concludat cum Apostolo. Adde legem positam in temporum, locorum et personarum circumstantiis manere in perpetuum nequaquam potuisse ; erat autem Lex Mosaica certæ regioni accommodata, solis data posteris Abrahamæ ad eorum ab omni alia gente discretionem ; nec non inventa ad cohibendos ab idololatria Judæos ; non ergo permanere debuit, nisi quamdiu regnum Dei angustis limitibus ejus regionis contineretur, Judæi a cæteris gentibus separati consisterent, atque per orbem dominaretur idololatria.

III. Tempus illud, quo Religio Judaica in aliam, scilicet Christianam, mutanda erat, jam pridem effluxit.

PROBATIO. Quæ Moses et Prophetæ de abroganda Lege Veteri prædixerant, et quæ Messias Novæ Legis auctor ac præco sui adventus signa posuerat, impleta dudum sunt omnia ; ut proin frustra jam a Judæis et incredulis de

sensu prophetiarum lites interserantur, quas multorum suffragia seculorum explicarunt, et nostra etiamnum ætas confirmat. Nam advenit ille Propheta par Mosi, videlicet Christus, qui uterque Propheta, Sacerdos et Rex, uterque splendida patravit miracula, uterque intima Dei familiaritate usus, uterque fœderis inter Deum et homines mediator fuit. Promulgata est Lex Nova, ad vaticinium Jeremiæ, non scripta digito Dei in lapide, sed in visceribus et in tabulis cordis carnalibus; quæ propter sanguinis Christi virtutem et gratiæ divinæ efficaciam ex conditione pacti irrita esse non potest; quæ non in circumstantiis temporum posita, æterna esse debet; quæ hominum conditioni accommodata et sanctissima ad veram sanctitatem vitæque perfectionem adducit. Sacerdotium Aaronis sublatum est sine spe restitutionis: nam non solum nullos Judæi sacerdotes habent, sed ita sunt confusæ eorum familiæ, ut qua Tribu quisque oriundus sit, plane nesciant. Cessant eorum sacrificia, quæ reipsa offerunt nulla, nec offerre licet extra templum Hierosolymitanum; et aliunde est magnum nomen JEROVÆ in gentibus, cui ab ortu solis usque ad occasum sacrificatur et offertur oblatio munda.

Eversa toto pene orbe Idololatria pridem est; et vocatæ ad agnitionem veri Dei, Religionisque unitatem plurimæ gentes Deum unum agnoscunt, nec Mosaicis ritibus, sed longe aliis illum colunt; ad quem usque eventum Patriarcha Jacob duraturum esse statum Judaicum significaverat in illo celebri vaticinio (Gen. XLIX.), in quo Messiam prædictum crediderunt omnes olim Judæi, et de Messia illam gentium expectationem intelligunt omnes interpretes, ut jam non amplius expectent novum de cœlo doctorem. Templum secundum, quod ædificavit Zorobabel, quodque Judæorum, juxta prophetias Danielis, Aggæi et Malachiæ, ultimum esse debuerat, jamdum ab annis 1700 dirutum est. Effluxerunt LXX Danielis Hebdomadæ, hoc est, anni 490 a restauratione urbis usque ad unctionem Sancti sanctorum, prophetiarum impletionem, expiationem peccati, urbis destructionem et abolitionem sacrificiorum. Venit ergo Messias, et dissipatis Veteris Testamenti umbris longe sublimiorem in omnium salutem instituit Religionem, videlicet Christianam ex ipsis status Judaici ruderibus enascentem, atque adeo decantatam a Prophetis; in qua lupi et agni, gentiles et Judæi tamdiu ab invicem separati, ejusdem demum vinculo Religionis erant conjungendi.

Vide Inst.. Theol. de Legibus, item de Verbo Incarn. et P. Franc. Xav. WIDDENHOFFER S. J. Scripturam dogm. et polem. Explicatam Tom. II. Wirceburgi, 1753.

Obj. I. Lex Mosaica est lex divina; sicut ergo Deus non mutatur, ita nec lex Dei omnia ob fixum et certum finem agentis: est opus Dei; opera autem Dei perfecta sunt: non ergo ejus imperfectio causa erat infinite sapienti Legislatore; illam mutandi vel abrogandi. Inde est, quod Prophetæ tantum prædixerint, renovandam in melius esse Legem Mosi; quod reipsa contigit sub Nehemia, ita ut fœdus cum Deo tunc initum fuerit accurate custoditum, Synagogæ plures extructæ, atque aucta Dei in populum beneficia.

Ita GROTIUS exponit illud vaticinium Jerem. XXXI. 31.

RESP. Ni probent Hebræi, quod Lex Mosaica ceremonialis et judicialis sit absolute perfectissima pro omni tempore, decreta a Deo tanquam æterna et absolute immutabilis; eademque semper et necessario futura sit ratio Legis

conservandæ, quæ fuit ferendæ, actum agunt. Perfecta est Lex; attamen Deus dispensavit in Lege, tum circa panes propositionis non edendos, nisi a sacerdote, vel qui sit ex tribu Levi, quos nihilominus comedebat David, nec a Deo, nec a Propheta idcirco reprehensus; tum circa suspensum in ligno, cujus cadaver eadem die sepeliendum erat, cum idem David Gibeonitis concesserit, ut septem viri de domo Saul septem mensibus manerent suspensi. Quibus aliisve exemplis permotus MAIMONIDES declaravit, obtemperandum esse Prophetæ quidlibet contra Legis vetitum jubenti, excepta idololatria; verum qui potest dispensare, potest et abrogare.

Jeremias ac cæteri Prophetæ de Nova Lege eloquuntur Veteri substituenda, quæ non sit juxta pactum præcedens, quæ domui Israel, æque ac domui Jacob atque universis gentibus sit tradenda, quæ non saxo, sed cordibus et intimis visceribus inscribenda sit. Hæc vero nullatenus conveniunt Legi sub Nehemia datæ, quæ fuit ipsa Lex Mosis. Mirum proinde, quod GROTIUS christianus nominis scriptor malit cum aut pro Judæis quæritare diverticula, quæ sua Christianis infirment argumenta, et inimicis christianorum opitulentur; quam discere ab Apostolo, quod Jeremiæ vaticinium in Christo novi fœderis auctore fuerit completum. Eo quippe deducit misera prurigo loquendi et sentiendi nova, ut ad libitum multiplicentur Synagogæ; ut plura in exitu e Babylone fingantur prodigia, quam facta sint in monte Sinai; ut major et solemnior fiat apparatus ad illam sub Nehemia renovationem, quam ad primam Legis institutionem ac promulgationem; quamvis ad istam tam splendide illuxerit tremenda Dei Majestas, ut nusquam magis.

Obj. II. Ut Lex Vetus sit et dicatur abrogata, abrogari præprimis debuit circumcisio, utpote character Legis antiquæ; sicut Legis Novæ character baptismus est. Sed circumcisionis abolitio et nullibi legitur prædicta, et in hunc diem perdurat inter Judæos ritus circumcisionis; et pactum circumcisione obsignatum, Mosisque legitima vocantur sempiterna; ergo licet diruto templo, et abolitis per vim Principum sacrificiis, Religio tamen Judaica ex parte etiamnum subsistit.

RESP. Hæc argutatio falsis ac cariosis innititur fundamentis; falsa igitur et cariosa est. Nimirum supponit, Legis Mosaicæ distinctivum characterem fuisse circumcisionem; en falsum! nam circumcisio et fuit ante Legem Mosaicam, et fuit sub Lege, et post Legem etiam ab aliis, quam Judæis, adhibita. Supponit veri nominis æternitatem pro Lege Mosaicâ divinitus decretam; en cariosum! nam hæc æternitas (cui similis eadem Scripturæ phrasi non nisi ad finitum, ad definitum et ad breve etiam tempus protenditur) jamdum ante septemdecim secula suam vidit consummationem. Jamdum Abraham ante Mosen ex jussu Dei et se et filium suum Ismael, et omnes vernaculos domus suæ circumciderat. Circumcisi etiam Ismaelitæ Arabiam incolentes, Et usque hodie Judææ Palæstinæque confines populi circumciscuntur, et præcipue Ægyptii et Idumæi, Ammonitæ et Moabitæ, et omnis regio Saracenorum, ita ut, Mahumetani quoque circumcisionem non a Judæis, sed ab Arabibus Ismaelitis verius desumpserint.

Ita de Ismaelitis ORIGENES Philocal. c. 3. Et de reliquis S. Hieron. in Jerem. c. IX.

Etiam de servo dixit MOSES in Deuteronomio: « *Serviet tibi usque in*

æternam : » qui tamen servus anno jubilæi libertati restituendus est ex Levitico. Etiam terra Chanaan in possessionem æternam promissa Abrahamæ et semini ejus in libro Genesis, annis jam 1700 alienæ subest potestati. Quid igitur? eadem loquendi formula non perpetuitatem, sed diuturnitatem Legis Mosaicæ significat, ad usque illud tempus, quo Domino Legis visum fuerit, novam sancire. Analogia est in quibusdam humanis legibus, quas Principes ut discernant ab aliis certo tempori adstrictis, vocare solent perpetuas; quin a se abdicent potestatem, illas etiam, ubi res postulat, immutandi.

Obj. III. Ipsemet, dum viveret, Christus Legi se accommodavit : Apostoli etiam post mortem Christi Synagogas frequentarunt : Deus speciali providentia Judæos in hunc diem conservat et tuetur; ergo necdum penitus rescissum est pactum Mosaicum, et quamvis careant Judæi civitate, templo, rege et sacrificio, illud tamen pactum firmum ratumque manere potest, fere sicut tempore captivitatis Babylonice.

Resp. Equidem Christus Legem exacte adimplevit, quia divinam et illo adhuc tempore vigentem, attamen partem Legis Mosaicæ moralem ad majorem perfectionem sublimavit, parti figuranti substituit veritatem, et redi-vivus ex mortuis Novam Legem suam præcepit Apostolis per universum orbem propagandam ac promulgandam omni creaturæ, idque sub intentata exclusionem a regno coelorum non renatis per baptismum Christi. Apostoli, ut cum honore sepeliretur Synagoga, et ne ritus quondam vere divinos statim omnes condemnarent ceu superstitiosos; aliquanto tempore Legalia observarunt, dum Lex inter ruinas templi et urbis contumuleretur; attamen Legis Mosaicæ necessitatem negabant in Concilio Hierosolymitano : prædicarunt in templo et in Synagoga Religionem a Christo institutam, ceu inde ab orbe condito promissam, a Prophetis prænuntiatam, et a Lege Mosaicæ, innumeris figuris adumbratam.

Quod Deus conservet ac tueatur Judæos : et justitia est, ut profugi et vagi super terram (sicut Cain ille fratricida) omnibus in memoriam revocent fusum a se sanguinem justis Abelis, iramque Dei deicidæ in habitu demonstrent : et providentia est, ut Christo et Evangelio testes sint omni exceptione majores, qui si penitus extincti fuissent, negarent fors infideles, ullos unquam fuisse ante Christum Prophetas, aut unquam viguisse apud Judæos expectationem Messiae : et bonitas est in reliquias istius gentis, quam suo quondam tempore ad Christi fidem conversam in ejusdem Religionis societate cum gentilibus conjunget, prout Apostolus et antiquiores Prophetæ annuntiaverunt.

Igitur nulla prorsus comparatio est hujus tam diuturnæ, tam universalis, tam acerbæ calamitatis Judaicæ cum alia captivitate : hæc quippe omnis nonnisi septuaginta annis duravit, illa vero obtinuit jam annis mille septingentis, per tempus fere longius, quam quo steterat Respublica Judæorum. Tempore regis NABUCHODONOSOR remansit Jerosolymis et in Judæa magna pars populi : in Babylone suos habebant judices, quin et thronum regis : addebant animos clarissima Prophetarum vaticinia, septuaginta duntaxat annos determinante Jeremia, Isaia nomine adeo compellente CYRUM liberatorem, et Ezechiele novæ urbis ac templi formam describente. Quam vero dispar rerum facies in hac extrema captivitate? Nullis recreantur pro-

missionibus divinis, cernunt gentem alienam possidere suam quondam regionem, nomen suum omnibus populis invisum sentiunt, suis conatibus et cæptis obstare Numen, semper experti.

De his plura in sequenti Sectione.

§ III. COROLLARIA.

Quam igitur præstans est illa gnome Augustiniana: « dispersi sunt Judæi, testes iniquitatis suæ et veritatis nostræ; ipsi habent prophetias de Christo, nos Christum: videte, quomodo de inimicis nostris alios confundimus inimicos »? De Messia, de adventu, de vita, de doctrina, de morte et de gloria Messiae pene omnia noverant Judæi ex Revelatione, quæ circa aliqua quater mille, circa alia bis mille, circa pleraque quadringentis annis antecessit natalis Messiae. Ea omnia in persona Christi exactissime adimpleta; ea omnia Christianis fidelissime a Judæis tradita sunt. Et mirum! gentes iis fidem habent, non Judæi; Judæi quam zelosi pro rebus prædictis, tam increduli circa impletas prædictiones ac prophetias. Attamen, velint, nolint Judæi; et probant Christi adventum, si Christum recipiant, utpote depositarii prophetiarum de Christo; et probant Christi adventum, si Christum non recipiant, quatenus adimplent alias de sua pervicacia prophetias.

Vide AUGUSTINUM in Psalm. LVII. P. BUFFIER S. J. in appendice contra Judæos pro veritate Religion. Christ. n. 369. Item, *Défense de la Religion Révélée, extraite des Ecrits pour la Fondation de M. BOYLE*, tom. VI, p. 330.

SECTIO IV.

TESTIMONIA JUDÆORUM PRO VERITATE CHRISTIANA.

§ I. PRÆCOGNITA.

Quod ex ipsa Lege Mosaica, ex Mosis et Prophetarum vaticiniis hactenus demonstratum de Judaismi abrogatione ac Christianismi surrogatione, utraque dudum impleta; idipsum argumentis veluti domesticis (aut ad hominem, ut vocant) stabiliendum videtur, ex ipsis tum scriptis historicis Judæorum, tum maxime Talmudicis, qui in summa apud illos veneratione sunt; nec non ex moderno statu Hebræorum, ut sic nihil admodum relinquatur effugii, quod suæ perfidiæ prætexere possint. Equidem VOLTAIRE cum suis pro dictatoria sua impietate palam affirmat, de Christo ejusque gestis nihil prorsus memoriæ proditum esse, sive a Philone, sive a Josepho, quamvis utroque Scriptore synchrono, utroque Historico Judæorum diligentissimo, utroque maximi nominis inter Judæos; eo proterviæ progressus, ut quod circumfertur Josephi de Christo testimonium luculentissimum ac

probatissimum, una cum intemperantioris critices Protestanticis Scripto-
ribus (BLONDELLUM secutus ducem) sublestæ fidei accusare ausit ac repudiare;
idque ex communi hodie, ut ait, omnium sententia; at verius dixero, quod
contra unanimem fere confessionem ejus pugnet temeritas.

Vide Biblioth. Crit. Tom. II. c. 2. pag. 26.

§ II. THEMATA.

I. *Ex libris Judæorum Talmudicis fere evidens est, non amplius Judaicam, sed potius Christianam esse divinam Religionem.*

PROBATIO. Libris TALMUDICIS, quorum apud Judæos summa est auctoritas, plura inserta sunt contra Christum, sed nonnulla etiam de et pro Christo; unde id saltem certum et in confesso est, Judæos consentire Christianis, quod Christus aliquando extiterit. In TALMUDE JEROSOL. L. Avodah-Zara nobis quidem haud notum hoc Christi miraculum recensetur: « dixit Rabbi Johanam, quod filius filii Rabbi Josue filiæ Levi quoddam mortiferum deglutiverat, conjuratumque illi fuit in nomine Jesu filii Panther, et sanatus est. Cum vero evasisset, dixit pater pueri: remissius fuisset ei, si mortuus fuisset et non audisset verbum hoc, et sic statim factum est ei ». Huic simile prodigium a Christo patratum exhibetur in Midrasch Cohelet; quo in libro hæc etiam est sententia, « legem, quam homo discit in hoc seculo, vanitatem esse præ lege Messiae ». Apud Rabbi Simeon in Jalkut dicitur « Deus per Messiam novam legem esse daturus ». Eam demum TALMUD refert traditionem in domo Eliæ, quod sex annorum millibus definita sit duratio mundi, quorum duo priora millia fuerunt sine Lege; duobus subsequentibus vigere lex debuit; et per duo postrema Messiae doctrinam servari oportebat: quæ Traditio quam sit decisiva contra Legem Mosis pro Christi Lege, omnes intelligunt, omnes vident, qui oculos habent, ut videant.

Certissimum autem, quod veritas et divinitas Religionis consistere nullatenus possit cum doctrina hodiernæ Religionis Judaicæ, quæ in suo TALMUDE ea tribuit Deo, a quibus gentiles adeo et Mahumetani abhorrent. Accipe summa quædam capita Talmudistarum, vere quam ridicula, tam impia et blasphema: 1°. docent, quod Deus quotidie luceat tum Judæorum captivitatem, tum et quod eos hinc eruere non possit; unde præ dolore capillos capitis sibi violenter evellit: 2°. quod idem Deus enixe efflagitet absolvi a jurejurando, quo spondit, se Judæos in captivitate relicturum: 3°. quod Deus sic vitæ suæ momenta dividat, ut per horas tres Legi addiscendæ studeat; per tres subsequentes eandem doceat infantes, qui ante adultam ætatem occubuerunt; per tres alias nugetur cum Leviathan; ac demum per totam noctem invisat octodecim millia mundorum, quos creavit: 4°. quod Deus a luna, quam primo æqualem soli fecerat, veniam simplex efflagitet, eo quod hanc deinceps soli inferiorem reddiderit; cum autem memor injuriæ luna inustum sibi dedecus condonare nolit, sancitum a Deo culpam suam delere volente, ut quolibet lunari mense offeratur hircus in sacrificium: 5°. quod Deus utique longævi otii impatiens, antequam orbem hunc crearet, tempus insumeret in perpetua mundi alterius creatione et destructione.

Verum hujusmodi absurditates vix quisquam ethnicus unquam somniavit, et si Mahumetanus eas venditaret, continue inter suos gravissime lueret vesaniam.

His etiam absurdiora refert auctor Libri, *Miqvah Is'rael* editus Wirceburgi a Judæo ad Christum converso, 1769.

II. *Ex Libris Judæorum Historicis, præprimis Josephi, apertissime constat Christi Divinitas et Veritas Religionis Christianæ.*

PROBATIO. JOSEPHUS licet judæus præter honorificam mentionem de S. Joanne Baptista et de S. Jacobo (quem vocat fratrem Jesu, qui dicitur Christus, ab Anano summo Pontifice lapidatum) de Christo Jesu ita disserit: « Fuit autem hoc tempore JESUS vir sapiens, si tamen virum illum oportet dicere. Erat enim mirabilium operum effector, Magister hominum, qui vera libenter amplectuntur. Et multos quidem ex Judæis, multos etiam ex gentilibus ad se pertraxit; cumque eum a primoribus gentis nostræ accusatum Pilatus ad crucem damnasset, ab eo diligendo non abstiterunt, qui primum cœperant: nam die tertio redivivus ipsis apparuit, cum divini Prophetæ hæc aliasque sexcenta admiranda prædixissent. Neque ad hunc diem defecit denominatum ab eo Christianorum genus ». Ac demum fata Judæorum tempore obsidionis enarrans subdit: « captivorum omnium, qui toto bello comprehensi sunt, nonaginta et septem millium est numerus; mortuorum vero per tempus obsidionis undecies centum millia..... captivi vero illi qua vilissimo pretio venumdati, qua igne et verberibus excruciiati, aut semesi a bestiis ad secundum eorum cibum servati sunt vivi..... quin et ipsa Judæorum terra jussu Vespasiani divendita est..... idque in meritam scelerum pœnam Dei voluntate decretam. »

Ad tantam historiæ fidem in Judæo quid adjiciam opportunum magis, quam illam HEGESIPPI Junioris in seculo IV. de hoc JOSEPHI testimonio periocham: « Si nobis non credunt Judæi, vel suis credant: hoc dixit Josephus, quem ipsi maximum putant; et tamen ita in eo ipso, quod verum locutus est, ita mente devius fuit, ut nec sermonibus suis crederet, sed locutus est propter historiæ suæ fidem, quia fallere nefas putabat. Non credidit propter duritiem cordis et perfidiæ intentionem; non tamen veritati præjudicabat, quia non credidit, sed plus addidit testimonio, quia nec incredulus et invitus negavit. In quo Christi Jesu claruit potentia æterna, quia eum etiam Principes Synagogæ, quem ad mortem comprehenderant, Deum fatebantur »....

Hæc et plura hujusmodi reperies in Libris JOSEPHI de Antiq. VI. VII. VIII. XVIII. XX. XXVIII. Et in Libro II. HEGESIPPI de excidio Hieros. c. 12. Huc pertinet Epistola a Rabbi Samuel ad Rabbi Isaac seculo XI. exarata de LXX Hebdom. Daniel., in cujus capite VIII. sic ille Rabbi: « et si dicamus, quod Christus venturus est, et nondum venit... et ista desolatio non erit perpetua; respondebunt Christiani, quod adhuc ergo manet nobis occisio Christi, et adventus Titi, et populi Romani, et desolatio pejor ista, in qua jam fuimus per mille annos. Heu Domine! non est excusatio, nec evasio consona ». Traduxit hanc Epistolam ex Arabico idiomate Alphonsus Boni Hominis seculo XIII., eamque ceu genuinam contra scrupulum quemdam Calmeti ex probatis auctoribus vindicat S. Alphonsus de Ligeriò.

III. *Modernus Judæorum status pro veritate Religionis Christianæ manifestissime eloquitur.*

PROBATIO. Præsens Judæorum conditio insuperabile argumentum est rescissi fœderis Mosaici : nam a 1700 annis JEHOVA, quem sibi elegerant Judæi Regem et Protectorem, Judæos plane deseruit, ut sicut ipse non amplius sit Rex et caput Reipublicæ Judaicæ, carens ditione, carens palatio, carens subditis et carens ministris; sic nullum obeat regalis potestatis officium, nulla apud illos edat miracula, nullos prophetas ad eos mittat, urbis et templi destructionem, cultus abolitionem, et universæ gentis excidium passus, nullum Judæis solatium et spem nullam relinquat restitutionis. Quin et JEHOVA a 1700 annis, juxta illud Jeremiæ XLVI. 28. *Ego consumam omnes gentes, ad quas ejeci te, serve meus Jacob; te vero non consumam, sed castigabo te in judicio*, animadvertit in Judæos ceu perduelles, eventibus et signis plane singularibus declarans, invisum sibi esse eorum genus et ingrata munera.

In templo Hierosolymitano 40 circiter annis ante ejus devastationem visa esse spectra, res miras et prodigiosas, referunt Doctores Judæi in TALMUDE et in aliis libris. Auditas a sacerdotibus in Festo Pentecostes, narrant JOSEPHUS et TACITUS, e Sancto Sanctorum prodeuntes hasce voces: *exeamus, exeamus*. Ab aliquot annis ante exortum bellum (ut memorat Josephus L. VI. de bell. Jud. c. 6.) Jesus quidam Anani filius per omnes civitatis vicos væ, væ Jerosolymis inclamabat, a quo etiam dirissima verbera et cruciatus nec preces nec lacrymas exprimerent, sed illam duntaxat lugubrem vocem identidem repetitam, cui quoque immortuus est. Nam dum obsidionis tempore mœnibus obambulans primum væ civitati et templo et populo voce alta inclamaret, ac demum adjiceret, væ etiam mihi; lapide ex balista hostium excusso ictus inter ipsas illas voces occubuit. Atque de hoc BOSSUETUS, quod in ipso nomine infaustum gesserit augurium, videaturque Deus voluisse, ut Propheta, Jesus nomine, ineluctabile fatum et præsens exitium annuntiaret; ac esset ominosum nomen pacis et salutis, quod in Christo Judæi contemperant.

Iram Numinis in Judæos clarius etiam ostendunt gravissimæ obsidionis tempore calamitates et angustię (quas ibidem recenset Josephus) ut TITUS adeo clementissimus Imperator negaverit suis armis interiisse Jerosolymam, et nec laureas a variis populis oblatas accipere, nec congratulatorias orationes audire voluerit. Post urbis excidium annis quinquaginta ADRIANUS Imperator sexcenta Judæorum millia interfecit, reliquos sub hasta vendidit atque prohibuit, ne ad urbis suæ ruinas accederent, aut etiam e longinquo in easdem converterent oculos, ita ut tempore S. Hieronymi pecunia redimerent a militibus lacrymandi licentiam. Et quodnam illustrius vindictæ divinæ argumentum, ac illud, quo sub JULIANO Apostata nefarios Imperatoris et Judæorum ausus circa Templi restorationem divina virtus terrifico modo dissipavit, uti consentientes referunt scriptores tum Christiani, tum Ethnici, tum Judæi.

Demum ab annis 1700 quam ærumnosam vitam agit apud extraneos po-

pulus ille, patrio solo extorris, sine sede fixa, nulla fruens requie; sed corde pavido (ut vaticinatus est Moses) deficientibus oculis, anima mœrore consumpta, quasi pendentem ante se vitam infelix protrahit, factus in opprobrium, in fabulam et in proverbium cunctis gentibus. Ingens quidem adhuc illorum multitudo, ac vere admiranda post tot tantasque strages, nec minus insolita eorum per omnes terras dispersio ac subsistentia, quamvis communi odio flagrent omnium nationum: prorsus autem stupenda Judæorum tenacissima ad legem tamdiu et tam evidenter repudiatam adhæsiō; Judæorum, inquam, qui cum sub Prophetis ac Regibus, et in conspectu templi Salomonici semper paratissimi essent ad suam Religionem cum aliarum gentium superstitione commutandam, post legis suæ excidium legi arctissime adhærescunt; sane non alia de causa, quam ut ex providi Numinis cœlesti instituto vivum ac perpetuum testimonium exhibeant veritati Christianæ, quæ sola novit et credidit tantæ et tam diuturnæ calamitatis judaicæ genuinas causas, videlicet obdurationem et excæcationem Judæorum deicidarum, qui prius non sint ab hac atroci plaga liberandi, quam ex toto corde convertantur ad illum, quem patres eorum cruci suffixerunt.

Obj. I. Testimonium JOSEPHI de Christo jure censeri potest suspectum, et a Christianis Josephi libris callide adsutum; tum quia Josepho communis cum aliis Judæis ætate persuasio fuit, Messiam futurum esse solum hominem, de quo proin scribere haud potuit: *Si tamen virum illum oportet dicere*; tum quia plerique Critici verba Josephi controversa: *hic erat Christus*, cum S. Hieronymo ita transferunt: *credebatur esse Christus*; tum quia primis jam seculis hæc periocha in libris Josephi non fuit reperta, sive ab Origene, sive a Theodoretō, qui propterea negat, Josephum habuisse Christum pro Messia.

RESP. Pauci audaciores Critici, Blondellus, Tanaquillus Faber, et Simon Ricardus (quorum novellam opinionem in rem suam convertere conantur cum VOLTAIRIO increduli) tantæ auctoritatis non sunt, ut testimonio usque ad medium Seculi XVII. apud Scriptores Ecclesiasticos indubitato, et ab omnibus exemplaribus tam græcis, quam latinis etiam Asiaticis exhibito valeant derogare. Erat JOSEPHUS in Scripturis sacris V. T. versatissimus, atque ex prophetiis de Messiae divinitate clarissimis cum priscis Hebræis (qui recentioribus candidiores erant) facillime potuit conjicere, Messiam esse Filium Dei naturalem.

Quod JOSEPHUS scripserit: *hic erat Christus*, et non secundum communem opinionem: *hic credebatur esse Christus*, evincunt antecedentia et consequentia textus: *erat enim mirabilem effectorem... tertia die rediivus apparuit, et hoc aliaque admiranda Prophetæ de eo prædixerunt...* Interpretationi S. Hieronymi jure oppono codices Eusebii, Isidori, Ruffini aliorumque omnium latinorum et græcorum, quos inter Sophronius cum S. Hieronymi librum transferens in græcum restituit hanc Josephi lectionem: *hic erat Christus*.

Ad hæc qui potuit JOSEPHUS de Joanne Baptista ceu vero Propheta et viro justissimo, de hujus gestis et morte; qui potuit Jacobi Apostoli ab Anano occisi tam honorifice meminisse, eumque vocare fratrem Jesu cognomine Christi; quin simul de Christo cognosceret? Cum vero aliud sit. Christum

ceu Messiam agnoscere, et aliud Christi Religionem amplecti; jam in aperto est, Origenem et Theodoretum Josephi testimonio ceu authentico non refragari, cum scribat ORIGENES : « et vero mirabile est, quod cum Jesum nostrum non susceperet esse Christum, nihilominus tale justitiæ testimonium Jacobo dederit »; ac THEODRETUS : « Christianam quidem prædicationem non admisit, veritatem tamen occultare non sustinuit. »

Obj. II. Incredibile est JOSEPHUM fide Judæum et secta pharisæum, ut aiunt, rigidissimum, tam splendide attestari voluisse adventum ac divinitatem Christi. Imo absonum est, provocare ad Scriptorem ejusmodi velut ad Evangelistam, de quo tamen constet, quod Christi et Messiae nomen per adulationem accommodaverit Vespasiano, et a Religione Christiana abhorrerit quam maxime.

RESP. Quæ de Christo, Joanne et Jacobo profert JOSEPHUS, eventa erant publica, quæ a boni Historici famam aucupante tegi non poterant, et minus quidem ea ætate, qua vixerat Josephus. Hic quippe noverat evidentiam miraculorum, noverat adimpletas reipsa prophetias, ac cumprimis illam DANIELIS, quem summis laudibus extollit, suo ævo aperte viderat in Templi ruina, in excidio Urbis, in devastatione et subjugatione Judææ ad dominatum Romanorum, in omnibus item aliis circumstantiis a Propheta prædictis completam esse. Quid ergo mirum, si quæ de Messia Prophetæ prædixerant, et ipse testaretur, quin se Evangelio subderet; cum ipsemet Pilatus gloriosa de Christo nuntiaverit Tiberio, quin ille fidem Christi profiteretur? Quid mirum, si tametsi christianus animo non esset, tamen historice facta recentia, publica et adeo famosa non reticeret; præsertim ne Romæ tunc ipse captivus urbem et orbem adversum se commoveret?

Quod VESPASIANO Regis a Prophetis promissi nomen ac prærogativam attribueret, indigna assentatio quidem fuit, orta ex ignavo studio pseudo-politices; sed quoddam simul argumentum est, quod communis illo tempore opinio fuerit, Messiam revera adventasse.

Obj. III. Sunt adeo nonnulli inter Christianos, qui laudatum JOSEPHI testimonium arguunt ex eo; tum quod in PHILONE Alexandrino, quamvis Scriptore synchrono, nihil plane habeatur de Christo; tum quod, si illud JOSEPHI genuinum esset, certe Patres primorum seculorum, S. Justinus, Origenes, Tertullianus, et Cyprianus illud allegassent, ubi adversus Judæos disputabant. Verum et hi de illo altum silent, et nec Joseph Bengorion, nec Photius verbulo id ipsum memorant; tametsi historiam JOSEPHI vel repeterent, vel in compendium ipsi redigerent.

RESP. Argumentum ex toto inficiale roboris parum habet, ipsis fatentibus Criticis, adversus testatissimam sententiam. Et quæ denuum consecutio a Philologo vel Theologo ad Historicum? Quæ consequentia: PHILO nihil habet de Christo; ergo quod habet JOSEPHUS, genuinum non est? PHILO non ita historicum egit, uti JOSEPHUS; sed de variis pertractavit sine nexu rerum. Ediderat prius omnia sua scripta, quam Christi gesta Judæam impleverant. Vixerat Alexandriæ inter Judæos, ab his jam grandævus ad Cæsarem missus; ejus igitur de Christo et de Christianis silentium, fortassis professum, coactum et silentium inimici, tot tantisque testibus plane nihil derogat.

S. JUSTINUS in Dialogo cum Tryphone e sacris duntaxat Litteris disputat, ad quam pugnam impertinens visum est testimonium Josephi. TERTULLIANO fors plane incognitus fuit Josephus, ejus vix ullibi meminit; idem est de CYPRIANO. ORIGENES vel habuit Codicem Judæorum fraude depravatum, vel illius testimonii non usque memor fuit; qui tamen ipse hæc de excidio Hierosolymæ verba ex eodem Josepho laudat: « hæc autem contigerunt Judæis in ultionem Jacobi justi, fratris Jesu, qui dicitur Christus; quoniam eum, cum justissimus esset, Judæi interfecerunt »: quæ verba id saltem innuunt, Josephum non pejus de Magistro, quam de discipulo sensisse. L. I. cont. Celsum.

Josephus GORIONIDES enixus est factum Judæi recentioris, ejus in morem suppressit invisum Judæis testimonium scriptoris Judæi antiquioris et Christi ævo magis propinqui. PHOTII Epitome nequicquam accurata est in recensendis veterum scriptis, quibus, utpote pro suo lubitu detraxit aliqua, ut illud de Christi divinitate et de virginitate Deiparæ, aliqua adjecit, uti infantidium Herodis, de quo nihil in historia Josephi reperias.

Denum quid valeat paucorum aut silentium aut ambiguitas contra omnes JOSEPHI Codices cum excusos tum manuscriptos, in quibus ea Josephi sententia disertis verbis consignatur; contra EUSEBIUM sacræ Critices peritissimum, qui inde obtractatores Evangelicæ veritatis tanquam imprudentissimos convicit; contra S. HIERONYMUM, qui in illo Josephi suffragio nequicquam sublestæ fidei suspicatus est; contra ISIDORUM Pelusiotam, contra SOZOMENUM, CEDRENUM, NICEPHORUM, SUIDAM et innumeros alios? Quid demum contra tredecim vel quatuordecim seculorum lucem recentioris ac intemperantioris Critices valeant molimina?

§ III. COROLLARIA.

Metuendum sane Christianis, ne dum invalescente rebellione in Evangelium Christi complures eorum æmulantur incredulitatem Judæorum (qui et Christi Præcursores, quod non biberet nec manducaret; et Christum, quod biberet ac manducaret cum peccatoribus, cavillabantur) easdem penas subeant: ut sicut initio ex Judæorum delicto salus erat gentibus; ita ex conversarum gentium delicto fidem et salutem capiant Judæi. « *Vobis enim dico gentibus...* (verba sunt APOSTOLI ad Christianos ex gentibus assumptos, a superbis ævi nostri Philosophastris cumprimis ponderanda) *ut non sitis vobis ipsis sapientes, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret: veniet ex Sion, qui eripiat et avertat impietatem a Jacob; et hoc illis a me testamentum, cum abstulero peccata eorum. Secundum Evangelium quidem inimici propter vos, secundum electionem autem charissimi propter Patres: sine pœnitentia enim sunt dona et vocatio Dei..... Concluserunt Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur. O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei!*

Vis sensum APOSTOLI? accipe: sicut olim permisit Deus Judæorum incredulitatem, ut sua in gentes misericordia effulgeret; sic hodie permittit Christianorum incredulorum perfidiam, ut Judæos respiciat, peccata eorum auferat, prophetiarum intelligentia eos collustret, iisdem donet fidem in

Jesum Christum, quam deinceps nunquam deserturi, quin et zelo suo sint propagaturi; abscidentur ergo terrifico Dei judicio rami inutiles, qui contra naturam velut oleaster in bonam olivam inserti erant, ut qui secundum naturam, suæ olivæ inserantur fructuosi, itaque Ecclesia Dei populum rebellem deperdens alium docilem acquirat. Concludit APOSTOLUS: « *noli gloriari adversus ramos... propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fides; noli altum sapere, sed time.* »

Ita PAULUS ad Rom. XI... ad cujus vaticinium relegi debent ISAI. LIX. 20. JEREM. XXXI. OSE. III. 5. Præclare autem circa hæc disserunt BOSSUET in Hist. Univ. et DUGUET, *Règle pour l'intelligence des Saintes Ecritures*, p. 193.

DISSERTATIO VII.

DE RELIGIONE CHRISTIANA.

SECTIO I.

RELIGIO CHRISTIANA VERE DIVINA, ET QUOAD SUBSTANTIAM ANTIQUISSIMA.

---

§ I. PRÆCOGNITA.

I. Sacræ Litteræ generatim edicunt, quod Deus sit absconditus, et post lapsum hominis hominem reliquerit in sua cæcitate, e qua ad plenam lucem non nisi per JESUM CHRISTUM eluctari possit : *nemo enim novit patrem, nisi filius, aut cui voluerit filius revelare.* Cognitio Dei absque cognitione miseriæ nostræ parit superbiam ; cognitio miseriæ nostræ sine cognitione Mediatoris parit desperationem : sed cognitio CHRISTI eximit ab utraque. Qui Deum quærent sine CHRISTO, inquirunt medium communicandi cum Deo sine Mediatore, ut passim de illis verum sit : quod curiositate cognoverunt, superbia amiserunt : inde vel in Atheismum, vel in Theismum plerique prolapsi. CHRISTI in Lege Naturæ promissi cognitio perpetua. Traditione vigeat : in Lege Scripta Christus innumeris figuris adumbratus, et promissis iterato stabilitus fuit : de CHRISTO scriptores judæi, gentiles et barbari abunde testantur, ut adeo Darius, Cyrus, Alexander, Romani, Pompeius et Herodes jamdum egerint pro gloria Christi et Evangelii, nihil ejusmodi suspicati : omnium vero locupletissime de Christo eloquuntur testes domestici, Prophetæ, Apostoli et Evangelistæ.

Ut ut ergo impiorum turba Christianum nomen tollere quasi conjurata hucusque contendit, atque ad singulas divinæ œconomiae partes convellendas opes contulit viresque omnes ; tamen omnium gentium ac seculorum testimonio stat inconcussum, quod fuerit Propheta, vel ex prædicto Jerosolymæ excidio spectatissimus, et similis Mosi quoad patrata prodigia, Legis Novæ promulgationem, gentium ex stygii Pharaonis servitute liberationem, et patefactam in cælum viam : quod promulgata Novæ Legis doctrina discipulos sibi adseiverit et habuerit sectatores, qui ante et post ejus mortem multis

persuaserint eandem doctrinam a se divulgatam : quod ultionem gravissimam, quam se audire nolentibus intentaverat, errantes in orbe Judæi in hunc diem experiantur.

II. Munus, quod Christus obiit in terris, triplici constabat officio, Prophetico, Sacerdotali et Regio. PROPHETICUM obiit munus, quamdiu inter homines versatus est; hoc nomine suam ipse mortem, passionem, crucifixionem, ascensionem, et missionem Spiritus sancti prædixit; divinam nobis patefecit voluntatem, doctrinam suam tanquam vere divinam miraculis comprobavit, virtutum exemplis illustravit, suo sanguine obsignavit, ac Veteri Lege abrogata (cujus ipse complementum fuit) Novæ Legis Mediator extitit. SACERDOTALIS munus duas partes complectebatur, oblationem donorum ac sacrificiorum pro peccatis, et intercessionem apud Deum : Christus Sacerdos factus secundum ordinem Melchisedech obtulit holocaustum perfectissimum Domino, victimam impollutam suum Corpus, in quo peccata nostra pertulit; et in ara Crucis positus, fundens preces exauditus est pro sua reverentia, sedensque nunc a dextris Dei non cessat interpellare pro nobis; sicque transtulit Sacerdotium Aaronicum. Denique propter passionem mortis gloria et honore coronatus, et summa rerum potitus sancivit auctoritate REGIA Novam Legem, constituit Ecclesiam, instituit ministros, Spiritum sanctum et lujus munera distribuit, aliquando autem venturus est cum gloria judicare vivos et mortuos. Non ergo de divinitate Christi, nec de divinitate ac antiquitate Religionis Christianæ quicquam ambigendum; hinc esto

§ II. THEMATA.

I. *Christus Auctor Religionis Christianæ verus est Deus.*

PROBATIO. Divinitatem CHRISTI copiosissime ac luculentissime eloquuntur tot tamque divini characteres ac tituli, quæ utriusque Testamenti elogia Messiam insigniunt, ceu Emmanuelem, Legislatorem, Regem et Judicem nostrum, Salvatorem mundi, Sanctum Sanctorum, Solem justitiæ, Lucem gentium, Filium et Agnum Dei, Filium Dei unigenitum, Mediatorem Dei et hominum, Caput Ecclesiæ, Sacerdotem in æternum, Principem Regum terræ, qui sit via, veritas et vita, Principium et Finis, Alpha et Omega. Eloquuntur omnium Prophetarum per bis mille annos de Deo Messia oracula, et per quater mille annos Patriarcharum omniumque Sanctorum inde ab orbe condito suspiria ad Deum Messiam, Angelorum chori nascente Christo evangelizantes gaudium magnum, stella Magorum dux ad præsepe Domini, Simeon et Anna Christum ceu salutare Dei agnoscentes, Joannis de Christo testimonia et encomia, vox cælo delapsa ad Jordanem et in monte Thabor, stupendum solis deliquium, scissæ petræ, sepulchra aperta, tremor terræ in morte Christi. Eloquuntur vitæ Christi sanctitas, veritates, quas sua auctoritate proposuit credendas, præsentia, quæ ex propria scientia profudit, miracula, quæ sua virtute patratis ea omnia confirmavit. Ac demum eloquuntur adimpletæ per Christum promissiones, veritas Resurrectionis a mortuis, totiusque Christiani orbis consensus et veneratio. Est autem CHRISTUS uti Legislator et Auctor Religionis vere divinus; ita omni amore et honore dignissimus, qui cum Religionem omnium perfectissimam verbis edocuit, sic a

discipulis suis nihil prætendit, in quo ipse suo exemplo non præiret Dux et Magister.

Hæc pluribus dilucidant HOOCKII Tomus II. de Princip. Relig. Nec non P. Thomæ HOLZKLAU S. J. Institut. Theol. de Deo Verbo Incarn.

II. Religio a Christo instituta est vera vereque divina.

PROBATIO. Doctrina Christiana de Deo et de perfectionibus divinis, de perfectione vitæ christianæ, de fine ultimo hominis, et de mediis salutis æternæ latissimo ab omnibus aliis sectis discrimine distans, tot tantisque miraculis et vaticiniis in hunc diem inclaruit, ut ejus nonnisi divina origo esse possit. Est quippe Religio Christiana ad veram æternamque felicitatem dux tam certa, quam verax est Deus : promittit et abunde suppeditat necessaria ad hunc finem media, quæ corroborant naturæ imbecillitatem : summam vitæ inspirat sanctitatem : mentem saluberrimis principiis imbuunt : voluntatem succendit ad spem et amorem summum summi Boni : cor devium reducit, languidum confortat, fervidum meritis et virtutibus exornat : solatur hominem lapsum obtinendæ a Deo per pœnitentiam reconciliationis certitudine : erigit afflictum, pœnas divinitus immisas ceu patris castigantis et amantis argumenta persuadens, sine cujus provida mente eæ non essent ; et quarum perperessionem is larga manu compensat : ad æterna demum gaudia vere Christianum perducit. Num quid simile his aut dictat, aut consequitur sola imbecillis ratio, et prona in omne nefas humana voluntas, Christi fide destituta, et indigna gratia Christi?

Et quid non debent christianæ Revelationi Natura, Virtus et Religio? Perficit ea Religionem Naturalem, et omnium Philosophorum doctrinam supra modum transcendit. Cor ipsum sanctificat, neque virtutem ceu veram æstimat, quæ non ex puro corde et divino amore profluat. Inculcat officia, quorum observantia felicitatem hominis mirifice promovet, et quæ improbare nequit ratio, nec unus tamen Philosophus olim edocuit, ejusmodi est dilectio inimicorum. Ea proponit motiva et præmia virtutum, ad quæ sapientissimi antehac non pervenerunt. Ad præconium legis christianæ idololatria, quæ in orbe terrarum quæta consenuerat, et quæ ad nullius unquam philosophi perspicaciam hucusque ne vacillaverat quidem, repente ac sonore corrui. Immania Ethnicorum spectacula, humani sanguinis hostiæ, vindictæ barbaries, et quævis alia truculenta sævities subjugatur patientiæ, mansuetudini ac christianæ charitati. Exulat in statibus christianis, aut certe multo rarior est subditorum adversus Principes seditio, cum et jugum quandoque importabile emolliat christiana tolerantia. Redundant opera misericordiæ, beneficentiæ et dilectionis intra et extra nosocomia pro afflictis, egenis, pupillis et viduis. Exurgunt undique scholæ et gymnasia pro erudienda juventute præprimis in doctrina Religionis ; quæ quidem subsidia charitatis, quanta quanta fuit Philosophorum sapientia, ignoravit. Miraculorum et Vaticiniorum copiam ac splendorem deinceps perstringemus.

III. *Christiana Religio uti vere divina, sic quoad substantiam antiquissima est.*

PROBATIO. Religio Naturalis Patriarcharum, Mosaica Judæorum, et Evangelica Christianorum una eademque sunt Religio divina, initio minus perfecta, posthac revelationibus aucta, ac demum per Jesum Christum ad plenam lucem splendoremque perducta. Coæva quippe mundo illa est Religio, quæ docet hominem ex amico Dei factum esse inimicum, et ex felicissima Dei creatura creaturam omnium infelicissimam, suæ felicitati ac amicitiae divinæ nonnisi per Messiam, divinum humani generis Reparatorem esse restituendam. Eadem ergo est Religio Christiana cum Religione Patriarchali in explicatione originalis mali per lapsum primorum parentum; eadem in explicatione mali per mediationem liberatoris. Eadem ergo est Religio Christiana cum Judaica quoad objectum cultus divini, cui et hæc sacrificavit, et illa sacrificat; quarum analogiam quoad omnes partes exhibet BECANUS, et copiose ac eleganter explicat AUGUSTINUS; qui « proinde aliis tunc nominibus ac signis, ait, aliis autem nunc; et prius occultius, postea manifestius; et prius a paucioribus, postea a pluribus; una tamen eademque Religio vera significatur et observatur ». Eadem vero etiam est Religio christiana cum doctrina vetustissimorum populorum, in quorum doctrina et Religionibus innumera deprehendas vestigia fidei christianæ circa tres naturæ humanæ status, primævum perfectionis ac felicitatis, præsentem militiæ et purgationis, et futurum perfectæ felicitatis; nec non circa causam lapsus et modum reparationis.

En antiquitatem, en perpetuitatem veræ ac christianæ Religionis inde ab initio ad finem usque mundi; qua prærogativa cum gloriari nulla alia Religio possit, en veritatem, præstantiam, divinitatem Religionis christianæ.

Vide MARTINI BECANI S. J. Analogiam V. ac N. Testamenti, Venetiis an 1738. S. AUGUSTINI epistolam 49. ad Deo gratias Q. II. III....L. X. de Civ. c. 32.

Obj. I. Potuit Christus esse impostor; sic ait Mahumes, potuit variis artibus, sublato e. g. e Templi lapide, ut aiunt Judæi, nomine Tetragrammato, patrare miracula: sicque suos decipere asseclas. Et sane quod tantopere commendavit verbis Christus, simplicitatem, injuriarum oblivionem, et amorem inimicorum, factis negavit; captiosis non raro quæstionibus illudens Pharisæis, quos et acerrima dicacitate objurgavit atque exagitavit sæpissime.

RESP. Longissime abfuit ille ab omni suspitione imposturæ, qui propter humilem vitæ conditionem caruit fallendi facultate, et de quo propter excellentes virtutes certum est, caruisse fallendi voluntate. Nobilitas generis, dignitates, opes et potentia fallaciæ adjumenta sunt, quibus apud homines conciliatur auctoritas: sed natus est CHRISTUS muliere paupercula, quæ fabro lignario nupserat: primum domicilium fuit stabulum: educatus est in patris officina, et in Galilæa, de qua nullus Propheta, minus Messias expectabatur a Judæis: non habuit, ubi caput reclinaret: nec aliunde, quam ex piorum quorundam hominum liberalitate sustentabatur: Apostolos constantissime docuit ferre crucem suam, seseque ad omnia patienda parare; magnorum

odia et persecutionem semper tulit, et tandem crudelissima morte affectus est, cui prævise et prædictæ noluit sese subducere. Hanc vero vitam qui dixerit aptam vel ad fallendos homines, vel ad eos sibi conciliandos sine excellenti virtute, sine præstanti doctrina, sine miraculis, communi is sensui contradicit.

CHRISTUS adeo nullas partes impostoris egit, ut egregia potius specimina dederit omnium virtutum; ferventissimæ in Deum pietatis, referens omnia facta, sermones ac frequentem orationem ad Dei gloriam et regnum Dei promovendum, habens pro cibo facere et perficere opus Dei: effusæ in omnes homines charitatis, immensos perferens labores ad erudiendos rudes, ad avocandos a sceleribus improbos, ad ægros sanandos, ad salvandos omnes, etiam pro dirissimis persecutoribus orans in cruce: summæ integritatis animi a vanitatibus hujus vitæ, ab avaritia, ambitione et voluptatibus prorsus alieni, qui populi ipsum Regem proclamantis oculis subduxit sese, et publicum contemptum in probrosissima morte sustinere voluit; qui nec opes, nec dignitates, nec famam apud homines quæsit, nec unquam usus est adulatione, assentatione, dissimulatione seu artibus illas comparandi: summæ puritatis, quæ omnem superaret invidiam, et contra quam ne hisceret quidem projecta ad quævis alia inimicorum Christi maledicentia: incomparabilis mansuetudinis, humilitatis, patientiæ et constantiæ inauditæ, dicens se venisse, ut aliis inserviret, inter impiissimos et crudelissimos homines tanquam ovis obmutescens, atrocissimis suppliciis et morti ignominiosissimæ ultro sese objiciens pro salute hominum.

Et in hac infinita Dei-Hominis sanctitate quidquam reperiant pestilentissimi hominum Increduli, quod arrodant? CHRISTUS et prudentiam et simplicitatem ex æquo commendavit; indeque ad captiosas Pharisæorum quæstiones haud directe semper respondit, idque ad ipsos propria ex conscientia de sua persona erudiendos; at semper tamen plane et definite ad eas, quæ simplicem ac ingenuam mentem præseferebant. Erant Pharisæi ob hypocrisin, fallaciam, arrogantiam, ostentationem, divinæ Legis corruptionem, aliaque vitia reprehensione publica dignissimi: intererat Reipublicæ et Religionis Judaicæ, ut hypocritæ suis integumentis nudarentur, veteratorum existimatio apud plebem misere ludificatam convelleretur, et Mosaicæ Legis puritas vindicaretur. Jungebat ergo Christus zelum gloriæ divinæ, et aliorum curam salutis cum charitate, quæ quanta fuerit apud insensissimos hostes, discant Increduli ex ejus in Cruce precatione: *Pater! ignosce illis, neque enim sciunt, quid faciunt.*

De his copiosius disserunt D. FRANÇOIS in LL. *Défense de la Religion*, D. BELLET in L. *les Droits de la Religion chrétienne*. P. HERM. GOLDHAGEN S. J. P. III. Introduct. in Scripturam.

Obj. II. Adventus CHRISTI admodum humilis officiebat fidei in Christum; et Religioni Christianæ inter gentes æque ac inter Judæos non parum obstat adhuc. Vixit Christus annos triginta tres: per annos triginta latebat absconditus: per tres reliquos habebatur impostor, rejectus a Sacerdotibus et primoribus suæ gentis, contemptus ab inimicis, mortuus in cruce veluti malefactor, proditus ab uno, negatus ab altero familiarium suorum, desertus ab omnibus.

RESP. Attamen tota gens hebræa ejusmodi adventum Messiae prædixit, Prophetarum edocta oraculis : et gentes, dum venerat hic Messias, eum adoraverunt; Gentiles ergo et Judæi ceu metam et centrum suorum votorum eundem respiciunt. Nec Salomon aut Prophetæ, nec Plato aut Socrates aut alius quivis sapientissimus ac eloquentissimus persuadere gentibus unquam poterat aut fidem in Messiam, aut unius veri Dei cultum. Soli gratiæ Christi servata gentilium conversio, qua gentes turmatim ad Christi vexillum convolant, idolorum fana subvertunt, et Reges illarum seipsos Cruci subjugant. Nonne hic splendor summus est pro adventu Christi, ad quem cum cæcutirent Judæi, et obdurarent corda sua; hanc quoque duritiem ac cæcitatem suam Judæis prædixerat sua Lex, æque ac adventum sui Messiae humilis ac mansueti. Et vero Prophetiæ, quæ Christum exhibent pauperem, exhibent eum etiam dominatorem terræ, ita ut ex tota nascendi, vivendi et moriendi ratione, quam ad Messiae characterem spectare Deus voluit, velut ex nubeculis sol Divinitatis non obscure effulgeret.

Atque hic obtinet illud S. AUGUSTINI: « grande spectaculum (Christus crucifigendus) sed si spectet impietas, grande ludibrium: si pietas, grande mysterium: si spectet impietas, grande ignominiae documentum: si pietas, grande fidei munimentum. » Tract. in Joann. CXVII. §. 3.

Obj. III. PROPHETÆ et APOSTOLI homines erant, quales nos sumus: occur plus illis tribuamus, quam mille aliis, qui de Religione senserunt aliter? Atque ideo ne Judæi quidem Christum agnoscunt ceu Messiam. Tandem fidei Christianæ antiquitati obstant tam verba Apostoli ad Galatas: at ubi venit fides, jam non sumus sub prædago, quam illa ad Romanos: non enim sub lege estis, sed sub gratia. Cum enim fides in Christum non sit sine gratia, et fides Christi primum venerit, ubi venit Christus; qua ratione Christiana videatur antiquissima Religio?

RESP. Jam iterum mentitur iniquitas sibi. Nequaquam homines erant PROPHETÆ et APOSTOLI, sicut Theistæ: illi enim corde erant humili, spiritu illuminato, et conscientia munda; cum sint Theistæ tenebris involuti, judicantes ex præventionem, amantes vitia. Judæi non quidem omnes, at sancti tamen susceperunt Christum, quem Prophetæ et Apostoli Messiam prædicaverant; et quod carnales Judæi eum rejiciant, id ipsum auget gloriam Christi. Quæ enim ratio in Talmude et apud Rabbinos, Christum ceu Messiam repudiandi? fors quia non omnes nationes armis edomuit? nulla suis spolia distribuit? nullas elargitus divitias, ipse autem turpissima morte occubuit? Verum ex his ipsis Christus ceu Messias a sanctis agnoscitur, adoratur ac redamatur; repudiandus a Christianis Messias, qualem sibi effingunt et exoptant Judæi. Eandem autem quoad substantiam fuisse fidem in Christum ante adventum Christi, præclare edocet AUGUSTINUS; quamvis modus discrepet, sive ex parte objecti: quia veteres credebant in Christum nasciturum et moriturum, nos autem credimus in Christum natum et mortuum; sive ex parte actus: quia veteres, quamdiu sub nube Legis antiquæ erant, ad fidem in Christum explicitam non tenebantur, cum sufficeret implicita. Tandem veteres justi magis sub gratia, quam sub Lege fuerunt: si enim sub Lege esse dicitur, vel qui gratiam ignorans servitute Legis premitur, vel in quo peccatum dominatur, uti docet APOSTOLUS; illi nec servierunt peccato, nec

justitiam, quamvis Legi Mosaicæ adscripti, a Lege, sed a fide in Christum expectabant.

Hinc Aug. Tract. 43. in Joan. « Eadem fides, ait, utrosque conjungit, et eos, qui venturum esse, et eos, qui eum venisse crediderunt. » Idem L. III. cont. 2. epist. Pelag. c. 4. scribit, « Abraham, Mosen, David omnesque veteres Justos filios fuisse promissionis et gratiæ, non ex Lege, sed ex promissione; hæredes Dei, cohæredes autem Christi ».

§ III. COROLLARIA.

Discant hic Increduli, quem audiant magistrum et ducem sequantur, JESUM CHRISTUM, cujus ad doctrinam exclamandum: nunquam sic locutus est homo; hic solus verba vitæ æternæ habet; cujus ex prodigiis emicat virtus Altissimi, ipsemet virtus Dei; qui quantum ad mysteria et vaticinia, innotetur profunda Dei, genitus in splendoribus Sanctorum, unigenitus Dei Filius, quem nihil in domo Patris sui lateat; qui offert veritatem suam, quæ nos ducat; brachium, quo sustentet; gratiam, quæ corroboret; crucem, quæ defendat; sanguinem, qui emundet; mortem, quæ vivificet. Et quis vel momento temporis dubitet, hujus tanti magistri ac ducis vocem audire et revereri? quid enim majus veritate, cujus est magister? virtute, cujus est exemplum? Religione, cujus est auctor? Ecclesia, cujus est caput? augusto Sacrificio, cujus est victima et sacerdos? gratia et gloria, cujus est arbiter? cælo, quod est Regnum ejus? Deo, cujus est legatus et unicus Filius? Me sane cogunt ista exclamare cum Centurione: *Vere hic homo filius Dei erat*, et cum Principe Apostolorum confiteri: *Tu es Christus filius Dei vivi*, auctor fidei et salutis meæ, unicum spei meæ fundamentum, amoris mei objectum dignissimum et præmium infinitum!

SECTIO II.

RELIGIO CHRISTIANA CONSIGNATA IN LIBRIS N. T. VERE DIVINIS.

§ I. PRÆCOGNITA.

NOVUM TESTAMENTUM appellantur Libri divinitus inspirati, qui post Christi adventum exarati de rebus divinis, divina auctoritate pertractant, et ab Ecclesia sacrum in Canonem, quem iterum recensuit Concilium Tridentinum, relati sunt. Fundatur Novi Testamenti authenticitas in Testamento Veteri vere authentico, cujus in hunc diem Judæi Christianis testes sunt, custodes, librarii et capsarii. Mira Dei providentia! Quamdiu exstabant Prophetæ, Legem suam tuendi vix curam habebant Judæi; postquam vero nulli amplius Prophetæ exstiterunt, successit ingens Judæorum zelus pro Lege sarta tectaque in Libris sacris conservanda. Nimirum ut ex Libris sacris Judæorum

firmitur veritas Christianæ Legis; et ex Libris sacris Christianorum convincatur ablatio Legis Mosaicæ; ex utrisque vero et Judæorum perfidia, et impietas Incredulorum confundantur.

§ II. THEMATA.

I. *Divinitas Librorum Novi Testamenti gravissimis argumentis evincitur.*

PROBATIO. Quinque sunt capita authenticæ ac theopneusticæ :

1um. Fides publica et Traditio continuata non solum Christianorum, sed et Judæorum, Gentilium ac Hæreticorum, ita ut nullus sit alius liber, pro quo stet tanta auctoritas, videlicet omnium hominum vox ab Apostolorum ætate ad hæc usque tempora unanimis et perpetua.

2um. Notæ seu characteres Librorum, qui fuere conscripti a testibus oculatis gestorum, in iis locis, ubi plures superstites testes itidem oculati, sed Christi et Apostolorum hostes infensissimi, falsitatem detegere continuo poterant, refellere ac vindicare; quin tamen vel ullus contradiceret. Adeo nihil reperias in historia Evangelica, quod ad illam ætatem Imperatorum Augusti et Tiberii non pertineat, aut quod cum Geographia vel Chronologia, cum historicis sive Judæis sive Paganis non consentiat in iis, quæ de Religione, Legibus, Politia, Ceremoniis, Jurisprudentia, opinionibus sectisque Judæorum memoriæ prodita sunt.

3um. Characteres Scriptorum, qui erant Apostoli et duo Christi discipuli, qui cum doctrinam suam divinam esse dicunt, et se divinitus inspiratos, summa fide digni sunt; sive styli et narrationis simplicitatem, sive in confutandis erroribus et peccatis suis ingenuitatem, sive vitæ et mortis genus sanctissimum spectes; ac propterea omnibus Ecclesiæ Christianæ seculis maxima illorum fuit auctoritas, quorum Libris primi Christiani, si ex Judæis erant, parem cum Libris V. T. honorem deferrent, si ex Paganis, pro illis omnes Poetas ac Philosophos (quippe Ethnicorum Prophetas) fastidirent ac desererent : fideles autem vel hoc uno argumento contra hæreticos usi sunt pro sacris Libris, quod sint Apostolorum; ipsique hæretici quosdam Libros tanquam non theopneustos repudiarunt, quod non sint scripti ab Apostolis.

4um. Materies et argumentum Librorum, videlicet altissima mysteria et dogmata fidei summo Numine dignissima; præstantia doctrinæ moralis de amore Dei et Proximi, de humilitate et mansuetudine, de patientia, temperantia, castitate; historiæ de Christi et Apostolorum vita, doctrina, miraculis, laboribus, perpressionibus et morte; in quibus œconomiam humana facultate majorem, obtusissimæ mentis homo sit, qui non percipiat.

5um. Absurda et plurima et maxima, quæ si Libri N. T. non essent divini, admitti oporteret; nimirum quod per septemdecim secula opus fictitium orbem prope universum misere deluserit; quod sanctissimi æque ac doctissimi viri fraude pessima inde ab ævo Apostolico fuerint decepti; quod innumeri Martyres frustra sanguinem profuderint, tot Ecclesiæ Concilia de rebus nauci fuerint celebrata, atque integerrimi mortalium impenderint cultum Religioni ex fallaciis et mendaciis compositæ; quod omnium Prophetarum vaticinia uni Christo perperam quidem, sed apte tamen conveniant, ut nulli alteri deinceps aptius; quod Apostoli eos Libros non scripserint

contra fidem totius antiquitatis; quod si vero ab Apostolis fuerint conscripti, homines ii fuissent ab omni memoria callidissimi, improbiissimi, stupidissimi, qui nullo suo commodo vitam miserrimam ac mortem crudelissimam elegissent.

II. Ex libris Novi Testamenti invicte stabilitur Divinitas Christi et Christianæ Religionis.

PROBATIO. Verus est Deus, de quo ceu Emmanuele veterum Prophetarum vaticinia edixerant; hæc vero in Christo omnia fuisse adimpleta, testantur Libri N. T. Prodigiosum ex virgine partum Isaias, natales promissi Ducis in Bethlehem Michæas, adorationem et munera Magorum ad cunas Dei-Hominis Psalmista, stellam ex Jacob Messiae testem Balaam, adventum Schilo tempore sceptri ablati Jacob, Messiae adventum in templum secundum Aggæus, ejus per suamet gentem reprobationem ac necem David et Isaias, ejus resurrectionem, vocationem gentilium, et Judæorum dispersionem David, Isaias, Jonas et Oseas fatidico spiritu prænuntiarunt de Christo, ac uni Christo (qui virtute divina resurrexit post mortem, qua Messias debuit, et qua Dei filius occumbere potuit) ea omnia exactissime convenisse, demonstrant Evangelistæ, et scripta Apostolorum.

Religio autem Christi in sacris libris N. T. consignata, quod sit vere divina, stipes sit, qui aut inficiatur, aut non intelligit. Quippe altitudo mysteriorum, dogmatum sublimitas, doctrinæ puritas, virtutum præstantia, sanctitas Sacramentorum, majestas Sacrificii, Ministrorum Ecclesiæ dignitas, cultus divini magnificentia, sigilla miraculorum ac prophetiarum totidem sunt characteres certissimi ac evidentissimi veræ Divinitatis.

Obj. I. Libri N. T. possunt esse supposititii, et ab impostoribus adornati: obstant illorum authenticitati (quæ præcipue innititur Christianorum testimoniis) horum credulitas, præjudicia, et in pias fraudes propensio: obstant Evangelia Mathiæ, Bartholomæi et Barnabæ certo spuria; de quibus adeo testatur S. Hieronymus, et quæ pari veneratione recepta fuere in Ecclesia.

RESP. Auctoritas hic summa est primorum Christianorum, qui reipsa increduli, utpote a teneris in Religione vel Judaica vel Ethnica instituti, omni exceptione majores sunt testes facti (utrum scilicet illas Scripturas suis temporibus Christiani pro divinis et scriptis vere Apostolicis habuerint) in quo decipi non potuerunt. Primi quoque Doctores Ecclesiæ summa diligentia distinxerunt a falsis et adulterinis scripta vera et genuina, qualia apud S. Irenæum, Tertullianum, Origenem et Eusebium non agnoscebantur, nisi quæ continerent doctrinam consentientem cum prædicatione Apostolica, seu disciplina ex eorum auctoritate ubivis recepta; haberentque confirmationem ex unanimi consensu ac testimonio omnium Ecclesiarum; et in stylo atque contextu orationis morem Apostolicum referrent. Insuper nostra Evangelia ab ipsis hæreticis admittebantur, illud S. Matthæi a Nazaræis, Ebionitis et aliis, Evangelium S. Lucæ a Marcionitis et Manichæis... Equidem fuere protervi homines, qui miscere res nascentis Ecclesiæ ausi (procul dubio in suorum dogmatum confirmationem) relationes ab Apostolis diversas in vulgus sparserunt; at monstrent Theistæ, quod horum temeritas derogat

auctoritati primorum Christianorum. Donec hoc confecerint, contendimus; repudiata a Catholicis Evangelia, Catholicorum ostendere vigilantiam, et veracium librorum confirmare auctoritatem; præsertim cum ipsimet libri apocryphi referant contra Theistas Christi et resurrectionem et ascensionem et alia miracula.

Tandem duplex falsitas committitur a Theistis; 1^a quod plurima ejusmodi apocrypha objiciant, cum paucissima fuerint: quamvis enim titulos quinquaginta collegerit Fabricius; tamen fatetur, ex his plura unum duntaxat scriptum indicare, siquidem Evangelium S. MATTHÆI cum quibusdam mutationibus dictum sit Evangelium Cerinthis et Carpocratis, et duodecim Apostolorum, et secundum Hebræos, et secundum Nazaræos, et secundum Syros, et secundum Ebionitas, et secundum Barnabam, et secundum Bartholomæum; Evangelium S. MARCI dictum est Evangelium Petri; Evangelium S. LUCÆ dictum est Evangelium Pauli, adjectis vero nonnullis mutationibus dictum est Marcionis et Apellis Evangelium. 2^a Quod spuria illa Evangelia vanissime edicant, olim recepta fuisse ab Ecclesia. Primi namque post Apostolos Ecclesiastici Scriptores, Clemens Romanus, Ignatius et Polycarpus nullibi illorum meminerunt: S. Justinus sexcenta exscribit testimonia ex veris, nullum uspiam ex spuris Evangelis. S. Irenæus horum quidem meminit; simul autem scripto reliquit, illa ubique et ab omnibus Ecclesiis repudiata, et nonnisi illa quatuor, quæ habemus, Christianorum omnium suffragiis comprobata fuisse. Clemens Alex. et Origenes laudant hinc inde illa apocrypha; at simul testantur, quatuor tantum Evangelia auctoritate divina valuisse in Ecclesia. Demum Patres antiquissimi, ut Irenæus et Tertullianus, argumento Præscriptionis adversus hæreticos usi, ad confirmandam quatuor Evangeliorum auctoritatem, eo adduxerunt hæreticos, ut dicerent, «Apostolos ante prædicavisse, quam perfectam cognitionem haberent, gloriantes, se esse emendatores Apostolorum.»

Turpius delirat, ac pejus criminatur TOLANDI Amyntor, quod per Evangelium BARNABÆ tanquam unice genuinum contendat restaurandum esse Christianismum. Contra quem vide MOSHEM Vindicias antiquæ Christianorum disciplinæ; item BEAUSOBRI *Hist. Critiq. de Manichée*.

Eant ergo Increduli cum suo ridiculo, *fortasse!* fortasse ab aliis scripta sunt Evangelia; fortasse post tempora Apostolorum editi sunt libri N. T. Nonne etiam fortasse nulla unquam fuit Respublica Romana? fortasse nulla civitas Hierosolymitana?

Obj. II. Tametsi fides publica testetur, varia ab Apostolis fuisse litteris consignata; non æque tamen constat, eadem ad nos pervenisse integra et incorrupta. Nam plures textus laudantur a SS. Patribus, quos in Codicibus nostris non reperias: Patres non raro quærentur, exemplaria tam græca quam latina fuisse ab hæreticis depravata: innumere sunt variantes lectiones, quarum circiter triginta millia, triginta annorum labore, collegit MILLIUS: ac demum VICTOR TUNOXENSIS suo in Chronico refert, sancta Evangelia tanquam ab idiotis Evangelistis composita, jubente Anastasio Imperatore, reprehensa fuisse ac castigata.

RESP. Quam belle consentiunt Theistæ cum Mahumetanis, qui dudum hanc Novi Testamenti interpolationem ac corruptionem objecere Christianis:

verum ubi, quando, et a quibus hæreticis attentatam? Qui fieri potuit, ut quæ jam ab Apostolicis temporibus eruperunt Sectæ diversissimæ ac invicem infensissimæ, in hanc mutationem conspiraverint? Quid? cum ubique propagatum Evangelium, et confirmata esset in animis fidelium sincera et genuina Apostolorum doctrina: dum infinita exemplaria omnium Christianorum manibus insererentur: cum in varios populorum sermones translata essent sacra volumina: credamus omnes orbis nationes maxime dissitas unanimes assensu convenisse ad corruptionem librorum, pro quibus sæpe vitam projecere? Tantam credulitatem minutis nostris Philosophis relinquimus. Est autem revera nullus a Patribus laudatus textus, qui non exstet in sacris paginis, si non iisdem verbis, certe quoad sensum, prout a multis Criticis ostensum. Cum enim Patres laudarent eos textus memoriter, mutabant sæpe verba verborumque constructionem. Nullum itidem caput est in nostris exemplaribus, cujus auctoritatem non evidenter vindicaverint viri eruditi (ac præprimis illa verba, *probi nummularii estote*, historiam mulieris adulteræ, duodecim ultimos versus S. Marci, et versum septimum capitis quinti Epistolæ primæ S. Joannis) in pluribus et optimis exemplaribus reperiri, laudari a SS. Patribus, et in antiquissimis versionibus contineri, demonstraverint.

Asserunt SS. PATRES, hæreticos depravasse Evangelia, scilicet sua, non ea quibus utitur Ecclesia Catholica. Aiunt etiam, emendata esse græca exemplaria per latina et vicissim; sed in levibus tantum, quæ ad substantiam fidei aut historiæ Evangelicæ nequaquam pertinent, in quibus per omnia exemplaria seu græca seu latina consensio semper summa fuit. De varietate lectionum, quod nihil ea officiat (cum sensum vix afficiat; in vocibus sit, et non in sententiis; ac plerumque in versionibus evanescat) sed potius confirmet auctoritatem, alibi dictum. Denique argumentum ex Chronico Victoris cavillus est Theistarum: si enim hæc nostra Evangelia fuissent vere corrupta ac vere emendata; quos tumultus non excitasset ista immutatio? Quis historicus rei tam singularis non meminisset? Cur in Commentariis SS. Patrum per quinque priora Ecclesiæ secula omnes Novi Testamenti lineæ allegantur, et optime concordant cum nostris Codicibus? Nonne tempore ANASTASII exstabant innumeræ Novi Testamenti versiones? has vero omnes credere immutatas ab invisio et imbelli Imperatore, insipientis est.

THOMAS HEARNE, Anglus, indefesso labore edidit historias LIVII cum innumeris lectionibus variantibus; quæ autem stupiditas foret, inde concludere: ergo interiit LIVIUS: ergo nescitur jam, quæ sint genuina ejus scripta? Victoris Chronico magnam hic lucem affert Cap. IV. Breviarii, quod est LIBERATI Diaconi æqualis Victori; unde colligitur, Imperatorem non voluisse authentica SS. Scripturarum immutare exemplaria, sed mutationem jam factam a Macedonio in uno versiculo PAULI: *qui apparuit in carne, justificatus est in spiritu*, solum decrevisse, ut tollatur.

Obj. III. Evangelistæ complura referunt, quorum aut falsitas aut difficultas non stat cum divinitate Evangeliorum; uti sunt apud MATTHÆUM occisio Zachariæ ante adventum Christi, quæ tamen Josepho teste primum contigit tempore obsidionis Jerosolymitanæ: apud eundem et LUCAM maxima circa genealogiam Christi discrepantia est: apud MARCUM maledictio Christi in

ficum fructibus carentem, cum non erat tempus ficorum : apud MATTHEUM immissio dæmonum in gregem porcorum apud Gerasenos, qui non aiebant porcos : apud JOANNEM aquæ in vinum mutatio, dum convivæ jam prope inebriati essent.

Ita VOLTAIRE in pestilenti Libro, *Dictionnaire Philosophique*, præsertim artic. *Christianisme*. Item Auctor detestandi operis, *Catéchisme de l'honnête homme*, Parisiis 1764.

RESP. Quid demum a callidis Incredulorum artibus tutum, utut divinum? VOLTAIRE hæc sua venditat argumenta, sed quæ sunt impii BAYLI. Venditet ergo tanquam sua Incredulorum uterque oraculum! At neuter vidit, quæ viderunt post Hieronymum plerique omnes Interpretes, sermonem Christi spectare ad occisionem ZACHARIÆ ante Christi adventum, et de quo jamdum in Libro II. Paralipomenon, capite XXIV. Quæ cæcitas in viris, qui videri ambiunt oculatissimi? Neuter ex etymo nominis perspexit, hunc Zachariam æquo jure ad idioma hebraicum vocari filium et Barachiæ et Joiadæ; quæ inscitia hominum doctissimorum, quales apud suos tralucet? De CHRISTI GENEALOGIA tricantur, idque post duodeviginti secula, quo toto tempore Judæorum taciturnitas et Christianorum omnium inconcussa fides quoad rei caput et summam consenserant, videlicet utrumque Evangelistam concordare; vel quod Jesum Christum negando esse filium naturalem Josephi, clare innuant, a Davide, cui toties a Deo promissus fuerat, eum descendere per Mariam Matrem suam ex Tribu Juda et familia David progenitam, nuptamque Josepho ex eadem Tribu et Familia; vel quod stirpem utramque in Salathiel et Zorobabel jungant, ut Deiparæ patrem ex Salomonis stemmate deducant. Quæ in his absurditas?

Ad ficulnea demum argumenta dilabuntur, et vinum in nuptiis, et diabolos in porcis exagitant : at studiose ignorant Increduli, quod in miraculis Christi non raro sensus historicus cum mystico, et typicus cum prophetico conjungatur. Erat arbor foliis dives, et præcoquas saltem ficus ferre poterat juxta indolem telluris, uti rerum naturalium scriptores consignant: Christus tametsi certus, quod nullæ pendeant ficus, accessit tamen documenti causa contra Judæorum hypocrisin eruendi, in hos ceu folia duntaxat sive externam pietatis speciem exhibentes, intus autem vera pietate vacuos et fructuum bonorum operum steriles, illam feralem sententiam vibraturus. Regio Gerasenorum inde a Pompeio subdita fuit Gedarenis gentilibus, quibuscum sub Herode plures Judæi vixerunt commixti; unde grex porcorum vel ad Gentiles, vel ad Judæos gentilium more viventes pertinuit, vel certe Judæis non fuit omnino prohibitum, negotiationis causa alere gregem porcorum. Demum quam imperite VOLTAIRE ebrietatem confundit cum liberali usu vini, quem vox græca hic et alibi (Gen. XLIII. 34.) significat; tam maligne infert ex generali illius adagii, *omnis homo primum bonum vinum ponit*, enuntiatione, convivas jam tum fuisse ebrios; cum tamen reprehendatur sponsus, quod melioris notæ vinum necdum apposuerit; et tam impie Christo imputat suppeditatam ebrietatis occasionem, qui solum intenderat manifestare suam potentiam, qua firmaret discipulorum fidem. Quot crimina in uno sensu impiorum?

Obj. IV. Libri Novi Testamenti multa continent Christo ceu Deo-Homine

indigna; uti sunt tristitia, angor, injuriæ, tormenta, et mors probrosissima in cruce.

RESP. Si rite perpendantur omnia, CHRISTI gloria non eluxit splendidius, quam in ejus passione; et hanc obfuscare ausint increduli? Jesus moritur, sed oblatus, quia ipse voluit; et morte quam, uti prædixit, ita vehementer desideravit ipse. Agonizat Jesus in Oliveto, quo in agone dum hominem nostri similem agnoscimus, reseratur cœlum, et submissus ab altissimo angelus eum confortat contra naturæ reluctantiam. Proditur a discipulo Magister non sine gloria, cum inde se prodat inimicorum politica timiditas, quam incusserant patrata in populo tot tantæque Christi miracula. Captivus ducitur et vinculis adstringitur Jesus innocens, et confestim proditor sui ipsius condemnatione ac desperatione contestatur innocentiam Christi. Nocte integra ludibrio est cohorti militum, sed nocte eadem conjux Pilati multa patitur propter Jesum. Pilatus eum condemnat, sed lotis manibus velut innocens a sanguine justii hujus. Suffigitur cruci, sed inter summa summarum virtutum prodigia. In cruce emittit spiritum, sed inter stupenda miracula, quorum una et clara vox cum illa Centurionis pro vera Christi divinitate eloquebatur; atque inter ea ceu splendidissimum eminuit mortem insecuta Resurrectio, de qua AUGUSTINUS: « plus est, mortem vincere resurgendo, quam vitare vivendo ».

Obj. V. In Libris Novi Testamenti plurima referuntur de Apostolis, quæ omne genus improbitatis sapiunt: PETRUS neoconversos suis bonis omnibus exspoliavit, quæ injustitia? ANANIAM et SAPPHIRAM morte repentina oppressit, quæ sævitia? PAULUS summum Sacerdotem ceu parietem dealbatum traduxit, quæ dicacitas? penulam Troade relictam et a Timotheo afferendam curavit studiosissime, quæ tenacitas? tandem eo collinabant studia Apostolorum, ut ex aliorum bonis ditescerent, et velut orbis domini palatia ibi erigerent, ubi quondam tuguria fuerunt. Ita *Catéchisme* jam citatus.

RESP. Vix dignum responso spermologum os viri impudentissimi: obtundatur tamen, sed paucis. Convertitne S. PETRUS in suos usus illam pecuniam? nonne sua sponte conversi eam offerebant? Num is, qui æs apud se depositum custodit, bonorum alienorum appetitor est, raptor et prædo? De ANANIA et SAPHIRA quam non delirat insipiens Catechista? jam enim illorum mortem vocat miraculum, ac proin solius Dei opus; jam Petro ceu facinus illam impingit; jam negat, id potuisse fieri a Deo, qui non sit homicida; jam vero imputat Deo, ita ut, quoties hujus memoria facti recurrit, horrore percellatur Catechista. Scire cupit, quid sibi hæc pœna mortis velit? et non solum Augustinus, Chrysostomus, Basilii et Hieronymus, sed perfidus adeo Beza docebunt, ANANIAM fuisse reum simulationis, mendacii et sacrilegii. Quæ blasphemia Catechistæ, Deum insimulare homicidii, dum plectit nocentes? Te, te Catechistam serius ocus vindicabit acerrime, quin ejus infinitæ bonitati decedat, cum qua stat justitia æque infinita.

PAULUS læsæ majestatis sacræ reus agitur: sed Paulus ignorans, quis esset, dictum excusat ut primum monitus, quod sit summus Sacerdos. Illud de penula moderatam nos docet, imo laudabilem providentiam circa corporis necessitates; et « quæcumque in Scripturis levia et parva videntur, non minus esse a Deo, quam creaturæ vilissimæ sint a conditore cœli et terræ, »

ait S. Hieronymus. Quamvis enim non omnia in SS. Scripturis æque utilia sint; nihil tamen inutile in iis est, cum et illa, quæ videntur inutilia, conducant vel ad commendandas perfectiones divinas, vel ad integritatem, ornatum et gratiam, vel ad ingenuitatem ac simplicitatem narrationis, quæ magna sunt adjumenta et ornamenta veritatis. Demum edicto, Catechista, quandonam et ubi palatia exstruebant Apostoli, qui ad instar Ducis sui vix habeant, quo caput reclinarent? quandonam divitiis affluebant in omni vita sua pauperrimi ad exemplum et præscriptum Magistri? quandonam ceu Magnates terræ dominatum in homines aut affectarunt aut exercuerunt, omnibus omnia facti et servi servorum?

Obj. VI. Tandem Canon SS. Librorum, non dissidentibus Christianis, primum fuit confectus post sexaginta annos a Christi morte: quidam existimant, editum fuisse Adriano imperante circa annum centesimum decimum septimum æræ Christianæ: JOANNES CLERICUS illum Novi Testamenti Canonem circa Seculum XIII. a peritis quibusdam deceptoribus procusum atque orbi fuisse obtrusum contendit. Ubinam antiquitas, authenticitas, divinitas?

LE CLERC, *Biblioth. Ancienne et Moderne*, Tom. XXII. P. II. A. 4.

RESP. Ridicula plane objectio, quæ Libros N. T. incertæ auctoritatis arguit ex eo, quod eorum collectio facta non fuerit, antequam scripti essent omnes Libri. Editi autem sunt diversis temporibus, prout sese offerebat occasio ab anno XL. usque ad annum XCVII. æræ Christianæ; at statim a sua editione cum eadem observantia servati, qua ante Canonis confectionem. Nonne ridiculum contendere, quod Libri posteriores Horatii vel Martialis non sint genuini, eo quod collectio omnium operum utriusque Poetæ non fuerit confecta, nisi multis annis post editionem priorum operum? Imo teste Eusebio jam tum S. Joannes divinorum Librorum Canonem fecit, et perlatis jam in omnium ipsiusque Joannis notitiam tribus Evangeliiis, ea et veritatem scriptorum suo testimonio confirmasse dicitur. Illud CLERICI deliramentum hisee exploditur: Canonem Ecclesiæ Catholicæ a Concilio Tridentino promulgatum PP. Tridentini acceperunt a Concilio Florentino; hoc a Concilio Romano sub Gelasio Papa; hic ab Augustino; iste ab Innocentio I. in epistola ad Exuperium ineunte Seculo V., item a Concilio Carthaginensi III. de anno CCCXCVII. a Synodo generali VI. approbato; ac tandem per traditionem continuam a temporibus Apostolorum hunc Canonem accepit Ecclesia, Apostoli a Christo vel a Spiritu sancto eundem edocti. Hac vero Traditione Apostolica destitutus CLERICUS omni destituitur auctoritate suorum Bibliorum contra incredulos evincenda.

§ III. COROLLARIA.

Nituntur itaque adducta pro authenticitate et theopneustia utriusque V. ac N. Testamenti momenta et testimonia quasi congenitis veritatibus ejusmodi: non omnes insaniunt homines; in fraudem uno omnes ore consentire non possunt; non sunt omnes mendaces in uno seculo, et sinceri in altero; nec universum genus humanum conspirat ad decipiendum aliquem; nec aliquis toti generi humano illudere potest. Sphalmata item antilogica, geographica, genealogica, elliptica et cujuscumque nominis (quæ SS. Scripturis exprobrant

ceū vitia Increduli) dudum apud Patres primorum seculorum complanata deprehendes; et abunde suppeditant hodie eruditissimi interpretes, cumprimis vero nostrum hic Magisterium SS. Scripturarum. Malim ego, et boni omnes mecum, sequi in SS. Scripturarum veneratione Doctores maximos Hieronymum et Augustinum, quam vesanos Theistas: « multa dicuntur in Scripturis, quæ videntur incredibilia, et tamen vera sunt; neque enim valet natura contra naturæ dominum..... omnia, quæ illis continentur, vel de Jesu Christo dicta sunt, vel propter illum; quæque figuris involuta sunt, si quædam velut sub uno aspectu quasi contexta ponantur, ita conjungunt in contestatione Christi voces suas, ut cujusvis obtusi surditas erubescat... sanctæ Scripturæ non temerarios et superbos accusatores, sed pios et diligentes lectores desiderant. »

Epist. ad Vitalem... Libro XII. contra Faustum... Libro contra Adimant.

SECTIO III.

RELIGIO CHRISTIANA SPLENDIDISSIMIS UBIQUE MIRACULIS CONFIRMATA.

§ I. PRÆCOGNITA.

I. Si veritatis præcones doctrinam, quam vel in Libris divinis revelatam, vel sibi a Deo inspirante communicatam annuntiant, prodigiis consignent; certum est, quod et ipsi sint legati divini, et ipsorum doctrina vere divina. Nam solus Deus operari potest vera MIRACULA, et doctrinam, quam vult credi divinam, munire debet sigillo, quod sit pariter a solo Deo; cujusmodi autem non est, nisi sigillum supernaturale ac miraculosum, quo sive doctrina, sive missio illius, qui doctrinam promulgat, firmatur ceū vere divina. Impossibile, Deum verum et infinite veracem aut sua auctoritate fulcire falsitatem; aut assequi non posse, quod intendit per Miracula, ut vera doctrina a falsa discernatur; aut a Deo abripi homines in errorem ineluctabilem. Id quod maxime indubitatum pro casu, quo publica interpellatione invocatur Deus, ut ostendat sui Legati missionem divinam, et doctrinæ a se revelatæ veritatem.

Hujusmodi casus exstant Exodi VII. 12. 20. 22... VIII. 6. 7. 17. 18. Et in Actibus Apost. C. XIX. 44. 47.

Est ergo hoc argumenti genus altiori indagine dignissimum, præsertim cum Prædesius obstupescente orbe Catholico non ita pridem defenderit, omnes morborum curationes a Christo peractas, si spectentur seorsim a prophetiis, æquivoca esse Miracula: aut nisi eæ curationes confirmetur per anastases mortuorum, similes esse iis, quas fecit Æsculapius. Voltaire autem, Tolandus et Pomponatius cum Spinozistis, Naturalistis et quibusvis aliis hujus generis Philosophastris quævis facile Miracula ceū inania et ridicula explodunt.

PRÆDESIUS in Thesibus Publicis de anno 1751. 18. Novemb. Contra quem vide *Lettres à l'Auteur du Traité des Miracles*, 1767, VOLTAIRE in *Dictionnaire Philosoph.* verbo *Miracles*...

II. De Prodigiiis Veteris Testamenti cumprimis a Mose patratis abunde dictum, ubi de Lege Mosaica. De Miraculis Novi Testamenti, quæ primum Jesus Christus, tum Apostoli et primi Ecclesiæ Sancti patrarunt, præcipua hic disceptatio est. Erant quippe MIRACULA testimonium veritatis plane necessarium, usque dum prophetiæ implerentur. Prædictum namque, quod Messias sit conversurus gentes; atqui fieri possit hæc conversio, nisi per Miracula ceu complementum illius Prophetiæ? Priusquam ergo Christus moreretur et resurgeret, fieretque gentium conversio, necdum impleta erant omnia; proin toto hoc tempore fuit necessitas Miraculorum; et apud Judæos, ut Messiam, quem expectabant, in Jesu Christo certissime recognoscerent; et apud gentiles, ut iis testatum faciant, quod Apostoli et præcones Evangelii loquantur Dei nomine. Posthac vero non item, cum prophetiæ impletæ Miraculum sint subsistens, et satis jam cognita est falli nescia auctoritas Ecclesiæ, in cujus iudicio fideles secure acquiescunt.

Sunt vero Miracula a Christo et Apostolis patrata quam multa, tam vera et splendida, quæ dum referuntur a Scriptoribus sacris, merentur omnem fidem: plerique enim fuerunt testes de visu, alii ex certis relationibus testium de visu eadem acceperunt; nec deerat aut voluntas aut dexteritas, ab eventibus naturæ Miracula discernendi. Scriptorum autem sinceritas vel exinde liquet, quod referant miracula Christi et Apostolorum non in tenebris ignorantiae facta, sed eo tempore, quo florentissimæ erant scientiæ; non clam, sed palam; non coram iis, qui jam erant fideles, sed coram incredulis et obstinatis Judæis, irrisoribus ac hostibus doctrinæ Christi; coram iis, qui artes fallendi omnes apprime callebant; et quis Christi ac Apostolorum verutias detexisset facilius, quam Judas? Verum nec infensissimi hostes (Celsus, Porphyrius, Judæi, Gentiles et Apostatæ) ausi negare Miracula, sed in omnes se partes torquebant, jam diabolo ea adscribentes, jam Christum peccatorem blasphemantes indignum virtute thaumaturga, jam nescio quas artes in iis fabricandis prætexentes; quorum impietatem vel sola confessio Judæ, *peccavi tradendo sanguinem justum*, valide constringit.

Nostrum ergo in re tanti momenti studium esto præcipuum, genuinam MIRACULI notionem dare, veri a falso discrimen statuere, et Miraculorum tam existentiam, quam vim et efficaciam evincere pro veritate Christiana non infringendam.

§ II. THEMATA.

I. *Miraculum est opus sensibile, notum ac bene testatum, quod in se et in adjunctis suis consideratum, omnes naturæ tam corporeæ, quam incorporeæ vires transcendit, factum ad invocationem Dei appellati in testem veritatis, quæ ceu divina annuntiatur.*

PROBATIO. MIRACULUM, quod sit effectus sensibilis, rite distinguitur ab effectibus gratiæ invisibilis, qui tametsi verissimi sint, tamen vim testimonii non habent: quod sit opus notum ac bene testatum, differt a Miraculis duntaxat privatis, quæ ulteriore probatione indigent: quod omnes totius

naturæ vires superet, excludit causam naturalem, et a miris naturæ decernitur: quod invocationem Dei ceu necessariam involvat, hominis impotentiam et Dei preces hominis sigillo divino confirmantis omnipotentiam exprimit: quod de veritate a Deo veniente additur, principalis scopus est Miraculi; quo ceu firmissimo argumento veritas Religionis Revelatæ stabiliatur.

Si effectus Miraculosus in se spectatus nullis unquam naturæ viribus produci valeat, dicitur Miraculum quoad substantiam: si vero secundum se spectatus naturæ quidem vires non excedat, quoad modum tamen et ordinem faciendi (velut subita morbi gravissimi depulsio) Miraculum dicitur quoad modum: si is effectus præstatur a Deo, qui a natura saltem in tali statu præstari nequeat (uti productio vitæ in mortuo) dicitur Miraculum supra naturam: si eo modo producitur a Deo, quo nequit a natura procedere (e. g. sanatio Naamani in Jordane) Miraculum dicitur præter naturam: si remanente in effectui dispositione contraria, illum tamen efficit Deus (uti vel stationem vel retrogressum Solis) Miraculum contra naturam appellari solet.

Cum autem quodvis veri nominis MIRACULUM nulla ex parte repugnet; Dei item perfectio et potentia sit infinita, nec actioni causarum secundarum alligata, nec illarum ordini subjecta, nec ab iis in agendo dependens, potens autem pro suo absoluto in omnia creata dominio illum ordinem immutare, suspendere, interrompere, et effectus ab eodem independentes producere; quis sanæ et probæ mentis ambigat, Miracula effici posse?

II. *Existunt descripta hactenus Miracula, præsertim Christi et Apostolorum.*

PROBATIO. Pleni sunt libri vere divini N. T. summis Christi et Apostolorum prodigiis, quæ omnigenæ infirmitatis curatio solo verbo effecta, morbi sine numero et in momento temporis depulsi, surdis audiendi, mutis loquendi et cæcis videndi facultas subito reddita, panis iterato multiplicatus, sedatum uno verbo furibundum mare, idem sub calcante pede solidatum, frigida jam cadavera ad vitam revocata fuerunt; et quidem publice coram amicis et inimicis, in Galilæa, in Judæa, ac prope in universo orbe; et quæ conscripta sunt a testibus coævis aliis de visu, MATTHÆO et JOANNE, aliis de certo auditu, MARCO et LUCA, quorum libri primo jam Christi ævo prodierunt, tunc jam citati et a SS. Patribus et ab Ethnicis illorum impugnatoribus; a testibus veracibus, qui nihil commodi ex falsa relatione percepturi essent, imo ex vera narratione mali plurimum ipsamque mortem retulerunt; a testibus publicis, qui Hierosolymæ, Athenis et Romæ, mediis in urbibus, in cœtibus Sapientum, et coram Magistratibus ea prædicarunt; a testibus invictis, quorum sapientiæ cessit tandem potentiorum in terris ingeniorum perviciacia, nec cessit nisi convicta doctrinæ ac Miraculorum summa vi et auctoritate, uti de Ignatio, Polycarpo, Justino, Irenæo, Athenagora, Origene, Cypriano et aliis certum, qui ante suam ad Christum conversionem in Paganismo eminuerunt; a testibus, quorum integritas et auctoritas ipsorum hostium fidem merebatur, ex Judæis JOSEPHI, qui Jesum vocat mirabilem operum effectorem, et veterum Talmudistarum, ex Paganis PORPHYRII qui Christum per sua Miracula dicit hominem pium et immortalem factum, JULIANI, qui asseverat, Jesum sanasse cæcos et claudos, et dæmone correptos

CELSI in Christo agnoscentis hominem, qui naturæ leges inverteret, et Deos ipsos cogeret, ut aiebat Porphyrius, TIBERII, qui auditis Christi per Syriam Miraculis Christum Diis accenseri voluit, ADRIANI et SEVERI, qui propterea templa Christo destinaverant; denique a testibus, quorum scripta ad nos integra et pura pervenerunt, cum nullum depravationis vestigium deprehendi, et vel auctor vel tempus vel ratio factæ depravationis nulla proferri possit; et Deo sic ordinante ad confirmandam Miraculorum fidem ne unus quidem eorum, qui a suscepto Christianismo defecerunt (vel ad primævam superstitionem reversi, ut Simon Magus, vel ad errores ac hæreses doctrinæ Apostolicæ oppositas conversi, ut Ebion, Cerinthus et Nicolaïtæ) adversus Christi et Apostolorum Miracula reclamaverit.

Dixit Christus Apostolis: *Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos munde, dæmones ejicite.* ΜΑΤΘ. X. 8. Fatentur Judæi: *Notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Jerusalem; manifestum est, et non possumus negare.* ACT. IV. 16. Confitentur etiam Principes Sacerdotum: *Carcerem quidem invenimus clausum...aperientes autem, neminem invenimus.* ACT. V. 23. His adde ACT. IX. 40. ACT. V. 3. 11. 38. ACT. XIII. 8. ut mirum non sit, auctam esse continuo credentium multitudinem, quin multam Sacerdotum turbam obedivisse Evangelio. ACT. V. 7. 16.

III. *Vera Miracula a falsis discernendi Regula, quam dedit Moses pro V. T. et Christus pro N. T., quando nempe Miraculum abducit vel a Deo ad idolatriam, vel a Christo ad sectas falsas, certissima est.*

PROBATIO. Falsa est Religio omnis, quæ non adorat, quæ non amat unum ac verum Deum, et unigenitum Dei Filium Jesum Christum, quippe deficiens quoad prima et primaria fidei morumque præcepta. Ergo et Miracula, quæ falsa Religio prætexit, falsa sunt, cum vera Miracula, quæ Deus æterna veritas facit solus, nonnisi testimonia veritatis sigillaque divinæ Religionis esse possint. Vera proin et divina indubie fuerunt uti Mosis, ita multo magis Christi et Apostolorum Miracula, utpote ad unius Dei gloriam, ad solidæ pietatis imperium, ad subversionem regni diaboli tendentia; contra quæ Inferorum portæ universas mundi et tenebrarum potestates armaverunt; et quæ demum si non Deum, sed Dei hostem Diabolum haberent auctorem, nullum esset aut unquam fuisset medium discernendi veram a falsa Religione, quod bonitati, sapientiæ ac providentiæ divinæ omnino repugnat.

Vide DEUT. XIII. 1. 2. 3. MARC. IX. 38.

Nec est, quod juste aut metuat MOSHEMIUS, ne hæc discernendi Regula rudibus sit difficillima, eo quod similia veris falsa etiam Miracula Deus permiserit ac permittat pro errore; aut œconomiam divinam arguat ob relictam in ipsis etiam Miraculis obscuritatem, penitus dissipandam, si nullius omnino generis Miracula in confirmationem erroris Deus permetteret. *Non enim cogitationes meæ cogitationes vestræ, neque viæ vestræ viæ meæ, dicit Dominus,* apud ISAIAM. Attamen tam evidentibus veritatis divinæ sigillis communivit veram Religionem Deus, ut in eo, qui rem mature ponderat, dubium saltem prudens excludat omne; et Miracula Mosis ac Prophetarum, Christi et Apostolorum rite comparata cum signis Magorum facile quivis internoscatur majora ac splendidiora,

Qui omnimodam circa Religionem expostulat evidentiam, audiat PASCHALEM, quem quidem VOLTAIRE omnium minime sustinet adversarium, a se dudum (quod multoties promiserat) confutandum, at necdum confutatum : « Satis est luminis pro iis, qui videre cupiunt, et satis tenebrarum pro iis, qui aliter dispositi sunt : satis claritatis, ut illuminentur electi, et satis obscuritatis, ut reprobi excæcentur, et satis luminis, ut inexcusabiles sint et condemnentur ». Ita PASCHAL 18. *Pensées sur la Religion.*

IV. Vera Miracula veræ Religionis demonstratio sunt divinissima.

PROBATIO. Ex unanimi omnium sensu potestas MIRACULORUM soli Deo propria est ceu causæ principali : Deus ex notione Miraculi invocatus testis veritatis ceu divinæ mirabilibus operibus loquitur, ut ait S. AUGUSTINUS, nempe dum continuo claudus libere ambulat, surdus audit, mutus loquitur, cæcus videt, mortuus ad vitam redit. Est ergo Miraculum Dei loquela, quæ naturæ Domini loquentis majestate et doctos et indoctos monet, atque ad oculos animunque pertingit; sed rebelles instar Pharaonis indurat, dociles instar Constantini M. perducit ad salutem : est testimonium Dei, cujus infinitæ veracitati, bonitati, sapientiæ ac providentiæ evidentissime repugnat, loqui et testari per Miracula, nisi pro veritate; ut ne hominem Deus ipse determinet invincibiliter ad errorem per medium ex natura sua determinatum, ut sit sigillum et testimonium veritatis ac divinitatis. Atque inde est, quod Deus in Veteri, Christus, Apostoli et apologetæ Religionis Christianæ in Novo Testamento usi sint argumento Miraculorum; et quotquot vel Mosi crediderunt, vel Christo nomen dederunt, ac proinde orbis propemodum universus in hujus argumenti robur invictissimum consenserit. Inde est, quod suam Judæis incredulitatem Christus exprobraverit tanquam inexcusabilem, eo quod viderint Miracula Christi, et nihilominus suam Christo divinitatem abnegaverint; judicavit ergo Christus, veris Miraculis inesse vim demonstrandi et suam et suæ doctrinæ veritatem ac divinitatem, verissimeque dixit æterna veritas : *si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* JOANN. XV. 24.

Quapropter tametsi solæ de CHRISTO prophetiæ aliæ ex V. T. argumenta pro adventu Messiae, hunc esse Messiam invictè non probarent; quin et doctrina Christi Nicodemo videri posset difficilis, obscura, atque ex eo suspecta, quod Phariseorum traditiones destrueret; tamen ad eximiam lucem illam et majestatem tot tantorumque signorum, quæ fecit Jesus, ut veteris Testamenti de se elogia illustraret, ut adimpleret vaticinia, ut doctrinam et missionem suam ceu vere divinam comprobaret; fugata procul omnis obscuritas, sublata difficultas et dissipata suspicio est. Itaque si hoc Deus debet hominibus, ut ne in errorem eos inducat, quod certe fieret, si Miracula æque pro falsitate ac pro veritate doctrinæ militarent : hoc debent homines Deo, ut quam Miraculis (quæ nemo alius facere potest) insignitam instituit, omnes recipiant ac tueantur ceu veram vereque divinam Religionem.

Obj. I. Miraculum antehac descriptum, est omnino impossibile ceu illud, quod fieri dicitur contra naturam, cujus leges sunt immutabiles, et contra

quas fieri quidquam posse, ipse negat AUGUSTINUS. Ad hæc si Miraculum excedere debet vires naturæ, quis scit, quousque se illæ extendant? Demum Deus jamdum ab initio prævertit omnem mundi imperfectionem, ut nulla deinceps mutatio per Miraculum esset necessaria; siquidem haud deceat divinam omnipotentiam, non posse assequi suum finem per leges naturæ; et opus quodvis miraculosum reipsa effectus finitus est.

Ita SPINOZA, Tract. Theol. polit. c. 6. VOLTAIRE, *Dictionnaire Philos.* art. *Miracles*. BAYLE et Increduli fere omnes proterve in rem suam citantes AUGUSTINUM de Genesi ad litteram L. VI. C. 13,

RESP. Ubinam Deus statuit, nunquam se acturum supra leges et vires naturæ, aut ex supremo absolutissimoque dominio? Numquid prævidit Deus uti minimos eventus et minimas horum circumstantias, ita necessitatem Miraculi in iis, quæ solis naturæ viribus haud fieri possent? et omnipotentiae decedat quidquam, si ex sapientissimo fine aut non omne id agat, quod agere cum possit, agere non vult; aut leges naturæ, quas libere tulit, aliquando suspendat vel infringat, opera mutans, ut ait AUGUSTINUS, consilia non mutans; idque ob regnum gratiæ, cui omnia inferiora Deus voluit ancillari? «Sic ergo instituit, docet ANGELICUS, naturæ cursum, ut tamen præordinaretur in æterna sua voluntate, quod præter cursum istum quandoque facturus erat.» Et HIPPOCRATIS: «quomodo est enim contra naturam, quod Dei fit voluntate, cum voluntas tanti ubique conditoris conditiæ rei cujusque natura sit? portentum ergo fit non contra naturam, sed contra quam est nota natura:» ac si dicat, non est contra ordinem naturæ in principio spectatum, quod est decretum Dei immutabile; non est contra leges naturæ generales et fundatas in ipsa rerum essentia, quæ sunt prima principia per se nota; non est contra leges etiam particulares respectu Dei, cui ceu auctori suo perfecte subjacent, sed respectu nostri, qui eas leges aut suspendi aut immutari aut superari cum admiratione suspicimus.

Est, Miraculum effectus sit in se finitus, ut vita mortuo reddita; at omnes causarum secundarum vires superat, et sine illarum interventu producit; requirit ergo potentiam supremam et infinitam ab omni alia causa independentem et nullis terminis circumscriptam. Nonne mundus etiam et homines entia sunt finita, quin a causa finita esse possint? Demum in casu, quo ad Dei invocationem reipsa effectus ponitur natura superior, æque pertinet ad Providentiam divinam, nos ab errore immunes præstare, sive cognitas sive incognitas etiam naturæ vires is superet; cum si cætera adsint, secundum communem hominum æstimationem nihil determinet Providentiam, ut testimonium suum potius affigat operi incognitas etiam naturæ vires, quam duntaxat cognitas, omnium judicio excedenti.

Ita S. AUG. L. XXI. de Civ. c. 8. D. THOMAS Q. VI. de Miraculis, art. 1.

Obj. II. Ordo rerum naturalis probatur perpetuo experimento, ac proinde pro hoc ordine contra Miraculum (quod est contra aut supra naturam) stat præsumptio, ita ut, si testimonium de patrato non sit ejusmodi, ut majus foret Miraculum, si falleret testimonium, prorsus nullam fidem Miraculum mereatur. Miracula Christi et Apostolorum coram paucis et indoctis patrata, et ad alios rumore vulgi perlata sunt, sed popello rudi in his non fidendum; aut quot demum testes necessarii sunt ad verum Miraculum? aut cui bono

sint Miracula, si ipsa quoque probanda sint? Tandem multitudo testium ipsa præjudicat veritati Miraculorum: nam si horum testium plures (ut factum non semel) ad aliam Religionem transeant, hoc ipso Miraculorum, uti Religionis quam deserunt, falsitatem profitentur.

Ita ROUSSEAU, *Emile* P. III. pag. 101. HUMUS in Libro: *Philosophische Versuch von den Wunderw.* X. p. 254-277.

RESP. Næniæ incredulorum! Non fit testimonium contra testimonium in casu Miraculi, prout HUMUS contendit; nam 1º. ordo naturæ non testatur, omnia in mundo fieri juxta leges naturæ, et nihil fieri posse supra leges naturæ; sed abstrahit ab utroque: 2º. testimonium plurium fide dignorum realis probatio est facti Miraculi, nisi obstet testificatio contraria aliorum itidem probatorum testium: 3º. ni valeant prædicta; ergo quidquid vel ego vel alius mihi notus non fuerit expertus ipse, incredibile erit, omniaque recens inventa ac excogitata falsitatis argui poterunt, quia antehac incognita: 4º. reipsa ingens prodigium foret, si Miracula in Scripturis relata genuina non essent; tum quia impossibile non est Miraculum, sed incredibile, Deum suæ doctrinæ unice veræ et vere salvificæ sigillum quoddam divinitatis imprimere non posse; tum quia reipsa sine Miraculo ea fieri non poterant, quæ sacra Scriptura enarrat; tum quia facta esse per Miraculum, tot tantique testes, astutia et furor hostium incassum ea infestans, lux publici testimonii, et rei ipsius summa gravitas evincunt.

Altera æque indigna viro cavillatio est; et quia ex locis communibus, qui si hic probarent quicquam, nihil plane valeret ullum seu testimonium seu experimentum humanum, cum horum rarissima sint exempla, quæ non indigeant nova probatione; et quia factis apertissimis ac testatissimis ea adversatur, prout exhibet Thema II. Demum quam vile ac lepidum tertium illud HUMUS experimentum! Num ignorat, præter Judaicam et Christianam Religionem proferri nullam posse, quæ per Miracula sit introducta? sola Ethnicorum, Mahumetanorum aut Hæreticorum præjudicia de veritate suæ sectæ adversus reale ac probatum testimonium Hagiographorum æque parum valere, ac incredulorum machinas contra quodvis Christi et Apostolorum Miraculum? plus valere auctoritatem paucorum etiam testium de visu ac quidem hostium veritatis per Miracula confirmatæ, quam milliones testium nulla experientia instructorum? reipsa hostium veritatis Christianæ (qui sunt Judæi, Gentiles et Mahumelani) testimonia de Miraculis Christianorum non everti per sua de propriæ sectæ veritate præjudicia? Nam tametsi hæc ipsi Miracula impugnent veluti sigilla Religionis unice veræ et salvificæ; vere tamen patrata esse, non diffitentur; id quod requiritur ac sufficit ad rationem testimonii, cum ad istam nihil faciat illud aut præjudicium, aut opinamentum mere humanum de propriis sectis.

Obj. III. Verum ad quid probatio veræ Religionis per Miracula, cum et Magi in Ægypto sua Mosis opposuerint pro falsa Religione, ac Deus ipse jubeat divinitatem Miraculorum probare ex doctrina, in cujus probationem ea fiunt, quod sine vitio circuli intelligi non potest.

Ita ROUSSEAU, *Emile*, citans Deuteronomii c. XIII.

RESP. 1º. Tametsi concedatur, quod quidem falsissimum est, posse a Deo tribui diabolo virtutem vere thaumaturgam, tamen certum, quod sine nostra

culpa iis non simus decipiendi, nisi fors cæcorum more, et sine ullo criterio iisdem assentiremur juxta illud 2. THESSAL. II. 9. *cujus est adventus secundum operationem Salancæ in omni virtute et signis et prodigiis mendacibus*; cui deceptioni in paribus circumstantiis etiam patet Religio Naturalis, juxta illud ROM. I. 18. *revelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem et injustitiam eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent.*

2°. Magi Ægyptii vera Miracula non patrarunt, sed mirabilia virtute quadam naturali ad quamdam illorum Mosis similitudinem, ita ut illorum vanitatem ex prodigiis Mosaicis cuncti præsentibus possent colligere; neque jussu Dei ut Moses, in quo lapsus est ROUSSEAU.

3°. Discernendum est inter doctrinam jam propalatam et admissam ceu vere divinam, ac inter doctrinam, quæ tanquam divina primum venditur; hæc si priori contradicat (e. g. Idola ad ferendam opem imploranda esse) prætenso licet prodigio firmata, ex ipsamet hac contradictione prodigii falsitas manifestatur. Atque hic est casus, quo innuunt sacræ paginæ, miracula ut sint vera, ex doctrina probanda esse. En! quam prudens hæc norma veritatis.

Hic recole C. XIII. Deuteronomii... 1. Corinth. XII. 2... 1. Joann. IV. 1-3.

Si posterior non contradicat priori doctrinæ (e. g. Jesum Christum esse Redemptorem generis humani) illa pariter, ut hæc, poterat esse vera et divina; sed unde hoc certo rescias? juxta sententiam Nicodemi ex miraculo eandem confirmante: *scimus, quia a Deo venisti Magister; nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.* JOANN. III. 2. Non ergo vitiosus hic circulus est, ubi doctrinæ veritas probatur per Miracula; sed potius desideratur circulus ad Q. E. D. in hac ROUSSEAU VII demonstratione.

Obj. IV. Ethnici seu idololatræ jure occiderunt Apostolos, ignotum sibi Deum et Evangelium annuntiantes: siquidem ubi Dei et divinæ doctrinæ veritas ex miraculis cognoscenda proponebatur, Miraculis Miracula ii facile opponerent, quin solide quicquam oggeri posset ab Apostolis.

Ita ROUSSEAU, *Emile*, inde concludens: ergo rationi credendum magis quam Miraculis.

RESP. Oculos habet, nec tamen videt ROUSSEAU, quantum utrinque discrimen intercedat: 1°. Ex eo, quod Christi et Apostolorum quædam Miracula fuerint indubie divina, videlicet Christi Resurrectio, morborum subita curatio vel ex umbra Apostolorum, quo in genere Miraculi a nullo deceptore imitabilis neque necessaria fuit norma probandi Miracula ex doctrina, duntaxat necessaria pro casu dubii de veritate prodigii. 2°. Quod sacra Scriptura, ubi illam probandi normam statuit, præmittat ceu doctrinam indubitam, omnem idololatriam esse falsam atque impiam, contra ac Ethnici præsupponant; si vero idipsum ex errore conscientiæ de vera Religione Ethnici præmitterent, qui subsistet ROUSSEAU VII assertio, quod iis nihil solidi possit opponi? Videtur hic data opera prætermisisse ROUSSEAU, quod eodem argumento ex Cap. XIII. Deuteronomii Ethnici adversus Christum et Apostolos abuti potuerint; verum irritò pariter conatu: nam Christus et Apostoli non venerunt solvere et abjicere (ut idololatræ) sed perficere SS. Scripturarum doctrinam: profitebantur Religionem suorum Majorum et fidem omnium,

quæ divino Codice continebantur; id solum contendebant, Jesum esse Messiam Judæis promissum, id quod longissime aberat ab inducenda idololatria, cum hoc potius dogma Judæorum capitale fuerit, venturum esse Messiam, quem esse Jesum Christum, Christus et Apostoli ex vaticiniis demonstrarunt: indeque nunquam Judæi Miracula Christi aut denegarunt, aut impugnarunt propterea, quod suæ doctrinæ contradicerent.

Demum sequela Rousseauviana (quod rationi potius, quam Miraculis sit deferendum) si ex Deuteronomii Cap. XIII. contra Christi et Apostolorum Miracula deducitur, vana: si ex cerebello ROUSSEAUVII promanat, fatua est, et seu erronis seu impostoris miserum apophthegma.

Confer hic Joann. XVI. 23... Matth. V. 17... Act. Apost. XXIV. 15... Rom. I. 1...

Obj. V. Innuit CHRISTUS ipse, patrari posse Miracula a peccatoribus, quos ceu operarios iniquitatis nunquam se nosse, enuntiat. Multis ipse locis recusavit operari prodigia, rejiciens cum indignatione eos, qui cupiebant videre signum. Passim autem de Miraculis, quæ patrauerat, secretum commendavit; non ergo per Miracula suam voluit divulgari Religionem.

RESP. Cum ANGELICO, 1° posse fieri Miracula ab impiis et hæreticis, non tamen in confirmationem erroris, sed veritatis, cujus homines etiam mali possunt esse testes: « nam et Saül et Balaam et Caïphas prophetaverunt », (ait S. HIERONYMUS): non item a dæmonibus, « quorum tota voluntas ad malum est ». 2°. Non placuit divinæ Sapientiæ, coram Pharisæis, Nazarethanis et Herode, utpote superbis, male curiosis et obstinate incredulis sua prodigere Miracula; hoc sane nihil criminationis habet. Herodi in liberationem Christi propenso signum Christus denegavit, quia mori pro nobis decreverat. Non indulsit Pharisæis signum cœleste, quia testatissima in terris facta prodigia neglexerant. Nazarethanos, propinquos etiam et cognatos suos Miraculis indignos censuit, scilicet illos, de quibus JOANNES: *Non credebant in eum*; et MARCUS energia hebraica: *Non poterat ibi virtutem ullam facere*; ob voluntariam cæcitatem, incredulitatem atque obstinationem. Qui, si male de Christo sentiebant, eum quasi furiosum traduentes, aliorum Christi fratrum Simonis, Josephi, Judæ et Jacobi sensa longe sublimiora erant. Attamen nec illos omni prorsus Miraculo destituit, infirmis quamvis non ita multis per manuum impositionem ibidem curatis. 3°. Christus quam multa, tam illustra Miracula patravit coram ingenti testium multitudine in Synagogis, in amplissimis civitatibus: ex his Miraculis Pharisæos et Pontifices arguit Christus: inexcusabiles pronuntiat Judæos ob visa tot Miracula: ipsi hostes Christi multitudinem signorum pro causa mortis allegant, et vel in cruce pendenti exprobant: *alios salvos fecit*.

Quid ex his colligis, incredule? quod passim mentiaris et passim calumniaris. Passim sua edidit Miracula Christus, ut palam commonstraret tum suam, tum suæ doctrinæ divinitatem: si vero ad quædam miracula secretum commendavit, id factum ad declinandam initio suæ predicationis invidiam hostium, in exemplum modestiæ, ad demonstrandam velut per gradus suam missionem divinam, et quæ sunt causæ hujusmodi peculiare œconomix Evangelicæ.

Vide Matth. VII. 22. Marc. III. 21. Joann. VII. 5. Marc. VI. 5. 6. Joann. V. X. XI. XV.

Obj. VI. Si tanta vis est Miraculorum; ecur non dicitur, credite Miraculis; sed credite Ecclesiæ? Ecur tam paucis se Deus manifestat per signa et prodigia? Ecur permittit Deus pseudo-christos et pseudo-prophetas illorumque signa et portenta ad seducendos, si fieri posset, etiam electos?

RESP. Secundum exactitudinem theologicam nec Ecclesiæ credimus, nec Miraculis, sed Deo, cujus locutionem Miracula reddunt evidenter credibilem, et Ecclesia proponit credendam propter Deum. Assentiri autem evidentiæ credibilitatis, præcepto haud ita indiget, uti obsequium circa credenda præstandum Ecclesiæ. Deus mirabilia operatur ad excitandam nostram fidem, ut quo major et illustrior est certitudo cognitionis, eo ardentius sit obsequium mentis. Si Deus ubique et semper et omnibus via tam extraordinaria sese manifestaret, vix meritum esset fidei: si nusquam et nulli, vix ulla foret fides. Quod veris sæpe Miraculis non credatur, et falsis credatur, utrinque defectus est charitatis: *non creditis*, ait Christus ad Judæos, *quia non estis ex ovibus meis*; item, *eo quod charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent, ideo mittet eis Deus operationem erroris, ut credant mendacio*. Deus vero tollere hunc defectum in volentibus cæcutire ac obstinate incredulis non tenetur, quia nulla consecutio est: dantur Miracula falsa pseudo-prophetarum et pseudo-christorum, ergo nulla dantur vera; cum inde potius eruatur oppositum, quod non dentur falsa, nisi quia dantur vera Miracula; sicut nec falsæ Religiones ac Revelationes, nisi quia dantur veræ. Nulla item consecutio est: fieri possunt Miracula falsa, ergo vera a falsis nequeunt discerni; cum nunquam permittatur portentum pro errore, ut majus prodigium pro veritate non operetur Deus, simulque prædicat signa falsa et mendacia, ne fidem inveniant: præterquam quod multa Miracula Prophetarum oraculis prænuntiata effectus habuerint illustrissimos, eversionem idololatriæ et gentium conversionem. Adde, quod voces hebraicæ *oth* et *mophet*, quibus exprimuntur signa et portenta pseudo-prophetarum, generatim designent novi quid ac mirabile, et pro vero Miraculo haud decidant.

Obj. VII. Deus dicitur tentare nos (Deut. XIII.) scilicet prodigiis, quæ in errorem inducant; atque hinc est, quod Hæretici etiam et Pagani sua jactitent prodigia, et signa magna patraturi sit ANTICHRISTUS. Nulla ergo Miracula merentur fidem tanquam sigilla veræ ac divinæ doctrinæ.

RESP. Deus tentare nos dicitur, quod prolabendi in errorem subministret occasiones, quæ tamen nullam imponant necessitatem. Si vero in errorem Deus homines induceret, necessitati illos subiceret sequendi falsum; id quod repugnat infinitæ sanctitati, bonitati et justitiæ. Quod autem in dubio vera Miracula discernant inter populum et populum, inter Judæum et Gentilem, inter Judæum et Christianum, inter Catholicum et Hæreticum; patet ex omnibus certaminibus pro veritate adversus errorem, videlicet Abelis contra Cainum, Mosis contra Magos Pharaonis, Eliæ contra pseudo-prophetas, Jesu Christi contra Phariseos, S. Pauli contra Barjesu, Apostolorum contra Exorcistas, Christianorum contra Paganos, Orthodoxorum contra Heterodoxos, ac tandem Eliæ et Enochii contra Antichristum; semper vi Miraculo-

rum splendidissimorum (quæ Deus et nemo alius facit) prævalente pro veritate. Inter CHRISTUM vero et ANTICHRISTUM ac utriusque prodigia quantum, proh! intervallum? Christus contra Deum aut Mosen aut Prophetas locutus nunquam est: Antichristus et pseudo-prophetæ ab utroque Testamento prædicti palam loquuntur adversus Deum et Christum; poterat autem Deus aperto hosti permittere signa et portenta citra periculum erroris. Christum Moses prædixerat, præcipiens sequi Christum: Antichristum prædixit Christus, sed prohibens sequi illum: Miracula Christi non sunt prædicta ab Antichristo, sed hujus portenta ab illo, quæ proin neminem sanæ mentis pervertent, utpote prædicta ceu falsa et mendacia signa.

Verbo: inservierunt Miracula Ecclesiæ institutioni, et deservient ejusdem conservationi usque ad Antichristum, ita ut pro hac Ecclesiæ prærogativa Deus vel non permittat, vel prædicat, vel confundat Miracula falsa, vel certe majora pro veritate faciat evenire.

Obj. VIII. CHRISTUS sua patravit Miracula ceu merus Dei minister; hinc preces ad Deum iisdem præmisit, eaque Deus per Christum fecisse dicitur; suspicari ergo semper Judæis licuit, ea ab agente oriri, quod homine quidem superius, non tamen Deus sit; præsertim circa ea Miracula, quæ a Prophetis prædicta non fuerunt. Atque hinc est, quod nec Synagoga Judæorum, controversiarum in Religione iudex, ea tanquam vera et cum Christi divinitate conjuncta existimaverit.

RESP. Quam multa CHRISTUS signa fecerit ceu Dominus et naturæ et gratiæ, pleni sunt libri N. T. Nonne enim ad patranda longe maxima prodigia solo nutu et voluntate usus dixit: *Volo, mundare: ego veniam et curabo eum: fiat tibi, sicut vis?* Nonne uno vocis imperio expulit dæmones, cunctis obstupescentibus? Nonne a Centurione pro salute servi Christus ceu Dominus solo verbo omnipotens fuit exoratus? Nonne de sanctissimo Christi corpore adeo vis thaumaturga exibat et sanabat omnes? Si quando itaque preces adhibuit, hominem se ostendit et exemplum nobis præbuit. Si dicatur: *non potest Filius a se facere quidquam*; distinctio duntaxat personarum innuitur et generatio æterna Filii, cum doceat AUGUSTINUS: *si per Filium facit, quæ Pater facit, non alia Pater, alia Filius facit.*

Prædictum Judæis erat, Messiam ex Miraculis cognoscendum esse; num valeant prudenter suspicari, ab agente creato summa illa prodigia proficisci, in quibus divina Christi virtus apertissime eminuit? Synagoga circa personas Prophetarum sæpe erravit, quidni circa Christum errare potuerit, maxime cum prænuntiaverint Prophetæ, Messiam a Synagoga repudiandum esse? Attamen tota Synagoga nunquam edixit, falsa esse Christi Miracula; ac tandem deficiente tum Synagoga Deus tamen non defuit populo suo, cui providit de Propheta, qui sit Mosi similis, in cujus ore verba sua reposuerat, et cui maximam fidem fecerat ex doctrina et evidentia Miraculorum.

Demum quæ PRADESIUS de Miraculis vel a prophetia, vel ab excellentioribus Miraculis, v. g. anastasi mortuorum sejunctis, nuperrime orbi Catholico obstruit, protinus a Sorbona et ab Episcopis Galliæ ceu impiissima atque execrabilis doctrina nigrum theta tulit.

§ III. COROLLARIA.

Theistas Judæis haud absimiles exhibet par circa fidem Miraculorum perfidia. Judæi Miraculorum, quæ palam ac toties Christus patrauerat, evidentia convicti realitatem, ut aiunt, Miraculorum negare non poterant, quin et sæpe tacite et inter se confessi sunt. Sed publice ad alias causas ea detorquere conati attribuerunt jam Beelzebub principi dæmoniorum, quamvis scirent, exsuscitationes mortuorum vires dæmonum longe transcendere; jam artibus magicis, tametsi aliunde artes magicæ Judæa exularent, et Christi adventus cumprimis tenderet ad evertendum dæmonis imperium, magiæ et superstitioni innixum; vel per ineptissimam fabulam pronuntiatio Dei Nomini, quod Tetragrammaton Christus e templo Hierosolymitano abstulerit. Numquid Judæis meliores Theistæ? Religionis, quam Christus instituit et Miraculis confirmavit, hostes infensissimi, Miracula Christi et Apostolorum variis artibus, miris fraudibus, aut causis mere naturalibus adscribunt, ac divinitate Christi et Religionis explosa, solum adorant idolum rationis. Quippe paris perfidiæ par causa, prævæ animi affectiones, excæcatio mentis, obduratio cordis, spiritus rebellionis in Christum; sed et par poena utrinque consequetur, hac in vita abjectio incredulorum inter quisquilias hominum, et in altero seculo mors secunda in loco tenebrarum et tormentorum.

SECTIO IV.

RELIGIO CHRISTIANA A VATICINIIS EXACTISSIME ADIMPLETIS STABILITA.

§ I. PRÆCOGNITA.

I. Quod olim MARCIONITÆ, hoc aiunt hodie SOCINIANI, veteres Prophetias esse superfluas ad demonstrandam Jesu Christi divinitatem; et quod THEODORUS MOPSUESTENUS impie docuit ab Ecclesia propterea condemnatus, hoc recoquunt hodie minuti Philosophi, nullam probandi vim inesse Prophetiis. GROTIUS vaticinia non tam prosunt ad firmandam fidem, quam ad ornatum fidei et fomentum pietatis; quam vero sententiam totam turgere fermento Socini, notat HUETIUS: consentiunt GROTIUS Episcopus et SIMONIUS. IMPIUS COLLINUS, ut Christianam Religionem vaticiniis innixam ceu falsam suffodiat, cum grege Theistarum Prophetiis, utpote mere typicis, mysticis et ænigmaticis, vim et efficaciam denegat omnem. Verum Prophetiam et a solo Deo esse, et ad veritatem probandam habere prærogativam divinitatis, docent sacræ litteræ, testatur communis gentium persuasio, evincunt notio, natura et objectum prophetiæ versantis circa futura contingentia, quæ homo naturaliter cognoscere nequit; sive in seipsis, cum non existant; sive in causis

creatis, cum ad hunc effectum necdum sint determinatæ. Atque hinc est, quod Christus Judæos incredulos remiserit ad Mosen et Prophetas; quod Petrus, Paulus, veteres Apologetæ omnes et Patres gravissimi ad stabilendam Christianam Religionem usi sint scriptis Prophetarum ceu validissimo argumento. Inde Gentiles adeo teste Huetio persuasum habebant, « omnem prophetiam facultatem esse a Deo », et vates futurorum præscios appellabant Divinos; hinc Isaias ait : *annunciate, quæ ventura sunt in futurum, et sciemus, quia Dii estis vos.*

II. Id genus Vaticiniorum ubertim profundunt sacræ paginæ de Christi adventu, nativitate, passione, morte, resurrectione, ascensione, illapsu Spiritus sancti, vocatione Gentium, Judæorum dispersione et novo Christi regno, ita ut quater mille annorum oracula Prophetica, ad minimas etiam circumstantias exactissime impleta, eventus comprobaverit. Ac profecto ni tot Prophetarum certissima prædictio antecessisset; cuinam mortalium credibile fuisset, Christum (cui tot et tam luculenti Messiae characteres ex Veteri Testamento congruerent, et eo quidem tempore, quo communis per orientem vigeat persuasio de adventu Messiae) a Judæis rejectum, quin et morte turpissima trucidatum iri; qua tamen ignominia nullum alium, qui se Messiam falso jactitabat, unquam affecerunt? Si vel conferantur prædictiones ISAIÆ de excidio Babylonis per Cyrum cum Herodoto ex Xenophonte; item CHRISTI exacta designatio Jerosolymæ unaque Reipublicæ Judaicæ subvertendæ cum historia Josephi; illucescet clarissima undique prædictorum cum prædictionibus conspiratio. Cum vero innumera fere sint Vaticinia, quorum notitiam, lucem et veritatem sacræ litteræ aliunde suppeditant; duntaxat geminas hic spectamus, de Christi Resurrectione et de Excidio Jerosolymæ omnium præstantissimas; tum quod earum auctor sit auctor Religionis Christianæ; tum quod sint fundamentum Christianismi contra Judaismum; tum quod usitatis incredulorum atque impiorum efflugiis non ita pateant.

Conferantur hic ISAIAS C. XIII. XIV. XLV. VI. VII. LUCAS II. 26..., III. 15. MATTH. III. 3. HERODOTUS L. I. c. 190. XENOPHON L. VII. Cyropedia. JOSEPH. LL. de Bello Jud. et L. ult. de Antiq. SUETONIUS in Vespas. c. 4. TACITUS Hist. L. V. c. 13. Ex quibus etiam manifestum redditur, nullo alio tempore, quam statim post Christi mortem, tot extitisse non sine sequacibus pseudo-christos, qui pro vero Messia sese venditarent.

§ II. THEMATA.

I. Vaticinium Christi de sua Resurrectione invictissimum divinæ Religionis a Christo institutæ argumentum est.

PROBATIO. Christus hanc suam Resurrectionem, quam ringentibus nequicquam Theistis credit universus orbis, ipsemet propalavit ceu divinissimum signum suæ a Patre legationis. Noverant hostes Christi, hanc resurrectionis factam esse prædictionem, antequam resurgeret. Contigit ea post tres dies, uti prædicta fuit. Hujus testes erant Apostoli integerrimæ fidei, qui veritatem rei nosse poterant per quadraginta dies conversati cum Christo post ejus resurrectionem, edentes et bibentes et sermocinantes cum eo, contre-

ctatis adeo vulneribus Christi; et cum hæc omnia ante suam mortem promississet, de veritate divinæ apparitionis magis certi erant inde, quod antea haud nimis creduli prædictam sibi resurrectionem Christi vix capere aut possent aut vellent, dum oculis manibusque eam percepissent. Fucum autem facere hic Apostoli nec volebant nec poterant; tum ob candorem animi sincerissimum, quem ipsi hostes suspexere; tum ob ingentem zelum, quo suum quoque sanguinem huic de Christi resurrectione veritati devovebant; hinc palam et liberrime eam profitentur in loco, in quo contigit, eo tempore, quo milliones Judæorum erant Jerosolymis, et quorum intererat plurimum, rem istam maximi momenti discutere, utpote cujus veritas veritatem ac divinitatem Christi, Religionis vero et Reipublicæ Judaicæ stupendam catastrophem eodem puncto temporis demonstraret.

Horum omnium clarissima testimonia exhibent MATTHÆUS, C. XII. 39... XXVI. 61... XXVII. 63. JOANN. II. 21... XX. 24. LUC. XVIII. 34... XXIV. 41. et 21.

Igitur Resurrectio Christi undequaque certissima est, 1º. ex parte testium, qui erant sat multi, quia plures quam quingenti, et primarii inter illos Apostoli; testes oculati, et qui serio ac frequenter testantur appellato tribunali divino, implorato Dei nomine, et ostensa virtute thaumaturga; testes in loco rei gestæ, statim ab eventu rei, palam et modo maxime solemniter; testes probi, virtute sua spectabiles, et de facta resurrectione plenissime convicti ac persuasi; testes quorum testimonio omnes moralis evidentiae insunt characteres, et cujus fallacia certo ac necessario detegi debuisset. 2º. a Judæorum persuasionem, sive spectemus modum, quo Apostolorum de Christi resurrectione testimonium exceperunt, sive modum agendi contra Apostolos ob istud testimonium. 3º. ex connexionem factæ resurrectionis cum certissimis eventibus tum antecedentibus, tum consequentibus. 4º. ex absurdissimis sequelis adversus Apostolos ceu homines sine omni Religione, sceleratissimos, nebulones et impostores pessimos æque ac stupidissimos, quorum Dux et Caput S. PETRUS (prout hic acute ratiocinatur COLLET ex DUGUET, *Principes*, pag. 236.) his fere verbis post Christi mortem usus sit ad Apostolos.

En tandem occubuit in cruce Magister noster! Promiserat is equidem se die tertia resurrecturum, id quod sperabamus, sed spem fefellit eventus, nec jam dubium, quin fœdus fuerit impostor, qui filium Dei se esse blasphemabat, et supernas nobis in regno suo sedes pollicebatur. Quid ergo jam nobis agendum? Unum e duobus; ut vel ad sordidam nostram piscatus artem revertamur, vel Jesum hunc a mortuis surrexisse, nobisque per multos dies apparuisse mentiamur. Et hanc partem ut grandibus animis longe digniorem propono vobis. Nec vero me fugit, quantis ea difficultatibus subiaceat. Ne quid enim dissimulem, disseminandum erit ubicumque mendacium ea mentis intrepiditate, qua nec alii veritatem annuntient. Pugnandum erit contra carceres, torturas, mortem ipsam et forte immanissimam. Jam nunc prævideri debent mala hæc omnia et contemni. Interea, et id vos serio commonitos velim, nihil undecumque expectandum erit solatii; non a conscientia, cujus e contrario remorsus et clamores sedulo compescendi erunt; non a Deo, qui mendaces plectit, nedum remuneret; non a Jesu, cujus in gloriam inaudita hæc meditatur, et qui æque parum salvabit nos,

ac seipsum salvare potuit; non ab amicis, quibuscum id nunc inimus consilii, quia alii post alios cadent, nec forte deerit novus Judas, qui promissis allectus aut victus conscientia et futuri iudicii timore nostram hanc totam machinationem revelet, et tetram impostorum labem miseris jam et afflictis inurat. Macti tamen este animis, ite, volate et id unum metuite, ne quid in terra, in coelo, in inferis vereamini! En summam pacti inter Apostolos incundi, ut orbem totum deluderent. Quis autem credat hoc intervenisse pactum, quis ejus successum sibi persuadeat, nisi stolidissimo quovis Theista stolidior?

Lucem dictis afferunt Matth. XXVIII. Luc. XXIV. 48. Act. Apost. I. 8.-22... II. 32.-36... IV. XVI. XVIII. XXV. 1. Corinth. XV. 6...

II. *Vaticinium Christi de Excidio Jerosolymæ et Reipublicæ Judaicæ Eversione, efficacissimum Christianismi Judaismo surrogati testimonium est.*

PROBATIO. Christus apertissimis verbis prænuntiavit Templi et Urbis devastationem, nec non Gentis Hebrææ durissimam servitutem et funestissimam dispersionem una cum præcedentibus et consequentibus, et quidem pro illa tum ætate hominum obventuris. Hæc Christi prædictio diu antecessit rei eventum, et Matthæus ac Lucas multo tempore ante dirutam Jerosolymam idem Vaticinium publice ediderunt. Christus nonnisi ex spiritu prophetico ea potuit prænuntiare; quamvis enim ex judaico rebellionis spiritu bellum cum Romanis et fata Judææ aliquatenus posset prævidere, non vero terræ motum, pestilentiam, famem et tot pseudochristos, quibus sine prodigiis credituri sint Judæi, qui veris ac splendidissimis Christi miraculis nequicquam movebantur, certo præsagire potuit sine Numine. Huic Christi præsagio certissimus respondit eventus, prout testantur JOSEPHUS, TACITUS, EUSEBIUS et EPIPHANIUS, præprimis autem JULIANUS Apostata; qui cum eam prophetiam Christi evacuare contenderet, atque ad restaurandum Templum Judæos adigens pecunias et ingentes sumptus profunderet, subito terræ motus ac erumpentes flammæ conatus omnes ita dissiparunt, ut in hunc usque diem nec patriæ, nec urbis, nec Templi spes ulla Judæis affluat.

Recole hic MATTH. XXIV. LUC. XXI. JOSEPH. LL. de Bello Jud. EUSEB. L. III. c. 5. EPIPHAN. hæresi 29. THEODORET. L. III. c. 20. PHILOSTORG. L. VII. n. 9. SOZOM. L. VI. c. 22. præcipue AMMIANUM MARCELLINUM Juliano Imp. cœvum, sub quo stipendia meritis scribit: « globi flammarum prope fundamenta crebris adsultibus erumpentes fecere locum, exustis aliquoties operantibus, inaccessum; hocque modo cessavit inceptum. » Et S. CHRYSOSTOMUS Juliani ævo propinquior in oratione (quod Christus sit Deus) sic habet: « nam ætate nostra Imperator facultatem tunc dedit et cooperatus est; opus incepere, at ne vel minimum ultra progredi potuere; sed ignis a fundamentis exiliens omnes fugavit... Indicium est, quod hactenus nudata appareant, ut videas ipsos quidem fodere cœpisse, sed ædificare non potuisse, obsistente Christi sententia ». Idem testantur GREG. NAZ. AMBROS. RUFFIN. SEV. SULPIT. CASSIODOR. et FRECULPHUS LEXOV.

Obj. I. Omnes seu figuræ seu prophetiæ tam erant obscuræ ac ambiguæ, ut nihil certi exinde rescire potuerit aut Synagoga aut Ecclesia: sic LXX.

Hebdomades DANIELIS laborant æquivocatione; sive initium spectetur, ex verbis Prophetiæ; sive terminus ob discordantem chronotaxin: Prophetia JACOBI varium in sensum a Judæis detorta nihil roboris habet. Atque hæc tamen omnium præcipua sunt vaticinia. Tandem si per tot secula lux tanta vaticiniorum effulsit; ecur non crediderunt Judæi? ecur necdum exterminata gens Hebræa tantæ obsistens claritati?

RESP. Dari Prophetias pro certò temporis spatio et aliqua ex parte obscuras, quæ tamen per eventum claræ fiunt et perspicuæ; non obstat veritati Prophetiæ, nec Dei gloriæ, nec utilitati hominum. Quamvis enim vaticinium, dum ejus durat obscuritas, vim probandi non habeat; tamen ubi Deo placuerit, snarum Prophetiarum dare intelligentiam (ubi eventus prædictioni exacte responderit; ubi vel a Scriptoribus theopneustis vel ab Ecclesia earum sensus fuerit determinatus) procul est obscuritas et ambiguitas, impletæ sunt conditiones; et Prophetiæ miro fulgore collustrant tam Christum, quam Christi Ecclesiam. Id quidem manifestum de plerisque V. T. vaticiniis, jam nunc vel ante Christum, vel in Christo, vel post Christum eventu comprobatis; et de illis Christi vaticiniis supra memoratis manifestissimum est.

De illa DANIELIS certum, quod temporis discrepantia non excedat ducentos annos, et plures jam fluxerint, quam mille septingenti. Ad illam JACOBI ipsimet Judæi respondent (Joannis XIX.) *non habemus Regem, nisi Cæsarem*; ergo cum ex propria confessione non haberent Regem, nisi extraneum, et alium habere nollent; Messias tunc venerat, isque Jesus Christus. Quod nihilominus ad tantam lucem cæcutiant Judæi, pervicacia est, quam etiam æmulantur Theistæ, et pejus quidem. Adhæc si Judæi conversi fuissent ad Christum omnes, non essent nobis testes, nisi suspecti; et si fuissent exterminati omnes, non essent nobis testes amplius ulli. En! quam admirabilis Christi erga suam Ecclesiam contra incredulos providentia?

De figuris, quod non omnes debita luce caruerint, exemplo sit vel unica illa de JOSEPHO Christi typo splendidissimo: Joseph prædilectus patri, missus a patre ad fratres, innocens divenditus a fratribus, inter duos reos insons in carcere detentus, uni prædicit salutem, et mortem alteri, inde dominus fratrum et salvator populorum effectus est. Numquid Jesus Christus, unigenitus Dei Filius et primogenitus fratrum, ad fratres descendit, a fratribus proditus et venditus, medius inter duos latrones suffixus est cruci, unum salvans et alterum derelinquens, inde Dominus omnium et mundi salus?

Obj. II. Ut vim habeat prophetia, hæc tria requirit ROUSSEAU: ut sit ipse testis prophetiæ, dum profertur: ut ipse videat eventum: ut certo ipsi constet, eventum non potuisse fortuito congruere; siquidem sequi possit eventus vel ad falsam etiam prophetiam ex Deuteronomii capite decimo tertio, vel naturali via aut casu. Ac demum quis scit, vaticinia veteris et novi Testamenti non esse conficta a versipellis, præsertim Judæis et Christianis, quorum intererat, suam Legem vel Mosaicam vel Christianam ceu vere divinam orbi persuadere?

RESP. Insulsiat apicem hic contingunt increduli: nam quis sapiens unquam existinare potuit, oracula Prophetarum (qui unius Dei gloriam intendebant nihil non mali propterea perpassi, et qui missionem suam mira-

cilis confirmabant) fuisse procusa vel ab Ethnicis, quibus curæ plane non fuit, unius Nazaræi suorum Deorum hostis gloriam aut Religionem promovere : vel a Christianis, quos, ut Judæos lucrifacerent, palam fingere oportuisset oracula, quorum falsitas publica statim notorietate constitisset : vel a Judæis, qui Christo erant capitaliter infensi, et venientem in propria non receperunt? ROUSSEAU autem plane pyrrhonicus est, quod nisi ex ore Prophetarum aut ipsius Christi vaticinia ipse audiverit, de iis dubitat, tametsi libris sint consignata, de quibus indubie constat, quod longo tempore ante eventum prophetiarum extiterint : qui nisi eventum suis ipse oculis conspiciat, itidem dubitat, quamvis certissima historiæ monumenta illum velut oculis exhibeant : qui tametsi res prænuntiata a sola Dei voluntate pendeat, ab homine autem nonnisi theopneusto prævideri ac prædici unquam potuerit, adhuc dubitat, ne casus aut naturalis causa prædictionem impleverit.

Esto, quod possit eventus sic consequi; non tamen naturalibus etiam indiciis ita prædici potest, cum hæc sit notio prophetiæ propriæ ac strictæ sumptæ : certa cognitio et prædictio rei libere et contingenter futuræ, quæ nulla arte humana, nullis naturalibus indiciis prævideri potest. Deut. XIII. sermo non est de eventu veræ prophetiæ proprio, quem Deus Deut. XVIII. ceu regulam certam veritatis assignat; sed de eventu qualicumque naturali sagacitate prævidendo, et de prophetia improprie dicta, qua Deus dici potest tentare homines, uti ibidem : *tentat vos Dominus*, nempe permittendo dæmonem vel hominem nativa uti industria ad explorandam hominum fidelitatem. Jussit ergo Deus hoc in casu eventum ejusmodi non curare, cum ex prava doctrina talis prophetæ ad idololatriam inducente pateat, veram hic divinamque prophetiam esse non posse.

Obj. III. Poterant Apostoli fuisse vel decepti vel deceptores; ergo illorum auctoritas non præstat indubitata fidem de Christi resurrectione; præsertim cum Christus ipse eam fecerit suspectam, suam promittens resurrectionem post tres dies, quæ tamen ante tertiam diem jam contigit; cum Evangelistæ in describenda resurrectionis historia a se invicem dissideant; cum Christus post resurrectionem suam solis discipulis et quibusdam feminis phantasie ludibriis admodum obnoxii apparuerit; cum et custodia militum testata sit oppositum, videlicet noctu venisse et furatos esse corpus Christi, militibus somno oppressis.

Resp. Apostolos nec decipi nec decipere aut potuisse aut voluisse, docet Thema I. Sit vero etiam figmentum aliquod resurrectio Christi, in quod conspiraverint Apostoli duodecim; sed cum admodum proclive sit cor hominum ad levitatem ac mutationem, flexile ad minas et promissa, atque inhians bonis; vel uno illorum aut illecto hisce illecebris, aut conterrita a vinculis, tormentis ac morte, perditum erant omnes. Poterat quidem Christus, quoad cum iis conversatus, eos hac in arte sustentare; si vero postea nunquam iis apparuisset, quid demum stimulasset ad id facinus tot inter discrimina prosequendum? Christus resurrectionem suam prædixit ad morem Judæorum, qui, quod intra tres dies geritur, tertia die agi dicunt et compleri : sic intellexerunt Pharisei, qui custodiri volebant sepulchrum usque in diem tertium : sic disertiores Græci particulam *μετὰ* sæpe pro *ἐν* et *εἰς*, et Evangelistæ hebraizantes *μετὰ* pro *be* usurpant hic, uti alias sæpius.

Discordia Evangelistarum nonnisi apparens est, et contra Theistas probat, quod non ex condicto sua concinnaverint Evangelia, facillime alioqui evitatis quibusvis levioribus discrepantiis. Testes vero mulieres etiam Deo adhibere placuit; quid obluctaris, incredule? Illusiones mulierum prætexis, quas tu quidem somnias, at vel pia et attenta lectio Evangeliorum circa rei hujus seriem omnino dissipat. Apostolis suis apparuit redivivus; sed illa ipsa in credendo difficultas, quæ soli evidentiae tandem cesserit, mirifice illustrat veritatem resurrectionis. Demum quam misere circa milites et discipulos hallucinantur Theistæ? illi dormierint, et simul viderint, ut testes esse possint? hi in captivitate Christi omnes profugi, et post mortem Christi præ timore cubiculo abdit, nihilominus in sepultura Christi milites armata manu fugaverint contra Præsidis imperium, contra militum reluctantiam, et contra Judæorum conatus omnes fregerint sigillum, lapidem prægrandem in silentio revolverint, corpus Christi sustulerint; quin ulla cuniculorum indicia extiterint, quin procul deinde fugerint, ut potius Hierosolymam sint ingressi? Apage nœnias; et ut cum S. AUGUSTINO loquar: « cælum tonat, taceant ranæ »!

Est jam medium fere seculum, quo a DITTON (ut testis est PATUZZIUS) ad singulare certamen provocati sunt Theistæ quoad unicum divinæ Revelationis de Christi Resurrectione argumentum oppido invictissimum; et in hunc diem ausus est nemo cum tanto pugile hac in arena congrredi et confingere: quanta diffidentia causæ, scilicet impiæ?

Obj. IV. Christus palam mortuus palam debuit resurgere, et coram Judæis ad cælum ascendere, ut juxta scopum suæ Resurrectioni et Ascensioni præfixum suam Religionem firmaret validius, cunctis statim ab initio cen indubiam persuaderet efficacius, Judæis etiam et Sacerdotibus se videndum præbens, veritatem ac divinitatem suæ doctrinæ invictè probaret.

RESP. Judæi ista obijciunt? quam imperite! numquid multa credunt in fidem unius etiam testis, uti raptum Eliæ ob testimonium unius Elisæi. Theistæ hæc oggerunt? quam inscite! Quid enim si opponat Atheus: si Deus existeret, is deberet suam existentiam tam aperte et tam universe manifestare, ut eam nemo mortalium posset in dubium vocare? Nimirum ut Deus Religionem naturalem adstrueret, satis erat, illam validis quibusdam rationibus firmare, relictis licet nonnullis difficultatibus, quæis Athei et gentiles quondam abusi sunt. Ut Christianam adstrueret, satis non est, eam argumentis stabilire, quæ omne prudens dubium excludant, et quibus jam cesserit tota antiquitas Sapientiorum? Christi resurrectionem decantant feminae, prædicant Apostoli, eloquuntur milites sepulchri custodes, resciant Principes Sacerdotum a militibus (quorum vero silentium aut mendacium pecunia emerunt) plures quingentis eandem asserunt, et quod asserunt, innumeris ac splendidis miraculis orbi persuadent; eccur soli propemodum Judæi et horum æmuli Theistæ refragantur? quippe animo fixum est non credere, sicut nec miraculis Chrisli quamvis palam editis, ita nec ipsi Christo resurgenti.

Sane qui spiritum blasphemiae in Judæa gente novit penitus, is facile perspiciet eorum ludibria Christo Judæis apparenti impingenda: quis scit, num vere mortuus fuerit? num implicat reipsa vixisse Christum, ubi de cruce

fuit depositus? nonne Pilatus mirabatur, si jam obiisset in cruce? quam facile erat, cum opera Nicodemi et unguentis feminarum velut a deliquio redire ad seipsum? quin et splendor corporis et nubes lucida, quæ suscepit Christum ascendentem, eorum cavillis patuissent: quippe negassent, Christum vere ascendisse, sed spiritum nescio quem Christi forma indutum, verius spectrum aliquod aut merum phantasma. Imo sexcenta alia quamvis miserrima effugia excogitassent potius, quam fassi unquam fuissent, Christum a mortuis vere resurrexisse. Expulit Christus dæmonia; inferendum erat; ergo Christus est contra dæmonem; sed inferebant, quod Christus sit cum dæmone. Curavit Christus infirmos et quidem virtute miraculorum et quidem in Sabbato; concludere oportebat; hic ergo homo vere ex Deo est, qui vel in Sabbato facit opera Dei; sed concludebant, eum non esse ex Deo, qui etiam in Sabbato ab ægrorum curatione, hoc est, a miraculis se non abstinuit. Inde vero quid pronum magis, quam credere, perfidos id genus homines, ubi Christus a mortuis redivivus ipsis apparuisset, minime confesuros fuisse: vivit Christus, ergo resurrexit a mortuis; sed ejus oppositum: vivit, ergo mortuus non fuit. Hujus perfidiæ exemplum edidere in die Pentecostes, quo virtutem Spiritus sancti ceu ebrietatem deridebant. Mirabantur, obstupescabant, et Jesu divinitas sole clarius illucescebat; verum ad ipsam hanc lucem oculos clauderant, ut possent cavillari, quod ebrii sint Apostoli et musto pleni.

Vide CL. DITTON, *la Religion Chrétienne démontrée par la Résurrection de N. S. J. C.* Item P. ANTON. VALSECCHI O. P. *Dei Fondamenti della Religione, e dei Fonti dell' Empietà*, Paduæ 1767.

Obj. V. Christi Vaticinium de excidio Jerosolymæ tam erat obscurum, ut illud Apostoli nec intelligerent, nec crederent. Evenit autem eversio Reipublicæ Judaicæ per Titum alio longe modo, et aliis plane de causis, quam Christus prædixerat, et Christiani enarrant. Demum quis vidit, ea omnia sic contigisse in Templo et Urbe, prout hodieum a Christicolis venditantur?

RESP. Quis scit? quis vidit? hæc tota impiorum armatura est, qua Christi, Apostolorum, Evangelistarum, Sanctorum Patrum, testium in vita et in morte fortissimorum, omnium Scriptorum, Christianorum, Judæorum et Paganorum probatissimam fidem et summam auctoritatem subruere conantur; sed ausu quam ridiculo, tam infausto. Nonne Christus apertis ea verbis edocuit sæpissime: 1°. ubi de NUPTIIS, quas suo Rex filio (Pater æternus suo Unigenito et Ecclesiæ ejus sponsæ) adornaverat, sic elocutus est: misit Rex servos suos (Joannem et ejus discipulos) ut ad Regis nuptias, ad gratiam et gloriam Jesu Christi Judæos invitarent, qui autem venire renuerunt: misit iterato alios servos, quippe Apostolos; neque hos audierunt, sed opprobriis, suppliciis et morte affecerunt eos: inde Rex iratus misit exercitus suos, famem et pestilentiam, et occidit illos latrones, civitatem autem eorum, Jerosolymam per Romanos succendit igni. 2°. Ubi sub VINEE parabola idem prædixit Christus: Paterfamilias, ait, plantavit vineam (Deus Synagogam) huic sepem circumdedit, intellige Dei præsidium et custodiam Angelorum; fodit toreular in ea, hoc est, Legem tulit, quæ ex Judæis virtutes exprimeret; ædificavit turrim, Templum scilicet et in eo cultum Dei maxime sublimem; locavit eam agricolis (summis Sacerdotibus, Regibus, Scribis et

Magistratibus) ipse peregre profectus : cum vero tempus vindemiæ appropinquaret, misit servos suos Prophetas, ut fructus vineæ colligerent; sed agricolæ sive Judæi alios ejus servos cædebant, uti Hananum, Michæam et Jeremiam; alios lapidabant, uti Zachariam filium Barachiæ; alios occidebant, uti Isaiam, Ezechielem et Amos : iterum misit alios servos, alios quippe et plures Prophetas, et similiter iis faciebant, uti recenti exemplo est Joannes Baptista. Filium ergo, quem habebat unicum, novissime misit; et apprehensum eum ejecerunt extra vineam et occiderunt : ideo dico vobis, ait Christus ad Judæos, quia auferetur a vobis Regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus, hoc est, non eritis vos deinceps Ecclesia, et gens Dei, indeque auferentur a vobis omnia etiam bona, quæ sunt populi Dei.

Ne vero quemquam aut ætate aut ingenio minorem ea veritas lateret, eandem sine parabolis et apertissime et frequentissime proposuit Christus : implete, inquit, vos nunc viventes Judæi, mensuram patrum vestrorum, qui Prophetas occiderunt; ecce enim ego mitto ad vos Prophetas, Sapientes et Legis Doctores, viros plenos Spiritu sancto (meos discipulos et Apostolos) sed ex his alios occidetis et crucifigetis, alios in Synagogis vestris flagellabitis, ut veniat super vos omnis sanguis justus ab Abel usque ad Zachariam; amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam; Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis Prophetas, et lapidas eos, qui ad te missi sunt! quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta: O si cognovisses et tu (Jerusalem) diem visitationis tuæ (ita inter lacrymas Jesus) et quidem in die tua, qua vides, sed non agnoscis Redemptorem tuum, tametsi omnibus Messiae characteribus insignitum! Ecce propter hanc cæcitate tuam et obstinationem venient dies in te, et circumdabunt te inimici tui, Romani, vallo, et coangustabunt te undique, et ad terram prosternent te, et filios tuos, qui in te sunt, et non relinquent in te lapidem super lapidem. Demum etiam recenset mala, famem, pestem, terræ motus, seditiones, bella, iram et furorem hostium, ac Jerosolymæ per gentes conculcationem acerbissimam, turpissimam, luctuosissimam.

Quid ad ista increduli? hucusque nonnisi opprobriis et sannis, argutiis et fallaciis Christi fidem invasere, atque ideo identidem egregie vapularunt. Do consilium, ut posthac feliciori Marte decertent: desistant profundere libros et schediasmata, utpote nullius in hanc horam frugis aut victoriæ pro Theismo; et omnes eo intendant nervos, ut illam Christi prædictionem de Judæis (qua revelatum, Hebræos nunquam ad finem usque mundi fore in populum et veram gentem, ac nunquam reædificandum esse eorum Templum; in qua vero Revelatione plurimum confidit ac vere triumphat Christi Ecclesia digito ostendens, quot Judæos ubique dispersos, tot veritatis Christianæ testes nunquam defuturos) penitus subvertant: Judaicam resuscitent Rempubicam, victimas, altare et sacerdotium Aaronicum restituant, faciantque Templum illud Judæorum reædificari Jerosolymæ. Et possibile reddent Theistæ, quod ceu impossibile tenet ac tradit Ecclesia; imo quod Christus ceu veritatem prædicavit, falsissimum efficiant; sicque Christum, Evangelium et Ecclesiam ceu erroris et mendacii reos constituent, ac prorsus evertent. Dedi consilium, cujus executionem incredulis relinquo.

Vide MATTH. C. XXI. 33-41. MARC. XII. LUC. XX. MATTH. XXIII. 35. LUC.

XIX. 41. MATTH. XXIV. 6. LUC. XXI. 9. Atque de his omnibus quam copiose, tam erudite ac nervose disserit P. MATRUS LINDEMAYER in egregio Opere : *Die grossen Merkmale der Gottheit Jesu, Augsburg 1767.* pag. 380-467.

Obj. VI. Oracula prophetica designant Ecclesiam ejusmodi, quæ dominetur a mari ad mare, inter omnes gentes, et ad mundi finem usque : hæc vero elogia minime quadrant in Christianam Religionem, quæ pene nullos in Sina, in Persia, in America progressus fecit ; aut si Evangelium Christi jam ubivis prædicatum est, juxta aliam prophetiam advenit consummatio seculi et finis mundi, MATTH. XXIV. 14.

RESP. Si nossent increduli phrasin sacræ Scripturæ, et genium idiomatis orientalis indefinite exprimentis, quod definite vult intelligi ; nossent utique, quod prophetiæ de Religionis Christianæ amplitudine non ad rigorem mathematicum, sed in sensu morali sint accipiendæ. Quid tritum magis, quam veterem Romam mundi dominatricem audivisse, ut adeo Liber I. MACHABEORUM edicat, *Romanos omnem locum possedissee consilio suo et patientia*, quamvis nunquam toti mundo dominata sit Roma ? Numquid a DANIELE II. 39. Alexander dicitur imperaturus universæ terræ, licet mediam ad summum partem Asiæ subjecerit, et in Europa atque Africa longe minores provincias occupaverit ? Quin et Prophetæ suorum verborum interpretes sensu minus generali sunt elocuti : *Ibunt populi multi et dicent, venite et ascendamus ad montem Domini*, ISAIAS II. 3. Ac præterea unde sciunt increduli, gentes hucusque necdum credentes in Christum nec deinceps credituras esse ?

Demum verba Christi apud MATTHEUM eum sensum non habent, quod, ut primum facta fuerit universis gentibus Evangelii annuntiatio, confestim sequatur finis mundi : sed eum, quod Legi Evangelicæ ad finem mundi perstituræ non sit alia Lex surroganda ; nec prius futura sit consummatio seculi, quam facta sit prædicatio Evangelii in universo orbe.

§ III. COROLLARIA.

Quod NATHANAELI dixit PHILIPPUS, quivis sibi incredulus dictum habeat : *quem scripsit Moses in Lege, et Prophetæ, invenimus Jesum filium Joseph a Nazareth* : (Joann. 1. 5.) Veni igitur, incredule, et vide, num exstet alius quis, cui tot seculorum divina eloquia et oracula exactius conveniant, quam Jesu Nazareno ? veni et vide in libris, ab ævo Mosis usque ad tempus Machabæorum Deo aspirante exaratis, Jesum Christum, ejus mysteria, vitam et mortem in figuris, typis et titulis copiosissime, luculentissime, magnificentissime præsignatum ac prædicatum ! Si vel unicus Propheta mortem Christi et passionem, et secuturam Judæorum abjectionem, gentium vero conversionem tam dilucide prædixisset ; nonne id summum esset prodigium, fide in Jesum Christum prorsus dignissimum ? cum vero per tredecim fere secula a diversissimis Prophetis, locis et temporibus diversissimis, ea omnia fuerint prænuntiata ; quid hæsitās, Hebræe, venire, videre, credere et diligere Jesum Christum, verum Messiam ? et quid audes, sacrilege Theista ! ad quem venisti, quem vidisti, et in quem credidisti, majori nunc perfidia respucere auctorem et consummatorem fidei ? Aspernaris veritatem, fidem, certitudinem et glo-

riam Resurrectionis, quam ceu fundamentum nostræ Religionis ascensus Christi, descensus Spiritus sancti, mira per universum fidei Christianæ propagatio, et eventa post mortem Christi omnia demonstrarunt? Vates tibi sum : excidio Jerosolymæ et Judæorum exterminio involvendus es, et supremus vindex suæ Religionis ridebit in interitu sui derisoris.

De Hebd. DANIELIS et prophetia JACOBI, vide HUETIUM in *Demonst. Evangel.* prop. IX. c. 8. LAMY in *Apparatu Chronolog.* P. II. c. 3. Item, *Preuves de la Religion*, P. III. art 2. P. FRANC. WIDDENHOFER S. J. P. I. Tom. II. de sacra Scriptura. P. THOM. HOLZKLAU S. J. *Instit. Theolog. de Deo Incarn.*

SECTIO V.

RELIGIO CHRISTIANA MIRIFICE PER UNIVERSUM PROPAGATA ET CONSERVATA.

§ I. PRÆCOGNITA.

I. Si Theista (quod nemini sensato, nec sibi persuadebit) Prophetiarum ac Miraculorum omnium fidem impudentissime abneget; huic belle Augustinus : « Tametsi nec Prophetæ oraculis, nec miraculis Apostoli Christianæ Religionis veritatem demonstrassent; hoc unum nobis grande miraculum sufficit, quod terrarum orbis sine ullis miraculis crediderit »; hoc est, quod resipuerit orbis sive ab idolorum cultu, sive a legalium observantia, nec resipuerit credendo solum, sed novum vitæ genus cœperit in lacrymis, in humilitate, in pœnitentia, in castitate, in constanti simul et placida injuriarum, cruciatuum ac mortis etiam perpessione. Si Judæi abhorreant a Christiana Religione, eo quod Christiani (prout in suis libris sæpius conquesti sunt) nullos Prophetas, nulla miracula, nullas rerum mirabiles habeant conversiones, tametsi Christum magnum Regem et magnifica de Messie triumphis illa Veteris Testamenti vaticinia prædicent, nullos tamen regii muneris actus recitare possint, quibus ante Christum Judæorum Respublica per tot secula gloriabatur; his longe plura et majora singularis providentiæ Christi erga suam Ecclesiam, quam olim erga Synagogam, argumenta exhibemus, in effusione donorum Spiritus sancti in primos Christianos, in mirabili propagatione Evangelii, in efficacia incredibili doctrinæ Christianæ, in Martyrum constantia, in cessatione Oraculorum, in fati Reipublicæ Judaicæ, in mortibus Cæsarum, qui persecuti sunt Religionem Christianam, in triumphis denique Ecclesiæ contra internos externosque hostes semper incolumis. Quæ sane beneficia Christi illis quondam genti Judaicæ collatis tanto sunt augustiora, quanto præstant terrenis spiritualia, tantoque illustriora, quanto terra Chauaan majus et magnificentius theatrum est Orbis universus.

II. Inter innumera gravissimaque fidei impedimenta stabat, persistebat

et crescebat Christi Religio non sine prodigio omnium maximo. Christum prædicat PETRUS, et appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia. Alia vice quinque millia susceperunt baptismum regenerationis. De reliquis testatur LUCAS, quod creverit numerus discipulorum in Jerusalem valde, et multa etiam turba Sacerdotum obediverit Evangelio. Magis autem in dies augebatur credentium multitudo virorum ac mulierum, ut statim initio facile quindecim millia conversorum ad Christum Judæorum Baronius recenseat. Quid sancti Apostoli per universum orbem ac præprimis S. PAULUS in plurimis gentibus ad plantandam et amplificandam Christi fidem effecerint, verbis vix exprimi potest. PETRUS Ecclesiam fundavit Antiochenam ad Orientem, et versus Septentrionem Ecclesias Ponti, Cappadociæ, Bithyniæ et Illyrici; versus Meridiem Ægyptum, Arabiam, Æthiopiam et Africam Christi fide per MARCUM collustravit, cujus lucem ipse in Occidentem intulit.

Roma adeo subdirissima tyrannide NERONIS per quadriennium, DOMITIANI per biennium, et TRAJANI per plures annos redundavit a Christianis. Atque inde ab ævo Apostolico multo magis effloruit Christi Religio altero et tertio seculo æræ Christianæ, frustra ringentibus furiis Trajani, Adriani, M. Aurelii, L. Veri, et Severi, ad usque CONSTANTINUM M., a quo tandem tempore in omnium fere Regum ac Imperatorum coronis Crux Christi, antehac scandalum et stultitia, præ omnibus gemmis resplenduit. Facile igitur demonstrare est, quod ex ista Christianæ fidei propagatione ac conservatione contra Judæos et Incredulos mire eluceat Virtus Dei; maxime si spectentur Doctrina, Doctores, Media et Obstacula Christianæ Religionis.

Vide ACTA APOST. C. II. V. VI. JUSTINI Dialogum cum Tryphone. IRENÆI Librum I. c. 3. TERTULLIANI Apologeticum c. 37. OROSIUM L. VII. c. 22. SOZOMENUM L. II. c. 5.

§ II. THEMATA.

I. *Doctrina Religionis Christianæ nonnisi per Omnipotentis dexteram ita propagari potuit.*

PROBATIO. Religio Christiana sive in dogmatibus fidei, sive in præceptis morum e diametro opposita fuit et Paganismo et Judaismo. Attamen quæ Legem Mosaicam, pro qua multoties copiosus Judæorum sanguis profluxerat, convellebat; quæ Deum a Judæis adorandum proponebat hominem ab iisdem Judæis probrosa nece sublatum; quæ totius gentis correxit errores circa Messiam, quem ceu potentissimum Regem et gentium Domitorem illa exspectaverat; eam Religionem tam Judæis ingratham intra paucos annos plura Judæorum millia profitebantur. Attamen Religio, quæ Polytheis unicum Numen, et Idololatriæ verum unius Dei cultum ita proposuit, ut simul edoceret, sacrilege impendi Dei nomen et honores Jovi, Mercurio, Apollini, Veneri et Dianæ; hos totidem fuisse monstra hominum de utroque sexu, quibus error et superstitio templa et vota nuncupassent; eosdem æternis inferorum ignibus cremari, ubi et eorum adoratoribus sedes præparata sit, nisi præteriti temporis ignorantias et delicta pari ad crimen pœnitentia eluant. Religio, inquam, quæ arrogantibus philosophis summam animi demissionem; hominibus famæ ac divitiis inhiantibus sui abnegationem et

terrenorum contemptum; pudicitiam, quæ vel ad umbram sceleris exhorreat, populis ad libidinem projectis eo magis, quod ad illam suorum Numinum exemplis provocarentur; paupertatem gentibus, quæ divinos auro argentoque honores litabant; remissionem injuriarum atque inimicorum sinceram dilectionem aliud prorsus a Diis suis edoctæ nationi, efferæ, indomitæ et ad quamvis offensam spumanti imperaret; inter omnes tamen gentes profecit plurimum, ut uno minus seculo eam amplexi sint Græci, Romani, Indi, et in his docti etiam ac Sapientes.

Hinc TERTULLIANUS L. contra Judæos ait: « Parthi, Medi, Elamitæ, et qui habitant Mesopotamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam, et incolentes Pontum, et Asiam, Pamphyliam, Ægyptum et regionem Africæ trans Cyrenem, et Romani, et Getulorum varietates, et Maurorum multi fines, et Hispanorum omnes termini, et Gallorum diversæ nationes, et Britannorum inaccessa Romanis loca, et Sarmatarum, Dacorum, Germanorum, Scytharum examina Christo subdita sunt ». Idem in Apologet. « urbes, inquit, insulas, castella, municipia, castra, tribus, decurias, forum, senatum, palatium ipsum Christiani impleverunt ». Nonne a Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris?

II. *Præcones Doctrinæ Christianæ nonnisi divina Virtute Orbem Christo subegerunt.*

PROBATIO. Erant Apostoli et Christi discipuli vere pauci, rudes, abjecti, rerum omnium egeni, et ob judaicam originem omnibus invidi: non opes, non honores, non voluptates corporeas, sed adversa omnia spondebant, et fere nihil præter ignominiam, ærumnas, cruces et mortem, quibus ipsimet omnes subiciebantur: ii tamen homines sine opibus, sine armis, sine præsidiiis omnibus humanæ aut potentiæ aut sapientiæ, contra spem omnem inis et summis, doctis et indoctis Religionem Christi ita persuaserunt, ut omni Philosophorum sapientia, omni Principum potentia, omni Ethnicorum furore, omni Inferorum rabie nequiequam prævalentibus, Christi fides (Judæis scandalum et gentibus stultitia) pro unice vera agnosceretur, cum vitæ et sanguinis dispendio teneretur, et Idola omnia, quibus per tot secula parentes eorum litaverant, præcipitarentur, illorumque fana destruerentur, ac utrisque conculcatis et protrititis trophæum Crucis ceu solum adoratione dignum substitueretur. Quam igitur verissima est illa AUGUSTINI sententia: « Incredibile est, Christum resurrexisse in carne, et in cælum ascendisse cum carne; incredibile est mundum rem tam incredibilem credidisse; incredibile est, homines ignobiles, infimos, paucissimos, imperitos rem tam incredibilem tam efficaciter mundo et in illo etiam doctis persuadere potuisse... Jam ergo tria sunt incredibilia, quæ tamen facta sunt ». Videlicet ab illo, qui facit mirabilia solus. Veniant ex Japonia aliquot, ut Pagodam suam orbi ceu Deum obtrudant, et nescio quæ prædicent, at sine miraculis; quid demum efficient? ubi digitus Dei non est, nequiequam commovetur Orbis terrarum.

Sicut autem ratio auxiliorum nonnisi superna esse potuit ad fidem propagandam, cui Judæi pariter et Gentiles omnimode adversabantur; ita ratio quoque impedimentorum et persecutionum divinam arguit virtutem, vi

cujus Apostoli, teste AUGUSTINO, « exigui numero per mundum disseminantur, populos facilitate mirabili convertunt, inter inimicos augentur, persecutionibus crescunt, per afflictionum angustias usque ad terrarum extrema dilatantur »... ita ut Gentiles et Judæi, conspecta Martyrum invicta constantia in dirissimis cruciatibus, aspirante Numine ad Christi castra turmatim convolarent. « Cum enim viderent, ait LACTANTIUS, dilacerari homines variis tormentorum generibus, et inter fatigatos carnifices multam tenere patientiam; existimarunt id, quod res est, nec consensum tam multorum, nec perseverantiam morientium vanam esse, nec ipsam patientiam sine Deo cruciatus tantos posse superare ».

Videantur AUG. L. XXII. de Civ. C. 5. Item Epist. olim ad Volusian. LACTANT. L. V. Instit. C. 13. Cum primis autem gravissima S. CHRYSOSTOMI demonstratio (quod Christus sit Deus).

III. *Stabilitas Religionis Christianæ per tot jam Secula eximium divinæ Providentiæ prodigium est.*

PROBATIO. Nihil homine et rebus humanis inconstantius, utpote quarum ex levissimis causis maximæ fiunt conversiones, et torrentis instar cum temporis fluxu abripiuntur et mutantur humana; cum igitur Religionis Christianæ institutum solum permaneat immotum, divinum esse cœlestique vi contineri, necessum est. Millies et amplius imminabat Religionis nostræ ferale excidium : jamdum in sui ortu incurrebat in odium sapientum, in contemptum populi, in minas, leges, edicta, opprobria et supplicia, tum a feroci Synagoga, tum a gentilium furore intentata : nunc ab externis violente impugnata hostibus, nunc intestinis graviter commota dissidiis : quandoque ignorantia et morum depravatione quasi lue multum tabefacta in discrimen venerat ; ast perstitit inconcussa, semper lacescita, nunquam devicta, ita ut sanguis Martyrum semen esset Christianorum, et ex ipsis vulneribus, quæ variis temporibus Matri intulerunt perduelles filii, Ecclesia semper novas vires sumpserit. Interitura forent Regna, nisi leges Regni cederent necessitati; et nihilominus interierunt Regna illa omnia, quorum dominatus ad annos mille quingentos sese nunquam exporrexerat. Christi Regnum cessit nunquam de rigore suarum legum (cedendo enim se conservare, nihil prodigii habet) et perstitit tamen persistetque inter furias Tyrannorum, contra inferorum portas, usque ad mundi finem. Quodnam esse possit divinæ in Ecclesiam procurationis argumentum luculentius, illustrius, magnificentius ?

Inde ne dicat Theista, nimis obscuram esse Ecclesiæ ac Religionis Christianæ veritatem; cum sit omnibus perspicua vel ex eo, quod, corruebat quavis alia secta, ipsa in conventu visibili semper visibilis perseveret. Nec claritatem nimiam requirat; cum tametsi non sit una omnium de vera Ecclesia opinio, ea tamen itidem inclarescit ex eo, quod in hunc diem perduret Ecclesia Christi : certum namque est, quod verum perstet semper, non item falsum. Huc quadrat optime gravissima illa oratio GAMALIELIS ad Concilium Judæorum, qui Apostolos Christum prædicantes occidere parabant : Viri Israelitæ! attendite vobis super his hominibus, quid acturi sitis : quid necessum, per mortem Apostolorum vobis procurare securitatem a

sequacibus Jesu Nazareni? nam si est ex hominibus consilium hoc aut opus, dissolvetur; si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud: nonne ante hos dies extitit THEODAS dicens, se esse aliquem (cui consensus numerus virorum circiter quadringentorum) sed occisus est, et omnes qui credebant ei, dissipati sunt et redacti in nihilum: nonne post hunc extitit JUDAS GALILÆUS, et avertit populum post se, et ipse periit, et omnes quotquot consenserunt ei, dispersi sunt? Eodem fato corruet seipsa Christianorum secta, si JESUS illius auctor pseudopropheta fuit. Si ex illorum secta turbæ, ac seditiones oriri cœperint, compescentur a milite Romano; si vero optimos ea fructus proferat, vobis ipsa dictabit ratio, quod nonnisi arbor bona det fructus bonos; doctrina igitur illorum bona et a Deo esse debet.

Cum itaque per septemdecim secula effloruerit Christi Religio; impossibile est falli nos, si dicamus cum GAMALIELE, quod illa sit opus Dei, siquidem nec longinquitas temporis, nec hominum malignitas, nec Orci furie illud aut potuerunt hactenus aut poterunt deinceps dissolvere: opus Dei, quod non aliis armis, quam fide, charitate, patientia, fortitudine in patiando pro justitia, et in moriendo pro veritate stabilitum ac propagatum est; in quo uno vel maxime elucet Christi Jesu divinitas et omnipotentia. Quis enim unquam extitit exercitus, cujus in dies magis accisæ vires, qui tamen ex his ipsis cædibus in dies creverit? cuinam provincie ex eo succrevit populus, quod novis in dies depopulationibus affligeretur? quæ tellus inde feracior reddebatur, quod diurnis nocturnisque tempestatibus quateretur ac devastaretur?

Erat GAMALIEL Pharisæus ac Legis Doctor, de quo vide ACTUS APOST. V. 34. De THEODA Joseph. Antiquit. L. XX. C. 2. De JUDA GALIL. idem Antiq. L. XVIII. C. 1.

Obj. I. Propagatio Evangelii orta fuit ex causis naturalibus, quarum præcipua erat enthusiasmus primorum Christianorum. Quippe ethnicus, cultor Apollinis, certus, quod nulla sit suorum Numinum adversus alios Deos zelytypia, ne cogitavit quidem, susceptis itineribus difficillimis, suæ superstitionis proselytos lucrari. Judæus divina suæ gentis electione superbus, alias etiam nationes templo Jerosolymitano adgregare nequicquam curabat. Solus Christi assecla sui muneris esse rebatur omnes alias Religiones evertere, cujus vix quisquam ausibus obsistere sollicitus erat. En subitæ propagationis causam.

RESP. Alia omnia nos edocent historiæ. Numquid enim apud omnes idololatrias certorum Numinum Religio determinata non fuit, ita ut crimen majestatis censeretur, invehere aut colere Deos alienos? numquid apud Athenienses, qui alioqui sat liberales in numero Deorum Deo etiam ignoto aras erigebant, SOCRATES morte mulctatus et PAULUS vehementer exagitatus fuit, eo quod Deos alienos obtrudere conati? Quis nescit, Judæos terra marique proselytos magno studio conquisivisse; et primis Christi adoratoribus a magistratibus, a plebe, ab omnibus contradictum esse inter dirissimas persecutiones? Num credibile, solum Apostolorum enthusiasmum tot tantæque naturæ, libertatis, superstitionis ac tyrannidis obstacula perrumpere potuisse, ut imis et summis, potentissimis et sapientissimis gentilium inimicam naturæ, odiosam libertati, superstitioni ac tyrannidi exitiosam Reli-

gionem tam repente, tam ubivis persuaderent; quæ etiam Religio auctorem habeat infami crucis supplicio affectum; et præcones nonnisi viros simplices, illitteratos, nullo splendore natalium spectabiles, opibus et præsidiis omnibus humanis destitutos, atque pro nova, inaudita, factu ac creditu perquam difficili doctrina, nonnisi adversa Christi sequacibus pollicitos?

Obj. II. Nihil in hoc arduum, insolens aut stupendum, quod exterminari cœperint Paganismus et Judaismus eo tempore, quo ille refertus stultitiis ac spurcitiis suamet tandem absurditate opprimebatur; hic vero tot et tam fœdis abusibus scatebat; uterque importabili legum et traditionum jugo a Sacerdotibus in dies aucto sui fastidium et gentibus et Judæis ingerebat?

Resp. Ecce autem non prius uterque corrui, quam Christi fides annuntiaretur? Uti per tot jam secula incanuerat idololatria, sic tanto etiam tempore non defuerunt sapientes, qui idololatriæ vesaniam perspicerent. Judæis autem qua ratione sua Religio videretur stulta et inutilis, quam sibi a Deo traditam prædicabant? qua ratione onus legum refugerent, quod ipsimet continuo aggravabant; et tametsi jam Christiani facti, suæ etiamnum Legis antiquæ observantiam optabant jungere Legi Christianæ? Nec constat gentiles unquam adversus sacrificulorum aut avaritiam aut sævitiam fuisse conquestos. Et vero, si suam utrique Religionem pertæsi; ecce Christianam tam cito et tam constanter amplecterentur, quæ Judæis et Gentilibus tam circa corporis et sensuum commoda externa, quam circa internos affectus et cordis puritatem quædam graviora præciperet ac prohiberet, quam erant Judæis sua lex, et sui ritus ac sacrificia Ethnicis; quibus cæteroquin persuasum, vivere licitum, prout libet? Demum nonne etiam Religio Christiana accusatur a Theistis ceu rea contradictionis, inutilitatis, imprudentiæ? magis ergo prout utrisque fuisset, vel omnem prorsus Religionem abjicere, vel solam naturalem eligere, vel novam sibi effingere.

Obj. III. Doctrina moralis Christianorum, sanctior et suavior, causa fuit Christianismi tam subito propagati. Nimirum ingemiscens tum sub gravissima Imperantium tyrannide Romanum Imperium conquisivit lenimen et solatium, uti in Stoicorum, ita in Christianorum morali doctrina illi simillima.

Resp. Imprimis quantum inter se discrepant inevitabile fatum cæaque necessitas, et ineffabilis Dei providentia, quæ ex iis etiam, quæ nobis videntur mala, nostrum bonum elicit: tantum chaos intercedit inter Stoicorum et Christianorum doctrinam moralem. Deinde non omnes tum Imperatores fuere aut Caligulæ aut Neronis; sed et Claudii, Titi ac Vespasiani ab illorum barbarie multum dissidentes. Demum quæ calamitas publica potuit adigere Judæos et Gentiles, ut præcise ad Christianismum confugerent afflicti? Nonne Judæis ad lenimen præsto erant Psalmidia Davidis, divinarumque promissionum ingens copia, unde levamen populi electi tempore opportuno adfuturum liquido haurirent? nonne Ethnicis, prout sapientissimi eorum dudum fecerant, in suis virtutibus acquiescere, et per apathiam stoicam adversis omnibus insultare prout erat? Ecce Christiani fiant, quæ Christus et Apostoli non pacem, sed gladium et acerrima quævis prædixerant? ecquid mala malis accumularent, et præter jugum tyrannicum etiam odia amicorum,

sauvas et opprobria a Christi hostibus accersant? ecquid suavi iugo Christi non contenti in occulto, palam cum discrimine vitæ nomen et fidem Christi profiteantur?

Obj. IV. Singularem erga pauperes liberalitatem affectabant primi Christiani, virtutem, quæ ipsius adeo Juliani Imperatoris zelotypiam cieret. Inde factum, ut pauperes et plebei ad Christi sacra confestim abriperentur; reipsa vero exiguus semper numerus erat Christianorum in primis seculis.

Resp. Erat quidem mirifica in Apostolis et primis Christianis beneficentia, sed nulla prodigalitas: qua enim moderatione collectas distribuerent, exhibent Actus Apostolorum (VI. 1. et 1. Timoth. V. 3.). Quod otiosos abjectosque homines suis eleemosynis minime foverent, docet Epistola 2^a. ad Thessal. III. 6-12. Quod demum Jerosolymæ tantum esset gazophylacium, pro ingenti copia Judæorum, qui ad Christum conversi vel inibi habitabant, vel illuc ad festa convolabant; et quod nonnisi pro pauperibus collectæ fierent, testantur itidem Acta Apost. XI. 28; et 1^a. Pauli epistola ad Corinthios XVI. 1. Porro hæc liberalitas si permovit pauperes, non item divites magis exim absterrendos, quod, ubi Christum profiterentur, ipsis incumberet, suas pecunias in tot pauperes Christianos profunderet. Et quid demum contra Judæos pro sua Religione tantopere zelosos valeat tantillum eleemosynæ, pro qua ingens ac præsens quotidie periculum ac persecutio subeunda forent.

Illud vero JULIANI de ignobilitate primorum Christianorum, quam sit putidum, testes sunt doctissimi quondam Philosophi, S. Justinus, Clemens Alex., Origenes, Tertullianus, Arnobius, Pantænus et alii, de quibus Eusebius Libro II. « Viros insignes litteris et pietate numerari non posse » : testes sunt Actus Apost. XIII. 7-12. De Proconsule SERGIO PAULO, XVII. 34. De DIONYSIO inter Areopagitas sapientissimo ac nobilissimo ad Philipp. IV. 22. De JOSEPHO et NICODEMO spectatissimis inter Judæos Consulibus, ac de iis, qui de domo Cæsaris sunt, aliisque videatur Lamy de Erudit. Apost. c. 5. Demum Davidis CLARKONI næmiam de paucitate primorum fidelium dudum explosit inter alios P. ANSALDI O. P. ex antiquissimis Scriptoribus Ecclesiasticis.

Nimirum secundum LUCAM Act. II. 5. *erant autem in Jerusalem habitantes Judæi viri religiosi ex omni natione, quæ sub cælo est*, S. CLEMENS Rom. scribit de Petro et Paulo, « his viris, qui divinam vitam duxerunt, aggregata est magna multitudo electorum » : quam epistolam sub persecutione Domitiani scriptam fuisse, tuetur MAMACHIUS L. II. Orig. et Antiq. Christian. CLEMENS ALEX. Strom. L. VI. scripsit : « nostram autem doctrinam a prima usque predicatione prohibent Reges et Tyranni, nos pro viribus exscindere conantes; illa autem magis etiam floret ». SEPTIMIUS ex Tertulliani Libro cont. Judæos c. 7 ait : « in quibus locis (pluribus Regnis) Christi nomen, qui jam venit, regnat ». Quæ voces *floret, regnat*, maximum sane numerum innuunt. TERTULL. Apolog. c. 2. et 17. « tanta, inquit, hominum multitudo, pars pene major civitatis cujusque ». Cuinam vero potior habenda fides, an BASNAGIO, qui suis in Annalibus L. I. c. 6. scribere ausus est, vel in tertio seculo vixdum decimam partem fuisse Christianam in Civitatibus Romani Imperii? an TERTULLIANO, qui de sui avi factis testatur; præsertim si addas testimonia ORIGENIS L. IV. c. 5. cont. Celsum : « in omni orbe

terrarum, in omni Græcia atque universis cæteris nationibus innumeri et immensi sunt, qui relictis patriis legibus, et his, quos putabant Deos, se disciplinæ Christi tradiderunt ». Ipsorum gentilium ; TACITI XV. c. 44. « Eorum (Christianorum) multitudo ingens convicta est » : PLINII ad Trajanum : « neque enim civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est » : JULIANI APOST. in Satyra cont. Antioch. « etenim populi magna pars, imo totus populus, qui impietatis sectam sequitur, mihi succenset, quod me videt Patrum Religionem amplecti ». CELSUS, PORPHYRIUS, MACROBIUS et APELEIUS observant, quod primis jam seculis infamis idololatriæ aspectus ad lucem Evangelii ita inhorruerit ex tot confictis et flagitiosis Numinibus (cum nonnisi unum et optimum et maximum colerent Christiani) ut ad cooperienda hæc probra dicerent Ethnici, evulgatas de Diis suis fabulas esse meras allegorias. Quo tamen non obstante, magis in dies inhorrescens idololatria ad loca deserta et viles pagos exulare debuit, unde pagani dicti sunt idololatræ.

Obj. V. Fides Christiana sui propagationem cumprimis debet Martyribus; inde vero ejus divinitatem evincere, vanum ex eo, quod extiterint pro humanis quoque opinionibus, pro erroribus et sectis falsis, qui sanguinem vitamque prodigerent; itaque sicut hos, ita illos nonnisi entusiamus Martyres fecit.

RESP. Habeant error, hæresis et superstitio suos pseudo-martyres: quis prudens inferat, ergo nec pro veritate Christiana ulli sunt veri Martyres? Fuisse falsos testes in referendis factis historicis, nemo negat: sed nemo affirmat, omnes omnino Historiographos sublestæ fidei esse. Conferantur illi Martyres falsitatis cum his veritatis Christianæ Martyribus; atque illinc motiva mere humana et naturalia, præjudicia, ignorantia, superbia, pervicacia et obstinatio; hinc vero doctrinæ sublimitas, eximia vitæ sanctitas, præcellens Religionis zelus, quanta animi dimissio, tanta fortitudo, omnigenæ virtutis et gratiæ supernæ affluentia emicabunt. Nam

1°. Horum sanguis ab omni genere, sexu et ætate hominum copiosissime fusus pro veritatibus, tum quæ naturæ imperviæ a Deo libere erant revelatæ, uti spes salutis æternæ per vivam fidem in Christum; tum quæ futura manifestarent uti resurrectionem mortuorum, nonnisi ex verbo Dei scripto aut tradito addiscenda, cum sola ratio ea neutiquam assequatur.

2°. Plerique Martyrum non erant a teneris Christiani, sed vel Judæi vel Gentiles; proin vel obterenda erat Religio altis radicibus fixa et quondam divina, vel evellenda inveterata opinio de pluralitate Deorum; et pro doctrina uti mysteriis incomprehensibilis plenissima, sic naturæ ac propensionibus hominum inimica, et duntaxat a morum severitate, a perpressionibus, a cruce, ab opum, honorum ac voluptatum contemptu spectabili mors obeunda; et obita quidem in tanta luce cognitionis, sapientiæ, patientiæ ac fortitudinis præcellentia, ut suis persecutoribus injustitias quidem eorum exprobrarent, sed condonarent ignominias, pro iis Deum exorarent, et quosvis alios ad eandem fidem et in fide constantiam, uti SS. STEPHANUS et PAULUS, excitarent.

3°. Martyres Christi ad exemplum et præceptum Christi longissime aberant a protervia et insania pseudo-martyrum: non enim se ultro ac importune ingerebant in odia et persecutiones, clam et noctu ad orationem et fractio-

nem panis congregati, interdiu cum Judæis (quantum per Christi fidei licuit) in Synagoga et in Templo conversati, nunquam magistratibus oblectati, nisi dum abneganda fides esset. In mortis pericula improvide ac stolidè se non immittebant, sed vel fuga vel sapiente apologia periculo se extricare conabantur, MATTH. X. 23. Ubi vero pati ac mori necessum erat, non illa Stoicorum apathia superbiebant, sed mortis horrore aliquantum perculsi (uti Paulus 2. Corinth. V. 2.) quamvis inter Apostolos omnium maxime imperterritus, ad orationem, ad solatia Evangelica conversi exultabant præ gaudio, quod digni habiti sint, pro nomine Jesu contumeliam, cruciatus et mortem pati.

Veros ergo Martyres habet sola vera Christi Ecclesia, extra quam, teste CYPRIANO, martyrium non tam fidei corona, quam poena perfidiæ est : « ardeant (inquit de unitate Ecclesiæ) licet flammis et ignibus traditi, vel objecti bestiis animas suas ponant; non erit ille religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus; occidi talis potest, coronari non potest ». Vide licet Martyrem non facit supplicium et genus mortis toleratæ, sed causa, status et religio patientis. Et quis ausit, tam nobilem Martyrum gloriam in tam universali et tam invicta patiendi moriendique constantia enthusiasmi ignominia obfuscare? Sane nonnisi Theistæ et Naturalistæ, Enthusiastarum duces imprudentissimi ac impudentissimi.

Obj. VI. Injuria fit sane maxima Imperatoribus ethnicis, præsertim DIOCLETIANO, quod a male credula simplicitate summi Principes arguantur atrocissimæ tyrannidis in Christianos; cum horum neminem solius fidei causa morte unquam affecerint. Quis enim nescit TRAJANUM, M. AURELIUM et ANTONINOS fuisse Cæsares mitissimos æque ac sapientissimos fortissimosque spiritus, qui ab effusione humani sanguinis quam maxime abhorrerent? Nulli ergo ullo tempore fuerunt veri Martyres pro Christi fide.

Ita VOLTAIRE, *Histoire générale*. c. V.

RESP. Quanta hominis temeritas et audacia adversus probatissima testimonia gentilium adeo scriptorum, Ælii Spartiani, Julii Capitolini, Ælii Lampridii, Trebellii Pollionis, Flavii Vopisci, Dionis Cassii, Suetonii, Sulpitii Severi, Pauli Orosii et Taciti, qui indignissimas sub NERONIS imperio Christianorum persecutiones, supplicia et cædes scriptis consignarunt : contra celebratissimas S. Justini, Tatiani et Athenagoræ apologias, quas Imperatoribus tradidere, ut a cædibus Christianorum fidei duntaxat causa imperatis eos cohiberent : contra Arnobii, Lactantii et Eusebii irrefragabile testimonium, qui testes de visu teterrimam DIOCLETIANI tyrannidem per Asiam et Ægyptum in Christianos exercitam vivide enarrant : contra acta martyrum consensu omnium seculorum firmissima, sed quæ inter veterum Monachorum deliria abjicit VOLTAIRE : contra auctoritatem SS. Patrum, scriptorum Ecclesiasticorum, et præprimis Baronii, Pagii, Ruinartii, Bosueti, Fleurii ac Tillemontii, quos omnes ceu simplices malæ simul credulitatis arguit. Et quo demum fundamento nititur unius contra omnes tam pervicax sententia? nullo. Legit VOLTAIRE in suo DODWELLO, quod paucissimi quondam Martyres extiterint; inde ferocior VOLTAIRE asseverat, nullos plane Martyres Christi unquam extitisse. Nimirum ut magis nova et insolita præ

DODWELLO Idci publicæ obtruderet, non puduit præ DODWELLO magis esse impudentem.

Severus, Severianus, Carpophorus et Victorinus, omnes statuarii ideo solum a DIOCLETIANO trucidati, quod ad Christum conversi et nollent idola porro adorare, quæ noverant esse opera manuum suarum, et nollent posthac sua arte elaborare idola. Quippe omnes prope statuarii jam Christiani nullis cruciatibus adigi poterant, ut Lares, Penates aliave Deastrorum simulacra Ethnicis effingerent. De his vide TERTULL. de Idolol. c. 6. et 7. Demum hasce VOLTAIRII nœnias egregie depexuit P. LINDEMAYER in Libro cit. pag. 575-670; nec non Cl. NONNOTTE in Libro: *Les Erreurs de Voltaire*.

Nimirum ridiculus ex toto scepticus est VOLTAIRE, cujus principale dogma: dubitandum esse de omnibus; et axioma præcipuum: quis scit, num verum sit? pari ergo, quin potiori jure dicam de VOLTAIRII historia universali: quis scit, num verum sit, quod scribit; cum sit de omnibus dubitandum? Succenset VOLTAIRE nostro de suis scriptis scepticismo? et nos magis ipsius Pyrrhonismo, quo universalissimum, constantissimum, probatissimum tot gravissimorum testium de visu, et Scriptorum omni exceptione majorum de SS. Martyribus testimonium arrodit, sicque omnem et fidem et auctoritatem humanam adversus semetipsum totiusque humanitatis sensum pessumdat. Idque dum ejus scripta vel ex eo de mala fide, quin de impietate suspecta reddantur, quod, ubi in sua historia universali Sinenses, Indos et Quackeros copiose dilaudat; Socratem, Platonein, Aristidem, Titum, Trajanum, M. Aurelium, Antoninum, Julianum, Mahumetem et Mahumetismum mire deprædicat; de Christo et Christianismo, de primis Christianis, de nostris Apologetis, de sanctis Præsulibus, et de innumeris Martyribus parce memoret, ac vix quidquam laude dignum proferat, imo primæ Christi æræ impingat nonnisi vitia, superstitiones, seditiones, crudelitates et abominationes. Quam vero in placitis suis, tam et in suis moribus est exoticus ille Philosophus: semper recta incedit, quantumvis in via occurrant aut plaustrum fœni, aut scrobs, aut collis, aut canis veneficus: semper eundem præfert vultum: semper, ubi suum cœpit dialogum, eum pertexit ad finem, quamvis omnes ejus auditores dudum fuga dilapsi sint ipso solo relicto; idque juxta suam gnomen: quis scit, num verum sit? De his plura in Dissert. X. Sect. III.

§ III. COROLLARIA.

I. Prudentia quidem humana ad abolendum nomen Christianum suggerere Reipublicæ Judaicæ, Principibus et Romanis Imperatoribus nihil efficacius potuit, quam populorum odia excitare contra Christicolas, et hos sine numero ob ipsum nomen christianum atrocissimis addictos supplicii crudeliter necare. Imo orbis universi conspiratio adversus Christi nomen inita sustulit ipsum auctorem Religionis, sustulit Apostolos, et per tria Ecclesiæ secula anteriora in aperto vitæ discrimine vixere omnes Christiani, quorum infinitus numerus variis et truculentis persecutionibus fuit sublatus, ut adeo SOZOMENUS sub Sapore Persarum Rege 16000 Martyres recenseat; 160000 unius provinciae Martyres adnumeret RUINARTIUS; S. AUGUSTINUS vel unum diem passionis SS. Martyrum computando, millia hominum invenerit coronatorum; GENEBRARDUS et ARIAS in singulos anni dies 30000 Martyres collocave-

rint. Fefellit tamen spem humanam eventus plane oppositus, et (quod nunquam antea nec postea visum est) sævitia illa in Christianos Christianismo præcipua fuit causa diffusionis ac stabilitatis, attestantibus S. JUSTINO, TERTULLIANO, ARNOBIO, LACTANTIO et aliis, se permotos incredibili constantia et fortitudine Martyrum, ut causæ Christianæ examen in se susceperent, et suspicientes quiddam divinum in Secta tantorum pugilum (quales in omni ætate, in omni sexu, in omni conditione illa efformaverat, et quales Philosophia suis præceptis nunquam instituerat) ad Christum conversi uno ore cum TERTULLIANO contra paganos Imperatores hoc insigne veritatis ac divinitatis argumentum proferrent: «exquisitior quædam crudelitas vestra illecebra est magis Sectæ; plures efficimur, quoties metimur a vobis; semen est sanguis Christianorum». PACIANUS autem de primis fidelibus cum scribit: «non sciebant disputare, sed sciebant mori»; confundit ævi nostri incredulos ex eo maxime, quod ipsi licet sciant disputare de fide aut potius contra fidem Christianam, tamen nec mori sciant pro fide, nec vivere juxta fidem, sicque disputando fere tantum obsint fidei, quantum illi moriendo profuerint.

II. Audiant ista DODWELLUS et VOLTAIRE, simulque consulant ipsa Martyrum gesta olim per notarios tachygraphiæ peritissimos sollicite consignata; et profanos etiam scriptores adeant, quin ethnicos adeo testes de visu minime suspectos (quia maxime infestos fidei Christianæ) ut tandem, castigata sua temeritate de paucis vel nullis admodum veris Martyribus primorum temporum, cessent toti antiquitati proterve oblectari. Quippe certissimum, sed et divinissimum est, quod Christiana Religio in sinu suorum hostium nata fuerit, altricem habuerit crudelitatem, inter cædes adoleverit, divexata a Magistratibus, a Principibus dilaniata, ab Imperatoribus excarnificata, mundani odii et furiarum infernalium scopus et meta. His vero omnibus superior et victrix triumphavit, Christi prædictionibus præmunita, Christi et Apostolorum exemplis animata, divinis promissionibus excitata, de qua TERTULLIANUS: «nihil de sua causa deprecatur, quia nec de conditione miratur; scit se peregrinam in terris agere; inter extraneos facile inimicos invenire; cæterum genus, spem, sedem, gratiam, dignitatem in cælis habere». Apolog. c. 1. In eundem sensum effatur aurea pro more facundia S. PETRUS CHRYSOLOGUS, Sermon. XX. et GREG. TURON. Lib. I. Hist. c. 39.

Quæ de subita et diffusa latissime propagatione Ethnica ac Mahumetanæ superstitionis oggerunt Theistæ, vide de Polytheismo et Mahumetismo alias dissipata.

SECTIO VI.

SOLA RELIGIO CHRISTIANA VERA, VEREQUE SALVIFICA RELIGIO.

§ I. PRÆCOGNITA.

Duplex genus est INDIFFERENTISTARUM : Alii quasi pagani salutem cuius Sectæ adjudicant, si modo Deum unum agnoscat et colat juxta ritum et rationem propriam suæ Sectæ : Alii vero Christiani (quos etiam adiaphoristas aut syncretistas vocitant) fidei in Deum superaddunt et illam in Christum, ut proin ad salutem vix quicquam requirant aliud, quam credere fundamentales, ut aiunt, articulos de Trinitate ac Incarnatione : de his posthac, de illis nunc agendum. Deterius quoddam systema Religionis nuperrime proculdit BEAUMELLIUS, quo vult quatuor infantes, utprimum ratione utuntur, a Philosopho erga omnes Religiones, Catholicam, Judaicam, Mahumetanam et Protestanticam perinde affecto, operose imbui cum primis Logicæ præceptis; dein ubi discerniculum creverit, iisdem explicari dogmata, præcepta, ritus et fundamenta prædictarum Religionum, ita ut demum ex his quatuor vera sit Religio, quamcumque demum pueri post maturum examen sibi delegerint. Absurditatem et auctoris et systematis jamdum in fronte adnotare licet; nam 1°. Pestilenti scripto suum scriptor nomen præfigere vix ausus, fœditatem partus ipse abhorruit, quamvis aliunde certum sit, BEAUMELLIUM et hujus libri et aliorum æque pestiferorum auctorem esse. 2°. Puerorum criterio subjiciens quatuor Religiones, abstrahit a Paganismo, a cujus tamen abominatione superstitio Mahumetana aut parum distat, aut nihil. 3°. Philosopho, nescio cui, rem totam committit; ubinam autem in Philosopho tanta critices exactitudo, et par instituendis tot Religionibus sive scientia sive auctoritas?

§ II. THEMATA.

I. Religio Christiana est unice Vera Religio.

PROBATIO. Illa Religio sola est vera, quæ geminam hanc veritatem omnibus ingerit, et quod Deo seu auctore ac fine ultimo digna sit natura rationalis, et quod corrupta indigna sit Deo : quæ sicut lapsum hominis, ita fidem in Reparatorem, et reparationem hominis per Messiam seu dogma principale proponit : quæ eo Deum cultu prosequitur, qui Deo dignus et gratus Deum auctorem, objectum et finem habet. Sed sola Religio Christiana hæc tradit omnia ex revelatione et inspiratione divina, ex miraculis et prophetiis, ex oraculis Christi et præconio Apostolorum certissima æque ac

notissima. Cum ergo sic dicta Naturalis Religio ad superna non pertingat; Paganica labis originariæ ac necessariæ reparationis inscia, pro sui demissione vanitatem, pro miseræ deploratione arrogantiam, pro vera virtute omnium generis impietatem, et pro fide superstitionem inspiret; Judaica in timbris et figuris hæreat; Mahumetana fabulis delusa, terrenis immersa, flagitiis submersa nec nomen Religionis mereatur; sola Christiana est vera Religio, summe æstimanda, eo quod hominis miseriam tam probe perspiciat ac edoceat; summe desideranda, eo quod humanæ miseræ medelam adpromittat et exhibeat; summe excolenda, quia vere divina Dei Filium et auctorem et præconem habet, atque unice vera Religio est. Videlicet una fides et una lex unam Religionem seu Dei cultum constituunt; sed una est fides, quia una est veritas et spiritus unus veritatis; sed una fides unam legem parit, quæ obligat ad credenda et agenda, quæ fides docet; ergo cum Christiana sit una et vera, etiam unice vera Religio est.

Itaque detestanda falsitas est, quod cuivis liberum sit, Religionem quamlibet pro suo genio et ingenio sibi deligere. Nam imprimis ille BEAUMELLI modus examinandi (præterquam quod effrenem Scepticismum invehat) injurius est omnium seculorum clarissimis viris, qui dudum ponderarunt exactissime omnia Religionis Christianæ fundamenta. Præterea indignus est supremo Numine, cujus voluntatem in re tam sacrosancta (qualis est Religio) quatuor hominum judicio subjeit, universis dein mortalibus promulgandam; cum sit Religio summi æternique Parentis filia, solatio submissa mortalibus. Tandem infausta libertas Religionis non humano, sed divino beneplacito subjugatur vel exinde, quod illuscente ratione exoriatur obligatio ab ipsa natura rationali homini intimata, Deum auctorem suum quoad licet agnoscendi, colendi, amandi, et eo quidem cultu, quo Deus vult et præcipit coli in Ecclesia a se instituta. Eo quippe recidunt machinamenta incredulorum, tum ut semper habeant aliquas cavillationes, quas duræ et superbiæ cervici suæ prætexant, ne suavi jugo Christi subjugentur; tum ut alios efforment homines sine cultu et amore Dei, qui in truncos denique omnis Religionis expertes obdurescant.

II. Religio Christiana est unice Salvifica Religio.

PROBATIO. Sola Religio vera est vere Salvifica: nam una est fides, sine qua impossibile est placere Deo; sicut ergo in sola Ecclesia Christi vera est fides, ita et salus. Una tantum est Ecclesia Christi, una sponsa, una columba et Sunamitis, una Regina in vestitu deaurato circumdata varietate, unum boni pastoris ovile, unum corpus Christi spiritu vegetatum, unus spiritus veritatis, quo Ecclesiæ corpus agitur et vivit, una demum cœlestis Ecclesia, una Dei civitas, una Hierusalem: sed quæ cœlestis est, terrestris aliquando fuit; et quæ modo triumphat in cœlis, eadem in terris militavit; qui ergo non est militantis nunc Ecclesiæ, neque erit posthac membrum Ecclesiæ triumphantis.

Itaque falsissimum est, in sua quemvis secta posse salvari. Si enim ante Ecclesiam conditam salus ex Judæis erat; post conditam Ecclesiam extra hanc non est salus. Id quod non ex Alcorano Mahumetis, non ex Talmude Judæo-

rum, non ex libris gentilium Poetarum, non ex fabulis et somniis Theistarum; sed ex divinis Scripturis, quæ Christi institutoris voluntatem patefaciunt; sed ex evidentibus signis, quæ suam Christus Ecclesiam seu dignissimam et unice necessariam salutis ducem et magistram insignivit, ac insignitam conservat, discere universi et possunt et debent. Et liberum sit, quamlibet Religionem sectari? necessum omnino, eam amplecti, quam Deus ordinavit; nec liberum credere, quæ dictat imbecillis et superba ratio, sed quæ prima et summa veritas edocuit; nec liberum, quovis ritu Deum colere, sed quem Dominus Dominantium pro suis honoribus ipse decrevit; nec liberum, hanc vel illam sectam deligere, sed ingredi et audire Ecclesiam, quam veræ doctrinæ et æternæ salutis magistram in terris constituit auctor et consummator fidei Christus.

Obj. I. In vita Christi consignata litteris Evangelicis nec verbum legitur de Christianismo. Testes sunt omnes Evangelistæ, quod Christus per totam vitam suam sollicitè adimpleverit Legem Mosaicam; quod Christi discipuli frequentaverint Synagogas, et prædicaverint non contra Judaismum, sed contra abusus Judæorum; quod nonnisi exacto tempore longissimo Christi asseclæ secesserint a Judæis. Tempori adscribenda sunt, non Christo, dogmata fidei Christianæ: nam si Christo in mentem venisset instituere Ecclesiam, is certe omnes ritus, omnia sacramenta, omniaque agenda et credenda nobis declarasset; ergo Religio Christiana non est unice vera ac salvifica.

RESP. Quæ audacia et improbitas? Nonne in Evangelio legitur: *Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam?* quodnam illud Regnum cælorum, quod Christus dixit appropinquare, advenisse et annuntiandum omnibus esse, si non est Ecclesia Christi? nonne ejus discipuli a prima missione sua per Judæam prædicabant non Judaismum, sed Evangelium, et post resurrectionem Christi baptismum, Christum et fidem in Mediatorem, ideo a Scribis, Phariseis ac summis Sacerdotibus extrema passi? Et nullum sit vestigium Christianismi in Evangelio, in quo Christus præcepit: *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in Nomine Patris et Filii et Spiritus sancti?* Missio Apostolorum ad omnes gentes, novum Magisterium doctrinæ Evangelicæ, novi Baptismi institutio, congregatio filiorum Dei dispersorum, ovile etiam pro ovibus quæ non sunt ex hoc ovili, vinea aliis agricolis demandata, quid aliud significant, quam fidem pro Lege et Ecclesiam pro Synagoga a Christo institutam? Successu temporis Lex Christi obtinuit: hoc verum dicit, sed nihil derogat divinitati Christianæ Religionis: numquid Deus ipse post sex dies complevit hoc Universum? numquid Regnum Israel et Lex Mosaica crevit cum tempore, cujus initio erant duo præcepta, hæc postea in decem accreverunt, ac demum, exortis dubiis, singula Dei responsa ad quæsitâ Moses cœlitus data Legi Moses inseruit, sicque ingentem codicem instruxit? nemo propterea aut Legi Mosaicæ, aut mundi fabricæ denegat, quod sint opus Dei.

Idem est de Christianismo: revelata erant, statuta ac definita Religionis capita, fidei ac morum principia, credenda et agenda ab homine Christiano: interim subnata sunt dubia, quorum judices Christus constituit Apostolos, horum judicia apostolica totidem erant voluntatis divinæ declarationes, et

veritatis Christianæ dilucidationes : hæc vero difficultas non ex ambiguitate verborum Christi, sed ex perversitate hominum orta fuit. Si stetisset prima et sancta credentium simplicitas, idem semper stetisset numerus credendorum, quæ Christus prædicavit. Verum hic Cerinthus, ibi Arius, alibi Macedonius, Nestorius, Cyrus, Sergius et Macarius conclamabant, non esse salutem sine circumcisione, Dei filium non esse verum Deum, Spiritum sanctum merum esse ministrum Dei, Mariam non esse Deiparam, unicam in Christo fuisse voluntatem... Atque errores isti ac hæreses causa erant, ob quam augetur objectum fidei. Quod adstringat adversarius Christum ad prævertenda omnia omnino dubia statim ab origine sanctitæ Legis Novæ; hoc ipso etiam arguit Deum ceu auctorem Synagogæ, quod non jamdum in monte Sinaï clarissime sit elocutus de mentis humanæ immortalitate contra Sadducæos, de nullitate consecrationis panum Deo factæ in extrema penuria parentum contra Pharisæos, de falsitate metempsychoseos contra Sammai et Hillel, de veritate resurrectionis mortuorum contra Samaritanos, de quotidiani baptismi vanitate contra Hemerobaptistas, de stultitia immotæ quietis in Sabbato contra Dosithæos.

Obj. II. Varia sunt inter Christianos instituta ordinum Religiosorum; plures item Ecclesiæ, quarum in Apocalypsi jamdum meminit S. Joannes; occur non sit varietas Religionum?

RESP. Religiosi omnes, quamvis diversi ordinis ac instituti sint, eandem fidem ac legem profitentur, ea scilicet Christi consilia secuti, quæ licet omnes minime sequantur (nec enim consilium obligat, sed præceptum) nemo tamen est, qui consilia esse non dicat. Porro diversa habitus, cibi, cantus ac exterioris vitæ ratio Religionis substantiam non mutat, sed eandem supponit, et varia tantum adnectit ornamenta. Itaque una quidem est Religio eaque Christiana; diversa tamen Religionis instituta diversique ordines, sicut in Hierarchia diversi gradus. Multas Apostolus privatas memorat Ecclesias, sed quæ unam constituent, sicut multæ civitates unam provinciam, multæ provinciæ unum imperium. In hac una Ecclesia universali Romanum inter et Græcum Catholicum discrimen non intercedit in iis, quæ ad essentiam fidei ac Religionis pertinent; quod autem diversa lingua sit, unam fidei animam aut mentem non tollit; diversa liturgia, cantus diversi, diversæque vestes sacræ ejusdem legis unitatem non solvunt.

Non ergo multiplex Christi Ecclesia est aut dici potest, cum sit ea fidei, legis, Religionis et Ecclesiæ connexio, ut ex fidei unitate Legis ac Religionis unitas, et ex fidei, Legis ac Religionis unitate Ecclesiæ unitas consequatur.

Obj. III. Fides Christianorum dicitur donum Dei, quod quidem Deus cum nemini debeat, ac nemo illud emereri possit, dat cui vult, et cui non vult dare, illud denegat; tuto proin quivis in sua Religione poterit acquiescere, donec cœlitus illud donum gratuitum Deus submittat. Idque ex eo magis, quod fides Christiana sit difficillima, sive spectentur mysteria, quæ rationem vel excedunt vel evertunt; sive studium prope immensum, omnes mundi ætates recolendi, tot omnium seculorum et nationum prætensas revelationes inter se comparandi, credibilitatem discutiendi, veritatem

dignoscendi, sensum investigandi, ac utrinque motiva ponderandi, ut tandem certus sis de existentia ac necessitate Religionis Christianæ.

RESP. Est plane donum Dei fides nostra; quod vero ut cunctis mortalibus elargiatur, tota die suas expandit manus Pater misericordiarum. Est et lumen cœleste, sed quo illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum Pater luminum; nisi homo dilexerit magis tenebras, quam lucem. Est suæ nostræ Religioni obscuritas circa dogmata et mysteria, sed quæ ex evidentibus tamen signis et characteribus cuilibet veritatis ac salutis studioso satis innotescant, ceu revelata ab eo, qui nec fallere, nec falli possit. Et vero si Religioni Christianæ desint efficacissima credibilitatis momenta, qua fascinatione animorum fieri potuit, ut eam totus orbis amplexus sit? sed, demonstrata per evidentiam credibilitatis divinitate Religionis Christianæ, fallit omnis huic contraria Revelatio: quippe cum jamdum primordia Christianismi eo tenderent, ut Idololatria et Judaismus, si cum fide Christiana pugnarent, everterentur: cum inde ad salutem hominum per omnia deinceps secula necessaria esset fides in Christum: cum scientia salutis ex Scripturis sacris ceu ex Testamento divini Institutoris haurienda esset, secundum quas spiritus omnes Prophetarum probandi sint, ita ut anathema dicatur illi, qui tametsi angelus aliud Evangelium evangelizet; evidens est, nullam revelationem aliam esse veram, et Religionem nullam a Christiana diversam esse divinam. Non ergo, ut solent Theistæ, conjiciendi primum sunt oculi in dogmata et mysteria, sed in auctoritatem, quæ illa proponit: si enim hæc divina est, jam illa quamvis obscura fidem merentur indubiam. Verum Theistas et Libertinos non obscuritas aut sublimitas credendorum, sed agendorum difficultas et vis ardua præceptorum Christi, de sui odio et abnegatione, de mortificatione membrorum super terram, de dilectione inimicorum, de abstinentia, de continentia, etc. illos fecit osiores aut desertores Religionis Christianæ.

Obj. III. Si omnium fides et salus adstringenda erat ad Christi Evangelium: num opere pretium fuit, Dei Filium venisse in hunc mundum ad tantillum temporis, et ad tam mancam generis humani institutionem? Ecceur, nisi acceptor personarum sit Deus, non ubivis et omnibus annuntiari voluit fidem Evangelicam unice salvificam?

RESP. Tunc ausis inscrutabilia Dei judicia pervestigare, et arcana divinæ œconomiae sanctissima, sapientissima divinissimæque ad stateram dolosam infirmæ rationis appendere? gentilis cum sis, responsum accipe gentilibus datum ab AUGUSTINO: «salus Religionis hujus, per quam solam veram salutem vera veraciterque promittitur, nulli unquam defuit, qui dignus fuit, et cui defuit, dignus non fuit, et ab exordio propagationis humanæ quibusdam ad præmium, quibusdam ad judicium prædicatur... Itaque ab exordio generis humani, quicumque in Christum crediderunt, cumque utcumque intellexerunt, et secundum ejus præcepta pie et juste vixerunt, quandolibet et ubilibet fuerint, procul dubio salvi facti sunt». Epist. XLIX. c. 2.

Inde ab ortu naturæ rationalis fidem salvificam Deus inniti voluit Revelationi, sed quæ primum parcius Adamo et Patriarchis, tum largius Mosi et Prophetis, demum plenissime per Christum et Spiritum sanctum Apostolis fieret, ab his Christi Ecclesiæ communicandam de credendis et agendis ad

salutem necessariis. Ita visum est Altissimo, ita placuit Deo optimo; ergo nec Deus acceptor personarum est, qui providens omnibus de necessariis nemini denegat, quod debet; nec sua aut Judæos, aut Gentiles, aut quosvis incredulos infidelitas excusat ab æterna damnatione; præterquam enim, quod Lex Evangelica in universo orbe ex præcepto Christi sit promulgata, et Ecclesia Christi velut arx in monte posita cognosci, discerni et adiri ab omnibus possit; Judæos etiam suorum Prophetarum vaticinia, divina Christi auctoritas Legem Veterem in Novam commutandi, miracula Christi, vitæ, passionis, mortis et resurrectionis ejus omnes circumstantiæ; et Gentiles sensus universalis et suorum Majorum scripta, Sibyllarum oracula, confessio dæmonum in suis idolis reddunt inexcusabiles; Theistæ demum aliive increduli, qui ad plenam lucem Evangelii mentem excæcant, et cor obdurant, etiam prolixius illis (scilicet Judæis et Paganis) judicium habebunt.

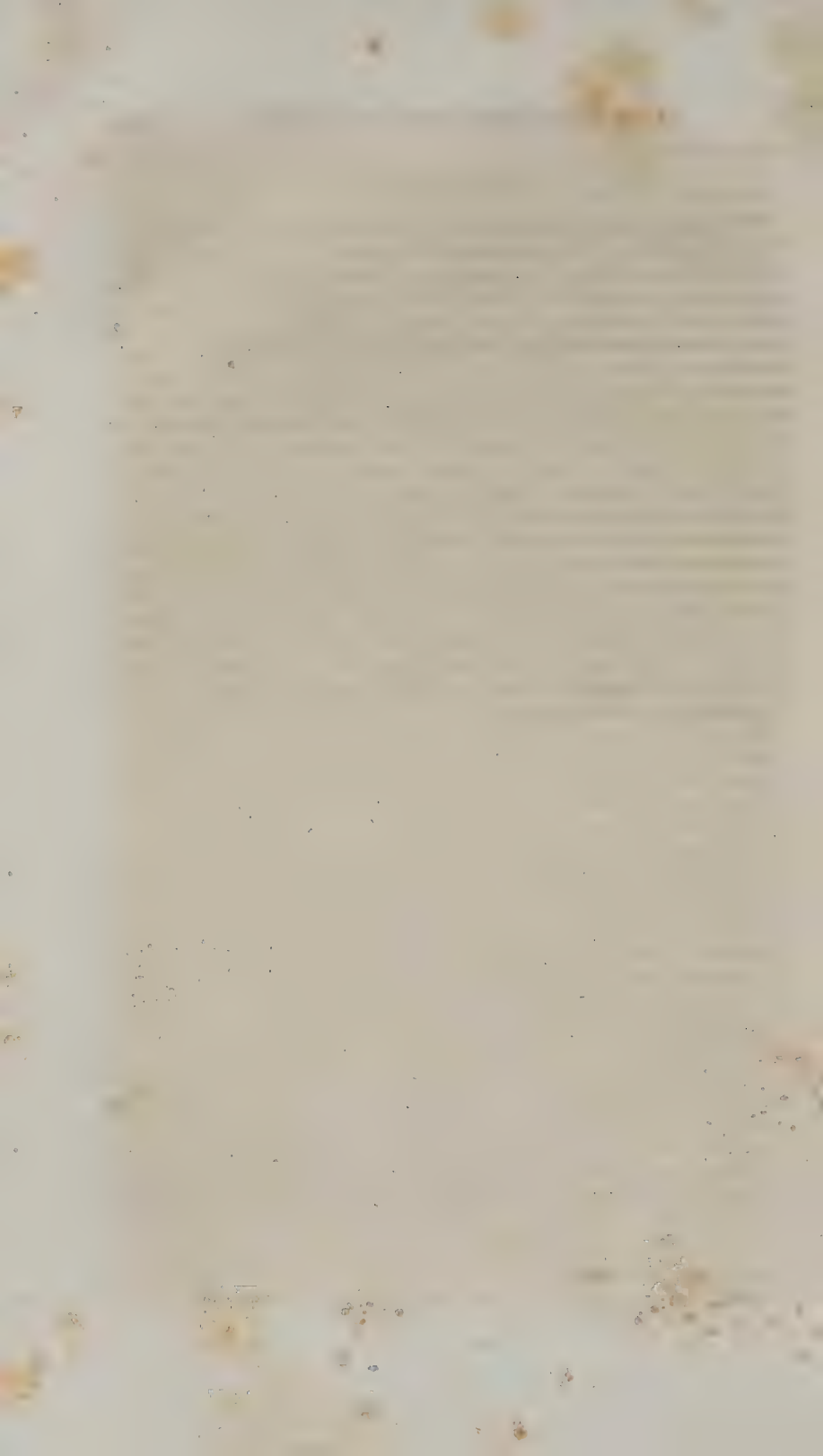
Obj. IV. Si sola Christi Religio universis necessaria est ad salutem, mirum videri possit, cur tanto tempore Dei Filius non prædicaverit ipse, aut prædicari jusserit hanc suam Religionem; sed fere extrema mundi ætate eam primum constituerit et annuntiaverit. Demum difficile creditu est, voluisse incarnatam, ut vocant, Sapientiam et Bonitatem omnibus imponere sub dispendio salutis æternæ novam Religionem, quam prævidit a tot hominum myriadibus abjiciendam esse, sine ullo fructu crucis et mortis Christi.

Resp. Jam iterum audet terræ pulvisculus cum cœli terræque Domino expostulare circa suam in negotio Religionis dispensationem; sed opprimendus a gloria majestatis et æternorum consiliorum abyssu infinita. Annuntiata fuit Christi Religio, quo tempore commodius atque utilius annuntiari poterat. Erant sparsi jam per totum orbem Judæi, Veteris Testamenti codices secum deferentes; proin et liberior erat Apostolis ad Judæos suos fratres accessus, et faciliior via gentiles etiam revincendi de fide in Christum, in quo exactissime impleta V. T. vaticinia Judæi exhibebant. Utilitas autem major exinde perspicitur, quod tum impleta vaticinia, Christi miracula, comperta sapientioribus Ethnicis suorum Numinum inanitas, ipsæ Philosophorum divisiones viam aperirent ad fidem Evangelii, indeque a seculis vivitribus elapsis factum, ut terræ facies (quæ fere tota Idololatriæ tenebris involuta, et voragini immersa omnium flagitiorum erat) prodigiose immutata Dei digitum aperte indicaret. Quod adversus Christi Religionem insurrexerint gentes et Reges terræ; novum est prodigium, quo illa tot inter turbines germinaverit, creverit, adoleverit, et in hunc usque diem efflorescat. Quod scelesti complures vel repudiarent lucem Evangelii, vel non ambularent juxta illam, etiam cum nomine et charactere Christiano ad tenebras exteriores condemnandi; id vitio hominum fit, nec bonitati divini Redemptoris, nec sanctitati Religionis quicquam officit; minus autem ideo lumen fidei concludendum sub modio est: alioqui etiam Theistæ desinant (quod optamus maxime) sua dogmata quaquaversum spargere, ne durius judicium accersant et atheis, qui illam Theisticam Religionem contemnunt, et Christianis, qui illam adeo detestantur,

§ III. COROLLARIA.

Stat itaque tot jam seculis, et stabit ad consummationem seculi toto terrarum orbe diffusa, uti Paganismum et Judaismum, ita et Libertinismum debellans Christi Religio; quæ cum sit ex veritate prophetiarum, miraculorum gloria, constantia Martyrum, doctrina Apostolorum et Doctorum, virtuteque divina latissime propagata, alium sui auctorem nec habet, nec habere potest, quam Unigenitum Dei Filium; cujus ex promissione et omnipotenti virtute contra omnes furias Paganicæ tyrannidis, Judaicæ perfidiæ, Hæreticæ pravitatis et mundanæ nequitiae per duodeviginti secula jam effloruit, quin vel Idololatria vel Judaismus suis e ruinis exurgere potuerint, aut portæ inferorum tot hæresum monstris armatæ unquam prævalerent; cujus ex doctrina vigent in Ecclesia mysteria, dogmata, ritus et sacramenta ad fidem veram et æternam salutem necessaria, quam sublimia, tam credibilia, quam incomprehensibilia, tam digna assensu fidei firmissimo; cujus ex institutione tanta est Christianæ Religionis perfectio, ut Legem et Religionem naturalem ab omni erroris admixtione liberet, tanta plenitudo, ut divinam pro statu naturæ Revelationem augeat et ornet, tanta lux et veritas, ut antiqui Fœderis umbras illustret, et splendor tam divinus, ut ethnicæ superstitionis ac quorumvis errorum tenebras dispellat ac eliminet; cujus demum ex æterno decreto nulla salus illi, cui in sua Ecclesia velut area novi Fœderis perfugium non fuerit, regnante hæresum, errorum ac infidelitatis diluvio æternum perituro.

DISSERTATIO VIII.

DE RELIGIONE CHRISTIANO-CATHOLICA.

SECTIO I.

SOLEA RELIGIO CHRISTIANO-CATHOLICA VERA CHRISTI RELIGIO.

---

§ I. PRÆCOGNITA.

Religio vera et salvifica una est, sicut una fides et unus Deus; est ergo illa, quæ est in Ecclesia Christi, quam æterna Veritas fundavit supra petram, et velut arcem in monte posuit divinis characteribus, divinis proprietatibus, divinis prærogativis insignitam. Voluit suam Unigenitus Ecclesiam esse Unam, ut subjecta; Sanctam, ut digna; Catholicam, ut proportionata; Apostolicam, ut propria esset. Voluit omnibus esse Perspicuam, cujus fides annuntietur in universo mundo, universis necessaria ad salutem; Indefectibilem, cujus fides contra ipsas inferorum portas prævaleat; Perpetuam, cujus fides omnium sectarum ruinas ipsa usque ad consummationem seculi immota conspiciat. Voluit prærogativis exornatam, Dogmatum, quæ sint doctrinæ unitas, veritas, sanctitas ac efficacia; Testium, quorum integritas, multitudo et auctoritas ab Apostolis, Martyribus, Virginibus et Confessoribus sit spectatissima; Sigillorum a conversione infidelium, a constantia fidelium, a miraculis, a signis et donis coelestibus. Et quæ est ista Ecclesia, nisi in qua est fides Petri, super quem ædificata est Ecclesia Christi: nisi in qua est Cathedra Petri, radix et matrix, principium et centrum unionis Catholicæ, ita ut, qui juxta Sacrarum Scripturarum et Apostolicarum Traditionum oracula extra hanc domum comederit agnum, profanus sit; qui hanc Matrem et Magistram non audierit, fiat sicut ethnicus et publicanus.

Per Characteres hic intelliguntur signa et notæ sensibiles, quibus, cum sint notiores re significata, omnibus obviæ seu cognitu faciles ac simul propriæ, vera Christi Ecclesia certo discernitur a Sectis falsis, quæ Christiano nomine gloriantur. Proprietates reddunt Ecclesiam Christi præ aliis Anti-christi Synagogis perspicuam, erroris nesciam atque perpetuam. Prærogativæ sunt, quæcumque veniunt nomine motivorum evidentis credibilitatis.

§ II. THEMATA.

I. *Sola Religio Christiano-Catholica præferret veræ Christi Ecclesiæ omnes Characteres.*

PROBATIO. 1us. CHARACTER veræ Christi Ecclesiæ est Unitas corporis sub Christo capite ejusque in terris Vicario et Divi Petri successore. Nimirum Christus suam instituit Ecclesiam ceu unum corpus sub uno Capite, ceu unum ovile sub uno Pastore, ceu unum regnum sub uno Rege, ceu unicam sponsam uni Sponso conjunctam, ceu unam domum sub uno Patrefamilias. Hisce titulis Christi Ecclesia in sacris litteris honoratur, atque exin Patres appellant Templum, Navem, Exercitum, Civitatem et Arcem; Sacerdotem igitur hoc templum, Naclerum navis, Ducem exercitus, Magistratum civitas et arx Præsidentem desiderant. Christus uti Auctor Ecclesiæ, ita Caput supremum et Pastor æternus voluit, ut PETRUS ædificandis in domo Dei populis lapis esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clavis ad regnum: Petrum et successores Petri suos in terris Vicarios Christus constituit, quibus suas commisit oves et agnos, deditque claves Regni cælorum: Cathedram Petri, cujus esse voluit potentiorē principalitatem, posuit fundamentum Ecclesiæ et centrum unitatis, ita ut, qui uniuntur huic Cathedræ tanquam centro, et subjiciuntur ejus Episcopo tanquam Primati, Vicario Christi et Capiti Ecclesiæ visibili, sint de Ecclesia Christi unice vera ac vere salvifica; foris autem sint omnes, qui vel ipsi ab hoc Capite se separant, vel ab hoc unitatis principio rescinduntur.

Hinc licet PAULUS 2. Corinth. XII. 12. certus de missione sua divina scribat: *tametsi nihil sum, signa tamen Apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis et prodigiis et virtutibus*; tamen prius prædicare gentibus ausus non est, quam id cum PETRO communicasset; unde S. Hier. epist. 73. n. 8. « ostendens (PAULUS) se non habuisse securitatem Evangelii prædicandi, nisi Petri, et qui cum eo erant, fuisset sententia roboratus ».

2us. CHARACTER veræ Christi Ecclesiæ est Sanctitas membrorum vel manifeste excellens vel confirmata miraculis. Utrumque exigunt et exempla et verba Christi: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est.* Item: *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: in nomine meo dæmonia ejicient...* Utrumque præstiterunt Apostoli, qui, teste CHRYSOSTOMO, non minus candore morum, quam splendore miraculorum Christi Ecclesiam illustrarunt. Utrumque post Christum et Apostolos ita continuatum, ut quicumque sanctitate aut manifeste excellenti aut miraculis confirmata celebres essent, membra fuerint Ecclesiæ Christiano-Catholicæ. Nec defuisse seculis omnibus eximiam morum integritatem, quam Deus ipse luculentis prodigiis contestari dignatus sit, evincunt Canonizationes Sanctorum, quæ summo rigore judicii evidentiam sanctitatis, et miraculorum præcellentiam, quantum humanitus haberi potest, requirunt probatissimam, et vel postremis temporibus S. Pii V., Ignatii, Xaverii, Philippi Neri, Joannis de Deo, Francisci Regis et Borgia, Salesii, Teresiæ, Magdalenæ de Pazzis, Aloysii, Stanislai et plurium aliorum

præclare ac prodigiose factis pleni sunt libri, plenæ gentium omnium historiæ, quin falsitatis vel imposturæ convinci a quoquam possint.

Præstat, heterodoxorum hanc in rem delibare testimonia; PHILIPPUS BALDEUS in Hist. Judic. C. XIII. pag. 76. ita de Xaverio testatur: « si Xaverius fuisset nostræ Religionis, etiam apud nos ut alter Paulus cum veritate esset æstimandus, et colendus velut sanctus. Quanquam autem Religionis fuerit a nostra diversæ; aio, bonos omnes ejus zelo, vigilantia cura, et morum sanctitate excitari debere, ad cavendam in Dei opere negligentiam ». Et in vita Xaverii apud Bouhours scribit ROBERTUS HAKLUIT Angliæ Reformatus: « Pius ille Confessor et solers Indorum instructor Franciscus Xaverius post multos exantlatos labores, post injurias et calamitates magno animo superatas, omnibus benedictionibus spiritualibus plenus obiit anno 1552; postquam multa hominum millia ad fidem Christi perduxerat. De hoc viro, virtutibus ejus et mirabilibus vim omnem naturæ excedentibus, omnes recentes Indorum historiæ testantur ».

3us. CHARACTER est Catholicitas seu universalitas quoad doctrinam, tempus et locum. Est vero inter tot Christianorum sectas sola illa Religio, quæ Romæ Episcopum pro Capite suo et Christi Vicario agnoscit, et cui tam nomen, quam res ipsa Ecclesiæ Catholicæ competit: nomen quidem ipsi Sectarii vel sponte vel ex conventionem eidem attribuunt, ut suo jure quodvis hujus Ecclesiæ membrum cum PAGIANO gloriatur: « Christianus nomen meum, Catholicus cognomen; illud me nuncupat, istud ostendit; hoc prodor, illo significor ». Quod vero re etiam eadem sola Catholica sit Ecclesia, VINCENTIUS LIRIN. sic declarat: « Magnopere curandum est, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est. Hoc est enim vere propriæque Catholicum (quod ipsa vis nominis ratioque declarat) quod omnia fere universaliter comprehendit. Sed hoc ita demum fiet, si sequamur universitatem, antiquitatem, consensionem. Sequemur autem universitatem hoc modo, si hanc unam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia; Antiquitatem vero ita, si ab his sensibus nullatenus recedamus, quos sanctos Majores ac Patres nostros celebrasse manifestum est; Consensionem quoque itidem, si in ipsa vetustate omnium vel pene omnium Sacerdotum pariter et Magistrorum definitiones sententiasque sectemur »... Ita in Commonitorio.

Doctrinæ universalitas vel ex sola fidei professione Tridentina elucet: et illa loci ex eo, quod Evangelium Christi annuntiatum sit cunctis gentibus, ac in plerisque regionibus Romanæ communionis Ecclesia vel dominetur, vel toleretur, vel patiatur. Temporis demum universalitas manifesta est inde a prædicatione Apostolica, ejus propagatione ad nostra usque tempora, ejusdemque futura duratione ad finem usque.

4us. CHARACTER est Apostolicitas per fundationem et successionem Apostolicam. Quod PETRUS fuerit Romanus Episcopus, universa clamat antiquitas, Patres omnes, Græci præsertim, quorum maxime intererat; tabulæ fastorum evincunt; lapides ipsi et rudera vociferantur. Prostat etiamnum Romanorum Pontificum nunquam interrupta series, quam nec ipsi hæretici negare ausint, ne contradicant toti antiquitati; et vero quisquis negaret, Petrum fuisse Romæ, ibidemque ad mortem usque Ecclesiam rexisse, eodem jure AUGUSTUM Cæsarem Romanorum Imperatorem fuisse, negare poterit. Ac

demum historia universa attestatur, Episcopos omnes, qui pro Catholicis habebantur, cum Petro et ejus successoribus Romanis Episcopis semper communione conjunctos fuisse. Nimirum Doctrina Apostolica, præsertim Petri, et ejus successorum ceu universalium Episcoporum, ad quorum Cathedram ceu principalem Deo providente nullus errori, nullus perfidiæ accessus pateret, intrinsece constituit et distinguit veram Ecclesiam : Doctrinam hanc initio prædicatam et postea ex divino consilio sacris litteris consignatam custodit Traditio : Traditionem istam inchoat et prodit fundatio Apostolica : Fundationem hanc demonstrat producta ad Apostolos successio Episcoporum, quos Spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam Dei ; ergo Apostolica fundatio et successio Episcopalis ad Apostolos terminata, ceu Nota distinguit veram Ecclesiam.

Inde illud CYPRIANI : « Ecclesia est in Episcopo, adeo ut si quis cum Episcopo non sit, in Ecclesia non sit ». Et illud TERTULLIANI : « quicumque ergo pro Religione Christi sectam suam haberi volunt, ante omnia edant origines suarum Ecclesiarum, evolvant ordinem Episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverit, habuerit auctorem et antecessorem ».

Atque hi sunt illi CHARACTERES, quos jamdum recensuit OEcumenica Synodus Constantinopolitana I. ab ipsis heterodoxis commendata ; ad quos contra suorum temporum hæreticos provocant antiquissimi Patres Irenæus, Cyprianus, Optatus Milev., Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus ; et qui aliis Christianorum sectis adeo non conveniunt, ut potius destitutæ vivo et infallibili judice Controversiarum etiam tot habeant Ecclesiæ Capita, quot regionum diversos Principes ; ut neque in earum auctoribus, neque in ullo membrorum eximia vitæ sanctitas, minus vero etiam confirmata miraculis authentice edoceri possit ; ut saltem illæ Lutheri et Calvinii trium seculorum ætatem necdum numerent, certis limitibus regionum circumscribantur, et doctrinam profiteantur ex damnatis fragmentis veterum hæreticorum ; ut demum in iis, sicut antiquitas et successio Apostolica, sic omnia prorsus signa divinæ missionis deficiant. Scilicet EUTYCHES, LUTHERUS, CALVINUS et SOCINUS non fuerunt Episcopi, et ab Episcopis, in quorum communione aliquamdiu vixerant, damnati ejectiveque sunt : NESTORIUS et PHOTIUS Episcopi fuerunt, sed cum nova moliri cœperunt, ille in Concilio Ephesino I., hic in Constantinopolitano IV. depositi et excommunicati vitam finierunt extra gremium Ecclesiæ tam Orientalis, quam Occidentalis, ut proin Græci horum doctrinam secuti frustra a viris Apostolicis suam sectam deriverent : JANSENIUS denique et Episcopus et in aliorum Episcoporum communione vita functus ; qui tamen damnatas ab Ecclesia ejus propositiones defendunt, itidem a communione Apostolicorum Successorum exciderunt.

II. *Sola Religio Christiano-Catholica præfulget veræ Christi Ecclesiæ Proprietatibus.*

PROBATIO. 1^a. PROPRIETAS veræ Christi Ecclesiæ est Visibilitas. Videlicet Christus suam Ecclesiam, quam ceu montem domus Domini in vertice montium prædixerant Prophete, ipse expressit parabolis aræ, agri, sagenæ : in

ea Pastores et Doctores instituit, qui sint sal terræ et lux mundi : ipsam promisit ædificandam supra petram, ac proin visibilem ad instar ædificii supra petram : jubet adire Ecclesiam, hoc est, præsidēs Ecclesiasticos, ubi fraterna correctio fratrem non emendat : neminem salvat, nisi qui adeat, et audiat hanc suam Ecclesiam ; ergo spectabilis ac discernibilis illa sit, oportet. Idem docuere Apostoli, idem sensere Patres ; idem semper inde ab ævo Apostolico exhibitum in Pastoribus Ecclesiæ, præsertim in Romanorum Pontificum successione nunquam intermissa, nec unquam intermittenda ; in Conciliis generalibus et particularibus ; in debellandis hæreticis, quorum antesignani omnes ex societate Catholicorum prodierunt ; in excludendis e sinu suo rebellibus adversus monita et sancita Ecclesiæ ; in Ethnicis ipsis, cum AURELIANUS Imperator Pauli Samosatēni Episcopalem domum ei dari voluerit, cui cum Romano Episcopo communicaret. Atque ex his nonne splendida, permanens, totique orbi perspicua illucescit claritas Ecclesiæ Catholicæ ?

2^a. PROPRIETAS est Infallibilitas. Voluit Deus Ecclesiam Christi esse Unam, Sanctam et Catholicam : sed una esse non potest sine unitate fidei ; nec sancta, nisi veram fidem teneat ; nec catholica sine fide universali, quæ omnia vera dogmata complectatur. Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine Christi, qui potestate sibi ab eo facta pro eo legatione funguntur, et homines Deo reconciliant in ædificationem corporis Christi, Christus in medio eorum est, videlicet per spiritum suum, cujus ductu Ecclesia errare non potest in definiendis controversiis fidei, et tradendis regulis morum ; in quibus si erraret, sponsa Christi sine ruga et macula non esset ; portæ inferi adversus eam prævalerent ; illa Dei domus nutanti fundamento fulciretur ; non esset columna et firmamentum veritatis ; Christus promissis non staret, quia spiritus veritatis aliquando abesset ; illa Dei civitas sine magistratu mera esset Babylon, et regnum illud in se divisum ; templum illud sine Sacerdote legem Excelsi conservante ; corpus illud sine anima, et fides nostra sine regula. Quis vero talia de Deo sentiat, qui etiamsi vellet, fallere non potest ? Atque inde est, quod Ecclesia Catholica seu dispersa per universum, seu congregata in Conciliis, seu docens de Cathedra Petri nunquam erraverit aut defecerit in fide.

3^a. PROPRIETAS est Perpetuitas. Hæc ex Prophetarum vaticiniis de Regno Messiæ, ex Christi promissionibus de sua Ecclesia, ex ipsa legis Christianæ natura et perfectione, plusquam certa est ac indubitata. Nempe vobiscum sum, ait æterna Veritas, usque ad consummationem seculi ; et ad dilectam sibi Ecclesiam Dei Filius, sponsabo te mihi in sempiternum ; misit Christus Apostolos, ut fructum afferant et fructus illorum maneat : Apostoli eandem Ecclesiæ perennitatem declarant per ministerium a Pastoribus exercendum, usque dum occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei. Et mirum profecto, quod, cum rerum humanarum inconstantia fiat, ut continuis factionibus et mutationibus tot Regna et Imperia everterentur, sola Ecclesia Catholica tot inter persecutiones, factiones, hæreses, schismata et morum corruptelas semper potens, semper victrix steterit, creverit, et perpetuitatem usque nunc consecuta viderit coram se corruiere Solia et Imperia, immutari orbis terrarum faciem, exarmari ac confundi et furorem Tyrannorum et Philosophorum arrogantiam, tam splendide ac invicte, ut inimici

facti sint vindices, quin et voluntariæ victimæ pro veritate orthodoxa. Habuit vero etiam Ecclesia Catholica inde a suis primordiis Episcopum saltem universalem certum ac indubium; vel si quando schisma Antipaparam turbavit Ecclesiam, Sedes tamen Romana in Clero populoque fidei durans et spectabilis cum reliquo orbe Catholico rite communicavit.

Atque PROPRIETATES istæ tam soli Catholicæ competunt Ecclesiæ, ut Sectarii omnes, eo quod desperent, eas suis Synagogis accommodari posse, easdem abnegent, veræ Christi Ecclesiæ proprietates esse.

III. *Sola Religio Christiano-Catholica gaudet Prærogativis veræ Christi Ecclesiæ.*

PROBATIO. 1^a. PRÆROGATIVA est Dogmatum veritas nullius in hunc diem erroris convicta; sanctitas hominem dirigens per fidem, spem, charitatem, mandatorum observantiam, cultumque Deo dignum et gratum ad veram hujus vitæ sanctimoniam, et æternam alterius vitæ felicitatem; unitas in universali consensione fidei, qua hodiernæ Ecclesiæ doctrina eadem est cum illa primitivæ Ecclesiæ, quaque omnes Ecclesiæ particulares omnesque fideles damnant, quod damnat Ecclesia Romano-Catholica, ita ut sicut tribus primis seculis dogma, hoc ipso quod sit oppositum consensui Ecclesiæ, etiamnum judicetur hæresis, isque hæreticus, qui illud proterve amplectitur ac tuetur. Ubinam autem apud sectarios doctrinæ veritas, si eorum dogmata criterio theologico seu rationis seu auctoritatis subdantur? ubi sanctitas dogmatum, quæ sunt impiissima de mandatorum Dei impossibilitate, de libertatis amissione, de gratiæ sufficientis abnegatione, de operum omnium corruptione...? ubi unitas in perpetuis sectarum vicissitudinibus et contrariis sectariorum nullo judicio terminandis?

2^a. PRÆROGATIVA est Testium, quorum auctoritas, multitudo et integritas, quippe Pauli Apostoli, tot Sanctorum Patrum, tot Ecclesiæ Doctorum atque Episcoporum, tot virorum Apostolicorum in omnem terram ad fidei præconium a Romana Ecclesia delegatorum, Martyrum innumerabilium omni tempore et loco pro fide catholica gloriose occumbentium, tot Virginum et Confessorum tam secularium, quam Religiosorum, in quibus perfectio Evangelica et eximia vitæ sanctitas eminuit, atque etiamnum eminet, et de Ecclesiæ Catholicæ præcellentia, et de cujusvis sectæ A catholicæ falsitate copiosissime eloquuntur. Apostolos et antiquos Patres invocant testes sectæ A catholicæ? sed quæ ab illorum ætate remotissimæ sunt, et ab illis non aliud testimonium habere possunt, quam quod de pseudo-prophetis illi quondam prædixerunt. Ad cœvæ Ecclesiæ Catholicæ judicium provocant? sed quæ stigma inussit sectis omnibus, et anathemate feriit sectarios omnes. Inde vero etiam vel nullos, vel solos pseudo-martyres sibi vindicare possunt, suæ in erroribus feroci obstinationi immortuos.

3^a. PRÆROGATIVA Sigillorum, miracula, conversionem gentilium et fidelium constantiam complectitur. De quam Ecclesia, nisi de Catholica et Apostolica dictum fuit: *In nomine meo demonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent... et prædicaverunt ubique Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis?* Cuinam alteri sectæ competere possunt dona illa ab Apostolo recensita, *divisiones gratiarum, ministracionum et operatio-*

num, quæ in sola Ecclesia Catholica perseverant, in qua quosdam Deus posuit primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum et interpretationes sermonum? Et de dono miraculorum in Ecclesia Catholica perpetuato ipsa factorum evidentia convincit, fideque dignissima veteris ac recentioris ævi historia. Zelus Apostolicus propagandæ fidei orthodoxæ vel ex missionibus transmarinis abunde constat : quæ enim et quanta non fecerunt ac passi sunt præcones Catholici, ut Christo lucrifacerent Indos, Sineses, Japones et quasvis gentes barbaras; his adhuc diebus novo ordine non sine Numine excitato ad succurrendum animalibus in locis desertis? Demum fides Catholicorum quam contra tyrannidem infidelium, hæreticorum furias, schismaticorum seditiones et pseudopolitices vafritiem victrix hactenus steterit ac triumpharit, soli ignorant aut lividi Sectarii, aut pyrrhonici Theistæ.

Cum vero nullus unquam Sectariorum, ipsomet ERASMO teste, vel equum claudum curaverit ; conversionem autem Gentilium nec curam nec opus esse suæ Ecclesiæ fateantur Sectarii; omnes quoque familiæ illustres et illustrissimæ, desertis Protestantium castris, secundum omnem vel aliquam sui partem ad avita Catholicorum sacra redierint, et ab hisce sacris earum nulla inde a Lutheri turbis defecerit seu ad Lutherum seu ad Calvinum; quis ambigat, hac etiam prærogativa, uti cæteris, solam Ecclesiam Christiano-Catholicam suo jure gloriari?

ERASMUS Tract. de lib. Arbitr. de sectis Acatholicis ita scribit : « in quibus nec est sanctitas, nec miracula, ut qui nec caudam quidem equi sanare queat ».

Obj. I. Non constat, cæteros Apostolos fuisse subjectos S. PETRO seu Capiti Ecclesiæ : minus constat, Apostolos post mortem S. Petri superstites ejus successori Lino aut Clementi subditos fuisse : imo constat, quod S. JOANNES suum Evangelium cum Romano Pontifice non communicaverit, habens nihilominus fidem et auctoritatem verbi divini; non ergo Romæ Episcopus centrum est unionis Catholicæ; maxime cum juri naturæ videatur adversum, quod Sacerdos extraneus (qui dicitur Romanus Pontifex) jus sibi quoddam arroget in Christianas orbis civitates.

RESP. Næ is oculis et mente captus sit, qui primatum PETRI in universam Ecclesiam, ac proin etiam in Apostolos non intelligat ex clarissimis SS. Scripturarum oraculis : *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam : Tibi dabo claves Regni cælorum : Pasce oves meas, pasce agnos meos*; ex forma Regiminis, quod Christus in Ecclesia instituit Monarchico simile; ex Traditione omnium SS. Patrum et Conciliorum; ex indubitata fide totius antiquitatis; ex damnatis Hussi et Wickleffi articulis. Cum vero Romanus Episcopus successor sit Petri in ratione Capitis (quod Christus in sua Ecclesia visibile esse voluit ac perpetuum) primatus summi Pontificis seu successoris S. Petri æque extendebatur in ipsos Apostolos, ac ille S. Petri : cum succedere non sit aliud, quam jura acquirere pristini possessoris. Secus continuo post mortem S. Petri Christi Ecclesia facta fuisset plurium Capitum Ecclesia : datum a Christo munus Petro, confirmandi fratres, cum S. Petro exspirasset; cum fratrum seu Apostolorum pars fere dimidia superstes S. Petro nequic-

quam dependeret a successore S. Petri; nec univocè eadem durasset Ecclesia, quæ erat antehac a Christo instituta.

Quoad Theopneustiam Evangelii S. JOANNIS nec opus erat, illud conferri cum Petri successore, nec ab hoc poterat illa conferri, de qua recte ait: *hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, et scripsit hæc; et scimus, quia verum est testimonium ejus.* Authentiam vero publicam verbi divini nacta sunt scripta S. JOANNIS ab Ecclesia dependenter a suo Capite; uti de hac quantum ad S. MARCI Evangelium testatur Papias apud Eusebium: « D. Petrum auctoritate sua ratum fecisse, quo in Ecclesia passim perlegeretur. » Paulus etiam cum Petro suam contulit doctrinam, « ascendens videre Petrum ex officio ac de jure », ut ait TERTULL. de Præscript. Demum S. Hieronymus Procem. in Matth. testatur, S. JOANNEM « occasione hæresis Cerinthi ac Ebionis coactum fuisse ab omnibus pene tunc Asiæ Episcopis, et multarum Ecclesiarum (quidni potissimum Romanæ) legationibus, de Divinitate altius scribere. »

Quod PUFFENDORFF ad invidiam conflandam ceu sacerdotem extraneum sugillet Romanum Pontificem, hoc satis temerarium; ac si Christus ab isto homine ediscere debuisset, quid justum esset in constituendo Capite Ecclesiæ; satis etiam improvidum, cum eodem argumento invadat plures summos Principes Europæ, qui utut extranei ratione Reipublicæ (ad cujus regimen sunt evocati) imperium sibi commissum summa cum laude gesserunt.

Obj. II. Ex hac doctrina de unitate Ecclesiæ sequeretur, perire eos omnes, qui vel in minimo fidei articulo communionem non habent cum Romano Pontifice tanquam centro unitatis; id vero prorsus intolerabile videtur tum Græcis, qui non abs re gloriantur, quod veteris Ecclesiæ fidem nulla novitate maculatam hodieum teneant, quamvis cum Romano Pontifice non communicent; tum Jansenianis, qui Ecclesiam et Sedem Apostolicam summo-pere venerantur, quamvis a Sedente in nonnullis dissideant.

RESP. Quam contra PARMENIANUM Donatistam intorsit, eadem contra Jansenizantes aliosque Occidentis Sectarios, et Græcos etiam a Roma alienos decretoria est sententia S. OPTATI MILEV. « Cathedram unicam, quæ est prima de dotibus, sedit prior Petrus: cui successit Linus... Liberio Damasus, Damaso Siricius (et post hoc Clementi XIII. Clemens XIV.) hodie, qui noster est socius; cum quo nobis totus orbis commercio formatarum in una communionis societate concordat. Vestræ cathedræ vos originem reddite, qui vultis vobis sanctam Ecclesiam vindicare. » Et GRÆCI quidem, quorum alios hic errores non perstringo, quam habent post suam a Romanis defectionem Græcæ Ecclesiæ radicem, quod Caput et succedaneum Petro fundamentum? an PHOTIUM, quem ipsimet in Synodo VIII. œcumenica, et sub imperio Leonis Sapientis, depositione, anathemate, exilio mulctarunt? an MICHAELEM CERULARIUM Photiani schismatis ad usque seculum XIII. inflammantorem; post quem vero Græci in Conciliis Lateranensi IV., Lugdunensi II. et Florentino Romanam Ecclesiam ceu Matrem, Romanum Episcopum ceu Christi Vicarium et totius Ecclesiæ Caput identidem venerati sunt? an MARCUM EPHESINUM? quis vero primatum Petri in hunc Marcum, et quis Petri cathedram deportavit Ephesum? Erat quidem Ephesus scriptis et prædicatione S. Pauli, nec non incolatu S. Joannis vere nobilis; sed et Paulus Evan-

gelium, quod prædicavit, contulerat cum Petro, ne in vacuum curreret, et Joannes non sibi, sed Petro oves agnesque omnes pascendos a Domino fuisse commendatos, testatur.

Illam Jansenistarum distinctionem inter Sedem et Sedentem non agnovit S. CYPRIANUS docens, « quamlibet Ecclesiam esse in suo Episcopo »; proscripsit illam S. PETRUS DAMIANI in epist. ad Rom. Pontif. « Tu ipse es sancta Sedes, Tu es Ecclesia Romana; non recurro ad Petri fabricam, sed ad eos, in quibus illius Ecclesiæ residet auctoritas »; rejecerunt eam celebres in Galliis doctores, ac ipsi præsules Gallicani his verbis reprobarunt, « non immorandum in distinctione ejusmodi abstracta, et ab hæreticis ad illudendam ipsorum damnationem inventa ». Qua enim ratione adhæreat Sedi, qui Sediti in ea non obedit? num alio modo loquitur Sedes Apostolica, quam per os summi Pontificis? anne quis throno Regio se vere submittit, si Regi non sit submissus? quis Novatorum non dicet, revereri se sanctam Sedem, quamvis rejiciat constitutiones et fulmina rideat Apostolica? quin et deprædicabit Sedem Apostolicam verbis plane iisdem cum SS. Patribus et Doctoribus Ecclesiæ; utprimum autem Sedens super Cathedram Petri errores damnaverit, hanc sui damnationem inter deterrimas criminationes rejicient, eo quod non Sedes sed Papa, non Cathedra sed Curia, et quidem ex præjudiciis, ex artibus politicis, per seductionem et obsessionem ita judicaverit? næ is subditus throno Regio se submittat, qui prætexens decreta Regia malis artibus aulicorum concinnata esse, ea quamvis a Rege hortante et minitante iterato edita ac inculcata contemneret, rideret, protereret? nonne ad pervicacem suam inobedientiam is adjungeret insolentiam gravissimis pœnis coerendam?

At durum valde, nexum in minimis adeo credendis cum Romana Ecclesia necessarium esse ad salutem. Numquid reatus peccati originalis propter unum hominem; æternitas ignis in vindictam vel unius peccati mortalis; prædestinatio unius et reprobatio alterius, maxime ardua sunt humanæ rationi, et tamen verissima? Sit ergo durum, propter unum fidei articulum damnari hæreticos et schismaticos; sed tota Traditio docet, extra Ecclesiam non esse peccatorum remissionem, non esse charitatem, non esse salutem. Huic malo ut occurras, dic cum S. HIERONYMO epist. ad S. Damasum: « ego quidem Cathedræ Petri communione consocior; super illam petram ædificatam Ecclesiam scio; quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est; si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio. »

Obj. III. Sanctitatem doctrinæ etiam Sectarii prætendunt; miracula autem, ævo Apostolico exacto, inter Catholicos vel nulla vel nonnisi incerta aut plane fictitia deprehenduntur; sanctitas ergo doctrinæ miraculis confirmata non est nota Ecclesiæ Catholicæ, aut character veræ Christi Ecclesiæ necessarius; cum ne uno quidem miraculo suam de Christo doctrinam JOANNES BAPTISTA confirmaverit.

RESP. Sive patriarchas Sectariorum, sive doctrinam, sive initia et progressus Sectarum spectes; nulla undique translucet sanctitas, sed potius morum et dogmatum improbitas, effrenis opinandi licentia, legum impatiens libertas, legitimorum magistratuum contemptus, mendacia, furor, obstinatio, seditio, apertum denique et inexcusabile schisma, prout historia

Reformationis sic dictæ, et factionis Protestanticæ genesis abunde testantur. Ubi vero quædam in Sectariis honestas ac virtus eluxit, ea minime adscribenda erat Sectarum principiis, sed vel bonitati indolis, vel humanæ politiæ, vel providentiæ divinæ in hostibus nonnunquam, uti quondam gentilibus, ita nunc heterodoxis, ad virtutis commendationem isthæ exempla ordinanti. Adde, quod nulli unquam fuerint aut esse potuerint inter Sectarios eximie sancti, quales ex perfectione suæ legis exhibet, et vix redigere in calculum potest Ecclesia Catholica.

Miraculorum potestatem per cuncta secula viguisse, ac etiamnum vigere in Ecclesia Catholica, evincit diserta Christi promissio, et demonstrant eventus quam plurimi. Promissio potestatis thaumaturgæ a Christo facta Apostolis MARCI XI. et JOANNIS XIV., non ad solos Apostolos, sed ad universam pertinet Ecclesiam; sicut mandatum prædicandi Evangelium, præsidium Spiritus sancti Ecclesiæ assistentis, et precationis recte factæ in Ecclesia, de quibus ibidem ceu perpetuo duraturis fit mentio; proinde nexus seu contextus utrinque idem et hoc et istud æque probat. Promissionis divinæ veritatem confirmat perpetuitas miraculorum in Ecclesia, de quibus sicut pro ævo Apostolico habetur fides ex Actis Apostolorum, ita pro seculis consequentibus tam ex scriptis SS. Patrum ceu testium ex omnium sententia gravissimorum, quam ex testimonio ipsorum gentilium; posthac vero ex auctoritate præcipuorum cujusvis seculi historicorum; ac demum recentioribus seculis ex apotheosi Sanctorum. Quæ omnia tot et tanta sunt firmamenta veritatis Catholicæ, ut quilibet orthodoxus cum HUGONE VICTORINO non abs re is Deum verbis compellet: « Domine! si error est, quod credimus, a te ipso decepti sumus: ista enim in nobis tantis signis et prodigiis confirmata sunt et talibus, quæ non nisi per te fieri possunt ». Probant ergo miracula invicte contra infideles, quia juxta Apostolum « *linguæ in signum sunt, non fidelibus, sed infidelibus*; » at non minus invicte contra Theistas et Hæreticos, cum neutri superiora habeant prodigia, quæ nostris opponant, uti sua miraculis Magorum Moses opposuit.

Demum S. JOANNES BAPTISTA ipse miraculum extitit plenum divinæ auctoritatis; id quod constat ex prodigiosa ejus nativitate, incredibili victus austeritate, summa vitæ innocentia, ipsoque nomine Joannis, quod ab Angelo prænuntiatur gratiam significat.

HUGO VICT. L. 1. de Trin. c. 263. APOST. 1. Corinth. XIV. 22.

Fuere ergo miracula I. seculo Christi et Apostolorum: II. Miracula militum Christianorum sub Marco Antonino Imp. apud TERTULL. Apolog. c. 5. Item sub M. Aurelio legionis Fulminantis; nec non sub Juliano illud flammaram prodigium, quæ molitionem templi Jerosolymitani impediabant: III. Miracula Gregorii Thaumaturgi apud S. BASILIUM L. de Spir. S. c. 29.; apud GREG. NYSS. in ejus vita: IV. Signum Crucis cœlestis a Constantino M. conspectum, Miracula SS. Antonii, Hilarii, Martini, Nicolai apud SS. ATHAN. HIER. et SULPITIUM: V. Miracula descripta a S. AUGUSTINO L. XXII. de Civ. c. 8. ac præcipue illud Typasi in Africa sub Hunnerico Rege Vandalorum in sex auctoribus synchronis: VI. Miracula consignata in Libris Dialog. a S. GREGORIO M. Nostro demum et superiori seculo illa SS. Xaverii, Salesii, Vincentii a Paulo, quæ vel ipso Protestantium calculo adprobata sunt.

Obj. IV. Non apparet, quo jure Catholici suæ Ecclesiæ arrogant universalitatem ceu notam characteristicam veræ Christi Ecclesiæ; siquidem apud Græcos, Armenos, Ægyptios et Abyssinos vix occurrit; neque sit in Anglia, Scotia, Provinciis fœderatis, Dania, Suecia, et majori parte Germaniæ Catholica Religio; et multo latius olim Ethnicismus, ac hodie Mahumetismus sese diffuderint.

RESP. Ad veram, quamvis moralem duntaxat Ecclesiæ diffusionem ac Catholicitatem, plus nemo requiret, quam ut 1°. in præcipuis mundi partibus cultores habeat; ubinam autem est regio licet ab unione catholica ad schisma, et a fide catholica ad hæresin infauste desciscens, quæ non pariat Catholicæ Ecclesiæ filios, et non plures foveat in ipso schismatis sinu, qui schismatis malum invincibiliter ignorant? 2°. Ut singulis aliis sectis amplior sit ac magis diffusa (non enim hic Catholicismus cum Paganismo, sed cum aliis Christianorum sectis comparatur) quæ autem proportio inter Lutheri aut Calvini aut Socini sectam et inter Romanam Ecclesiam, quæ quantum hic deperdit per hæresin, tantum inde per conversionem infidelium lucratur? Nonne sicut Donatistæ intra fines Africæ teste Vincentio apud S. Augustinum; Luciferiani intra Sardiniam apud S. Hieronymum; Pelagiani intra aliam quamdam provinciam apud eundem Augustinum, suam ipsi Ecclesiam coarctabant; ita suam quoque Janseniani ac Quesnelliani parvam appellant Ecclesiam? nonne præter occidentem alias orbis partes nonnisi leviter infecerunt Novatores; in oriente autem vix cognoscuntur Lutherani et Calviniani, ac ubi cognoscuntur, hæreticorum macula notantur?

Obj. V. Successio Apostolica in Pastoribus, quæ ceu nota veram Christi Ecclesiam discernat, nec probat ratione loci, cum Christi Ecclesia non sit alligata loco, sicut Synagoga: nec ratione personarum, cum hæc communis sit aliis etiam Ecclesiis Græcorum, Armenorum aut Æthiopum, quæ veræ Christi Ecclesiæ non sunt: nec ratione doctrinæ, cum de hac sit controversia: imo nec ratione Romanorum Pontificum, quorum series et successio diuturno non semel schismate turbata successionem Apostolicam dudum interrupit.

RESP. In Ecclesia Catholica nec deficit successio localis, quæ cum non repetatur a residentia in loco, sed a jure in sedem, ibi stat hæc successio, ubicumque stat Cathedra Petri. Hinc summi Pontifices uti Romæ, ita Avinionæ, et apud Græcos vel Francos sunt Petri successores: analogia est in hodierna compellatione Romani Imperatoris. Neque deficit successio personalis saltem Episcoporum universalium, prout exhibet catalogus Romanorum Pontificum, quin et aliorum Pastorum, qui habent successionem in societate Romana non interruptam. Hinc aliud est, Ecclesiam non subsistere, ubi non viget Pastorum successio, quod ipsum nos hic asserimus, indeque A catholicos ceu intrusos aggredimur: aliud, Ecclesiam subsistere, ubi viget successio Pastorum v. g. inter Græcos, quod haud satis esse credimus, nisi Pastores dum sibi succedunt, cum primo Pastore, Romano Episcopo communicent. Nec demum successio doctrinalis deficit, siquidem doctrina sana a successionem legitima adeo nequeat separari, ut et in ipsa includatur. Ubi enim quis legitima ordinatione succedit, nec a communione, in qua fuit ordinatus, recedit; necessario sanam profitetur doctrinam, utpote qui unitatem servet. Est ergo

hæc perpetua legitimæ successionis comes, atque ex universalitate doctrinæ consequitur, quamvis non sit nota Ecclesiæ, quia non ipsa doctrina loquitur, sed traditur a legitimis Pastoribus. De casu schismatis dictum alibi.

Huc quadrat illud S. CYPRIANI de sui temporis hæreticis Epist. 76. « Novatianus in Ecclesia non est, nec Episcopus computari potest, qui Evangelica et Apostolica Traditione contempta nemini succedens à seipso ortus est... nemini succedens et a seipso incipiens alienus fit et profanus. »

Societas autem Protestantica nec habet doctrinæ antiquitatem; sed eam propugnat, quam vetus et apostolica Ecclesia in antiquioribus Sectariis, Simonianis, Pelagianis, Novatianis, Donatistis et Arianis pridem condemnavit, cujus (ut SS. Patres declarant adnotari in omnibus Novatoribus) et auctor et tempus et locus et dogmata consignari facile possint. Nec successionem Apostolicam in suis Pastoribus: ubinam enim secta aut Calviniana aut Lutherana extitit ante Lutherum et Calvinum? Nec denique missionem legitimam seu ordinariam, quam vel ex defectu legitimæ ordinationis non acceperunt Novatores; cum sola electio, nominatio aut præsentatio præsertim laica non constituat vocationem legitimam, sed præprimis ordinatio et jurisdictio spiritualis, quam nec populus nec magistratus concedere potest; vel amissa per hæresin aut schisma jurisdictione eandem non retinuerunt: seu extraordinariam, quæ cum ista quatuor involvat (eos immediate a Deo cum omni veterum Episcoporum jurisdictione fuisse institutos; accepisse auctoritatem, ubivis terrarum reformatam doctrinam annuntiandi; missos fuisse, ut omnium veterum Conciliorum decisiones expenderent, immutarent, abolerent; omnes continuo nationes novam eorum doctrinam amplecti debuisse) omnino splendidis miraculis comprobanda erat, non secus ac illa Mosis, Christi et Apostolorum missio, queis ab intrusis legitime missi discernerentur. Signa autem nulla unquam proferre poterant alia, quæ si adferrent, quin se missioni ordinariæ submitterent, adhuc ministerii contra divinum ordinem fieret usurpatio.

Obj. VI. Ecclesia Catholica, deserviente CONSTANTII persecutione, facta est invisibilis: sæpe variavit circa dogmata et erravit: ac tandem ANTICHRISTI tempore tota deficit; itaque proprietates veræ Christi Ecclesiæ eidem non conveniunt.

RESP. 1°. Sectariis respondet SINICHIUS in Spongia notarum: « cum vel maxime sæviret illa persecutio, verissimum fuit illud Augustini, quod Ecclesia in suis firmissimis, tanquam in columnis ædificii immobilitate stantibus, eminebat: » Quippe Patres Seleucienses non subscripsere Arianismo, quia ob sententiarum dissensionem eo in Concilio nihil fuit definitum. Ariminenses subscripsere formulæ de se catholicæ, ommissa duntaxat voce *ὁμοούσιος*, idque per fraudem Arianorum. Episcopi in oriente tunc erant numero 723, in occidente florebant 1316, adeoque S. Augustino teste multa millia Episcoporum; proinde tametsi evincerent Sectarii, Seleucienses Patres 150, et Ariminenses 400 in errorem consensisse, necdum pars major Episcoporum convincitur de lapsu in errorem; et Patres quidem Ariminenses quoad suam subscriptionem conjuncti non fuerunt cum Romano Pontifice. SS. Patres, qui de hujus persecutionis tristissimo eventu acerbius conqueruntur, ii non de omnibus fidelibus, sed de quibusdam provinciis Asiaticis

loquuntur : vel intelligendi, quod pestis Ariana omnes quidem provincias pervaserit, non vero infecerit : vel per auxesin oratoriam rem exaggerant : vel per hæresin innuunt formulam de se catholicam, sed qua contra Catholicos abutebantur Ariani.

2º. Sectarii ut suorum errorum probra tegant, opprobriis onerant sponsam Christi ceu erroribus obnoxiam, idque contra divinas promissiones, contra verbum Dei scriptum et traditum, contra Patrum et Conciliorum sententiam, fidemque omnium seculorum; unde certissime constat, Christi Ecclesiam nunquam mutasse fidem aut mutare potuisse, nullum unquam articulum verum rejecisse, aut falsum asseruisse. Quæ si non esset omnis expers erroris, frustra sedes aut cathedra Petri ab omnibus christiani orbis partibus, et per septemdecim jam secula consuleretur, veluti iudex et magistra in controversiis fidei : frustra S. CYPRIANUS in epistolis ad Cornelium et Lucium, AUGUSTINUS aliique Patres summorum Pontificum responsa postularent : frustra Galliarum Præsules et Christianissimi Reges ad Innocentium X. Alexandrum VII. et Clementem IX. et XI. circa Jansenii et Quesnelli errores confugissent. Hanc magistratam si audire voluissent sectarii, non jam ipsis sat propudiose confitendum esset, quod eorum sectis nulla competat de proprietatibus veræ Christi Ecclesiæ.

3º. Equidem ANTICHRISTUS magnæ seductionis auctor erit, quin verò pereat tota Ecclesia; imo hujus defectionem non fore generalem, ipsa probant mendacia sectariorum : docent etenim, jam venisse Antichristum, qui sit Romanus Pontifex; nec tamen omnes fideles, quales ipsi suo iudicio sunt, a fide defecerunt. Adhæc verisimilis est sententia, Judæos et Gentiles, qui hactenus Evangelio non crediderant, tum fore ad Christum convertendos.

§ III. COROLLARIA.

Potestatem in energumenos inter prærogativas veræ Christi Ecclesiæ adnumerant omnes orthodoxi, quin ipsi non raro heterodoxi hoc donum Catholicis proprium reipsa confessi sunt. Apud Judæorum gentem plures fuisse energumenos, testantur divina oracula : *Ille (CHRISTUS) transiit benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo*; nec sine divino consilio, ut nempe infensissimus hostis humani generis, qui divinos honores in toto fere terrarum orbe hactenus extorserat, coram legitimo universi Domino prosterneretur, et suæ infirmitatis, miseriæ ac reprobationis confessione divinitatem Messiae contestaretur. Quod primis Ecclesiæ seculis APOSTOLI eorumque discipuli dæmoniacos nomine et virtute Christi frequentius liberaverint, asseverant testes antiquissimi pariter ac fide dignissimi, S. JUSTINUS, S. CYPRIANUS et TERTULLIANUS; eodem Numinis consilio, quo Gentilibus præcipue ostenderetur palam summa Jesu Christi potentia in spiritus, tanto tempore nefandos mundi ac naturæ dominos, ut jam quilibet Christianus illos ad detegendas fraudes cogere, et vel Christi nomen ex obsessis valeret expellere. Cum vero diffusa etiam Christiana Religione veri nonnunquam energumeni fuerint obliti, nullis deinceps seculis ea Ecclesiæ potestas defuit, atque eo minus, quod ea apud Indos Gentiles hodieum magis sit necessaria, ex Missionarium certissima relatione.

JUSTINUS in Dial. cum Tryphone ait : « nos, qui in Jesum credimus, dæ-

monia omnia malosque spiritus adjurantes, nobis subjectos obedientesque habemus; » TERTULL. in Apolog. ad Imp. et Senat. Rom. ita concludit: « quid isto opere manifestius? quid hac probatione fidelius? ipsi dæmones litterarum nostrarum fidem accendunt, ipsi spei nostræ fidentiam ædificant. » CYPRIANUS L. ad Demetr. inquit: « si audire eos et videre velles, quantum a nobis adjurantur et torquentur spiritualibus flagris, et verborum tormentis de obsessis corporibus ejiciuntur. » His adde, quod S. CAROLUS BORROMÆUS pueris adeo ordinem Exorcistatus contulerit, ut eo magis confunderet atque convinceret hæreticos de Ministrorum Catholicæ Ecclesiæ potestate in dæmones. Qui plura de his cupit adversus incredulos, adeat doctissimam Dissertationem CALMETI de Energ. verit. Nec non P. CONILLIAT Tom. I. *delle Controv. Liter.* pag. 36. ubi recenset facta hujus generis recentissima, ac speciatim liberationem energumeni de anno 1739. in diœcesi Aquileensi, et per illam Judæi VENTURA CORMONS celebrem conversionem.

SECTIO II.

SOLA RELIGIO CHRISTIANO-CATHOLICA MAGISTRA OMNIS VERITATIS.

§ I. PRÆCOGNITA.

Cum quælibet Respublica rite administrata eos judices constituat, qui subortas lites componant et causas decidant omnes; Ecclesia, ne sit deterioris conditionis, haud dubie judices habet, quos in dubiis ac controversiis fidei consulamus, ut nullo dubio titubantes, nulla vacillantes formidine (id quod proprium est divinæ fidei) firmissime assentiamur auctoritati et revelationi divinæ. Atque hinc ipsa ratio monet, et clamat Paulus, ut idem omnes sapiant et dicant, maneantque in unitate fidei, legis, spiritus et charitatis. Cum ergo tollenda sint dissidia, causæ fidei terminandæ, et extinguendæ lites inter Christianos; judice opus est, quem appellemus, et cujus verbis ac decretis standum sit. Huic necessitati ipse etiam BAYLIUS suffragatur. Quis autem id juris sibi arroget, nisi cœlitus illi datum sit? nempe quod fallere aut falli non possit, homo a se ipso non habet; a Deo igitur fallere nescio, qui aliquos divinæ veritatis radio ita collustrat, ut fallere eos non possint, quos Dei nomine afflantur, divina nuntiantes oracula. Sed clamitant hæretici fere omnes, solam sacram Scripturam esse judicem, normam et regulam, ad quam ceu ad lydium lapidem omnia dogmata exigenda sunt et judicanda. Addunt alii spiritum privatum dictantem, qui sit spurius aut genuinus sensus Revelationis. Alii præter arbitrium suæ rationis vel nullum circa fidei dogmata judicem agnoscunt, vel primas saltem partes rationi et Philosophiæ deferunt. Sola Religio Catholica illos audit judices controversiarum et doctores veritatis, quos Spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam Dei.

BAYLE, art. *Maimbourg*, sic ait : « necesse enim est, ut qualibet in communionem tribunal existat, quod summo arbitrato privatorum lites dirimat, et obedientiam negantibus pœnam infligat; nulli alioquin remedio locus esset in perturbationibus, et controversiæ forent æternæ. »

§ II. THEMATA.

I. *Sola Scriptura sacra non est supremus ac sufficiens omnium fidei controversiarum Judex.*

PROBATIO. Sacer textus Bibliorum loco legis est, non iudicis. Lex sane iudex esse non potest, ubi de ipsa lege non raro litigatur, et ipsa multarum est dissensionum ac controversiarum causa seu materies. Sacer textus in multis obscurus ac per se intellectu difficilis est; sive res spectentur, quæ sunt mysteria, prophetiæ, leges credendorum et agendorum; sive modus, qui phrases continet ac idiotismos linguis originariis proprios, signa incerta, variam notionem, ambiguitatem et æquivocationem verborum; redundantiam, imperfectionem et hysteroлогиам sententiarum; frequentes tropos, figuras et antilogias. Collatio textuum vel difficilis, imo sæpe impossibilis, cum desint textus clariores; vel facta non tollit obscuritatem, uti probant tot controversiæ. Canonem sacræ Scripturæ ipse sacer textus non determinat, unde ingens illud præsertim apud A catholicos dissidium circa numerum librorum divinatorum; confugere autem ad Canonem Hebræorum jam est provocare ad alium iudicem, et Traditionem admittere. Quin ipsam sui extantiam ceu verbi divini non asserit Scriptura, quod si assereret, idem de se dicit Alcoranus. Genuinam sui intelligentiam et sensum adeo non definit sacer textus, ut LUTHERUS etiam impudentissimæ temeritatis eum arguat, qui vel unum S. Scripturæ librum a se in omnibus partibus esse intellectum jactitet; ac propterea omnium hæreticorum librum esse ac fuisse Scripturam sacram, ipse effutiat. Iudice ergo seu interprete indiget, sicut obscurum quodvis aliud testamentum. Demum nec ipsa ullibi dicit, quod sola sit audienda, sed potius pro casu dubii aut controversiæ in Lege ad Sacerdotem remittit fideles, qui dubium solvat et litem dirimat; imo in cathedra Mosis Scribas et Phariseos sedere Christus, quantumvis huic hominum generi valde infestus, ultro fatetur, quorum quidem non factis, sed dictis standum sit.

Quam ergo perfide Sectarii cuivis mulierculæ inclamant: lege, cogita, statue! De his S. HIER. in epist. ad Paulinum scribit: « quæ sunt medicorum, promittunt medici; tractant fabrilis fabri; sola Scripturarum ars est, quam sibi passim omnes vindicant. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi præsumunt, lacerant, docent, antequam discant. » Et in libro I. cont. Pelag. ait: « verum tu tantæ es liberalitatis, ut favorem tibi apud Amazones tuas concilies, ut in alio loco scripseris, scientiam legis etiam feminas habere debere; cum Apostolus doceat, esse tacendum mulieribus in Ecclesia, et si quid ignorant, domi viros suos debere consulere. »

His adde plura fidei dogmata, quæ tametsi disertis Scripturæ verbis non exprimantur, credenda tamen sunt, nec ipsis heterodoxis diffitentibus. Pari autem ratione de Traditionibus sentiendum est, quas ut certo rescias esse

divinas; alio itidem iudice opus est, qui eodem instructus spiritu ac omnis expers erroris eos errare non sinit, qui de earum divinitate consuluntur. Ac præterea cum Traditiones sacris Litteris concreditæ non sint, aliquem esse oportet, qui earum curam gerat, easque intactas servet ac integras, alioqui facile mutandas: cum nihil sit, quod tempus non mutet, nisi ab æterno illo spiritu vindicetur ab injuriis temporum.

II. *Spiritus ille privatus Novatorum nequit esse Judex
controversiarum fidei.*

PROBATIO. Judex controversiarum fidei publicus sit, oportet, sicut lex fidei nota esse debet, et Ecclesia ex natura sua visibilis est: sed spiritus ille privatus Novatorum occultus est ac latens, qui non videtur, non auditur, prout tamen convenit iudici, qui partibus litigantibus sententiam pronuntiat. Judex seu regula fidei debet esse, sicut ipsa fides, una et constans: sed ille spiritus interior varius est, multiplex et contrarius, in diversis sectariis diversissimus. Regula fidei certa esse debet atque ab omni errore immunis: sed spiritus ille Novatorum mille illusionum, errorum ac schismatum parens est; et a solo Spiritu veritatis habentur oracula vera, cujus autem divini Spiritus opera non singulis fidelibus promissa est, sed Ecclesiæ et pastoribus. Judex ille coactiva potestate præditus sit, necessum, ut efficax ac irrefragabile ejus sit judicium adversus contumaces, qui non tam amore veritatis et studio pacis, quam pœnarum metu reguntur: qua vero ratione cogat spiritus Lutheri illum Calvini, aut hic illum ad consensum, cum in multis aperte dissentiant? Nam nemo est hæreticorum, qui suum spiritum non præferat aliorum spiritui; ac proin reget Calvinus Lutherum, aut hic illi, quod MICHÆE Domini prophætæ (cum se loqui diceret in nomine Domini) regerebat SEDECIAE pseudopropheta: *per quam viam pertransivit Spiritus Domini a me, ut loqueretur tibi?* Igitur cum ille Novatorum spiritus interior nec res certo definiat, nec legitima nitatur auctoritate, et sæpe sibi contradicat; divinæ veritatis ac fidei nostræ regula esse non potest.

Vide 2. Paralip. XVIII.

Quippe si mysteria permittantur cujusvis privato spiritui, inde existet confusio plusquam babylonica juxta illud VINCENTII LIRIN. in Commonit. I. c. 2. « quia Scripturam sacram pro ipsa sua altitudine non uno eodemque sensu universi accipiunt, sed ejusdem eloquia aliter atque aliter, alius atque alius interpretatur, ut pene quot homines sunt, tot illinc sententiæ crui posse videantur. Aliter namque illam Novatianus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arius, Eunomius, Macedonius, aliter Photinus, Apollinaris, Priscillianus, aliter Jovinianus, Pelagius, Celestius, aliter postremo Nestorius. Atque ideo multum necesse est, propter tantos tam varii erroris anfractus, ut Prophetiæ et Apostolicæ interpretationis linea secundum Ecclesiastici et Catholici sensus normam dirigatur ». Idem ante dixerat EUSEBIUS CÆSAR. contra Marcellum Ancyran. c. 4.

III. *Nec Rationi humanæ, nec Principi seculari competit Judicium infallibile in controversiis fidei.*

PROBATIO. Cum sit fides nostra sperandarum substantia rerum, et argumentum non apparentium; cumque objectum fidei sint revelationes, dogmata et mysteria, quæ rationem transcendunt, incomprehensibilia Dei judicia, et investigabiles viæ ejus; imo cum meritum fidei non sit, ubi humana ratio præbet experimentum; præmium autem fidei ei sit promissum, non cui caro, sanguis aut ratio, sed cui credenda revelavit pater, qui in cœlis est; igitur omnis intellectus omnisque altitudo extollens se adversus scientiam Dei captivari debent in obsequium fidei. Cæcutit ratio in naturalibus, et cespitat in moralibus; qui dux esse possit in supernaturalibus? Expendat ratio diligenter motiva credibilitatis: facem præferat tum ad Revelationem, tum ad Ecclesiam, quæ custos est Revelationis, cognoscendam: at ubi eo perventum, sistat ratio, et sola nos ducat auctoritas.

Hunc errorem jamdum in Manichæis valide repressit S. AUGUSTINUS in L. de Utilitate credendi; qui etiam in Epist. 143. docet: « Si ratio contra divinarum Scripturarum auctoritatem redditur, quamlibet acuta sit, fallit verisimilitudine, nam vera esse non potest. » Et L. IV. de Trinit. c. 6. « contra rationem nemo sobrius, extra Scripturas nemo Christianus, contra Ecclesiam nemo pacificus senserit. » Videantur hic BOSSUET, *dernier avertissement aux Protestants*; et MURATORIUS de ingen. moder. in Religionis negotio L. I. c. 5. contra Jacob. Basnage et le Clerc, qui sub larva Joannis Phereponi intemperanter hic vellicat S. Augustinum.

Porro cum Princeps secularis seu Magistratus politicus (qualis tempore Christi instituentis Ecclesiam nullus erat inter fideles) nec auctoritatem, nec infallibilitatem in rebus fidei acceperit, quæ soli Ecclesiæ et promissa et data fuit; cum Christus (cui pater dedit omnem potestatem) politicam et sacram ita ipse discreverit, ut hanc Petro concedens et Apostolis, illam relinquens Tiberio, Sacerdotium voluerit divinis ministrans, Imperium autem humanis præsidens; cum primus Imperatorum Christianorum CONSTANTINUS M. se duntaxat Episcopum diceret eorum, quæ extra Ecclesiam geruntur, THEODOSIUS, BASILIUS, HONORIUS, JUSTINIANUS ac fere omnes Christiani Principes illicitum esse fateantur et sibi et omnibus laicis (cum non sint ex ordine sanctissimorum Episcoporum) Ecclesiasticas causas tractare, et solum sibi munus Advocatiæ sumpserint. Mirum sane ac insolitum foret, si seculares darentur Principes, qui rebus sacris profanas manus admoveere ausint, novos in re fidei canones condere priscis abrogatis, Conciliis præesse auctoritate et suffragio, ritus inducere ac mutare sacramenta. Quin et insolitum magis, si id sibi juris Doctores acatholici arrogarent: qua enim auctoritate id agis, heterodoxe? divina; sed ubi signa et testes? ubi patentes litteræ? spiritu Dei te agi sentis? etiam jurato non crederem. Illa igitur auctoritas definiendi controversias fidei a Deo est, atque a Deo in illos derivata, quos Deus posuit in Ecclesia Catholica unice vera Doctores et Pastores.

IV. *Judex infallibilis et Magistra omnis veritatis certissima est Ecclesia Christiano-Catholica.*

PROBATIO. Nemo in propria causa judex est, minus in re gravissimi momenti, qualis est illa Religionis unice veræ et salvificæ; ergo cum hic consulere judicem oporteat nulli errori obnoxium, quem in spiritu illo interiore non invenias, nec in sacris Codicibus, nec in Traditionibus, nec in teipso, nec in mortalium quopiam, qui solum privata auctoritate polleat; hoc restat unum, ut Ecclesiam consulas, in qua divino spiritu gubernata, indeficiente ejus afflatu directa, et supernaturali potestate prædita invenias certam et ultimam fidei regulam, divinæ veritatis firmam columnam et fundamentum, omnium controversiarum fidei judicem ab omni errore immunem. Contendo adversus A catholicum, extra Ecclesiam Catholicam eum salvari non posse; is contrarium asserit, ac suam defendit sectam; en causam et litem! quis tandem arbiter erit in causa, quæ (cum in illa salus vertitur) incorruptum postulat et fallere nescium? Officiosus monitor insto, privatus tamen; audire si renuit, testes accerso; si pervicax manet, rem ad Ecclesiam deferro, de cujus judicio omnes Catholici sentiunt cum S. AUGUSTINO: « Evangelio non crederem, nisi Ecclesiæ me commoveret auctoritas. » Per Ecclesiam intelligo caput visibile Ecclesiæ sive Christi in terris Vicarium et præsides Ecclesiarum, quos Deus doctores instituit, ut doceant, pastores, ut pascant, magistros ac moderatores, ut regant, judices, qui solvant ac ligent, ita ut, quæcumque solverint vel ligaverint in terra, etiam soluta vel ligata sint in cælo; quos qui audit, Deum audit, qui spernit, Deum spernit. Igitur Ecclesiæ et quidem Catholicæ auctoritas suprema est, cum nullum in terris agnoscat superiorem; et cum tribunal Ecclesiæ sit ipsum tribunal Christi ceu capitis et sponsi Ecclesiæ, ab Ecclesiæ sententia non appellatur, quam qui audire renuit, ethnici et publicani loco habendus est.

Obj. I. Scrutari Scripturas sacras, multoties Judæos admonuit CHRISTUS, ipse non semel provocans ad Mosem et Prophetas. PETRUS, PAULUS et STEPHANUS, Magistrum imitati, ad faciendam dictorum fidem, ea selectis et appositis sacri textus testimoniis firmarunt sæpissime; est ergo Scriptura sacra lex et norma omnis veritatis.

RESP. Probant enimvero argumenta ejusmodi, sacrum Bibliorum textum esse legem a supremo Legislatore Deo latam, divinorum decretorum ac judiciorum Codicem, responsorum æternæ sapientiæ Digestum, Tabulas Dei digito sculptas, Novellas legis gratiæ, Authentica divinæ fidei, ac æternæ Veritatis Testimonia. Legem video, testem audio, sed ubi judex? cujus est ita sententiam ferre, ut deinde partibus innotescat, quod Scripturæ non competit; nunquid in Scriptura duo sunt, littera et sensus? illa occidit, hic obscurus est. Multa in controversiam cadunt, quorum Scriptura non meminit. De ipsa S. Scriptura non raro fit disceptatio. Nunquam usus obtinuit sive in Veteri sive in Nova Lege, ut Scriptura in omnibus judex esset; atque in judiciis etiam politicis et civilibus lex scripta judex non est, sed Magistratus. Et nos sacras litteras ad exemplum et præscriptum Christi ac Apostolorum legimus, citamus, veneramur, osculamur ceu sacras leges, non vero ut

judices. Iis nos instituimur, inde ad refellendos errores argumenta ducimus, inde spem nostram alimus atque fovemus; sed illarum decreta, promissa et statuta accipimus a Magistratu vivente, a quo publicantur, promulgantur, proponuntur, exponuntur, idque ejusdem spiritus opera, qua condita sunt. Quod nisi fiat, quis tot nodos solvere, tot linguas ac versiones callere, tot ænigmata explicare, tot tropos, metaphoras et allegorias intelligere, tot controversias et lites componere, tot demum hæreses ex pravo Scripturarum intellectu subortas confodere valeat? Exemplo sunt illa verba Christi, *hoc est corpus meum*, quæ, tametsi clarissima, varii Sectarii, teste VALENTIA, ad octoginta diversas interpretationes detorserunt.

Demum quod Christus Judæos remittat ad Scripturas, in quibus expressum erat factum, quod illi negabant; id quidem merito. Verum quod (JOANN. V.) disputans cum Judæis, qui negabant, ipsum esse Filium Dei, eos revincat non solo testimonio Veteris Testamenti, sed testimonio etiam miraculorum, testimonio Joannis Baptistæ, nec non testimonio Patris cœlestis; hoc ipso innuit Christus, solam Scripturam semper et ubique neutiquam sufficere.

Obj. II. Spiritus ille interior potest esse, et fuit sæpe divinus; qui sacris etiam paginis firmatur testantibus eos, qui divinis oraculis insistent, spiritu Dei agi, cœu oves Christi vocem ejus audire, et a solo Deo per unctionem internam edoceri.

RESP. Fuerint, sed pauci admodum, qui ex singulari Dei beneficio controversias fidei illapsu Spiritus sancti illico solverint; quo autem jure hoc speciale privilegium omnes sibi vindicant Sectarii? potuerit Deus hoc munus concedere omnibus, ut interior spiritus sine externo magisterio eos abunde edoceret; ast quo fundamento asseritur, illud omnibus concessum esse? numquid certa experientia constat de opposito, cum spiritus unius spiritui alterius adversetur, unus vero idemque sit Spiritus veritatis, sicut una veritas est? Deus liberalissime concesserit Sectariis, quod vixdum concessit S. PAULO et CORNELIO Centurioni: huic S. PETRUM et illi ANANIAM designatis magistros fidei et salutis? Sed oves Christi ejus vocem audiunt: recte Christi vocem audit, qui Ecclesiam audit et Pastores a Christo constitutos: nam *qui vos audit, me audit*. Sed docemur a Domino, et sumus docibiles Dei, quia scilicet Deus non in Prophetis, sed in Filio nobis locutus est, qui sicut exterius voce nos docet, ita interius adjuvat, ut credamus et faciamus, quæ suggerit. Quod autem S. JOANNES monet, necesse non esse, ut aliquis nos doceat, sed unctionem ejus, qui docet nos, sufficere; hoc potius elidit illum spiritum privatum, id solum exigente Apostolo ab iis, quos in Christi fide instituerat, ut in ea doctrina permaneant, quam interioris opera gratiæ, quæ est illa unctio spiritus, initio ab Apostolis acceperant; cum novis doctrinis opus non sit, quas pseudo-apostoli disseminabant. Quid igitur hæc omnia ad spiritum illum internum et privatum?

Denique si spiritus ille interior unicus omnis veritatis magister est; frustra Doctores consulimus, frustra coguntur Synodi, frustra Petrus oves et agnos Christi pascere et fratres suos in fide confirmare jubetur. Edicant, quæso. Sectarii, qua ratione suum probent spiritum, cum probandus sit omnis spiritus, utrum ex Deo sit? qua ratione ex hoc suo spiritu convincant seu Theistam, quod extet aliqua Scriptura sacra; seu Turcam, quod ejus Alco-

ranus; seu Judæum, quod ejus Talmud non sint Scriptura sacra aut libri divini, cum uterque ex spiritu suo privato hosce libros suos judicet esse divinos?

Obj. III. In sententia ergo Catholicorum de Ecclesia ceu supremo Judice, Ecclesia erit supra Scripturam divinam: Verbum Dei firmitatem accipiet ab Ecclesia, et suis Ecclesia judiciis faciet quosdam fidei articulos, qui ante ejus sententiam non erant. Hæc autem quam sint falsa et absona, nemo non intelligit. Unde non abs re BEAUSOBRIUS videtur, quod illa gnome Augustiniana de Ecclesiæ auctoritate incauto exciderit in æstu disputationis.

Discours sur les livres apocryphes.

RESP. Quanta sit Ecclesiæ erga divinum Codicem, ceu præcipuum fontem Revelationis, veneratio, demonstrant asserta hactenus plurima. Habet Ecclesia tanquam certissimum, ea esse vera, quæ in sacris paginis consignantur; quis vero genuinus illorum sensus sit; reverenter inquirat et judicat; non quidem pro nutu, sed juxta Traditionem. Non ergo Ecclesia supra Scripturam est, sed tantum supra privatorum hominum judicia. Si vero Ecclesia judicat non de veritate Scripturæ, sed de vario sensu, qui eidem affingitur; non jam Scripturæ accedit robur ab Ecclesia, cum illa non sit verior ob talem Ecclesiæ interpretationem; sed talis Scripturæ interpretatio est verior, quando ab Ecclesia confirmatur. Exemplo sit Magistratus politicus, qui legem designando, de authentia legum testificando, et genuinum legis sensum declarando, nihil sibi excellentiæ tribuit supra ipsum legum Codicem. Neque novos facit Ecclesia articulos fidei; sed qui sint a Deo revelati, eos definit ex verbo Dei, eosque aliquando evolute magis pro temporum necessitate, aut insurgentium hæreticorum oppugnatione aperit et explanat. Hanc, si per sexdecim secula perquiras sensum SS. Patrum et fidelium, hanc et non aliam reperias ideam Ecclesiæ, scilicet decidentis, definientis, docentis, et rebelles anathemate ferientis. Docentem si audivissent sectarii, non sensissent ferientem.

BEAUSOBRIUS magni Augustini cavillator in multis nullam hic fidem, et vix responsum meretur. Loqui ibidem S. Augustinum non de simplici testimonio Ecclesiæ pro Evangeliorum authentia, sed de auctoritate Ecclesiæ definitiva in rebus fidei, evincit contextus: « quibus ergo obtemperavi dicentibus, crede Evangelio; cur eis non obtemperem dicentibus mihi, noli credere Manichæis »? Evincit genuinus illius sententiæ sensus, qui est hujusmodi: ego Evangelio fide divina non adhærerem, nisi prius perspicuis evidentibusque rationibus cognoscerem, Ecclesiam, quæ mihi Evangelium ut verbum divinum commendat, mentiri et me decipere non posse. Loqui autem S. Doctorem vere ac prudenter, patet inde, quod nemo prudenter ut verbum Dei ea accepisset, quæ prædicabant Apostoli, nisi prius evidentia motiva credibilitatis dignitatem et auctoritatem Apostolorum populis persuasisissent.

Habeat demum BEAUSOBRIUS sibi illud S. AUGUSTINI L. de Utilit. credendi: « nolle Ecclesiæ primas dare, vel summæ impietatis est, vel præcipitis arrogantiae. »

Obj. IV. Catholici manifeste oberrant in circulo vitioso, dum Ecclesiam per Scripturam, et hanc per Ecclesiam confirmant. Ecclesiam aiunt falli non

posse in rebus fidei, quia sacra Scriptura id enuntiat. Scripturam aiunt esse verbum Dei, quod fallere non possit, cum Ecclesia id definiat. En! quam vitiose discurrant Catholici.

RESP. Verius dixerim, vitiosum esse circulum, in quo Aetholici obambulant, dum Scripturam probant per interiorem spiritum, et hunc per Scripturam. Res est Catholico cum Aetholico, qui Scripturam admittit? Facilis et plana est via circulum evitandi: Scriptura, quam vos admittitis, docet Ecclesiam Christi veram esse infallibilem, ergo est infallibilis; qui modus probandi nec infrequens in SS. Paginis, ipsomet Christo contra Judæos arguente: *si crederetis Mosi, forsitan crederetis et mihi*; nec apud SS. Patres, eundem in sensum arguente S. AUGUSTINO contra Manichæos, qui Christum et Evangelium agnoscebant, Mosen et Prophetas abnegabant. Res est Catholico cum infideli, qui nec Scripturam sacram, nec Ecclesiam Christi agnoscit? alia quidem est via, sed æque plana absque vitio circuli, invictè probandi et divinitatem Scripturæ ex argumentis ab infallibilitate Ecclesiæ non dependentibus; et infallibilitatem Ecclesiæ aperte evincendi momentis a Scriptura non pendentibus. Illam demonstrant tot prophetiæ eventu completæ, summa et plurima miracula, populorum consensio, doctrinæ sanctitas, sublimitas et concordantia, nec non Martyres innumeri; quarum vis rationum gravissimarum insuperabilis ab infallibilitate Ecclesiæ non petitur. Hanc sine oraculis Scripturæ evidentiâ morali summa æque comprobant argumenta omnia (videlicet characteres, proprietates et prærogativæ) quæ hactenus demonstratum, Ecclesiam Christiano-Catholicam esse unice veram Christi Ecclesiam, summaque et infallibili præditam auctoritate.

Hac vero auctoritate sic demonstrata Ecclesiæ infallibilitas evidenter credibilis Scripturam proponit et declarat esse divinam, cujus revelationes credendæ sint omnes non ob testimonium Ecclesiæ, quæ solam habet rationem causæ applicantis; sed propter auctoritatem Dei Revelantis, quæ est formalis causa seu motivum credendi; fere sicut minister Regis deferens litteras regias inducit quidem ad fidem et ad obedientiam decreto Regis præstandam, sed propter auctoritatem Regis. Cum vero Scriptura sacra sic admissa ceu divina adstruat infallibilitatem Ecclesiæ; hanc firmissime jam credimus propter Dei Revelantis infinitam sapientiam ac veracitatem. Non est ergo vitium circuli, ubi via duplici planissima et verissima, ratione scilicet et fide, demonstrantur divinitas Scripturæ et infallibilitas Ecclesiæ; quo ex utroque capite de summis totius Christianæ Religionis regulis certissimi sunt Catholici.

SECTIO III.

SOLA RELIGIO CATHOLICA DUX AD SALUTEM CERTISSIMA.

§ I. PRÆCOGNITA.

Unus est CHRISTUS salutis nostræ auctor; et nemo novit Patrem, nemo venit ad Patrem, nisi per Filium Intercessorem ac Mediatorem. Una est Lex Christiana, quæ docet veritatem; ac proin una tantum salutis via, quæ ducit ad vitam, et arcta quidem via, prout docet Christus, qui uti veritas est, cui fidem habere, sic et via, quam sequi, et vita est, quam consequi debemus. Igitur ea unice vera est fides seu Religio, quæ Christum sui auctorem habet et Caput Ecclesiæ, cujus membra Capiti adhærent, atque in et cum Christo manent; in qua sunt oves Christi, et vocem Christi audiunt; in qua est spiritus Christi, spiritus veritatis et charitatis; in qua sunt claves regni cœlorum a Christo; in qua est Christi in terris Vicarius; in qua demum fideles præcepta et consilia Christi perfectius exequuntur. Utut autem Christus coarctaverit viam salutis, non tamen imperviam fecit ulli veritatis studioso et salutis vere sollicito; nam inter tam multas Christiani nominis sectas (quæ in Oriente et in Occidente vigentes se invicem mordent ac lacerant) invenire veram omnes possunt, quam Deus semper ceu veram ita præ cæteris inclarescere voluit, ut hæc ab altera quadam nunquam separata (sed a qua omnes reliquæ secessionem fecerint) inde ab ævo Christi veritatis et possessione et evidentissimis signis præfulgeret.

§ II. THEMATA.

I. *Religionem Christiano-Catholicam ceu unice salvificam omnes debent profiteri.*

PROBATIO. Quisquis ab Ecclesia, cujus Caput est Christus, descivit, conjunctus cum Christo esse non potest: membrum enim a corpore rescissum nequit esse cum capite conjunctum. Cum vero Ecclesia Romana (in qua est Religio Christiano-Catholica, et in qua Christus ceu Caput Ecclesiæ sui in terris Vicarium constituit) vera duntaxat Christi Ecclesia sit: quisquis ab ea descivit cum sectariis, in ea non est, nec manet in mystico Christi corpore; cum Christo igitur non est; contra Christum igitur est. Sed quisquis cum Christo non est, salvari non potest, quia cum Christo sancti omnes regnabunt, et ubi Christus est, illic et minister ejus erit. Nimirum ædificata est fides salvifica, vera Religio et Catholica Ecclesia super fundamentum Apo-

stolorum : fundata autem est a Principibus Apostolorum Petro et Paulo Romana Ecclesia tanquam centrum ac vinculum unionis Catholice, et ceu radix et matrix Ecclesie Catholice, a qua exoritur unitas Sacerdotalis, ad quam necesse est, Ecclesiam omnem convenire, in qua est fides et cathedra Petri, ad quam perfidia non habet accessum, et in cujus communione est integra et vera Christiane Religionis soliditas. Atque inde omnium SS. Patrum hæc fuit sententia, quod communicare cum Romano Episcopo sit communicare cum Catholica Ecclesia ; quod communicatio cum Romana Ecclesia sit necessaria, ut quis Catholicus audire posset ; quod communione consociari cum Ecclesia, quæ est ædificata supra petram, sit consociari Petri successori seu Cathedræ Petri ; quod quicumque non colligit cum Romano Pontifice, spargat dispergendus ipse a tritico fidelium, et a cœlesti horreo salvandorum.

En præcipua antiquissimæ Traditionis elogia : IRENÆUS L. III. adv. Hæres. c. 3. « maxima, inquit, et antiquissima, et omnibus cognita, a gloriosissimis duobus Apostolis Petro et Paulo Romæ fundata et constituta Ecclesia... ad hanc Ecclesiam propter potiorem principalitatem necesse est, omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique fideles, in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea, quæ est ab Apostolis Traditio. » TERTULLIANUS L. de Præscript. c. 36. « Si Italiæ adjaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas præsto est : ista quam felix Ecclesia ! cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt, ubi Petrus passioni Domini adæquatur. » CYPRIANUS epist. 52. « factus est Cornelius Episcopus, cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri et gradus Cathedræ Sacerdotalis vacaret. » Ibidem : « scripsisti etiam, ut exemplum earundem litterarum ad Cornelium transmitterem, ut sciret, te secum, hoc est, cum Ecclesia Catholica communicare. » Idem Epist. 43. ad Cornel. ait, « Romanam Ecclesiam radicem esse ac matricem Ecclesie Catholice. » S. AMBROSIIUS L. de excessu fratris, II. 47. « advocavit ad se Episcopum... percontatusque ex eo est, utrumnam cum Catholicis Episcopis, hoc est, cum Romana Ecclesia conveniret? » S. HIERONYMUS Epist. 14. ad Damasum P. scribit : « ego beatitudini tuæ, id est, Cathedræ Petri communione consocior : super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. » In eundem sensum conspirant tum AUGUSTINI, tum aliorum intra et extra Concilia Patrum efflata clarissima.

II. Religionem Christiano-Catholicam præ omnibus aliis Sectis evidenter credibilem omnes possunt profiteri.

PROBATIO. Ecclesia Catholica sicut ex eo ceu unice vera et ad salutem necessaria evincitur, quod ejus doctrina cum Evangelio Christi magis consentiat, ipsa vero Christi præcepta et consilia exactius sequatur, et jandum ab ævo Christi in veritatis possessione fuerit, semperque auctoritatem falli nesciam sibi tribuerit ac exercuerit, atque a prærogativis et proprietatibus veræ Christi Ecclesie in hunc diem usque sola resplendeat ; ita ex eo conspicua ac discernibilis quovis loco et tempore fuit, quod semper Una, Sancta, Catholica et Apostolica manifestissimæ veritatis et antiquitatis notas præferret, ita ut etiamnum hodie soli Ecclesie Catholice ea competant signa, ex quibus olim S. AUGUSTINUS contra Manichæos veram Christi Religionem

demonstravit. Sunt autem « sincerissima sapientia Sanctorum, consensus populorum, auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata, non interrupta tot seculis Sacerdotum in sede Petri successio ». In his vero cum deficient Sectarii omnes, hanc chordam de evidentiori credibilitate raro vel invite tangunt, maxime cum suam aut LUTHERI aut CALVINI aut SOCINI sectam contra hodiernos Theistas ostendere nequaquam possint, ceu fide dignam et placitam præ tot aliis in Oriente et Occidente sæctis Christianorum, nedum præ Catholica Ecclesia.

Obj. I. Religio est centrum omnium, quæ sunt in mundo, et quæ sunt in homine, et quæ fiunt ab homine, cujus sensus conformis sit oportet iis, quæ docet Religio; hæc ergo ut vera sit ac necessaria, evidens debet esse, ita ut impossibile sit, eam a quoquam ignorari. Verum talis non est Religio Catholica, in dogmatibus obscura, in mysteriis profunda, et quoad præcepta multis incognita.

RESP. Ipsamet vera Religio hæc tradit principia : 1um. quod fides divina non sit sine velamine, et velut in ænigmate videat; quod Deus lucem habet inaccessibilem; quod Christus sit Deus vere absconditus, non se revelans superbis ac sapientibus hujus mundi, sed parvulis; futurus lapis offensionis, positus in ruinam multorum, nempe impiorum atque incredulorum. Attamen Deus ex ratione, ex creaturis, ex fide; fides et Ecclesia ex eventibus signis certissime innotescunt, Deum, fidem et Ecclesiam inquirentibus : 2um. quod hæc omnia non inclarescant, nisi Deum, fidem et Ecclesiam ex toto corde inquirentibus; primum ergo nempe obscuritatem fidei, quam ipsamet adstruit Ecclesia in rebus fidei, perperam Ecclesiæ exprobrant increduli, merito exprobandam, si summam in omnibus claritatem ac evidentiam ipsa prædicaret; alteram magis perperam negligunt increduli, adeo ex toto corde non inquirentes veritatem fidei, ut ubi unam alteramve horam legendis sacris Scripturis impenderint, vel quæstiones aliquot super res fidei viro Ecclesiastico proposuerint, posthac incurii veritatis indagandæ, quam frustra et in libris et inter homines se quævisisse jactitant, denum Religionem et Ecclesiam spernunt hominum stultissimi, cum sapientissimi cupiant videri.

Obj. II. Obsequium fidei debet esse rationabile; ergo et rudibus, qui motiva credibilitatis aut ignorant aut non penetrant; et doctis, sed qui nulum unquam viderunt miraculum ceu præcipuum divinæ Religionis sigillum; igitur utrisque sine sufficienti ratione imponitur Religio Christiano-Catholica velut ad salutem unice necessaria.

RESP. Fides divina et lumen et donum Dei est, quo in lumine nemo rite ambulat, nisi cujus cor Deus inclinat juxta illud PROPHETÆ : *Inclina cor meum, Deus, in testimonia tua.* Credunt rudes absque ratiocinio, ac æque bene de Deo judicant, quam docti; hi quidem intellectu, sed illi corde, quod cum Deus inclinat ad credendum, de veritate Religionis efficacissima iis persuasum est. Ex interna cordis dispositione, cui conforme est, quod de Religione nostra audiunt, sese sentiunt a Deo, ad Deum, et propter Deum esse; renunt amare, nisi Deum; nesciunt odisse, nisi seipsos et peccatum; vere humiles, qui indignos se agnoscant divina amicitia et incapaces divinitatis partici-

pandæ, nisi Deus traxerit eos; vere rationabiles in obsequio fidei, quod Deo præstant, et cui propter Deum firmissime adhærent. Quamvis autem ejusmodi rudis fidelis infidelem, qui de sua secta æque se convictum dicat, confutare non valeat; tamen ex hujusce rudis fide confutabit infidelem doctus quivis alius fidelis. Discant ergo increduli humilitatem coram Deo ex agnitione sui nihili, diffidentiam sui ex eo, quod nihil possint sine Deo, et a Deo nihil meriti sint præter iram; discant orationis necessitatem, qua veniam impiæ incredulitatis, et piæ credulitatis gratiam impetrent a Deo; et quamvis nulla viderint miracula, quorum tamen certa fides facile acquirenda est, rationabile obsequium præstabunt Deo ad sua testimonia cor eorum inclinanti; seu ad summa etiam prodigia obdurandi cum Ægyptiis; et ad splendidissima miracula excæcandi cum Judæis.

Obj. III. Inter tot sectas et sectarum inter se dissidia difficillimum est, eas omnes examinare, ac tandem unice veram dignoscere. Quid enim si nulli hactenus Religioni addictus adventet in Europam, et magno eum clamore invitent Zwingliani; Anabaptistæ, Puritani, Hussitæ, Sociniani, Lutherani, Calvinistæ et Catholici: quo se vertat miser? quam præ aliis, et cur hanc, non illam, eligat Religionem?

RESP. Eam eligere Religionem, quæ characteribus, proprietatibus et prærogativis veræ et salvificæ Ecclesiæ eminet una, omnibus possibile est ac necessarium. Exoriatur seditio in Republica; figat desertor aliquis vexilla regia in loco eminentiore, ut iis conspectis subditos Regis suas in partes trahat. Num liceat subditis ad hæc vexilla desertorum convolare? sicut ergo hoc in casu eo recurrendum est, ubi Duces Regis et Magistratus legitimi; ita inter tot sectariorum seu desertorum vexilla confugiendum est ad eam Ecclesiam, in qua sunt veri et apostolici Pastores, hoc est, ubi apparet antiquitas, universalitas, successio, unitas. Hinc S. AUGUSTINUS: « Nullus, inquit, prædicans nomen Christi, et gestans ac ministrans Sacramentum Christi, sequendus est contra unitatem Christi. » Sectarii non minus ab Ecclesia Romana, quam Samaritani a Synagoga segregati sunt; qui cum a Synagoga se scinderent, amiserunt continuam Pontificum in Sacerdotio successionem, quæ, teste JOSEPHO, non erat in Samaria, sed in Judæa; exciderunt vero Dei Templo, cum, eodem teste JOSEPHO, templum in monte Garizim circa ALEXANDRI M. tempora recentiora fuerit ædificatum; atque ita, etsi totam Judæorum doctrinam servassent, communicatio tamen cum Judæis concessa non fuit. Samaritanos ex duplici hoc capite, et quod summum Pontificem repudiaverint, et quod templum Hierosolymitanum deseruerint; errasse, fuisse hæreticos, et salvari non potuisse in suo schismate, oraculum fidei est ex ore æternæ veritatis: *Salus enim a Judæis est.*

Sectarii potiore jure a via salutis excluduntur, quo luculentiora suppetunt testimonia pro PETRO et ejus Successoribus, quam pro AARONE, seu summo Pontifice suprema et infallibili auctoritate prædito: Petro enim claves regni cælorum traditæ sunt a Christo, ligandi atque solvendi collata potestas, fides illius verbo Domini confirmata, fundamentum Ecclesiæ in eo collocatum, pascere oves et agnos trina indictione jussus est, ab aliis Apostolis consultus, primi Concilii præses, primus illud pronuntians oraculum: *visum est Spiritui Sancto et nobis.* A Petro tam est traductum jus Pontificium in ejus

Successores, quam ab Aarone in summos Judæorum Sacerdotes; et par utrinque ratio est, imo potior pro Petro, qui illius Ecclesiæ caput fuit, contra quam portæ inferi nunquam prævalerent; quod certe de Synagoga, cujus Aaron caput fuit, et quæ ante consummationem sæculi destructa fuit, dici haud potest. Adhæc erroris et schismatis utrinque fere par ratio est, nisi quod longe plura esse videantur, in quibus errant sectarii, quam olim essent errores Samaritanorum. Præterquam quod in tanta Doctorum et Patrum copia, in tot Conciliorum oraculis plus lucis rebus fidei modo affulgeat, quam olim affulsit. Si ergo salus a Judæis tunc erat, nunc est a Romanis, ita ut, qui cum Ecclesia Romana ceu Matre et Magistra, et cum ejus Episcopo ceu Capite Ecclesiæ Catholicæ non communicat, foris sit, et a via salutis absit longissime.

Obj. IV. Religio Catholica enervat verum animi robur, obstat commodis Reipublicæ, inhibet florem studiorum, aggravat onus et jugum Christi leve tot festis, tot jejuniis, tot legibus, tot officiis, ut æque aut magis sit importabile, ac illud Judæorum; vera igitur Religio non est, quam Christus instituit ceu legem gratiæ, charitatis et libertatis.

RESP. Non est, quod sectariis invideant orthodoxi cives, quorum Religio Catholica cum tranquillitate status externa vel maxime internam quærit, suisque procurat. Testis est experientia, quod Imperium et Regna, quamdiu unius fidei erant sub uno Ecclesiæ Capite, longissimo tempore optata pace fruerentur, scientiis, artibus et virtutibus efflorescerent; et quæ fuerit Regnorum ac Imperii tranquillitas et felicitas tum, cum vetus et catholica Religio a sectariis repudiaretur, testantur annales, bella, patriæ clades et funesta in hunc diem rerum facies. Nonne Græcia, cum alias mirabiliter floreret litteratura et sanctimonia, armis et rerum gestarum gloria; nunc obscura jacet, ignorantie errorumque tenebris involuta, sine litteris, sine virtute, sine ulla nominis fama? ingeniosos homines nobile illud solum vix alit amplius, nec strenuos, nec sapientes. Obmutuit illa eloquentia: amplissimæ civitates dirutæ ac desertæ, et frequentissimæ olim regiones nunc maxima incolarum penuria laborant. Majorem credendi vivendique licentiam promovere pacem et bonum Reipublicæ, falsissimum est: nam quod non est honestum, imo quod legibus divinis et humanis adversatur, utile esse nequit. Credendum ergo id omne, quod Deus revelavit et Ecclesia proposuit, sive plura sive pauciora sint; et agendum id omne, quod Christus vel Ecclesia auctoritate Christi præcipit agendum, sive plura sive pauciora sint; quod quidem onus et jugum mire allevat superabundans Christi gratia, et compensat merces magna nimis.

Ritus quod attinet, qui laicis competunt, simpliciores esse vix possunt. Si quid Ecclesiastici ex singulari ritu adhibeant in victu, vestitu, cantu, ac totius vitæ instituto; quid ista ad laicos? an horum oculus nequam est, quia illi boni sunt? Si saccum, cilicia, flagella, jejunia horreant laici; hæc tamen alii sancte usurpant. Vix non locum hic illa popularis parœmia habet, canem scilicet olitoris nec edere caules, nec pati, ut alii edant. Sacramentorum usus, Pœnitentiæ præsertim et Eucharistiæ, num faciliior esse possit? flagellationes ac pœnitentiæ publicæ in usu amplius non sunt: præcepta Ecclesiastica, quæ universos stringant, pauca sunt et facilia: annua synaxis laxior

nonnullis visa est : festorum indictio quædam tertiæ præcepti declaratio est, et simul festorum celebratio magna saltem ex parte animo remittendo inseruit : pauca illa jejunia per annum præscripta adeo facilia sunt, ut vix jejunii nomen mereantur, a quibus etiam tantula causa fideles eximit. Mirum, de his minutis conqueri heterodoxos ad conflandam Catholicis invidiam, cum vix ulla sit secta, quæ suis longe gravius jugum non imponat ; et Regnum cælorum ex effato divinæ veritatis vim patiatur ; et indubie parendum esset Ecclesiæ, si alia longe difficiliora imperaret ; quid enim pro æterna salute fieri non debet ?

Obj. V. Si tot tantisque signis refulget Ecclesia Catholica ; ergo facili eam negotio omnes dignoscere et adirent. Sed rudes, sive sint, sive non sint de Ecclesia Catholica, vix quidquam sciunt de hisce notis et signis. Si unice vera est ; ergo incredibilis est paucitas fidelium præ illis, qui erant de Synagoga, prout PHILO testatur ; ac fere Donatistarum sectæ similis erit illa Catholicorum. Si unice necessaria est ad salutem ; ergo ab omnibus iis, qui Christiani quidem, at non Catholici audiunt, mutanda est Religio, quod valde propudiosum summeque damnosum foret. Hæ vero sequelæ omnino abhorrent ab infinita bonitate Redemptoris.

RESP. Christianus es, et inter omnes Christianorum sectas investigas veritatem, quæ non nisi una est ? regulam accipe a TERTULLIANO : illa sola vera est Religio et Ecclesia Christi, quæ ab Apostolis fundata, ac inde ad nos non interrupta serie successionis Apostolicæ propagata est ; a qua omnes sectarii vel suapte discesserunt, vel propter contumaciam rescissi sunt. Quotiescumque enim hæresis enata est in gremio Ecclesiæ, Ecclesiæ tribunali subjecta est, ita ut, qui iudicio Ecclesiæ non acquiesceret, ab unitate illius Ecclesiæ præscinderetur. Cum igitur cujusvis hæresis exortæ ac condemnatæ locus et tempus designari, Ecclesiæ vero Romanæ initia non nisi ab Apostolis repeti possint ; et huic soli Ecclesiæ prærogativam successionis Apostolicæ convenire, facile demonstrari potest, uti hactenus demonstratum ; nequaquam tanta est, quantam prætexis, difficultas detegendæ veræ et salvificæ Religionis, quæ duntaxat Catholica est.

Quod PHILO suorum Judæorum immensum prope numerum extollat ; inde est, quod (uti a Patribus jam olim adnotatum) in suo censu ipsos etiam Christianos complecteretur ; et cum de suis Essenis scribit, manifestum est, eos fuisse Christianos. Quantum absimus a DONATO ; tam ipse testari potest, utpote ab Ecclesia Romana condemnatus ; quam Donatistæ, qui suam ipsimet fatentur concludi Ecclesiam intra fines Africæ ; cum fides Romanæ Ecclesiæ prædicata sit in universo mundo, et tot ubivis terrarum sibi unitos fideles, hoc est, Catholicos habeat, quot nulla alia Christianorum secta aut habuit unquam, aut habet. Adde demum hic alios characteres et proprietates, quæ soli conveniunt Catholicæ Ecclesiæ. Hanc ergo ingredi omnes et possunt et debent.

Nec est, quod inconstantiae et levitatis probrum timeatis, heterodoxi ! nempe in melius mutare, sapientis est. Parentes vestri, qui ab Ecclesia discesserunt, justam hanc causam afferre poterant, ne a recta et sibi a majoribus relicta fide ac lege deficerent. At vos, qui ut prudentes et cordati viri vestrorum Patriarcharum infaustum nomen, ortum, progressum et exitum

probe scitis; qui fidei vestræ ac dogmatum varietatem, inconstantiam ac indignitatem clare perspicitis; qui minime ignoratis, quod nulla fere sit familia perillustis in Germania, quæ non ex toto, vel saltem ex parte redierit ad Ecclesiam; qui salutem æternam in Ecclesia Romana Catholicis non denegatis; vos, inquam, deterreere nihil potest, nihil debet a mutatione: non divitiæ, quas retinetis, quæ tamen si pro æterna salute essent amittendæ, melius collocari non possent: non honores, cum nihil honorificentius sit, quam illud vitæ institutum amplecti, in quo est verus Dei cultus et vera cum Deo amicitia, unde veri honoris gloria derivatur juxta illud: *Nimis honorati sunt amici tui Deus*: non jactura famæ, cum nemo prudens vobis vitio vertet, sed summæ potius laudi, quod eam deserentes sectam, in qua nihil sperare et omnia perdere, ad eam redeatis Ecclesiam, in qua nihil perdere et omnia sperare possitis.

SECTIO IV.

RELIGIO CHRISTIANO-CATHOLICA TAM PERFECTA, UT EI PERFECTIOR
NUNQUAM SIT SURROGANDA.

§ I. PRÆCOGNITA.

Quæ sit Legis Christianæ perfectio et Christianorum felicitas præ illa Legis Mosaicæ et Judæorum, nitide adumbravit BECANUS hisce verbis: « Judæi erant servi, nos liberi; illi filii Agar, nos Saræ; illi habebant solam figuram, nos rem figuratam; illi umbram imaginis, nos ipsam imaginem; illis promissus erat Christus, nobis donatus; illi timore ducebantur, nos amore; illis occulta erant mysteria Incarnationis et Redemptionis, nobis patefacta; illi offerebant sanguinem hircorum, nos sanguinem Christi Redemptoris; illi habebant litteram, nos spiritum; illi semen, nos arborem; illi spicam, nos triticum: illi Testamentum inchoatum, nos perfectum; illi mortem, nos vitam ». Hæc si rite applices ad varias Christianorum sectas (verius Antichristi Synagogas) et ad veram Christi Ecclesiam, quæ est sola Catholica; hujus præ illis perfectio et felicitas tanta eminebit, ut sive legum, sive rituum, sive mediorum, sive finis in Ecclesia Catholica sanctitatem, maiestatem et divinitatem species, perfectiorem nunquam fore surrogandam, manifestissimum sit, atque ex eo magis, quod divina oracula ad usque consummationem seculi ætatem ejusdem proferant; tum vero edicant, militantem in triumphantem commutatum iri æternis splendoribus effulsuram.

BECANUS S. J. in Analogia V. et N. Testamenti. Proœmii pag. 2.

§ II. THEMATA.

I. *Religio Christiano-Catholica quoad Leges suas perfectissima est.*

PROBATIO. Officia hominis erga Deum, seipsum et proximum exactissime docet, efficacissimeque inculcat omnia, ut nil usquam reperias ad vitæ civilis æque ac Christianæ perfectionem magis conducent. Cultum Deo exhibendum in fide, spe et charitate interna cumprimis constituit; alios homines diligere jubet, sicut seipsum, nec amicos tantum (quod etiam ethnici faciunt) sed et inimicos; privatam injuriæ ultionem et prohibet, et percutienti in maxillam dexteram vult præberi etiam sinistram; non permittit ulli aut pluritatem uxorum aut repudium, cœlibem vero vitam et virgineam castitatem propositis ingentibus præmiis commendat; præpositis etiam discolis parendum esse decernit, Deo tamen magis quam hominibus obediendum esse docet; exposcit a nobis sinceritatem in negotiis, æquitatem in administratione justitiæ, fidelitatem in custodia ærarii publici, junctam clementiæ constantiam in exercitio supremæ potestatis, liberalitatem sine prodigalitate in usu divitiarum, amorem patriæ, et quæcumque boni civis ac optimi Principis officia; incitat ad assidue orandum, non tam ad obtinenda bona temporalia, quam pro delictorum venia et uberioribus gratiæ auxiliis; quin et ad contemptum atque terrenorum omnium abdicationem propter Deum invitat; denique non membrum corporis, sed animum a vitiis omnibus circumcidi, carnem vero susceptis ultro afflictationibus subdi spiritui, et spiritum Deo ita vult subjici, ut pro causa Dei vitam quoque profundere non abnuamus. Inde factum, ut quamprimum Religio Christi Catholica per mundum invalesceret, orbis fere universi alia fuerit facies, cumprimis hominum moribus in melius immutata.

« Nam qui olim (præclare disserit S. JUSTINUS M. Apolog. I.) stupris lætābamur, nunc castitatem complectimur, quin permulti sexus utriusque incorrupti et cœlibes perdurant; qui magicis artibus utebamur, bono et æterno nos consecramus Deo; qui possessionum et pecuniarum fructus præ rebus omnibus adamabamus, nunc etiam ea, quæ habemus, in commune conferimus, et cum indigentibus communicamus; qui odiis et cædibus inter nos grassabamur, nunc etiam pro inimicis oramus. » Idem Dial. cum Tryph. « Non esse, qui exterreat nos, per omnem terram manifestum est. Quod namque dum gladio percutimur et in crucem agimur, et bestiis objicimur, et vinculis, igne, tormentisque aliis excruciamur, a professione nostra non discedimus, satis constat. Imo quanto magis ejusmodi tormenta in nos expediuntur, tanto plures Jesu cultores fiunt. »

II. *Religio Christiano-Catholica quoad Ritus et Cereemonias sanctissima est.*

PROBATIO. Quantum umbra præstat veritas, corpore animus, cœlum terra et Deus creatura; tantum præcellunt ritus, sacramenta et sacrificium augustissimum Catholicæ Ecclesiæ illis Gentilium ritibus et ceremoniis Judæorum. Non hic lasciva illa Gentilium tripudia, sed sanctarum Scripturarum lectio et castissima comprecatio: non infinitæ ablutiones Judaicæ, corporis

duntaxat sordibus eluendis idoneæ; sed lavacrum regenerationis spiritualis ex aqua et Spiritu sancto in verbo vitæ per baptismum, « quo illuminamur ut digni idoneique simus, qui veritate agnita per opera etiam datorum nobis mandatorum custodes inveniamur : » non hic taurorum aut hircorum hecatombæ; sed hostia divinissima, quæ sit Unigenitus Dei Filius, qui se Patri obtulit semel in cruce hostiam acceptabilem ad exhaurienda multorum peccata : non hic azymi duntaxat panes, non mensæ gentilium profanæ, spurcæ ac barbaræ; sed panis vitæ Eucharisticus, quem cum nullo alio communicare licet, « quam veram esse doctrinam nostram credente, et lavacro propter remissionem peccatorum abluto, et ita, ut Christus tradidit, vivente. » Nihil ergo de hoc pignore humanæ Redemptionis, de hoc alimento vitæ spiritualis, de hoc vadimonio vitæ æternæ participant Ethnicî, Judæi, Hæretici, sed uni Catholici.

« Nos enim soli (verba sunt S. Justini M. Apol. 1.) non ut communem panem, neque ut communem potum ista sumimus; sed quemadmodum per Verbum Dei caro factus Jesus Christus Salvator noster et carnem et sanguinem salutis nostræ causa habuit, ad eundem modum etiam eam, in qua per preces ab eo profectas gratiæ sunt actæ, alimoniam, unde sanguis et caro nostra per mutationem aluntur, incarnati illius Jesu carnem et sanguinem esse edocti sumus. »

Quis tandem sit splendor cultus divini exterioris in Ecclesia Catholica; quæ puritas, pietas, fervor et magnificentia in administratione Mysteriorum fidei nostræ, ac præprimis in divinissimi Sacrificii oblatione; audiunt gentes et obstupescunt; resciumt Judæi et ringuntur; vident Heterodoxi, et ne seipsos damnent, livido oculo contuentur, dente et calamo cynico arrodunt, sed in majus sui probrum, cum de Regibus terræ potentissimis unus, quamvis Catholicum nomen non gerat, haud ita pridem judicaverit; Catholicos Deum colere ceu magnum Principem, Lutheranos ceu virum honestum, Calvinianos ne ut hominem quidem.

De singulis magnifice eloquitur S. Justinus M. cit. Apolog. I.

III. Religio Christiano-Catholica incitamentis ad virtutem, et mediis ad salutem instructissima est.

PROBATIO. Ecclesia Catholica suis filiis veram se matrem in cunctis exhibet. Non contenta, quod per baptismum in Christo nos regeneraverit, noctu diuque nobis invigilat, nutrit, mundat, et confortat nos. Aperit continuo thesauros divinitus sibi concreditos, et facit in nostram salutem, quicquid fecisse Apostolos et horum successores vidit et audivit. Jam festinat nostram ungere frontem, ut communicet Spiritum sanctum; jam nobis dimittit peccata humili confessione subjecta clavibus Ecclesiæ, et media subministrat tam contra relapsum, quam pro fructibus dignis poenitentiae; in dies æterno Patri offert corpus et sanguinem Jesu Christi innumeris in locis, divinoque hoc epulo nos reficit. Insigni providentia et solemnî ritu suos consecrat Ministros, suumque conservat et prorogat Sacerdotium; solemnem impertitur benedictionem iis, qui matrimonio junguntur in Christo et in Ecclesia. Nunquam non pro animæ nostræ salute sollicita, semper intenta in nostrum

profectum, ubique et semper nobis præsto est. Aliis locum refugii parat in claustris et cœnobiis; aliis providet de mediis ad salutem etiam inter seculi curas obtinendam; jam mentem nostram doctrina imbuunt saluberrima, et sicut intellectum illuminat, sic voluntatem excitat, et corda succendit illo præprimis splendore et majestate cultus divini.

Si mors imminet filiis, suas pia mater geminat curas, et media colligit omnia, ut ad iter æternitatis rite accingat suos; manibus morientium inserit arma adversus principem tenebrarum; abscondit nos in vulneribus Christi, et in sanguinem agni nos immittit; obarmat nos juxta illam Cypriani sententiam præsidio sanguinis et corporis Jesu Christi; emundat animas per sacramentum extremæ unctionis; ultimos obtutus nostros infigit cruci Redemptoris, ut hujus mysterii memores virtute crucis roboret ac salvet nos. Adjurat omnes cœlites, ut opem ferant in agone suorum ultimo, quin et cœlum et terram pro nobis intercedere facit. Ubi demum a vinculis corporis soluta est anima, hujus ad pedes usque supremi judicis comes Dei gratiam implorat. Equidem exuvias corporis terræ mandat; sed non sine testificatione honoris, qui deceat templum Dei. Quamvis mortuus sit Ecclesiæ filius, matris tamen vivit charitas, quæ nunquam cessat, fidelibus defunctis adprecari et exorare pacem et quietem sempiternam.

Hæc audis, heterodoxe, et tardas redire in gremium tam piæ matris, quo majores tui infelici schismate exciderunt? et tardas, de tot tantisque gratiarum et donorum cœlestium thesauris nobiscum participare? et hæres, quam infauste! in ea secta, quæ, te nonnisi frigidis verborum solatiis lactat, atque inter hæc sine armis, sine præsidio ullo objicit salutis tuæ hostibus; quæ plusquam Synagoga sterilis te nutrit frustulo panis, quod vilius est manna Judæorum; quæ animæ peccatis sauciata medelam ferre non potest; quæ ab Apostolica Ecclesia rescissa veros Pastores non habet; quæ sicut in vita, ita in morte suos destituit omni vero solamine ac subsidio, contra dolores corporis et angores animi; quæ morti, æternitati et supremo Judici tradit suos sine vera pœnitentia, sine vera absolutione seu remissione peccatorum, sine veris sacramentis, sine vero viatico; quæ demum, ubi ceciderint in manus Dei viventis animæ sectariorum, has plane desertas relinquit terrificæ æterni vindicis justitiæ, suum adeo officium sed crudelissimum esse reputans, non exorare pro defunctis?

IV. Religio Christiano-Catholica quoad finem et præmia excellentissima est.

PROBATIO. Spiritualia et perpetua animæ bona, clara Dei ipsius visio et fructio; hic finis est, et hæc præmia sunt, quæ Jesus promisit suæ doctrinæ et Ecclesiæ sectatoribus atque cultoribus; præmia sane infinito præmiatore dignissima, mortalibus optatissima, et ad beandum omni ex parte hominem præstantissima. Hæc enim quam sint multo excellentiora iis, quæ Religiones aliæ suis asseclis pollicentur, ipsimet Gentiles et Mahumetani testantur, qui fere nihil mercedis expectant ultra brutas corporis voluptates: testes Philosophi et Poetæ veteres, qui tametsi de bonis animi sæpe disserant, ea tamen aut cum hac vita finienda esse statuebant, aut de futuræ vitæ beatitudine obscure et ambigue sentiebant, aut certe nihil post hanc vitam humanis

meritis adpromittebant, quod captum hominis naturalem transcenderet : testis adeo MOSES, qui parce admodum de æterna felicitate, copiosius de mercede temporaria elocutus, ad legum observantiam promissis hujus vitæ bonis Judæos præcipue animavit : testes, quamvis inviti, omnes etiam sectarii, qui cum veram Christi doctrinam non habeant, nec vera Christi sacramenta, nec verum Christi sacrificium, nec verum sacerdotium (quæ omnia sola habet Ecclesia Catholica) Catholicis haud denegant æternam salutem; quam vero Catholici non audent concedere ulli, nisi qui fuerit in vera Christi Ecclesia, in qua sola est verus Dei cultus, dignum et acceptum Deo sacrificium, vera Christi fides, doctrina et successio Apostolica, virtus et vita vere Christiana, vera demum salutis æternæ media et adjumenta a Christo pro omnibus instituta, qui cum Christo æternum in cœlis regnare exoptant, hæredes Dei et cohæredes Christi.

DISSERTATIO IX.

DE DESERTORIBUS RELIGIONIS CATHOLICÆ.

SECTIO I.

DE VARIIS SECTIS CHRISTIANORUM.

---

§ I. PRÆCOGNITĀ.

Vidit animarum hostis et indoluit, suæ idololatriæ regnum per Christi novum regnum seu Ecclesiam subverti. Acheronta movens, ut contra Christi Ecclesiam portæ inferi prævalerent, schismata et hæreses disseminavit. At non prævaluit, corruentibus passim omnibus tenebrionum sectis, quarum interitum in hunc diem et ad mundi finem immota conspicit vera Christi Ecclesia. Nihilominus lolia sementi Evangelicæ identidem insperguntur; et nostris quidem temporibus sectarii ac novatores, ut avita sacra facilius exterminent, de Romanorum ab antiqua fide defectione, de morum inter Catholicos corruptela, uti et de rituum in Ecclesia superstitione, nonnisi tragica occinunt. Sed quæ vetus hæreticorum cantilena est: nam et Manichæi Catholicis olim exprobrabant hypocrisin, superstitionem, sepulchrorum adorationem, et luxuriam: Luciferiani affirmabant, universum mundum factum esse Ecclesiam diaboli et Antichristi: Donatistæ cathedram Ecclesiæ Catholicæ vocabant cathedram pestilentiae, in qua sancti sedere non possint. Itaque in re tanti momenti, qualis est mutare Religionem, eo quod mutata sit Ecclesia, multa in examen vocanda sunt, præcipue autem: quis ille sit, qui nova fidei dogmata suggerit, quibus moribus instructus, quo ductus instinctu, quo animo, quo fine? quid eum ad mutationem impulerit, quæ causæ defectionis, quæ modestia in scriptis, moderatio in dictis, integritas in factis; accuratissime ponderanda sunt.

§ II. THEMATA.

1. *Sectariis justa Religionem Catholicam deserendi causa non fuit prætensa necessitas Reformationis in moribus et ritibus Catholicorum.*

PROBATIO. Cum ad salutem hominum duo cumprimis necessaria sint, videlicet sincera fides et recta operatio; utrumque sua regula indiget, ne per errorem falsa credamus, aut per ignorantiam male operemur. Sicut autem in controversiis fidei institutus est a Christo iudex certus, qui absque nota erroris verum discernat a falso; ita et in controversiis morum, qui bonum distinguat a malo et honestum a turpi. Sed duplici errore involveretur Ecclesia et morum et fidei, si fidelibus injungeret, quod honestum non est; qui sane error multo perniciosior foret, utpote qui non modo intellectum depravaret, verum etiam voluntatem ipsam vitiaret. Est ergo Ecclesia, fuit ac erit semper magistra morum falli et fallere nescia. Si quando inter fideles ac ipsos etiam Ecclesiasticos morum depravatio grassetur, hominum id vitium est, non doctrinæ aut Ecclesiæ: docet namque adhuc Ecclesia, quæ Christus docuit, angustam esse portam, quæ ducit ad vitam, Regnum cœlorum vim pati, qui sese abnegant, crucem suam tollunt, et carnem una cum concupiscentiis suis crucifigunt, cum Christo regnatos esse, multos quidem vocatos, sed paucos esse electos; docet Ecclesia, cum Dei gratia (quæ omnibus præsto sit, et qua major ac uberius semper exorari possit) omnes leges et præcepta esse onus leve, et jugum suave; proponit eximiam ac æternam mercedem obedientiæ, simul et minas et pœnas gravissimas inobedientiæ... Huic doctrinæ qui mores conformat suos, legis factor egregius erit ac vere sanctus, cujusmodi ad morum doctrinam orthodoxam efformatos quovis sæculo plures vidit et cœluit orbis catholicus.

Quoad ritus sacros esto, nonnulla per simplicitatem admisceri, quæ indigeant emendatione; sed aliquid simplicium pietati indulgendum. Esto, nonnullas superstitiones a nonnullis imprudenter fuisse introductas, captata ab aliquo ritu sacro occasione; at sacris ritibus retribuendum non est, quod ab imprudentia et simplicitate nonnullorum profectum est. Esto, aliquos ritus ab ipsa Ecclesia fuisse mutatos pro diversa temporum ratione, sed salva et integra divinarum, quas nobis Christus reliquit, institutionum substantia. Hoc vero certissimum, nullum esse ritum ab Ecclesia Romana (cui sicut legum, ita et rituum suprema potestas competit) universis præscriptum esse, qui cum recta ratione non consentiat, et qui recte administratus Religionem Dei que cultum non promoveat. Non igitur abusus sunt inter Catholicos, qui veræ ac legitimæ Ecclesiæ rationem et statum e medio tollant, ac proinde Sectariis justam dederint causam discedendi.

Hinc præclare AUGUSTINUS Epist. 95. c. 9. « nos autem certi sumus, neminem se a communione omnium gentium juste separare potuisse. Neque enim (pergit c. 12.) propter paleam relinquimus arcam Domini neque propter malos pisces rumpimus retia Domini; neque propter hœdos in fine segregandos deserimus gregem Domini; neque propter vasa facta in contumeliam migramus de domo Domini. »

II. *Minus etiam Sectariorum a Catholica Religione defectio fieri debuit propter prætenso Ecclesiæ Romanæ lapsus et errores in fide.*

PROBATIO. Si Ecclesia Romana pristinum nomen et statum retinuit, non erat, cur discederent ab ea salutis via novatores : nempe (uti vel ipse CALVINUS testatur L. IV. Instit. variis in locis) « extra Ecclesiam salus non est ; et ii sunt filii Dei, quorum Ecclesia mater est ; et nisi hanc matrem habeamus, illum Patrem minime habituri sumus. » Sed jure possessionis gaudet Ecclesia Romana, quod pristinam fidem teneat, ac quidem hisce temporibus magis expressam et explanatam ; quod aliud non credat, quam olim sit creditum, etiam circa Christum præsentem in mysterio Eucharistiæ, circa cultum imaginum, purgatorium, indulgentias et Sanctorum intercessionem ; quod fidei divinæ articulis minime vitiatis aut depravatis inhæreat, ita ut in hanc horam nemo unus de omnibus sectariis etiam versutissimis eam erroris in fide convincere potuerit. Si vero ea duntaxat se respuere dicant novatores, quæ vel superstitione vel errore vel alia quapiam labe corrupta fuerint in Ecclesia ; ergo in aliquo erravit Ecclesia, nec veram fidem retinuit, quæ una est. Itaque cum plerique sectarii Ecclesiam admittant in societatem fidei ; vel ipsi quoque veram fidem non tenent ; vel Ecclesia in nulla re penitus erravit ; ac proin illos errare necessum est, qui articulos fidei rejiciunt, quos adstruit Ecclesia, et illos tenent ac tumentur articulos, quos damnat Ecclesia.

Mirum, quod cum, teste S. AUGUSTINO, nequidem idololatria sit causa se dividendi ab Ecclesia, eo quod (prout observat in Psalmos contra partem Donati) multi ex Judæis tempore Isaïæ, Jeremiæ et Ezechielis in crimen idololatriæ fuerint prolapsi, quin propterea ab iis se separaverint Prophetæ : mirum, quod Calvinistæ in suam communionem admittant Lutheranos, quos, quia in Polonia Eucharistiam flexis genibus accipiunt, et in ea Christum præsentem adorant, habere debent pro idololatriæ : mirum, quod plerique Reformatores pacem ambiant cum iis Ecclesiis, in quibus sunt errores, quos aiunt, non fundamentales : imo et cum eis, quæ articulos fundamentales solum per consequentiam, non vero directe evertunt ; quod, inquam, se separaverint ab Ecclesia Catholicorum, in qua est prima sive ea unitas, qua non datur alia prior ; et schisma fecerint ab Ecclesia, in qua est fides integra et universalis omnium credendorum.

III. *Defectionis a Religione Catholica Auctores tales nunquam fuerunt, ut iis fides habenda sit.*

PROBATIO. Longum foret, de omnibus ac singulis sectarum architectis effari. Satis est LUTHERI præprimis et CALVINI auctoritatem excutere. Si horum doctrinam spectes, recoquit ea veterum hæreticorum errores dudum ab universa Ecclesia proscriptos : docent enim cum Simonianis, bona opera ad salutem inutilia esse ; cum Pelagianis, infantes fidelium sine baptismo vitam æternam consequi ; cum Novatianis, non esse in Ecclesia potestatem clavium ad remittenda peccata ; cum Donatistis, Ecclesiam con-

stare ex solis sanctis; cum Aerianis, suffragia fidelium nihil prodesse defunctis, esse sub lege eos, qui jejunia servant, et presbyteros omnino æquales esse Episcopis; demum cum asseclis Vigilantii, Sanctorum reliquiis nihil honoris deferendum esse... Si personas et ipsa quidem sectariorum capita perlustres, LUTHERUM singularis protervia, palmaris superbia, innatum temperantiæ, castitatis et pœnitentiæ odium, frequens perjurium, insolitus furor, spumantes iræ, nota desperatio et celebris apostasia, aliaque id genus elogia commendant. CALVINUS corpore et sensu Luthero temperatior, animo tamen intemperantior fuit, acerrimi vir ingenii, sed atræ bilis vitio supra modum laborans; atque hinc mania, furor, odium, desperatio, mordacitas, venenum cum linguæ, tum calami, tumultuum et factionum amor, intolerabilis arrogantia. Zwinglius, Carolostadius, Melanchton, OEcolampadius, Bucerus, Beza aliique sectariorum principes non dissimilis farinæ homines extiterunt, majori ex parte apostatæ et transfugæ.

De his vide P. HONORATI FABRI S. J. librum: *Unu fides unius Ecclesiæ Romane*; et P. ALOYSII MERZ S. J. *Conciones Sacras Augustæ Vindel. habitas de Luthero et ejus Secta*. Item BOSSUET, *Histoire des Variations*.

Et hujusmodi hominibus, quorum doctrina nova et suspecta, mores corrupti, ingenia turbida, delicta publica fuere; qui a suis claustris et ab Ecclesia Romana discesserunt, ut eas vitarent pœnas, quas eorum facinora gravissimas deposcebant; et quibus nemo rem suam domesticam, et ne equum quidem generosum aut canem venaticum committeret, suam quis animam æternamque salutem prudenter concedat? quis eorum auctoritate ducatur, ut spernat Ecclesiæ Catholicæ auctoritatem, tot sanctorum Patrum testimoniis confirmatam, tot Conciliorum œcumenicorum suffragiis exornatam, tot sanctorum Martyrum sanguine stabilitam, tam multiplici virtutum et sanctimonix splendore illustratam? Quis Petro aliisque Apostolis et viris Apostolicis (qui exemplo Christi pro tua salute sponte ac ultro vitam profundere parati sunt, nullo alio incitamento, quam zelo animarum et divinæ gloriæ) præhabeat duces ejusmodi, qui desciverunt a vera Christi Ecclesia, non studio virtutis aut veritatis, sed vel formidine pœnæ, vel liberioris vitæ desiderio, vel alio quopiam, quod minus honestum erat, incitamento?

Possem hic facile probra omnia LUTHERI, CALVINI et aliorum in plenam lucem deducere, atque alios plane fines, quam sit propriæ salutis studium, in iisdem patefacere, qui a Catholica Ecclesia ad heterodoxorum castra unquam convolarunt; sed præstat, charitate potius, quam exprobratione invitare fratres nostros, ut redeant ad sinum Ecclesiæ unde recesserunt.

Obj. I. In Ecclesia Romana ad quingentesimum Christi annum fides integra et pura perstitit, ad quam cœu veterem Ecclesiam spectant Scripturarum oracula et Patrum elogia; non vero ad hodiernam Ecclesiam, quæ cum sit abusibus, erroribus ac vitiis defœdata, justam præbet causam discedendi a fide Romanorum.

RESP. Si Ecclesia Romana per quingentos annos fidem puram servavit; ergo ex privilegio Christi S. Petro polliciti, nunquam fore, ut ejus fides deficiat, quod utique ad consummationem sæculi usque extenditur. Fors ais, quingentis annis illis non errasse quidem, fuisse tamen errori obnoxiam?

Igitur quidquid ab Ecclesia toto illo tempore definitum est, sub fidem non cadit : qui enim sciatur, falsum non esse, etiam error subesse potuerit ? hinc quatuor Concilia concidere necessum est ; hinc vana Christi promissio ; hinc spiritus veritatis toties promissus, nunquam missus ; hinc portæ inferi contra Ecclesiam prævalentes. Ad mores quod attinet, privata Romanorum delicta, si quæ sunt, non excuso ; vitia erant humanæ conversationis, non prædicationis Apostolicæ : inerrantiam Christus promisit Successoribus S. Petri, non impeccantiam ; quin et si a recta fide quis deviasset (quod verone de uno quidem hactenus evictum) hoc fuit vitium credentis, ut persona privata est ; non error docentis, ut est Doctor et Pastor universalis ; quotiescumque enim loquuntur e Cathedra Petri, ut Christi Vicarii, et de plena hujus officii auctoritate, in eo munere nec falli possunt, nec fallere. Nempe promissus a Christo Spiritus veritatis non sinit unquam ; vel falsum dogma, vel prævios mores proponi toti Ecclesiæ.

Quoad morum integritatem si de summis Pontificibus ogganniunt heterodoxi ; certum est, plerosque omnes (rexere autem Ecclesiam inde a S. PETRO plures ducentis et quinquaginta) aut Sanctis annumeratos, aut bonæ saltem et laudabilis vitæ fuisse, paucissimis exceptis ; ut ex omnium attestatione nulla alia particularis Ecclesia tot Præsules habuerit sanctimonia illustres, quam Romana.

Obj. II. Intolerabilem fuisse Romanorum Pontificum ambitionem, Cardinalium luxum, Episcoporum incuriam, Sacerdotum socordiam, ac perditos totius Cleri mores (unde LUTHERUS et CALVINUS deficiendi ab Ecclesia Romana causam acceperint) non soli Aetholici, sed et Catholici scriptores ingenue atque abunde testantur. Obesse ergo ad salutem non potest iis, qui LUTHERUM aut CALVINUM secuti, ob tam manifesta Ecclesiæ vitia, sanctioris disciplinæ studio inducti discesserunt.

RESP. Insolens plane ratiocinium : non omnes Romani Pontifices sunt sancti, et Curia Romana non caret nævis, neque in Ecclesiasticis ea semper est morum integritas, quam hujus ordinis dignitas postulat ; ergo ab Ecclesia Romana discedendum est, ergo res nostræ sunt desperandæ, ergo æternæ saluti renuntiandum est. Fidem non accusatis, sed mores, eosque privatorum hominum : nunquam enim Ecclesia in tradendis morum regulis erravit, sed nec errare potest ; cur ergo illius doctrinam rejicitis, quæ sana est ? cur mores ab ea præscriptos reprobatis, qui sancti sunt ? quid vestra interest, si Pastores suo erga Deum munere non defungantur ; modo sanæ doctrinæ verbo vos pascant, et sanctis legibus instituant ? Exempla optatis : optandum revera esset, ut omnes ii suo vobis exemplo prælucèrent ; si vero secus accidit ; verbis, non exemplis, dictis, non factis standum, ac CHRISTI oraculo parendum est : *super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei ; omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate et facite ; secundum opera vero eorum nolite facere.* Nec est, quod Pontificum et Cleri depravatos mores tam acriter sugilletis : ut enim non negaverim, in tanta Ecclesiasticorum multitudine aliquos esse et fuisse, qui tanti nominis et muneris mensuram haud impleverint ; ita quisquis amans veritatis est, inficias non ibit, quin plerique ejusdem ordinis eam vitæ formam tenuerint et teneant, quæ homines sacris ministeriis addictos plurimum decet. Inter summos Pontifices non desunt novissimis

quoque temporibus Marcelli, Pii, Adriani, Gregorii, Alexandri, Benedicti et Clementes iis virtutum ornamentis instructi, quæ huic summæ dignitati non mediocrem splendorem afferrent.

At supponamus, vobis morem gestum ac vitia omnia esse perpurgata; palam omnino promittitis fore, ut vestri omnes ad nos redeant? si secus aliquis faciat, illum sane non excusabitis. Eadem porro militat ratio, licet ea vitia non purgentur: fidem sequere, vitia fuge; ne si fugias fidem propter vitia, in longe majus ac perniciosius vitium incurras, quod est schismatis seu scissionis ab optima parente; crimen juxta SS. CYPRIANUM, OPTATUM MILEV. et AUGUSTINUM contra Donatistas, nec ob corruptelam morum, nec ob fidei difficultatem, ipsamque idololatriam committendum. Innocentes vocatis Lutheri et Calvinii asseclas, sed transfugas et apostatas insontes quis dixerit? Nec est, quod bonam prætexatis fidem, cui furor et libido nullum sane locum reliquerunt. Demus autem illam bonam fidem; sic ergo discessio quidem illa culpæ ipsis non vertitur, eos tamen in eo rerum statu collocat, in quo remediis carent, quæ ad salutem necessaria judicantur.

Obj. III. Longe alia fuit ratio discessionis Protestanticæ, quam quæ olim: tunc enim Ecclesiam fuisse optime constitutam doctrina, sanctimonia vitæ, ac morum probitate excelluisse; posthac vero Ecclesiam in plurimis deformatam fuisse, ipsi Catholici agnoverunt et doluerunt. Quippe (quod ingenue fassus ADRIANUS VI.) Ecclesiam indigere reformatione in capite et in membris, antiqua vox est, audita jamdum in Concilio Constantiensi.

RESP. Falsum est, quod veterum ac recentiorum schismaticorum impar sit ratio, cum in utrisque fidem Ecclesia desideraverit. Tam hi, quam illi Catholica dogmata impugnabant; imo ausim dicere, plura esse, quæ a Calvinianis vel Lutheranis impugnantur, quam ab Arianis, Acephalis, Monothelitis et Pelagianis. Quoad deformationem in moribus homines sumus, atque adeo omni tempore Ecclesia habuit membra corrupta, inde sanctorum et antiquorum Patrum quereke. Quid si in primitiva etiam Ecclesia non desint exempla? nonne unus ex duodecim Apostolis Christum ipsum Judæis vendidit, et unus ex primis septem diaconis hæresiarcha fuit? nonne septem illi Episcopi, quos S. JOANNES objurgat, a primo fervore defecerunt? nonne multi etiam Episcopi Arii, Donati, Macedonii, Pelagii aliorumque hæreticorum partes amplexi sunt, quin propterea fuerit ab Ecclesia Catholica recedendum? Cur igitur discessionis vestræ causam in corruptos Cleri mores rejicitis? cur potius humanissimam optimi parentis, ADRIANI VI. monitionem, qua Majores vestros ad reditum hortatus fuit, contempsistis? nonne eo fine tot Nuntii delegati, tot Legati destinati et missi, et quidem Ecclesiæ Romanæ insignia decora, Alexander, Cheregatus, Commendonus, Delphinus, Cajetanus, Campegius, Contareus, Cervinus, Moronus, Hosius? eccur pretiosam tantorum hominum operam maximis expeditionibus supparem reddidistis inutilem?

Scio equidem, a plerisque transfugis obtendi speciem procurandæ salutis: sed mera fictio est, quam ubi ad nos redeunt, liberrime fatentur. Quotquot vero ab iis ad nos accedunt, alium finem sibi non proponunt, quam salutem propriam; hinc tot lacrymæ et usus vitæ melioris.

Obj. IV. Evangelici ac Reformati saltem non abs re gloriantur, Ecclesiam suorum Ducum opera ab Episcoporum Romanorum tyrannide liberatam, collapsam PETRI Cathedram fuisse reformatam, suoque nitori restitutam doctrinam veræ Christi Ecclesiæ.

RESP. Idipsum est, quod omnes hæretici ab Ecclesia condemnati declamant; verum edicant Novatores, quandonam Ecclesiæ Romanæ fides corrupta fuerit, et quis primus de Romanis Pontificibus factus sit Antichristus? quo tempore defecerit, quæ deficere nunquam potest, fides aut illius Ecclesiæ, quæ est radix unitatis Christianæ, mater et magistra omnium Ecclesiarum; aut illius Pontificis, qui est fundamentum ædificii Christi, et pro quo rogavit Christus, ut fides ejus nunquam deficiat? Funesta catastrophe! sic enim nusquam instituta a Christo extabit amplius Religio, et apud Novatores omnium quidem minime; cum stare non possit sine radice arbor, sine matrice fœtus, sine fundamento domus, tot præsertim inter turbines et procellas. Fors LEO X. primus in Antichristum degeneravit? at priusquam hic LUTHERI articulos damnasset, Lutherus ipse ad eundem scripsit: « Beatissime Pater! prostratum me pedibus Tuæ Beatitudinis offero cum omnibus, quæ sum et habeo : vivifica, occide, voca, revoca, approba, reproba, ut placuerit : vocem tuam vocem Christi in Te præsentis et loquentis agnoscam. » Et tametsi postea contra execrabilem Bullam Antichristi longe aliter cantare cœperit, totus tamen Christianus orbis (si pauculos Germaniæ angulos excipias) deinceps etiam eundem LEONEM ceu Caput Ecclesiæ, Christi Vicarium et S. Petri Successorem habuit ac coluit.

Si vero collapsa fuit Cathedra PETRI; quænam erat matrix Ecclesiæ per LUTHERUM et CALVINUM, si superis placet, reformatæ? quod centrum unitatis? quod ædificii hujus fundamentum? Non sane hi ipsi Reformatores et præcones novi Evangelii, qui nullo unquam oraculo aut miraculo suam missionem suamve in Petri Sedem, deficientibus Petri successoribus, substitutionem probaverint: non sacra Scriptura, ad quam fidenter provocant, sed ex qua omnis illorum doctrina ceu spuria dignoscitur, ex illa scilicet Scriptura sacra, quam acceperunt ab Ecclesia Apostolica, cui præsidet summus Pontifex.

Quippe ait TERTULLIANUS L. de Præscript. c. 21. « Si Dominus Jesus Christus Apostolos misit ad prædicandum, prædicatores alii recipiendi non sunt, quam quos Christus instituit, quia nec alius Patrem novit, nisi Filius, et cui Filius revelavit, nec aliis videtur revelasse Filius, quam Apostolis, quos misit ad prædicandum, utique quod illis revelavit. Quid autem prædicaverint, id est, quid illis Christus revelaverit, et hic præscribam non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt, ipsi eis prædicando tam viva, quod aiunt, voce, quam per epistolas postea. Si hæc ita sunt, constat omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis, matricibus et originalibus fidei conspiret, veritati deputandam, sine dubio tenentem, quod Ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo accepit; reliquam vero omnem doctrinam de mendacio præjudicandam, quæ sapiat contra veritatem Ecclesiarum. » Et c. 37. subdit: « constat, non esse admittendos hæreticos ad provocationem de Scripturis: si enim hæretici sunt, Christiani esse non possunt, non a Christo habendo, quod de sua electione sectati hæreticorum nomine admittunt. Ita non Christiani, nullum jus capiunt Christianarum litterarum; ad quos merito dicendum

est : qui estis? quando et unde venistis? quid in meo agitis, non mei? quo denique jure, Marcion (Luther) sylvam meam cædis? qua licentia, Valentine (Calvine) fontes meos transvertis? qua potestate, Apelles (Socine) limites meos commoves?... Mea est possessio : olim possideo : habeo origines firmas ab ipsis Auctoribus, quorum fuit res. Ego sum hæres Apostolorum. Sicut caverunt testamento suo, sicut fidei commiserunt..., ita teneo. Vos exhæredaverunt semper et abdicaverunt, ut extraneos, ut inimicos. »

Obj. V. Demum si inter omnes Christianorum sectas una Christiano-Catholica est vera et salvifica Religio; CHRISTUS, qui est Salvator omnium, omnes sectas deberet reducere ad illam unam; nec, qui venit ad illuminandum omnem hominem, tot homines, errorum tenebris immersos, deserere. Non ergo Christianis, tametsi non audiant Catholici, abjudicanda salus est.

RESP. Providit Salvator hominum universis hominibus de gratiæ auxiliis, de evidentia credibilitatis, de magisterio interno et externo, de mediis vere sufficientibus ad fidem et salutem; sed liberos esse voluit. Sunt vero superbi, qui nolunt se demittere ad credendum et obediendum Ecclesiæ, quam scire et possunt et debent magistram unicam omnis veritatis. Sunt voluptuarii, qui nolunt carnem subicere spiritui, spiritum Evangelio, et suum Evangelium Catholico et Apostolico sensui ac rigori veri Evangelii. Sunt quæstuosi, qui tametsi veritatem esse unam probe intelligant, in ea tamen secta oberrant devii, quæ minus veritatis, sed plus lucri ac commodi temporalis præsefert. Sunt corde depravati, qui Catholicæ veritatis lucem obstinate respuunt, et corrigi a veritate nolunt, ne errasse videantur. Sunt demum protervi erga immortalem seculorum Regem, quem de sua Religionis œconomia ausint interrogare; sed opprimendi a majestate, et æternis tenebris involvendi, eo quod oculos haberent, et non viderent splendorem illius Ecclesiæ, quæ uti sola est vere Una, Sancta, Catholica et Apostolica, sic et sola est vere salvifica.

Eminet hic P. Buftier S. J. in P. III. n. 272.

SECTIO II.

DE LIBERTINIS, INDIFFERENTIBUS, TOLERANTIBUS.

§ I. PRÆCOGNITA.

De Libertinis quasi paganis (qui Turcas, Judæos, quin Gentiles etiam in Religionis societatem admittunt, modo vita cum recta ratione consentiat) dictum Sectione V. Dissert. VII. Libertini ac Indifferentes, ut aiunt, Christiani iis duntaxat unitatem fidei concedunt, qui credunt Jesum esse Christum et Dei Filium, ac præterea Symbolum Apostolicum pro regula creden-

dorum habent in eo sensu, quem prima quatuor Concilia œcumenica docuerunt; quo fit, ut Romani, Lutherani, Calviniani, ipsique adeo Græci Ecclesiam Catholicam constituent. Alii vero, cum JURLEI incognita toti antiquitati opinione, intra salvificam Christi Ecclesiam quasvis hæreticorum sectas tuentur, modo non errent in fundamentis fidei; in quibus aulem determinandis nec auctoritas ipsi suffragatur, nec asseclarum consensus est; quidam enim cum JURLEO Trinitatem Personarum, Divinitatem Verbi, et Satisfactionem Christi ceu præcipua Christianæ fidei dogmata designant; sed quæ explodunt Arius, Sabellius, Photinus, Socinus, Episcopus et alii hæretici. Quidam eorum illa fidei dogmata necessario credenda statuunt, in quibus omnes omnino Christiani consentiunt; ea vero, in quibus dissentiunt, ceti adiaphora venditant, ita ut pro errore fundamentali id solum habeant, quod Dei gloriam et finem hominis ultimum evertit, quodve unanimi, perpetuo ac universali Christianorum consensui opponitur; sed hæc quivis facile sectarius sibi vindicabit, tametsi in fundamentis fidei aberrans. Alii ex indifferentistarum grege Latitudinarij seu Moralistæ solam morum honestatem sine dogmatum fide necessariam exigunt ad salutem; sed qui vel illò Apostoli effato eliduntur: *Sine fide impossibile est placere Deo*: utpote qui ceu Ens supremum deposcit legitimum sui cultum, et ceu supremus Legislator exactam obedientiam; ita ceu prima et summa veritas hominuni fidem et affectum erga suas revelationes firmissimum. Alii demum cum COLLINO et TOLANDO sectas omnes tolerandas esse volunt, quæ doctrinam a Deo revelatam sectari se putant, tametsi secum ipsis omnino repugnent; qui vero Indifferentes aut potius Tolerantes cum Libertinis paganis coincidunt.

§ II. THEMATA.

I. *Libertas credendi quidlibet, imprudens, impudens, ac detestabilis libertas est.*

PROBATIO. Qui Christo nomen dedit, et Christianum se vocat; Christum sequatur ducem, audiat Magistrum, et ceu fidei Christianæ objectum, auctorem ac consummatorem agnoscat et adoret Christum, necesse est. Si ita; ergo cujusvis Christiani libertas Evangelio et Ecclesiæ Christi adstringitur. Si ita; ergo liberum non est Christiano credere quod libet; sed necessum est credere, quæ Christus revelavit, quæ prædicarunt Apostoli, quæ exhibet Evangelium Christi, et quæ proponit Christi Ecclesia: secus, si vel in uno dogmate ab his dissentiat, fidei Christianæ naufragium passus, alienus est, profanus est, hostis est, ceu homo hæreticus vitandus, et habendus sicut ethnicus et publicanus. Nam sicut unus est Dominus, una fides, unum baptisma; sic vera fides est in Ecclesia, quæ unum est regnum, una domus et unum ovile. Igitur vesania et protervia execrabilis est Libertinorum, in Evangelio, quod volunt, credere, quod non volunt, non credere, atque sic potius sibimetipsis, quam Evangelio credere; prout Fausto exprobrat AUGUSTINUS. Detestanda Libertinorum impudentia est, Christi membra se profiteri, et a Christi corpore, quod est Ecclesia, se proscindere; Christum appellare Patrem, et Christi Ecclesiam non habere Matrem; Christi discipulos se vocitare, et non

audire Ecclesiam Christi, quam suæ fidei custodem, interpretem ac magistrum in terris constituit Christus; et quam qui spernit, Christum spernit auctorem fidei.

Vide P. FRANC. NEUMEYER S. J. *Frag: ob in Glaubens-Sachen die Freyheit zu denken zu dulden seye?*

II. *Tolerantismus aperte contradicit divinæ circa Religionem æconomia.*

PROBATIO. CHRISTUS unam instituit Ecclesiam, et in hac Religionem unam unice veram et vere salvificam, quam quidem prædicarunt Apostoli, successores Apostolorum propagarunt, pastores et doctores Ecclesiæ illustrarunt, Concilia Ecclesiastica symbolis et professionibus fidei confirmarunt, orbis item Catholicus in hunc usque diem intactam servat et incolumem. In hac Religione unicam fidei communionem constituit Christus, a qua quilibet falsi prophetæ, pseudo-apostoli et hæretici omnes excluderentur, utpote qui non sint de Ecclesia Dei, sed de Synagoga Antichristi. Hanc communionem unicam voluit esse universalem, quippe in sua Ecclesia tanquam Catholica, ita ut, extra ipsam nemini sit speranda salus. Cum ergo indubitata hæc esse omnia, abunde hactenus demonstratum sit; institutioni ac æconomia divinæ apertissime refragatur, quicumque ausit adoptare in communionem veræ fidei et salutis quosvis sectarios, quamvis ab Ecclesia Catholica et Apostolica abdicati et anathematizati, nec colant Deum, nec credant, nec vivant eo modo, quo Deus divinum sui cultum, fidem et vitam Christianam a suæ Ecclesiæ membris, a sponsæ suæ filiis, a veris fidelibus exposcit.

Prostat insignis Oratio P. SERARII S. J. quam super ea quæstione: an quis in sua secta, Lutherana, Calviniana, Zwingliana.... salvari possit, applaudente toto Senatu Academico habuit Wirecburgi, Doctor et Professor Theologiæ ibidem, anno 1584, die 26 januarii.

III. *Indifferentismus ac Tolerantismus ad paganismum, quin atheismum, viam pandit.*

PROBATIO. Cui omnes probantur sectæ, quamvis dogmata sectentur e diametro opposita, et tametsi mutuis in sese calumniis grassentur, fulminibusque detonent; huic verius nulla probatur Religio, quæ si veri nominis est, non spiritum odii et contradictionis, sed Deum unitatis et pacis auctorem habet. Et sane Libertini, cum ea quæ Christus revelat ac mandat, relinquunt cuiusvis libera, uno alterove articulo, ut vocant, fundamentalis excepto, in quo tamen inter ipsosmet Errones non est consensio: Indifferentes, cum eodem jure divinitatem Christo denegent cum Socinianis, quo cum aliis eandem asserant; Deum æque cum Calvinianis peccati auctorem, et peccati non evitandi æternum judicem constituent, ac cum aliis sentire de Domino in bonitate videantur: Tolerantes, cum quasvis Antichristi Synagogas cum salvifica Christi Ecclesia æquiparent, inscripta epigraphe: *porta patens esto, nulli claudatur honesto*; nec impietatis, nec infidelitatis etiam sub specioso Christi nomine labem detergant. Nonne enim cum insigni perfidia et grandi Redemptoris injuria Christianum nomen usurpant, qui cum Libertinorum

antesignanis JURLEO, COLLINO et cumprimis TOLANDO verbis ac sensis utitur impiissimis : « Colo Deum talem, qualem Princeps vel Respublica me jubet colere ; si Turca, Alcoranum ; si Judæus, Vetus Testamentum ; si Christianus, Novum Testamentum veneror pro Lege ; Papa si imperat, credo Deum consubstantiatum ; si Lutherus, Deus mihi particulis, in, cum, et sub, circumvallatur ; si Calvinus, Deum pro signo sumo ».

Ast toleremus tantisper Tolerantes, sectasque toleratas Christiano nomine insigniri ! Num ideo legitima consecutio est, in sua quemvis secta posse salvari ? Qui hodie Christianorum nomine gloriantur, sunt fere Græci Nestorio, Eutycheti, Photio addicti ; Reformati deinde a Luthero, Calvino et Socino ; Jansenii Iprensis discipuli et Romano-Catholici : penes quos igitur ex his unice vera et vere salvifica est Religio ; cum certum sit, quod gravissimorum errorum sese insimulent ; veritas autem veritati, et revelatio revelationi minime contradicat ?

Memoratu hic dignum illud ISAACI PAPINII testimonium, qui cum Ecclesiæ Anglicanæ olim Minister, postea reversus ad Catholicos scribit : « mihi persuasum fuit, Protestantes si vel latum unguem a Tolerantismo recederent, a Catholicis vinci ; vinci vero ab hæreticis et infidelibus, si non recederent, quibus arma ad se defendendum suppeditant ; neque enim facere possunt, quin omnibus salutem concedant, plenamque credendi et docendi, quidvis libuerit, tribuant facultatem. Eadem argumenta, quibus Tolerantes eos ferendos esse probant, qui sacras litteras, quacumque demum ratione explicentur, pro fidei regula habent, non minus efficaciter probant, ferendos esse infideles, et generaliter, quotquot bona fide se esse profitentur, etiamsi Athei essent. Et quibus momentis a tolerantia Christianismi hostes excludunt, etiam tolerantia eos omnes indignos esse pronuntiant, quos tolerandos esse profitentur. » Libro : *les deux voies opposées*... P. II. Sect. I.

Obj. I. In lege naturæ sufficiens ad salutem fuit cognitio et cultus Dei naturalis : hisce per falsorum numinum adoptionem obliteratis, Deus primum ABRAHAMO, tum MOSI onus tradidit variarum legum : hoc Christus sustulit, et lege ac Religione naturali ad primævum splendorem reducta, solam addidit fidem in Christum ceu necessariam ad salutem. Sicut ergo Deus humanæ imbecillitati multum indulserat circa Religionem et symbola cultus divini in lege naturæ, si modo Deum verum et unum crederent ac colerent homines ; ita et CHRISTUS pro sua immensa erga genus humanum charitate in lege gratiæ plus non exigit ad salutem, quam honestatem vitæ naturalem et fidem in Christum.

RESP. Tametsi de illa lege naturali pauca admodum legamus in Genesi, nec certo constet, quæ Religionis forma tum fuerit, qui ritus, quod remedium peccati originalis, et quæ Majorum traditiones ; tamen certissimum, quod a Majoribus aliqua fuerint tradita, quæ isti a Deo acceperant, cujusmodi sunt recta fides in Deum, cultus latriæ, aliquod sacrificii genus, et quorum in MELCHISEDECH et JOB luculenta suppetunt exempla. Si autem naturalis Dei cognitio sufficeret, cur fides adeo necessaria esset ? cur sine illa homo Deo placere non posset ? cur accedens ad Deum necessario credere deberet ? cur fides totius meriti principium esset ? Num sine divina gratia a noxis lethalibus abstinere omnino poterant, et cum peccaverunt, quod sup-

petebat aliud remedium ad expungendum peccatum, præter contritionem ac dilectionem Dei supernaturalem? Illa sensibilis ratio, sub qua Deus coli potuit (modo symbola illa ad Deum ut prototypon referantur) per se mala non est; quanquam symbola illa adhibita fuisse, eadem facilitate negatur, qua asseritur. Quod aliqui Patriarchæ ante ABRAHAM a recta fide deflexerint, verisimile est, et fors ipse ABRAHAM initio; sed quid inde? nec juvat LABANUM excusare, quasi vero JACOB inter infideles integram fidem servare non potuerit, et ad eam uxores suas convertere. Quis autem christianus animus non abhorreat dicere, impiam illam idololatriæ labem a Deo infirmitati humanæ condonatam fuisse ac permissam?

Ratio illa, ob quam dicitur Lex Mosi a Deo data fuisse, merum somnium est: Deus enim temporum momenta ponderat, ac destinatis ab æterno temporibus se et sua mortalibus aperit. Cum Adam, Enoch, Noe, Abraham, Job Deus sat familiariter egerat, præter alios, quorum divinæ litteræ non meminerunt; Mosi deinde peculiares leges tradidit præter divinam distinctius ac ante expressam; ad hanc omnes omnino, non item ad Mosaicam, adstringebantur. Ubi autem Messias venit, non primam illam duntaxat naturæ legem restituit, sed longe nobiliorem instituit, Christianam scilicet ac Evangelicam, quam gratiæ legem vocant ob gratiæ ubertatem. Ecclesiam suam ædificavit, novisque sacramentis, novo sacrificio, novo ministrorum genere sub Petro supremo Vicario, novis præceptis Evangelicis, novis consiliis, novo Testamento instructam esse voluit, eanique universalem et Catholicam ex Judæis et Gentibus. Qui autem felicem hunc legis Evangelicæ statum cum illo, qui ante legem fuit, eundem et a Christo revocatum esse dicit, næ is tenebras cum plena luce, et inania quædam ac rudia sacra confundat cum augustissimis nostris sacramentis, ac totius rei sacræ mysteriis copiosissimis ac splendidissimis? Quod tandem nulla lex alia quam fidei a Christo condita sit, putidum est mendacium, ex quo turpissimos deducunt errores Libertini, nullam esse legem Evangelicam, nullum Christianorum cætum, nullam Ecclesiam, ac proinde nullam Religionem; quo audaciæ ac impietatis nullus unquam hæreticus pervenit. Leges principales ad salutem necessarias a Christo accepimus, nec ullum nævum, qui sit contra fidem aut mores, tolerat Christus; et nulla unitas, nulla pax, sine fidei, legis et Ecclesiæ unitate.

Obj. II. Deo perinde est, quacumque Religione colatur; modo Deum et Jesum Christum credamus, quæ substantialia sunt fidei Christianæ; reliqua sunt leviora quædam discrimina, in quibus dissensio nec unitati fidei obest, nec saluti; præsertim cum in extremo judicio non ita disquirendum sit, quam bene credideris, sed quam bene vixeris.

RESP. Nonne et pseudo-politici et Theisti et Athei latissima sic porta aperitur, qua introducant sua teterrima axiomata: sola fides naturalis sufficit, sufficit honestas vitæ sine fide, nulla fides requiritur, nulla datur Religio, et perinde est Deo, sive colatur, sive non colatur? Nonne præcipua sunt Christianæ fidei capita, in quibus Novatores, Libertini et Indifferentes ab orthodoxis discrepant? quid enim augustius nostra Eucharistia, in qua præsentem Deum adoramus, illi pedibus calcant? quid sacramento reconciliationis frequentius? quid sacris ordinationibus ac ministeriis illustrius? quid primatu Petri et sanctæ Sedis fallere insciæ auctoritate gravius? Hæc

sane sunt præcipua veræ Religionis ac fidei nostræ mysteria et dogmata. Illa nimirum capita omnia sunt substantialia, quæ ad fidem divinam pertinent, cum fides sit sperandarum substantia rerum et Religionis fundamentum. Quæ vero ad fidem divinam pertinent, necessaria sunt ad salutem, ita ut rigidissimo subdantur judicio omnes, qui intellectum non captivarunt in obsequium hujus fidei, qui primæ et summæ veritati revelanti non assensi in omnibus fuerint, qui cum veram Christi fidem non habeant, nec virtutem Christianam habere possunt; itaque ex gemino defectu et fidei et vitæ Christianæ apud divinum Judicem redduntur inexcusabiles.

Obj. III. Quæ Christus a prima institutione suæ Ecclesiæ libera esse voluit, non debent proponi ceu creditu et factu necessaria; pars vero maxima controversiarum, quæ hodie Ecclesiam tam acriter dividunt, circa hujusmodi versatur. Item Apostoli duntaxat Symbolum fidei ceu regulam credendorum fidelibus proposuerunt rati, quod per illam brevissimæ fidei consonantiam inter omnes optata persistat concordia, quamvis cæterarum rerum et opinionum maxima esset dissonantia, et nullus ad Romanum Pontificem fieret recursus.

RESP. Esto, Christum voluisse cuncta libera, hoc uno excepto, quod sit parendum Ecclesiæ, quam qui non audierit, fiat sicut ethnicus et publicanus. Si illa dein præcipiat aliqua aut proponat credenda; an fors detrectanda imperia, et fides neganda? Quatuor primis Conciliis stare se dicunt, in quibus autem complura fidelibus tum facienda tum credenda præscribuntur. Si Petrus et ejus Successores caput sunt Ecclesiæ; ergo ratio sunt quæ dirigit, voluntas quæ statuit, os et lingua quæ voluntatis imperia promulgant. Cui bono Christus Ecclesiæ potestatem fecisset, non tantum pascendi ac regendi dominicum gregem, verum etiam imperandi, vetandi, judicandi et plectendi; nisi ut ea haberet supremam quoque jurisdictionem, cui ab omnibus parendum sit? In quibusnam vero sunt præsentium temporum controversiæ? in iis, quæ omnia in primitiva Ecclesia certa fide tenebantur, scilicet realis præsentia Christi in Eucharistia, Sacramentum reconciliationis, sacræ Ordinationes, Extrema-Unctio, Primatus Petri et horum similia; hæc vero credere vel non credere, nobis nequaquam liberum Christus reliquit, qui ea conceptis verbis enuntiavit, et per Ecclesiam identidem declaravit ac imperavit, cujus hæc potestas, quod sit a Christo, Scriptura sacra, Traditio et perpetuus Ecclesiæ usus manifestant.

Ad Symbolum provocant Apostolicum; sed hoc nobis ac ipsis non est idem, cum idem non sit sensus Symboli; et nonne jamdum tempore Apostolorum hæreses fuere, Symbolo non obstante? Fuerit inde ab ævo Apostolico quædam opinio et rituum diversitas tum in usu sacramentorum, tum in liturgiis, itemque in jejuniis et nonnullis festis (nam in diem Dominicum omnes consenserunt) attamen omnibus et semper eadem fuere sacramenta, idem sacrificium incruentum, eadem synaxis, eadem exomologesis, eadem Ecclesia, eadem fidei regula, eadem fides. Non ergo illa rerum et opinionum dissonantia aut fuit aut esse potuit circa res fidei, cum singuli Apostoli eadem infallibilitatis prærogativa gauderent, ac propterea nec ad sanctam Sedem recurrere ipsis necessarium esset; cum in iis, de quibus metu erroris consulissent, errare ipsi non possent.

Obj. IV. Pontifices Romani contra Christi institutum et morem Apostolorum sibi arrogarunt regimen monarchicum et potestatem de omnibus, quæ symbolo non continentur, judicandi, eaque condemnandi, proscribendi et anathematizandi, quamvis sine iis divinæ legis ac fidei substantia utrinque salva consistat. Ab hac vero tyrannide quis non liberrime resiliat?

RESP. Quod regimen Ecclesiæ monarchico simile blasphemant Libertini ac Tolerantes, id manifeste prodit animum anarchiæ addictum. Verum corpus expers capitis inanis truncus est; hinc Ecclesiæ Caput est Christus, et Christi in terris Vicarius. Militum seu castrorum acies duce carere non debuit, neque navis Ecclesiæ navarcho: oves Christi sine pastore esse non possunt, et Petrus cujus fidei concreditæ fuerunt, summi Pastoris vices gerit. Nempe sicut oves Christo fideles regi, devix reduci, et lupi arceri; membra noxia et putrida a corpore rescindi; fluctus, qui naufragium naviculæ Petri intentant, depelli, hostesque veritatis et unitatis Christianæ debellari debent. Præsides igitur, Pastores et Duces esse oportuit, qui Petro et Apostolis hoc in munere succederent, ac præprimis Caput Ecclesiæ, cum quo veluti centro unitatis membra omnia conspirarent. Sint etenim, qui sunt et fuerunt, quorum alii Filium Dei Deo minorem asserant, alii merum esse hominem affirmant, alii unam tantum Christi voluntatem et operationem adstruant, alii Christum verum fuisse hominem negent; alii inficiuntur, Spiritum S. ex Filio procedere; alii duo rerum principia et fatum inducant; alii, rejecta Christi gratia, omnia naturæ tribuant; alii humanam libertatem exterminant; alii in usu, numero, et veritate Sacramentorum aberrant. Qui poterit hos inter errores Ecclesia ceu sponsa Christi manere sine macula, et sine ruga, nisi Spiritus sancti ductu sua fundat oracula, effata pronuntiet, decreta ferat et canones condant; cumprimis autem per Christi Vicarium, qui os et caput Ecclesiæ est?

Non ergo tyrannis est, sed Christi singularis erga suum ovile providentia, quod, exorto quovis errore, supremi Pastoris voce oves et pastores confirmet, rebelles spiritus coerceat, lupos insectetur ac profliget.

Obj. V. Ipsimet æquiores ac prudentiores Catholici magnam partem Sectariorum salvam fore statuunt, quamvis communionem non habeant cum Romano Pontifice. Et sane nunquam auditum in toto oriente, cum utraque orientis et occidentis Ecclesia una adhuc esset, totius Ecclesiæ unitatem, prout hæc in Symbolo creditur, dependere a communione cum Episcopo Romano. Integre etiam nationes in Asia et in Africa inventæ sunt Christianæ, quin de hac communione, pro terris remotissimis vix possibili, quicquam rescirent. Imo videtur alienum a divina providentia, exigere unitatem ejusmodi ceu necessariam ad salutem, cujus usu et notitia gentes nulla sua culpa excidere queant.

RESP. Magnam partem Sectariorum salvam fore, nullum ex nostris novi, qui hoc ausit asseverare. Vix magnam partem nostrorum salvam fore putamus, licet hi veram fidem habeant, et necessariis ad salutem præsidiis Sacramentorum instructi sint, quia multi vocati ad fidem et gloriam, pauci vero electi. Dicam, quod res est; vix unum ex multis (ignorantia duntaxat invincibili excusante) salvari arbitror extra Ecclesiam: vel enim error, quo tenetur, inculpatus non est, proin errantem non excusat; aut si forte incul-

patus est (quod raro accidit) alia peccata non desunt, quæ a salute penitus excludunt, præsertim ubi desunt Sacramenta. Nunquam auditum esse dicitur, cum utraque Ecclesia esset una, unitatem Ecclesiæ ita accipiendam esse? imo nusquam aliud auditum est; et statim atque Græci ab Ecclesia Romana desciverunt (idem de aliis) pro schismaticis et hæreticis habiti fuere. Quasi Patres orientis, Ignatius, Athanasius, Chrysostomus alique ad Romanam Ecclesiam non confugerint, et Conciliis generalibus in oriente habitis Legati Apostolici non præ sederint, aut saltem illorum approbatio a Romanis Pontificibus petita non sit? Quod vero idipsum barbaris gentibus prædicemus, Dei et Ecclesiæ causa jubet, ne Ecclesiam a suo fundamento separemus, iisque taceatur supremus Judex in rebus fidei. Idipsum senserunt, qui fidem Christianam per totum orbem prædicando diffuderunt.

At nulla hujus traditionis vestigia in meridie et oriente a Lusitanis deprehensa: quid mirum, cum a Græcis et Alexandrinis suas leges ac mystas suos acciperent, qui dudum Ecclesiæ Romanæ infensi, illius nomen et auctoritatem extinxerant? Abyssini Patriarchæ Alexandrino subjecti, cujus schisma manifestum ac errores perspicui; et quod alterius Alexandrini jurisdictio ad Indos excurrat, nota res est. De Armenorum Patriarcha constat, ac passim de toto oriente, quod erroribus Eutychetis, Nestorii, Dioscori, Jacobi Syri, aliorumque pridem fuerit implicitus.

Neque impossibilis est gentibus dicta communio cum Romano Pontifice: demus enim, prædicatum apud Sinas Evangelium ad hæc usque tempora viguisse; non tamen potuisse Sinas hactenus propter maxima locorum intervalla Romam mittere ad Petri successorem; habuisse vero Episcopos juxta ritum Apostolicum consecratos, fidemque intactam servasse; hæc revera sufficiunt ad veram Ecclesiæ unitatem. Sed aut nunquam fides illuc pervenit, aut statim extincta est, et idololatria postliminio restituta; ac proinde fors levia supersunt monumenta, illa tamen obscura sunt et incerta; nec ii, qui modo vivunt, scire possunt, quid Majores ante 1700 annos crediderint. Demum inane profecto est, arguere providentiam Dei ex illa ad salutem necessaria Ecclesiæ unitate, qua gentes integræ nulla sua culpa careant vel excidant: nam quis consiliarius ejus fuit? Atque hoc satis, maximæque gratiæ loco habendum, quod nemo nisi sua culpa damnetur, et quod non sine omni culpa gentes illa notitia exciderint; utpote cum gravibus peccatis fidei lumen extinguerent, divinamque irritarent justitiam, in pœnam scelerum Deus graviora permisit.

Vide P. FRANCISCI NEUMEYER S. J. percelebres orationes sacras, Augustæ Vindelicorum editas, de Indifferentismo et Adiaphorismo, ac cum primis *Religionem Prudentum*. Cl. BARTHELII editam Wirceburgi dissertationem Dogmatico-Canonicam de eo, quod circa libertatem in negotio Religionis justum est. C. I. § VII. VIII. IX.

SECTIO III.

DE MACHIAVELLISTIS ET PSEUDOPOLITICIS.

§ I. PRÆCOGNITA.

MACHIAVELLUS fere dux pseudopoliticorum vel parum vel nihil detulit Religioni, nisi quantum ad subditos, quibus eam ceu commentum mere humanum voluit esse propriam, et ceu frenum aliquod populorum statui non inutilem. Pseudopoliticis autem plerisque perinde est, sive omnes sive nullam profiteri Religionem, prout utilitas propria permittat, suadeat aut jubeat. HOBBSIUS, VELTHUSIUS et TRIGLANDUS eodem fere modo exerrant, et Magistratui omnem Religionem ita subjiciunt, ut si falsam adeo is introducat, adoptari a subditis debeat. Horum monstrosus opinionibus non absimilis est ille MONTESQUII *Spiritus Legum*, plus æquo tribuens climati præsertim intuitu Religionis: ait enim (id quod fere etiam sentit auctor *Spiritus Nationum*) non quamvis Religionem cuivis aut climati aut regioni aut regimini opportunam esse; Catholicam magis quadrare pro Monarchiis, et pro Rebuspublicis Protestanticam; Christianæ Religioni suos æque præfixos esse limites ac Mahumetanæ; Religionem invito climate alicubi se insinuantem semper expulsam fuisse, indeque factum, quod Christiana voluptuosæ Asiæ parum amica ex oriente in occidentem migrare debuerit. ROUSSEAU cuivis nationi fundatorem suæ Religionis vult æque honorandum esse. BAYLE errores in Religione perinde habet. EUGEN. PHILALETHES ne atheum quidem ex errore suo damnationi subicit, si malitia abest; quasi vero abesse posset malitia. Quæ sane deliramenta eo intolerabiliora sunt, quod sint eorum, qui Christiano nomine gloriantur, aut verius abutuntur.

Omnium furiosissime debacchatur LA METRIUS in suo opere: *Essai sur la liberté de produire ses sentiments au Pays libre pour le bien public, 1749, avec privilège de tous les véritables philosophes*: in quo contendit, tam amplam esse Principum potestatem in res fidei et morum, ut pro suo lubitu imperare possint ea, quæ Religionem risui ac contemptui exponunt; ut exterminare suo jure valeant omnes Catechismos; ut atheis possint, si velint, publicas cathedras erigere.

§ II. THEMATA.

- I. *Religio neque a Magistratu humano primitus introducta fuit ad subditos duntaxat coercendos; neque eidem ita subjecta, ut parendum sit falsam invehere volenti.*

PROBATIO. Cum ipsa naturæ vox cunctis mortalibus et Deum inclamat, et cultum Dei; quid evidens magis, quam ante omnes civitates et Respublicas ab hominibus constitutas jam viguisse Religionem, adeo non recens inventam a primis Legislatores, ut eam duntaxat adoptarint ceu adjumentum Rerumpublicarum, quas moliebantur? Equidem Religio nullo non tempore præcipuum erat medium, quo suis illi legibus populos subjugarent; sed nixi persuasionem populorum, qua illi Religionem a Deo revelatam, et omni imperio humano antiquiorem ac potius crederebant; ut proin nullus Legislator utut callidus sperare potuerit suarum legum efficaciam ac stabilitatem, nisi Religionis auctoritas in humanas voluntates antehac patuisset. Poterant versuti homines rudi populo imponere, quod suas leges a Diis acceperint: poterant eidem persuadere novas Deitates, novos ritus aut superstitiones in colendis Diis: poterant (id quod solemne omnibus fuit) in metu et cultu Deorum vim et robur suarum legum ponere; sed ita, ut ex his ipsis certissimum sit, apud nullum populum fidem et Religionem Numinis primum introductam Legislatorum institutis, et nullum Legislatorem fuisse, qui prima Religionis fundamenta aut posuerit, aut ponere potuerit; sed e contrario Legislatores omnes, quorum aliqua est memoria, populorum opinionibus et Religionibus morem gessisse, in iisque præsidium suis legibus quævisisse.

Inde vero etiam illius delirii monstrosa absurditas patet, quo insitus a natura sensus Religionis liberrimo ac deterrimo subdatur arbitrio hominum imperantium: vel enim quæ imperatur falsa Religio (et cujus falsitas detestandaque simulatio agnoscitur) in Dei cedit injuriam, et parendum nihilominus est? ergo jus naturæ a fundamentis convellitur, et summa Dei majestas conculcatur: vel nec falsa Religio illa Deo displicet? ergo nec Deus est, qui si esset, dignum se et sibi gratum exigeret cultum; nec ulla Religio est, quæ si est, cultus Dei legitimus esse debet; nec ullum aliud flagitium erit, cum non sit ratio, cur illud præ Religione falsa Deo displiceat. Num possit stygius veterator ipse ad evertenda divina humanaque omnia quidquam ex orco submittere pestilentius, probrosius, sceleratius in Deum, in jus naturæ, atque in ipsam naturam rationalem?

Eminent hic THOMAS BOZIUS Eugubinus in Libris contra Machiavellum Romæ editis an. 1593-1596. PETRUS RIBADENEIRA S. J. in suo *Principe Christiano* contra Nicolaum Machiavellum. NICOLAI CAUSSINI S. J. in *Physio-Theolog.* Exercit. IV. art. 3. *de Religione Deo a creatura rationali debita.* Conferri etiam merentur cum principiis pseudopoliticorum, *Lettres Critiques, ou Analyse et Réfutation de divers Ecrits contre la Religion.*

II. *Religio climati adeo non est attemperanda, ut potius quaecumque clima Religioni cedere debeat.*

PROBATIO. Religio vera et salvifica duntaxat unica est eaque Christiana, hanc Christus instituit pro universis, ita ut huic decreto Numinis nullum clima obsistere queat : hanc Dei jussu prædicaverunt Apostoli sine ullo climatis discrimine aut exceptione, omni creaturæ et in universo ita mundo: hanc licet magis congruam Europæis omnes populi susceperunt, cumprimis Asiatici, inter quos nata, adulta et roborata per complura secula pulcherrime effloruit : hanc posthac Asia exegerunt, non clima, sed vis et arma Mahumetis; nec ita tamen, ut non potissima pars Asiæ, quamvis hæresi aut schismate depravata, hodieum credat in Christum : hanc in Europa etiam contra Mauros et Saracenos tuita sunt et tuentur, non clima, sed arma catholica, quæ si limites non posuissent Barbarorum incursionibus, clima Europæum (utut Christianismo magis attemperatum dicatur) nequicquam obstitisset, quin MAHUMES in media Germania aut Gallia coleretur; et Mauri in Hispania, et in Italia Saraceni invalescerent. Necdumne ex his agnoscit MONTESQUIEU, suam in rebus gestis omnium seculorum imperitiam? necdumne fatetur suam, quæ est mundi hujus, sapientiam esse stultitiam apud Deum? necdumne erubescit mortalium superbissimus, quod præsumat pervidisse melius, quam infinita Dei sapientia, quid universo generi humano magis sit proficuum? necdumne intelligit, quod et juri naturæ Europam inter et Asiam ipse terminos ponat, cum Asiaticorum immodicas voluptates (quæ sibi inimicam Christi Religionem Asia fecerint excedere) non sola Religio Christiana, sed ipsum damnat jus naturale?

III. *Religionem accommodare motivis humanis, ac terrenis duntaxat commodis, summa vesania est atque impietas.*

PROBATIO. Omnis vera Religio sicut objectum, ita auctorem habet Deum; inde quovis tempore et cunctis gentibus intime persuasum fuit, suam Religionem esse divinam et a Deo revelatam; proin a sola Dei voluntate ac beneplacito vera pendet Religio. Nihil hic morosa conjux, nihil opima prædia, nihil parentum observantia, nihil indignatio Principis, nihil metus sinistræ famæ, nihil humanæ leges et locorum consuetudines Religionis divinitati præjudicare possunt. Proterva igitur et sacrilega vox pseudopoliticorum : diversissimæ sunt Religiones, quas inter nulla est, quæ sibi non vindicet divinitatis ac veritatis prærogativam; quid faciat sapiens? eligat loco, tempori, officio, accommodatam, ut publicam sustentet famam et quietem, mens vero et sensus interior supra plebem assurgens sequatur lumen naturale. Nam præterquam quod Religio Christiano-Catholica omnibus veritatis ac divinitatis characteribus sola præfulgeat; resuscitatur hac ratione illa CICERONIS, EPICETI et aliorum veterum Sapientum solemnitas circa Religionem simulatio, qua in externo Religionis ritu servandæ sint leges et consuetudines locorum, clam vero totus ille cultus Religionis rideatur et explodatur, atque intus in animo vel nulla vel quælibet locum habeat Reli-

gio; quod quidem non solum a divina revelatione, sed ab ipsa etiam ratione naturali abhorret maxime. Quin et via sternitur ad revocanda in orbem Christianum illa bacchantium deliria, mysteria Orphica et Eleusina, ludos florales, honores Fauno et Capro dicatos; quæ omnia inter sagacissimos quondam gentiles et cultissimas gentes obtinebant vel ex eo, quod revelata ac proin unice vera Religione destituerentur.

Obj. I. Nihil obstat, quominus cum Numa Moses, et Christus cum Mahumete ceu legum conditores comparentur; Numa vero et Mahumes suas leges concinnarunt ad subditos duntaxat coercendos; sic ergo et Moses et Christus.

RESP. Blasphemia est impostorum maxima, quod sapientissimos æque ac sanctissimos Legislatores æquiparent cum hominibus facinorosissimis. Proterve asserunt, quod nullo modo probant; improbe tuentur, quod demonstratur falsissimum esse. Numquid enim pro MOSE et CHRISTO decertant summa sinceritas, mansuetudo, sapientia et integritas Legislatorum, missionis divinæ certissima splendidissimaque argumenta, legum et doctrinæ puritas, sublimitas et sanctitas admiranda? NUMAM vero et MAHUMETEM, præter malesanam imperandi cupidinem, libido, arrogantia, tyrannis, idololatria, et vitia quævis pessima omnium oculis exhibent ceu maximos impostorum. Satis, quod et Numa et Mahumes, cujuscumque Religionis auctores, eam velut de cælo lapsam atque a Numine sibi communicatam populis imponerent, ut super hanc Religionis ementitam divinitatem suas imperii leges stabilirent. Non ergo, quod unice pendet a Dei beneplacito, liberum est homini, aut quamlibet deligere pro suis commodis, aut novam sibi fabricare Religionem.

Obj. II. Omnis Religio præcipue tenenda est ad uniformitatem membrorum Reipublicæ; huic autem muneri fiet omnino satis, si exterius quidem ea obeantur sacra, quæ colit Respublica v. g. Christiana; intus vero Theista aut Naturalista lateat, qui dudum abjecit Christianismum.

RESP. Habemus ergo confitentes reos pseudopoliticos, quod ex mendaciis et imposturis compacti sint toti. Quippe statis diebus adeunt templa, sed quæ suam malesanæ credulitati ac ignorantiae ex ipsorum sensu originem debeant: intersunt Christianorum cœtibus, in quibus tamen error et superstitio (uti blasphemant) sua fundant oracula: curvant genu ante idolum Christianorum, cui fraus altaria consecraverit: eos ritus obeunt, quos artes politicæ ad legum dignitatem evexerint: ac demum quod habent præstantissimum, suam tyrannico Evangelii et Ecclesiæ iugo subdunt libertatem. Hæc namque officia, utpote cum tranquillitate status Christiani arte conjuncta, is etiam, qui vel videri cupit Christianus, in Republica Christiana haud præterire potest, ut non raro a fortissimis spiritibus incredulorum Religio Christiana extorqueat ejusmodi honores, quos tamen ceu veros vera Religio non reputat, sed ceu imposturas detestatur. Itaque in hoc est tota fortitudo incredulorum, quod ausint illudere et Deo et hominibus; in eo tota illorum honestas, quod turpissimam hypocrisin mendaciis ac imposturis valeant sustentare; in eo felicitas infelicissima, quod cum ne in rebus politicis quidem Republica toleret fraudes et versutias, in rebus sacris et summi

momenti tantisper tolerentur impostores pessimi; sed ab auctore Religionis Christianæ, qui venturus est, et non tardabit iudex et vindex acerrimus, ejiciendi foras ad tenebras et pœnas suæ nequitiae sempiternas.

§ III. COROLLARIA.

Ex his vero omnibus hac in Dissertatione discussis necessaria consecutione deducitur, quod omnes Religionis Christiano-Catholicæ desertores vix digni sunt Christiano nomine: siquidem nec Christi fidem habeant communem cum veris Christi fidelibus; nec præceptis Christi obsequantur, præsertim de necessitate Sacramentorum, de humilitate et sui abnegatione; nec Christum imitentur, prout Christus et Apostoli suis discipulis commendarunt.

1°. Quidem Sectarii diversam a nostra fidem profitentur, desciverunt ab Ecclesia, Religionem et legem cum fide mutarunt, et alium a legitimo ac nobis præscripto Dei cultum adhibent; ergo fidem nobis communem non habent, et a vera Christi Religione defecerunt, quam nos ex divinis oraculis accepimus. Tametsi enim sacris Codicibus credere videantur; cum tamen sine certa regula id fiat, certa fides non est, qua revera deficiente, totius Religionis, legis, divini cultus et æternæ salutis corrui fundamentum.

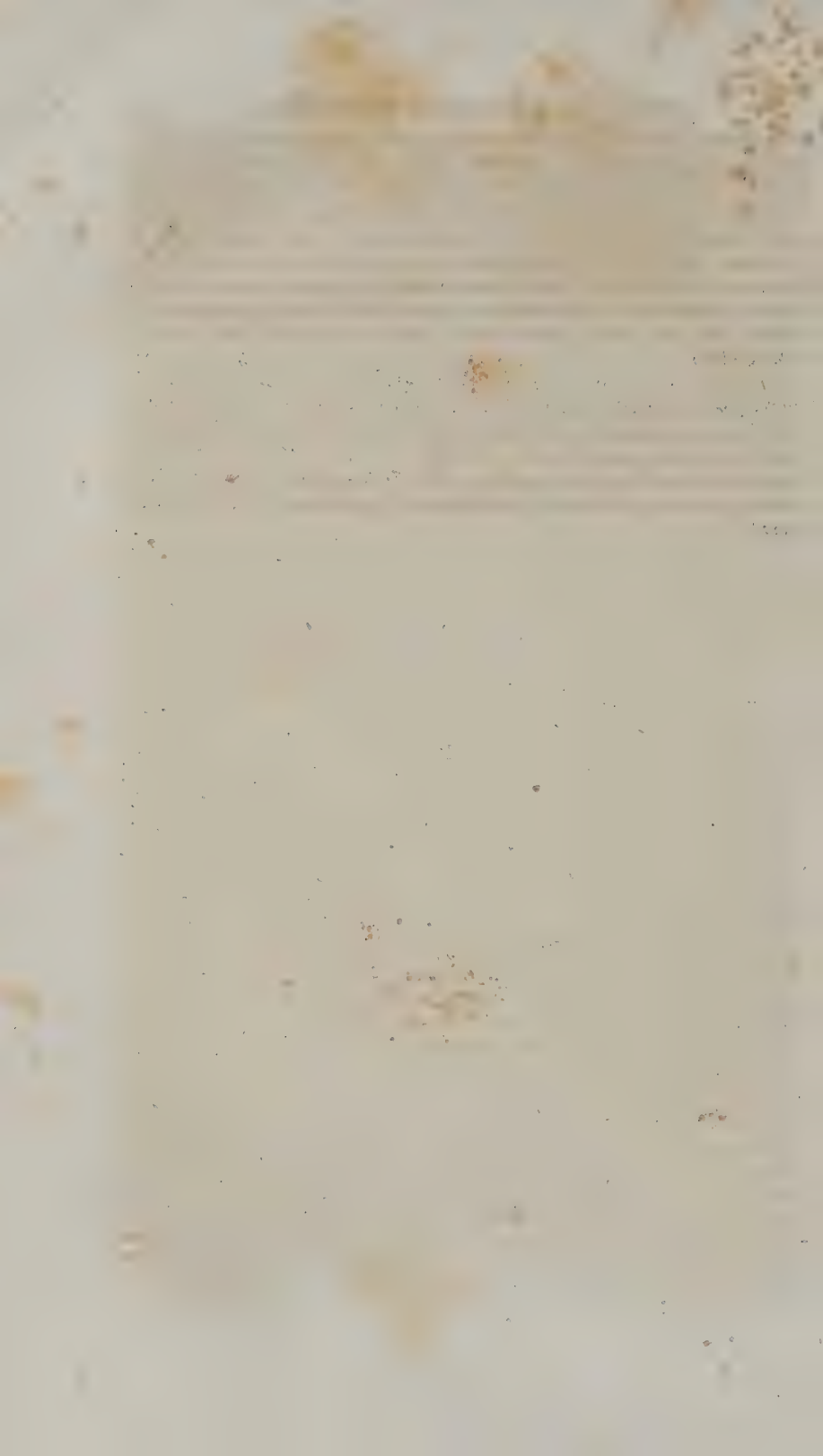
2°. Præter baptismum, alia quoque Sacramenta fidei et salutis nostræ auctor instituit, ceu totidem divinæ gratiæ ductus; vel ad reconciliationem cum Deo, vel ad confirmandum cor nostrum contra salutis hostes, vel ad fovendam ac sustentandam supernaturalem vitam animæ, vel ad sacram potestatem Apostolis traditam et in successores propagandam, vel ad delendas peccatorum reliquias; his vero præsidiiis plerisque carent Sectarii, ac præprimis Sacramento reconciliationis. Si vero ad peccatum originis expiandum singulare baptismi Sacramentum institutum est; an forte actuales noxæ singulari remedio carere debent? si perfectam contritionem et pœnitentiam (quam Ninivite nonnisi post lacrymas, afflictationes et macerationes corporis, Sectariis prorsus incognitas, obtinuerunt) prædicare jussi sunt a Christo Apostoli; quid novi subsidii, quid gratiæ, quid prærogativæ Christi nomine mortalibus denuntiabant? quid tandem novi gaudii evangelizabant, dum idem imponent onus, sub quo humana infirmitas dudum gemebat? Sectariorum vero quæ humilitas juxta mandatum CHRISTI: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde?* an forte legitimum Ecclesiæ jugum excutere; judicis partes assumere, dum reus es; prophetam agere, dum erras; oracula fundere, dum somnias; sacros libros interpretari, dum ipse deliras, modestiæ ac demissioni Christianæ quis tribuet? Ubi observantia præcepti de correctione fraterna juxta illud: *dic Ecclesiæ?* ubi adimpletio præcepti de vitando scandalo? fortassis ubi omnes machinas admovent, ut alios in errorem inducant, a vera Christi fide avertant, omnia sacra e medio tollant, et Catholicam Ecclesiam penitus subvertant; aut ubi leges ecclesiasticas inter sales et jocos abjiciunt, quamvis dictum sit: *Obedite præpositis vestris. Qui vos audit, me audit. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.*

3°. Quisquis perfectioni Christianæ studet, Christum sequi debet, oportet

ut se abneget, deliciis renuntiet, crucem portet, atque omnia ultro relinquat exemplo Apostolorum, quorum singuli veris Christi fidelibus inclamant : *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* : At nihil viget minus inter Sectarios, quam Christi et Apostolorum imitatio, atque observatio consiliorum Evangelicorum : vix noverunt castitatis nomen, rem ipsam fugiunt, et cælibatum vitio ducunt : paupertatem et corporis afflictationem penitus perhorrescunt : Christianam animi demissionem, contemptum mundi et terrenorum, ignominiam et contumeliam omnem palmari odio prosequuntur : nullum illis cum cruce commercium, cujus vel minimo signo muniri dèdignantur.

Cum igitur sicut CHRISTUS unus est, ita uni Ecclesiæ unico Testamento omnia sua tradiderit, legem scilicet, dogmata, præcepta et consilia ; illa Ecclesia, penes quam sunt consilia, habet etiam præcepta ; et vicissim quæ gaudet præceptis, gaudet consiliis Christi, ne Christus divisus sit, et lex Christi aut Religio Christiana multiplex. Sectarii non habent consilia Christi, non servant præcepta Christi et Ecclesiæ ; proin perperam a Christo nomen gerunt.

DISSERTATIO X.

DE DEPRÆDATORIBUS NOMINIS CATHOLICI.

SECTIO I.

THEISTÆ SEU NATURALISTÆ NON SUNT SPIRITUS FORTES, NEC
SAPIENTES PHILOSOPHI.

§ I. PRÆCOGNITA.

Theistæ seu Naturalistæ aut Deum, aut Deum saltem providum negant. Qui vero Deum Deique providentiam ore profitentur quidem, tamen sola Religione naturali contenti, divinam Revelationem abnegant omnes. Non omnes iisdem utuntur armis : alii enim verbis sæpe prædicant Scripturam sacram et Religionem Christianam, ut eo certius, quo tectius, utramque suffodiant : alii, sub prætextu Religionis Christianæ magis rectæ rationi conformandæ, Religionem mere Naturalem (quæ jam non est, nec unquam fuit, aut erit) introducere contendunt : alii argumenta contra veritatem Christianam tam acriter ac vehementer intorquent, ut demum omnia Christianismi principia absurditatis ac stoliditatis arguant : alii textus sacros pyrrhonice ventilant, ut demum omnes ceu totidem tropos et allegorias accipi velint ; inde certi vel de exterminio, vel de ludibrio veritatis revelatæ : alii sicubi divinum Codicem ceu antiquitatis monumentum tolerant, eundem passim alibi ceu farraginem fabularum, contradictionum, errorumque ac sphalmatum exsibilant. Demum uno omnes ore clamant : sufficit Deum unum colere ; sufficit esse virum honestum ; in omni Religione est Deus et salus. Nihilominus tantæ cum sint proterviæ, impudentiæ ac nequitiae portenta, Spiritus fortes et sapientes Philosophi audire ambiunt.

Hujus impietatis auctores, CAROLUS BLOUNT in Oraculis Rationis, ANTON. COLLINS in variis Discursibus de Religione Christiana, SCHAFTESBURY in suis Characteristicis, MANDEVILLIUS, WOOLSTON, TINDAL, CHUBB, MORGAN, ALBERT. RADICATI, TYSSOT DE PATOT, ROUSSEAU in suo Emilio, MARQUIS d'ARGENS in Defensione Paganismi, TOLANDUS, EDELMANNUS in suo Mose, Christo et Belial, VOLTAIRE.

§ II. THEMATA.

I. *Theistæ nonnisi frivole et ad sui opprobrium Spiritus fortes sese vocitant.*

PRÆBATIO. Spiritus vere fortis et nomen et omen habet, qui a præjudiciis non abripitur; qui in re gravissima, cujusmodi est Religio, rationum et auctoritatis momenta rite ponderat; qui pro veritate agnita strenue decertat; qui tandem immotus ad omnes casus stat pro veritate Religionis. Sed Theistarum libertas sentiendi contra communem sententiam, spernendi auctoritatem quamvis supernam, ipsamque vocem naturæ repudiandi; nonne a malesanis orta præjudiciis, præjudicium generat gravissimum contra veram spiritus fortitudinem; et summam potius animi imbecillitatem, aut certe putidam animi elationem in Theistis manifestat? Et quæ infirmitas spiritus, contra lucem divinam solum naturale lumen sectari, idque in divinis et supernaturalibus, cum ne humana quidem et terrena assequatur ratio duntaxat naturalis; quin et ipsa (si sana et a præjudiciis libera est) dicet ratio, circa Dei consilia, gratiæ mysteria, et fidei dogmata in obsequium primæ et summæ veritatis captivandum esse intellectum, ne quod tristi compertum experientia, in deterrimos errores prolabatur? Quid vero huic naturæ voci, totius antiquitatis testimonio, Christiani orbis credulitati, omnibus omnium temporum sapientissimis et sanctissimis Christi fidelibus, Christo, Apostolis, Martyribus, Evangelio et Ecclesiæ opponunt Theistæ, ut contra tam invictum rationis et auctoritatis Achillem suum tueantur Naturalismum? fortissima scilicet munimenta, miserrimas argutias, arrogans supercilium, risus et ludibria, sannas et opprobria.

Et quousque persistet hæc fortitudo, num ad mortem usque? Sane quoad vivunt, sola ratio fuit ipsis et Deus et lex et virtus et omnia; cælum et infernus fabula, judex et æternitas inane terculamentum, fides et Religio delirantis phantasie soboles. Ast ubi vel somnium terret, vel nescio quod præsagium perecllit, vel repentinus casus obruit; videas illos præ fortitudine spiritus toto corpore contremiscere, itaque turbari animo, ut vix a desperatione cohiberi possint. Multo autem magis in periculo mortis, ubi vel maxime illa fortitudo exerenda sit; ita quidem, ut vel sacerdotem anxie accersant, quem nuper ceu ministrum superstitionis explodebant, et sacramentis morientium expiari ac confortari demisse efflagitent, quæ inter fanatici quisquilias abjecerant; vel his deficientibus imbelli ancillæ se concredant, ceu magistræ ac duci ad piam mortem et æternam salutem.

Qua demum fronte excelsos sese fortesque spiritus ausint vocitare, qui improbissimis dominis, turpitudini ac dedecori parere ipsimet passim consueverint? quibus avaritia imperet, insultet iracundia, libido dominetur, et cæteræ labe animi turpissimum servitutis jugum imponant? Credunt illi forsitan, in vestitu molli, superbo incessu, aliorum despectu, madente coma, lascivientibus oculis, in conviviis, in choreis, in stupris fortes quisquam spiritus agnoscat? Et vero hæc esse egregia illius fortitudinis argumenta, ex quotidiana partim experientia testes oculati, partim ex ipsorum ore et ingenua confessione non raro habemus. Quoties enim juvante gratia ad melio-

irēm frugem reversi sunt, licentioris vitæ illecebras unam sibi fuisse ab avita fide discedendi causam, palam omnes aperuerunt.

II. *Theistæ nomen sapientis philosophi nonnisi cum ignominia veræ sapientiæ sibimet arrogant.*

PROBATIO. Negant Theistæ, Epicuri deliriis et Spinozæ tenebris toti immersi, Deum peculiari quadam Religione a Deo libere revelata esse honorandum : quam insipiens est hæc philosophia, aut contra persuasionem naturalem, aut certe contra communem cunctis gentibus traditionem de Religione, quod hæc debeat esse a Deo, sicut est erga Deum? Quippe præjudicia enata ex sensibus, affectusque inordinati per homines utique diffundi in universum poterant; at judicium universale ex prædictis fontibus non emanans vel naturam habet magistram, vel traditionem generis humani, quam adeo gentilium fabulæ de amica Dei cum hominibus communicatione attestantur. Theistæ ratione, cui in omnibus etiam mysteriis ceu judici deferunt, abutuntur; cum non distinguant inter motiva credibilitatis, quæ discutit ratio, ac inter mysteria, quæ ratio haud penetrat; atque de his Philosophastis merito dictum est illud POËTE : « faciunt intelligendo, ut nihil intelligant. » Nonne sapientis Philosophi est (ne inter se collidat rationem et fidem) ea quæ sunt naturæ, rationi; et quæ sunt fidei, altiori indagini deferre? Indignus est philosophi nomine, tum qui contra omnem sanam philosophiam et veram metaphysicam sensuum et affectuum judicio definit ea, quæ non cadunt sub sensus, et sunt puræ rationis; tum qui ad trutinam solius rationis ea ponderat, quæ sunt supra rationem, divinæque Revelationis.

Quæ major insipientia esse possit, quam adorare leviolem ratiunculam scriptoris increduli, et ad innumera fortissimæque veritatis Christianæ argumenta obdurescere? quam in gremio Ecclesiæ natum esse, in medio credentium vivere, indeque a teneris scire et sentire, quæ sunt Christianismi, et verbis tamen factisque se profiteri contemptorem ac derisorem ejusdem fidei? quam adoptare Religionem, in qua nihil sit arduum, nihil sublime, sed quæ tota limitibus naturæ, et limitatæ rationis circumscripta sit terminis? quam denique humanum intellectum eousque extollere, ut contra naturam et auctorem naturæ prætendatur, ne quid aut natura reconditum habeat, quod ratio naturalis non intime perspiciat; aut doceat Religio, quod rationem transcendat? Sic ergo Naturalistæ et naturam ipsi præcipitant, et auctorem naturæ, quamvis infinitæ sit potentiæ ac sapientiæ, ad certos limites restringunt. Sunt ergo Theistæ philosophi, sed quibus panegyrim in 2^a sua epistola pridem dixit Princeps Apostolorum, quosque caligine tenebrarum oppressos, fontes sine aqua, et nebulas turbinibus exagitatas; quos maledictionis filios, excæcatæ mentis ac infruniti cordis fœda mancipia verissime affirmat.

Obj. I. Religio Christiana ad ima deprimit humanam rationem : nam interdicat scrutari Mysteria fidei, utpote quæ cum ratione maxime pugnent, ut sunt spiritualis regeneratio ex aqua, panis Deus, Verbum caro, Virgo mater, tres personæ in una natura, duæ naturæ in una persona, ac demum

resurrectio mortuorum in eadem carne : præcipit cæcam in omnibus obedientiam , quin et fidei meritum omne attribuit spontaneæ cæcitati intellectus humani. Sapiens igitur philosophus est, simul et spiritus fortis, qui tam probrosam rationis humanæ servitutem vindicat, et jugum excutit omne Revelationis.

RESP. In causa Religionis nocet perindè ignorantia crassa et scientia perquisita. Qui ignorat omnia, refellit nihil; pronus est ad superstitionem. Qui omnia vult rimari, et difficulter credit; is patet dubiis impiorum. Ubivis ratiocinari in rebus fidei, obstinatio est periculosa: nam vix unquam ratiocinium operatur fidem magis docilem; dum contra fides vera missa faciat scrutamina more credens cæco. Neque cæca hæc intellectus obedientia, quæ a probro et periculo erroris præstat immunem, intellectum aut dedecet aut deprimit; quid namque deroget rationi nostræ, si curioso illius examini subducantur mysteria, quorum claram habere cognitionem non sit necessarium; quorum obscuritatem revereri perquam utile sit; quorum comprehensio impossibilis, et quorum perscrutatio discrimini pateat? Quod Deus homo factus formam servi induerit, suo sanguine hominum animas redemerit, animabus fidelibus et victima et pabulum sit, suosque servos æternæ felicitatis ac gloriæ suæ facturum participes; res sunt momenti summi altissimæque indaginis. Si vero ex evidentia miraculorum et vaticiniorum omne possibile dubium super his excludatur; quid demum refert scire, qua ratione ea omnia fieri potuerint? Hæc quidem scire perfectio foret hominis, sed ad felicitatem hujus vitæ haud necessaria, nec ullius meriti, et sine qua omnium virtutum, cujus sit capax homo, perfectionem contingat. Est ergo perfectio ejusmodi, quam Deus citra omnem injuriam alteri vitæ reservavit, et cujus prælibationem etiam in hac vita concedere potest in præmium vivæ fidei, et cæcæ obedientiæ erga sui verbi auctoritatem.

Quæ velut incredibilia fidei mysteria sigillatim perstringuntur, ea ceu fide dignissima exhibent ac vindicant hujates Institutiones Theologicæ de Deo Uno, Trino, et lucarnato, de Sacramentis N. L. et de statu hominis post hanc vitam.

Obj. II. Ad quid ergo lumen rationis, si hæc cæcutiat ad lumen fidei, et cæco modo assentiri debeat, et assensu quidem firmissimo? Sapientis est credere, quæ intelligit; et spiritus fortis est, quæ non videt, non capit, fortiter rejicere.

RESP. Sacrificium, quo nostra ratio per assensum firmissimum se perfectissime subdit æternæ veritati, eo est Deo acceptum et honorificum magis, quod veritates rationi naturali prorsus imperviæ, ab ea tamen propter Deum firmiter credantur, quam omnes veritates naturales, quas ratio assequitur ac intime percipit; homini autem eo proficuum magis, tum quod majoris sit meriti plenissimum obsequium intellectus veritati inevidenti præstitum, tum quod certior reddatur intellectus de veritate mysteriorum credendo auctoritati divinæ, quam si lumine naturali omnino clare ea pervidisset, nunquam vero sola ratione naturali pervidenda. Plurimum ergo perficit ac nobilitat intellectum hæc ejus subjectio, quæ illum ad usque sanctuarium Divinitatis, altissimæque mysteria et profundissima Dei consilia cognoscenda elevat; per quam discit a Deo Dei naturam et perfectiones,

quas ratio nunquam assecuta fuisset; vi cuius Deum magistrum habet illius scientiæ, cuius objectum ipse Deus est; per quam noster intellectus et finem a Deo præfixum, et Religionem a Deo præscriptam, et beneficia a Deo collata, et media ad salutem a Deo ordinata, uti sine omni labore et studio, ita summa cum certitudine intelligit omnia. Multa non capis mysteria naturæ, quod fateris, Theista! et naturæ tamen defers omnia. Deus loquitur, et mysteria Religionis revelat, quæ captum humanum exsuperant; et renuis credere, Theista! hoc est, Deum audes privare honore obsequii grati et debiti, tuum intellectum tanta luce et perfectione, tuam voluntatem insigni merito; quæ major stoliditas esse possit?

Quæ sit mentis humanæ brevitatis ac imbecillitas, præter Hoecchium, Genuensem et Forsterum, præclare dilucidant DALHAM derivatione recte cogitandi, loquendi et intelligendi L. I. P. I. c. 3. SCHERFFERUS noster, Exercit. IV. art. 4. in Physio-Theologia. MONTEIRO S. J. P. V. logices de fontibus errorum.

Obj. III. Quæ sapientia hominis Christiani, cuius approbet, improbet ratio, et qui velit, nolit, assentiri tamen omnibus debet, quamvis sæpius non sint certa, nec revelata. Et quidem circa miracula, quæ jactitat Religio revelata, quot et quanta non intervenire hactenus figmenta et deliria?

RESP. Equidem non inficior, posse credulitatem rudium hinc inde esse nimiam, itaque contra veritatem impingere, ut cuivis facile prodigio ceu vero assentiatur; id autem certum, quod is error neutiquam oriatur aut ex vivaci fidelium idea de potentia, justitia et bonitate Dei, aut ex sincero affectu erga prærogativas Religionis revelatæ, aut ex pia animi præparatione ad fidem omnium, quæ summa veritas edoceat: siquidem hæ animi dotes semper justæ ac prudentes spiritum etiam fortem omnino deceant. Sed vel defectus maturi iudicii, vel excessus zeli, qui non sit secundum scientiam, illius qualiscumque erroris origo est. Nimirum haud satis est ad Christianam miraculorum fidem, duntaxat nosse, sive quod ea pendeant vel ex solo nutu voluntatis divinæ, sive quod brachium Domini non sit abbreviatum; sed insuper requiritur, ut opera illa, quæ pro miraculis venditantur, ineluctabili testimonio confirmantur, simul et characteres divinæ ac supernaturalis operationis præferant. Cum igitur simplicium ratio tam profunde non rimetur vim et veritatem miraculorum; eorum pietati hinc inde aliquid superstitionis admisceri potest, utpote qui sibi facile persuadeant, quod in quibusvis miraculis eluceat divinitas; qui sine prævio examine omnia venerantur, quæ illorum pietatem nutrant; qui demum minime suspectam habent fidem historiarum ac historicorum, qui summam Dei potentiam et Sanctorum virtutes tantopere extollunt. In quo a sanæ rationis ductu aberrari, nemo dubitat.

Verum spiritus fortis Christianorum media incedit via inter nimiam credulitatem atque incredulitatem; nec omnia facile credit levis corde, sed motiva, characteres et circumstantias omnes accurate disquirat, quibus pensatis omnibus si perstat ambiguitas, expectat sensum Ecclesiæ, cuius est judicare de rebus fidei; nec facile rejicit omnia, quæ prodigii instar proferuntur, cum sciat naturæ ordinem auctori naturæ perfecte subditum, et miraculum neutiquam incredibile esse; iis vero, quæ sunt testatissimæ fidei, assentitur plenissime cum veneratione suæ Religionis, et cum gratiarum

actione erga Deum tam sanctæ ac tam augustæ auctorem Religionis. Secus faciunt Theistæ : nam in iis omnibus, quæ non capit infirma ratio, obstringunt sapientiam Dei infinitam ad respondendum suis dubiis : ad evidentiam credibilitatis claudunt oculos, ne videant : ad vocem Magistræ, quam Deus in terris constituit falli et fallere nesciam, occludunt aures, ne audiant : et non tam cupiunt Religionem revelatam, hujus mysteria et dogmata sibi manifestari, quam ignorari ab omnibus. Quæ imbecillitas, protervia, impietas ?

Obj. IV. Christiani nec de altitudine, nec de profunditate mysteriorum solliciti sine ullo examine prævio credunt, quia credunt : quæ vero sapientia, etiam maxime abhorrentia a recta ratione facillime credere ? quæ spiritus fortitudo, maximas difficultates minime curare ?

RESP. Si Deus mysteriorum clavem in terris posuisset : si mortalibus concessum esset, in ipsa Dei essentia (in qua veritatum omnium pulcherri-
mus ordo et nexus splendidissime relucet) mysteria et dogmata intueri ; omnis omnino difficultas et obscuritas dudum evanisset. Verum quia et Deus in misteriis maxime absconditus esse voluit, et mens humana præsertim in supernaturalibus plurimum caligat ; nonnisi in ænigmate nunc videmus, et quoad vivimus, nunquam ab omni difficultate ac obscuritate libera erit fides nostra. Theista quam putide, tam insipide suam fidem patitur expugnari a difficultate, quam ex sola ratione dissolvere non valet ; et suam mentem ab illa obscuritate, quæ nihil obest fidei, et quæ meritum fidei auget, penitus excæcari. Sic vero sua sponte excæcatum nihil plane movent. motiva credibilitatis evidentissima pro veritate Christiana ; nihil necessaria fides quarumdā veritatum etiam naturalium, quamvis inter se pugnare videantur ; nihil arma quæcumque tam rationis, quam Revelationis, ad quævis dubia valide profliganda. Quæ imbecillitas mentis, illi non absimilis, qua victus homo ab indomitis affectibus et tentationibus proruit in abyssum vitiorum : nec absimilis hæreticorum imbecillitati, qui cum rationi suæ nimium confidunt, quin tamen cum ea totam mysteriorum sublimitatem rite possint conciliare ; revelationi superaddunt spiritum privatum suis sensibus et affectibus accommodatum, et ex hoc magistro errorum omnes errores.

Mavult igitur Theista dubitare, ubi orthodoxus firmissime credit, dissipatis ab infallibili auctoritate omnibus dubiis ac controversiis fidei ; mavult cæcutire Theista, ubi Christianus ambulat in admirabili lumine fidei ; mavult æternum perire Theista, quam difficiliore pugna victoriam, fidem veram, æternamque salutem sibi comparare.

§ III. COROLLARIA.

Hominem orthodoxum fidei divinæ difficultas, quæ Theistas dejecit, ne movet quidem. Nam ex idea Dei seu Entis infinite perfecti probe intelligit, quod nihil transcendat omnipotentiam : abyssum divinorum judiciorum quo minus valet perscrutari, eo demissius reveretur : mirabilia divinæ charitatis symbola erga homines quo magis rationem excedunt, eo ferventius

spem illius animant : ex consideratione immensæ Majestatis divinæ despiciunt omnes humanæ mentis argutias : fortissimæ antitheses cum vel minime tangunt aut angunt, non quod earum vim non sentiat, sed quod in Petra fundata sit ejus fides adversus omnes procillas ac tempestates invicta : illud Theistarum ἀδύνατον hoc uno refellit ; tametsi incomprehensibilia, non tamen incredibilia sunt, quæ fecit infinita virtus, et revelavit æterna veritas : quamvis infirma et limitata ejus sit ratio, tamen fides ejus (qua toto corde suscipit omnia, et quæ sunt in ipso Deo, et quæ sunt extra Deum facta a Deo, et quæ facere potest Deus) fere ad sensum S. HILARII immenso et omnipotenti Deo commensuratur. En spiritus vere fortes et liberos ! uni Deo servire ex toto corde, et solum Dei beneplacitum habere pro norma credendi et videndi ; hæc aurea servitus, vera libertas, et fortitudo spiritus nobilissima est. En Religionem prudentum ! credibilitatis evidentiam expendere, Deo revelanti captivum subdere intellectum, primæ et summæ veritati firmissimum præstare assensum, et Dominum gloriæ, quo modo cognitus est, ad præscriptum tam rationis, quam Revelationis glorificare.

Igitur orthodoxus ad criteria rationis, ad Theistarum deliria, inter mundi pericula, et hominum scandala tam constans et immotus in fide prætendit meliori jure compellari spiritus fortis ; sed omnis ejus fortitudo in Deo est, sicut fiducia ejus omnis in confessione suæ imbecillitatis ; ejus anxietas et metus in consideratione ruinæ tot a natura et a scientiis instructissimorum virorum ; ejus sapientia in humilitate, in abnegatione sui, in submissione ad Ecclesiam, quæ divino spiritu agitur ; cum noverit oppositam hisce arrogantiam Theisticæ imbecillitatis, insipientiæ ac perditionis causam esse.

SECTIO II.

THEISTÆ VERIUS SUNT ATHEI AC IMPII SECTARIIS AC PAGANIS
FACILE DETERIORES.

§ I. PRÆCOGNITA.

Mirum videri jure possit, quid sit, quod Judæum, Mahumetanum, aut Paganum facilius ducas, quam hodiernum incredulum reducas ad Christum. Nonne enim illis suam superstitionem infantiae præjudicia, inveterata consuetudo, exempla majorum, præcepta magistrorum, et propensio ad sensibilia duntaxat et corporea efficacissime ita persuadent, ut ab omni novitate (præsertim quæ humanam rationem exsuperet, et secum ipsa in multis pugnare videatur) maxime abhorreant ? His vero (eo quod una cum primo rationis usu acceperint revelationem, statimque mysteria nostræ fidei amplexi sint ac venerati, Deum Unum in tribus personis, Verbum Incarnatum in sinu Virginis, Deum Hominem pro salute hominum crucifixum, resurre-

ctionem omnis carnis, piorumque præmia et supplicia impiorum sempiterna) necessarium non erat præjudicia depellere, fidem mutare, aut Deum, quem antehac adoraverunt, concremare. Lex quippe Christiana, lex illorum prima, et ad usque transitum ad incredulos unica extitit; proinde multo his facilius erat manere, quam illis fieri Christianos. Nimirum evidens est (quod nonnulli sua a Theismo ad Christianismum opitulante Deo reversi confessione attestantur) Theismum non mentis incredulæ, sed depravati cordis abortum esse; qui cum per effrenem licentiam sentiendi, vivendi, et audendi quidlibet adoleverit, excrescat in portentum hominis sine Deo, sine ratione, sine fide, sine honestate, sine humanitate.

§ II. THEMATA.

I. *Theistæ seu Naturalistæ reipsa sunt Athei.*

PROBATIO. Qui aut Deum negat, aut providentiam aliasve divinas perfectiones detrahit Deo: qui ab immortalitate animæ, a pœnarum æternitate aliisque veritatibus, quæ futurorum horrorem ingerunt, mentem omnino avocat, etsi non ore, saltem corde easdem abnegat: qui dubia et dicteria sine numero congerit, ut sibi et aliis persuadeat, nullam esse divinam Religionem: qui denuo jus ipsum naturale evertit, veram virtutem, veramque hominis felicitatem; is verus est atheus, non quidem mentis, sed cordis. Verum in his omnibus satis aperte consentiunt Theistæ cum Atheistis, prout ex eorum libris et placitis Theistarum hucusque exhibitum, atque deinceps pluribus demonstrabitur. Nonne enim plerique Naturalistæ cum BOLINGBROCKIO proborum calamitates, prosperam sæpe impiorum sortem, clades publicas, quibus etiam innocentes involvuntur, et quæ sunt hujusmodi plura quotidie in hoc orbe evenientia, pugnare dicunt cum bonitate et justitia Dei? Alii multa etiam in mundo se reperire autumant, quæ cum infinita Dei sapientia minime convenient. Plures cum EDELMANNO nullam asserunt obligationem naturæ rationalis enasci ex voluntate Dei, sed duntaxat a pœnis Magistratuum et jure talionis. Alii felicitatem hominis cum EPICURO ad illam brutorum deprimunt, et pro jure naturæ statuunt instinctum naturæ etiam bestii communem. Idem EDELMANNUS Deum negat esse justum, nisi tantum in personis judicium. Idem BOLINGBROCKIUS impium esse contendit, Deo bonitatem et justitiam affingere, saltem ideis nostris respondentem; indeque negat, hisce perfectionibus divinis inniti jus naturæ; affirmat autem fanaticos esse omnes, qui hasce perfectiones, quantum fieri licet, in se exprimere conentur. Contra inferni pœnas unanimi omnes sensu ita obstrepunt, ut vel fanatismo illas subjiciant, vel Deum injustitiæ arguant.

Itaque cum Deum sibi effingant Theistæ cæcum, improvidum, incurium et injustum, reipsa cum Atheis negant esse Deum; cum perfectiones divinæ, quas utrique negant, sint ipse Deus. Atque hinc est, quod BAYLE, legionis impie antesignanus, summo opere in suis scriptis dilaudet virtutes Atheistarum æque ac Theistarum.

II. *Theistæ seu Naturalistæ verius sunt impii.*

PROBATIO. Sicut vix ulli dantur Athei mentis, qui fere omnes corde tantum athei sunt; ita vel nulli vel paucissimi sunt Theistæ, qui ex persuasionem mentis abjecto Christianismo sectentur Naturalismum. Cordis namque insipientia et malitia est, qua sicut Atheistæ non esse Deum, ita exoptant Theistæ, non esse divinam Religionem, quæ captivat intellectum, cor refrenat, pravosque affectus coerces. Idipsum Theistarum epicurei mores et doctrina, nec non propria confessio abunde testantur: quis enim ignorat, docere MANDEVILLIUM (a quo non dissentit MONTESQUIEU) quod virtus in Monarchiis obtinere non possit; infaustam fore Rempublicam, in qua sola virtus vigeat; vitia ad Reipublicæ felicitatem tam esse necessaria, ut sine illis jaceat laus bellica, plures artes intercant, magna hominum pars egeat, et vita plerisque supersit miserrima? LAMETRIUS per flagitia etiam felices nos fortunatosque hac in vita effici, flagitiosissime effutiit. Hos vero duces dum sequuntur Theistæ, et dum his illorum et aliis pestilentibus juris naturæ principiis vitam accommodant; inde illa cordis depravatio et morum scurrilitas, quæ uti omnem stimulum conscientie retundit, ita contra frenum omne veræ Religionis recalcitrat. Certus enim sum ex Theistarum resipiscentium sincera confessione, quod, si Christi fides sola sine operibus fidei ad Christianum nomen sufficeret; si ex mysteriis revelatis nulla morum sanctitas proflueret ad salutem Christiani hominis necessaria: si lex Christi affectibus ac infirmitatibus naturæ plus indulgeret; nullum deinceps fore aut ullum unquam extitisse Theistam. Ast quia adversus carnem et concupiscentias ejus perpetuo decertandum erat, et hæc victoria difficilior visa est, quam captivatio intellectus; arma in Christum vertit cor impium Theistarum.

Cum igitur peccato originis (quæ est Patrum ac Theologorum sententia) plus depravatum sit cor, quam mens hominis; et experientia teste facilius sit credere, quam vivere christiane; legitima est consecutio, quod rebellio contra legem et moralem doctrinam Christi origo sit rebellionis contra fidem, mysteria et dogmata Christi; ac proin magis impii, quam increduli sint Theistæ ac Naturalistæ.

III. *Hodierni increduli pejores sunt sectariis ac hæreticis.*

PROBATIO. Tametsi in eo cum sectariis concordent Theistæ, quod utrique ex abusu rationis hallucinentur; in plerisque tamen horum incredulitas illorum superat pervicaciam. Hæretici quidem in divinam revelationem injurii et in fidem orthodoxam perfidi sunt; sed unum duntaxat alterumve dogma veræ Religionis subvertunt; Theistæ simul omnia. Sectarii adeo non abjiciunt Scripturas divinas, ut eas ceu unicam credendorum normam ad suos sensus detorqueant, parati (ut quidam maligne prædicant) ad ejurandam suam sectam, utprimum ex verbo Dei scripto falsitatis ea convincatur; Theistæ omnem omnino Revelationem seu scriptam seu traditam aspernantur. Hæretici utriusque Testamenti miracula et oracula, Mosen et Prophetas,

Christum et Apostolos in veneratione habent; Theistæ despectui habent omnia, et leges divinas inter opera manuum humanarum, prophetias et prodigia inter eventus fortuitos, commenta et imposturas, doctrinam Evangelicam et Apostolicam, imo effata Christi Dei-Hominis inter Confucii, Mahumetis aut Epicuri fabulas ac deliria abjiciunt. Sectarii Deum adorant et Filium ejus Christum, reverentur providentiam Dei naturalem et supernaturalem, nec omnia Christi sacramenta, nec omnino repudiant Ecclesiam Christi; Theistæ (siquidem Deum credant) non autem credunt Deo revelanti, et solam adorant rationem; Dei Filium exspoliant gloria Redemptoris, sacramenta Christi et sacrificium tanquam superstitiones explodunt, et ceu non ens spernunt ac exsibilant Ecclesiam Christi. Sectarii, quæ sunt juris naturæ, venerantur, ipsamque jurisprudentiam naturalem præcipuo studio a se excultam esse, gloriantur; inter Theistas Anglus ille dictitat, ipsa Decalogi præcepta abrogari posse per Comitata Regni; quin et MORGANUS, CHUBBIUS et LIVIUS per illud Dei imperium de immolando Isaaco totum jus naturæ eversum esse, contendunt. Pudet, quoad omnia recoquere deterrimum cacœthes sacrilegi Theismi, ne identidem fidelium mentes fœtore pessimo inficiantur.

IV. *Ævi nostri increduli paganis adeo deteriores sunt.*

PROBATIO. Pagani (si Polythei) plures adeo Deos et agnoscebant et colebant cultu, qui videbatur ipsis dignus et acceptus suis Numinibus; nostri increduli renunt Deum et Dei Filium colere cultu vere divino; seu interno tam intellectus, quia non credunt revelanti, quam voluntatis, quia non obtemperant præcipienti; seu externo corporis, quia negligunt ac spernunt sacrificia, omnesque ritus, quos vel Christus adornavit, vel Ecclesia Christi. Polytheis ac idololatriis quædam Religio erat veneranda; nostris incredulis nulla prorsus, quia sicut legem, ita Religionem quoque naturalem, quam verbis tantopere extollunt, reipsa evertunt: quid enim aut legi aut Religioni quamvis naturali magis adversum, quam in omnibus frena laxare naturæ corruptæ cupiditatibus; ultimum naturæ rationalis finem solis hujus vitæ quam brevis tam miseræ bonis circumscribere; innatum humano cordi desiderium æternorum nonnisi corporea, et cum brutis etiam communi voluptate ac libidine exsatiare; Religionem denique Christianam tam omnibus seculis venerandam non solum perfide repudiare, sed et ludibriis, opprobriis ac blasphemis lacerare?

Pagani (si Athei) equidem paganicam Religionem abjecerunt, sed mille superstitionibus, quas ipsa etiam naturalis ratio respuebat, obfuscata; hodierni increduli contra Christianam decertant castissimam et sanctissimam Religionem, cui sana ratio et a præjudiciis ac vitiis libera non potest non dare assensum. Pagani Athei Deum non glorificaverunt, quem nullum esse credebant, quin hæc sua impia sensa orbi obtruderent: nam ubi percontabatur CRATES, an Dii delectarentur adorationibus hominum? sapienter reposuit STILPO: « interroga me hoc, quando erimus soli »; ratus, licitum non esse, suos de Divinitatibus sensus parum pudicos in publicum edicere; increduli nostri (uti SCHAFTESBURY cum VOLTAIRE) virtutem ac Religionem ludibriis et irrisionibus exagitantam esse statuunt, ut si inter jocos et san-

nas perstiterit illæsa, pro ejus veritate standum sit; secus, si per satyricum hoc examen auctoritatis suæ detrimentum passa fuerit: quo quid absurdius excogitari possit, haud scio. Atque ita fit, ut increduli per absurdissima dicteria, exitiosissima scripta, perditissimos versus, spurcissimos sales veram Religionem adoriantur; quo autem medio Religionem discernendi vere stygio, extrema intentantur non tantum Christianismo, sed omni Religioni, honestati morum, quin et saluti Reipublicæ ac Principum securitati.

Obj. I. Theista seu Naturalista via incedit media Atheismum inter et Christianismum; quam procul ergo abest a Christianis, tam longe distat ab Atheistis: et quamvis Christum non adoret; Deum tamen colit, et quo modo agnoscit, glorificat.

RESP. Verum dicis, incredule, te Christianum non esse, quo honore nominis indignus est perfidus in Christum transfuga ad castra impiorum. Quod dicis, nec Atheum te esse; hoc minime verum. Deum, ais, confiteor existentem et providentem? ore scilicet: nam quia sequelæ, quas ex hac veritate deducit Christianismus, te perterrefaciunt, jam corde negas Deum esse; et quia fixam non habes normam credendi, omnis te circumfert ventus doctrinæ; jam addis, jam detrahis tuæ fidei articulis; jam vero si quis cum BAYLIO callidiores tuæ fidei technas struit, haud gravate aut naturalem quoque abnegas Religionem, aut certe in pyrrhonismum prolapsus ita de omnibus dubitas, ut Deus, homo, mundus, virtus, vitium, hæc et futura vita merum tibi chaos sint. Ubinam autem hoc in labyrintho vera vitæ honestas, ubi amor et timor Numinis, ubi spes futurorum bonorum et metus æternorum malorum, ubi æstimatio animi immortalis, ubi sensus libertatis humanæ? Isthæc omnia vel intrepide negas cum Atheista, vel de iis proterve dubitas cum Pyrrhonista; verissimum ergo, quod dixi ego, Theistas reipsa Atheistas esse ac impios, infidelibus etiam paganis deteriores. Stet namque BAYLE cum suis assecclis ex una, et SOCRATES cum suis sequacibus ex altera parte; evidens erit, illorum impietatem longe antecedere.

Obj. II. Frivolum est, ait BAYLE, errores et vitia quorundam Theistarum Theismo imputare. Vitia hominum sunt, non Religionis. Secus idipsum in Christianismum pari, imo potiori jure detorqueam. Sunt etenim Theistæ et Atheistæ, quorum mores ad honestatem apprime compositi, dum illi plurimum Christianorum ad omnem licentiam projecti sunt.

RESP. Si hæc de ea Religione edixit BAYLE, quæ tum per leges, tum per doctrinam, tum per vindictam vitia et concupiscentias malas refrenat, et delicta quævis damnat atque castigat; verum dixit: sed de Christiana Religione, quæ sola cujusvis flagitii maximum horrorem ingerit, vitium omne vivacissimis coloribus adumbrat, ceu enormem injuriam adversus immensi Numinis majestatem, ceu rebellionem contra divinam legem execratur, ceu summam ingratitudinem erga summam Dei in homines liberalitatem exprobrat, et ceu sacrilegam fœderis cum Deo initi violationem condemnat; quæ sola sub pedibus impii fauces averni reserat, et ingressum Paradisi æternum occludit impio. Dum contra Theismus in seipso flagitiosus ad omne flagitium viam pandit, reus est omnium facinorum, scandalorum ac turpitudinum, quarum Theistæ se reos faciunt.

Theismus est, qui seditionem Theistis inspiravit adversus legem, quæ ex summa divini Legislatoris auctoritate a vitiis cohibuit : qui abstraxit Theistas a fidei mysteriis, quæ fortissima erant ad virtutem hortamenta : qui nauseam creavit et contemptum præmiorum, quæ suarum legum factores æternum beare Altissimus decreverat : qui metum excussit saluberrimum infaustæ æternitatis : qui hominem brutis exæquavit, exterminans a mente humana sensum et boni et mali, et immortalitatis et libertatis. Si vero nihilominus inter Christianos, quorum sanctissima est lex et Religio, reperire est flagitiosos ; sed quorum scelera lex Christiana damnat et vindicat ; quid mirum, si Theistarum impietas perfringat repagula omnia honestatis, et latissimam omnibus flagitiis portam aperiat ; cum ad istam rebellionem Theismus ipse arma subministret ?

Obj. III. Lex Christiana nihil commendat magis, quam dilectionem proximi ; et nihil minus præstant Christiani, qui Theistas passim omnes (quos inter non paucos honestas et virtus commendant) tanquam hominum impiissimos liberrime proscindunt. S. AUGUSTINUS adeo dilaudat opera infidelium ; et Christiani deteriores faciunt Theistas paganis, a quorum truculenta in Christianos tyrannide quam longissime absint Theistæ, nemo ac omnium minime Christianus ignorat.

RESP. Mirum ! non ita pridem Christianorum vitiis, nunc vero idololatrarum virtutibus suam impietatem exornare adnituntur increduli. Christianorum vitia nec nego, nec excuso ; præterquam autem quod Christiana Religio ea non inducat, minus probet, media etiam suggerit agnoscendi, deslendi, expiandi delicta contra legem Christianam perpetrata ; quin et vix unquam fit, ut stante adhuc fide Christianus vitiosus naufragium totius honestatis patiat. Dum contra incredulo inde a virtutum christianarum naufragio nulla superest tabula, vi cujus morales etiam virtutes conservet, de vitiis et erroribus in errores et vitia pronus ad profundum usque. Laudes, quas idololatrarum laudabilia quædam opera tulerunt ab AUGUSTINO, nec Theistis invideo ; et quænam illæ ? docet S. Doctor, apparere nonnunquam inter Ethnicos quædam lineamenta honestatis, sed quæ sint extremi veluti ductus Dei imaginis, quam cordis depravati iniquitas delere penitus non potuerit : addit vero, quod vix ulla virtutes veras apud infideles reperias, quas facile omnes saltem vanitas inficiat : addo ego ad mentem omnium Patrum, quod sicut vi Ethnicismi, ita vi Theismi nihil unquam aut honesti aut virtuosi quis operatus sit, aut possit operari, ita ut (quæ est illa Ciceronis in Epicuri et Pyrrhonis doctrinam acerba, sed justa crisis) si vel Epicurei vel Pyrrhonicæ, vel idololatræ (vel Theistæ) semper ex præscripto suæ pestilentis doctrinæ operarentur, operarentur semper pessime sine ulla justitia, æquitate, liberalitate, amœnitate, et sine ulla specie virtutis, quæ si quando in illis emicat, non tam fructus est Theismi aut Atheismi, sed singularis exceptio ab impietate doctrinæ.

Tyrannis paganorum adeo non obstitit prodigiosis Christianismi progressibus, ut hic inter turpissimas Ethnicorum illusiones et acerrimas persecutiones latius et lætius effloresceret : Theistarum vero, ceu totidem Christiani nominis deprædatorum, calumniis et blasphemiiis lacerata, ingens sui detrimentum conqueritur ac deplorat vera Christi Religio.

Obj. IV. Plenis modiis quævis facinora in Theistas effundunt Christicolæ, quin ea sciant nominare, et cum veritate ac æquitate vel Theismo vel Theistis exprobrare.

Resp. Non Christicolæ, sed pestifera Theistarum scripta hæc suis auctoribus flagitia exprobrant. Quis enim in iis sine horrore legat, præter adulterium vix quicquam luxuriæ esse vetitum, et quamvis aliam libidinem esse indulgendam? quousque ne gentilium quidem Philosophorum progressa est spurcities; et quod unum satis declarat veram causam theisticæ seditionis adversus puritatem Christianæ Religionis; et in quo Naturalistæ (vel hoc nomine indigni) non solam Christi, sed et naturæ legem prostituunt. Lex est naturæ, quam æterna veritas hominum cordibus inscripsit, ut caro subdita sit spiritui, et concupiscentiis corporeis imperet mens immortalis; igitur si concupiscentiæ altiore volupta et libidine finem non habeant, recta ratio adstringit hominem ad eas coercendas, ut tametsi damnum proximi magis aggravet delictum, ipsa tamen libido carnalis (illo etiam secluso) ceu repugnans rectæ rationi vitiosa sit et rea criminis; igitur qui libere consentit desideriis carnis, naturæ ordinem pervertit, et partem regiam subdit servili, quæ est imbelles corpus.

Eadem regula boni et mali Theistica quid non invehit injustitiæ? exurgat enim passio vehemens; urat acrius rei alienæ cupiditas; suggerat insuper Naturalismus, bona post hanc vitam nulla esse speranda; abjiciatur inter præjudicia metus supremi ac æterni Vindictis: quid demum de bonis proximi sat tutum erit a Theistarum sic dicta æquitate naturali? Gloriantur increduli, se Christi legem projecisse, sed gratia legum naturalium; harum vero malignos interpretes ac infidos executores esse Theistas, eorum libri copiose, sed copiosius eorum mores attestantur.

§ III. COROLLARIA.

Quam sint idololatriæ consimiles Theistæ, ex Apologetico TERTULLIANI Cap. XVII. hisce conficio: quæris, in quo sit malitia idololatriarum? in eo, quod Deum non agnoscant, quem nolunt agnoscere; verum sufficit contra illos vel sola attestatio animæ, quæ tametsi alligata corpori, pessimis immutata principiis, turpissimis enervata affectibus, et detestando idolorum cultu inescata sit; tamen in repentinis casibus Deum et Deum unum invocat: o Deus! Deus videt: Deo commendo: Deus mihi reddet: en igitur testimonium animæ naturaliter Christianæ; ita ille. Theistarum impietas in quo? in eo est, quod negent, Deum esse locutum, et Christum esse divinum auctorem veræ Religionis; sed contra testimonium animæ suæ: huic enim per baptismum impressus hæret character Christianismi, cujus posthac dogmata didicit, motiva penetravit, et fidem tenuit. Undenam ergo animæ Christianæ a Christi fide defectio? indomitæ passiones eam subjugarunt miserrimæ servituti, ingerendo lethale odium illius legis, quæ frenum est licentiæ ac libidinis; illius Religionis, quæ terret minis et pœnis fontes vindicat sempiternis; illius doctrinæ, quæ nonnisi puritatem et sanctitatem inspirat. Verum evigilet aliquando Deo excitante anima ex hoc somno mortis; dispareant tenebræ, quæ hucusque excæcaverant; detegantur inaniæ, argutiæ,

deliria Theismi, quæ interim fascinaverant; et Religio Christiana confestim sine ullo labore aut nova sui demonstratione reviviscet in anima cum omni sua luce ac splendore: en testimonium animæ Christianæ, nunquam vere ac reipsa incredulæ, eo tempore, quo et sibi et aliis incredula esse videbatur. Dent superi hanc lucem, et æternis involvatur tenebris irreligio!

SECTIO III.

NULLA THEISTARUM AUCTORITAS AD SUAM IRRELIGIONEM CHRISTIANO HOMINI PERSUADENDAM.

§ I. PRÆCOGNITA.

Duces impiorum atque incredulorum, ut numerum augeant sequacium, mendacissima quadam suæ doctrinæ puritate, suæ vitæ probitate, suæ mortis felicitate incautos irretiunt, quamvis ipsimet in docendo, vivendo et moriendo hominum pessimi atque miserrimi. Doctrinæ suæ a legum naturalium auctoritate arrogant dignitatem: mores suos a naturali honestate commendant, et vitæ exitum a tranquillitate, quæ in morte, sicut libertas in vita, Theistas reddat vere beatos; utpote qui nihil sperent; beatitate naturali honestati naturali debita contenti; et nihil metuant, cum Deus nec velit, nec possit viros honestos a se æternum avulsos crudelissime excarnificare. Splendida verba, sed verba duntaxat, a quibus res et veritas absunt longissime. Libertas ab officiis Christiani hominis, et immunitas a fatis alterius vitæ; hæc fere præcipua sunt capita, in quæ incumbunt omnes machinæ incredulorum. At cui demum ista aut libertas aut immunitas inserviat; probis? minime: his enim gratum facies, ubi sua ipsis officia, et horum præmia identidem revoces in memoriam; improbis? his porro reserabis januam ad omne scelus patentissimam, ut adeo pro felicitate hominis per Christianismi abolitionem procuranda summam improbitatem, et nullis sat lacrymis deplorandam gentis humanæ perniciem invehant increduli.

His ergo humanæ felicitatis æternæque salutis devastatoribus omnis omni jure deneganda est auctoritas.

§ II. THEMATA.

I. *Nulla est auctoritas Theistarum spectatis eorum placitis.*

PROBATIO. Qui omnes aut fere singulos evolvit libros, Theisticæ impietatis infames partus, quorum plures e mentito prelo et auctore jamdum in fronte stigma gerunt; is cum horrore deprehendet quot ferme lineas, tot pestilentis doctrinæ contagia, conquisito quodam nitore et blandi sermonis aspersa

lenocinio, ut quo facilius legentium animos pervaserint, eo altius errorum ac vitiorum veneno inficiant : ut fidem labefactent certius, turpissima et rerum et verborum obscenitate severos et pudicos mores per summum scelus corrumpunt : ut pietati extrema inferant dispendia, execrabilem vitæ licentiam suadent mentibus incautorum. Videlicet prolium hujusmodi infau-
stissimarum natale solum ibi est, ubi tot jam annis invaluerat libertas Evan-
gelica, quam nunc etiam pertæsi jugum Christi penitus excutiant, calcato etiam sacrilego pede Evangelio. Deprehendet is in audacissimis versipellium ludionum scriptis, fallacem philosophiam divinis oraculis, frivolas con-
jecturas prophetarum vaticiniis, cæca præjudicia miraculorum splendori, fatua paradoxa admirabili Religionis œconomiae, effrenem morum doctri-
nam puritati præceptorum Evangelii, vana criteria tot omnium seculorum integerrimis testibus, dubia et errores pseudosophorum ineluctabili Eccle-
siae auctoritati spurcissime anteponi. Imo deprehendet, possibilitatem, uti-
litatem, necessitatem et existentiam omnis divinæ Revelationis exsibilari ;
sanctissimis fidei nostræ mysteriis infamiae notam inuri ; sugillari divinas Scripturas ceu a fabulis, antilogiis et mendaciis putidas, atque cum omnium scientiarum principiis, cum jure et theologia naturali, rectaque ratione apertissime pugnantes ; divinæ Traditionis, quæ ab ore Servatoris et ex af-
flatu divini Spiritus per Apostolos et Christi sponsam ad nos pervenit ;
oracula amandari ad fabulas ; atque in id omnium Theistarum furias con-
spirare, ut Christianismus tot seculorum et omnium nationum fide, nec non innumerabilium heroum sanguine stâbitus e mentibus hominum era-
datur, discerpatur, proculcetur, annihiletur ; cui ex orco revocatus surro-
getur Paganismus.

Præterea Theistarum eruditio (justum est judicium doctissimorum in orbe virorum) tota est in Pyrrhonismo, quo clariora quæque inficiuntur : in sesquipedalibus verbis, quæ altum sonent, nihil sensus reddant : in cæca sui demiratione, nec minus cæco despectu aliorum : in carpendis moribus quorumvis Superiorum, nec non in sacra siti rei Ecclesiasticæ : in pessimis artibus exterminandi doctrinam fidei divinæ, depravandi doctrinam mo-
rum, suffodiendi legum etiam naturalium genuina placita, totiusque hone-
statis et virtutum omnium fundamenta evertendi. Nec mirum : nam Celsos, Porphyrios, Julianos, Lampridios, Libanios, aliosque id genus Chri-
stiani nominis ac veritatis revelatæ infensissimos hostes suos habuere duces et magistros.

De his præclare P. VALSECCHI in celebri opere : *dei Fonti dell' Empietà*. Nempe statuta vitiorum omnium impunitate, nemo deinceps erit aut scribax aut dicax in Religionem.

II. *Theistarum nulla est auctoritas spectatis eorum moribus.*

PROBATIO. Theistarum fere omnium fucati sunt mores, et vita infamis a varia improbitate. Vitia fors æque grassabantur olim, ac hodie ; at non tam subdole ac perniciose. Nostri quippe increduli veris etiam criminibus et fla-
giliis norunt illinire fucum honestatis, eutrapeliæ, epikeiæ, et nescio cujus novæ Ethices pigmentum. Equidem coram viris seu dignitate seu virtute

conspicuis aut conticescunt, aut sermone ad fucum composito facunde disserunt de probitate, de moderatione, de humanitate, de pretio viri honesti; ut primum autem nemo sit, quem vereri aut revereri simulatores oporteat, audies sanctissima fidei dogmata dictiteris proscindi; ad insanias deprimi altissima mysteria; ceremonias et ritus Ecclesiasticos omnes amaris salibus perfricari; spiritus omnes seu bonos seu malos rideri ceu deliramenta; sanctos Patres ab antiquitate et sapientia venerandos cribrari ceu pie credulos, et nec doctos nec philosophos; antiquæ fidei ac priscae pietatis homines damuari superstitionis; Ecclesiasticorum ordines et instituta Religiosorum ceu gentis humanæ opprobria despici, animæ immortalitatem poenarumquæ æternitatem ceu inanes strepitus et terricula explodi; de futura anastasi et iudicio omnem sensum fidemque exterminari; ac tandem sacerrimum fidei depositum, Scripturam et Traditionem impudentissime exhiberi. Videlicet a fide præsentium, a spe futurorum et a metu æternorum sese liberant impii, in Deum blasphemi, in cœlites maledici, in Ecclesiam spermologi, ut sicut os eorum in licentiam proterve effunditur, ita sine freno cupiditatibus cor subijciatur.

Ubi vero lingua virulenta in verba blasphemiae liberrime proruit, ubi cor libidinum ardoribus turpissime exæstuat; ibi vitæ honestas sit, quis credat? Theistæ sub affectata honestatis specie sepulchra sunt dealbata ab omnium scelerum foetore putida: arrogantes Deastri, qui ut cum Babyloniiis sibi nomen faciant, novum ac insolens Religionis ædificium moliantur; unde quot linguæ, imo quot fere unius linguæ homines sunt, tot Religionis diversa simulacra, morum vero corruptela ubique eadem: monstra perfidiæ in Deum et homines, dum Angelorum rebellionem resuscitant, Deo in carne nato obstrepunt, et homines non pluris, quam canem æstimant: stultissimi virorum, cum videri affectant prudentissimi, quia auctore naturæ, gratiæ et gloriæ neglecto idolum rationis creatæ adorant! Φιλαργυροί, qui lucris et pecuniis conscientiam, Deum et cælum divdunt: foeda projectæ Veneris mancipia, qui vitia carnis humanæ imputant fragilitati, ut sine fronte et suum et alienum pudorem prostituant. Vere corrupti et abominabiles facti sunt; non est Theista, qui faciat bonum, non est usque ad unum. Testor experientiam eorum, qui penitius norunt vivendi licentiam ibi, ubi frequentiores Theistæ suos libros, et eorum libri novos in dies Theistas parturiunt; testor experientiam omnium nostrum: nonne si, quæ extremi belli tempore et vidimus et audivimus, recordari lubeat, nonne quorum fides remissa, eorum vita liberior fuit? nonne, si qua ex illorum hospitem reliquis in terris antehac fervebat Christianis insedit morum depravatio, ea ex scriptis, dictis et factis incredulorum suam habet originem? testor illorum ab exteris Academiis reditum, quos sæpe tanquam aurum optimum patria dimisit, sed quos ex Theistarum lectione et consortio recepit carbones nigros: nempe destructis fidei ac morum principiis perfringuntur honestatis repagula, virtutumque omnium fundamenta suffodiuntur; testor illos ex nobis, quos forte non latet unus alterve Theistica lue infectus: an non cor depravatum, corrupti mores, lingua maledica et vita nequam characteres hominis sunt, quem quidem pudet, inter impudentes non esse impudentem; at non pudet, cum impudentissimus sit, honestissimum videri?

Igitur quod Christum oderint increduli, Christi fidem abnegaverint, et

avita sacra repudiaverint ad castra impiorum transfugæ; vera causa non fuit, quam prætexunt, mysteriorum sublimitas aut dogmatum obscuritas; sed rigor legum Christianarum, morumque doctrina severior, cujus jugum ut cum sonitu excuterent, in ipsam fidei doctrinam arma strinxerunt; sed ausu tam infausto, ut suis ipsi telis se confoderent, ceu philosophos sine principiis, theologos sine studio, criticos sine regulis, prudentes sine ratione, homines sine fide et sine Deo, non tam aut sapientiæ oracula, aut fortitudinis prodigia, quam infirmitatis, ignorantiae, vilitatis atque omnigenæ impietatis portenta.

III. Nulla est auctoritas Theistarum spectatis eorum fatis.

PROBATIO. Fata incredulorum probrosa passim, infausta sunt ac pessima. Equidem sicut in vita auream libertatem, ita in morte sua optatissimam pacem, et fere post mortem beatitatem sibi naturalem vindicant Naturalistæ; sed uti Theistica vitæ libertas nullis seu humanis seu divinis seu naturalibus adstricta legibus libertas est quavis durissima servitute deterior, quia omnium flagitiorum, ni publice, certo clam perpetratorum reddit mancipia; non secus ac de gentilibus Philosophis testatur Apostolus: ita pax illorum in morte pax est impiorum, ut cum in profundum venerint, contemnuant, et quam liberrime peccando animam dæmoni mancipium, eam obstinate moriendo inferno prædam objiciant. Quid quæso monstri est naturalis beatitas illorum, quorum exitus manet judicium et damnatio? nonne enim jam judicatus est, qui non credit in nomine Unigeniti Filii Dei; qui autem non crediderit, condemnabitur? At rident Theistæ in mortis adeo discrimine minarum et pœnarum revelationem. Itane vero cum viris honestis agat immensa bonitas? viris honestis ejusmodi redundat avernus: quis enim neget ex Turcis, Judæis, Ethnicis vixisse ac vivere plures satis et magis honestos, quam ævi nostri increduli? et Judæorum, Turcarum, Ethnicorum plures æternum beatos quis affirmare ausit, nisi illa sic dicta prudentiæ, honestatis ac fortitudinis prodigia, hodierni Theistæ, verius nostrorum temporum maculæ, arbores bis mortuæ et eradicatæ, fluctus feri maris despumantes suas confusiones, sidera errantia, quibus sicut Judæis, Turcis, Ethnicis procella tenebrarum servata est in æternum, in quam semetipsos præcipitare accelerant desperabundi.

Cæterum tragicos incredulorum exitus collegit ZACH. GRAPUS in Theol. Recent. P. I. quos cum fundamento opponas auctori op. *Réflexions sur les grands hommes, qui sont morts en plaisantant.*

§ III. COROLLARIA.

I. Insurgerem hoc loco in perversissima Theistarum dogmata, mores et criminationes contra avitam Religionem, nisi primis jam Ecclesiæ seculis Christianæ Religionis vindices, et quod mirere, doctiores non modo Catholici, sed Acatholici etiam scriptores solidissimis pridem responsionibus ea omnia confutassent; ac prope sufficerent dicta a nobis hactenus et posthac dicenda. Quanquam vix opus sit operosa confutatione, cum aut ipsi sese canum instar quotidie insectentur Theistæ; aut eorum doctrina quam falsa et impia,

tam ad risum et indignationem in dies et horas variabilis sit. Exprobrat id inter cæteros in poemate cui titulus *Résignation*, JOUNGIUS Voltairio, ejusque scripta miseris ac putidis scatere contradictionibus, demonstravit auctor libri, *Les Erreurs de Voltaire*, cujus translatio in nostram vernaculam an 1768. emanavit, ut Germaniæ etiam caveretur a pestilentia scriptoris fallacissimi æque ac exitiosissimi. Plures hujus generis scriptores incredulos ceu fere lunaticos expingit SCHERLOKIU. Quin ausim dicere, affirmari de omnibus ex vero posse, quod GIBSONIUS in littera pastorali narrat de quodam novitatum ac errorum simili architecto, qui suis amicis ingenue declaraverat, se, si videret sententias suas ubique receptas, inter primos fore, qui illis iterum de novo contradiceret.

II. Idem spiritus vertiginis dudum exagitavit ROUSSEAUVIUM, qui quidem in suo Emilio majestatem S. Scripturæ, sanctitatem Evangelii, Christi divinitatem tantopere commendat, ut stupore attonitus exclamet : quam ineffabilis Dei-Hominis inter homines degentis integritas, mansuetudo et demissio ! quæ docentis amœnitas ac sublimitas ! quæ loquentis ac respondentis sapientia et profunditas ! quæ patientis tolerantia, et fortitudo morientis ! profecto si mors et vita SOCRATIS sibi venenum porrigenti benedicientis, mors et vita sapientis erat ; mors et vita Christi inter atrocissima tormenta pro suis crucifixoribus Patrem exorantis, mors et vita Dei est. Jam vero quid aliud a ROUSSEAVIO exspectes, quam Christianæ legis tam ipsi sacrosanctæ ac divinæ professionem, atque ad eandem ab aliis emittendam adhortationem ; quam Christi et Evangelii summam venerationem, scriptorum vero suorum reprobationem, et scandalorum, queis Christi Religionem opplevit, deprecationem ? sed ludio est vaferrimus ac miserrimus, siquidem continuo subdat : nihilominus Evangelium plurima continet incredibilia, quæ rationi adversantur, et quæ, ut prudens quis aut intelligat, aut credat, impossibile est.

III. VOLTAIRII genium et ingenium vivis coloribus adumbravit auctor Helvetus in Libro, *les oracles des nouveaux Philosophes*, his verbis : petis a me, ut tibi D. VOLTAIRIUM tanquam in imagine ostendam : nam eum tibi scriptis tantummodo notum esse dicis ? Equidem auctorem nosse, non parvi momenti est. Faciam et hominem te nosse, et qualis mihi videtur, auctorem. Medio-crem staturam excedit corpore : dedit ei natura bilem torridam, maciem et ossa, vultum asperum, exesum, fervidum, vibrantes et malignos oculos. Qui ex ejus scriptis emicant, igniculos gestu et habitu prodit. Lubrico et acri obtutu, sermonis præcipiti torrente ingenii concitati æstum, ac ferme furorem reciprocatur. Tantus ingenii fervor valetudinem hominis, uti acies vaginam rodit. Festivus, jocularis indole, per artem ac specietenus gravis, sine animo bonus, sine justa mora sapiens, sine amicitia blandus, suos, quibuscum agit, facile mulcet ac negligit. Mane Aristarchum præfert, futurus sub noctem Diogenes. Virorum Principum magnitudinem miratur, viros contemnit. Suaviter ac blande cum suis æqualibus, composito ad normam supercilio, agit. Cum te aggreditur, initio urbanos sales, mox remissum ac frigentem animum adhibet, cum tui contemptu et ludibrio sub finem abiturus. Procerum aulas fastidit et amat. Tenero, sed nulli rei devoto sensu molles voluptates captat et respuit, cupide prensat obvias, quæ sitas nauseat. Scientiis et ratione pollet, ignarus principiorum scientiæ, et ratiocinii vicissitudines non habet, sed patitur, uti amentes intervalla lucida. Agilis et

irrequietus mente, sed animo improbus per universum circumagitur universi contemptore animo. Novit doctrinam morum, et admirabili solertia describit et negligit. Celebritati ardentem inhiat, sed magis nummos captat : nativo studio urgètur ad indulgendum genio : pro nummis sedet, vigilat, scribit, nummorum siti ac fame æstuat. Talem hominem vidi. Jam auctorem inspicie :

Poeta natus est : versiculos non elaborat, sed ubertim ac temere lusu profundit. Sunt tamen ejus versus ingeniosi, faciles, festivi, nitidi; et historiam bene scriberet, si veritatem amare posset. Baylium vituperat et exscribit; hujus scriptoris sectator, discipulus, lector, scriptor est. Dixitaliquis, scriptorem, si velit omni affectu et præjudicatis opinionibus vacuum opus edere, nullius Religionis, nullius regionis et patriæ esse debere. Homo noster his dotibus apprime valet. Nemo eum ex suis scriptis natione gallum esse judicet. Uti senex laudator temporis acti, ita Voltaire non nisi absentia, peregrina laudat, quidquid patrium aspernatur. De cultu Religionis notum est, quod nullam habeat; litterarum, quæ sunt nostri temporis, sat dives est: Politicus, Physicus, Geometra est, si velit; sed hæret in cortice, non tangit nucleum. Delicatum habet sine dubio ac fertile ingenium, quo flores tantum et elegantias carpit. Satyram non bene invenit, male adhibet, bene scribit. In unaquaque re singularis videri vult et est; nullius studii, nullius rei medium tenet.

Hanc vero laudum VOLTAIRI exactissimam epitomen qui legit, num mirari sat possit, esse his temporibus complures, probos cæteroquin, litteratos, criticos, qualesque et videri et esse reipsa volunt, peracutos homines, qui infami huic idolo genua flectant, non sine magno dignitatis suæ probro, et cum non minore aliorum offensa, unum unum Voltairium in ore et in manibus tum habeant ipsi, tum alios etiam habere velint?

SECTIO IV.

ARGUMENTA THEISTARUM TOTIDEM SOPHISMATA VETERUM HÆRETICORUM ET GENTILIIUM PHILOSOPHORUM AB ANTIQVIS PATRIBUS ET APOLOGETIS DUDUM EXPLOSA.

§ I. PRÆCOGNITA.

Putida esse Theistarum scripta, atque multiplici ex capite omni auctoritate destitui, claret ex proxime dictis. Magis etiam probrosa, quin et pestilentissima inde dignoscuntur, quod extritas dudum ex illustrato terrarum orbe insanias et futes querelas iterato obrudant, cum præter antiquissimam cramben veterum Hæreticorum et Gentilium Sophistarum vix quidquam novi contineant. Enimvero recoquunt ad nauseam pestes fere omnes, quas in veram Religionem dudum exornuere CELSUS Epicureus, PORPHYRIUS Platonicius, JULIANUS Apostata, Materialistæ, Fatalistæ, Marcionitæ, Manichæi,

Priscillianistæ, et qui sunt hujus furfuris quisquiliæ ac portenta. Horum impietatem primis jam seculis represserunt Sancti Patres et Christiani Apologetæ, ac quidem ipsimet ex idololatriæ tenebris ad Evangelii lucem conversi, Justinus, Irenæus, Pantænus, Clemens Alexandrinus, Athenagoras, Tertullianus, Origenes, Minutius Felix, Arnobius, Lactantius... Lubet hic duntaxat exhibere summam veterum ac recentiorum incredulorum pestiferam conspirationem, ut probrum sit majus Theistarum, quod ceu philosophi sapientes insipientissimorum hominum sint plagiarii.

§ II. THEMATA.

I. *Quæ contra Deum et Dei verbum ogganiunt hodierni increduli, ex antiquitatis qua Ethnicæ, qua Hæreticæ lacunis hauserunt.*

PROBATIO. 1º. Miserrimum [EPICURI de Deo ratiocinium quis sanæ mentis homo non detestatur : vel non vult mundum a malis liberare, et sic non est sanctus; vel non potest, et sic non est omnipotens; vel non scit, et sic non est omniscius? Hoc vero recoxit VOLTAIRE in suo Dictionario Philosophico pag. 52. En quam gloriosus Epicuri discipulus celebris ille Magister Theistarum!

2º. Fæx omnis seu Epicuri seu Marcionis ægre ferebat Deum providum, VELLEIO Epicureo apud Tullium L. de Nat. Deor. sic expostulante : « imposuistis in cervicibus nostris sempiternum Dominum, quem dies et noctes timeremus : quis enim non timeat omnia providentem et cogitantem et animadvertentem, et omnia ad se pertinere putantem, curiosum et plenum negotii Deum »? Theistæ numquid melius de Deo sentiunt? de naturali Providentia ambigue plerique edisserunt, supernaturalem abnegant omnes. Epicuri Lactantius, Marcionis Tertullianus; et sic uterque Theistarum inanias exposit.

3º. Si quando Sancti Patres et Christiani Apologetæ Dei attributa ad humanæ intelligentiæ captum ex perfectionibus creatis arguebant; ad convicia conversi sunt veteres hæretici iisdem exprobrantes : numquid eodem ratiocinii genere Manichæi e malis hujus mundi Deum malum ceu principium omnis mali inferebant? Idem inter incredulos præstitit MENDELSORNIUS in libro de Evidentia in Metaphysicis scientiis. Stupor! nonne enim in his præmittitur unitas veri Dei ceu indubitata; et nonnisi depuratæ ab omni imperfectione creata perfectiones Deo attribuuntur?

4º. Negant veteres ac recentiores hæretici, posse Deum concedere, aut saltem ullibi concessisse Præsulibus Ecclesiæ potestatem in conscientias hominum. ROUSSEAU ipsius etiam Dei (quamvis supremus quarumvisstrarum actionum etiam intimarum Dominus sit) auctoritatem in conscientias non obscure denegat.

5º. Usque ad SPINOZAM (si excipias ejus in plerisque magistrum HOBBIUM) nemo sanus dubitavit de antiquitate Pentateuchi; hanc vero calumniam adoptavit ex quibusdam vanissimis olim hæreticis, præsertim Ptolomæo et Nazareis apud S. Epiphanium. Imo pernegant hodiedum Theistæ omnium SS. Scripturarum divinitatem, itidem imitati Cerinthianos et Ebionitas, qui Evangelia Marci, Lucæ et Joannis, Acta Apostolorum, et Epistolas Pauli;

Severianos, qui Paulum et Actus Apostolicos; Marcionitas, qui Matthæi, Marci et Lucæ Evangelia, Epistolas ad Timotheum, Titum et Hebræos; Manichæos, qui Actus Apostolorum et Vetus Testamentum, ceu libros a malo spiritu conscriptos; Nicolaitas ac Gnosticos, qui Davidis Psalmos ceu humanas cantilenas aspernabantur. Ecce hi? nempe Christiani judaizantes, Paulum, quem adeo legis apostatam compellabant, ferre haud poterant ob negatam vim legalium; minus etiam Acta Apostolorum, in quibus et ipsi et patres ipsorum tot tantorumque criminum rei accusabantur. Severianos eo deduxit necessitas abstinendi a nonnullis rebus adiaphoris. Manichæos præter alia textus quidam egerunt præcipientes, quod cum serie historica non satis congruerent. Ecce autem illi, scilicet Theistæ? Nimirum damnat Scriptura sacra effrenem Theistarum sentiendi vivendique licentiam.

6°. Theistæ cum EDELMANNO jam Scripturæ stylum arrodunt; sed cum incredulis grammaticis, quos solide confutarunt viri in sacra æque ac profana litteratura summi, Gregorius Naz. et Augustinus, quin et gentilis LONGINUS quidam in libro, de sublimi genere dicendi. Jam fabulas, mendacia et contradictiones eidem affingunt; sed cum Marcionitis et Manichæis, quibus, præcipue ADIMANTO, integrum librum opposuit S. AUGUSTINUS, et geminum deinde adversario Legis et Prophetarum. Jam gratiæ defectum, fatum et personarum acceptionem eidem exprobrant; sed cum Ethnicis et Pelagianis, quos S. ATHANASIUS L. de Incarn., S. AUGUSTINUS L. II. ad Bonif. et Epist. 49. S. CHRYSOSTOMUS L. ad scandala affectos, validissime represserunt. Jam vero turpes etiam amores carpunt, præsertim in Cantico Canticorum; sed cum iis hæreticis, quos THEODORETUS Præf. in Cant. et PHILASTRIUS hæc. 134. referunt, et a quorum blasphemiiis Origenes, Cyprianus, Basilius, Eusebius, uterque Gregorius, Diodorus, Chrysostomus et alii Salomonis Canticum egrege vindicant.

II. *Suam adversus Christum et Ecclesiam Christi rebellionem hodierni increduli resuscitarunt ex protrita dudum antiquorum incredulitate.*

PROBATIO. 1°. EDELMANNUS uti Mosen, ita Christum ceu impostorem blasphemat; verum hoc CELSI pervetustum erat convicium ab Origene exhibitum; mitius tamen in homine ethnico, quam in Theista Christiani nominis deprædatore; verum a PETRO ARETINO hanc didicit blasphemiam, qui Seculi XVI. scriptor ab obscæna et mordaci poesi famosus, auctor creditur detestandi Libri, de tribus Impostoribus, apud Marin. Marsennum, et Theoph. Spizelium.

2°. Theistæ omnes Christum ceu Legislatorem, vitæ et fidei Magistrum aspernantur, videlicet cum impiis illis hominibus, qui ævo S. AUGUSTINI (Enarr. II. in Ps. 31.) dicebant: « quid mihi præcepturus est Christus? ut bene vivam? jam bene vivo; quid mihi necessarius est Christus? » quos vero S. Doctor ceu omnium vitiorum mancipia exagitat. Apostolos fere pro seductoribus habent Theistæ; sed quam est antiqua crambe ista, de qua jamdum Apostolus meminit 2. Corinth. XII. 16... « *Sed esto; ego vos non gravavi; sed cum essem astutus, dolo vos cepi? Numquid per aliquem eorum. quos misi ad vos, circumveni vos?... Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem spiritu ambulavimus, nonne iisdem vestigiis?* »

3°. Genealogiam Christi descriptam a Matthæo et Luca contradictionis arguunt Theistæ, et cum indignatione rejiciunt. Id ipsum et fors tolerabilius fecere Manichæi; sed quorum argutiæ pridem a sanctis Patribus et doctissimis interpretibus dissipatæ sunt.

4°. ROUSSEAU adeo conspirat cum Pharisæis prætendens, miracula Christi ex doctrina esse probanda, non contra. Nam et illos excæcaverat invidia, ut cum cæcum natum Christus sanasset in die sabbati, doctrinam suæ Legis obtenderent contrariam, ex qua tamen de miraculis sit dijudicandum.

5°. Improperant Theistæ, quod secta Christianorum sua initia debeat hominibus duntaxat plebeiis, ignobilibus et indoctis. Sed JULIANI Apostatæ hæc sunt dicteria; quam putida, docet S. AUGUSTINUS, cui pro invictissimo Religionis Christianæ argumento est, Religionem tam arduam a duodecim piscatoribus universo orbi persuasam esse; quam falsa, tradit EUSEBIUS, qui viros nobilissimos et illustrissimas feminas recenset plurimas Christi sequaces ævo jamdum Apostolico; de quibus vide Diss. VII. Sect. V.

6°. Theistæ, ut suos hinc inde errores emolliant, ad fucum faciendum imperitis, nonnulla de Christiana Morali iisdem illinere solent. Et quos duces hac in perfidia sectantur Theistæ? præsertim Stoicos.

7°. Ut Christianam Religionem proscindant liberius, Christianorum vitia et plurima et maxima oggerunt increduli. Idipsum paganis solemne fuit, prout exhibet TERTULLIANI Apologeticus C. I. ejusdemque Liber de uxore.

8°. Increduli Christianis exprobrant suam in fide, in moribus, in ritibus, et in officiis quibusvis simplicitatem, abjectionem, superstitionem, et nescio quæ probra homine indignissima; ac ipsam Religionem Christianam cum suo VOLTAIRIO criminantur ceu causam bellorum et seditionum. Et quenam illa Ethnicorum adversus primos Christi assecclas maledicentia? Theisticæ simillima: apud vos (inquebant infideles ad Christi fideles) nec est honos Cæsareæ majestatis, nec est sacrificium pro Imperatore, sed nonnisi despectus ac derisio tanti nominis tantæque dignitatis: conventus vestri periculosi, seditiosi, flagitiosi sunt: mores et vita vestra adeo non proficua statui ac Reipublicæ, ut sit potius maxime præjudiciosa. Audiant igitur ac sibi capiant dicta et responsa primorum fidelium tum veteres ethnici, tum hodierni increduli: verum dicitis (aiebant illi) quod Imperatorem non appellemus Deum, tum ne mentiamur, tum ne illudamus, quod ipsum vestra ad triumphantem Cæsarem solita acclamatio (memento, quod homo sis,) ratum habet; sed eum ceu summum inter mortales Principem, et in eo concessam a Deo supremam potestatem veneramus. Equidem nec vitulos aut hircos, nec vestris Diis immolamus pro salute Imperatoris; sed unius et veri Dei gratiam, elevatis ad cælum manibus atque inter lacrymas et ex corde, imploramus pro Cæsare. Coetus nostri hoc sui habent initium, medium et finem, precationem pro Imperatore, perceptionem verbi divini, participationem mysteriorum Dei, fraternam charitatem et correctionem, collectionem et dispensationem eleemosynarum. Sane si nobis, uti vobis, lubitum foret aut licitum, convenire ad vanitatem, ad insanias, ad impudicitias, ad crudelitates; numquid aperta nobis prostarent vestra stadia, spectacula et amphitheatra, quibus ne unus vel semel visus interesse Christianus?

Plura de his suppeditant primi Apologetæ, quos vide. Illam vero nœniam VOLTAIRII, qua veram Religionem seditionum et bellorum ream facit (quan-

tumvis per annos mille et ultra intemerata steterit Christi fides et Religio, quin tabulæ historiarii hanc ei labem aspergerent) Cl. NONNOTTE in libro cit., uti cæteras Voltairii aberrationes, festive exposuit.

9°. Denique inter cætera fidei dogmata Deum crucifixum et resurrectionem mortuorum exhibitant increduli. Atque hæc ipsa erant paganorum elisa dudum argumenta contra SS. Martyrum constantiam, quæ exprobrarunt vitæ profusionem propter Deum, qui sit in cruce atque inter latrones mortuus; et ex spe resurrectionis, quæ par sit stultitia, uti refert TERTULLIANUS in Libro, de Resurrectione carnis. Eadem veteres hæretici, Basilidiani, Gnostici et Valentiniani contra martyrium pro Christo objecerunt; de quo vide TERTULLIANI Scorpiacum, et utrinque solidissima SS. Martyrum responsa ad hæc gentilium ac hæreticorum impropria.

III. *Arma, quæ Naturalistæ pro humana ratione contra fidem divinam decertant, ex castris veterum impiorum surripuerunt.*

PROBATIO. 1°. Hæretici veteres et recentiores sacram Scripturam deprædicant velut certissimam in omnibus apertissimamque vel per se, vel per spiritum privatum. Naturalistæ prætendunt, Scripturam sacram, si qua detur, omnibus et in omnibus clarissimam esse debere; veluti lex naturalis sit omnibus evidentissima per solum lumen rationis. Atque huic se certamini immiscuit cum primis BAYLE, non autem alio fine, quam ut orthodoxorum et heterodoxorum litigantium parte utraque condemnata damnatum suum ipse pyrrhonismum pro Religione inveheret. Verum nonne Scriptura sacra spiritu privato intellecta (fatente Luthero) liber est omnium hæreticorum? et nonne ratio sibi relicta errorum omnium magistra extilit, maxime in negotio Religionis?

2°. Consepultus cum hæresi MANETIS jacuit error Manichæorum (credendum esse nihil, nisi quod ratio demonstrat) quippe confossus a S. AUGUSTINO in Libro, de utilitate credendi; sed resuscitatus a Naturalistis reviviscit in eo, quod sola ratio sit regula et credendorum et agendorum. Suppetias, quas submisit JOANN. CLERICUS injuriosus in S. Augustinum, ac si is in errore contrarium prolapsus omnem in Religione usum rationis eliminasset, nervose concisas invenient Theistæ apud Cl. MURATORIUM de ingen. moderat. L. I. c. 5.

3°. Contendunt Theistæ, uti omnes Revelationis hostes, posse et legis naturalis omnia præcepta, et Religionis officia omnia exacte cognosci sola ratione naturali, ac proinde inutilem esse Revelationem. Respondet S. AUGUSTINUS (Enarr. in Psal. XXXI.) sic disputasse ethnicos adversus Christianos: « invenio multos, ait, propterea nolle fieri Christianos, quia quasi sufficiunt sibi de bona vita sua dicentes: nullum homicidium, nullum furtum, nullam rapinam facio, res alienas non concupisco, nullo adulterio contaminor: nam inveniatur in vita mea aliquid, quod reprehendatur; et qui reprehenderit, faciat Christianum. »

4°. Ut ab omni Revelatione divina se exonerent increduli, dubiis dubia superimponunt, ac innumeris quæstionibus sanctæ fidei athletas intricare student. Idipsum paganis familiare, atque veterum hæreticorum effugium erat; sed (cum nihil roboris et nihil laudis habeat) quam pueris solemne

est, tam inficetum viris esse debet, quorum inertiam, pervicaciam, arrogantiam, insipientiam, simulque diffidentiam causæ et malignitatem animi id genus argumenti manifestat.

5°. ROUSSEAU his utitur armis contra divinam Revelationem : Deus pater est universorum; ergo etiam universalis esse debet ejus Revelatio, quæ tamen paucissimis innotuit, quamvis ad salutem necessaria : Deus justissimus judex est; ergo condemnare non potest eos, qui Revelationem absque propria culpa ignorarunt. Hæc ROUSSEAU cum suis commilitonibus surripuit ex JULIANO Apostata, apud S. Cyrillum.

6°. VOLTAIRE, *Histoire générale*, c. 5. summopere extollit Sinenses, Indos et Quackeros; item Socratis, Platonis, Aristidis, Titi, Trajani, M. Aurelii et Juliani virtutes tanquam cælorum regno dignas, et sanctissimorum hominum meritis pares; sed de Christo, de primis Christianis, ac de summis etiam Imperatoribus Christi cultoribus, Constantino M. et Carolo M. nonnisi fanatica et barbara memorat. Sic quippe factionis Pelagianæ dux Julianus dudum desæviit, gentilium virtutes prædicando ceu veras, nec exiguas, nec infrequentes, quin, Augustino teste, meritorias vitæ æternæ; Catholicos omnes Manichæismi, et gravissimorum criminum Sacerdotium æque ac Imperium orthodoxum insimulando.

7°. Inconditus perstrept clamor omnium Theistarum contra Revelationem de pœnarum æternitate, ut quæ a recta ratione penitus abhorreat. Verum personuit hic strepitus a tuba stentorea gentilium Sophistarum et veterum Origenistarum, quorum rebellionem contra vocem et sententiam æterni Numinis pridem oppilavit os vindex veritatis antiquitas, nempe Justinus, Athenagoras, Cyrillus Hieros., Augustinus, Origenes super Cantica, Tertullianus, Theophilus Antioch., Lactantius.

§ III. COROLLARIA.

Vere ergo impii sunt et abominatione digni, quicumque Religionem Jesu Christi vel dictis vel scriptis lacesunt, atque ex animis fidelium fidem tam evidenter divinam evellere conantur, nullo alio nixi fundamento, quam meris sophismatis vanisque subtilitatibus ex paganorum ac hæreticorum veterum armamentario depromptis : fidem, cujus principia sunt insuperabilia, et omni ex parte certissima, ut ne unam quidem christianam veritatem simul omnes increduli (etsi sæpe provocati) in hunc diem potuerint demonstrare falsam : fidem, cui nullum omnino argumentum aut difficultatem hactenus opposuerint omnes increduli, quod non millies solum fuerit ac refutatum a veteribus et recentioribus Apologetis : fidem, cujus professores, ex ipsa incredulorum confessione, nullum unquam periculum subeant, sive de præsentem, sive de futuro : fidem, cujus principia et præscripta secutum neminem unquam pœniteat; cum ab hominum memoria non sit exauditum, Christianum in extremo vitæ articulo suam Religionem abjurasse; certa vero experientia edocuerit, incredulos, alias spiritus fortes, hoc in agone non semel impietatis arma projecisse, victasque veritati Christianæ manus dedisse. Hæc qui rite ponderat, mente captus sit, necessum est, ni vel securum se præstet a contagione hujus temporis, vel pestem jam haustam non illico evomat.

DISSERTATIO XI.

IRRELIGIONIS THEISTICÆ VERÆ CAUSÆ. ET PRÆSIDIA CONTRA ILLAM.

SECTIO I.

QUÆ NON SINT VERÆ CAUSÆ IRRELIGIONIS THEISTICÆ HODIEDUM
GRASSANTIS.

---

§ I. PRÆCOGNITA.

Exurgunt novi in dies CELSI et JULIANI, qui Jesu Christi divinitati palam obstrepunt, oraculorum de ipso editorum majestatem arrodunt, miraculorum de ipso testantium veritatem explodunt, doctrinæ ejus veritatem ac sanctitatem sugillant, totique tam venerandæ Religioni excidium minantur. Undenam hujus incendii tot myriadam SS. Martyrum cruore dudum extinctæ feralis flamma? Sunt, qui in suam matrem minus pii Ecclesiæ abusus: sunt, qui erga Theologos orthodoxos parum æqui lites scholasticas: sunt, qui tam imperite, quam maligne Philosophiam adeo eclecticam faces huic incendio subministrare volunt. Inutiles Scholarum rixas, aiunt, exceperit animorum exacerbatio, desperatio pacis, et frigidissimus indifferentismus. Abusus, qui Ecclesiam in dies deturpant magis, petra scandali sunt et offensio Theistarum ineluctabilis, nisi per Synodum generalem mox fiat omnium controversiarum suprema decisio, tum abusuum extrema inter Catholicos abolitio. Tandem ingemiscunt boni omnes, quod novæ et eclecticæ Philosophiæ genuinus sit partus infelix Naturalismus. Has vero querelas cordati omnes orthodoxi commiseratione ac indignatione dignas esse censent in viris, qui Theistarum patroni, potius quam Ecclesiæ, quæ veræ causæ non sunt, Theistarum rebellionem adscribant; velut in hoc ingeniosi, ut S. Romanæ Ecclesiæ Magistræ ac Matri nostræ labem aliam ex alia affricent, indeque ceu rugis et maculis plenam spernant Ecclesiam, uti Herodes Christum,

§ II. THEMATA.

II. *Abusus, si qui sunt inter Catholicos, non sunt vera causa Theisticæ irreligionis.*

PROBATIO. Esto, quod ipsi etiam Theistæ nihil minus se velle simulent, quam Religionem evertere; sed cum duntaxat ab anilibus fabulis, superstitionis ritibus et vitiis Ecclesiasticorum (hos enim ceu doctores salutis et rectores animarum cumprimis spectant calumniæ incredulorum) liberare præsumant. At simulant, mentiuntur, cavillantur perfidi transfugæ, non ignari, quod abusus hominum sint, non Ecclesiæ aut Religionis, quæ illos nusquam probet, quin potius extirpare conetur; quod a quolibet sanæ ac probæ mentis distinguendum sit inter quosdam excessus aut defectus Ecclesiasticorum, et inter vera dogmata ac saluberrima Ecclesiæ sancita ab universis fidelibus adimplenda. Simpliciter, ignaviam, vesaniam, fraudes, avaritiam, luxum et tyrannidem proterve imponunt pastoribus et rectoribus fidelium? nempe paleas cribrant, ut triticum proculcent, ac reipsa non intendunt aliud, quam ut per latus pastorum in gregis viscera grassentur, illisque percussis dispergantur oves et pereant. Enumerent impii, si possint, fere innumerabiles Pontifices, Episcopos ac præsides Ecclesiarum, inde ab ortu Christianæ Religionis doctissimos, sanctissimos, integerrimos, zelosissimos, quorum vel unus prævalet universo gregi pseudosophorum. Enumerent, si possint, tot myriades Sanctorum, Martyrum, Confessorum, Virginum in Ecclesia Christiano-Catholica, ad quorum eximiam sanctitatem etiam miraculis præfulgentem fucata ac steriles infidelium atque incredulorum virtutes umbra, fumus, nihil sunt.

Non igitur castissimæ fidei, quæ summam puritatem sanctitatemque inspirat, imputandi sunt abusus aut vitia quorundam fidelium, quos omnes uti sanctos esse voluit Auctor fidei, ita et liberos, ut esset tam merito locus, quam demerito. Quanquam eos, qui sanctæ fidei pravis moribus contradicunt, vix dignos censeam nomine Christiano ex cffatis Apostolicis ad Rom. II. 23. *qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras; nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes: Joann. II. 4. qui dicit, se nosse eum (Jesum Christum justum) et mandata ejus non custodit, mendax est, et in hoc veritas non est.* Item 1. Petri II. 11.

II. *Discordiæ Catholicorum nequicquam juvant Theistarum perfidiam.*

PROBATIO. Lites sunt inter Catholicos; et ubi non? at Scholarum duntaxat discordiæ sunt, non circa dogmata aut fidei morumve principia; sed circa profundiores difficilioreque quæstiones, in quibus nec sacer textus claret, silent aut discrepant Patres, nec docet Ecclesia; quas proin nec audent contemnere, nec necesse habent adstruere Scholæ Catholicorum. Mirum, quod cum major non sit dissensio, quam inter incredulos (a quibus sicut veritas, ita pax omnis et concordia distant longissime) hæc aut ipsi aut eorum advocati objicere ausint orthodoxis; non ignari, quod nec Sedi Apostolicæ,

nec Ecclesiæ Conciliis visum sit hactenus, omnes Scholarum lites ultimate dirimi aut posse, aut debere; non ignari, quod ubi Doctorum et Scholarum dicta et scripta (sciente nec reclamante Ecclesia) inter se discrepant, omnium animi in id concordent, ut solerti hac discussione decisionis dogmaticæ materies præparetur, et veritas elucescat magis, tandem universis fidelibus proponenda; non ignari, quod appellatio sive a iudicio dogmatico Sedis Apostolicæ, sive a sensu Ecclesiæ dispersæ, ad congregatam in Concilio frivola sit, perniciosa, et omni jure nulla; imo quod Concilium generale adversus mala quotidie emergentia non sit medium aut decens divinam providentiam, aut infirmitati humanæ congruum, aut satis accommodum afflictis Ecclesiæ rebus; hodie vero omnium minime necessarium, eo quod contra Appellantes facta dudum sit decisio, universæ Ecclesiæ assensu comprobata; non ignari, quod sicut hæreses fere omnes non tam ex ignorantia aut Scholarum discordia, sed ex pravis affectibus, qua superbia et animi tumentis elatione, qua odio et contemptu legitimi Magistratus, ita ex iisdem putidis fontibus irreligionis impietas promanaverint; optime demum gnari, quod pessime aut Doctorum dissensiones, aut bella quædam intestina ipsi doctrinæ adscribantur, quam si Christiani omnes exacte servarent; quemadmodum primos inter fideles, omnium *cor unum foret, et anima una.*

Si qua aliunde subintrat dissensio inter fideles; eam quidem prædixit Apostolus Act. XX. 29. et 1. Corinth. XI. 9. Attamen pacem ac unitatem iterato inculcat ad Philipp. II. 2. et ad Ephes. IV. 13.; id quod Theistarum Coryphæus in libro, *Traité sur la Tolérance*, ipse asseverat. Imo si persecutio exoritur inter fideles a fidelibus, inimicus homo hoc fecit, non Christi Religio, unitatis, pacis et charitatis studiosissima; quæ adeo illam non probat, ut patientiam interim commendet, et persecutoribus arma justitiæ exhibeat, quæis divinus Auctor veræ Religionis Ecclesiam adversus immorigeros filios obarmavit.

III. *Philosophia eclecticica impietatis Theisticæ minime rea est.*

PROBATIO. Recentior Philosophia portam aperuit Naturalismo: quæ injuria pro summis ingeniis; quæ ingratitude pro immensis sumptibus ac studiis; quæ inscitia et vesania malevolorum? nonne discernere oportuit inter illos Philosophastros, qui sine ratione solam rationem adorant, ut quæ dictat Revelatio supra rationem, contra rationem contemnant; qui sine principiis arcana et dictamina naturæ curiosius explorant, ut quæ naturam superant, principia superna projiciant? Atque inter Philosophos vere eclecticicos, qui de omnibus ex fœcundissima æque ac cultissima hodierna mentis, sensuum et morum Philosophia optima seligunt; et dum per Mathematicam et Physicam summa atque ima rimantur altius profundiusque; in Ethica uti et in Psychologia et Physio-Theologia de Deo, de Religione, de jure naturæ, de virtute, de anima, de officiis, fine et felicitate hominis veriora et saniora suggerunt principia, contra Atheistarum, Theistarum et Machiavellistarum molimina tyrones philosophos præmuniant, nec non Theologiæ ac Jurisprudentiæ elementis prævie imbuunt, omne ferunt punctum; illius probe memores: qui non capis mysteria gratiæ, an intelligis mysteria naturæ?

§ III. COROLLARIA.

Sane hoc Theistarum perfrugium aut patrociniū ex abusibus et discordiis Catholicorum non absimile videtur illorum consilio, qui, nescio quæ schismatica, summæ Sedi totique Hierarchiæ Ecclesiasticæ injuriosa ac perniciosa principia spargunt in publicum, ut hac ratione sentire unum omnes faciant. Nam sicut infaustis hisce pacificatoribus ipsi heterodoxi reclamant, hanc neutiquam unionis tam arduæ viam esse, nisi prius in substantialibus, ut vocant, articulis consensio utrinque stabiliatur; ita suis Theistæ patronis has dicent gratias; quid juvat immensis sumptibus cogere conventum orbis ad tollendos abusos, et ad finiendas lites per decretorium Ecclesiæ iudiciū; cum quod sit aliqua Christi Ecclesia, aliqua Christi Religio, aliquis Christi in terris Vicarius, aliquis aut Magistratus Ecclesiasticus, aut cœtus fidelium divina ordinatione constitutus; nobis nonnisi hominum superstitiosorum somnia sint, atque deliria? Doceant ergo potius illi Ecclesiæ Reformatores sua morum integritate, virtutum exemplis, vitæque sanctitate incredulos; et discant increduli præiudicia depellere, superbiæ modum ponere, domare affectiones, vitia extirpare; cæteri demum fideles debitis muniantur præiudiis; et veræ Religionis non alii erunt, ac universi orbis termini.

SECTIO II.

QUÆ SINT VERÆ CAUSÆ IRRELIGIONIS THEISTICÆ HODIEDUM
DEBACCHANTIS?

§ I. PRÆCOGNITA.

Theismus Socinianismi et Jansenismi æque, ac uterque Lutheranae et Calvinianæ defectionis esse partus, multis videtur. Erat FAUSTUS SOCINUS natus Siennæ anno 1539. ibidem humanioribus et philosophicis disciplinis leviter tinctus, Basileæ per triennium ad Theologiam animum applicuit; inde suos errores per Germaniam, Transylvaniam et Helvetiam circumtulit, imo per Italiam, sed caute ac subtimide. Non tam a iudicii et doctrinæ vi, quam a genii et ingenii vafritie celebris, Tolerantismo viam aperuit. Inde factum, ut Grotium adeo (cujus scripta Sociniano toxico undique infecta deprehendit Illustr. Bossuetus) in suas partes traheret, simulque illos omnes, qui ex heterodoxis, cum Scripturam sacram nec suimet interpretem clarissimam, nec iudicem omnium controversiarum fidei certissimam facile agnoscerent, Ecclesiam vero audire Magistram nollent, ad Socinianam omnium sectarum tolerantiam deflexerunt.

Quis fuerit JANSENIUS, quinam dicantur Janseniani, quæ horum sint ac fuerint consilia, satis decantatum ex tot Bullis Pontificum, Regum decretis, Episcoporum mandatis, Conciliorum sancitis, et doctrina Scholarum. An et qua ratione eorum systema et factio faveat Theismo adversus Christianismum, hic disquirendum est. PSEUDOPHILOSOPHOS nemo non novit, nisi qui putidos fontes impietatis ignorat; libros intelligo falsissimis et spurcissimis contra honestatem veramque Religionem principiis refertos, quos sine fine et sine fronte profundunt Naturales Philosophastri; et in quibus intemperans affectuum licentia, indomita concupiscentiarum ferocia, et impunis vitiorum omnium ingurgitatio, ceu veræ Theismi ac Theisticæ tum impietatis tum irreligionis causæ, ejusdemque illicia et fomenta et incrementa sat clare dignoscuntur.

§ II. THEMATA.

I. Socinianismus inter heterodoxos in dies magis invalescens Theismi verior causa est.

PROBATIO. Sociniani verius increduli quam heterodoxi ipsa Religionis Christianæ fundamenta evertunt; sed ne Christiano nomine prorsus indigni censeantur, doctrinam Christi moralem suam esse doctrinam profitentur. Docet nempe FAUSTUS SOCINUS, solum Patrem vere ac proprie Deum esse, non item Christum, non item Spiritum sanctum; quorum ille duntaxat homo fuerit peculiaribus donis ornatus, hic vero quædam virtus et efficacia sit. Negat uti peccatum originis, ita necessitatem baptismi, sine quo per solam divini nominis professionem publicam obtineri contendit peccatorum remissionem. Sacramentis adimit vim omnem et efficaciam. Inferni pœnas negat esse æternas, et impios una cum diabolis annihilatum iri asseverat. Demum ut omnem Revelationem reipsa pessumdet, Scripturas divinas subdit criterio rationis humanæ, quæ sola sit illarum interpretes et iudex. Qui vero doctrina morum Christiana consistat suffossis ejusdem præcipuis fundamentis, quæ sunt dogmata fidei Christianæ? Inde est, quod Sociniani moralem quoque doctrinam Christi, addendo ac detrahendo quod libet, cousque mutilent, deturpent ac corrumpant, dum naturæ corruptæ ex voto sit accommodata, et gentilem philosophum deceat magis, quam divinum Legislatorem.

Igitur SOCINUS et ejus asseclæ sunt, qui denegata Christi divinitate, exterminata utriusque fœderis analogia, abnegatis fidei Christianæ placitis, morali doctrina Christi detorta ad Naturalismum, imo ad Paganismum et Mahumetismum, sicut Theistarum prodromi et antesignani; ita bacchantis in Christum rebellionis incentores sunt, quorum infausta propago quam sit metuenda Europæ Christianæ, ipsi Protestantes inter lamenta exponunt.

Vide Libros SOCINI de Religionis Christ. institutione, de Prælectionibus Theolog. c. 4. de usu et fine Cœnæ Domini, Synopsis Justificationis et Disputationem de Baptismo, atque explicationem Locorum S. Scripturæ.

II. *Jansenismus, uti Socinianismo, ita Theismo maxime affinis jure dicitur.*

PROBATIO. SANCYRANUS et ejus gregales sunt illæ Socinianorum auxiliares copiæ, ad Theismum et fors Atheismum, si minus aperte, magis tamen callide ac perfide Christianismo surrogandum; nimirum juxta primævum factionis suæ institutum, quod tum ex authenticis monumentis, tum ex sequelis in dies luculentioribus comprobatur. Age enim, quid est vera Christi Ecclesia? respondet SANCYRANUS Theolog. famil. lect. VI. «Ecclesia est societas eorum, qui serviunt Deo in lumine et professione veræ fidei, atque unione charitatis». Digna sane pessimis artibus notio, cui nec Theistæ, minus vero alii Novatores aut Sectarii refragentur: nam quod sit serviendum Deo; hoc Theistæ non negant: quod serviendum unione charitatis, hoc est, quod Deus sit diligendus; neque hoc abnuunt Theistæ: quod serviendum in lumine et professione veræ fidei; et hoc Theistis favet ad sensum SANCYRANI, cui non nisi unus Deus est objectum veræ fidei.

Quid porro consilii apud SANCYRANUM, ut fidem mysteriorum nostrorum redderet fallacem ac inutilem, ipsumque Evangelium abrogaret, quin res adverteretur? Scribendos curavit libros; unum, qui doctos depravaret; alium, qui nobiles feminas inescaret; alium, qui plebem corrumpere; denique alium ad pervertendos homines vitæ perfectioris. Primum JANSENIO demandatum, ut magna calliditate ac vafritie sapientes et doctos erroneis de gratia placitis imbueret; alterum scripta ARNALDI; tertium FAYDOVII catechismus; postremum liber GERBERONII, et QUESNELLI reflexiones seu observationes Morales in Novum Testamentum exequabantur. Horum omnium testes sunt geminæ epistolæ Jansenii ad Sancyranum, quæ in illarum collectione continenti se ordine consequuntur; testes sunt prope omnes litteræ, quas ab exeunte anno 1621, usque ad suum obitum scripsit Jansenius ad Sancyranum de suo Pilmot, de Lite sua, de Sacro Negotio, quæ nominibus suum Librum designabat; testes litteræ et scripta omnia, quæ LUDOVICUS XIV. submitit Patribus Collegii Ludovicæi, postquam jussu Regis Sanctimonialium de Portu Regio ædes subito interceptæ, earumque conventus fuit dissipatus. Numquid autem Janseniani rigorem præseferunt, ut nequidem secundum opinionem probabilissimam operari licitum velint? at mordicus tuentur damnatam illam Jansenii primam propositionem: «Aliqua præcepta Dei hominibus justis etiam volentibus et conantibus secundum præsentem, quas habent vires, sunt impossibilia; deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant?» quæ si vera sit, quis non intelligit, nihil tam sædum committi impune et sine reatu posse ob defectum gratiæ et potentiæ?

His adde errores ex libris Jansenii et Jansenianorum plenis modis colligendos; ubi videlicet universo generi humano laudum omnium fundamentum, libertatem adjudicant; ceu novi de schola tyranni, qui homines vere liberos miseræ servituti subdant, et in vincula conjiciant: ubi Deum asserunt, legem antiqui fœderis ea mente tulisse, ut Judæi peccata peccatis aggererent, salutisque aditu ceu muro interposito prohiberentur; imo Vetus Testamentum magnæ Comœdiæ ausint comparare: ubi non raro et summo opere quidem commendant mores, virtutes, actusque heroicos gentilium: ubi Deum exhibent crudelem, seu imponentem homini præcepta exequi haud

possit, ulpote auxilio gratiæ necessario destitutus; non exequentem autem æternis cruciatibus plectat; quique homines priusquam præsciat male acturos, sponte sua æternum reprobet, crimen antevertente supplicio; perinde ac si non reorum pœna iudex, sed tortor hominum cruciatu ganderet: ubi pernegando, Deum carni et cruci pro universorum salute adhæsisse, nituntur eripere Deo constantem omnibus seculis misericordiæ famam, Christo absolutam numeris omnibus victoriam, et hominibus spem vitæ æternæ, vitamque gratiam. Si JANSENIO credimus, maxima pars hominum Christo liberatori nihil debet, cum pro ea liberanda non venerit; et lumine fidei tota vita carentibus, quorum ingens in toto orbe est et fuit numerus, nullam gratiam promeruerit; neque magis pro salute reproborum sanguinem fuderit aut oraverit, quam pro salute ipsius diaboli. Et quis ambigat, hæc fuisse ova, a quibus suos Theistæ pullos excluderent?

III. *Pseudophilosophia est certissima causa Theisticæ irreligionis.*

PROBATIO. Pseudophilosophia est, quæ Hobbesii, Schafftesburii, Mandevillii, Lametirii, Rousseauvii, Voltairii, Labeaumellii, Tindalii, et horum similium de Criteriis veri, de Principiis juris naturæ, de Regula moralitatis, de Educatione juventutis, de systemate Religionis ac felicitatis inaudita, absona, spuria ingerit principia; quæ præter pestilentem opinionum novitatem infrunitam sentiendi vivendique licentiam orbi propinat; quæ audacia incredibili, ad fucum rebus etiam pessimis illinendum, suum commodare nomen cogit Philosophiam; et de qua demum JOANNES WILLMOT Anglus et Comes Roffensis, ab impiorum castris nuper transgressus ad Christum, palam confitetur: « stulta ista et absurda philosophia, qua hodie tam vehementer incantatus est mundus; hæc est, quæ me perdidit, magnumque numerum meliorum nationis ingeniorum. »

Nec mirum, si vel delibare lubeat dogmata Pseudosophorum: LAMETRIUS ad machinæ sortem dejecit hominem: ROUSSEAU infra bestias homines deprimat: HELVETIO unice vera delectatio est orta ex sensibus, cui consonat BOLLINGBROCKIUS; itidem ROUSSEAUVO ipse sibi homo ultimus finis est, et sua suprema felicitas; SCHAFFTESBURIO jocis et satyris veritas exploranda est; HUTCHESONIO et HUMIO moralis, nescio quæ perceptio pro regula moralitatis est, fere sicut SCHMAUSIO jus naturæ nihil est aliud, quam jus vivendi secundum instinctus naturales (haud monstrosum minus, quam illud Caligulæ: omnia mihi licent): DOVEUS conscientiam adeo negat et legem et lumen naturæ: MANDEVILLIUS vitia ad felicitatem reipublicæ conducere somniat: LABEAUMELLIUS judicio pueri subjugat veritatem Religionis: MONTESQUIEU climati attemperat quamcumque Religionem. Demum, ne infinitus sit numerus insulsiatuum atque absurditatum, SENESIUS pro recta juventutis institutione vult juvenes a parentibus ac præceptoribus objici periculis etiam manifestis, ut ab intuitu turpitudinis in vitio ad pulchritudinem in virtute magis alliciantur.

Quid vero juventæ pestilentius, injuriosius Deo, et ordinato amoris præjudiciosum magis? hic nempe dicat, ut omnia a nobis scandala et pericula præsertim graviora propulsemus. Quæ temeritas, Dei auxilium (quod uni-

cum in vehementiori tentatione perfugium esse, Plato, Seleucus, Arrianus, aliique veteres ex ipsa naturali ratione perspexerant) deposcere prorsus insolitum, ut velut miraculo a casu immunem præstet, in quem lubens temetipsum præcipitas? Numquid exempla trahunt, et juvenes eo fortius, quo sunt affectu in malum prouiores, minus experti, rationis necdum eliminatæ, ex ætatis vigore vehementiores, et freni sæpius impatientes? Hinc nitide SENECA: «serpunt enim vitia et in proximum quemque transiliunt, et contactu nocent; itaque ut in pestilentia curandum est, ne corruptis jam corporibus et morbo flagrantibus assideamus, quia pericula trahemus, afflatuque ipso laborabimus.»

De his copiose ac erudite disserentem vide P. ANTON. SCHMITT S. J. in suis Meditationibus Philosophicis Heidelbergæ editis, anno 1768. Quo in opere demonstrat, quod passim eo colliment studia Pseudosophorum, ut fucatis placitis suis ævi nostri genio inserviant, quo honestatis virtutisque reliquias paulatim omnes exterminent. Habemus adeo ROUSSEAURIUM fatentem reum, quod scientiarum redintegratio, et præprimis Typographorum copia plus hodiedum obsint bonis moribus et Religioni Christianæ, quam presint; id quod comprobat exemplis antiquitatis, quo scientiis et artibus florentioris, eo a moribus et improbitate deterioris.

§ III. COROLLARIA.

Itaque si ad prædictos tres fontes irreligionis aliæ itidem causæ addantur; sive quæ sunt intra nos, videlicet, ex parte intellectus infirmitas, anteoccupatio, præfidentia et pertinacia; ex parte voluntatis vitæ licentia, impunitas delictorum, legum contemptus, odium cujusvis magistratus, cordis pervicacia atque obstinatio. Sive quæ sunt extra nos, nimirum educatio, assuetudo, sors bona et mala, abusus rerum etiam sacerrimarum, pruritus legendi libros utut omni jure prohibitos, et tum Socinianismi, tum Jansenismi, tum Pseudosophiæ veneno turgentibus... quid mirum, si cordis depravatio, morum corruptio, fidei naufragium, ac demum impietas et irreligio invalescant? Atque idcirco ipsi æquiores Protestantici Socinianismo, Galli Catholici omnes Jansenismo, et saniores etiam Angli Pseudophilosophiæ suis in terris fere dominanti fortissime resistunt.

SECTIO III.

DE MEDIIS ET PRÆSIDIIS CONTRA IRRELIGIONEM THEISTICAM.

§ I. PRÆCOGNITA.

Nullis sat lacrymis deploranda temeritas est ac obstinatio, quod hodie tam multi fidem et salutem, res summi momenti, tam male prodigant; ubi vel utramque discrimini irreligionis Theisticæ ex Theistarum et librorum theisticorum liberrimo usu inconsideratissime obijciunt; vel toto jam pectore haustam impietatem ac irreligionem tenacissime tenendo ac tuendo, et se et alios æternum præcipitent. Nonne enim complures præsertim juvenes (apud quos deficit vel institutio vere Christiana, vel cura parentum et modèratorum vigilantia) æstu juvenili quaquaversum abrepti, legunt primum curiosi, et lingunt et lambunt omnia, quæ ab exteris emporiis advehuntur, ut ex audacissimis versipellium ludionum scriptis addiscant dicacitatem et ferociam adversus Ecclesiam et Ecclesiasticos; tum superbi cariosas ex Anglia, Gallia, Hollandia et Saxonia merces exponunt cum supercilio contra pedanticam, ut aiunt, Christianorum simplicitatem; demum scelesti haustam ex incredulorum facibus pestem in alios eructant? Nonne horum dictoriis et exemplis illecti alii eodem se toxico inebriant; eodem modo sacra omnia spernunt, quia ab aliis sperni vident; eodem modo se tutos reputant, quamvis omnia jura divina et humana violent, quia ab aliis hæc fieri impune sciunt; eodem modo deserviunt in sanctissimam fidem; eodem modo in propriam et alienam salutem debacchantur, quia ab aliis non sine fama fortis spiritus audacissime ac perniciosissime ea perpetrantur?

Paterne monet supremum Caput Ecclesiæ, tum CLEMENS XIII, tum CLEMENS XIV; hortatur et comminatur supremum Caput Imperii JOSEPHUS II, et ad religiosissimi Cæsaris exemplum summi quique Principes obnituntur; Præsules Ecclesiastici suas geminant vigilias, et curas intendunt omnes. Nec tamen desistit incredulus orbis, in dies ruere in deterius. Addam nihilominus et ego ad illa Sedis Apostolicæ, Cæsareæ majestatis et vigilantissimorum Præsulum sancita, ceu totidem antidota saluberrima æque ac efficacissima; media pro ejuranda irreligione, et ad præcavendam præsidia, quo sit magis inexcusabilis omnis incredulus.

§ II. MEDIA.

I. Ad ejurandam irreligionem Theisticam, inquirat incredulus in veram Religionem, ex qua pendet salus; et quam lex et amor naturalis dictant esse inquirendam. Sed interroget seipsum, utrum per hanc disquisitionem unice

intendat cognitionem veritatis ac voluntatis divinæ; simul autem cor suum custodiat ab omni tum neutralitate, tum libertate circa Religionem, in quam summa cum reverentia inquirendum est; sic vero inquirentem Deus optimus, ceu pater luminum, nunquam destituit. Certus sum, si characteres, proprietates et prærogativas Ecclesiæ Catholicæ (per quas mysteria et dogmata credibilia facta sunt nimis) accurate perpendat, de convictione veritatis et detestatione falsitatis. Do exemplum: referunt de magno illo CONDÆO summi ingenii, virtutis ac scientiæ Principe, quod cum initio ægre ferret Catholicam tam arduam Religionem, ejusque jugum excutere jamdum pararet; sola dein Judæorum dispersione et abjectione rite perpensa confirmatus fuerit in veritate catholica, quam ad mortem usque tenuit exacteque adimplevit.

II. Proponat sua dubia probatis Doctoribus cum fervidis ad Deum precibus, ut se et illos collustret æterna veritas. Narrat in hanc rem Cl. COLLETUS de quodam sibi olim noto Theista: erat vir candidi alias pectoris, sed qui, hausto ab Anglicanis sectis spiritu incredulitatis, eo in luto diu hærebat. Agente angelo bono, quem nesciebat, Bataviam appulit, inde Cameracum devenit, ac ibi illum toto orbe celebrem FENELONIUM audiit. Dubia quæcumque in Theismi fundo germinant, toto mentis, cordis ac linguae pruritu proposuit. Oppressus tandem a veritate, nuntium remisit errori, et catholicam fidem amplexus, multo plus tenera et constanti pietate enituit, quam copia et facilitate scribendi. Hunc æmulare, quisquis es Theista; et te haud multo post nostrum fore confidimus.

III. Contendat omni studio, cor emendare suum, ac sincerum fovere propositum agnitæ veritati non obstrependi, et submittendi se totum divinæ voluntati. Sicut enim veteres Philosophos cordis depravatio in fœdissimos errores præcipitavit; ita nostri etiam temporis Sceptici non tam ex vitio mentis, quam cordis delirant ac cæcutiunt, eo magis detestando, quod lucem, qua illi caruerunt, hi aspernentur. A Deo gratiam efflictim petat, ut converlatur ad cor, et cum illo nupero Scriptore libri (*Mœurs du siècle*), nolit amplius esse incredulus, sed fidelis; ac ut ille resipiscens testatum faciat in publico, si publico antehac scandalo Religionem denigraverat.

Hujus auctoris convictionem de veritate, et ingenuam sui erroris confessionem exhibet P. HERMANN. GOLDHAGEN S. J. in *dem nœthigen Unterricht in den Religions-Gründen*, pag. 314.

IV. Ante oculos ponat Theista summorum exempla et scripta virorum, quos omnis semper ætas ceu summos coluit ac prædicavit, Justini, Irenæi, Tertulliani, Origenis, Cypriani, Athanasii, utriusque Gregorii, Basilii, Chrysostomi, Hieronymi, et qui vel unus omnes heroes incredulorum sapientia ac fortitudine spiritus exsuperat, Augustini. Si namque DIOCLES ad ingressum EPICURI in templum attonitus exclamavit: « Quanta festivitas! quale spectaculum! Epicurus (ille scilicet veterum incredulorum antesignanus) Deos agnoscit et veneratur »! Potiori jure, sed in oppositam partem, quivis Theista in has voces erumpet: si tot et tanti (ad quorum summas naturæ et gratiæ, virtutis et scientiæ prærogativas nihil sum, et nihil valeo) ore, calamo, moribus, laboribus, vigiliis, perpressionibus, sanguine adeo et profusione vitæ Evangelium et fidem Christi tutati sunt, viri sanctissimi, scriptores clarissimi, magistri sapientissimi, Apologetæ fortissimi et invictissimi pugiles;

quidni et ego hucusque filius tenebrarum tantam veritatis Christianæ lucem sequar, et toto corde complectar?

V. Recogitet serio, quod nihil in hac vita, nihil in morte sit, quod beatum reddat incredulum: si enim in sensuum duntaxat oblectamentis et imbelli voluptate conquiescat; certissime nausea et fastidium, sensuum hebetudo, spirituum defectio, corporis languor, jactura famæ, et omnis veræ dispendium amicitiae tandem consequentur. Undenam vero, si adversa vel valetudo vel fortuna premat, solatii quidquam hauriat? a virtute? sed quam effrenis passionum licentia omnem suffocavit in semine? a suavi Dei providentia? sed hujus contemptor et derisor erat: a quiete animi? sed arrodet diu noctuque vermis conscientiae: Quid si ætas ingravescat; nonne hinc inveterata cupido voluptatum exuret, illinc effectum divexabit impotentia eam exsatiandi? Quid si mortis subeat memoria, quam fractæ corporis vires, et iterata circa ipsum funera etiam invito ingerunt? nonne subibit quoque animum amara cogitatio, quod suum hucusque corpus in victimam morti libandam saginaverit? quid si æternitatis inde secuturæ horror invadat, quam sane omnem nulla unquam incredulitas utut spiritu fortis excutiet? quid si dubia consuetæ hætenus impietatis importunissime simul omnia mentem obruant? si vindex conscientia acerrimos jam aculeos exerat? si demum terrificæ mortis instet hora? quid si infaustæ æternitatis cruciatus jamdum præsentiat?

Refert P. VALSECCHI, celebris scriptor O. P., a viro illustri se accepisse, quod is Londini moratus ad suum amicum D. Santerremondum inviserit, sed quem cum morte luctantem deprehenderit. Pro veteri ergo amicitia morienti inclamat: amice! procul dubio cum Deo optimo te rite reconciliaris? cui moriens incredulus: amice! quomodo possim reconciliari cum Deo, quem dudum perdidisti? quibus verbis immortalis est infelix.

Vide S. LIGORI L. I. *Verità della Fede*, c. 5. P. II. f. 259. Porro quod hi sint exitus incredulorum non infrequentes, exhibet § II. Sect. III. Dissert. X.

VI. His ergo consiliis instructus, atque his fatis exterritus, humiliet se (dum gratiæ tempus ac veniæ locus est) incredulus sub potenti manu Dei, de qua venit omne donum, quod desursum est, cumprimis illud fidei. Agnoscat et fateatur mentis cæcitatem et spiritus infirmitatem; nec erubescat æternam sapientiam, in qua reconditi sunt omnes thesauri scientiarum, cum sapientissimo Regum sic exorare: *da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam, quoniam homo infirmus sum, et exigui temporis, et minor ad intellectum judicii et legum. Nam et si quis erit consummatus inter filios hominum; si ab illo abfuerit sapientia tua, in nihilum computabitur... Cogitationes enim mortalium timidæ, et incertæ providentiæ nostræ... et difficile æstimamus, quæ in terra sunt... quæ autem in cælis sunt, quis investigabit? sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, et miseris Spiritum sanctum tuum de altissimis; et sic correctæ sint. senitæ eorum, qui sunt in terris, et quæ tibi placent, didicerint homines. Nam per sapientiam sanati sunt, quicumque placuerunt tibi, Domine, a principio.* Sap. IX. Denum cum sincera ac pia deprecatione suæ erga Christum et Ecclesiam Christi rebellionis, corde ac ore consonet cum Doctore gentium, quod jam nihil scire cupiat, quam Jesum crucifixum, et in nullo gloriari velit, quam in cruce Domini Nostri Jesu Christi,

§ III. PRÆSIDIA.

I. Ad præcavendam irreligionis Theisticæ impietatem, fuge Theistarum libros et consortia juxta illud : *Beatus, qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentie non sedit*; pestilentie, hoc est, juxta fontem hebræum, derisorum, videlicet Christi, Religionis et Ecclesiæ Christi; qua certe nulla pejor est pestilentia. Nam libri eorum et haustæ ex illis pestes mentem excæcant, cor depravant, honestatem everunt, fidem extinguunt, mores corrumpunt, et tuam animæ et suam Reipublicæ salutem deperdunt. Dicendum hic ac sentiendum omnino est (si quando obveniant Theistarum scripta) quod de libro quodam Ciceronis, *Hortensius*, dixit S. AUGUSTINUS : « nitidus quidem liber est; non tamen placet vel ex eo, quod nihil de Christo habeat. » Si cui autem vel Ecclesia, vel justa coram Deo causa illorum permittat lectionem; is vero etiam noverit suæ integritati contra tot scandala prospicere.

II. Ama et inquire viros atque libros a pietate et doctrina conspicuos, qui nunquam desunt : Viros, qui sunt avitæ fidei et veræ virtutis studiosi atque tenaces, optimarumque artium apparatu instructi, qui verba salutis habent, et vitæ castigatæ exemplis quodvis institutum ornant : Libros, qui fidem stabiliunt, pietatem foveant, mores emendant, vitia exterminant, virtutes commendant, spem augent Christianam, et charitatem inflamment; cujusmodi plures et probatos suggerent viri, quos propriæ pariter ac alienæ salutis cura sive ex officio, sive ex charitate sollicitos tenet. Præprimis autem pro fidei ac morum integritate conservanda facit Ascetarum, Sanctorum Patrum, Catechismi Romani et sacrarum Scripturarum lectio, interpretatio, meditatio juxta illud : *Beatus, cujus in lege Domini voluntas ejus, et qui in lege ejus meditabitur die ac nocte.*

Dignissima aureo calculo monita sanctissimi Patris CLEMENTIS XIV. accipe ex Ejusdem prima ad Hierarchas orbis Catholici Encyclica : « in gemino hoc luculentissimo veritatis ac virtutis omnis Instrumento (Veteri ac Novo Testamento) continentur quæcumque ad Religionis cultum, ad morum disciplinam recteque vivendi institutionem pertinent. Hinc Mysteriorum altitudinem, hinc pietatis, honestatis, justitiæ, humanitatis officia ediscimus. Quid Deo, quid Ecclesiæ, quid patriæ, quid civibus, quid cæteris hominibus debeamus, intelligimus. Unde nullis præclarius, quam his veræ Religionis legibus, civitatum etiam ac societatium jura stabilita esse, agnoscimus. »

III. Ora Deum, audi Ecclesiam Dei, honora Sacerdotium ac Ministros Ecclesiæ : nam humilis et supplex oratio emeretur gratiam standi in fide, ejus tot hodie arrogantes increduli naufragium patiuntur : Ecclesiam qui audit, Deum audit, cujus illa interpret falli nescia, et custos et magistra est omnis veritatis, quæ ducit ad vitam et salutem : Sacerdotes Deus posuit in Ecclesia ceu doctores salutis, de quorum labiis exquirenda sit lex et veritas; ceu pastores animarum, qui verbo vitæ et pabulo salutis reficiant fideles et pietatem nutrant; ceu rectores conscientiarum, qui oborta circa fidem et pietatem dubia dispellant, abstergant maculas, a peccatis solvant, et pervigilent in omnibus tanquam rationem reddituri pro animabus fidelium. Quanta fuerit

inter Judæos reverentia Sacerdotii, edocent divinæ paginæ; quanta adeo inter Gentes, eadem memorant divinæ litteræ; tum in Genesis c. XLVII., tum in L. I. Esdræ c. VII.; profecto non alia de causa, quam ut pudore suffundant Christianos, si minus honoris deferant veris Sacerdotibus, quam gentes Popis et Sacrificulis, quos quidem hæreditas et generatio profana finxit Sacerdotes; cum illi ex institutione divina in sortem Domini vocati sint.

IV. Æstima et frequenta, sed pie, mysteria fidei, exercitia cultus divini, et pietatis Christianæ officia: pius namque et frequens usus Sacrorum Catholicorum fomentum et argumentum est veræ Religionis, sicut illorum neglectus aut contemptus fatale irreligionis initium est. Nec mirum, si qui toto tempore cultum Dei internum per fidem, spem et charitatem neglexit, externum vero etiam contempsit; qui tamdiu oblitus est comedere panem suum, ac reliquos divinarum gratiarum fontes deseruit; si, inquam, ejus exarescat anima, deficiat oleum honorum operum, extinguatur spiritus fidei, et pro germine veritatis ac pietatis Christianæ tandem exoriantur spinæ incredulitatis atque impietatis. Vera et viva fides est, quæ per dilectionem operatur; quippe juxta S. AUGUSTINUM, « non faciunt bonos et malos mores, nisi boni et mali amores... purga amorem tuum, et aquam fluentem in cloacam converte ad hortum... quam suave mihi subito factum est, carere suavitatibus nugarum, et quas amittere metus fuerat, jam dimittere gaudium erat: ejiciebas enim eas a me vera tu et summa suavitas, ejiciebas et intrabas pro eis omni voluptate dulcior »! PSALMISTA autem: *delectare, inquit, in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui... gustate et videte, quam suavis est Dominus!*

V. Vince te edomando passionibus; ad terrena noli cor apponere; sursum ad cœlestia et æterna mentem eleva. Passionibus indomitis nihil insolentius ac periculosius; vel una sufficit (præsertim ubi exulant sincerus amor veritatis, memoria novissimorum, et desiderium æternorum) ut humana ratio Revelationi ac fidei divinæ præhabeatur, rationi et fidei anteponantur voluptas, vindicta, ira, superbia. Exemplo sunt plerique increduli, ac testimonium præbent minime suspectum nonnulli illorum ad nos reversi; ex quorum confessione effrenis cupiditas præcipua causa fuit, ob quam desiperent crux Christi et Evangelium, et mysteria fidei omniaque dogmata veræ Religionis de Trinitate personarum, de Incarnatione Verbi, de Redemptione generis humani, de Eucharistia, de inferno figmenta et deliria ipsis viderentur. Videlicet tam individuae comites sunt ex effato Apostolico fides et conscientia, ut qui hanc repellunt, atque ejus stimulos gravissimos identidem criminibus refundunt, circa fidem facile naufragentur. 1. Tim. I. 19.

VI. Perfice te virtutum Christianarum eximio cultu; siquidem perfectum vitæ Christianæ exemplar efficacissimum est medium et in nobis conservandæ, et reparandæ in incredulis veræ fidei. Consecrent fideles suos dies operibus pietatis et dilectionis; corpora sua moderentur ad leges continentiae ac temperantiæ; impleant animas suas charitate et gratitudine erga Deum; omnemque in Deo spem et fiduciam reponant; sint demum virtutes Christianæ omnes, totus eorum thesaurus et divitiæ et deliciae et omnia: et certus sum, quod ne unus fidelis sua excidat fide per quascumque machinas incredulorum: imo certus sum, quod sicut sanctissima vitæ Christianæ exempla in primis quondam fidelibus debellarunt tyrannorum rabiem, carnificum furias, totamque superstitionem idololatricam ad pedem crucis pro-

stratam in nihilum redegerunt; ita præfulgens in credentibus morum sanctitas contra Theistas tam potens sit futura, ut sua sponte corruant ævi nostri irreligio et impietas.

§ IV. COROLLARIA.

I. Non igitur superest quidquam, quod suæ porro incredulitati prætexant Theistæ. Si dicant: non possum credere, tum quia mihi deficit debita ad credendum animi præparatio, tum quia viam et media veram profitendi fidem haud scio? Cito respondeo: fac ut possis. Res salva erit, si tandem sincere agnoscas, quod tua ad credendum sufficientia ex Deo sit; si Deum Patrem luminum ardentem exores; si temetipsum vincas passionum refrenatione magis, quam probationum congestionem; si viam et media ad veram fidem addiscas vel ab illis, qui fuerunt nuper tui similes, nunc autem ejurata impietate tui ad fidem et pietatem duces sunt; si interim actiones illorum exteriores in te exprimas, dum interiores necdum valuisti comparare; si, ut internas quoque obtineas, missa facias illa oblectamenta, quæ fidei semen-tem suffocant, et nonnisi spinas ac tribulos irreligionis proferunt.

Ais: valedicerem illis ocus, si fidem haberem? Aio: ocus fidem habebis, si illis valedicas. Fidem cum ego dare non possim; neque possum experiri, utrum sit verum, quod tu dicis. Tu vero cum remove-re possis fidei obstacula; experire, utrum ego verum dixerim. Nam qui a vitiis se abstinere, facile credit; sed non potest credere bene, qui vult male vivere; et qui male vivit, facile abjicit fidem, ut sine remorsu peccet. Sed hæc est sapientia carnis, non rationis.

II. Neque justa excusatio est credentibus, si posthac Theistica contagione inficiantur. Dicunt: nec satis internosco Theistas aut Theistarum libros; nec facile in tanta colluvie incredulorum aut hos aut illos evitare valeo. Mirum! homo incredulus vix unquam auditur loqui, nisi dejerans Christum et Christi fidem; nisi deridens pietatem Christianam et omnia sancta, quæ sunt in Ecclesia Christi; nisi quæcumque ratio naturalis non capit, blasphemans, mysteria, dogmata et præcepta Christi; et hunc ex deterrima sentiendi, loquendi et vivendi licentia non internoscas?

Recole dicta de placitis, de moribus, de fati et morte Theistarum, Dissert. X. Sect. III.

VOTA

PRO VERA RELIGIONE.

Quid ergo diutius vos detinet, increduli? optima parens Ecclesiâ vos dudum expectat, manus vobis tendit, brachia explicat, viscera et sinum aperit; non pœnas parat nec fulmina cudit, sed gratulabunda occurret, ac rebelles suos, imo rebellionis immemor filios suos charissimos amplexabitur; errantem ovem hilaris ad ovile reducet; perditam drachmam læta inveniet, et prodigum filium, qui perierat, exultabunda recipiet. Votis optimæ Parentis morem gerite; reddite vos Matri et Deo, imo et vobismet ipsis, ut salutis vestræ consulatis, quæ non est nisi in vera Religione, hæc autem in sola Christi Ecclesia est, et vera Christi Ecclesia sola est Catholica. Ignoscite, quæso, si dum vestra præcluderem effugia, aliquid forte paulo acrius dictum excidit; malus certe animus non fuit, neque mens sinistra. Testis est enim mihi Deus, quomodo in visceribus Christi vos amem, quantoque vestræ salutis desiderio teneri me sentiam. Hæc mea sunt vota et desideria, ut tandem ex omnibus, saltem qui in Europa sunt fideles, fiat unum ovile et unus pastor.

Quibus votis ut cœlum respondeat, vos quæso fideles, et fidelium pastores omnium maxime obtestor, prædicare, hortari, instruere, et pro virili certare contra invalescentem hujus sæculi irreligionem; sed et precari ac illacrymari cum Ecclesia ad exorandam immensi Numinis clementiam, ut velit deinceps tot animarum stragem avertere, quæ sine numero hac via latissima irreligionis ad sempiternum properant interitum.

Accedamus itaque ad thronum misericordiæ, et dicamus cum fiducia : *Deus virtutum, ostende faciem tuam, et salvi erimus; vineam de Ægypto transtulisti, rejecisti gentes et plantasti eam; plantasti radices ejus et implevit terram. Verum exterminavit eam aper de sylva, et singularis feras depastus est eam. Deus virtutum, convertere, respice de cœlo et vide et visita vineam istam et perfice eam, quam plantavit dextera tua!* Respice de cœlo et vide fidem patriæ nostræ, quæ tenerrimo ardentissimoque affectu immortales reddit grates tuæ immensæ bonitati pro margarita illa, qua omnium pretiosissima Franconiam nobilitasti; vera, inquam, Religione, integerrime hactenus conservata gloriosissimeque amplificata! Respice ad pretiosum sanguinem SS. Martyrum, quos Franconia Apostolos et Patronos suos reli-

giosissime colit; ut sicut sanguis eorum quondam in terris nostris semen fuit Christianorum; ita hodie dum det fructum uberem quot Franconum, tot spirituum vere fortium; qui uti hæredes fidei, sic tantorum Martyrum veri illi stent in fide, pugnent pro fide, patiantur propter fidem, vivant ex fide, moriantur in fide.

O. A. M. D. G.

CONSPECTUS TOMI PRIMI

PARS POSTERIOR.

TRACTATUS DE RELIGIONE.

DISSERTATIO I.

DE DEO.

SECTIO I. — DE DEO EXISTENTE, ET OBJECTO RELIGIONIS.

	Pag.
I. — Si Deus non est, neque Religio est, seu cultus Dei	1
II. — Deum esse, prima, summa, et notissima veritas est	2
III. — Igitur vesania et impietas est, aut non agnoscere, aut non colere Deum	3

SECTIO II. — DE DEO CREANTE, ET AUCTORE RELIGIONIS.

I. — Atheos mundi creatio revincit	4
II. — 1º. Deus, qui solus æternus est, hunc Mundum creavit in tempore	4
2º. Solus Deus hunc Mundum creare potuit et voluit in laudem gloriæ suæ.	5
III. — Summa itaque ingratitude est, hunc Deum non glorificare.	6

SECTIO III. — DE DEO PROVIDENTE, ET FINE RELIGIONIS.

I. — Qui Dei Providentiam negant, negant reipsa esse Deum.	6
II. — 1º. Certissima est veritas hujus de Deo sententiæ : tua, Pater, providentia gubernat omnia	7
2º. Provida Dei gubernatio attingit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter.	8
3º. Argumenta incredulorum contra sapientiam, justitiam et bonitatem divinæ Providentiæ vana sunt omnia et fatua.	9
III. — Adhortatio ad singularem Dei erga hominem Providentiam adorandam et prædicandam	11

SECTIO IV. — DE DEI PROVIDENTIS OECONOMIA CIRCA RELIGIONEM.

I. — Summaria prælibatio de primi Hominis statu, creatione, lapsu et reparatione.	12
II. — 1º. Deus satis providit homini de vera Religione in Lege Naturæ.	13
2º. Explicatius in Lege scripta per Moysen veram Religionem edocuit.	14
3º. Plenissime in Lege gratiæ per Filium et Apostolos.	14

DISSERTATIO II.

DE RELIGIONE.

SECTIO I. — NOTIO ET QUIDDITAS RELIGIONIS.

	Pag.
I. — De Religione cum grandi metu et disciplina agendum	17
II. — 1º. Religio est cultus Dei legitimus.	17
2º. Religio exposcit ab homine tam intellectus, quam voluntatis erga Deum obsequia.	18
3º. Religio exigit cultum Dei non solum internum, sed etiam externum.	18

SECTIO II. — UTILITAS RELIGIONIS

I. — Utilitas et pietas inter se conjunctissimæ	21
II. — 1º. Hominis plurimum interest, sive ad conditionem privatam, sive ad societatem naturalem, esse Religionem.	22
2º. Religio præcipuum fundamentum est status civilis, cui illa optimos et Principes et subditos efformat.	23
III. — Proin scripta incredulorum contra Religionem, et populorum salutem et Principum securitati insidiantur	28

SECTIO III. — NECESSITAS RELIGIONIS.

I. — Societas absque Religione stare non potest.	28
II. — 1º. Sine Religione non est vera honestas, uti perperam prætendunt impii ac increduli.	29
2º. Nec vera probitas consistere potest cum irreligione	29
3º. Absque Religione non est sive imperans, sive subditus quisquam statui vere proficiuus.	31
4º. Increduli sicut pestes Reipublicæ, ita suorummet jurati hostes sunt.	32

DISSERTATIO III.

DE RELIGIONE NATURALI.

SECTIO I. — QUIDDITAS, EXISTENTIA, VERITAS RELIGIONIS NATURALIS.

I. — Increduli reipsa Naturalem etiam Religionem convellunt	36
II. — 1º. Per Religionem Naturalem rite intelligitur Collectio omnium officiorum, sive erga Deum, sive erga seipsum, sive erga alios homines, quæ ex divinæ naturæ, et conditionis humanæ naturali consideratione investigari et concludi possunt.	36
2º. Existit religio Naturalis vera ac vere divina, quam homo exequi tenetur.	37
3º. Existit Lex naturæ nostræ congruens, diffusa in omnes, dictans officia naturæ rationalis, ac præprimis Religionem erga Deum.	37
III. — Rebelles in Legem et Religionem Naturalem ipsis Ethnicis pejores sunt.	38

SECTIO II. — INSUFFICIENTIA RELIGIONIS MERE NATURALIS AD VERAM JUSTITIAM.

I. — Recensentur deliria Voltairii, Marmontellii et aliorum circa Religionem mere Naturalem.	Pag. 39
II. — 1 ^o . Religio sic dicta Naturalis non est sufficiens ad recte sentiendum . . .	39
2 ^o . Religio sic dicta Naturalis non est sufficiens ad recte vivendum. . .	40
III. — Deliria incredulorum ab ipsis Gentilibus, maxime a Tullio, confutantur.	44

SECTIO III. — INSUFFICIENTIA RELIGIONIS MERE NATURALIS AD AETERNAM SALUTEM.

I. — Gentilium triplex classis discernenda est	44
II. — 1 ^o . Religio sic dicta Naturalis salvare neminem potest.	45
2 ^o . Religio, sive gentilium Philosophorum, sive hodiernorum pseudosophorum, non est vera Religio Naturalis.	46
III. — Frequentissimæ et gravissimæ hallucinationes circa ipsum Jus Naturæ, ejusdemque principia, non sunt evitandæ, seclusa Revelatione. . .	49

DISSERTATIO IV.

DE RELIGIONE SUPERNATURALI.

SECTIO I. — DE REVELATIONE EXTERNA VERÆ RELIGIONIS.

I. — Temeritas et malignitas incredulorum adversus Religionem libere revelatam, multiplici ex capite.	51
II. — 1 ^o . Religio debet esse cultus Dei ab ipso Deo hominibus revelatus ac præscriptus	52
2 ^o . Religionem a Deo hominibus revelandam ac præscribendam esse, fere persuasio naturalis est.	52

SECTIO II. — DE POSSIBILITATE AC UTILITATE REVELATIONIS EXTERNÆ.

I. — Revelationis divinæ triplex objectum esse potest.	54
II. — 1 ^o . Revelatio externa cultus divini nullo modo impossibilis est; imo divinis attributis maxime congrua	54
2 ^o . Revelatio externa summe utilis est, cæu clarior, brevior et perfectior via ad bonam vitam, veramque Religionem	55

SECTIO III. — DE NECESSITATE RELIGIONIS REVELATÆ.

I. — Ventilantur criteria Naturalistarum circa fidem et salutem hominum in Lege Naturæ.	60
II. — 1 ^o . Necessaria semper fuit Revelatio externa Religionis, cæu Legis universos obligantis	60
2 ^o . Revelatio externa semper necessaria fuit, ad cognoscendum primi Hominis peccatum, hujus pœnam, et remedium.	61
3 ^o . Revelatio externa cumprimis necessaria est, ad cognoscendum et obtinendum finem hominis ultimum.	63
4 ^o . Revelatio externa, quantum omnibus semper necessaria, tantum fuit omnibus communis	64
III. — Revelationis præcipuæ dotes commendantur pro statu, quem vivimus; sive hominis lapsi indignitas, sive elevati et reparati dignitas spectetur	71

SECTION IV. — DE EXISTENTIA RELIGIONIS REVELATÆ,

	Pag.
I. — Increduli Deum hominibus locutum esse negant.	72
II. — 1 ^o . Existit divina Revelatio, quæ verbo Dei dicto, scripto, et tradito continetur	72
2 ^o . Sacrarum Scripturarum semper fuit, ac esse debet, summa fides et veneratio.	73
3 ^o . Divinæ Traditiones ejusdem cum sacris Scripturis auctoritatis sunt.	74
III. — Nunquam Revelatio defuit hominibus, sed potius homines Revelationi defuerunt, ...	79

DISSERTATIO V.

DE RELIGIONE PAGANICA.

SECTION I. — DE ATHEISMO.

I. — Prævia de Atheistarum gente, et illorum patronis disquisitio	81
II. — 1 ^o . Atheismo, siquidem datur, nihil sceleratius in Deum et in homines.	82
2 ^o . Atheistarum, uti summa est impietas, sic et summa vesania.	82

SECTION II. — DE PYRRHONISMO.

I. — Atheis haud absimiles Sceptici seu Pyrrhonicæ.	83
II. — 1 ^o . Mendacium est absurdissimum, quod Revelationis necessitas sit causa Pyrrhonismi.	86
2 ^o . Pyrrhonismus circa immortalitatem animæ et pœnarum æternitatem, a tota antiquitate exploditur	87
3 ^o . Immortalitas animæ ceu indubitata veritas solidissimis contra Pyrrhonismum argumentis vindicatur	89
4 ^o . Pœnarum æternitas momentis pariter gravissimis fuleitur contra eosdem incredulos.	91

SECTION III. — DE POLYTHEISMO.

I. — Ortus et progressus idololatriæ exhibetur in epitome.	100
II. — 1 ^o . Polytheismus seu idololatria, vesana ratione objecti, abominanda ratione cultus, impia ratione dogmatum, suamet absurditate opprimitur.	101
2 ^o . Polytheismus eadem fere ratione quondam inter Ethnicos invaluerat, qua hodieum Theismus orbem Christianum invadit.	102
III. — Compendiaria evictio pro unitate veri Numinis, ex omnium, etiam gentiliū, sensu.	107

SECTION IV. — DE MAHUMETISMO.

I. — Referuntur Rousseauvii cumprimis et Edelmanni absurdissima sensa de Mahumetismo relate ad Christianismum	107
II. — 1 ^o . Mahumes impostor omnium maximus fuit	108
2 ^o . Mahumetis Alcoranus absurditatum, contradictionum et blasphemiarum plenissimus est.	109
3 ^o . Mahumetis secta omnium falsissima et spurcissima est.	110

SECTIO V. — PAGANORUM ET MAHUMETANORUM TESTIMONIA PRO VERA RELIGIONE.

	Pag.
I. — Voltairium cæterosque perfidos Theistas ipsi refellunt Pagani et Mahumetani.	113
II. — 1º. Non defuerunt, inter Ethnicos, scriptores antiquissimi, testes Revelationis præsertim Mosaicæ	113
2º. Prostant luculentissima gentiliū testimonia pro Revelatione etiam Christiana	113
3º. Splendida sunt testimonia Mahumetis et Mahumetanorum pro divinitate utriusque Revelationis, Mosaicæ et Christianæ	116

DISSERTATIO VI.

DE RELIGIONE JUDAICA.

SECTIO I. — RELIGIO JUDAICA QUONDAM VERA, VEREQUE DIVINA.

I. — Exhibetur vafrities Theistarum circa Legem Mosaicam, ut subvertant Christianam	119
II. — 1º. Pentateuchus est genuinum Mosis opus.	120
2º. Moses fuit scriptor omnium primus et fide dignissimus.	121
3º. Moses fuit auctor Pentateuchi Theopneustus, et divina præditus auctoritate.	122
4º. Lex Mosaica, ac proin Religio Judaica, vere fuit divina	123

SECTIO II. — RELIGIO JUDAICA CONTENTA IN LIBRIS V. T. VERE DIVINIS.

I. — Theistarum machinæ contra Vetus Testamentum, ut eo facilius Testamentum Novum suffodiant.	130
II. — 1º. Libri V. T. qui divinitatem Religionis Judaicæ eloquuntur, sunt authentici et divini	131
2º. Doctrinæ in Libris V. T. puritas et sanctitas argumentum est probatissimum divinæ inspirationis.	132
3º. Scriptorum V. T. characteres authenticam ac Theopneustiam V. T. luculentissime commonstrant	133
III. — Theistarum in Vetus Testamentum perfidia simillima est Manichæorum quondam impietati a S. Augustino protritæ	135

SECTIO III. — RELIGIO JUDAICA PER CHRISTUM ABOLITA.

I. — Judæorum de æternitate Legis Mosaicæ persuasio pertinaciter erronea.	136
II. — 1º. Religio Judaica, spectatis seu ceremoniis, seu præceptis, non fuit perfectissima	136
2º. Religio Judaica non fuit ita a Deo instituta, ut esset æterna, et nunquam abroganda	137
3º. Tempus illud, quo Religio Judaica in aliam, Christianam scilicet, mutanda erat, jampridem effluxit	137
III. — Judæi, sive recipiant, sive non recipiant Prophetias de Christo, invicte probant, Messiam advenisse	141

SECTIO IV. — JUDÆORUM TESTIMONIA PRO VERITATE CHRISTIANA.

I. — Voltairius cum suis frustra nititur enervare testimonia Judaica pro Christo, et Ecclesia Christi.	141
I. p. 2.	20*

	Pag.
II. — 1 ^o . Ex Libris Judæorum Talmudicis evidens est, non amplius Judaicam, sed Christianam esse divinam Religionem.	142
2 ^o . Ex Libris Judæorum Historicis, præsertim Josephi, apertissime constat Christi divinitas, et veritas Religionis Christianæ.	143
3 ^o . Modernus Judæorum status pro veritate Religionis Christianæ manifestissime eloquitur.	144
III. — Parænesis Apostolica ad Christianos, ut stent fide sua; ne ob incredulitatem inter Christianos invalescentem Deus ad Judæos suam transferat fidem.	147

DISSERTATIO VII.

DE RELIGIONE CHRISTIANA.

SECTIO I. — RELIGIO CHRISTIANA VERE DIVINA, ET QUOAD SUBSTANTIAM ANTIQUISSIMA.

I. — 1 ^o . Exstitisse ante septemdecim jam secula Christum, Novæ Legis Auctorem, res est certissima.	149
2 ^o . De Christi in terris triplici officio, Prophetico, Sacerdotali et Regio generatim.	150
II. — 1 ^o . Christus Auctor Religionis Christianæ verus est Deus.	150
2 ^o . Religio a Christo instituta est vera, vereque divina.	151
3 ^o . Religio Christiana, uti vere divina, sic quoad substantiam antiquissima est.	152
III. — Detestanda Theistarum obstinatio est, nolle Verbum Patris, Dei Filium, Legatum Omnipotentis, audire Magistrum veritatis, ac sequi Ducem salutis.	155

SECTIO II. — RELIGIO CHRISTIANA CONSIGNATA IN LIBRIS N. T. VERE DIVINIS.

I. — Præfamen de ingenti Judæorum zelo pro Libris V. T., quo divinitatem N. T. contra seipso attestantur.	155
II. — 1 ^o . Divinitas Librorum N. T. gravissimis argumentis evincitur.	156
2 ^o . Ex Libris N. T. invictissime stabilitur Divinitas Christi, et Christianæ Religionis.	157
III. — Circa authentiam Librorum N. T. fides habenda maximis Doctoribus, SS. Hieronymo et Augustino, præ toto grege Theistarum.	162

SECTIO III. — RELIGIO CHRISTIANA SPLENDIDISSIMIS UBIQUE MIRACULIS CONFIRMATA.

I. — Impia Spinozæ, Voltairii, Tolandi, Pomponatii, Pradesii præjudicia adversus Miracula adnotantur.	163
II. — 1 ^o . Verum Miraculum quid sit ex notione sibi propria.	164
2 ^o . Existunt vera Miracula, præsertim Christi et Apostolorum.	165
3 ^o . Vera miracula a falsis discernendi Regula, quam dedit Moses pro V. T., et Christus pro N. T., certissima est.	166
4 ^o . Vera Miracula veræ Religionis demonstratio sunt divinissima.	167
III. — Theistas Judæis haud absimiles exhibet par, aut pejor etiam perfidia, circa fidem Miraculorum, ...	174

SECTIO IV. — RELIGIO CHRISTIANA A VATICINIIS EXACTISSIME ADIMPLETIS
STABILITA.

	Pag.
I. — 1º. Prophetiarum magna semper auctoritas, etiam apud Gentiles, contra Grotium et Socinianos, Episcopium, Simonium, Collinium . . .	174
2º. Omnes de Messia Prophetiæ certissimo et clarissimo eventu comprobatae in et a Christo . . .	175
II. — 1º. Vaticinium Christi de sua gloriosa anastasi, testatissimum Religionis Christianæ, ceu divinæ, fundamentum est. . .	175
2º. Vaticinium Christi de excidio Jerosolymæ, et de eversione Judaicæ Reipublicæ, efficacissimum Christianismi Judaismo surrogati testimonium est. . .	177
III. — Quam perfide Judæi, tam sacrilege Theistæ non credunt in Christum, quem typi et figuræ omnes, Moses et Prophetæ omnes præsignant ac prædicant. . .	183

SECTIO V. RELIGIO CHRISTIANA MIRIFICE PER UNIVERSUM PROPAGATA ET
CONSERVATA.

I. Si nullis unquam prodigiis inclaruisset Christi Religio, hoc unum grande miraculum sufficeret, ejus tam subita et latissima propagatio, et per tot jam secula conservatio. . .	184
II. — 1º. Doctrina Religionis Christianæ nonnisi per dexteram Omnipotentis ita potuit propagari. . .	185
2º. Præcones doctrinæ Christianæ nonnisi divina virtute orbem terrarum Christo subegerunt . . .	186
3º. Stabilitas Religionis Christianæ per septemdecim secula et ultra, insigne divinæ Providentiæ prodigium est. . .	187
III. — Innumerabilium Martyrum incredibilis in fide constantia fortissimum veritatis Christianæ monumentum est. . .	193

SECTIO VI. — SOLA RELIGIO CHRISTIANA, VERA VEREQUE SALVIFICA RELIGIO.

I. — Indifferentistarum duplex genus est; utroque deterior Beaumellius in suo systemate de exploranda veritate Religionis. . .	195
II. — 1º. Religio Christiana est unice vera Religio . . .	195
2º. Religio Christiana est vere ac unice salvifica Religio. . .	196
III. — Sanctissima æque ac castissima fides nostra non alium habere potuit auctorem, quam Filium Dei. . .	201

DISSERTATIO VIII.

DE RELIGIONE CHRISTIANO-CATHOLICA.

SECTIO I. — SOLA RELIGIO CHRISTIANO-CATHOLICA VERA CHRISTI RELIGIO.

I. — Veræ Religionis Christi characteres, proprietates, prærogativæ . . .	203
II. — 1º. Sola Religio Christiano-Catholica præsefert veræ Christi Ecclesiæ omnes characteres . . .	204
2º. Sola Religio Christiano-Catholica præfulget veræ Christi Ecclesiæ proprietatibus. . .	206
3º. Sola Religio Christiano-Catholica gaudet prærogativis veræ Christi Ecclesiæ. . .	208

III.— Potestatem in Energumenos inter prerogativas veræ Christi Ecclesiæ adnumerant omnes Orthodoxi; nec omnino diffidentur Heterodoxi. . .	215
---	-----

SECTIO II. — SOLA RELIGIO CHRISTIANO-CATHOLICA MAGISTRA OMNIS VERITATIS.

I. — In omni Republica rite ordinata oportet esse Judicem controversiarum, ipso teste Baylio; quanto magis in Ecclesia Christi, ceu Republica sacra per universum diffusa	216
II. — 1º. Sola Scriptura sacra non est supremus ac sufficiens omnium fidei controversiarum Judex.	217
2º. Spiritus ille privatus Novatorum nequit esse Judex controversiarum fidei	218
3º. Nec rationi humanæ, nec Principi seculari, competit Judicium infallibile in controversiis fidei.	219
4º. Judex fallere nescius, et Magistra omnis veritatis certissima, est Ecclesia Christiano-Catholica.	220

SECTIO III. — SOLA RELIGIO CHRISTIANO-CATHOLICA CERTISSIMA DUX AD SALUTEM.

I. — Vera et salvifica Christi Ecclesia est, in qua sunt Vicarius Christi, oves Christi, spiritus Christi, præcepta et consilia Christi atque claves Regni cælorum a Christo.	224
II. — 1º. Religionem Christiano-Catholicam, ceu unice salvificam, omnes debent profiteri	224
2º. Religionem Christiano-Catholicam, præ omnibus aliis sectis evidenter credibilem, omnes possunt profiteri.	225

SECTIO IV. — RELIGIO CHRISTIANO-CATHOLICA TAM PERFECTA, UT PERFECTIOR NON SIT SURROGANDA.

I. — Christianæ Legis perfectio et felicitas, præ illa Legis Mosaicæ, breviter at nervose abumbrata	230
II. — 1º. Religio Christiano-Catholica quoad leges suas perfectissima est.	231
2º. Religio Christiano-Catholica quoad ritus et ceremonias sanctissima est.	231
3º. Religio Christiano-Catholica incitamentis ad virtutem, et mediis ad salutem instructissima est	232
4º. Religio Christiano-Catholica quoad finem et præmia excellentissima est.	233

DISSERTATIO IX.

DE DESERTORIBUS RELIGIONIS CATHOLICÆ.

SECTIO I. — DE VARIIS SECTIS CHRISTIANORUM.

I. — Indoluit animarum hostis; videns destructum per Christi fidem suum idololatriæ regnum; idcirco hæreses et schismata disseminavit contra Catholicam Christi Ecclesiam.	235
II. — 1º. Sectariis seu veteribus seu recentioribus justa deserendi Religionem Catholicam causa non fuit prætensa necessitas reformationis in moribus et ritibus	236

2 ^o . Minus etiam Sectariorum a Catholica fide defectio fieri debuit ob prætenso Ecclesiæ Romanæ lapsus et errores in fide.	Pag. 237
3 ^o . Defectionis a Religione Catholica auctores tales nunquam fuerunt, ut iis fides habenda sit.	237

SECTIO II. — DE LIBERTINIS, INDIFFERENTIBUS, TOLERANTIBUS.

I. — Impiæ Jurisæi, Collini, et Tolandi machinæ contra unitatem veræ Religionis	242
II. — 1 ^o . Libertas credendi quidlibet, imprudens, impudens, ac detestabilis libertas est.	243
2 ^o . Tolerantismus aperte contradicit divinæ circa Religionem OEconomiae, ...	244
3 ^o . Indifferentismus ac Tolerantismus ad Paganismum, quin ad Atheismum viam sternunt	244

SECTIO III. — DE MACHIAVELLISTIS ET PSEUDO-POLITICIS.

I. — Machiavelli, Hobbesii, Velthusii, Triglandi, Rousseauvii, Baylii et Eugenii Philaletis monstrosæ opiniones.	250
II. — 1 ^o . Religio neque a Magistratu humano primitus introducta fuit ad subditos duntaxat coercendos, neque eidem ita subjecta, ut parendum sit vel falsam invehere volenti.	251
2 ^o . Religio climati non est attemperanda, ut potius qualecumque clima Religioni cedere debeat.	252
3 ^o . Religionem accommodare ad motiva humana, et ad terrena duntaxat commoda, summa vesania et impietas est.	252
III. — Ex his conficitur, quod memorati hactenus desertores veræ Religionis omnes indigni sint nomine Christiano.	254

DISSERTATIO X.

DE DEPRÆDATORIBUS NOMINIS CATHOLICI.

SECTIO I. — THEISTÆ NON SUNT SPIRITUS FORTES, NEC SAPIENTES PHILOSOPHI.

I. — Recensentur famosa capita, et impia dogmata Theistarum.	257
II. — 1 ^o . Theistæ nonnisi frivole, et ad sui opprobrium, spiritus fortes sese vocitant	258
2 ^o . Theistæ Philosophi sapientis nomen nonnisi cum ignominia veræ Sapientiæ sibi arrogant.	259
III. — Opponitur Theistarum fucatæ sapientiæ ac fortitudini vera pectoris orthodoxi constantia, veraque sapientia mentis probe Christianæ.	262

SECTIO II. — THEISTÆ VERIUS SUNT ATHEI AC IMPII, SECTARIIS ET INFIDELIBUS DETERIORES.

I. — Quid causæ sit, quod facilius aut Judæum, aut Mahumetanum, aut Paganum ducas, quam ævi nostri incredulum reducas ad Christum.	263
II. — 1 ^o . Theistæ seu Naturalistæ reipsa sunt Atheistæ.	264
2 ^o . Theistæ seu Naturalistæ veriùs sunt impii.	265

	Pag.
3°. Hodierni increduli pejores sunt quibusvis Sectariis ac Hæreticis.	265
4°. Increduli hujus seculi etiam Paganis deteriores sunt	266
III. — Quam sint Theistæ consimiles idololatri, ex Apologetico Tertulliani conficitur	269

SECTIO III. — NULLA THEISTARUM AUCTORITAS, AD PERSUADENDAM CHRISTIANO HOMINI SUAM IRRELIGIONEM.

I. — Fallacissima versutia incredulorum, ad suos tranquillandos, et sequacium animos magis inescandos.	270
II. — 1°. Nulla est auctoritas Theistarum, spectatis eorum placitis.	270
2°. Nulla est auctoritas Theistarum, spectatis eorum moribus.	271
3°. Nulla est auctoritas Theistarum, spectatis eorum fatis.	273
III. — Theistarum, præsertim Rousseau et Voltaire, genius et ingenium vividis coloribus expingitur.	273

SECTIO IV. — ARGUMENTA THEISTARUM TOTIDEM SOPHISMATA VV. HÆRETICORUM, AC GENTILIIUM SOPHISTARUM, AD ANTIQVIS PATRIBUS ET APOLOGETIS DUDUM EXPLOSA.

I. — Falso creditur nova esse incredulorum argumenta].	275
II. — 1°. Quæ contra Deum et Dei verbum ogganniunt hodierni increduli ex antiquitatis, qua Ethnicæ, qua Hæreticæ, lacunis hauserunt.	276
2°. Suam adversus Christum et Christi Ecclesiam rebellionem hodierni increduli resuscitarunt ex protrita dudum antiquorum incredulitate	277
3°. Arma, quæ Naturalistæ pro humana ratione contra divinam fidem decertant, ex castris veterum impiorum surripuerunt.	279
III. — Inde vero impudentia, vesania et impietas incredulorum plenis modis colliguntur	280

DISSERTATIO XI.

DE CAUSIS IRRELIGIONIS ET PRÆSIDII CONTRA ILLAM.

SECTIO I. — QUÆ NON SINT VERÆ CAUSÆ IRRELIGIONIS THEISTICÆ HODIEDUM GRASSANTIS.

I. — Mirum, quod sint inter Catholicos non pauci, ferme æquiores erga Theistas, quam erga Ecclesiam, et scholas Catholicorum.	281
II. — 1°. Abusus, si qui sunt inter Catholicos, non sunt vera causa irreligionis.	282
3°. Discordiæ Catholicorum nequiquam juvant Theistarum perfidiam.	282
3°. Philosophia eclectica impietatis Theisticæ minime rea est.	283
III. — Miserum ergo patrociniū Theismi in hisce querelis, nescio quorum aut reformatorum aut pacificatorum; idque ex ipsorum Theistarum sensu	284

SECTIO II. — QUÆ SINT VERÆ CAUSÆ IRRELIGIONIS THEISTICÆ HODIEDUM DEBACCHANTIS.

I. — De Socinii et sequacium doctrina; de Jansenio et factione Janseniana; de Pseudo-Philosophorum impietate præcognita	284
---	-----

	Pag.
II. — 1 ^o . Socinianismus inter Heterodoxos in dies magis invalescens Theismi verior causa est	285
2 ^o . Jansenismus, uti Socinianismo, ita Theismo maxime affinis jure dici- tur.	286
3 ^o Pseudo-Philosophia est certissima causa irreligionis Theisticæ . . .	287
III. — Hisce fontibus adde causas incredulitatis tam intra, quam extra nos; et rebellionis Theisticæ totam abyssum penetrabis	288

SECTIO III. — DE MEDIIS, ET PRÆSIDIIS CONTRA IRRELIGIONEM THEISTICAM.

I. — Plane stupendum ac lugendum maxime, quod non obstantibus summo- rum in utraque Republica Magistratum saluberrimis sancitis, incre- dulus orbis quotidie ruat in deterius	289
II. — Ut magis reddatur inexcusabilis omnis incredulus; suggeruntur iterato media, ejurato Theismo, veram Religionem profitendi.	289
III. — Cæteri fideles, ad præcavendam Theisticæ impietatis contagionem debitis præsiidiis obarmantur	292
IV. — Nulla igitur excusatio est incredulorum, ni convertantur; nulla creden- tium, si pervertantur	294
Vota pro conversione omnium incredulorum, quos ut recipiat sancta Ma- ter Ecclesia, maternum pandit sinum, et plorat et orat, dum digne- tur devias reducere oves Pastor æternus	295

DATE DUE

[illegible]

PRINTED IN U.S.A.

College Library

GTU Library
2400 Ridge Road
Berkeley, CA 94709
For renewals call (510) 649-2500
All items are subject to recall

